J

J s. m. invar. J. — A zecea literă a alfabetului și sunetul pe care-l reprezintă: sibilantă palatală fonică (corespunzând afonicei ș). [Se rostește *ji* și *je;* în alfabetul chirilic se numea «jivete»].

JÂB, -Ă adj., adv. v. **jib.**

JÁBĂ s. f. 1⁰. *Maladie des animaux.* 2⁰. Interj. *Allez coucher !*

1⁰. Boală la vite (H. II 122; IV 91; XVII 22), la boi și vaci (ib. XVII 75); la câni (Com. A. TOMIAC); un fel de vărsat de care suferă în anul întâiu al vârstei lor (COSTINESCU, cf. PAMFILE, J. I); la oi: când oaia se culcă mereu și carnea îi este vânătă (DAMÉ, T. 69), cf. b r o a s c ă II 1⁰.

2⁰. I n t e r j. Se zice câinilor spre a-i goni (PAMFILE, J. I), țibă! cf. j a v r ă, j i g o d i e.

[Și: *(+ javră):* **jábră** s. f. H. XVIII 36].

— Din bulg. **žaba** «broască» (animalul și boala). Cf. j a b i n, j a b i n ă. j a p i ț ă, j a p c ă, j a p ș ă.

JÁBGHIE s. f. (Bot.) v. **jabie.**

JÁBGHIȚĂ s. f. v. **japiță**[1].

JÁBGHIU s. m. (Bot.) v. **jabie.**

JÁBIE s. f. (Bot.) Sorte de *mousse* (Polytrichum perigoniale). — Un fel de mușchiu, care crește prin pășunile alpine și păduri. [Cu rostire dialectală: *jabghie* (Buceci). PANȚU, PL. | Și: **jáb(gh)iu** s. m. = mușchiu care crește pe pământ, în pădure și prin fânețe (Bran). VICIU, GL. *Jos printre fricelele de iarbă pământul este acoperit de un jabiu (mușchiu) des și gros.* TURCU. ESC. 118].

— Din slav. **žabija (trava)** propriu : «iarba broaștei» (cf. sârb. *žabija trava* «arthemis cotula și austriaca»).

JÁBIU s. m. (Bot.) v. **jabie.**

JÁBLĂ s. f. v. **jimblă**[1].

JÁBRĂ s. f. v. **jabă și javră.**

JABRÁC s. m. *Vaurien, crapule.* — Om de nimic, mișel (Com. TOMIAC), om ticălos, potlogar (Bucovina, Vicovul de sus. Com. CÂRSTEAN). *De ți-ar fi mintea capul, Nu te-ar iubi tăt jăbracul.* ȘEZ. XIX 55/26. [Și : **jăbrác** s. m. | A b s t r a c t : **jăbrăcíe** s. f. = mișelie, faptă rea. Com. TOMIAC].

— Derivat din **jabră** cu suf. **-ac.**

JÁBRÁC s. m. v. **jabrac.**

JABRÍNĂ s. f. (Bot.) *Algue.* — (Bucov., de obiceiu în compusul pleonastic) *Jabrina broaștei* = alge, numite de obiceiu m ă t a s e a- s. l â n a- b r o a ș t e i. MARIAN, SA. 374/4, cf. VR. 90. [Și: **jebrínă** s. f. = plantă pe ape stătătoare; unde este ea, sânt bolovanii lucii; e bună ca leac pentru fript (Vicovul-de-sus). Com. G. NISTOR; — **jebrenă** s. f. (accentul ?) = plantă verde, care se întinde într'o apă stătătoare, locașul broaștelor (Bilca). Com. G. TOFAN].

— Din rut. **žaburina** (bulg. *žabina*), idem. Cf. j a n g h i n ă, j u g h i n ă, j a m n ă.

JAC s. a. v. **jaf.**

JÂC s. m. v. **jic.**

JÁCĂ s. f. *Besace.* — Sac scurt, săculeț, traistă (PAMFILE, J. III). *Și pleacă Țiganul cu feciorul de'mpărat într'o jacă.* RĂDULESCU-CODIN, î. 11, 34. *Luând câte o geacă mare, ne duserăm la acele ocniți.* GORJAN, H. IV 112. *Să plec... de acasă, să-mi iau o jacă de mălaiu și ceva legumă.* SĂM. IV 729. | S p e c. (La stână, în Mold.) Pânză rară, îndoită în formă de corn, în care se pune cașul, urda, brânza de vacă ; sac îngust, din pânză, cu care se duce porumbul la moară. LUNGIANU, CL. 227. [Și : **geácă** s. f.]

— Din ung. **zsák** «sac». Cf. tripletele j a c și s a c.

JĂCAȘ, JACĂȘ, JÁCĂȘ, -Ă subst., adj. v. **jăcaș.**

JĂCÁȘ, -Ă subst., adj. *Pillard.* — (Mold.) Jefuitor, prădător, hrăpareț, spoliator. (S u b s t.) *Jacașii, carii jăcuisă pre acei Balgii...* LET. II 365/18. *Jăcașii lor și până la Rodostos... au agiuns.* CANTEMIR, HR. 415/5. *Ucigași și jacași... se fac cete.* URICARIUL, XIX 347/23, IORGA, S.D. XXII 9. *Jacași și năpăstuitori.* E. **VĂCĂRESCU,** IST. 277/2. *Un jacaș domnitor.* DONICI, **F.** II 22. *Pe cei răpitori și jacași nu vor mai îngădui.* BELDIMAN, TR. 118. *Jacaș fiind de moarte, A luat pielea de pe sărman.* ALECSANDRI, T. 548. ‖ (A d j.) *Iubirea jacașelor stăpâniri.* KONAKI, P. 49. [Cu rostire dialectală: *jacáș.* | Ca adjectiv și: **jácăș, -ă (jacâș, jácaș** TDRG.) *Șoldan, cu un jacâș ce au fost...* (a. 1718). URICARIUL, III 56/6. *Letini fără suflet, lume jacășă !* CONTEMPORANUL VI, vol. I 492].

— Derivat din **jac,** cu suf. **-aș.**

JĂCEÁ vb. II. v. **zăcea.**

JACHÉT s. a. (Îmbrăc.) v. **jachetă.**

JACHÉTĂ s. f. (Îmbrăc.). *Jaquette* (1⁰ de citadin; 2⁰ de paysan; d'enfant).

1⁰. (La oraș) Haină bărbătească neagră, croită pe talie, cu poalele dindărăt ajungând până subt genunchi. *Îmbodoliți în surtuce și jachete.* C. NEGRUZZI, I 105. *Unde mi-e jacheta ? — Care jachetă ?* CARAGIALE, M. 30. *Spectatori... în smoching și în jachetă.* C. PETRESCU, C. V. 78. | P. a n a l. Haină femeiască, croită pe talie, care se poartă pe stradă, peste bluză.

2⁰. (Pe alocuri, la țară) Un fel de haină (H. II

147) bărbătească (H. II 31), femeiască (H. VII 407) s. de copii. COSTINESCU.

[Și: **jachét** s. a. H. VII 407, **jaghétă** s. f. H. II 31. | Diminutive: **jachetúță** s. f. *Purtau unii redingotă, alții jachetuță scurtă.* CARAGIALE, M. 215; — **jachețică** s. f. *Slabă, micuță, blondă,.. într'o jachețică de lutru, Lilica își aștepta rândul procesului.* CHIRIȚESCU, ap. CONV. LIT. XLII II 145].

— *N.* după fr.

JACHEȚÍCĂ s. f. } (Îmbrăc.) v. **jachetă.**
JACHETÚȚĂ s. f. }

JACHI ! interj. *Flic-flac.* — Interjecție care imită zgomotul produs de o lovitură, cf. jap. *Atunci apuc o prăjină și jachi! peste cergă.* DRĂGHICI, R. 155. [Rostit monosilab. | Și: **jârchi ! jărchi !** *Și jarchi ! una.* ION CR. III 205. *Nu i-am mai spus nici un cuvânt, ci jărchi ! două nuiele peste spinare.* PAMFILE, J. II].

— Onomatopee. Cf. jap !

JĂCHILĂ s. f. v. **jechilă.**

JĂCMÁN s. a. *Pillage.* — Jaf (mare). *S'au apucat de așa jăcman.* ZILOT. CRON. 70. *Țara căzù în jăcmanul Grecilor.* id. ap. DDRF. [Plur. *-manuri.* | Verb (cf. ung. *zsákmányolni):* **jăcmăni (jecmăni, jăgmăni** CADE., **jermăni)** IV^a = a jefui, a prăda, a fura (RĂDULESCU-CODIN, L. 104), a despoia (Com. ST. POPESCU). *Despre altă parte, ei umbla tot jăcmănind.* MAG. IST. II 148/$_{10}$. *Jăcmăneu vite, cai, boi.* DIONISIE, C. 174. *Jăcmăni și pârjoli toate cetățile.* ISPIRESCU, L. 17/$_{22}$. *Jermănește de stinge pământul.* BOCEANU, GL. *Turcii... jecmăneau tot ce găsiau în drumu-le.* ION CR. III 38. | Abstracte: **jăcmănie** † **(jecmănie** †) s. f. = jăcman. *Și nespuse jăcmănii și răutăți săracilor au făcut.* MAG. IST. II 194/$_{10}$; — **jăcmăneálă (jecmăneálă)** s. f. = jefuială, pradă mare. *Și-au venit la jăcmăneală.* PĂSCULESCU, L. P. 193].

— Din ung. **zsákmány**, idem (iar acesta din it. *saccomanno*, din germ. *Sackmann* «valet d'armée, gonjat, pillard», propriu «om cu sac». CIHAC, II 155).

JĂCMĂNEÁLĂ s. f. }
JĂCMĂNÍ vb. IV^a } v. **jăcman.**
JĂCMĂNÍE † s. f. }

JACOBÍN s. m. adj. = **iacobin.** *Înscenări de imitație jacobină.* MAIORESCU. D. II 41. cf. III 80.

JĂCUÍ vb. IV^a v. **jăfui.**

JĂCÚȚ s. m. }
JĂCUȚĂU s. f. } v. **execuție.**
JĂCÚȚIE s. f. }

JAD s. a. *Jade.* — Piatră scumpă, foarte tare, de culoare măslinie. *Mandarinul... locuește un măreț palat de vară. Plin de monștri albi de fildeș și de jaduri prețioși.* ALECSANDRI, P. III 83. [Plur. *jaduri*].

— *N.* după fr.

JÁD- v. **jid-**

JAF s. a. 1°. *Pillage, sac; butin.* 2°. *Gaspillage.*

Jaf a înlocuit în parte pe vechiul «pradă», fiind mai expresiv decât acesta. Se găsește adesea alături de cuvinte înrudite, precum «pradă», «dobândă», «măcel», etc.

1°. (De obiceiu cu sens abstract) Prădare și devastare (mai ales din partea trupelor în timp de războiu, a năvălitorilor, asupritorilor) : (mai rar cu sens concret) lucruri jefuite, pradă (de războiu), pleașcă, plean. *Adevăr, la jac ei* [Tătarii...] *au intrat* [în țară] (a. 1621). IORGA, D. B. 39. *Păți... jacuri bucatelor.* DOSOFTEIU, V. S. 2261. *Își lasă oastea fără nici o pază, la băuturi și la jacuri.* LET. I 119/$_{37}$. *Aducând mult jac și dobândă de la Unguri.* ib. 177/$_{24}$; cf. CANTEMIR, HR. 451/$_{6}$. *Sânt Moldovenii gata la jacuri.* ib. II 353/$_{20}$. *Va minți către aproapele-și pentru... jahŭ.* BIBLIA (1688) 73. *Va da înapoi jafulŭ ce au jefuit.* ib. 73. *Ce răutăți... au făcut Vlahii... cu aceste a lor prăzi și jacuri !* CANTEMIR, HR. 432/$_{29}$; cf. SIMION DASC., LET. 74, I. NEGRUZZI, I 78. *Trăi din jacu, furtișag și războiu.* HERODOT, 276/$_{32}$. *Era săracilor ca un jac.* URICARIUL, I 292/$_{28}$. *De jacuri țara se cutremura.* BELDIMAN, TR. 65. *Nemulțumirea și chiar jaful ce i-au venit pre capul lor.* I. IONESCU, M. 148. *Târgul îi în jac. Leșii pradă.* C. NEGRUZZI, I 169. *Se întoarseră la locul luptei, spre a culege jaful.* BĂLCESCU, M. V. 392/$_{23}$. *Țara... lăsată jaf și măcel Basibuzucilor.* ODOBESCU, III 408/$_{28}$. *Văzând ieu dela o vreme că nu mai încetează cu jafurile...* CREANGĂ, A. 159. ‡ **Jaf = (s. pagubă) în ciuperci!** se zice când sântem amenințați de o pagubă pe care o ținem de neînsemnată. ZANNE, P. I 141. *De m'o răpune și pe mine, atâta jaf în ciuperci !* ISPIRESCU, L. 342. Cf. ZANNE IV 402, VIII 203. **A fi de** (s. **în** †) **jaf** = de pradă, de exploatare, de batjocură. *Casa lui va fi în jah.* BIBLIA (1688) 339. *Copiii noștri vor fi în jaf.* ib. 105$_{12}$. *Românul... a ajuns a fi de jac.* ALECSANDRI, T. 165, cf. 47/$_{14}$. *Doar nu-i țara'n jac!* se zice când ceri sau vrei să iei un lucru care ți se refuză. ZANNE, P. VI 349. **A face jaf** = a jefui, a prăda, a despoia. *Mari răutăți și jacuri au făcut.* CANTEMIR, HR. 301/$_{28}$. Cf. LET. III 276/$_{19}$. *Să temea să nu să facă... jafŭ.* MINEIUL (1776) 161^2/$_1$. *Și prin țară face jac.* ALECSANDRI, P. P. 113/$_4$. Cf. SEVASTOS, N. 206/$_{28}$. † **A da jaf (la ceva)** = a se repezi la pradă. *Temându-să să nu dea jaf nărodul la sv[i]ntele moștii.* DOSOFTEIU, V. S. 160. *Clisiarhul temându-să c'or da jacŭ argintului, au amăgit pre nărod.* id. 87/$_2$. **A da în** (s. **de) jaf** = a lăsa pradă, a lăsa ca cineva să fie jefuit, despoiat. *L-au datu-l Maximian în jacŭ și i-au tăiat capul.* DOSOFTEIU, V. S. 44. *Năvăliră în Polonia și deteră în jaf provinciile Volynia și Podolia.* BĂLCESCU, M. V. 202 ; cf. MINEIUL (1776) 24 ^{1}/$_1$. *Țara o au dat în jah.* MAG. IST. I 132/$_{20}$. *Ungurii au dat Ardealul de giaf și Moldovenilor și Muntenilor.* ȘINCAI, HR. II 52/$_{20}$. † **A lua cu jacul** = a răpi. *Vru și el să ia cu jacul muiere dela Greci.* HERODOT, 4/$_{19}$.

2°. (Rar) Pradă, risipă. *A făcut jaf în bucate.*

[Plur. *jafuri.* | Scris și *giaf.* | Și: **jah** † s. a., (Mold.) **jac** s. a., (Ban.) **jau** (Fădimac). Com. MICULA].

— În ultima analiză, cuvântul e de origine română și anume ital. *sacco* «sac» în expresii ca *metter a sacco*, de unde și fr. *mettre à sac* = *saccager* (it. *saccheggiare)*, cf. și germ. *Beute* «pradă» și *Beutel* «traistă». Forma *jac* ne-a venit sau prin Unguri (**zsác** «sac», care însă numai în derivatele *zsákolni* «a jefui» și *zsákmány* «jăcmăneală» are un sens analog) sau prin Poloni (**żak** «jaf», care e însă un cuvânt dialectal și rar întrebuințat și poate fi împrumutat de la noi) ; forma *jah* (din care s'au desvoltat *jaf* și *jau*) o avem dela Ruteni (**żah** «groază, spaimă»). Cf.

CIHAC, II 155; St. Wędkiewicz, *Mitteilungen d. rum. Inst. Wien*, p. 266. Cf. jăcaș, jefui, jăcmăni.

JĂFUÍ vb. IV[a] v. **jefui.**

JÁG s. a. v. **jeg.**

JÁG s. a. v. **jig.**

JAGÁJNE s. f. (Pesc.) v. **jegajnie.**

JĂGĂRÍȚĂ s. f. v. **jigăriță.**

JAGHÉTĂ s. f. (Îmbrăc.) v. **jachetă.**

JAGI s. m. pl. *Vers.*— (Transilv.) Viermi. *Du oile aceste și prin holde, dacă poți; numai ai grijă că te văd oamenii, că umblă ca «jagi[i]» (= ca viermii).* VICIU, GL.

JĂGMĂNÍ vb. IV[a] v. **jăcman.**

JAGUÁR s. m. (Zool.) *Jaguar.* — Animal carnivor *(Felis onca)* foarte feroce, din America, semănând cu o panteră mare cu pielea pătată. [Pronunț. *-gu-ar*].
— *N.* după fr.

JÂGUBÍNĂ s. f. v. **șugubină.**

JAH † s. a. v. **jaf.**

JĂHUÍ vb. IV[a] v. **jefui.**

JÁICĂ s. f. *Peau de loup.* — Pielea lupului. H. II 41. *Mă plătiiu cu cântecul, Ca și lupul cu crângul. Cât umblă de-l dobândește, Tocma 'n dos că-l nimerește, Dă jaica și se plătește.* ib.

JÁIE s. f. (Bot.) v. **jale**[2].

JAIU s. m. (Pesc.) *Fretin.* — Pui de pește de tot felul care rămâne pe malul gârlelor, când scade apa (Brăila). ANTIPA, P. 782.

JAJĂU s. a. / **JĂJÉU** s. a. } v. **jujeu.**

JĂL- v. **jel-**

JÂL- v. **jil-**

JĂLĂLNIC, -Ă adj., adv. v. **jalnic.**

JĂLÁNE s. f. / **JĂLĂNÍE** s. f. } v. **jelanie.**

JĂLĂRÍE s. f. / **JĂLĂTÁTE** s. f. } v. **jale.**

JALĂU s. a. v. **gelău.**

JÁLBĂ s. f. *Placet, requête, supplique.* — Plângere (FRÂNCU-CANDREA, R. 55), ponos, greomânt, plânsoare (LB), reclamație (în scris), petiție (ALECSANDRI, T. 1780), suplică, cf. instanță. *Jalba* se dă, se face, se spune s. se scrie; cineva vine cu o *jalbă. Să nu poată grăi către giudeț să-și spue jaloba.* PRAV. MOLD. 8/2. *La judecată să nu vă priciți, ca nu cumva, neînțelegând jalba săracului, să-l judecați cu nedreptate.* NEAGOE-VODĂ, ap. GCR. I 169/37. *N'au trecut săptămâna și veni jalob*[ă]. M. COSTIN. ib. 199/19. *Au făcut jalobă la craiu pre* (= în contra lui) *Bogdan Vodă.* id., ap. GÂDEI. *De pururea jaloba și greale pâri către corb trimetea.* CANTEMIR, IST. 231. *Judecata o cerca ...cu îngăduială, de-și puteă spune săracii jalbele lor.* LET. III 34/10. *Să ne spunem jalba ce avem de vrăjmașul nostru.* ANTIM, P. 151. *Nu conteneau a supăra pe Măria Ta cu jălbi mincinoase* (a. 1783). BUL. COM. IST. IV 112. *Și făcea aceaste triste jalobe.* CRITIL ȘI ANDRONIC, ap. GCR. II 151/33. *Când venea acasă, venea și jalbile după el.* BARAC, T. 8. *Gialoba ce prefector au dat Înălțimii Tale cu arătare împotriva gialobilor* (a. 1801). IORGA, S. D. I 147. *Jaluba ce au dat către Domniea me*[a]... URICARIUL, IV 145/12. *Jaloba-i era in chipul următor.* DONICI, F. II 51. *Jalobe, oftări și plângeri.* BELDIMAN, TR. 14. *Le-a făcut o jalbă lungă.* C. NEGRUZZI, I 280. *Jalbă câinele a dat.* ALEXANDRESCU, M. 309. *Vine cineva cu jalbă* [la isprăvnicie]. ALECSANDRI, T. 528. *Am să dau jalbă.* COȘBUC, B. 66. *S'au vorbit între dânșii să dee jalobă asupra lui.* I. NEGRUZZI, 225, cf. 150. *Am cerut o coală de hârtie și am început să scriu jalba.* AGÂRBICEANU, L. T. 220. *Începu citirea jalbei semnată «un monah».* D. STĂNOIU, C. I. 104. *Jalba ce a căpătat.* TEODORESCU, P. P. 479[b]. *Cum e jalba, nene Ioane?* = ce mai e nou? PAMFILE, J. II. # **A veni cu jalba în proțap** (după obiceiul vechiu de a apărea cu o reclamație scrisă, în vârful unei prăjini, spre a atrage atenția Domnului s. înaltului demnitar ce venea prin partea locului) = a se plânge sus și tare, într'un mod ostentativ și zgomotos. ZANNE P. V. 360. *A dat jalbă la carvasar,* s'a plâns în zadar. ib. 151. *Din jalbă nu ieși cu cămeșa albă.* PAMFILE, J. II.

[Plur. *jălbi (jelbi)*, mai rar *jalbe* (art. *-bele* și *jalbile*) și *jelburi* (CONV. LIT. XIX 810). | Și: (Mold. < rus. s. polon. *żaloba*) **jălobă (jălubă,** BUL. COM. IST. IV 88) s. f. | Derivat: **jălbár** *(jalbăr)* s. m. = scriitor de jalbe; unul care veșnic e nemulțumit (PAMFILE, J. II) și face reclamații. *Hotărî dar a se da la brasla condeiului... se făcu jalbar.* FILIMON, C. II 346. *Are acest jalbar o întorsătură de condeiu...* SADOVEANU, B. 82. *Într'o zi un jalbar veni la ea.* TAFRALI, D. 84. | Verb: **jălbuì** IV[a] = a face o jalbă, a se plânge în scris, a petiționa. DICȚ.].
— Din paleosl. **žalĭba** s. bulg. **žalba,** idem.

JÁLBĂ s. f. 1°. *Pirole (Pyrola secunda)* 2°. *Maladie des animaux.*
1°. (Bot.) *Jalbă-albă* = Plantă: Pyrola secunda. PĂCALĂ, M. R. 10.
2°. Boală la vite (H. XIV 163); bube dulci (se vindecă cu jalbă-albă. PĂCALĂ, M. R. 254). *Căpierea sau d'a jalba.* H. IV 163.

JĂLBĂR s. m. / **JĂLBUÍ** vb. IV[a] } v. **jalbă**[1].

JÁLE s. f. 1° *Vœu, souhait.* 2°. *Affliction, douleur.* 3°. *Deuil.*
1°. (Vechiu și pop.) Dor mare, dorință fierbinte, cf. jelanie (I), poftă, plăcere. *Nu prădădi mere* (= pe mine), *Doamne, de deșideratul* (= dorul DOS., *jalea* VOR., pohta HUR.) *mieu.* PSALT. 291/37. *Foarte cu inimă fierbinte și cu jale aprinsă de mult jeluiia la această luminată carte.* CORESI, EV. 5/31. *Pofta lăcomiii și jealea mărimei numelui.* CANTEMIR, IST. 29. *Jelea mândrei rău mă strică.* JARNIK-BÂRSEANU, D. 138. *Să trăesc eu cu jalea ta.* MĂNDRESCU, L. P. 32/15. # **A-i fi jale (cuiva) de cineva** s. **ceva)** = a-i fi dor, a dori (pe cineva s. ceva), a-i duce dorul. *Sărmane prietene! mi-e jale de tine.* C. NEGRUZZI, I 63. *Jele mi-i, zău, mare*

jele De frunzuța munților. JARNIK-BÂRSEANU, D. 311. *Atâta mi-i de jele de casă !* (Bilca, în Bucovina). Com. TOFAN.

2⁰. (Adesea în legătură cu «amar», «supărare», «întristare», «plâns», «dor», etc.) Întristare (în urma unei dureri mari), cf. tristețe, mâhnire, supărare. Construcții: *mi-e jale* = simt o mare întristare, o mare părere de rău. compătimesc (pe cineva) pentru starea nenorocită în care se află; *mă cuprinde jalea* = mă întristez tare; *cu jale* s. *a jale* = plin de tristețe ; *de jale* = din cauza tristeții mari : jalnic, de plâns, lugubru. *Cu jale plângu.* MARDARIE, L. 725. *Jeale și amar va cădea pre păcătoși.* VARLAAM, C. 27/₂. *Tatăl, cându-și va găsi fata curvind,... pentru direaptă jale și de la inimă durere de va omorî pre curvariu..., să să cearte mai puțin.* PRAV. 999. *Cătră tine... strig cu jale.* DOSOFTEIU, PS. 50. *Lumii cânt cu jale cumplită viața.* M. COSTIN, ap. GCR. I 202/₁₄. *Nu-i era lui Lascarachi atâta jale de moarte.* LET. II 282/₂₃. *Pentru aceasta, mare jale și supărare au căzut preste toți.* MUSTE, ap. GCR. II 25/₃. *Fămeaia avea jale nemângâiată.* MINEIUL (1776) 5¹/₁. *Nu te bucura de calea Care să-mi aducă jalea.* BARAC, AR. 14. *Antonie cel năcăjit și gol și vrednec de jale.* GCR. II 197/₁₈. *Sta Maica cu jele plângând.* S. CLAIN, ap. GCR. II 186/₂₂. *Oftând cu jale, își frânge mânile.* DRĂGHICI, R. 88. *Trăi-va cu plâns și jele.* KONAKI, P. 268. *Ce priveliște de jale!* id. ib. 87. *Ce... jale în inima soției sale !* C. NEGRUZZI, I 41. *Cornul plin de jale sună dulce, sună greu.* EMINESCU, P. 105. *I-a cuprins o jale pe amândoi.* COȘBUC, F. 70. *La noi atâția fluturi sânt Și-atâta jale'n casă!* GOGA, P. 10. *Striga cu jale.* CREANGĂ, P. 226. *Toată împărăția era plină de jale.* ISPIRESCU, L. 4. *Tot jele și întristare era'n toată împărăția.* RETEGANUL, I 34/₁₇. *Toți cu mamă și cu nene, Numai eu trăesc cu jăle.* MAT. FOLC. 1342/₇. *Doamne sfinte, nu ți-i jele De tinerețele mele?* JARNÍK-BÂRSEANU, II 101. *Plânge-mă maică cu jele.* MAT. FOLC. 799/₇. *De amar și de grea jele, Facu-mi ochii fântânele.* HODOȘ, P. P. 537/₉. *Glas a jale* = plângător. DDRF. *Când l-aud, de jale mor.* ȘEZ. I 115/₁₀. *Surdului de giabă îi cânți de jale.* PANN, I 86/₅. *Moartea fără jale, ca o nuntă fără cântare.* ZANNE, P. II 625.

3⁰. Doliu. LB. *În Legiuirea lui Caragea... cetim că «de se va mărită femeia în anul jalei, să piarză darul dinaintea nunții».* MARIAN, Î. 407. *Veșmânt de jeale.* LB.

[Plur., rar, *jale*, art. *jalele* (rostit și *jalile*). *Jalele la cel ce moare, cinstea lui cea mai mare.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII 203. *Oh, deschide-ți brațăle, De-mi primească jalile* (a. 1820). GCR. II 230/₃₂. | Și: (dial.) *jeále*, **jele** *(jéli, jăle)* s. f. | Derivate: **jelie** s. f. = jale, supărare. *Cel roșu-i de bătălie Și cel negru de jelie.* BUD, P. P. 41;— (după *vaiet)* **jálet** = jale. *Urla marea de jaletul lor.* GORJAN, H. I 132, cf. IV 153 ; — **jălătáte** s. f.=jale. *Dar el cânt'a jălătate.* HODOȘ, P. P. 181/₃ ; — (< paleosl. *žalostĭ)* **jáloste** † s. f. = jale. *Topitu-me-au jalostea ta* (= jalea HUR., DOS.) PSALT. 261/₂ ; — **jălăríe** s. f. = jale, jalanie. PAMFILE. | Adjective: (< paleosl. *želanŭ*, participiul lui *želati)* **jelán** (rostit **jălán**), **-ă** = jăluitor, în doliu. *De când badea îi dus cătană, Frunza'n codru îi jălană.* VICIU, GL. | Verb: (rut. *žalkuvati)* **jelcui** IV[a] refl. = a se jelui. *Jelcui-m'aș jelcui, Jelcui-m'aș munților De dorul părinților.* BUD, P. P. 24. Cf. BIBICESCU, P. P. 89].

— Din paleosl. **žali** «durere». Cf. jelanie, jelui.

JÁLE s. f. (Bot.) *Sauge.*

1⁰. Plantă mirositoare (*Salvia officinalis)* originară din sudul Europei, cu florile albastre, violete, mai rar albe ; se cultivă prin grădini ; înflorește în Iunie-Iulie. Se mai numește : jale-de-grădină, jaleș, salbie, salvie, salvie-de-grădină (PANȚU, PL., BORZA, BUL. GRĂD. BOT. V 67). Se folosește de popor la gâlci și alte umflături de grumaz. LEON, M. P. 64. *Shalye* = salvia. ANON. CAR. 366. *Trei fire de jale într'o jumătate de litru... să bea.* PĂCALĂ, M. R. 263. || Compuse: **Jale-de-grădină** = jale (Salvia officinalis). PANȚU, PL.; — **jale cleioasă** = cinsteț, jaleș de pădure (Salvia glutinosa). ib., PĂCALĂ, M. R. 18; — **jale de câmp** = Salvia pratensis. LB., PĂCALĂ, M. R. 18.

2⁰. = **jaleș** (Stachys germanica). PANȚU, PL. *Oalele aste cu jale (stachys) și scabioase.* C. NEGRUZZI, I 322.

3⁰. = **coada-vacii** (Salvia silvestris). PANȚU, PL.

4⁰. = **sălvie de câmpuri** (Salvia pratensis). PANȚU, PL.[2]

5⁰. = **linariță** (Linaria vulgaris). (Câmpulungul Bucovinei). PANȚU, PL.

[Și : **jéle** s. f. H. XVIII 102, BORZA, BUL. GRĂD. BOT. V 67, PĂCALĂ, M. R. 18; — (<săcuește *zsája)* **jáie** s. f. LB., BORZA, BUL. GRĂD. BOT. V 67].

— Din ung. **zsálya,** idem (din lat. *salvia).* — Cf. jalbă[2], jalfie.

JÁLEȘ s. m. (Bot.) 1⁰. *Épiaire d'Allemagne* (Sachys germanica). 2⁰. *Sauge.* 3⁰. *Crapaudine.*

1⁰. Plantă ierboasă din familia labiatelor ; crește prin fânețe și pășuni. Florile acestei plante se întrebuințează în contra tusei și a răgușelei. Se mai numește: jale, pavăză. PANȚU, PL., cf. H. II 44. *Ceaiu de jaleș... ca gargară.* GRIGORIURIGO, MED. I 105, PISCUPESCU, O. 189, 263, MAT. FOLC. I 701. Cf. H. II 26, 44, IV 53, XI 401. || Compuse: **Jaleș-de-câmp** = sălvie de câmpuri (Salvia pratensis). PANȚU, PL.; — **jaleș de pădure** = cinsteț (Salvia glutinosa). PANȚU, PL.[2]

2⁰. = **jale** (Salvia officinalis). PANȚU, PL.

3⁰. = **jaleș-de-câmp** (Stachys recta). PANȚU, PL.

[Și: **háleș** s. m. *Halești, unii îi mai zic și jaleș, este o mică plantă erbacee de mărimea mușățelului, întrebuințată în medicină și la țară pentru tuse și răgușală.* H. II 44, cf. ib. 26].

— Probabil că *jaleș* se va fi numit la început «ceaiul preparat cu planta numită jale» și numai prin extensiune planta însăși; s'ar putea deci să derive din ung. **zsályas** «(fiert, preparat) cu jale[2]».

JĂLET s. a. v. **jale**[1].

JALÉTCĂ s. f. } (Îmbrăc.) v. **jiletcă.**
JÂLÉTCĂ s. f. }

JĂLFIE s. f. (Bot.) Plante aromatique.— O plantă aromatică. *Dintră buiezile mirositoare sau aromate: tămâița, mătăcina, lafinda, cimbru, jălfia și maioranul.* TOMICI, C. A. 33. — Cf. jale[2], jalbă[2].

JALÍP s. m. v. **gelep**[1].

JĂLIȘTE s. f. v. **veliște.**

JĂLNIC,-Ă adj. 1⁰. *Triste, affligé, douloureux ; tristement.* 2⁰. *Lamentable.* 3⁰. *Navré.* 4⁰. *En deuil, de deuil.*

1⁰. Adj. Plin de jale, care provoacă jale, durere, (despre oameni) foarte întristat și îndurerat, (despre lucruri) întristător și dureros. *Am fost*

nemearnic într'această lume, toată viața jealnic. DOSOFTEIU, ap. GCR. I 212/22. *Foarte jealnic s'au arătat pentru așea de grozavă peirea părintelui său.* CANTEMIR, HR. 211/27. *Jalnică privire și nenorocită urgie!* LET. III 62/29. *Tânguirea și jalnicele lacrimi.* URICARIUL, IV 190/15. *Au văzut această jalnică privire.* ȚICHINDEAL, F. 2. *Ochii noștri aceștĭ jalnicĭ și de lacrimi obosiți.* BELDIMAN, O. 18. *Jalnicile tânguiri a desnădăjduiților corăbieri.* DRĂGHICI, R. 33. *Un glas tânguios și jalnic.* MARCOVICI, C. 35/3. *Tot e tăcut și jalnic.* ALEXANDRESCU, M. 12. *Mi se părea chiar sunetul instrumentelor jalnic și trist.* C. NEGRUZZI, I 292. *Glasu-i jalnic așa cânta.* ALECSANDRI, P. I 21. *Vântul jalnic bate'n geamuri.* EMINESCU, P. 183. *Grațioasa și jalnica elegie a vechiului poet român* [Văcărescu]. ODOBESCU, I 37/7. *Numai Sandu... Cântă jelnică cântare.* GOGA, P. 97, cf. 45. *Da ce ți-i, dragul bunicăi, de șezi așa de jelnică și oghilită?* PAMFILE, J. II. 27. *Mugi într'un fel jalnic.* SBIERA, P. 122/41. *Începu a zice... un vers atât de jelnic.* CĂTANĂ, P. III 13. *Nu umbla... jalnică, întristată.* TEODORESCU, P. P. 315b. *Codru-i jalnic ca și mine.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 192. *Sărmană inima mea, Mult îi jelnică și-i rea.* RETEGANUL, TR. 130/22. *Jalnică-i inima 'n mine.* BIBICESCU, P. P. 102. Cf. HODOȘ, P. P. 154, DOINE 304/13. || Adv. În chip dureros, care provoacă jale. *La lăcașul tău de moarte, Te duc jalnic suspinând.* ALECSANDRI, P. I. 198. *Croncăni jalnic.* EMINESCU, P. 24. *Jalnic cântă clopotele.* COȘBUC, F. 128. *Așa jalnic de ce cânți?* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 106.

2°. Adj. Vrednic de compătimire. lamentabil. *O jalnică și vreadnică de lacrăme așezare a păcătoșilor.* FILOTHEIU, ap. GCR. I. 339/13. *Nu plângeți pentru jalnica lor stare?* KONAKI, P. 87. *Jelnica mea holteie.* RETEGANUL, TR. 171/8.

3°. Adj. (substantivat uneori) (Cel) care se jelește, jeluitor. *Eu, Darie, cainicul și jalnicul..., scriu la tine..., marele Por împăratul.* ALEXANDRIA, 77.

4°. (Învechit). Adj. Îndoliat. de doliu, în doliu. LB. *Muieri jealnice.* VARLAAM C. 144[1]. *Cu haine negre, jalnic și cu voie rea.* LET. I 57/31. *Tatiana îmbrăcată în jalnică haină.* BELDIMAN, N. P. II 19. *Jalnica soție, familie.* TDRG. **Vorbă jalnică** † = cuvântare funebră. *Să fac o jalnică vorbă.* E. KOGĂLNICEANU, ap. GCR. II 112/3.

[Și: **jeálnic, -ă** † adj., (dial.) **jélnic, -ă** adj. LB.; — **jălălnic, -ă** adj., adv. = jalnic, cu glas plângător. *Femeia își șterse nasul... și răspunse jălalnic:...* D. STĂNOIU, C. I. 169. | Verb: **jelnici (jălnici)** IV[a] intrans. = a jeli, a se lamenta. *Pentru-o oală de urzici... Toată vara-a jălnicit* (Dolj). GRAIUL, I 65].

— Din bulg. **žalnikŭ** «vrednic de compătimire, sărac», cu sensul slavului (bulg.) **žalenŭ** «trist, întristat».

JĂLNICÍ vb. IV[a] v. **jalnic.**

JÁLOBĂ s. f. v. **jalbă**[1].

JALOGÍE † s. f. v. **jaluzeà.**

JALÓN s. a. *Jalon.* — Par subțire, țăruș înalt (de obiceiu fasonat, cu mai multe muchi și vopsit) care se înfige în pământ spre a indica o aliniere sau a determina o direcțiune, jar[2], țiu. *Au sosit inginerii cu jaloane tărcate alb și roșu.* C. PETRESCU, R. DR. 238. || Fig. Indicațiune, semn. *Multe cuvinte leșești din limba vorbită odinioară de Armenii din România, sânt jaloanele pribegiilor lor îndelungate.* ȘEZ. XII 2. | Primul pas într'o direcție oarecare. CADE. [Verb: (fr. *jalonner)* **jalonà** I[a] = a înfige jaloane; fig. a arăta, prin câteva puncte de orientare, o direcțiune, un curent. *Sainte-Beuve... scrisese un articol..., jalonând puncte de vedere ce pot fi reluate și astăzi.* N. ROȘU, CURENTUL, 25 Ian. 1931].

— *N.* din **fr.**

JALONÀ vb. I[a] **v. jalon.**

JÁLOSTE s. f. v. **jale**[1].

JALOVÁNIE † s. f. 1°. *Chant funèbre, lamentation.* 2°. *Dotation.*

1°. Bocet, plângere de înmormântare. *Răpăosându svinția sa, când fu la prohod la gealovanie, mearse și slăvitul...* DOSOFTEIU, V. S. 3b/34.

2°. Dotațiune, dar dat unui reclamant (NECULCE, CR.). *Va scrie la Împăratul să-mi dea jalovanie și sate.* LET. II 373/26.

— Din rus. **žalovanije** (numai cu înțelesul 2°).

JALOZÍE † s. f. v. **jaluzea.**

JĂLȚ s. a. (ș. d.) v. **jeț.**

JÁLUBĂ s. f. v. **jalbă.**

JALÚDĂ s. f. *Enflure.* — Umflătură pe corp sau pe cap. PAȘCA, GL.

— Din bulg. **žálăd** «ghindă». CAPIDAN.

JALÚZ, -Ă adj., adv. v. **gelos.**

JALUZEÁ s. f. *Jalousie.* — (Mai mult la plur.) Un fel de oblon, constând din niște scândurele mobile așezate paralel, care se aplică la ferestre, ca să împiedece să se vadă de afară în interiorul casei și să oprească razele soarelui, cf. stor, transparent, persiene. *Jaluzele și transparente de pânză.* UNIVERSUL, a. 1930, Oct. 24. [Și: **jaluzie (jalozíe** † CADE) s. f. *Jaluzia se deschide și capul de femeie se arată.* NEGRUZZI, III 33; — **jalogíe** † s. f. *Geamuri pe la ferestre, jalogii văpsite.* GOLESCU, Î. 6].

— *N.* după fr. Cuvântul însemnează la origine «gelozie»; din dosul jaluzelelor pot urmări, fără să fie văzuți, geloșii ceea ce se petrece în stradă.

JALUZÍE s. f. v. **jaluzea.**

JALUZÍE s. f. *Jalousie.* — (Franțuzism învechit) Gelozie. *Vre un june. în dreapta-i jaluzie, Se va mira.* ALEXANDRESCU, M. 131.

— *N.* după fr.

JAMÁICĂ s. f. *Rhum (de la Jamaïque).* — Rom (de Jamaica), «rachiu de ăl bun» (H. II 32). [Rostit și: *giamaică.* H. IV 57].

— După numele insulei **Jamaica,** vestită pentru romurile fine ce vin de acolo.

JÂMÂLȚ s. a. v. **smalț.**

JÂMB, -Ă adj.
JÂMBĂ-LÉMNE s. m. (Mitol. pop.) } v. **jimb.**

JAMBIÉRĂ s. f. *Jambière.* — Un fel de ghetre înalte, de postav s. de piele, acoperind piciorul până aproape de genunchiu, cf. moletiere, pulpară. *Scârțâiau jambierele roșii.* C. PETRESCU, î. II 70. [Pronunț. *-bi-e-* | Și: (pop.) *jampiér* s. a. *Cu jampierii 'n picioare.* CIAUȘIANU, V. 56].

— *N.* după fr.

JÂMBLĂ s. f. (ș. d.) v. **jimblă**[1] (ș. d.).

JAMBÓN s. a. *Jambon.* — (Franțuzism) Șuncă. *La prânz: jambon, macaroane, alivenci.* C. NEGRUZZI, I 207. *Să mă afum aice ca un jambon.* CONTEMPORANUL IV 138.
— *N.* după fr.

JÁMBOR subst. *Quille.* — Popic de lemn, de 15 cm. de lung, cu care se joacă copiii (Descrierea în ȚARA OLTULUI III nr. 38) I. RERESCU.

JĂMÍȘCĂ s. f.
JĂMLĂ s. f. (ș. d.)
JÁMLĂ s. f. (ș. d.)
} v. **jimblă**[1].

JÁMNĂ s. f. (Iht.) *Barbeau* (Barbus petenyi).— (Oltenia) Mreană (vânătă). *La un loc cu el* (= cu păstrăvul), *pe aceleași râulețe și văi mai mari... trăește jamna sau mreana vânătă.* F. R. ATILA, 212, cf. 181/25, ANTIPA, P., PĂCALĂ, M. R. 32, H. XVII 45, 230. [Scris și **jeámnă** s. f. | Și: **jímblă** s. f. *Fusari, jimble, aspruși...* H. XVII 425].
— Poate dintr'un slav **žabina* (din *žaba* «broască», cf. bulg. *zabina* «mormoloc»). Cf. j ă b r i n ă.

JĂMNĂ s. f. v. **jimblă**.

JĂMPIȚĂ s. f. v. **japiță**[1]

JÁMȘĂ s. f. *Chamois.* — (Neamț, în Mold.) Piele fină, preparată cu uleiu, păstrându-i-se coloarea naturală, din care se fac mănuși. TDRG.
— Din pol. **zamsza** (din germ. *Sämisch)*, idem.

JĂMULȚUÍ † vb. IV[a] v. **zmălțui.**

JANC † s. a. *Lacet, cordon.* — Legătură. *I-au lățitu-i* [viei] *rădăcine cu jancuri.* DOSOFTEIU, V. S. 271.
— Din polon. **zankiel** (din germ. *Senkel)*, idem.

JÁNCHIȚĂ s. f. v. **japiță**[1].

JÂND s. a. (ș. d.) v. **jind** (ș. d.).

JANDĂR, JĂNDÁR
JÂNDÁR s. m.
JĂNDĂRÍE s. f.
} v. **jandarm.**

JANDÁRM s. m. *Gendarme.* — Soldat făcând parte dintr'un corp de trupă însărcinat cu supravegherea ordinei și paza publică, cf. c a v a s. *Jandarm pedestru, călare, rural.* CADE. *5 escadroane de geandarmi călări.* URICARIUL XXII 446. *Întovărășit de jandarmi..., Meleli intră în oraș.* C. NEGRUZZI, I 43. *Înaltă și pieptoasă ca un jandarm.* C. PETRESCU, Î. II 71. [Și: (învechit) **jendárm** (scris și **gendarm**). STAMATI; — (neobișnuit, orientat după derivatele cu suf. *-nic*) **jandárnic** † s. m. ALECSANDRI, T. 609/6; — (forme populare, orientate după derivatele cu suf. *-ar*, cf. și sârb., rut. *žandar)* **jandár** s. m. SADOVEANU, B. 72, GRAIUL I 258/9, 229/23, MAT. FOLC. 250/8, **jăndár** s. m. IORGA, N. R. A. I 357, C. PETRESCU, R. DR. 168, DOINE 43/20, **jândár(iu)** s. m. MÂNDRESCU, L. P. 61/1, MAT. FOLC. 987/4, PAMFILE, C. Ț. 243/4, ȘEZ. III 54/1; **jendár(iu)** s. m. JARNÍK-BÂRSEANU, D. 444, MAT. FOLC. 780/19, 977, 1013/15, STAN, M. 225, BUD, P. P. 19, ȚIPLEA, P. P. 57, BĂNUȚ, T. P. 140, **jindár** s. m. MARIAN, NA. 432. | A u g m e n t a t i v (rar): **jendăróiu** s. m. ap. TDRG. | A b s t r a c t - c o l e c t i v: (<fr. *gendarmerie)* **jandarmerie** s. f. (învechit: **jendarmerie** s. f. DICȚ., popular: **jăndărie** s. f. VASILIU, C. 91, ȘEZ. III 155/16) = slujba s. corpul jandarmilor. *În contra legii... jandarmeriei rurale...* MAIORESCU, D. IV 28/10. | A d j e c t i v (rar): **jandarmerésc, -eáscă** = de jandarm. *Era îmbrăcat în haine jandarmerești.* PRECUP, P. 50].
— *N.* din fr. (la origine: *gens d'arme* «oameni care poartă arme»).

JANDARMERÉSC, -EÁSCĂ adj.
JANDARMERÍE s. f.
JANDÁRNIC † s. m.
} v. **jandarm.**

JÂNEÁPĂN s. m. (Bot.) v. **jneapăn.**

JÂNGHINĂ s. f. Maladie du cheval. — (Sensul primitiv pare a fi acela de: boală a cailor, provenită din murdărie. Cuvântul e atestat numai ca) Termen de ocară pentru cai. H. X. 354. [Și: **joánghilă** s. f. = vită mare și slabă. COM. SAT. III 79; — **joánghină,** (+ *bojoghină)* **bojoánghină** s. f. = carne tare și slabă, b o j o g h i n ă. ION CR. V. 374. | A d j e c t i v: **janghinós (jănghinós), -oásă** (și substantivat) = (om) murdar (Com. V. ȘOAREC); p. e x t. (om) păcătoșit de ticăloșii, decăzut (Schei. com. I. C. PANȚU); parvenit, fudul, sec (PAMFILE, J. III); f i g. om care așteaptă să fie mult rugat (Com. V. ȘOAREC), care «face pe râiosul». *Să'ndrăznești tu să mă bați, păcătosule, janghinosule și râiosule?* CARAGIALE, S. 33. *N'am să mă rog mult unui jănghinos ca el* (Piatra Neamțu). Com. V. ȘOAREC].
— Pare a fi o rostire regională pentru **jabină*, din bulg. **žabina** «mătasea broaștei». Cf. j a b r i n ă, j a g h i n ă, j a p c h i n.

JÁGHIȚĂ, JÂNGHIȚĂ s. f. v. **japiță**[1].

JÁNGOL s. m. *Colosse* (se dit de l'homme et des animaux). — Bărbat sau animal înalt, gras și gros. REV. CRIT. IV. 85. [F e m i n i n: **jángoliță** s. f. = femeie înaltă, grasă și groasă. ib.] Cf. j a n g h i n ă.

JÁNGOLIȚĂ s. f. v. **jangol.**

JANÍL s. a. (Comerț) v. **janilie.**

JANÍLIE s. f. (Comerț) *Chenille.* — Pasmanterie de catifea, întrebuințată de obiceiu la împodobit hainele s. unele obiecte, cf. c e a p r a z. *Un maimuțoiu de janilie fără un picior.* I. A. BASSARABESCU, ap. CADE. [Și: **jenilă** s. f. H. XVIII 26; **janil** s. a. *Se împistresc* [pe opreg] *diferite flori cu mătase, cu fir de aur sau cu janil.* LIUBA-IANA, M. 17].
— Din fr. **chenille,** probabil prin mijlocirea altei limbi.

JANSENÍSM s. a. v. **jansenist.**

JANSENÍST s. m. *Janséniste.* — Partizan al jansenismului; p. e x t. persoană de o severitate dusă la extrem. *Aici el dădea ambasadorului francez, un jansenist, o mărturie despre credința Bisericii Răsăritului.* IORGA, L. R. 175. [F a m i l i a: (fr. *jansénisme)* **jansenísm** s. a. = doctrina episcopului olandez Jansen(ius) (1585—1638), care credea în predestinațiune, tăgăduia libertatea voinței și propăvăduia evlavia cea mai severă].
— *N.* după fr.

JANȚ s. a. *Roche.* — (Oltenia, Banat) Stâncă, colț de piatră CADE. *Aci se face var și se vinde la Severin și chiar la Craiova. Pentru a se face var, trebue să se ducă omul la janțiu* (= stâncă) *și să scoată piatra de var.* I. IONESCU, M. 422. [Plur. *janțuri*].

JANȚ s. a. (Păst.) *Babeurre.* — Zerul care se mai scurge din caș, când îl frământă pe crintă și stă subt teasc (Bran-Muscel). Com. C. LACEA. Cașul proaspăt, după ce iese zerul din el, se frământă și se pune la teasc, lăsând din el un lichid galben, unsuros, numit *janț*, și care se strânge'n putinei, făcându-se unt din el. LUNGIANU, CL. 227. După ce a stors baciul cașul cât a putut cu mânile, se pune a doua oară și-l frământă, apoi așezându-l într'o pânză, îl pune sub teasc, când apoi curge *jantul*, care conține mult unt. VICIU GL. *Jeanț* = un fel de unt de oaie, pe care-l caută foarte mult oficoșii. H. VII 262. *Jantul* este... zer unturos pe care-l dobândim astfel: îndată după ce am luat cașul fără zer din crintă, îl frământăm așa dulce și ceea ce s'a scurs se numește *janț*. H. XII 173. Partea mai apoasă a cașului se numește *janț*. ib. I 252, cf. I 139, III 49, 153, 401, IV 223, V 54, VII 336, 484, XI 275, XII 13, 172, XIII 207, 234, 258, XV 99, XVII 140, 349, 392, 425. *Janț* = ț i ț e i u. H. XV. 264. *Brânza lor, laptile, cașcavalu', jantu'... ce foloase nu ți-ar da?* JIPESCU, O. 48/20. *A mâncat aseară janț.* PĂSCULESCU, L. P. 276. *Mâncările obișnuite la stână sânt: mămăliga cu brânză, urda, cașul sărat, jantul.* DIACONU, P. 19. ‖ (Confundat cu) Jintiță. Din zerul rămas de la caș se pune în cazan, se fierbe încet, se amestecă cu linguroiul spre a nu se arde și în această stare zerul a devenit jintiță (janț). H. XV 149. [Și: **jânță** s. f.=zerul care se scurge din crintă (H. XVII 232), zerul rămas după alegerea untului (H. XVII 121). *Janța* fiartă dă urda bătută sau „*urdă de janță*" (ib.) După scoaterea cașului din ciubăr, rămâne «zărul», care fierbându-se împreună cu *janța*, substanță ce curge la stoarcere în crintă, dă «urda». DRAGOMIR, O. M. 207; **jântiță** s. f. (citat între termenii ciobănești, alături de „janț"). H. III 140].

— Raportul etimologic dintre *janț* și *jintiță, jintui* nu e clar.

JÂNT- v. **JINT-**

JÂNTĂ s. f. *Mauvaise femme.* — Muiere rea. H. XVII 232.

— Cf. ung. **zsana** «femeie certăreață, lărmuitoare».

JÂNȚĂ (Păst.) s. f. v. **janț**[2].

JÂNȚEȚĂ s. f. (Păst.) v. **jintiță.**

JÂNTIȚĂ s. f. (Păst.) v. **janț**[1].

JÂNTIȚĂ s. f. (Pesc.) *Fretin.* — (Oltenia) Tot felul de peștișori mici de tot care abia se văd în apă. ANTIPA, P. 782. Când peștele foarte mic de abia se zărește prin apă se zice *jantiță*. H. V. 4. [Și: **jântiță** s. f. H. V. 16].

JÂNTIȚĂ s. f. (Păst.) v. **jintiță,** (Pesc.) v. **jantiță.**

JÂNTIȚE s. f. (Păst.) v. **jintiță.**

JÂNTUIÁLĂ s. f. } (Păst.) v. **jintui.**
JÂNTUÍT s. a. }

JAP ! interj. *Flic-flac.* — (Mold.) Interjecție care imită zgomotul produs de lovirea cu un corp elastic (nuia, biciușcă, etc.) sau de o lovitură (trânteală) dată cu repeziciune și putere; cf. j a r t. *Jap o iușcă peste coada motanului!* VLAHUȚĂ, CL. 119. *Ajunge la el și jap! încă una.* ȘEZ. I 266/24. *Și de-odată, jap! la pământ.* PAMFILE, J. II. [Și: **joap!** (exprimă izbirea unui corp ce cade repede, pe neprevăzute). *Ursul făcu numai joap! în cuptoriul de foc.* SBIERA, P. 205/27, cf. 250/18, 308/23. | S u b s t a n t i v e p o s t i n t e r j e c ț i o n a l e : **jap** s. a. (cu plur. *japuri*) = distanță cât bate o piatră asvârlită cu o forță oarecare. *Merse cât... jap de loc.* PĂSCULESCU, L. P. 173; — **jápă** s. f. = nuia (VASILIU, L. P. 259) subțire și elastică (Răhău, în Transilv. PAȘCA, GL.), sucită, j u j ă u (ION CR. VIII 188), vargă: *dă-i cu japa!* (Blaj, VICIU, GL.), j ă r d i e (PAMFILE, J. II); p. e x t. bătaia dată cu o astfel de nuia: *a mâncat japă bună* (jud. Neamț, ION CR. VIII 188); — **joápă** s. f. = nuia, vargă (Hațeg). VICIU, GL. | V e r b e : **jăpăi** IV[a] = a se bate (despre frunză). *Jăpăe frunza.* HASNAȘ, SĂM. I. 39; — **jepì** IV[a] = a arde una (cu biciul). *Pune mâna pe ghiciu și jepchește-o!* (Cergău, în Transilv.). DR. V 50; — **jopăi** IV[a] (Bucov.) = a lovi, a îmblăti, a bate. *Ai jopăit bine snopii? Să jopărești perinile până ce a ieși tot colbul din ele. Amuși te-oiu jopăi, că nu-i ști încotro s'apuci!* Com. G. TOFAN; — (prin apropiere de *jup*) **jupăì** IV[a] = a bate. *Au prins a-l jupăi.* SBIERA, P. 288/9. *Jupăia într'însul ca'ntr'un snop de paie.* id. ib. 198; (c u a b s t r a c t u l) **jupăitúră** s. f. = bătaie, snopeală. [Dosul] *îi... fierbinte de atâta jupăitură.* SBIERA, P. 288/7; — (derivat cu suf. *-oti*) **jopotì** IV[a] = a bate. LB.; — **juptì** IV[a] = jopoti. LB.; — (derivat dintr'un neatestat *japiță*, diminutivul lui *japă*) **jăpiță** I[a] = a lovi cu nuiaua pe cineva, a j o s t ă r i (Criscior, în Munții Apuseni). Com. P. NIȘCA].

— Onomatopee (cf. ung. *csapni* «a păli»). Cf. j a c h i.

JAP s. a. v. **jap**[1].

JAP s. m. *Ramolli* — (În batjocură) Moșneag neputincios, c h i a g, c ă z ă t u r ă (CREANGĂ, 94), j a v r ă, j a v r ă b ă t r â n ă, v o a z ă (ȘEZ. III 91/34, V. 103), b a c c e a, b a b a l â c, h o d o r o a g ă. *Ucigă-l crucea japu dracului!* ib. V. 41/1. [Derivat: **japalău** s. m. = om bătrân, neputincios. ib. XXXII 107].

— Probabil, în legătură etimologică cu interjecția *jap*, cf. c ă z ă t u r ă.

JÂP, JÂP s. m. sing. v. **jep** și **jip.**

JÁPĂ s. f. } v. **jap**[1].
JÁPĂI vb. IV(a) }

JAPALĂU s. m. v. **jap**[3].

JAPANICÉSC, -EÁSCĂ † v. **japonez.**

JÁPCĂ s. f. v. **jap**[1] și **japșă.**

JÁPCĂ s. f. *Vol, maraude.* — Hoție și înșelăciune; p. e x t. avere făcută prin hoție și înșelăciune (PAMFILE, J. III). (Cu deosebire în l o c. a d v.) **Cu japca** = cu de-a-sila (Com. ȘT. POPESCU), cu forța (MUSCEL, 98), cu violență și pe nedrept, hoțește, cf. c u h a p c a. *Să nu poată lua cineva cu japca din aceste merișoare.* ISPIRESCU, U. 60/5, 74/19. *Iar de n'ai vrea nici așa, Eu cu japca ți l-oiu lua.* MUSCEL 98. [D e r i v a t e : **jăpcăn, jăpcáș** s. m. = care ia, umblă cu japca (PAMFILE, J. III), jefuitor. *Lăcomia jăpcanilor nu mai avea hotar.* ISPIRESCU, M. V. 5/1. *Curăța țările de jăpcani.* id. U. 73/23;—**jăpcăní (jepcăní)** vb. IV[a] = a lua cu japca, a jăcmăni, a jefui. *Cu cât jepcănesc mai mult averea politică...* JIPESCU, ap. TDRG.; — (cu a d j e c t i v e l e) **jăpcănit (jepcănít), -ă** = jefuit, jăcmănit; **jăpcănitór (jepcănitór), -oáre** = care ia cu japca, jăpcan, jăpcaș, jăc-

mănitor, jefuitor. (Substantivat) *Păcat de strângători... că-şi pierd şi gustu' de muncă şi sânt mereu cu frica 'n sân din pricina oţilor ş'a jăpcănitorilor.* id. 94; — (şi cu abstractele) **jăpcănire (jepcănire), jăpcăneálă (jepcăneálă)** s. f. = luare cu japca, jăcmăneală, jaf. *Marture la toate jepcănelile [şi la] despoiarea... victimelor.* id. ap. TDRG]

— Din bulg. **žapka** «laţ, cursă». TH. CAPIDAN. Cf. hapca.

JĂPCÁN s. m.
JĂPCĂNEÁLĂ s. f.
JĂPCĂNÍ vb. IV[a]
JĂPCÁŞ s. m.
} v. japcă.

JÁPCHIN s. m. sing. (Patol.) *Bouton.* — (Braşov) Bubuliţe pe corp. Cf. jep. *Când e copilu' de se'ngraşe, prinde japchin, bumburele aşa pe trup ca «pielea-găinii»; atunci îi pune în baie păsat...* PITIŞ, CONV. LIT. XXXVI 551. [Şi: **jápchină** s. f. = rană mare, la care pielea-i julită cât pe colo, julitură mare. ŞEZ. V 103. | Adjectiv: **jăpchinós, -oásă** adj. = care are japchin, plin de bubuliţe; (fig.) urît. *Lăsai nevastă frumoasă Şi iubii o jăpchinoasă.* ŞEZ. V 15[b]]. Cf. janghină.

JÁPCHINĂ s. f. v. **japchin şi jarchină.**

JĂPCHINÓS, -OÁSĂ adj. v. **japchin.**

JAPCIÉR s. m. v. **jepciu.**

JĂPIŢĂ s. f. *Valet* de la flèche de la charrue.— Bucată de lemn îndoit («încocârjat») s. de fier de-asupra proţapului, formând scobitura («urechea») în care se prinde plugul, cf. cătuşă, armăsar. Cf. DAMÉ, T., PAMFILE, I. C. 137, I. IONESCU, M. 710, ION CR. VIII 89, H. V 152, 221, 281, IX 155, 188, 201, 231, XI 76, XIV 210, XVI 22, 31. *Cuiul japiţei.* PAMFILE, A. 78/23. [Şi: **jámpiţă** PAMFILE, I. C. 137, H. II 29, 62, 118, 221, IV 56, 132, 254, VII 30, XI 401, **jánchiţă** s. f. DAMÉ, T. PAMFILE, I. C. 137, H. I 140, IV 139, VII 184, XII 31, **jănghiţă** s. f. DAMÉ, T., H. VII 337, XII 118, **jánghiţă (jânghiţă;** accentul?) s. f. PAMFILE, I. C. 137, H. III 140, **jábghiţă** s. f., **jeápiţă** s. f. H. V 430, (+ *joapă),* **joápiţă** s. f. DAMÉ, T. 12, PAMFILE, I. C. 137, C. C. II—III 150, **jímbiţă** s. f. ib.].

— Din bulg. **žabica,** idem (propriu «broscuţă»). G. Weigand, *Jahresbericht* XIX 137. — Cf. jabă, jabin, jabină.

JÁPIŢĂ s. f. v. **jap**[1] şi **japă**[1].

JĂPIŢÁ vb. I[a] v. **jap**[1].

JÁPIU s. a. *Panneau* (coussinet placé sous les bandes de l'arçon d'une selle). — Aşternutul de subt şea, pătură. Cf. ibâncă. *Dat-am... Coarnele la pieptănari, Iar pielea la tăbăcari, Să-mi fac japiu bun pe cal.* TEODORESCU, P. P. 69[b]. Cf. GHETIE, R. M. 226. [Plur. *japiuri*].

JÁPIU s. m. 1°. *Gourmand.* 2°. *Parvenu.*
1°. Gâman (Buzău). Com. ŞT. POPESCU.
2°. Ciocoiu. CHIRU-NANOV, CONV. LIT. XLIV[2], 396. [Accentul ?]

JAPLÁN, JĂPLÁN s. m. v. **zaplan.**

JAPÓN s. m. *Garde-champêtre.* — (În batjocură) *Japoni* = Poreclă dată de săteni la agenţii rurali (Dorohoi). ION CR. VI 30.

— Pare a fi o formaţie glumeaţă în care s'a contaminat *jupui* cu *Japonia.*

JAPONÉZ, -Ă adj. şi subst. *Japonais.* — Adj. Din Japonia. *Poporul japonez.* | Subst. Cel care face parte din naţiunea japoneză. [Plur. *-nezi* şi *-neji.* | Derivat: **japanicésc, -eáscă** † adj. *Hârtie... japanicească.* DRĂGHICI, R. 155].

— *N.* după it. **giapponese,** idem.

JĂPSĂ s. f. *Grosse chaleur.* — (Gorj). Căldură mare, zăpuşeală. CONV. LIT. LIV 366. — Cf. zăpuşi.

JÁPŞĂ s. f. (Topogr.) *Mare, étang.* — Baltă mai mică, lăcuşor mic (H. XIV 348), groapă cu apă rămasă din înnec (CHIRIŢESCU, GR.); o localitate (= formaţie de teren?) ce seamănă cu o covată (ION CR. I 60). *Dacă... apa e mai mare, ei* [peştii] *preferă să se refugieze pe depresiunile şi prin japşele de pe terenurile proaspăt inundate.* ANTIPA, P. 618, 213/11. Cf. 194. *Toate privalurile, toate jăpşile, toate grindurile, toate trecătorile de la plute de papură.* SANDU-ALDEA, A. M. 5, cf. U. P. 197. *În amurg soarele arunca dâre de sânge pe suprafaţa apei. O privighetoare de apă cânta într'un ţipirig, un bâtlan cădea greoiu în japşă.* DUNĂREANU, SĂM. VI 370. *Ciompurile... zac revărsate pe renia tărcată de jăpşi şi de privaluri.* CONV. LIT. XLIII 920. [Plur. *japşe* şi *jăpşi.* | Şi: **jépşă** = lac lungăreţ şi neadânc în regiunea inundabilă a Dunării. PORUCIC, E. 188. | Cu alte sufixe: **jápcă** (plur. *jepci)* s. f. = loc jos, pădinos, padină, loc care ţine apă (CIAUŞANU, V.), adâncitură în şes (CONV. LIT. LIV 366), mlaştină, băltoagă. *Prinderea peştelui prin jepcile cu apa mică* (Ostrov, Tulcea). Com. GH. CÂRNU; **jépcă** s. f. = lac lungăreţ şi neadânc în regiunea inundabilă a Dunării. PORUCIC, E. 188].

— Etimologia necunoscută. (ANTIPA, P. 558 a înregistrat din gura pescarilor ruşi, un **žepotina**= baltă cu malurile de grind). Cf. jepşi.

JAR s. a. *Jalon.* — Jalon făcut dintr'o tufă cioplită (în pădure), cf. ţiu. CIAUŞANU, V. [Plur. *jaruri.* | Verb: **jerui** vb. IV[a] = a pune jaruri în pădure; (cu abstractul) **jeruíre** s. f. =acţiunea de a pune jaruri sau jaloane în pădure. id.].

JAR s. a. *Braise, brasier. Feu.* — Cărbune s. cărbuni aprinşi (în unele regiuni: în cantitate mai mare), jăratec (V. HANEŞ, Ţ. O. 118). *Tigaie de jar.* LB. [Materiile aprinse din pământ...] *să răvarsă şi boraşte jar cu volvoare de foc.* PISCUPESCU, O. 58. *Roşi ca jarul.* GORJAN, H. IV 99. *Am luat ibricul şi l-am pus pe jar.* D. STĂNOIU, C. I. 118. *Ia o oală cu jar, pe care pune tămâie.* MARIAN, SE. II 225. *Se ia [apă], se... sloboade câte un jar cu mâna.* GRIGORIU-RIGO, MED. I 51. *Inima-mi arde ca jarul.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 133. *Că nainte este foc Şi'ndărăt este jar.* BIBICESCU, P. P. 22. *Se prăjeşte pe jar.* ŞEZ. V 52/12. *Îndată au şi luat jar.* SBIERA, P. 44/12. Cf. ŞEZ. I 192/4, II 35/5, III 141/2, V 52/12, 61/25. # *Fiecare trage jar la oala lui,* omul mai mult îngrijeşte de el decât de altul. ZANNE, P. IV 22. Cf. ŞEZ. I 219/23, BARAC, AR. 42. *Jarul potolit te arde,* se zice despre cel ascuns ce se arată blând. ZANNE, P. IX 480. || P. ext. Foc, arşiţă, dogoare; fig. suferinţă arzătoare. *Pe uliţa noastră-i jar.* MÂNDRESCU, L. P. 53/23. *Gură dulce... Să-mi stâmpăr- focul şi jarul.* FRÂNCU-CÂNDREA, M. 94. [Pluralul *jaruri* e rar şi se întrebuinţează aproape numai în regiunile în care singularul înseamnă o bucată de cărbune aprins (nu «cărbuni» colectiv)].

— Din paleosl. **žarŭ,** idem. Cf. j ă r a t e c, j a r i ș t e, j e r u i, p o j a r.

JĂR- v. **JER-**

JÂR- s. a. v. **JIR-**

JĂRĂ s. f. (În poezia populară cu caracter mistic, cu sens neprecizabil). *Cu jare de broască.* MARIAN, VR. 199.

JĂRĂGĂIU s. a. 1⁰ *Braise, brasier.* 2⁰ *Brûlure.* 1⁰. Cărbuni aprinși (BOCEANU, GL., 12. V 1), jar (PAȘCA, GL.) de la un foc mare (PĂCALĂ, M. R. 140), jăratec (ION CR. IV 159) mult (RĂDULESCU-CODIN), spuză, cenușe vie (ION CR. I 251); foc mare, foc de zmei, boceșe, cărbujani, foc haiducesc (CIAUȘANU, V.). *Măcar d'ai fi părpălit-o pe jerăgaiu.* DELAVRANCEA, S. 229. *Ce fierbi acolo, nevastă, cu atâta foc în oala aia? Nu mi-i aprinde casa cu atâta jărăgaiu?* T. CERCEL, SĂM. IV 768. *Să-ți dau un blid de mălaiu Și două de jărăgaiu.* MARIAN, INS. VIII. *I-a aruncat pielea pe jerăgai.* PAMFILE, S. T. 70. *Svârle pe babă în sobă, în mijlocul jerăgaiului.* RĂDULESCU-CODIN, L. 24/₃₁. *Să nu dea cu jărăgaiu.* TEODORESCU, P. P. 335ᵇ. # *A sta (parcă s. ca) pe jerăgaiu* = a sta ca pe jar (jăratec), foarte nerăbdător. *Parcă stai pe jărăgaiu, de vrei să pleci.* IZ. V 1. *Mai trage nițel jeregaiu la burta oalii să fiarbă mai tare.* BOCEANU, GL. *Lasă surcelele să ardă, să se facă jeregai.* PAȘCA, GL. *Copiii nu știu ce frigeau pe jeregaiu.* PLOPȘOR, C. 42.

2⁰. (Pat.) Foc pe gât, arsuri (RĂDULESCU-CODIN); piroză, j i g, j i g ă r a i e, j e g ă l; s p e c. arsuri după o beție. *Baba simțea un «jărăgai» în gât.* CHIRIȚESCU, CONV. LIT. XLIV, vol. II 431. *Cum simte bețivul jărăgaiul vinului băut în ajun.* id. ib. XLV 371.

[Plur. *-gaiuri.* RĂDULESCU-CODIN, L. | Și: **jerăgáiu, jeregáiu** s. a.]

— Avem a face cu un derivat al slavului **žegati** «a arde», apropiat de *jar.* În sensul 2⁰ se întâlnește și forma nemetatezată *jegăraie* (cf. j i g ă r a i u, j i g, j e g ă l).

JĂRĂITÓR s. a. v. **jărui.**

JĂRÁP s. m. }
JĂRÁPĂN s. m. } (Bot.) v. **jneapăn.**

JARÁTEC s. a. v. **jăratec.**

JĂRÁTEC s. a. *Braise, brasier.* — (Prin cele mai multe părți ale Transilvaniei cuvântul e cunoscut numai din literatură). Cărbuni aprinși, j a r. *I-au turnatu-i jeratecŭ preste cerbice.* DOSOFTEIU, V. S. 20₂. *Înfierbântându-te ca un jeratecŭ.* MINEIUL (1776) 100ᵉ/₁, cf. *(jărăteeŭ)* 26ᵉ/₂. *Am tăiat... scrisoarea și răvășelele... și le-am pus pe jăratecul din cătuie.* C. NEGRUZZI, I. 66. *Ochii... Ce ard sub vălul nopții ca niște roși jaratici.* ALECSANDRI, P. III 210. *L-oiu hrăni cu jăratec.* EMINESCU, N. 27. *Lumine roși... Rănesc întunecimea ca pete de jeratic.* id. P. 210. *Răsare luna ca o vatră de jaratic.* id. P. 183. *Ochii îi luceau ca jăratecul.* id. N. 56. *Dogoreala jaraticului.* ODOBESCU, III 32/₂₄. *Ai aruncat jaraticul aprins în inima mea.* I. NEGRUZZI, VI 20. *Un bălaur... care vărsa jăratec pe gură.* CREANGĂ, P. 121. *Răscolea jaratecul cu o țandără de lemn.* ISPIRESCU, L. 248. *Pn jăratec ca o mare de foc.* SBIERA, P. 7/₁. # *A sta (a ședea s. a fi pus) (ca) pe jăratec* = foarte nerăbdător. *Ședea ca pe spini și jaratec.* SLAVICI, N. II 308. *Părea că este pus pe jeratec.* ISPIRESCU, U. 77/₈. Cf. ȘEZ. III 112/₉. *Fiecare trage jăratec* (s. *jar) la* (MAT. FOLC. I 716) s. *sub* (ZANNE, P. IV 22) *oala lui* = fiecare e preocupat în primul rând de interesele sale. *Jăratecul stă și sub cenușă,* se zice când o primejdie e gata să izbucnească. ib. IX 481. *Parcă îi arde jăratec (s. foc) sub tălpi* = fuge repede. ib. II 144, cf. V 191. *A mânca jăratec* (ca, în povești, despre caii năzdrăvani) = a fi iute. ib. I 200. [Plur. *jăratece (jărateci)* e rar. | Și: **jărátic, jarátec, jarátic, jerátec, jerátic** s. a.]

— Din paleosl. **žaratŭkŭ (žeratŭkŭ)** idem. Cf. j a r ¹.

JARÁTIC, JĂRÁTIC s. a. v. **jăratec.**

JÁRCĂ s. f. 1⁰. *Peau* (de mouton) *usée.* 2⁰. *Brebis maigre.* 3⁰. *Vieille femme.* — (Termen batjocoritor în Mold. și Bucov.)

1⁰. Piele de oaie (ȘEZ. XXXII 137) în stare proastă (H. XVI 233), veche și roasă (Com. G. NISTOR), ciuruită (ȘEZ. III 18/₁), urîtă și puturoasă (ION CR. IV 50/₁₄), fără păr (Com. CÂRSTEANU, cf. PAMFILE, C. Ț. 54), cf. t u h o a r c ă. *Pușcașul mi-l doborăște, Dă jarca și se plătește.* PAMFILE, C. Ț. 54. *Să-ți iau pielea trupului, Să fac jarcă murgului.* VASILIU, C. 62.

2⁰. F i g. Oaie slabă (VASILIU, C.), vită de calitate proastă (Com. TOMIAC).

3⁰. F i g. Femeie bătrână (ȘEZ. III 18/₁), gură rea (MAT. FOLC. 1209).

[Și: **jărcă** = piele; vită (în sens rău). Com. A. TOMIAC, G. NISTOR. | D e r i v a t e: **jarcalău** s. a. = cojoc făcut din piei de calitate rea. ȘEZ. V. 103, cf. PAMFILE, I. C. 48/₁₇; — **jarcaléte** s. m. = vlăjgan (bătrân), haimana, lungan (CIAUȘANU, V.), desmățău, orbete, bendereu (id. GL.); — **jârchină** s. f. = haină ponosită (Com. V. ȘOAREC), cojoc de piele proastă, jarcă; p. e x t. bucată de ceva, dărăb: *O jarchină de slănină.* ION CR. IV 123. *Îmbrăcat prost cu o jarchină, o jarcă, o cojoleancă uzată, din care curg flendurile.* DR. IV 825/₂₃; (cu a d j e c t i v u l: **jărchinós (jerchinós** ap. TDRG.) **-oásă** = rupt, jerpelit. *Jerpelit și jarpan, jărchinos, se zice în Moldova la cel îmbrăcat prost.* BOGREA, DR. IV 825/₂₃. | V e r b e: **jărcuì (jercui)** vb. IV^{a} = a bate. PAMFILE, A.; **jărcăni (jercăni)** vb. IV^{a} = a sfâșia, a jupui, a juli: *Mi-am jărcănit piciorul, hainele* (Buzău). A. SCRIBAN].

— Probabil, din *jarpcă,* înrudit cu j e r p e l i t și j a r p a n.

JĂRCĂ s. f. v. **jarcă.**

JARCALĂU s. a. }
JARCALÉTE s. m. } v. **jarcă.**
JĂRCĂNÍ IV^{a} }

JARCHI, JĂRCHI! interj. v. **jachi.**

JÂRCHINĂ s. f. *Rondin.* — Ciomag. *Am luat o jarchină* = am luat un ciomag. ION CR. IV 306. [Și: **jápchină** s. f. ib.]

JÂRCHINĂ s. f. }
JĂRCHINÓS, -OÁSĂ adj. } v. **jarcă.**

JĂRCUÍ vb IV^{a} v. **jarcă.**

JĂRDIE s. f. v. **joardă.**

JARDINIÉRĂ s. f. *Jardinière.* — (Franțuzism) Mobilă de podoabă, cu s. fără picioare, de lemn s. alt material (ca faianță, porțelan, etc.) și având un loc liber în care se pun ghiveciuri cu flori s.

ciubere cu plante ornamentale; cf. g h e r i d o n. [Pronunț. *-ni e-*].
— *N.* după fr.

JĂREÁPINE s. m. (Bot.) v. **jneapăn.**

JARÉL s. m. v. **jder.**

JARETIÉRĂ (îmbrăc.) s. f. v. **jartieră.**

JĂRFÍ vb. IV^{a} v. **jertfi.**

JARGÓN s. m. *Jargon.* — (Filol.) Graiu artificial — cu cuvinte luate în alt sens decât cel convențional și cu forme corupte — întrebuințat de un grup de oameni care doresc să nu fie înțeleși de alții. *Jargonul hoților, al bărbierilor.* | S p e c. Limba «idiș» a Evreilor (din România). *Vorbește în jargon.* | P. e x t. Limbă stricată (STAMATI), neînțeleasă de toți. *Zice, în jargonul vremii de atunci: ah, psihimu, uită-te cât e de nostim!* C. NEGRUZZI, I 16. *O literatură... din limba Franțezilor... și a jargonului neînțeles din Ardeal.* RUSSO, S. 48/$_{11}$. | (Impropriu) Dialect. *Gallia, Italia, Spania... au giargoane peste giargoane.* HASDEU, I. C. 307. [Plur. *-goane* și *-gonuri*].
— *N.* din fr. Cf. g e r g.

JĂRÍ, JĂRÎ vb. IV^{a} v. **jăruì.**

JÁRIȘTE s. f. 1^{0}. *Braise.* 2^{0}. *Décombres* (après un incendie). 3^{0}. *Terre calcinée* (par l'incendie d'une forêt). — (Mold.)
1^{0}. † Jăratec, foc; p. e x t. vatră; s p e c. locul pe care se așează jăratecul pentru o jertfă. *Răsturnându-i jerâștea cu jărtvele idolești.* DOSOFTEIU, V. S. 112/$_{7}$. | F i g. Arșiță, dogoare, foc. *Jarișteа iubirei pe nesimțite îi schimba gândurile.* CONTEMPORANUL V, vol. II 492.
2^{0}. Locul unde a ars o casă, loc pustiit de pârjol (NECULCE, CR.) a r d i ș t e; p. e x t. ruină. *I-au răsipit casele... de au rămas numai jărișteа.* LET. II 316/$_{8}$. *Au ars târgul... de au rămas jărișteа.* ib. 65/$_{30}$. *Au rămas [din Episcopie] numai piatra în jărișteа.* URICARIUL V 250. *Piste jărișteа Caselor Domnești până în Bahlui.* URICARIUL X 220/$_{13}$. *În grădina de la Țigănești, din jărișteа caselor...* KONAKI, P. 204.
3^{0}. Loc de pădure arsă de curând, cu pământ încă cald. PORUCIC, T. E. 330.
[Și: **jăriște** s. f., **jériște (jérâște)** s. f.]
— Derivat din **jar** cu suf. loc.-col. *-iște.*

JĂRIȘTE s. f. v. **jariște.**

JÁRLĂ s. f. v. **șarlă.**

JÂRLĂU s. a. } v. **jirlău.**
JARNĂU s. a. }

JĂRPĂLĂU s. m. } v. **jărpan.**
JARPÁN s. m. }

JĂRPÁN s. m. *Haridelle.* — (Mold.) Cal slab (ALECSANDRI, T. 1757), m ă r ț o a g ă; g l o a b ă; f i g. om îmbrăcat prost cu o j a r c h i n ă (j a r c ă) (BOGREA, DR. IV 825); f i g. nume de batjocură dat vechilor moșneni (H. XVI 267). *Chiriță (la surugii): Pornit-ați, jărpanilor?* ALECSANDRI, T. 394. *Hi, hi bălan... hi, hi, jărpan.* id. 533. [Și: **jarpăn** s. m., **jerpăn** s. m. TDRG. | Cu alt sufix: **jărpălău** s. m. (Transilv.) = om care nu face nici o treabă nicăiri. H. XVII 175].
— Derivat din tulpina onomatopeică **jarp** dela care derivă, probabil, și *jerpeli* și *jarcă.*

JART! interj. Interjecție imitând lovitura palmelor date cuiva. *S'auzea câte un jart, trosc, pleosc, aoleo!* DELAVRANCEA, H. T. 106, cf. 102.

JĂRTĂVNIC † s. a. } v. **jertfelnic.**
JĂRTFÉLNIC s. a. }

JARTIÉRĂ s. f. (Îmbrăc.) *Jarretière.* — Panglică de elastic, cu care se leagă și se țin întinși ciorapii pe picior, c a l ț a v e t ă. *Îi cade o jaretieră.* VLAHUȚĂ, D. 114. *Un picior descoperit în întregime, ceva mai jos de coapsă, acolo unde ciorapul e prins în jartierele centurei.* TEODOREANU, M. II 235. **Ordinul Jaretierii:** ordin englez de cavalerie instituit de Eduard III (1349). *Al jaretierii ordin nu mă 'mpodobește.* GORUN, F. 184. [Și: **jaretiéră** s. f.]
— *N.* după fr.

JĂRTVĂ, JÂRTVĂ s. f. v. **jertfă.**

JĂRTVEÁNIC s. a. } v. **jertfelnic.**
JĂRTVÉNIC s. a. }

JĂRTVÍ vb. IV^{a} } v. **jertfi.**
JĂRTVUÍ vb. IV^{a} }

JĂRUÍ vb. III. 1^{0} *Attiser le feu, tisonner, fourgonner.* 2^{0}. *Luire.* 3^{0}. *Égratigner.* 4^{0}. *Plier* (la toile).
1^{0}. T r a n s. A răscoli, a zgândări, a scociorî, a scurma jarul (LB.) de pe foc sau din vatră (PAMFILE, J. III), a scormoni focul, spre a da la o parte cenușa și a face ca să se încălzească cărbunii (id. A.), a «înghiți» focul, ca să se lase cenușa sub cărbuni, să se înmulțească cărbunii (id. VĂSD.), a trage jarul în gura cuptorului... ars pentru pâne (ȚARA OLTULUI, III nr. 36). *Au început a jărî cenușa cu mare râvnă... socotind că doar ar găsi vreo scânteie de foc.* DRĂGHICI, R. 178. *Ojogul e un băț cu care se jărește focul când nu are cineva clește.* ȘEZ. VIII 91. *Tu Mărițo! jărueșteа cuptorul, că-i dospită pânea.* I. BERESCU, ȚARA OLTULUI III nr. 36. Cf. REV. CRIT. III 158.
2^{0}. I n t r a n s. A lumina făcând jar. *Să nu vii prin șură Cu luleaua 'n gură, Luleaua a jări, Puica te-a zări, La tine a veni.* SEVASTOS, C. 64/$_{25}$.
3^{0}. T r a n s. (Prin asemănare cu împungerea în jăratic cu «jăruitorul») A zgâria pielea unei vite împungând-o cu coarnele. Cf. j ă r u i t.
4^{0}. T r a n s. A îndoi pânza în lungul ei (cu ajutorul jăruitorului). Gata cu țesutul, pânzele se fierb, apoi se nălbesc și, uscate apoi, *le jaruește*, adică pânza se îndoește în tot lungul ei în doua. Bărbatul se pune pe fața casei cu g(h)enunchii pe ea, dă capul (= capătul) de de-asupra boresei (= nevestei), ea ține, și el, cu j ă r u i t o r u l (un băț crepat în două), care îmbucă pânza în doua, trage în sus și în jos până ajunge (= este destul); și așa se j ă r u e ș t e toată pânza. BREBENEL, GR. P.
[Și: **jeruì** vb. IV^{a}; **jărî (jerî)** vb. IV^{a}; **jercuì** vb. IV^{a} LB. | A d j e c t i v e: **jăruít (jeruít), -ă** = (ad 1^{0}; despre jar s. focul din vatră) scurmat, scormonit; (ad 2^{0}; despre vite, în Transilv.) sgâriat cu cornul (PĂCALĂ, M. R. 140), sgâriat mai afund și în mai multe locuri; se zice și de vita care are vergi de împunsături pe piele (VICIU, GL.), f a ș c h i a t; — **jărît (jerît), -ă** = despre oamenii cărora incendiul le-a distrus tot avutul) ramas pe drumuri; p. e x t. *ai rămas jerit* = ai

cheltuit tot, ai dus tot, de nu mai ai nimic. ION CR. IV 188. | Substantiv verbal (cu sens instrumental) **jăruitór (jeruitór, jârăitór, jertultór** PAȘCA, GL.) = prăjină («pocia» de lemn) cu care se scormonește focul în cuptor (REV. CRIT. III 158, H. XVII 176), cociorbă; p. anal. bucată de lemn crăpat, cu care se îmbucă pânza când se îndoaie de-alungul (ȚARA OLTULUI, III nr. 36, cf. jărui 4⁰). *Am venit la d-voastră călare pe un jârăitor.* MERA, L.B. 198].

— Derivat din **jar cu suf. -ui** (cf. slav. *žariti* «a frige»).

JĂRUITÓR s. .a v. **jăruì.**

JASCĂU s. a. v. **jașcău.**

JAȘCĂU s. a. *Bourse, blague.* — (Ungurism în Transilv. și Mold. de Nord.) Pungă sau săculeț de piele (cu gura încrețită prin două băieri care se trag în sens invers PAMFILE, I. C. 50/34) pentru tutun sau bani; este făcută din bășică de bou (ȘEZ. II 41/23, III 18/12) sau din pielea care învălue testiculele berbecelui (ib. VII 162, ȚARA OLTULUI nr. 12) s. buhaiului (ȘEZ. VII 162); chimir (ib. XIX 43), bășcăneț (VICIU, GL.), tărșug (PAMFILE, S. C. 56/13). *Am o pipă și-un jașcău.* MARIAN, SA. 133. *Jascău de tabac.* BUGNARIU, NĂS. BĂNUȚ, T. P. 81. *Aveam bani în jașcău.* RETEGANUL, CH. 29, cf. DOINE 97/8, VAIDA, BREBENEL, GR. P., STAN, M. 255, MAT. FOLC. 1902. [Plur. *-caie.* | Și: **jășcău** s. a. MÂNDRESCU, UNG. 86; (poate numai grafic :) **jascău** s. a.]

— Din ung. **zsácskó,** idem (diminutivul lui *zsák* «sac»).

JĂȘCĂU s. a. v. **jașcău.**

JASP s. m. sing. (Miner.) *Jaspe.* — Varietate de cvarț opac și dur, de o coloare foarte vie, întrebuințat ca piatră scumpă, iaspis.

— *N.* după fr.

JÂSTĂ s. f. *Hâte, précipitation.* — (Sârbism în Banat) Repezeală, grabă. *M-a luat d'a jasta* = m'a surprins. LIUBA. *Fără jastă* = fără veste; *unde te prinde jasta* = unde te prinde vestea? H. XVIII 174.

– Apropierea cu «veste» s'a făcut prin etimologie populară. Cuvântul, înrudit cu *jestoc,* vine din sârbește, cf. *žestina* «aprindere, vivacitate, avânt», *žestiti se* «a se aprinde, a-și ieși din fire», *žesta* «spirt».

JÂSTÂCÍ vb. IVª refl. = a se **fâstâci.** I. IORDAN, ARHIVA a. 1921, p. 197.

JĂȚ s. a. v. **jeț.**

JÂTCÂ s. f. *Outil de tisserand.* — Unealtă de țesut (H. XVIII 26), nedefinită mai de aproape.

JÂTCĂ s. f. v. **jidan.**

JÂTIE s. f. v. **jitie.**

JĂȚIU s. a. v. **jeț.**

JAU s. a., **JĂUÍ** vb. IVª v. **jaf.**

JAVALÁIU s. a. v. **jigală.**

JAVELÍNĂ s. f. *Javeline.* — (Franțuzism rar). Suliță lungă și subțire. *Sagitarii... Înarmați cu proaste scuturi și cu șapte javeline.* ALECSANDRI, P. III 93.

— *N.* după fr.

JÁVLĂ s. f. v. **javră.**

JAVRĂ s. f. 1⁰. *Chien hargneux, roquet.* 2⁰. *Mauvaise langue.* 3⁰. *Paresseux.*

1⁰. (Termen de ocară pentru) Câne (H. X 355); spec. câne bătrân (Com. A. TOMIAC), care nu latră (H. IX 123); (în alte părți) câne prost care latră mereu în vânt (COSTINESCU), care bate mult (MARIAN); câne rău care mușcă (MARIAN), cf. jigodie. *Toate javrele îl latră.* PANN, P. V. III 155. *Lua-te-ar dracul de javră!* CARAGIALE, M. 331. *De la o colibă, o javră de câine veni spre mine, lătrând.* DUNĂREANU, CH. 135. *Ho! javră spurcată!* ȘEZ. V 41/7. *Lupul când îmbătrânește, toate javrele îl latră.* ZANNE, I 514.

2⁰. Fig. Termen de ocară dat oamenilor răi, mai ales bătrânilor (ȘEZ. III 18/3, CREANGĂ, GL.) care vorbesc pe alții de rău (MARIAN), s. bătrânilor și oamenilor leneși (Com. A. TOMIAC), bârfitorilor flecari, clefăitorilor (LB.); femeie care javrăește multe din gură (BREBENEL, GR. P.); cal bătrân, neputincios, slab și netrebnic (DR. V 206. *Javra dracului se face a o căuta de ou și-i dezleagă... ața de la picior.* CREANGĂ, A. 57. *Javre hiclene ce sânteți!* ȘEZ. I 258/4, cf. III 18/3, 91/31.

[Plur. *javre* și *jevre* MARIAN. | Și: **jávlă** s. f. = jigodie de câine, pușlă. CIAUȘANU, V.; **jábră** s. f. = cal bătrân. DR. V 206. | Verb: **jăvrăì (jăvri, jevrì** LB.) vb. IVª = a lătra ca o javră, a chelălăì, a scheuna, a behăì (LB.); fig. a îndruga verzi și uscate, a flencăni, a flecărì, a cicălì, a locotì, a defăì (LB.). *Poporul zice despre muieri, care jăvrăesc multe din gură — javre — că le umblă gura ca melnița.* BREBENEL, GR. P. | Alt derivat: **jevroáică** s. f. = javră, femeie limbută. CABA, SĂT.].

— Din rut. **žavra (ževra, žerva)** «câne (care mușcă)». (Dacă cumva în rutenește cuvântul nu-i împrumutat dela noi).

JĂVRĂÍ vb. IVª
JĂVRÍ vb. IVª } v. **javră.**

JAZZ s. a. (Muzică) *Jazz(band).* — Stil muzical, caracterizat prin sincope și printr'un ritm sălbatec și grotesc, cu melodii insinuante și sentimentale; p. ext. bucată muzicală cântată în acest stil; bandă (numită și **jazzband**) de muzicanți, care execută astfel de bucăți cu instrumente nouă, deosebite unul de altul (ca banjo, saxofon, tamburină, etc.); orchestra alcătuită din astfel de instrumente. *Jazzbandul urlă.* C. PETRESCU, Î. II 191. [Plur. *jazzuri, jazzbanduri*].

— Cuvânt nou, intrat în limbă, împreună cu muzica numită astfel, de pe la 1918 încoace.

JAZZBÁND s. a. v. **jazz.**

JBÂRC s. a. Carne vânoasă. ȘEZ. IX 156. [Plur. *jbârcuri*] — Cf. jbârcoti, sfârc.

JBÂRCOTÍ vb. IVª *Téter.* — (Despre vițel) A suge la o vacă mulsă, după ce i s'a gătit laptele din pulpă. ȘEZ. IX 156. — Cf. jbârc.

JBERGHELÍT, -Ă adj. *Râpé.* — Jerpelit. Com. FURTUNĂ.

JBRÂNȚ s. a. *Lien.* — Legătură (Straja, în Bucov.). Com. A. TOMIAC.

JDEÁV s. a. (În poezia populară cu caracter mistic ; cu sens neprecizabil ; poate, «jghiab»). *Eu de mână te luaiu, La jdeavu lu Iordan te dusăiu, Şi tc curăţaiu, Şi te limpeziiu de toate deocheturile.* ŞEZ. XII 180.

JDER s. m. şi a. 1°. *Martre* (Mustela martes). 2°. *Peau de martre.* 3°. *Cheval bai-brun.*

1°. (Zool.) Mamifer patruped carnivor, asemănător cu dihorul, a cărui blană este foarte căutată. Cf. H. IX 33, X 150, II 26. *Veveriţa, jderul, sobolul, cânele.* CANTEMIR, IST. 179. *Ea care opreşte'n goană, cu a săgeţilor lovire Jderii, cerbii alungaţi.* OLLĂNESCU, H. O. 300. ‖ Specie: **Jderul de baltă** = Putorinus lutreola. ANTIPA, P. 782.

2°. Blana jderului. *Cu cabaniţă cu jder şi cu hulpi îmbrăcaţi.* LET. I. 257/29. *Când m'am pârît... drept Moreani, am dat 6 jderi şi 4 ug.* (a. 1610). IORGA, S. D. V 13/6. *Malote cu jderi* (a. 1777). ib. VI 107. *Giubeaoa Ilincăi este cu jder.* ib. VIII 18/25. *Un beniş blănit cu jderŭ.* URICARIUL, XVII 61/5. *Două blane de jder.* ALECSANDRI, T. 432. *Cu căciuliţă de jder.* PĂSCULESCU, L. P. 256. *Ş'a cumpărat firuri, Zarafiruri, Jderuri, şi papuci.* SEVASTOS, N. 126/29.

3°. Fig. Cal «vânăt». ŞEZ. VIII 167.

[Plur. *jderi ;* în sensul 2°, mai rar, şi *jderuri* «diferite blăni de jderi». | Şi : **jdir** s. m. H. X 207; — (+ *di(h)ór)* **jdiór** (rostit monosilab) s. m. VICIU, GL. | Diminutiv: **jdrel** (şi, probabil, greşală de tipar: **jarel**) s. m. (ad 2°). *Cela înalt şi subţirel Poartă căciulă de jdrel.* MAT. FOLC. 45. *Cu cojocelu' de miel, Cu căciuliţa de jarel.* ib. 867/18].

— Din sârb. **ždero** «găman, mare mâncăcios» (dela *žderati*, «a mânca lacom»). CIHAC, II 157.

JDIÓR s. m.
JDÍR s. m.
JDRÉL s. m.
} (Zool.) v. **jder.**

JDRELÍ vb. IV[a] v. **zdreli.**

JDRÚLE s. f. plur. *Pâte.* — (Transilv.) Aluatul sucit pe fus (şi apăsat pe spată) ce se bagă în zeamă acră. VICIU, GL..

JEÁCTE s. m. (Iht.) Sorte de poisson. — Nume de peşte (H. XVI 10) nedefinit mai de aproape.

JEÁLE s. f. v. **jale.**

JEÁMLĂ s. f. v. **jimblă**[1].

JEÁMNĂ s. f. (Iht.) v. **jamnă.**

JEÁPIŢĂ s. f. v. **japiţă**[1].

JEÁUCĂ s. f. *Chien méchant.* — Câine rău ; fig. om flecar. PĂCALĂ, M. R. 140.

JEB s. a. *Poche.* — (Ungurism, prin Transilv. de nord) Buzunar. CABA, S., STAN, M., VAIDA. *Făcutu-şi-au jeb pe poale.* DOINE, 292/2. *În jeburi galbini băga.* ŞEZ. XII 69, cf. RETEGANUL, P. III 17/33. ŢIPLEA, P. P. 79. [Plur. *jeburi.* | Şi: **jep** s. a. *Îmi fă trii* (= trei) *jepuri la haină.* PAŞCA, GL.]

— Din ung. **zseb,** idem.

JEBRENĂ s. f.
JEBRÍNĂ s. f.
} (Bot.) v. **jabrină.**

JEBRÚICĂ s. f. v. **zăbreà.**

JECEÁR † s. m. **zeţar.**

JÉCHILĂ s. f. 1°. *Besace.* 2°. *Attirail* (du berger). 3°. *Coussinet* de selle. — (Mold.).

1°. Traistă de merinde, pojijie (ŞEZ. III 18/10). *S'a băgat moşu'n cămară, şi-a uitat jăchila-afară* [= Bastonul]. GOROVEI, C. 29.

2°. Toate uneltele de care este nevoie la o stână, cf. tărhat (ŞEZ. VII 181), bagajul ciobanului (pe care-l poartă măgarul în spate) H. XIV 446; lucrurile trebuincioase la câmp plugarului (ION CR. III 187) ; bagajul (Com. A. TOMIAC) drumeţilor (Şez. XXXII 137) pe care-l poartă în spate (com. G. NISTOR) ; bagajul cu care pleacă plutaşul la plute, compus de obiceiu din traista cu merinde, sumanul, toporul, sfredelul, spranga şi ţiiacul (Com. V. ŞOAREC) ; lucrurile pe care le pune ţăranul în căruţă : un suman, o piele de oaie, etc. (H. VIII 120). *Păzitorul vitelor nu are salaş statornic, ci rătăceşte prin păduri, mutându-şi de la o zi la alta puţina jăchilă păstorească la adăposturile arborilor bătrâni.* COD. SILVIC 5. *Moşneagul şi băietul se deteră pe jos, lăsând pe măgar numai jăchila.* ŞEZ. V 41/11, cf. 40/19.

3°. (La şea) Îmbrăcămintea de deasupra tarniţei, poclada de deasupra. Com. FURTUNĂ.

[Şi: **jăchilă,** s. f. | Cu pronunţare dialectală : **jăghilă,** scris şi **jétilă** s. f. = toate lucrurile din casă: *Ia-ţi jetila şi cară-te din casă.* MARIAN].

— Din germ. **Säckel** «traistă» (probabil, prin intermediar unguresc), cf. jac, jaşcău, ţicheră.

JECMĂNÍ vb. IV[a] (ş. d.) v. **jăcman** ş. d.

JECUÍ vb. IV[a] v. **jăfuí.**

JEFUÍ vb. IV[a]. 1°. *Piller, saccager, mettre au pillage, dévaliser.* 2°. *Piller, plagier.* 3°. *Ravir.* 4°. *Dévaster.*

Simţindu-se mai expresiv, *jefui* înlocueşte adesea pe *prăda,* pe care unii îl întrebuinţează mai mult în sensul de «risipi, prăpădi».

1°. (Despre năvălitori, armate, tâlhari s. exploatatori) Absol. şi trans. (complementul e persoana s. locul prădat, mai rar obiectul răpit) A lua cu sila şi a-şi însuşi în mod abuziv averea altuia, a prăda şi a devasta (o ţară, un oraş, o casă, omorînd, violând, incendiind, etc.) ; cf. jăcmăni, devaliza. *I-au giu[n]s durmind în, sălaş noaptea, de acii i-au tăiat şi-au jecuit ş'au lăsat mult în nume de mort* (înc. sec. XVII). IORGA, B. I 15. *Jecuiră-l pr'ins* [hoţii]. VARLAAM, C. 347. *Oricarele să va face a vâna pre lângă drum şi de va găsi ceva îndemână să fure sau să jecuiască pre cineva..., să-l cearte.* PRAV. MOLD. 18/1. *Pre silnicul ai legat şi vasele lui ai jecuit.* MOLITVELNIC, ap. GCR. I 228/16. *Au şi triimis în toate părţile, pe la casăle boierilor fugiţi, armaşi a jăcui, a bate prisăcile.* BUL. COM. IST. IV 56. *Cetatea ta jăcueşte şi avuţiia ta pradă.* HERODOT 38/2. *Hatmanul... au jăcuit bescarica.* DOSOFTEIU, V. S. 105. *Acolo s'au odihnit până a şepte[a] zi, prădând şi jăcuind.* LET. I. 119/32. *I-au jăcuit cu feluri de feluri de obicee.* ib. II 308/8. *Jecuesc nu numai prin case, ce şi pre cătălori.* ib. II 148/4. *Sclavinii... au ars şi au jecuit Greţia.* CANTEMIR, HR. 317/12. *Se deaderă a jăhui.* MAG. IST. IV 287/26. *Jăcuindŭ şi stricând tot ce si-au găsit.* ib. III 10/23. *Fiii lui Israil jefuiră pre Egipteani.* BIBLIA (1688) 48. *Jăcuiră toată tabăra.* ib. 271. *Au întrat pe o fereastră în casă şi au inceput a jăcui.* AXINTE URICARIUL, ap.. GCR. II 19/18. *Au îngăduit armatei sale să gefuiască toată ţara.* ŞINCAI, HR. II 321/1. *Alţii jăcuesc, pradă, omoară.* BELDIMAN, TR. 5. *Lupii... De tot*

ne jecuesc. DONICI, F. 42. *Jăcuiau și chinuiau pe bieții țărani.* BĂLCESCU, M. V. 26. *A jăfuit pe stăpânu meu până la cămașă.* ISPIRESCU, L. 290. *Să nu întârzii, că te-or jăcui pe drum!* (Bilca, în Bucov.). Com. G. TOFAN. | Construit cu prep. †la și de). *Norodul să nu jăcuiască la argint.* DOSOFTEIU, V. S. 87/2. *Îl jăfuia de haina ce purta.* MINEIUL (1776) 19 1/1.

2°. Fig. A trage foloase exploatând. *Să jăfuiască streinii osteneala lor.* MAG. IST. I 128/28. | (Modern) A fura (plagia) dela un autor ideile, frazele sale (ȘĂINEANU, D. U.), cf. despoia, spolia.

3°. † (Impropriu) A răpi, a silui (o femeie). *Alexandru, jăcuind muiure[a] lui Menelau, s'au fost ducând pre Marea acasă.* HERODOT, 122. *Acesta lucru, a jăcui muieri, iaste... fapt de oameni nu drepți.* ib. 4/31.

4°. A devasta (refl. = pasiv). *În toate chipurile se pustiesc și se jecuesc pădurile.* COD. SILVIC, 29.

[Și: **jăfui, jăhuì,** (Mold.) **jecuì, jăcuì,** (Banat) **jăuì** (CADE) vb. IVa. | Adjectiv: **jefuít** (cu negativul **nejefuit**), **-ă** = prădat; p. ext. spoliat, exploatat. *Jehuiți fură tarii cu inima.* CCR. 108. *Măgariul tău jăfuit dela tine.* BIBLIA (1688) 146/2. *Sântem jăcuiți din toate părțile.* ALECSANDRI, T. 1445. *Avea cineva cap... fără să fie jăfuit.* CREANGĂ, P. 119. *Locuitorii Moldovii mai sărace, mai rău populate... și în sfârșit jecuite de două ori.* IORGA, L. I 112; — **jefuitór, -oáre** (întrebuințat și substantivat) = (cel) care jefuește, prădător; p. ext. hrăpăreț, spoliator. *Jefuitoriu* (traducând pe sl. *hištnikŭ*) MARDARIE, L. 4068. *De la jăcuitori talharii au furat.* DONICI, F. II. 37. *Pentru dânșii creștinul ca și păgânul va fi un jăcuitor.* IORGA, L. I 442. | Abstracte: **jefuíre** = prădare; jaf, pradă; spoliare. *Jefuire* (traducând pe sl. *hištenie*) MARDARIE, L. 4067. *Luminat ești și mărit den munții jehuirei.* CCR. 108. *Am zdrobit măsealele nedirepților... jăfuirea am scos.* BIBLIA (1688) 375. *Nu lăcomi spre jăfuirea cea deșartă.* ALFAVITA, ap. GCR. II 148/35-36. *Erau necontenite jalobele obștiei pentru jăfuirile lui Moțoc.* C. NEGRUZZI, I 150. *Înțelepciunea lor e minciuna.... isteciunea lor jăfuirea.* BĂLCESCU, M. V. 574. *Jărtfe a urei politice și a jăfuirei.* RUSSO, S. 111/28-29. Cf. ZANNE, P. II 375; — **jefuít** = jefuire, jaf. *Se îndreptară spre Pipirig după jăfuit.* CREANGĂ, A. 20; — **jefuiálă** s. f. = jefuire, jaf. DICT.].

— Derivat din **jaf (jah),** sau din rut. **žekuvati, žakuvati** «a jefui». (Cf. ung. *zsákolni* «a jefui»).

JEFUIÁLĂ s. f. v. **jefui.**

JEG s. a. 1°. *Brasier.* 2°. *Crasse.*

1°. (Banat și regiunile vestice ale Transilv. și Munteniei) Jar, cărbuni aprinși, jeregaiu. BOCEANU, GL., H. XVII 5, XVIII 317. *Seg* = lat. pruna. LEX. MAR. *Bagă lanțu' a doua oară Colo'n jegul de sub pară.* RETEGANUL, TR. 42/2.

2°. (Munt.) Murdărie ce se face pe pielea omului din cauza sudorii și a prafului ce se depune pe ea, lip, jip, slin (COM. SAT. 50). *S'a scăldat și a rămas jegul pe putină.*

[Plur. *jeguri* nu se prea întrebuințează. | Cu rostire dialectală *jăg* (ad 1°) DENSUȘIANU, Ț. H. 294, REV. CRIT. III 158; com. M. ROȘCA; (ad 2° Buzău). Com. ST. POPESCU. | Și: (ad 1°; cf. sârb. *žeđ* «sete mare», în Banat) **jéghiu** s. a. *Bidiviu e un cal ce mănâncă jeghiu.* LIUBA-IANA, M. 78, cf. 99; — (ad 2° + *jip, lip,* cf. însă și *jig*[1]) **jig** s. a. (rostit *jâg*) = un fel de materie gălbie și ceroasă ce se află în lâna oilor (ȘEZ. III 14/3), usuc. | Adjectiv: (ad 2°) **jegós, -oásă** = plin de jeg, murdar. *Oricât de jegoasă ar fi [pielea]*... ap. TDRG. | Alt derivat: **jeguiáță** s. f. = jeg (1°). BOCEANU, GL. și MEH.]

— Din paleosl. **žegŭ** (bulg. sârb. *žega*) «fierbințeală». Sensul 2° s'a desvoltat din cel de «sudoare», iar acesta din «fierbințeală». Cf. jig.

JEGÁJNE s. f. (Pesc.) v. **jegajnie.**

JEGÁJNIE s. f. (Pesc.). *Traîneau, seine.* — (Olt.) Unealtă de pescuit. Are formă de plasă de mână. *Jegajnea* este un sac lung și ascuțit la capăt, a cărui gură... este prinsă de o parte și de alta pe câte un «par», cum se leagă capetele unei plăși de mână. ANTIPA, P. 112, cf. 45, DAMÉ, T. 123. [Și: **jigáșnie, jicásnă** H. V 368, **jigásnie, jegájne** H. V. 368, **jigájne, jigajneà, jegáznițâ, jegásnițâ, jegájnițâ, jegárnițâ, jigarnițâ** (ANTIPA, P. 112, 113, 141, 147, 449, 662), **jégsnițâ** (Mehedinți) DAMÉ, T. 123, PAMFILE, I. C. 66/7, **jigâșniță** (rostit *jâgâșniță*) H. V 381].

— Din sârb. **zágažnja,** idem. CADE. Cf. zăgaștină, zăgaz.

JEGÁJNIȚĂ s. f. (Pesc.) v. **jegajnie.**

JÉGĂL s. a. sing. (Pat.) *Pyrose.* — Arsuri pe gât, pirozâ, jig, jigăraiu, jărăgaiu. LEON, MED. 135. [Cu rostire regională: *jăgăl*].

— Din bulg. **žeglo** «arșiță» (Cf. *žegovina* «pirozâ»).

JEGÁSNIȚĂ s. f. / **JEGÁZNIȚĂ** s. f. } (Pesc.) v. **jegajnie.**

JÉGHIU s. a. v. **jeg.**

JEGNÍ vb. IVa v. **jigni.**

JEGÓS, -OÁSĂ adj. v. **jeg.**

JÉGSNIȚĂ s. f. (Pesc.) v. **jegajnie.**

JEGUÍ vb. IVa / **JEGUIÁLĂ** s. f. } v. **jig**[1].

JEGUIÁȚĂ s. f. v. **jeg.**

JÉJĂ subst. Terme de dérision. — Cuvânt cu care te adresezi (în derâdere) cuiva. *Măi jejo! Ce te îmboldești așa, ori ți-i frică că amu 'ngheți?* (Sălișteîn Transilv.). VICIU, GL.

JELÁICĂ s. f. v. **jeleaică.**

JELÁN, -Ă adj. v. **jale.**

JELÁNIE s f I *Passion.* II. 1°. *Douleur.* 2°. *Lamentation.* 3°. *Deuil.*

I. † Dor aprins, dorință fierbinte, jale (1°); dragoste, iubire, devotament. *Căzută în jelania necuvioasă și fără preceapere și în pohtele fără de leage și în dulcești.* CORESI, EV. 416/1, cf. 226/3, PS. 279. *Am avutu jelanie peîntru sfintele cărți.* id. ap. BV. I 45, cf. PALIA, ap. GCR. I 37/1. *Văzù prea cinstita jelaniea îngerilor.* CUV. D. BĂTR. II 348. [Sfânta Parascheva) *era aprinsă de jelanie dumnezăiască.* VARLAAM, C. II 122. *Lăsând toate pentru jelania ce avea către D[u]mn[e]zău.* DOSOFTEIU, V. S.

II. 1°. Jale (2°), durere adâncă. *Bietul om m'ascultă Cu jălanie... multă.* KONAKI, P. 163. *Di ci codru 'ngălbinești?... Di sunetu armilor, Di alian voinicilor, Di jalania mândrilor.* ȘEZ. VII 42. *Vine doamna crăiasă Cu trii steaguri de mătasă... Cel*

roșu-i a bătălie, Cel negru a jălanie, Și cel alb a bucurie. BUGNARIU, NĂS. 439.

2°. Tânguire cu plânsete și vaiet, bocet. *Ce jalanie saraca, ce țipete n'a făcut!* BELDIMAN, TR. 87. *Să tragi clopotul tare... Că aci-i mare jălanc.* MARIAN, Î. 279. *Se făcù... o plângere și o jelanie.* ISPIRESCU, L. 177. *Jălania și tristeța bântuiau.* ȘEZ. IV 186/6. *În ziua de Sân-Ziene, Moarte mare cu jelene.* RETEGANUL, TR. 67/31. *Dacă moare, Jalanie n'are.* PAMFILE, C. 18.

3°. Doliu, j a l e (3°). *Un an după moartea bărbatului ei, care se cheamă anul jălaniei.* PRAVILA (1814) 100. *Să-l îmbrac de bucurie, O* (= ori) *de mare jelanie?* ȚIPLEA, P. P. 16.

[Și: **jălánie** *(jălánie)* s. f., **jălăne** s. f., **jeléne** s. f., **jălănie** s. f.]

— Din paleosl. **želanije** «desiderium», în parte cu sensul paleosl. **želěnije** «luctus».

JELÁT s. m. v. **gelat.** BELDIMAN, O. 10.

JELCUÍ vb. IV^a v. **jelui** și **jale.**

JÉLE s. f. v. **jale** $^{1-2}$.

JELEÁICĂ s. f. *Hypocrite.* — Femeie fățarnică (propriu: care poartă doliul numai de ochii lumei). *Ce jeleaică de muiere* (Uricani, Jiu) VICIU, GL. [Și: **jeláică** s. f. DR. IV 1038].

— Din bulg. **žalejka** «doliu, haină de doliu».

JELEÁRIU † s. m. v. **jeler.**

JELÉNE s. f. v. **jelanie.**

JELÉR s. m. 1°. *Serf, manant.* 2°. *Colon.* — 1°. (În Transilv. și Ungaria dinainte de 1848) Clăcaș fără moșie proprie (lat. inquillinus), având numai casă, curte și o grădiniță, sau stând în casa altora, cărora le presta, în loc de chirie, muncă cu palma (cf. l i p i t u r ă), sau mutându-se din loc în loc, ca lucrător cu ziua și brațele. Cf. ENCICL. ROM., VAIDA, STAN, M., CABA, SĂL. *Jelearii carii lăcuesc în casa mea, și slugile meale, așea mă țin pre mine ca pre un striin.* SICRIUL DE AUR, ap. CCR. 118. *Ne dobitocul teu, nece jeliarii carii simtu din lăuntrul porței tale...* CATECHISMUL CALVINESC, ap. VAIDA. Cf. (a. 1767) IORGA, S. D. XIII 265/23, (a. 1737) XIII 185/6. *Poporațiunea țării Făgărașului înainte de 1848 a fost împărțită în următoarele clase: Magnați... boieri,... iobagi și jeleri.* TURCU, E. 93.

2°. Om așezat pe moșia altuia, colonist. *În suburbiul Maieri (din Alba Iulia) sânt mulți urmași de-ai foștilor jeleri (coloni) ai episcopatului catolic.* MOLDOVAN, Ț. N. 373.

[Și: **jeleáriu** †, **jilériu** † s. m. C. C. II—III 668; — (apropiat prin etim. pop. de *zi*, cu plur. *zile*, prin Transilv.) **zilér** s. m. = muncitor cu ziua. *Cei mai mulți* [Brăneni] *merg la lucru în Romănia ca zileri.* TURCU, E. 36. *Rău o duce zilerul răşinărean.* PĂCALĂ, M. R. 116. | F e m i n i n u l: **jeleríță** † s. f. = țărancă fără drept de locuință proprie. LB. | A b s t r a c t: **jeleríe** † s. f. = faptul de a locui un loc fără drept de proprietate. LB.]

— Din ung. **zsellér,** idem (în legătură cu germ. «siedeln», iar acesta din lat. *sedile),* trecut și la Sârbi *(želir, žiljer)* și Cehi *(želir).* CIHAC, II 509.

JELERÍE † s. f. / **JELERÍȚĂ** s. f. } v. **jeler.**

JELÉTCĂ s. f. v. **jiletcă.**

JELÍ vb. IV^a 1°. *Pleurer* (sur) *quelqu'un.* 2°. *Se plaindre, se lamenter.* 3°. *Porter le deuil, être en deuil.* 4°. *Regretter.* 5°. *Compatir, plaindre.*

1°. T r a n s. A plânge un mort (p. e x t. un lucru scump pe care l-ai pierdut), a p l â n g e l a s t â l p, cf. b o c i. *Toți l-au gelit, ca pre un prea bun părinte.* ȘINCAI, HR. I 12/15. *Tu ai murit..., toată zidirea te jălește.* MARCOVICI, C. 28/15. *Cânt... jelind-o pe crăiasă.* EMINESCU, P. 214. *Bietele surori jeleau pe soacră-sa.* CREANGĂ, P. 11. *Maica Precista s'a dus să-l jălească* (= *să plângă la stâlp).* ION CR. II 58/22. Cf. PAMFILE, S. T. 25/35. *Îl jeliră ai săi, îl jeliră boierii.* ISPIRESCU, L. 42, cf. JARNIK-BÂRSEANU, D. 139, DOINE, 158/9, ȘEZ. 46/12. *Pare că-și jălește părinții!* ZANNE, P. IV 544. | I n t r a n s. (construit cu d u p ă s. d e). *Numai ea, biata, era plânsă, prizărită și amărîtă,... pentrucă jălea după Teiulegănat.* SBIERA, P. 88/11. *S'o strâns frații... Și jălesc de-o surioară.* ȘEZ. IV 225^b/8. | A b s o l. *Cu mare amar jeleaște.* BARAC, AR. 25. *Jelesc dela inimă.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 309.

2°. (Refl.) A se plânge (tânguindu-se), a s e j e l u i (I 4°), a s e t â n g u i, a s e l a m e n t a. *Jelescu-mă.* MARDARIE, L. 3946. *Să jelea strigând cu amar.* MINEIUL (1776) 15^1/1. *Ah cum va fi suspinând și s'a fi jălind biata maică-me!* DRĂGHICI, R. 88.

3°. T r a n s. și a b s o l. A purta haine cernite după un mort, a fi în doliu: p. e x t. a nu se mai putea bucura de plăcerile vieții din cauza pierderii unei ființe iubite, a fi tot trist. *Nu mai jeli cu portul.* JARNIK-BÂRSEANU, D. 11. *Și nime n'o mai jelește Fără* (= numai) *Ion cu capul gol.* HODOȘ, P. P. 270. *Cât trăește Tot jelește.* ȘEZ. III 163/4.

4°. T r a n s. A-i părea rău de ceva, a j e l u i (I 3°), a r e g r e t a. *Cu toată inima ta jeleaște păcatele tale.* VARLAAM, C. 336/2. *Aceste sânt suvenirile care le jălesc.* RUSSO, S. 19/14. *Cât jălesc vremea pierdută.* C. NEGRUZZI, I 75. *N'am ce jăli de-oiu muri.* ALECSANDRI, P. II 100.

5°. T r a n s. A da expresie durerii s. milei ce o simți față de cineva s. ceva, a j e l u i I 2°, a d e p l â n g e, a c o m p ă t i m i. *Să jăliți soarta cea rea a fraților voștri.* DRĂGHICI, R. 159.

[Și: **jăli** vb. IV^a. | A d j e c t i v: **jelit** *(jălit,* cu negativul: **nejelit, nejălit**) **,-ă** = (de) plâns; în doliu; regretat; (și cu înțelesul) care merită compătimire, sărman, biet (PAMFILE, CRĂC. 15); p. e x t. vagabond (com. IZVERNICEANU). *Rămase casa jelită.* JARNIK-BÂRSEANU, D. 319. *Taică'mbătrânit și foarte jelit.* ib. 503. *Supărată, jălită și despletită.* ȘEZ. I 229/15; — **jelitór** *(jălitór),* **-oáre** (adeseă s u b s t a n t i v a t) = care jelește s. produce jale, jalnic, cf. t â n g u i t o r. *Doină jălitoare.* ALECSANDRI, P. I. 94. *Glas de clopot jălitor.* id. III. *Că ți-i casa jelitoare Și de pâne și de sare.* MARIAN, SA. 9. | A b s t r a c t e: **jelíre** *(jălire)* s. f. = plângere, lamentare, doliu. *Femeia de va purceade îngreonată în anul jălirei, piarde ipovolon.* PRAVILA (1814) 128. *Se aude o jălire'ntristătoare.* ALECSANDRI, P. II 19. *Auzirăm jălirea mamei.* SBIERA, F. 92; **jelít** *(jălit)* s. a. = jelire; *de jelit* = (vrednic) de compătimire. *De atunci ar fi rămas și jelitul la morți.* ȘEZ. IX 6. *Pă jelit mi se puneau.* ib. III 214 ^{b}/6. *Doamne ferește de omul nebun, că tare-i de jălit.* CREANGĂ, P. 243. *Să vezi cât ești de jălit.* ALECSANDRI, P. P. II 379/6].

— Din paleosl. **žaliti,** idem.

JELÍE s. f. v. **jale.**

JÉLIȘTE s. f. / **JÉLIȚĂ** s. f. } v. **veliște.**

JELNICÍ vb. IV^a v. **jalnic.**

JÉLNIȚĂ s. f. v. **veliște.**

JELȚ s. a. } v. **jeț.**
JELȚURÉL s. a. }

JELUÍ vb. IV[a]. I. 1°. *S'affliger.* 2°. *Plaindre, avoir pitié* de. 3°. *Déplorer.* 4°. *Se plaindre* de. II. 1°. *Se plaindre* à qqn. 2°. *Se plaindre* de qqn, *porter plainte* contre qqn. III. *Convoiter, avoir grande envie.*

I. 1°. † Refl. a se întrista, (Mold.) a se scârbi. *Văzură megiașii lui ce fu și se jelui* (în tâlc : se scârbiră, în BIBLIA 1688: se întristară) *vârtos.* CORESI, EV. 281/1.

2°. Trans.. A avea milă de cineva, a compătimi pe cineva, a jeli. *Jeluindu-o de foame, îi dediu să mănânce.* DOSOFTEIU, V. S. 83v. *Și jelui pre[a] sfânta Maria.* CUV. D. BĂTR. II 318. *Cu toții mă jeluesc.* JARNIK-BÂRSEANU, D. 177.

3°. A avea părere de rău, a-i părea rău, a jeli (4°), a regreta. Trans. *Jeluind greșala.* DOSOFTEIU, V. S. 14, cf. 156v. | Intrans. (construit cu de s. absolut) *Jeluindu mai vârtosu de cuventele cealea ce dzise.* COD. VOR. 24/1. *Ucenicii jeluia și le părea rău, în ce chip va treace svențiia sa către lume.* VARLAAM, C. 259. *Și văzură păcătoșii și jăluiră.* CUV. D. BĂTR. II 346. *Înfrângerea inimii iaste cându jeluiaște neștine și să obiduiaște și-i pare rău pentru păcatele ce-au făcutu.* EVSTRATIE, ap. GCR. I 115/29. *Veni Avram ca să plângă pre Sarra și să jăluiască.* BIBLIA (1688).

4°. Refl. A da expresie durerii, revoltei, nemulțumirii sale, a se plânge, a se jeli (2), cf. a se tângui. *Strigă, jeluindu-se, bătrânul Isiod.* ȚICHINDEAL, ap. GCR. II 212/26. *Să mă jeluesc n'am gură.* KONAKI, P. 128. | (Construit cu de s. cu o complinire) *Sluga nu se va jălui de stăpân, și acesta de slugă.* I. IONESCU, C. 247. *Nu poate face un pas fără a se jălui că-i ostenit.* ALECSANDRI, T. 610. (Prin către s. printr'un dativ se arată cui se adresează plângerea) *Un cizmariu se jeluia către un vecin al său.* BARAC, T. 39. *Oiu veni Ție a mă jelui.* MARIAN, V. 186. *Și mă jălui vântului.* TEODORESCU, P. P. 279b. *Jelui-m'aș jelui Și n'am cui.* HODOȘ, P. P. 154, cf. JARNÍK-BÂRSEANU, D. 3, ȘEZ. III 135/19, ZANNE, P. III 72.

II. 1° † P. ext. Refl. A face cuiva o plângere, jalbă, cerând dreptate, a se plânge cuiva. *Se jeluiră vârtos și vineră, spuseră Domnului tot ce fu.* TETRAEV. 232. *Și mă jeluii Măriei sale lu Crai Racolți Gheorghe de acestu lucru.* EVANGHELIE (1641), ap. BV. I 115/9. *Să jăluiră lui Alecsandru.* ALEXANDRIA, ap. GCR. II 132/31-32. *Se jăluiră Porții de astă călcare a dreptului națiilor.* C. NEGRUZZI, I 242. *Văzând pre cuconița într'un cerdac, ei începură să se jeluiască.* ISPIRESCU, L. 180. *Toți de el să jăluia, La Domnul, la Caragea.* ALECSANDRI, P. P. 159/15. || Intrans. (cu același sens) *Vorbind și jeluind către un sameș, l-au învățat să margă la un sihastru.* DOSOFTEIU, V. S. 11v. *Viu să jeluesc de acest ticălos Ce sufletul mi-a scos.* ALEXANDRESCU, M. 378.

2°. † (Jur.) A reclama, a pârî, a acuza. Refl. (construit uneori cu prep. pentru) *Știind bărbatul că curvește muiarea... s'au și jăluit.* PRAV. MOLD. 74. *Jăluitu-s'au și pentru moartea lui.* LET. I 167/31. | Trans. *Au jăluit pre Duca-Vodă la Impărăție foarte tare.* LET. II 220/8, cf. 427/38, 334/17. *Jelui... pe niște oameni rezeși.* URICARIUL, X 204/16, cf. XXII 409/1. | Intrans. (construit cu prep. pentru s. cu dativul) *Jăluesc Mării Tale pentru popa Matei* (a. 1793). IORGA, S. D. XIV 142/23. *Cu lacrimi le-au arătat și le-au jăluit* (a. 1736). URICARIUL, I 355/10.

III. 1°. † (Pe alocuri și azi în popor) A-i fi jale (1°), dor mare de ceva, a dori fierbinte, a pofti, a se gândi cu jind la ceva, † deșidera. Intrans. (construit absol. s. cu prep. către, la, de s. spre). *Jeluiți* [= poftiți N. TESTAMENT 1648; pohtiți BIBLIA 1688] *și nu aveți.* COD. VOR. 174/4. *În ce chip deșiră cerbul la izvoarele apeloru, așa jeluiaște* [pohtiaște HUR., doriaște DOS.] *sufletul mieu către tire.* PSALT. 80/4. *Ca vulturul coperi cuibul său, și spre puii săi jelui* [jeluia COR., dori DOS.]. ib. 314/19. *Jăluii și ded de le tipării.* CORESI, EV. 1/18. *Dumnezeu pururea jeluiaște spre spăsenia oamenilor.* ib. 46/21. *Foarte cu inimă fierbinte și cu jale aprinsă de mult jeluiea la această luminată carte.* PALIA, ap. GCR. I 33/16. *Într'a cărui suflet Domnul lăcuiaște, acela de nimica nu mai jăluiaște.* M. COSTIN, ib. 206/10. *Acela... tot jăluia către Dumnezeu.* HERODOT, 19/10. | Trans. (s. construit cu să...) *Argintu sau auru sau veșmente nece de la urulu n'amu jeluitu* [= n'am pohtitŭ N. TESTAMENT 1648; BIBLIA 1688] COD. VOR. 23/1. *Iubi sufletul mieu se jeluiască* [= să dorească DOS.; a îndrăgi HUR.] *giudeațele tale în toată vremea.* PSALT. 252/3. *Poruncile tale jeluiu* [pohtiiu HUR.; am dorit DOS.]. ib. 263/6. *Nu jeluesc mișeii* (= săracii) *nevoia.* CORESI, EV. 430/13. *Jeluiia* (poftiia BIBLIA 1688) *să se sature de fărâme.* ib. 361/17, COD. TOD. 97r/6. *Jeluiaște... să vază pristaniște.* MOXA 400/1. *Jeluiai să bei și să mănânci.* CUV. D. BĂTR. II 450. *Astăzi mă despărțesc, nu de nestatornicie, ci de câte-ți jăluesc.* KONAKI, P. 123. *Judecata care jelueșți prea tare...* POP, ap. GCR. II 347/5.

2°. † Intrans. (construit cu dativul) A năzui, a tinde spre..., a aspira. *Multei și nesupuseei bogății a lui să jeluim întru inimile noastre.* CORESI, EV. 313/1.

[Ind. prez. *jeluesc* și *jéluiu (jăluiu).* | Și: **jăluì** vb. IV[a]; **juluì** vb. IV[a]. *Jului-m'aș munților De dorul părinților.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 192/3; — **jelcuì** vb. IV[a] (Maramureș) = jelui. *Jelcui-m'aș jelcui, Jelcui-m'aș către o piatră...* BÂRLEA, ap. CADE. | Adjectiv: **jeluit (jăluít), -ă.** *Țara jeluită* (lat. desideratum). CORESI, PS. 297. *Și ocărâră țeara deșiderată* [= dorită HUR., DOS., *jeluită* COR., COR[2]]. PSALT. 225/23. *Țara era iertată și jeluită* (= compătimită) *de la împărăție.* MAG. IST. III 58/31. *Pe-un pat ei așază pe mult jăluitul* (= jelitul, plânsul). COȘBUC, Æ. 110/36. *Să mai văd pe maica mea, Amărîtă, jeluită* (= plină de jale). HODOȘ, P. P. 222; — **jeluitór (jăluitór), -oáre** (adesea substantivat) = (cel) care (se) jelește, jalnic; (cel) care se prezintă cu o jalbă, suplicant, petiționar, reclamant, pârîtor. *S'au înfățoșat... înaintea domniei mele... cu numiții jăluitori.* URICARIUL, II 1/12, cf. GCR. II 75/11, PRAVILA (1814) 7. *Jăluitoarea se vede iscălită cu condeiul bărbatului său.* IORGA, S. D. VI 50. *Jăluitorii au îmblat fugari.* ȘEZ. IV 18/8. (Adv.) *Ea se uita oarecum jăluitor în ochii lui.* SLAVICI, N. II 298. | Abstracte: **jeluire (jăluíre)** s. f. = acțiunea de a jelui; plângere, jale, doliu; pârâ, reclamație, jalbă; dorință, poftă. *Să nu-și facă răsplătire însuși, ci să se arate cu jăluire.* DRĂGHICI, R. 280. *Muierile își iau în semn de jeluire cârpe (mărămi) negre pe cap.* MARIAN, I. 404. *Veniți toți de ascultați a maicilor tânguire și amara jeluire.* ȘEZ. VIII 41; — **jeluit (jăluít)** s. a. = jeluire. *Nu de jăluit, ce de poftit au fost risipa Troadei.* CANTEMIR, HR. 102/1; — **jeluiálă (jăluiálă)** s. f. = jeluire. *N'au venit la jăluială.* PĂSCULESCU, L. P. 193. *Șepte boieri de țară, Să mergem la jăluială.* MAT. FOLC. 97].

— Din paleosl. **žalovati** «a jeli» (care s'a simțit ca derivat din *jale).*

JELUIÁLĂ s. f. v. **jelui.**

JÉMBLĂ s. f.
JEMÍȘCĂ s. f.
JÉMLĂ s. f.
JÉMLĂRÍȚĂ s. f.
} v. **jimblă**[1].

JEMLÚGĂ s. f. (Iht.) *Saumon* (Salmo salar).— (Transilv.) Lostriță. LB.
— Etimologia necunoscută. (In LB. se dă ca echivalent ungurese *zsemling*, înregistrat în dicționare numai subt forma *szemling* „saumon", din germ. *Sälmling*. TDRG.).

JÉMNĂ s. f.
JEMNÍȘCĂ s. f.
} v. **jimblă**[1].

JENĂ vb. I[a] 1°. *Gêner.* 2°. *Être gêné, se gêner; avoir honte* de..., *hésiter* à...
1°. Trans. A pricinui cuiva o jenă, o neplăcere (fizică s. morală), a stânjeni, stingheri, cf. incomoda. *O indiferență..., care pe Maria... o jenează.* C. PETRESCU, Î. II 57. | A supăra (puțin), a strânge, a apăsa, a împiedica mișcările corpului (COSTINESCU), cf. bate, glodi. *Mă jenează gheata. Mi-a intrat ceva în ochiu și mă jenează.*
2°. Refl. (Construit cu să, prep. de s. absolut) A simți o jenă oarecare. *Se jena de ea însăși.* MAIORESCU, CR. II 341. *Dan se jena 'ntotdeauna să cearã'nainte.* VLAHUȚĂ, D. 45. *Scrisorile ei puteau să-l facă să zâmbească, sa se jeneze.* TEODOREANU, M. II 226, cf. 213.
[Adjective: (fr. *gêné)* **jenát, -ă** = stingherit, stânjenit, cf. incomodat, indispus: încurcat, strâmtorat (din lipsă de bani); strâns, apăsat. *Îi jenat mosneagul, ca un tânăr de 18 ani.* ALECSANDRI, T. 1683. *Mă simt cam jenat în desvoltarea interpelării mele.* MAIORESCU, D. IV. 295/16. *Dan avea mișcările jenate și nesigure.* VLAHUȚĂ, D. 15. *Mihai tăcea, jenat de pâcla aceea de neînțelegere.* D. ZAMFIRESCU, R. 30. *Tăcere jenată, ca între două streine care s'au cunoscut la o vizită.* C. PETRESCU, C. V. 225; — (fr. *gênant*) **jenánt, -ă** (cu înțeles activ) = care jenează, supărător, cf. incomod. *Jenanta stăruință a oratorului de a-și sublinia statornicia într'o idee.* C. PETRESCU, CURENTUL, an. III (1930) 17 Sept.].
— N. după fr.

JÉNĂ s. f. *Gêne.* — Indispoziție și sfială pe care cineva o simte când se găsește stingherit, stânjenit, lipsit de parale; stingherealã, stânjeneală, sfială; strâmtorare, lipsă (momentană) de bani. *Tocmai această jenă și neîndemânare a lui* [Dan] *îl făceau mai... simpatic.* VLĂHUȚĂ, D. 15. *Jena momentană... este în mare parte vina împrejurărilor.* MAIORESCU, D. I 576. *Comăneșteanu avu pornirea de a-l întreba de soarta celorlalți, dar un ciudat sentiment de jenă îl opri.* D. ZAMFIRESCU, R. 273. *Nu pusese mâna în pungă, numai fiindcă îi fusese jenă de tovarăși.* C. PETRESCU, Î. II 139. *S'ar putea remedia... și jena financiară prin care trece „Astra".* UNIVERSUL, a. 1930, 16 Noembrie.
— N. după fr. Cf. jena.

JENÁNT, -Ă adj. v. **jena.**

JENCUÍ † ob. IV[a]. *Planter, replanter.* — (Numai la Dosofteiu) A sădi, a răsădi. *Cale feceși într'ânsu și răsădișI* [= răsădĭ HUR., sădișI COR.[2], *ai jencuit* DOS.] *rădăcirriile ei.* PSALT. 166/21.

JENDÁR s. m.
JENDÁRM s. m.
JENDARMERÍE s. f.
JENDĂRÓIU s. m.
} v. **jandarm.**

JENÍ † s. f. v. **jenie.**

JÉNIE † subst. *Génie.* — Geniu. *Astă jenie a lor Le-este rău vătămător.* LOGHICA (a. 1825), ap. GCR. II 251/13. [Și: **jenì** † s. f. (Armată) *Gheneral director al lucrărilor de jeni și al fortificației.* CALENDARUL (1844) 29].
— *N.* după fr. cf. geniu.

JENÍLĂ s. f. (Comerț) v. **janilie.**

JENȚUÍ vb. IV[a]
JENȚUÍT s. a.
} (Păstor.) v. **jintui.**

JENȚURÉL s. a. v. **jeț.**

JENUÍ vb. IV[a] *Soupçonner.* — (Ungurism în Transilv.) A suspiciona (VAIDA), a bănui (pe cineva). [Și: **jinuì** vb. IV[a] =a bănui. CABA, SĂL. | Abstract: (ung. *gyanu)* **jinău** s. a. (plur. *-naie)* = bănuială, prepus. LB., VAIDA, STAN, M. *Am jinău că el mi-ar fi furat banii.* FRÂNCU-CANDREA, M. 55; cf. PAȘCA, GL.].
— Din ung. **gyanu** «bănuială, suspiciune», derivat cu suf. **-ui.**

JEP s. m. sing. *Boutons sur la peau* (des cochons). *Saleté.* — Bube pe pielea porcilor (RĂDULESCU-CODIN); p. ext. murdărie, jeg. [Rostit regional **jăp** s. m. sing. = slin, murdărie (Oltenia) COM. SAT. I 50. | Și: (+ *lip)* **jip (jăp** ION CR. VII 252) s. m. sing. = murdărie (grămădită) pe pielea omului, animalului, jeg, slin, rap (CIAUȘANU, GL.), lip. *Stă jipu' de o palmă pe gâtu-i.* BOCEANU, MEH. *Stă jipul pe el ca pe porc.* PAȘCA, GL. | Adjectiv: **jepât (jipát), -ă** = care are bube pe piele. *Pentru un purceluș jepat, Nici o para nu mi-a dat.* RĂDULESCU-CODIN. *Porcul îi jipat.* ION CR. IV. 243. *Veni un purcel jipat.* MAT. FOLC. 1453]. — Cf. jeg[1].

JEP s. a. v. **jeb.**

JEPĂLUÍ vb. IV[a] v. **jupeli.**

JÉPCĂ s. f. (Topogr.) v. **japsă.**

JEPÇĂNÍ vb. IV[a] ș. d. v. **japcă** ș. d.

JÉPCIU s. a. *Gilet usé.* — Pieptar sau cojoc vechiu, ros, rupt (Straja). Com. TOMIAC, (Vicovul de sus). Com. NISTOR. [Derivat: **japciér** s. m. (pronunț. *-ci-er)* = cojocar, cârpaciu. Com. A. TOMIAC].

JEP (I) s. m. (plur.) 1°. *Sapin de montagne* (Pinus Pumilio). 2°. *Panouille de maïs.*
1°. (Bot.; Munt. și Transilv. de sud) Soiu de pin cu tulpina ramificată de la bază și ramurile lăsate spre pământ, formând un desiș de nepătruns; se găsește în regiunea alpină, în care nici un alt copac nu mai crește, pe munții noștri înalți; se mai numește jneapăn, cățân, pin pitic, durzău (PANȚU, PL.); p. ext. loc cu tufăriș de jepi (PORUCIC, E. 330). *Nu toți putem avea pielea atât de groasă, spre a înfrunta... pe la munte... jepii.* F. R. ATILA, 80.
2°. P. ext. (Banat) Tuleiu de porumb. VICIU, GL. 25, 33. *Jep de cucuruz* (Oravița). Com. COCA.
[Și: (ad 1°) **jipi** s. m. plur. PANȚU, PL., cf. H. IX 493; **jup** s. m. DDRF.]

— Cuvânt străvechiu, de aceeaşi origine preromană, probabil celtică *(jupikellos* «jneapăn») ca şi *ğep, žip, žup, žüp,* etc. din Alpii romanici (unde însemnează «Rhododendron ferrugineum şi hirsutum»). DR. V 798—799.

JEPÍ vb. IV[a] v. **jopăi** şi **jap**[1].

JÉPŞĂ s. f. (Topogr.) v. **japşă.**

JEPŞÍ vb. IV[a] *Remplir, bourrer.* — A umplea, a ticsi, a înţesa, a înfunda cu ceva. CIAUŞANU, V. [Adjectiv: **jepşit, -ă** = umplut, ticsit, înţesat. *Sacii erau jepşiţi cu drugi de furat!* CIAUŞANU, V.]

— Poate, derivat din **japşă,** dacă sensul originar era : «a umplea, a îmbiba cu apă».

JEPUÍ vb. IV[a] v. **jupui.**

JÉRA subst. *Nom de boeuf.* — (Sârbism în Banat, unde se rosteşte *jăra)* Nume de bou (H. XVIII 141) mare (H. XVIII 141).

— Cf. sârb. **žerav** «bou mare cu părul sur».

JERĂGÁIU s. a. v. **jărăgaiu.**

JERÁTEC, JERÁTIC s. a. v. **jăratec.**

JÉRBĂ s. f. *Gerbe.* — (Franţuzism) Mănunchiu de flori. | Fig. *Distribui la câteva mese o jerbă de surâsuri.* C. PETRESCU, C. V. 63, cf. Î. II 53. [Şi : (prin apropiere de *jirebie),* **jérbie** s. f. *Ideal ascuns în ceriuri, din mănunchiul tău de aur, Las'o jerbie să pice pe al patriei altar.* A. NAUM, V. 177].

— *N.* din fr.

JÉRBĂ s. f. **vierbă.**

JÉRBIE s. f. v. **jerbă.**

JERCÂNÍ vb. IV[a]
JERCHINÓS, -OÁSĂ adj. } v. **jarcă.**

JERCUÍ vb. IV[a] v. **jarcă** şi **jărui.**

JÉRDIE s. f. v. **joardă.**

JERÉBIE s. f.
JEREBIÚŢĂ s. f. } v. **jirebie.**

JEREGÁIU s. a. v. **jărăgaiu.**

JEREMEÁ s. f. = **geremea.** *Fără a lua vreun ban de la cineva jeremea.* URICARIUL II 24/26.

JÉRFĂ s. f. v. **jertfă.**

JÉRGHIE s. f. v. **joardă.**

JÉRIŞTE s. f. v. **jariște** şi **jar.**

JERÍT, -Ă adj. v. **jar.**

JERJELÍE s. f. = **herghelie** DR. V. 197.

JERMÂNÍ vb. IV[a] v. **jăcman.**

JERPÁN s. m. v. **jărpan.**

JERPELÍ vb. IV[a] *Voler, piller, abîmer.*—Trans. A desbrăca (de haine), a jefui. *Şi el, Doamne, că-mi pleca... Şi cu Mărtin din Podgorţi, Ce ne-a jerpelit pe toţi.* GIUGLEA-VÂLSAN, R. S. 101/12. [Mai ales : adjectiv : **jerpelít, -ă** = jefuit; p. ext. (despre obiecte de piele s. de pânză, s. despre haine) învechit şi rupt, sdrenţuit; (despre oameni) rupt, sdrenţuros, rău îmbrăcat (cu haine subţiri şi ponosite, în timpul iernii. Com. V. ŞOAREC): *Un factor jerpelit.* SANDU-ALDEA, A. M. 190. *Un Ţigan uscat, cu ilic petecit, cu căciulă jerpelită în cap.* SADOVEANU, LUC. VI 98. *Învăţători,... cu legături pestriţe şi geamandane jerpelite.* C. PETRESCU, Î. II 126. *Trecură prin gări, îndărătul cărora aşteptau trăsuri jerpelite.* TEODOREANU, M. II 240. *Nu-i venea a pleca de lângă copiii lui jerpeliţi.* ION CR. IV 197. *Care mai bine 'nţoliţi, Care rupţi şi jerpeliţi.* TEODORESCU, P. P. 527. Cf. 552[b]. | Abstract: **jerpelíre** s. f. = acţiunea de a (se) jerpeli : starea unui obiect s. unei persoane jerpelite. [Ţeţurile] *străluceau prin jerpelirea lor.* TELEOR, ap. TDRG.]

— Etimologia necunoscută. Ca şi în *jărpan* şi *jarcă* — din **jarpcă* — se pare că avem a face cu o tulpină onomatopeică **jarp-** (cf. interjecţia *jarp!)* imitând ruperea, sfâşierea (unei pânze). Prin **jerpi* şi **jerpeală* s'a putut ajunge la *jerpeli.* Cf. jerpeliţă, jberghelit.

JÉRPELIŢĂ s. f. (Păst.) — Un fel de produs al laptelui (citat alături de «urdă» şi «jinţiţă»). H. IV 10, 56. [Şi: **jórpeliţă** s. f. H. IV 28]. Cf. jerpeli.

JERSTVÀ s. f. *Calcaire troué.* — (Rusism în Basar.) Calcar găunos, cristalin (deci tare). PORUCIC, E. 325.

— Din rus. **žerstva** «prundiş».

JÉRTFĂ s. f. 1°. *Offrande, oblation, sacrifice.* 2°. *Don* à l'église. 3°. *Sacrifice* (fig.). 4°. *Victime.* 5°. *Abondance.*

1°. Prinos (constând de obiceiu dintr'un animal înjunghiat — cf. victimă — s. din bucate şi roade — cf. pârgă, primiţii—) pe care popoarele păgâne le aduceau divinităţii; cf. sacrificiu, cumândare, ofrandă, oblaţiune, holocaust, † ardere-de-tot. *Jertfa* se jertfeşte, se face s. se aduce. *Jertfă omenească* = om sacrificat pe altar, p. ext. pentru un scop înalt. *Strângea oile cealea ce vrea să fie de jărtvă.* CORESI, EV. 145/9. *Ce iaste milostenie voiu, nu jărtvă.* TETRAEV. 213. *Jirtvele arsurilorŭ.* PALIA, ap. BV. I 94/16. *Făcu jărtvă Domnului tătăni-său lu Isacu.* ib. 132/7. *Jărtvele drăceşti.* MOLITVELNIC, ap. GCR. I. 84/15. *Jărtve mari preste tot anul îi fac.* HERODOT 211/19. *Să să ferească ei de carele-su jărtvile Idolilorŭ* (= de cumândari COD. VOR.; de jârtva idolilorŭ BIBLIA 1688). N. TESTAMENT 33. *Mâncară cumândarile morţilor* (= *jirtvele* DOS.). PSALT. 225/33. *Pre creştini îi făcea jărtvă Lazilor.* LET. III, 132/24. *Vecinice jirtve să facă iaste datoare.* CANTEMIR, HR. 106/28. *Jărtva cea din poruncă nu era să se facă lui Isaac.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 248/35. *Tulie... făcea slujba jărtvii ceii mai aleasă.* BELDIMAN, N. P. I. 4. *Drept jertfă, pe-un altar înalt să moară.* EMINESCU, P. 306. *Atunci numai ce văzu cum se deschise cerul şi-i primi jărtfa.* SBIERA, P. 7.

2°. P. ext. (Popular) Darul care se dă la biserică. *Sărută banul ce-l dă la discos,... crezând că numai atunci este primită jertfa lui.* GOROVEI, CR. 165.

3°. Fig. (Literar, cu o nuanţă arhaizantă) Sacrificiu. *Ne hotărăşte a face binele cu verice jertfă.* MARCOVICI, C. 5/1. *Spre răsplata tuturor acestor jertfe, o asvârliţi cu dispreţ.* C. NEGRUZZI, I 49. *Numai pe tine, ţară de jărtfă, pământ de sânge şi de durere, nu te cunosc!* RUSSO, S. 134/14. *Roadele jertfelor aduse pe câmpul de răsboiu.*

MAIORESCU, D. II 213. *Din pricina ei se fac atâtea jertfe.* CREANGĂ, P. 232.

4°. (Literar) Victimă. *Bogdăneşti, Cuzăşi şi alte jărtfe a urei politice şi a jăfuirei.* RUSSO, S. III/28. *Nu vei face o jertvă din fiica frăţini-meu.* C. NEGRUZZI, III 146/3.

5°. (Popular) Prisos, belşug (în bucate, vin, etc.), berechet. *La nuntă era jertfă (= bucate, vin).* CIAUŞIANU, V. *Copilul născut în lună plină va trăi în jărtfă de toate, nu va duce, adică, lipsă de nimic.* PAMFILE, C. 86/5. *Să mulţumim lui Dumnezeu c'a dat jirfa (= belşug, îndestulare) asta !* RĂDULESCU-CODIN.

[Şi: **jértvă,** s. f.; **jérfă** s. f.; **jărtvă** s. f.; **jârtvă** s. f.; **jírtvă** † s. f.; **jirfă** s. f.].

— Din paleosl. **žrŭtva** (pentru formele cu *je-*, cf. bulg. *žertva)*, idem, cf. j e r t f i, j e r t f u i, j e r t f e l n i c.

JERTFÉLNIC s. a. 1°. *Autel de sacrifices.* 2°. *Crédence.*

1°. (La păgâni) Masă de sacrificiu, a l t a r. *Iacov puse jărtăvniculŭ acolo şi se închină lu Dumnezeu.* CORESI, EV. 160/29. *Mai grase dobitoace junghia şi aprindea pre jărtfelnic.* LET. I 43/26. *Au urzit acolo Avraam jârtăvnicul.* BIBLIA (1688) 15. *Jărtveanicile le-ai zdrobit, apostole.* MINEIUL (1776) 36¹/1. *Jărtveanicul carele avea focŭ aprins.* MUCENICUL VARLAAM, ap. GCR. II 204/19. *Iar Perşii... bozuri şi biserici şi jirtvenie nu fac.* HERODOT, 56. *Inima... P'al lui jărtfelnic sta'mpironată.* I. VĂCĂRESCU, P. 96/26 *Numa... înalţă un jertveanic.* BELDIMAN, N. P. I 112. *Un jărtfelnic gătit spre jărtfirea unui ţap.* GORJAN, H. IV 197. *L'al amorului jertvenic... slujesc.* PANN, E. I 118. *Amoriu! la al tău jertfelnic iarăşi oiu să mă închin.* KONAKI, P. 219. *Nu înceteză... a trimite mii de oameni la jertfelnicul nesăţioasei morţi.* MARCOVICI, C. 16/10. *Şi-l junghie... d'asupra chiar a jertfelnicului nelegiuirilor sale.* ISPIRESCU, U. 69₃.

2°. S p e c. (Bis.) Masa din altar, aşezată în colţ, în dreptul uşei din stânga, pe care se pregătesc sfintele daruri. *Rugăciunea pentru sfântul jertfelnic spurcat de eretici.* MOLITVENIC, ap. BV. I 28. *De frica Frâncilor pomeniia Grecii pre papa la jărtăvniceŭ.* MOXA, 400/22. *[Îm]părăţia Cerului şi al sfântul[ui] jirtăvnic* (a. 1642). IORGA, S. D. XV 272. *Cinstitele moştii le puseră în besearecă la svântul jertăvnic.* VARLAAM, C. II 842. *Să stea la jărtveanicŭ.* MINEIUL (1776) 93²/2. *Aceea ce face preotul în toate zilele în sfântul jărtvenic...* ANTIM, P. 63. *Sânt datori ca să-i facă sărindar nelipsit la sf. jărtfelnic.* URICARIUL V 257/24. *Să fie pomeniţi la sfântul jertvelnic în veci* (a. 1819). BUL. COM. IST. 156.

[Şi: **jertvélnic, jertvénic, jertveánic, jărtfélnic, jărtvénic, jărtveánic, jertăvnic, jirtăvnic, jirtévnic, jărtăvnic** s. a. | C o m p u s (artificial): **subtjărtăvnic** † s. a. = vas pus subt jertfelnic spre a se scurge în el sângele victimei. *Iară subt tocitoarĕ era subtŭjărtăvnicŭ, ce întru el sângele jertfeiu prijeniia-l.* CORESI, EV. 298/17].

— Din paleosl. **žrŭtvinikŭ,** idem.

JERTFÍ vb. IV[a]. 1°. *Sacrifier, immoler.* 2°. *(Se) sacrifier, se dévouer.*

1°. T r a n s. A aduce o jertvă; a sacrifica, † a înjunghia (2°), † a junghia cumândare. *Iară eu cu glas de ispovedanie jirtvescu ţie.* PSALTIRE DE BELGRAD, ap. GCR. I 156/18. *Să slobo[a]lze pre creştini să fie volnici a jărtvui lui Dumnezeu cu inimă curată.* LET. II 27/29. *Înconjurat-am şi jărtvit-am în cortul lui jărtvă de laudă.* DOSOFTEIU, ap. GCR. I 247/33. *Şi înjunghiară* (= j ă r t v i r ă DOS.) *fiii săi şi fiele sale dracilor.* PSALT. 226/28. *Ţie giunghiu* (= *voiu jărtvi* DOS.) *cumândare laudă, şi numele Domnului chemu.* ib. 246/33. *Cela ce jărtvuiaşte Dumnezeilor, să piară.* BIBLIA (1688) 55. *Să jărtveşti Dumnezeilor.* MINEIUL (1776) 85²/1. *N'ai vrut ca să jărvueşti dracilor.* ib. 98/21. *Jărtvesc dobitoace lui Zevs.* BELDIMAN, H. P. I 23. *Jărtfim pe altar un miel.* RUSSO, S. 21/10. *Şi bucate să-i jertfeşti.* PĂSCULESCU, L. P. 201.

2°. F i g. T r a n s. şi (mai ales) r e f l. A (se) sacrifica, a se devota, a se consacra. *Eu... către ai mei patrioţi am jărtvit ostenealele mele.* PRAVILA (1814) XVI. *Să ne jertfuim cu toţii, Să ne laude nepoţii.* BARAC, ap. GCR. II 241/25. *Să meargă la Turci să-i jervească* (a. 1823). IORGA, S. N. 190. *Fieşcare spre îndestularea toată Jertfeşte averi.* KONAKI, P. 282. *Ţie unuia voesc a jertfi acest an nou.* MARCOVICI, D. 2. *O, patria mea, jărtfeşte-te!* RUSSO, S. 136/16. *El a jertfit amorul său.* C. NEGRUZZI, I 56. *Românii... se jertfiră ca nişte martiri pentru apărarea civilizaţiei.* BĂLCESCU, M. V. 8/16. *Viaţa noastră să jertfim !* ALECSANDRI, P. II 7. *Ne făgăduim chiar a ne jertfi.* ISPIRESCU, L. 12. *Ca un rob să te jertfeşti pentru binele obştesc.* ZANNE, P. VIII 212.

[Şi: **jertvì (jervì)** vb. IV[a]; **jirtvì** vb. IV[a]; **jărtvì (jărfì)** vb. IV[a]; — (paleosl. *žrtvovati,* idem) **jertfuì (jărtvuì)** vb. IV[a]. | A d j e c t i v: **jertfít** (cu negativul **nejertfit**), **-ă** = adus-jertfă, sacrificat, devotat, consacrat, închinat. *Un fiu întru toate supus şi jertfit.* MARCOVICI, D. 5/28. *Ori moare de vreo boală, ori jertvit de cineva.* PANN, E. I 98. *Cazacii însă erau cu totul jertfiţi lui Mihai.* BĂLCESCU, M. V. 479; — **jertfitór, -oáre** (mai des s u b s t a n t i v a t) = (cel) care jert**fe**şte. *Pre jirtvitoriul acela... cu moarte îl pedepsea.* ISTORIA RUŞILOR, ap. GCR. II 51/7,8. *Ecatomba (a) bărbaţilor celor jertvitori.* THOMA, ib. 88/18. *Un taur... pe care de abia 20 de jărtvitori ar fi putut să-l oprească.* BELDIMAN, H. P. I 63. | A b s t r a c t e: **jertfíre, jertfuíre** s. f. = acţiunea de a jertfi, sacrificiu. *Jârtvuire D[o]mnului.* BIBLIA (1688) 60. *Fac o jărtvire.* AXENTIE, ap. GCR. II 48/3. *Aducându-te lui H[risto]s ca o jărtvă... prin... jărtvuire vie priimită şi bine plăcută.* MINEIUL (1776) 13/2. *Ar fi aşteptat în pace sângeroasa sa jertfire ?* KONAKI, P. 262. *Jărtfirea ce a făcut de zece mii coli gratis.* I. IONESCU, C. VIII. *Vitejiei tale o s'aduc jertvire.* PANN, E. II, 106. *Mântuitorul... ne arată legea practică..., legea jertfirei.* BĂLCESCU, M. V. 2/13;— **jertfít** s. a.]

— Derivat din **jertfă.**

JERTFUÍ vb. IV[a] v. **jertfí.**

JERTUITÓR s. a. v. **jărui.**

JÉRTVĂ s. f. v. **jertfă.**

JERTVÉANIC s. a.
JERTVÉLNIC s. a.
JERTVÉNIC s. a.
} v. **jertfelnic.**

JERTVÍ vb. IV[a] v. **jertfi.**

JERUÍ vb. IV[a] v. **jărui.**

JERVÍ vb. IV v. **jertfì.**

JESTÓC † adj. m. *Rude, dur, méchant.* — Aspru, crud, rău, aprig. *De n'are avea bărbatul altă nici o vină, ce numai aceasta vrăjmăşia, cându-i jestoc şi mânios.* DOSOFTEIU, V. S. 86. Cf. PRAV. MOLD. 589, 614. *Soţul... iaste foarte jestocŭ şi fără omenie.* DOSOFTEIU, V S. 167₂.

— Din paleosl. **žestokŭ** «durus» s. rut. **žestok** «praeceps». Cf. *jastă*.

JESTRÍLĂ s. f. (Bot.) *Érable* (Acer tataricum). — (Sârbism) Gladiș, verigar, (Pecienecica, jud. Severin). BORZA, BUL. GRĂD. BOT. XI 51.
— Din sârb. **žèstila**, idem.

JEȚ s. a. 1°. *Fauteuil, trône.* 2°. *Banquette.* 3°. *Pré.* 1°. Scaun încăpător, cu spetează (înaltă) și brațe, fotoliu; spec. tron (LB.). *Om den jețiu șezându-și.* EVANGHELIE ÎNVĂȚĂTOARE (1644). BV. 145/4. *Ili Preutul ședea în jilțŭ.* DOSOFTEIU, V. S. 205$_2$. *N'au rămas la... mănăstiri nice clopote, nice uși, nice un her și... jilțuri.* LET. II 123/3. *Să nu șază la jețuri.* BIBLIA (1688) 175$_2$. *În uliță mi se punea mie jățiul.* ib. 375. *Jețuri de aur.* MINEIUL (1776) 29^2/1. *Și supt dânsul era un jățiu mare de aur curat.* ARAVICON, ap. GCR. II 130/25. *Alexandru... avea voinici tineri împrejurul jețului.* ALEXANDRIA, 28. (Fig.) *Creerii capului... este jățul* (= sediul) *minții.* PISCUPESCU, O. 120. *Se puse pe un jilț, unde șezŭ absorbită în gânduri.* C. NEGRUZZI, I 27. *Pe jilțu-mi lângă masă... scriu.* ALECSANDRI, P. III 4. *Șezând... fără grijă răsturnat în jețul meu...* ODOBESCU, III 77/11. *Pe un jeț tăiat în stâncă stă... preotul cel păgân.* EMINESCU, P. 204. *Jețul... de mușama în cancelaria poliției.* CARAGIALE, M. 281. *Ședea mereu pe jețul ce-i dăruise... ginerele său.* SLAVICI, N. 207. *Doamna primește... stând într'un jeț.* IORGA, I. R. I 154. *Oferi curtenitor femeilor jâlțurile de paie.* C. PETRESCU, Î. I 12. *Boierul... ședea pe un jâlț în mijlocul țăranilor.* CREANGĂ, A. 164. *Va sta Christos în jeț, Ca să judece pe toți.* MARIAN, Î. 477, cf. TEODORESCU, P. P. 19. *Și ședeam la noi pe jeț.* BIBICESCU, 60. *Numai jețuri scoborîte.* PĂSCULESCU, L. P. 36. | *Jâlț* = laviță cu spate. Com. V. BUCUR.
2°. Lăvicioară mobilă, îmbrăcată în piele, mai adesea cu răzemătoare, care se pune la căruță, ca să ședzi pe ea, leagăn. Cf. capră. Cf. PAȘCA, GL., com. VULCU.
3°. (Topogr. jud. Mehedinți) Luncă fertilă, *Trecând dealul sau culmea cea mai înaltă a văii sau luncei Motrului, dăm peste o mulțime de părae care formează văi și lunci frumoase și fertile... care se numesc jelțuri.* I. IONESCU, M. 72.
[Plur. *jețuri.* | Și: **jâlț** s. a., **jețiu** *(jățiu, jăț)* s. a.; (Mold.) **jelț** *(jâlț)* s. a.; (Transilv.) **jiț** s. a., **jilț** s. a., **jinț** s. a. VICIU, COL. | Diminutive: **jelțurél (jențurél, jețurel** PAMFILE, CRC. 63) s. a. *La un colț de masă scrisu-i jelțurel, Jelț de aurel.* TEODORESCU, P. P. 24^b. *Prejur de mese Jelțurele drese.* ib. 23^b; — **jâlțiuș** s. a. ap. TDRG. | Derivat: **jâlțuít, -ă** = în formă de jeț. *Scaun zugrăvit, Pe jos jâlțuit* (glosat prin: dres, aranjat, lustruit frumos), *Pe jelț bumbi de aur.* PĂSCULESCU, L. P. 13].
— Din germ. **Sitz,** probabil prin mijlocirea altei limbi (În formele cu *l* pare a se fi amestecat germ. *Sessel,* cf. TDRG.).

JEȚÁR s. m. (Tip.) v. **zețar.**

JÉTILĂ s. f. v. **jechilă.**

JÉȚIU s. a. v. **jeț.**

JETÓN s. a. *Jeton.* — Fisă; fig. (mai ales complinit): *jeton de prezență* = sumă de bani ce se plătește membrilor unei societăți ca onorariu pentru fiecare ședință la care asistă. *Regulamentul a fixat jetoane de prezență.* MAIORESCU, D. I 86/24. *Funcționarii de orice categorie, delegați în consiliile de administrație ale Regiilor, vor primi pentru zilele ce lucrează la consiliu un jeton de prezență.* UNIVERSUL a. 1930, 3 Dec.
— *N.* după fr.

JETUÍ vb. IV^a, refl. *Se bourrer, se gorger.* — (La Mărginenii din Transilv.) A se îndopa de mâncare. Com. C. LACEA.

JEȚUÍ vb. IV^a v. **zețuì.**

JEȚURÉL s. a. v. **jeț.**

JEVÉNIE s. f. v. **jivină.**

JEVREÁ s. f. v. **gevrea.**

JEVRÍ vb. IV^a, **JEVROÁICĂ** s. f. } v. **javră.**

JEVRÚICĂ s. f. *Oeil-de-boeuf.* — (Șimleu) Fereastră de formă rotundă în părețele din dosul casei: *Nime 'n lume nu-l aude, Numa-o mândră de nevastă Pe jevruică de fereastră.* VAIDA.

JEZUÍT s. m. (ș. d.) v. **iezuit.**

JEZURÍNĂ s. f. v. **vizuină.**

JGÁȚ s. m. *Gosse.* — Copil mic și iute. *E un jgâț numai cât o ridiche* (jud. Fălticeni). COM. SAT. III 79. — Cf. zgâtie (de fată).

JGÂTĂ s. f. *Goître.* — (Sângeorz-Băi în Trans.) Umflătură la grumaz, gușă, orice umflătură pe cap. PAȘCA, GL. — Cf. gât.

JGHEAB s. a., **JGHEBÁ** vb. I^a, **JGHEBĂTÚRĂ** s. f., **JGHEBÍȚĂ** s. f., **JGHEBUÍ** vb. IV^a } v. **jghiab.**

JGHIAB s. a. 1°. *Canal, conduit.* 2°. *Auge.* 3°. *Dalle.* 4°. *Abée.* 5°. *Maie, fouloir.* 6°. *Rigole.* 7°. *Rainure. Rigole.* 8°. *Gorge, défilé. Rocher. Terre stérile.* 9°. *Essieu.* 10°. *Filet..* 11°. *Cercueil.* 12°. *Communs.*
1°. Canal, conductă pentru scurgerea apei. *L-au aruncat în jghiabul cetății cel cu gratie, pre unde să scură pogĥoiul.* DOSOFTEIU, V. S. 104. *Au mutat curgerea ei, ca printr'u*[n] *jgheab.* GCR. II 93/31. *Ploua... de vărsa ca din jghiaburi apa.* DIONISIE, C. 179. (Fig.) Cataractă. *Jghiaburile ceriului s'au deșchis.* BIBLIA (1688) 5,2, cf. C. NEGRUZZI, II 5.
2°. Spec. Albie săpată într'un trunchiu de copac s. în piatră, servind pentru scurgerea apei dintr'o fântână (izvor, puț, budăiu) s. ca adăpătoare pentru vite, teucă (DAMÉ, T. 179), vălău. *Umplură jghiaburile ca să adape oile.* BIBLIA (1688) 40. *Se duce... la fântână și umple jghiabul.* MARIAN, Î. 397. *Să spălăm sghiaburile, Să adăpăm vitele.* TEODORESCU, P. P. 672. | Anal. Trunchiu scobit în care se presară sare ori tărâțe pentru ca să le lingă oile. ȘEZ. III 87/32.
3°. Scoc de lemn (s. în timpul din urmă și de tinichea) de-alungul streșinii casei, pentru scurgerea apei de pe coperiș, uluc.
4°. (La moară) Scoc (DAMÉ, T. 149, ȘEZ. VIII 187, cf. H. IX 60, XVIII 26, 28). *Când nu este de măcinat la moară..., apa se sloboade pe o ierugă... ce se numește jghiab.* LIUBA-IANA, M. 104, cf. H. XVIII 143. *Sghiaburile pe care vine apa de învârtește roata cu cupele...* H. IV 156. | *Sgheab* este acela care este pus să cure în el măcinișul. H. XIV 177.

5º. (La preparatul vinului) Călcător (DAMÉ, T. 80). *În niște jghiaburi mari de lemn* [poama] *o calcă cu picioarele.* DRĂGHICI, R. 28. *Toarnă boștina... în sgheab(u).* I. IONESCU, P. 252. *Călcător sau jghiab... făcut din scânduri.* PAMFILE, I. C. 219/29.

6º. Șănțuleț care servește la udatul semănăturilor, mai ales a zarzavaturilor, rigolă. *Cu jghiaburi și cu mânile îmblă de le udă.* HERODOT, 79/33.

7º. Scobitură în formă de canal făcută de ploi în stânci s. de mână omenească în lemn s. piatră. *O lespede lată, culcată în chip de masă și brăzdată de jghiaburi netede, adâncite de mână de om.* C. PETRESCU, R. D. 55. ‖ Spec. Scobitură în bârnele din care se construesc pereții caselor țărănești (DAMÉ, T. 95), jghebături. | Șanțul (găvanul, ulucul) mesii dulgherului, în care se țin uneltele. DAMÉ, T. 114.

8º. Locul cuprins între două picioare de munte (ȘEZ. III 189), drum îngust și adânc între două dealuri (PORUCIC, T. E. 318), înfundătură (H. X 353). *Trece în curmezâșu piste jgheabu, unde iaste iară piatră hotaru în picioru cel mari* (a. 1804). STEFANELLI, D. C. 320. *Pământul se lăsa la vale... până se cufunda în jghiaburile mult umbrite ale Râmniculuĭ și Râmnicelului.* ODOBESCU, III 195/18. *Mai jos, în jghiab pietros, într'o roată de mesteceni se strângea apa părăului într'o baltă limpede.* SADOVEANU, SĂM. VI 339. *Peste munți și peste sghiaburi.* TEODORESCU, P. P. 171. ‖ Colț de stâncă. LB., PORUCIC, T. E. 197. *Sub stânca sau jgheabul în care bate apa.* F. R. ATILA, 70. ‖ P. ext. (Bran) Loc sărac, care nu produce nimic. Cf. VICIU, GL.

9º. Spec. Osia vagonetului cu care se scoate piatra din baie (= mină). PAȘCA, GL.

10º. (Transilv.) Un fel de plasă de pescuit, pleșcă. LB.

11º. (Transilv.) Sicriu. LB. *Secriul numit almintrelea... în Transilvania... sghiag... se face totdeauna după starea mortului.* MARIAN, Î. 235. Cf. PAMFILE, I. C. 157/8.

12º. (Plur.) Toate clădirile unei gospodării s. așezări, cu casă cu tot: *Multe jghiaburi bune are.* VICIU, GL. Cf. acaret, heiuri.

[Plur. *jghiaburi.* | Și: (grafic): **sghiab, șghiab** s. a. | Diminutiv: **jghebuléț** s. a. = vas lungueț din care se adapă vitele. *Și'n sghebuleț că-l punea.* PĂSCULESCU, L. P. 174. | Derivate: **jghebiță** s. f. = jghiabul de la moară, pe unde curge făina măcinată. N. REV. R. XIV 349; — **jghebătúră** s. f. = (Arhit.) îndoitură, ciubuc. TDRG. | Verb: **jghebà** vb. Ia = înjgheba; — **jghebuì** vb. IVa = a face cu dalta ori cu tesla borte în lemnele ce se folosesc la clădiri, a le scobi. *Jghebuește grinzile, cununile.* VICIU, GL.].

— Din paleosl. **žlĕbŭ** «canal». Cf. înjgheba.

JIÁN s. m. (Cor.) 1º. *Chanson populaire.* 2º. *Danse populaire.*

1º. Numele unui cântec popular. H. II 14. *Când eram flăcău... cântam și eu v'o câteva cântice... : oltu, jiianu.* JIPESCU, O. 91/5.

2º. Numele unei hore. PÂRVESCU, H. 42, cf. H. IV 12.

[Derivate: **jiáncă** s. f. = horă, dans. H. V 117, 434; IX 484, XVI 14. | Pronunț. *ji-a-*].

— La origine, numele haiducului vestit **Iancu Jianu.**

JIANCĂ s. f. (Cor.) v. **jianu.**

JIB, -Ă adj. *Grand, fort, bien bâti.* 2º. *Beaucoup.* 3º. *Vite.* — (Transilv. de nord).

1º. Adj. (Despre o persoană sau un lucru) Bine desvoltat, tare, puternic, zdravăn, mare. *Ce jib te-ai făcut!* PAȘCA, GL. CABA, SĂL. *Ce dărab jib de mălaiu ți-ai tăiat.* VICIU, GL. Cf. VAIDA, DR. V. 207.

2º. Adv. Mult, foarte mult. *Când îs supărată jib, Atunci fac voie și râd.* ȚIPLEA, P. P. 38.

3º. Adv. Repede. *Au venit tare jib.* BRAN, S. [Cu rostire dialectală: **jâb, -ă** adj., adv.].

— Poate, din ung. **zsib** «comediant».

JIC s. m. În expresia: *jâc de om* = om tinerel voinic. ION CR. III 345. [Cu rostire dialectală: *jâc*].

JICÁSNĂ s. f. (Pesc.) v. **jegajne.**

JICNÍ vb. IV v. **jigni.**

JICNICÉR † s. m. } v. **jitniță.**
JÍCNIȚĂ s. f. }

JICOÁLĂ s. f. v. **vicol.**

JÍD s. m. *Juif.* — (În Transilv. de nord și Mold.) Jidan. *Întra în dugheana jidului.* BĂNUȚ, T. P. 113. *Cu cuțitul lui Mihai taie capul jidului.* C. S. V, 5. *Este-un popă din doi jizi, Cunună pe cei fugiți.* PAMFILE, CER. 150/2. Cf. BUD, P. P. 11.

— Din rut. (pol.) **žyd** (colectiv: *žydova*), idem. Cf. jitcă, jidan, jidov, jidău.

JIDÁN s. m. 1º. *Juif.* 2º. Sorte de scarabée *(Meloe proscarabaeus).* 3º. Sorte de corvidé *(Nycticorax europaeus).*

1º. Nume popular (adesea cu înțeles disprețuitor) dat Evreilor, jid, jidău, jidov, (†) jidovin, ovreu, cf. iudeu, iudă, israelit, semit, iuflă, iucman, târtan, jupân. *Judanul e din fire speculant.* C. NEGRUZZI, I 324. *Mă întorc la rusnacii și jidanii mei.* PETRESCU, Î. II 132. *Un jidan leșesc.* CONTEMPORANUL II 220. *Măi jidane, măi jupâne, Nu-i schimba calu cu mine?* MAT. FOLC. 1279/9, 10. *Decât slugă la jidan, Mai bine la oi cioban.* ȘEZ. I 71b/24. *Jidanul cu neagră barbă Duce pe dracu la iarbă.* BAROZZI, L. 85/13. *Când te întâlnești cu jidan, îți merge bine.* GOROVEI, CR. 1791. # *Jidan botezat* = creștin cu apucături rele. ZANNE, P. VI 177. *Are cap de jidan* = umblă cu înșelăciuni. ib. 178. *Parcă se bat jidanii în gura lui* = vorbește repede și cam nedeslușit. ib. *Când vor ieși jidanii la secere* = niciodată. PAMFILE, CRC. 16, cf. 185, 192, 194.

2º. (Entom.) Jidov 3º. MARIAN, INS. 82.

3º. (Ornit.) Corb-de-noapte. CADE.

[Cu rostire dialectală: *jâdăn* s. m. Și: **judán** s. m. | Feminin: **jidáncă** s. f. = ovreică, p. ext. numele unui joc (SEVASTOS, N. 281b/36; PAMFILE, J. III). Cf. jidaucă, jidoafcă. *Îmbrăcați... ca... jidani, jidance.* PAMFILE, CRC. 192/35. *Să vă duceți la jidance.* TEODORESCU, P. P. 367. *Colo'n vale la priloage, Țin orânda trei jidance.* LIT. POP. ap. HEM. 1541/15. Cf. SEVASTOS, P. P. 243/4, ȘEZ. I 14/3. | Diminutive: **jidănáș** s. m. = jidan mic, tânăr, pipernicit, sărac, zdrențuros. *Privesc toate de pe lângă vreun Jidănaș.* IORGA, B. 33; — **jidăncúță** s. f. = jidancă tânără și frumușică; p. ext. numele unui joc (cântec) cu lăutari (SEVASTOS, N. 281b/36, PAMFILE, I. III 9, H. VI 51, X 278), cf. jidaucă, jidofcuță. *După capră încep să joace jidanii cântându-le lăutarii un anumit cântec: jidăncuța.* PAMFILE, CRC. 193/27. | Augmentativ: **jidănóiu** s. m. = jidan mare, bătrân. *Vreun jidănaș sau jidănoiu cu laibăr.* IORGA, B. 33. | Adjectiv: **jidănésc, -eáscă** adj. = de

jidan, jidovesc, evreesc. | Adverb: **jidănéște** = în felul s. în limba jidănească, evreește, jidovește și (spec. un fel de a înnota (cf. PAMFILE, J. I). | Colectiv: **jidăníme** s. f. = neamul, totalitatea jidanilor, mulțime de jidani, jidovime, evreime. *Amestec de ungurime și de jidănime patriotică.* IORGA, N. R. A. I 236.].

— Cu schimb de sufix din **jidău** s. derivat din **jid,** cu suf. augm. **-an.** Cf. jidău, jidov, jitcă.

JIDĂNÁȘ s. m.
JIDÁNCĂ s. f.
JIDĂNCÚȚĂ s. f.
JIDĂNÉSC, -EÁSCĂ adj. } v. **jidan.**
JIDĂNÉȘTE adv.
JIDĂNÍME s. f.
JIDĂNÓIU s. m.

JIDÁU s. m. *Juif.* — (Ungurism rar în Transilv.) Jidan. VISKI, CÂMP. 222. [Mai răspândit, și prin Moldova, femininul: **jidáucă** s. f. = jidancă, jidovoaică, evreică. PAMFILE, J. II, CRC. 192.].

— Din ung. **zsidó**, idem. Cf. jid, jidan, jidov, jitcă.

JIDÁUCĂ s. f. v. **jidău.**

JÍDAVĂ s. f. v. **jidovină.**

JIDOÁFCĂ s. f.
JIDOÁICĂ s. f.
JIDOÁVCĂ s. f. } v. **jidov.**
JIDOFCÚȚĂ s. f.
JIDÓUCĂ s. f.

JÍDOV s. m. 1°. *Juif.* 2°. *Géant, colosse. Richard.* 3°. Sorte de scarabée *(Meloe proscarabaeus)*

1°. (Întrebuințat mai ales în literatura veche și în Transilvania) Jidan, evreu. *E jidoviloru [jidovii* N. TESTAMENT 1648; *jidovi* BIBLIA 1688) *și Eliniloru sile nu proaste făcea.* COD. VOR. 4/5. *Petru... rudă de jidovi... era.* CORESI, EV. 210/11. *Se muncescu într'însu jidovii.* CUV. D. BĂTR. II 348. *Au prins pre câțiva jidovi și i-au pus la închisoare.* LET. II 400/23. *Cum, tu fiindu jidovu, dela mene ceri să beai?* VARLAAM, ap. GCR. I 108/2. *De are fi vraciul și jidov, vom creade mai mult.* PRAV. 506. *Eretic și jidov împotriva creștinilor nu să primesc spre mărturie.* PRAVILA (1814) 75. *Au luat cu dobândă de la jidovi.* C. NEGRUZZI, I 87. *Pedeapsa jidovului rătăcitor.* ODOBESCU, III 10/10. (Ahasverus, personaj legendar, osândit să rătăcească veșnic pe pământ, fiindcă insultase pe Isus când purta crucea în spinare). *Maica Domnului era fata lui David și slujia la un Jidov.* PAMFILE, CRC. 117/33. *Câinii de jidovi îl chinuiau [pe Isus].* MAT. FOLC. 1073/34. *Domnul Hristos a fost tot jidov marc.* ȘEZ. III 29/8. *Jidovii de aceea îs «chistrui»..., pentrucă ei, după moartea lui Hristos, să fi tăiat... un cocoș.* GOROVEI, CR. 1790. *Prin unele părți se crede că dacă de la Sântă-Măria-mare și până la Sântă-Maria-cea-mică nu cade brumă, se împut jidovii.* PAMFILE, S. T. 37. Cf. ZANNE, P. I 71. *Du-te 'n jidovi!:* du-te dracului (Sibiu). Com. LAZĂR.

2°. (Mit. pop.) Ființă supranaturală, uriaș (RĂDULESCU-CODIN), om mare și bine făcut, tare (VICIU, GL.), om înspițat, voinic, rupt din mal, hojmalău (CIAUȘANU, V.). *Se mai aflau comorile îngropate de jidovi.* C. PETRESCU, R. DR. 138. *Dar cele mai multe comori ne sânt rămase de la acel soiu de oameni care a trăit înaintea noastră, adică de la uricși sau jidovi.* PAMFILE, COM. 8/13. | (Predicativ, cu funcțiune adjectivală) *Omu ăsta așa-i de jidov, ca un urs!* VICIU, GL. # *De când cu jidovii* = adică în vechime, de când erau oamenii mari, jidovi. ZANNE, P. VI 181. **A fi rupt din jidovi,** adică om voinic, corpolent. ib. 180. ‖ Om chiabur, bogat; putred de avut, gros la pungă; cu chiag la pungă, cald la pungă, cu său la rărunchi, stup de bani, stup neretezat. CIAUȘANU, V.

3°. (Entom., în Bucov. și Transilv.) Un fel de gândac trândav și moale în trup, care lasă de la încheeturile picioarelor un fel de suc galben și puturos. Se mai numește și: jidan. MARIAN, ÎNS. 82/13. *Jidov* = goangă puturoasă. PĂCALĂ, M. R. 32.

[Cu rostire regională: *jâdov* s. m. | Și: **jiduv** (cu plur. dialectal *jâdugi). Iuda la jâdugi mergea Și din gur' așa zâcea...* PAMFILE, CRC. 65. | Formă literară slavă: **jidovin** † s. m. *Eu amu sântu omu jidovinu* (= *jidovŭ* N. TESTAMENT 1648; BIBLIA 1688). COD. VOR. 36/4, cf. 78/5. | Feminine: (rus. *židovka),* **jidóvcă (jidoáfcă, jidóucă** ARH. FOLK. I 199, **jidóvcă** † s. f. = evreică, jidancă. *Și de să vor împreuna cu jidovcă* (= ovreică MUNT.) *să chiamă mestecare de sânge.* PRAV. 1021. *Trei Nemțoaice, trei jidoafce.* MAT. FOLC. 373/8. Cf. ȘEZ. 288/14. *Joacă dracu pe părete cu jidoavca de ureche* (= Umbra). GOROVEI, C 380; — **jidoáică** s. f. *Trei nemțoaice, trei jidoaice.* MAT. FOLC. 265/30; — **jidovoáică** s. f. (DICȚ.); — **jidoveáncă** s. f. = joc cu lăutari. PAMFILE, J. III. 19. | Diminutiv: **jidofcúță** s. f. = jidancă mică și drăguță, jidoveasca. cu lăutari, cf. jidăncuță, jidoveasca. PAMFILE, J. II 284/7. | Augmentativ: **jidovóc** s. m. = uriaș, namilă, monstru. *Cel jidovoc mare cu neagra suliță...* ALEXICI, L. P. 148/1. | Adjectiv: **jidovésc,-eáscă** adj. = jidănesc, evreesc, ebraic; uriaș, ce trece peste puterile omenești; p. ext. nelegiuit, spurcat. *Rătezare jidovească.* MARDARIE, L. 4232. *Nărodului jidovescŭ.* CORESI, EV. *Cu mare muncă scoasem den limbă jidovească... pre limbă românească.* PALIA, ap. GCR. I 37/21. *Auziră că evreiască limbă* (limbă jidoveasca N. TESTAMENT 1648; limba jidoveasca BIBLIA 1688) *glăsi către' înșii.* COD. VOR. 38/3. *Coconii jidovești.* POPA IOAN DIN VINȚI, ap. GCR. I 287/1. *Slove elinești și jidovești.* ALEXANDRIA, ib. II 167/20. *Caftan jidovesc.* EMINESCU, N. 78. *Bubă jidovească.* PAMFILE, B. 18/43. *Căruța jidovească.* SEVASTOS. P. P. 75. *Neamul jidovesc, îndrăcit și diavolesc.* MAT. FOLC. 1462/39 # *Cot jidovesc* = cot mare. ZANNE, P. V 209, cf. ȘEZ. IV 175/13. *Muncă jidovească* = muncă mare, grea. ZANNE, P. VI 182, cf. ISPIRESCU. L. 207. (Substantivat) **jidoveásca** s. f. art.=joc cu lăutari, cf. jidofcuța, jidăncuța. PAMFILE, CRC. 129, cf. SEVASTOS N. 281b/36; — **jidovétic** adj. în expresia: **om jidovétic** = *care vorbește ca jidanii, e fricos și bicisnic.* ȘEZ. III 69/22. Cf. leiba. | Adverb: **jidovéște** adv. = evreește, jidănește; numele unui joc cu lăutari, cf. jidănește. PAMFILE, J. III 9. *Lui i se cântă jidovește de lăutari.* PAMFILE, CRC. 192/14, cf. 67/18, H. III 388, SEVASTOS, N. 281b/26. | Colectiv: **jidovíme** s. f. = neamul jidovesc: totalitatea jidovilor, evreime, jidănime. *Știut iaste D[u]mnedzău în jidovime.* DOSOFTEIU, ap. GCR. I 212/27. | Abstract: **jidovíe** † s. f. = lege jidovească, iudaism; (concretizat, ad 2°) lucru uriaș (RĂDULESCU-CODIN, M. N. XLIII). *Țiindu-să... cu jidoviia...* DOSOFTEIU, V. S. 179b. | Verb: (<paleosl. *židoviti sę)* **jidovĭ** IV[a] refl. = a se face, a deveni Jidov, a trece la iudaism. *Mulți*

dentru limbi... să jidoviia pentru frica Jidovilor. BIBLIA (1688) 361,₂; (cu adjectivul uneori substantivat) **jidovít, -ă** = care a ajuns, a devenit jidovesc ; ajuns în mânile jidanilor, exploatat de jidani, care servește interesele lor, cf. filosemit. *Acum țara-i jidovită Și amar precupețită.* ALECSANDRI, ap. TDRG.]

— Din poleosl. **židovinŭ,** idem. (Sensul de «uriaș» îl are și bulg. *žid).* Cf. jidovinu †.

JIDÓVCĂ s. f.
JIDOVEÁNCĂ s. f.
JIDOVEÁSCĂ s. f.
JIDOVÉSC, -EÁSCĂ adj.
JIDOVÉȘTE adv.
JIDOVÉTIC,-Ă adj.
JIDOVÍ vb. IV[a]
JIDOVÍE s. f.
JIDOVÍME s. f.
JIDOVÍN † s. m.
} v. **jidov.**

JIDOVÍNĂ s. f. *Défilé.* — (Mold.) Drum între două dealuri (ȘEZ. XXXI 11 ; H. X 475), drum care are distanța cea mai scurtă de la un loc până la altul (Com. TOMIAC), tăietură naturală într' un mal, pe care coboară un drum (BRĂESCU, M. 67), năruitură, surpătură de mal (ȘEZ. XXXII), râpă greu de străbătut (Com. FURTUNĂ), tăietură mai mare în pământ ce pare a nu fi naturală (PORUCIC, E. 32), movilă foarte mare făcută de oameni foarte de mult (id. 26). *Eu miros friptura și-mi pândesc flăcăul într'o jâdovină.* I. NEGRUZZI, V 443. [Cu rostire regională: *jâdovină, jâdoginâ. jidoginâ* s. f. | Cu alt sufix: **jidavă** s. f. = loc care pare a fi o veche așezare omenească, strășnic zidită și uriaș proiectată; p. gener. ceva tare și mare. PORUCIC, T. E. 473].

— Derivat din **jidov** (2°) «uriaș», cu suf. local **-ină.**

JIDOVOĂICĂ s. f.
JIDOVÓC s. m.
JÍDUV s. m.
} v. **jidov.**

JIENEÁSCĂ s. f. art. *Nom d'une danse paysanne.* — Numele unei hore. *Jucau Jienii «jienească».* DRAGOMIR, O. M. 214. [Pronunț. *ji-e*].

— Derivat din **jian** («locuitor din regiunea Jiului»), cu suf. adj. **-esc.**

JIG s. a. 1°. *Marque au fer rouge.* 2°. *Pyrose.* 3°. *Esquinancie, étranguillon des chevaux.*

1°. (Banat) Semn făcut cu fierul roșu pe corpul animalelor (GR. BĂN.), semn cu care se înfierează oile și caprele, ca să se cunoască, într' o parte sau alta a urechii s. a botului. LIUBA-IANA, M. 112, Com. A. COCA.

2°. (Patol.; Transilv., Bucov., Mold. de sud) O arsură ce se simte une-ori în piept (esofag) câteva ore după mâncare, jărăgaiu, jigăraie, (în medicină) pirosis (LEON, MED. 305/₂₀), arsură pe piept (H. XVII 5), arsură de stomac (CABA, SĂL.) ; o acreală ce-ți vine pe gât după ce-ai mâncat (Zaharești, în Bucov., com. G. NISTOR), mâncărimea căpătată pe gâtiță prin mâncări acre (Straja, în Bucov., com. A. TOMIAC) ; un fel de râgâială ce ustură în gât și în piept (ȘEZ. III 14). *Femei îngreunate... având... mare jig.* MARIAN, NA. 12. *Cei ce voesc să n'aibă gâlci și să nu-i taic jâgul...* id. SE. II 264.

3°. (Veter.) Inflamația amigdalelor la cai, cf. șopârlaiță, guștер. CIHAC.

[Plur. (aproape neîntrebuințat în sensul 2°—3°) *jiguri.* | Cu rostire regională: *jâg.* | Verb: (sârb. *žigovati* «a înfiera») **jigui** *(jâgui),* **jegui** *(jăgui)* IV[a] = (ad 1° trans.) a arde cu fierul roșu, a înfiera: *Am jâguit boul* (Oravița). Com. A. COCA;— (ad 2°, unipers.) a avea jigăraiu, a-l arde pe cineva pe gât: *mă jăgue.* REV. CRIT. III 158. | Abstract: (ad 2°) **jeguiálă (jiguiálă)** s. f. = arsură pe gât (Oltenia, CONV. LIT. 366), ojic (A. O. VII 158). *Îmi vine o jiguială* (tip. *jigneală) pe gât, de ciorba dela prânz.* BOCEANU, GL.].

— În sensul 1° din sârb. **žig,** idem. Pentru sensul 2°, cf. jeg², jigăraie.

JIG s. a. v. **jeg**[1].

JIG s. a. (Băeș.) *Granit.* — (În Munții Apuseni) Piatră tare, granit (Criscior). Com. ST. PAȘCA. Cf. ciorâsc.

— Poate, la origine, «piatră care dă scântei», în legătură etimologică cu slav. *žegati* «a arde».

JIGÁJNE s. f.
JIGAJNEÁ s. f.
JIGĂJNIE s. f.
JIGÁJNIȚĂ s. f.
} v. **jegajnie.**

JIGÁLĂ s. f. *Fer rouge.* — Țeapă de fier care se înfierbântă în foc spre a arde cu ea, cf. frigare. *Fură arși cu jigale înfocate de her.* DOSOFTEIU, V. S. 90. [Și: **jiválă (jiveálă)** † s. f. *Bagă o jivală înfocată în ureache.* id. ib. 36. *Jiveale înfocate.* id. ib. cf. 34, 36; — **juválă** s. f. = cuiu cârligat la vârf și înfierbântat, cu care se bortesc ciubucele sau se scobește în lulea. ȘEZ. V. 103. *Asta-i juvală de făcut ciubuce din târș de brad alb.* CONV. LIT. XLIV, vol. I 658; — **jihálă** s. f. (rostit *jâhală)* și **jihác** s. a. (rostit *jâhac)* = sârmă groasă cu care se scoate măduva de soc sau cu care se fac borți (= găuri) prin felurite obiecte de lemn (Straja, în Bucov.). Com. A. TOMIAC; — **juhálă** s. f. = sulă groasă pentru jupit crușala și îngurzit opinci (Vicov, în Bucov.). Com. G. NISTOR. | Derivat: (aluzie la țepele înroșite în foc, cu care muncesc dracii pe păcătoși în iad) **juvaláie** s. f. **(javaláiu** s. a. ȘEZ. V. 103) = mulțime mare de draci, p. ext. de țigani s. oameni «țigănetici» (ȘEZ. V. 103), sperlaraie (Com. FURTUNĂ). Cf. harmalaie. *Când s'o pornit o juvalaie de draci din cei negri, să se risipească pământul, nu alta!* (Botoșani). Com. FURTUNĂ.].

— Din rus. **žigalo,** idem rut. **žihalo** «sârmă de fier înfierbântată, care se vâră prin țeava pipei» (din slav. *žeg-* «ard»).

JIGĂLÍA s. f. art. *Danse paysanne.* — Numele unui dans popular. H. II 320.

JIGÁNIE s. f. 1°. *Insecte parasite.* 2°. *(Sale) bête, monstre.*

1°. Insectă parazită (păduche, ploșniță, purece, etc.) *Să stârpească păduchii de lemn, puricii, libărcile și toate jigăniile de prin casă.* GRIGORIU-RIGO. MED. II 17.

2°. P. ext. Animal disgustător, scârbos, spurcat (șerpi, șopârle, broaște MARIAN, SE. II 194), monstruos (balauri, scorpii, etc.) ; p. ext. orice animal (LB.), spec. fiară slăbatică (H. III 48), animal feroce (PAMFILE, J. II), care se dă la om și rupe vitele (urs, lup RĂDULESCU-CODIN) ; bală, dihanie, jivină, lighioaie ; (mai ales în glumă și dispreț) animal domestic (câne, pisică, CIAUȘANU, V.) jigodie. *Zise Domnul: rodească pământul jigănii după firea sa, dobitoace jiganii.* PALIA, ap. GCR. I 34/₃₉. *Dobitocul și jigăniile.* CORESI, EV. 377/₃₃. *Porumbul..., această jiganie.* id. ib. 510/₂₇. *Jigăniile toate... le țin sfinte..., iar*

cine va omorî jâganie..., moartea îi iaste judecata. HERODOT 111/14. *Va îngropa curse pentru să vineaze jiganii.* PRAV. 10/2. *Șarpile este o jiganie mai înțeleaptă și mai cuminte decât toate jigăniile.* NEAGOE-VODĂ, ap. GCR. I 166/34. *Jiganii... cumu-s culbecii, broaștele.* EUSTATIE, ib. 117/9. *Lăsară să-l mănânce jigăniile și pasările.* DOSOFTEIU, V. S. 31[1]. *Toate jigăniile târîtoare câte era cu dânsul în chivot...* BIBLIA (1688) 5. *Leul... mai tare și mai vrăjmaș decât toate jiganiile.* CANTEMIR, IST. 25. *Aceaste jiganii (doi bălauri mari și groaznici)... au deșchis aripile lor.* ARAVICON MITOLOGICON, ap. GCR. II 130/17. [*Albinele*] *se apără... de oameni, de dobitoace și de orice feliu de jiganii sau jivini.* ECONOMIA 174. *Ce făcea el văzându-se de atâte jiganii împresorat?* ȚICHINDEAL, F. 8. *Jiganie sălbatică și spurcată.* GORJAN. H. 13. *Ca de niște jigănii s'au îngrozit.* PANN, E. II 32. *Mulțime nenumărată de gângănii și jigănii.* CREANGĂ, P. 94. *Avea nouă limbi acea jiganie.* ISPIRESCU, L. 343. *Scorpia e jiganie urîtă, uneori cu trup de șarpe.* RĂDULESCU-CODIN, F. 323/26. *Jigănii și lighioni de ale pădurii.* id. ib. 12/19. *Jigăniile vor năvăli la sate.* PAMFILE, V 8/23. *Să le ferească D-zeu... de jigănii (lupi, urși etc.)* PRECUP, P. 26/32. *Să nu dai în nimeni cu căpăstru, că-i rău de jigănii.* GOROVEI, CR. 627. *Pământul e și el tot o jiganie mare cu gură.* ȘEZ. III 100/7. Cf. VII 51, XXX 12. *Jigania, cât de mare, are stăpânul ei* = nu e nimeni fără stăpân. ZANNE, P. IX 632. Cf. I 496, III 561.

[Cu rostire regională: *jâgánie.* | Plur. *-gănii* CORESI, EV. 133/29 și *-ganii* ib. 133/32. | Și: (+ *jigăraie*) **jigăránie** s. f. = jiganie. LB. | Diminutiv: **jigăniúță** s. f. (atestat numai la CANTEMIR). *Mica și de nimica jigăniuța ce se chiamă liliac.* IST. 51. Cf. 31, 56, 149; HR. 24/251.

— Dintr'un slav ***žeganije*** «arsură, pișcătură, mușcătură (de insectă)» din *žeg-* «ard, pișc (despre insecte, cf. rus. *žigalka* «mouche-piqueuse»)», cu sensul modificat după *dihanie.*

JIGĂNIÚȚĂ s. f. **jiganie.**

JIGĂRÁIE s. f. 1°. *Maladie des chiens. Oiseaux.* 2°. *Pyrose.*

1°. (Mold.) Boala câinilor ale cărei simptome sânt oboseala, tristețea, bale la gură, tuse, cf. jigoare, jigodie. ȘEZ. IV 126, V 193, X 25. Cf. XXXI 112; H. XII 279, 303. *Când să intru pe poartă, sar deodată niște câni la mine... apuca-i-ar jâgăraia!* ALECSANDRI, T. 100. || Fig. Cuvânt de ocară pentru câni. *Țibă, jigăraie, de aici!* TDRG. *Ce jigăraie de câni costelivi!* CARAGIALE, S. N. 112. Cf. H. X 355, XII 301. || P. ext. (Transilv.; mai ales la plur.; la început, probabil, în sens disprețuitor, cf. cobaie) Tot felul de păsări, galițe. LB. *O pădure frumoasă, plină* (= plină) *de tot felul de jigărăi.* FRÂNCU-CANDREA, M. 277.

2°. (Med.) Arsură pe care o simte omul în esofag după beții s. mâncări grase, grele, jig, jegăl (LEON, MED. 135, cf. BIANU, D. S.), jeguială, pirozã, arsuri.

[Cu rostire regională: *jâgăraie, jigaraie, jâgaraie.* | Și: († *jiganie*) **jigăránie** s. f. = jiganie. LB. | Cu alte sufixe: **jigoáre** *(jâgoare)* s. f. (Ban.) = boală de câni; arsuri pe piept. NOVACOVICI, C. B. 24. *Mi-i jigoare* s. *am jigoare* = am arsuri *pe gât.* Com. A. COCA. *Baba'nvie de răchie, Moșu' moare de jigoare!* ZANNE, P. IV 99. *Mânca-te-ar jigoarea!* H. XVII 317; — **jigărăinița** s. f. = jigăraie. Com. MARIAN; — **jighineálă** s. f. (Mold.) = usturime de gât; fig. greșală (PAMFILE, C.), boroboață, pocinog (CADE). *Pân nu-mi făcuși jighireala, nu te lăsași!* FLORINI, ap. CADE.].

— Pentru sensul 1°-2° cf. bulg. *žegarĭ* «câne cu limba scoasă din cauza căldurii», ung. *zsigora* «boală de câni»; în sensul 3° înrudit cu *jig*[1] *(jeg*[2]*). jegăl, jeguială.*

JIGĂRĂINIȚĂ s. f. } v. **jigăraie.**
JIGĂRÁNIE s. f. }

JIGĂREÁLĂ s. f. v. **jigări.**

JIGĂRÍ vb. IV[a] refl. *Maigrir, dépérir.* — A slăbi (după o boală s. din cauza unei boli cronice ori din lipsă de hrană suficientă), rămânând fără vlagă, palid și uscat la față, fără puteri, pipernicit, prăpădit, numai piele și oase, (despre vite și) fără păr, etc. *Când... n'ăi mai cumpăra dela jidov... ovreiu' se jigărește.* JIPESCU,O. 84. [Și: **jigărî** vb. IV[a]. | Mai ales sub forma de part. adj.: **jigărít (jigărît** RĂDULESCU-CODIN, F. 208/14, în Mold. și **țigărit, țigărît**) **-ă** = tras la față, slab, palid, uscat (REV. CRIT. III 158), fără vlagă RUSSO, S.), nedesvoltat, slăbit, pipernicit, prăpădit, plin de răni (RĂDULESCU-CODIN, F. 206); murdar, urît (PAȘCA, GL.), hărsit (H. XVII 117). [În acel pământ rădăcinile cresc] *mai jigărite.* ECONOMIA 6. *Iert copiii care au călcat pe urme rele și au rădicat astă literatură țigărită.* RUSSO S. 50/12. *Sânteți... țigăriți și gingași.* C. NEGRUZZI, I 245. *Jigărit, sfrejit și galben.* CARAGIALE, S. 68/15. *Neamul lui jigărit și spălăcit.* IORGA, N. R. A. I 353. *Îmbrăcat civil, jigărit ca un motan.* TEODOREANU, M. II 57, cf. ISPIRESCU, L. 285. *O familie de pisici jigărite.* PETRESCU, C. V. 15. *Te-i osteni și îi arăta țâgărită și prizărită.* SBIERA, ap. TDRG. *Scăldători... pentru copii jigăriți.* LEON, MED. 41. *Cucu... Mititel și jigărit.* MAT. FOLC. 373. *Veni un jigărit de bou, slab și izinit.* RĂDULESCU-CODIN, F. 208. *Unui om slab, unei vaci slabe căreia îi cade părul, i se zice jigărit.* ȘEZ. XXXI 112. Cf. XVII 176. | Abstracte: **jigărîre (țigărîre)** s. f. = acțiunea de a se jigări; — **jigăreálă** s. f. = boală a plantelor jigărite, alterațiune din lipsa luminii necesare vegetațiunii lor. COSTINESCU].

— Din ung. **szigár (szikár, cigár)** «slab», apropiat de *jigodie, jigăraie,* etc. Cf. CIHAC, II 510.

JIGÂRICIOÁRĂ s. f. v. **jigăriță.**

JIGĂRÍȚĂ s. f. *Abatis.* — (Banat) Plămâni (Com. COCA) de vite cornute (VICIU, GL.); p. ext. toate măruntaiele din care se face drobul de miel (Com. A. COSMA). [Rostit: **jăgărîță** s. f. | Diminutiv: **jigâricioáră** s. f.=plămâni. *Izdat... Din inimioare, Din jigăricioare, Din fiere... Ieși din toate închieturile* (Oravița). MARIAN, NA. 40].

— Din sârb. **gigarica** «plămâni»; cf. cighir[1].

JIGÁRNIȚĂ s. f. }
JIGÁSNIE s. f. }
JIGÁȘNIE s. f. } (Pesc.) v. **jegajnie.**
JIGAȘNÍE s. f. }
JIGÂȘNIȚĂ s. f. }

JIGHÍR s. a. v. **cighir**[1].

JIGHIRÁ vb. I[a]. — *Attiser.* — A scurmă cu ceva în spuza focului. PAMFILE, J. II. [Cu rostire dialectală: **jâghirà** vb. IV[a]].

— Din aceeași familie ca *jeg, jegăraie,* etc.

JIGHIREÂLĂ s. f. v. **jigăraie.**

JIGHIÚȚĂ s. f. *Écheveau.* — (La tors) Jurubiță de 30 de fire. *Încrucișerile se numesc rost și rostul e de 10 jighiuți; o jighiuță de 10 verbe, o vearbă*

are 3 fire. ŞEZ. IX 44, PAMFILE, I. C. 211. *Pânza se împarte în gherbe, matcale, jăghiuțe.* H. XIV 437, cf. X 357. [Pronunț. *-ghi-u-*. | Cu rostire dialectală *jâghiuță, jăghiuță.* | [Plur. *-uțe* și *-uți.*].

JÍGLĂ s. f. *Cheville* (du joug.). — (Oltenia; la car) Bulfeu, g i g l e t e (DAMÉ, T. 13). *Bulfeiele... sau jiglele sânt late.* PAMFILE, I. C. 138/13, cf. A. 44/19. *Frânghie legată de... resteu, sau jiglă.* ION CR. IV 218. Cf. H. V 16, 152, N. REV. R. XIV 349 (Mehed.). [Cu rostire dialectală: *jâglă* = o stinghie de la jug, între gâtul boului și cuiul ce intră prin jug și proțap. ION CR. 347.].

— Din bulg. **žegla (žegalŭ),** idem. Cf. j u g l e i e.

JÍGNĂ s. f. v. **jignea.**

JIGNEÁ s. f. *Forge.* — Locul unde fierarul înroșește fierul, și care se numește și c u ș n i ț ă. DAMÉ, T. 108. [Și: **jignă** s. f. H. I 24, X 539.]

— Cf. sârb. **vignja** «coșul fierarului» (și ț i g ă n e ș t e *vignja*) TDRG.

JIGNÍ vb. IV[a]. I. 1°. *Frapper, toucher.* 2°. *Léser.* 3°. *Offenser, blesser.* II. *Rancir, aigrir.*

I. T r a n s. 1°. A lovi, a atinge. *Turcii... lă'ngrijau de ceea parte pre unul a nu jigni* [cu tunul]. BELDIMAN, TR. 57.

2°. F i g. A aduce o atingere, un prejudițiu, a lovi în ceva. *Au jignit dreptatea.* URICARIUL VIII 141/25. *Hrisoavele nu să pot jigni întru nimica din cuprinderea lor.* URICARIUL V 9/28. *Drept... care jicnea așezămintele cele vechi.* ODOBESCU, II 24.

3°. A atinge pe cineva în demnitatea s. onoarea sa, a-i aduce o ofensă, a ofensa. *Să nu jicnești prin ele vreo persoană.* C. NEGRUZZI, II 253/25. *Îi spusese... să nu-i mai vorbească de asta, că-l jignește.* CONTEMPORANUL V, vol. II 493.

II. R e f l. (Despre alimente) A căpăta un miros s. gust rău (din cauză că s'au învechit s. au fost păstrate la loc închis), cf. a s e î n c i n g e. S p e c. (despre făină, bucate) a se strica. *Se jignesc bucatele și făina, dacă stau multă vreme închise în coșuri.* I. BERESCU, ȚARA OLTULUI, III nr. 36. *S'a jignit făina, a căpătat un miros.* H. XVIII 177. | (Despre untdelemn, untură, etc.) A avea un miros greu, urît, un duhnet rău. CIAUȘANU, V. | (La Brașov, despre salamul vechiu) A avea un gust care face să ți se încleștezе fălcile când îl mănânci.

[Cu rostire dialectală: *jăgni.* | Și: **jicnì** vb. IV[a], **jegnì** vb. IV[a] = a răni ușor. LB. | A d j e c t i v: **jignít (jicnít, jecnít** A. O. VII 158), **-ă** = lovit, atins; prejudițiat; ofensat, vătămat; cu un miros s. gust particular. (Ad I). *Să deșteptară sv[i]nții și mvisără* (= înviară); *nice leac [de la] jignit[i] de putregiune.* DOSOFTEIU, V. S. 76[2]. *Poporul se simțea asuprit și jignit în drepturile sale.* C. NEGRUZZI, I 284. *Nu e poveste, domnule, — întâmpina Duțu jignit.* SLAVICI, N. II 331. *Numai de-un lucru era baba cu inima jignită, că nu poate să le zică tată și mamă.* CREANGĂ, P. 76; (ad II) *Salamul, untdelemnul e jignit.* | A b s t r a c t e: **jignire (jicnire)** s. f. = acțiunea de a jigni; lovire, atingere; prejudițiu; ofensă, vătămare; mustrare. *Fără jignire de cuget [greu vor da foc].* BELDIMAN, TR. 60. *Ar fi o jignire a dogmelor bisericești.* C. NEGRUZZI, I 242; — **jigneálă** s. f. = faptul de a fi jignit ((II); carne stricată, mucegăită. A. O. VII 158. *Jignealâ capătă bucatele necoapte sau făina, dacă stau grămadă.* ȚARA OLTULUI III nr. 36.].

— Din slav. **žignuti** «a arde, a aprinde, a lovi» (cf. sârb. *žignuti* «a da o împunsătură», rus. *žignuti* «a lovi, păgubi»).

JIGNICÉR † s. m. } v. **jítniță.**
JÍGNIȚĂ s. f. }

JIGOÁRE s. f. v. **jigăraie.**

JIGÓDIE s. f. 1°. *Maladie des chiens.* 2°. *Sale bête.*

1°. Boală câinească (care-i face să icnească de la inimă. CIAUȘANU, V.), cf. j i g ă r a i e, r a p ă n. Cf. H. V 195, 396, XVIII 104. *Tremuri ca un cățel bolnav de jigodie.* DELAVRANCEA, S. 196. *Lovite-ar jigodia, potaia dracului!* CARAGIALE, M. 332. *Se bănuește că jigodia vine la câine, dacă doarme în cenușă.* GRIGORIU-RIGO, MED. II 11. *Jigodia sau rapănul omoară numai câinii.* id. ib. *De jigodie se dă unt proaspăt de vacă amestecat cu ardeiu de pe un pieptene.* GOROVEI, CR. 386. *Nu e bine să lași cânelui coada netăiată, pentru că capătă boala cea rea, jigodia.* Com. V. LAZAR.

2°. Termin disprețuitor dat câinilor (slabi, bolnavi), p. e x t. și altor animale, mai rar oamenilor (H. IX 90), j i g a n i e, s ă l b ă t ă c i u n e (Com. V. BUCUR). *Ce frumos era Hector acum câteva luni și acum e o jigodie!* Com. V. ȘOAREC. *Toate jigodiile câte 'n baltă le vedea Pe toate că le prindea.* MARIAN, SA. 259. *Dar acum ce mă necăjește mai rău de vreo două săptămâni încoace, e o jigodie de purcel pe care l-a adus un creștin.* D. STĂNOIU, C. I. 116. Cf. H. IX 90.

[A d j e c t i v: **jigodít, -ă** = bolnav de jigodie. *De-ăi fi jigodit, să-ți treacă; De-ăi fi turbat, să iei câmpii!* CIAUȘANU, V.].

— Cf. ung. *zsigora* «boală de câni (colici)». PONTBRIANT.

JIGODÍT, -Ă adj. v. **jigodie.**

JIHÁC s. a. } v. **jigală.**
JIHÁLĂ s. f. }

JIJĂU s. a. v. **jujeu.**

JÍJIE s. f. *Abondamment.* — În expresia: *curge (s. are nasul) jijie* = curge în abundență; îi curg mucii ca apa. ION CR. IV 22.

— De la numele râului **Jijia.**

JIJÍNĂ s. f. *Saleté.* — Murdărie (mai ales cea de pe față, mâni, vase, etc.) (Sălișteț). Com. BANCIU. — Cf. i z i n ă.

JIJÍȚĂ s. f. *Sarments,* — Viță, vrej, c u r p e n. loază de hameiu, mazăre, castraveți. LB.

— Pentru etimologie, cf. *viță* (rostit în unele regiuni *jiță)* și bulg. *žica* «fir».

JÍLĂ s. f. *Veine.* — Vână (la cal). *Jâla de sub piept.* DR. V 308. [Rostit: *jâlă*].

— Din bulg. **žila,** idem.

JILĂU s. a. *Rabot.* — Gealău (gilău), rindea. H. XVIII 104. [V e r b: **jilăi** = jelui; (cu p a r t. adj.) **jílăit, -ă** = dat la rindea. *Bâta-i... Jilăită'n patru dungi.* STAN, M. 255].

JÍLAV, -Ă adj. I. 1°. *Humide, moite.* 2°. *Fort, vigoureux.* II. *Prairie marécageuse.*

I. A d j. Deosebirea dintre «umed» și *jilav* e mai mult regională: Muntenia păstrează cuvântul vechiu «umed», *jilav* fiind neuzitat; în Moldova cuvântul mai nou, *jilav,* a înlocuit pe «umed», care e mai mult literar. Acolo unde se găsesc — ca în Ardeal — amândouă cuvintele, ele sânt sau sinonime, sau s'a stabilit o diferențiare de sens care variază dela loc la loc sau chiar dela individ la

individ. Mai răspândită pare a fi prin Ardeal deosebirea care este și între ungurescul «nedves» și «nyirkos»: *umezeala* e mai mult la suprafață și se usucă mai repede, *jilav* e un obiect în care apa a pătruns mai adânc și l-a făcut moale, lunecos, cleios, vâscos (cf. etimologia !). *Dimineața, iarba necosită e umedă* (s. *udă*) *de rouă; iarba cosită, dacă a fost plouată mai mult timp, e jilavă. Geamul aburit (s. asudat) e umed (nu e jilav!). Un zid plin de igrasie e jilav* (dar și *umed*).

1°. Umed, pătruns de umezeală s. igrasie. *Să se dea oilor mâncare uscată, nici de cum jilavă.* CALENDARIU (1814) 186/23. *Frunzele... jilave* [ale trifoiului pre rouă]. ECONOMIA 72. [*Iarba*] *au strâns'o cam jilavă.* DRĂGHICI, R. 121. *Cartoflele... dacă nu vor fi jilave...* I. IONESCU, C. 216. *O humă sură și jilavă.* ODOBESCU, III 187/13. *Dimineața era rece și jilavă.* CONTEMPORANUL, IV 392. *Două mânuțe încă jilave de apă.* TEODOREANU, M. II 116. *Poteca rar umblată, mă înfundă în tufișuri jilave.* PETRESCU, S. 20. *Lemnușele erau jilave.* RETEGANUL, P. III 42/21. *Grăunțele jilave nu le putem duce la măcinat.* Com. G. TOFAN. Cf. PAMFILE, A. 18/10.

2°. (Ban.) Tare, care nu se poate frânge, vânjos (NOVACOVICI, C. B. 24), neelastic, nefiert. LIUBA.

II. Substantivat subt forma feminină: *Jilavă* = luncă bogată în mlaștini. PORUCIC, T. E. 186.

[Abstract: (rar, neîntrebuințat) **jilăvíe** s. f. = jilăveală, umezeală. DICȚ.]

— Din bulg. **žilavŭ** «lipicios, cleios, lutos» și «elastic, vânjos», în Banat din sârb. **žilav** «vânos».

JILĂVEÁLĂ s. f. v. **jilăvi.**

JILĂVÉTE s. m. *Gourdin.* — Reteveiu, scurtătură de lemn (CIAUȘANU, V.) cărăveiu de lemn (BOCEANU, MEH.), ciomag (BARONZI, L. 111/6), prăjină, bogată lungă (Gorj, PAȘCA, GL.) ; lemn luat în grabă de la gard ori de aiurea, atunci când se bat oamenii. (ION CR. III, 347). *Au apucat carii bâte, carii prăjini, cari cât*[*e*] *un jilăveate și începură în lung și.... lat a-l măsura.* ȚICHINDEAL, F. 110. *Na jiloveața aceasta din nuele legate la olaltă.* RETEGANUL, P. I 74/1. *Când te-oiu croi cu jilovetele ăsta pe spate, mă cunoști tu cine sânt!* BOCEANU, MEH. [Și: **jilovéte** s. m., **jiloveátă** s. f. PAȘCA GL., **jiloveáță** s. f.; — **jirovéte** s. m. = bâtă noduroasă, zdravănă. ION CR. VII 155].

— Derivat (probabil pe teren slav) din **jilav** «vânjos, neelastic» cu sufixul *-eț* (= *-ete*).

JILĂVÍ vb. *Mouiller.* — Trans. și refl. A (se) face jilav, a (se) umezi. *Iarba fie cât de uscată, în porcani se jilăvește, se tocmește bine.* IONESCU, C. 113. | Intrans. A se umezi. *Iarna nice odată nu plouă* [în Tataria] ; *de-abia jălovește pământul.* SIMEON DASCĂLUL, ap. TDRG. [Și: **jilovì** vb. IV[a]. | Adjectiv: **jilăvít,-ă** = umezit. | Abstracte: **jilăvíre** s. f. = umezire. *La jilăvire se aprinde* [fânul] *și mucezăște.* I. IONESCU, C. 114 ; **jilăveálă** s. f. = umezeală. *Este cu putință... jilăveala să se aprindă ?* DRĂGHICI, R. 122. *Noaptea era jilavă și rece ; în jilăveala aceasta, târgul părea amorțit.* SADOVEANU, ap. TDRG.]

— Derivat din **jilav.**

JILĂVÎE s. f. v. **jilav.**

JILÉRIU † s. m. v **jeler.**

JILÉTCĂ s. f. (Îmbrăc.) *Gilet.* — Veșmânt scurt și fără mâneci, purtat de bărbați (în unele regiuni și la țară (H. II 31, 118, 126, 147, XII 105, 600, mai ales în zile de sărbătoare și la ceremonii PAMFILE, I. C. 356/4) subt haină, vestă. *Vestit prin fasonul jiletcilor.* C. NEGRUZZI, I 238. *Ideea și progresul au ieșit din coada fracului și din buzunarul jeletcii.* RUSSO, S. 17/31. *Încins cu sabia... peste jiletcă.* CARAGIALE, M. 280. *Pe jiletca domnului primar lucește lanț de aur.* SADOVEANU, M. 166. # **În jiletcă** = fără haină. *Un domn gras, în jiletcă, își citește gazeta.* G. VÂLSAN, CONV. LIT. XLII 141. [Și: **jelétcă** s. f. cu rostire regională : *jâlétcă* s. f., ap. TDRG. ; *jalétcă* s. f. PAMFILE, I. C. 356/4; *gilétcă* s. f. H. IV 57. | Diminutiv: **jiletcél** s. a. *Și-l căutați în jiletcel.* PĂSCULESCU, L. P. 46].

— Din rus. s. bulg. **žiletka,** idem (din fr. *gilet*).

JILETCÉL s. a. (Îmbrăc.) v. **jiletcă.**

JÍLFĂ s. f. v. **julfă.**

JILÍP s. m. 1°. *Biez du moulin.* 3°. *Troupeau* (de boeufs). (Transilv.)

1°. Construcție din bârne și scânduri, pe care e condusă apa care se varsă pe roata morii s. a șteampurilor ori la piuă, cf. jghiab, lăptoc, ceternă. *Apa vine de la iaz pe jilip, un pat construit din bârne și scânduri, iar de pe jilip curge pe scoc.* PĂCALĂ, M. R. 460. *Pe jilipul de pe leasă, pe care apa se scurge treptat.* F. R. ATILA, 132. Cf. H. XVII 8, 17, 236, VICIU GL. 96. || Stavilă. CABA, S. 98.

2°. Construcție din bușteni pe povârnișul unei coaste, pe care alunecă la vale bușteni tăiați în pădurile din munți. *Îndemna oamenii săi... la împingerea... bușteni lor spre jilip.* N. URECHE, ap. CADE.

3°. (Atestat numai în LB.) Ciurdă, ciopor. *Jilip de boi.* LB.

[Plur. *-lipuri.* | Și (ad 2°): **jlip** = loc pripor și lunecos, închis pe ambele părți, prin mijlocul căruia li se dă drumul butucilor la vale (Straja, în Bucov.). Com. A. TOMIAC].

— Din ung. **zsilip** idem (1°—2°).

JÍLIȘTE s. f. v. **veliște.**

JILOVEÁTĂ s. f.
JILOVEÁȚĂ s. f.
JILOVÉTE s. m.
} v. **jilăvete.**

JILȚ s. a. v. **jeț.**

JIMB, -Ă adj. 1°. *Arqué.* 2°. *(Bouche) de travers.* 3°. *Édenté.* — (Transilv. și Mold.)

1°. Strâmb. LB. *Are picioarele jâmbe* (Criscior, în Munții Apuseni). Com. ST. PAȘCA. || Adverb. Strâmb. LB.

2°. Spec. Strâmb la gură. LB.

3°. Știrb, căruia îi lipsesc din dinții [de] dinainte. mai ales din cei de de-asupra. REV. CRIT. III 158.

[Cu rostire regională, mai ales **jâmb, -ă.** | Adjectiv: **jimbát,-ă** = strâmbat ; cu gura strâmbată ; (prin apropiere de zâmbat) colțat, cu dinții afară, care are dinți nepotriviți ori două rânduri de dinți (ȘEZ. III 18/15), care are dinții de dinainte călăriți, crescuți peste olaltă (Sălișteț, j. Sibiu, com. A. BANCIU). *Gura largă și jimbată.* VLAHUȚĂ, N. 16. *Jâmbată* i se zice unei femei cu maxilarul inferior strâmbat (Poiana, jud. Năsăud). Com. S. POP. | Verbe: **jimbà** trans. și refl. I = a (se) strâmba (LB.) ; spec. a(-și) strâmba gura. *Numai lucrurile de tinichea și de fier moale se jâmbă* (Frata, în Câmpia Ardealului). Com. V. BUCUR. *I s'o jâmbat gura* = i s'a

strâmbat (unui invalid de războiu lovit de glonte). *Copilul se jâmbă cătră altul,* când scoate limba şi-şi schimonoseşte faţa. **Jâmbă-lemne** (Mitol. pop.) s. m. = Strâmbă-lemne (Crişcior, în Munţii Apuseni) Com. ST. PAŞCA; — **înjimbà** *înjâmba)* 1 = a strâmba, a curba (Straja, în Bucov.) Com. A. TOMIAC; — **jimbì** *(jinghi, jânghi)* IV^{a} = despre dinţi) a cădea ; (prin apropiere de z â m b i) a zâmbi, a o m i z i (LB.) *A jimbi a râde* = a zâmbi a râde (propriu : a-şi strâmba gura ca şi când ai vrea să râzi). *Li sânt dinţii lănci... şi li-i limba spată iutc... Dinţii să li să jimbască Şi limba să să tâmpască !* DOSOFTEIU, PS. 186. *Esop, jimbind a râde, zice...* ESOP (a. 1812). ap. GCR. II 209/$_{18}$, cf. BARAC, AR. 78; — (prin etimologie populară) **înjunghià** I^{a}. *Se înjunghia a râde* = zâmbeşte a râde (Cândeşti, în Mold.). Com. T. NAUM (cf. şi exemplul citat — greşit — subt î n j u n g h i a 3°). | A b s t r a c t e: **jimbíre** *(junghire)* s. f. = zâmbire, zâmbet. LB. *Ochii privesc cu jinghire.* BARAC, AR. 19. *Drăgăloşă la jinghire.* id. ib. 74; — **jimbătúră** s. f. = strâmbătură (LB.); s p e c. locul unde apa e mai adâncă, având încreţituri la suprafaţă (Com. M. SADOVEANU). *Mie nu-mi place când văd asemenea jimbătură a apei.* SADOVEANU, Î. A. 144; **júnghet** s. a. *Privindu-mă cu un junghet de râs, îmi făcu semn să-l urmez.* I. CIOCÂRLAN, P. P. 41. | A l t d e r i v a t: **jímbor** s. m. = omul ai cărui dinţi sânt crescuţi unul peste altul. BUGNARIU, NĂS., com. N. DRĂGANU.].

— Etimologia necunoscută. (Cuvântul se găseşte şi la Aromâni: *jimbu* şi *jumbu* «ştirb», încât el nu poate veni din ungureşte, cum credea CIHAC II 510. Aduce aminte pe alb. *dhâmbo* «ştirb» (subst.), *dhâmbol* şi *dhumbóll* «ştirb» (adj.) *dhâmbac* (tosc. *dhëmbac)* «cu dinţi lungi, zâmbat», derivate de la geg. *dhâmb,* tosc. *dhëmb* «dinte», dar corespondentul *j-* pentru alb. *dh-* e neobişnuit. Cf. şi *jimi.* Cu sârb. *žumba* «găurice» cu greu poate fi adus în legătură).

JIMBÁ vb. I, **JIMBÍ** vb. IV^{a} } v. **jimb.**

JÍMBIŢĂ s. f. v. **japiţă**^{1}.

JÍMBLĂ s. f. *Petit pain.* — Pânişoară din făină albă (pe alocuri: de calitate mai puţin fină decât f r a n z e l a), b u l c ă. *Mestecă trei măsuri de făină de jemble şi coace pâine.* PALIA (1582), cf. 65. *Mană decât jemna mai frumoasă.* DOSOFTEIU, PS. 275. *Voiu pune înaintea ta jămnă de pâine.* BIBLIA (1688) 218. *Am dat... pentru jâble... simbrîia moşului* (a. 1682). IORGA, S. D. XII 102 *4 pitc, 10 jimbre* (a. 1800). ib. 130. *Vor scoate pâine şi jămnă de vânzare* (a. 1826). URICARIUL V. 169/$_{11}$. *Doă jimble pe zi şi 8 pâini proaste.* ib. V. 35/$_{9}$. *În toată ziua se da merticuri, jimblă, vin şi mâncare la familii.* GOLESCU, î. 107. *Ce jimblă, ce cozonac!* PANN, P. V. III 89. *Jămle făcute cu făină aprinsă.* ALECSANDRI, T. 1353. *Pitarii... se ocupau... cu fabricarea pânei şi a jemnelor.* BOGDAN, C. M. 102. *Făcea cinste cu covrigi şi jimble.* MARIAN, NU. 744. *Nuna cea mare ia o jemlă.* ib. 600. *Bulci sau jemne.* id. NA. 136. *Vinul boierilor,... jimbla cocoanelor.* TEODORESCU, P. P. 204. *Pâne bună ca jamla.* STAN, M. 255.

[Şi: **jímbră** s. f., **jământă** s. f., **jăblă** s. f.; (Transilvania) **jémblă** s. f., **jémlă (jămlă)** s. f., (Mold.) **jémnă (jâmnă)** s. f. MARIAN, NU. 648, SEVASTOS, NU. 398/$_{16}$, **jámblă** s. f. CABA, SĂL. 98, **jeámlă** s. f. LB. | D i m i n u t i v e: **jimblúţă** s. f. (Transilv.) **jemlúţă** s. f. LB; **jimblúţă** s. f. *Care jimbluţe numai să fie coapte tare* (a. 1795). IORGA, S. D. VIII 31; (Banat) **jemnísică (jemişcă** CADE, **jimişcă** IRINEU, S. B. 55, **jămişcă** Com. A. COSMA) s. f. CADE. | N o m e n a g e n t i s: **jimblár (jâmblár, jimlár, jămlár** IORGA, S.D. VI 186, **jâmlár, jemlar (iu)** LB.) s. m. = brutar (fin) ; vânzător de jimblă. *Carte de orânduire vătafului de jâmblari.* CAT. MAN. 118, 274. *Călugări jimlari* (a. 1805). IORGA, S. D. VII 11. *73 lei pe an doi jâmlari a curţii gospod* (a. 1776). URICARIUL XIX 393/$_{2}$. *De la 2 jimblari.* ib. XIX 341/$_{14}$; — (cu f e m i n i n u l) **jimblăreáscă (jemlăriţă** LB.) s. f. = brutăreasă, vânzătoare de jimblă. DICŢ. | L o c a l: **jimblăríe** s. f. = brutărie (fină). DICŢ.].

— Din ung. **zsemlye** (cf. şi pol. *žemla),* care vine din germ. *Semmel* (iar acesta din lat. *simila).*

JÍMBLĂ s. f. (Iht.) v. **jamnă.**

JIMBLÁR s. m., **JIMBLĂREÁSĂ** s. f., **JIMBLĂRÍE** s. f., **JIMBLÚŢĂ** s. f. } v. **jimblă.**

JÍMBOR s. m. v. **jímb.**

JÍMBRĂ s. f., **JIMBULÍŢĂ** s. f. } v. **jimblă**^{1}.

JIMÍ vb. IV^{a}. *Grouiller.* — A mişuna, a viermui, a foi. *Fiiarse* (= f i e r b u COR.; f i e r b e a C^{e}, HUR.; *jimi* DOS.) *ţeara lorŭ de broaşte.* PSALT. 220/$_{39}$. *Jâmăsc* (verbul se întrebuinţează numai la persoana 3) = sânt foarte mulţi (Straja, în Bucov.). Com. A. TOMIAC. [Cu rostire regională: *jâmi*].

— Etimologia necunoscută. (Aduce aminte pe alb. *dhem-ëz, dzem-izë* «vierme», cf. însă şi j u m e d i e, j u m e t).

JIMIGÁIU s. m. sing. *Rebut.* — Rămăşiţa care se aruncă, «lepădătură». *Jimigaiu de peşte, jimigaiu de varză.* RĂDULESCU-CODIN. [Şi: **jumugáiu** s. m. sing. = peşte mic, juvete. PĂSCULESCU, LŞ P. (subt j u v e t e)]. — Cf. j i m i.

JIMÍŞCĂ s. f., **JIMLÁR** s. m. } v. **jimblă.**

JIMUÍ vb. IV. *Fouger.* — (Transilv. de vest şi Banat; despre porci) A râma, a scormoni, a răscoli pământul cu râtul. REV. CRIT. 158. *Porcul jimue cu flitul în pământ.* Com. COCA. [Şi: **jumulì** vb. IV^{a}, **jumurluì** vb. IV^{a} = a scurma în noroiu după grăunţe (despre porci). ŞEZ. VII 181].

— Probabil, înrudit cu *jumuli*^{2} (în ungureşte existând şi variantele *gyim* şi *gyom).*

JINĂCĂLÍ vb. IV^{a}. *Mouiller.* — A muia în apă rufele, înainte de a le pune la zolit în obroc. *Am fost la părău şi am jinăcălit cămeşile şi mi-au înghеţat mânile* (Bilca, în Bucov.) Com. G. TOFAN.

JINÁPĂN s. m. (Bot.) v. **jneapăn.**

JINÁR subst. (Bot.) Numele unei plante de apă (?). PAŞCA GL. [D i m i n u t i v: **jinăreă** s. f. nume de buruiană H. XII 286.].

JINĂREÁ s. f. (Bot.) v. **jinar.**

JINĂU s. a. v. **jenuì.**

JÍNCHIŢĂ s. f. (Păst.) v. **jintiţă.**

JIND s. a. sing. *Désir, envie.* — Dorinţă mare (încât îţi «lasă gura apă»), poftă; dor puternic (ŞEZ. VIII 8) (mai ales după ceva greu de ajuns

s. de căpătat). *Cu jind* = plin de dorință, cu dor; *duc jindul* = duc dorul, doresc. *Inima-m[i] cu jând te cere.* I. VĂCĂRESCU, P. 238/13. *Să nu mai ducem jândul.* PANN, E. V. 142. *Spre bolțile tăriei Cu jind la ce să mai cătăm?* VLAHUȚĂ, P. 51. *Și jindului nesățios I s'a 'mbia ospăț îmbelșugat.* GORUN, F. 77. *Brâncoveanu a privit cu jind spre frumusețea veche a bisericii din Argeș.* IORGA, C. I. II 43. *Zise țiganul cu jând...* SBIERA, P. 284/14. *Tot cu dorul și cu jindul după feciorul cel mic...* RĂDULESCU-CODIN, Î. 151. *Să-și mai potolească jindul.* TEODORESCU, P. P. 172b. *Să se satură de joc, că destul n'or mai juca toate paresimile — 7 săptămâni ducând jind jocului!* MUSCEL 28. *Ele se uitau cu jind la dânsul.* ISPIRESCU, L. 150, cf. 66, 343; U. 98/9, SLAVICI, N. 262, FUNDESCU, L. P. 66/6. *Găseam câte o codiță de pește și mâncam cu jând.* ȘEZ. VI 141. [Cu rostire regională: *jând.* | Și: **jíndă** s. f. PAMFILE, A.].

— Postverbal de la **jinduì**.

JÍNDĂ s. f. v. **jind.**

JINDÁR(IU) s. m. v. **jandarm.**

JINDIÓS, -OÁSĂ adj. v. **jinduí.**

JÍNDIȚĂ s. f. (Păst.) v. **jintiță.**

JINDUÍ vb. IVa. 1°. *Désirer, avoir envie de, convoiter.* 2°. *Être privé* de.

1°. Trans. A dori ceva cu poftă mare, a-i lăsa gura apă după ceva, a pofti tare (lucrul altuia Com. V. ȘOAREC), a duce jindul, a râvni (rămni) ceva, a se uita cu jind la ceva, a fi ahtiat după ceva. *Mulți ochi au jinduit-o.* DELAVRANCEA, S. 9. *Maimuțe și copii o să te admire, De jindușt o cinste-așa aleasă.* GORUN, F. 26. *Când un flăcău are boi, îl jinduesc fetele.* ION CR. IV 130. | Intrans. (construit cu prep. la) *Scaunul de la Târgoviște, la care jinduia de atâta vreme...* VLAHUȚĂ, ap. CADE. | Absol. *Nu jindui... și nu fii la'ndoială.* PANN, E. IV 83. *Prin negura de aburi... umplând casa de miros, iar motanul, purcii și cățelul, jinduind, aleargă...* M. FLORIAN, SĂM. I 387. *Cine trăește nădăjduind, moare jinduind.* ROMÂNUL GLUMEȚ, 8/16.

2°. Refl. (Rar) A regreta. DICȚ. *Cine trăește nădăjduindu-se, moare jinduindu-se.* PANN, P. V. III 73.

[Cu rostire regională: **jânduì** vb. IVa. | Adjective: **jinduít** *(jânduit)*, **-ă** = (cu înțeles pasiv) poftit, râvnit; (cu înțeles activ) care duce jindul, (construit cu prep. de) jinduitor, dorit, ahtiat (I. GOL. C. I 122b); lipsit de ceva. *Acea mulțumită de care sânt jânduită de atâta vreme...* GORJAN, H. I 80, cf. 77. *Acadele și covrigi, după care sfârâia inima lui de copil jinduit de toate.* SANDU-ALDEA, LUC. VI 451. — **jinduitór** *(jânduitór)*, **-oáre** = care jindurește; poftitor, doritor, ahtiat. *Firea fămeiască este mândră și foarte jinduitoare.* PISCUPESCU, O. 126. *Priviri jinduitoare.* IORGA, L. II. 1; — **jindíos** *(jândiós)*, **-ă** = jinduitor, care duce jindul, dorul (PAMFILE); dușmănos (RĂDULESCU-CODIN) (la origine: invidios). | Abstracte: **jinduíre** *(jânduire)* s. f. = acțiunea de a jindui; dorință, poftă mare după ceva; invidie (COSTINESCU). *Omul... arată mai mare și mai multă jânduire și nemulțumire în stare avută.. decât în stare rea.* PISCUPESCU, O. 114; — **jinduiálă** *(jânduiálă)* s. f. = jinduire. DICȚ.]

— Din paleosl. ***žędovati** (derivat din **žędati**, «cupere». A. Byhan, *Jahresber.* V, 341.

JINDUIÁLĂ s. f. v. **jindui.**

JÍNGAȘ, -Ă adj. = **gingaș.** STAN, M. 256.

JINÓR s. a. v. **șinor.**

JINȚ s. a. v. **jeț.**

JINTĂLĂU s. a. *Moussoir.* — (Transilv.) Un lemn, cam de un metru de lung, care la un capăt poartă un cerc; cu el păcurarii bat laptele cel închegat când fac cașul (BUGNARIU, NĂS.), un disc de lemn, cu o coadă înțepenită la mijloc; cu această unealtă [se] sfarmă laptele închegat în putină (Suciul-de-sus. VICIU, GL.), bătător, brighidău, mâtcă. *Cu jântalăul se bate laptele închegat până devine fluid ca laptele dulce.* PRECUP, P. 14/29. [Plur. *-laie.* | Cu rostire regională: **jântălău** s. a., *gintălău* s. a. VICIU, GL., **jintaléu** s. a. *După ce laptele se închiagă, se mestecă cu sterțu (lemn de mestecat), apoi se bate cu jintaleul.* H. XVIII 228].

— Derivat din **jintui,** cu suf. instr. **-ălău.**

JÍNTERĂ s. f. (Bot.) *Joubarbe.* — Urechelniță. BULET. GRĂD. BOT. V. nr. 3-4, 67. Cf. Jințură.

JÍNTEȚĂ, JÍNTEȚE s. f. (Păst.) v. **jintiță.**

JÍNTIȚĂ s. f. 1°. *Sorte de laitage, préparé avec le deuxième petit-lait.* 2°. *Sorte de potage préparé aux oeufs d'abeille.*

1°. (Păst.) Mâncare ciobănească făcută din «janț» fiert, numită pe alocuri și: (în Hațeg) duruèle, (în Jiu) bamburi, lapte covășit. VICIU, GL. Zerul ce rămâne din caș, dacă se fierbe, se îngroașe, făcând urdă. Se ia zer de acesta, cu urdă, se bate cu prepeleacul ca să se sfarme bulgării și se lasă să se înăcrească, făcând *jintiță*, un fel de lapte foarte recoritor. LUNGEANU, CL. 227. Se ia zărul de sub caș (jântuitul), se pune într'o căldare la fiert și cât fierbe se tot mestecă cu un tăujeri (băț), ca să nu se prindă pe fund și să se afume; din jântuitul acesta căpătăm *jintița.* ȘEZ. VII 113. Zărul ce rămâne cu puține bucăți de urdă într'însul se chiamă *jintiță* H. VII 358. *Jintiță* = partea din zăr ce se depune pe fundul căldării la prepararea urdei din zăr. ION CR. VII 154. *Jintiță* = urdă caldă nestrecurată, adică cu zer la un loc, cum fierbe la foc. MARIAN. Cașul se face din lapte, punându-se chiag; din rămășiță se scoate urda, punându-se la fiert, iar rămășița dela urdă se numește *jântiță.* H. VIII 46. Zerul rămas în budacă dela caș se fierbe încetul cu pază, se mestecă până ce se alege o materie groasă de-asupra, pe care o ia în strecurătoare cu lingura, când se numește *jintiță*, și, după ce s'a stors de zer bine, urdă. H. X 109. Cf. H. I 100, 252, II 117. 145, etc., III 71, 309, etc., IV 86, 145 etc., V 381, 394. VI 30. 50 etc., VII 262, 358, etc. VIII 154, 336, etc., IX 143, 194, etc., X 188, 210, etc., XI 6, 98, etc., XII 96, 172, etc., XIII 126, 135, etc., XIV 176, 489, etc., XV 4, 400, etc., XVI 160, 226, etc., XVII 8, 425, etc. *Jintiță felii.* H. XII 30. Dacă *jintița dulce* se pune într'o putină, expusă mai mult timp (ca 12 ore, cel puțin) la o temperatură ridicată, se acrește și astfel, în această stare, avem *jintiță acră.* H. XII 172, cf. I 269, VIII 260, X 32, XVII 392. Din *jintița* răcită în timp de 14 ore și amestecată cu alta, căldicică, se face țiței u l *(jintiță acră)*, foarte răcoritoare și întăritoare. H. III 71. Zerul dulce amestecat cu urda dulce se numește *jintiță* sau și gunoaie. H. XVII 149. *Jintiță* = janț. H. XV 149. *Jintiță de urdă.* PRECUP. P. 20.

2°. P. anal. *Jântiță* = mâncare (supă) pregătită din clocitură de trântori. Com. V. HALIP.

Când mănânci jâtniță de albine... ION CR. III 149.

[Plur., rar *jintiți*. H. VIII/$_2$ 228. | Scris și: *sintiță* H. XVII 140, rostit în unele regiuni: *gintiță* H. XV 508, 368, *jântiță*. | Și: **jinchiță** *(jânchiță* H. XVIII 45) s. f., **jînteță** *(jânteță)* H. III 49, X 505, s. f. XVI 133, *jintețe* s. f. H. VIII 449. **jindiță** s. f. H. IV 155, 223, VII 506, XII 117, **jântiță** (scris *santiță* H. XV 503) s. f. H. VIII 260, XIV 224, **jântițe** s. f. H. X 208, 538, **jânteță** s. f. H. VIII/$_2$ 73, X 400].

— Dintr'un paleosl. ***žętica*** (derivat din *žęti*, cu prez. *žim-* «storc»), păstrat în sârb. (în Herțegovina) *žetica* «zer» (cf. și slov. *ožimček* «un fel de brânză», rut. *vyžymok*, rus. *žimera* «ceea ce s'a stors, boștină», cf. j u m a r ă ; pentru sensul 2^0, cf. *žimka* «fagur de miere»). Prin păstori români cuvântul a intrat în ungurește *(zsendicze, zsinczicza, zsenzice, zsengice)*, la Slovaci *(žincica, žintica, žentica)*, Ruteni *(čyntića)*, Cehi *(žinčice)*, Poloni *(žynczyca, žyntyca, žentyea, žętyca, žencica, žencyca)* și în unele dialecte germane din Ungaria *(Schentitze* «lapte fiert de oaie»). S t. W ę d k i e w i c z, *Mitteilungen d. rum. Inst. Wien*, 281—284 ; P. S k o k, *Zeitschrift f. slav. Phil.* XXXV (1913), 348; M i k l o s i c h, *Etym. Wb.* 411. Cf. j i n t u i, j i n t ă l ă u, j u m a r ă.

JINTUÍ vb. IV(^{a}) 1^0. *Pressurer le fromage frais* pour en extraire le deuxième petit lait. 2^0. *Agiter, secouer*. 3^0. *Pressurer* (f i g.).

1^0. (Păst.) T r a n s. A stoarce cașul de «janț», frământându-l pe «crintă». PAMFILE, I. C. 34, ȘEZ. III 18/$_{17}$, H. I 139. După ce au strecurat cașul în budac, îi dă chiag, apoi îl bate cu brighidăul, îl învârtește cu lopățica, apoi îl strânge cu mâinile, îl *jântuește* (adică îl frământă bine), îl dă la ceatlău... H. VIII 260. Cf. 298, VIII/$_2$ 200.

2^0. P. a n a l. T r a n s. A clătina mereu un vas, pentruca lichidul din el să se miște s. să se amestece bine. Cf. FRÂNCU-CANDREA, M. 102. *Spre a se aerisi mai apoi, când schimbarea* [apei] *nu e posibilă, vasul* [cu pești] *se va mișca mereu, se va jintui sau se va împroșca adesea cu o pompă în cl.* F. R. ATILA 145, cf. 273. || A scurge dintr'un vas într'altul. *Nu mai jintui atâta zama, că o turburi cu totul !* (Auzit în Brașov). || A întoarce moarea din nada cu curechiu (butea cu varză), ca să se înăcrească (VICIU, GL.), cf. a p r i t o c i.

3^0. F i g. A bate, a stoarce de avere. ȘEZ. III 18/$_{17}$.

[Ind. prez. *jintuesc* și *jintuiu* (mai ales la pers. 3: *jintue)*. | Cu rostire regională: *jântui* vb. IV^a. | Și: **jentuì** vb. IV^a (Ad 1^0). *Dăm chiag laptelui..., îl stoarcem, apoi îl frământăm, adică jentuim...* H. XVI 207. | A d j e c t i v e: **jintuít** *(jantuit*, **jentuít**), **-ă** ; **jintuitór** *(jântuitor)*, **-oáre.** (S u b s t a n t i v a t e): **jintuít** s. a. = zerul gras (de culoare ceva mai albă) care iese din a doua frământare și stoarcere a cașului (cf. j a n ț) ; laptele ce iese din caș după ce odată se stoarce zărul (BUGNARIU, NĂS.), scursură groasă din cașul dulce frământat (CREANGĂ, GL.), esența groasă a cașului din care se scoate untul (după ce cașul a fost stors de zăr, se frământă și apoi se stoarce *jântuitul* ȘEZ. III 18/$_{19}$), zeama dulce ce rămâne după facerea cașului (ib. VII 98). Din *jintuit* se face urdă (H. X 505) și unt (MARIAN). Untul din lapte de oi se face [așa]: se ia *jîntuit* de sub caș... se pune în budacă... se lasă să se prindă ori să se înăcrească și apoi, punându-se în budălău, se bate cu brighidăul până se alege untul. ȘEZ. VII 98, cf. H. VIII 21, 77, 260, VIII/$_2$ 183, X 21, 45 etc., XII 327, 462 etc., XV 425. Din lapte închegat și adunat se ia zărul cu lingura, apoi se sfarmă mărunt cu mânile și se apasă cu mâna către fundul budăcii, ca să iasă din el *jântuitul*. PRECUP, P. 19/$_{22}$. Din *jintuit* se prepară mâncarea țărănească numită b a l m u ș. Cf. ȘEZ. VII 152, CREANGĂ, GL.; **jintuítă** *(jântuită)* s. f. H. XII 375. *Jântuită, din care se scoate untul*. H. X 465; **jantuít** s. a. H. X 208; (+ *janț)* **jențuít** s. a. H. XV 100 ; — **jintuitoáre** s. f. = unealtă de ciobănie (H. X 538) care servește la jintuit. | A b s t r a c t e: **jintuíre** *(jântuire)* s. f.; **jintuít** s. a. ; — **jintuiálă** *(jântuiálă, gintuiálă)*. s. f. = stoarcerea cașului de janț (PAMFILE, I. C. 34) ; (concretizat, mai ales prin Transilv.) zer gras stors din caș (LB.), zer acru (H. XVII 5), zer de după urdă, zer acru (VICIU GL.), zerul de desubtul spumei din care se face cașul (H. VIII 328, 151, cf. X 254, XII 552, XVII 343), j i n t u i t. *Gintuiala, care e pregătită tot din zer, care nu se fierbe, ci-l țin într'un anumit vas, până când se înăcrește și pregătesc bucate, cu deosebire salata cea verde*. H. XVII 368. *O oală de jântuială*. MARIAN, SA. 165].

— Dintr'un paleosl. **žętovati** (din **žęti* «a stoarce»), cf. j i n t i ț ă, j i n t ă l ă u.

JINTUIÁLĂ s. f.
JINTUÍT s. a.
JINTUÍTĂ s. f.
JINTUITOÁRE s. f.
} (Păst.) v. **jintui.**

JÍNȚURĂ s. f. (Bot.) *Joubarbe*. — Urechelniță PANȚU, PL.

— Rostire dialectală pentru *ghințură*. Cf. j i n t e r ă.

JINUÍ vb. IV^a v. **jenui.**

JIP s. a. v. **jep** și **jup.**

JIP s. m. 1^0. *Pieu*. 2^0. *Nu*. — (Ban.)

1^0. Par. Com. IZVERNICEANU.

2^0. A d v e r b i a l. Gol. *M'a lăsat jâp* = gol (Oravița). Com. A. COCA.

[Rostit: **jâp.** | D e r i v a t: **jipán** s. m. = prăjină, lemn mai lung și subțire, lipsit de crengi (Com. A. COCA) ; tufan, stejar (ȘEZ. IX 6) ; f i g. om mare, spătos, n o v a c (CIAUȘANU, V.) *Nu știu cine mi-o fi tăiat doi jipani*. BOCEANU, GL. *Ajunge în pădurea mare la un jipan mare*. GRIGORIU-RIGO, MED. I 183].

JIP s. m. sing. v. **jep.**

JIP subst. *Boulingrin*. — (Ungurism) Pajiște (VAIDA, CABA, SĂL.), ierbiș (PORUCIC, E. 318). [Pluralul? | Și: **júpă** s. f. = ierbiș des, regiune cu ierbiș, fâneață. PORUCIC, E. 318].

— Din ung. **gyep,** idem.

JIPÁN s. m. v. **jip**^{2}.

JIPÁT,- Ă adj. v. **jep**^{1}.

JIPI s. m. (Bot.) v. **jepi.**

JIPUÍ † vb. IV^a v. **jupui.**

JIR s. a. *Faîne* (fruit du hêtre). — Fructul s. rodul fagului (GOROVEIU, C., H. X 205), întrebuințat ca nutreț pentru porci. *Au dăruit... Dumnedzău jirŭ* (a. 1609-15). ROSETTI, B. 81. *Împăratul... cu gliganii în munte păștea în jirŭ*. DOSOFTEIU, V. S. 38$_2$. *Jârul ce se va face p[r]in dumbrăvi și p[r]in codri*. URICARIUL IV 43/$_{22}$. *Pădure de jâr* (a. 1827). ib. XXV 53, cf. XVI 48/$_{12}$. *Ghinde... jir*. ECONOMIA (1806) 98. *Ghinda și jirul din păduri vin într'ajutorul ținerei cu putină cheltuială a porcilor*. I. IONESCU, M. 363. *Turma dusă la jir*. SLAVICI, N. 127. *Fagului îi*

trebue o vară de cel puțin cinci luni, pentru ca să-și îndeplinească perioada sa de vegetație, de la mugur până la jir. MEHEDINȚI, G. F. 164. *Sboară...* [gaița] *căutându-și nutrețul, ce constă din jir, alune, castane...* MARIAN, O. II 68, cf. RETEGANUL, P. I. 45/19. *Dacă primăvara este multă floare de jâr, toamna va fi bună recolta de popușoiu.* GOROVEI, CR. 3019. *Jir și ghindă mi-am păscut.* TEODORESCU, P. P. 135. *Oloi de jâr.* ION CR. III 56/2. # **A mâna porcii la jir** = a dormi sforăind. *Se așterne pe somn și unde nu începe a mâna porcii la jir...* CREANGĂ, P. 226; cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 5, 8, 19.

[Pluralul *jiruri* e rar și însemnează «varietăți de jir». | Cu rostire regională: *jâr* s. a. | Diminutiv: **jirișór** s. m. Serisor = lat. glandula ung. makocska. LEX. MARS. | Colectiv-local: **jiríște** s. f. = pădure de fagi, în care ies porcii după jir. *Mistreț doborît la jiriștea pădurilor.* DE LAVRANCEA, S. 172, cf. V. V. 201. | Abstracte: (sârb. *žirôvina* «chirie pentru păscutul jirului») **jirovínă** s. f., **jirovnicíe** s. f. = învoială, drept de a da porcii la jir (cf. BRĂESCU, M., IORGA, S. D. XIV. p. XLIII), (chirie pentru) pășunatul de jir. *Să fie vitele slobode să pășuneze... prin păduri..., când se va face jirovină.* I. IONESCU, M. 291. *A cumpărat cu... 1000 fl. și cedarea dreptului de lemnărit, pășunat, jirovină.* LIUBA-IANA, M. 49].

JIR s. a. v. **jur.**

JIRĂV, -Ă adj. 1°. *Débile.* 2°. *Dur, impatient.* — (Transilv.).

1°. Slab; alegător la mâncare REV. CRIT. III 158.

2°. Iute la fire (ȘEZ. VII 181), aspru, neîndurat, sever, (despre un bolnav) nerăbdător (LB).

[Și: **jirnáv, -ă** adj. = convalescent, în convalescență. RĂDULESCU-CODIN.].

– Rostire dialectală pentru *ghirav* (= firav).

JIREÁDĂ s. f. = **gireadă,** grămadă de jipi... încărcați de lemne. PAMFILE, I. C. 152. *Grâul, fânul... se grămădesc în jărăzi.* LIUBA-IANA, M. 108. [Cu rostire dialectală: *jâreadă, jâradă* = mai multe clăi (Banat). ZANNE, P. IX 446].

JIREÁBEN s. m. (Bot.) v. **jneapăn.**

JIREÁPĂN s. m. }
JIREÁPEȚ s. m. } (Bot.) v. **jneapăn.**

JIRÉBE s. f. }
JIREBÍ vb. IV^a } v. **jirebie.**

JIRÉBIE s. f. I. 1°. *Écheveau.* 2°. *Loque.* 3°. *Femme jeune et vive.* II. *Bande de terre.*

I. 1°. (Țes.; Transilv., Mold., Bucov.) Treizeci de fire de tort (Com. I. GRĂMADĂ, A. TOMIAC) formând o unitate de măsură; cf. jurubiță. Sculele și torturile au, după împrejurări, mai multe sau mai puține *jirebii;* fiecare *jirebie* are zece numărături, iar o numărătură are trei fire. MARIAN, CROM. 32, cf. PAMFILE, I. C. 258, cf. ȘEZ. II 41^b/21, ION CR. IV 121, II 189. *Jos e vârtelnița cu jerebia de tort.* SLAVICI, N. 33.

2°. Fig. Ferfeniță. *Este cu cămașa făcută jurebii* = făcută șufile (șofile), ferfenițe; făcută praf (din praf), dărăpănată, despănată, parc'a fost să facă frunzare (în pădure). CIAUȘANU, V. || *Jirebii* și *jirebghii* se zice, în bătaie de joc, cailor slabi și mari. DR. V. 207.

3°. Fig. (Transilv.) Femeie tânără, vioaie. PAȘCA, GL.

II. (Mold. și Bucov.) Bucată de pământ (MARIAN), mai mult lungă și îngustă (BRĂESCU, M., WEIGAND, B. B.) considerată și ca măsură de teren; spec. (Basarab.) bucată de pământ dată prin împărțire la prima colonizare (PORUCIC, T. E. 317). *Iț[i] voiu da... jireabia ta* (: lat. funiculum) *cea măsurată.* DOSOFTEIU, PS. 361. *Au mai fostŭ vândut o jirebie lui Anghelu* (a. 1675). IORGA, S. D. XXII 236. *Cumpărăturile lui Adrian... s'au venit 15 jirebie pol.* URICARIUL VIII 2/24. *Am vândut giumătate de jirebie din Lipăești, drept 20 lei.* ib. XI 284/23. *Acea bucățică este... de la deal și la mijlocul jerebiei din cinci prăjini de lată* (a. 1800). STEFANELLI, D. C. 281. *Întărește stăpânire peste 6 jerebii din Băișești.* CAT. MAN. 111, 247. *Doaă jirebii și jumătate din sat din Lipăești.* BUL. COM. IST. IV 20. *Făcând satul jerebii, au venit cumpărăturile lui Miron Costin 27 jerebii.* BRĂESCU, M. 21. || Adverbial. În formă de fășie lungă și îngustă. *O muche de âmb... merge jurebie printre cas[a] lui Erhan* (a. 1759). ȘTEFANELLI, D. C. 60.

[Pronunț. *-bi-e.* | Și: **jirébe** s. f.; (dial.: *jirébghie, jârébghie* s. f.); **jerébie († jireábie)** s. f.; **jurébie** s. f. | Diminutive: **jurubíță** (pe la Brașov: **jurebíță,** *jureghiță)* s. f. = (ad I 1°) scul mic de fire de lână, ață, bumbac, mătase, peteală, sârmă, etc., cf. păpușică; pânza ițelor; a patruzecea parte dintr'un arșin (I. GOLESCU, C. I. 104). *Desfășurau jurubițele de peteală, le depănau și le făceau... podoaba miresii.* I. GHICA, ap. TDRG. (ms.). *Se împiedeca... în jurubița de sârme.* CARAGIALE, ap. CADE. *Pe vârtelniță pun femeile jurubițele sau scurile de depănat.* H. II 31, cf. IV 157. *Jurubițe de velință.* PAMFILE-LUPESCU, CR. 65/19; — **jirbiúță, jerbiúță, jărăbiúță** (dial. *jirghiúță, jârghiúță)* s. f. (pronunț. *-bi-u-*). (Ad II) Fășie îngustă de pământ. *Proprietatea împărțită în niște fășii subțiri ca niște jirbiuți.* IONESCU, D. 204. *Răzeșii... sânt împărțiți in jerbiuțe.* id. ib. Cf. 420. *Ogorul meu e îngust ca o jirghiuță sau delniță.* H. I 54; (ad I 1°) jurubiță; plasa s. pânza ițelor, cocleți, ostrețe (DAMÉ, T. 135, PAMFILE, I. C. 267, cf. 41/22). *Mătasa... se face jărăbiuțe.* ECONOMIA 221. | Verb: **jirebì** IV^a = a strânge ceva (sfoară, pânză) în îndoituri cât brațul de lungi. *Ca să pescuim* [cu prostovolul]... *îl jirebim, adică strângem sfoara și apoi pânza în mâna stângă în îndoituri cât brațul de lungi,* F. R. ATILA, 112.]

— În sensul II cuvântul vine din rut. **žerebij** «bucată de pământ» (cf. polon. *żerebie* «certaine étendue de terrain»), la origine «lot de pământ» (cf. rus. *žérebej* «bucată ce revine cuiva prin tragere la sorți»), sens păstrat și la noi în Basarabia. Specificarea «bucată de pământ lungă și îngustă» e ulterioară, prin apropierea de celalalt sens al lui jirebie (cf. «funie s. sfoară de moșie»). Înțelesul I se găsește și în ungurescul *zseréb* (din care voia să-l derive CIHAC, II 510), care însă e cunoscut numai la Secui — termenul curent fiind *pâszma* — și este de sigur, ca și diminutivul *zsiribica,* împrumutat de ei dela Români. În românește el e vechiu, căci îl găsim și la Aromâni *(žireagl'ă* «jurubiță de 30 de fire») și la Megleniți *(žireaǵă* «jurubiță de 60 de fire»); nu există însă la Slavii de sud, unde continuatorii paleosl. **žrĕbĭj** «sors» au numai înțelesul de «soartă, sorți» (bulg. *žrebij,* sârb. *ždreb).* Se pare deci că avem a face cu două cuvinte de origine deosebită. Cf. și vierbă (jerbă, iarbă III) și jighiuță.

JIRBIÚȚĂ s. f. v. **jirebie.**

JÍRFĂ s. f. v. **jertfă.**

JIRIȘÓR s. m. v. **jir**[1].

JIRÍT † s. a. = **gherid,** «un fel de suliță, de lance». I. GOLESCU, C. I.

JIRLĂU s. a. *Torrent. Ravin.* — Șiroiu, apărie (ȘĂINEANU, D. U.), șuvoiu de apă, torent; râpă foarte lungă cu maluri înierbite (PORUCIC, T. E. 197, 473). [Cu rostire dialectală: *jârlău* s. a. PORUCIC, T. E. 197. | Și: **jarnău** s. a. = părău făcut în scopul de a scurge apa. BUGNARIU, NĂS.] — Cf. ș i r l ă u.

JIRNÁV, -Ă adj. v. **jirav.**

JIROVÉTE s. m. v. **jilăvete.**

JIROVÍNĂ s. f.
JIROVNICÍE s. f. } v. **jir.**

JÍRTVĂ s. f. v. **jertfă.**

JIRTVÍ vb. IV[a] v. **jertfi.**

JIȚ s. a. v. **jeț.**

JÍȚĂ s. f. *Filon, veine.* — (Sârbism în Banat). Fir, vână. *A doua* [ocnă] *este lângă ogaș și să vorbește că ar avea o jâță de rudă de argint de 17 policari.* LIUBA-IANA, M. 33. [Cu rostire regională: *jâță*].
— Din sârb. **žica** «sârmă, vână».

JITÁNIE s. f. v. **jitie.**

JITÁR s. m. *Garde-champêtre.* — (Mold., Transilv.) Păzitor la poarta țarinei (CREANGĂ, GL., cf. ȘEZ. IX 35) care păzește să nu intre vitele în sămănături, p ă n d a r (CHIRIȚESCU, GR.). *Să-și puie și jitari, oameni vrednici.* URICARIUL IV 51/21. Cf. XIX 353/21. *Chema... și pe jitar.* DONICI, F. 38. *O țară de jac, satu' lui Cremine, fără câni și fără jitari.* ALECSANDRI, T. 47. *Rămân... holdele fără jitar și nime nu se atinge de ele.* CREANGĂ, A. 72. *Jitari pentru paza țarinelor.* N. A. BOGDAN, C. M. 67. *Jitarul împărătului era Pruna.* ALEXICI, L. P. 225/3. *Iată că un păcătos de jâtari, cum ședea la o poiată...* ȘEZ. VIII 57. Cf. I 97/1, 261/1. [Cu rostire regională: *jâtar(iu).* | Și: **jutáriu** s. m. LB. *Doi vornici (jutari).* PĂCALĂ, M. R. 345. | F e m i n i n: **jităríță** s. f. (MARIAN) s. f.. **jităreásă** s. f. (DICȚ.) s. f. = soția jitarului. | V e r b: **jitări (jutări)** IV[a] = a fi jitar, a împlini funcțiunea de jitar. *De când s'au pomenit..., tot jitari au fost... De zece ani, de când jătărește și el, vede că nu a brodit-o rău.* AGÂRBICEANU, D. Ț. 98. | A b s t r a c t e: **jitărie** s. f. = coliba sau bordeiul în care locuește jitarul; intrare în sat (PORUCIC, T. E. 318); plata s. dijma jitarului, cf. j i t ă r i t, p ă n d ă r i t; ocupațiunea jitarului (H. II 118, XII 32). *Am făcut hăisa pe după gardul jităriei.* ALECSANDRI, T. 723. *Când jitarii nu și-au luat încă partea lor, jităria.* PAMFILE, A. 186. *De obiceiu, după ce toți oamenii și-au isprăvit secerea, se dă drumul jitarilor ca să-și ia jităria sau pândăritul.* id. 139. *Au adunat la jitărie dijma.* ȘEZ. I 261/2; cf. 98/34; ION CR. III 259; — **jitărit** s. a. = dijma jitarului, cf. j i t ă r i e].
— Din rus. **žitarĭ**, idem.

JITĂREÁSĂ s. f.
JITĂRÍ vb. IV[a]
JITĂRÍE s. f.
JITĂRÍT s. a.
JITĂRÍȚĂ s. f. } v. **jitar.**

JÍTCĂ s. f. Sobriquet donné aux Juifs. — (Cu rostire dialectală) *Jâtcă* = porecla jidanilor. RUSSO, S.
— Derivat (probabil, pe teren slav) din **jid,** cu suf. **-că.**

JÍTIE s. f. 1°. *Biographie.* 2°. *Histoire, anecdote, plaisanterie.* 3°. *Maladie chronique, tare.*
1°. † (Bis.) Istoria vieții unui sfânt, b i o g r a f i e. *Spune în jitia sventiei sale de aceastea.* VARLAAM, C. p. 32. *Alixandru scrisă jitia sa.* ALEXANDRIA, ap. GCR. II 133/12.
2°. (Mold.) Povestea unor lucruri trăite de cineva, anecdotă, snoavă, glumă (ȘEZ. XXXII 137), poznă, minciună (PAMFILE, J. II), p ă ț a n i e, p ă t ă r a n i e, t i r i ș e n i e. *Și-am mai încălecat pe o roată și v'am spus jitiea toată.* CREANGĂ, P. 34. *Atunci au spus el toată jitiea.* SBIERA, P. 236/20, cf. 13/19. *Dacă nu crezi, ian ascultă jâtia me*[*a*]. ȘEZ. XXXI și XIX 137. Cf. 46.
3°. Boală cronică (ION CR. VII 252), rău ce nu se mai poate îndrepta (RĂDULESCU-CODIN), rană, beteșug (LUNGIANU, GL. 228), defect, nevoie (Com. TOMIAC), pricină. *Sufere de vr'un beteșug, de vre o jitie.* MUSCEL 55. *Ce jâtie ai de ești așa scârbit?* Com. TOFAN.
[Cu rostire regională: *jâtie* s. f. | Și: (+ *pățanie)* **jitánie** s. f. = rău ce nu se mai poate îndrepta. RĂDULESCU-CODIN; — (+ *chestiune)* **jitiúne** s. f. = istorie, întâmplare, chestiune, socoteală, pățanie, pătăranie. *I povestește toată jitiunea cu capra.* VASILIU, P. L. 222. Cf. 51, 139, 205].
— Din slav. bis. **žitije** «viață (de sfânt)».

JITIE s. f. *Paillasson.* — Rogojină. *Paturile* [viermilor de mătase] *se pot face sau în forma scărilor... sau îngrădiți cu papură; sau iarăși în forma scărilor, ci acoperite cu rogojine (jitie).* ECONOMIA 219. *De brumă* [pomii] *se păzesc prin acoperitul cu rogojini (jitie).* ib. 140. [Accentul?].

JITIÚNE s. f. v. **jitie**[1].

JITNICÉR † s. m.
JITNICEROÁIE † s. f } v. **jituiță.**

JÍTNIȚĂ s. f. *Grenier, grange.* — Magazie de grâu, grânar, hambar. *Aduna-va grâul... în jitnițe, e pleavele va arde în focul nestins.* TETRAEV. (1574) 204. *Sparge-voiu jitnița mea.* CORESI, EV. 396/27, cf. 215/8, 401/8, 459/25. *Împăratul avea jitnițe... pline de pâne.* MOXA 394/4. *Plugariul... scoate sămânța din jitniță, de o samănă.* VARLAAM, C. 323. *I-au omorît... dinaintea jitniței ce era în lontru în curte.* LET. I 300/30. *Pânea să ia cu sila la jicniță, cum lua la alți domni...* ib. II 99/8. *Au făcut... jitniță și vistierie.* MAG. IST. IV 256/24. *Jicnițe de roadele grâului.* BIBLIA (1688) 330. *Din... jicniță au luat grâunțele ce împrăștie.* CANTEMIR, HR. 367/28. *Dar să o și care la jignițele stăpânilor.* URICARIUL II 146/21. *Jitnițele cu bucate.* DIONISIE, C. 220. *Puținteale... grâunțe să adaogu către jâtnițele ceale pline.* CAT. MAN. 166, 372. *Valahia... e grădina și jitnița Țarigradului.* ȘINCAI, HR. III 27/19. *Alexandru... murî... în țara Ierusalemului... unde a zidit Iosef... ceale șapte jâtnițe.* ALEXANDRIA, 170. *Aceea ce ar trebui să adunăm în jâgniți.* I. IONESCU, C. 129. *Jigniți pline de boabe de porumb.* GORJAN, H. II 78. *În sus pe deal...* [*era*] *jicnița cu toată zahareaoa.* ODOBESCU, II 126/13. *Alte semințe... pot să se păstreze... în jitnițe sau în pod.* COD. SILVIC, 22. *La vară mi se pare că umplem jignița cu grâu.* BOCEANU, GL. Cf. H. IX, 82. | *În fundul*

hambarului era jitnița, un fel de ladă uriașă. COMȘA, N. Z. 11.

[Plur. *jitnițe* și (Mold.) *jitnițî.* | Cu rostire regională: *jâtnițâ.* | Și: **jîcnițâ** s. f., **jignițâ** *(jâgnițâ)* s. f. | Nomen agentis: **jitnicér (jicnicér, jignicér,** rar: **jitnițâr** LB.) † s. m. = administratorul grânarelor domnești (având rang de boierie), mare magazioner care strângea grâne pentru Curtea domnească și pentru cetățile turcești mărginașe (ȘĂINEANU, D. V.). *Costache vel Jicniceriu.* LET. I 344/21. *Moțoc Jicnicerul.* ib. II 366/23. *Bogdan Jicniceriul.* MAG. IST. III 37/28. *Iane vel slugeriu i Pătrașco jicnicear* (a. 1641). DOC. ap. GCR. I, 91/23. *Și Grigorie jitnicearîul cel mare* (a. 1651). ib. 152/6. *Grama V. Jitnicer.* URICARIUL VII, 43/24. *Boiariulu nostru... Radulŭ Racoviță bivŭ velŭ jicniceriu* (a. 1729). BUL. COM. IST. II 197. *Jicnicerul Simeon Durac e un bătrân... vesel.* C. NEGRUZZI, I 301. *. Jignicerul Vadră ot Nicorești.* ALECSANDRI, T. 1112. | Feminin: **jitniceroáie** † = soție, nevastă de jitnicer. *Dumneaei Maria jitniceroaia le cere pe an de la fiecare casă câte un leu* (a. 1763). STEFANELLI, D. C. 69].

— Din paleosl. **žitŭnica,** idem. Cf. înjitnița.

JITNIȚÁRIU † s. f. v. **jitnițâ.**

JIVÁLĂ † s. f. v. **jigală.**

JIVÁN s. m. *Bandit.* — (Ungurism în Sălaj). Bandit. CABA, S. 98.

— Din ung. **zsivány,** idem.

JIVÉTE s. m. *Nom de la sixième lettre de l'alphabet cyrillique.* — Numele literei a șasea a alfabetului chirilic.

— Din paleosl. **živete,** idem.

JIVÍNĂ s. f. *Être vivant, animal.* — Ființă, vietate, suflare (CREANGĂ, GL.), animal ; spec. fiară sălbatecă (RĂDULESCU-CODIN, ȘEZ. V 103), (la plur.) mici animale (viermi, gândaci, muște LB.), (prin Transilv.) galițe, hoare (VICIU, GL.), orătănii. Cf. lighioaie, dihanie, balâ, jiganie. *Jivinile sălbatice de pădure.* LEVITICUS, ap. GCR. I 4/10. *Omul... să domnească pre peștii mării... și jivinilorŭ și a totŭ pământului.* PALIA 16/8. *Jivinile reale.* CUV. D. BĂTR. I 17. [Dumnezeu] *au zis să scoață apele jivine vii.* VARLAAM, C. 253/2. *Scuturând jivina* (șarpele COD. VOR., jiganiea BIBLIA 1688) *în foc nece un rău nu pății.* N. TESTAMENT, ap. COD. VOR. 97. *Pre acolo sânt șerpi mulți și alte jivini.* LET. I 81/39. *Nu te-au făcutŭ... jivină, ci om.* ALFAVITA, ap. GCR. II 147/20. *Jiganii sau jivini.* ECONOMIA 174. *Dobitoacele capătă acest feliu de jivini* [păduchi]. CALENDARIU (1814) 180/18. [Taina împreunării]... *a păsărilor și jivinilor.* PISCUPESCU, O. 137. *Nici o jivină moartă nu mănâncă.* ȚICHINDEAL, F. 234. *Cea mai scârnavă jivină.* KONAKI, P. 267. *Jivina ce trăește în ape, pe pământ.* C. NEGRUZZI, II 276/14. *Vânătorii* [pândeau] *mișcările jivinei.* ALECSANDRI, P. III 204. *E groaznic de a vedea cum aceste jivine* [e vorba de vulturi] *se răped la stârvuri.* ODOBESCU, III 16/7. *Toate jivinele cuvântau omenește.* DELAVRANCEA, S. 240. *Aste ploșnițî, aste lacome juvine.* CONTEMPORANUL I 896. *S'au adunat toate jivinile din împărăția sa.* CREANGĂ, P. 91. *Cine vrea ca oarăle sau orăteniile (jivinele) să nu-i strice holdele...* PĂCALĂ, M. R. 192. *Vara însă vin din țările calde o sumă de pasări călătoare ; se deșteaptă și ceata jivinelor mărunte.* MEHEDINȚI, G. F. 183. *Așteptă să crape pereții și să între în chilie tot felul de jivini închipuite.* D. STĂNOIU, C. I. 185. *Cucule, jivină rea!* ALECSANDRI, P. P. 298b. *Să dăm om pentru mâncare acestei jivine.* ISPIRESCU, L. 341. *Noi am plecat după jivini.* ALEXICI, L. P. 267/20. *Jivinile rele, ca lupu și șarpele.* ȘEZ. IV 180/3. *Când ies juvinile din pământ.* GOROVEI, CR. 32, cf. 667. || Fig. Om de altă nație (RĂDULESCU-CODIN), străin.

[Plur. *-vine* și *-vini.* | Cu rostire regională : *jâvină.* | Și: **juvină** s. f. MARIAN, SE. I 256, GOROVEI, CR. 35; **joávină** s. f. DENSUSIANU, Ț. H. 22, GR. BĂN., STAN, M., POPOVICI, R. D. 116. | Derivat: **jivínie (jevénie)** s. f. = jivină. *Jiviniile dator este a le îmblânzi.* I. VĂCĂRESCU, P. 44/26. *Gunoiul îl aruncă... ca să... nu se facă jevenii.* MARIAN, SE. II 197/13. *Vitele și oile să fie scutite de jivini.* DAN P. 261. | Diminutiv: **jivinúță** s. f. LB. | Verb: **jivinì** † IVa refl. = a se umplea de viermi. *Trupul... în boale... și în rane a se jivini tocmește-l.* CORESI, EV. 57/13].

— Din bulg. **žívina,** idem.

JIVINÍ † vb. IVa
JIVÍNIE s. f.
JIVINÚȚĂ s. f.
} v. **jivină.**

JIVÓRNIȚĂ s. f. v. **viforniță.**

JLIP s. a. v. **jilip.**

JMAC interj. Exclamație care imită zgomotul produs prin căderea bruscă a unui lemn, a unui om, etc. ȘEZ. V. 103. [Verb: **jmăcnì** (cu rostire regională: *jmacni)* vb. IVa = a pica cu putere la pământ. Com. A. TOMIAC].

— Onomatopee.

JMÂC s. a. *Lacet, filet.* — (Bucov.) Lat de prins pasări. Com. A. TOMIAC. *Au dat doi pițigoi în jmâc.* Com. G. NISTOR.

JMĂCNÍ vb. IVa v. **jmac.**

JMALȚ s. a. v. **smalț.**

JMETELÍNĂ s. f. *Maïs.* — (Maramureș) Porumb (Rogna-de-jos) ; rădăcina de porumb care rămâne pe câmp după ce a fost cules și tăiat. T. PAPAHAGI, M.

— Cf. rut *šmat, smatina* «bucată ruptă din ceva, fragment».

JMOC s. a. v. **smoc.**

JMONT s. a. (Băieș.) *Limon.* — (Munții Apuseni) Mâlul, nămolul ce se depune pe canalul de scurgere a apei dintr'o mină. PAȘCA, GL.

— Din germ. **Schmand (Schmund),** idem.

JNAP interj. *Clac.* — Interjecție care imită zgomotul unei lovituri.

— Onomatopee.

JNĂPÁÍ vb. IVa. *Battre, cogner.* — Trans. A bate cu bățul. CREANGĂ, GL. *Și iar lua mama nănașa din coardă și iar ne jnăpăia.* CREANGĂ, A. 40. *Jnăpui de câteva ori iapa cu un par de gorun.* MERA, B. 163. | Intrans. *Cu biciușți, cu bețe... Jnepăiau să meargă. Caii nici gândeau.* CONTEMPORANUL II 691. [Și: **jnepăì** vb. IVa, **jnăpuì** vb. IVa].

— Derivat din interj. **jnap !**

JNĂPUÍ vb. IVa v. **jnăpăi.**

JNEĂMĂT s. a. *Tas* de bois, de fumier, etc. *Désordre. Tombe* (dans la forêt).—(Mold.) Grămadă

de lemne, gunoaie, mâl, etc., aduse de apă (ŞEZ. II 41b/25); lucruri trântite la un loc, neregulă, desordine (ION CR. V 152). *Îngrămădelii acesteia de lemnărie, care închide Bistriţa la vreme de puhoiu, îi zic oamenii jneamăt.* POPOVICI-KIRILEANU, BROŞTENI, 65. || Mormânt (în pădure s. pe câmp) pe care fiecare trecător aruncă ceva (un lemn, o piatră, etc.), crezând că astfel i se iartă mortului un păcat. ŞEZ. III 18. — Cf. nămete.

JNEÁP s. m. 1°. *Coin.* 2°. *Grand morceau* (de galette, etc.)

1°. (Transilv.) Pană de lemn, «ic, cuiu, nadă» LB.

2°. Codru mare de turtă, de mămăligă. dărab. ION CR. IV 306, cf. V. 280.

JNEÁP s. m. (Bot.) v. **jneapăn.**

JNEÁPĂN s. m. 1°. *Genévrier (Juniperus communis).* 2°. *Juniperus nana.* 3°. *Pinus Pumilio.* 4°. *Pinus Mughus.*

1°. Ienupăr (PANŢU, PL., ŞEZ. II 41b/28); borşică; p. ext. fructul lui (întrebuinţat la fabricarea unor esenţe volatile). *Sămânţa cea de brad sau şneapănul.* ECONOMIA, 89. *Şneapănul este un soiu de brad pitic.* TURCU E. 17. *Jneap: are frunze ca bradul, dar mai spinoase; pe aiurea-l numesc jireaben.* H. XVIII 40. Cf. X 419, XII 90. *Oleu de şneapân* = uleiu de ienupăr. LB. *Vinars de şneapăn* = rachiu de ienupăr. ib.

2°. Ienupăr-pitic. PANŢU, PL.

3°. Jepi. Se mai numeşte şi şneapăn-mare. ib. (Cu acest sens auzit în Buceci).

4°. O plantă cu frunze lungi şi flori galbene (H. X 496, cf. X 3, 43, 259, 465), numită şi scop. *Femeile de prin Transilvania iau o oală, o umplu cu jar, pun deasupra tămâie sfinţită şi şneapân* (Pinus Mughus). PAMFILE, D. 193, cf. MARIAN, SE, II 207.

[Variante: **jinápăn, jireápăn, jireáben, jărapăn** (JAHRESB. IX 168), **jareápine, jneapăr, jneápen, jnépen, jnépene, jnépere, jnépine; şneápăn, jneáp, şneăp** H. 419, etc., (Banat) **jărap** (CDDE. nr. 903); cu alt sufix: (Banat) **jireápeţ** (CDDE nr. 903). | Colectiv-local: **jnepeníş** ş. a. (plur. *-nişuri* şi *-nişe*) = desiş de jnepeni; loc unde cresc jnepeni mulţi.].

— Din lat. **juníperus, -um** (cu varianta populară **jeníperus**), idem.

JNEÁPĂR s. m. }
JNEÁPEN s. m. } (Bot.) v. **jneapăn.**

JNEPĂÍ vb. IVa v. **jnăpăi.**

JNÉPEN(E) s. m. }
JNEPENÍŞ s. a. }
JNÉPERE s. m. } (Bot.) v. **jneapăn.**
JNÉPINE s. m. }

JOÁCĂ s. f. *Jeu, jouet.* — (Mold.) Joc (1°), jucărie, petrecere copilărească, glumă, lucru uşor, neserios, bagatelă. [Băiatul] *feace* (= făcu) *o gioacă cu alţi cuconi.* DOSOFTEIU, ap. TDRG. (ms). *Prindea muştele nu pentru hrană, ce pentru gioaică le prindea.* CANTEMIR, IST. 208. *Ne înţelegeam de minune şi la treabă şi la joacă.* VLAHUŢĂ, ap. TDRG. *Îşi făcea de joacă pe acolo.* SANDU-ALDEA, A. M. 183. *Războiul ce a fost rămâne ca o joacă de copii.* C. PETRESCU, Î. II 268. *Hai la harţă voinicească Şi la gioacă războiască.* ALECSANDRI, P. P. 70, nota. *Acolo închisă cu mai multe soaţe, Cu ca copile şi soţii de joacă.* EMINESCU, LIT. POP. 157. *Joaca băieţilor din satul Drăceni.* ŞEZ. II 57/18. Cf. I 19/29. *Eu mor de treabă şi ţie ţi-i de joacă.* PAMFILE, J. II. *În joacă (= în glumă, când te joci cu copiii) să nu se bată copiii mici cu palmele peste tălpile picioarelor.* GOROVEI, CR. 915. *Joaca aduce târbaca* = adeseori petrecerile se isprăvesc cu bătăi. ZANNE, P. IV 408.

— Postverbal de la **jucà.**

JOÁGĂR s. a. 1°. *Scie ventrue, scie à deux.* 2°. *Scierie mécanique* (mue par une chute d'eau).

1°. Ferăstrău mare pentru tăiatul trunchilor, cu o pânză lungă până la doi metri şi cu dinţi mari şi prevăzut cu două mânere de care trag în sens contrar doi inşi, beschie, babiţă. Cf. PAMFILE I. C. 122, APOLZAN, U., RĂDULESCU-CODIN. *Prinse apoi jogarul..., tovarăşa prinse fierul de celalt capăt şi lucrul începu.* I. CIOCÂRLAN, SĂM. III 330.

2°. Ferestrău (de munte) mânat de apă, pentru tăierea buştenilor şi a butucilor (DAMÉ, T. 173) în scânduri şi laţi, gater. *Ghizduri, doage şi alte multe unelte de joagăr.* ODOBESCU, I 148/15. *Dincolo de podişcă şi de joagăr stă casa pădurii.* IRINEU, S. B. 21. *De la joagăre sau ferestraie se aruncă direct în apă mormane întregi de rumeguş.* F. R. ATILA 176, cf. PĂCALĂ M. R. 460. [Formele: *jogar* (Gorj) şi *giogar* (Prahova) la DDRF. sânt suspecte. | Nomina agentis: **jogărár** s. m. = tăietor cu joagărul; — **jogăreán** s. m. = jogărar. *Jogărenii sânt ca la 35 inşi, cari lucrează în cele 11 ferestraie din sat...* PĂCALĂ, M. R. 312. | Abstract: **jogărit** s. a. = meseria jogărarului, cherestărit H. XVII, 235].

— Dintr'un săsesc ***zăger*** corespunzând germanului *Säger* (cf. *sag* şi *sog* «ferestrău» JAHRESBER. X 194).

JOÁGNĂ s. f. *Coups, volée.* — (Transilv., în sens batjocuritor) Lovitură, bătaie. *Du-te, să nu-ţi dau vreo două joagne* (Zagra). Com. I. CORBU.

JOÁIE s. f. (Bot.) *Sauge.* — Salvie de câmpuri *(Salvia pratensis)* şi *Cinsteţ* (Salvia glutinosa).— Cf. joian[1].

JOÁMPĂ s. f. *Fondrière, gouffre, précipice.* — Mâncătură făcută de apă, afundătură într'un drum, într'o apă (LIUBA), cufundătură uriaşă (FRÂNCU-CANDREA, M. 102), groapă; loc neted pe coasta muntelui (ŞEZ. V 103), prăpastie (A. TOMIAC). [Şi: **jomp** s. a. = un fel de vârtej (o spărtură de jos în sus) scurt (în minele de aur). PAŞCA, GL.].

JOÁNGHILĂ s. f. }
JOÁNGHINĂ s. f. } v. **janghină.**

JOAP ! interj. v. **jap.**

JOÁPĂ s. f. v. **jap.**

JOÁPIŢĂ s. f. v. **japiţă[1].**

JOÁRDĂ s. f. 1°. *Gaule, badine, bâton.* 2°. *Baguettes.*

1°. Smicea, vargă lungă, nuia (LB.) tânără (Com. N. GRĂMADĂ) lungă şi subţire (ŞEZ. XIX 11), de salcie, de vie, etc. (ION CR. VIII 187), lăstar de pom (ION CR. III 347), vărguţă cu care se bat copiii (obraznici, ŞEZ. IX 156), viţeii, căţeii (CREANGĂ, GL., ŞEZ. IX 156), mlajă (CIAUŞANU, V.), (pe alocuri) nuia groasă pentru gard (Com. LIUBA), nuieluşe (LIUBA), pătăchie (PAMFILE, CRC. 5), fuştel, vergea (ION CR. IV 26), japă (PAMFILE, J. II), băţ, bută,

ciomag (Vicovul-de-sus, în Bucov., com. P. CĂRSTEANU), creangă stufoasă, prăjină lungă (ION CR. IV 26, VAIDA), cf. tămânjer, jăjău, strămurare. Spec. Nuia pentru bătutul covoarelor. *Sorda* = lat. virga. LEX. MARS. 251. *L-au izgonit... cu bețe și cu jerdii.* DOSOFTEIU, ap. TDRG. *Cu jărdia în mână.* DONICI, F. 38. *Acuși vă ard câteva jordii prin țolul cela, de v-a trece spurcatul.* CREANGĂ, A. 128. *Cu jordia de alun în mână.* TAFRALI, V. D. 103. *Bubuiau jărdiile scuturând scoarțe.* C. PETRESCU, R. M. 115. *Le îndemna cu joarda.* DRAGOMIR, O. M. 206. *Unde-i joarda? A ars-o focul.* HODOȘ, C. 113. *Rupe joarda'ntreagă.* ION CR. II 262. *Ia-ți o jordie și mână vaca în țarină.* Com. TOFAN. *Taie joarde de viță.* H. XVI 41. *L-o măsurat cu jordia* (= l-a bătut) *până n'o mai văzut.* ȘEZ. XXXI 11.

2⁰. Spec. (plur., la războiul de țesut) Bețele vârîte între firele natrei, cf. fuscei, vergele. DAMÉ, T. 135.

[Plur. *joarde* și *jorzi* (com. LIUBA). | Și: **jórdă** s. f. Com. IZVERNICEANU, VAIDA, A. TOMIAC, H. IX 85; **jórdie** s. f.; **jérdie (jérghie)** s. f. ȘEZ. V. 103; **jărdie** ION CR. II 135, IV 26 *(jărghie)*. Com. TOMIAC s. f. | Diminutive: **jordeă** s. f. = nuia (GR. S. V. 124), smicea (CIAUȘANU, GL.); — **jordíță** s. f. *O vrut mama să mă bată C'o jordiță de briboi.* HODOȘ, P. P. 93. *Preste pieptul cu mărgele Cu jordița de smincele.* DOINE, 109/20. *Bătuiu mâța cu jordița.* ȘEZ. XII 146. | Verb: **jordăní (jordăi** DDRF) IV[a] = a bate cu joarda LB.].

— Din paleosl. **žrŭdĭ** «prăjină» (rus. *žerdĭ* «prăjină lungă și subțire», *žerdočka* «prăjină mică»), venit la noi (subt forma *jo(a)r dă)* și prin mijlocire ungurească **(zsorda,** idem). Cf. înjârda.

JOÁVINĂ s. f. v. **jivină.**

JOBÉN s. a. *Chapeau haute forme.* — Pălărie bărbătească, tare și foarte înaltă, de obiceiu cu peri negri și lucioși; cilindru. *Cu părul negru, buclat la tâmple, cu jobenul pe ceafă.* VLAHUȚĂ, D. 41. *Îi sărea ochilarii din ochi și giubenul din cap.* CARAGIALE, T. II 8/21. [Și: **giubén** s. a. | Derivat: **înjobenăt** adj. = cu joben pe cap. VLĂHUȚĂ, P. 274].

— Din **Jobin,** numele unui pălărier francez din București, care a introdus la noi acest fel de pălării.

JOC s. a. 1⁰. *Jeu.* 2⁰. *Dérision.* 3⁰. *Jeu* (de hasard). 4⁰. *Jeu* (d'un acteur). 5⁰. *Jeu* (de lumière, d'eau). 6⁰. *Danse.*

1⁰. Acțiunea de a se juca (I 3⁰); petrecere distractivă după anumite reguli convenționale, mai ales între copii. *Jocuri de copii.* PAMFILE, J. III. *La copiii mici se fac jocuri de speriat.* id. ib. 1. *Jocul acesta este îndătinat mai mult la Sf. Vasile.* id. ib. 4. | (Modern, după fr. *jeu de société, jeu de mots) Joc de societate* = petrecere în familie, în care se pun chestiuni la care trebue să se dea un răspuns potrivit, ori se dau de rezolvit probleme, etc., aplicându-se sancțiuni inofensive celor ce nu le pot rezolva. **Joc de cuvinte** = glumă întemeiată pe asemănarea de sunete dintre două cuvinte cu înțeles diferit, calambur. *Jocuri olimpice* = exhibiții sportive (lupte, întreceri, alergări, etc.), la vechii Greci, reluate și în timpurile moderne. # **A fi în joc** = a fi amestecat s. angajat într'o afacere s. împrejurare cu urmări nesigure, sau chiar periculoase. *Nu mai sânt în joc!* MAIORESCU, D. II 139. **A-și pune** (s. **a-i fi cuiva) capul** s. **viața în joc** = a-și risca viața. *M-ai însărcinat cu o slujbă care abia am săvârșit-o, fiindu-mi capul în joc.* ISPIRESCU, L. 27. *Șezând aici cu voi, viața îmi este în joc.* GCR. II 354/2.

2⁰. Glumă dureroasă, haz făcut pe seama cuiva. (Numai în expresiile:) **a-și bate joc de cineva** = a-l lua în râs, a-l batjocori, a-l face de râsul lumii, de ocară; (despre o fată) a necinsti. **Bătaie de joc** = batjocură, derâdere, ocară. (Exemple subt bate V și bătaie II 50).

3⁰. Acțiunea de a juca (II 1⁰), de a lua parte cu alții la diferite distracții în care unii pierd și alții câștigă, riscând adesea sume mari de bani. Spec. *Jocuri de cărți:* bac, bacara, barageancă, bridge, calabrias, concina, douăzeci-și-unu, durac, écarté, ferbăr, galațanca, ghiurdum, maca, maus, pichet, pocher, porcu', preferans, șapte-jumătate, stos, treizeci-și-una, vist, etc. *Într'o seară juca vist... Ce joc monoton!* C. NEGRUZZI, I 74. *Ca să petreacă, inventară un joc de cărți.* EMINESCU, N. 67. *Petreaceți dară vreamea cu jocul.* LIT. POP., GCR. II 348/6. *S'au prins la joc de cărți.* RETEGANUL, P. II 74/5. *Jocul la noroc te aruncă în foc.* ZANNE, P. VIII 204. *Jocul de șah obosește. Joc de noroc* s. *de hazard. Casă de joc* = în care se practică asemenea jocuri de noroc. | Felul de a juca. *Are un joc strâns, riscant.* | Obiectul ce servește celor ce joacă, rând de cărți. *Un joc de șah, loto, tablc. Jocul de cărți era măsluit.* || P. anal. *Joc de bursă* = speculare a valorilor cotate la bursă.

4⁰. Acțiunea și felul de a juca (II 2⁰) teatru, o piesă, un rol. *Are un joc neîntrecut în rolurile comice. N'are joc de scenă.*

5⁰. Acțiunea de a juca (III 1⁰); mișcare oscilatoare, tremurare; fig. schimb, alternare. *O pădure îndepărtată părea în jocul tremurat al căldurii ca un nor albăstriu.* SANDU-ALDEA, U. P. 58. *Jocul între* a *și* ă *în* fac-făcut *se datorește accentului.* | Fig. *Jocul patimilor celor neînfrânate.* MARCOVICI, D. 207. *Liberul joc al fantaziei.* MAIORESCU, CR. I 72. (După fr. *jeux de lumière, d'eau) Jocuri de lumină* = reflexe mobile, ape, produse de lumină pe suprafața lucie a unui obiect. *Jocuri de apă* = mișcări felurite și combinate ale apei ce țâșnește din fântâni săritoare.

6⁰. Acțiunea de a juca (IV 1⁰), dans, danț; felul, mișcările dansului; petrecerea la care se dansează și locul unde se face dansul. Jucătorii se prind s. intră în *joc;* fetele se duc s. se scot la *joc (la horă). Giocurile și danțurile veseliia-l.* VARLAAM, C. 330². *Și păzia jocurile și berile și mâncările.* MOXA, ap. GCR. I 61/25. *Nu mearge la zbori și la jocuri.* GRECEANU, ib. 291/8. *Să cade creștinii să facă jocuri.* ANTIM, ib. II 29/20. *Prin adunări, și prin jocuri.* ISTORIA RUȘILOR, ib. II 51/21. *Umblând pre la jocuri... și făcând curvii.* MINEIUL (1776) 44²/2. *Un joc bărbătesc cu... glasuri ciudate.* DRĂGHICI, R. 166. *Le dau învățături de joc, de zugrăvie și de muzică.* MARCOVICI, D. 233. *Aplaudă frenetic schime, cântece și jocuri.* EMINESCU, P. 246. *Pe Barbăcot... l-a pus la joc.* COȘBUC, B. 22. *Nu era joc, nu era clacă în sat, la care să nu se ducă fata babei.* CREANGĂ, P. 284. *D-ta să te prinzi în joc lângo fată care ți-a plăcea.* CREANGĂ, P. 163. Cf. 165. *Fata mare... o scoate la joc.* MARIAN, NU. 5. *Așa-i jocu' românesc Cu strigăt ardelenesc.* JARNIK-BÂRSEANU, D. 359. *Jocul ei dumineca Îmi robește inima.* ib. 33. # *Plăcerile jocurilor, schimonosirea trupului.* GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII 204. *La joc și la beție se cunoaște Românul.* ib. VI 282. *Nu zice: hop! Până a nu intra în joc* = nu te bucura înainte de a vedea sfârșitul. ZANNE, P. IV 403. Cf. 407. *Dac'ai intrat în joc, trebue să joci!* = dacă te-ai angajat odată la ceva, nu mai poți da înapoi. | *Jocul de mână* s. *al miresei, nevestei, hangului, dracilor, de doi, în*

basmale, de brâu, perinei, etc.) = joc cu lăutarii, horă. Cf. PAMFILE, J. III 9, 13, 15, 22; SEVASTOS, N. 281b/38. 39; H. X 512, 521. *Jocul căluşerilor.* ŞEZ. VIII 296. | (În glumă) *Jocul lui Adam şi Evei* = jocul strămoşesc de dragoste. ZANNE, P. VI 467.

[Plur. *jocuri.* | Diminutive: **jocúţ** s. a. *Şi joacă'n jocuţul meu, Iubeşte ce iubesc eu.* RETEGANUL, TR. 29/11; — **joculéţ** s. a. DICŢ.; — **joc(u)şór** s. a. ap. CDDE. Cf. DDRF. | Verb: **jocurì** † vb. IV (atestat numai la M. COSTIN) = a trata ceva uşor, ca pe o jucărie. *Aşa giocureaşte împărăţiile, lumea aşa prăvăleaşte.* GCR. I 204/11].

— Din lat. **jocus, -um** «glumă». Înţelesul de «dans» se datoreşte influenţei slave (cf. *igra* în bulg. şi sârb. cu înţelesul «joc» şi «dans»).

JOCĂN s. m. *Nom de boeuf* (né un jeudi). — Nume de bou (născut joia), joian. *Când fată vaca, i se pune viţelului un nume: Duman, Dumana, Lunea, Marţolea, Jocan, Jocana.* DAMÉ, T. 29. [Feminin: **jocână** s. f. = nume de viţea (născută Joia). ib.].

— În loc de *joican* (masculinul dela *joica*), derivat din **joi.**

JOCÁNĂ s. f. v. **jocan.**

JOCHÉI(U) s. m. v. **jocheu.**

JOCHÉU s. m. 1°. — 2°. *Jockey.*

1°. † (Mold., unde se confunda cu «ciocoiu» (II, 1), prin care-l şi traduce STAMATI) Slugă, cf. lacheu, valet. *Într'un cuvânt, a să fie jokeiu. — Ciocoiu! — Jokeiu am zis, care-i o zicere englezească ce însemnează mai tot aceea.* C. NEGRUZZI, I 298. *Un drăcşor mititel şi frumuşel ce împlinea slujba de jochei (ciocoiu), pregăti toate cele trebuitoare.* id. 88. Cf. III 172/22. *Parcă-i văd cum urmează primblarea împreună... jocheul rămâne cine ştie unde.* I. NEGRUZZI, IV 333.

2°. (În limbajul curselor de cai) Călăreţ de profesie care încalecă caii de curse. *Iapă sură, pe care o încălecă un jocheu a nu ştiu cărui domn.* C. NEGRUZZI, I 42. *Caschetă de jocheu fără cozoroc.* C. PETRESCU, C. V. 46. **Jockey-club** : societate care se ocupă cu îmbunătăţirea rasei cavaline, cu aranjarea alergărilor de cai; club în care se întâlnesc membrii acestei societăţi (recrutaţi mai ales dintre aristocraţi, sportsmeni, bogătaşi). [Şi : **jochéi(u)** s. m., scris (cu ortografie englezească) şi **jockéy** s. m.]

— *N.* din engl. **jockey** (diminutivul numelui *Jock*, forma scoţiană a lui *Jack* = fr. *Jacques).*

JOCKÉY s. m. v. **jocheu.**

JOCNÍ vb. IV[a] *Tomber par terre.* — A cădea, a pica la pământ (Straja, în Bucov.). Com. AR. TOMIAC.

— Onomatopee. Cf. pocni, jocot.

JOCORÍ † vb. IV v. **joc.**

JÓCOT s. a. *Gambade, saut.* — Săritură, joc. *Jocole copilăreşti, râsete, poftă de joc, incuri, incote, hârjoane, obrăznicii, sbenghiueli.* CREANGĂ, GL. *Ia'n mai staţi, flăcăi, mai staţi Şi din jocote 'ncetaţi!* ŞEZ. XII 35. *De drag nu mai putea, Numa'n jocote mi-l lua, De să mira lumea* GIUGLEA-VÂLSAN, R. S. 176.

— Pare a fi un derivat cu suf. **-ot** din acelaşi verb onomatopeic din care derivă şi *jocni* şi apropiat, prin etimologie populară, de **joc.** Cf. şi jopoti şi juhăt.

JOCŞÓR s. a.
JOCULÉŢ s. a.
JOCUŞÓR s. a.
JOCÚŢ s. a.
} v. **joc.**

JÓFĂ s. f. v. **julfă.**

JOGĂRÁR s. m.
JOGĂRÉAN s. m.
JOGĂRÍT s. a.
} v. **joagăr.**

JOI s. f. 1°.—2°. *Jeudi.*

1°. Subst. A cincea zi din săptămână (începutul socotindu-se de Duminică), între miercuri şi vineri. *Postiea fariseiul doao zile în săptămână, luni şi joi.* CORESI, EV. 16/25. *Joi în 30 zile a lui Septemvrie.* LET. II 401/27. *Auzi, bade, acuma joi, Pune clopote la boi.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 68. *Apoi joile-s legate, N'oiu lucra să-mi fac păcate.* ib. 426. *Într'o joi după Crăciun, La cătane m'a luat.* ib. 319. #**De joi până mai apoi** CREANGĂ, P. 141. *Uită de joi până mai apoi.* BARONZI, L. 65/12. *Da, de când te-ai deprins, măi badeo? De gioi pân' mai apoi?* ALECSANDRI, T. 922. *A aşteptat de joi pân' mai apoi.* PAMFILE, J. II. **Joi mai de apoi** s. **joi după Paşte** = la Paştele calului = niciodată (se spune spre a se arăta că ceva nu se va întâmpla). ZANNE, P. IX 409, I 42. **De Joi în Paşti** = rar, la intervale de timp mari. ib. I 43. **Joia-mare, joimăre** s. m. **joimâri** s. m. plur., **joimár** s. m., s. **joia-patimilor:** joia ultimă din păresimi (postul-mare). ŞEZ. VI 21, 22, XVIII 204, MARIAN, SE. II 267, GOROVEI, CR. 70. *Învăţătură la gioi-mari noaptea.* VARLAAM, C. 1002. *În gioi mare.* DOSOFTEIU, V. S. 852. *Noaptea, spre joi-mari, din săptămâna cea mare.* PAMFILE, COM. 28. Cf. S. V. 76, D. 103, 105. *În spre joi-mari se dă foc la gunoaie.* ŞEZ. III 49/11. Cf. 105/21, 122/26. *Din joia joimarilor, Din Vinerea Paştilor.* MATEESCU, B. 38, cf. TEODORESCU, P. P. 584b. *Obiceiu în ziua joimarilor.* A. V 396. *În seara joimarului.* H. IV 91. *Joimarele... înainte de Paşti.* MARIAN, Î. 383. *A îndruga ca de joimare* = a flecări, a spune verzi şi uscate. ZANNE, I 87. **Joia-verde** = joia din săptămâna Rusaliilor. COSTINESCU, cf. ŞEZ. XII 168. *Prin unele părţi din Oltenia precum şi prin jud. Muscel* [a noua joi] *se chema Joia-verde.* PAMFILE, S. V. 4. *Joia-verde este sărbătoare poporală.* COMOARA SATELOR V 2. **Joia furnicilor** = joia din săptămâna albă (MARIAN, SE. I 256) s. a brânzii (MUSCEL 27). **Joia-apelor.** ŞEZ. XIII 165, **Joia-iepelor** = joia din săptămâna mare (MUSCEL, 30), de dinaintea lui Sân-Toader (PAMFILE, B. 35) ; se mai numeşte şi târgul-iepelor. *Cei ce muncesc la Joia-iepelor, numită şi târgul-iepelor...* PAMFILE, B. 35. **Joia mânioasă** : a noua joi după Paşti. Sătenii o ţin pentru ca piatra să nu le strice holdele. H. II 303. *Pentru marea ei ură cu care loveşte în cei ce-i nesocotesc ziua, poporul român din părţile Moldovei de jos... numeşte* [a noua joi] *Joia mânioasă.* PAMFILE, S. V. 4. **Joia tuturor jivinelor** = joia din săptămâna brânzii. MARIAN, SE. I 256. **Joia nepomenită** (s. **necurată**) = (în Banat) joia din săptămâna albă. id. 255. **Cele Joi** (s. **Joile grele** s. **Joile păzite**) sânt cele din urmă două joi din cele nouă ale cinzecimii luminate. PAMFILE, S. V. 1. | (Mitol. pop.) **Sfânta Joi** e, în poveştile noastre, o zână binevoitoare. Cf. ŞEZ. XIII 1.

2°. Adverb (Adesea subt forma articulată **joia)** În ziua s. zilele de joi. *Orice lucru să-l începi joia.* ŞEZ. I 126/39. *Joia-i rău de dobitoace.* ib. II 136/18, cf. I 13/25, III 200/13.

— Din lat. **Jovis** [dies] «ziua lui Joie». Cf. joimăriță.

JOÍ vb. IV[a]. 1°. *Contenter, rassasier.* 2°. *Suffire à.* 3°. *Résister, tenir.* — (Banat, Transilv., Mold.). 1°. Trans. A mulțumi, a îndeplini, a satisface, a intra în voie cu ceva (ION CR. IV 59); **spec. a** sătura (de apă, de sare, etc.), a avea de ajuns (ȘEZ. V 75/1). *Și cu mare cheltuială stătu țărei, neputându-l geui cu cât îi da.* LET. III 37. *Să poată geui și trebuințele Domniei sale.* MAG. IST. III 70/15. *Un om... mânca pe zi câte trei care de pâne și bea câte trei buți de vin, încât femeia lui cocea toată ziua și toată noaptea la pâne și abia îl putea giui.* SBIERA, P. 167/38. *Nu-l putem jioi* (= sătura) *cu rachiul* (Putna). CONV. LIT. XLIV, vol. II 268. *Să-i bată focu' de copchii, că, cât le dau, și nu-i mai pot giui!* ION CR. IV 59. *Așa-i de bun fânu', de nu le mai pot gioi* [vitele] *cu el.* ȘEZ. V. 75/1. *N'am cu ce-l gioi* = n'am de ajuns. ib. || Refl. (Despre porcii de îngrășat) A nu mai primi mâncare, a se sătura de mâncare. *Porcii s'or joit.* FRÂNCU-CANDREA, R. 102.

2°. Intrans. (construit absol. sau cu prep. cu ori cu conj. să) și refl. A birui (LB.), a se ajunge cu ceva, a ieși la capăt (DR. IX 757), a răzbi, a prididi, a dovedi. *Nu mai ajuesc popii și dascării* (= dascălii) *cu predicele și învățăturile, să-i aducă la breazdă după voia lor.* MARIAN, INS. 133. *N'am bani, nu gioesc să-mi țin copiii la școală* (Maramureș). DR. IV 757. *Nu mă joiesc (cu lucru)* (Lipova). Com. V. ONIȚIU. | Trans. A învinge, birui. *Nu mai pot joi lucrul acesta* (Arad). Com. I. BODEA.

3°. A suporta, a răbda, a îndura. *De când ne-am luat noi, tot aice dormim în poiată și eu nu mai pot giui acumă, căci n'am fost învățată așa.* SBIERA, P. 43/29.

[Și: **geoì** vb. IV[a], **giuì** vb. IV[a] ANON. CAR., **juì** vb. IV[a] LB.; — **ajuì** vb. IV[a]; — **jorì (giorì** ȘEZ. V 75/1) vb. IV[a]].

— Din ung. **gyönni, gyünni** (dialectal pentru *jönni*, prez. *jövök* și cu sensul lui *kijönni* = germ. auskommen = venir à bout). N. Drăganu, *Dacoromania* IV, 756-758.

JOIÁN s. m. *Nom de bœuf* (né un jeudi).— Nume de bou fătat joia. RĂDULESCU-CODIN, F. Cf. H. II 117, 131, 382, III 226, 472, X 44. [Feminin: **joiánă** (gen. dat. *joienei*) = nume de vacă fătată joia. *Dacă fată o vacă joia, i se pune numele Joiana.* MUSCEL, 110. *...vacilor să le zici... mărtina, miercureana, miercana, joiana, vinerica...* JIPESCU, O. 49. *Lasă să-l mânce, lua-l-ar dracu' că face joiana altu'.* ȘEZ. IX, 91. *I crescu un corn cât al joienei noastre.* RETEGANUL, P. II 78/18. Cf. III 83/4; H. II 120, 131, 243; IX 54; X 44; XI 505. | Diminutive: **joienél** s. m. = numele unui viței și bou fătat joi. MARIAN; — **Joenícă** s. f. = numele unei vițele și vaci fătate joi, id.].

— Derivat din **joi** cu suf. **-(e)an.**

JOIÁN s. m. (Bot.) *Oenanthe-safranée.*— Plantă ierboasă cu flori albe. Rădăcinile acestei plante conțin un suc galbin-portocaliu. PANȚU, PL. [Și: **joină** s. f. = Oenanthe silaifolia și Phellandrium. PANȚU, PL.[2]] — Cf. joaie.

JOIÁNĂ s. f. v. **joian**[1].

JOIÁNĂ s. f. (Cor.) *Danse paysanne.* — Joc țărănesc. ION CR. I 155; Cf. PĂRVESCU, H., JIPESCU, O 52, H. III 80 Cf. II 82, 290; IV 90, 203; VI 233; VII 426; IX 128; 376. — Cf. joiană.

JOÍCĂ s. f. — *Nom de vache* (née un jeudi). — Nume de vacă fătată joia. MARIAN, H. XVIII 141. [Diminutiv: *joichiță* s. f. H. XVIII 141].

—Derivat din **joi,** cu suf. **-că.** Cf. joian[1].

JOICHÍȚĂ s. f. v. **joică.**

JOIENÉL s. m. }
JOIENÍCĂ s. f. } v. **joian.**

JOIMÁR s. m. }
JOIMÁRE s. m. } v. **joi.**
JOIMÁRI s. m. plur. }

JOIMĂRÍCĂ s. .f (Mitol. pop.) v. **joimăriță.**

JOIMĂRÍȚĂ s. f. v. **joimir.**

JOIMĂRÍȚĂ s. f. (Mitol. pop.). 1°. *Méchante fée* qui punit les jeunes filles qui n'ont pas achevé leur ouvrage. *Épouvantail. Femme errante.* 2°. Troupe de jeunes gens dont l'un se déguise en fée malveillante. 3°. *Hibou* (Strix bubo). — (Munt.).

1°. Ființă mitologică având înfățișarea unei femei urîte și spurcate, cu cap mare și cu părul despletit, cu dinții mari și rânjiți, după credința unora chiar sfânta Joi (H. I 314), după a altora o țigancă urîtă (H. I 173, PAMFILE, DUȘ. 108), care apare ca o fantomă (H. I. 493) **sau nălucă** (H. II 83), spre a controla dacă fetele și femeile tinere au terminat de dărăcit (H. IV. 14) sau de tors până în ziua de Joi-mari toată cânepa, inul și lâna. Pe cele ce le găsește rămase în urmă cu lucrul le pedepsește asprù, fie că le fură ouăle de subt cloșcă (H. III 439), sau pune foc cânepii și lânii (H. II 126), ori dă foc la cârlții netorși (H. IV 46, 91), fie că pârlește chiar pe femeile lenețe (H. IV 14), le frige (H. II 4) și le taie unghiile (H. II 103), cu degete cu tot (H. II 15), ori le «ucide» degetele cu un ciocănaș de fier și le pune mânile să se frigă (H. III 314). Cf. MARIAN, SE. II 267, PAMFILE, DUȘ. 103, 105, CR. 170. *Joimărițele* sânt niște femei și se fac bivol, negură, câne și vin pe la clăci, seara, hodorogesc și întorc lucrurile de prin pod, intră chiar în casă și apriud caierele femeilor. H. 320. *Dracu... ședea în casă pustie... cu Muma-păduri[i], ou Joimărița.* JIPESCU, O. 115; cf. 9. | *Joimarița* e o femeie cu o tigaie cu cărbuni aprinși, care torturează pe femeile ce lucrează spre Vineri, punându-le cu ochii pe cărbuni. H. II 258. # *Ei, chef Joimărico !* = vorbă să fie, nu se poate! H. IX 9. || Copiii ce plâng sau fac gălăgie sânt speriați cu venirea *Joimăricăi.* PAMFILE, DUȘ. 108. | P. ext. Sperietoare, ciuhă. *Mărită-mă, măiculiță, C'am ajuns o joimăriță.* TEODORESCU, P. P. 337 | P. anal. Despre o femeie care nu doarme noaptea și îmblă în toate părțile se zice că *îmblă ca o joimăriță.* H. II 90.

2°. Obiceiu, în ziua joimarilor (H. V 396), numit pe alocuri și cât-mât (H. XI 180). *Joimăriță* este umblatul ce fac flăcăii prin sat din casă în casă, unde este fată mare; unde găsesc în seara joimarului cânepă sau in sau lână netoarsă până atunci, le iau și le pun pe foc ca să arză, iar fata, ca să nu-i arză cânepa ori inul, le dă ouă. Acest umblat se zice: *am fost cu joimarița; vin flăcăii cu joimarița; a plecat cu joimarița.* H. XI 9. *Joimarica* este un obiceiu că joi seara, în ziua joimarilor (săptămâna mare), umblă băieți prin sat ca să strângă ouă pe la fiecare casă, pe la fete, strigând: *Câți-câți, Tors-ai câlți? Două ouă'ncondeiete, Puse bine pe perete.* Mai vorbește poporul că în acea seară au căutat Jidovii să prinză pe Domnul Hristos. H. V. 396. | În ziua de joimari era obiceiul să se travestească o femeie sau un

bărbat glumeț. Aceasta se numea *joimăriță*. Ea umbla din casă în casă pe la cei ce aveau fete și băieți și chiar pe la femeile mai proaste făcea o aspră inspecție asupra lucrului din iarna trecută. H. III 76. | În ziua de joia-mare, făcând foc de bozii, femeile în revărsatul zorilor ocolesc de trei ori cu un colac cu lumânare și cu tămâie aprinsă, pe care-l dau de pomană ursindu-l *joimăriței*. H. IV 91.

3°. (Ornit.) Buhă, bufniță. POLIZU, ap. MARIAN, O. I 208.

[Și: **joimărícă** s. f. H. II 4, 15, 34, 83, 103, 126, III 314, 439, IV 14, V 396, XI 180 (cu plur. *joimărele* MARIAN, SE. II 273, H. XVIII 270), care mai însemnează și: o sărbătoare cu pericol (= primejdioasă pentru cei ce n'o țin) înaintea Rusaliilor (!) H. II 208 ; — (prin etim. pop., după *marți)* **joimarți** s. m. plur. JAHRESBER. XIX-XX 49, PAMFILE, J. II 264, 398.].

— Derivat din **joimar(i)**, cu suf. **-iță (-ică)**.

JOIMÁRȚI s. f. (Mitol. pop.) v. **joimăriță.**

JOIMÍR s. m. 1°. *Mercenaire.* 2°. *Vaurien.* — 1°. † Mercenar polonez. *Iar Potoski au fost strâns la vro patru mii de jolnir[i]* (a. 1635—45). IORGA, D. B. 53. Cf. XVI 106. *Pusă ighemonul doi jolniri de-l uciseră venind asupră-i.* DOSOFTEIU, V. S. 220. Cf. 29_2, 244_2. *Și mulți joimiri au scos și pre toți i-au tăiat.* M. COSTIN, ap. GÂDEI. *Au așezat oaste joimiri Moldoveni și Leși.* LET. II $263/_{20}$. *Joimirii în Țara-leșească, ce mănâncă gospodarii casei, mănâncă și ei.* ib. $229/_{20}$. *Veni din Țeara-leșească cu 800 de jolniri.* MAG. IST. IV $305/_6$. Cf. I $242/_2$ III $23/_{10}$, V $163/_3$. *Și Mateiu Sturdza toat(ă) viiața lui au petre[cu]t-o pen țăr[i] streine... fiind joimir la steaguri* (a. 1701). IORGA, S. D. VI 268. *Scutește de orice bir pe joimirii roșii de la steagul cel mare agesc* (a. 1736). CAT. MAN. I 237 (509). *Râvna fanaticească... înalță făr' de rușine drept Dumnezei toți joimirii.* KONAKI, P. 303. *Supt conducerea acestuia, un podghiaz de câteva sute de joimiri sosește într'o dimineață fără de veste.* C. GIURESCU, BUL. COM. IST. I 188. *Peste douăzeci de ani, Polonii cuceriră Țara de sus și Joimirii, Cazacii lor stătură și în Putna, poruncind și jăcuind.* IORGA, B. 137.

2°. Ștrengar. *Să țiu eu patru joimiri în casă !* ȘĂINEANU, D. V. Cf. DDRF.

[Și: **jolnír** † s. m., **jomír** s. m. DDRF. | Feminin: (prin apropiere de *joimăriță)* **joimăríță** s. f. = soția joimirului. BRĂESCU, H. 67].

— Din rut. **žovnir**, idem = pol. **žotnierz**, iar acesta din germ. *Söldner* «mercenar»; cf. BOGDAN, O. 375. Cf. dubletul joldunar.

JOINĂ s. f. (Bot.) v. **joian**[2].

JOJÁR s. m. sing. În expresiunea : *peștele e jojar !* = peștele e prost de tot : e putred ; coada-i mișcă, capu-i pică ! CIAUȘANU, V.

JOLD s. a. 1°. *Corvée, prestation en nature.* 2°. *Salaire.*

1°. Muncă fără plată, corvadă, cf. gloabă, clacă. *Shold* = stipendium. ANON. CAR. *Vor fi scutiți poslușnicii de caii de olac... de podvoade, de joldure* (a. 1595). IORGA, S. D. XVI 158. *De jold* = fără plată, de geaba. *Să aveți a-i lăsa în pace de dajde, de zloți,... de unt, de miere, de său, de piei, de cară, de jold, de podvoadă și de cai de olac, de desetină, de stupi* (a. 1673), id. ib. V. 235. # *(A ajunge)* **de jold** = de batjocură, de ocară. *De jold: de ocară obștească s'au zis.* PRALE, PS.; ap. CA. 658.

2°. În expresia slavă: *na jold* cuvântul își păstrează înțelesul etimologic : «cu leafă». *Boierii și curtenii căpătau soldă de la domn, ei mergeau, cum se zicea atunci, în leafă «na jold».* BOGDAN, O. 407, cf. 409.

[Plur. *joldure*].

— Din pol. **żold** «leafă» sau ung. **zsold** «leafă» (germ.. *Sold* ⟨lat. *solidus).* Cf. joldunar și tripletul soldă și solzi.

JOLDEÁLĂ s. f. (Bot., Crom.) v. **jolteală.**

JOLDUNÁR † s. m. *Mercenaire.* — Mercenar, lefegiu. *Lei 6 dela 4 joldunari.* URICARIUL, XIX $341/_{10}$. *191 lei pe an 8 joldunari.* ib. $393/_{11}$. *6 lei de la 4 joldunari, câte un pol leu de unul.* N. A. BOGDAN, C. M. 65.

— Din germ. **Söldner** «mercenar», prin mijlocire slavă. Cf. dubletul joimir.

JÓLFĂ s. f. v. **julfă.**

JOLGENÉSC, -Ă adj. În: *măr jolgenesc:* un soiu de mere. H. XVII 226.

JÓLGIU s. a. v. **jolj.**

JOLJ s. a. 1°. *Toile fine.* 2°. *Mouchoir.* 3°. *Linceul.*

1°. Pânză subțire și fină, giulgiu (1°). *Jolgiul, cu puține excepțiuni, încă n'a străbătut la acești fii de munte.* MOLDOVAN, Ț. N. 389. *Așterne... și viguri de jolgiuri.* ALEXICI, L. P. $164/_{22}$. Cf. $84/_7$. *Bine-i stă mândri[i] gătată* (= gătită), *Tot cu joljuri de la șatră.* STAN, M. 256.

2°. Batistă. *Îmi cumpăr niște joljuri* = batiste. VICIU, GL.

3°. Pânza de pe ochi la mort (BRAN, S.), lințoliu, giulgiu (3°).

[Plur. *joljuri.* | Și: **jólgiu** s. a.]

— Variantă a lui **giulgiu** (din ung. **gyolc,** idem).

JÓLNĂ s. f. *Écrouelles* (chez les animaux). — (La vite) Umflătură, bubă-mare (Com. A. TOMIAC), bolfă la grumaz (MARIAN), scrofulă (MARIAN). *De scrofuri (jolne) nu se descântă.* GRIGORIU-RIGO, MED. I 164 ; cf. H. VI 11. [Și: **jórnă, joárnă** s. f. H. XVI 448. | Derivat: **jolnoáică** s. f. LUPESCU, ap. TDRG.].

— Din rut. **žolna** «scrofulă» TDRG.

JOLNÍR † s. m. v. **joimir.**

JOLNOÁICĂ s. f. v. **jolnă.**

JOLTEÁLĂ s. f. (Bot., Crom.) *Herbe-à-jaunir (Genista tinctoria).* — Planta «drobiță» — prin alte regiuni «gălbănarea» (ION CR. III 251) — întrebuințată la țară la vopsit galben (H. I 97). Pentru a pregăti galbenul foarte frumos din această plantă, i se iau frunzele și trunchiul, se fierb bine în apă, se strecoară apoi zeama, dându-se buruienile afară, și se împietrește cu piatră acră. PAMFILE-LUPESCU, CR. 57. Cf. CONV. LIT. (1911) 937 ; H. XII 20, 114 ; ȘEZ. V 103. [Se mai numește și : **joldeálă, julgheálă, jugheálă, soldeálă, șordeálă, suldeálă, șuldeálă** s. f. PAMFILE-LUPESCU, CR. 57, **șoldeálă** s. f. = plantă care crește înalt și face în vârf măciulii ; are floare albastră-roșiatică. H. XII 20, cf. 114].

— Din bulg. **žaltilo** «culoare galbenă». CAPIDAN (cf. și A. Scriban în *Conv. lit.* a. 1911, p. 937).

JOLÚB s. a. *Crèche.* — (Rutenism, în Bucov.) Iesle (Gogolina). Com. AR. TOMIAC.

— Din rut. **žolub,** idem.

JOLÚDĂ s. f. *Enflure.* — (Rutenism în Transilv. de nord). Umflătură ce de-abia se cunoaște. BUGNARIU, NĂS.
— Din rut. **žoludĭ** «ghindă».

JOMÍR † s. m. v. **joimir.**

JOMP s. a. v. **joampă.**

JÓNCĂ s. f. *Jonque.* — Corabie mică întrebuințată de Indieni și Chinezi. *Iată o joncă aurită pe albastrul apei line, Cu vântreli de rogojină și cu vâsle de sandal.* ALECSANDRI, P. III 84.
— *N.* după fr.

JONCĂNEÁLĂ s. f. *Querelle, bagarre.* — (Transilvania). *Bătaie, ceartă.* PAȘCA, GL.

JONCȚIÚNE s. f. v. **junctiune.**

JONGLÁ vb. I[a]. *Jongler.* — I n t r a n s. (construit a b s o l. s. cu prep. c u) A arunca în aer și a prinde cu mâinile mai multe obiecte cu mare dibăcie; f i g. (t r a n s.) a se arăta foarte abil în mânuirea unor lucruri. *Spiritul acesta jongleză cu corpii cerești, cum ar jongla cu niște mingi sau portocale.* CARAGIALE, N. F. 149/7. *A ajuns să jongleze cinci-șase sute de cuvinte dintr'o limbă.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. [F a m i l i a: (fr. *jongleur* ⟨lat. *joculator)* **jongléur** n. m. (rostit ca franțuzește, scris și **jonglér, jonglór)** = artist de circ s. varieteu care se produce jonglând cu diferite obiecte în chip măestrit; — (fr. *jonglerie)* **jongleríe** s. f. = îndemânare, măestrie de jongleur; f i g. mijloc iscusit prin care cauți să păcălești pe cineva].
— *N.* din fr.

JONGLÉR s. m.
JONGLERÍE s. f.
JONGLÉUR s. m.
JONGLÓR s. m.
} v. **jongla.**

JONTĂNÍ vb. IV[a] *Faire du bruit.* — (Transilv.) A face zgomot (PAȘCA, GL.); s p e c. (despre o lovitură s. bătaie) a suna, a face strepet prin lovitură de secure în lemn (VAIDA), a b o c ă n i.

JOPĂÍ vb. IV(a) v. **jap**[1].

JOPÂRLÁN s. m. *Gros lièvre.* — Iepure mare. Com. AR. TOMIAC.
— Cf. rut. *žopiti* «a se piti».

JOPOTÍ vb. IV[a] v. **jap**[1].

JÓRDĂ s. f.
JORDĂÍ vb. IV[a]
JORDĂNÍ vb. IV[a]
JORDEÁ s. f.
JÓRDIE s. f.
JORDÍȚĂ s. f.
} v. **joardă.**

JORÍ vb. IV[a] v. **joi.**

JÓRMĂ s. f. *Dîme.* — (Rutenism, în Neamț, Suceava) Uium, dijmă la moară. A. SCRIBAN.
— Din rut. **žorna** «râșniță». A. SCRIBAN.

JÓRNĂ s. f. v. **jolnă.**

JÓRPELIȚĂ s. f. (Păst.) v. **jerpeliță.**

JOS, JOÁSĂ adv., adj. s. a. I. 1°. *En bas, par terre.* 2°. Fig. *Bas* (en parlant de l'extraction). 3°. *En bas, au bas bout.* 4°. *Bas* (en parlant du chant). 5°. *Moins* (en parlant de l'âge). 6°. *Bas* (en parlant des prix). 7°. *Bas* (en parlant des astres près de se coucher). 8°. *Au Midi.* 9°. *En bas* (en parlant des organes génitaux). 10°. *A bas!* II. 1°. *Bas.* 2°. *Commun, vulgaire.* 3°. *Bas, profond* (en parlant d'un son). 4°. *Bon marché, de bas prix.* III. 1°. *Le bas, la partie basse.* 2°. *La partie finale.* — In opoziție cu «sus».

I. 1°. A d v. (Arată o s t a r e) Situat mai aproape de pământ, care se găsește relativ subt un loc mai ridicat; p e p ă m â n t. *Cealea ce-s susŭ, josŭ face-le.* CORESI, EV. 13/22. *Și jos la pământ zac.* MOLITVELNIC (1633), ap. GCR. I 85/23. *Șezând lepădat gios..., acolo îl îngropară* (a. 1777). GCR. II 117/25. *Maica era tologită gios, între două scaune.* DRĂGHICI, R. 26. [Calul] *chiamă nencetat Pe stăpânu jos culcat.* ALECSANDRI, P. 19. *Jos pe vale.* EMINESCU, P. 161. *Sus senin..., jos verdeață.* COȘBUC, F. 127. *Vezi tu colo pe cineva ghemuit jos și mititel?* CREANGĂ, P. 51. *Calul... zboară cu dânsul în înaltul cerului și apoi, dându-și drumul, se face Spânul până jos praf și pulbere.* id. ib. 278. *Cântă cucu jos pe iarbă.* JARNIK-BÂRSEANU, D. 220/14. (În opoziție cu î n p a t, p e s c a u n, p e v a t r ă, etc.) Pe podele. *Mă culcam pe vatră..., Ba și jos une-ori.* ib. 443/4. ‖ (Despre caturile unei case) *S'a mutat jos* = la etajul de dedesubt, la parter, la subsol. # **A rămânea jos** = nefăcut, neexecutat, baltă. *Să nu rămâie jos nici o poruncă împărătească.* AXINTE URICARIUL, ap. TDRG. *A, asta nu poate rămâne jos! Eu, când îmi linge cineva palma, eu turbez!* CARAGIALE, T. II 121/18. *Treabă rămasă jos* = fr. affaire manquée, avortée. PONTBRIANT. ‖ (În legătură cu verbe care arată o mișcare) În direcția pământului, spre s. la pământ, la vale. *A da jos* (în opoziție cu a p u n e s u s s. a r i d i c a, a u r c a, a a b u r c a) = a lua dintr'un loc mai înălțat și a coborî s. coborî ceva s. pe cineva; *a se da jos* (în opoziție cu a se u r c a) = a se coborî; (de pe cal) a descăleca; † *a frânge jos* = a înfrânge; *a (se) lăsa jos* = a lăsa din mână, a(-și) da drumul spre pământ, a se culca, a se trânti; † a renunța de a mai face ceva; *a pune jos* = a lăsa din mână, a pune pe masă, pe pământ, etc., a depune, (în Transilv., după ung. *letenni)* = a pune (banii) pe masă, în palmă; *a sta jos* = a ședea, a se așeza; *a trage jos* = a lua jos (mănușa), a beli (pielea). (Aproape pleonastic, întărind însă într'un grad oarecare ideea de mișcare în direcția pământului, și:) *A (se) așeza (pune) jos, a cădea jos, a (se) (s)coborî jos, a îngenunchia jos, a ședea jos. Căzu josŭ pre (= la) picioarele lui.* CORESI, ap. GCR. I 27/8. *Și voiu frânge jos pre trufiă.* LEVITIC, ib. I 4/33. *Să cadză josŭ la pământ.* PRAV. MOLD. 66. *Îngenunchi jos.* GCR. II 98/13. *Văzând rugămintea lui Antiohvodă, le-au lăsat toate jos.* NECULCE, ap. TDRG. *Pune jos zece florinți!* BARAC, T. 59. *O săgeată... lovește scutul... Ș'o respinge — o svârle jos.* ALECSANDRI, P. III 14. *A sărit jos din pat.* COSTINESCU. *Lasă jos perdeaua* = fr. baisse le rideau. PONTBRIANT. *Trebue să dați jos acest zid* = fr. vous devez abattre ce mur. ib. *Se lăsă o leacă jos pe iarbă și adormi dus.* CREANGĂ, P. 158. *Așterne cojocul și se pune într'o rălă jos, lângă foc.* id. ib. 131. *Umple o tavă cu jăratic... și o pune jos între cai.* id. ib. 194. *Iedul... se dă iute jos din horn și încuie ușa bine.* id. ib. 25. *Se dete fata jos din pom.* ISPIRESCU, L. 28. *Cum se dete jos, calul îi sărută mâna.* id. ib. 9. *Șezu iarăși jos.* id. ib. 35. *Se așeză și el acolo jos.* id. ib. 34. *Frunza'n codru jos cădea.* JARNIK-BÂRSEANU, D. 311/18. *Și mi le scoboară jos.* ib. 456/16. *Jos se*

scoborau. TEODORESCU, P. P. 18b. *De sus în jos* = în direcţie verticală coborîtoare. *A privi pe cineva de sus în jos* = cu dispreţ. **De sus până jos** = întreg, de tot. *Hărtănit de sus până jos.* ISPIRESCU, L. 28. *Noroiul m'a stropit de sus până jos.* **De jos în sus** = în direcţie verticală urcătoare.

În legătură cu prepoziţii: **În jos,** arată direcţia spre pământ s. la vale. *Angios* = deorsum. ANON. CAR. *Slugile ce vor îmbla şi în sus şi în gios.* PRAV. MOLD. 51₂. *Ceale de sus să pogoară în jos şi ceale de jos... merg în sus.* HRONOGRAF, ap. GCR. II 73₁₀. *Bertold era într'acest chip...: buzile lăsate în gios* (= atârnând)..., *barba deasă şi foarte pe gios.* BERTHOLD, ap. GCR. II 118/₂₅. *Pe aice tot în gios le era drumul mergerei lor.* DRĂGHICI, R. 19. *După treburile sale alergând în jos şi'n sus* (= în toate părţile). PANN, E. I 89. *În jos de Iezer* (= mai la vale de I.), *pe moşia Dunăchenii.* ODOBESCU, II 211. *Ea priveşte-atunci în jos* (= plecând ochii). EMINESCU, P. 103. *Da, stăpâne, zise Harap Alb, lăsând ochii în jos...* (= umil). CREANGĂ, P. 208. *Se lăsă în jos* (= îşi dete drumul coborînd) *ca o săgeată.* id. 196. *Mai în jos de el stă maica privind.* TEODORESCU, P. P. 19. *Mai în jos pe rămurele, Cântă două păsărele.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 192/₁₉. *De la brâu în jos.* ib. 70/₁₅. **Cu faţa în jos** (în opoziţie cu pe spate) = întors (pe burtă); **cu capul în jos** = alandala; cu capul plecat; răsturnat; **cu nasul în jos** = supărat, umilit (din cauză că n'ai izbutit în ceva s. nu ţi-a mers bine). *Il culcă pre un pat... cu faţa în jos.* MINEIUL (1776) 174²/₁. *Lumea asta ie pe dos, Toate merg cu capu 'n jos.* CREANGĂ, P. 248. *Să te văd întorcându-te cu nasul în jos!* ISPIRESCU, L. 15.

De jos, arată starea subt ceva s. (mai ales) direcţia urcătoare; (atributiv) inferior. *Un vad de moară în gârla Putnei de gios, la Făurei* (a. 1669). BUL. COM. IST. IV 16. *L-au rădicat de jos.* MINEIUL (1776) 162²/₂, cf. C. NEGRUZZI, I. 146. *Locueşte în etajul de jos. Falca de jos* = inferioară. COSTINESCU. (După fr. *Pays-bas)* **Ţările de jos** = Olanda şi Belgia.

Din jos, arată direcţia din spre pământ, din vale; (mai rar) situaţia subt ceva, inferior (=de jos), la vale de... *Den sos* = lat. infra. LEX. MARS. *Sâmtŭ... doaă coarde, una din gios.* VARLAAM, C. 222/₈. *Spânzurat îl strupiră şi din gios aşternură jeratec.* DOSOFTEIU, V. S. 95, cf. MINEIUL (1776) 186¹/₂. *Tot venea Turcii vârtos din gios.* LET. II 355/₁₈. *Au făcut doao verigi de aur şi au pus preste amândoao umercele cei preste umăr den josŭ de dânsul.* BIBLIA (1688) 68₂. [*Buza*] *din jos.* MINEIUL (1776) 284. *Nu mi-au venit încă buţile cu vin de la viile din jos.* C. NEGRUZZI, I 82. *Când bate vântul din jos, Umple casa de miros.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 17/₁₅. (Prin prep. de se arată locul situat mai sus s. mai la deal, faţă de care poziţia este inferioară) *Pădurea din jos de casa ta să fie tăiată.* RETEGANUL, P. V 48. *Ţundrele sânt până din jos de genunchi.* FRÂNCU-CANDREA, ap. TDRG. **Pe din jos,** arată aceeaşi direcţie, dar mai puţin precizată. *Pe din jos de Orăştie, Vin doi fraţi din cătănie.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 310/₁. *Pe din jos de ochişori, Rumeiorii obrăjori Sânt tocmai ca doi bujori.* ib. 136/₁₂. **Pe jos,** arată o situaţie, neprecizată mai de aproape, la o înălţime mai mică; pe pământ, pe podele; spec. (în opoziţie cu *pe cal, în căruţă,* etc.) pe picioare, umblând, pedestru. *Nime nu s'ar fi riscat a merge pe jos singur pe uliţi după ce înnopta.* C. NEGRUZZI, I 15. *Fugând pe întrecute, când pe sus, când pe jos.* CREANGĂ, P. 273. *Pene împrăştiete pe jos.* id. ib. 11. *Tu-i mere pe sus cântând, Iară eu pe jos plângând.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 301/₁₂. **De pe jos** = de jos, de la pământ. *Şi acum parcă-l văd cât era de ferfeniţos şi cum îşi culegea boarfele de pe jos.* CREANGĂ, P. 148. # *Chilipir de om pe jos* = afacere bună la care se poate ajunge uşor: câştig de care nu ştii să te foloseşti. ZANNE, P. V., 166.

2°. Fig. (Adesea: **de jos, pre jos**) Subt limită, într'o situaţie (socială s. materială) puţin înaltă. (cu deosebire la comparativ) inferior; (atributiv) umil, de rând, din popor; prost. *Den cei mai de josŭ începe Domnul de se sue spre mai marile.* CORESI, EV. 345/₂₁. *Nu era mai de giosŭ cu bunătăţile* (= mai puţin bun). DOSOFTEIU, V. S. 201. *Băgând în de giosŭ sama* (= desconsiderând)... *bucuriile lumeşti...* id. ib. 223. *De va fi om mai de gios, să-l bată ca pre un fur.* PRAV. MOLD. 18₂. *Slugă, ce să dzice om de gios.* ib. 18₂. *Întru nimica n'au fost mai jos decât cei de frunte.* SIMEON DASCĂLUL, ap. GCR. I 143/₂₈. *Postav mai de jos* (= de calitate proastă), *doi zloţi cotu'.* Doc. (a. 1775), ap. TDRG. *Fiind om de gios, cerşu să-l facă tiran la Mitilina.* LET. II 250/₂₃. *Acest nume este puţin... mai de gios decât a unui craiu.* ib. 337/₃₅. *Nu este mai gios decât tată-său la darul vredniciei.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 253/₁₆. *Clasele poporului de jos.* EMINESCU, N. 39. *Cântecul... este... cu mult mai pre jos de ingenioasa improvizaţiune a vânătorului.* ODOBESCU, III 10/₉. # **A fi s. a rămânea (mai) (pe) jos** = a fi întrecut de cineva. *S'au bătut bine... băieţii noştri..., dar şi noi n'am fost mai pe jos.* GHICA, ap. TDRG. *Nu rămâne pe jos în frumuseţe.* IRINEU, S. B. 17. **A nu se lăsa mai pe jos** = a voi să fie egal cu cineva; a nu ceda, a nu se lăsa întrecut de cineva.

3°. (Mai ales la comparativ, despre un pasaj dintr'o carte, o iscălitură) Mai încolo, în cele următoare, la urmă; (despre locurile de la o masă) la coadă. *Au domnit Alexandru-vodă, carele se va pomeni mai jos.* GR. URECHE, ap. GCR. I 70/₁₅. *Ne-am pus deagitele mai jos, ca s[ă se] ştie.* HRISOV (a. 1638). ib. I 87/₁₈. *Şedzu la masă mai gios decât alţâi.* DOSOFTEIU, V. S. 47₂. *Se vede condeiul gios-iscălitului Nicolae.* CAT. MAN. 146 (335).

4°. (Despre voce) Gros, profund. *Cântă prea jos.* P. MAIOR, IST. 133.

5°. (Despre vârstă; şi: **în jos**) Puţin, mic. *De doi ani şi mai în jos.* TEODORESCU, P. P. 105.

6°. (Despre preţ) Ieftin, scăzut, puţin. *Preţul sării... rămânc să fie socotit mult mai jos.* URICARIUL, I 217/₂₆. *Să deie... câte 15 ughi... sau mai jos, precum le-a fi tocmala.* ib. II 35/₂₆. *I-au spus jambaşul că mai jos decât cu 100 fiorini nu poate să-l dea.* BARAC, T. 49. *S'au dat cel puţin cu 2000 de galbeni mai jos decât face.* I. IONESCU, D. 355/₁. *Cât dai chila? — Cu două şuşte. — N'o dai mai jos?* (Auzit în Cernăuţi).

7. (Despre lună şi soare) La apus, aproape de asfinţit. *Ies afară, luna-i jos.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 134/₇.

8°. (Geogr.) La s. spre miază-zi. **Ţara-de-jos** = regiunile sudice ale Moldovei după vechea împărţire administrativă. *Hai... Tocmai în Ţara-de-jos!* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 62.

9°. (După franţuzeşte?) În regiunea organelor genitale (la femei). *E bolnavă jos. O doare jos.*

10°. (Eliptic, în exclamări, după fr.) *Pălăria jos!* = scoate pălăria din cap. *Jos (cu el)!* se strigă, în semn de desaprobare unui adversar, unui orator nesimpatic, etc. *Jos guvernul! Jos tirania!*

II. Adj. 1°. Care nu este înalt, scund. *Casă plină de copii, care mănâncă mămăliga la măsuţa joasă, cu mânile mânjite.* TEODOREANU, M. II 282. *În cămaşă... cu guler jos.* id. ib. II 58. *Coliba aceea era... joasă.* SBIERA, P. 219/₂₈.

2°. De rând, din popor, comun. *Pe cât ea are o naştere de joasă.* ŞEZ. I 103/4.

3°. (Despre glas) Profund, de bas. *Are o voce joasă.* || † P. anal. (Despre vocale) Închis. *Slova a are doao sonuri: unul chiar (= limpede) şi deschis..., altul tâmpit, apus, mai jos.* P. MAIOR, IST. 133.

4. (Despre preţ) Ieftin, mic. *Un preţ mai jos decât acel ce costiseşte în Moldova.* URICARIUL, VIII, 135/38.

III. Subst. 1°. Partea din vale a unui loc. partea inferioară a unui lucru. *După ce ieşi din josul scării întrebă pe soră-sa.* D. ZAMFIRESCU, R. 59. *Partea din josul vadului trebue căutată să fie destul de adâncă.* F. R. ATILA, 47. || Spec. Partea mai coborîtă a terenului. PORUCIC, T. E. 20.

2°. Partea de la sfârşit cu care se termină o scrisoare, un document, articol, etc. şi se pune iscălitura). *Îl întâlnim... în josul uricelor pe care el le compune şi pe care le iscăleşte.* IORGA, L. 132. *Semnătura îi apărea rar şi atunci numai în josul unor articole de culise politice.* C. PETRESCU, C. V. 62.

[Şi: **în a jósulea** adv. = (pe apă) în jos. *Şi se luă ştiuca în a josulea, iute ca fulgerul, de se turbura apa pârâului pe unde trecea.* MERA, B. 164. Cf. în a jos. | Diminutiv: **josişór (joşişór)** adv. = ceva mai jos. *De acolo mai gioşişor... s'au pus doi stâlpi* (1753, Dorohoi). IORGA, S. D. VII 152. | Adjective: **joseán (josán), -ă** adj., **-că** subst. = (om) care locueşte în partea de jos a unui ţinut, a unui sat; spec. (Mold.) locuitor din Ţara de jos; (la plur.) partea de jos a unui sat; fig. om de jos (I 2°), servitor de rând (BARONZI, L. 111/11). *Au trimis Ştefan-vodă pre Petre... şi cu toţi josenii.* LET. 153/20. *Carele strângând den josu — carii să zic joseni — au venitu la Iaşi şi mare gălceavă au făcut Ducăi-Vodă.* MAG. IST. I 361/23. *Ţăranii, mai cu samă Josenii..., cei din ţara de jos.* BĂLCESCU, M. V. 648. *A treia (bere) a josenilor.* MĂNDRESCU, L. P. 207/7. *Am fost în joseni* = în partea de jos a satului (Teiuş). Com. I. BĂLAN ; (cu derivatul) **josăneáscă** s. f. = nume de danţ H. VI 228; — **jósnic, -ă** adj. = comun, nedemn, ordinar, trivial, abject. *Zeiţă... Tu care poţi de odată în vârfuri de mărire Să urci pe cel mai josnic din oameni...* OLLĂNESCU, H. O. 109. *Poporul cel josnic în gânduri.* COŞBUC, Æ. 14/34. *Suflet josnic.* CONTEMPORANUL, I, 686. *Streină de orice calcul josnic.* C. PETRESCU, C. V. 97. | Abstracte: **josíme** s. f. = pătura de jos a poporului; josnicie. *Ce fire naltă, măreaţă! Ş'apoi cu câtă josime !...* KONAKI, P. 274 ; — (derivat de la *josnic*) **josnicíe** s. f. = faptă josnică, caracter josnic. *Deci fie ! Iată, poţi să te apuci Să smulgi ăst suflet dela obârşie Şi dacă poţi să-l prinzi şi să-l aduci Pe calea ta de josnicie.* GORUN, F. 17. | Compus: (neobişnuit) **josculcáre** † s. f. = culcare pe jos. *Posturi şi privigheri şi giosculcări.* DOSOFTEIU, V. S. 59].

— Din lat. pop. **deosum** (clas. *deorsum*), idem.

JOSÁN adj., s. m.
JOSĂNEÁSCĂ s. f. (Cor.)
JOSCULCÁRE † s. f.
JOSEÁN adj., s. m.
JOSÍME s. f.
JOSIŞÓR, JOŞIŞÓR adv.
JÓSNIC,-Ă adj.
JOSNICÍE s. f.
} v. **jos.**

JOŞTÁRÍ vb. IV[a]. *Rosser.* — A jăpiţa, a lovi cu nuiaua pe cineva (Criscior, în Munţii Apuseni). PAŞCA, GL.

JÓSULEA adv. v. **jos.**

JOTÁN s. m. 1°. *Chaton.* 2°. *Lièvre.* — (Bucov.) 1°. Cotoiu, mâţ. || Fig. Om care seamănă la cap cu mâţul. Com. AR. TOMIAC.

2°. Iepure. id.

JOTÁT, -Ă adj. Cuvânt cu înţeles neprecizabil, în poezia pop. cu caracter mistic. Poate, greşeală în loc de «rotat». *Păunii-s jotaţi* (glosat prin «frumos»), *frumos îs gătaţi.* VICIU, GL.

JÓTCĂ s. f. 1°. *Cicatrice,* 2°. *Enflure.* — (Transilv.)

1°. Pielea rămasă goală, după ce s'a stors vreo bolfă s. umflătură, ce a avut-o vita (VICIU, GL.).

2°. Umflătură la gât, gâlcă (PAŞCA, GL.), **bolfă, joludă.** Cf. **jolnă.**

JOVIÁL adj. *Jovial. Jovialement.* — Căruia îi place voia bună, glumele, veselia, «voios, foarte vesel» (STAMATI). *Cantemir apare natural, uneori jovial, din când în când poetic.* IORGA, L. I. 285. *Cu monoclul în arcada sprincenei, părul alb, jovial şi satisfăcut.* PETRESCU, Î. II 191. *Lefegii joviali cu sute de mii de lei pe lună.* CECROPIDE, UNIVERSUL (1930), 20 Noemvrie. | Adv. *Bea şi mănâncă jovial.* TEODOREANU, M. II 49. [Abstract: (<fr. *jovialité*) **jovialitáte** s. f. = voioşie, veselie COSTINESCU), fire de om jovial, dispoziţie voioasă. | Pronunţ. *-vi-al*].

— *N.* din fr. (<it. *gioviale*).

JOVIALITÁTE s. f. v. **jovial.**

JÚĂ s. f. v. **jumătate.**

JUBEÁ s. f. = **giubea.** LB. *O jubè cu mi[e]lu.* URICARIUL, XIV 234/13. *Una jubè de maltin.* ib. XV 347/5. [Şi: **júbă** s. f. H. X 357. | Derivat: **jubéică** = giubeică. VICIU, GL.].

JUBILÁ vb. I[a] *Jubiler.* — Intrans. A simţi o mare satisfacţie şi a-şi manifesta (cu exclamări, strigăte, aplause, etc.) bucuria, a se bucura foarte mult ; cf. triumfa. *Dar, când am auzit că infama întreprindere burgheză... a fost pârlită cu o aşa de frumoasă sumă rotundă... drept să spun, am jubilat.* CARAGIALE, S. N. 182. *Şi tu scrii ? jubilă Dănuţ, bătând din palme.* I. TEODOREANU, M. II 157. *În faţa unei asemenea situaţii, avocaţii nu jubilează,... magistraţii rămân uluiţi văzând că păsurile n'au putut evita dezastrul moral.* UNIVERSUL din 23 Ian. 1931. [La Românii din vechea Austro-Ungarie, învechit (după germ. *jubilieren*) **iubila** vb I[a] = intrans. jubila; trans. a serba jubileul cuiva. *Voiau şi ei să iubileze.* SBIERA, F. 247. | Abstract: **jubiláre** s. f.]

— *N.* după fr. (lat. **jubilo,-are**).

JUBILÉU s. a. 1°.—3°. *Jubilé.*

1°. (La vechii Evrei) Sărbătoare mare ce se serba la 50 de ani odată şi în care se iertau datoriile şi se da libertate sclavilor.

2°. (La catolici) Indulgenţă deplină şi universală pe care papa o acorda, la început, la fiecare 100 de ani, mai târziu, la fiecare 50 de ani, astăzi, la fiecare 25 de ani, şi, în anumite împrejurări, la epoci nedeterminate.

3°. (Sensul obişnuit) Sărbătoare ce se face în onoarea unei persoane care a împlinit un număr mai mare (de obiceiu 50) de ani de căsătorie, de domnie, de împlinire a unei funcţiuni, etc. ; serbare comemorativă a unui eveniment important. *Aniversarele şi jubileele aflărei artei tipografice.* URICARIUL, XIII 341/26. *Austria serbează a tris-*

tei Bucovine răpire dureroasă... E jubileu de moarte, căci prețul de trădare S'au numărat pe racla lui Ghica Domn, ucis ! ALECSANDRI, P. III 338.

[Plur. *-lee*, rar *-leuri*. | La Românii din vechea Austro-Ungarie, mai de mult și în Țara veche, învechit (după germ. *Jubiläum)* și : **iubiléu** s. a. STAMATI, SBIERA, F. 4. *Iubileu național.* ODOBESCU, I 506. | Adjectiv: (fr. *jubilaire)* **jubilár** (și, derivat din *jubileu:* **jubiliar**), **-ă** = de jubileu, care se dă s. se oferă cu ocazia unui jubileu. *Numărul jubiliar al Convorbirilor.* MAIORESCU, CR. II 345. *Medalia jubilară.*].

JUBILÁR, -Ă adj. } **JUBILIÁR, -Ă** adj. } v. **jubileu.**

JÚBRĂ s. f. *Exanthème.* — (Banat, Transilv.) Zgaibă, bubă (NOVACOVICI, C. B. 24), sgrăbunță, pușche (LB.). *Toate bubele Și toate jubrele.* GRIGORIU-RIGO, MED. I 36.

— Din ung. **zsebre,** idem.

JÚBRED, -Ă adj. v. **șubred.**

JUCÁ vb. I. I 1°. *Jouer, plaisanter.* 2°. *Se jouer* de, *railler.* 3°. *Jouer* avec. II. 1°. *Jouer* (à un jeu). 2°. *Jouer* (au théâtre). III. 1°. *Jouer, remuer, se mouvoir.* 2°. *Agiter.* IV. 1°. *Danser.* 2°. *Faire danser.* V. *Manœuvrer, jouer, duper.* VI. *Jouer* (un morceau de musique).

I. Refl. (construit absolut s. cu prep. cu). 1°. A glumi, a petrece glumind, a nu lua în serios, a se desfăta, a se distra. *Nu te juca, soro, boala n'alege !* CARAGIALE, N. 63/9. *Vino, joacă-te cu mine, cu norocul mieu !* EMINESCU, P. 252. *Eu mă joc cu mândra mea.* RETEGANUL, TR. 62/32. *Învață jucându-se* = fără eforturi. # *A se juca cu banii* = a fi foarte bogat. ZANNE, P. V 71 (propriu : a nu le da importanță). *A se juca cu viața, cu sănătatea* = a nu se îngriji de sănătate, ca și când ai putea glumi cu ea. *Cine se joacă cu dracu', dă și peste tată-său :* o mică greșeală te împinge spre alta, mai mare. ib. VI 576. *Nu te juca cu focul :* cu dragostea. ib. I 177. *Nu te juca cu tichia chelului :* cu dracul. Cf. ib. III 397. *Te joci* (= crezi că poți glumi, că-ți poți măsura puterile) *cu Evropa ?*

2°. P. ext. A face haz de cineva s. ceva, a-și râde de..., cf. a-și bate joc. *A, voi vă jucați cu mine !* C. NEGRUZZI, I 161.

3°. Spec. A-și petrece timpul amuzându-se cu ceva, a se distra cu jucării, a se amuza cu distracții ușoare (ca niște copii). *Se joacă în arșice. Copiii se joacă de-a ascunsul, de-a baba-oarba, etc. Scoțând niște metanii..., începu a se juca cu ele.* C. NEGRUZZI, I 18. *Primăvara... fluturii încep a se giuca.* RUSSO, S. 99. *Se juca cu nuiaua în apă.* ISPIRESCU, L. 34. *Se jucau ca doi copii.* JARNIK-BÂRSEANU, D. 300. *Dacă-i copil, să se joace ; Dacă-i cal, să tragă ; Dacă-i popă, să citească !* ZANNE, P. II 82. # **A se juca cu o femeie** = a avea relații sexuale. GOROVEI, CR. 128. † **A juca curvia** = A se ține de curvăsării. *Giuca curvia și toate păcatele făcea.* VARLAAM, C. I 42. | † (Construit cu dativul pronumelui ; cu același sens) *Doi cuconi giucându-și cu giucăriile sale, s'au mâniat unul pe altul.* PRAV. MOLD. 1432. | † Intrans. (cu același sens). *Cuconul sta... giucând cu mânușițele.* DOSOFTEIU, V. S. 722.

II. 1°. (Sens împrumutat, mai de mult numai la clasele culte) Intrans. (construit cu prep. în s. de-a și trans. (complementul fiind jocul s. cartea) A-și petrece vremea împreună cu alții cu jocuri de societate s. de hazard, la care **unii** pierd și alții câștigă. *Unii juca în tavlii, alții dormea.* HERODOT 25/32. *Joacă cărțile, șah, biliard, popice. Joacă pe bani. Ce joc se joacă ? Joacă la bursă* = speculează cu valori cotate la bursă. *Joacă la loterie. Alteța sa... nu învoește supușilor săi să joace jocuri de hasard.* C. NEGRUZZI, I 326. *Juea vist.* id. I 74. *Vezi de joacă bine.* ALEXANDRESCU, M. 265. *Jucăm în cărți.* RETEGANUL, P. II 7423. # *Cine joacă de-a duracv', Nu-și mai umple sacu' !* se spune celor cărora le place jocul de cărți. ZANNE, P. IV 357. | (Mai rar) refl. (cu același sens). *Ne-am jucat în cărți.* || Trans. A ieși cu o carte. *Joacă asul de cupă !* | Intrans. A ponta pe o sumă de bani. *Pe cât jucăm?* | Absol. (la jocurile de cărți la care se licitează) *Joc (din mână),* fără să ridic talonul.

2°. (Modern) Intrans. și trans. (complementul fiind piesa sau rolul) A reprezenta pe o scenă. *Vodevil... ce s'a jucat la teatru' Iașilor.* C. NEGRUZZI, I 69. *Actorul X joacă în fiecare seară. Joacă roluri serioase.* || Refl. A se pregăti. *Se joacă o drăcie* = nu-i lucru curat, a intervenit o putere supranaturală. ZANNE, P. VI 632. # (După fr. *jouer un rôle).* **A juca un rol** († **rolă**) = a fi factor hotărîtor într'o afacere, a îndeplini un lucru de mare importanță, a avea o mare însemnătate. *Doritor de a juca o rolă strălucită...* MARCOVICI, D. 468. *Juca un rol.* I. TEODOREANU, M. II 504.

III. 1°. Intrans. (Despre obiecte, părțile trupului) A nu sta bine (țeapăn, solid) și a se mișca încoace și încolo, a umbla, a face mișcări oscilatoare s. ritmice, a se bate, a se clătina s. a tremura, (despre colori) a avea sclipiri jucăușe (cf. fr. *une serrure qui ne joue pas; des couleurs qui jouent). Îi joacă dinții în gură.* LB. *Capul îi giuca în dreapta și în stânga.* RUSSO, S. 30. *Prin nouri joacă luna.* EMINESCU, P. 204. *Îi joacă'n lacrimi ochii.* COȘBUC, F. 96. *Toate îi joacă acum înaintea ochilor ?* PETRESCU, Î. II 190. *Trebue să bată leaturile care s'au uscat și joacă.* id. ib. II 205. *Dacă schimbătoriul scapă, plugul joacă, șărpuiește și brazda nu-i oablă.* BREBENEL, GR. P. *Toată casa juea în aur.* RETEGANUL, P. II 13/32. *Fiecare roiu, când iese din știubeiu, prinde mai întâiu a juca dinaintea acestuia.* MARIAN, INS. 162. *Îi juca limbile în gură ca fulgerul.* ISPIRESCU, L. 343. *Mic mititel, joacă fulgerii pe el* (= Soarele). GOROVEI, C. 351. || Unipers. *A-i juca cuiva ceva* = a i se mișca fără voie, a i se bate. *Când îți joacă un ochiu...* id. CR. 2874. # **A-i juca cuiva ochii în cap,** arată pe cel rău și viclean cu privire nesigură s. pe cel isteț, cu scânteieri de inteligență în priviri. *Un puișor de fată, căreia îi jucau ochii în cap, ca la o șerpoaică.* CREANGĂ, P. 167. **Îi joacă paraua** (s. **banii**) = i se găsesc mereu bani în casă, nu e om lipsit. CIAUȘANU, GL. **A juca fețe** = a schimba s. a face (fețe) fețe. **Joacă seceta,** se zice când, din cauza secetei mari, se văd tremurări ale aerului dogorît de căldură. **A-i juca cuiva coliva în piept** = a fi aproape de ducă, bolnav de moarte. ZANNE, P. VI 524. || Spec. (Despre copilul din pântecele mamii) Intrans. și refl. A face mișcări, a sălta. *Jucă Ioanu în pânteccle mumâni-sa.* CORESI, EV. 493/8, cf. PARACLIS (1639) 11/9. *Jucă-se tânărul, bucură-se în mațele meale.* CORESI, EV. 491/18. | (Despre o comoară, bani). A face vălvătăi, flăcări. *Banii îi piteau în comori și în borcane și-i băgau în pământ. Când fierbe cocleala... joacă comorile.* PAMFILE, COM. 5. *Au stat oamenii la pândă, nopți întregi, să vază: joacă ori nu joacă comoara acolo.* ib. 10. || Fig. (Despre ființe) A oscila, a șovăi, a nu se putea fixa, hotărî. *Dela rău la bunătate câtu-i de scurtă cărarea! Între ele omul joacă și își cumpănește starea.* KONAKI, P. 283.

2°. Trans. (fact.) A face să se miște, a mișca

încoace și încolo, a sălta, a clătina, a scutura; a arunca puțin și a prinde din nou. *Sulița... ca o pană ușurică în mâna sa o juca.* PANN, E. II 113. *Copilul... îl joci pe brațe.* COȘBUC, F. 43. *Emil... juca între degete un lanț cu chei prinse în verigă.* C.PETRESCU, R. D. 209. *Alexandru... jucă brățara în palmă.* id. ib. 64. *Vornicelul intră jucând sita cu darurile miresei.* SEVASTOS, N. 125/3. || Spec. (Pesc.) A purta mișcând pe fața apei (pluta undiței). *Ea* [năluca] *are o ață scurtă pe care o ține în mână și «o joacă» mereu în apă.* ANTIPA, P. 67.

IV. 1°. (Despre oameni; p. anal. despre animale) Intrans. A dansa, a dănțui, a se mișca în ritm. *Mearse fata aceaia a Irodiadei și jucă și plăcu lu Irod.* CORESI, EV. 541/7. *Bucura-vă-veți într'acea zi și veți juca.* id. ap. GCR. I 19/23. *Numai ce bea și mânca și juca.* MOXA, ib. 62/7. *Giuca frumos.* HERODOT 351/19. *Calul bătrân nu mai învață a juca* (variantă: a umbla în buestru). C. NEGRUZZI, I 250. *Tânăra împărătească... ochii fărmeca de zîmbea sau de juca.* ALECSANDRI, P. II 180. *Iar noi să mai jucăm un pic și la botez.* COȘBUC, B. 23. *Se prinseră în horă și jucară.* ISPIRESCU, L. 39. *Ar hi jucat la nunta dracului.* ap. GCR. II 261/11. *Au prins a juca de se sfărma.* SBIERA, P. 8/32. *În hore jucai.* TEODORESCU, P. P. 217. *Zis-a badea să nu joc Pân' la știrsu vinului.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 142. *Nu juca, mândro, așa măreață.* DOINE, 127/10. *Joacă scuturat.* ȘEZ. IV 233/5. *Tot juca prin curte, de părere de bine.* RETEGANUL, P. V. 6/31. # *Cine intră în danț, trebue să știe juca.* ZANNE, P. IV 335. Cf. V 382, IX 58. | P. anal. A umbla pe funie, făcând fel de fel de figuri. *Panglicari..., care joacă ca pe funii.* EMINESCU, P. 246. || Trans. (complementul este dansul) *Începe a chiui... și a juca horodinca și cazaciuca.* CREANGĂ, P. 310. *Ardeleanca știu juca.* DOINE, 126/6, cf. ȘEZ. I 105/3. *Fete-mari tot hori jucând.* TEODORESCU, P. P. 54/6. # *Joacă verbuncul,* se spune când unul, lovindu-se, sare în sus de durere. ZANNE, P. IV 448. *A juca dragaica* = a sări, a sălta, a fi neastâmpărat. id. ib. 335.

2°. Trans. A lua la joc și a face pe cineva să danseze. *Să joc fata cea frumoasă.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 361. *Am venit să joc o fată.* HODOȘ, P. 444. *Haidați fete la căline, Dacă nu vă joacă nime.* RETEGANUL, P. P. 107. *Junii joacă fetele, De le pică penele.* DOINE, 128/4; cf. ȘEZ. III 53/30. | P. anal. (Obiectul este un animal) *Tătarii... își joacă armăsarii.* ALECSANDRI, P. III 282. # *A-și juca calul* = a-și face toate voiele cu cineva (cf. ital. *Face correre la cavallina.* ZANNE, P. I 349). *De demult i-aș fi făcut pe obraz, dar lasă-l să-și mai joace calul.* CREANGĂ, P. 219.

V. Trans. A face pe cineva să danseze după melodia pe care i-o cânți, (deci:) a-l sili să facă ce vrei, a-l supune voinței tale (și, prin revenire la sensul I) a înșela, a trage pe cineva pe sfoară (cf. și ital. *giocare* qd. s. *giocarsi una persona...* fr. *se jouer d'une personne,* a purta de nas, a păcăli). *Mai mult grija ca să joace pe Nemți și să-i aducă în stare de a pierde războaiele.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 295/42. *Las că te-oiu juca eu!* C. NEGRUZZI, I 10. *I-am jucat pe degete.* ALECSANDRI, T. 64. *Spargem ușa și năvălim înăuntru: Chiva fugise... Atunci înțelesei cum fusesem jucat...* SANDU-ALDEA, A. M. 35. *Să-l joci cum joacă mâța șoricelul.* LIT. POP. ap. GCR. II 362/12. *Grecii dă-i pe mâna mea Să-i joc, ca pe-o brebenea.* TEODORESCU, P. P. 480. || A lua la bătaie, a bate, «a jupti» (LB.) *Lup flămând cu trei cojoace, Hai la maica să te joace!* COȘBUC, F. 79. # **A-l juca pe cineva în ciur** s. **în palmă** = a-l duce după voie. ZANNE, P. 185, II 387. **A juca pe sfoară** = a trage pe sfoară. id. IV 185. **A i-o juca cuiva** = a-și râde de cineva, a-l păcăli, a-l înșela. ZANNE, P. 413. *Las' că le-oiu juca-o eu bună, dacă-i așa.* ALECSANDRI, T. 681. † **A juca cuiva vicleșug** (s. **un lucru neplăcut**) = a-l înșela, a-l trage pe sfoară. *Păzească-te, zicea; să nu-ți pară rău, deacă-ți va juca vro dată vreun lucru neplăcut.* BARAC, T. 65. *Să-i joace un astfel de vicleșug.* PANN, P. V. I 64. **A juca** (s. **face**) **cuiva festa** (s. **renghiul**) = a-l păcăli, înșela. *El îi un hâtru din cei crestați Ce alungă neveste și joacă feste, Feste drăcoase, la cei bărbați.* ALECSANDRI, T. 201. *Așa n'a apucat să afle de renghiul jucat amiculuí său Niculae.* GHICA, S. IX. *Se temură să nu le fi jucat iarăși vr'un renghiu.* ISPIRESCU, L. 249, fc. 356. **A-și juca** (s. **face**) **mendrele** = a-și îndeplini toate capriciile. *Nu și-a juca el mendrele îndelung, așa cred eu!* CREANGĂ, P. 266.

VI. (Franțuzism, ieșit din uz) Intrans. (construit cu prep. cu s. din) și trans. (complementul e cântarea) A cânta (o melodie, la piano, etc.), a zice (din fluier, etc.), a trage (din vioară, etc.). *Bande de lăutari jucau hore și doine.* C. NEGRUZZI, I 107. *Lăutari ce juca[u] din vioare.* id. ib. I 30.

[Se conjugă: *joc, joci, joacă, jucăm...* | Abstracte: (rare): **jucăre** s. f. = acțiunea de a (se) juca; joc. *Jucări și cântece curvești.* MOXA, 395/28; cf. CORESI, EV. 493/10; — **jucát** s. a. = joc. *Se puse la jucat stos.* C. NEGRUZZI, I 84. *Cu mine v'ați găsit de jucat?* CREANGĂ, P. 304. *Să ne mai lăsăm de jucate.* RETEGANUL, P. II 45/37. *Acuma m'am turburat La jucat și la strigat.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 361. *Când ești la jucat, joacă.* ZANNE, P. IV 413. | Adjective: **jucát** (cu negativul **nejucat**), **-ă** = care a fost luat la joc; reprezentat. *Să te joc, să fii jucată.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 3. *O dramă nejucată;* — **jucătór, -oáre** (întrebuințat și substantivat) = (cel) care joacă, căruia îi place jocul, dansator, cf. jucăuș. *De vrea fi cerșut* (= cerut) *și capul tău, o nebune Irode, acea fără de rușine jucătoare, fi-ți-l-vrei dat ei?* CORESI, EV. 546/9. *Eu sânt Toderică, jucătorul de cărți.* C. NEGRUZZI, I 87. *În genere, aceste păsări sânt sălbatice, puțin jucătoare, mai mult triste.* ODOBESCU, III 27/10. *Trăncănirea jucătorilor de domino.* EMINESCU, N. 35. *Jucător pe funie* = germ. Seiltänzer. TDRG. *Porumbeii se mai numesc: guți, buni, jucători.* H. IV 54. Cf. III 307. *Gruiul îngropat în osia din nainte, în mijlocul căruia se află locul jucător al inimei.* H. I 36; (substantivat subt forma feminină) **jucătoáre** s. f. = adunare de tineri ca să încure caii, să se întreacă la alergare. *Scoase cai la jucătoare* (Ialomița). PĂSCULESCU. L. P. 51;— **jucăúș, -ă** (întrebuințat și substantivat) = jucător, dansator; p. ext. pe care nu te poți bizui, nestatornic, șugubăț; spec. (despre frunze, lumină, flacără, etc.) care nu stă locului, oscilează, tremură, se bate, etc. *Se'mpletește noapte din neguri jucăușe.* GOGA, P. 107. *Clătinând din cap, ca un copil jucăuș.* PETRESCU, Î. 21. *Privirile lui jucăușe, ca sclipirea râului.* AGÂRBICEANU, P. MAN, 25. *Prinse a arde* [pe comoară] *un foc giucăuș.* N. REV. R. III 409. *Să trăcești.. să fii bună jucăușă.* MARIAN, NA. 266. *Fata mamii jucăușă Cu gunoiu' pân'la ușă.* MARIAN, SAT. 35. *La mândruța jucăușă.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 420. Cf. ȘEZ. IX 158; — **jucáș, -ă** † = jucăuș. *Era un om fără frica lui Dumnezeu, jucaș, curvar, mincinos.* MAG. IST. II 30/12.].

— Din lat. ***joco, -are** (clasic: *jocor, -ari* «a glumi»). În limbile romanice se găsesc și sensurile II-III. Sensul IV — care se poate explica din sensul III — e decalcat la noi după slavul *igrati* «jouer» și «danser». Cf. joc, jucărie. dejuca.

JUCĂRÉIE s. f.
JUCĂRÉLE s. f. plur. } v. **jucărie.**

JUCĂRÍE s. f. *Plaisanterie, bagatelle. Jouet.* — Glumă, lucru fără importanță, de nimic, neserios, fleac, servind numai ca distracție, bagatelă; joc de copii; (concretizat și întrebuințat mai des la plur.) obiect cu care se joacă (I 3°) copiii. *Au aflat... multe giucării.* HERODOT 41/8. *Să le săltăm din glod afară ca pe o jucărie.* URICARIUL, XIV 145/23. *Multe din giucăriile lor cu bucurie le-ar fi lepădat.* DRĂGHICI, R. 106. *Toate sânt jucării pentru dânșii.* MARCOVICI, D. 116. *Amorul de jucărie îl aveai în gândul tău.* PANN, E. I 93. *El era o adevărată jucărie a naturii.* C. NEGRUZZI, I 206. *Toate nainte-i jucării sânt.* ALEXANDRESCU, M. 345. *Norocul și iubirea să ne pară jucării.* EMINESCU, P. 112. *Corabia ajunse jucăria vânturilor.* TDRG. *Să fac o jucărie cum știu eu.* CREANGĂ, P. 310. *Începu a alerga iară după jucării, ca un copil ce era.* ISPIRESCU, L. 307. *Ce crezi că-i jucărie treaba asta?* PAMFILE, J. I. # **A strica jucăria cuiva** = a-i dejuca planurile. *Se speriase... toată boierimea că le va strica giucăria Enicer-Aga.* NECULCE, ap. TDRG. [Și: (Transilv., Mold., Vâlcea, cf. și arom. *giucăreal'e)* **jucăréie** s. f. = jucărie, ciocândie (VICIU, GL., CIAUȘANU, V.), lucru fără de osteneală (LB.). *Doi cuconi giucându-ș[i] cu giucăreile sale, s'au mâniat unul pre altul.* PRAV. MOLD. 143/2. *Ca o giucărei i era și ca o ispită.* HERODOT, 491/4. *Jurământul... îl socoti ca o jucăreaie copilărească.* MINEIUL (1776) 143²/2. *Darie... îi trimise* [lui Alexandru] *jucărei mici de cocon.* ALEXANDRIA, 29. *Jucărei și marafeturi ale părerii.* GORJAN, H. I 97. *Zărind Frumoasa jucăreie, Aprinșii-i ochi mai mult s'aprind.* COȘBUC, B. 40. *Unde-s două trei femei Dracu-și face jucărei.* BUD, P. P. 57; — **jucuréia** s. f. art. = nume de capră. DENSUȘIANU, Ț. H. 83. | Cu alt sufix: **jucăréle** s. f. plur. = jucărie. PAMFILE, J. III. *Aveau jucărcle.* SLAVICI, N. 304, cf. I. NEGRUZZI, ap. TDRG. | Diminutiv: **jucărioáră** s. f. (pronunț. *-ri-oa-)* = jucărie mică s. pentru copii mici s. ieftenă. DICȚ. | Nomen agentis: **jucăriér** s. m. (pronunț. *-ri-er)* = vânzător (ȘĂINEANU, D. U.) s. fabricant de jucării.]
— Derivat din **juca,** cu suf. abstr. **-ărie.**

JUCĂRIÉR s. m.
JUCARIÚȚĂ s. f. } v. **jucărie.**

JUCÁȘ, -Ă † subst.
JUCĂTOÁRE s. f.
JUCĂÚȘ, -Ă adj., subst. } v. **jucă.**

JUCHÉL s. m. *Pou.* — (Mold.) Păduche (fără să aibă înțelesul pejorativ al acestuia). TDRG.
— Din (rut.) **žuk** «gândac» cu sufixul din *păduchel.*

JUCUÍ vb. IV[a] v. **execuție.**

JUCURÉIA s. f. art. v. **jucărie.**

JUCÚȚ s. m.
JUCUȚÁU s. m.
JUCUȚÉL s. m.
JUCUȚÍE s. f.
JUCUȚÍRE s. f. } v. **execuție.**

JUDÁIC, -Ă adj. *Judaïque.* — Care se raportă la Evrei, evreesc, jidovesc, jidănesc, cf. semit. [Și, tot atât de întrebuințat, **iudálc, -ă,** adj. | Pronunț. *-da-ic*].
— *N.* după fr.

JUDAÍSM s. m. *Judaïsme.* — Religiune judaică [Și, tot atât de întrebuințat: **iudaism** s. m. | Pronunț. *-da-ism*].
— *N.* după fr.

JUDÁN s. m. v. **jidan.**

JÚDE s. m. 1°. Dignitaire ayant des attributions judiciaires. 2°. *Homme libre.* 3°. *Prince, seigneur.* 4°. *Juge.* 5°. *Maire.* 6°. *Chef.* 7°. *Chef des Tsiganes.*
1°. † În vechea noastră organizare de stat, demnitar cu atribuții judecătorești și administrative, greu de stabilit și care s'au schimbat în cursul veacurilor. Faptul că în actele oficiale scrise slavonește *judele* e numit cu acest cuvânt românesc (un *Neagăș jude* e atestat în Moldova la 1409), ne face să credem că el nu se identifica cu «cneazul», numit cu acest cuvânt slavon în documente contemporane. Unele sate, împărțite în două sau chiar trei judecii, aveau doi și trei *județi.* Pe la mijlocul sec. al XV-lea, aceste judecii se dădeau în Moldova pe viață și cu drept de moștenire. Domnii confereau *judeților* dreptul de a aduna oameni din țară și din țări streine spre a întemeia sate nouă, scutite un timp oarecare de dări. Cf. ION BOGDAN, DESPRE CNEJII ROMÂNI.
2°. † În Muntenia, cuvântul *jude* apare numai în documente românești, în cele slavone fiind redat prin corespondentul «sudec» (astfel un *Manea clucear Unte sudec* la 1594). Ca și «cneaz», el ajunge să însemneze «țăran liber» (cf. megiaș. moșnean), în opoziție cu «rumân». Cf. I. BOGDAN, op. cit., C. GIURESCU, DESPRE BOIERI, 104 sqq., ODOBESCU, III 475/24. *Oameni judeci și cu ocinele lor* (a. 1665), ap. I. BOGDAN, op. cit. 40. *Judeci pre pământul nostru* (a. 1640). ib.
3°. † În cele mai vechi texte bisericești, *jude* are înțelesul de «principe», corespunzând lui ἄρχων grecesc, «princeps» latinesc, «cnězŭ» slav și fiind redat de alți traducători prin «județ», «domn» sau «boier». Tot astfel în glosare: slav. knjaz = *judele.* CUV. D. BĂTR. I 286. *Giudeci* (giudeațele HUR., domnii COR.2; boiarii DOS.) *oamerilor adurară-se.* PSALT. (SCH.) 91/1. *Puseși giudeci* (= giudețe HUR.; domni COR.2 boiari DOS.) *prespre tot pământul.* ib. 88/5. *Varsă-se ocară spre giudecii* (= giudețele HUR.; asupra cneajilor DOS.) *lor.* ib. 232/32. *Și vine I[su]s în casa judelui* (: à la maison du chef de la synagogue) *și o văzu răposată și gloatele vorovind.* ȚETRAEV. (1574) 214. *În vreamea aceaia întreabă un jude pre Isus.* CORESI, EV. 431/29. *Judecii* (= stăpânulŭ BIBLIA 1688; sl. knjazi) *dracilor.* ib. 250/1. *Judecii și împărații și domnii.* ib. 500/15. *Să întrăm bucurându-ne... ca... domnii și giudecii.* COD. TOD. 5. *Cărțile giudecilor* (lemma pentru giudeațelor) DOSOFTEIU, V. S. 3. *Graf și jude Cumanilor.* CALENDARIU (1844), II 28.
4°. † Judecător, județ (2°). *Și judecilorŭ aceștiia ce fură într'însu.* CORESI, ap. CP. 129. *Cu boiarii și cu giudecii oamenilor.* PSALT. ALBA IULIA, ib. *Lăudați pre Domnul... boiari, giudeci* (: judices), *năroadele toate.* DOSOFTEIU, PS. 493. *Au spartu posturile... și nem[i]l[o]stivii și ciudecii.* COD. TOD. 43. *Toți vorŭ înviè... și păcătoșii și ciudecii strâmbi.* ib. 77. | (Cu acest sens întrebuințat încă prin Transilv., mai rar în Țara veche) *L-am văzut ca jude șezând.* PANN, H. 35. *Guță Mereuță, jude de ședință, adus în Capitală la ultima mișcare în magistratură.* C. PETRESCU, C. V. 182.
5°. (Transilv.; pentru răspândirea de azi, cf. DR. VIII 68) Primar, birău, chinez, județ (4°), fonogiu, tată-de-vecin. *Judele și Cozma... ne lungă* (= alungă) *oamerii* (= oamenii), *ca să*

nu poată sosi la domnia ta. ROSETTI, B. 30/23. *Şi când am scris aici, au fost... de faţă şi judele Rad[u] Laslă* (a. 1699). IORGA, S. D. XIII 152/35. *Fiind jude Oprea Stanciu* (a. 1778). ib. 99/26. *Trebue pus în sat chinez (birău sau jude).* ŢICHINDEAL, F. 66. *În prag se iveşte fata judelui Zăbun, cca mare.* GOGA, P. 66. *Că şi hrana judelui E'n spinarea satului.* MARIAN, SAT. 128. *Bine-i ţine... Ca un jude'mpodobit.* BIBICESCU, P. P. 236. **Jude-mare** = primar; **jude-mic** =viceprimar (=ajutor de primar). *Afacerile comunale le conduce primarul (jude-mare).* PĂCALĂ, M. R. 345. *Ajutaţi în funcţiunea lor* [primarul şi notarul] *de un viceprimar (jude-mic).* id. ib.

6°. (La colindători) Conducător, căpetenie, vătaf, birău. *Şi-şi aleg... un jude sau birău pentru ţinerea ordinei.* PAMFILE, CRC. 166/31. *Judele colindătorilor, adică cel ales de toţi ca să le fie cap, zice...* id. 124/31, cf. 36/11, 168/13.

7°. Căpetenie, vătaf de Ţigani.

[Plur. *juzi* e relativ nou: *Giudzi domneşti şi.. giudzi boiereşti* (a. 1757). IORGA, S. D. V. 109. Mai de mult pluralul de la *jude* era — corespunzând întocmai latinescului *judices—judeci*, de la care s'a format pe alocuri un singular nou **júdec** s. m. (azi în Boiţa, j. Sibiiu) DR. VII 68 şi **júdece** s. m. COŞBUC, Æ. 250/38. | Feminine: **judeceásă** s. f. = (Transilv.) soţia judelui. *Ce te ţii, bade, făleţ, Că tată-to nu-i judeţ, Nici mumă-ta judeceasă, Nici soru-ta preuteasă.* VICIU GL. Cf. MAT. FOLC.. 1019/13; — (în poezia pop. cu caracter mistic şi): **judeásă** s. f. = judeceasă. *Ce judeasă, Ce doamn'aleasă?* MARIAN, VR. 125. | Verb: **judecì** †vb. IV[a] trans. şi refl. = a (se) răscumpăra de «rumânie», a face s. a deveni ţăran liber. I. BOGDAN, op. cit. 40. *M'am tocmit cu ei dă* (= de) *i-am judecit* (a. 1670). IORGA, S. D. XIV 325. | Abstract: **judecíe** † s. f. = funcţiunea de jude (cu acest sens, într'un act scris slavoneşte la Suceava în 1934); circumscripţie înlăuntrul căreia judele îşi exercită dreptul său de judecată. I. BOGDAN, op. cit. 16, 31. *Stărostia oraşului, cum dzăcem noi: pârcălăbia sau giudeccia.* DOSOFTEIU, V. S. 232. *Să lăsaţi buiecia, Să vă căutaţi giudeciia.* id. PS. 277. *Cărţi de judecie* = zapise de răscumpărare de rumânie. GIURESCU, op. cit. 107. *La capătul judeciii C'acolo şi noi vom fi.* VICIU, COL. XLVI, 29.

— Din lat. **judex, -ĭcem** (în Logudoro, în Sardinia, *yuiye* însemna în evul mediu «capul statului»).

JUDEÁSĂ s. f. v. **jude.**

JÚDEC s. m. } v. **jude.**
JÚDECE s. m. }

JUDECÁ vb. I 1°-2°. *Juger.* 3°. *Condamner.* 4°. *Être en procès, faire juger* une cause. II. *Régner* sur. III. 1°. *Porter un jugement. Juger, apprécier.* 2°. *Réfléchir, ne pas oublier.* 3°. *Considérer.* 4°. *Estimer.* 5°. *Décider.* 6°. *Juger, apprécier* (quelqu'un ou quelque chose). 7°. *Critiquer, blâmer.* 8°. *Gronder; rosser. Contenir.*

I. (Jur.) 1°. A examina în calitate de judecător o cauză şi a da o hotărîre judecătorească, a pronunţa o sentinţă; spec. (despre Judecătorul suprem) a hotărî, la judecata de-apoi, cine va intra în raiu şi cine în iad. Absol. *Se venci cându veri giudeca.* PSALT. (SCH.) 98/13. *Cu ce judecată veţi judeca, cu aceaia fi-veţi.* CORESI, EV. 18/11. *Giudeţul giudecă... şi în potriva pravilei.* PRAV. 148. *Fiul omenesc... va giudeca în direptate.* VARLAAM, C. 337. *Judecau... în pricinile de vini mari politice.* BĂLCESCU, M. V. 10/1. [Mircea-Vodă] *a căutat şi a judecat.* ODOBESCU, III 475/22. (Complinit) *Să vor afla judecându cu sfatu.* PRAVILA (1780), ap. GCR. II 124/34. || Trans. (complementul e persoana, pricina) *Va veni cu slava a judeca viii şi morţii.* PALIA, ap. GCR. I 32/26. *Iaste în putearia giudeţului să-l giudece.* PRAV. 1078. *După voia giudeţului să giudece bătaia ucenicului.* ib. 888. *Să te judecăm pre dreptate.* NEAGOEVODĂ, ib. 170/3. *Ş[i-]au gătatu şi scaun Domnul pre giudeaţe să giudece lumea.* id. PS. 30. *I-am trimis înaintea... părintelui Vlădicăi, de i-au judecatu.* IORGA, B. R. 187/23. (Refl. = pasiv) *Mâne se va judeca cauza mea.* BARCIANU. *Nu mă mai judece nime, Că m'o judeca odată, Când va fi la judecată.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 190/2-3. # *Turcul te bate, Turcul te judecă. Lupul te păraşte, lupul te judecă,* nu poate fi decât strâmbătate, când judecătorul este şi parte în cauză. ZANNE, P. I 518. *Pe oricine să judeci ca [şi] când ai fi pus tu în locul lui.* I. GOLESCU, ib. VIII 210. | (La vechii traducători, construit cu dativul s. cu prep. a) *În numele tău spăseaşte-me şi... sila ta giudecă-mi.* PSALT. (SCH.) 103/5. *Că giudecă Domnul oamenilorŭ săi.* ib. 282/3. *Să giudece a săracu şi a plecatul.* ib. 16/3. *Are a veni din ceriu ca fulgerul, cu tărie şi cu slavă multă, să judece tuturora.* CORESI, EV. 531/17. *Giudecă-mi şi mie cu a ta direptate.* DOSOFTEIU, PS. 25. || P. ext. A hotărî, a decide ca arbitru. *Acest diferend îl va judeca arbitrul.*

2°. Intrans. (construit cu între cineva, în treaba cuiva) şi † trans. (complementul e dreptatea) A (se) pronunţa în calitate de judecător s. arbitru. *Şedzându-ţi în scaun giudeci dreptate.* DOSOFTEIU. PS. 29. *Să judece între dânsul şi şarpe.* ŞEZ. V. 50/22. *Să judece în treaba* (= în pricina ce o avea) *cu şarpele.* ib. 50/18.

3°. Trans. (prin prep. la, de, †spre, †pre se arată felul pedepsei) A condamna, a osândi pe cineva. *Sudek* = lat. condemno. LEX. MARS. *Judec pre cineva spre moarte* = lat. capitis, ad mortem damno. LB. *Şi judeca-vor el spre moarte şi da-vor el păgânilor.* CORESI, EV. 85/31. *Să nu mă judece împotriva lucrului meu* (= faptei mele) *în locul cela de muncă.* CUV. D. BĂTR. II 450. *Îl giudecară pre moarte.* DOSOFTEIU, V. S. 143. *Să-l judecaţi de moarte.* TEODORESCU, P. P. 118b. | † (Cu acuzativ dublu) *Tu singur te giudeci moarte.* HERODOT, 19/23. | (Construit cu să) *Deci noi aşa am judecat să-i plătească.* IORGA, B. R. 186/26.

4°. Refl. (cu sens reciproc) A se duce la judecată, a fi în proces cu cineva. *Haide să ne judecăm şi cum a zice judecata, aşa să rămâie.* CREANGĂ, A. 135. *Ani întregi m'am giudecat Şi nimic n'am câştigat.* ALECSANDRI, P. P. 227b. *La stele ne-om judeca.* ŞEZ. I 47b/34. *O să mă judec până în pânzele albe!* DDRF. *Cine se judică, adeseori pierde un bou şi câştigă o pisică.* ZANNE, P. V. 363. *Judecătorul când îţi e potrivnic, cu cine o să te judeci?* id. ib. V 369.

II. (În vechime puterea judecătorească era în mâna stăpânitorilor; urme ale acestui obiceiu se găsesc în datinele populare din unele regiuni ale Transilvaniei, unde feciorii îşi aleg un *craiu judecător*, cf. N. DRĂGANU, REVISTA FILOLOGICĂ I 105-116). A stăpâni, a domni. *Într'aceia vreame judeca Ierusalimul Ieremia Prorocul.* ALEXANDRIA, 49/2. *Asta-i Stoian Bulibaşa, Care-mi judcsă Craina.* GIUGLEA-VÂLSAN, R. S. 44/17.

III. P. ext. (Nu mai e vorba de o instanţă judecătorească).

1°. Intrans. şi trans. A-şi forma o judecată despre cineva s. ceva, cumpănind motivele, cântărind argumentele, ţinând seama de împrejurări s. de urmări şi a căuta să discerni binele (frumosul, ceea ce e moral) de rău (urît, imoral), a chibzui, a reflecta, a crede, a **gândi.**

Omul acela au sămăluit ş'au giudecatŭ că acesta lucru iaste o socoteală dumnădzăiască. DOSOFTEIU, V. S. II. *Să judece orice om întâmplarea acestui Domn!* E. KOGĂLNICEANU, ap. GCR. II 112/15. *Judec'o ş'o cumpăneşte!* KONAKI, P. 264. *Acestea... făcură pe... Shaziman să judece în sine-şi cumcă şi fratele său este tot într'aşa stare.* GORJAN, H. I 5/20. *Le-au judecat el cuvenitele cuvinte.* DRĂGHICI, R. 147. *Căuta să judece lucrurile de-a fir a păr.* CREANGĂ, P. 223. *Aşa se poate înşela omul de multe ori... dacă nu ştie a judeca bine.* id. A. 61. *Judecă tu, cu mintea ta, şi spune!* # *Cine puţin judecă, orice aude crede.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII 211. | Refl. A-şi face socoteala. *Tot m'am judecat cu mine: Să dau... iubitei crezământ?* COŞBUC, F. 23.

2°. Intrans. (construit cu după s. că) A ţinea seama. *Judecă că după viaţă e şi moarte!* C. NEGRUZZI, I 146. *Judecând după aparenţe, îţi vine să crezi că...* || Refl. A-şi da seama despre sine, a se găsi bun s. rău, a găsi că a făcut bine sau rău. *Sta apoi de se giudeca şi iş[i] găsea cusurul.* DRĂGHICI, R. 153. *Pune-ţi căciula înainte şi te judecă singur!* ZANNE, P. V. 363.

3°. Trans. A considera, a socoti drept... *Totdeauna judecă nebuneşti lucrurile.* DRĂGHICI, R. 141. *Veselă, sburdatecă, judecând amorul o trecere de vreme...* C. NEGRUZZI, I 55. || Refl. A se considera, a se crede. *Se judeca însăşi pe eaşi că e nedestoinică.* CORESI, EV. 325/20.

4°. Trans. s. intrans. (construit cu dacă, de s. că) A ajunge la concluzia că..., a conchide despre..., a socoti (LB.). *Ochiul, carele din toate vede numai părticică, Poate judeca de este potrivit mare sau mică?* KONAKI, P. 261. *Omul se uită în faţă şi îţi judecă viaţa.* PANN, P. V. 150. *Judecaţi, la cât ajunge omul când patimile îi întunecă mintea!* DRĂGHICI, R. 162. *Acei mai rezonabili judecau că ea trebue să fie vr'o nenorocită păcătoasă.* id. ib. 44.

5°. † Intrans. (construit cu să...) A hotărî, a decide. *Au giudecatŭ să meargă la Ierusalim.* DOSOFTEIU, V. S. 179,2. Refl. A se hotărî, a se decide. *S'au giudecatŭ să-ş[i] împartă averea la mişei* (= săraci). id. ib. 101.

6°. Trans. şi intrans. (construit mai ales cu după) A-şi forma o opinie despre..., a aprecia, a preţui; a califica, a măsura. *Puteţi judeca, câtă vreme şi osteneală trebue...* DRĂGHICI, R. 148. *Bonjuriştii... vom fi giudecaţi nu după ceea ce am făcut...* RUSSO, S. 13/20. *Ah! am strigat, poţi a mă judeca acest fel?* C. NEGRUZZI, I 49. *Nu-i pot judeca purtarea* = fr. je ne peux qualifier sa conduite. PONTBRIANT. *A judeca pe cineva după sine* = mesurer les autres à son aune. id. *A judeca bine despre sine* = avoir bonne opinion de soi. ib. *Cum judecaţi pricina?* = fr. comment considerez-vous l'affaire? *Judecaţi prea aspru!* # *Omul după sine judecă pe ceilalţi.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII 207. *Nu după suman trebue judecat omul!* ib. III 389.

7°. Intrans. şi trans. A-şi exprima o opinie (rea) despre..., a crede (bun s. rău), a-şi da părerea despre..., a opina; a censura, a critica, a cârti împotriva..., a condamna ceva, a osândi ceva. *Cetiţi şi nu judecareţi!* PALIA, ap. GCR. I 37/25. *Oamenii nu trebue să judece despre ceea ce face Dumnezeu.* RETEGANUL, P. IV 25/22. *A judeca o carte, o piesă de teatru.* | Refl. A avea o opinie rea despre sine, a se crede rău. *Nu mă mai judece nime, Că mă judec eu pe mine, Mă judec şi mă frământ...* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 189/18.

8°. Trans. A trage la răspundere, a cere socoteală; a dojeni, a mustra, a ocărî, a certa; p. ext. a-i trage cuiva o bătaie. *Stăi, măi Fulgo, barbă neagră, Să te fac cu mintea'ntreagă. Şi cum sta şi-l giudeca, Inima i-o despica...* ALECSANDRI, P. P. 56b. *Şi-l judeca cu vorba.* TEODORESCU, P. P. 508. *Cu gura mi-l judeca.* RETEGANUL, TR. 18/34. *La fântâna cea de piatră, Judecă-un fecior pe-o fată.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 415. *Mă judecă cum îi place, Tot fiere ş'oţet mă face.* EPURE, P. 11. *Măicuţa mă judeca, Să mă las de bădiţa.* ŞEZ. II 18b/22. *Pe acest dela margine l-am regulat, ia să-l judec şi pe celălalt, dela părete. Şi începe a bate iar în sfântul Petrea.* ib. I 264/15.

9°. Spec. (Băieş. în Munţii-Apuseni). Intrans. A conţinea. *Toana de vână judecă vr'o 35 de grame de aur.* PAŞCA, GL.

[Şi: **judicà** vb. I. | Abstract: **judecáre (judicăre)** s. f. = acţiunea de a judeca; † judecată; condamnare, osândă; ceartă, dojană. *Şezu spre giudecare.* COD. VOR. 66. [*Domnul*] *spuse... judecările sale lu Israil.* CORESI, PS. 400. *De judecările tale temui-mă.* id. EV. 28/16. *Giudecări direapte faţa lui priveaşte.* DOSOFTEIU, PS. 36. *Le deade giudecare de sabie.* id. V. S. 9,2. *Trăieşte cu supărare De la fraţi cu judecare.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 175/6. *Joi, în prânzu-mare, E Gruia de judecare.* BIBICESCU, P. P. 287. | Adjectiv: **judecát** (cu negativul **nejudecat**), **-ă** = asupra căruia s'a dat o hotărîre judecătorească · condamnat. (Jur.) *Este lucru judecat* (lat. *res iudicata*) *atunci când a doua cerere în judecată are acelaşi obiect, este întemeiată pe aceeaşi cauză şi este între aceleaşi părţi, făcute de ele şi contra lor în aceeaşi calitate.* HAMANGIU, C. C. 299. *A plecărilor din fire mişcările aţâţate, Sânt şi mai tari şi mai dese decât cele judecate.* KONAKI, P. 277. *Când o văd la joc schimbată, Inima mi-i judecată.* MARIAN, NU. 7.]

— Din lat. **judĭco, -are,** idem. Cf. judecată, judecător, desjudeca, răsjudeca.

JUDECÁTĂ s. f. I, 1°. *Jugement, sentence, arrêt.* 2°. *Satisfaction.* 3°. *Juridiction.* 4°. *Procès.* II. *Jugement, raison, bon sens.*

I (Jur.) 1°. Acţiunea s. faptul de a judeca, judecare; hotărîre, deciziune, sentinţă rostită de un judecător s. de un tribunal, † judeţ; p. ext. osândă, condamnare, pedeapsă, cf. sancţiune. *Cu ce judecată veţi judeca cu aceaia judecaţi fi-veţi.* CORESI, EV. 18/11. *Vinovat iaste judecatei.* id. ib. 313/15. *Nu cuteza a aduce judecata cu hulă.* PRAXIUL, ap. GCR. I 11/33. *Dupre al lui lucru primi-va judecată.* EPITAF, ib. 44/16. *Tot omul ce se mânie spre fratele său, vinovat iaste judecăţiei.* MĂLETII, ib. 113/11. *Giudeţul... D[u]m[ne]dzău arę trei judecate.* VARLAAM, C. 25. *De veţi... greşi la judecată... pentru că nu veţi fi înţeles judecata..., să nu vă pae că vă fac ruşine.* NEAGOE-VODĂ, ap GCR. I 170/3,5. *Vor avea judecată direaptă.* IORGA, B. R. 178/15. *De-acum rămâne judecata* (= sentinţa definitivă, a. 1699). ib. 188/8. *Aceaia giudecată nu să cade să fie desăvârşită.* PRAV. 1006. *Cei bătrâni ştiu judecata* (κρῖμα, iudicium). BIBLIA (1688) 3762. *Deate... asupra lor judecata cea de istov.* MINEIUL (1770) 115c/2. *Pravili ce sânt mai tribuincioase spre povaţa judecătiloru.* PRAVILA LUI IPSILANTE, ap. GCR. II 124/26-27. *Fără judecată porunci să o bage într'o peşteră.* ISPIRESCU, L. 134. *Transacţiile scrise şi giudecăţile se făceau româneştc.* RUSSO, S. 82/22. *Haide să ne judecăm şi, cum o zice judecata, aşa să rămâie.* CREANGĂ, A. 145. *Când o fi la judecată* (= judecare), *Ş'oiu lua faptele 'n braţe....* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 190. # *Nu-i cu lopata, ci-i cu judecata!* PAMFILE, J. II. *Mai bine o împăcare strâmbă decât o judecată dreaptă.* ZANNE, P. V 331. *Să te ferească Dumnezeu de judecata femeiască şi de bătaia prostului.* ib. VI 671. *Cine plânge înaintea judecăţii, îşi*

pierde lacrămile. ib. V 367. *Judecata-i cu nasu' de ceară:* nu știi cui o să se dea dreptate. ib. V 364. *Judecata lui Papuc* = judecată proastă. ib. VI 253. **A face judecată** = a judeca, a da o hotărîre, o deciziune, o sentință judecătorească. *Să-i fac[i] dereptate și judecat[ă]... cum facem și noi judecat[ă] oamenilor.* IORGA, B. R. 174/29. *Să facă judecată dreaptă între el și soru-sa.* ISPIRESCU, L. 346/2. *Judecățile... se făceau în împărăția lui.* STĂNCESCU, B. 186/9. *Judecata-i și făcută, Strânge-o'n brațe ș'o sărută!* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 415/16. *Nu căutând la față faceți judecată!* ZANNE, P. V 361. † **Judecată de moarte** = osândă la moarte, lat. judicium capitis. LB. **Carte de judecată** v. carte. **Judecata lui Dumnezeu** (s. **înfricoșată, cea mare, cea din** s. **de pe urmă, cea de apoi**) = hotărîrea supremă dată de Dumnezeu la sfârșitul lumii despre vii și morți. Dumnezeu va învia pe toți morții și în fața tuturora va face *judecata cea mare,* judecând pe fiecare în parte și dând plata: la cei ce au făcut bine, bine, iar la cei ce au făcut rău, rău. H. II 5. *Cum vei scăpa de judecata lui D[u]mnezeu?* MELETII, ap. GCR. I 113/24-25. *Să fim... izgoniți la înfricoșata a ta judecată.* NEAGOE-VODĂ, ib. 169/15. *La cea înfricoșată.. judecată.* BIBLIA (1688) 4 pr. 32. *Judecata cea din urmă.* ȘEZ. II 27/24. *La judecata de apoi.* ib. III 238/14. Cf. H. II 5. **Scaun de judecată** = tribunal (LB.), sediul instanței judecătorești. Slav. Prěstolŭ = *scaun de judecată.* MARDARIE, L. 2713. *Strămutau scaunul de judecată.* IORGA, B. R. 173/32.

2°. Satisfacție, răsplată, răscumpărare. *Să vie la giudeț și să-și ceară răscumpărare* (MUNT.: *judecată).* PRAV. 897.

3°. Putere judecătorească, dreptul de a aduce sentințe judecătorești, jurisdicție. *Alături de judecata domnească, supușii Brașovului sânt supuși... judecății negustorești sau... judecății mitropolitului.* IORGA, B. R. 174/17.

4°. Proces, price (LB.), pricină, treabă. *La minc va veni tot omul la carele va fi price și judecată.* BIBLIA (1688), ap. TDRG. *Când să întâmpla între vecini prici sau judecăți, el... hotăra.* BERTOLDO, ap. GCR. II 169/13. *8 lei... au cheltuit în 2 rânduri la Ieș[i], având judecăți cu nește vecini dela Pârtești.* BUL. COM. IST. I 239. *Nu te vârî în judecăți.* C. NEGRUZZI, I 248. *Se mai fac încă descântece de către cei cu judecățile.* ȘEZ. III 177. # **A da în** s. † **de** (s. **a trage, a chema, a soroci** LB., **a merge cu cineva la) judecată** = a intenta acțiune sau proces în contra cuiva. *Și așa îl chiema la giudecată.* HERODOT, 334/21. *Chiemându-i la judecat[ă] aicea la noi.* IORGA, B. R. 184/18-19. *Părinții nu să trag la judecată.* PRAVILA LUI IPSILANTE, ap. GCR. II 125/25. *L-au dat negutitorii pe Ivan cu zapisul... de judecată* (a. 1644). IORGA, B. R. 176/6. **A închide judecata** = a stinge procesul. *Feciorul venit cu bună înțelegere, să facă pace și să închidă judecățile.* C. PETRESCU, R. DR. 243.

II. (În clasele culte, adesea după fr. *jugement*) Facultatea de a judeca (III), de a discerne și de a-și forma o opinie; pricepere, inteligență, rațiune, minte (sănătoasă); părere, idee, socotință, socoteală (LB.); (Logică) actul prin care spiritul afirmă sau neagă ceva. *După judecata mea* = lat. meo judicio, mea opinione. LB. *Judecata este exprimarea raportului între două noțiuni.* MAIORESCU, L. 41. *Mirosul duce pre câne printr'o judecată iute.* KONAKI, P. 269. *Gândirea zămislește judecata.* PISCUPESCU, O. 169. *Acestea mă umplură de multe judecăți și înțelepciuni.* GORJAN, H. IV 200. *Natura a înzestrat pe oameni cu trup și judecată.* C. NEGRUZZI, II 198/10. *Ei aveau talent și... giudecată.* RUSSO, S. 66/22. *Oricât le-ai stoarce nu poți scoate din ele un dram de judecată generală.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, L. D. 124. *Judecata este în capul omului.* ROMÂNUL GLUMEȚ, I 55/1. **Om de judecată** = care are minte sănătoasă, judecă bine, socotește, cumpănește, raționează cu pricepere. *Oamenii de giudecată... nu pic[ă] în asemine copilării.* RUSSO, S. 57/5. Cf. 80/1. **Cu judecată** (opus: **fără judecată**) = judicios, socotit, priceput, cu minte, circumspect, cu măsură, cu bun simț. *Părintele Petru... era om cu multă giudecată.* RUSSO, S. 60/7. *Fata cea mai mare era mai tăcută, și mai cu judecată.* ISPIRESCU, L. 175. *Un tânăr... fără giudecată.* DRĂGHICI, R. 30. **Judecată dreaptă** = minte sănătoasă, care distinge binele de rău. *Să le socotești... cu judecată dreaptă.* ANTIM, P. XXIII/23. *Le lipsește... dreapta giudecată.* DRĂGHICI, R. 39. *Conștiința fiecăruia... se chiamă giudecata dreaptă.* RUSSO, S. 54/22. *Tocmai giudecata dreaptă, simțul firesc... au lipsit din început.* id. 48/24. **Judecata publică** = părerea pe care și-o formează și o admite ca justă obștea despre cineva s. ceva, cf. opinie publică. *Poate brava judecata publică.* C. NEGRUZZI, I 289.

[Plur. *-căți,* † *-cate.*]

— Din lat. **judicata** (pluralul lui **judicatum** «chose jugée, jugement, opinion», devenit singular feminin).

JUDECĂTOÁRE s. f. v. **judecătór.**

JUDECĂTOÁRE † s. f. *Tribunal.* — Judecătorie. *Prinscră toți Elenii Sostena începătoriulu zborului, și-l bătea îruintea giudecătoareei* (= giudecății N. TESTAMENT 1648; divanului BIBLIA 1688) 2/2/12. *Au nu bogații... vă tragŭ spre giudecătoare?* (= la leage N. TESTAMENT 1648; la judecăți 1688) 118/1.

— Din lat. **judicatoria (sedes),** femininul substantivat al adjectivului *judicatorius, -a, -um* «judecătoresc».

JUDECĂTORÁȘ s. m.
JUDECĂTOREÁSĂ s. f.
JUDECĂTORÉSC, -EÁSCĂ adj.
JUDECĂTORÉȘTE adv.
} v. **judecător.**

JUDECĂTÓR s. m. 1°. *Juge, magistrat.* 2°. *Juge* (chez les Hébreux). 3°. *Le Souverain juge.* 4°. *Arbitre, juge.*

1°. (Jur.) Magistrat însărcinat să judece pricinile dintre oameni, cf. jude, județ, † dregător. *Învățați-vă toți giudecătorii pământului.* PSALT. (SCH.) 3/3. *Să* (= dacă) *va giudeca la alt giudecătoriu...* PRAV. MOLD. 124. *Judecătoriului i se cade, să-ș[i] aducă aminte de ceaste... lucrure.* PRAVILA DE TÂRGOVIȘTE, ap. GCR. I 159/31. *Sisamnis, fiind giudecători[u] împărătesc...* HERODOT, 283/26. *Să-i apuce și să-i duc[ă] la judecător să-i pue la închisoare.* IORGA, B. R. 184/22. *Judecătoriul... nu poate să greșască.* BIBLIA (1688), 4 pr. 33. *La judecători, ce intră pe o ureche iasă pe alta.* C. NEGRUZZI, I 248. *Ispitele sânt strâmbătatea giudecătorilor.* RUSSO, S. 146/14. *La ziua și oara hotărîtă, asupra raportului judecătorului...* HAMANGIU, C. C. 63. *Se înfățoșează înaintea judecătorului și încep a spune imprejurarea din capăt.* CREANGĂ, A. 146. *Să le fie judecător înfumuratul de Midas.* ISPIRESCU, U. 109/24. *Judecător fără mită.* ZANNE, P. VIII 208. *Prietașugul judecătorului e pe genunchi, ca al Turcului.* ib. VI 416. *Nu se cuvine cel pârîtor să fie și judecător.* I. GOLESCU, ib. VIII 210. (După fr. *juge de paix, d'instruction).* **Judecător de pace** (s. **de ocol**) = magistrat care conduce o judecă-

torie de pace. **Judecător de instrucție** = judecător de tribunal cu însărcinarea specială de a face instrucția în materie penală. **Judecător de ședință** = judecător de tribunal care judecă în ședință.

2°. (La vechii Evrei) Nume dat magistraților supremi, dela moartea lui Moise până la începutul domniei lui Saul; ei erau și șefi militari. *Cartea judecătorilor* (din vechiul testament) = istoria acestor judecători, precedată de o expunere a stării politice și religioase.

3°. (Bis.) D u m n e z e u (care le vede toate și le judecă). *Dumnezeu, giudecătoriu dreptu și tare.* PSALT. (SCH.) 10/1. *Blagoslovenie să aveți de la Domnul Dumnezeu și să vă spodobiți* (= învrednicîți) *de-a dreapta judecătoriului drept a sta.* CORESI, EV. 7/3. *Să ne rugăm cu cuget curat judecătoriului celui nefățarnic.* NEAGOE-VODĂ, ap. GCR. I 170/21. *Să dau samă la prea înălțatul judecătoriu.* OXISTERI, ib. II 47/34.

4°. P. a n a l. Cel care își dă părerea într'o chestiune; s p e c. arbitru. *Iată domnul P., unul din judecătorii câmpului.* C. NEGRUZZI, I 40. *Aici nu mai aflăm povestitori, ci critici, judecători...* IORGA, L. II 73.

[D i m i n u t i v: **judecătoráș** s. m. = judecător mic, inferior, fără însemnătate. MAIORESCU, D. III 155. | F e m i n i n e: (ocazional) **judecătoáre** s. f. = femeie care face slujbă de judecător. *Odată judecătoare Era o moșiță.* DONICI, F. 18; **judecătoreásă** s. f. = soția judecătorului. *O judecătoreasă la bal.* I. NEGRUZZI, II 53. | A d j e c t i v: **judecătorésc, -eáscă** adj. = de judecător, judiciar. *Puterea judecătorească se exercită de curți și tribunale.* HAMANGIU, C. C. XX, 38. | A d v e r b: **judecătorésțe** adv. = ca judecătorii; în formă judiciară, după lege].

— Substantivul verbal al lui **judecă** (cf. lat. *judicatorius -a, -um* «judecătoresc»).

JUDECĂTORÍE s. f. 1°. *Fonction de juge.* 2°. *Tribunal.*

1°. (Rar) Dregătoria s. funcțiunea de judecător.

2°. (Sens curent) Sediul unui judecător, locul unde se face judecata. Cf. t r i b u n a l, d i v a n. *Judecătoria țărei... unde se află pârîtul.* PRAVILA (1814) 8. *Unindu-se și socotința judecătoriei...* (a. 1815). URICARIUL, II 10/31. *Fă hârtia de dăruire... și să mergem s'o întărim la judecătorie.* C. NEGRUZZI, I 302. *Cum ajung într'un loc unde era judecătorie, se înfățoșează înaintea judecătorului.* CREANGĂ, A. 146. | S p e c. **Judecătorie de pace** (s. **de ocol**) = prima treaptă a ierarhiei judiciare, cu atribuțiuni anumite și limitate; (mai înainte) **judecătorie comunală** = instanță judiciară în comunele rurale, compusă din primar și doi jurați.

— Derivat din **judecător,** cu suf. abstr. -loc. *-ie.*

JUDECEÁSĂ s. f.
JUDECÍ † vb. IV[a]
JUDECÍE † s. f.
} v. **jude.**

JUDÉȚ s. a. și m. 1°. *Jugement.* 2°. *Tribunal.* 3°. *Juge.* 4°. *Chef, gouverneur, prince, seigneur.* 5°. *Maire.* 6°. *Département.* 7°. *District.*

1°. S. a. Judecată; hotărîre judecătorească: s p e c. judecata (din urmă, înfricoșată, a) Domnului. *Dereptu învierea morților cu giudețu* (= g i u d e c a t ă N. TESTAMENT 1648; m ă j u d e c u BIBLIA 1688) *preemescu dila voi.* COD. VOR. 62/9. *Dereapte-su giudeațele tale.* PSALT. (SCH.) 257/6. *Județă* (: i u d i c i u m) *și dereptate în Iacov tu feaceși.* CORESI, PS. 270. *Teamăt de înfricoșatul județ.* CORESI, EV. 4/20, cf. URICARIUL, X 84/9, GCR. I 170/23, 185/1, 288/23. *Giudețului lui Dumnezeu are trei giudecate: întâiu pre ispravnicii lumiei aceștia, a doa giudecată iaste când singur Dumnedzău giudecă, a treia giudecată va hi după svârșitul aceștii lumi.* VARLAAM, C. 25. *S'au fost despărțit de muiarea cea eretică cu giudețul* (j u d e c a t a MUNT.) *besearicii.* PRAV. 576. *Să pârască la giudeț* (j u d e c a t ă MUNT.). ib. 959. *Androfaghii... nici au pravile, nici știu giudeț.* HERODOT, 240/34. *Au giudecat cu măzdă giudeț strâmb.* ib. 283/29. *Ziua de județu.* CUV. D. BĂTR. II 236. *Va ieși marea de foc înaintea giudețului.* COD. TOD. 80. *De multe ori la ospețe omoria fără județ.* LET. I 145/9. *Giudeațele-ți sânt... direapte.* DOSOFTEIU, PS. 59. *Vei putea fi gata... pre dare de samă la zua giudețului.* IOAN DIN VINȚ, ap. GCR. I 275/25. *Mă cutremur de județulŭ fiiului tău.* MINEIUL (1770) 42²/1. *Prin tine se fiu aparat în zioa județului.* KLAIN, ap. GCR. II 187/37. *Fiind el străin i-am întors banii cu giudeț și am luat satili.* BUL. COM. IST. IV 33. *De a pururea să afla gata a să înfățoșa înfricoșatului județ.* BELDIMAN, N. P. I 166, cf. MARCOVICI, D. 385. *Și nu uita județul și ceasul de apoi!* C. NEGRUZZI. II 279/12. *Luă cartea lui Zoroastru... și începu a ceti județul pământului.* EMINESCU, N. 65. *Hai și-om merge la județ, La popa din Soloneț!* MARIAN, SAT. 57. *Lumea'n veac vi s'a fârși, Județul ni s'a găti.* PAMFILE, CRC. 75/26, cf. GCR. II 141/26. **Fac** s. **dau județ** = fac judecată, aduc o sentință judecătorească, judec. *Vestit iaste Domnul de giudețŭ ce face.* DOSOFTEIU, PS. 31. *Deaderă giudețŭ.* id. ib. 59. *Dumnedzău iubește pre giudețŭ să facă* (= amat iudicium). DOSOFTEIU, PS. 124. *Feciu giudețŭ și dereptate.* PSALT. (SCH.) 262/5. *Iar să-i nu-i ver fac[e] județ să-ș[i] ia bucatele de la ei.* IORGA, B. R. 174/32. *Care sat au fost cu gâlceavă și au dat giudețul de l-au luat Evda.* BUL. COM. IST. IV 29.

2°. S. a. † Locul unde se judecă, tribunal. *Înainte domnilor și nainte județelor.* CUV. D. BĂTR. II 383.

3°. S. m. F i g. (vechiu și pop. în Moldova și Transilv.) Cel ce rostește sentința, judecător (GR. S. I 139), magistrat; s p e c. Judecătorul din cer. Într'un document slavon din Roman, din anul 1586, e vorba de *Cârstea giudeț ot Balomirești.* I. BOGDAN, DESPRE CNEJI, 25. *Giudețu* (= g i u d e c ă t o r i u N. TESTAMENT 1648; j u d e c ă t o r i u BIBLIA 1688) *eu acelora nu voiu se fiu.* COD. VOR. 1/7. *Zeul giudeță* (: j u d e x) *este.* PSAL. SCH. 235. *Judeci și toate judeațele* (: j u d i c e s) *pământului.* CORESI, PS. 402. *Urgie a județului nefățarnic.* CORESI, EV. 36/4. *Aceast[ă] scriem... vileat... Dim. județlu.* HRISOV DE JUDECATA (a. 1626), ap. GCR. I. 74/19. *Hiece giudeță în locul lui D[u]m[ne]dzău giudecă.* VARLAAM, C. 25₂. *Cela ce nu să va pleca supt învățătura giudețului* (= j u d e c ă t o r i u l u i MUNT.), *face greșală.* PRAV. 255. *O va da pre mâna giudețului* (= j u d e c ă t o r i u l u i MUNT.). ib. 541. *Eu, către... Dumnezeu, județulŭ mieu, mă duc să stau denainte județului.* MOLITVELNIC, ap. GCR. I 184/29. *Vrând giudețulŭ să le facă pre deala lor, sv[â]ntul să rugă... să li să iarte vina.* DOSOFTEIU, V. S. 148. *Toț[i] într'o voie și cu de-avalma giudeță îl suiră în scaun.* id. ib. 145. *Cărțâle giudeațelor* (lemma: *giudecilor).* id. ib. 3. *El alergă 'ndata mare la județ și-i spune fapta.* CONTEMPORANUL, V₂ 511. Cf. I 14. *El... va fi județul ceasului de mâne... Cu mâna lui... Zdrobi-va cartea legilor bătrâne.* GOGA, P. 120. *Judeca-m'a județul, Când oiu merge la dânsul.* BUD, P. P. 27.

4°. S. m. † Mai marele locului, căpetenie, guvernator, domn, principe, conducător, ocârmuitor, † biruitor, † despuitor, † jude, fruntaș, staroste. *Giudețului* (= m a i m a r e l u i N. TESTAMENT 1648;

biruitoriului BIBLIA 1688) *oameriloru tăi să nu-i zici rău.* COD. VOR. 48/4. *Dezlegă elu, giudele* (= giudeţu HUR.; domnu COR.2; boiariu DOS.) *oamerilor.* PSAL. 219/39. *Zise oarecine judeţului de gloate.* CORESI, EV. 384/23. *Vithleeme,... den tine... eşi-va judeţŭ* (= purtătoriu N. TESTAMENT 1648; povăţuitoriu BIBLIA 1688; slav. vožĭ «conducător»). ib. 499/. *Chenezeu ...era giudeţŭ a un neamŭ.* DOSOFTEIU, V. S. 232.

5°. S. m. (vechiu şi pop. în Ardeal) Primul dregător al unui oraş (s. sat), ajutat de mai mulţi pârgari (de regulă 12), primar; cf. jude. *Eu jupânul Hârjil Lucaci, judeţulŭ den cetatea Braşovului.* CORESI, EV. 5/29. Cf. PALIA, ap. GCR. I 33/13-14. *Plecatul priiaten bun de aproape, Crăstiian Rotompan ce iaste giudeţ la Margine* (a. 1604—18). ROSETTI, B. 101. *Au luat cu dânsul pre judeţul de la Braşovŭ cu pârgarii.* MAG. IST. I 99/2. *De naintea judeţului.* CUV. D. BĂTR. I 61. *Dumnealui jupan Andreiaş, birăul şi judeţul a cinstitei cetăţi a Bistriţei* (a. 1638). IORGA, D. B. 62. *Adecă eu Dima, biv Judeţ de aicea.* URICARIUL, VII 14/13; cf. I 136/25, VII 22/32. *Matei-vodă către* **marele-judeţ** *Mihai* (a. 1644). IORGA, B. R. 174/22, cf. 175/5. *Jupân Mihai,* **judeţul-cel-mare** (a. 1644). ib. 179/21.

6°. S. a. Împărţire administrativă a ţării, pusă sub conducerea unui prefect, (în Ardeal) comitat, varmeghe, (în Bucov.) beţârc, (în Basarabia) uiezd (cf. DR. VII 62-66), cf. ţinut, departament, canton, district. *Judeţul Mehedinţilor.* CUV. D. BĂTR. I 114. *Fiecare sat... nu să mai gândeşte la judeţul de care atârnă.* MARCOVICI, D. 463. *Găsi permutarea lui la o altă plasă, într'un judeţ departe.* C. NEGRUZZI, I 111. *La reşedinţa judeţului.* MAIORESCU, D. II 173. *Au găsit cu cale să cheme la adunare şi câtiva ţărani fruntaşi, câte unul din fiecare judeţ.* CREANGĂ, A. 161. *Şi se plimbă... Ca ispravnicii 'n judeţe.* TEODORESCU, P. P. 305. *Focul tău când s'o aprinde, Şapte judeţe nu-l stinge.* MAT. FOLC. 220. *Capitală de judeţ.*

7°. P. ext. District. *S'a botezat apili Şi toate judăţile.* GIUGLEA-VÂLSAN, R. S. 247/7.

[În sensul 1°, 2° şi 6°, 7° plur. *judeţe,* mai rar, *judeţuri* (DR. VII 64); în sensurile 3°-5° *judeţi.* | Femininul: **judeţeásă** (dial. *judeţasă)* s. f. = soţia judeţului. *Măi bădiţo albineţ, Ce te ţii aşa măreţ, Că tată-to nu-i judeţ, Nici maică-ta judeţească, Nici soru-ta preutească.* VICIU, GL., cf. *(judeţasă)* JAHRESBER. IX 198. | Adjectiv: **judeţeán, -ă** adj. = care se referă la judeţ. *Consiliul judeţean. Şosea judeţeană.*]

— Din lat. **judicium,** care, pe lângă înţelesul de «judecată», avea şi sensul de «judecător» şi de «locul unde se judecă».

JUDEŢEÁN, -Ă adj. } v. **judeţ.**
JUDEŢEÁSĂ s. f }

JUDICÁ vb. I v. **judecà.**

JUDICIÁR, -Ă adj. *Judiciaire.* — Privitor la justiţie, la judecată (I 1°), la judecătorie; judecătoresc. *Depozit judiciar.* HAMANGIU, C. C. 1633. *Mărturisire judiciară.* ib. 1206. *Sechestru judiciar.* ib. 1626. *Consiliu judiciar.* ib. 458. *Cesiunea bunurilor e voluntară sau judiciară.* ib. 269. *Numeşte un comitet judiciar pentru cercetarea alegerii.* MAIORESCU, D. II 118. Cf. IV 228. *Sânt ofiţer de poliţie judiciară.* PETRESCU, Î. II 172. *Reformă judiciară. Cronică judiciară* = dare de seamă a proceselor şi desbaterilor înaintea justiţiei. *Vânzare, anchetă judiciară* = făcută prin autoritatea justiţiei. CADE. [Pronunţ. *-ci-ar.*]

— *N.* din fr.

JUDICIÓS, -Ă adj., adv. *Judicieux. Judicieusement.* — Care judecă bine, cu judecată (II) sănătoasă, cu minte, cu bun simţ, înţelegător, cf. rezonabil. *Întâmpinări judicioase şi dictate de cea mai candidă virtute.* ODOBESCU, III 49/5. *Prin urmare, îşi face d. Georgescu următoarea judicioasă socoteală...* CARAGIALE, M. 171. *Aceste judicioase reflecţii...* TEODOREANU, M. II 161. *Constantin Stolnicul, un învăţat mult mai judicios decât Nicolae Costin, nu începe de la Facerea Lumii.* IORGA, L. I 165. || Adv. *După cum observă foarte judicios dl. Littré.* ODOBESCU. II 396/18.

— *N.* după fr.

JÚFĂ s. f. } v. **julfă.**
JÚFLĂ s. f. }

JUFTUÍ vb. IV[a]. *Échauder.* — (Bucov.) A opări. (Straja). Com. AR. TOMIAC, Cf. jupurlui.

JUG s. a. I. 1°. *Joug.* 2°. Partie supérieure du joug. 3°. *Nuque.* 4°. *Paire de boeufs.* 5°. *Charretée* de paille. 6°. *Mesure agraire.* II. *Joug, esclavage.* III. 1°. *Tribart, talbot.* 2°. *Collier.* 3°. *Cadre* de la scie mécanique. 4°. La plus haute des *poutres transversales* de la maison. 5°. *Verrou* de la machine à tisser. 6°. *Perche soutenant la nasse.* 7°. *Cadre* du moulin à foulon. 8°. *Arbre* de la hûche 9°. Broderie.

I 1°. Unealtă de lemn care se pune cu partea arcuită pe gâtul boilor (s. bivolilor) ca să tragă câte doi. Părţile jugului sânt: ceafa (cerbicea, butucul, grindeiul, drugul de jug, dreava de sus, jugul), şi poliţa (podhorniţa), bulfeiele (jiglele, fiularele), resteiele, policioara şi cuiul jugului (armăsarul). DAME, T. 13, cf. PAMFILE, I. C. 138, H. II 50, III 118, X 69, 500 *Sug* = lat. iugum. LEX. MARS. *Dobitoacele tale să nu le încaleci cu alt jug.* BIBLIA (1688) 85. *Un plug şi un giug.* HERODOT, 210/33. *Ştie a face raliţe, juguri.* MINEIUL (1770) 34½. *Juncii... trebue învăţaţi în jug.* ECONOMIA, 81. *Codrul mi-l lăsaţi, Giugul mi-apucaţi* (= lăsaţi-vă de haiducie şi apucaţi-vă de munca câmpului). ALECSANDRI, P. P. 67b. *La maică-ta te-oiu duce Când... a face Jugul mugur* (= niciodată). TEODORESCU, P. P. 271. *Jugul boilor să nu-l pui pe foc!* ŞEZ. I 19/8. *Boi, vite de jug.* (Cf. lat. iumentum din *ioug-s-mentum).

2°. P. restr. Ceafa jugului. DAMÉ, T. 13, H. XVIII 142, C. C. II-III 198.

3°. P. ext. Partea grumazului pe care se aşează jugul, ceafă. (În descântece) *Brâncă albă... Ieşi... din creierii capului, Din zgârciu' nasului, Din jugu' gâtului!* GRAIUL, I 137/18.

4°. O pereche de boi. ŞĂINEANU, D. U.

5°. *Un jug de paie* = un car bun de paie. FURTUNĂ, V. *Un jug de lemne* = un car de lemne. CREANGĂ, GL.

6°. Măsură de pământ. cam de o jumătate de falce (ION CR. V 61), cât se poate ara într'o zi cu o pereche de boi (BRĂESCU, M. 10), cf. jugăr. *Plătind de jug câte 14 lei pe an.* I. IONESCU, P. 363.

II. Fig. Robie, sclăvie, apăsare, dominaţiune, supunere, umilinţă. (La popoarele italice, învinşii trebuiau să treacă, în semn de umilinţă, pe subt nişte prăjini care închipuiau un jug). *Supt jugul dragostei să le punem.* CORESI, EV. 338/32. *Jugul a gromazilor voştri am frânt.* LEVITICUS, ap. GCR. I 4/18. *Cei vinovaţi şi cei nevinovaţi vor trage giugul robiii.* HERODOT, 359/12. *Ne rugăm... să fim scoşi de sub jugul acesta.* URICARIUL, I 147/23. *Din inimă dorea să lepede jugul Dachilor de pe grumajii Romanilor.* ŞINCAI, HR. I 3/19.

Omule,... Mergi de supune la jugu-ți orice este cu suflare. KONAKI, P. 299. *Mântui pre... supușii săi de giugul cel greu a[l] păgânilor.* C. NEGRUZZI, II 141/3. *Ca robul ce se luptă c'un jug neomenos...* ALEXANDRESCU, M. 68. *Greutatea jugului turcesc.* BĂLCESCU, M. V. 42. *Măritatu-i jug de fier, Până-i trăi ești cu el!* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 278/15. # *I-a pus jugul după cap* = l-a stăpânit cu totul. ZANNE, P. V. 370. Cf. 369, VIII 204. 205. *Trage în jug de fier* = se luptă din greu cu viața, vai (de) mama lui. e la mare ananghie, a intrat la apă, în vâltoare. CIAUȘANU, GL.

III. P. anal. 1°. Aparat în formă de triunghiu (făcut din trei bucățele de lemn) care se pune în gâtul porcilor și viteilor (mai rar al câinilor), spre a-i împiedica să treacă prin garduri, jujeu. *Jugul de porci, numit în Ardeal jugeu sau jujeu, se pune în gâtul porcilor (câte odată și într'al câinilor și viteilor) ca să nu poată pătrunde prin găuri și grădini, cotenețe, etc.* PAMFILE, I. C. 146. *Îi șiret ca oaia cea cu jug.* ZANNE, P. I. 572.

2°. (La cai) Colac de lemn îmbrăcat în piele ce se pune în gâtul calului și prin care trec hamurile. [La arie] jugul pentru cai se face dintr'o gură de ham și o bucată de lemn, în care se poate prinde funia cu ajutorul unui șomulac de paie. *Jugul de cai* nu-i alt ceva decât o scândură care are câte o ureche la fiecare capăt... PAMFILE, A. 204. Cf. I C. 146. || *Un jug de cal bătrân* (sau numai) *jug* = cal slab, bătrân, neputincios, urît, netrebnic. DR. V 107. 207.

3°. (La ferestrău s. joagăr) Fiecare din cele două verigi de fier numite sbanțuri (sbalțuri), de care e prinsă pânza ferestrăului (numită custură). *Jugul* este de lemn. La mijlocul lui se află custura sau pânza ferăstrăului, ținută la ambele capete de niște verigi de fier. PAMFILE, I. C. 112. Cf. DAMÉ, T. 175, PĂCALĂ, M. R. 405. 461.

4°. (La casă) Dintre bârnele din care se compun pereții casei, cele două deasupra, mai groase ca celelalte bârne transversale, se lasă mai lungi și se profilează în formă de ciubuc. Una din bârnele aceste două, cea superioară, se numește *jug.* PĂCALĂ, M. R. 405.

5°. (La războiul de țesut) Bucata de lemn de la sulul dinainte al războiului, prin care intră găurarul; amnar. DENSUȘIANU, Ț. H. Amnarul numit și... *jug, jugșor...* are forma unei lopățele al cărei capăt intră în gaura sulului. PAMFILE, I. C. 274/18. *Jug* = un purtător la vătale (Maram.). ȘEZ. VIII 147. Cf. X 466, XVIII 34, 288.

6°. (La pescuit; întrebuințat mai des la plur. *juguri)* Niște grinzi de stejar pe care se pune coșul de la gardul cu leasă. Pentru ca coșul (de la gardul cu leasă) să poată fi ridicat și scoborît... este nevoie de un mecanism...; acesta se face cu ajutorul unei serii de aparate... numite *juguri,* care din distanță în distanță cuprind coșul pe dedesubt ca niște chingi și-l țin în suspensiune la orice înălțime voită. ANTIPA, P. 596, cf. PAMFILE, I. C. 105/26.

7°. (La piuă) Partea numită și rezemătoare, de la spatele maielor. DAMÉ, T. 168. Cf PAMFILE, I. C. 307/15.

8°. (La moară) O parte a morii, care ține postava. H. II 29.

9°. (Transilv.) Broderie, cusutură, flori. *Cămașă cu jug la guler* = cusută cu flori pe guler. VICIU, GL.

[Plur. *juguri.* | Diminutive: **jugurél** s. a. *Jugurel de daurel.* MARIAN, NU. 754; **jugușór (jugșór)** s. a. (La războiul de țesut) = amnar (cf. jug 6°.) *Amnarul numit și... jugșor.* PAMFILE, I. C. 274/18, ȘEZ. VIII, 148; — **jugúț** s. a. [Unii]... *bagă* [pe viței] *într'un juguț.* ECONOMIA 80; — **jugăléț** s. a. = unealtă de plugărie (nedefinită). H. XIV 224; — **jugăléte** s. m. = sculă de plugărie (nedefinită). ib. XII 261. | Adjectiv: **jugós, -oásă** = (despre grumazi) gros. PAȘCA, GL.; — **jugáș** s. m. DICȚ. și (lat. *jugarius,-a,-um)* **jugár,-ă** adj. = de jug, care poate fi pus la jug. *Haitele, boii giugari și argații să fie gata a se apuca de muncă.* I. IONESCU, ap. TDRG. *Pe noi mai tari, Cai de jugari.* SEVASTOS, N. 397b/10. | Alte derivate: **jugărița** s. f. = (Ban.) jug (III 5°) CDDE. nr. 913; — **jugurél** s. a. și m. = (Ban.) jug (III 5°) CDDE. nr. 913; (Bot.) dumbeț (Teucrium Chamaedrys). PANȚU, PL.; — **jugăréț** = (Bot.) dumbeț (Teucrium Chamaedrys). PANȚU, PL.; — **jugărít** s. a. = plata unui jug de lemne (unui car de lemne); locul unde se plătește «jugăritul», la ieșirea din pădure. CREANGĂ, GL. *Venitul jugăritului.* URICARIUL, V 207/24. *Cine are trebuință de... nuiele plătește jugăritul.* I. IONESCU, D. 432. *Taxa de jugărit.* I. IONESCU, P. III. *Să strâng un știubeiu plin de galbeni ca părintele Chirilaș de la jugărit.* CREANGĂ, A. 121; — **jugălít, -ă** adj. = (despre vită) muncit, purtat. *Boii tăi sânt prea jugăliți.* REV. CRIT. IV 144. | Verb: **(înjuguì** IV[a] = a supune, a deprinde. *L-a juguit bine!* (Suceava). ȘEZ. IX 148; — (cu derivatele) **înjuguíre** s. f., **juguluíre** s. f. = robire, subjugare. *Lăcuitorii, din multa juguire ce au avut și neluminare, nu-și cunoaște nici datoria... Neînvățătura și înjuguirea prostește pe om.* GOLESCU, î. 112. *Omul N'avea nici o cunoștință de acea juguluire.* KONAKI, P. 300; — **juguitóriu** † s. m. = cel care se găsește subt jug, subjugat (traducând pe grecescul ὑποζύγιος). *Striga dupre juguitoriu.* BIBLIA (1688) 173.]

— Din lat. **jugum** (și cu sensul de «pereche», «măsură de pământ», «robie», «jug de cai», «parte a războiului de țesut».) Cf. înjuga, dejuga, subjuga.

JUGĂIÓR s. m. v. **jugan.**

JUGĂLÉȚ s. a.
JUGĂLÉTE s. m.
JUGĂLÍT, -Ă adj. } v. **jug.**

JUGÁN adj. și s. m. 1°. *Hongre. Cheval de trois ans.* 2°: *Mouton.*

1°. *Cal jugan* și mai ales *jugan* = cal jugănit (LB.); spec. cal (H. I 383, XI 84) de la doi până la trei ani (H. III 438, IV 138, VII 51, 132, IX 265). *Trimitem un bun turcesc cal... și alt' cal jugan, bun* (a. 1647). IORGA, S. D. IV 27. *Ar vrea și el doi jugani* (a. 1787). ib. VIII 15/20. *Mai mare de șapte ani să nu fie, ori jugani ori armăsari* (a. 1811). ib. VIII 53/10. *Frumos e juganul tău. Mă lași să-l mângâiu?* CONV. LIT. XLIV, vol. I 208. *Juganii ne-au stătut și potcoavele-au pierdut.* LIT. POP. ap. GCR. II 311/4. *Cu ochiul arcanului Prinzi muma juganului.* TEODORESCU, P. P. 299. *Pe cal o punea, Pe calul bălan, Jugan de cinci ani.* PĂSCULESCU, L.P. 301. *Tot căpestre de bumbac, Cum șade la jugani drag.* MAT. FOLC. 124/30, cf. 409/13, 186/16, 656. *Nu cumva... telegari, jugani... te dau de jugubină?* JIPESCU, O. 48/14. *O adus doisprăzăci giugani giugăniț[i].* VASILIU, C. 185.

2°. P. anal. Berbece jugănit (Câmpia Ardeleană în Transilv.) Com. V. BUCUR.

[Același cuvânt pare a fi **juigani** adj. m. pl.: *O lupoaică cu lupeni juigani* (glosat prin: «pui de lupi»). COM. SAT. V. 73. | Diminutive: **jugă-**

náș s. m. *Jugănașii nu-mi mai vin.* TEODORESCU, P. P. 691; **jugănél** s. m. *Trei jugănei pripășea, Trei jugănei gălbiori, Cu dungi negre pe spinare.* PĂSCULESCU, L. P. 308; **jugăiór** s. m. *Avea șapte jugăiori, Cum ți-este drăguț de ei.* MAT. FOLC. 390].

— Derivat din **jug**, cu suf. **-au**, cu înțelesul primitiv de «făcut bun de pus la jug prin castrare».

JUGĂNĂR s. m. v. **jugăní.**

JUGĂNÁȘ s. m. v. **jugan.**

JUGĂNEÁLĂ s. f. v. **jugăní.**

JUGĂNÉL s. m. v. **jugan.**

JUGĂNÍ vb. *IV*ª. *Châtrer, hongrer.* — (Mai ales despre mânz, dar și despre vițel, porc și berbece) A scoate testiculele spre a face animalul steril (și în același timp mai blând, mai docil s. mai capabil de a se îngrășa), a castra, a curăți, a scopi, a herel(u)i, a întoarce, a întuma, a suci, a bate, a toca; p. ext. (și despre femele) a le face sterile, a steriliza. *Boții cari se cresc de jug, cu cât mai tineri se jugănesc.* ECONOMIA, 81. *Și verii și scroafele se jugănesc.* ib. 100. *Am jugănit astăzi doi mascuri.* Com. TOFAN. [Adjectiv: **jugănít** (cu negativul: **nejugănit**), **-ă** = castrat. *Cu opt jugani jugăniți.* TEODORESCU, P. P. 139ᵇ. | Abstracte: **jugăníre, jugănít** s. a., **jugăneálă** s. f. (COSTINESCU), **jugănitúră** (LM.) s. f. = scopire, castrație. | Substantive verbale: **jugănitór** s. m., **jugănár** s. m. = cel care jugănește, se pricepe să jugănească. *Pătrașco giugănitorul de pre Moldova* (a. 1629). IORGA, D. B. 45. *Jugănari sânt doi.* PĂCALĂ, M. R. 313/₃₆].

— Derivat din **jugan.**

JUGĂNITÚRĂ s. f. v. **jugăni.**

JUGÁR, -Ă adj. v. **jug.**

JÚGĂR s. a. v. **iugăr.**

JUGĂRÉL s. a. și m.
JUGĂRÉȚ s. m. (Bot.)
JUGĂRÎT s. a.
JUGĂRÎȚĂ s. f. (Bot.)
JUGÁȘ s. m.
} v. **jug.**

JUGÁSTRU s. m. (Bot.) *Érable champêtre.* — Arbore (H. II 11, IV 83, 104, X 419, 464, 517) cu scoarța roșietică, cu lemnul alb și tare, care crește prin păduri și tufișuri. PANȚU, PL. *Jugastru* (a. 1563). CUV. D. BĂTR. 248. *Într'o moviliță care iaste supt Gropa-boului... s'au făcut boor într'un giugastru* (a. 1644). DOC., ap. HEM. 1417/₁₆. *Teii cresc amestecați cu falnici jugastri.* ODOBESCU, I 147/₁₅. *Să caut un jugastru.* SBIERA, P. 36/₃₇. Cf. RETEGANUL, TR. 103/₃₄. *Se fac focuri prin curți cu lemne de jugastru.* PAMFILE, DUȘM. 80/₈. *Un galben jugastru.* PĂSCULESCU, L. P. 53. [Și (cu metateză) : **jugrást** = acer campestre (Belioara, jud. Turda). BORZA, BUL. GRĂD. BOT. XI 51].

— Din lat. pop. ***jugaster, -astrum** (derivat din *jugum*, pentru că din lemnul acestui arbore se făceau juguri, cf. grec. ζυγία «ulmus campestris»).

JUGĂU s. a.
JUGÉU s. a.
} v. **jujeu.**

JUGHEÁLĂ s. f. (Bot., Crom.) v. **jolteală.**

JUGHILÁN s. m. v. **juglan.**

JUGHÍNĂ s. f. *Saleté; homme sale.* — Murdărie (de pe om), cf. jeg, lip; p. ext. om murdar (Săcele, lângă Brașov). Com. G. GIUGLEA. [Verb: **jughíni** IVª refl. = a se scărpina de murdărie, a se freca de jeg. Com. G. GIUGLEA].

— Probabil, cu rostire dialectală (poate și prin apropiere de *jeg*), în loc de *jubină*, iar acesta din bulg. **žabina** «mătasea broaștei» (care se vede pe apă, ca o murdărie). G. GIUGLEA. Cf. jabrină, janghină.

JUGHINÍ vb. IVª v. **jughină.**

JUGLĂN s. m. 1°. *Dadais.* 2°. *Sans caleçon.*
1°. (Cu înțeles peiorativ) Flăcăuandru. BOGREA, DR. IV, 818.
2°. (Bucov.) Fără izmene (Straja). Com. AR. TOMIAC.
[Și: **julán** s. m., **juvlău** s. m.; **juglău** s. m. = om morocănos, care nu prea deschide gura. COM. SAT. III 79; — **jughilán** s. m. *Un haram de jughilan* (glosat — probabil, greșit — prin «juncan») *S'o spăriat d'un ciocârlan.* ION CR. IV 5.]

— Din bulg. **žuglan** «om înspăimântător, grozav, urît». Cf. DR. IV 818.

JUGLĂU s. m. v. **juglan.**

JUGLĂU s. a. v. **jujeu.**

JUGLÉIE s. a plur. *Jambes.* — Picioarele de la genuchi în jos ; picioare lungi și descoperite. *Cu jugleiele goale.* ION CR. III 376, cf. 377. [Și: **giogléie** s. a. plur. = picioare, oase. PAMFILE, J. II.]

— Derivat din **jiglă**, cu suf. **-eiu.** (Sensul figurat de «picioare» îl are și bulgărescul *žegli*).

JÚGLU † s. m. v. **junglă.**

JUGRÁST s. m. (Bot.) v. **jugastru.**

JUGRĂVÍ vb. IVª v. **zugrăvi.**

JUGȘÓR s. a. v. **jug.**

JUGUBÍNĂ s. f. v. **șugubină.**

JUGUÍ vb. IVª v. **jug.**

JUGULÁR, -Ă adj. (Med.) *Jugulaire.* — Care se referă la gât. *Vână jugulară.*

— *N.* după fr.

JUGULUÍRE s. f.
JUGUITÓRIU † s. m.
JUGURÉL s. m.
JUGÚȚ s. m.
} v. **jug.**

JUHÁLĂ s. f. v. **jigală.**

JÚHĂT s. a. *Bruit confus.* — (Transilv.) Vuiet, freamăt. *Nu se putu hodini De juhătul frunzelor.* VICIU, 33. — Cf. jocot.

JUÍ vb. IVª v. **joi.**

JUIGÁNI adj. m. pl. v. **jugan.**

JUJÁU s. a. v. **jujeu.**

JUJÉU s. a. 1°. *Tribart.* 2°. Supplice infligé aux chiens le dernier jour avant le carême. 3°. *Verge.*— (Muntenia și Transilv.)
1°. Un fel de jug mic triunghiular, făcut dintr'o

crăcană și o bucată de lemn, pusă transversal, care se pune în gâtul porcilor (câinilor, viteilor, etc.) ca să-i împiedece să treacă prin garduri sau prin găuri în grădini, cotenețe, etc., h ă d ă r ă u, j u g (III 1⁰). *Jugul de porci, numit în Ardeal jugeu sau jujeu se pune în gâtul porcilor.* PAMFILE, I. C. 146. *Atât de treabă ce este, Numai jujeu îi lipsește.* PANN, P. V. III 39. Cf. ZANNE, 371. *Să puie vulpii hădărău (jijău), Că prea umblă noaptea rău.* MAT. FOLC. 99.

2⁰. Aparat de torturat câinii; p. e x t. datina din cea dintâi luni a postului mare de a da pe câni în tărbacă, adică a-i hicăi, a-i bate și a-i chinui. MARIAN, S. II 9. Cf. v ă l ă r i t. În comuna Tonea, jud. Ialomița, jujeul se face întocmai ca un leagăn, iar în mijloc se fixează o funie îndoită, unde se pune cânele. MARIAN, S. II 11. A doua zi [după lăsatul secului] fac jujău, adecă un fel de învârtitoare pe roată pentru câni, până amețesc. H. XIV 450. Spre lăsatul de carne, poporul de aici torturează câinii cu ferestraie de lemn la coadă, apoi le dă tărâțe cu apă și în fine îi ridică în furci de lemn, numindu-se această tortură: *dați la jăjeu...*, ca să nu turbeze câinii vara, sau ca să alunge iarna, să vină primăvara. H. II 252. *Jujeul pentru câni.* ȘEZ. I 42/12.

3⁰. Nuia lungă și subțire, japă. ION CR. VIII 188.

[Și: **jijéu** *(jâjeu)* s. a., **jugéu** s. a. VICIU, GL.; (+ *jug*) **jugău** TDRG.; — **jajău** s. a. = jărdie scurtă și groasă, t ă m â n j e r. ION CR. II 135: -- (prin confuzie, cu *juglău = juglan)* **juglău** s. a. (Mățău, j. Muscel). Com. COMAN.]

— Din slav (cf. paleosl. *žezĭlŭ* «collare», bulg. *žežălŭ* «cârjă», sârb. *žeželi* «bâtă, hădărag, lemn de care se leagă câinii»).

JUJÚB s. m. (Bot.) *Jujubier.* — Mic arbust spinos, originar din Siria, al cărui fruct e întrebuințat în medicină în contra guturaiului și tusei. [F e m i n i n: **jujúbă** s. = fructul jujubului].

— *N.* din fr. **jujube** «fructul jujubului» (lat. *zizyphum*, din grecește).

JUJÚBĂ s. f. (Bot., Med.) v. **jujub.**

JÚLĂ s. f. Femme dont la coiffure est relevée et tirée en arrière; femme mal habillée qui fait des manières. — Femeie cu părul pieptenat îndărăpt, de i se văd tâmplele și fruntea goală, cf. b e l e u j e t (ȘEZ. III 69/9); p. e x t. femeie sărăcăcios îmbrăcată, care totuși voește să se țină și face mutre (REV. CRIT. III 158). [D e r i v a t: **juleándră** s. f. = fată, femeie înaltă, voinică și cu mers bărbătesc (ȘEZ. XXXII 106); — **șuleándră** s. f. = femeie care poartă pe cineva de nas, îl mănă de pe o zi pe alta (MARIAN); curvă, buleandră, fleoarcă, haită. (LB.)]

— Cf. ung. *suli* «tuns, retezat tare», și «viclean, perfid».

JULÁN s. m. v. **juglan.**

JÚLFĂ s. f. 1⁰. *Chènevis.* 2⁰. *Plat préparé au chènevis.* 3⁰. *Sobriquet.*

1⁰. Sămânță de cânepă. PANȚU, PL., PAMFILE, I. C. 241.

2⁰. Mâncare de post făcută din sămânță de cânepă (CREANGĂ, GL.). Se prepară în mai multe feluri: În Moldova, sămânța de cânepă se pisează în piuă, până se face turtă; se încălzește puțin la foc într'o strachină mare, se pune în ea puțină apă fierbinte și se mestecă. Când credem că s'a muiat totul, se umple strachina cu apă călduță și căpătăm un lapte dulce care se strecoară prin sitișcă sau prin sită, ca să rămâie hoaspa. Laptele acesta se pune într'o oală la foc de fierbe. În timpul fiertului, laptele se încheagă puțin ca jintița și căpătăm astfel *jolfa*, în care se pune puțină sare. *Jolfa* se poate face și din trușnic, turtele ce rămân de la oloiu (făcut din sămânță de cânepă), dar nu-i gustoasă și dulce. PAMFILE, I. C. 241. Cf. ȘEZ. III 18/26, VIII 33, MARIAN, SE. I 163. În Ardeal *julfa*, numită *jufă*, este o turtă de făină din sâmburi de bostan fiartă la foc (BUGNARIU, NĂS.); la Lupșa însemnează «balmojul» care nu se 'ntoarce din hârb, când vrea să-l toarne, fiindcă nu-i untos și stă lipit de hârb (VICIU, GL.). *Gătitu-le-ați ceva bob fiert, gălușe, turte cu julfă și vărzare?* CREANGĂ, A. 10. Cf. MARIAN, SE. I 177. *Urluială fiartă cu jolfă de cânepă.* ION CR. III 290. *Julfă de sămânță de cânepă fiartă cu lapte.* LEON, MED. 28. *Peste acest strat de turte se presară zahăr pisat, amestecat cu miez de nucă, asemenea pisat, sau numai jolfă (julfă, jofă sau juflă) de sămânță de cânepă.* PAMFILE, CRĂC. 17/10. *Dacă... peste păsat, fiert bine, turnăm julfă...* ȘEZ. VIII 33. Cf. H. X 33, 414, 508, 512, 540; XII 289, 302; MAT. FOLC. 1209.

3⁰. (Bucovina) Poreclă ce se dă unui om. Com. MARIAN.

[Și: **jólfă,** s. f., **júflă** s. f., **jófă** s. f., **júfă** s. f. **jílfă** s. f. = zeama ce se face din sămânța de cânepă pusă la fiert. ION CR. I 146.]

— Probabil din ung. *zsufa* «gras», sămânța de cânepă fiind oleaginoasă și din ea extrăgându-se uleiul de cânepă. Forma originară ar fi deci *jufă* întrebuințată în Transilv.; redarea lui *u* prin *ul* în cuvinte de origine ungurească e un fenomen cunoscut la noi. Dimpotrivă, ung. *zsufa* în înțelesul de «mâncare» (din lapte covăsit sau zeamă de carne de porc sau miel, cu tăiței), întrebuințat numai în Secuime, pare a fi reîmprumutat din românește.

JULGHEÁLĂ s. f. (Bot., Crom.) v. **jolteală.**

JULÍ vb. IV[a] 1⁰. *S'écorcher.* 2⁰. *S'érafler, se mettre au vif.* 3⁰. *Se brûler.*

1⁰. (Mold. și Transilv.) R e f l. și p r o n o m. (construcția: *mă julesc la picior* sau *îmi julesc piciorul).* A se răni ușor prin lovire cu un corp tare s. ascuțit, astfel ca să se ia pielea de pe locul rănit. *Julirea* e deci mai mult decât s g ă r i e r e a, dar mai puțin decât b e l i r e a și e sinonim cu s d r e l i r e a și j u p u i r e a (ȘEZ. XXXII 137). *Fiind la vânătoare, după ce au ucis un gligan sălbatic..., s'au julit puținel cu lancea la mână.* CANTEMIR, HR. 389/3. *Mulți pentru dorința slavei nasurile își julesc.* C. NEGRUZZI, II 289/11. *[Iapa] se giulea de garduri.* CARAGIALE, S. 42/18. *Că numa ce s'o julit la un deget.* D. STĂNOIU, C. I. 52. | (Mai rar). T r a n s. A produce cuiva o julitură. *Pulpile să nu-i julească.* CANTEMIR, HR. IST. 90.

2⁰. (Mai ales prin Banat și Vestul Transilv.) R e f l. și p r o n o m. A se roade (la piele), a se răni frecându-se, a s e b a t e, a s e g l o d i, a s e d u b i (BUGNARIU, NĂS.). *M'a julit botina; calul e julit de ham.* REV. CRIT. III 158. *Mi s'a julit pielea, talpa,* (p. e x t.) *eăputul* (= mantaua). Com. A. COCA. *Creanga stângă a trupiței* [plugului] *carea umblă pre pământ ca să nu să julească* (= să să mănânce de pământ), *se înădește cu o nadă de fier.* LIUBA-IANA, M. 107.

3⁰. (Gorj) R e f l. A se arde, a se frige. *M'am julit la mână cu apă fiartă.* PAȘCA, GL.

[A d j e c t i v: **julít** (cu negativul **nejulit**), -ă. *A venit dela joc cu cotul julit.* | A b s t r a c t e: **julíre** s. f., **julít** s. a. = acțiunea de a se juli. *Înțepături, juliri, sdreliri, ciupituri.* F. R. ATILA 71. (F i g.) *Betejirea și julirea cinstii, a slăvii numelui.* CAN-

TEMIR, IST. 31; — **julitúră** s. f. = rană produsă prin julire; locul unde s'a julit pielea, excoriaţie. *Jurituri pe pielea pieptului... sânt semne de buboaie.* L. FILIPESCU, ap. TDRG. Cf. ŞEZ. V 103, BIANU, D. 9].

— Din bulg. **žulja** «apăs, strivesc, frec» şi (în Banat) sârb. **žul(j)iti** «a freca».

JULITÚRĂ s. f. v. **julì**

JULUÍ vb. IV[a] v. **jeluì.**

JULUMÍ vb. IV[a]. *Tromper.* — (Mehedinţi) A înşela. *N:* REV. CRIT. 1910, 86. — Cf. ciumeli (cimili).

JUMÀ s. f. **jumătate.**

JUMÁLŢ s. m. (ş. d.) v. **zmalţ** (ş. d.)

JUMĂNĂRÁT, -Ă adj. *Aux branches géminées.*— (Banat) Crescut din aceeaşi tulpină, în formă de gemănare, îngemănărat, îngemănat. O poamă, un pom de geamăn, adecă duplu, se zice *jumănărat.* Com. LIUBA.

— Derivat din **gemănare,** cu suf. participial **-at.**

JUMÁRĂ s. f. 1°. *Grattons, rillons. Homme très maigre.* 2°. *Oeufs brouillés.*

1°. (Mai ales la plur.) Bucăţile de carne s. piele ce rămân din osânza, slănina sau seul din care s'a topit toată grăsimea. LB., H. XVI 261. *Osânza... se topceşte... Scot jumările («giumerile»), partea cărnoasă.* PAMFILE, I. C. 60/21. *Varză... Murată de-o săptămână C'o jumară de slănină.* MARIAN, SA. 40. Cf. H. XVI 267. || Fig. Poreclă dată unui om foarte slab şi hiteon (MARIAN), om uscăcios (ŞEZ. V. 103) (propriu : «stors, lipsit de orice grăsime»).

2°. (Munt., la plur. *jumări)* Mâncare făcută din ouă bătute şi puse la prăjit în unt sau grăsime (în care pe alocuri se amestecă şi făină de porumb, cf. MANOLESCU, I 331), (Mold.) scrob, (Transilvania) păpară. Cf. COSTINESCU, H. IV 12. *Ouă pentru ochiuri şi jumări.* FILIMON, C. II 341.

[Plur. *-mări* şi *-meri* (ALEX.), *-mere* (MARIAN). | Şi: **juméră** s. f. = cojile uscate ce rămân de la topirea unturei, seului, etc. ŞEZ. 103 ; (Banat) mămăligă făcută în unsoarea rămasă din topirea untului cu zară (LIUBA), făină de păpuşoiu bătută cu lapte şi ouă, pe urmă pârjolite într'o tigaie la foc (Com. IZVERNICEANU). | Derivate: **jumărcă** s. f. (şi mai ales plur. **jumérci)** = jumară. Com. LIUBA. *A topit clisă şi a făcut jumerci* (Lătunaş, lângă Vârşeţ). VICIU, GL.; — **jumeréţe** s. a. plur. = bucăţele de grăsime de porc din care se stoarce unsoarea. Com. IZVERNICEANU, H. XVIII 174.]

— Avem, pe cât se pare, a face cu două cuvinte deosebite. În sensul 1°, *jumară (jumarcă)* e de origine slavă, cf. bulg. *žumerki,* idem, sârb. *žmire* (plur.), idem, rus. *žimera, žemera, žomera* «ceeace a fost stors, tescovină», care, toate, sânt derivate de la *žĭm-* «storc» (deci înrudit cu jintiţă). În înţelesul 2° se pare, dimpotrivă, că avem a face cu germ.-austr. *Schmarn* «un fel de prăjitură făcută din griş sau din aluat de clătite, care se zdrobeşte în tigaie înainte de a se aduce la masă» pătruns şi în ungureşte *(zsumórka* şi, metatezat subt influenţa lui *morzsa* «sfărmitură», *morzsóka,* idem).

JUMÁRCĂ s. f. v. **jumară.**

JUMĂTÁ s. f. v. **jumătate.**

JUMĂTÁTE s. f. I. 1°. *Moitié, demi(e), mi.* 2°. *A moitié, demi* (invariable), *mi.* II. 1°. *Moitié, milieu.* 2°. *A moitié.* III. 1°. *Demi-litre, chopine.* 2°. *Souliers bas.* 3°. *Demi-semelle.* 4°. *Bâton d'arpenteur* (constituant une mesure). 5°. *Demi-meule.* 6°. *Mesure* (de 600 brins de chanvre). 7°. *Moitié, épouse.*

I. (Adesea în opoziţie cu «tot» sau «întreg»).

1°. Substantiv (ca franc. «moitié», une-ori şi «demi», germ. «Hälfte») Fiecare din cele două părţi de mărime egală în care poate fi despărţită o unitate (corespunzând, aritmetic, lui ½ şi, în finanţe, lui 50%). *Nu am vrut jumătate ; acuma [n']avem nemica !* ŢICHINDEAL, ap. GCR. II 212/9. *Să te bată, bade, bată... Slujbele din nouă sate, De nu toate, jumătate!* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 262/16. *Dă două jumătăţi pe una întreagă.* ZANNE, P. V. 371. *O jumătate îmi ajunge. Acest pendul sună orile şi jumătăţile.* COSTINESCU. *Mă mulţumesc cu jumătate.* TDRG. *Jumătatea dreaptă e mai frumoasă decât jumătatea stângă.* | (Prin «şi» se indică plusul care întrece cu o parte egală cu ½ ; une-ori acest «şi» poate fi însă — ca în germanul *zwei ein halb* — şi omis). *Doao mile şi jumătate.* CORESI, EV. 97/13. *Un leu şi jumătate.* URICARIUL, XIV 36/21. *Nouă ani şi giumătate.* RUSSO, S. 99/40. *Acele şi jumătate dacă le vei cere, ţi le va da.* RETEGANUL, P. II 43/23. *Un metru, un cot, un stânjen şi jumătate.* DR. VII 215. *E ora douăsprezece jumătate.* C. PETRESCU, Î. 242. # **Un măgar (dobitoc, prost, hoţ, drac, porc de câne, ramolit,** etc.) şi **jumătate** = unul care întrece pe toţi măgarii (dobitoacele. proştii, etc.) în măgărie (dobitocie, prostie, etc.). (Tot aşa în limbile balcanice: n.-gr. Ἕνας γάϊδαρος καὶ μισός; alb. është gomar e gjysmë; bulg. magare i polovina PAPAHAGI, P. A. 135; dar şi în franţuzeşte: à corsaire, corsaire et demi). *Gâlcescu nu e aşa cum îl cred ei, ci e un om şi jumătate* (= în toată firea). TELEOR, ap. TDRG. *Primar şi jumătate* (= foarte capabil, energic), *mă! Cum mai puse botniţa la toţi!* RĂDULESCU-NIGER, ib. *Eşti un prost şi jumătate* (= mare). ŞEZ. III 186/13. (Totul din care jumătatea face parte se arată printr'un genitiv s. prin prep. de, din). *O jumătate de ceas.* CORESI, EV. 408/7. *Jumătate den avuţiia lor împart.* id. ib. 303/33. *Să-i dea şi partea lui..., giumătate din comoară.* PRAV. 308. *I-am vândut o jum[ă]tate de pogon.* HRISOV (a. 1650), ap. GCR. I 135/5. *Giumătate de sat* (a. 1660). BUL. COM. IST. IV 16. *I-am vândut partea mea... jumătate din Ghelemeiu.* URICARIUL, XX 179. *Gimătate de palmă* [de loc]. ECONOMIA, 153. *Cincizeci giumătăţi de coale scrisă* (= scrise). CAT. MAN. III, 7. *Am reprodus... jumătate numai a articolului.* RUSSO, S. 61/32. *Aceasta îmi dă drept a spune că aci are numai o jumătate de cunoştinţă.* MAIORESCU, D. I 284/27. (Repetat) *Jumătate din mere crau coapte şi jumătate crude.* TDRG. *Gheorghe se aşează p'o jumătate de scaun.* RĂDULESCU-NIGER, ap. TDRG. *Să-i deie fata şi jumătate din împărăţie.* CREANGĂ, P. 228. | *Jumătate de* are uneori înţelesul latinescului *semi* — sau franc. *mi* — în cuvinte compuse. *Sânt şi jumătăţi de strigoi, mai ales de strigoaice.* PAMFILE, DUŞM. 129. *Erau şi jumătăţi de zei* (= semizei). ISPIRESCU, U. 4/9. # **Cu jumătate de gură** (cf. ngr. μὲ μισὸ στόμα; alb. me gjysmë gojë; bulg. s polovina usta PAPAHAGI, P. A. 135, dar şi fr.: *à demi-voix)* = fără convingere, fără voie s. hotărîre, nu cu toată inima. *Bun sosit la noi, voinice, zise craiul cam cu jumătate de gură.* CREANGĂ, P. 197. **Jumătate-de-om** (Mitol. pop.) = fiinţă omenească închipuită, numai cu o mână, cu un picior şi cu un ochiu, care poate muri şi învia mereu. *Acel munte este moşia lui Jumătate-de-om.* ISPIRESCU, L. 41. **Jumătate de naş** =

cineva care fără să fie naşul (sau naşa), reteză părul copilului. MARIAN, NA. 410. **Jumătate-de-pasăre** = codobatură. MARIAN, O. I 327. **Jumătate-de-pită** = o constelaţie constând din trei stele în formă de triunghiu. H. XVII 125. | (Rar) **Prin jumătate** loc. adj. = înjumătăţit. *Intrând regimentu' întreg în foc, ieşind înapoi prin jumătate...* (Muscel). G.-TISTU, B. 20.

2°. Adjectival şi adverbial (În opoziţie cu «tot» şi «întreg», *jumătate* ajunge să se întrebuinţeze fără prepoziţie, în juxtapuneri, ca atribut, înainte sau după un substantiv s. adjectiv, sau ca determinare a predicatului, având sensul germ. «halb» sau al francezului «demi» indeclinabil, cf. însă şi franc. *moitié*, alături de *à moitié* în: «il est moitié roumain, moitié français». În această întrebuinţare, *jumătate* stă în concurenţă cu locuţiunile adverbiale şi adjectivale **de jumătate, pe jumătate** — cf. de tot, pe de-a'ntregul — şi, rar, **în jumătate**. Se întrebuinţează, ca şi acestea, adesea repetat). *De e de jumătate stricat, necurat pare-i-se-va că va fi...* [*De*] *e de tot stricat..., nădejde de curăţie n'are.* CORESI, EV. 427/6. *Jumătate viu lăsară.* id. ib. 392/3. (Chiar şi articulat) *Jumătatea omul întru... moarte căzu.* id. ib. 392/5. *Se vădzură... cu obrazele negre, unora de giumătate, altora de tot.* DOSOFTEIU, V. S. 148. *Are* (= ar) *putea fi jumătate tot poleiţi.* GEOGRAFIA, ap. GCR. I 178/21. *Sumetate nyamcs* = lat. semigermanus; *sumetate gol* = lat. seminudus. LEX. MARS. 245. *Spre îndestularea slujbii cuviincioase la asemine locuri, să fie hotărîre, ca împreună cu în jumătate numărul de scutelnici,... să aibă şi deplin numărul de breslasi.* URICARIUL, IV 186/3. *Nici pe jumătate copaciul nu săpase.* DRĂGHICI, R. 154. *Cale de douăsprezece verste (ca jumătate poştă).* C. NEGRUZZI, I 36. *Alţii, pe giumătate învăţaţi...* RUSSO, S. 6/21. *A vorbit... numai în jumătate cunoştinţă de cauză.* MAIORESCU, D. I 284/3. *Hainele curate, jumătate de târgoveţ, jumătate de ţăran, dovedeau bunăstare.* C. PETRESCU, Î. II 141. *Eu pot mărturisi cu luceferii nopţii Şi cu stele jumătate Că de cai nu avuiu parte Făr* (= ci numai) *de stare jumătate Şi de mânzi a treia parte.* BIBICESCU, P. P. 163. *Dă-ţi mânia după spate, Ca să bem în jumătate* (unul cât altul, când unul când altul, în deplină armonie). ALECSANDRI, P. P. 73/22. *Muierea cât de puternică, bărbat pe jumătate.* ZANNE, P. II 280. *Cine hainele şi le păstrează, le are pe jumătate.* ib. III 184. # **Cu gura** (s. **glasul) jumătate** = cu jumătate de gură. *A răspuns fata cu glasul jumătate.* FUNDESCU, B. 119/15. **Cu jumătate preţ** (şi **în jumătate preţul** COSTINESCU) = fr. à moitié prix. PONTBRIANT.

II. 1°. Substantiv şi loc. adv. şi adj. Mijloc, miez. *Duşmanii nici până la jumătatea apei* [nu] *ajunsese.* DRĂGHICI, R. 167. *Şi mă cată, mamă, cată... La tabăra jumătate* (la = mijlocul taberii). JARNÍK-BÂRSEANU, D. 324/1. *Mâne pe la ziuă jumătate...* H. IV 6b. **La calea (drumul) jumătate** s. **la jumătate calea (drumul) s. la jumătatea căii (drumului)** = la egală distanţă şi de locul de unde ai pornit şi de locul unde vrei să ajungi. *Eu plec cu sacu'n spate — La calea jumătate Cer plata.* COŞBUC, B. 33. *Ajungând... Pân la jumătate cale...* TEODORESCU, P. P. 163b. *A se opri la calea jumătate* = a nu termina s. a termina rău ceea ce a fost început bine. ZANNE, P. 34.

2°. Adverbial. Mai mult, în mare parte, aproape de tot. *Sântem morţi jumătate.* BARAC, ap. GCR. II 174/41. *Ochii... pe jumătate închişi.* EMINESCU, N. 8. *Cine are cal ticălos, jumătate* (propriu: jumătate din drum) *umblă pe jos.* ZANNE, P. I 344.

III. Spec. 1°. (Eliptic din *jumătate de litru* s. *oca)* Măsură de capacitate de 1/2 litru (s. oca), cf. halbă (de bere), fărtal, sfert. *Sătul, încălzit de jumătatea de vin, prinse din nou cu raj.* C. PETRESCU, C. V. 39. *Mai adu o jumătate!*

2°. (La plur.; eliptic din *jumătăţi de ghete* s. în loc de *cioboţică* H. X 261, probabil după germ. *Halbschuhe* s. fr. *demi-bottine)* Pantofi (în opoziţie cu «ghetele», care-s întregi). *Mi-am cumpărat nişte jumătăţi.*

3°. (Cism.) Partea de dinainte a ghetei, cuprinzând pingeaua (talpa), pe alocuri şi faţa. *Am trimis ghetele să le pună jumătăţi.*

4°. (Agric., Mold., eliptic din *jumătate de prăjină)* Nuiaua cu care se măsură pământul, băţ. (Are 12 palme s. 3 m. 36 şi două jumătăţi fac o prăjină) *Câte jumătăţi ai?* Com. T. NAUM.

5°. (Agric., Mold.) *Jumătatea (de claie)* e compusă dintr'un număr de snopi, care variază (7, 9, 10, 13, 15, 17, 20) după regiuni, aşezaţi unul peste altul în formă de cruce şi cu spicele înăuntru. Se mai numeşte şi cârstă, cârstac, clăiţă, cruce, petiţă. Cf. PAMFILE, A. 133/19, 134/4, 13, 25, 135/7. *Facerea jumătăţilor de clăi.* I. IONESCU, C. 134. *Holda mândră... Se ridică'n snopi de aur, Se clădeşte'n jumătăţi.* ALECSANDRI, P. III 67. *Treisprezece snopi alcătuesc o jumătate.* ION CR. III 258. *La făcutul jumătăţilor se pune un snop jos.* PAMFILE, A. 133/25.

6°. (Ţes.) Măsură de 20 de jărebii sau 600 fire de tort. Com. TOMIAC. *În alt ciubăr mare... se pune un rând de scule (călepe, torturi ori jumătăţi).* PAMFILE-LUPESCU, CR. 167/15.

7°. (Mai mult în glumă, cf. germ. «die bessere Hälfte») Soţie, nevastă. *Vino să te prezint jumătăţei mele, care mă respectă aşa de puţin.* D. ZAMFIRESCU, R. 22. *Ce ţi s'a întâmplat babo? zise el, cum îşi văzu jumătatea.* ISPIRESCU, L. 96. | Forme scurtate: (prin haplologie): **jumăte** s. f. *Am prins nouăzeci şi nouă jumate.* CONV. LIT. XLIV II 73. *Slujesc de nouă ani jumate.* MAT. FOLC. 160. *Pe jumate s'o golească.* TEODORESCU, P. P. 583, cf. ŞEZ., V 103; — (prin haplologie din *jumătate de)* **jumătă de...** şi **juma de...** *50 franci pe jumăta de an ş'un rând de straic bune.* CONV. LIT. XLIV, vol. I 649. *A mai fost şi oameni jumăta-dă-om..., c'o jumăta dă gură, c'o jumăta dă nas.* ŞEZ. III 30/22, cf. IV 197/12-13. *Satul nostru ie jumătă Bulgari, jumăta Rumâni.* GRAIUL, I 168/17. *Pentru o jumă de falce i-an* (= am) *muncit.* ib. 391/26; — **júă** s. f. *Pun o juă de rublă.* CONV. LIT. XLIV II 74, cf. CHIRIŢESCU, GR. 250. | Verb.: **jumătăţà** † vb. I[a] şi **jumătăţì** † vb. IV[a] PONTBRIANT = înjumătăţi, (cu derivatele: **jumătăţáre** † s. f. = înjumătăţire. *Nu mă duce pre mine întru jumătăţarea zilelor meale.* KLAIN, ap. GCR. II 186/13; **jumătăţât, -ă** † adj. = înjumătăţit. *Şi 'ntru jumătăţate zilele meale nu mă piarde.* MOLITVELNIC, ap. GCR. I 82/18].

— După cum a arătat Fr. Miklosich, *Rumunische Untersuchungen* I 269 şi *Beiträge* II 12, cuvântul e de origine albaneză: *gjymës* «pe jumătate», *gjymësë* «jumătate», care — după N. Jokl — sânt forme derivate cu suf. *-io* dintr'un mai vechiu **gjumëtë*, ale cărui reflexe se păstrează până azi în dialectul geg *(gjymët* «pe jumătate plin s. gol, ciuntit», *gjymtë* «râpos, cu povârnişuri», *gjymtoj* «împuţinez»). Forma veche românească a primit sufixul *—(t)ate* (ca în *noutate, bogătate, dreptate*), poate prin încrucişare cu reflexul pierdut din limbă al latinescului *dimidietas, -atem* (O. Densuşianu, *Hist. l. roum.* I 295) sau *medietas,-atem* (Tiktin, *Dicţ. rom.-germ.).* La Aromâni, alături de formele *dzumitate* (megl.

žimitati), džumitat, ăžumitá, întâlnim și derivatul cu alt sufix: *džumetoc(ă)* «măsură de 1/2 de oca». — Cf. înjumătăți.

JUMĂTĂȚĂ † vb. I[a]
JUMĂTĂȚÍ † vb. IV[a]
JUMÁTE s. f. } v. **jumătate.**

JUMEDÍE s. f. *Foule d'enfants.* — (Bucov.) Copii mulți, pojădie. ȘEZ. XXXI 11. *Era odată un om sărac și gol ca degetu' și cu o jumedie de copchii pe capu lui.* ib. XXIII 52. [Și: **jumét** s. m. sing. = popor, mulțime, (h)alămustie. *Mult jumét de om.* URICARIUL, X 403, cf. GHETIE, R. M. 228.]

— *Jumet* e derivat din **jimì**, cu suf. col. *-et; jumedie* e modificat după *sumedenie.*

JUMÉRĂ s. f.
JUMÉRCI s. f. plur.
JUMERÉȚE s. f. plur. } v. **jumară.**

JUMÉT s. m. sing. v. **jumedie.**

JUMÉTCĂ s. f. v. **miji.**

JUMÍ vb. IV[a] = (Transilv.) **mijì.** PAMFILE, J. III 5/16. Cf. ajumì. [Abstract: **jumít** s. a. = mijit. **De-a-jumitul** = de-a-mijitul (cf. ajumit). *Peste Olt, în Banat, Hațeg și Zarand [jocul] se chiamă și ajumitul, de-a-jumitul, d'a-ajumita, jumetcă, mijit.* PAMFILE, J. III 5/14. *De-a-jumitul* = joc copilăresc. H. XVII 256. Copiii se joacă: «de-a-jumitul» = de-a mija (Brad). VICIU, GL. | Derivat: **jumétcă** s. f. = de-a-jumitul, de-a-mija, baba-oarba. PAMFILE, J. III 5/14. Cf. HEM. 609/21, H. XVIII 6.]

— Din bulg. **žumja** «mijesc». Cf. miji.

JUMUGÁIU s. m. sing. v. **jimigaiu.**

JUMULEÁLĂ s. f. v. **jumulì.**

JUMULÍ vb. IV[a] trans. 1°. *Plumer. Épiler. Dépouiller. Muer.* 2°. *Plumer, dépouiller* (figuré). 3°. *Rosser.*

1°. (Complementul: penele) A smulge penele (GOROVEI, CR.) s. fulgii de pe o pasăre; (complementul: pasărea) a curăți de pene, de fulgi o pasăre tăiată (CREANGĂ, GL.). Cf. ciupeli, ciupărà. *Jumulea o găscă nevastă-mea.* ISPIRESCU, L. 368. *Trebue a-i jumuli penele de pe cap.* ȘEZ. III 119/31. *Și mi-o opăreà Și mi-o jumulea.* TEODORESCU, P. P. 144. *Când tai un cocoș, să-i jumoli din penele aripelor.* GOROVEI, CR. 994. Cf. ȘEZ. XII 158. || P. anal. (La om și animale) A smulge părul din rădăcină (PĂSCULESCU, L. P.). *Am căptușit niște iepuroi și am de gând să-i jumulesc.* CREANGĂ, P. 304. *Palma că-și trăgea, Păru-și jumulea.* PĂSCULESCU, L. P. 155. | A goli, a despoia (de fructe), a lăsa golit, despoiat. *Și era să-mi jumulesc eu grădina ca să-i dau lui cu ce să-și împodobească salonul la primirea prefectului!* BRĂTESCU-VOINEȘTI, L. D. 246. *Cineva jumulește pomul de mere.* ISPIRESCU, L. 74. || (Neobișnuit) Refl. (Despre păsări) A năpârlì, a-și pierde penele. COSTINESCU.

2°. Fig. A despoia pe cineva de bani, a jefui. *Dăduse niște hoți peste tovarășii lui, și-i bătură, și-i jumulìră, de i-o lăsat cum i-o făcut mă-sa.* ȘEZ. VI 151. *Îl jumulește ca p'un puiu de găină.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IX 59.

3°. A bate (COSTINESCU) pe cineva smulgându-i părul, a flocăì. *Înșfacă iedul de urechi și-l flocăește și-l jumulește... de-i merg petecile.* CREANGĂ, P. 24. *De i-ar împinge păcatul să-mi deschidă ușa..., știu că i-aș cărnosi și jumuli.* id. ib. 21.

[Ind. prez. *jumulesc*, (regional) *jumól.* | Adjective: **jumulít** (cu negativul **nejumulit**), **-ă** = smuls de pene, curățit de pene; pănușit (NOVACOVICI, C. B. 24), cu penele căzute, năpârlit; (despre om și animale) cu părul smuls; despoiat de bani, jefuit. *Căutând.... prin iarbă, el dete peste păsărica rănită și jumulită.* ODOBESCU, III 190/19. *Ca plocon se aducea: carne de porc, unu or doi purcei «jumuliți», două ploști de vin și doi colaci.* PITIȘ, SCH. 106. *Ademenea zburătoarele — și jumulite, nejumulite, ți le păpà.* CREANGĂ, P. 247. [Țăranii] *fripți de dări, scorojiți de nevoi, jumuliți de oricine i-o ieși 'nainte.* JIPESCU, O. 9; — **jumulitór, -oáre** (și substantivat) = (cel) care jumulește, jefuitor. | Abstracte: **jumulíre** s. f. = acțiunea de a jumuli; — **jumulit** s. a. = jumulire; (despre vie) prășit H. XII 225. *Găscă de jumulit* = prost, care se lasă ușor exploatat, jefuit. ZANNE, P. I 482. *Când le cădea 'n palmă câte o găscă de jumulit.* VLĂHUȚĂ, D. 267. — **jumuleálă** s. f. = jumulire, jumulit, *Trăește din jafuri, din jumuleli, din apucături.* JIPESCU, ap. TDRG.; — **jumulitúră** s. f. = jumulire. DICȚ.]

— Probabil din ung. **gyomlálni** «a plivi, a smulge din rădăcină» (și cu sensul special: «a rupe tot al treilea lăstar nou de viță, toamna»). A. SCRIBAN. — Cf. jimui, jumuli, jumurlui, jimigaiu.

JUMULÍ vb. IV[a] v. **jimuì.**

JUMULITÚRĂ s. f. v. **jumulì.**

JUMULTUÍ vb. IV[a] v. **smălțuì.**

JUMURLUÍ vb. IV[a] v. **jimuì.**

JUNC s. m. *Bouvillon.* — Taur s. bou tânăr, nepus la jug (PĂSCULESCU, L. P.), de la 2 la 3 ani. La doi ani [vițelului] i se zice *junc.* ION CR. IV 131. Boul când îi mic i se zice vițel, la un an mânzat, la doi ani *junc.* H. III 143, cf. 139, II 17, IV 247, X 465. *Giunc* = juvencus. ANON. CAR. *Doară mărâncu carne de giuncu* (= ciuncu HUR.; tauri DOS.) PSALT. 96/17. *Juncii miei... hrăniți jungheați și totu e gata.* TETRAEV (1574) 238. *Junci grași ținură-mă.* CORESI, PS. 52. *Sângele juncilor.* id. EV. 392/15. *Și-m[i] adu... giunci ca să giunghem.* PALIA, ap. GCR. I. 66/15. *Foarte mulți și mari junci aduce la jărtvă.* NĂSTUREL, ib. 132/37. *Inima* [era]*sănătoasă, însă foarte mare ca de giuncul înterțiu.* LET. II 37/4. *Giuncii și cu tauri mă'mpresoară.* DOSOFTEIU, PS. 66. *Un junc de boi.* BIBLIA (1688) 206/12. *Se împung ca doi junci.* ALEXANDRIA, 149. *Dacă moare juncul, se răpune jugul.* PANN, P. V. 133. Cf. ZANNE, P. I. 497. *Să mâncăm carne de junc.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 317/22. *Apoi mai vreau... De ameazi un junc gras.* PĂSCULESCU, L. P. 252/38. *La grădina cu doi nuci Să dau iarbă la doi giunci.* VASILIU, C. 103. **Junc gonitor.** H. II 79. | (Atribut la «bou»). *Numai doi boi junci d'avea.* ALEXICI, L. P. 95/21. [Grafia *ciuncu* în PSALT. HUR. e greșită. | Feminin: (‹lat. *juvenca-am*) **júncă** s. f. = văcuță tânără între 2 și 3 ani (pe alocuri între 3 și 4 ani), junice, junincă. *Zăpretează gadinelor din trestie; zboru de giunci între giunci* (= giuncile HUR.; vacile DOS.). PSALT. 130. *Au adus... pentru jărtva mântuirei junce doao.* BIBLIA (1688) 99/12. *În curte, pe lângă două junci și 4 berbeci,... era.* C. NEGRUZZI, I 151. *Nu scapi nici cu giunca asta de mine.* CREANGĂ, A. 57.

I-au dat copilului o juncă. SBIERA, P. 188/26. *Şi de fiecare casă Câte un miel ş'o giuncă grasă.* ALECSANDRI, P. P. 113/12. *Juncă gonitoare.* H. II 79. | Diminutive: **juncuşór** s. m. *Are şi doi juncuşori frumuşei şi buni.* ŞEZ. IV 231/4; — **junculeán** s. m. CDDE. nr. 921; — **juncúţ** s. m. = viţel de un an. ION CR. IV. 131, cf. LB.; — **juncúţă** s. f. = viţea dela 2-4 ani. MARIAN. *Spuneţi-mi unde mi-i juncuţa.* SBIERA, P. 189/3.]

— Din lat. **juvencus, -um** «taur tânăr». Cf. juncan.

JÚNCĂ s. f. v. **junc.**

JUNCÁN s. m. *Bouvillon* (jusqu'à 3 ou 4 ans).— Bou tânăr (între 3 şi 4 ani), junc mai măricel. Cf. DAMÉ, T. 29, ION CR. IV 131, H. X 497. După vârstă, boii se numesc: viţel, mânzat, gonitor, *juncan.* H. X 535. *Vitele aduse până acum pe această moşie sunt... 170 de juncani, gonitori şi mânzaţi.* I. IONESCU, II 399/24. *Tămâia şi juncanul ce-am jertfit.* OLLĂNESCU, H. O. 112. *O păreche de juncani tinerei.* CONTEMPORANUL, III 657. *Şi-om da vaci Pe la săraci Şi juncani Pe la sărmani.* MARIAN, S. A. 37. *Ce ştie ghiţelul..., gonitori, juncani... dă beldiea ta?* JIPESCU, O. 48/12. *Dă-mi giuncanii tăi drept vamă.* ALECSANDRI, P. P. 99/23. *Carni di giuncan.* VASILIU, C. 18. *Puse plugul la perete, Juncanii la iarbă verde.* PĂSCULESCU, L. P. 25/32. *Nouă juncani jugăniţi.* ib. 21/12. *Şi dă sare la juncani.* ŞEZ. IV 233/11. *Lasă juncii la juncani.* ib. V 43. *Am un juncan frumos şi gras... Când îl mănâncă, tot satul clocoteşte* [= clopotul]. GOROVEI C. 89. Cf. H. III 287, X 535. [Feminin: **juncánă (giuncánă)** s. f. = vacă tânără în anul al patrulea. H. X 497, cf. III 287; **juncáncă** s. f. *Îşi ţesăla şi îşi peria juncancele.* C. PETRESCU, C. V. 174. | Diminutive: **juncănáş** s. m. *Doi juncănaşi, o vacă.* DELAVRANCEA, S. 4. *I-au juruit un juncănaş.* SBIERA, P. 153/12. *Carul cu doi juncănaşi slabi şi mititei.* ŞEZ. I 258/20-1. Cf. GRAIUL II 388; — **juncănél** s. m. *Ş'am adus 12 juncănei.* ION CR. IV 4.]

— Derivat din **junc** cu suf. augm. **-an.**

JUNCÁNĂ s. f.
JUNCĂNÁŞ s. m.
JUNCÁNCĂ s. f.
JUNCĂNÉL s. m.
} v. **juncan.**

JUNCŢIÚNE s. f. *Jonction.* — Împrejurare, legătură, unire; p. ext. locul de împreunare. [Şi: (franţuzism) **joncţiúne** s. f. *Joncţiunea cu vechea Românie prin pasul Timiş-Predeal... deveni fapt împlinit.* GOLOGAN, C. R. 80.]

— *N.* după fr. (lat. **junctio, -onem**, idem).

JUNCULEÁN s. m.
JUNCUŞÓR s. m.
JUNCÚŢ, -Ă subst.
} v. **junc.**

JÚNE, -Ă adj. 1°. *Jeune homme. Jeune.* 2°. *Fiancé.* 3°. *Célibataire, garçon.* 4°. *Jeune homme membre d'une société destinée à fêter les Pâques.*

1°. Subst. masc. (în opoziţie cu «copil» şi «bătrân») Tânăr de sex bărbătesc, în puterea vârstei şi neînsurat, adolescent, fecior (3"), flăcău (STAMATI). *Lăudaţi Domnul... junii.* CORESI, PS. 402. *Giune curat* [despre evanghelistul Ioan]. DOSOFTEIU, V. S. 28. *Că 'ntreci pre toţi giunii.* id. PS. 147. *Voinic adecă june iaste, den doazeci şi trei până în 42* [de ani]. PRAVILA (a. 1652). GCR. 179. *Junele iubeşte viaţa numai pentru frica morţii.* MARCOVICI, D. 151. *Dorobanţii se recrutează dintre cei mai de frunte juni a*[*i*] *familiilor cu avere.* I. IONESCU, M. 267. *Junii ziceau închinându-se către bătrâni: cinste fie părinţilor noştri.* RUSSO, S. 129/17. *Un june brunet care de pe barbetă şi mustăţi se cunoştea că era străin.* C. NEGRUZZI, I 37. *Sicriul era purtat de juni nobili.* BĂLCESCU, M. V. 395/9. *Vreun june, în dreapta-i jaluzic, Se va mira d'atâta nemeritat favor.* ALEXANDRESCU, M. 131. *Anecdota pudicului june.* VLAHUŢĂ, D. 111. *Nevastă... June tu nu-mi luaşi.* MARIAN, Î. 133. *Să îngrozească pe juni, ca să nu vie în peţit.* ISPIRESCU, L. 102. *Se făcu un drag de june ca un brad.* RETEGANUL, P. III 31/34. *Cine o zis că-i bine june, Ala minte ca ş'un câine.* MAT. FOLC. 952. *Eu am fost june şi tu fată Şi ne-am iubit la olaltă.* POP., ap. GCR. II 307/32. *Ţi-au venit juni d'ăi buni.* TEODORESCU, P. P. 18b. *Noi juni, cu ăi bătrâni Ieşirăm la câmpul mare.* ib. 139. *El e june de'nsurat.* DOINE, 154/7. *Junele atunci e june, Când briciu pe barbă nu pune.* ib. 35/5. *Câţi sânt juni şi feciori...* ib. 34/11. *De-aş mai fi odată june, Ştire-aş peana cum se pune!* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 397/5. *A fost dragoste curată, Tot d'un june şi de-o fată.* RETEGANUL, TR. 102/13. *Dragostea junelui E ca umbra plopului.* DOINE, 4/8. Cf. BIBICESCU, L. P. 46, PĂSCULESCU, L. P. 51. *Juni cartofori, bătrâni cerşetori.* ZANNE, P. IV 300. | Rar subst. fem. Fată tânără nemăritată, fecioară. *Alăuta zice din strună Oh! ce frumuşică june. Iar toba zice: lasă, lasă, C'a s'o vedem şi mireasă.* ZANNE, IV 244. || (Literar; probabil după fr. *jeune*) Adj. (despre fiinţe) Tânăr. *Cei mai juni se apărau cu turbare.* C. NEGRUZZI, I 152. *P'aici... Intră o june Doamnă frumoasă şi fugând.* ALEXANDRESCU, M. 11. *O cadână... june.* ALECSANDRI, P. III 4. *Astfel noi, mai juni, care până atunci nu intrasem în politică..., am zis...* MAIORESCU, D. I 329. *Au nu ai fost june?* EMINESCU, P. 60. *Junii sunt, de nimeni nu depand.* CARAGIALE, T. II 28/14. *România june,* societatea studenţilor români din Viena. | (Fig.) *Un popor june.* URICARIUL, I 180/25. *Juna generaţiune română.* MAIORESCU, CR. I., III.

2°. S. m. (Banat, Bucov.) Logodnic, mire. *Giune* = sponsus. ANON. CAR. [*Mirelui*] *în Banat* [*i*] *se zice numai «june».* MARIAN, NU. 176.

3°. S. m. Burlac, holteiu, becher, flăcău (tomnatic). *Rău îmi stă june bătrân... Rău îmi stă june cu barbă.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 459/7, 9.

4°. S. m. (La plur. în Braşov) Corporaţie de bărbaţi, neînsuraţi sau căsătoriţi («juni bătrâni»), care, în săptămâna Paştilor serbează patimile şi învierea lui Hristos prin diferite întruniri şi procesiuni. (Pentru amănunte şi originea obiceiului, cf. G. I. Pitiş în *Revista Nouă* a. 1889, p. 278 şi 299; St. Stinghe în *Jahresber.* VIII, 9-18; C. Lacea, *Dacoromania* IV 366; I. Muşlea, *Obiceiul junilor braşoveni,* Cluj, 1930).

[Feminin: **júnă,** (cu diminutivul) **junítă** s. f. *Oiu trăi pentru-o junită Care cere-a mea guriţă.* EPURE, P. 94. | Diminutive (dela masculin) **junél** s. m. = tinerel, adolescent; (Banat) logodnic. *Giunél* = sponsulus. ANON. CAR. *Şi şedea lângă o zăbleală un giurelu* (= voinicu tânăru N. TESTAMENT 1648; tinerel BIBLIA 1688) *(ce-i) era numele Evtihu.* COD. VOR. 16/2, cf. 51. *Giurelu* [= giure HUR., tinerel DOS.; lat. adulescentulus] *sântu eu şi ocărît.* PSALT. (SCH.) 264/5. *Bătrânii şi cu juneii să laude numele Domnului.* CORESI, PS. 402. *Vei vedea... dama cum înalţă spre cer rugi curioase Pentr'un junel.* C. NEGRUZZI, II 134/22. *Tare-mi vine d'un juncl, D'un junel p'un căluşel.* ION CR. III 106. *Tot junei D'ăi tinerei.* TEODORESCU, P. P. 54b. *De păzit, cine le păzea? Un junel cu o fată mare.* MAT. FOLC. 1253/5; — **junelás** s. m. = (Banat) tine-

rel ; logodnic ; june (= flăcău) bătrân. (Com. LIUBA). *Giunelaș* = sponsulus. ANON. CAR. *De cum îl văzuse pe junelașul osândit, i-a căzut tronc la inimă.* MERA, B. 266. *Să mă mânce-un junelaș.* HODOȘ, P. P. 57/16, cf. VICIU, COL. ; — **junecút** s. m. = tinerel. *Eu mai bine l-am văzut, Era tânăr junecut.* BIBICESCU, P. P. 239; — **junișán** (cu plur. *-șani* și *șeni)* s. m. = (Transilv.) tinerel, fecior care a intrat întâia oară în joc (Sibiu). Com. L. BLAGA, holteiu (LB.), cf. horghidan. *Crezi că ești junișan și acum ?* AGÂRBICEANU, LUC. III 102. *Să trăiască toți mesenii, Bătrâni, tineri, junișenii.* MARIAN, NU. 507. Cf. SA. 126. *S'o'ntâmplat în vecini c'o murit ficior junișan.* GRAIUL II 101/6; — **junigáș** s. m. = tinerel, flăcău. *Un tânăr junigaș, la vârstă de 19 ani* (a. 1812). IORGA, S. D. XII 202; — **junișcán** s. m. = june, flăcău de însurat (Poiana Sibiului, în Transilvania). PAȘCA, GL.; — **junișór** s. m. = [Băiatul] când a ajuns în etate de peste 18 ani [se numește] *june, junișan, junișor.* MARIAN, NA. 348. *Copilul... era acum cotângan (junișor, prăscău).* RETEGANUL, P. V. 82/33-34; — **junișél** s. m. = junișor, tinerel. PAMFILE, DUȘM. | Adjectiv: (rar) **junésc, -eáscă** = de tânăr, juvenil. DICȚ. | Adverb: **junéște** = ca junii, în felul junilor. LB.]

— Din lat. **juvenis,** idem (La Aromâni *gione* însemnează «tare, vânjos, curajos, voinic»). Cf. juneță, juni, junie, junime.

JUNEÁPĂN s. m. (Bot.) v. **jneapăn.**

JUNECÚT s. m.
JUNÉL adj., subst.
JUNELÁȘ s. m. } v. **junc.**

JÚNERE s. m. v. **ginere.**

JUNÉSC, -EÁSCĂ adj.
JUNÉȘTE adv. } v. **june.**

JUNÉȚE s. f. *Jeunesse.* — (Cuvânt literar în a doua jumătate a sec. XIX) Tinerețe, (pop.) junie. *Tot focul amorului, tot delirul juneței... l-am cheltuit în ademenirile unei cochete.* C. NEGRUZZI, I 55. *Eleganță și juneție, Grație și frumusețe.* ALEXANDRESCU, M. 187. *Sublimul entuziasm al juneței.* ODOBESCU, III 323/18. [Și : **junéță** s. f.]

— Derivat din **june** cu suf. abstr. **-ețe** (după fr. *jeunesse).*

JUNGHÉR s. a. *Poignard.* — Pumnal, stilet, junghiu. *La brâu* [aveau] *satâr și jungher.* ODOBESCU, I 65/13. *Un jungher îi pătrunse pieptul și sângele i se opri la inimă.* SADOVEANU, M. 120. *Jungherul, un fel de cuțit nevăzut, ca și celelalte unelte tăioase ale morții...* PAMFILE, DUȘM. 347/1.

— Derivat (literar ?) din **junghià** s. din **junghiu** (3°), cu suf. instrum. **-ar.**

JUNGHERÓS, -OÁSĂ adj. v. **junghiu.**

JÚNGHET s. a. v. **jimb.**

JUNGHETÚRĂ s. f. I. 1°. *Égorgement.* 2°. *Point de côté, point.* 3°. *Victime* (d'un sacrifice). II. *Articulation du cou, nuque.*

I. 1°. Înjunghere, înjunghetură. *O lovi cu cuțitul cu trei giunghețuri.* DOSOFTEIU, V. S. 142.

2°. Junghiu, durere, când te 'njunghie. *Să-l ștergeți de jungheturi.* TEODORESCU, P. P. 391b.

3°. † Dobitoc înjunghiat și adus ca jertfă. *Va mustra pe carele mănâncă carne..., mortăcină și junghetură dela idoli.* PRAVILA, ap. CADE.

II. (Anat.) Articulația coloanei vertebrale cu baza craniului, încheietura gâtului cu trunchiul corpului (PĂSCULESCU, L. P.) ; p. ext. grumaz, gât (H. XVIII 317). *Luă un lemn și-l lovi după cap de-i frânsă giunghetura.* DOSOFTEIU, V. S. 174. *S'a plecat scurt cu bărbia 'n piept parcă i-a trosnit junghetura.* CARAGIALE, M. 49/8. *Unuia îi înfundă țeasta..., altuia îi frânse junghietura* (glosat greșit prin: «mijloc»). CHIRIȚESCU, GR. 40 și 250. *Și-a dat de mult coastili cu dușmanu, să ne răpue capu' — rupi-i s'ar junghietura gâtului!* JIPESCU, O. 83. *Capul îi bănănăia într'o parte și într'alta, de parcă își rupsese junghietura.* ISPIRESCU, L. 106. *Junghietura i-o frângea.* BIBICESCU, P. P. 306. *Junghetura gârbiței.* PĂSCULESCU, L. P. 247. *Numai să-l prind, că-i rump junghietura, i-o sfârtic !* H. XVIII 317.

[Și: **junghietúră** s. f.]

— În sensurile de subt I, derivat românesc din **junghia,** cu suf. abstr. **-ătură** ; în înțelesul II pare a fi lat. pop. ***jugulatura** (din *jugulo* «égorger», care la rândul său e derivat din *jugulum* «endroit où le cou se joint aux épaules», propriu: locul unde se așează jugul).

JUNGHIÁ vb. I v. **înjunghia.**

JUNGHIETÚRĂ s. f. v. **junghetură.**

JUNGHIU s. a. 1°. *Coup.* 2°. *Point de côté, point. Pneumonie.* 3°. *Poignard.*

1°. (Rar) Împunsătură cu o armă ascuțită; înjunghetură. *Of! taci, preoteasă, taci. Necredința lui Mihaiu și neascultarea lui sânt pentru mine junghiuri de cuțit.* RĂDULESCU-NIGER, ap. TDRG. (ms.). *Ochii tăi cuțite n'au: mă mir, junghiuri cu ce-mi dau ?* ȘEZ. VII 45.

2°. Durere vie și pătrunzătoare (mai ales la piept, în spate sau pe la încheieturi), ca și când te-ar înjunghia cineva cu o armă ascuțită. *Junghiu.* MARDARE, L. 370. *S'au așezat junghiurile și s'au sfârșit chinurile.* BARAC, AR. 84. *Se... aseamănă durerea colicei cu junghiul.* PISCUPESCU, O. 294. *Simți atunci tristețea însinuindu-se în pieptu-ți, ca un junghiu de ghiață.* C. NEGRUZZI, I 243. *Părea un junghiu că-i curmă suflare și viață.* EMINESCU, P. 209. *Junghiurile în picioare...* ODOBESCU, III 13/13. *A simțit că-i trece junghiul pe sub coaste.* COȘBUC, F. 106. *Ano ! te gândește că-mi trece ca un junghiu prin inimă când te văd tristă ori mâhnită.* SLAVICI, II 121. *Și nici tu junghiu, nici tu friguri, nici o altă boală nu s'a lipit de noi.* CREANGĂ, A. 28. *Cineva poate căpăta junghiu din vânt, din răceală, din apă rece, băută pe nerăsuflate, ba și din joc, jucat necumpănit.* GRIGORIU-RIGO, MED. I 93. *Junghiu se tămăduește.* PAMFILE, V. 74/25. *Mi-a pierit junghiul din spate.* TEODORESCU, P. P. 324b. *Mă cuprinde junghiu să mor.* DOINE, 131/7. *Mi s'a stârnit un junghiu.* ȘEZ. II 212/13. *Cel mai năprasnic din toate soiurile este însă junghiul morții, de care nu mai este chip de scăpare.* PAMFILE, B. 40. | Spec. Pneumonie. *Junghiu* capeți când te scalzi asudat... *Junghiul te apucă totdeauna printre coaste.* LEON, MED. 135. Cf. H. II 122, 155, 208; X 268, 491.

3°. Pumnal, jungher. *Nici o armă nu avea alta decât un mic junghiu cu plăselele de aur.* C. NEGRUZZI, I 148. *Are arme! Luați-i junghiul!* I. NEGRUZZI, VI 572. *Se apropie de femeie și voi s'o cuprindă. Ea se smuci și apucă un junghiu de pe masă.* SADOVEANU, SĂM. II 747. *A băgat un junghiu în mine.* TEODORESCU, P. P. 347.

[Plur. *junghiuri.* | Diminutiv: **junghiulét**

s. a. (Ad 2°) *Bune de junghiulețe.* PĂSCULESCU, L. P. 94. | **Adjectiv: junghiurós** (și, prin apropiere de *jungher*, **jungherós**), **-oásă** adj. = care provoacă, dă junghiuri (2°). *Dela... cutare De dânsele junghiuroase.* GRIGORIU-RIGO, MED. I 65. *Să tăiați orbalțu[l] cel jungheros.* ib. 23.]

— Postverbal din **junghia**.

JUNGHIULÉȚ s. a.
JUNGHIURÓS, -OÁSĂ adj. } v. **junghiu.**

JÚNGLĂ s. f. *Jungle.* — Regiune necultivată, de obiceiu mlăștinoasă — mai ales în Indii — acoperită de trestii, bambu, plante cățărătoare, etc., în care trăesc fiare sălbatice. *Cartea junglei de Rudyard Kipling* (1894). [Neobișnuit: **juglu** † s. m. *Șerpi gigantici stau în jugli tupilați.* ALECSANDRI, P. III 28.]

— *N.* din fr. (<engl. *jungle*, iar acesta din indostanul *jangal*).

JUNÍ vb. IV[a] intrans. *Vivre en célibataire, en garçon.* — A trăi anii la junie, a rămânea june necăsătorit (LB.) Cf. a feti. *Săracii cioriceii mei, C'o junit tata cu ei, Și-o junit și frati-meu Și-acum să junesc și eu!* MAT. FOLC. 1031/13-15. *Rupe, mândro, și fetește, Că și eu oiu mai juni, Și-amândoi tot ne-om iubi.* RETEGANUL, CH. 24. [Adjectiv: **junit, -ă** = care a rămas june necăsătorit. *Voi îți fi mânate... De june junit.* DENSUȘIANU, Ț. H. 283/14].

— Derivat din **june**.

JUNÍCĂ s. f.
JUNÍCE s. f. } v. **junincă.**

JUNÍE s. f. 1°. *Jeunesse.* 2°. *Virginité.*

1°. Starea s. vârsta de june, tinerețe, juneță; p. ext. starea de flăcău necăsătorit, holteie, celibat (LB.). *Noi-se-va ca vulturului tinereațele* [= *giuriia* HUR.] *alte.* PSALT. 211/28. Cf. 82/29. *Hotărâsc a-și petrece viața în junie.* MARCOVICI, D. 118. *Toate amintirile juniei se grămădeau în închipuirea mea.* C. NEGRUZZI, I 67. *Junia ne 'nvață Să trecem în viață Ca pasărea' n sbor.* ALECSANDRI, P. I 170. *Din junie... păn' la bătrânețe.* I. NEGRUZZI, II 70. *Copilăria și giunia sânt singurele chei pentru deslegarea...* HASDEU, I. C. VII. *Deprins cu ele din junie.* GORUN, F. 34. *Patima ei din fetie, Ș'a badiului din junie.* MAT. FOLC. 1052/12. *N'ar putea nime să scrie Al meu bine din junie.* RETEGANUL, TR. 94/21.

2°. Virginitate, feciorie, fetie. *I-a luat junia* = a desfetit-o, și-a bătut joc de ea, a desvirginat-o. *I-a pus 5 pogoane drept junia ei*, despre un văduv când se însoară cu o fecioară și îi face dar pentru virginitatea ei. CIAUȘANU, GL.

— Derivat din **june**, cu suf. abstr. **-ie.**

JUNIGÁȘ s. m. v. **june.**

JUNÍME s. f. 1°. *Jeunesse.* 2°. Nom d'une société littéraire fondée à Iassy en 1867 et d'une association d'étudiants à Cernăuți.

1°. Tinerime (STAMATI), tineret. *Pentru cultura junimei.* URICARIUL, VII 173/23. *Desbateri încurcate Care plac junimei noastre... cu capete stricate.* ALEXANDRESCU, M. 172. *O nemernică junime!* OLLĂNESCU, O. 194. *Junimei generoase, domnișoarelor... Le arăt că lumea vis e.* EMINESCU, N. 43. *Trebue ca profesorul să fie un om cu maturitate... pentru a expune junimei știința sa.* MAIORESCU, D. I 358/100.

2°. Spec. Numele societății literare, înființate la Iași în 1867. | Numele unei societăți studențești fondate în 1878 la Cernăuți.

[Derivate: **junimist, -ă** adj., subst. = care făcea parte din societatea «Junimea» de la Iași s. din partidul politic ieșit din ea s. care se rapoartă la ele. *Am discutat încă de la 1881, ideile junimiste.* MAIORESCU, D. IV 642/28. *Guvernul «junimist» este în esență un guvern conservator.* id. 30/21. *De la 1857 încoace, junimiștii au fost, de la intrarea lor în acțiunea politică, monarhici și dinastici.* id. I 51/23-24; — **junimeán** s. m. = (Bucovina) membru al societății studențești «Junimea» din Cernăuți. *S'au găsit junimeni (căci așa se numeau membrii acestei societăți) care au luat în serios scopul societății.* SBIERA, F. 383].

— Derivat din **june**, cu suf. col. **-ime.**

JUNIMEÁN s. m.
JUNIMÍST, -Ă adj., subst. } v. **juníme.**

JUNÍNCĂ s. f. *Génisse.* — Vițea tânără (de la 1-2 ani, pe alocuri și mai bătrână), care n'a fătat încă, juncă. Cf. LB., H. IX 4, XVII 67. *Junice.* CUV. D. BĂTR. I 286. *Câte 2 zloți juninci.* DIONISIE, C. 193. *Junincele nu trebue date la taur.* ECONOMIA, 83. *O sută de juninci jertvă.* ȚICHINDEAL, F. 476. *Cerul e dulce, junicele albe, și pământul roditor.* BĂLCESCU, M. V. 565. *Tăind ceruta de lege junincă...* COȘBUC, Æ. 57/42. *Iar ochii umezi, mari, ca de junică, Privesc așa de blând.* VÂLSAN, SĂM. III 261. *Își dă... vacile pe juninci.* MARIAN NU. 61, JARNÍK-BÂRSEANU, D. 386. *Ce știe ghițelul, junicea, mânzatu?* JIPESCU, O. 48/11. *Opincuță de junică.* MAT. FOLC. I 466. *Zece vaci și o junincă.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 280. *Numără părul de pe o junice.* RĂDULESCU-CODIN, F. 242. *Iar dragostea de Romîncă ca carnea... de junincă.* RETEGANUL, CH. 79. *O vacă și o junincă Și-un ol de purtat pălincă.* BUD, P. P. 46. *O junincă, vacă grasă, Nici-un ban n'a pus pe masă!* PĂSCULESCU, L. P. 259/50. [Și: (Maramureș, Sălaj) **jurincă** s. f. H. XVIII 92, 19, ȚIPLEA, P. P. 100, CABA, SĂL.; VAIDA; **junícă** s. f. H. XI 230; **junice** s. f. CUV. D. BĂTR. I 286, H. IV 247; **junínce** s. f. MOLNAR, ap. CDDE. nr. 922; (+ paleosl. *junica*, idem) **junița** s. f. *Ca' junița lângă vițea șade.* ZANNE, P. IX 210. | Diminutive: **junincúță** s. f. LB. *Ți-a da o junincuță.* MARIAN, NU. 146; **junínceà** s. f. LB.].

— Din lat. **junix, -icem,** idem.

JUNÍNCE s. f.
JUNINCEÁ s. f.
JUNINCÚȚĂ s. f. } v. **junincă.**

JUNIȘCĂN s. m.
JUNIȘÉL s. m.
JUNIȘÓR s. m. } v. **june.**

JUNÍȚĂ s. f. v. **june** și **junincă.**

JUP s. m. *Gerbe.* — (Transilv.) Snop (Com. A TOMIAC) de paie (CABA, SĂL., LB., STAN, M.), după ce spicele au fost treierate (VAIDA); legătură de strujeni (ȘEZ. XXXII 137). *Juchi* = maldur, snopi mici. ION CR. III 156. *Pre fiește cojniță trebue pus câte un jup de rogoz.* ECONOMIA, 207. *Să-mi împrumutați vr'o trei jupi de săcară.* COM. TOFAN. [Și: **jip** s. m. = legătură, mănunchiu (de paie, fân, răchită) LB., GR. S. V. 46; strujeni, tuleie, bălii. *Pun... asemenea lemne și încarcă pe el jipi (bălii); grămada de jipi, așa încărcată pe lemne, se numește jireadă.* VICIU, GL. 33.]

— Din ung. **zsúp**, idem.

JUP s. m. (Bot.) v. **jepi.**

JUPĂ s. f. v. **jip**[1].

JÚPĂ s. f. (Îmbrăc.) *Jupe.* — (Franţuzism vechiu, pătruns şi la ţară) Fustă purtată de femei la oraş (p. ext. şi la ţară H. V 134), foi. *20 jupe bune carmajin* (a. 1771). IORGA, S. D. XII 86/8. *O damă înaltă, cu o bluză verzuie şi cu jupă.* CARAGIALE, M. 170. *O văd scoţând... de sub jupa scurtă un pacheţel de hârtie.* BOTEZ, B. 118. [Diminutiv: (fr. *jupon)* **jupón** s. a. (învechit; plur. *-poane)* = fustă îmbrăcată pe dedesubtul jupei).]

— *N.* din fr. Cf. dubletul giubea.

JUPĂÍ vb. IV[a]
JUPĂITÚRĂ s. f. } v. **jap**[1].

JUPÂN † s. m. 1°. Titre serbe d'un gouverneur de province. 2°. *Sire,* titre que prenaient les boyards.

1°. Titlu care se dădea de Sârbi persoanei puse în fruntea unei unităţi teritoriale, numite «jupa». DR. I 147.

2°. (În stilul de cancelarie din veacurile trecute) Titulatură pe care boierii români o puneau înaintea numelui, când se iscăleau în acte, jupân. CADE. *Jupan Şărban Kantacuzino vel paharnicŭ* (a. 1702). GCR. I 143 (cf. ib. 344/33). *Jupan Radu vel Agă.* MAG. IST. I 126/8. | (Arhaizant) Boier; cetăţean. *Jupanii atunci cu feciorii lor, ca nişte domni feodali, se ridicau cu banierele lor.* BĂLCESCU, M. V. 609. *Boierii... se numeau jupani, adică cetăţeni.* id. ib. 11.

[Feminin: (paleosl. *županica* «soţie de jupan») **jupániţă** † s. f. = jupâniţă (2°). *Supt această piatră odihnescu-se oasele roabei lui D-zeu jupaniţii Chiajnei carea au fost jupaneasa* [sic!] *jupanului Ivaşco vel armaş* (a. 1641). DOC., ap. TDRG. *Elegantele noastre domniţe şi jupaniţe din secolii trecuţi.* ODOBESCU, I 417].

— Din **župan** «conducător; stăpânul unei regiuni». Cf. dubletul jupân.

JUPÂN s. m. I. 1°. *Sire, messire:* titre donné aux grands dignitaires, puis par extension aux boyards. Parfois ironique. 2°. *Maître, seigneur,* terme de respect; *patron.* 3°. *Maître.* 4°. Terme de respect donné par la femme à son époux; *homme, amant.* II. *Chef serbe.*

Înţelesul originar — probabil un înalt demnitar — al acestui cuvânt, învechit în cele mai multe regiuni şi întrebuinţat, acolo unde se mai foloseşte, ca termen cu care ne adresăm, în mod cuviincios, unei persoane sus puse, nu se cunoaşte.

I. 1°. (În textele din veacul al XVI—XVII-lea şi pe alocuri şi azi, în poezia populară) Denominaţie onorifică, titlu de politeţă (întrebuinţat — ca şi franc. *messire* — izolat s. înaintea titlului s. numelui personal) dat persoanelor cu slujbe s. ranguri de conducători în viaţa publică (d. ex. — în Transilv. — «judeţul», «birăul» s. «pârcălabul» cetăţii Bistriţa; sau — în Munt. şi Mold. — «judeţul», «vornicul», «aga», «vistierul», «paharnicul», «medelnicerul», etc.) *Cu ajutoriul lui Dumnezeu... eu jupânulŭ Hârjilŭ Lucaciu judeţul Braşovului şi a tot ţinutul Bârsei, jăluii şi ded* (= dăduiu) *de le tipării.* CORESI, EV. 1/17. *Giupănul Frâncu Giurgiu, birăul de cetate Bistriţii* (a. 1604-1618). ROSETTI, B. 74. *Multă sănătate dumitale giupăne birău den Bistriţă.* ib. 64. *Giupănul părcălabul de Bistriţa.* ib. 67. *Zise către giudeţ, giupâne Pompilie.* VARLAAM, C. 61/2. [*Jumătate de Chiujdeşti*] *dumisale Medelnicerului celui mare, giupânului Isar* [*pe 66 galbeni*]. BUL. COM. IST. IV. 166. *Măi jupâne pârcălabe, Tu din lanţuri mă sloboade.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 215. | P. anal. Titlu de politeţă dat (în oraţiile de nuntă) vornicelului. *Mulţămesc şi dumitale, jupâne vornicele!* GCR. II 317. || P. ext. Titulatură pusă înaintea numelui oricăror personagii de seamă din ierarhia socială (d. ex. înaintea numelui marilor proprietari, al boerilor). *Atunci când au dat giupărul Macrai Istioan cu muma Mării sale... nu o au dzis că au fost marha lui Fodotski* (a. 1608). ROSETTI, B. 78. [Martori într'un hrisov de vânzare] *Eu Cozma, eu jupânul Stanciul ot Bucureşti, eu Calin* (a. 1691). GCR. I. 92. *Dumnealui jupânul I. Cantacuzino.* URICARIUL, XX, 367. *Dumnealui jupân Ionu Marce* (a. 1749). IORGA, S. D. XII 51/17. || (Ironic) Om scăpătat, dar mândru. *De azi până mâne, Numai pentru-o pâne, Numai să-i zici jupâne.* ZANNE, P. IV 414. # *Jupân frige-linte* = cel ce vrea să facă pe boierul, şi el trage pe dracul de coadă (LUNGIANU, Cf. 228). | (Ironic şi familiar) Titlu dat cu scopul de a diminua prestigiul unui personaj de seamă. *Toate vor fi după voia mea..., nu după voia lui jupân. Sultan.* GORJAN, H. IV 58.

2°. P. gener. (Mai ales la vocativ) Titlu de respect, ca «domnule», «[cu]coane», «boerule» MARDARIE, L. 751, LB., GORJAN, H. II 143, DDRF), † «chir», pe care-l adresează:

a) Omul de jos (ţăranul) unei persoane (m. ales streine şi îmbrăcate în haine nemţeşti) de condiţiune superioară. *Ţăranul zise: bine vei face jup[â]ne!* (a. 1705). GCR. I. 352/19. *Bate-l, jup[â]ne, că au făcut plăcintele subţiri.* ib. 352/25 (cf. şi 352/30). *Jupâne, facă-ţi-se milă de un sărac!* (a. 1760). ib. II 69/5. *De vânzare ai oul ăsta, prietene? — De vânzare, jupâne.* ISPIRESCU, L. 267. *Stăi, giupâne, nu mai da, Că ţi-oiu spune tot ce ştiu!* ALECSANDRI, P. P. 130. *Ţuică, jupâne, am avut şi am beut-o.* GIUGLEA-VÂLSAN, R. S. 357. | La Braşov, cântăreţilor de la biserică li se zice *jupânii cantori.* DR. V 10.

b) (Pe la Braşov, Sibiu, Bistriţa) Ţăranii români, Saşilor.

c) Cumpărătorii (mai ales ţărani) negustorilor (mai ales streini); spec. ucenicii şi calfele patronului (POLIZU, DDRF, TDRG). *Noi îţi plătim cât ne-ai cerut, jupâne argintar.* GCR. II 356. *Jupân Dumitrache Titircă Inimă-rea* (numele unui negustor). CARAGIALE, T. II 5. *Tu s'alergi la prăvălie Tocmai la jupân Ilie.* MAT. FOLC. 46. *Cioc seleam de la jupân Ibriam, că şi-a făcut căciula şalvari.* ZANNE, P. III 43 (VI 156). *Mulţămesc dumitale jupânilor!* [au zis iei, că au gândit că sânt negustori]. GIUGLEA-VÂLSAN, R. S. 355.

d) (Ironic, în Mold.) Românii Evreilor (DDRF, TDRG). *Mai dă, Române. — Mai lasă, jupâne!* ZANNE, P. V. 241. *Jupânul Ştrul aducea pentru hatârul călugărilor şi-a călugăriţelor tot ce li trebuia.* CREANGĂ, A. 112. *Se măritase ea după Iţic, feciorul lui jupân Ştrul.* ib. 114.

e) O persoană de condiţie socială mai mult s. mai puţin bună (dar nu ţăran) unei alte persoane de condiţie egală s. (chiar) inferioară. *Am întrebat pe comisarul pentru jup[â]nu Cârstea* (a. 1745). IORGA, S. D. XII 51. [*Vizirul*] *începu a zice: jupân ghicitor...* PANN, Ş. XII 51. (Ironic) *E, jupâne, te dete şăitănică pe mânele noastre!* GORJAN, H. IV 50.

f) Fig. (ironic) Titulatură la adresa dracului sau a unor animale personificate, etc. *Slugele alerg îndată Pe jupân* [măgarul], *îl ciomăgesc.* ALEXANDRESCU, M. 287 *Puneţi mâna, copii, pe jupânul ista* [= dracul]! CREANGĂ, A. 59. *După bucluc umbli... măi jupâne Scaraoschi!* ib. 306. *Le iese'n cale jupânul Pogan* [zmeul]. RETEGANUL, P. III 45.

3°. (Mold.) Stăpân (în opoziție cu slugă, argat, servitor) *Sluga ce va fura în casa giupânu-său* [Munt.: stăpânu-său] *...să nu să cearte.* PRAV. 180. *Cela, ce va dzice giupânu-său* [Munt.: stăpânu-său] *...să nu-i vorovască cu muiarea, și el tot va vorovi..., să-l ucigă.* ib. 410. *Ea* [sclava] *mângâindu-l* [pe stăpânul ei] *îi zicea: bucură-te, giupâne!* DOSOFTEIU, V. S. 45, cf. 70. *Cum are slugă jupânul, Își are și el stăpânul.* PANN, P. V. II 35. | (Mold.) Titulatură dată de un credincios unui sfânt. *Șerbul lui dzău și al mieu giupân Dimitrie.* VARLAAM, C. II 19.

4°. Titlu de respect pe care-l dă soția, bărbatului. *Ca Sara îngăduia lui Avraam, chemându-l pre el giupânŭ* [= dumnezeu COD. VOR.; = domn BIBLIA (1688)] N. TESTAM. (1648), ap. COD. VOR. 153. *Astă toamnă era bine, Că-mi zicea mândra «jupâne».* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 72 (cf. ib. 183). | P. ext. (Ironic) Bărbat, amant. *I-a venit jupânul cu chef...* C. PETRESCU, Î. II 221.

II. (Românizarea literară a cuvântului) Jupan. [Sârbii] *au căpetenii, pre care le chiamă jupâni.* P. MAIOR, IST. 188.

[Rostit regional *giupân*, (în textele rotacizante) *jupâr (giupâr)* † s. m. | Femininul: (rar) **jupână** s. f. = soția jupânului, jupâneasă (v. c.). (Ad I 3°) *La jupână gazda'n casă Într'o cruce de fereastră.* GCR. II 330; **jupâníță** s. f. = boerească (tânără); fată de boer. ȘĂINEANU, D. U. *După cină boieri și jupânițe se prinseră în horă.* ODOBESCU, I 77. | Colectiv: **jupâníme** † s. f. = totalitatea celor care trăiesc la oraș; spec. corpul patronilor (meseriași și negustori). PONTBRIANT].

— Etimologia necunoscută. Forma cuvântului (rostirea dialectală cu *giu-*, rotacismul și redarea finalului *-an* prin *-âr*, ca în elementele latine) ne împiedică să-l considerăm ca un împrumut din paleosl. *županŭ* «stăpânul unei regiuni *(župa)*». Mai probabil și Slavii — precum indică și răspândirea cuvântului la ei — și noi l-am împrumutat dela Avari (care ne-au dat — prin mijlocire slavă — și pe *ban).* cf. P. Skok, în *Jugoslavenski istoriski Časopis* II (1936), 1 s. u. Cf. jupâneasă.

JUPÂNĂ s. f. v. **jupân.**

JUPÂNEÁSĂ s. f. 1°. *Grande dame, épouse de boyard.* 2°. *Dame.* 3°. *Patronne, maîtresse.* 4°. *Femme de juif.* 5°. *Bourgeoise.* 6°. *Madame* (terme de politesse employé même pour une paysanne). 7°. *Gouvernante, femme de charge.* 8°. *Nom de chienne.*

1°. (Învechit) Soția jupânului, nevasta (s. văduva) unui boer (spre deosebire de «doamnă», cum se numea soția voevodului țării). DDRF, TDRG. *Cela oc va lua doâ muieri și amândoauă giupânease* [Munt.: *jupânease*], *să se ciarte.* PRAV. MOLD. 514. *Se duse giupâneasa lui* [a boerului] *de ruga călugării să vie.* VARLAAM, C. 24. *O fată din țara jidovească sluja la giupâneasa lui.* ib. II 367. *Tată-său luo o jupâneasă... fată de boiari marc.* GAVRIL, NIF. 10. *Să culca cu jupâneasele și cu featele lor* (a. 1654). ib. ap. GCR. I 171/12. *Ziseră toți boiarii și jupâneasele plângere pentru Iosia.* BIBLIA (1688) 333,2. *Șopti la urechile jupâncasei* (a. 1705). GCR. I 352/15. *Ne-am adunat toți... cu jupânesele noastre.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 285. *Schimbătură de la... Postelnicul și giupâneasa lui.* BUL. COM. IST. IV 22. *Jupâneasa lui... foarte să bucură* (a. 1760). GCR. II 68/13. *Boierii și jupânesele lor nu erau scutiți de omor și siluire.* BĂLCESCU, M. V. 26. *Logofăt Solomon Bârlădeanul și jupâneasa sa.* C. NEGRUZZI, I 318. | (La vocativ) Denominație cu care soțul se adresează soției, «[co]coană». *Au zis tată-său către fămeaia lui: soțul mieu jupâneasă!* (a. 1760). GCR. II 68/11.

2°. P. ext. (Învechit) Femeie de condiție socială înaltă, cucoană, doamnă, boieroaică, **cf. matroană.** *O muiare giupâneasă ce o chemă Eusevia ...trecea pre acel loc.* VARLAAM, C. 59. *O giupâneasă, anume Cleopatra, l-au unsu-l cu miruri scumpe.* DOSOFTEIU, V. S. 73/2. *Giupânease, care «matrone» le dzâc.* ib. 155/2. *Trimise Brâncovanul Vodă pre fiică-sa, domnița Maria, cu unchiu-său... cu mulți alți boieri și giupânese.* LET. II 248. *Întru acea cetate era o jupâneasă de neam mare.* MINEIUL (1776) 144¹/2. *Au venit înaintea noastră și înaintea boierilor noștri jupâneasa Irina... și fratele lor Isac... feciorii... biv-Log. Bârlădeanul.* URICARIUL, I 158/27. *Nu hălăduia de răul lui nici o jupâneasă, dacă era frumoasă.* C. NEGRUZZI, I 144. *Cine te-a trezit așa de dimineață? — Lacrimile jupâneselor văduve care se varsă la ușa mea.* ib. 146. *Echipajurile giupânesilor era un car în doi sau în patru boi.* RUSSO, S. 20. *Românii nu aveau madame și cucoane, ci giupânesele.* ib. 108. *Socotește trențăroasă că este jupâneasă,* adecă fiecare, fie cât de mic, socotește pe sineși de om mare. ZANNE, P. IV 415. (Ironic, unei fete). *Ia poftim de încalecă pe Bălan, jupâneasă, zise părintele de tot posomorît.* CREANGĂ, A. 3. *Dacă mama nu mă lasă Să-i duc leneșă în casă, Cum ești tu, măi jupâneasă.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 427. (Fig. în fabule și în cimilituri) *Zise leul: jupâneasă vulpe* (a. 1705). GCR II 353. *Iară vulpea zise: o jupâneasă maimuță.* ib. 354. *În pădure naște, în pădure crește, Vine-acasă Și ea e mai mare jupâneasă* [= masa]. GOROVEI, C. 218.

3°. Titlu de politeță dat stăpânei unei întreprinderi comerciale s. industriale, patroană. *Jupâneasă crâșmăriță, Cunoști astă căciuliță?* ZANNE, P. V 212.

4°. Soție de Evreu. *Lasă-mă jupâneasă, cu cărțile cele a d-voastre în pace, că eu știu ce știu.* CREANGĂ, A. 118 (cf. ib. 136).

5°. Orășeancă, târgoveață îmbrăcată «nemțește» (în opoziție cu «țărancă»). PONTBRIANT. *Conducul nu se potrivea... la nici o cucoană, la nici o jupâneasă, la nici o țărancă.* ISPIRESCU, L. 306.

6°. P. ext. Titlu de politeță dat unei femei de la țară (LB., DDRF, PĂSCULESCU, L. P.), care are o situație mai bună s. e îmbrăcată «nemțește»; spec. (Transilv.) Săsoaică (de la oraș s. de la sat). *Galbeni curgea Și jupânul cu căciula-mi stingea Și jupânesei gazda în poale-mi turna.* GCR. II 333. *Destul te-i sătura De jupâni cu jupânese.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 468. *Unde-s tufele mai dese,* [*Sânt*] *Mormânturi de giupânese.* ALECSANDRI, P. P. 35.

7°. Spec. (Sensul curent, une-ori completat prin *în s. din casă).* Femeie (mai în vârstă) angajată spre a conduce și a supraveghia bunul mers al unei gospodării (considerată ca o căpetenie a slugilor); ea împarte ordinele primite de la stăpâni, păstrează cheile de la hambare și magazii, face conserve, dulcețuri pentru iarnă, etc; menajeră, madamă; p. ext. (în Muntenia) servitoare, fată în casă. *Tocmim pe loc jupânese slugi...* PANN, P. V. II 155. *Tatăl meu, văzându-se flăcău tomnatic, se'nsură cu jupâneasa Mărica.* C. NEGRUZZI, I 246. *Era o rochie grea de catifea, cusută de mâna giupâneselor.* RUSSO, S. 108 (cf. și ib. 16, 22, 36, 103). *Nu s'a dat pe fața pământului o jupâneasă mai iscusită decât Angheluța.* ALECSANDRI, T. 13. *Luă cheile... cămării din mâna jupânesii.* FILIMON, C. II 65. *Într'o seară... era singură cu jupâneasa Floarea.* I. NEGRUZZI, I 140. *Jupânesele se îndreptau spre piață.* I. TEODOREANU, M. II 123. *A dat Sf. Vasile la jupâ-*

neasa din casă. ȘEZ. III 243. *A da de-a dreptul ca jupâneasa (s. baba) cca chioară.* ZANNE, P. II 522. *I-au cununat pe cei îndrăgostiți fără lege, cu jupâneasa Vișina, adusă din Câmpina.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 300.

7°. (Muscel) Nume de cățea (ciobănească). H. IX 438.

[Și: **jupuneásă** s. f. BIBLIA (1688) 177, (Mold.) **jupeneásă** s. f. N. GANE, ap. TDRG., **jupineásă** s. f. | Diminutiv: (Mold.) **jupâneșícă** s. f. (plur. *-șele)* = cocoană tânără și drăguță. POLIZU. *Jupâneșica Malca, unde-a fi... deal mare, s'a mai da și pe jos.* CREANGĂ, A. 116, cf. 119, 127.]

— Derivat de la **jupân** cu suf. moțion. **-easă.**

JUPÂNEȘÍCĂ s. f. v. **jupâneasă.**

JUPÂNÍME s. f. **jupân.**

JUPÂNIȚĂ † s. f. v. **jupan.**

JUPÂNÍȚĂ s. f. v. **jupân.**

JUPELÍ vb. IV[a]. *Échauder.* — (Transilv.) A opări o pasăre și a o curăți de pene (BARCIANU, GHETIE, R. M.), a jumuli. [Și: **jepăluì** vb. IV[a] LB.; **jupurluì** vb. IV[a] LB. (subt ciupelesc).]

— Contaminare între **ciupăli (ciupăra)** și **jup(u)i.**

JUPENEÁSĂ s. f. v. **jupâneasă.**

JUPÍ vb. IV[a] (ș. d.) v. **jupuì.**

JUPINEÁSĂ s. f. v. **jupâneasă.**

JUPOÍ vb. IV.
JUPOIÁ vb. I.
JUPOIÁLĂ s. f. } v. **jupuì.**

JUPÓN s. f. (Îmbrăc.) v. **jupă**[2].

JUPTÍ vb. IV[a] v. **jap**[1].

JUPUÍ vb. IV 1°. *Écorcher, dépouiller; se peler.* 2°. *Peler, écorcer.* 3°. (Fig.) *Dépouiller, écorcher.* 4°. *Battre, maltraiter.*

1°. Trans. (Complementul e pielea) A trage de pe corp; (complementul e un animal s. un om; adesea complinit prin «de piele») a lua pielea de pe un animal (CREANGĂ, GL.) s. de pe o parte a corpului omenesc, a beli; cf. a juli. *Câinii atunci sosiră Și'ngrab și-l jupuiră.* ALEXANDRESCU, M. 330. *Capetele* (lui Ștefan Cantacuzino și Stolnicul Constantin) *fură jupuite, umplute cu bumbac și trimese la Adrianopol, unde stătea Curtea.* IORGA, CH. I. 28. *Să-i jupești pielea, iară capul să-l iei așa întreg.* CREANGĂ, P. 225. *Mai puțin priceput decât el, eu mai mult le-am jupuit* [prepelițele] *decât jumulit.* CAZABAN, UNIVERSUL, 20 Oct. 1930. *Se făcea că vrea să-l jupoaie de viu.* ISPIRESCU, L. 108. *Dacă mi-ar jupi atuncia pielea de pe spate...* SBIERA, P. 8/10. *Furând un bou, se duseră amândoi să-l jupoaie.* FUNDESCU, L. P. 165/28. *Pielea, după ce s'a jupit (juchit), jupuit sau belit, se numește hâștioagă.* PAMFILE-LUPESCU, CR. 204/13. *Vulpea, după ce o prinzi și o jupoi, poți să o sari pă piele.* HEM. 1569/21. *Într'un vârf de deal, Și-a juchit un cal.* MAT. FOLC. 1507/5. *De piele să te jupoiu.* TEODORESCU, P. P. 295[b]. *Unii la oi jupuia.* id. 511[b]. *Trupu-i de piele jupea.* ALECSANDRI, P. P. 212[b]/7. *Eu pe dracu' l-am jupit.* ȘEZ. II 217[b]/5. *Doi jupeau o gonitoare.* ib. III 154/6. *După ce leul moare, mulți să găsesc să-l jupoaie.* ZANNE, P. I. 506. || Refl. A se coji; spec. a se descăma. *Apoi începe a să jupui și a să scutura cojile* [vărsatului]. PISCUPESCU, O. 245. *Pe șerpe nu se pune mâna, că ți se jupoaie palmele.* ȘEZ. VI 58. *I se jupește un fel de pieliță.* ib. III 205/3.

2°. Anal. (Despre arbori) A curăți de coajă, a coji, a beli; (despre păstăioase), a scoate (bobul sau mazărea) din pojghiță (COSTINESCU); (despre cereale) a îmblăti (Com. AR. TOMIAC). *Au jupit câțiva tei.* SBIERA, P. 181/2, cf. ȘEZ. III 132/3.

3°. Fig. (Complementul este o persoană) A lua cuiva tot ce are, a despoia, a spolia, a jefui. *Rupse și jupui pe bietul norod.* ZILOT, CRON. 71. *Cu banii țăranilor pe care îi jupiți voi* [boierii]. C. NEGRUZZI, I 140. *Ioane, știu că ne jupește bine!* CREANGĂ, A. 108. *Inima ni sî tochește, Când văd cum țara-mi jucheșce* [tipărit: *njucheșce*]. MAT. FOLC. 1297/22. *Belu belește, Golescu golește, Manu jupuește.* ZANNE, P. VI 19. *Turcul te taie, Turcul te jupoaie.* ib. VI 414.

4°. (Transilv., sens desvoltat din «a îmblăti») A bate, a lovi, a maltrata, a vexa (BUGNARIU, NĂS.), a da cu palma s. cu un lemn.

[Prez. ind. *jupóiu, -poi, -poaie, -puim...* | Și: **jupoì** vb. IV, (rar) **jupoià** vb. I; **jepuì** † vb. IV[a] = jumuli. *Nu numai perii, ce și tuleicle li s'au jepuit și pieile de pre carne li s'au belit.* CANTEMIR, IST. 173; — **jipuì** † vb. IV[a]. *I s'au jipuit pialea ighemonului..* DOSOFTEIU, ap. TDRG. (ms.); — (Mold. și Transilv.) **jupì** (dial. *jupchi, juchi)* vb. IV[a]. | Adjective: **jupuít (jupoiát, jupit), -ă** = belit, cojit, despoiat; p. ext. ros, deteriorat, uzat; (despre cai) bătrân, slab, netrebnic (DR. V. 207). *Pielea lor* [a vitelor] *jupuită.* I. IONESCU, D. 479. *Surugiul: hi, jupitule!* ALECSANDRI, T. 394. *Spânzurau atârnați de picioare, miei jupoiți, cu titvele rânjind.* C. PETRESCU, Î. 159. *Ale vulturilor... grumazuri jupuite* (=roșii, ca și când ar fi belite de piele) *și golașe.* ODOBESCU, III 16/5. *Cu hainele de catifea jupoită.* IORGA, B. 80. (Fig.) *Ciorapii svârliți mototol, așa cum au fost jupoiați în grabă de pe picior.* C. PETRESCU, C. V. 354. *Valiza de mușama neagră și jupoiată.* id. 261, cf. *(jupuiat).* id.R. DR. 222;— **jupuitór (jupitór), -oáre** = (cel) care jupoaie. | Abstracte: **jupuíre jupoiére, jupíre)** s. f. *Au suferit jupoieri și desbrăcări* (a. 1801). IORGA, S. D. XII 140; — **jupuít (jupít)** s. a. *Jupuitul obrazului.* PISCUPESCU, O. 300. *S'au dat toți cetățenii la jupuit.* SBIERA, P. 166/40. *Tei de tăiat, de jupuit.* ȘEZ. IV 156[b]/35; — **jupuitúră (jupitúră)** s. f. = belitură, cojitură; (în glumă s. bătaie de joc) cal bătrân și neputincios (DR. V 207); (Med. pop.) boală care se produce prin frecarea pielii, julitură (BIANU, D. S.); (în unele părți) pelagră (H. X 483); — **jupulálă (jupoiálă)** s. f. = locul de pe trup unde s'a jupuit pielea; spec. (Med.) boală care se arată prin pete roșii pe mâini, pe față și pe picioare; mai în urmă pielea pe aceste locuri se jupoaie; belitură, pârleală, pelagră. PAMFILE, B. 13; BIANU, D. S. *De pelagră (pârleală, jupuială) bănuesc mulți că-s bolnavi din cauză că mănâncă primăvara urzici.* GRIGORIURIGO, M. I 146. *Laptele* [de capră] *e bun pentru jupuială; sunt unii iuți la sânge care se jupoaie pe piept și pe mâini.* LEON, MED. 84. | Contaminare *(jupuit+jerpelit)* **jurpuluít, -ă** adj. = jupit de piele: *S'a prăvălit căruța și ne-am răsturnat, iar când am ajuns de vale, toți eram jurpuluiți pe față* (Piatra-Neamț). Com. V. ȘOAREC.]

— Din bulg. **župja** «cojesc; bat».

JUPUIÁLĂ s. f.
JUPUITÚRĂ s. f. } v. **jupuì.**

JUPUNEÁSĂ s. f. v. **jupâneasă.**

JUPURLUÍ vb. IV[a] v. **jupeli.**

JUR s. a. *Tour; environs, alentours.* — (Cuvântul e urmat de un posesiv, un genitiv s. de prep. de) Locul care se întinde împrejmuind s. închizând ceva s. pe cineva din toate părțile, spațiul înconjurător în mijlocul căruia stă cineva s. ceva; ocol, împrejurime, împrejur(ul), înconjur(ul). *O casă albă... cu jurul geamurilor încondeiat în roșu și albastru.* DELAVRANCEA, S. 3. (După fr. *faire le tour* «a face înconjurul») *Un hohot răsunător... făcu într'o clipă jurul rondului.* ALECSANDRI, ap. TDRG. (În Transilv., după germ. *...und Umgebung* «și împrejurimea») *S'a adunat lume multă din Brașov și jur.* | (De obiceiu precedat de prepozițiuni) *Ursan... ca un balaur face în giuru-i o rotire* [cu buzduganul]. ALECSANDRI, P. III 290. *În giuru-i se'ntinde un raiu de grădină.* id. II 167. *Lucesc în juru-i ziduri.* EMINESCU, P. 206. *În sborul lui spulbera prin jurul săniei...* SADOVEANU, P. S. 32. *Sbor... în giurul pământului.* ALECSANDRI, P. P. 141[b]/16. *Câte flori în jurul mieu...* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 189. *Scris pre juru' unui spic.* TEODORESCU, P. P. 477. *Se uitară în jurul carului.* ȘEZ. IV 1/17. *Gemea lumea în jur de el.* RETEGANUL, P. III 20, cf. II 17/6. *Umbli cu mâța în juru' pasatului.* ZANNE, P. IV 67. # Loc. adv. **În jur** = împrejur. *Ĕngsur* = circum. ANON. CAR. *Vânătorii osteniți S'așează 'n jur grămadă.* ALECSANDRI, P. III 139. **În jur împrejur** = (de jur) împrejur. URICARIUL, XVII, 195/6. *Ĕngsur ĕmpregsur* = circum, circa. ANON. CAR. **De jur** = jur împrejur, de toate părțile. *Un chioșc cu stâlpi și arabescuri De jur împodobit.* ALECSANDRI, P. III 76. **Jur de jur.** = jur împrejur. VICIU, COL. **Jur prejur** (cf. prejur) = de jur împrejur. *Jur prejur că se uita.* TEODORESCU, P. P. 440. *Jur prejur de mese.* ib. 23[b]. *Jur prejurul patului.* ib. 273[b]. *Jur prejurul poalelor scrisă-i marea turbure.* LIT. POP., ap. GCR. II 326/7. **(De s. din) jur împrejur** (v. împrejur) = împrejur, de toate părțile. *Se pun din giur împregiurul parului din mijloc un rând de snopi.* I. IONESCU, C. 185/13. *Luceafărul... jur împrejur de sine văzu...* EMINESCU, P. 276. *Și jur împrejur căta.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 488. *Făclii de jur împrejur... ardeau în șfeșnice.* ISPIRESCU, L. 237. *Se face de jur împrejurul unghiei...* LEON, MED. 148. *La mijloc pune, de jur împrejur,... bozii.* H. IV. 67.

[Plur. *jururi.* | Și: **gir** s. a. PONTBRIANT, POLIZU (< Ital. *fare un giro?) Făcu un gir de privire peste tot teatrul.* FILIMON, C. III 603. | Verb: **juruì (giurui)** vb. IV[a] = a face să se învârtească în cercuri, a învolbura. *Viscolul giuruia des foloștină înflorită, ca niște rotocoale de hârtie albă.* DELAVRANCEA, ap TDRG.; (cu abstractul) **juruiálă** s. f. (Transilv.) = înghesuială. PAȘCA, GL.]

— Din lat. **gyrus, -um** (< gr. γῦρος) «cerc».

JUR s. a. v. **jura.**

JURÁ vb. I. 1°. *Jurer, prêter serment.* 2°. *Jurer, proférer des jurons.* 3°. *Avoir une foi aveugle en quelqu'un.* 4°. *Jurer, promettre.* 5°. *Faire jurer.* 6° *Adjurer.* 7°. *Injurier.*

1°. Absol. (Construit cu p(r)e — cf. lat. *per deos, per patris ossa jurare* — mai rar la, apoi în(tru) numele...; complinit uneori printr'o propoziție începătoare cu că, s. să... sau prin vorbire directă) A afirma s. declara subt jurământ; spec. (Jur.) a întări, confirma, prin jurământ, la judecată, o depoziție s. mărturie. Cel ce *jură strâmb* (s. *pe strâmbătate* s. *în viclenie* HERODOT, 319/24) — sperjurul — e pedepsit. *Și jură ei: ce veri ceare, da-ți-voiu.* CORESI, EV. 541/9. *Le vine neputința... căce mărturisesc strâmb sau jură strâmb.* id. ib. 60/22. *Că de ară și giura, nime nu-l va creade.* PRAV. 143. *Acesta de nevoia să giure pentru vătămătură.* ib. 17. *Să vie cu leagea să jure în divanul.* CUV. D. BĂTR. I 124. *Giură și tu, pentru că moartea și pre cela ce giură drept, încă-l omoară.* HERODOT, 339/21-22. *Nu odată, ce de doao ori au jurat, și pohtescu să și mai jure.* IORGA, B. R. 173/8. *Pentru ce se ascund, joară și tăgăduesc?* ȚICHINDEAL, F. *Jură înaintea soartei să nu mărturisească.* MARCOVICI, C. 29/21. *Jurămi-te pe ascuțișul paloșului tău.* CREANGĂ, P. 206. *În lume a jurat pe strâmbătate.* RETEGANUL, P. II 62/9. *În cosițe i-am jurat.* ALECSANDRI, P. P. 24[b]/17. *Știi, bădiță, cum jurai Seara, când la noi veneai?* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 258. *M'ai făcut de ți-am jurat.* ib. 29. *Aș jura cu jurători C'ai purtat un car de flori.* ib. 440/11. *Verde pe cruce am jurat.* BIBICESCU, P. P. 321. *Noaptea fură, ziua joară.* DOINE, 157/20. *Să jură pe ochi.* ȘEZ. I 118/22. *Așa jor, așa să chiorăsc!* (= să chiorăsc dacă nu spun adevărul). SEVASTOS, N. 294/16. *Femeia împovărată nu joară.* GOROVEI, CR. 2535. *Țiganul fură și jură.:* arată lipsă de rușine. ZANNE, P. VI 372. | A depune o mărturie despre cineva. *Joară, maică, pentru mine, Că nu m'ai văzut cu nime.* MÂNDRESCU, L. P. 81/10. | Refl. (După paleosl. *klęti-se)* A face un jurământ (nu însă în înțeles juridic); spec. a avea obiceiul de-a face jurăminte fără loc. COSTINESCU. *Să nu te juri... de năprasnă.* CORESI, EV. 546/27. *Întru numele lui să te juri.* MINEIUL (1776) 67/1. *Mândruliță, mă jur p'asta cruciuliță Să te țin...* ALECSANDRI, P. I 5. *S'a jurat pe părul său că nu mi-a spări copilașii.* CREANGĂ, P. 28. *Mă giur pe Dumnezeu!* ALECSANDRI, P. P. 59[b]/10. *Foaie verde lemn uscat, Tare, mândră, te-ai jurat.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 243/25. *Badea cu musteața neagră Se joară că nu-i sânt dragă.* HODOȘ. C. *Și. Și eu, una, m'am jurat, Și tot nu-i adevărat.* RETEGANUL, TR. 26/33. *Să nu te giuri c'ai să te spânzuri.* ȘEZ. I 278/19. *S'a jurat pe vin să nu mai bea rachiu.* ZANNE, P. IV 180. | A promite, sub jurământ, că vei păstra credință cuiva. *Cu toți priimiră aceaste cuvinte și i să jurară.* SIMEON DAȘCĂLUL, ap. GCR. I 144/25. *Te-ai jurat către toate.* RETEGANUL, TR. 150/10.

2°. Refl. A se afurisi, a se blestema. *Ea a prins a se jură: De-oi fi dat gura cuiva, Uște-mi-se cununa.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 243/6. *Și 'ncepu a se jura: Biserica tremura.* ib. 241/18. *Amar te jurai.* BIBICESCU, P. P. 52 (cf. participiul-adjectiv jurat).

3°. A fi ispitit să faci un jurământ, a crede cu tărie că..., a avea o încredere oarbă în cineva, a-și pune mâna în foc pentru cineva. *Cum sta, ai jura că-i zugrăvită.* VLAHUȚĂ, ap. DDRF. *Să jori că în tot lungul Târnavelor... nu găsești... o fată care să cânte așa.* AGÂRBICEANU, LUC. V. 35. *Prea jură în vorbele magistrului!* (lat. iurare in verba magistri).

4°. Trans. (Cuprinsul jurământului se arată prin complementul, care e un abstract — credință, iubire, etc. — s. o propoziție secundară introdusă prin că s. să. A făgădui în mod solemn, a asigura, încredința, a se lega prin jurământ. *Au doar nu mi-ați jurat și mie credință?* C. NEGRUZZI, I 140. *Am jurat că peste dânșii să trec falnic fără păs.* EMINESCU, P. 240. *Îi jură credință și supunere.* CREANGĂ, P. 207. *Preoteasa de pe vatră jură că sluga-i dereaptă.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 469/9. *O juram pe sfânta lună Că cu mine se cunună.* ION CR. III 154. (Figură etimologică cf. lat. *jusjurandum jurare) Jurământu' ce-oi jura Pe capul tău va cădea!* ib. 241. *Hai să jurăm jurământul mare.* TEODORESCU, P. P. 463.

5°. Trans. (cu complementul persoanei, urmat

mai ales de să...) A obliga, a lega pe cineva prin jurământ, a-l pune să jure. *Deci-l jurară ca să asculte d'inșii cumu-l voiu învăța.* MOXA, ap. GCR. I 59/26. *Și așa jurară pre Tomșa.* M. COSTIN, ap. GÂDEI. *Iar Themison socoti cum l-au înșălat de l-au giurat.* HERODOT, 257/24. *Jurându-o cu toate jurămînturile ceale mari și grele.* EROTOCRIT, ap. GCR. II 179/17-18. *L-a jurat Neamțul sub steag* (= l-a înrolat, după ce i-a luat jurământul de fidelitate). DOINE, 229/15, cf. 162/13. || Refl. A se lega prin jurământ. *Vin, mândră, să ne jurăm Și să nu ne mai lăsăm.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 256/8.

6⁰. Trans. (cu complementul persoanei, urmat mai ales de să...) A ruga pe cineva cu stăruință, a conjura. *Începu a ne giura și a zice.* DOSOFTEIU, V. S. 81. *L-au dodeit și l-au giurat până l-au îndupleçat.* ib. 196. *Pamen foarte m'a jurat.* BELDIMAN, O. 43. *Îl jură... să-i spue pricina întristării.* GORJAN, H. I 5/34. *Te jur, frate, a fi virtuos!* MARCOVICI, C. 107. *Te jur pe toți Dumnezeii, te jur, Lydio, să-mi spui Dece cauți cu iubire pe Sybaris să-l răpui?* OLLĂNESCU, H. O. 45. *Și-o roagă și-o jură și cere al ei amor.* I. NEGRUZZI, II 158. *Mă jură pe ce am mai scump... să nu o las la smei.* ISPIRESCU, L. 301, cf. SBIERA, P. 31/41. *Te giur cu pistolu'n piept.* ALECSANDRI, P. P. 162b/1. *Juru-te... cu numele marelui Dumnezeu, C'a să nu mai intri.* TEODORESCU, P. P. 381b/2. *A jurat-o pe nevastă-sa, ca nu cumva să spuie cuiva... Ea i-a făgăduit că n'a spune nimănui.* ȘEZ. II 112/2.

7⁰. (Neobișnuit) Trans. A înjura. *Cei ce-și jură părinții și-i va bate.* DIONISIE, C. 168. (Cf. jurătură).

[Ind. prez. *jur* și (în Transilv. și Banat) *jor, jori, joară.* *Sor* = iuro. LEX. MARS. 221. *Să-l gioare cum nu s'au tins la marha priatnicului său.* PALIA, ap. CCR. 70. | Adjectiv: **jurát** (cu negativul **nejurat**), **-ă** = (cu sens activ) care a făcut un jurământ; legat prin jurământ; afurisit (POLIZU), blestemat, alimănit (CIAUȘANU, V.), rău (POLIZU). *Slujnice crezute și giurate.* DOSOFTEIU, V. S. 29/2. (După fr. *ennemi juré*) *Inimici juruți* (= neîmpăcați, de moarte) *ai Prințului străin.* MAIORESCU, CR. III. 95. *Juratul de stăpân mă bătea în toate zilele.* RUSSO, S. 3. *Dacă ...nu poate muri... se crede că... a fost de cineva jurat sau blăstemat.* MARIAN, Î. 40. *Unii bani nu sânt curați, adică sânt blestemați ori jurați, ca oricine îi va scoate, cu ei să nu poată face nici o ispravă.* PAMFILE, COM. 12/20. *Cel cumnat giurat, hain.* ALECSANDRI, P. P. 131/9. *Numai una n'o sufăr: O jurată de șerpoaică.* MATEESCU, B. 39. *C'ăl jurat cu chip drăguț... e șarpe nveninat.* TEODORESCU, P. P. 442b. *Lucru-afurisit jurat.* ȘEZ. V 151/5. *Când un mort se găsește neputrezit, se crede că-i jurat* (=blăstemat, afurisit). GOROVEI, CR. 1819. *Fire-ar jurat!* (Blestem). RUSSO, S. *Frați juruți* = prieteni intimi, credincioși. BARCIANU. (Cf. substantivul jurat s. v.); — (din lat. *juratorius* «de jurământ», care a înlocuit pe *jurator* «cel ce prestează un jurământ») **jurătór, -oáre** (întrebuințat mai des substantivat) = (cel) care (se) jură; obișnuit să jure pentru orice; (în Transilv. și Bucov.) martor care jură în fața judecății (VICIU, S. GL.); (cel) care jură pe alții (LB.). *Acești boieri... fățarnici, jurători pentru fiece.* LET. II 313/30. *Jurător[i] au fost: călugărul Mihai Botar, Andreiaș din Drăguș.* IORGA, S. D. XIII 92/17. *Pârîtul poate înaintea judecătorilor să ceaie de la jurători dovezi.* PRAVILA (1814), 10. *Între jurători însă se găsea un anume Țifescul, care spuse lui Cantemir ce auzise și ce se petrecuse.* IORGA, L. I 317. *Când se iveau neînțelegeri, judecata se făcea prin jurători.* BRĂESCU, M. 50. *Și-am jurat cu jurători.* MARIAN, SA. 113, cf. JARNÍK-BÂRSEANU, D. 440/11, RETEGANUL, TR. 167/20, VICIU, GL. *Jurător strâmb* = sperjur. PONTBRIANT. | Abstracte: **juráre** s. f. = acțiunea de a jura; jurământ, afurisenie, blestem. *Jurări, nădejdi, dulci sărutări.* I. VĂCĂRESCU, P. 202/6. *Începu a zice niște jurări fermecătorești.* GORJAN, H. II 207; **giurátŭ** † s. a. = jurământ. *Ce svătui lu Avraamu și giuratul* (= giurământul HURM. DOS. COR.2) *său lu Isacu.* PSAL. (SCH.) 218/11. *Pomeni... giuratul său lu Isaac.* CORESI, PS. 289; — **jurătúră** s. f. = înjurătură. *Și a-i dezbăra de... jurături.* IORGA, S. D. XII 207/18; — (postverbal, rar, în poezia pop.) **jur** s. a. (plur. *jururi?*) = jurământ. *Acasă să mergem, Femeilor să nu spunem... Ei nu mai răbda Și jur îl* (probabil: *juru-l*) *călca, Fiecare spunea La femeia sa.* PĂSCULESCU, L. P. 189.]

— Din lat. **juro, -are,** idem.

JÚRĂ! interj. *Viens!* — (Ungurism în Albac, în Munții Apuseni) Vino! *Jură Oacea, să-ți spun ceva!*

— Ca și *iură*, e împrumutat din ung. *jere* (rostit și *gyere*) «vino!»

JURĂMÂNT s. a. 1⁰. *Serment.* 2⁰. *Juron, blasphème.*

1⁰. Afirmare (încredințare, confirmare, făgăduială) solemnă — spec. înaintea unui for judecătoresc — luând de mărturie pe Dumnezeu s. cele sfinte(ca o rămășiță din vremurile străbune, și: soarele, cerul, etc.) s. condiționând viața, fericirea, norocul unei ființe iubite (părinți, copii, etc.) ori integritatea unui lucru scump (lumina ochilor, etc.) de adevărul afirmației. *Jurământul* se face, se dă, se depune, se prestează, se deferă, i se ia cuiva; cel ce nu-și ține *jurământul* (DOSOFTEIU, PS. 36) fără să fie deslegat de el (cf. HERODOT, 272/1), își calcă *jurământul;* cu *jurământul* te legi; cel ce face un *jurământ* strâmb (cu strâmbul VARLAAM, C. 277), minciunos (CORESI, EV. 287/12, PRAV. 1033, etc.) s. (modern) fals, e un sperjur. *Și jurăminte fără socotire facu-se.* CORESI, EV. 548/18. *Nu vorŭ folosi giurămentele.* CP. 377. *Faptele ceale întunecate, carile sunt: fățăriile, vicleșugurile, giurământurile.* VARLAAM, C. 378/2. *Va da giurământ să dzică câte lucruri i-au furat.* PRAV. 222. *Și făgădui cu giurământ Xerxis cum îi va da.* HERODOT, 508/4-5. *Scăpară toți de cursa Mihniei, călcătoriului de jurământu.* GAVRIIL, ap. GCR. I 172. *L-au apucatu-l cu giurământuri să-i spue unde au fost.* DOSOFTEIU, V. S. 14/2. *Căsătoria... să să facă cu jurământ* (a. 1675), ap. GCR. I 217/31. *Făcând giurământ strâmb, să întoarseră.* HERODOT, 68/26. *Au rămas cu jurământul și cu bucatele luate* (a. 1708), ap. IORGA, B. R. 172/27. *Au mărturisit într'auzul tuturor cu jurământu mare.* HRONOGRAF (a. 1760), ap. GCR. II 74/31. *Cu jurământuri întăresc.* ȚICHINDEAL, ap. GCR. II 213/31. *Să facă jurământ atât jăluitorul..., cum și pârîtul.* PRAVILA (1814) 10. *Jurământ îți fac din suflet.* KONAKI, P. 102. *Care Dumnezeu va suferi să se calce astfel jurămintele?* C. NEGRUZZI, I. 51. *Na! așa trebue să pățească, cine calcă jurământul.* CREANGĂ, P. 278, cf. JARNÍK-BÂRSEANU, D. 258/15, RETEGANUL, TR. 151/1. *Pus-am gând și jurământ să-l las.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 44/11. *I-am spus cu jurământ că...* ib. 147/9. *Aș lăsa cu jurământ.* ALECSANDRI, P. P. 276b/4. *Să fugi dă jurământ ca dă un cuptor aprins!* I.GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII 206. | Spec. (Jur.) **A-i da cuiva jurământ** = a-i da dreptul de a jura. *Să-i dea giurământ să mărturisească...* PRAV. 1186. *Jurământ decisoriu* (HAMANGIU, C.

C. 1208-1218), *dat din oficiu* (ib. 1219-1222), *supletoriu* (ib. 1219-1222), *de credulitate* (ib. 1906), *zenobian* (ib. 1222).

2⁰. Afurisenie, blestem. *Făcu și cărți de jurământ și de afurisanie.* GAVRIIL (a. 1654), ap. GCR. I 171/20. *Citește preotul rugămintea de deslegarea jurăminților ce pot fi asupra lui.* GOROVEI, CR. 1819.

[Plur. (în vechime și azi în limba literară) *-minte (jurământe* CORESI, EV. 549/2, *jurămente* CP. 377), adesea *-mânturi* (H. IV 76), rar *-minți*].

— Din lat. **juramentum,** idem.

JURÁSIC, -Ă subst. și adj. (Geol.) *Jurassique.* — (Teren) sedimentar din epoca secundară, al cărui tip este foarte desvoltat în munții Jura.

— *N.* din fr. (derivat din *Jura*).

JURÁT s. m. 1⁰. *Conseiller municipal, jurat.* 2⁰. *Fabricien.* 3⁰. *Maire.* 4⁰. *Sous-préfet.* 5⁰. *Garde-frontière.* II. *Juré.*

I. (Sensuri populare).

1⁰. (Transilv.) Consilier comunal. Com. V. LAZĂR. *Am luat de la Săpânțai Vasilie, giuratul orașului de sus...* (a. 1690). IORGA, S. D. XII 233/11. *Fiind... jurat Oprea Pociumpu, Ion Comărdici...* (a. 1748). ib. 143/18. Cf. 99/8, 257/25, 255/19, 33, 262/3. *Păzitorul și cu toți jurații sânt toți morți de beați.* BARAC, T. 11. *Era tocmai așa ca și când ar sări un jurat la bătaie împotriva unui sat întreg.* MARIAN, T. 125. *Și juratul satului Căra apă dracului.* id. 72. *Tot umblând să fiu jurat, Ce-am avut tot am mâncat.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 462/5. *Iar la ușa iadului, Stau jurații satului.* DOINE, 182/12. | (Mai înainte) Judecător sătesc care, dimpreună cu primarul, judeca neînțelegerile dintre săteni, formând judecătoria comunală.

2⁰. Membru al comitetului bisericesc (JARNÍK-BÂRSEANU, D. 476), cf. epitrop, efor. *La anu' 862 s'au legat această Căzanie cu cheltuiala... gocimanului și a juraților* (a. 1699). IORGA, S. D. XIII 139/2. *Casa Iavului, juratului bisericii* (a. 1765). ib. 257 /25, cf. 255/19, XII 197/1. *Iscălesc... juratul eparhii* (a. 1790). ib. 227/4.

3⁰. Primar. *Îl poți pune și jurat* (= birău). RETEGANUL, CH. 11. *Jurat mare* = ajutor de primar. VICIU, COL. *Dăm această testimonie prea cinstitului domn în varmedea* (= județul) *Maramureșului... Soplontai Pavel, giuratu-mare* (a. 1801). IORGA, S. D. XII 238/9.

4⁰. (Maram.) Subprefect, administrator de plasă, «pretor». BUD, P. P. (s. v. jurătoriu). *Nu se tem de spânzurat, Nice de domnul jurat.* BUD, P. P. 44.

5⁰. (Bucov.) Plăieș, străjer (Straja). Com. AR. TOMIAC.

II. (Jur.; modern, după fr.) Cetățean chemat să ia parte la judecarea unui acuzat, învinovățit pentru acte criminale, delicte politice sau de presă. Hotărîrea *juraților* este definitivă, ea nu se poate ataca decât în recurs. PRETORIAN, DR. C. 115. *Curtea cu jurați.*

[Derivat: **jurătóiu** s. m. = pretor, administrator de plasă. *Că eu am cu ce te umplea : Cu jurați, cu jurătoi.* BUD, P. P. 27; — **jurătoáie** s. f. = soția pretorului (juratului). *Vine-un jurat C'o jurătoaie Și-un vornic e'o vorniciță* (Stupca, în Bucov.). PÂRVESCU, H. 73, cf. MARIAN, VR. 180.]

— Din lat. **juratus, -a, -um** «jurat» (întrebuințat ca substantiv); în sensul II după fr. **juré.**

JURĂTOÁIE s. f. } v. **jurat.**
JURĂTÓIU s. m. }

JURĂTÚRĂ s. f. v. **jurà.**

JÚRBĂ s. f. 1⁰. *Souci.* 2⁰. *Supplique.*

1⁰. (Banat) Grijă (Com. (LIUBA), muncă, lucru (Com. COCA). *Am multă jurbă până gat cutare lucru.* Com. LIUBA.

2⁰. (Transilv.) Jalbă. PAȘCA, GL.

[Verb: **jurbì** vb. IVª trans. = a da cuiva mult de lucru, a obosi. *Mult m'or jurbit în cătănie* (Oravița). Com. A. COCA].

— Din sârb. **žurba** «grabă; îmbulzeală».

JÚRCĂ s. f. *Femme nue.* — (Bucov.) Femeie goală, fără haine, desbrăcată. Com. A. TOMIAC.

— Cf. rus. *žurka,* cuvânt cu care se strigă porcii.

JUREBÍȚĂ s. f. v. **jirebie.**

JURÍDIC, Ă adj. *Juridique.* — Care privește dreptul, care se rapoartă la legi, cf. legiuit, legal. *După toate acestea, rămâne drept și adevărat următoriul principiu juridic...* (a. 1844). URICARIUL, III 44/17. *Sub toate raporturile: giuridic, economic.* HAȘDEU, I. C. VIII. *Îi anulează existența juridică.* MAIORESCU, C. III 89. *Studiu juridic. Procedură juridică. Act juridic. Persoană juridică,* v. persoană. [La Românii din foasta monarhie austro-ungară mai de mult, după germ. *juridisch,* și **iurídic, -ă** adj.]

— *N.* după fr. s. lat. **juridicus, -a, -um,** idem.

JURIDÍCȚIE s. f. (Jur.) v. **jurisdicțiune.**

JURIDICȚIONÁL adj. *Juridictionnel.* — Privitor la jurisdicțiune. *Teritoriul juridicțional al Curței apelative.* HAMANGIU, C. C. 414.

— *N.* după fr.

JURIDICȚIÚNE s. f. (Jur.) v. **jurisdicțiune.**

JURÍNCĂ s. g. v. **junincă.**

JURISCONSÚLT s. m. (Jur.). *Jurisconsulte.* — Persoană care cunoaște bine legile, cunoaște bine știința dreptului și e chemată să dea sfaturi s. să se pronunțe în chestiuni de drept; cf. jurist, legist, pravilist (STAMATI). *Tutorele nu va putea precurma prin transigere pricini atingătoare de interesul minorelui, decât numai cu autorisarea consiliului de familie și după avizul a trei jurisconsulți.* HAMANGIU, C. C. 106.

— *N.* după fr. s. lat. **jurisconsultus** «cunoscător al dreptului».

JURISDÍCȚIE s. f. (Jur.) v. **jurisdicțiune.**

JURISDICȚIÚNE s. f. (Jur.) *Juridiction.* — Puterea s. competența judecătorului sau a aceluia care are dreptul de a judeca; p. ext. resortul, întinderea locului în care un judecător s. tribunal are dreptul de a judeca; corpul judecătoresc. *Nu supune pe Mitropolit nici decum jurisdicției sau judecății patriarhului.* URICARIUL, V 155/25. *Clerul și mănăstirile... erau cu totul sub juridicția Statului.* BĂLCESCU, M. V. 10/9. *Vornicul își întindea jurisdicția sa asupra țării întregi.* C. GIURESCU, BUL. COM. IST. V 89. *I se luă jurisdicțiunea în afacerile matrimoniale.* SBIERA, F. 213. *Nici o jurisdicțiune nu se poate înființa, decât numai în puterea unei anume legi.* HAMANGIU, C. C. XXXIII. *Jurisdicțiunea civilă, militară. Aceasta nu se ține de jurisdicțiunea lui. Judecătorul aparține cutărei jurisdicțiuni.* [Și: **jurisdicție** s. f.; — (învechit, <fr. *juridiction*) **juridicțiúne, juridicție** s. f.]

— *N.* din lat. **jurisdictio, -onem,** idem.

JURISPRUDÉNȚĂ s. f. (Jur.) 1⁰-2⁰. *Jurisprudence.*

1⁰. Știința dreptului și a legilor. *Era un om versat în jurisprudență.* C. NEGRUZZI, I 332. *Aș vrea să nu mai pomenesc despre jurisprudență, căci destul ne mănâncă... capul.* ODOBESCU, II 316/16.

2⁰. Totalitatea principiilor de drept; normele după care trebue judecate anumite cazuri s. interpretate anumite legi, după țară și materie. *Îi studiez procesul, adun jurisprudență, doctrină, îl pledez cât se poate de bine.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 51.

[La Românii din foasta monarhie austro-ungară, după germ., mai de mult și: **iurisprudénță** s. f.]

— *N.* după fr. și lat. **jurisprudentia** «știința dreptului» (din *jus, juris* «drept» și *prudentia* «cunoștință, înțelepciune»).

JURÍST s. m. (Jur.) *Juriste.* — Persoană care se ocupă din punct de vedere științific cu dreptul, legist, pravilist (STAMATI), jurisconsult; p. gener. (în nouăle provincii) student în drept. *Un jurist cu noțiuni... de știință.* MAIORESCU, C. I 233. *Tu, Costea, în calitate de viitor jurist, ești cel mai în măsură s'o știi.* C. PETRESCU, C. V. 92. [La Românii din Transilv. și Bucov., după germ. *Jurist*, și: **iuríst** s. m.]

— *N.* după fr. (lat. med. **jurista**)

JÚRIU s. a. 1⁰-2⁰. *Jury.*

1⁰. (Jur.) Jurații (în număr de 12) chemați a se pronunța asupra vinovăției celor acuzați înaintea Curții cu juați. *Juriul este statornic în toate materiile criminale și pentru delictele politice și de presă.* HAMANGIU, C. C. XXXIII. *Guvernele sânt silite a numi judecători sau juriuri.* ODOBESCU, II 109/16.

2⁰. Persoane alese într'o comisiune însărcinată cu examinarea și clasificarea candidaților sau a concurenților. *Titularii ieșiți din concursuri, ale căror jurii sânt... compuse din corpul profesoral.* MAIORESCU, D. IV 270/4. *Juriul, acordându-i victoria, îi decerne titlul de campion al României.* UNIVERSUL, 1930, 16 Dec.

[Plur. *jurii*, învechit *juriuri.*]

— *N.* după fr. (<engl. **jury,** care la rândul său, e împrumutat din v. fr. *juree* «jurământ, anchetă judecătorească».

JÚRNĂ s. f. (Mil.) v. **de jurnă.**

JURNÁL s. a. 1⁰-4⁰. *Journal.*

1⁰. Publicațiune zilnică sau periodică, în care se dau știri din domeniul politic, economic, literar, etc., ziar, gazetă, foaie. *Povestea aceasta se tipări... mai mult ca să împle coloanele jurnalului.* C. NEGRUZZI, I 94. *Găsim într'un jurnal aducerea aminte a adunării de la Blaj.* RUSSO, S. 67/16. *Articol de jurnal.* MAIORESCU, CR. I 41. *Și câte și mai câte, publicate prin jurnalul...* CREANGĂ, A. 136.

2⁰. Însemnări zilnice despre tot ceea ce se petrece; cf. memorii, memorial. *Această istorie cu giornal și pe larg se scrie de Subhi-efendi.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 274/2. [Văcărescu] *întreprinse scrierea această istorică... mai mult ca un jurnal al său privat.* ODOBESCU, I 315. *Pot să te asigur că există undeva un jurnal al existenții dumitale.* C. PETRESCU, C. V. 282. *Jurnal de călătorie* = însemnări făcute zi cu zi despre cele văzute într'o călătorie; cf. itinerar.

3⁰. (Com.) Condică în care se trec zilnic toate transacțiile comerciale. COSTINESCU. *Jurnalul în care pe toată zioa se însamnă toate lucrurile gospodăriei, și ne arată feluritele prifaceri ce pătimește capitalul în fiește care zi.* I. IONESCU, C. 246.

4⁰. (Jur.) Hotărîre scrisă dată împricinaților de o instanță judecătorească, p. ext. de o autoritate. *Spre a nu se compromite interesele minorilor prin întârziere... tribunalul districtului va păși cu lucrarea din oficiu și va îndeplini datoria ce are consiliul de familie după lege, arătând aceasta anume în jurnalul ce va încheia.* HAMANGIU, C. C. 95. *Mulțumesc d-lui deputat Boerescu... căci d-sa... a iscălit... jurnalul prin care s'a propus acest proect de lege.* MAIORESCU, D. I 428/14. *Tot odată autorizâ pe d. ministru de interne să aducă la îndeplinire dispozițiunile din prezentul jurnal.* MON. OF. 3. *Jurnalul consiliului de miniștri.*

[Plur. *-nale*, învechit *-naluri* (POLIZU). | Și: (din ital. *giornale)* **giornal** † s. a. | Familia: (fr. *journalisme)* **journalism** s. a. = starea și profesiunea jurnalistului; influența jurnalelor (COSTINESCU); fel gazetăresc de a trata o materie; gazetărie, ziaristică. *Chestie... împleticită de jurnalismul și învățații franțuji.* RUSSO, S. 95/3. *Nu se va plânge... nimeni că se oprește jurnalismul.* MAIORESCU, D. I 508/14; — (fr. *journaliste)* **jurnalíst** s. m. = cel care redactează un jurnal s. scrie la un jurnal, ziarist, gazetar. *Jurnaliștii moldoveni.* RUSSO, S. 163/23. *Jurnalistul este un om important în politică.* MAIORESCU, D. IV 230/23; — **jurnalístic, -ă** adj. = de jurnal, de presă, gazetăresc. *Un sgomotos succes jurnalistic.* C. PETRESCU, C. V. 244; — (germ. *Journalistik*, rus *žurnalistika)* **jurnalístică** s. f. = totalitatea jurnalelor, gazetelor (STAMATI); meseria de gazetar; gazetărie, jurnalism, ziaristică. *Am falsificat... jurnalistica.* MAIORESCU, C. I. 272. *Trăia cu jurnalistica.* id. D. I 318].

— *N.* după fr. (germ. *Journal*, rus. *žurnâlŭ*, etc.).

JURNALÍSM, s. a.
JURNALÍST s. m.
JURNALÍSTIC,-Ă adj.
JURNALÍSTICĂ s. f.
} v. **jurnal.**

JURPULUÍT, -Ă adj. v. **jupui.**

JURTUMÁN s. m. *Gaillard.* — (Mold.) Om făcut bine și cam într'o ureche. ION CR. VI 30. — **Cf.** (i) ortoman.

JURUBÍȚĂ s. f. v. **jirebie.**

JURUÍ vb. IV[a]. 1⁰. *(Se) fiancer.* 2⁰. *Faire un voeu.* 3⁰. *Promettre solennellement, s'engager à.* 4⁰. *Ensorceler.* — (Mold. și Transilv. de nord).

1⁰. † Trans. și refl. A (se) logodi, a făgădui de nevastă. *Sora lui Craiu, Elisafta, ce i-o giuruise Alexandru-Craiu.* GR. URECHE, ap. TDRG. | Fig. A se călugări, a face jurământul călugăresc. *Muiarea ce se va fi giuruit cu giurământ să fie călugăriță...* PRAV. MOLD. 107. *Fiind slab de boală... s'au giuruit [el] călugăriei, de-ar mai avea de viață.* N. COSTIN, ap. TDRG.

2⁰. Refl. A lua angajamentul solemn față de Dumnezeu de a ține cu sfințenie anumite rânduieli (zile de post, slujbe bisericești, etc.) sau restricțiuni (abținere dela plăceri trupești, etc.) pentru împlinirea unei rugăminți, «a pune vot» (Frata, în Câmpia Ardealului). Com. V. BUCUR. *Șoptește rugăciuni sânte, juruind a da pomană.* C. NEGRUZZI, II 84/9. *Așa m'am juruit eu în fetia mea, ca să spun o rugăciune...* SBIERA, P. 21/22.

3°. Trans. A făgădui (în mod solemn), a promite să faci pe voie cuiva s. să dai cuiva ceva, † a arăta har cuiva. *Și Fistu vrea Iudeiloru burătate să giuruiască* (= să facă pre voie N. TESTAMENT 1648; har să le arate BIBLIA 1688). COD. VOR. 66/12. cf. 112/13. *Voiu... tremite voauă... duhul svânt, pre cela ce v'au giuruit părintele mieu.* VARLAAM, C. 181/2, cf. 153₂, 154₂, 163. *Să nu-l dea celuia ce l-au giuruit.* PRAV. MOLD. 32, cf. 102. *Giuruindu să le dea acei galbeni...* DOSOFTEIU, V. S. 29₂. *Fiiul lui Dumnedzău giuruiaște și făgăduiaște să dea viață vcacinică.* id. PS. 150. *Ar fi giuruit mulți galbeni de aur ca măcar pe dânșii să-i lase a se întoarce.* C. NEGRUZZI, I 180. *Atunci ți-am juruit o răsplată împărătească.* I. NEGRUZZI, V 305. *Pune-te apoi pe lângă ea luntre și punte și giuruește-i ceriul și pământul.* CREANGĂ, P. 170. *Atunci fiecare sfânt i-a giuruit câte o pătrare de grâu mai mult.* MARIAN, SE. II 151. *Căpățina i-o tăiam Și la corbi o giuruiam.* ALECSANDRI, P. P. 89. *Le-au juruit popa că va îngropa... copiii degeaba.* SBIERA, P. 13/41. *Arme ți-am giuruit.* TEODORESCU, P. P. 577. *Eu am juruit trei sute de oi.* PAMFILE, C. Ț. 20/4. (Figură etimologică). *Giuruita ce giuruisă* [*Dumnezău*] *lui Adam...* VARLAAM, C. 290₂. *De are giurui neștine orice giuruință...* PRAV. 141₁. ‖ (După *a (se) făgădui*) Refl. A făgădui, a se lega prin jurământ, a se angaja, a se consacra; † a voi, a-și da consimțământul, † a pristăni. *Rugându-l elu de multă vreame să fie la ei, și nu se giurui* (= nu vru N. TESTAMENT 1648; nu pristăni BIBLIA 1688). COD. VOR. 2₁₁₋₁₂. *Cela ce să va giurui celui vinovat, după ce va face greșala, să-i ajute.* PRAV. MOLD. 177. *Pre... Maria, pre făgăduință ce să giuruisără, o adusără la sv*[*â*]*nta besearică.* DOSOFTEIU, V. S. 138₂. *Cine-a zice Nițu vine, da-i-aș tot ce am pe mine, Cine-a zice c'a venit, Da-i-aș ce m'am juruit.* ALECSANDRI, T. 1577.

4°. Intrans. (Basar.) A vrăji, a fermeca. WEIGAND, B. B. 94.

[Rostit de obiceiu: *giurui.* | Și: (ad 4°) **jurăi** *(giurăi)* vb. IV[a] WEIGAND, B. 94. | Adjectiv: **juruít, -ă** = logodit, făgăduit(ă) de soț(ie); făgăduit, promis. *Mi-au fost juruită mie Din mica copilărie.* SEVASTOS, C. 279/10. *Fiece prunc iaste giuruit lui Dumnezeu.* VARLAAM, C. II 53. *Țara... carea-i giuruită lui Iacov.* DOSOFTEIU, PS. 154. *Vedea-vei cetatea și malul cel juruit.* COȘBUC, Æ. 17/18. *De-om câștiga mii de lei, Juruiți să fie ai tăi.* PAMFILE, C. T. 89/4. *Este-un cuțit mistuit, De la mă-ta juruit.* BIBICESCU, P. P. 324. (Substantivat, feminin) Logodnică. *Satul... unde... neveste, copii sau giuruita îi aștepta* [*pe soldați*]. N. A. BOGDAN, ap. TDRG. | Abstracte: **juruíre** s. f. = acțiunea de a juruì; făgăduință, promisiune. *Voiu trimite spre voi giuruirea părintelui mieu.* VARLAAM, C. 180. *Giuruirea ce au giuruit* [Dumnezău] *lui Avraam.* id. II 43₂; — **juruítă (giuruítă)** s. f. = făgăduială, promisiune; răsplată făgăduită, lucru promis. *Așteaptă numai ce e de la tire giuruitele* (= ce le veri zice N. TESTAMENT 1648; făgăduință BIBLIA 1688). COD. VOR. 54/3, cf. 74. *Să-și ia giuruita de la Jidovi ce-i giuruisără.* DOSOFTEIU, V. S. 68, cf. PS. 454. *Au primit nu numai juruita, ci încă și câte un bacșiș bun.* SBIERA, P. 69. *A pățit ca și mai nainte cu juruita lui.* id. ib. 155/21. Cf. ION CR. III 63; — **juruínță** s. f. = legământ față de Dumnezeu; promisiune solemnă, făgăduință cu jurământ. *Pre lângă juruința dentâiu ce-i juruise...* LET. I 158/15. *Giuruințe cari le-au giuruit Dumnezău.* VARLAAM, C. 328. *De are giurui neștine orice giuruință...* PRAV. MOLD. 141, cf. 110. *Cu giuruință și măgulituri l-au făcut de s'au întors înapoi.* CANTEMIR, HR. 312. *Nu ți-e milă de o ticăloasă fată, pe care ai adimenit-o cu juruinți mincinoase?* C. NEGRUZZI, VI 177. *Grea juruință ai pus înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor.* D. STĂNOIU, C. I. 149. *Dacă vei face... juruință tare înaintea acestui altar...* MARIAN, T. 192. *Trage nebunul nădejde de juruință, spânul de barbă, și prepelița de coadă.* ZANNE, P. I 617].

— Apropierea de *jura* s'a făcut ulterior, prin etimologie populară. Cuvântul e de origine ungurească și vine din **gyűrű** «inel», cf. ung. *(el) gyűrűzni*, «a logodi» (și despre intrarea în călugărie), «a făgădui». Sensul 4° poate sta în legătură cu rolul inelului în vrăji și farmece. N. Drăganu, *Dacoromania* IV 759-762.

JURUÍ vb. IV[a] } v. **jur.**
JURUIÁLĂ s. f. }

JURUÍNȚĂ s. f. } v. **juruì.**
JURUÍTĂ s. f. }

JUST, -Ă adj. I-II. *Juste.* III. 1°. *Justement, au juste.* 2°. *Tout juste, exactement.*

I. Adj. 1°. Drept, conform cu dreptatea, cf. echitabil. *Concluziunile nu sânt juste.* MAIORESCU, L. 11. *Deprinși cu argumentările juste...* id. CR. III 371. *Cel ce câștigă cu bună credință și printr'o justă cauză un nemișcător determinat.* HAMANGIU, C. C. 479.

2°. (Despre o persoană) Drept, care judecă și lucrează după dreptate. *Om just și temător de Dumnezeu.* COSTINESCU. *Vă știu om just!* SADOVEANU, B. 132.

3°. Legitim, întemeiat. *Noi, Românii din Dacia Traiană,... am conservat cu o justă mândrie națională limba, legile și tradițiunile nobililor noștri suitori.* URICARIUL, X 370/11.

4°. Potrivit, nimerit, așa cum trebue să fie. *Comparările... să fie juste.* MAIORESCU, CR. I 34. *Și vezi doi îngerași cât două libelule, ținuți pe degetul unui înger de juste proporții.* TEODOREANU, M. II 32.

II. Subst. Ceea ce este drept, echitabil. *Din just scoate absurd, din binefaceri chin.* GORUN, FAUST 82.

III. Adv. 1°. Drept, în tocmai, cum se cuvine s. se cere. *D. ministru de externe ne-a arătat în ședința de astăzi just și patriotic motivele.* MAIORESCU, D. II 209.

2°. Exact, tocmai, taman. *Just la orele când puneam ziarul... subt presă...* CARAGIALE, N. S. 71/19.

— *N.* din fr. (lat. **justus, -a, -um**, idem). Cf. justețe, justifica, justiție, injust.

JUSTÉȚĂ s. f. v. **justețe.**

JUSTÉȚE s. f. 1°-2°. *Justesse.*

1°. Calitatea sau însușirea a ceea ce este just, (bună) dreptate, cf. adevăr. *Eram... convins despre justețea celor ce susținea d-sa.* MAIORESCU, D. I 232. *S'a argumentat... cu justețe.* id. L. 11. [Dosarul] *de la districtul Botoșani ocupă, după părerea mea, rândul întâiu sub raportul justeței observațiunilor.* ODOBESCU, II 161.

2°. Nimerire, potrivire, exactitate, precisiune. *Justețea comparațiunilor.* MAIORESCU, CR. I 30.

[Și: **justéță** s. f.]

— *N.* după fr.

JUSTIFICÁ vb. I. 1°-3°. *(Se) justifier.*

1°. Trans. A arăta că ceva este just, drept, legitim, îndreptățit, motivat, adevărat; cf. motiva, îndreptăți, legitima. *Cu cartea d-sale în mână, Rusia și-ar putea justifica subjugarea*

Basarabiei și ar putea justifica o subjugare a României întregi. MAIORESCU, CR. III 159. *Se înțelege că nu poate justifica cu nimic această datare arbitrară.* I. BOGDAN, BUL. COM. IST. I 127. *Lipsa unei asemenea scrieri în limba română cred că justifică apariția articolului de față.* D. RUSSO, ib. III 5.

2°. (Despre o persoană) A arăta, a dovedi nevinovăția, inocența cuiva, a declara nevinovat, inocent. | Refl. A proba nevinovăția sa, a se desvinovăți, a se disculpa.

3°. Spec. (Despre acte justificative) A prezenta chitanțe pentru dovedirea întrebuințării juste (legale) a unei sume. *N'am putut justifica sumele întrebuințate.*

[Adjectiv: **justificát** (cu negativul **nejustificat**), **-ă** = dovedit ca just, drept, legitim, îndreptățit; desvinovățit. *A fost căderea ministerului conservator justificată...?* MAIORESCU, II. II 1. *Rezerva este cu atât mai justificată, cu cât Descriptio Moldaviae... cuprinde și inexactități sau erori.* C. GIURESCU, BUL. COM. IST. V 108. | Abstract: **justificáre** s. f. = acțiunea de a justifica; desvinovățire, disculpare, îndreptățire. *Numai continuarea aspirațiilor naționale de la Divanul ad-hoc îi dă justificarea de care are trebuință.* MAIORESCU, D. IV 587/$_{8-9}$. *Iubirea este singura justificare a vieții.* I. TEODOREANU, M. II 193. | Familia: (după fr. *justifiable*) **justificábil, -ă** adj. = care se poate justifica, îndreptăți, desvinovăți. *Căci împrumuturile ce se fac pentru a se întrebuința productivemente sunt singurele justificabile.* I. IONESCU, M. 298; — (< fr. *justification*) **justificațiúne (justificáție)** s. f. = justificare, apărare într'o judecată, desvinovățire, disculpare DICȚ.; — (< fr. *justificatif*) **justificatív, -ă** adj. = care servește a dovedi, a proba, a adeveri dreptatea unui lucru, a unei fapte, s. că o sumă a fost cheltuită just. *...Cheltuială cu actele justificative...* MAIORESCU, D. IV 191/$_{26}$. *Alții să judece, dacă ar putea descoperi piese justificative sau mărturii autentice.* IORGA, L. II 494].

— *N.* din lat. **justifico, -are**, idem.

JUSTIFICÁBIL, -Ă adj.
JUSTIFICÁȚIE s. f.
JUSTIFICAȚIÚNE s. f.
JUSTIFICATÍV, -Ă adj. } v. **justifică.**

JUSTIȚIÁBIL, -Ă adj. *Justiciable.* — Care trebue să se înfățișeze înaintea unor anumiți judecători, care trebue să răspundă înaintea judecătorilor, care urmează a fi judecat. *Tinerimea aceasta... -și face practica pe spinarea justițiabililor.* MAIORESCU, D. I 351/$_{14}$. *Magistratul român de astăzi are însă obligațiunea de a apărea în fața justițiabililor într'o ținută decentă.* I. DIMITRESCU, CURENTUL, 1930, Dec. 20. [Pronunț. *-ți-a-*].

— *N.* după fr.

JUSTÍȚIE s. f. (Jur.). 1°-4°. *Justice.*

1°. Dreptate, virtute morală care cere să se dea fiecăruia ceea ce este al său și să i se respecte drepturile.

2°. Puterea de a face dreptate fiecăruia, de a răsplăti sau a pedepsi. *Justiția omenească.*

3°. P. ext. Instanță judecătorească s. judecător (magistrat) învestit cu puterea de a face dreptate. *Justiția s'a pronunțat. A chema în fața justiției. Ministerul de Justiție* (mai de mult: *al Dreptății*), ministerul de care depind toate instanțele judecătorești, cu magistrații și funcționarii lor. *Palatul justiției.*

4°. (Mit.) Zeița dreptății, reprezentată de obiceiu printr'o femeie legată la ochi, stând pe tron și ținând în mâna dreaptă o balanță, iar în stânga o sabie.

[Mai de mult, mai ales la Românii din foasta împărăție austro-ungară, și **iustiție** s. f.]

— *N.* din lat. **justitia, -am**, idem.

JUTÁR s. m.
JUTÁRÍ vb. IV^{a} } v. **jitar.**

JUVÁC s. m. (Pesc.) v. **juvelnic.**

JUVAÉR s. a. (Mold.) *Joyau.* — Giuvaer. *Juvaerurile, argintăriile, banii.* URICARIUL, XIV 276/$_{27}$. *La Brasilia... se găsesc multe juvaeruri și aur.* DRĂGHICI, R. 29. *Prefăcând în juvaeruri cea mai mare parte din banii săi.* C. NEGRUZZI, I 87. *Flori, juvaeruri în aer.* EMINESCU, P. 66. *Cuvinte, juvaere,... din ce adânci nevoi ați răsărit?* ANGHEL, SĂM. VI 1064. *Juvaer de flăcău!* CREANGĂ, A. 85. [Plur. *-eruri* și *-ere*. | Nomen agentis: **juvaergíu** s. m. (Mold.) = giuvaergiu. *Un juvaergiu, care-l chema Tuzo-olu.* LET. III 271/$_{10}$.]

JUVAERGÍU s. m. v. **juvaer.**

JUVÁLĂ s. f.
JUVALÁIE s. f } v. **jigală.**

JUVANEÁ s. f. *Petit tuyau.* — (Turcism). Țeavă mică internă care unește imameaua cu țeava ciubucului. D. RALLETI, ap. TDRG.

— Din turc. **zivane**, idem TDRG.

JUVĂȚ s. a. 1°. *Noeud coulant, lacet.* 2°. *Boucle du harnais.* 3°. *Corde* de la potence.

1°. Laț (MARIAN), șfâc (Com. V. ȘOAREC) la capătul unui știreang, a unei funii spre a prinde ceva, arcan (Com. I. GRĂMADĂ). *Iară cine voește să prindă* [pre Diavol], *nu trebue nemic alta să facă, fără numai un juvăț din brăcinariu de mire.* MARIAN, SE. II 7. *Apoi, c'un juvăț, scot porcul din coteț și cel care e bun de mână, îl taie.* PAMFILE, CRC. 198.

2°. Spec. (La hamurile calului) Valul știreangului. DAMÉ, I. 50.

3°. Funie de spânzurat, coardă, știreang de spânzurătoare (PAMFILE, J. I 306/$_{117}$). *Plângeau amândoi când au adus-o pe Anița sub juvăț.* SANDU-ALDEA, SĂM. VI 547. ***Călăul îi pregătea juvățul.*** SADOVEANU, ib. VI 547. # **A-i pune cuiva juvățu' n gât** = a-l prinde, a-l nenoroci pe cineva pe care-l acuzi (ZANNE, P. V. 371, cf. MAT. FOLC. 1172/$_{14^b}$, ȘEZ. II 74/$_{3}$); a strâmtora, a strânge cu ușa pe cineva, a-i pune sul(iț)a 'n coastă.

[Plur. *-vețe.*]

— Din rut. **žyveć** «Gurt am Schiffseil, Fischnetz» BALKAN-ARCHIV, I 165.

JUVEÁLĂ s. f. (Cul.) *Sorte de mets.* — (Transilvania) Mâncare făcută din moare fiartă, în care se pune mămăligă caldă, ardeiu și uleiu; acestea toate se amestecă până se fac(e) «terciu» (Rășinari). Com. V. STOICA. *Juveală* sau «*lapte de bou*», *constând din moare fiartă, amestecată cu făină de cucuruz.* PĂCALĂ, M. R. 117.

— Poate, de aceeași origine cu *juveală* = jigală.

JUVÉLCĂ s. f. *Habit de femme.* — Haină femeiască (H. XIV 87) purtată pe de-asupra (Brașov).

— Cf. giubeică.

JUVÉLNIC s. a. (Pesc.) *Nasse.* — Unealtă de prins pește, sau în formă de sac adânc cu gura prinsă pe două brațe drepte, care o țin deschisă (ANTIPA, P. 423), sau în forma unui coș enorm

(astfel că ar putea să stea în el mai mulți oameni), rotund și puțin turtit de sus în jos, care se cufundă pe lângă maluri în apă, lăsându-i-se gura afară (ANTIPA, P. 65). || (Ialomița, Râmnicu-Sărat) Un fel de coșuri mari de răchită, în care se păstrează peștele viu, horeț. DAMÉ, T. 125, ANTIPA, P. 65, 382, 423, etc. [Cu alt sufix: **juvác** subst. (Oltenia). ANTIPA, P.]

— Probabil, dintr'un mai vechiu **jivelnic (*jivac)*, în legătură cu slav. *živŭ* «viu» (căci în aceste coșuri se păstrează peștele viu). Cf. juvete, juveturi.

JUVENEÁLĂ s. f. v. **juveni.**

JUVENÍ v b. IV^{a}. *(S')enflammer. Érafler.* — (Oltenia) Refl. A se inflama (la încheieturi din cauza mersului și a sudoarei). PLOPȘOR, CONV. LIT. LIV. 366. || A roade, a jupui. CIAUȘANU, GL., a sdreli. *M'a juvenit ghiata... Calul a fost juvenit de ham.* CIAUȘANU, GL. [Și: **juviní** vb. IV^{a}. | Adjectiv: **juvenít (juvinít), -ă** = inflamat, opărit, sdrelit.PLOPȘOR, CONV. LIT. LIV 366. | Abstracte: **juveneálă** s. f. (plur. *-neli);* **juvenitúră** s. f. CIAUȘANU, GL.].

JUVENÍL, -Ă adj. *Juvénile.* — Tineresc; cf. crud, necopt. *Aceste... modeluri* [de statui ale Dianei] *caracterizate prin grația corectă și prin vigoarea juvenilă a Antichității.* ODOBESCU, III 58/$_{5}$. *Entusiasm... juvenil.* MAIORESCU, CR. II 99. *Iluzii juvenile.* id. I 265. *Fumuri juvenile.* CARAGIALE, S. N. 163. *Nerăbdarea lui juvenilă.* SBIERA, F. 400. 73. *Însuflețirea lor juvenilă.* SBIERA, F. 400. *Dănuț avea zâmbetul de juvenilă iluminare al adolescenților.* I. TEODOREANU, M. II 58.

— *N.* după fr.

JUVENITÚRĂ s. f. v. **juvení.**

JUVÉTE s. m. (Iht.) *Poissón de grosseur moyenne.* — (Dolj; complinit une-orl prin «de pește») Pește de orice specie (ANTIPA, P. 782), mic (com. OLMAZU) s. de mărime potrivită, ca de o șchioapă (BOCEANU, GL.), (Munt.) baboiu, jumugaiu (PĂSCULESCU, L.), fâță (CADE). *Da pește de unde?!... Dacă vede că nu-i cade niciun juvete în coș...* ION CR. III 76. *Mă duc să-mi iau vreo doi juveți de la han.* BOCEANU, GL. *Nici juvete nu prindea.* PĂSCULESCU, L. P. 176. *Șterpeli vreo trei patru juveți de pește.* PLOPȘOR, C. 424. || P. ext. Poreclă ce se dă Oltenilor (aceștia fiind vânzătorii de pește în Capitală).

— Probabil, dintr'o formă mai veche **jivete*, în legătură cu slav. *živŭ* «viu, vioiu». Cf. jivină, juvelnic, juvac, juveturi.

JUVÉTURI s. f. (plur.) *Volailles.* — (Transilv.) Pasări. *Toată cânepa ni-o mâncă juveturile.* VICIU, GL.

— Dintr'un mai vechiu **jivet*, derivat cu suf. col. *-ct* din slav. *živŭ* «viu». Cf. jivină, juvete.

JUVÍNĂ s. f. v. **jívină.**

JUVINÍ vb. IV^{a} v. **juveni.**

JUVÍȚĂ s. f. v. **șuviță.**

JUVLĂU s. m. v. **juglan.**

JÚXTĂ s. f. v. **juxtalinear.**

JUXTALINEÁR, -Ă adj. *Juxtalinéaire.* — Despre o traducere) Făcută cuvânt cu cuvânt, reproducându-se alăturea și textul din care s'a făcut. [Prescurtat: **júxtă** s. f. = traducere cuvânt cu cuvânt a unui autor clasic, pentru uzul școalelor. *I-aș trece o exclamație luată dintr'o juxtă oarecare.* I. TEODOREANU, M. II 389].

— *N.* după fr.

JUXTAPOZÍȚIE s. f. }
JUXTAPOZIȚIÚNE s. f. } v. **juxtapune.**

JUXTAPÚNE vb. III. *Juxtaposer.* — Trans. A pune ceva unul lângă altul, a alătura. [Se conjugă ca *pune.* | Abstract: **juxtapúnere** s. f. = alăturare. MURGOCI-LUDWIG, M. 35; — (fr. *juxtaposition)* **juxtapozíție,** mai rar: **juxtapozițiúne** s. f. = juxtapunere. MAIORESCU, D. III 401. | Adjectiv: **juxtapús, -ă** = alăturat.]

— Derivat din lat. **juxta** și **pune** (după fr. *juxtaposer*).

K

K s. m. invar. *K.* — A unsprezecea literă din alfabet, întrebuințată numai în nume proprii (de ex. Kalinderu, Kogălniceanu, Kretzulescu) și în cuvinte streine, precum *kaki, kalium, kediv, kefir, kimono, kodak.* Pentru neologisme încetățenite în limbă, precum *kilogram, kilometru, kilowat,* etc. scrierea cu *ch* e preferabilă (cea cu *k* întrebuințându-se mai mult în abrevițiunile *Kg., Km., Kw.).* Ea a fost urmată și în acest Dicționar.

L

L s. m. invar. *L.* — A douăsprezecea literă a alfabetului (citită «el» sau «le») și sunetul ce-i corespunde: consonantă postdentală laterală, orală și fonică. Ca cifră romană = 50, iar în alfabetul chirilic (Л) — numită «lude» sau «liudie» — are valoarea numeralului 30.

— *N.* din lat. **L, l,** idem.

L pron. pers. v. **el.**

LA prep. I. Marque le lieu: 1°. *A, vers, sur.* 2°. *Chez; à; à, en, dans; à* (une distance de...). 3°. *A, en ce qui concerne...* 4°. *Vers,* dans la direction ou la région de. 5°. *En, au, à la.*

II. Marque le temps: 1°. (Jusqu')*à.* 2°. *A* (10 ans; *en* (1935); *à* (8 heures). 3°. *A* (telle date, telle occasion). *Pendant. En, au bout* de (tant de temps). *Dans* (un an, une semaine). S'emploie où le français dit: *tous les* (jours, ans, etc.). 4°. S'emploie où le français dit sans préposition: *le jour de... l'heure de...* etc. 5°. *Vers* (le moment de...). 6°. *Au, à la* (au début, à la fin), *au* (cas où).

III. Autres emplois: 1°. *A, pour, en vue de; à* (la chasse, la pêche). 2°. *En raison de.* 3°. *Pour, en ce qui concerne.* 4°. *Par, pour* (tant par... tant pour cent). 5°. *Environ, à peu près.* 6°. *A* (marque le datif). 7°. *De* (prép. du génitif). 8°. Sert à marquer la quantité. la fréquence ou l'intensité.

I. În sens local.

1°. După verbe ale mișcării.

a) *La* arată direcția s. extinderea până în apropiere de ceva s. cineva; îl găsim adesea în concurență cu «spre» s. «către». *Să meargem la vraciu, I[su]s H[risto]s.* CUV. D. BĂTR. II 101. *Firească pohtă trage pre oameni la D[u]mn[e]zău.* BIBLIA (1688) 6/pr. 21. *Alergând la împărăteasa, o îmbrățișă.* GORJAN, H. I 5/14. *La porți, flăcăi!* C. NEGRUZZI, I 171. *Se întoarse la locul luptei.* BĂLCESCU, M. V. 392/23. *Pasărea... la ceruri sboară.* ALECSANDRI, P. I 139. *Ajuns-a el la poala de codru.* EMINESCU, P. 204. *Dă (s. trage) la semn.* BARCIANU. *Îl trăgea ața la ursita lui.* ISPIRESCU, L. 34. *Au venit la dânsa.* SBIERA, P. 280/30. *La pădure mi-a pornit.* TEODORESCU, P. P. 205. *Iese mândra la portiță.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 72. *La noi mai rar să vii.* ZANNE, P. III 241. (În înjurături și imprecațiuni) *Du-te la dracu!* Spec. (După verbe ca «a privi», s. «a se gândi», «a tinde», etc.) *Nedejduiți la Domnul.* PSAL. SCH. 9. *De mult jeluiam la această luminată carte.* CORESI, EV. 5/32. *La mine să năzuiască.* BIBLIA (1688) 6/pr. 13. *Caută la fapte folositoare.* I. IONESCU, C. VI. *Privea umilită la el.* EMINESCU, N. 9. *Visam la ochi albaștri.* id. P. 231. *Se uita galeș la dânsul.* ISPIRESCU, L. 34, cf. JARNÍK-BÂRSEANU, D. 83.

b) Prevalează ideea apropierii nemijlocite; sensul se apropie de acela al lui «lângă». *I-au pus Nicolai-Vodă la scară și i-au bătut.* LET. II 326/20. *O astrucară la fiul ei.* DOSOFTEIU, V. S. 38. *La poale i-au căzut.* KONAKI, P. 86. *Se puse la poartă.* ISPIRESCU, L. 44. *I-o ajuns cuțitu la os.* HERZ.-GHER., M. VII 3. | După verbe ca «mă apropiu», stă în concurență cu prep. «de». *Se apropiară la vreo margire* (= margine). COD. VOR. 90/10, cf. MINEIUL (1776) 151.

c) Când apropierea se face în direcția dușmanului, sensul e: «împotriva, în contra». *Au sărit... la călugăr și l-au suduit.* URICARIUL, X 205/4. *Păsările dându-se la el, să-l sfâșie...* ISPIRESCU, L. 76. *La mine strigă... ca la lup.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 188.

d) Mai adesea nu e vorba numai de direcție, ci și de atingerea țelului. Ajungerea până în nemijlocita apropiere de un loc e numai un fel de a vorbi; de fapt vorbitorul se gândește și la intrarea în acel loc. Precum, când spun cuiva «du-te până la băcan», nu vreau ca acel cineva să se oprească înaintea prăvăliei, ci să intre în ea și să cumpere, tot astfel, când zic *mă duc la biserică,* am intenția să și intru în ea. Astfel *la* ajunge să se confunde uneori cu *în,* fără să se poată stabili reguli precise pentru întrebuințarea celor două prepoziții. În general *în* implică ideea unei rămâneri mai îndelungate, mai statornice undeva (deci se întrebuințează mai mult după verbe care exprimă o stare) sau stă înainte de nume de țări, iar *la* mai mult înaintea celor de orașe. Se zice deci: *Plec la Paris* și *locuesc în Viena* (dar și: *stau la Viena); mă mut la etaj* (dar și: *în Calea Victoriei); mă duc la țară* și *trăiesc* s. *mă mut în Ardeal* (dar și: *Se întoarse la Moldova în pace.* E. VĂCĂRESCUL, IST, 2261/21. *A plecat la America).* Exemple: *Luo el la mânile lui* (în brațele BIBLIA 1688; slav. na ruku). CORESI EV, 515/5. *Te mutași departe, La loc de nevoie.* DOSOFTEIU, PS. 32. *Oamenii fug la păduri.* LET. II 338/16. *Au venit în*

târg la Bucureşti. ib. II 265/12. *Trimitem corăbiile la Tarson.* BIBLIA (1688) 3/$^{ca}_{41}$. *Mergând eu la curte...* ANTIM, P. XXIII/12. *Mă duc la Anglia.* LB. *S'au dus la locul hotărît spre lăcuinţa sa.* DRĂGHICI, R. 53. *Eu la mână ţi-am picat.* ALECSANDRI, P. P. 209b/9. *Să mă duc la Câmpulung.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 506. *De-ar fi noaptea ca ziua, Aş trece la Moldova.* ib. 141. | Prin **dela... (până) la** se arată punctul de plecare şi ţelul acţiunii sau extensiunea ei. *Talandurile... nu se dau dela unii la alţii.* BIBLIA (1688) 4/pr. 26. *Dela Nistru pân'la Tisa Tot Românul plînsu-mi-s'a.* EMINESCU, P. 160.

2°. În legătură cu verbe care exprimă o stare (poziţie, situaţie).

a.) Prevalează ideea apropierii imediate; sensul se apropie de acela al lui «lângă». *Lăcuim... la* (lângă BIBLIA 1688) *dânşii.* COD. VOR. 26/6. *O privea stând la capul ei.* C. NEGRUZZI, I 60. *Aşezată la porţile împărăţiei.* BĂLCESCU, M. V. 6/27. *Numai umbra spinului La uşa creştinului.* EMINESCU, P. 161. *La margine de drum.* COŞBUC, F. 69. *S'a uscat la rădăcină.* DOINE 211/18. *A doua zi să fie la palat.* ŞEZ. IV 185/20. *Floare la ureche* = lucru fără importanţă.

b.) De obiceiu nu se înţelege numai apropierea de un loc, ci şi ocuparea — cel puţin în parte — a acelui loc; *la* stă deci în concurenţă cu «în» (s. «întru») (cf. I 1'). *Să nu defaime mişeii la băseareci.* COD. VOR. 109/4. *Nu se află la locul lui.* PSALT. 116. *Şeade la o peşteră.* DOSOFTEIU. V. S. 15,2. *Făcând... rugă la taină.* id. ib. 139. *Era la mare cinste şi bogăţie.* LET. II 210/15... *Acest... cuvânt... se arată noao la d[u]mn[e]zăiască scriptură.* BIBLIA (1688) 4/pr. 3. *Slujitorii... şedea la corturi.* LET. II 340/18. *Lăcuia la ţară.* MINEIUL (1776) 191²/2. *La Machedonia era Filip, craiul.* ALEXANDRIA, 1. *Se află şi ei singuri la mare mirare.* GORJAN, H. I 64. *La America nu se găsesc de aceştia.* DRĂGHICI, R. 51. *Văzându-l la acest hal...* PANN, E. II 109. *Te ştiam la Hotin.* C. NEGRUZZI, I 39. *Neavând la mână nici o probă...* HASDEU, I. C. 152. *Nu mai ştia ce are la casa lui.* CREANGĂ, P. 153. *Tu şezi la grajduri... şi să îngrijeşti de calul mieu.* id. ib. 208. *Auzind... că este la un sat...* ISPIRESCU, L. 1. *Ca sarea la* (s. în) *bucate* = plăcut. ZANNE, P. IV 110. *Bate toba la Moldova.* ib. VI 329. | În legătură cu numele cuiva (s. cu un pronume) corespunde franc. «chez». *Rămâi la mine în astă noapte.* CREANGĂ, P. 222. *Şade la părinţi. Locueşte la ea.*

c.) Se precizează situaţia cuiva s. a ceva în raport cu altcineva s. altceva, de ex. cu punctele cardinale, cu corpurile cereşti, cu împrejurimea, etc. *Haine tinse la soare.* DOSOFTEIU, PS. 17. *Să mâncăm mai bine aici pe verdeaţă, la lună.* DRĂGHICI, R. 32. *Două case, una la dreapta şi alta de-a stânga.* CREANGĂ, P. 3. *Dorul mieu odihnă n'are, Nici la umbră, nici la soare.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 381. *Nici pânză nici muiere să nu cumperi la lumânare.* ZANNE, P. IV 461. | E vorba de o meserie, slujbă, etc. *Era păstoriu la oi.* DOSOFTEIU, V. S. 9,2. *Nu-i bine să te pui vezeteu la cai albi şi slugă la femei.* CREANGĂ, P. 107, cf. 150, 212. *Unde-ai fost la ciobănie?* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 510. | Se precizează o parte a corpului (cf. şi III 3°). *Puşă de-i tăiară unghiile la mân şi la picioare.* DOSOFTEIU, V. S. 36^{12}. *Spume făcea la gură.* C. NEGRUZZI, I 165. *Cu puşca la umăr.* CREANGĂ, P. 311. *Cu braţul la gură.* ISPIRESCU, L. 120. *Dorul... Rău la inimioară te seacă.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 126. *Poartă condeiu la ureche.* ZANNE, P. IV 419.

d.) Se arată distanţa. *S'a mutat la o sută de paşi de mine. Bate câte un ţăruş tot la doi metri.*

e.) Pe firme. *La vulturul de aur. La Cocoş.* COSTINESCU. *La pomul verde. La mielul alb.*

3°. Adesea *la* e în concurenţă cu alte prepoziţii: a: *La om nu seamănă.* PANN, E. II 30.

cu: *Vândut să fie la* (drept BIBLIA 1588) *trei sute de bani.* CORESI, EV. 102/20. *Te-ai îndeletnicit tu... la filosofia lacrămilor?* MARCOVICI, C. 94. *Nevoia l-au silit a se ajuta încât îi era la putinţă.* DRĂGHICI, R. 132. *Cântă şi la patru mâni cu Elena.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, L. D. 42. *Până a nu lua cârma în mână, întâiu la lopată să te înveţi.* ZANNE, P. V. 135.

de: *Iubitoriu la avuţie.* MOXA, 372/27. *La sânge încă nu era lacom vărsător.* LET. II 274/30. [Preţul] *horilcii.. câte trei lei la vadră.* URICARIUL I 215/3. *Fiii...* [trebue] *...a purta de grijă la slăbiciunea părinţilor.* PRAVILA (1814) XI. *Îndură-te dar la necazul mieu.* PANN, E. I 76. *Stăpânirea otomănească este legată la legea moametană.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 251/13. *Un prinţ care are numai virtuţi ostăşeşti, nu este sigur... la strănepoţi.* MARCOVICI, C. 132. *Nu te bucura la câştiguri mici.* C. NEGRUZZI, I 249. *Se interesează la toate.* MAIORESCU, CR. II 155. *Anină armele la oblânc.* CREANGĂ, P. 198. *La paguba altuia nu te mira.* ZANNE, P. V 467.

dela: *Luă împrumut la un boiariu.* DOSOFTEIU, V. S. 120,2.

despre, cu privire la: *Sfătuindu-se la multe cu el...* LET. III 271/21. *La nemică nu-i mai întreba.* ib. II 413/22.

după, potrivit, conform: *Scriptura cea noo... la rânduiala tipicului elinescă... o ai tocmitŭ.* BIBLIA (1688) 7 pr. 56. *Rămâne la înaltă înţelepciune a Măriei Tale.* C. NEGRUZZI, I 138. *Judecă-mă la dreptate.* MARIAN, SA. 57. *La dreptul vorbind...*

faţă de, în faţa...: *La mânia lui tot cu cinste grăia.* LET. II 274/36. *La aceasta ce altă pociu să zic?* ANTIM, P. XXIV/10. *Fii la dureri milostivă.* KONAKI, P. 86. *La foşnetul cel cald al rochii, Dintr'un copil mă simt bărbat.* COŞBUC, B. 217. *Portarul se buimăcise la cele ce vedea.* ISPIRESCU, L. 103.

până la: *Păru-i ajunge la călcâie.* EMINESCU, P. 208.

pe: *Punea-şi genuchele la pământ.* CORESI, E. 44/9. *Omul beat spune tot ce are la inimă.* BARAC, V 55. *Aruncasă marea mulţime de peşti la uscat.* DRĂGHICI, R. 58. *Învaţă bărbieria la capul tău.* C. NEGRUZZI, I 248. *Un sultan... La pământ dormea.* EMINESCU, P. 234. *Hai, nu mai sta la gânduri!* CREANGĂ, P. 220. *Pică toate la pământ.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 426. *Încearcă briciul la capul mieu.* ZANNE, P. III 31.

pentru: *Au cheltuit la trebuinţa şcoalei.* URICARIUL, I 76/22. *Vătămătoare la sufletele tinerilor.* PANN, E. I, V. *Dintru care va să iasă Mare scârbă la Crăiasă.* BARAC, AR. 10. *Robinson..., era pregătit la o asemenea întâmplare.* DRĂGHICI, R. 166. *Destul e o măciucă la un car de oale.* CREANGĂ, P. 258. *Ţi-oiu cădea şi eu... bun la ceva.* ISPIRESCU, L. 19. *La nevasta iute, oţetu-i tare.* ZANNE, P. IV 494.

peste: *Împlea-se de înţelepciune şi dulceaţa lu Dumnezeu era la* [în tâlc: spre, în BIBLIA 1688: preste; slav. na] *el.* CORESI, EV. 515/13.

4°. În unire cu alte prepoziţii: **până la** = arată distanţa s. intervalul. *Până la Dumnezeu, sfinţii îţi iau sufletul.* CREANGĂ, P. 28. # **Până la unul** = cu toţii. *Trebue să pierim până la unul.* DRĂGHICI, R. 25; — **pe la** arată apropierea în mod vag, neprecis. *Pe la noi ce rătăceşti?* ALECSANDRI, P. II 11. *Să-i duci... pe la iarmaroace.* CREANGĂ, P. 109. *Pe pod, pe la Drăgăşani.* ZANNE, P. VI 38; — **dela** s. v.

5°. În anumite locuţiuni, precum: *A o scoate la capăt; a pune la cale; a ieşi la lumină; a se*

da la brazdă; a intra la grijă; a lua la bătaie; a se pune la vorbă; a merge la pas; a fi cu mintea la cineva; a fi ceva la mijloc; a cădea la pat (s. *la boală*); *a creşte (lipi, pune, aşeza*, etc.) *la loc; a o rupe la fugă; a cădea la învoială; a se lua la sfadă (bătaie)*, etc. (Citaţii se găsesc la substantivele s. verbele respective). # **La deal** = în sus; **la vale** = in jos. *Se ducea pe râu la vale.* PANN, P. V. I 90. *Mergând la deal, la vale...* DOINE, 8/5. **La fel** = de-opotrivă, egal, cf. f e l. **La îndemână**=potrivit, favorabil, cf. î n d e m â n ă. **La întâmplare** = întâmplător, cf. î n t â m p l a r e. **La adecă** v. adecă. (În limbajul celor inculţi, cu nuanţă comică) **La din contră** (s. **din potrivă**) = în caz contrar. *Îţi poruncesc să vii... căci la din potrivă vin eu.* ALECSANDRI, T. 423. † **La ce** = cum, în ce stare s. hal. *Mai mult îmi era pentru copiii mei la ce vor rămâne.* LET. II 373/33. **La un gând** = de aceeaşi părere. *La un gând cu dânsul.* LET. III 86/5. † **La un cuvânt:** înţeles. *Leşii era la un cuvânt cu Nemţii.* LET. II 255/18. **La rând** = în acelaşi rând, înşiruit. *Câte fete stau la rând...* DOINE, 37/13. **La olaltă** = împreună.

II. Sensul t e m p o r a l al lui *la* s'a desvoltat — ca şi la latinescul *ad* şi la urmaşele romanice ale acestuia — din cel local. Dacă în *te voiu urma până la mormânt* ne închipuim o mişcare în spaţiu, în *te voiu iubi până la moarte* imaginea e a unei durate în timp. Tot astfel, *aşezaţi-vă la masă* e local; *vom vorbi la masă*, temporal.

1°. (În legătură cu *până*) *la* exprimă d u r a t a, e x t e n s i u n e a în timp a unui eveniment până aproape de un moment dat, p. e x t. până la o dată fixă. *Până la 20 de ani a învăţat legile.* MARCOVICI, C. 3/9. *Ţi-ai luat urît pe-o noapte Şi ţi-o fi până la moarte.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 247. *Dela începutul până la sfârşitul vieţii* = în tot cursul vieţii. *Sânt oameni care au trăit până la 120 de ani.*

2°. (Înaintea unui numeral)

a.) (Urmat de «ani») *la* arată vârsta atinsă de cineva s. la care i s'a întâmplat cuiva ceva. *A'junse la vârsta de 20 de ani.* MINEIUL (1776) 189²/2. *Văduvă de doi bărbaţi la 21 de ani.* C. NEGRUZZI, I 57. *A murit la 40 de ani.*

b.) *La* arată o dată. *Moamet... s'a născut la 560.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 247/2. *La 1765, Aprilie 12, Jung a dat lumii vecinica sărutare.* MARCOVICI, C. 4/16. *La 5 ale lunii.* POLIZU.

c.) *La* arată timpul (ora zilei). *La trei ceasuri.* PONTBRIANT. *La nouă ore.* POLIZU. *Când bătea ceasul la unu, Eram gata ca păunu'; Când bătea ceasul la doi* [în limba literară: *la două*, înţelegându-se «ore»], *Eram cu mândr'amândoi.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 300.

3°. (Înainte de noţiuni temporale, p. e x t. înainte de abstracte cu înţeles temporal).

a.) În timpul, la data... *La Paşti.* LB. *La revărsatul zorilor.* ODOBESCU, III 9/19. *La sfântul-aşteaptă* (= niciodată) *s'a împlini dorinţa lui.* CREANGĂ, P. 188. *Mai la ziuă.* TEODORESCU, P. P. 120. *Nu cânta la miez de lună.* DOINE, 129/9. *Adună la tinereţe, ca să ai la bătrâneţe.* ZANNE, P. V 10.

b.) În momentul în care ceva se întâmplă. *În viaţă şi la moartea lui te roagă.* KONAKI, P. 273. | Acest moment se redă de obiceiu prin **când fi** (s. **a fost** s. **era) la** + o noţiune temporală s. un abstract verbal; în cazul din urmă construcţia are sensul lui «când să...». *Când au fost la datul banilor, n'au avut.* URICARIUL, XXI 155/5. *Când fu la înfăşat..., se află că e fămeaie.* MINEIUL (1776) 12. *Când fu la ceasul morţii...* ISPIRESCU, L. 41. *Când fu la facere...* id. ib. 286/20. *Când am fost la sărutat, Bună palmă-am căpătat.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 377.

c.) (În legătură cu abstracte) Cu ocazia..., cu prilejul..., în caz s. în timp de... *Nu vor învie necuraţii la judeţ.* PSAL. SCH. 2/17. *La boala mea-mi trimete* [Dumnezeu] *mila sa cea multă.* DOSOFTEIU, PS. 3. *Aceasta am făcut la tâlmăcirea aceştii sfinte scripturi.* BIBLIA (1688) 4/pr. 40. *Numai odată, la o bătaie, au prins 40 de tâlhari.* LET. II 258/24. *La nenorocire ne întăreşte.* MARCOVICI, C. 5/4. *S'omoare p'un flăcău la joc.* COŞBUC, F. 72. *Nu ai trebuinţă de slugă la drum* (= în cursul călătoriei)? CREANGĂ, P. 199. *La cununie şi la masă.* ISPIRESCU, L. 39. | În unire cu un abstract verbal corespunde verbului respectiv. *Mai lungă-mi pare calea acum la 'ntors* (= când mă întorc) *acasă.* ALECSANDRI, P. III 445. *Nu mai este cum era la plecare* (= când a plecat). ISPIRESCU, L 30.

d.) † Pe timpul..., în vremea... *Au venit aice în ţară la domnia lui Ilieş-Vodă.* LET. II 210/10. | (Eliptic, înaintea numelui unui domnitor) Pe timpul lui... *Acesta l-au tăiatu-l la Traian împărat.* DOSOFTEIU, V. S. 9. *Temându-se să nu scoale ţara asupra lui cum s'au sculat la Duca.* LET. ap. DDRF.

e.) Anul, ziua, ceasul, etc. viitor. *E mai bine acum un ou decât la anul un bou.* C. NEGRUZZI, I 248. *La noapte iar or veni după dânsul.* SBIERA, P. 266/23. *Ba s'a însura la toamnă, ba la iarnă, ba la vară, ba iar la toamnă.* CREANGĂ, P. 141. *Sânt trei ai la primăvară.* ŞEZ. V 89 6/27. *Da la noapte ce să faci?* BIBICESCU, P. P. 182. *Şi la anul să trăiţi!* ALECSANDRI, P. P. 391/6. *La mulţi ani cu sănătate!* TEODORESCU, P. P. 17. (Cf. m u l ţ ă m i). **La noapte (ziuă †)** = în noaptea ce va veni, când va fi, când se va face s. s'a făcut noapte. *El să se întoarcă înapoi la noapte.* LET. II 354/17. *La dzuă au chemat preuţi de i-au întrebat.* DOSOFTEIU, V. S. 17.

f.) Când s'a împlinit s. se va împlini anul, ziua, etc., după un an, etc. *Au căzut în zăcere de boală, din care la săptămâna au şi murit.* LET. II 84/28. *Iară la anul după aceasta au mers Turcii cu oaste.* ib. 232/35. *La săptămâna, Duminecă în amiazi, au luat Turcii cetatea.* MAG. IST. II 15/20. *La anul după aceea...* ECONOMIA, 210. *La patru luni după ce se mărită, născu o fată.* C. NEGRUZZI, I 246. *La trei ani mi-a şi murit.* TEODORESCU, P. P. 281 b.

g.) În s. pe fiecare an, etc., la un interval de timp anumit. (În vechime şi în poezia pop., substantivul *an* putea fi şi articulat). *Să dea bir la anul un florint de argint.* MOXA, 370/14. *Se ducea... La luna, la săptămâna, Ca să vadă grâul de-i copt.* ŞEZ. III 242 6/7, TEODORESCU, P. P. 139b. *S'a dus la lună, la săptămână.* MARIAN, SE. I 27. *Nu vii seara la mine, Batăr la două, trei zile?* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 499. *Se scutură... la şepte ani odată.* CREANGĂ, P. 218. *Se va lua din medicament la trei ceasuri o linguriţă.*

4°. În concurenţă cu «în» şi «pe»: *Am bătut un ciocoiu la vremea Moscalilor.* LET. II 455/25. *Lă zioa dintâiu dvorind copilul.* MINEIUL (1776) 192 1/2. *Îngerii care la ceasul morţii îl mângâie.* MARCOVICI, C. 45/8. *La zioa judecăţii, când iar ne vom întâlni...* C. NEGRUZZI, I 29. *Scrie odată la o lună.* C. PETRESCU, Î. II 235. *Fost-ai şi d-ta la tinereţe, nu zic.* CREANGĂ, P. 230. *Nu m'ai lăsat să pier la ceasul naşterii.* ISPIRESCU, L. 55. *Mă-sa l-a făcut... La o mare sărbătoare.* TEODORESCU, P. P. 204. *La alt an mă duc şi eu cu tine.* ALEXICI, L. P. 255/10. † **La... la...** = din... în.. *Bolnavul... să bea la ceas la ceas doctoria.* PISCUPESCU, O. 251.

5°. În unire cu alte prepoziţii şi particule: **Pe la** arată timpul în mod vag, neprecis. *Când era... pe la scăpătatul soarelui...* ISPIRESCU, L. 326/32. *Aseară pe la sfinţit...* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 247.

6⁰. În locuțiuni: **La început** = când începi; **la sfârșit** = când sfârșești. *La început se pare greu, dar te vei deprinde.* C. NEGRUZZI, I 9. **La urmă (la urma urmelor** s. **la cea de pe urmă** s. **la cea de apoi)** = în sfârșit. *La cea de apoi s'au înstrăinat de neamul său.* LET. II 351/17. *Pompilie... cu tot sângele ce curgea din el..., au ajuns la cea de pre urmă la capiștea aceasta.* BELDIMAN, N. P. I **17**. *La urmă apucă cordela.* C. NEGRUZZI, I 60. *Cu amar are să-i vină și lui la urma urmelor.* ISPIRESCU, L. 27. *Cine râde mai la urmă, râde mai cu folos.* id. ib. 36. **La caz că** s. **când...** = pentru cazul când. *La caz când unul din ei s'ar săvârși din viață...* URICARIUL, V 27/20. **La vreme** = din timp. *Îți voiu spune-o la vreme.* C. NEGRUZZI, I 9. **A trece** (timpul, vremea, zilele, etc.) **la mijloc** : arată intervalul de timp scurs. *Trecând multă vreme la mijloc* (= după multă vreme)... LET. III 204/11, cf. URICARIUL, XXI 198/17. *Nu treceau două trei zile la mijloc și se trezea la ușa ei cu Danilă.* CREANGĂ, P. 38.

III. În alte sensuri.

1⁰. Din sensul local s'a născut cel final: *pune alifia la rană* exprimă numai un raport local; în *alifia e bună la rană* se arată scopul; în alte exemple și intenția. (Cf. lat. utilis ad... facere ad...) Stă în concurență cu «pentru». *Nu... cruțaiu den avere... a da la acest lucru.* CORESI, EV. 6/14. *Zilele nu ajung la durerile mele.* MARCOVICI, C. 7/17. *Ați dat semnalul la libertatea sa.* ALEXANDRESCU, M. 28. *Oftatu-i lucru mare Și e bun la supărare.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 466. *Candidează la președenția Camerei. Folositor la toate. Ceaiul de ismă e bun la dureri de stomac.* | În legătură cu abstracte (verbale) exprimă același lucru ca și conjunctivul verbului respectiv: *s'a dus la pândă* = să pândească. *Herilor* (= fiarelor) *o aruncară la mâncare.* DOSOFTEIU, V. S. 19. *S'a dus la vânat.* GORJAN, H. I 3/5. *Să mâncăm, și apoi la culcat!* DRĂGHICI, R. 18. *Hai la luptă!* EMINESCU, N. 18. *Icoană 'ntr'un altar s'o pui La închinat.* COȘBUC, B. 16. *Mere noaptea la câștig.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 286. # *Nu umbla la'mprumutare.* ZANNE, P. IV. 288. # **La ce** = pentru ce. *Nu avea la ce veni.* LET. II 294/2. *Dar la ce oftez?* MARCOVICI, C. 19/25. *La ce-ți trebue s'o știi ?* EMINESCU, N. 18.

2⁰. Mai rar, cauzal «din cauza, din pricina, pentru»: *Să nu se cearte nicecum la greșala ce va fi făcut.* PRAV. MOLD. 160,2. *Mirarea îmi este destul de mare la acest lucru.* GORJAN, H. IV 4. *La cea mai mică greșeală dregătorească, capul vinovatului se spânzura.* C. NEGRUZZI, I 143.

3⁰. Servește spre determina s. a preciza ceva mai de aproape, arătându-se partea la care se referă acțiunea s. însușirea exprimată prin verb, adjectiv sau numeral (cf. și I 2⁰ c): «cu privire la, în privința... cu referire la..., din punct de vedere...»; une-ori în concurență cu «de». *Ales-au din toți boierii țării mai de treabă la voroavă pre Miron Costin.* LET. II 221/35. *Întrecea... pre toți... la mărimea trupului.* MINEIUL (1776) 160. *Fiica lui Laz-oglu... vestită la frumusețe.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 256/8. *Întreg la minte.* KONAKI, P. 267. *Ai dreptate la aceasta, fătul meu.* DRĂGHICI, R. 68. *Ne credem nemuritori, nu la fapte bune, ci la asupriri.* MARCOVICI, C. 16/23. *La regula luptei era foarte știutori.* PANN, E. II 85. *Adunându-se boerii 47 la număr.* C. NEGRUZZI, I. 150. *Străin la vorbă și la port.* EMINESCU, P. 265. *La vânătorie... eu mă pricep.* ODOBESCU, III 9/11. *De trup ești mărunțel,... dar la fire ești mare.* CREANGĂ, P. 150. *Pasările cele mai agere la sbor.* ISPIRESCU, L. 75. *La copii avea destul noroc.* SBIERA, P. 187/30. *Amândoi ne potrivim... Și la ochi și la uitat.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 49. *Tovarăș la câștig.* ZANNE, P. IV 230. *Plăcut la gust.* BARCIANU.

4⁰. Mai rar, distributiv; în concurență cu «de». *Să-mi dai la vită câte un leu.* ȘEZ. V 46. || Spec. (La socotirea dobânzilor) De fiecare... *Dobânda se socotește... cu atâta la sută.* CLIMESCU, L. 265.

5⁰. În unire cu un număr, arată aproximația (sens născut din noțiunea de apropiere de...): «cam», «aproape». *Au mai șezut la pază, până s'au plinit la 8 luni.* LET. II 129/38. *Se făcuse care la o mie și cinci sute.* ib. II 285/30. *Erau la 8000 de voinici.* ISPIRESCU, M. V. 20/15. *Un teanc de destemele, în care erau la nouă puduri.* CONTEMPORANUL, III 824. | De obiceiu aproximația se exprimă și prin «vreo», urmând pe *la*, sau prin «aproape», «mai» s. «ca», «cam», precedând pe *la*. *Fu Maria cu Elisaftha ca la trei luni.* CORESI, EV. 498/17. *Dormit-au acolo ca la 5 ani.* LET. II 19/7. *Au fost mai bine de 5000, mai la 6000.* ib. 390/22. *Ieși din cetate ca la trei proaște.* DOSOFTEIU, V. S. 5. *Au pierit la vreo trei mii.* LB. *O strujiia... ca la trei ceasuri.* MINEIUL (1776) 146²/2. *Făcu ca la o sută de pași.* ISPIRESCU, L. 44. | În unire cu un numeral nehotărît exprimă același lucru ca și aceeași construcție fără prep. *la. La vr'o câteva zile după aceasta, împăratul arătă...* CREANGĂ, P. 216.

6⁰. Exprimă un raport de dativ. (Această funcție, ca și aceea a prep. *na* în unele limbi slave, s'a desvoltat din cea locală, în exemple ca cele următoare: *La calic slujești, calic rămâi.* CREANGĂ, P. 200. *Să faci... două scânduri la pat.* ISPIRESCU, L. 64. *La unii mumă Și la alții ciumă.* ZANNE, P. IV 475 etc.). *La noi au grăitu.* CORESI, EV. /12. *Au făcut milostenie la săraci și la robi și la besereci.* VARLAAM, C. 7. *Au zis la șoltuzul: pas să ți-o plătească.* LET. II 206/27. *Alți oameni spunea la împăratul...* CUV. D. BĂTR. II 147. *Face milă la săraci.* DOSOFTEIU, V. S. 22₂. *Greșiia norodul la D[u]mn[e]zău.* BIBLIA (1688) 6 pr. 47. *Să rugà la D[u]mn[e]zeu.* MINEIUL (1776) 169. *Mărturisesc la toți.* ANTIM, PR. XXIV/28. *Ei la toți se lăuda.* DONICI, F. 37. *Au venit... și s'au închinat la împăratul.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 255/9. *Le dete împărăția la Aidin.* GORJAN, H. I 1/22. *Se găsesc oameni de se închină la foc.* DRĂGHICI, R. I 75. *Cererile voastre să fie cunoscute la Dumnezeu.* MARCOVICI, D. 1. *Corb la corb nu scoate ochii.* C. NEGRUZZI, I 248. *Preferă răul la bine!* BĂLCESCU, M. V. 4/11. *A mea viață la zeii tăi se'nchină.* EMINESCU, P. 205. *Îi... umblă ochii ca la șerpi.* COȘBUC, B. 9. *Îți spun ca la un frate.* CREANGĂ, P. 200. *Se supuneau la porunca lui.* ISPIRESCU, L. 31. *Iar la cea măicuță Să nu spui.* ALECSANDRI, P. P. 3b/5. *Să dea la boi de mâncare.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 514. *Dumnezeu nu-i la nime dușman.* ZANNE, P. VI 653. *Nu poți sluji la doi domni.* ib. IV 343. # *A fi la cineva* = a-i fi cuiva, a avea cineva. *Nu putem arăta câtă frică era la bieții creștini.* LET. III 272/30. *La dânsul este obiceiul...* ISPIRESCU, L. 12.

7⁰. Mai rar exprimă un raport care se redă de obiceiu printr'un genitiv, stând în concurență cu de. Această întrebuințare s'a desvoltat tot din cea locală, care se mai recunoaște în exemple ca: *Se vâri... în odaie la Ivan.* CREANGĂ, P. 303. *Să mă reped acasă la mine.* id. ib. 132. *O fată singură la părinți.* ISPIRESCU, L. 33 *În dosul la o căpiță* = în dosul unei căpițe. Com. T. NAUM. *Ale cui sânt vitele? — La niște oameni* (Bran). Raport genetival, ca la prep. *a* 5⁰, avem înainte de numerale: *M'a făcut maica 'ntre meri, Ibovnică la doi veri.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 406.

8⁰. Alături de construcția cu acuzativul: *ascultă lăutarii*, se poate zice și *ascultă la lăutari*, care

la origine înseamnă «își îndreaptă auzul spre lăutari». Tot astfel alături de *suge țâță*, etc., există construcția *suge la țâță*, în care *la* e la origine local și stă în concurență cu din (cf. I 3°). Din exemple ca cel din urmă s'a născut o funcțiune nouă a lui *la*, asemănătoare cu aceea a lui «du», «de la» partitiv francez. Numai că *bea la vin* nu însemnează numai «il boit du vin», ci «il boit bien» sau «souvent» sau «toujours du vin» sau «beaucoup de vin»: *la* înainte de un acuzativ nearticulat, după verbe transitive, arată că acțiunea exprimată prin verb se repetă adesea, mereu, în mod regulat, etc., sau că ceea ce se arată prin complement se găsește în număr mare, e de multe feluri, etc. Acest *la* se poate reda une-ori prin «câte... toate». *Lascarachi... tot trimetea la sute de pungi de bani.* LET. II 259/35. *Încep la veselie, la jocuri de bucurie.* BARAC, AR. 77. *Socotesc că după aceasta va mai căpăta la minte.* DRĂGHICI, R. 12. *Croiește la minciuni.* C. NEGRUZZI, II 203/16. *Ambii... Cosesc la vieți în floare pe straturi sângerate.* ALECSANDRI, P. III 291. *Unii-și mănâncă averea dumicând la turdi grași.* ODOBESCU, III 25/14. *De 30 de ani încurajăm la oameni nechemați.* MAIORESCU, CR. I 275. *Și mănâncă fata la plăcinte și mănâncă, hăt, bine.* CREANGĂ, P. 290. *Spărgea la alune pe nicovală.* ISPIRESCU, L. 91. *Mânca calul la jar mai pogan de cum ar mânca alții ovăs.* RETEGANUL, P. II 10/9. *Vindea la pietri scumpe.* SBIERA, P. 245/31. *Ei tăia la Turci, tăia.* ALECSANDRI, P. P. 146v/26. *Bolboceanul bea la vin.* TEODORESCU, P. P. 602. *Ș'aș vinde la dor și gură.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 92. *Că beau vin și mânc la mure.* RETEGANUL, TR. 188/2. *Lelea seceră la grâu.* MÂNDRESCU, L. P. 92.

— Din lat. **illāc** «acolo». Acest adverb întrebuințându-se din ce în ce mai des pe lângă prepoziția *a*, ca o întărire demonstrativă a acesteia *(merg la a munte* însemna la origine «merg acolo, la munte»), a sfârșit prin a forma, prin contracție (cf. *clasa a patra*, rostit: *clasa patra)*, un singur corp cu prepoziția *a*, pe care a înlocuit-o apoi aproape cu totul, și încă din timpuri vechi (căci *la* în loc de *a* se găsește și la Aromâni, Megleniți și Istroromâni).

LA s. m. invar. (Muzică) *La.* — A șasea notă a gamei lui do.
— *N.* din fr.

LA vb. I. I. *(Se) laver.* II. 1°. *Lessiver.* 2°. *(Se) laver la tête, (se) peigner, faire sa toilette* (en parlant du chat). 3° *Rincer* (le linge). 4°. *Blanchir* (la filasse).

Verbul *la* e necunoscut în Transilvania de sud, într'o parte a Munteniei (cuprinzând și Capitala) și în cea mai mare parte a Banatului și Olteniei. Această dispariție e veche: Coresi înlocuește în «Cartea cu învățătură» pe *la* din evangheliі prin «spăla».

I. † Trans. și refl. A (se) spăla. *Lau* = lavo. ANON. CAR., LB. *Usteniiu în suspirile meale și lau* [: spălŭ HUR.; voiu spăla. DOS.] *în toate nopți stratul mieu.* PSALT. (SCH.) 8/2. *Mărule* (= mânile) *sale lă* [: *la-va* HUR.; spală COR.; spăla-va DOS.] *în sângele păcătosului.* ib. 111/3, cf. 44/20, 98/28, 144/30. (Fig.) *Mai vârtos mă lă* (: amplius lava me) *de fărăleagile meale.* CORESI, PS. 134. *La-mă-veri și înălbi-mă-voiu.* ib. 135. *Unge capul tău și fața ta o lă.* TETRAEV. (1574) 208. *Adă lăutoriul și lă oaspele acestuia picioarele.* CUV. D. BĂTR. II 191. *La-va în vin veșmântul său.* PALIA (a. 1582), ap. CP. 208. *Să-și lea* (: speale PALIA 1582 și BIBLIA 1688) *cămășile lor.* DOSOFTEIU, ap. CP. 158. *Lău-se și se rase.* PALIA (1582), ap. CP. 158. | (Păstrat în Țara Oașului) *M'oiu la* (= spăla) *și m'oiu știmba* [= schimba] *Și la tine n'oiu cota* [= căuta, privi]. ARH. FOLK. I 170.

II. Astăzi *la* se întrebuințează numai în sensuri speciale:

1°. (Bucov.) Trans. A spăla cu leșie. HERZ.-GHER., M. VIII 3. *Face degrabă leșie, pregătește de scăldătoare..., lă purcelul, îl scaldă.* CREANGĂ, P. 76.

2°. Trans. și refl. A (se) spăla pe cap (odată pe săptămână, de obiceiu sâmbăta), cu leșie (mai ales în partea nordică a țării) sau cu lăutoare (Bucovina și Basarabia), cu apă și săpun (Bucovina, Basarabia și restul țării), cu uncrop (Basarabia), cu flori de fân și apă caldă (Bihor) sau cu unsoare (= unt de oaie s. de vacă, în Maramureș și Satu-Mare). Prin Maramureș se face deosebire între *mă lau*, cu unt, în toate duminicile și *mă spăl pe cap*, cu săpun și leșie. Prin Bucovina și Dobrogea *a (se) la* se zice numai despre spălatul capului și *a se spăla* despre al corpului și mai ales al feții. În Basarabia *mă lau* înseamnă spălatul cu apă caldă, *mă spăl* acela cu apă rece. În Muscel se zice *mă lau* numai la spălatul cu iarbă-mare, în ziua de Mucenici. Prin Ardealul de nord și Bucovina, dar și în Ialomița, *se lă* numai femeia; bărbatul *se spală*. În Tutova numai «boierii» *se spală*, țăranii *se lau pi cap.* Com. S. POP (după anchetele pentru Atlasul Linguistic al României). Sinonim: a se leșia (Banat) H, XVIII 314. *De cu seară* [în ajunul zilei de 1 Maiu] *fetele se lau, flăcăii se piaptănă.* RUSSO, S. 21. *Deosebirea între mamă și fiu era așa de mare, încât, la un concediu al acestuia, femeia nu îndrăzni să-l mai lea.* D. ZAMFIRESCU, CONV. LIT. XLIII 917. *Copii, veniți, mama să vă leie.* CREANGĂ, P.289. *Mămica își uscă părul la soare. Se lăuse.* TEODOREANU, M. II 69. *Întâia leșie... curge'n găletar... Femeia își chiamă bărbatul și copiii ca să se leic. Bărbatul se lă întâiu singur, se șterge... și se piaptănă. Tot singuri se lă și flăcăii. Pe cei mici îi lă mama. După pieptănare se primenesc... Femeile și fetele... se lau Sâmbătă seara, se despletesc întâiu, iar după ce s'au lat (lăut) își adună părul în fruntc.* PAMFILE, I. C. 370. *Se îmbolnăvesc de brâncă cei ce fac baie și se lau Marția și Joia.* id. B. 16. *Cu iarba-mare se laie oamenii în ziua de Sf. Toader* (Dâmbovița) H. IV 52. *La Probejenii nu e bine să se laie fetele, căci nu le mai cresc coadele.* MUSCEL, 83. *Îl lă* [părul] *în toată Sâmbăta cu fel de fel de buruieni.* SEVASTOS, N. 4/1. *Fetele se scoală de cu noapte și se lau (se spală pe cap).* MARIAN, SE. II 52. *În ziua de Sf. Toader fetele se lau cu stron de la vite, ca să le crească părul.* ȘEZ. I 128, cf. 13/28, 99/1, II 196/13, III 149/9, 200/22. *Șapte ani de când se la Și lăută nu era.* ib. II 214/8. *Puse toanta să se lea... Să se leie Sâmbăta.* ȘEZ. V 15b, cf. II 217 b, TEODORESCU, P. P. 172b. *M'oiu la când a ploua.* ib. IV 231. *Ileana pe cap se la.* BIBICESCU, P. P. 271, cf. RETEGANUL, CH. 85, VAIDA. # *Lumea piere de belea, Lelea pune să se lea.* ZANNE, P. III 200 (cf. satul arde și baba se piaptănă). | (Mai rar nevasta spală pe cap pe bărbat). *Sâmbătă seara, îl la nevasta cu leșie.* D. ZAMFIRESCU, CONV. LIT. XLIII 915. # *Pe bărbat mi-l lau din Paști în Paști, iar pe ibovnic din săptămână în săptămână.* ZANNE, P. IV 255. *Lă-mă mamă și pe mine Și mă fă frumos ca tine* se zice despre cel leneș. ib. III 200. (Substantivat) **Lă-mă-mamă** = prost, lălău. PAMFILE J. II. *Dacă găsește vreun lă-mă mamă, ...Nu vede, n'aude și nu-i bagă seamă.* PANN, P. V. II 97. *Măritată de curând după un văduvoiu bătrân ș'un «lă-mă-mamă».* CREANGĂ, A. 96. || P. ext. (Transilv. de nord, unde fe-

meile se piaptănă atunci când se spală pe cap). A se pieptăna (cu pieptenele). Com. S. POP, BRAN, S. *Ileana pe cap se la, Pe fereastră se uita.* VAIDA. | P. anal. (Despre pisică) A se netezi pe cap cu laba linsă, a se spăla. *Dacă mâța se lă pe cap...* ȘEZ. XVIII 114, cf. PAMFILE, V. 7, ION CR. II 210.

3°. Trans. și refl. (În partea nordică a Ardealului, mai rar în Bucov.) A spăla rufe s. haine. VAIDA, BRAN, S., com. I. CORBU. Rufele (s. cămășile) se spală când se limpezesc și *se lau* când se bat cu maiul (Năsăud). Com. S. POP. Albiturile *se lau* numai atunci când se bat cu maiul, la vale sau când se dă cu un «șuiu» (= greutate) în ele (jud. Satu-Mare). Com. S. POP. Prin Bihor, rufele *se lau* cu maiul, la fântână, dar se spală în casă cu brâncile (= mânile). Com. S. POP. *Dacă opărești (lai sau speli) haine...* MARIAN, O. II 395. *Să viu să-ți lau cămeșa.* T. PAPAHAGI, H. 66/48. || A la tortul = a-l înălbi (fierbându-l). BARCIANU.

4°. Trans. A scălda (copilul), a îmbăia (RĂDULESCU-CODIN, Î.); refl. a se scălda (POLIZU). *Fântâna din care luându-să* (lemma: scăldându-să) *acei heretici oameni...* DOSOFTEIU, V. S. 129. *Lau copilul, îi dau țâță...* ALECSANDRI, P. P. 308 b/2.

[Și: (rar) **lăuá** vb. I. PONTBRIANT. *Începe a-l laua.* COM. SAT. V 97. Vechea conjugare *lau, lai, lă, lăm* (ca *dau, dai...*) s'a păstrat prin Mold. De la pers. 2 *lai* s'a născut, după modelul lui *tu tai, eu taiu*, în Ardeal, Banat și Muntenia, o conjugare: *laiu, lai, laie, lăiem...*, cu noul infinitiv **lăià** vb. I JAHRESBER. III, 320, CDDE. Avem, prin urmare, la conj. *să lea, să leie* (ca *să dea, deie*) și *să laie* (ca *să taie*) și la imper. *lă, la* și *lea.* ZANNE, P. III, 199-200, ger. *lând*, aor. *lăuiu.* CORESI, PS. 62, 193. Participiile *lat* PAMFILE, I. C. 370 și *lăiat* (JAHRESBER. III 320) sânt formate din nou (după *dat, tăiat*); forma veche e *lăút*, care deriva direct din lat. *lautus* și care a atras după sine și aoristul *lăuiu.* Participiul **lăút** se găsește și ca substantiv: *Vinerea... nu-i... bine de lăut, nici de tăiat unghiile* (Bacău). PAMFILE, D. 117, cf. ȘEZ. II 136/20. *S'apucă de spălat, De lăut și pieptănat.* MARIAN, SA. 108, și ca adjectiv **lăút, -ă**, adj. = spălat, spec. spălat pe cap. *Și-a văzut copiii lăuți frumos.* CREANGĂ, P. 289. *Dragă mi-i lelea lăută.* MARIAN, SA. 335. *Că de-ai fi femeie iute, Poalele ți-ar fi lăute.* BUD, P. P. 62b. (Mai des e întrebuințat, chiar și în regiuni în care verbul *la* s'a pierdut, negativul) **nelăút, -ă** = nespălat (LB.), murdar, spec. nespălat pe cap, (despre rufe) nespălat, murdar, negru (LB.); (fig.) nedojenit, nebătut (COSTINESCU). În Ban. cu asimilare: **nălăút, -ă** = immundus, non lotus. ANON. CAR. și, cu metateză: **lănăút, -ă** = nespălat (Fădimac, în Banat). Com. MICULA; în Oltenia **nelăiát, -ă** = neîmbăiat. RĂDULESCU-CODIN, F. 187. *De 26 de ani, de când erau însurați, numai Sâmbăta dintâiu scăpase nelăut.* D. ZAMFIRESCU, CONV. LIT. XLIII 915, cf. MARIAN, SE. II 53. *Negre-s hainele pe mine; Nu-s negre că-s nălăute, Ci-s negre de gânduri multe* (Oravița, Lugoș). Com. A. COCA. (Cu derivatul rar) **nelăuți** vb. IVa = a murdări (rufele). LB. | Alte derivate: (rar) **lăutúră** s. f. (plur. *-turi*): spălare (POLIZU), fig. săpuneală, refenea... *Lăutura capului... cu vin cald.* PISCUPESCU, O. 307. *Am să-i trag o lăutură, Să se'nvețe cum să-mi pună altădată frâu la gură.* T. SPERANTIA, CONTEMP. VI, I, 207; — **lăutoáre** s. f. = spălatul capului; baie pentru cap; spec. apă fiartă sau leșie pentru spălatul capului (COSTINESCU); (Transilv. de nord) lespedea pe care se bat rufele cu maiul la râu (Zagra, jud. Năsăud. Com. I. CORBU). *La spălatul din toate zilele sau la o lăutoare.* IORGA, L. R. 34. *Lăutoarea, în care obicinuesc a se la în această zi, nu o fac ea de altă dată în decursul anului din apă și cenușă.* MARIAN, SE. II 54. *Întâiu și 'ntâiu face lăutoare.* CREANGĂ, P. 289. *Babele sfătuesc pe cel ce are mătreață ca să facă o lăutoare.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I 107. *Cu leșie de omag se fac lăutori, cu credința că face de crește părul.* LEON, MED. 54. *Una-i pune lăutoare, Ca să-i fie opăritoare.* ALECSANDRI, P. P. 372/5. *Cei ce se lau tot într'o lăutoare, se văd pe lumea cealaltă.* ȘEZ. III 47/20. | Instrument: **lăutóriu** † s. a. = vas de spălat. *Adă lăutoriul și lă oaspele acestuia picioarele.* CUV. D. BĂTR. II 191. | Pronunț. *lă-u-*].

— Din lat. **lavo, lavi, lautum, lavare** «a spăla, a scălda». — Cf. lături, spăla.

LÁB s. a. *Arvent. morceau de terre.* — (Ungurism) Întindere de pământ care se poate ara într'o zi, iugăr (LB.), tablă, întindere plană de pământ (PAȘCA, GL.). *Am arat un lab, am cosit un lab* (Valea Someșului). Com. N. DRĂGAN. [Plur. *laburi*].

— Din ung. **lâb,** idem (propriu «picior»). Cf. *labă.*

LÁBĂ s. f. I. 1°-2°. *Patte.* II Employé plaisamment, comme le français *patte* pour désigner la *jambe*, le *pied* ou la *main* de l'homme. III. 1°. *Came.* 2°. Nom de chienne.

I. (La animale).

1°. (Mai rar) Picior, cu deosebire la câne, urs, lup, pisică (ȘEZ. IX 156) s. la insecte. *Labă* = pes. ANON. CAR. *Purcelusi cu coada sfredel și cu bețe'n loc de labe.* EMINESCU, P. 192. *Fiecare gânganie și gâjulie... după ce învie, trebue să dea măcar odată dintr'o labă sau dintr'o aripă.* MARIAN, SE. II 197. || Spec. *Labe* = picioarele de dinapoi în care se sprijinește ursul s. cânele când se înalță în două picioare. *Ursu... s'a pus în labe.* JIPESCU, ap. GCR. II 261. || Piciorul calului. *Omul se adresează calului: Laba, ridică laba!* (Munții Apuseni). DR. V 296. | Glesna calului (Săvârșin, jud. Arad). DR. V 302.

2°. (De obiceiu) P. restr. Partea piciorului de la glesnă în jos, la patrupede și p. anal. partea piciorului pe care calcă păsările palmipede (MARIAN, O. II 375). Cf. brâncă. *Bătlanul printre nuferi stă'n labă neclintit.* ALECSANDRI, P. III 277. [*Câinele*] *Scormon se ridica cu labele pe umerii ei.* SLAVICI, N. I 36. *Ursul începu a striga: Nu mă omorî..., ci mai bine scoate-mi stepul ce mi-a intrat în labă.* ISPIRESCU, L. 326, cf. CREANGĂ, P. 186. *Am gătit de cină Două labe de găină.* ALECSANDRI, P. P. 274. *Laba gâștei.* TEODORESCU, P. P. 263. *Patru labe de câne.* MARIAN, S. 226. «*Noroc bun, cumătră vulpe*» [zise lupul]... *și dădură labele.* ȘEZ. III 112/21. # (Și despre oameni) **A pune laba pe cineva** = a-l prinde, înhăța, a-l ajunge și a-l strâmtora. Cf. COSTINESCU. *Lupii... văzând că nu pot să puie labele pe pradă...* MARIAN, TR. 131. **A-i încăpea în labă** = a-l prinde cu ceva. ZANNE, P. IX 632. **Cu botul pe labe** = umilit, supus (Cf. ib. I 325, IX 632, ION CR. III 252). *Desamăgit se întoarse la loc, cu botul... pe labe.* C. PETRESCU, T. I 17. || Compuse: **Laba-** (s. **talpa**) **gâștei** = scrisoare urîtă, inegală (ca la oamenii care nu știu să scrie). HERZ.-GHER., M. VII 3; (Bot.) a.) mică plantă ierboasă (Geranium dissectum), care crește în tufișuri lângă drumuri PANȚU, PL.; — b.) Granat *(Chrysanthemum Parthenium).* BULET. GRĂD. BOT. V nr. 3—4 56. Cf. ION CR. II 69; H. II 125, 207; IV 84. (Mold.) **Laba-mâței** (Bot.) = a.) bureți de conopidă *(Clavaria coralloides)* PANȚU, PL. Cf. BIANU, D. S.; H. X 419; —

b.) Creasta-cocoşului *(Clavaria flava)* PANŢU, PL. (Munt.) **Laba-pisicii** (Bot.) = iarbă lânoasă. I. GOLESCU, C. I. **Laba-ursului** (Bot.) a.) = Crucea pământului. *(Heracleum Sphondylium). Se toacă mărunt laba-ursului şi amestecată în tărâţe, îi bună pentru vite.* GRIGORIU-RIGO, M. II 6, cf. 15. *Laba-ursului* = buruiană cam păroasă, având forma unei labe. H. IX 141. Cf. II 125; IX 446, 472; XI 230; XVI 42; VICIU, GL.; — b.) ciupercă *(Clavaria aurea)* din familia clavariacaeelor; creşte prin pădurile de brad. Se mai numeşte: bureţi-degetar, creasta-cucoşului, (Bucovina) togmăgiori. PANŢU, PL. — c.) ciupercă *(Clavaria condensata)* din aceeaşi familie, numită şi creasta-cucoşului, degetar, ib.; — d.) (Bucov.) bureţi-de-conopide *(Clavaria coralloides)* ib.; — e.) (Munt.) cucuruz *(Petasites albus)* ib.; — f.) pedicuţă *(Lycopodium clavatum)* ib. **Laba-ursului-roşie** (Bot.) ib. = captalan *(Petasites officinalis).*

II. Fig. (La oameni).

1°. (Munţii Apuseni) Picior de om (însă numai în glumă). DR. V 296. || Spec. Partea piciorului de la glesnă în jos; p. ext. partea ciorapului care o acopere; (în graiul secret) cismă (BARONZI, L. 150/5). *Roatele vagonului i-au tăiat laba unui picior.* TDRG. [*Copilul*] *se sileşte să ţină mingea bine cu labele picioarelor.* ISPIRESCU, ap. TDRG. *Tusluci (tureci), în forma ciorapilor, lungi până din sus de genunche, făcuţi din zechi albe, neavând labe...* H. II 31.

2°. Mână (PAMFILE, J. II; mai ales în glumă s. batjocură, când e vorba de o mână mare, greoaie, păroasă, etc. s. când e vorba de mâna propriu zisă, în opoziţie cu mâna înţeleasă împreună cu braţul), cf. brâncă, cioantă. *Uite ce labă are!* DDRF. *I-au dat băiatului peste labe.* TDRG. *Sta în stranǎ cu labele vârâte în mâneci.* D. STĂNOIU, C. J. 14. [Când se încheie târgul, se zice:] *Ei, dă laba, să batem târgul!* (Conoşteiu, j. Dolj). DR. V 86. # **A avea pe cineva la labă** = la mână. Cf. PAMFILE, J. II. || (În graiul secret) *Laba* = cinci. BARONZI, L. 151 (propriu: cele cinci degete) *Fratele labei* = patru. ib. 151/6.

III. 1°. (La piuă; Oltenia). În fusul sau grindeiul ce-l învârteşte roata de apă, sânt înfipte nişte pene, numite ciocane sau *labe.* PAMFILE, I. S. 307, cf. DAMÉ, T. 168.

2°. Nume de căţea (H. V 338, probabil: cu picioare mari, cf. lăbuţ, lăbuş, labeş).

[Plur. *labe* şi (Mold.) *lăbi (lăbghi).* ŞEZ. III 22, 59/14. | Diminutive: **lăbuţă** s. f. [Veverita] *în două lăbuţe, îşi netezi mustăţile.* C. PETRESCU, R. DR. 93. *Se auzeau lăbuţele hulubilor pe acoperiş.* TEODOREANU, M. II 508. *Câte odată* [pisoiul] *îl lua* [ghemul] *în lăbuţele lui de dinainte.* ISPIRESCU, L. 286. *Babiţa... goanga sau viermele acesta... cu două mustaţe sau lăbuţe... foarte lungi.* F. R. ATILA, 62/9. *Şi ţi-o lăsat codiţa, Codiţa şi c'o lăbuţă.* MAT. FOLC. 1405/25; — **lăbiţă** s. f. DENSUSIANU, Ţ. H. 322; — **lăbúţ** s. m. = nume de câne. DAMÉ, T. 181, cf. H. XI 517; — **lăbúş** s. m. = nume de câne ciobănesc s. de vânat (JIPESCU, 51, PAŞCA, GL., H. II 12, 117, 146; IV 118; V 153; VII 6, 336; X 505) şi o plantă (nedefinită. H. II 11). | Adjective: **lăbós, -oásă** = cu labe mari, groase. *Lăboase* [sânt] *copitele cămilei.* CANTEMIR, IST. 107. *O pasăre mare lăboasă.* GORJAN, H. 85. (Adverbial) *S'o iscălit lăbos:* nu ştie să scrie şi, dacă scrie, scrie ca talpa gâştei. ZANNE, P. V 358; — (din *labă* + *crăcănat)* **lăbănát, -ă** = cu labe mari, (despre insecte) cu picioare lungi. *Piciorul ei era un picior lăbănat şi bolocănos ca de prost.* MARIAN, O. II 194. *Insectele de apă, în special... cele lăbănate, adecă lungi în picioare.* id. INS. IX; — (cf. ung. *lábas* «cu picioare mari») **lábeş** s. m. (DENSUSIANU, GR. Ţ. H. 84. Cf. LIUBA-IANA, M. 114) şi **lábuş** s. m. (H. VI 8, com. A. TOMIAC) = nume de câne (cu labe mari).]

— Din ung. **láb** «picior» (şi rut. **laba**). Cf. lab, laboş.

LĂBĂDUÍ vb. IV^a. *Vivre, demeurer.* — (Ungurism) Intrans. A trăi, a vieţui, a hălădui, a locui. *Ce-că la marginea unei mări lăbăduia odată un moş pescar, care avea un bordiaş.* ŞEZ. VI 139. *D-zeu l-o şti şi pă el ce-o face, pă unde-o lăbădui az[i].* ib. 143.

— Din ung. **lábadni** (cu sensul lui *lábodázni* «a-şi pierde vremea»).

LABÁN s. m. (Ihț.) Sorte de *muge (Mugil Artedi).* — (Rusism în gura pescarilor, mai ales a Lipovenilor şi Grecilor) Chefal mare. *Dintre toţi chefalii labanul are carnea mai gustoasă şi de aceea el se consumă mai mult proaspăt.* ANTIPA, F. I. 76, cf. P. 639/20.

— Din rus. **lobanŭ,** idem, cf. balaban.

LĂBĂNÁT, -Ă adj. v. **labă.**

LĂBĂRŢÁ vb. I^a. 1°. *Déformer* (un vêtement). *S'élargir, céder.* 2°. *Laisser pendre.*

1°. Trans. A umfla, a lărgi, făcând să atârne (o haină, etc.). *Harabalele... împovărate cu câte patru, cinci şi chiar şase chile de grâu lăbărţau muşamalele ca nişte ugere uriaşe.* CONV. LIT. XLIV, II, 71. || Refl. A se lărgi, a se desface, destinde atârnând, a-şi strica forma, a se desfasona. *S'a lăbărţat haina, gheata.* (Munt.) Com. FL. FLORESCU. || Fig. A-şi ieşi din matcă, a se revărsa. *Râul s'a lăbărţat.* DDRF.

2°. Trans. A lăsa să atârne. *Atunci nucul... Ramurile-şi crăcăneazǎ Spre pământ le lăbărţează.* ŞEZ. VI, 44.

[Prez. *lăbărţez,* (rar) *lăbârţ.* | Şi: **lăbârţá** vb. I^a. | (Mai des întrebuinţat ca) Part.-adj. **lăbărţát, -ă** adj. = care şi-a stricat forma, atârnând (moale), fleşcăit: greoiu, (fig.) desmăţat, destrunchiat; prolix, deslânat. *Veşmânt lăbărţat.* LB. *O văduvă... cu... gura* [impropriu, pentru buze] *lăbărţată.* PANN, P. V. II 95. *Atitudinea lăbărţată a celor care stau în loje gratuite.* TEODOREANU, M. II 180. *Cu faţa lăbărţată.* C. PETRESCU, Î. II 231. *Observăm la femele pântecele lăbărţat şi moale.* F. R. ATILA, 155/6. *Stil lăbărţat.* LM. *Buze mari şi lăbărţate.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 169. *Ursul este lăbărţat.* H. IV 54. | Abstract: **lăbărţáre** s. f. = acţiunea de a lăbărţa, destindere; fig. libertate(?). *Prindem o femelă, care pe lângă lăbărţare şi roşeaţa buricului se mai recunoaşte şi prin coloraţiunea mai puţin aprinsă decât a bărbătuşului.* F. R. ATILA, 155. *Ai drept d'a ţi să păstra lăbărţarea ta... să nu te 'nchiză niciun dregător pe bănuială ori pe pără.* JIPESCU, O. 104; — **lăbărţătúră** s. f. = creţ (în obraz); germ. Falte, Runzel. POLIZU.]

— Poate, prin disimilare *(r-r > l-r)* din ***răbărţa,** iar acesta din **răs-** şi **bârţă,** cu sensul originar «a atârna ca bârţa plugului s. ca o burtă grasă» (căci *bârţa* are în unele regiuni, de ex. în Soveja, şi sensul de «burtă»). DR. III 818.

LĂBĂRŢĂTÚRĂ s. f. v. **lăbărţa.**

LÁBARUM s. a. sing. *Labarum.* — Stindard imperial roman, pe care Constantin cel Mare îl împodobi cu o cruce şi cu monogramul lui Isus Hristos. *Labarum vechiu al luptei, simbol al biruin-*

ței, Prin care a 'nvins barbari, creștinul Constantin. ALEXANDRESCU, M. 26.
— *N.* din lat.

LĂBĂȘÉL s. a. } (Cul.) v. **laboș.**
LĂBĂȘÍCĂ s. f. }

LÁBDĂ s. f. *Balle.* — (Ungurism în Maramureș și Banat) Minge. VAIDA, CABA, 52. 98.
— Din ung. **labda,** idem.

LĂBEȘ s. m. v. **labă.**

LABIÁL, -Ă adj., s. f. (Gram.) *Labial, Labiale.* — (Sunet) care se rostește cu buzele. *O, u sânt vocale labiale, iar b, f, m, p, v sânt consonante labiale.* | Adverb. *B. se rostește labial.* | (Substantivat) **Labiálă** = sunet articulat cu buzele (mai ales consonantă). [Compus: **làbiodentál, -ă** adj., s. f. (Gram.) = articulat cu buza de jos și cu dinții de sus. (Substantivat) *Consonantele f. și v. sânt labiodentale.* | Pronunț. *-bi-al, -bi-o-*].
— *N.* după fr. s. germ. **labial** (derivat savant din lat. *labium* «buză»).

LABIÁT, -Ă adj., s. f. (Bot.) *Labié.* — (Floare) a cărei corolă prezintă doi lobi, așezați unul deasupra altuia, în forma buzelor. Cf. GRECESCU, FL. 16, 452. Substantivat (la plural) **labiate:** familie de plante monocotiledoane. [Pronunț. *-bi-at*].
— *N.* după fr. (formațiune savantă din lat. *labium* «buză»).

LABIRÍNT s. a. 1⁰-4⁰. *Labyrinthe.*
1⁰. (La cei vechi) Clădire cu un număr mare de camere și galerii dispuse în așa fel, încât cel ce intra în ea cu greu putea ieși, dedal. Un labirint a existat în Egipt, altul în insula Creta, în care Dedal închise Minotaurul. *Labirint:* un felu de temniță la insula Cretei; e renumită în istoria antică și în proverbii pentru cotiturile acestui edificiu de unde nu mai era ieșire. ARISTIA, PLUT. *Nu altă, ce ca cum într'un lavirint să fim intrat.* CANTEMIR, IST. 75/12. Cf. 119.
2⁰. (Astăzi) Fig. Căi întortochiate și încurcate pe care nu te poți orienta. *Lazaro, deși vâslea cu putere, nu-i mai putu găsi urma în labirintul micilor canale ce se încrucișează în toate părțile.* I. NEGRUZZI, III 31. | Spec. Garduri împletite și întortochiate pentru prinsul peștilor. *Se combină toate acestea* [feluri de garduri] *între ele, pentru a forma... diferite feluri de labirinturi și capcane...* ANTIPA, P. 624.
3⁰. Fig. Încurcătură, confuziune, complicațiune, rătăcire, dedal. *Ieși-vom din labirintul unei nomenclature atât de confuze?* HAȘDEU, I. C. 16. *Astăzi știința arheologică cearcă să afle un fir spre a da de căpătâiu acelui labirint.* ODOBESCU, II 255/29.
4⁰. P. anal. (Anat.) Totalitatea cavităților situate între timpan și conductul auditiv intern al urechii.
[Plur. *-rinturi.* | Și: (din grecește) † **lavirínt** s. a.]
— *N.* din fr. (lat. **labyrinthus,** idem < gr. λαβύρινθος, cuvânt de origine egeeană).

LĂBÍȚĂ s. f. v. **labă.**

LABOÁRE † s. f. *Labeur.* — (Latinism ieșit din uz) Muncă (grea). *Arătau mai multă bunăvoință... pentru așa ingrată laboare.* ODOBESCU, II 327/1-2, cf. 400/26. *Rare ori ne vom plânge de lipsa materialului grămădit printr'o laboare de douăzeci de ani.* HASDEU, I. C. IX.
— *N.* din lat. **labor, -em.** Cf. laborios, laborant, laborator, colabora.

LABORÁNT s. m. *Garçon, aide de laboratoire.* — Cel ce ajută la experiențele și lucrările unui laborator, farmacii, etc.; p. ext. (în Universități) servitor la un institut de cercetări științifice.
— *N.* din germ. **Laborant,** idem.

LABORATÓR s. a. *Laboratoire.* — Local prevăzut cu tot felul de instalații, aparate și instrumente, spre a se putea face în el experiențe științifice și lucrări practice din domeniul științelor exacte. *Înmulțirea artificială a peștelui se face nu numai în aparate de laboratoriu, dar...* I. IONESCU, M. 91. *Când vorbim, poate undeva, într'un laborator..., se înfăptue miracolul care va răsturna legile...* C. PETRESCU, Î. II 267. [Plur. *-toare.* | Și: **laboratóriu** s. a., cu plur. *-torii*].
— *N.* după fr. s. germ. **Laboratorium** (din lat. *laborare* «a lucra»).

LABORIÓS, -OÁSĂ adj., adv. 1⁰-2⁰. *Laborieux; laborieusement.*
1⁰. Adj. Căruia îi place munca, care lucrează mult și cu tragere de inimă, «iubitor de muncă» (ARISTIA, PLUT.), stăruitor la lucru, «lucrătoriu, silitoriu» (STAMATI), muncitor, cf. ostenitor. *Societatea noastră... a lucrat... în mod de a deschide tuturor bărbaților laborioși și cu cunoștințe o cale... spre a înavuți limba.* ODOBESCU, II 354/29, cf. III 374/11. *Colonii laborioase.* MAIORESCU, D. I 65. *Venim acum la principala lucrare a acestui laborios și învățat boier.* IORGA, L. II 91.
2⁰. Care cere multă muncă, trudă și osteneală; anevoie de făcut, greu, cf. penibil. *Traduceți... acele studii laborioase.* ODOBESCU, II 244/10. *Agiutorul unei laborioase critice.* HASDEU, I. C. 11. || Adv. Cu multă trudă. *Credință nouă, care se predică laborios în mijlocul suferințelor.* IORGA, L. II 74.
[Pronunț. *-ri-os,* mai rar: *-rios*].
— *N.* după fr. s. lat. **laboriosus, -a, -um,** idem.

LĂBÓS, -OÁSĂ adj. v. **labă.**

LÁBOȘ s. a. (Cul.) *Casserole.* — (Ungurism în Transilv. și Mold.) Vas de bucătărie: cratiță (VAIDA. Cf. STAN, M. 256; CABA, SĂT.; H. X 436: XVIII 308), de obiceiu de lut ars și cu trei picioare (H. XVIII 62); p. ext. vas de gătit, mai mic decât oala de bucătărie și deosebit de tigaie (Com. S. POP), cf. rășvar. [Plur. *láboșe.* | Accentuat și *labóș.* VAIDA. | Și: **lăbúș** s. a. = tingire H. X 280, 542, **láboșă** s. f. = tigaie cu picioare (H. XVIII 48), cratiță (H. XVII, 352, TDRG.). | Diminutiv: **lăboșél** s. a. VAIDA. *Unsoarea* [când e] *mai puțină se topește în hârb sau lăboșel.* H. XVIII 21, (cu asimilare vocalică) **lăbășél** s. a. H. X 7, 191, 163, 512, **lăbășică** s. f. H. X 586].
— Din ung. **lábas,** idem (propriu: «cu picioare»). Cf. labă.

LĂBOȘĂ s. f. (Cul.) = **laboș.**

LĂBOȘÉL s. a. (Cul.) v. **laboș.**

LÁBOSTÍ vb. IV[a]. *Aimer.* — (Bucov.) A iubi, a desmierda. MARIAN. *Numai ca s'o drăgosteasc㠘i ca să o lăbosteasc㠄.* MARIAN, V. 72, cf. PÂRVESCU, H. 67.
— Derivat din **liuboste** (rut. *ljubosti*) «dragoste». Cf. i(u)boste, liubov.

LABURÍST, -Ă adj., subst. *Labouriste.* — (În

Anglia) Adept al partidului politic muncitoresc numit l a b o u r p a r t y. *În Anglia... a(u) învins partidul laburist.* C. BACALBAȘA, UNIVERSUL 1930, 10 Noemvrie.
— *N.* din fr.

LÁBUȘ s. a. (Cul.) v. **laboș.**

LÁBUȘ s. m. } v. **labă.**
LÁBÚȘ s. m. }

LÁBÚȚ s. m. } v. **labă.**
LÁBÚȚĂ s. f. }

LAC s. a. (Topogr.) 1⁰. *Lac, étang, mare, flaque d'eau.* 2⁰. *Fosse.*
1⁰. Apă stătătoare încunjurată de uscat, mai mult s. mai puțin adâncă, cum e *Lacul Sărat* în jud. Brăila, *Lacul Techirghiol* în Dobrogea, *Lacul Sfintei-Ana, Lacul Bâlea,* etc. în Carpați; une-ori cu legătură s. scurgere la mare, ori la râuri, precum *Lacul Brateș* de lângă Galați, etc. În unele regiuni cuvântul *lac* nu mai e cunoscut, fiind înlocuit prin i e z e r, t ă u s. g h i o l. În altele nu se mai face deosebire între *lac* și b a l t ă («O scobitură a pământului plină cu apă se chiamă b a l t ă când e mică; când e mare se chiamă *lac*». MEHEDINȚI, PĂM. 3), b â l c, g â l d ă u, j a p ș e, s m â r c, i a z sau (h)e l e ș t e u (la origine: lac artificial pentru pești. «Întins pe o suprafață de mai multe hectare, e l e ș t e u l ia denumirea de *lac,* ca cele din jurul capitalei de pildă». F. R. ATILA, P. 20). *Lac* = lacus. ANON. CAR. *Laculoiei se cheamă, derep'ce că acolea strângea oile cealea ce vrea să fie de jâtvă, și înlăuntru în lacŭ le spăla.* CORESI, EV. 145. *Și acolo la pustii să fie făcut lacuri mari di s'au strâns apa.* HERODOT, 150/2. *Împrejurul lacului cu loziile.* URICARIUL, XIV 115/17. *Fața unui lac turburat.* MARCOVICI, C. 13/21. *Lacuri de smarald.* ALECSANDRI, P. III 5. *Stă castelul singuratic, oglindindu-se în lacuri.* EMINESCU, P. 250. *S'a văzut că aceste ape se pot descompune într'o serie de elemente, ca: ...lagune, zătoane, lacuri litorale.* ANTIPA, P. 659/20. Cf. F. R. AȚILA 20. *Mai bine: lac broaștelor.* ȘEZ. I 44/11. *Lac de-ar fi, broaște sânt destule!* CREANGĂ, P. 186. *Setosul bea apă din orice lac.* ZANNE, P. III 118. *Sare din lac în puț* = fugând de un rău, dă de un rău și mai mare. ib. II 716. *Unde scuipă un sat, se face un lac.* ib. VI 299. *Când seacă lacul, se vede peștele* (s. *broaștele*): după moarte se cunoaște starea omului. ib. I 105, cf. IX 481; cf. PAMFILE, J. II. | **Cel din lac** = dracul. POLIZU. (Uneori întrebuințat ca element în farmece). *Fapt cu clocitură de rață, Fapt cu lac, Fapt din fântână părăsită...* TEODORESCU, P. P. 375, cf. GCR. II 138. || F i g. Cantitate mare de apă s. alt lichid, l ă c ă r i e. *Un lac de sânge închegase pe cioburile viorii.* DELAVRANCEA, ap. CADE. *Lac de sudoare.* id. ap. TDRG.
2⁰. † (Traducând pe grec. λάκκος) Groapă. *Scurmat-au lacul și l-au săpatu-l și va cădea-și în groapa ce ș'au făcut.* DOSOFTEIU, ap. TDRG.
[Plur. *lacuri.* | D i m i n u t i v e: **lăcșór** s. a. ODOBESCU, ap.TDRG.; **lăculéț** s. a. RĂDULESCU-NIGER, ap. TDRG.; **lăcúț** s. a. IORGA, S. D. XIII 198. | L o c a l-c o l e c t i v: **lăcăríe** s. f. = lacuri multe și dese așezate unul lângă altul; băltoage multe pe o câmpie (COSTINESCU); p. e x t. mare cantitate de lichid, a p ă r a i e. *Au rămas ceia încremeniți, mai ales când văzură lăcăria ceea, părețîi uzi...* ION CR. III 268. *A se face lăcărie* = a vărsa multă apă, a face băltoace (prin casă, pe prispă). (Se zice mai ales de cei ce se spală cu multă apă și fac apăraie prin casă, pe pardoseală. CIAUȘANU, V.) | A d j e c t i v: **lăcós, -oásă** adj. = plin de lacuri, cf. b ă l t o s. DICȚ. | A l t d e r i v a t: **lăculeásă** s. f. (Bot.) Plantă ce crește prin locuri umede, aproape de lacuri: *Verde, verde laculeasă.* PĂSCULESCU, L. P. 193].
— Din lat. **lacus,-um,** idem (și cu sensul de «groapă»).

LAC s. a. 1⁰. *Laque.* 2⁰. *Vernis.*
1⁰. Lustru de China, negru sau roșu, preparat dintr'o materie rășinoasă care se scurge din ramurile unor copaci din India.
2⁰. Substanță lichidă (făcută din soluțiuni de rășină și uleiuri minerale) cu care se ung suprafețele unor obiecte spre a le da lustru și spre a le apăra de influența aerului și a umezelii. *Ghete de lac* = acoperite cu un strat subțire din această soluție (care se usucă repede), cf. g l a n ț. *Chioscuri albe cu lac luciu smălțuite.* ALECSANDRI, P. III 86.
[Plur. *lacuri*].
— *N.* din fr. s. germ. **Lack** (iar acestea din lat.-med. *lacca,* împrumutat din arabo-persanul *lakk,* de origină indiană).

LAC s. a. v. **leac.**

LĂCĂRÍE s. f. v. **lac**[1].

LĂCÁȘ s. a. v. **locaș.**

LĂCĂT s. a. *Cadenas.* — Unealtă de metal (fier) cu care se î n c u i e s. s e d e s c u i e, cu ajutorul unei chei, poarta, ușa, lada, etc.; partea ei de sus (arcuită și mobilă) se introduce în niște belciuge (verigi) fixe. *Furtușag mare să chiamă... când va fi zdrobit lăcăți* (= l a c ă t e MUNT.). PRAV. 98, cf. 141, 144. [Pe îngeri] *nu-i ține nice ușe nice lăcătă.* VARLAAM, C. II 22, cf. *(lăcăți)* 120,2. *Porți cu lăcăț[i].* DOSOFTEIU, PS. 196. *Într'un beciu... încuiat cu lăcată.* LET. II 327/5, cf. 268/32. *Și lăcăți* (v e r i g i l e PSAL. SCH.) *de fier ai sfărâmat.* MOLITVELNIC, ap. GCR. I. 228/18. *Lăcătile ei* [ale porții]. BIBLIA (1688) 344 bis. *Nici lacata tăcerii nedesciuată a feri putu.* CANTEMIR, IST. 62, cf. 97. *Într'o zi mearsă Alexandru și stricând lăcatul dela grajd...* ALEXANDRIA, 15. *La gură să ai lacăt și măsură.* PANN, P. V. I 3. *Scaraoțchi a și strigat să puie zăvoarele și lăcățile.* C. NEGRUZZI, I 89. *Descuie lacătul și coborî cele trei scări.* DUNĂREANU, CH. 8. *Erau în temniță... o scândură cu găuri... în care se punea picioarele arestatului, închizându-le și încuindu-le apoi cu locot.* LIUBA. *Acum să intri aici să iai un lacăt de pe masă.* PAMFILE, COM. 34/7. *Se desleagă lacătul.* TEODORESCU, P. P. 379. *Mă uitaiu pe sub lăcat.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 187. *Stai inimioară pe loc, Să-ți pui lacăt la mijloc.* MAT. FOLC. 278. *Descuie lacățile.* ȘEZ. I 153/15. *Le ține... încuiate... cu nouă lacăte mari.* ISPIRESCU, L. 232. *Descuia fiare de cai și lacăte* (încuietori). H. IV 49. # **A-și pune lacăt la gură** = a-și impune tăcere, discreție, tăinuire. *A luat cheia, dar lacata a rămas.* ZANNE, P. III 99. *Cheia și lacata e mama și fata:* părinții sunt totul pentru copiii lor. ib. IV 465. *Lacățile se țin pentru oamenii cinstiți, nu pentru hoți.* ib. III 201. || † **A pune lacăt** — a impune cuiva. *Eu, de nevoie, că-m[i] ședea marfa în casă, am dat chirie pe un an 250 [de] lei și am dat toți banii înainte și i-am dat și dumisale 3 galbeni olandeji osteneală și 14 galbeni m'au învățat de-am dat aiurea la alte locuri... Și sânt, Doamne, păgubaș până acum atât de 250 [de] lei, ce am dat chirie, care îi port eu dobândă, cât și de acei 17 galbeni olandeji, ce m[i]-au pus lacăt de am dat mită la locuri știute* (a. 1775, Botoșani).

FURNICĂ, I. C. 36. [Plur. *lacăte* și *lacăți*. | Și: (Transilv.) **lăcát** s. a. (plur. *-cate*): (Moldova și Transilv.) **lăcátă** *(lacátă*, plur. *-cate* și *-căți)* s. f. LB.; (Ban.) **lócot** s. a. (plur. *locote)*. | Diminutive: **lăcățél** s. a. *Lăcățelul atârna.* PĂSCULESCU, L. P. 198; — (Mold.) **lăcățícă** s. f. (pl. *-țele)* ap. TDRG.; — Transilv.) **lăcătúț** s. a. LB. | Augmentativ: **lăcătóiu** s. a. *Cumpără... două belciuge și un lăcătoiu sdravăn.* CREANGĂ, P. 321. | Derivate: († și dial.) **lăcătár** s. m. = lăcătuș. LB. *Ghinea era Grecu lăcătariu dela Rumele.* MAG. IST. IV 365/14; (cu femininul) **lăcătăríță** s. f. = nevastă de lăcătuș. LB.; (și abstractul) **lăcătărít** s. a. = meșteșugul lăcătușului, lăcătușerie. *Măidăncrii, dintre profesiuni îmbrățoșează făuritul și lăcătăritul.* LIUBA-IANA, M. 6].

— Din ung. **lakat,** idem. Cf. lăcătui[1], lăcătuș.

LĂCÁT s. a.
LĂCĂTĂ s. f.
LĂCĂTÁR s. m.
LĂCĂTĂRÍT s. a.
LĂCĂTĂRÍȚĂ s. f.
LĂCĂȚÉL s. a.
LĂCĂȚÍCĂ s. f.
LĂCĂTÓIU s. a.
} v. **lacăt.**

LĂCĂTUÍ vb. IV[a]. *Cadenasser.* — Trans. și refl. A (se) încuia (cu lacătul). *Altul iubitoriu de argint... de-și încue inima și o lăcătuește.* DOSOFTEIU, ap. TDRG. *Să lăcătuiască ușa numai ca să se îmbrace, nu-i părea lucru curat.* D. ZAMFIRESCU, ap. CADE. [Adjectiv: **lăcătuit, -ă** = încuiat cu lacătul. *Institutul ... închis și lăcătuit.* IORGA, N. R. A. I 253. *De-i cu lacăt[i] lăcătuit — Tăte să să spargă.* T. PAPAHAGI, M. 138/13].

— Derivat din **lacăt,** cu suf. **-ui.** (Cf. ung. *lakatolni,* idem).

LĂCĂTUÍ vb IV[a]. *Nicher.* — (În poezia pop. cu caracter mistic) A-și face locaș (MARIAN), a se încuiba undeva. *Nu vă încuibiți, Nu vă lăcătuiți.* MARIAN, D. 33. Cf. 39. — Cf. lăcui.

LĂCĂTÚȘ s. m. *Serrurier.* — Meșter fierar s. mecanic care face s. drege lacăte, broaște, încuetori, chei, etc. Cf. sineț ar. Cf. H. III 4, X 261. *S'au făcut meșter de hier, lăcătuș.* LET. I 44/11. *Cum au fost o dată un sinețariu* [= lăcătuș MUNT.] *bun, care... nu l-au omorît...* PRAV. 1101. *Te poftesc să chemi un lăcătuș să deschiz la sepetu ce este la dumneata* (a. 1791). IORGA, S. D. VIII 21/7. *Am lăsat două pungi la un blestemat de lăcătuș, căruia i-am dat și un galben* (a. 1803). ib. 39/21. *Pune un lăcătuș singur într'o pivniță.* C. NEGRUZZI, III 406. Cf. H. III 4; X 261. [Și: (cu adăogirea pleonastică a suf. *-ar* sau prin contaminare cu *lăcătar,* atestat numai la COSTINESCU:) **lăcătușár** s. m. = lăcătuș. | Abstracte: **lăcătușie** (TDRG.) și (derivat din *lăcătușar)* **lăcătușerie** *(lăcătușărie)* s. f. = meșteșugul lăcătușului (H. IV 56, XVI 330); unelte de fier lucrate de lăcătuș (COSTINESCU); prăvălia s. atelierul lăcătușului (STAN, M. 256).]

— Din ung. **lakatos,** idem.

LĂCĂTUȘÁR s. m.
LĂCĂTUȘERÍE s. f.
LĂCĂTUȘÍE s. f.
} v. **lăcătuș.**

LĂCĂTÚȚ s. a. v. **lacăt.**

LACHÉRDĂ s. f. (Iht.) *Thon* (Pelamys sarda).— Pește de mare care ajunge până la 50 cm. de lung; se consumă mai mult sărat; p. ext. carnea acestui pește. *1 leu 5 oca lacherdă* (a. 1792). URICARIUL, IV 132/6. Cf. H. III 290.

— Din n.-gr. λαχέρδα, idem (< lat. *lacerta*), cf. și bulg., turc. *lakerda.*

LACHÉU s. m. *Laquais.* — Fecior în casă la casele boierești, îmbrăcat în livrea, cf. servitor, valet, ciohodar (II 2°), ciocoiu (1°). *Era numai doi lachei.* BELDIMAN, TR. 3. *Ăst lacheu pe care l-am făcut cavaler.* C. NEGRUZZI, III 333/14.

— *N.* din fr. (probabil prin mijlocire rusească: **lakej,** idem).

LACHIRUÍ vb. **IV**[a]. *Vernir.* — (Germanism în Bucovina) A da cu lac, a lăcui; cf. lustrui. HERZ.-GHER. M. VII 4, JAHRESB. X 195.

— Din germ. **lakieren,** idem.

LACIU, -E adj. v. **ilaciu.**

LACIUM † subst. Cu înțeles nelămurit. *Vizirul... au pusŭ unŭ laciumŭ mare, care ridicându o parte mare de zidŭ, au datu mare năvală.* MAG. IST. I 296/1. [Accentul?]

LÁCOM, -Ă adj., adv. *Gourmand, glouton, goulu, avide* (au propre et au figuré). *Avidement.*— Adj. (Absolut s. complinit prin «la mâncare») Căruia îi place să mănânce mult, mâncău, mâncăcios, care mănâncă s. bea cu poftă mare; fig. (construit cu să s. cu prep. la, de, după: bani, avere, glorie, etc.) care dorește să aibă cât mai mult, foarte doritor, avid: cf. nesățios, nesăturat, dahon. *Celuia ce nu-i trebuiaște mult, accla nu poate fi lacomŭ, nici iubitoriu de avuție.* CORESI, EV. 33/29. *Să nu hie lacomi la strânsură.* CUVÂNT PENTRU CURĂȚIE, ap. GCR. I 47/17. *Unul mai lacom la bani, au luat banii și l-au tăiat.* DOSOFTEIU, ib. 258/13-14. *Firea îi era de grec, lacom la cinste.* LET. II, 302/14, cf. 436/14. *La sânge nu era lacom vărsător.* ib. 274/30. *Nesățioasa și lacoma slava numelui.* CANTEMIR, IST. 152. *De ochii miei acești lacomi au vrut să fie ascuns.* BELDIMAN, O. 42. *O plântă foarte lacomă de îngrășare.* I. IONESCU, C. 14. *Neguțitoriul lacom.* KONAKI, P. 282. *Au început a ocări pe oamenii cei lacomi.* DRĂGHICI, R. 70. *Tot ce e perfid și lacom, tot Fanariul...* EMINESCU, P. 247. *Acel om este lacom din fire.* ODOBESCU, III 39/4. *Ochii noștri lacomi și dornici.* VLAHUȚĂ, N. 160. *Nici lacom de avere, nici de cinuri.* CREANGĂ, A. 135. *Intră deci în hasna și fiind mai lacom, luă câți galbeni putu el ducc.* ISPIRESCU, L. 372. *Grecul lacom răspundea.* ALECSANDRI, P. P. 135[b]. *Banul e tare lacom.* SBIERA, P. 271/11. *Baba, lacomă să vadă ce-i acolo...* ib. 278/19. *Așa se pedepsesc oamenii cei lacomi la mâncări și băuturi.* RETEGANUL, P. II 61/12-13. *Lacom ca un lup.* H. II 61. *Lacom la bogăție și sărac la minte.* ZANNE, P. V 95. || Adv. Cu lăcomie, lăcomește. *Cum ajunge la fântână, începe a bea lacom la apă.* CREANGĂ, P. 214. *Ați mâncat prea lacum.* SBIERA, P. 242/30. *S'a uitat cam lacom în fundul paharului* = a băut cam mult. ZANNE, P. IV 40. || Subst. Om lacom. *Scris iaste ca lacomii și iubitorii de avuție nu se pot derepta.* CORESI, EV. 53/1. *Să nu vă amestecați... cu lacomii la avuție.* CUVÂNT PENTRU CURĂȚIE, ap. GCR. I 46/14. *Lacomul, și sătul flămând este.* ZANNE, P. III 586. *Lacomul, ca lupul, orice găsește, înghite.* I. GOLESCU, ib. IX 79. [Și: (Mold., rar) **lácum, -ă.** | Negativul: **nelacom, -ă** adj. = lipsit de lăcomie, de aviditate, moderat. *Cam rar Domn au fost și a*

mai fi ca Antioh-Vodă în Moldova; nelacom, nici la sânge, nici la bani, nici la minciuni, ci iubitor la dreptate. IORGA, L. I 262. | Adjective derivate: (rar) **lăcomáș, -ă** adj. = lacom. *Și streini, și lăcomași.* PAMFILE, C. Ț. 48; **lăcomós, -oásă** = care are firea unui om lacom, lacom (LB.), avar (HERZ.-GHER., M. VII 4), nesăturat, lupicos (CIAUȘANU, V.). *Își sfarmă mândrul gândurile lăcomoase.* KONAKI, P. 242. *Mult rugatu-m'am de ei Să nu fie lăcomoși După oameni de ăi frumoși.* DOINE, 202/20. *Ochii mei îs lacomoși După voinicei frumoși.* HODOȘ, P. P. 85/3. *El nu era lăcomos la averi.* RETEGANUL, P. IV 74/25. *Am fost lăcomos. Mi-a plăcut tot ce-i frumos.* MARIAN, SAT. II. Cf. ȘEZ. III 55/20. | Adverb: **lăcomește** = lacom, cu lăcomie. *Stă, îmbucă lăcomește, Ca un lup când se pripește.* ZANNE, P. III 579].

— Din paleosl. s. bulg. **lakomŭ,** idem. Cf. lăcomi, lăcomie.

LĂCOMÁȘ, -Ă adj. }
LĂCOMÉȘTE adv. } v. **lacom.**

LĂCOMÍ vb. IV[a]. *Être gloutон; bâfrer; avoir envie. être avide, convoiter.* — (Construit absolut s. cu să s. † cu dativul ori cu prep. la, mai rar cu spre) Intrans. și pron. s. refl., † și trans. A fi lacom, a pofti ceva cu lăcomie; a mânca s. a se purta cu lăcomie (CIAUȘANU, GL.); a avea fire s. pornire lacomă, a râvni, a jindui (tare); a dori să ai ceea ce aparține de drept altuia, a se bucura de un lucru care nu-ți aduce mulțumire. *Lăcomește spre avuție.* CORESI, EV. 52/30, cf. 83/16. *Cine nu lăcomește avuția...* id. ib. 83/30, cf. 52/35. *Nu lăcomiți hatnelor și aurului.* EPITAF (a. 1610), ap. GCR. I 44/18. *Va lăcomi să ia ceva dentr' aceale bucate.* PRAV. MOLD. 1392. *Lăcomindu-să pre tepsia sv[â]ntului.* DOSOFTEIU, V. S. 1172. *Lăcomind la a altuia, soscsc de perd și al său.* LET. I 277/24. *S'au lăcomit de au luat bani dela Tomșa.* ib. 184/25. *De n'ar fi lăcomit să ia mulți galbeni...* ib. II 143/17. *Spre lucrurile streine nu lăcomesc.* CANTEMIR, IST. 153. *Lăcomind la bani, s'au bucurat.* DIONISIE, C. 192. *Așa hrăpim și lăcomim.* ANTIM, PR. 146. *S'a dovedi acolo, c'au lăcomit la moșie fără dreptate.* URICARIUL, XVII 267/9. *Nu lăcomi spre jăfuirea cea deșartă.* ALFAVITA (a. 1785), ap. GCR. II 148/35. *Cu aceea neîndestulindu-se, lăcomea la mai mult.* ȚICHINDEAL, F. 272. *Plugarii moldoveni se lăcomesc a sămăna mai multă sămânță decât se cuvine.* I. IONESCU, C. 177. *Strâmbătatea care lăcomește la bunul altuia...* BĂLCESCU, M. V. 561. *Să mă lăcomesc eu la dreptul unei slugi...?* ALECSANDRI, T. 1723. *Un Sfranțuz, dând cu ochii dă ghinu Drăgășanului, a lăcomit de a băut pân' s'a turtit.* JIPESCU, O. 53. *Cine nu se lăcomește la o fată isteață?* SBIERA, P. 220/15. *Să nu lăcomești la nimic!* RETEGANUL, P. I 4/2. *Lăcomit-am lăcomit, Lăcomit la șase boi.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 181. *O lăcomit la avere, De m'o dat și'n veci n'oiu mere; Și-o lăcomit la iosag, M'o făcut pă veci pribeag.* ȚIPLEA. P. P. 11. *Am lăcomit la locul din față, căci am crezut că va fi bun, dar e stârp* (câmpia Ardealului). Com. V. BUCUR. *A-i lăcomi ochii cuiva* = a dori mult. ZANNE, P. II 352. | Intrans. (construit cu la) A i se face gust de ceva, a-i veni gustul să mănânce s. să bea ceva. *De multe ori lăcomesc la bere.* (Auzit în Bran). [Adjectiv: **lăcomít, -ă.** *Avere lăcomită.* | Abstracte: **lăcomíre** s. f.; **lăcomít** s. a.]

— Derivat din **lacom,** sau din paleosl. **lakomiti sĕ** «cupere» s. bulg. **lakomjá se,** idem.

LĂCOMÍE s. f. *Gourmandise, gloutonnerie, avidité, convoitise, cupidité; avarice.* — (Adesea la plural) Dorință nestăpânită, poftă mare de a mânca s. bea (mult); fig. râvnă necumpătată de a avea s. a poseda cât mai mult (mai ales: avere, câștig, glorie), aviditate, cupiditate, nesațiu; p. ext. avariție (HERZ.-GHER. M. VII 4). Loc. adv. *Cu lăcomie* = lacom; *din lăcomie* = îndemnat, mânat de lăcomie. *Satiul iaste tată dosădirecі și lăcomiei.* CORESI, EV. 16/34. *De lăcomia avuției.* CUVÂNT PENTRU CURĂȚIE, ap. GCR. I 50/28. *Casa cea de lăcomii... stătu de fu casă lui D[umne]zău.* VARLAAM, C. 3822. *Au murit... pentru nesocotința lui, ce să dzice pentru lăcomia lui și pentru poftele trupului.* PRAV. 495. *Bețiile și curviile și lăcomiile.* CUV. D. BĂTR. II 227. *Lăcomie nu avea mare.* LET. II 333/25. *Au potolit lăcomia Turcilor.* ib. II 143/9, cf. 415/22, 204/7. *Avea o lăcomie mare peste măsură.* MAG. IST. IV 29/8. *Să ne punem împotrivă lăcomiilor* (a. 1689), ap. GCR. I 285/5. *Nu din lăcomie s'au făcut aceasta.* MUSTE, ib. II 25/5. *Nesăturarea și lăcomia mii de răutăți aduce.* ȚICHINDEAL, ib. II 212/21. *Îi mânca cu o mare lăcomie.* DRĂGHICI, R. 158. *Înghite cu lăcomie.* KONAKI, P. 278. *Cu ce vei sătura lăcomia acestor cete de păgâni?* C. NEGRUZZI, I 140. *Nu se mai aude de vitejie... ci de lăcomie și nedreptate.* BĂLCESCU, M. V. 580/6. *Ospăta dintr'însele cu lăcomie.* CREANGĂ, P. 245. *Au sprinceana cam gălbie făcută spre lăcomie.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 28. *Lăcomia pierde omenia.* ZANNE, P. VIII 316. # **A-i fi cuiva lăcomie de ceva** = a-i cere inima tare, a-i lăsa gura apă, a jindui tare ceva. *Acestuia îi era lăcomie de atâta mărire și frumusețe.* MERA, P. 40.

— Derivat din **lacom,** cu suf. abstr. **-ie,** sau de-a dreptul din paleosl. **lakomije** «ingluvies», bulg. **lakomija,** idem.

LĂCOMÓS, -OÁSĂ adj. v. **lacom.**

LACONÉȘTE † adv. v. **laconic.**

LACÓNIC, -Ă adj., adv. *Laconique. Laconiquement.* — (Despre vorbire s. stil) Adj. În puține cuvinte, pe scurt (dar concis și cuprinzător), «în scurt, în două cuvinte» STAMATI; (despre persoane) scurt la vorbă. *Acesta e limbajul adevăratului amor! laconic și înfocat.* C. NEGRUZZI, I 61. *Proectul de față e foarte laconic.* RUSSO, S. 119/32. *Iată de ce ei sânt limbuți, când e vorba de nimicuri și laconici, când povestesc evenimente foarte importante.* D. RUSSO, BUL. COM. IST. II 33. *Ești cam laconic, Radule.* C. PETRESCU, Î. II 266. | Adv. *Povestește laconic.* [Adverbe (neîntrebuințate): **laconéște** †, **laconicéște** † (COSTINESCU, PONTBRIANT) = laconic. *A ceasului strâmtoare laconează a ritorisi mă învață.* CANTEMIR, IST. III. | Abstract: (<fr. *laconisme*) **laconísm** s. a. = felul de a vorbi s. de a scrie laconic, conciziune de stil, «vorbă scurtă». STAMATI. *Laconism telegrafic.* C. PETRESCU, C. V. 47. *Acel jurnal, din cauza laconismului și a proastei redactări, dând loc la diferite comentarii...* UNIVERSUL, a. 1930, 22 Noem.].

— *N.* din fr. (din lat. **laconicus, -a, -um** și acesta din gr. λακωνικός «din Laconia, cum vorbeau Laconii (= Spartanii»).

LACONICÉȘTE † adv. }
LACONÍSM s. a. } v. **laconic.**

LĂCÓS, -OÁSĂ adj. v. **lac.**[1]

LĂCĂSTÉU s. a. Sens necunoscut. *Vai, săracul mânzul meu, doarme noaptea'n lăcăsteu, Dimineața cată rău.* MAT. FOLC. I 492.

LĂCOVÍȘTE s. f. 1°. *Marécage.* 2°. *Nasse.*

1°. Loc apătos, cf. b ă r ă c i i. Cf. H. XI 362. *Când ajunse la o lăcoviște, el înnămoli calul.* ISPIRESCU, L. 169. *Dete prin smârcuri și lacoviște.* id. L. 214.

2°. Un fel de leasă de pescuit care seamănă cu chipcelul. CADE.

[Și: **lacoviște** s. f. (accentul?)].

— Se pare că avem a face — cel puțin în sensul 1° — cu un derivat în *-iște* din bulg. s. sârb. **lokva** «băltoacă, bărăcii», apropiat mai târziu de cuvântul *lac.* Cf. P. S k o k, *Revue des Études Slaves,* III (1923), 71.

LÁCRĂ s. f. (ș. d.) v. **raclă** (ș. d.)

LACRĂM- v. lacrim-

LĂCRÁMĂ s. f. } v. **lăcrima.**
LĂCRĂMÁȚIE s. f. }

LĂCRÁT, -Ă adj. *Défait* (en parlant d'une couture). — (Despre o cusutură) deschis, lărgit. NOVACOVICI, C. B. 13.

— Probabil, din **lacră** (= raclă), cu suf. adj. **-at.**

LÁCRIMĂ s. f. 1°. *Larme.* 2°. *Pleurs, deuil ; plainte.*

1°. Secrețiune ce se scurge din glandele lacrimale ale ochilor, în formă de picături (picuri, stropi), în urma unei impresii fizice, emoții psihice s. dureri mari. Din cauză că sânt străvezii și sărate (iuți), se întrebuințează în comparații: c u r a t s. l i m p e d e și a m a r ca *lacrima. Lacrimile* u m p l u ochii; ele u m p l u, p o d i d e s c s. înecă pe cel ce nu le s t ă p â n e ș t e; ele i e s, p o r n e s c, p i c ă, c i u r u e s c s. c u r g din ochi. Omul când p l â n g e (une-ori și când râde) v a r s ă l a c r i m i ; celui ce nu mai poate plânge, i s' a s l e i t i s v o r u l l a c r ă m i l o r. Expresii hiperbolice, spre a arăta plânsul produs de o durere mare: v a r s ă l a c r i m i f i e r b i n ț i, a m a r e, c â t p u m n u l (ZANNE, P. II 425), z e c e r â n d u r i d e l a c r i m i (ib. II 595), f a c e o v a d r ă d e l a c r i m i, î i c u r g p ă r a i e s. ș i r o a i e d e l a c r i m i, (și mai puternic:) v a r s ă l a c r i m i d e s â n g e (BARAC, AR. 65, MARIAN, V.. 130). *Lacrimă* = lacryma. ANON. CAR., *Lucrând Domnului cu toată smerita mândrie și cu multe lacrămi* [= *lacrăme* N. TESTAMENT 1648]. COD. VOR. 19/14-20/1. *Izbăvit-ai ochii mei de lacrămi.* PSALT. SCH. 108/8. *Oprește-te de plâns și lasă lacrămele.* CORESI, EV. 347/22. *Văz... den mulți ochi curând laerăme.* SILVESTRU, ap. GCR. I 99/14. *Primitu-mi-au în jale lacrămi ovilite.* DOSOFTEIU, PS. 24. *Spăl în nopțile toate perinile meale cu lacrimile meale.* id. ib. 23. *Lacrămile lui... atâta să fie fost de fierbinți și de iuți...* CANTEMIR, ap. GCR. I 361/14. *Postorele* (= posturile) *să le ținești cu milostenie și cu lacrămi.* CUV. D. BĂTR. II 50. *Lacrămile mă înecă.* BELDIMAN, O. 30. *Cu amară lacrămi.* EROTOCRIT, ap. GCR. II 179/31-32. *Vezi păraiele de lacrimi.* KONAKI, P. 86. *L-au umplut lacrimele de jale.* DRĂGHICI, R. 80. *Lacrimile îi umplură ochii.* C. NEGRUZZI, I 50. *Râde doar' cu ochi'n lacrămi.* EMINESCU, P. 193, cf. 202, N. 3, *(lacrimile)* 255,189, N. 71. *Simțea c'o înecă lacrâmile.* VLAHUȚĂ, N. 69. *Apă limpede cum îi lacrima.* CREANGĂ, P. 290. *S'aruncă în brațele mâne-sa și cu lacrimi de sânge începe a-i spune.* id. ib. 26. *Scorpia se rugă cu lacrămi.* ISPIRESCU, L. 6, cf. 4, 9, *(lacrimi)* 6, 17. *Câte lacrimi am plâns eu!* ALECSANDRI, P. P. 19. *Tot plânge și lăcrămi stource.* TEODORESCU, P. P. 285b. *Lacrămi ciuruiau.* ib. 28. *Din ochi lacrimile-mi pică.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 175. *Șterge lacrimile!* ib. 252. *Lacrimile l-or porni.* ib. 296. *Îi curgeau lacrămile ca bobul pe obraz la vale.* RETEGANUL, P. I 56/19. *Lacrimile săracilor nici soarele nici vântul nu le poate usca..* ZANNE, P. V. 557. *Râde cu lacrimi.* POLIZU. *Vin ca lacrima* = cel mai bun, excelent. LB. (Literar, modern, după fr. *larmes de crocodile)* **Lacrimi de crocodil** = nesincere, înșelătoare. ‖ P. a n a l. **Lacrima viței** = lichidul care se scurge primăvara din vița de vie. COSTINESCU. **Lacrima miresii** (Bot.) = l ă c r ă m i o a r ă (Convallaria majalis VICIU, GL. **Lacrăma cerului** (Bot.) = a l b i n ă (Ophrys cornuta, germ. Frauen*träne).* BARCIANU. **Lacrămile lui Iov** (Bot.) = i a r b ă l ă c r i m o a s ă. ib.

2°. F i g. Plâns; p. e x t. durere, doliu; plângere. *Lacrămile sau plângerile lui Jung.* MARCOVICI, C. 4/18. *Se va îndura de lacrimile slugilor sale.* BĂLCESCU, M. V. 581/5. *Trecut-au ani de lacrimi.* ALECSANDRI, P. I 120. *Își mușcă mâna stângă ca să-și stăpânească lacrămile.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. 231. # *A aduce lacrimi* = a provoca plânsul. ZANNE, P. I 300. (După fr. *en pleurs?)* **În lacrimi** = plângând de durere. *Ai lăsat în lacrimi... soție, rude și copii.* ALECSANDRI, P. I. 230.

[Și: (rar) **lăcremă** s. f., (mai des și în textele vechi aproape exclusiv) **lacrămă** s. f., (prin Mold. și) **lăcrâmă.** | Plur. *lacrimi (lacrămi* CORESI, EV. 77/2, 78/4, 80/7, 81/2, 200/12, etc., *lacrâmi* ȘEZ. 103) și (învechit) *lacrime* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 208 *(lacrăme* CORESI, EV. 42$_{20}$, 51/27, 549/13, DOSOFTEIU, PS. 59), neobișnuit *lacrimi* masc.: *Eu m'am dus cioban la oi Tu verși lacrimii șiroiu.* PRECUP, P. 35/21. | D i m i n u t i v e (mai mult în poezia pop.): **lăcrimeà (lăcrămeà)** s. f. *A mea inimă nu-i bună, Că-i încinsă cu curele La mijloc cu lăcrimele.* MARIAN, O. II 124. [Haine] *le spală în lăcrimele.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 317/3. *Oiu scrie cu lăcrămele.* RETEGANUL, TR. 59/10. *Părăoaș de lăcrămele.* T. PAPAHAGI, M. 45/42; — **lăcrimíță (lăcrămíță)** s. f. = lacrimă mică; f i g. (Bot.) plantă care crește prin păduri umbroase și face flori albe, numită și u m b r ă v i o a r ă (Majanthemum bifolium). PANȚU, PL. *Vărsând lăcrămițele.* BIBICESCU, P. P. 137; — **lăcrimúță (lăcrămúță)** s. f. *Vărsând lăcrimuțele Pe toate ulițele.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 322. *Ț-oiu trimeti, sorâ, carti, Scrisă ...cu lăcrămuțile mele.* VASILIU, C. 154; — **lăcrimioáră (lăcrămioară,** pronunț. *-mi-oa-* și *mioa-)* s. f. = lacrimă mică; f i g. (la plur; Bot. în Mold.) m ă r g ă r i t ă r e l e *(Convallaria majalis). Lăcrămyoară* = lilium convallium; lacrimula. ANON. CAR. *Gura bujorului, dinții lăcrămioarelor.* CANTEMIR, IST. 262. *Iată zambile... lavantu, lăcrimioare.* C. NEGRUZZI, I 97. *Primește... aceste lăcrimioare.* ALECSANDRI, I 121, cf. EMINESCU, N. 28. *Flori de lăcrimioare.* ALECSANDRI, P. 249b/10. *Frunză verde, lăcrimioară.* MARIAN, NU. 599, cf. HODOȘ, P. P. 105, GCR. II 320/4, *(lăcrimioară)* MARIAN, INS. 350. *Cel Colceag pașa bătrân... Prin oștire se plimba, Lăcrimioare-l podidea.* GIUGLEA-VÂLSAN, R. S. 277/25. *Și mi-o spală'n lăcrimioare Usuc-o la ță̂ță̂șoare.* ȘEZ. IX 59. *Au nu vezi în lăcrimioare Ochii tăi cum pătimesc?* DOINE, ap. GCR. II 307/18; — **lăcrămúșă** s. f. (Zool.) = nume de oaie. DENSUSIANU, Ț. H. 82. | A d j e c t i v e : (< lat. *lacrimosus, -a, -um)* **lăcrimós (lăcrămos), -oásă** adj. = de lacrimi; plin de lacrimi, înlăcrămat (PAMFILE, J. II); care produce lacrimi, jalnic, (vrednic) de plâns; plângăcios, care plânge ușor (DICȚ.). *Saturi-nă de păre lăcrămată* [= *lăcrămoasă* COR.2; d e l a c r ă m i HUR., DOS.] PSALT. 165/37. *Ochii lăcrămoși.* MOXA, 396/18. *Mare și lăcrămoasă jalobă făcând...* CANTEMIR, IST. 241/12. *Văzură priveliște lăcrimoasă și furâ privi-*

tori ai nenorocitei bătălii. BĂLCESCU, M. V. 515. *Lăcrimoasele ei gene.* EMINESCU, P. 305. *De jale plină, privirea lăcrămoasă.* I. NEGRUZZI, II 131. *Cerșind cu ochi lăcrimoși...* C. PETRESCU, Î. II 188. *Întoarse niște ochi lăcrămoși.* ISPIRESCU, L. 241.; *Albeață lăcrămoasă.* MARIAN, D. 14; — (neobișnuit) **lăcrămiciós, -oásă** adj. = care produce lacrimi. *Ce mi-ai mânecat Dis de dimineață, Pe rouă, pe ceață, Vreme turburoasă Și lăcrămicioasă* MAT. FOLC. 67; —(Anat., fr. *lacrymal*) **lacrimal,-ă** adj. = care produce s. prin care se scurg lacrimile. *Suferința lor nu se refugiază in mușchii feții, nici în glandele lacrimale, ci cade în adâncimile sufletului.* TEODOREANU, M. II 517. *Canalul lacrimal.* | Alt derivat: (neobișnuit; numai în poezia pop.) **lăcrămeásă** s. f. O plantă? *Verde, verde lăcrămeasă...* PĂSCULESCU, L. P. 215].

— Din lat. **lacrima,** idem. Cf. lăcrima, lacrimogen.

LĂCRIMÁ vb. I[a]. 1°. *Avoir les larmes aux yeux, larmoyer; dégoutter, suinter. Faire pleurer.* 2°. *Pleurer, gémir* sur, *déplorer.* 3°. *Se plaindre, réclamer.*

1°. Intrans. (Despre ochi) A produce lacrimi, a fi ud de lacrimi; (despre om s. animal) a avea lacrimi în ochi, a-i da lacrimile. *Lacrĕmĕz* = lacrymo. ANON. CAR. *Îndată ce vedem că la vrun dobitoc încep ochii a-i lăcrăma...* CALENDARIU (1814) 179/16. *Cine mănâncă ceapă și nu lăcrămează...* ZANNE, P. III 518. *Ochiul, când se lovește, îndată lăcrămează.* ib. II 329. *Îmi lăcrimează ochiul stâng.* || Fig. A se scurge în picături (ca lacrimile), a picura. [În ținuturile ecuatoriale] *curge și izvorăște necontenit, de mărimea rodirii, aroma și tămâioasa! lăcrămează zmirna și tămâia, balsamul și sacâzul.* PISCUPESCU, O. 61. [Membrana himenului] *se rupe în fășioare mărunte, din care lăcrămează apoi o lingură de... sânge.* id. ib. 102. | (Despre vase de pământ s. de lemn) A asuda, a lăsa năstrapi. CIAUȘANU, V. || Trans. (fact., în poezie) A umplea de lacrimi, a stropi cu lacrimi. *Nu-ți mai lăcrima ochii!* ALECSANDRI, P. P. 234; cf. SEVASTOS, P. P. 231/20, VASILIU, C. 56. *Bradule! Nu te supăra Că voinicu-mi are Un dulce de tată, O dulce de mamă, Și frați și surori... Și te-or lăcrăma, De nu te-i usca.* MARIAN, Î. 103.

2°. Intrans. (Despre om) A vărsa lacrimi, a plânge; fig. a deplânge, a jeli. *Chenuiți și lăclămați!* [= jeliți N. TESTAMENT 1648; BIBLIA 1688]. COD. VOR. 130/3. *Lăcrămă prea sfânta.* CUV. D. BĂTR. II 328. *Întâiu te fericiși, mai apoi lăcrămași.* HERODOT, 376/12. *Îi zisă să nu lăcrămeaze după dânsul.* DOSOFTEIU, V. S. 9. *Au lăcrămat icoana Maicei Preciste.* LET. II 219/21, cf. MAG. IST. III 14/4. *Tot poporul... lăcrima și plângea.* LET. III 62/7. *Cu dânsul se bucurară și lăcrămar[ă].* PROLOGUL, ap. GCR. I 225/16. *Au zis lăcrămând...* MINEIUL (1776) 210[2]/1. *Lăcrămând de fericire.* EMINESCU, N. 12. *Gheneralul... au și lăcrimat de bucurie.* ODOBESCU, I 270. *A plecat ochii în jos și a început a lăcrima.* CREANGĂ, P. 99. *Se despărți de calul ei, lăcrimând.* ISPIRESCU, L. 22. *Plângeți ochi și lăcrămați.* MÂNDRESCU, L. P. 42/9, cf. MARIAN, D. 62. *Din ochi negri-am lăcrămat.* DOINE, 102/16. Cf. PĂSCULESCU, L. P. 219, ȘEZ. V 90/16, *(lăcrimând).* ALECSANDRI, P. P. 2 b/20. || † Refl. (cu același sens). *Lăcrămă-se Isus.* CORESI, EV. 96/7.

3°. Intrans. (Prin etimologie populară, în loc de:) A reclama (HERZ.-GHER., M. VII 4), a face jalbă, a se duce cu jalba'n proțap, a se jelui (CIAUȘANU, V.), «a face poftire» (com. MARIAN). *Dacă nici acu n'o înțelege, lăcrămați la județ!* JIPESCU, O. 64. *Ni-o spus: «du-ti și lăcramă la procuror».* GRAIUL I 401. || Refl. (cu același sens). *Mă duc pân'la luminatu' împăratu Să mă lacrăm ceva la el.* GIUGLEA-VÂLSAN, R. S. 368/13.

[Și **lăcrămà** vb. I(a) (cu prez. *lăcrămez,* rar: *lacrăm)* și (cu asimilarea *l-r > l-l)* **lăclămà** † vb. I[a]; — **înlăcrimà (înlăcrăma)** vb. I[a] (ad 1°). *Ceapa... înlăcrămează prunci și mame chiar.* PANN, P. V. I 121. | Adjectiv: **lăcrimát (lăcremat, lăcrămat, înlăcrimat, înlăcrămát),-ă:** udat, scăldat în lacrimi, plin de lacrimi; (despre oameni) plâns, cu ochii plânși; p. anal. (despre lână, oaie) cu picățele. *Saturi-nă de pâre* (= pâne) *lăcrămată* [= *lacremată* SCH.; lăcrămoasă COR[2]; delacrămi HUR., DOS.]. PSALT. 165/12. *Cu lăcrămate clipèle ochii...* KONAKI, P. 77. Cf. *(înlăcrimate)* 153. *Ah! zise Zoe înturnându-și lăcrimații ochi spre el.* C. NEGRUZZI, I 18. *Cu fața lăcrimată.* ODOBESCU, III 205/2. *Cu ochii înlăcrimați.* KOGĂLNICEANU, DACIA LIT. 40. *Strălucirea'nlăcrămată A dimineților de vară.* GOGA, P. 7. *Opt oi și anume: una cernă..., una mărcușe, una lăcrămată cu roșu.* MON. OF. (1907) 7598. (Substantivat) *Lăcrămată* = numire ce dau ciobanii oilor spre a le deosebi. H. XII 30. Cf. II 131; — **lăcrimătór (lăcrămătór), -oáre** adj. = care lăcrimează, plânge; p. ext. întristat, trist, jalnic. *Boierii... au zugrăvit starea țării cu un chip lăcrămătoriu.* BELDIMAN, TR. 98. *Vă fac ace[a] aducere aminte întru deplină întristare a întregii și lăcrămătoarii familiei mele* (a. 1835). N. IORGA, S. D. XXI 525. *Cum mă privea cu ochi lăcrimători.* C. NEGRUZZI, I 62. *Ochiul său cel negru, duios, lăcrămător.* I. NEGRUZZI, II 176. Substantivat: (Archeol., neologism literar, din lat. *lacrimatorium)* **lacrimatóriu** s. a. = vas de formă alungită servind la păstrarea untdelemnului parfumat. AL. NAUM, I. A. 171. *Un archeolog pasionat... descopere și el... un măner de vas... casnic, pe care-l botează de lacrimatoriu.* ODOBESCU, II 297/8. | Abstracte: **lăcrimáre (lăcrămáre)** s. f. = acțiunea de a lăcrăma; plâns; plângere, jalbă, reclamație, «tujbă» (GIUGLEA-VÂLSAN, R. S. 39). *El nici nu ascultă Acea lăcrămare multă.* BARAC, AR. 32. *Ea ploaie varsă de lăcrămare.* I. VĂCĂRESCU, P. 97/2. *Cu adevăr starea lui era vrednică de lăcrămare.* DRĂGHICI, R. 114. *Lui îi vine lăcrămare* (= să plângă). PANN, E. I 35; — **lăcrimát (lăcrămát),** s. a. *Lăcrimatul ochilor;* — (rar) **lăcrimătúră (lăcrămătúră)** s. f. = lăcrimare, lăcrimat; câteva lacrimi vărsate. *Dragostea ei... nu-i dragoste de atîns cu un oftat și cu o lăcrămătură pe furiș.* SANDU-ALDEA, ap. CADE.; — (prin etimologie populară, din *reclamație)* **lăcrămáție** s. f. = reclamație. HERZ.-GHER., M. VII 4, cf. ION CR. IV 306. *Să dai câțiva gologănei pântru scrierea lăcrămații.* JIPESCU, O. 63. *Să fi poftit la mine, la despărțire, cu lăcrămație.* CARAGIALE, T. II 11/30; — (postverbal din *lăcrăma* = reclama) **lăcrámă** s. f. = reclamație. *Lăcrama mea a dat-o la poliție s'o cerceteze.* GRAIUL, I 485.]

— Din lat. **lacrĭmo, -are,** idem. Cf. lacrimă.

LACRIMÁL -Ă adj. v. **lacrimă.**

LACRIMATÓRIU s. a. (Arheol.)
LĂCRIMĂTÚRĂ s. f. } v. **lăcrima.**

LĂCRIMEÁ s. f.
LĂCRIMIOÁRĂ s. f.
LĂCRIMÍȚĂ s. f. } v. **lacrimă.**

LACRIMOGÉN, -Ă adj. *Lacrymogène.* — (Despre gaze) care produce lacrimi. *Au făcut uz de gaze*

lacrimogene împotriva adversarilor. CURENTUL, a. 1931, 30 Ian.
— *N.* din fr. (formație savantă modernă din lat. *lacrima* și din *geno* = *gigno* «nasc, produc»).

LĂCRIMÓS, -OÁSĂ adj. } v. **lacrimă.**
LĂCRIMÚȚĂ s. f. }

LĂCRÓS, -OÁSĂ adj. *Tendre.* — (Despre plante) Fraged, care se rupe ușor. REV. CRIT. III 158. — Cf. l a c r ă.

LÁCȘĂ s. f. *Nouilles.* — (Ungurism în Ban.) Tăței, tocmagi. *Lakshe.* ANON. CAR.
— Din ung. **laksa** *(laska)*, idem.

LĂCȘÁG † s. a. v. **locui.**

LĂCȘÓR s. a. v. **lac**[1].

LACTÁT, -Ă adj., s. a. *Lactate.* — A d j. (Med.) Făcut, format din lapte. *Regim lactat* s. *dietă lactată* = în care hrana principală s. exclusivă (a bolnavului) e laptele. || S u b s t a n t i v a t (Chim.) **lactat** s. a. =sare formată prin combinarea acidului lactic cu o bază. *Lactat de fier.*
— *N.* din fr.

LACTÉE adj. f. (Astr.) (Voie) *lactée.* — În expresia: *Calea lactee* = calea laptelui, drumul robilor. CULIAN, C. 53.
— *N.* din fr. (lat. *via lactea).*

LÁCTIC, -Ă adj. (Chim.) *Lactique.* — Care provine din lapte, se formează în lapte. *Acid lactic* = acid organic care se găsește în laptele înăcrit; se întrebuințează în medicină. BIANU, D. S.
— *N.* din fr.

LACTOMÉTRU s. a. *Lactomètre.* — Aparat cu care se constată puritatea laptelui.
— *N.* din fr.

LACTÓZĂ s. f. *Laetose.* — Substanță incoloră, dulce și solidă, extrasă din lapte și întrebuințată în medicină ca diuretic, z a h ă r d e l a p t e. BIANU, D. S.
— *N.* după fr.

LACÚNĂ s. f. *Lacune.* — Spațiu gol în continuitatea unui corp; s p e c. întrerupere într'un text, lipsă într'un document; p. a n a l. lipsă de șir, de urmare, de legătură în idei, în vorbe, etc.; p. g e n e r. lipsă, gol, vid. *Lacună* = spărtură, bortă. STAMATI. *Spre a îndeplini această lacună, a(u) trebuit o din nou cercetare a monumentelor istorice.* URICARIUL, V. 142/14. *Completând lacunele sau coregând erorile.* HASDEU, I. C. IX. *Profitaiu de răgazurile ce-mi da temporizările procesului... spre a împlini multe lacune ce constatasem, spre a pune opera mea... în deplinul curent al științei actuale.* ODOBESCU, III 639. *În vorbirea d-sale asupra amendamentului a rămas o lacună tocmai în această parte.* MAIORESCU, D. IV 363. *De vom găsi într'un manuscript,... lacune, greșeli și îndreptări... putem afirma cu toată siguranța, că nu e originalul, ci tot o copie.* C. GIURESCU, BUL. COM. IST. II 160. *Îl făcea... să aibă lacune în șirul explicațiilor.* I. TEODOREANU, M. II 55. [A d j e c t i v: (după fr. *lacunaire)*: **lacunár, -ă** = cu lacune, cu lipsuri, cu întreruperi. *El s'a păstrat în două manuscripte, amândouă cópii lacunare.* C. GIURESCU, BUL. COM. IST. I 168].
— *N.* din fr. (lat. **lacuna, -am,** idem).

LACUNÁR, -Ă adj. v. **lacună.**

LĂCÚSTĂ s. f. (Entom.) 1°. *Sauterelle (Pachytylus migratorius L.)* 2°. *Homme glouton; homme leste.* 3°. *Sorte de jouet d'enfants.*
1°. Insectă aripată din familia ortopterelor, de culoare verzuie, cu picioarele de dinapoi lungi; sare foarte ușor. Invaziile acestor insecte în mase mari, arătându-se ca niște nori, pricinuiesc pagube mari (Cf. MARIAN, INS. 56); se mai numește și c a l - d e - i a r b ă (BRANDSCH, L. W.). *Lăcustă* = locusta. ANON. CAR., LEX. MARS. 225. *Și deade rugiriei* (= ruginei) *rodul lor, și muncile lor lăcustelorŭ.* PSALT. 160/1. *Vom tremete ierni greale... și foamete și lăcuste.* LEGENDA DUMINICEI, ap. GCR. I 8/21. *În zilele acestui Domn, Ștefan-vodă, au fost foamete mare..., că au venit lăcuste multe de au mâncat toată roada; și pentru aceea l-au poreclit și i-au zis Lăcustă-vodă.* LET. I 167/8. *Pune lăcuste, le usucă la soare și apoi le pisează și le amestecă cu lapte și le mănâncă.* HERODOT, 263. *Cu stomah ca de lăcustă.* BARAC, AR. 37. *Seceta și lăcustele potopiseră toate semănăturile.* C. NEGRUZZI, I 292. *Locustele când or trece...* ALECSANDRI, P. P. 233. *Ba lăcuste, ba potop, toate relele pe capul lui cădea.* ISPIRESCU, L. 206. *Ca și o halăcustă, așa mânca.* HEM. I 669. *Să lasă lăcustii pi sămănături.* HERZ.-GHER., M. VII 4. ± *A fi ca lăcustele:* mulți și mâncăcioși. MARIAN, INS. 511. *Au tăbărît ca lăcustele:* la mâncare. ZANNE, P. IX 632. *Jidanul cu balabusta Sânt ca lăcusta:* pe unde trec, unde se așează, e foc și pârjol. ibid. VI 176. Cf. I 497, IX 632. || S p e c i i: **Lăcustă-vânătă** (Pachytylus cinerascens). Despre lăcusta aceasta, spun Românii din Transilvania că cel ce o vedea-o, acela va fi om bogat. MARIAN, INS. 515. **Lăcustă-roșie (s. roșietică)** = p ă r ă i t o a r e (Psophus stridulus), ib. 516. **Lăcustă-de-iarbă** = c ă l u ș e l (Decticus verrucivorus L.) ib. 225. **Lăcustă-verde** = căluț (Locusta viridissima L.) ib. 518, cf. 519.
2°. F i g. Om care mănâncă tot ce-i stă la îndemână; om lacom (Straja). Com. AR. TOMIAC. *Lungă-i țara și îngustă Ca și tine, măi Lăcustă,* se zice unui om lung, subțire și foarte lacom. MARIAN, INS. 511. || Om sprinten. PAMFILE, J. I.
3°. Jucărie de copii făcută dintr'un lemn, pentru asvârlit pietre. Cf. ȘEZ. IX 131; PAMFILE, J. I.
[Cu scriere latinizantă, mai de mult și: *locustă.* | Și (Banat; poate prin contaminare cu *hală)*: **halăcústă** s. f. | D e r i v a t e: **lăcustóiu** s. m.: masculul lăcustei TDRG.; **lăcustár** s. m. (Ornit.). Pasăre *(Pastor roscus)* de vreo 22 cm., care se adăpostește prin găuri în stână și se hrănește cu lăcuste s. alte insecte; e neagră-violetă pe cap, gât, pulpe și coadă și trandafirie pe restul corpului; are un moț de pene pe creștet. CADE.]
— Din lat. **lacusta, -am** (pentru **locusta**), idem.

LĂCUSTÁR s. m. (Ornit.) v. **lăcustă.**

LĂCUSTÓIU s. m. (Entom.) v. **lăcustă.**

LACÚSTRU, -Ă adj. *Lacustre.* — (Animale s. plante) care trăesc, se țin s. cresc în lacuri. (Arheol.) *Cetăți s. locuințe lacustre* = clădite pe stâlpi la margine de lacuri de oamenii din epoca preistorică s. de popoare pe jumătate sălbatice în zilele noastre. (Geol.) *Teren lacustru, formațiune lacustră,* care seamănă a fi născută prin depozitări pe fundul apei dulci. Cf. p a l u s t r u. *Bass-reliefurile Columnei Traiane ar lăsa a se bănui și în țările danubiene antica existență a așa numitelor palafite sau locuințe lacustre.* HASDEU, I. C. 230, cf. ODOBESCU, II 147, CRĂINICEANU, IG. 38. (Geogr.) În toate aceste forme ale uscatului: șesuri marine (zidite de mări vechi), șesuri fluviale (zidite de fluvii, d. e. șesul Dunării) și *șesuri lacustre* (cari

își datoresc origina lor lacurilor) netezimea își are una și aceeași cauză externă. MEHEDINȚI, G. F. 32. [Plur. *-custri, -tre*].

— *N.* din fr. **lacustre**, idem.

LÁDĂ s. f. 1°. *Caisse.* 2°. *Coffre; écrin, coffret; coffre* (d'une voiture); *boîte* (à ordures). 3°. *Cercueil.* 4°. *Tiroir.* 5°. *Danse paysanne.*

1°. Cutie mare făcută din scânduri, în care se împachetează, se păstrează s. se transportă obiecte.

2°. Mobilă de lemn în formă de cutie mare, lungăreață, în care se păstrează haine, rufe, etc.; cf. l a c r ă. *Ladĕ* = cista, arca. ANON. CAR., LEX. MARS. 191. *Le-avem tot în ladă și le ținem tot ascunse.* LET. III 284/43. *Cine vreodată norocul supt lacată și norocirea în ladă și-au încuiat?* CANTEMIR, IST. 97. *Încredințăm la mâna dumnealor cinstiților negutători a cinstitâi Cumpănii Sibiului i la lada Cumpănii... fl. 2.208* (a. 1751). IORGA, S. D. XII. 59. *Pecetluite ladele cu pecetea Domnească.* MAGAZ. IST. I 127$_9$. *Să-i deschiză lada lui.* BARAC, T. 75. *Biblioteca tatălui meu... era într'o ladă mare.* C. NEGRUZZI, I 10. *El scoase din fundul unei lăzi hârbuite... o cute, o perie și o năframă.* EMINESCU, N. 21. *Începură a scoate din lada babei valuri de pânză.* CREANGĂ, P. 14. *Să aducă fel de fel de cutii, de tronuri și de lăzi.* ISPIRESCU, L. 349. *Să-i pună chiar pe fundul lăzii.* RETEGANUL, P. IV 26/6. *Bate, Doamne, pe lelea, De ce s'a pierdut cheia, C'a rămas lada'ncuiată Și ea umblă neschimbată.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 424, cf. MÂNDRESCU, L. P. 30/10.# *A trăi cu banii'n ladă:* bine, fericit și în liniște. ZANNE, P. V 68. *A nu avea ladă cu cineva* = a trăi rău cu cineva, a nu fi în termeni buni. ib. III 203. *L-a prins la ladă* = cu mâța 'n sac. PAMFILE, J. II. *Lada la mine și cheia la tine* = a fi la dispoziția cuiva. ZANNE, P. III 202. || S p e c. *Ladă de Brașov:* zugrăvită frumos pe dinafară și adesea și pe dinăuntru. *Lada de zestre* = în care se pune și se păstrează zestrea miresei. Pe alocuri se mai numește t r o n. *Zestrea se compune din ladă și zestrea propriu zisă, care cuprinde și ea pânzeturi și perini.* PAMFILE, I. C. 409. *Zestrea șade în ladă Și el cu sluta în vatră* = când unul se însoară numai pentru zestre. ib. IV 693, cf. I 555, III 201, IV 492. | (Transilv.) *Lada bisericii* = casa în care se ține averea bisericii. CADE. | *Ladă de bani* s. *de fier* = casă de bani s. de fier. POLIZU, CADE. | *Ladă de gunoiu* s. gunoaie) : în care se adună gunoaiele dintr'o casă. *Jos se zărește lada de gunoaie.* C. PETRESCU, C. V. 215. | (Bucov.) *Lada orașului* = casa primăriei. *Contribuții din lada orașului.* SBIERA, F. 365. | *Ladă de hingheri:* în care hingherii închid câinii prinși. BOTEZ, B. 25. | (La moară) P o s t a v ă (în care curge făina). PAMFILE, I. C. 186, cf. H. X 130, 413, 436, 506. | (La trăsură) Cutia de scânduri care stă la spatele trăsurii. *Boneta și celelalte sunt în lada dela trăsură.* CONTEMPORANUL, II 245. | (La luntre) C ă c i u. DAMÉ, T. 126, PAMFILE, I. C. 72. | (La teasc) C o ș. ib. 222. || P. e x t. Conținutul unei lăzi. *O ladă de cărți.* ȘĂINEANU, D. U.

3°. (Prin Transilv. și la Românii din Iugoslavia) Sicriu, coșciug. GIUGLEA-VÂLSAN, R. S. 360, CABA, SĂL. *Copârșeul (ii zic mai mult „lada") se face numai din scânduri late de brad.* DENSUSIANU, Ț. H. 246. *Pune sicriul (lada) în car.* ȘEZ. I 53/21.

4°. (Prin Transilv. și Banat) Saltar, cutie (a mesei), chichiță. *Lada mesei* = cutia mesei. LB. *Lada căruței* = chichița. Com. C. LACEA.

5°. (Mold.) Joc țărănesc. H. X 490.

[Plur. și gen.-dat. sing. (neart.) *lăzi*, rar *lade.* | D i m i n u t i v e: (cf. sârb. *ladica)* **lădiță** s. f. (plur. *-dițe*, prin Mold. *-diți)* = ladă mică; s p e c. saltar, cutie, chichiță; (la albinărit) coșniță, uleu (Brașov). Com. ARON. *Ladicze* = cista, arca. ANON. CAR. *Fura tingirile cu bucate... și le ascundeau în lădița trăsurei.* GHICA, S. 76. *Să vadă de-s închise... lădița, portofoliul.* C. NEGRUZZI, II 209/19. *Papagalul alb... de pe lădița caterincei.* C. PETRESCU, Î. II 122. *Să-mi descuiu lădițele.* TEODORESCU, P. P. 193, cf. ȘEZ. III 237/17, 239/15, GOROVEI, C. 265; — (mai puțin întrebuințate:) **lădúță** s. f. *L'au întâlnit cele nouă fete Cu a lor lăduțe 'n spete.* MARIAN, D. 280, cf. TEODORESCU, P. P. 366b; **lădicioáră** s. f. *Ladicsoare* = cistula, arcula. ANON. CAR.; **lădișoáră** s. f.=cutie (mică). HERZ.-GHER.; **lădúie** s. f. = ladă, lădiță (Jina, în Transilv.) GR. S. VI 239; — **lădioáră** s. f. (pronunț. *-di-oa-?)* = parte a luntrei. H. II 319; — **lădățúie (lădățíe** LB.) și **lădățúică** (plur. *-țuici)* s. f. = ladă mică (PAMFILE), casetă. *O lădățui... cu scrisori* (Moldova). IORGA, S. D. XX. 139. *Lădățui de scândură.* ECONOMIA, 211. *O lădățuie de argint.* ȘINCAI, HR. III 160/33. *Pe velința lădățuii era o mână de parale.* SĂM. I 218. *Să dea ostașilor (lui Trebellie) lădățuici de aur și de argint.* ȘINCAI, HR. I 136/7. | A u g m e n t a t i v: **lădóiu** s. a. = ladă mare (LB. T. PAPAHAGI, M.); mobilă care servește ziua ca bancă, iar noaptea ca pat (PĂCALĂ, M. R. 415); ladă, postavă (la moară DAMÉ, T. 153). *Nu trebue lăsate găinile să se culce pre mese, lădoaie.* ECONOMIA, 107, cf. PAMFILE, I. C. 186. *Scoate coastă din lădoiu.* MÂNDRESCU, L. P. 156/17. *Tu nespălatule, ce șezi pe lădoiu?* ȘEZ. VII 90. | N o m e n a g e n t i s: **lădér (iu)** = casier comunal (Jina, în Transilv.). PAȘCA, GL.]

— Din germ. **Lade,** direct (în sensul 4°) sau prin mijlocire ungurească **(láda),** poate și slavă (serbo-croat *lad,* pol. *lad,* rut. *lado).*

LÁDAN † s. m. sing. *Ladanum.* Sorte de résine odorante. — (Grecism sau slavonism literar) Specie de rășină bine mirositoare, extrasă din niște plante exotice. *Mai departe este Araviia... și numai acolo să faci tămâia ...și smirna și cassia... și ladanul.* HERODOT, 188, cf. 190. *Și văzu Eva cădelnița cu ladan cădindu trupul lui Adam.* GCR. I 64/36. *Polițaiul Ieremia Pavlovici... le prescrisese să se frece la nas și pe mâni cu usturoiu și cu ladin.* GHICA, S. 278. [Și: **ládin** † s. m. sing.]

— Din grec. λάδανον s. paleosl. **ladanŭ,** idem.

LĂDĂȚÍE s. f.
LĂDĂȚÚICĂ s. f.
LĂDĂȚÚIE s. f.
LĂDÉR (IU) s. m.
LĂDICIOÁRĂ s. f.
} v. **ladă.**

LADÍN, -Ă adj., subst. *Ladin.* — *Limba ladină:* limba romanică (numită și „retoromană") vorbită în Alpii elvețieni și tirolezi, mai ales în regiunea Engadinului. *Un ladin.*

— *N.* din fr. Cf. dubletul l a t i n.

LĂDIOÁRĂ s. f.
LĂDIȘOÁRĂ s. f.
LĂDÍȚĂ s. f.
} v. **ladă.**

LÁDO LÁDO! Refrain des épithalames paysans. — Refren în versurile rostite cu ocazia nunților țărănești din Moldova (pomenit de CANTEMIR în *Descriptio* P. 3, Cap. I și în HR. 295/20, cf. ODOBESCU, III 229). *Și într'acesta an au căutat*

a facere Vasile Vodă veselia fiicci sale Rucsandei după Timuș... Ruşcile cu Lado, Lado pren toate unghiurile. M. COSTIN, ap. TDRG. *Frunză verde lăcrămioară, Lado, Lado, surioară, Dute'n haină de mireasă La bărbatul tău acasă.* SEVASTOS, N. 167. *Da mila de la părinți, Lado, Lado și iar Lado, Anevoe ai s'o uiți.* id. ib. 164. *Taci, mireasă, nu mai plânge, Că la maica ta te-o duce, Când va face plopul pere, Și răchita vișinele, Lado, Lado.* id. ib. 168.

— Din rut. **lado lado,** idem.

LĂDÓIU s. a. v. **ladă.**

LĂDÚNCĂ s. f. *Cartouchière.* — (Rusism în Moldova, păstrat prin Neamț și Putna). Cartușieră (MAT. FOLC. 1210.), p a t r o n t a ș. *Era la Ștefan-vodă dărăbanii foarte îmbrăcați bine... cu table de argint la șolduri pre lăduncі.* LET. I 233/3. *Le-au făcut soldaților la grumaz lăduncі de fier alb.* NECULCE, CR. II 328 (în glosar explicat prin „bidon'). [Plur. *-duncі.* | PONTBRIANT dă și sensul de „buffleterie", care amintește pe ung. *loding* „cureaua carabinei"; BARCIANU dă sensul — suspect — de „Schusterlade". Sens greu de precizat: *O samă de aceste sămânțuri se află în lăduncе în chipul poamei de vie sau ca cuibucealele formăluite.* COD. SILV. | Și: **ledúncă** s. f. BĂLCESCU, ap. TDRG.].

— Din rus. **ladunka,** idem (< germ. *Ladung* „încărcătură").

LĂDÚNI s. m. plur. *Jeunes arbres.* — Fagi, mesteacăni, răchiți, etc. groși de la un decimetru până ce-s buni de bârne (Valea Tazlăului, jud. Neamț). ȘEZ. VII 181.

— Cf. rut. *ladnyi* „bun, potrivit".

LĂDÚȚĂ s. f. v. **ladă.**

LAF s. a. *Bavardage, palabre.* — (M. ales la plur.) Palavre, pălăvrăgeală, taifas; fleacuri, verzi și uscate. *Fiindcă nu-i era somn, ca de obiceiu, avea poftă de lafuri.* CARAGIALE, S. 83/29. *Ședeam cu socru-meu la lafuri, după obiceiul de la țară, dinaintea unui borcan de vin.* id. M. 11. # **A tăia frunza verde și lafuri și talafuri** = a vorbi nimicuri. ZANNE, II 595. [Plur. *lafuri.* | N u m e d e a g e n t: **lafagiu** s. m. = palavragiu, care vorbește multe, verzi și uscate, ușor la vorbă. DAMÉ; POLIZU. | Î n r u d i t: **lafa,** în expresia: *tafa și lafa* = vorbe de nimic (cf. *lafuri și talafuri*). *Și dă-i, și dă-i, și tafa și lafa, până când odată — țoc, o săruți cu foc.* CONV. LIT., ap. TDRG.]

— Din turc. **laf** (și sârb. bulg. *laf*), idem.

LÁFA v. **laf.**

LĂFĂÍ vb. IV(a) refl. *Se prélasser, s'étaler, se vautrer. S'amuser, jouir de...* — (Mai mult în Mold.) A se așeza comod, fără grijă, leneș, și a se întinde în voie cu mânile și cu picioarele, fără a se sinchisi de alții și în mod necuviincios. *Găsi pe babă lăfăindu-se pe o canapea.* N. BOGDAN, ap. DDRF. *Ograda încăpătoare, în care se lăfăiau o sumedenie de gobăi.* CONTEMPORANUL, V 97. *Voi să vă lăfăiți și să hucuriți de căldură, iar eu să crăp de frig.* CREANGĂ, P. 252. *Se lăfoia în toate părțile.* SBIERA, P. III/2. || A gusta toate plăcerile vieții, a petrece în voie, a se desfăta, cf. a h u z u r i. *Mediocritate crasă se lăfățește pe la răspântii de uliți.* GOGA, Ț. N. VI 2. *Avem în țara aceasta mii și mii de oameni care se lăfăcesc într'un lux exorbitant.* CURENTUL, a. 1930, 10 Dec. *Sunt unii care se lăfăesc în bunătăți și li se strică dinții de mâncare, iar altora li se ruginesc dinții neavând ce să mănânce.* ZANNE, P. III 640, cf. ION CR. III 37. [Prez. ind. *mă lăfăesc* și *mă lăfăiu* (mai ales la pers. 3: *se lăfăe).* | Și: **lăfoí** vb. IV(a); **lăhăí** vb. IV(a), **lăfăià** vb. I(a) (cf. participiul-adjectiv). | A d j e c t i v: **lăfăit (lăfoít, lăfăiát), -ă.** *Am mers în tren odată cu trei călători dintre care doi erau nobili români: stăteau lăfăiați pe perini.* IORGA, B. 216. *Dormind lăfăiată* = adică dormind fără a fi învelită bine, cu mânile întinse în lături și picioarele tot cam așa, întins în voie. CREANGĂ, GL. | A b s t r a c t: **lăfăíre (lăfoíre)** s. f. = acțiunea de a se lăfăi].

— Din ung. **leffenni** „a bălăbăni, a atârna".

LĂFĂIÁ vb. IV(a) } v. **lăfăi.**
LĂFOÍ vb. IV(a) }

LAGĂM † s. a. } v. **lagum.**
LAGÂMÍ † vb. IVa }

LÁGĂR s. a. 1°. *Camp, campement.* 2°. *Encastrement.*

1°. (Armată) Campament; tabără. *Lagăr* = petrecerea, lăcuința, tăbărîrea armiei. STAMATI. *Au poruncit să se facă lagher cu tabără la Futak.* ȘINCAI, HR. III 247/6. *După ce ieși din lagăr, alergă necontenit.* C. NEGRUZZI, I 117. *Ostașii beau, câni de lagăr la praznic iau parte.* ALECSANDRI, P. III 206. *Luminile aprinse dintre lagăre dușmane...* OLLĂNESCU, H. O. 49. *Înțelegea și el că un lagăr nu e un salon.* D. ZAMFIRESCU, R. 218. *Au luat parte într'un lagăr... și mulți din Moldoveni.* IORGA, L. I 220. *Stau în lag[h]er scoși.* RETEGANUL, TR. 63/12, cf. 70/2, 15. || F i g. Partid. ȘĂINEANU, D. U. *Se auzeau întreruperi ce veneau din lagărul advers.*

2°. Parte a unei mașini constând din două bucăți de metal în formă de cilindru, gol pe dinăuntru, în care intră și se pot învârti capetele unei osii s. ale unui fus. | S p e c. (Tip.) *Lagărele (mașinii)* = un fel de piulițe mari de alamă care susțin cilindrul la cele două căpătâie. CĂL. TIP.

[Plur. *-găre* și *-ghere.* | Și: **lágher** s. a.; **loágher** † s. a. VĂCĂRESCU, ap. TDRG. | D e r i v a t: **lăgăríe** s. f. = loc unde e zarvă, gălăgie mare (ca într'un lagăr soldățesc). **Cel din lăgărie** = dracul (în gura femeilor). ZANNE, P. VII 30 (Brăneşti, jud. Dâmbovița).]

— Din germ. **Lager** (în sensul 2° și, în Transilv. și în sensul 1°), venit în Țara veche prin mijlocire rusească (**lagerŭ** idem).

LĂGĂRÍ vb. IVa. *Ajouter, joindre.* — (Germanism în Banat) A adăoga, a pune ceva. NOVACOVICI, C. B. 13.

— Din germ. **lagern** „a depozita".

LĂGĂRÍE s. f. v. **lagăr.**

LAGARISÍ † vb. IVa. *Épurer, clarifier, purifier.* — (Grecism dispărut din graiu). A limpezi, a curăți, a lămuri, a purifica. DICȚ.

— Din gr. λαγαρίζω, idem. CIHAC, II 668.

LAGÉNĂ s. f. *Carafe, gourde.* — (Latinism care n'a prins) Carafă, ploscă. *Două lagene pline de apă de Dunăre.* ȘINCAI, HR. I 168/27.

— *N.* din lat. **lagena, -am,** idem.

LÁGHER s. a. v. **lagăr.**

LAGIVÉRDE adj. *Vert olive.* = (Turcism rar) Verde care bate în măsliniu sau cenușiu. *Lagivert* = gris-bleu. VALJAN, 70. *Cataveici cu blană de postav lagiverde.* SEVASTOS, N. 47.

— Din turc. **lağiverd** „vânat". (Cuvântul se găsește și la Sârbi și Neogreci). CIHAC, II 589, ȘIO.

LAGÚM s. a. † *Canal souterrain; mine* (pour faire sauter qqch.); *égoût.* — (Turcism în Țara veche ieșit din uz) Canal subteran; spec. (Milit.) săpătură subt pământ făcută spre a submina ceva, mină. *Au și aprins din cetate un lagum.* LET. II 421/1. *Pe une locuri au pus lagum de au sfărâmat zidul.* ib. III 73/9, cf. I 114/11, II 265/13, 291/29. *Au stătut câteva săptămâni pregiuru cetatea Sorocii cu metereaze și lagumuri.* MAG. IST. III 58/14. *Un lagum ce trebucște neapărat sub pod.* URICARIUL, I 191/1. *Niște umblători din față ce prin zid lagum are.* BELDIMAN, TR. 77. *Șanțuri, țevi, olane, lagumuri, jghiaburi prin care curge apa.* I. GOLESCU, C. I 79. *Lagum de apă* = apeduct. POLIZU. || Cloacă, hasna. *Cum Roma devenit-a lagum de putrezimi...* ALECSANDRI, ap. ȘĂINEANU, D. U. [Plur. *-gumuri.* | Și: **lagâm** † s. a. PONTBRIANT. | Nomen agentis: (< turc. *lagumğy*) **lagumgíu** † s. m. = soldat miner. *Pomoșnicul, și Minerii (adecă lagumgii)* LET. II 73/21. *Alți lagumgii să bage iarba, să surpe zidul.* N. COSTIN, ap. ȘIO. | Verb: **lagâmi** IV[a] (rar) = a face lagâm. ib.]

— Din turc. **lagum,** idem (Cuvântul există la Greci, Bulgari, Albanezi și Iugoslavi). CIHAC, II 589. Cf. lacună și lagună.

LAGUMGÍU † s. m. v. **lagum.**

LAGÚNĂ s. f. *Lagune.* — Întindere de apă sărată, formată într'un vechiu golf, pe malul puțin adânc al mării, de care e despărțită prin fâșiile de uscat sau bancuri de nisip (străbătute une-ori de un canal prin care laguna comunică cu marea); mari lacuri litorale cu apă salmastră (ANTIPA, P. 291); „lăcurele, vaduri și insule în Marea Adriatică". STAMATI, cf. smârc. *Lagunele Veneției:* pe care este zidită Veneția. *Gondola... multă vreme n'a fost cu tine printre laguni.* ALECSANDRI, P. I 158. *Laguna dobrogeană... acest tău singur la un loc... are o întindere de 112.000 hectare.* ANTIPA, P. 17, cf. 252. [Plur. *-gune,* rar *-guni*].

— *N.* din ital. **laguna,** idem.

LĂHĂÍ vb. IV(a) v. **lăfăi.**

LAHÁN s. a., **LĂHÁNCĂ** s. f. *Auge.* — (Rutenism sau rusism în părțile nordice și estice) *Lăhancă* = albie din doage, în care se spală rufele (Jud. Lăpușna). ARH. FOLC. II 105. *Un lăhan mare pentru spălatu cămășile cniaz[u]lui* (a. 1806). IORGA, S. D. VI 205.

— Cf. rut. *lochańa* „vas de spălat", *laganeci* „vas cu cercuri", rus. *lachanĭ* și *lochanĭ,* „vas de spălat oval", *lochańka* „găleată", pol. *lachań,* etc.

LAHANÍU, -ÍE † adj. = *Vert* (chou). — (Turcism rar și ieșit din uz) Verde de culoarea verzei. *O sucnă aclaz lahani cu ranțuri* (a. 1669). FOAIE DE ZESTRE, ap. ȘIO. *Anteriu cu o varză lahanie* (a. 1877). ib.

— Din turc. **lahana** „varză" (n.-gr. λάχανα). ib.

LAHÚR † s. a. *Châle de Lahore.* — Un fel de șal din Lahor (India). *Perini de lahur.* GORJAN, H. I 116. [Plur., probabil, *-hururi*].

— Din turc. **(șali) Lahurî** „șal de Lahor". ȘIO.

LĂHÚZĂ s. f. (ș. d.) v. **lăuză** ș. d.

LĂÍ vb. IV[a] refl. v. **laiu.**

LÁIBĂR s. a. și m. 1°. *Veste paysanne.* 2°. *Houppelande des juifs.* 3°. *Jeune homme habillé en citadin.*

1°. S. a. (Olt., Banat, Transilv.) Haină scurtă până la mijloc, strânsă pe corp, pe care o poartă bărbații (H. IX 21) peste cămașă, peste pieptar (DENSUSIANU, Ț. H., POMPILIU, BIH. 1912), jiletcă (VAIDA, CABA, SĂL.), vestă (Timișoara, com. A. COSMA), mânecar (H. XVIII 60); haină fără mâneci care acoperă bustul femeilor, cf. corsaj. *Laibăr (pieptariu) și nadragi îmi lipsesc.* MOLNAR, ap. JAHRESBER. X 195. *I laiber al mieu nefăcut, care-i oprit cu pecete[a] județului la croitor* (a. 1803). IORGA S. D. XII 145, cf. 174. *Un laibăr verde cuptușit* (a. 1811). ib. 227. *Bărbații poartă... cămeși scurte și cu mâneci strimte și preste ele laibere mici.* MOLDOVAN, Ț. N. 56. *Din tunica soldătească un biet laibăr a rămas.* CONTEMPORANUL, I 567. *A mea drăguță... Cu laibăr și cu pieptar.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 426. *Laibăr subțirel i-aș coase.* ib. 213. *Numa'n laibăr m'a lăsat.* BIBICESCU, P. P. 369, cf. SEVASTOS, P. P. 249/8. *Cu laibăra de oaie răsfrântă din bumbi.* IRINEU, S. B. 16. | Pieptar din pănură de lână, purtat de primăvara până toamna (Banat). A. O. VI 416.

2°. S. a. Haină lungă și largă pe care o purtau odată boierii și Evreii (cf. ȘEZ. XXXI, 12, XXXII 137), anteriu, cojoc lung (PAMFILE, J. II). *Jidovii se rugau... pe țărmul apei... negre ca laibărele lor.* BOTEZ, B. 234.

3°. S. m. (Bucov.) Băiat îmbrăcat în haine nemțești. Com. AR. TOMIAC.

[Plur. (1°-2°) *laibăre* și *laibere,* (3°) *laibări.* | Și: **láibĕr** s. a.; **láibără** s. f. | Diminutive: **lăibărác** s. a. = laibăr (PAMFILE, D.), haină de dimie scurtă (GR. S. V 121). *Zis-a maica că mi-a face un pieptar și'un lăibărac.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 74, cf. PAMFILE, D.; — **lăibărél** s. a. JAHRESB. X 196; — **laibăríc** s. a. H. XVIII 284; — **lăibăríță** ib. IX 56; **lăibărúc** s. m. DENSUSIANU, Ț. H.; — **lăibărúcă** s. f. = bundă de pânză la femei. H. XI 419; — **lăibărúț** s. a. PASCU, S. 154.]

— Din germ. (săs.) **Leibel** (= Leibchen), idem (împrumutat și de Unguri: *lajbli*).

LÁIBĂRĂ s. f.
LĂIBĂRÁC s. a.
LĂIBĂRÉL s. a.
LAIBĂRÍC s. a.
LĂIBĂRÍCĂ s. f.
LĂIBĂRÍȚĂ s. f.
LĂIBĂRÚC s. a.
LĂIBĂRÚCĂ s. f.
LĂIBĂRÚȚ s. a.
LĂIBER s. a.
} v. **laibăr.**

LÁIC, -Ă adj., s. m. *Laïque.* — (Om) care nu e nici preot nici călugăr, mirean, lumesc (STAMATI). Adj. *Literatura laică.* MAIORESCU, CR. II 251. *Influență a societății laice.* id. D. IV 142. *Cultură laică.* IORGA, L. I 25. | S. m. *Numai preotul să fie învățător și nu laicul.* MAIORESCU, D. I 132. [Pronunț. *la-ic.* | Plur. *laici* m., *laice* f. | Verb: (fr. *laïciser*) **laiciza** (pronunț. *la-i-*) vb. I[a] = a face laic, a da caracter lumesc (unei școli unde profesorii preoți s. călugării au fost înlocuiți prin mireni; unui spital, în care călugărițele au

fost înlocuite cu infirmiere mirene); — (cu abstractul) **laicizáre** (pronunț. *la-i-)* s. f. MAIORESCU, D. IV 529.]

— *N.* din fr. (lat. **laicus, -a, -um,** din gr. λαικός, dela λαός „popor").

LĂICÉR s. a. Étroite *carpette* de fabrication paysanne. — (Mold.) Scoarță îngustă (până la un metru) de lână s. buci colorați cu care țăranii își împodobesc lăițele și pereții. CREANGĂ, GL. *Patru lăvicere alese.* URICARIUL, XIV 234/₂₃, cf. 347/₁₂. *Lăvicere* [furau Grecii]. BELDIMAN, TR. 15. *Fermeneli, lăgicere, prosoape.* I. IONESCU, D. 206. *Sunt mai multe lăicere de lână în sute de colori.* I. NEGRUZZI, I 14. *Velințe, lăicere, scoarțe.* ODOBESCU, II 107. *Lavița așternută c'un lăvicer curat.* VLĂHUȚĂ, N. 10. (Fig.) *În față, o dungă de șes printre lăvicere înguste de porumburi, de grâie, de cânepe.* IORGA, N. R. A. I 173. *Întinse lăicer nou pe laviță.* C. PETRESCU, Î. II 161. *Lânuri boite fel de fel pentru scoarțe și lăicere.* CREANGĂ, A. 97. *Se pune chiar pe pragul ușei o cergă, un lăvicer.* MARIAN, Î. 307. *6 lăvicere bătute cu peptenele în buciume.* SEVASTOS, N. 46/₂₀. *Dela ciafă în jos capra era îmbrăcată cu lăicere (scoarțe și așternuturi de lână boită și țesută în casă cu dungi ori alesături).* ION CR. III 81. *De gât leagă un lăicer cusut în două.* ȘEZ. III 181/₁₉, cf. V 67/₁, PAMFILE, I. C. 304; H. III 19, 38, X 33, 506, 572. [Cuvântul a pătruns în limba literară mai ales cu rostirea dialectală *lăicer* (pronunț. *lă-i-);* forma **lăvicér** s. a. e mai rară; numai în scrieri cu caracter dialectal întâlnim și forma *lăghicer* s. a. H. III 4, 38, XII 105, PAMFILE, I. C. 304, etc. | Diminutiv: **lăiceráș (lăviceráș)** s. m. MARIAN, CAR. 49, GHER.-HERZ., M. VII 4.]

— Derivat (după model slav) din **laviță** cu suf. instr. **-ar.**

LĂICERÁȘ s. m. v. **lăicer.**

LĂICÉZ s. a. *Fronce sur une manche de chemise ornée de broderies de laine.* — Încrețitură la mânecele cămășii cu cusutura de lână peste creți. ȘEZ. II 41 b/₃₀.

LĂICIOÁRĂ s. f. v. **laviță.**

LAICIZÁ vb. I[a] v. **laic.**

LĂIDÁC s. m. *Vaurien, vagabond.* — (Rutenism în Bucov.) Mișel, potlogar (Com. AR. TOMIAC, STRAJA), fără căpătâiu, leneș, târâie-brâu (FURTUNĂ, V.) [Și: **laidác** s. m.].

— Din rut. **ladjak,** idem. DR. IV 178.

LÁIE s. f., adv. 1°. *Bande de tziganes.* 2°. *Bande tapageuse. En bande.*

1°. Ceată (LB.) de Țigani nomazi *(țigani de laie,* în opoziție cu *țiganii de vatră:* sedentarii). *Laia se opri la cea dîntâi crâșmă pentru ca să celebreze noua lor poziție socială.* GHICA, S. 82. *O laie de robi i țigani.* ODOBESCU, III 22/₉. *Când m'a scoate cineva din răbdare, apoi nu-i trebue nici țigan de laie împotriva mea.* CREANGĂ, P. 253. *Toderică se pripășise de mic la curte, dela o laie de șatrari ce trecuse prin sat.* N. REV. R. III 408. *Tocmai se întâmplase să vie în sat o laie de țigani din Prundu Ieșului.* ȘEZ. VII 105.

2°. P. anal. Ceată sgomotoasă (de haimanale, de câni, etc.) *A ieșit laia de câni... și i-a tăiat drumul.* CARAGIALE, ap. TDRG. *Biata bab'a intrat în laie* (= în ceata copiilor gălăgioși de pe uliță). COȘBUC, F. 66. | Adverbial. Ca o ceată de țigani, droaie, grămadă. *N'ai să mai ieși cu o femeie pe uliță, că se ia bagabonții laie după dumneata.* CARAGIALE, T. II 5/₁₃.

[Adjectiv: **lăiéș** adj. m. (Țigan) de laie, nomad (CREANGĂ, GL.). *Jumătate din toți Țiganii ce am,... casași și lăieși...* URICARIUL, XI 324/₂₄. *Talhășuguri a țiganilor lăieși.* ib. I 255/₂₂, cf. IV 67/₅, X 181/₂₅. (Substantivat) Țigan de laie (cu feminin., rar:) **lăieșíță** = țigancă de laie. STAMATI, ap. CADE. *Un mare număr de lăieși domnești.* ib. VIII 133/₂₀. *Lăeșii schimbară câteva cuvinte într'o limbă necunoscută.* I. NEGRUZZI, III 60. *Ne întovărășim cu dânșii de frica lăieșilor din Ruginoasa.* CREANGĂ, A. 126, cf. 44. *Șetrași, ursari și lăieși și lingurari.* CONTEMPORANUL, II 693; — **lăiéț, -iáță** adj. = lăieș și **lăiéte** s. m. = țigan cu plete lungi și unsuroase, zlătar, țigan corturar. CIAUȘANU, GL. *Niște țigani de ăia lăieți.* ION CR. I 58, cf. ȘEZ. III 36/₁₈, POMPILIU, BIH., PAMFILE, I. C. *Se aduce așa de mult cu laiețele noastre de Paparude.* ODOBESCU, III 228; — (derivat din *lăieț)* **lăiețésc, -eáscă** = de țigan lăieț. *Soare românesc, Soare lăiețesc.* MAT. FOLC. I 564. (Substantivat) **lăieteáscа** = un joc popular din comuna Bistrița (jud. Mehedinți). NICULESCU-VARONE, D. 110.].

— Legătura etimologică cu rut., pol. *łaja* „haită de câni" (dela *lajati* „a lătra") e mai probabilă decât cu cuvântul *alaiu* (ȘIO.).

LĂIÉȘ adj. și s. m.
LĂIEȘÍȚĂ s. f.
LĂIÉȚ, -IÁȚĂ adj., subst.
LĂIÉTE s. m.
LĂIEȚÉSC, -EÁSCĂ adj., s. f.
} v. **laie.**

LÁINIC, -Ă subst. *Flâneur, fainéant, vagabond.* — (Mold.) Leneș, care umblă pe drumuri fără treabă, fără niciun rost și căpătâiu (PAMFILE, A., CREANGĂ, GL.), vagabond, haimana, pierdevară (PAMFILE, T. II), obraznic (ION CR. IV 85). *O mulțime de lainici încunjurau pe un Turc bătrân.* RALETTI, ap. TDRG. *Prietenul mieu Chiriac a lui Goian, un lainic și un pierde-vară ca și mine.* CREANGĂ, A. 16. *Mă uitam pe furiș la ușa mântuirii,... așteptând cu neastâmpăr să vie un lainic de școlar.* id. 5. [Verb: **lăinici** IV[a] intrans. și refl. = a umbla haimana, harhageaua (PAMFILE, T. II), fără nici un rost și căpătâiu; a se obrăznici, a se alinta (ION CR. IV 85). *Îmi place a lăinici pe uliță.* C. NEGRUZZI, I 320. *Striga jidanul și se lăinicea.* CONTEMPORANUL, III 163. *Ce te lăinicești așa, măi băiete?* = ce te obrăznicești, ce te alinți? ION CR. IV 85. | Abstract: **lăinicíe** s. f. = lenevie, trândăvie, hoinăreală.]

— Din rut. **lan** „vagabond, leneș" (cf. *lanec* „mișel, potlogar"), apropiat de *(țigan de) laie.*

LĂINICÍ vb. IV v. **láinic.**

LĂIÓR, -Ă adj.
LĂÍȚĂ adj. și s. f.
} v. **laiu.**

LĂITÁR s. a. *Serpentin* de l'alambic. — Răcitoare în care se scurge, se adună țuica din cazan. DENSUSIANU, Ț. H. 61. [Pronunț. *lăi-tar*].

— Din ung. **lajt** (germ. *Leite)* „un fel de bute lunguiață".

LĂIȚÁR s. a.
LĂIȚÚCĂ s. f.
} v. **laviță.**

LÁIU, -IE adj. *Noir, noirâtre, gris, grisâtre, grisonnant, gris-bleu.* — (Termen păstoresc. Despre lână sau despre țesături din lână de oaie) Negru (în opoziție cu „alb" sau „bălan"); (adesea) negru amestecat cu fire albe, cenușiu (CARDAȘ, C. P.), sur (ION CR. III 114); (pe alocurí confundat cu) vânăt (H. X 477); (despre oaie) cu lâna neagră (și bătută GR. S. VI, 63) s. sură, căruntă, nici albă, nici neagră (DIACONU, P. 37); cu capul sur (HERZ.-GHER., M. VII 4); (despre om) cărunt (CREANGĂ, GL.). *Numai o mănța laie nu s'au găsit* (a. 1839). STEFANELLI, D. C. 414. *Odată trimise Baba Dochie pe noră-sa cu niște lâni de oaie la râu, dar nu ca să le spele, ci să-i facă din lâni lăi (negre), lâni albe.* MARIAN, SE. II 122. *Un suman de mițe... ca să-l aibă de sărbători și unul lăiu să-l aibă de purtat.* id. NU. 142. — *Din care turmă? — Ia, din cele lăi.* CONTEMPORANUL, III 467. *Se fac multe giguri de sumani și lăi și de noaten, care se vând și pănură și cusute.* CREANGĂ, A. 47. *O oaie laie în deal sbiară.* PAMFILE, B. 15. *Amândoi obrajii lăi (cenușii).* ȘEZ. II 151. *Sumanul e în general negru („noaten" sau „lăi").* T. PAPAHAGI, I 16. *Caier lăiu sau sur.* ION CR. III 114. *Mioriță laie, Laie bucălaie.* ALECSANDRI, P. P. 1^{b}/$_{3-9}$. *Picior de oaie laie.* TEODORESCU, P. P. 510^{b}. *Berbec laie.* PĂSCULESCU, L. P. 65. *Aseară l-am văzut Cu cojocu 'mbăierat, Cu căciulă laie în cap.* HODOȘ, C. 48. *Dragu-mi-i oița laie.* ȘEZ. I 213/$_{1}$. *Cioban lău bucălău.* ib. III 140/$_{3}$, cf. DAN, P. 441. # **Că e laie, că-i bălaie** (CREANGĂ, P. 285) s. **Nici laie nici bălaie** (ZANNE, P. V 372) arată nedumerire, nepreciziune, nesiguranță, mediocritate. *Face din lână laie lână albă* arată dibăcia de a face lucruri peste putință. ib. III 204. Cf. GOROVEI, C. 56, ȘEZ. XXXI 189. ‖ Substantivat. *Laia* = nume de oaie. DENSUSIANU, Ț. H. 82, H. II 3, III 18. *Laia e* (oaia) *de tot neagră la lână.* LIUBAIANA, M. 112. [Pretutindeni se zice la feminin *laie;* la masculin se zice uneori tot *laie,* mai adesea *laiu,* dar și *lăiu* și *lău.* Pluralul e *lăi* pentru amândouă genurile; la feminin și *laie.* | Diminutive: **lăiór, -oáră** adj. TDRG.; — **lăiță** (pronunț. *lă-i-)* adj. („feminin dela *lău, lăiu*" PAMFILE, C. Ț.) și s. f. (ca nume de oaie DAMÉ, T. 82). | Verb (rar): **lăi** vb. IV^{a} refl. = (despre oi) a se face lăi, a încărunți. *Cârlanul oilor lăi se lăește în al treilea an* (Mold.) TDRG.]

— Din lat. **labes** „pată neagră". La origine substantiv, el s'a întrebuințat în funcțiune atributivă: *bucă laie* „bucă neagră ca o pată" (cf. bucălaie) se explică întocmai ca *față roză* „față roșie ca o roză". Nesiguranța în formarea masculinului (la origine: *obraz laie,* apoi *obraz laiu, lăiu* sau *lău)* e și ea o dovadă că avem a face la origine cu un substantiv. Prin păstorii români cuvântul s'a răspândit la popoarele vecine: alb. *llaj* „cu lână neagră și albă", fem. *llajë* (care ar putea veni și din lat. *labes),* sârb. *laja* „oaie s. capră cu semne albe s. negre", rut. *łajistyj* „negru", moravo-slovac *laja, lajka* „oaie cu lâna neagră amestecată cu alb", neogrec λάιου „oaie neagră". Cuvântul acesta, care lipsește la Istrieni și Megleniți, a înlocuit la Aromâni cu desăvârșire pe „negru", având și sensul figurat de „nenorocit, sărman, biet". S. Puşcariu, *Dacoromania* IV 720-735.

LÁIU, LÁIE adj. v. **laiu.**

LÁIZNĂ s. f. *Traverse.* — (Germanism în Munții Apuseni) Stinghie de lemn, leaț care se pune între picioarele mesei sau ale unui scaun spre a fi solid; p. ext. leaț (Crișcior). PAȘCA, GL.

— Din germ. **Leiste.** PAȘCA, GL.

LÁJĂ s. f. *Agio.* — (Ungurism, în Transilv.) Agio. DICȚ.

— Din ung. **lázsi,** idem (< it. *l'aggio).*

LALÁ s. f. (Bot.) v. **lalea.**

LĂLĂIÁLĂ s. f. v. **lălăi.**

LĂLĂÍ vb. IV^{a}. *Fredonner, bredouiller, crier.* — (Mold. și Transilv. de nord) A cânta o melodie fără cuvinte, pe silabele „la, la" (CREANGĂ, GL.), a fredona; a bâlbâi ceva fără înțeles, a cânta prost (ȘEZ. XXXII 173), a lărmui, a sbiera, a striga. *Lălăesc* = (lat.) lallo, modulor, cano; (germ.) singen, lullen, trillern, trällern. LB. *Tabăra se duce lălăind în chip avan.* COȘBUC, F. 67. *Veneam auzindu-i lălăind așa cu chef.* CREANGĂ, A. 54. *Glasul băicțesc... lălăia în tactul treptelor.* REBREANU, I 22. [Adjective: **lălăít, -ă, lălăitór, -oáre.** | Abstracte: **lălăít** s. a., **lălăíre** s. f. (LB.) = acțiunea de a lălăi: lărmuire, sbieret, strigare (VAIDA); — **lălăitúră** s. f. (LB.), **lălăiálă** s. f.]

— Onomatopee. (Cf. *la la,* lat. *lallo, -are,* grec. λαλεῖν, germ. *lallen).*

LĂLĂITÚRĂ s. f. v. **lălăi.**

LĂLĂ, -ÁIE adj., subst. v. **lălău.**

LALANGHÍTĂ s. f. (Cul.) *Gaufre, beignet.* — (Mold.) Un fel de omletă, un fel de plăcinte subțiri, ca niște clătite.

— Din n.-grec. λαλαγγῆτα, idem (< turc. *lalangha).*

LĂLĂU. -ÁIE adj., subst. v. **lălău.**

LĂLĂU, -ĂIE adj., subst. *Dégingandé, grand benêt.* — Adj. (Despre o persoană) Lungan (CIAUȘANU, V.), înalt și slab (ȘEZ. XXXI 11), cu pas larg și legănat (ib. IX 149), molatec (CREANGĂ, GL.), deșirat, desmățat (COSTINESCU), tontoroc, năvlec, la-mă-mamă, bătălău, nătăflete, gură-cască (CIAUȘANU, V.), debălăzat, bleg (PAMFILE, C. Ț.), prost, neghiob (id. T. II). *O slujnică urîtă și lălăie.* CARAGIALE, S. 89/$_{18}$. *Îmi plăceau fetele... fie micuțe, fie năltuțe, fie grăsuțe, fie slăbuțe..., fie lălăi.* TEODOREANU, M. II 152. *Avea... o fată balcâză și lălăie, de-ți era frică să înoptezi cu dânsa in casă.* CREANGĂ, A. 26. ‖ Substantivat: Om lălău. *Lălăii cască gura la mărfurile expuse.* C. NEGRUZZI, I 329. [Și: **lălăiu,-ie** adj., subst. ȘEZ. IX 149; **lălău,-áie** adj., subst.]

— Onomatopee, cf. pe de o parte: franc. (Lorena) *lalá,* prov. *lalo,* sp. *lelo,* prostănac, idiot (Meyer-Lübke, *Rom. Etym. Wört.* nr. 4860), pe de alta: pol. *lele* „om moale și prost", ceh. *lelek, lyla, loula* „prostănac", sârb. *lola* „om lung și slab" (CIHAC, II 169). Cf. lela.

LALEÁ s. f. (Bot.) 1°. *Tulipe* (Tulipa silvestris). 2°. *Gagée-jaune* (Gagea latea). 3°. *Chrysanthème des jardins* (Chrysanthemum coronarium). — (În Țara veche).

1°. Plantă ierboasă din familia liliaceelor, cu tulpina dreaptă și cu o singură floare mare și frumoasă de coloare galben-deschisă, care atârnă în jos, înainte de a se deschide. Crește prin fâne-

ţele din vii şi păduri în regiunea dealurilor. Se mai numeşte: l a l e a - d e - p ă d u r e, l a l e a g a l b e n ă, l a p t e l e - p a s ă r i i, t u l i p a, t u l i p a n(ă). PANŢU, PL. *Veţi găsi pe lângă toporaşi şi viorele, laleaua tulipa, astă floare ce a avut şi ea timpul măririi sale.* C. NEGRUZZI, I 97. *Sus pe culmea din faţă începeau să înflorească... turlele ca nişte lalele uriaşe cu potirul răsturnat.* BOTEZ, B. 115. *Frunza de lale albă pisată se pune la răni.* LEON, MED. 45. *Foaie verde şi-o lalea, Când eram în floarea mea, Sburam ca o turturea.* TEODORESCU, P. P. 280, BIBICESCU, P. P. 136, MATEESCU, R. 13, SEVASTOS, P. P. 41/7, VASILIU, C. 63, 163, ŞEZ. I 112b/25, II 218b/21, 212b, IV 130 b/2, V 89b/19, VII 41; H. I 119, II 79, 142, 207, III 226, IV 53, 84, XI 427, XVI 4, 103. ‖ S p e c i i: **Lalea pestriţă** a) Fritillaria imperialis: cu florile mari, roşii, galbene şi cu vergi albe sau roşu-brune; este originară din Persia şi se cultivă pentru florile sale frumoase. ib.; b) = b i b i l i c ă (Fritillaria Meleagris) ib.; c) Fritillaria tenella: cu florile la început plecate, gălbui şi cu pete brune; creşte prin fâneţele din păduri şi tufişuri. ib.; **lalele-de-grădină** s. **lalele-mari** = Tulipa-Oculis-solis. ib.

2°. (Mai ales la plural) Plantă originară din sudul Europei, cultivată prin grădini, crescând în tufe de 30-60 cm., cu flori frumoase galbene. PANŢU, PL.2, BORZA, BUL. GR. BOT. V. 55.

3°. L a p t e l e - p a s ă r e i. PANŢU, PL.2

[Şi: **leleà** s. f. *Foaie verde şi-o lelea.* MAT. FOLC. 21. Din cauza rimei şi: **lelie** s. f. *Foaie, foaie şi o lelie, D'aoleo, dragă Marie.* ib. 747; — **lalá** s. f. *Frunză verde de lalale, Se uita pe drum la vale.* ib. 1253. | A d j e c t i v: **laliu, -íe** = de coloarea lalelei. *Coloarea lalie se poate modifica într'un albastru de marină, punând în coloare... piatră-acră.* LUPESCU-PAMFILE, CR. 219.]

— Din turc. **lale,** idem (trecut şi la Bulgari: *lalé,* la Sârbi: *lále, lála* şi la Neogreci λαλὲς). Cf. CIHAC, II 589.

LALÍU, -ÍE adj. v. **lalea.**

LAMA s. m. art. *Lama.* — Preot sau călugăr budhist în Tibet şi în Mongolia. *Marele Lama* sau *Dalai-Lama* = şeful suprem religios (şi politic) al budhiştilor, cu reşedinţa în Tibet, considerat ca incarnaţia lui Budha. [Pluralul neobişnuit. Totuşi la ODOBESCU, II 201 găsim: *Aducând din Tibet preoţi sau lamai pentru instruirea poporului.*]

— *N.* din fr. (cuvânt de origine tibetană).

LÁMĂ s. f. 1°. *Lame.* 2°. *Lame* (de couteau).

1°. Foiţă, placă de metal subţire şi lată. *Ferestraiele se compun din o pânză (lamă) de oţel.* APOLZAN, U. 27. *Să punem în disoluţiune o lamă de cupru.* PONI, C. 23.

2°. Tăişul, limba, fierul unei arme tăioase (cuţit, sabie, etc.); s p e c. *lamă de ras* = foiţa de oţel care se introduce în aparatul de ras. *Introducea în gură... lama cuţitaşului...* I. TEODOREANU, M. II 202. *Duel cu lame ascuţite.* C. PETRESCU, C. V. 200. *Nu se poate importa ca o lamă de ras.* BOTEZ, B. 189.

[F a m i l i a: (< fr. *lamelle*) **lamélă** s. f. = foiţă de metal foarte subţire; — **lamelár, -ă** adj. = a cărui structură se prezintă sub formă de lamele; care se desface în lamele. *În ceea ce priveşte textura... mineralelor, ea poate fi: grăunţoasă..., lamelară, foioasă.* MURGOCI-LUDWIG, M. 41; — **lamelát, -ă** adj. = care are lamele, cu foiţe subţiri (ca de ex. partea interioară a pălăriei unor ciuperci); — **lamelifórm, -ă** adj. = în formă de lamelă.]

— *N.* din fr. **lame,** idem (< lat. *lamina).*

LÁMĂ s. f. (Zool.) *Lama.* — Animal rumegător care seamănă întrucâtva cu cămila, dar e mai mic şi e fără cocoaşă. Trăeşte în ţinuturile muntoase din America de sud, unde oamenii îl domesticesc şi îl cultivă pentru laptele, lâna şi carnea lui. *Şi încă trăiau lamile după atâta vreme...?* DRĂGHICI, R. 138. *Faţă de atâtea animale îmblânzite de locuitorii lumei vechi, în lumea nouă singurul animal mai de seamă a fost şi e până azi lama.* MEHEDINŢI, G. F. 186.

— *N.* din fr. **lama** (din span. *llama,* cuvânt de origină peruviană, dat acolo tuturor animalelor acoperite cu lână).

LĂMĂIE s. f. I. 1°. *Citron.* 2°. *(Couleur) citron.* 3°. *Citronnier.* II. 1°. *Sorte de haricot.* 2°. *Danse paysanne.*

I. 1°. Fructul lămâiului. *Să trimeţi v'o 8 sute de năramze* (= portocale) *...şi 35 de lămâi* (a. 1750). IORGA, S. D. XIII 55. *Şi i-am adus lămâi 3000* (a. 1765). ib. 77. *Zamă de alămâi* (a. 1794). BUL. COM. IST. IV 128. *Şi-au adus aminte de alămâi.* DRĂGHICI, R. 138. *Se leapădă' alămâia ce zama i s'a stors.* C. NEGRUZZI, II 240/10. *O felie de alămâie.* PAMFILE-LUPESCU, CR. 201. *Trei gutui şi trei lămâi.* TEODORESCU, P. P. 249b. *Trei alămâi.* ib. 291b. *Coajă de lămâie.* # *Unii gustă din lămâie şi altora li se strepezesc dinţii* (variantă: părinţii mănâncă aguridă şi copiilor li se strepezesc dinţii). ZANNE, P. I 202, cf. I 202, III 587, VI 134. *A tăia o alămâie* = a se băsi (Braşov). **Sare-de-lămâie,** cf. s a r e.

2°. A d j e c t i v. De coloarea lămâii coapte, galben deschis, l ă m â í i u. *Partea inferioară a pieptului* [acestei păsări] *şi pântecele* [este] *alămâiu.* MARIAN, O. I 387. *Pere alămâi: făinoase, galbene, dulci.* ŞEZ. V 68/21. *Cu... flori la pălărie, Una verde şi lămâie.* MAT. FOLC. 45.

3°. (Popular) Lămâiu. *Florile lămâiei.* ŢICHINDEAL, F. 270, cf. BIBICESCU, P. P. 21. *Frunză verde de-alămâie...* ŞEZ. XXI 81, cf. II 136b/21, I 210/24, DOINE 217/14. *Creangă... de-alămâie.* ŞEZ. I 115/27.

II. P. a n a l. 1°. Specie de fasole (probabil: galbenă). Pe la noi poporul numeşte un fel de fasole *alămâie,* deosebind-o de fasole grasă, cireaşă, hălăciugă, copăcel, oloagă, etc. (Vaslui). HEM. 686.

2°. (Mold. şi Dobrogea) Numele unui dans ţărănesc cu lăutari (PAMFILE, J. II), î n v ă r t i t ă (PĂRVESCU, H.). Danţul *alămâie* se joacă de flăcăi şi fete la hori şi nunţi, câte doi, făcându-se mai multe perechi. H. III 236, cf. SEVASTOS, N. 280/23.

[Plur. *-mâi.* | Şi: (Mold., Transilv.) **alămâie (alămăie)** s. f. LB. În sensul I 2° se întrebuinţează — rar — şi forma masculină: **lămâiu şi lămâu** MARIAN, CHROM. 53. | A d j e c t i v e: **(a)-lămâiiu, -íe** = de coloare lămâii coapte, galben deschis. MARIAN, CHROM. 53. *Flori lămâii.* GRECESCU, FL. 164; — **lămâiós, -ásă** = cu multă zeamă s. coajă de lămâie. | N o m e n a g e n t i s: (rar) **lămâiér** s. m. = vânzător de lămâi. *Porunci să nu mai umble niciun lămâier.* PANN, ap. TDRG. | D i m i n u t i v e: **lămâioáră** s. f. = a.) lămâie mică; b.) (Bot.) = mic arbust din familia labiatelor, cu flori foarte aromatice, originar din regiunea mediteraniană. La noi se cultivă ca plantă aromatică pentru trebuinţe culinare. Se mai numeşte: c i m b r u, c i m b r u - a d e v ă r a t, c i m -

bru-de-grădină, lămâiță. PANȚU, PL.;— **alămăioară** s. f. (Bot., Mold.) = gutuie. ȘĂINEANU, D. U.; **lămâișoară** (pronunț. *-mâ-i-*) s. f. = lămâie mică. DICȚ.;— **lămâiță** (pronunț. *-mâ-i-*) s. f. = 1.) (Cor.) Numele unui dans popular. NICULESCU-VARONE, D. 110; 2.) (Bot.) a.) mic arbore *(Lippia citriodora)* din familia verbenaceelor, cu florile mici, albe-trandafirii și cu niște frunze care răspândesc miros de lămâie când sunt frecate în mână. Este originară din America de sud (Buenos Ayres) și se cultivă prin casele oamenilor. PANȚU, PL.; b.) urechea babii *(Peziza venosa)* ib.; c.) sirinderică *(Philadelphus coronarius)* și lămâioară *(Thymus vulgaris)*. ib.; d.) hurmuz *(Symphoricarpus racemosus)* BORZA, BULET. GRĂD. BOT. V nr. 3-4 p. 68. *Foaie verde lămâiță.* MAT. FOLC. 189. *Îi miroase... buzele-a lămâiță.* BIBICESCU, P. P. 374. *O cracă de lămâiță* MUSCEL, 29, cf. SEVASTOS, P. P. 61/2, H. II 142, IV 83, VII 480.]

— Din gr. λειμόνι (cf. mlat. *limonia)*. Cf. limonadă.

LĂMÂIÉR s. m.
LĂMÂÍIU, -ÍE adj.
LĂMÂIOÁRĂ s. f.
LĂMÂIÓS, -OÁSĂ adj.
LĂMÂIȘOÁRĂ s. f.
LĂMÂÍȚĂ s. f.
LĂMĂIU, -IE adj.
} v. **lămâie.**

LĂMĂIU s. m. (Bot.) *Citronnier* (Citrus Limonium). — (Literar, cărturăresc) Pom originar din Asia, cultivat în țările calde pentru fructele lui (de coloare galbenă când sunt coapte) numite lămâi, a căror zeamă e foarte căutată pentru acreala ei și a căror coajă se întrebuințează în bucătărie pentru aroma ei plăcută. Floarea lămâiului, care trece drept simbol al curățeniei, e albă și bine mirositoare; lemnul lui se întrebuințează la fabricarea unor obiecte. Cf. lămâie (I 3°). *Pentru noi, cei mai cunoscuți reprezentanți ai arborilor din țările calde sunt portocalii și lămâii.* MEHEDINȚI, G. F. 174. [Șî: (Mold., Transilv.) **alămâiu** s. m.]

— Din **lămâie.**

LA-MĂ-MAMĂ
LĂ-MĂ-MAMĂ
} s. m. v. **la**[3].

LĂMĂU, -IE adj. v. **lămâie.**

LAMBÁ s. f. (Dulgh.) 1°. *Guillaume, bouvet.* 2°. *Feuillure, rainure.* — (În Țara veche).

1°. Un fel de rindea pentru lămbuit, adică pentru făcut scobituri pe muchea tocurilor de ușă sau fereastră (H. IV 255, cf. II 118, VIII 184, IX 439, X 506, XIV 308, XVI 134), lămbuitor, lambar.

2°. Scobitura făcută cu această unealtă. *Sânt rândele de scos lambe, altele de scobit blana.* DAMÉ, T. 115.

[Șî: **lámbă** s. f. POLIZU, COSTINESCU. | Derivat: (dela *lamba* 2°) **lambár (lămbár** H. XVI 97) s. a. = lamba (1°), lămbuitor, cf. ciubucar, mucher, gealău, buhaiu, robanc (revanc), cioplitor, broască, hâlcitor. PAMFILE, I. C. 120, cf. DAMÉ, T. 115, H. III 196, I 24, V 17.]

— Din turc. **lamba** idem. Cf. lămbui.

LÁMBĂ s. f. *Mancelle, attache* (fer, corde ou chaîne qui, dans la charrette, relie la tête de l'essieu à une partie de la flèche). — (În Țara veche; la car) Frânghia, fierul sau lanțul ce leagă crucile căruței la capătul osiei dinapoi. CREANGĂ, GL. Com. AR. TOMIAC, cf. H. II 88, 118, 186; III 30, 72; IV 75, 118; VII 390; X 479, 505, 507, 512, 539, XI 312. Se mai numește: (în)tinzători, vătraie (DAMÉ, T. 9), coardă (H. X 69), cruce (H. IX 466). *Lambi* = două lemne fixate unul în proțap și altul de-asupra inimei, de capul cărora se atârnă niște crâmpeie de lanț sau niște nuiele sucite (numite întinzători) până la capetele osiilor (Săcuieni, în Dâmbovița). H. IV 245. *Împăcat în sine, se prinse cu mâna de dricul carului, puse piciorul stâng pe lambă; icni odată și își făcu vânt d'asupra.* CONV. LIT. XLIV, vol. I 42. *Pune roata la loc, vără leuca, sucește lamba și-o strânge la scară.* CREANGĂ, P. 125. || (La sanie, jud. Neamț) Funie (numită și apărătoare, cetlău, gânj, legătură, lănțuș, prăjină s. vlăioagă) răsucită și strunită, cu care se ține legat proțapul de sanie. DAMÉ, T. 22. [Plur. *lambe* DAMÉ, T. 14 și *lămbi* H. II 81, *(lănghi)*, mai rar *lambi* DAMÉ, T. 14, *(langhi* H. III 72). | Șî: **lámpă** s. f. H. 266, IV 19.]

— Din rut. (polon) **lanwa,** idem (din mediogerm. *Lanne)* BALKAN-ARCHIV, I 165.

LÁMBĂ s. f. v. **lampă** și **lamba.**

LAMBÁR, LĂMBÁR s. a. (Dulgh.) v. **lamba.**

LAMBRÍU s. a. *Lambris.* — Placă de lemn, de marmoră, etc., cu care se căptușesc pereții în interiorul unei săli, locuințe, etc. *Subțiarea tablelor ...dela uși, dulapuri, lambriuri...* APOLZAN, U. 14. [Plur. *-briuri*].

— *N.* din fr.

LĂMBUÍ vb. IV[a] (Dulgh.) 1°. *Feuiller, rainer.* 2°. *Emboîter.* — (În Țara veche).

1°. A face — în lung — cu lambaua, scobituri pe muchea unui lemn (cum ar fi la tocurile de ușă, fereastră, etc.), spre a-l face să se îmbuce cu alt lemn, a fălțui. [Gura de broască] *se întrebuințează pentru a curăți și lămbui („fălzui") lemnele în unghiuri drepte și oblice.* APOLZAN, U. 11.

2°. A îmbuca, a împreuna două lemne (scânduri) printr'o crestătură. COSTINESCU.

[Adjectiv: **lămbuít, -ă** (ad 2°). *Scânduri care trebue să fie bine lămbuite una într'alta.* COD. SILVIC 26. | Instrument: **lămbuitór** s. a. = lamba (1°), lambar. DAMÉ, T. 115, cf. PAMFILE, I. C. 120; APOLZAN, U. 13, H. VII 227. *Lămbuitor fix, lămbuitor oblic, lămbuitor schimbător.* APOLZAN, U. 14 și 15. | Abstracte: **lămbuíre** s. f., **lămbuít** s. a. = acțiunea de a lămbui; **lămbuiálă** s. f. = lămbuire; lamba (2°) *Lămbuielile mai adânci...* H. IV 225].

— Derivat din **lamba,** cu suf. **-ui.**

LĂMBUIÁLĂ s. f. (Dulgh.)
LĂMBUITÓR s. m. (Dulgh.)
} v. **lămbui.**

LAMÉLĂ s. f.
LAMELÁR, -Ă adj.
LAMELÁT, -Ă adj.
LAMELIFÓRM, -Ă adj.
} v. **lamă.**[1]

LAMENTÁ vb. I[a] refl. *Lamenter.* — A (se) boci,

a (se) tângui (STAMATI), a se căina, a se văita. *Când natura nu se supune, vă miraţi, vă lamentaţi şi vă revoltaţi.* C. PETRESCU, Î. II 88, cf. C. V. 51. | (Neobişnuit: i n t r a n s.) *Mirele răpeşte mireasa, iar muerile lamentează astfel:* ... MARIAN, NU. 491. [A d j e c t i v: (< fr. *lamentable)* **lamentábil, -ă** adj. = (vrednic) de plâns, care inspiră milă; p. e x t. foarte rău. *Avem nu mai puţin de douăzeci şi două de lamentabile stihuri.* IORGA, L. II 597. | A b s t r a c t e: **lamentáre** s. f., (fr. *lamentation*, lat. *lamentatio)* **lamentáţie** s. f. şi **lamentaţiúne** s. f. = tânguire, bocire, văicăreală. *Aşterne pe lamentaţii fără originalitate un veşmânt minunat de fraze bogate.* IORGA, L. I 542. *Lamentările în care crescuse...* C. PETRESCU, C. V. 226.]

— *N.* din fr. (lat. **lamentor, -ari).**

LAMENTÁBIL, -Ă adj.
LAMENTÁŢIE s. f.
LAMENTAŢIÚNE s. f.
} v. **lamenta.**

LAMINÁ vb. I[a] *Laminer.* — A transforma un metal în lame, în foi. [A d j e c t i v: **laminát, -ă.** *Fier laminat.* | A b s t r a c t: **lamináre** s. f. | I n s t r u m e n t: (fr. *laminoir)* **laminór** s. a. = maşină care reduce o masă metalică în lame (trecând-o prin două cilindre de oţel tare, care se învârtesc în sens contrariu).]

LAMINÓR s. a. v. **lamina.**

LÁMOSTE s. f. (Patol. pop.) 1°. *Diarrhée infantile.* 2°. Formule magique pour guérir cette maladie.

1°.Diaree, ieşire-afară, urdinare cu sânge şi colice la copii. Bolnavul de *lamoste* varsă, are diaree (urdinare) şi corpul i se moleşeşte ca o cârpă. GRIGORIU-RIGO, M. I 97. *Lamoste dela cocoşi, Lamoste dela cântatul cocoşilor* (Descântec). MAT. FOLC. I 645.

2°. Descântec pentru vindecarea acestei boale. *Cu rădăcină de odoleon moaşele mai iscusite fac un cântec numit lamoste.* LEON, MED. 53.

[V e r b: **lămostí** IV[a] = a îmbolnăvi un copil de lamoste. *Să nu-l mai lămostiţi, Să nu-l mai moleşiţi.* GR. S. VI 101; (cu p a r t. - a d j.) **lămostit, -ă** = bolnav de lamoste. *Copil lămostit, cu urdinare şi vărsături, se vindecă cu rută.* LEON, MED. 135.]

— Dintr'un slav **lamosti* dela *lamati* „a frânge" (cf. pol. *lamanje* „dureri în corp", rus. *lamota* „dureri în membrele corpului"). Cf. CIHAC, II 165.

LĂMOSTÍ vb. IV[a] v. **lamoste.**

LÁMPĂ s. f. v. **lambă.**

LÁMPĂ s. f. 1°. *Lampe.* 2°. *Lanterne.*

1°. Aparat de luminat constând dintr'un vas („glob") în care se pune un lichid combustibil (petrol, uleiu, etc.), iar în acesta un fitil care se poate aprinde la capătul din afară. Cf. o p a i ţ, f e l i n a r, l ă m p a ş, c a n d e l ă. *Lampa constă din:* s t i c l ă s. c i l i n d r u, m a ş i n ă cu p ă l ă r i e, b ă ş i c ă sau p l e a s c ă şi f i t i l. Cf. PAMFILE, I. C. 59. Ea poate avea şi un glob (de sticlă, faianţă, etc. care acopere cilindrul. *Lampe* = ung. lampa. VISKO, CÂMP. 221. (Fr.) *lampe* = un fel de candelă mare. VALJAN, 70. *Aprinzând lampa, m'am culcat.* C. NEGRUZZI, I 294. *Lampele-s aprinse.* ALECSANDRI, P. III 3. *Vioriul glob al lampei.* EMINESCU, P. 252. *Băşica lămpii a crăpat, gazul s'a împrăştiat şi a luat foc.* BOTEZ, B. 72. *O lampă a filat o clipă.* TEODOREANU, M. II 183. *Lampă de masă:* cu picior, de pus pe masă. *Lampă de tavan* s. *cu hârzob* (HERZ.-GHER., M. VII 11) : atârnată de tavan, care se poate „trage" sau „ridica" cu ajutorul unui lanţ. || P. a n a l. Orice aparat de luminat. *Lămpi electrice, de acetilină. Lampă de cvarţ:* cu care se produc raze ultraviolete. | P. e x t. Aparat în care se găseşte un recipient ca al lampei de petrol şi care se întrebuinţează la încălzit s. la fiert (apă, lapte, ceaiu, etc.).

2°. (Transilv.; şi subt forma *lampă de mână)* Felinar (CABA, SĂL.).

[Plur. *lămpi* şi (învechit) *lampe.* | Şi: **leámpă** s. f. HERZ.-GHER., M. VII 11; (< neogr. λάμπα) **lămbă** s. f. GR. S. V 121, (Vâlcea) DR. VI 473. H. IX 87, (cu plur. *lănghi)* PAMFILE, I C. 59; (< germ.) **lámpăn** = lampă cu gaz ce se pune la căruţe ca să lumineze în drumuri de noapte (Jina, în Transilv. GR. S. VI 239), f e l i n a r, | N u m e d e a g e n ţ i (în Ţara veche): **lampagíu** s. m. = cel care aprinde lămpile de pe străzi; — (fr. *lampiste)* **lampíst** s. m. = negustor de lămpi; (la stabilimente mari) persoana însărcinată cu îngrijirea şi aprinderea lămpilor. | D i m i n u t i v e: **lămpşoáră** s. f. CARAGIALE, ap. CADE.; **lămpuşoáră** s. f.; **lămpúţă** *(leampuţă)* s. f. HERZ.-GHER., M. VII 11; **lămpíţă** s. f. *Am pornit-o prin beznă cu lămpiţa mea electrică.* BOTEZ, B. 52.]

— Neologism intrat pe diferite căi: din franţuzeşte **lampe** (în Ţara veche), din nemţeşte **Lampe** (în Ţara veche, Transilv. şi Bucov.), din rus. **lampa** (în Basar. şi, în parte, în Mold.), din ungureşte **lámpa** (în Transilv.) şi din neo-gr. λαμπα (în Muntenia). Cf. l ă m p a ş, l a m p a d ă.

LÁMPADĂ † *Torche.* — (Latinism la scriitorii ardeleni dela începutul sec. al XIX-lea). Torţă. *Având cu sine lampade şi făclii aprinse...* ŞINCAI, HR. II 39/35. *Descoperind lămpadele aprinse Înaintară în şiraguri strinse.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 257. [Şi: **lămpádă** † s. f.]

— *N.* din lat. **lampada** (variantă dela *lampas* < gr. λαμπάς, -άδος), idem. Cf. l a m p ă, l a m p a d a r, l ă m p a ş.

LÁMPÁDĂ † s. f. v. **lampadă.**

LAMPADÁR s. a. *Lampadaire.* — Suport vertical, în formă de picior, pe care se aplică una sau mai multe lămpi, cf. c a n d e l a b r u. *În loc de lampadariu şi lampe, teatrul era peste tot iluminat cu lumânări de seu.* FILIMON, C. II 601. *Superbe lampadare veneţiene.* UNIVERSUL, a. 1930, 22 Noembrie.

— *N.* din fr. Cf. l a m p ă, l a m p a d ă, l ă m p a ş.

LAMPAGÍU s. m.
LÁMPĂN s. a.
} v. **lampă.**

LAMPÁNT, -Ă adj. *Lampant.* — (Despre petrol) Limpede, purificat prin distilare.

— *N.* din fr. (din prov. *lampa* „a străluci").

LAMPÁS s. a. (Armată) *Lampas.* — Fâşie de postav roşu sau de altă coloare vie, cusută de-a-lungul pantalonilor ofiţereşti. *Un căpitan cu lampasuri albastre.* BOTEZ, B. 5. [Plur. *-pasuri.* | Şi: **lampáz** s. a. *Jambierele... gâtuiau pe pulpă pantalonii cu lampaz.* C. PETRESCU, Î. II 70; **lampástru** s. a. TDRG.]

— *N.* din rus. **lampásŭ,** germ. **Lampass(e)** sau fr. **lampas.**

LĂMPÁȘ s. a. 1°. *Lampe, quinquet, lanterne.* 2°. *Fleur de pissenlit épanouie.* — (Transilv.).

1°. Felinar (LB., ION CR. II 219, VAIDA), lampă de mână (GR. S. VI 293). *Lempash.* ANON. CAR. *Le văd pe rând cutreirând stradele goale la lumina unui lămpaș sau felinar.* IORGA, N. R. A. I 361. *Pe invitați îi cunoștea după lămpașele or felinarele eu care venia.* PITIȘ, ȘCH. 107. *Umblă moartea prin grădină Cu lampaș și cu lumină.* MARIAN, î. 282, cf. PĂCALĂ, M. R. 429. || Atributiv și predicativ servește spre a arăta un fel de superlativ al adjectivului flămând (propriu: Gol pe dinăuntru ca un felinar"). *A postit o săptămână și acum e lămpaș* = lihnit de foame (Brașov).

2°. (Bot.) Inflorescența în formă de glob a păpădiei (Taraxacum officinale) în stadiul de fructificație, felinarul-furnicii (Brașov). Com. C. LACEA.

[Diminutive (ad 1°): **lămpășél** s. a. *Lempeshel.* ANON. CAR. 350, LB.; **lămpășúț** s. a. LB.]

— Din ung. **lámpás**, idem.

LĂMPĂȘÉL s. a. v. **lămpaș.**

LAMPÁSTRU s. a. (Armată) v. **lampas.**

LĂMPĂȘÚȚ s. a. v. **lămpaș.**

LAMPÁZ s. a. (Armată) v. **lampas.**

LAMPIÓN s. a. *Lampion.* — Un fel de felinar făcut din hârtie colorată și transparentă, întrebuințat la iluminat, lanternă venețiană. *Copacii îi decorează cu trandafiri de hârtie și lampioane tricolore.* TEODOREANU, M. II 75. *Programul afișat în atâtea culori cu fanfare și cu lampioane.* P. ȘEICARU, CURENTUL, a. 1930, 17 Sept. [Pronunț. *-pi-on*].

— *N.* din fr. (< ital. *lampione*, propriu: „lampă mare").

LAMPÍST s. m.
LĂMPÍȚĂ s. f.
LĂMPȘOÁRĂ s. f. } v. **lampă.**

LĂMPÚȘ s. a. *Jeune pousse* de saule. — Mlădiță tânără de un an ce iese din salcie, din salcâm, etc. și care se tunde primăvara. *Am tăiat crăngile sălciilor, dar n'au ieșit lămpușe, că s'au uscat* (Perșani). ȚARA OLTULUI, III.

— Cf. ung. *lompos* „care atârnă".

LĂMPUȘOÁRĂ s. f.
LĂMPÚȚĂ s. f. } v. **lampă.**

LÁMURĂ s. f. 1°. *Pur, véritable. Vrai.* 2°. *Le meilleur, la fleur, la crême.*

1°. (Atributiv pe lângă „aur", „argint", p. ext. „apă") Curat, pur, adevărat, prisne. *7000 de talanți de argint lămură* ἀργυρίου δοκίμου). BIBLIA (1688) 307, cf. 314. *Doi stâlpi sânt acolo, unul de aur lamură, altul de izmarand.* HERODOT, 108, cf. 21. *În apa lamură... păstrăvii... nu mai conteneau cu joaca.* PLOPȘOR, C. 60. || Adv. *Vorbește lamură* = curat, adevărat. VÂRCOL, V.

2°. Partea cea mai curată, mai aleasă s. mai fină a unui lucru, frunte, floare (LB.); spec. partea aleasă, curată, dintr'un minereu s. din ceara brută (com. M. OLMAZU), cel mai subțire praf de făină (CHIRIȚESCU, GR. 251); fig. esență, elită. *Lamura.* ANON. CAR. *Și-l ferecă pre el* (= scaunul) *cu aur de lamură.* BIBLIA (1688), ap. TDRG. *Lamur'a mierii.* COȘBUC, Æ. 21/21. *Lamura grâului.* BARCIANU. *Lamură curată de Român.* JIPESCU, O. 85. *Lamura* a fost numele unei reviste românești.

[Pluralul neobișnuit. Totuși trebue să existe și un plural *lămuri*, din care s'a format singularul analog **lămură** s. f. *Cumpără diobu' ăsta de groscior* (= smântână), *că-i numai lămură* (Abrud). VICIU, GL. | În sensul 1°, și: **lámur, -ă** adj. *Aur lamur.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. || Adjectiv: **lămurátic, -ă** adj. = de lamură, curat, fin. *Moldovenii totdeauna secera grâul și pe toate celelalte până când sânt lămuratice și curate.* I. IONESCU, C. 127].

— Din lat. **lamina, -am** „bară s. placă de aur, de argint, etc.". Cf. LB., TDRG. (Prin disimilarea lui *m-n* în *m-r*, ca în *numere* < *nomina*, *număr* < *nomino*, s'a născut mai întâi forma **lamere*, iar din aceasta *lamure*, ca *lature* < *latera*, *țermure* < *termina*. Dela acest plural *lamure* s'a format noul singular *lamură*. Nu trebue deci să plecăm nici dela **lamula*, care ar fi forma mai veche a lui *lamella*, cf. G. Giuglea, *Cercetări lexicografice* p. 14, nici dela *lamnula*, diminutivul lui *lamna* = *lamina*, cum propune I. A. Candrea în *Dicț. encicl.*, căci acesta ar fi dat **launură*). Cf. dubletul lamă și derivatul lămuri.

LÁMURĂ s. f. v. **ramură.**

LĂMURĂ s. f. v. **lamură.**

LĂMURÁT, -Ă adj. v. **lămuri.**

LĂMURÁTIC, -Ă adj. v. **lamură.**

LĂMURÍ vb. IV[a]. 1°. *Purifier, raffiner.* 2°. *Préciser, fixer; éclairer; s'éclairer, s'élucider.* 3°. *Expliquer.* 4°. *Distinguer, apercevoir.*

1°. Trans. (Despre metale, etc.) A curăți prin foc de corpurile necurate; p. gener. a curăți, a limpezi, a purifica. *Ca aurul în ulcea i-au lămurit.* MINEIUL (1776) 154²/₁. *În cuptoriul înfrânării ți-ai lămurit trupul.* ib. 45¹/₂. *Argintarul lucrează argintul lămurindu-l prin foc cu plumb, care trage arama.* I. IONESCU, M. 714. *Unii vântură vravul cu lopata, alții îl lămuresc pe cel picat din vânt cu felczeu' de pleavă.* id. C. 187. || Refl. A se face curat, a se curăți, a se limpezi, a se purifica. *Materia cea groasă, amară și sărată, ca printr'un limbic se lămurește.* CANTEMIR, IST. 140. *Să se lămurească prin foc de fărădelegea lor.* C. NEGRUZZI, I 232. *Aurul se lămurește în foc.* ZANNE, P. I 116.

2°. P. ext. Trans. (fact.) A face să se distingă, să se deosebească, să se vadă limpede, deslușit, a desluși. *Au lămurit hotarul acestui loc.* LET. III 171/6. *Noi cu multă osteneală le-am desbătut și le-am lămurit* [moșiile]. URICARIUL, X 235/17. || Fig. A limpezi, a clarifica. *Conversația ...slujaște a lămuri ideile noastre.* MARCOVICI, C. 38/10. *Iată accea ce ne va lămuri asupra misterioasei dame.* C. NEGRUZZI, I 45. *Nu știu eu bine să lămuresc aceste idei.* ODOBESCU, II 128/1. || Refl. A se desluși, a se distinge, a se arăta limpede, clar, a se limpezi, a se clarifica. *Unul una, altul alta răspunzând, se lămurește lucrul.* LET. I 285/23. *Să se lămurească toate semile și să se strângă toate rămășițurile în Vistieria.* MAG. IST. IV 120/19. *Acest privileghiu... sângur de sine se lămurește din însuși glăsuirea sa.* URICARIUL, IV 187/8. *S'au lămurit că locuința lui era așezată în cel mai sterp loc.* DRĂGHICI, R. 155. *Ideile se*

curăță și se lămuresc trecând prin leuzele noastre. MARCOVICI, C. 39/7. *C'o singură ochire să poate lămuri.* C. NEGRUZZI, II 262/5. *Luna iese 'ntreagă ...lumina-i dulce tot mai mult se lămurește.* EMINESCU, P. 253. *Având trebuință a ne lămuri asupra ortografiei...* MAIORESCU, CR. I 365. *Încetul cu încetul însă gândurile s'au lămurit.* SLAVICI, N. II 89. *Se înflăcăra răsăritul tot mai tare și târgul se lămurea negru pe vălvoarea zării.* SADOVEANU, M. 198.

3°. (Complementul la acuzativ s. — mai rar — la dativ e o persoană) A explica. *Lamuriți-mi, cum să urmăm?* DRĂGHICI, R. 109. *Lămurește-ne, ce să facem?* || Refl. A se explica. *Uite ce e, și să ne lămurim!* C. PETRESCU, C. V. 134.

4°. Trans. A distinge cu privirea, a zări. *În mijlocul satului lămuri școala.* D. STĂNOIU, C. 41.

[Și: **lămură** † vb. I[a]. *Hierul (= fierul) ce lămura* [faurarul]. HERODOT, 28. | Adjective: **lămurít** (cu negativul **nelămurit**), **-ă** = curățit, limpezit, purificat; clarificat, deslușit, limpezit, explicat, clar, limpede. (Ad 1°) *Argintul lămuritŭ iaste cuvântul lu Dumnezeu.* CORESI, EV. 318/5; cf. DOSOFTEIU, PS. 38. *Tăia iarăși bani de argint lămurit.* HERODOT, 262. *Argintul cel cu foc lămurit.* BIBLIA (1688) 372/2. *Laptele cel lămurit.* MINEIUL (1776) 148[1]/2. *O fântână cu apă vie și cu ghizdele albe și lămurite ca cristalul.* SEVASTOS, N. 225/32. (Ad 2°) *Izvod lămurit să arate la domnie...* URICARIUL, I 66/17. *Evoluțiile istorice ale Românilor se fac mai lămurite.* BĂLCESCU, M. V. 7/30. (Adv.) *Într'această hartă se arată locurile mai lămurit.* DRĂGHICI, R. 19. *Grăesc mai lămurit.* id. ib. 117. *Trăsuri* [ale feții] *bine lămurite.* ODOBESCU, I 24/10. *Pravilile se cuvine a fi cu cea mai lămurită glăsuire.* PRAVILA (1814) IX. *S'au socotit... bătrânii... să fie lămuriți.* URICARIUL XIX 37. *Să-și facă o idee lămurită de sine însuși.* MARCOVICI, C. 11/1. *Adevăruri lămurite.* I. IONESCU, C. VI. *Să-i dea mai lămurit răspuns.* C. NEGRUZZI, I 197. *Hotărîrea împărătesei era lămurită.* ISPIRESCU, L. 307; — (în poezia populară cu caracter mistic) **lămurát, -ă.** *Să rămână curat, Lămurat, Cum Dumnezeu l-o dat.* MARIAN, D. 34, 39, 125; — **lămuritór, -oáre** adj. = curățitor, limpezitor, purificator; care lămurește, care deslușește, care clarifică. *Dovezi lămuritoare.* DONICI, F. 44. *Lămuritoare cuvinte de dreptate.* C. NEGRUZZI, II 297. | Abstract: **lămurire** s. f. = acțiunea de a lămuri; limpezire, curățire, purificare; claritate, deslușire, explicațiune. **Cu lămurire** loc. adv. = în mod lămurit, clar, limpede. *Urmează a se face socotelile tovărășiei cu multă lămurire.* PRAVILA (1814) 87. *Am văzut cu lămurire.* URICARIUL, I 216/2. *Acest adevăr rămâne cu lămurirea cuvenită.* I. IONESCU, C. 243. *Trebue să dăm mai întâi o lămurire despre acest rege.* C. NEGRUZZI, I. 177. *Să aibă la cine alerga la lămuriri, când lecția ar fi fost prea grea.* G. VIFOR, LUC. IV 309. (Învechit) *Lămurire a socotelelor* = lichidare. PONTBRIANT, BARCIANU. *Despre Bârlad... iarăși avem prețioase lămuriri.* BOGDAN, C. M. 2.].

— Derivat din **lamură**[1].

LĂMÚSTIE s. f. *Multitude, foule.* — (Transilv.) Mulțime mare. *Lămustie* = numeroasă furnicie. PRALE (1827). ap. CA. 659. *Au fost o lămustie de oameni* (Oravița). Com. COCA. — Cf. hălămuște.

LAN s. a. I. 1°. *Chaîne.* 2°. *Corde* qui sert à rattacher au timon les palonniers pour les chevaux de volée. II. Grande pièce de terre portant la même semence, *champs.*

I. (Oltenia) 1°. Lanț. *Un lan de fier pentru car* (Vâlcea). ȘEZ. III 74/31.

2°. Funia ce se leagă de oiștea unei trăsuri ca să ție crucea la care se pun caii înaintași. BARONZI, L. I 111/19; cf. DAMÉ, T. 36.

II. Câmp lucrat (H. X 356) de o întindere mare (HERZ-GHER., M. VII 4), pământ semănat (H. X 77) cu același fel de bucate, ogor (ALECSANDRI, T. 1765) întins, cf. curea, lanț, arătură, tablă. *S'au pus o piatră și... peste lan,... altă piatră.* URICARIUL, VII 17/33. *Verzeala și veselia unui lan boronit.* I. IONESCU, C. 28. *Arau lanuri câte vezi cu ochii.* C. NEGRUZZI, I 246. *Lan de popușoiu.* ALECSANDRI, T. 703. *Valurile verzi de grâne legănându-se pe lanuri.* EMINESCU, P. 236. *Niște lanuri frumoase de grâu, care dă în copt?* CREANGĂ, P. 155. *Lanuri de secară.* TEODORESCU, P. P. 284. *Secerâ trei fete la un lan de grâu.* SBIERA, P. 107/30. *Eram pe un lan mare și frumos.* ȘEZ. II 161/19. *Lanuri verzi.* SEVASTOS, P. P. 267/17. *Bate piatra lanurile.* ȘEZ. III 200/14.

[Plur. *lanuri.* | Și: (ad I 2°) **lână** = stinghia de jos a jugului. Cele două jâgle țin *lana.* Ea mai este și la căruță, înainte, și la car, la mijloc, ținând vătraiele (= scările). (Boureni în Dolj). ION CR. III 347].

— Din slav. **lanŭ** „lanț" (neatestat în sensul acesta, dar care a trebuit să existe — poate la Slavii desnaționalizați de Români în Nordul Dunării), din care sârb. *lanac* e un derivat. În înțelesul II cuvântul e împrumutat din rut. **lan,** idem. Întinderea de pământ s'a numit astfel după „lanțul" cu care se măsura, cf. funie, curea, prăjină de pământ și chiar un lanț de pământ.

LÂNĂ s. f. v. **lan.**

LÂNĂ s. f. *Laine; toison.* — Părul lung și moale, care acopere corpul unor animale și mai ales al oilor (berbecilor, mieilor). *Lână* se numește acest păr și când e pe oaie și după ce s'a tuns și a fost lucrată. Oile se tund când încep să năpârlească, când adică loloațele (lațele, flinticurile s. flintoacele) se prind prin spini, după ce oile împăiază. Înainte de a se tunde de tot, oaia se suvintrează, adică se tunde numai pe burtă, piept, picioare și coadă. Lâna tunsă astfel se numește suvintreturĂ, floci și dupi. Unii tund oile și toamna, pe subt coadă și pe picioarele dindărăt. Această tundere se numește tușinare, iar lâna tunsă astfel tușină. După coloarea naturală, *lâna* e albă, brumărie, căprie, laie, neagră, săină, sârbă (= cafenie), sură, vânătă. După ce s'a tuns, *lâna* se spală. Grăsimea lipicioasă care se alege la spălat se numește usuc (ursuc, suc). *Lâna* spălată se scarmănă (carmănă) și se piaptănă. Firele lungi se numesc păr, calitatea mijlocie miezură, firele mai scurte canură, iar rămășițele (sau lâna tunsă de la coadă) codină. Ceea ce rămâne în pieptene se numește buci. Lâna rămasă dela cojocari se numește furda. După felul oilor, se distinge lâna *țigaie:* fină, subțire și moale; *țurcană:* cu firul scurt și mai aspru; *stogoșă:* de calitate mijlocie; *hăbuceasă:* mai lungă decât țigaia, dar mai aspră și mai firoasă (H. II 136). *Lâna* pieptănată se face caier și se toarce (cf. furcă, fus), se rășchie s. se rășchiază (cf. bucată, căleapă, scul, jirebie), se deapănă (cf. ghem), adesea se văpsește (boiește, colorează), se urzește și se țese. *Lina* = lat. lana. LEX. MARS. 222.

Oile... lână dau. CORESI, EV. 38/38. *Strângând și lâna s'au apucat de lucrul postavului.* LET. III 263/21. *O legăm cu un peatec de lână sau de piale.* CALENDARIU (1814) 179/14. *Părul* [lame]*lor îl întrebuința ca lâna, pentru straie.* DRĂGHICI, R. 65. *Dintr'un fuior de o lână ca argintul torcea un fir.* EMINESCU, N. 8. *Produceau o cantitate imensă de piei, blăni..., lânuri pentru diferite întrebuințări...* BOGDAN, C. M. 12. *Mânile albe, cu degete fine petreceau pe pânzături acul cu lânuri colorate.* SADOVEANU, P. 26. *Mielul se făcuse mare. Acum îi aduse două lâne.* ISPIRESCU, L. 209. *Lânuri boite fel de fel pentru scoarțe și lăicere.* CREANGĂ, A. 96. *Lâna oilor.* ȘEZ. II 194. *Un ghem de lână.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 461. *Harnică-i nevasta mea, Că'ntr'o lună Toarce-o lână.* ib. 457. *O'ndrugă ca lâna.* ib. 452. *Din cincisprezece lâni Mi-a făcut mănuși în mâni.* BIBICESCU, P. P. 186. # *A cere lână de la broască* = a cere un lucru care nu se află (cf. planta *lâna-broaștei).* ZANNE, I 338, cf. III 203, 204, V 333. 368. || (Literar, după germ *goldenes Fliess)* **Lâna de aur** = cea mai înaltă decorație din Austria și Spania, instituită de Filip cel Bun în 1429. | Loc. adj. **De lână** = făcut din lână. *Metanii de lână.* C. NEGRUZZI, I 160. *Haine, ciorapi de lână.* || Fig. Păr des și moale pe capul omului (cf. HERZ.-GHER., M. 15); puf moale pe frunzele s. cotoarele unor plante (cf. lâna-caprelor); un fel de mușchiu, de „mâtreață" care acopere uneori brazii (cf. DIACONU, P. 46). || Compuse: (Bot.) **Lâna-broaștei** = mătasea-broaștei *(Zygnema* Ag. și *Spirogyra* Link.) PANȚU, PL. *Acum se ridică peste suprafață, printre alge (lâna broaștei) vârfurile brazilor uscați.* MOLDOVAN. Ț. N. 288. **Lâna-caprelor** = plantă acoperită cu perișori albi și deși, care crește pe stânci calcaroase și prin pășuni pietroase. ib. **Lâna-apei** = flanelle d'eau. DAMÉ, T. 186. **Lâna oaiei.** H. XII 170. [Cuvântul se întrebuințează de obiceiu la singular, însemnând tot părul de pe o oaie netuns s. după ce s'a tuns și s'a tors. Pluralul *lâne* sau *lâni* însemnează cantitatea de lână tunsă de pe mai multe oi, uneori și varietăți de lână (HERZ.-GHER., M. VII 15), în care sens se întrebuințează de obiceiu pluralul **lânuri** sau colectivele: **lânéturi** s. f. plur. s. **lânéț(e)** s. f. plur. și **lânéțuri** s. f. plur. = tot soiul de lânuri (mai ales colorate). ȘEZ. III 20. *Șandramale... pline cu lâneturi [și] cu piei de tot felul.* E. GRIGOROVIȚA, ap. CADE. *Lânețele... în aceste flori... nu-și pierd niciodată fața.* MARIAN, CR. 29. *Dacă coloarea n'a ieșit frumoasă, lânețele se usucă.* PAMFILE-LUPESCU, CR. 24. *Deasupra cămășei pun o bondiță cusută cu lânețuri.* SEVASTOS, N. 90/12. *Ține între umere un suman cusut cu lânețe.* id. 90/17. **Mai rar** se întrebuințează și singularul **lâneață** s. f. = lână, strămătură. *Îl leagă cu un fir de lâneață roșie.* GOROVEI, CR. 4203. | Adjectiv: (lat. *lanosus,-a,-um*) **lânós, -oásă** = cu multă lână, încărcat de lână; ca lâna, de felul lânei (HERZ.-GHER., M. VII 15), (despre plante) acoperit cu un puf care seamănă cu lâna. *O mioriță lânoasă.* ODOBESCU, I 215. *Lânoasele oi.* COȘBUC, Æ 64/22. *Filamentele staminelor nude fără peri lânoși.* GRECESCU, FL. 16. *Oi lânoase.* MARIAN, S. I 171, cf. ȘEZ. III 9/11, ZANNE, P. I 498, 570; (cu verbul) **lânoși** IV^{a} = a scoate părul s. lâna pe suprafața unei materii. COSTINESCU. | Diminutive: **lânică** s. f. (pl. *-nicuri)* = fir de lână în diferite colori pentru brodat; canva (PAMFILE, J. III). *Filoftia învăța cusătura cu tiriplic alb, cu arniciu roșu și cu lânicuri în fel de fel de fețe.* SĂM. IV 845. *Batistă... cusută frumos cu flori de arniciu sau lânicuri.* MUSCEL, 5, cf. H. IV 11, 87; — **lânúță** s. f. = lână frumoasă. *Lânuța Poleită cu argint Varsă rază pe pământ.* DR. V 530; — **lânișoáră** s. f. MARIAN. | Nume de agent: (< lat. *lanarius, -um)* **lânár** s. m. = negustor sau lucrător de lână; — (cu derivatele): **lânărie** s. f. = fabrică sau prăvălie de lână, mărfuri de lână; — **lânăriță** s. f. (Bot.) = a) bumbăcariță *(Eriophorum angustifolium* și *Eriophorum latifolium);* b) albumeală *(Leontopodium alpinum).* PANȚU, PL.; — **lânăríță** (BARCIANU) și **lânăriță** (TDRG.) s. f. (Bot.) = bumbăcariță și firicică *(Filago germanica)* ib., DAMÉ, T. 186].

— Din lat. **lana, -am,** idem.

LÂNÁR s. m.
LÂNĂRÍCĂ s. f. (Bot.)
LÂNĂRÍE s. f.
LÂNĂRIȚĂ s. f. (Bot.)
LÂNĂRÍȚĂ s. f. (Bot.)
} v. **lână.**

LÂNĂÚT, -Ă adj. v. **la.**

LANCASTERIÁN, -Ă adj. *Lancastérien.* — După metoda pedagogică a lui Lancaster. *Alături de Eteria mai lucra și o altă societate... al cărei scop era înființarea de școli alilodidactice sau Lancasteriane în țările grecești.* GHICA, S. 97. *Gh. Cleobul... publică în Paris, înainte de 1810, table lancasteriane pentru școlile grecești.* IORGA, L. II 48. [Pronunț. *-te-ri-an.* Plur. *-rieni,-e* și *-riani,-e*].

LÁNCE s. f. 1°. *Lance.* 2°. *Houlette.*

1°. **(Milit.)** Armă de atac cu coadă lungă și în vârf cu un fier ascuțit, suliță, cf. dardă. *Lancse* = lancea. ANON. CAR., LEX. MARS. *Aceste lănci cumplite.* DOSOFTEIU, PS. 26, cf. 35, 132. *Visul au arătat cum de o lance... voi pieri.* HERODOT, 18. *Săgeta și arunca cu lancea.* DRĂGHICI, R. 152. *Nu am lance de-apărare.* C. NEGRUZZI, II 59/1, cf. I 118, 160. *Ce cați tu la noi în munte? Lance'n coaste, bardă'n frunte...?* ALECSANDRI, P. II 23. *Lănci scânteie lungi în soare.* EMINESCU, P. 242. *Dați cu lăncile.* ALECSANDRI, P. P. 65^{b}/21. *Și în lance că-l lua.* ib. 198/25. *Lancea știe s'o 'nvârtească.* TEODORESCU, P. P. 479, cf. 515 (unde *lance* e glosat prin „ciomag, bâzdoacă, topuz").

2°. Bâtă ciobănească (T. PAPAHAGI, M.), având la vârf un fier ascuțit ca un cuțit (H. IV 155). *Păcurar cu lance.* MÂNDRESCU, L. P. 52/1.

[Plur. *lănci* și (rar) *lance. Răzămați pe lungile lor lance.* C. NEGRUZZI, I 160. | Și: (< ung. *landzsa)* **lánge** s. f. *S'au aflat... spade, vârfuri de lăngi și alte frânturi de arme.* MARIAN, T. 229. | Diminutiv: **lăncéț** s. a. (plur. *-cețuri ?)* = ornament pe cămășile femeiești din Rășinar. PĂCALĂ, M. R. 519. | Alt derivat: (cf. fr. *lancier)* **lăncér (lăncier)** s. m. = soldat din cavalerie înarmat cu lance, sulițaș. *De mult venise lăncerul acesta?* C. NEGRUZZI, I 39. *Lănceri și săgetari.* BĂLCESCU, M. V. 138. *Lăncierii și poeții.* D. ZAMFIRESCU, IMNURI PĂG. 27.].

— Din ital. **lancia,** idem, poate prin mijlocire ungurească **lancsa** *(landzsa),* idem. Cf. lanceolat.

LĂNCED, -Ă adj. 1°. *Malade.* 2°. *Affaibli, fatigué.* 3°. *Fade.* 4°. *Languissant, mou.*

1°. † (În limba veche) Bolnav. *Rugăciure[a] credinței mântui-va lângedulu* [= bolnavulŭ N. TESTAMENT 1648; pre celŭ bolnavŭ BIBLIA 1688]. COD. VOR. 134/13, cf. 98/2. *Measeru și lângedu* [= boliac DOSOFTEIU] *sântu eu.* PSALT. 134/16. *Și goniia duhurile cu cuvântul și*

toți lâncezii vindecă. TETRAEV. 212. *Cându te văzum* (= văzurăm) *lânged sau în temniță și venim* (= venirăm) *către tine...* ib. 2446. *Lânged era* (= eram) *și mă socotit.* CORESI, EV. 34/10. *Setoșii adăpați-i și lângezii căutați.* CUV. D. BĂTR. II 50. *Pre mulți lângedzi tămădui.* DOSOFTEIU, V. S. 207/2, cf. 3 pr.

2°. (Une-ori la cei vechi și numai în acest sens astăzi, când cuvântul e pe cale de a dispărea) Slăbit de boală, sleit de puteri. *Sub scutul nebiruitelor Tale puteri, slabe și lângede.* CANTEMIR, HR. 3/18. *Tot trupul* [e] *lânced și înfiorat.* CALENDARIU (1814) 162/2. *Îți zic cu lânced glas.* ALECSANDRI, T. 141. *Păstorul obosit se trage la răcoare, Ca turma-i lângedă cătând al apelor izvor.* OLLĂNESCU, H. O. 267. *Încovoiala lângedă a trupului.* CARAGIALE, S. 64/16.

3°. (Bucov.; despre mâncări; poate influențat de *rânced)* Fără gust, sălciu. HERZ.-GHER., M. VII 15 (germ. fad, von Speisen). *Untdelemn lâncid.* CUPARENCU, V. 44.

4°. (Apropiat de unii scriitori de fr. *languissant)* Lipsit de vigoare s. energie. *Acea lângedă și searbădă monotonie a unora din cântecele nemțești.* ODOBESCU, III 100/11. *Melodie... lâncedă.* MAIORESCU, CR. II 226.

[Și: **lânged, lânget, -ă** adj. | Derivat: **lâncezíu, -e** adj. = lânced. *Ce stai lâncezie?* TEODORESCU, P. P. 661b. *Ce poate să fie De stai lâncezie?* POMPILIU, P. P. 48/2.]

— Din lat. **languidus, -a, -um,** idem. Cf. lâncezi, lângoare.

LANCEOLÁT, -Ă adj. *Lancéolé.* — (Bot.) În forma fierului de lance. *Foi lanceolate.* (Arh.) *Stil gotic lanceolat:* din perioada în care abundă ornamentele în forma fierului de lance. [Pronunț. *-ce-o-*].

— *N.* din fr.

LÂNCÉR s. m. (Milit.) } v. **lance.**
LÂNCÉȚ s. a. }

LÂNCEZEÁLĂ s. f. v. **lâncezi.**

LÂNCEZÍ vb. IVa. 1°. *Être malade.* 2°. *Manquer d'appétit.* 3°. *Languir, traîner, dépérir, végéter.*

1°. † Intrans. (În limba veche) A fi bolnav, a boli, a se îmbolnăvi. *Și se* (= dacă) *lâncedzește neștire întru voi...* [= bolnavu-i cineva N. TESTAMENT, 1648; bolește cineva BIBLIA 1688]. COD. VOR. 134/7-8.

2°. (Popular în Bucovina, în expresia:) *Mă lâncezește la inimă* = îmi piere pofta de mâncare. HERZ.-GHER., M. VII 15.

3°. (Astăzi, literar, în parte după fr. *languir)* A fi într'o stare de toropeală, a simți slăbiciune și oboseală (din cauza unei boale), a tânji; cf. a se topi dea'mpicioarele; a fi lipsit de energie, de poftă de lucru. *Mulți seculi lâncezit-am* [noi Românii] *sub a pieirei ceață.* ALECSANDRI, P. III 567. *O făcu de lâncezea și se topea d'ampicioarele.* ISPIRESCU, L. 264. *Să lâncezească ca un trântor.* id. V. 74/12-13. *Pe paie să lâncezești.* DOINE, 5/23. || Refl. *Ți s'a lâncezit sufletul de apă caldă.* C. NEGRUZZI, I 329. || Fig. A stagna, a nu mai mișca. *Întreaga acțiune lâncezește.* MAIORESCU, D. II 40.

[Și: **lângezí** † vb. IVa. | Abstracte: **lâncezíre (lângezíre)** † s. f. = acțiunea de a lâncezi; bolire, tânjeală, piroteală. *Mă faci să mor, Maecenas iubite, întrebând, Dece în lângezire molatecă zăcând, Simțirea mi s'afundă.* OLLĂNESCU, H. O. 375; — **lâncezíme (lângezíme)** s. f. = boală; lâncezeală. LB. *Această boală să întâmplă celor ce călătoresc pentru întâia oară pe mare, având și numire: lingezime de mare.* DRĂGHICI, R. 10. *Cuprinsă de un fel de lâncezime sceptică.* MAIORESCU, CR. II 276; — **lângejúne** † s. f. = boală. *Eu într'a mea lângegiune te am, Doamne, de vindecăciune.* DOSOFTEIU, PS. 226, cf. 22. *Însuți, Domnitorule, de către toată lângegiunea și supărarea neatinși.* MOLITVELNIC, ap. GCR. I 229/3;— **lâncezeálă** s. f. = stare de toropeală, un fel de oboseală trupească și sufletească pricinuită de boală, de emoțiuni mari, de supărări, etc. (BIANU, D. S.); spec. lipsă de poftă de mâncare (după o beție s. după mâncări negustoase, cf. HERZ.-GHER., M. VII 15). *Luna de miere a trecut... lăsând în urmă puțină lâncezală, câte o leacă de obosală, de plictisală.* CONTEMPORANUL VI, vol. II 194. *Se miră de astă lâncezeală.* ISPIRESCU, L. 35; — **lângezíe** s. f. = lipsă de activitate. *Lângezia e lucru necurat.* JIPESCU, O. 75].

— Derivat din **lânced** *(lânged).*

LÂNCEZÍE s. f. } v. **lâncezi.**
LÂNCEZÍME s. f. }

LÁNCOȘ adj. *Fier, hautain, superbe.* — (Unguriism în Munții Apuseni) Mândru, măreț, fudul, superb. FRÂNCU-CANDREA, R. 55.

— Din ung. **lángos** „înflăcărat".

LĂNCOTĂ † s. f. *Tromperie, ruse.* — Înșelăciune, vicleșug. *Cuventele rostului lui fără-leage și lăncote* (= vicleșug DOS., înșelăciuni CC.2). PSALT. 65/5. [Verb; cf. paleosl. *lŏkavĭnovati* „a fi necinstit") **lâncotí** † IVa = a umbla cu vicleșuguri, a înșela. *Cuntiri-te* (= oprește-te) *de mânie și lasă băsăul, nu revni să lăncotești* (= să-lŭ hitleanești COR.; a hicleni HUR. de-a facerea vicleșug DOS.). PSALT. 67/11-12. *Și spre oamenii tăi lăncotiră* (= hitleniră CC.2) *cu voie.* ib. 171, cf. 146/13.]

— Din paleosl. **lŏkota,** propriu „cârlig".

LÂNCOTÍ † vb. IVa v. **lâncotă.**

LÁNDĂ s. f. *Lande.* — Șes foarte întins și nelucrat pe care cresc scăieți și mărăcini; cf. stepă, dună, pustă. *Dunele cele mai mari din Europa sunt cele pe țărmul francez numit „Landes"; ele trec de 50 m. și unele ating chiar 90 m. înălțime.* MEHEDINȚI, G. F. 144. *O negură deasă se'mpânzește peste landele pustii.* BOTEZ, B. 10.

— *N.* din fr.

LÁNDAU s. a. v. **landou.**

LÁNDGRAF s. m. *Landgrave.* — Titlu de noblețe dat unor principi suverani ai Germaniei de odinioară. *Vechii noștri landgrafi, marcgrafi.* CONTEMPORANUL, II 247. [Rostit și accentuat, după fr., și **landgráv.** | Derivat: (< fr. *landgraviat)* **landgraviát** (pronunț. *-vi-at)* s. a. = demnitatea de landgraf; țara guvernată de un landgraf.].

— *N.* din germ. **Landgraf.** Cf. marcgraf.

LANDGRÁV s. m. } v. **landgraf.**
LANDGRAVIÁT s. a. }

LANDÓU s. a. *Landau.* — Trăsură mare cu patru roate, cu jeluri încăpătoare așezate față în față și cu acoperișul făcut în părți; fiecare parte se poate coborî, după trebuință. *Un frumos landau de Viena venea înhămat de patru telegari.* C. NEGRUZZI, I 37. *Debarca aici dintr'un landou vast și prăfuit.* C. PETRESCU, Î. II 243. [Plur.

-douri. | Mai de mult, cu rostire germană, şi: **lándau** s. a. sing.]

— *N.* din fr. (După numele oraşului german *Landau*, din Bavaria, unde s'a fabricat pentru întâia dată această trăsură).

LÁNDRĂ s. f. 1°. *Vicia striata.* 2°. *Crampon.* 3°. *Femme de mauvaise vie.*

1°. (Bot.) Plantă cățărătoare *(Vicia striata)* cu flori purpurii şi violete. PANŢU, PL.

2°. P. a n a l. (În expresiile): *A se ţinea landră* = şir, lanţ. Cf. CIAUŞANU, GL. *Cu câni landră* = cu hoarda de câni tăbărîţi pe el, de-ţi ia auzul. ION CR. VIII 87.

3°. (Prin Maramureş) Femeie desfrânată. *Landră n'am fost, da m'oiu fa* (= face), *Drăguţ n'am, da mi-oiu căta.* ŢIPLEA, P. P. 79.

[Şi: **loándră** s. f. = ceartă; gură rea, bârfitoare. *A se lua la loandră* — a se certa. *Ţine-ţi loandra!* REV. CRIT. III 153.]. — **Cf.** l a n g r ă.

LÂNEÁŢĂ s. f.
LÂNÉŢE s. f. plur.
LÂNÉTURI s. f. plur.
LÂNÉŢURI s. f. plur.
} v. **lână.**

LĂNGĂ prep. 1°. *Près de, à côté de...* 2°. *Outre.*

1°. *Lângă* arată apropierea, starea s. mişcarea alături de cineva s. ceva (fără să-l atingă): Aproape de, alături de. *Sântu Jidovinu născutu întru Tarsulu... lângă* (= l a N. TESTAMENT 1648) *picioarele lu Gamaliilu.* COD. VOR. 37/8. *Şi fi-va ca lemnul răsădit lângă* (=l a HUR.) *ieşitul apeei.* PSALT. 1/6. *Şi-l îngropară la mânăstire ce o chema Hrisopoli, lângă mumă-sa.* MOXA, ap. GCR. I 62/6. *Se va apropiia lângă voi.* BIBLIA (1688) 48. *Satul Treabestiul ce iaste lângă târgul lângă Bacău.* URICARIUL, XIV 265/30. *Vezi că sânt lângă tine.* BARAC, A. 56. *Mehmed... luase şi pe nepotul său... lângă dânsul.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 259/17. *Să o omoare... lângă trupul iubitei ei surioare.* KONAKI, P. 87. *Se răsădesc aicea pe dinainte una lângă alta.* DRĂGHICI, R. 49. *Şade deştept lângă comoara sa.* MARCOVICI, C. 9/10. *Am luat-o de mână şi am pus-o lângă mine.* C. NEGRUZZI, I 50. *Gingaşa floare ce creşte'n vale, lângă pârău.* ALECSANDRI, P. I 213. *Un şanţ lângă Alba Iulia.* BĂLCESCU, M. V. 393/31. *Şi lângă ea 'n genunche e Arald.* EMINESCU, P. 200. *S'au oprit sub teiu, lângă străin.* COŞBUC, F. 70. *D-ta să te prinzi în joc lâng'o fată care ţi-a plăcea.* CREANGĂ, P. 163. *Toate fetele ar fi voit să joace lângă el în horă.* ISPIRESCU, L. 185. *Cât îi fi tu lângă mine.* ALECSANDRI, P. P. 24/18. *Lângă ea ai adormit.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 247. *Tânăr lângă tânără, ca paiele lângă foc.* ZANNE, P. 768.

În unire cu prep.: **De lângă** = din apropiere. *Să vă depărtez pe dumneavoastră de lângă mine.* LET. II 91/14. *Iese în galeria de lângă ietacul său.* C. NEGRUZZI, I 77. *Trist se scula de lângă împărăteasa tânără.* EMINESCU, N. 3. *Un gemăt ieşi de lângă pom.* ISPIRESCU, L. 83. *Bădiţă de lângă noi.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 421. *Carnea de lângă os e cea mai dulce.* ZANNE, P. III 509. **Pe (pre) lângă** = a) în apropiere de cineva s. ceva, lângă, pe. *Şi cursemu pre lângă u[n] ostrovu.* COD. VOR. 87/6. *Purta... pre lângă piiale cămaşe de lână.* MOXA, 394/15. *Să aveţi dimpreună judecătorii pre lângă voi.* NEAGOE-BASARAB, ap. GCR. I 169/17. *Bătrânii ascultând pe lâng foc, trăgeau cu sorţii.* ALECSANDRI, P. I 21. *Pe sub colină râul curge 'ncins pe lângă ea.* COŞBUC, F. 124. *Se pârpălea pe lângă un foc.* CREANGĂ, P. 239; — b) alături de, în comparaţie cu. *Elefantul ţi se părea purece pe lângă acest cocoş.* CREANGĂ, P. 68; — c) în afară de. *Eu sântu Domnulu Dumnezeu al tău, pre lângă mine Dumnezei striini să n'aibi.* CORESI, ap. GCR. 33/2. *Pe lângă aceste mai avea strânse şi părăluţe albe pentru zile negre.* CREANGĂ, P. 3. **De pe lângă** = din apropierea... *I-au rupt zaoa de pe lângă grumaz.* LET. II 255/6. *Pentru a nu rezleţi feciorii de pe lângă sine.* CREANGĂ, P. 3. *Stâlpii şi ciubucele de pe lângă streşină.* ISPIRESCU, L. 37. **Până lângă** = până aproape de, până la... *Prăda Şchiaii Ţara-grecească până lângă Ţarigrad.* MOXA, I. 392/12.

2°. (Învechit) Afară de, pe lângă. *Le-au scris în cheltuială multă şi cu alţi oameni buni încă lângă* (= pe lângă) *sine.* PALIA (1581), ap. GCR. I 38. *Lângă altele de nu le putem lungi, făcea acestea mai ciudat.* MAG. IST. I 352/3. *Moştenind lângă acestea şi bubele lui Gheizi.* URICARIUL, XV 262. *Lângă aceaste mai dăm calului următoarele meştecături.* CALENDARIU (1814) 163/7. *Lângă acestea îi povesti şi pricina venirei sale.* GORJAN, H. I 76. *Lângă aceste se mângâe ştiind că în acelaşi loc nu era niciodată iarnă.* DRĂGHICI, R. 140.

[Şi: (mai adesea numai grafic): **lângă.** | *Lângă* fiind analizat în mod greşit ca *la* + *ângă*, s'a putut forma în loc de *de lângă, pe lângă*, formele contrase — întrebuinţate mai ales în Transilv.: **dângă (díngă, dínga)** prep. = de lângă. *Mândruţa d'ângă el.* RETEGANUL, TR. 44/30. *Cu bădiţu d'ângă mine.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 37, cf. HODOŞ, P. P. 193/1. *Drumul... cela dinga sat.* ZANNE, P. VI 97, cf. MAT. FOLC. 482, 1018, BUD, P. P. 17; — **p(r)ângă (p(r)íngă)** prep. = p(r)e lângă. *Prângă casa mândrii treci.* HODOŞ, P. P. 428/2. *Nu face p'ângă noi cale.* DOINE, 37/2. *Părâuaş de pângă moară.* ŢIPLEA, P. P. 61, cf. BUD, P. P., PAPAHAGI, M. 23, 158, ŞEZ. VII 61. *L-am sămănat prin grădină p'ingă gard.* MÂNDRESCU, L. P. 18/9. *Ea prin târg că să'mplimba, Pingă fusă că-m trecea.* ŞEZ. VII 60, cf. MAT. FOLC. 990, GIUGLEA-VÂLSAN, R. S. 57, 159, 317, 351, PAMFILE, I. C. 53, VICIU, S. GL. *Soru-sa mi se punea, Armele lui i le da, Pr'ângă el le încingea.* CORCEA, B. 74].

— În *ad casam* „acasă", ideea de apropiere putea fi precizată mai bine fie prin *illac*, fie prin *longum. Illac ad casam* „acolo acasă" arăta apropierea într'un punct; *longum ad casam* apropierea pe o întindere. Faţă de *treci pe la casa vecinului* = prin apropierea casei, se zicea *treci pe lângă casa vecinului* = dealungul casei. Ideea aceasta de „apropiere pe toată întinderea" a slăbit în urmă; când *apud* şi *juxta* au dispărut din limbă, **longum ad** a ajuns să însemneze numai apropierea imediată. Şi în ital. *lungo (un ombra lungo questa*, la Dante) şi prov. *lonc (lonc lo rei Artus* „lângă regele Artus") putem urmări o evoluţie de sens asemănătoare. Cf. l u n g.

LÂNGĂLĂU s. a. Sorte de pâtisserie. — (Ungurism în Bihor şi prin părţile nordice ale Transilvaniei) Un fel de plăcintă coaptă în gura cuptorului (VAIDA); o pătură de aluat ce se coace pe o lopată în vatra cuptorului, pe când focul arde de-abinele în lăuntru (ŞEZ. VII 181), pâne lată (BRAN, S.), coaptă în pripă, pe lopată, în gura cuptorului (POMPILIU, BIH. 1012), l i p i e.

— Din ung. **lángoló** „înflăcărat" (dela *láng* „flacără").

LÂNGĂVÍ † vb. IV[a] v. **langavie.**

LANGAVÍE † s. f. *Feston, guirlande.* — Ornament arhitectonic de flori şi fructe. LM., CIHAC.

[Verb: **lăngăví** † IV^a = a sculpta, a ornamenta cu langavii; a festona. PONTBRIANT.]

— Din turc. **ülan-kavi** „serpentin, sinuos, în zig-zag" (din *ülan* „șarpe"). CIHAC, II 589.

LÂNGED, -Ă adj. }
LÂNGEJÚNE † s. f. } v. **lânced.**
LĂNGET, -Ă adj. }

LÂNGEZÍ † vb. IV^a (ș. d.) v. **lâncezi** (ș. d.).

LÂNGOÁRE s. f. (Pat.) I. 1°. *Maladie, infirmité.* 2°. *Typhus, fièvre chaude.* II. *Langueur.*

I. 1°. (În limba veche) Boală, infirmitate. *Se vindeca ei de lângori* [= boalele BIBLIA 1688] COD. VOR. 4/$_{11}$. *Vindecă toate lângorile* [= boalele COR. ^{2}, neputerile HUR.; neputințele DOS.] *tale.* PSALT. 211/$_2$. *Acela nevolnicii noștri priimi și lângorile poartă.* TETRAEV. (1574) 212. *Boalele și lângorile vindeca.* CORESI, EV. 440/$_{25}$. *După lângoare, de nu se păzește bolnavul, ...întoarce lângoarea și mai cumplită.* VARLAAM, C. 267$_{1,2}$. *Să depărta dela ei lângorile* [boalele BIBLIA 1688]. N. TESTAMENT 5. *Lângorile stângând cu ruga...* DOSOFTEIU, V. S. 68. | P. ext. (Despre pomi) Îmbolnăvire. *Pricina lângoarei pomilor este bătrânețea.* I. IONESCU, C. 16. | Fig. *Fiind în lângoarea arienească...* DOSOFTEIU, V. S. 202,$_2$.

2°. Spec. (La scriitorii mai vechi și în popor; înlocuit tot mai mult prin) Febră tifoidă, tifos. În popor i se mai zice și boală-mare (H. IX 45), trohnă (ib. XVI 162). Pentru repartizarea geografică a lui *lângoare* și tifos (și pentru variantele formale) cf. harta nr. 121 (chestiunea 1629) din ALR. I. *Moarte de ciumă și de lângoare.* CUV. D. BĂTR. I 16. *Ștefăniță Vodă au căzut în boală foarte grea, lungoare, cu chipul ciumei era boala.* M. COSTIN, ap GÂDEI. *L-au ajuns o boală grea, lungoare.* MAG. IST. IV 101/$_{25}$. *L-au apucat nește friguri cu lângoare.* DOSOFTEIU, V. S. 72$_2$. *Ciuma și lângoare cea mai rea.* CANTEMIR, IST. 109. *Batori au murit în anul 1581; unii zic că... de lângoare.* ȘINCAI, HR. II 235/$_6$. *I se întâmplă și moarte de lângoare.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 298/$_{20}$. *Asemenea e cu lungoarea, care cât bea mai multă apă, cu atâta i se mai aprinde seatea.* ȚICHINDEAL, F. 102. *Grea lingoare... pe atunci s'a ivit.* PANN, E. I 83. *Au și murit atunci de lângoare la Pitești.* P. MAIOR, IST. 192. *Aici se bolnăvi de lângoare.* C. NEGRUZZI, I 159. *Mai bine aș avea lungoare decât fată mare.* ALECSANDRI, T. 326. *Se trezi din somn, îngreuiat de lângoare și de inimă rea.* ODOBESCU, III 206. *Influența, lingoarea, vărsatul.* MAIORESCU, L. 157. *O tăcere lungă... apoi un cuvânt al doctorului: „lingoare".* BRĂTESCU-VOINEȘTI, L. D. 231. *De lungoare (tifos, lingoare, boală-mare) se descântă rar.* GRIGORIU-RIGO, MED. I 103. *Zace-un voinic de lungoare.* MARIAN, Î. 37, cf. BUD, P. P. 43, DOINE, 100/$_3$, ȘEZ. II 214/$_{17}$. *A fost bolnavă de lungoare.* CONTEMPORANUL IV 391. *Șapte draci, șapte lungori.* ION CR. 247. *Nouă boale și-o lingoare.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 265. *Să te ajungă... șapte lungori.* BIBICESCU, P. P. 50. || Spec. *Lungoare neagră* = tifos. H. IV 91. *Lungoare nebună.* MARIAN, NAȘ. 45.

3°. (Bot.) Numiri de flori: **Floare** (s. **rădăcină** s. **iarbă**) **de lungoare** = plantă ierboasă cu florile galbene (Lysimachia punctata), numită și: gălbinele, gălbășoară. PANȚU, PL.; usturoiță *(Alliaria officinalis).* ib.

II. (Latinism s. franțuzism) Lâncezeală, oboseală, slăbiciune, sfârșeală. *Românii nu se mai deșteaptă din lângoare.* P. MAIOR, IST. 253.

[În sensul I 1°, plur. *-gori;* în sensul I 2° și II fără plural. | Și: (+ *linge)* **lingoáre** s. f. = tifos. H. II 67, 83, 104, 122, 208; IV 14; VII 363, 367; IX 475; — (+ *lung,* fiindcă boala ține, după credința poporului, o lună de zile), **lungoáre** s. f. = tifos. H. III 141, VII 211, X 72, 483, GRAIUL II 25. | Adjectiv: **lângurós, -oásă** = de care zaci. *Vărsatul cel lânguros.* PISCUPESCU, O. 247 (Cf. arom. *lânguros* = bolnăvicios). (Ad. II, după fr. *langoureux)* **langurós, -oásă** = plin de lângoare (II), de sensualitate. *Mă căesc ș'acum de acele prânzuri, unde languros... Îmi trădam iubirea singur.* OLLĂNESCU, H. O. 370. (Adv.) *Așa te vreau!.. zise el îmbrățișând-o languros.* REBREANU, J. 238. *Priviri languroase* = galeșe. | Diminutiv: **lângorícă** s. f. = friguri de nervi. POLIZU.]

— Din lat. **languor, -orem** „slăbiciune".

LÂNGORÍCĂ s. f. (Pat.) v. **lângoare.**

LÁNGRĂ s. f. 1°. *Bruit, tumulte.* 2°. *Vagabond.* 3°. *Affamé.* 4°. Mot destiné à chasser les chiens.

1°. Larmă, zgomot. LB. *Fac langră* = germ. lärmen, schreien. LB.

2°. Haimana, pierde-vară. **A ședea langră** = a pierde vremea. VICIU, GL. **A umbla langra** = a umbla haimana, calindroi, a bate poduri, pierdevară, a tăia câinilor frunze. REV. CRIT. III 159.

3°. Nemâncat, flămând. VICIU, GL.

4°. Cuvânt care se spune câinelui când îl alungi: *Nie langră,* strigă la câine pe Jiu și Țara Hațegului. VICIU, GL.

[Și: **leángră** s. f. = sgomot, larmă. FRÂNCU-CANDREA, M. 102].

— Cf. landră.

LANGURÓS, -OÁSĂ }
LÂNGURÓS, -OÁSĂ } adj. v. **lângoare.**

LANGÚSTĂ s. f. *Langouste.* — Un fel de rac de mare în felul stacojului (homarului) cu antene foarte lungi; se deosebește de acesta prin lipsa celor două foarfeci mari de dinainte. E foarte căutat pentru carnea lui gustoasă.

— *N.* din fr. (din prov. *langosta,* care e un dublet al cuvântului nostru lăcustă).

LÂNÍCĂ s. f. }
LÂNIȘOÁRĂ s. f. } v. **lână.**

LA' NLÉTE adv. *Sous la main.* — Îndelete (III), la'ndemână, la loc potrivit. *Pune sita la'nlete:* așa, ca să știi de unde s'o iei cu ușurință, când ai nevoie de ea. CIAUȘANU, GL. — Cf. îndelete.

LANOLÍNĂ s. f. *Lanoline.* — Substanță grasă, gălbuie, obținută din grăsimea (usucul) lânei, întrebuințată la prepararea unor alifii și cosmetice.

— *N.* din fr. (compus din lat. *lana* „lână" și *oleum* „uleiu").

LÂNÓS, -Ă adj. }
LÂNOȘÍ vb IV^a } v. **lână.**

LA NÓNTRU † adv. = **înăuntru.** *Mearsă mai la nóntru.* DOSOFTEIU, V. S. 11$_2$.

LANSÁ vb I^a. 1°—5°. *(Sc) lancer.* — (Franțuzism destul de răspândit).

1°. Trans. A trimete ceva în diferite părți. *Ați lansat invitațiile?* REBREANU, J. 33. Fig.

(Despre o idee, un cuvânt, etc.) A răspândi, a face cunoscut. *Rosetti și Brătianu... mai de multe ori lansaseră faimoasa frază...* MAIORESCU, D. IV 315. *Acest cuvânt... îl lansaseră reporterii de gazetă.* GOGA, Ț. N. VI 1233.

2°. (Despre o afacere s. o persoană) A face cunoscut prin reclamă sau prin alte mijloace.

3°. (Despre un decret, mandat de aducere, etc.) A emite.

4°. (Mar.) A da drumul pe mare. *A fost lansat azi la Brest crucișătorul „Duquesne" de 10.000 [de] tone.* UNIVERSUL, 1930, 12 Oct.

5°. Refl. A-și da drumul, a se aiepta, a întreprinde ceva cu îndrăzneală, a se introduce, a pătrunde într'o întreprindere. *Românul nu este dispus... a se lansa de bună voie în celelalte industrii.* I. IONESCU, D. 498. *Nevoia de brațe a silit pe arendași a se lansa în introducerea mașinelor.* id. M. 491. *Ce să te lansezi departe în ale administrației școalelor, când nu știi până unde... poți merge?* MAIORESCU, D. IV 310.

[Part.-adj. **lansát, -ă.** *Publică o desmințire a acestei știri care a fost lansată din... cercurile... partidului.* CURENTUL, 1930, 24 Nov.].

— *N.* din fr. (din lat. *lanceare*, dela *lancea* „lance").

LANSCHENÉT s. a. *Lansquenet.* — Un joc de cărți (ieșit din uz). *Să cerc în stos și'n lanschenet de am noroc.* ALECSANDRI, T. 785.

— *N.* din fr (< germ. *Landsknecht).*

LANȚ s. a. I. 1° *Chaîne.* 2°. *Lattes.* 3°. *Chaîne, série, suite.* 4°. *Liens, captivité, esclavage, servitude.* II. 1°. *Ancienne mesure de longueur.* 2°. *Demi-hectare.*

I. 1°. Un număr oarecare de verigi, zale, inele sau belciuge, prinse unele de altele, cu care se leagă (ferecă) ceva s. cineva; cf. cătușe, fiare. *Lanț* = catena. ANON. CAR. *Și zise se lu leage cu doao lanțure de fieru* [: lanțuri N. TESTAMENT 1648, BIBLIA 1688]. COD. VOR. 34/10. *Ca cu niște lanțur[i] de fier legându-mă, rob mă avea.* NĂSTUREL, ap. GCR. I 132/4. *O zugrumă cu un lanț și o belescu.* HERODOT, 226. *Un lanț de aur a iconiței ce purta în sân.* LET. III 193/34. *Din lanțuri izbăviți.* VÂRNAV, ap. GCR. II 194/25. *Șapte lanțuri de fier.* EMINESCU, N. 7. *În lanțuri legat, cutezătorul Nin-Musa intră palid.* COȘBUC, B. 15. *Porunci să dea drumul la doi zăvoi ce-i ținea în curte în lanț.* ISPIRESCU, L. 179. *Și eu voiu sări, Lanț voi sdrăngăni.* POP., ap. GCR. II 329/16. *Să mă lege'n șase lanțe.* HODOȘ, P. P. 187. *Legat... Cu lanțuri și cu zăvoare.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 287. *Tânăr pus în lanț.* ib. 318. *Tu din lanțuri mă sloboade.* ib. 215. *Am un copil; dacă-l iau în brațe plânge, dacă-l puiu jos tace. (Lanțul).* GCR. II 369/32. *Leul, și în lanț fiind, se uită ca un voinic.* ZANNE, P. I 504. *Voinic la danț Și la războiu în lanț,* se spune celor fricoși. ib. IV 564. *A scăpat oa cânele de* (s. *din) lanț:* anevoie, dar cu mare bucurie. ib. I 381. || Spec. *Lanț de câne:* cu care se leagă cânele. *Lanț de ceas(ornic):* cu care se leagă ceasornicul. *Lanț de căruță:* care servește la împiedecatul roților s. la legatul încărcăturii (HERZ.-GHER., M. VII 5). *Lanțurile crucii:* la căruță. DAMÉ, T. 10, 15. *Lanț de strâns:* la moara de vânt. DAMÉ, T. 162, PAMFILE, I. C. 188. (Mitol. pop.) Lumea e cuprinsă și ferecată cu două *lanțuri:* **Lanțul lui Sân-Petru** și **Lanțul lui Sânt-Ion.** Când vine Sân-Toader cu caii săi, sparge *Lanțul lui Sân-Petru,* își face drum și intră în primăvară. Când vine Sâmedru cu caii săi, sparge *Lanțul lui Sânt-Ion* și intră în iarnă. MARIAN, SE. II 34, cf. *(Închinarea lanțului Sfântului Petru)* ib. I 232.

2°. S. m. (Probabil, prin confuzie cu *laț)* Lemnele de pe căpriori, pe care se pun scândurile la casele acoperite cu blane. ION CR. VIII 90. Cf. H. XII 227. *După ce s'a încheiat astfel scheletul, se procedează la punerea stufului pe acoperiș și pe laturi,... strângându-se între doi lanți, unul fix și celalalt mobil, cu teiu sau gânj.* GR. S. VI 47.

3°. Fig. (după fr. *chaîne)* Șir neîntrerupt, serie, înșiruire, urmare, înlănțuire, continuitate, succesiune. *Mijlocul lanțului celui nemărginit al ființelor.* MARCOVICI, C. 11/10. *Un lanț de dughene de lemn mucede.* C. NEGRUZZI, I 194. *A noastră fericire schimbă vremea... în lanț de sărutări.* ALECSANDRI, P. I 139. *Fluturi mulți de multe neamuri vin în urma lui un lanț.* EMINESCU, P. 196. *Un lanț de argumentări.* MAIORESCU, L. 99. *Se uită posomorit la lanțul automobilelor.* C. PETRESCU, C. V. 164. | (Spec.) *Lanț de munți* = șir neîntrerupt de munți, catenă. *Un lanț întins de munți.* ALECSANDRI, P. II 109. # **A se ținea lanț** = a urma neîntrerupt. *Câte neajunsuri, toate se țineau lanț!* ISPIRESCU, L. 394. *Nevoile se țin lanț.* HERZ.-GHER., M. VII 5.

4°. Fig. Robie, servitute, sclavie, cătușă (fig.). *Cu inima'n lanț băgată.* BARAC, AR. 66. *A dragostelor lanțuri.* KONAKI, P. 286. *Lanțul mâhnirii.* MARCOVICI, C. 16/2. *De te-aș fi iubit, n'aș ședea ferecat în lanțele doamnei B.* C. NEGRUZZI, I 55. *Voiu sfărâma toate lanțurile prejudețelor.* I. NEGRUZZI, VI 54. *Să mai scapi de-a grijei lanțuri.* CONTEMPORANUL, I 894.

II. 1°. *Lanț de zece stânjeni* = veche măsură (19 m. 67 în Muntenia, 22 m. 30 în Mold.) cu care se măsurau locurile. DDRF.

2°. (Prin regiunile vestice) Iugăr de pământ, pogon. GR. BĂN. Cf. lan. *Tatăl meu a lăcomit La trei lanțuri de pământ.* HODOȘ, P. P. 358/9.

[Plur. *lanțuri,* rar (în Banat) *lanțe.* | Diminutive: **lănțúș** s. a. (plur. *-țușe* și *-țușuri)* = lanț mic (mai ales din metal prețios, servind ca podoabă); spec. o parte a carului și a saniei. *Lănțușele de aur.* BIBLIA (1688) 68². Cf. 310, cf. IORGA, S. D. VIII 38/28, ODOBESCU, I 420. *Cu lănțușul pus la gât.* TEODORESCU, P. P. 523b. *Carul se închide... cu niște funduri... Aceste funduri au două forme... A doua formă se compune din... lănțușurile...* PAMFILE, I. C. 135. Cf. 155, DAMÉ, T. 10, 15, 22; — **lănțișór (lănțușór)** s. a. și m. (plur. *-șoare* și *-șori* LB.) = lanț mic s. scurt. *Hier* (= fier) *și lănțișoare îmi fac(e) trebuință la un pod umblător peste apa Oltului* (a. 1836). IORGA, S. D. XIII 93. *Ceasornicul cu lănțușorul de după gât.* SADOVEANU, I. A. 76; — **lănțíc** s. a. (pl. *-țicuri)* = o parte a căruței, lănțuș. H. IX 202; — **lănțulét** s. a. = lănțișor. POLIZU. | Nume de agent: (ad II 2°) **lănțár** s. m. = inginer de comasație (Bihor). COM. A. P. BĂNUȚ.]

— Din slav. * **lanĭci** (cf. bulg. *lanec,* sârb. *lanac,* slov., rut. *lanc),* poate prin mijlocire ungurească **(lánc,** idem). Și primitivul *lan* s'a păstrat în românește în amândouă sensurile (v. c.). Cf. lănțuh, lănțui.

LĂNȚÁR s. m. v. **lanț.**

LĂNȚĂRICĂ s. f. (Bot.) Nom d'herbe. — Numele unei burueni. H. XVIII 168.

LANTÉRNĂ s. f. *Lanterne.* — Felinar. *Lanterne transparente.* ALECSANDRI, P. III 83. *Lanterna electrică.* C. PETRESCU, Î. I 3. *Lanternele frânarilor.* BOTEZ, B. 197. **Lanternă venețiană** = feli-

nar de hârtie transparentă, de diferite forme și culori, pentru iluminații. *Era minunată priveliștea ...la lumina lanternelor venețiene.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, L. D. 220. **Lanterna magică** = aparat cu ajutorul căruia se proiectează pe o pânză albă imaginea mărită a unei figuri desenate pe o placă de sticlă. *Paiațe cu talgere, o lanternă-magică...* TEODOREANU, M. II 509.

— *N.* după fr.

LĂNȚÉȚ s. m. *Planche horizontale.* — La garduri, lemnele puse orizontal (ION CR. V 279), scândură dreptunghiulară, groasă, de care se prind în cuie ulucile (GR. S. V 121). *Lănțeții de subt grindă,* pe care punem slăninile. AL LUPULUI, P. G. 27.

LANȚÉTĂ s. f. 1°. *Lancette* 2°. *Danse paysanne.* 1°. (Chirurg.) Instrument de chirurgie, având o lamă foarte ascuțită, cu care se vaccinează, se deschide o vână, un abces, etc. Cf. STAMATI.

2°. (Vâlcea) Joc țărănesc, un fel de sârbă s. învârtită, jucată de două perechi care stau față în față. VARONE, J. R. 41.

— După fr. s. din germ. **Lanzette,** idem.

LĂNȚIȘÓR s. a. și m. v. **lanț.**

LĂNTRU † adv. v. **înăuntru.**

LANȚÚG s. a. v. **lănțug.**

LĂNȚÚG s. a. și m. 1°. *Chaine, chainette.* 2°. *Mesure de longueur.* — (Mold.)

1°. (În limba veche) L ă n ț (I); (astăzi **mai** mult cu înțeles diminutiv) l ă n ț i ș o r. *Cu două lanțuje îl legară.* VARLAAM, C. II 82$_2$. *Au fost legat de brâul zălei cu lanțuh de aramă.* HERODOT, 495/$_9$. *I-au băgat înuntru... cu lanțuh de grumazi.* LET. II 129/$_{32}$. *Îl băgară în butuci și în lanțúje.* DOSOFTEIU, V. S. 28, cf. 4$_2$, 15$_2$, 136$_2$. *În lanțuje nedezlegate l-au legat.* CANTEMIR, IST. 307, cf. 57. *Heresteie, dălți, lanțuhuri și celelalte.* DRĂGHICI, R. 252. *Un urs legat cu lanțug de-un stâlp.* ALECSANDRI, T. 1296. *Zăvodu' cel din lanțuh.* id. T. 939. *Din aur gătite lănțuguri.* COȘBUC, Æ. 135/$_{33}$. *La picioare cu lănțug.* MĂNDRESCU, P. P. 97/$_{18}$, cf. *(lanțug)* BUD, P. P. 49. *Rob la Turci, Cu grumazu în lănțugi.* VASILIU, C. 129, ȘEZ. VI 114.

2°. Lanț (II 1°). *Acei voinici măsoară cu prăjina și lanțugul locul.* STAMATI, ap. CADE.

[Plur. *-țuguri* și *-țugi.* | Și: **lanțúg; lanțúh (lănțúh)** cu plur. *-țuje* și *-țuhuri;* **lanțúv** s. a. cu plur. *-țuvuri. Un lanțuv de aur.* URICARIUL, XVI 203/$_{22}$. | D i m i n u t i v: **lănțujél** s. a. = lănțișor, rătez (ȘEZ. III 87/$_{10}$). *Un lănțujel de aur.* URICARIUL, XVI 205/$_3$. *Ține o mână la lănțujelul amiculuí.* I. NEGRUZZI, V 67. *Trei sute de lănțujele de àur.* MARIAN, O. II 318, cf. Î. 55; ȘEZ. II 87/$_{10}$].

— Din rut. **lanc(j)uh lanc(j)ug),** idem. Cf. l a n ț.

LANȚÚH, LĂNȚÚH s. a. v. **lănțug.**

LĂNȚUÍ vb IV^a 1°. *Enchaîner.* 2°. *Latter, poser des lattes.*

1°. = **înlănțui.** *Vizita colonelului... îi lănțui mintea ca prin farmec.* NĂDEJDE, ap. TDRG. | (Refl.) *În sânul plăcerilor ce nemărginit se lănțuia.* MARCOVICI, C. 15/$_{18}$.

2°. = **Lățuí.** Cf. H. XII 140.

[A d j e c t i v: **lănțuít, -ă** = î n l ă n ț u i t. *Lanțurile ceale lănțuite.* BIBLIA (1688) 59$_2$. *Toate părțile lumei sânt lănțuite într'un astfel de chip.* BĂLCESCU, M. V. 5/$_4$. *Fulgere lănțuite de un nor.* EMINESCU, N. 23. *O corabie... lanțuită în ancorile ei.* ODOBESCU, III 248/$_{11}$. *Erau lănțuiți peste tot timpul.* RETEGANUL, P. IV 521. | A b s t r a c t: **lănțuíre** = î n l ă n ț u i r e. *Note adunate și'mpreunate cu foarte slabe lănțuiri între ele.* ODOBESCU, II 232].

— Derivat din **lanț** cu suf. **-ui.** (La scriitorii moderni, după fr. *enchaîner).*

LĂNȚUJÉL s. a. v. **lănțug.**

LĂNȚULÉȚ s. a.
LĂNȚÚȘ s. a.
LĂNȚUȘÓR s. a.
} v. **lanț.**

LANȚÚV s. a. v. **lănțug.**

LÂNÚȚĂ s. f. v. **lână.**

LAOLÁLTĂ adv. v. **olaltă.**

LĂÓNTRU adv. = **înăuntru.** CANTEMIR, HR. 286.

LAÓR s. m. v. **lăor.**

LÁOR s m. (Bot.) v. **laur.**

LĂÓR s. m. *Filasse de chanvre ou de lin.* — Firele de cânepă sau de in din care se face fuiorul; cânepa în forma ei primă de prelucrare (Oravița). Com. COCA. *Inul a devenit o recoltă însemnată... femeile sătenilor năvălesc a-l culege, a-l bate, a da sămânța arendașului, iar lăorul a-l topi și a-l lua pe din două cu arendașul.* I. IONESCU, M. 467, cf. C. 26, D. 353. *Pânză de lăor se zice la pânza din cânepă.* X. XVIII 144. *Mândră... Cu polcuță de laor.* EPURE, P. 91. *Mi-l lega... cu trei ștanguri de laori.* ALEXICI, L. P. 28/$_{27}$. [Și: **laór** s. m. Forma *liór* s. m. la CIHAC, I 141 e suspectă.]

— Etimologia necunoscută. (T i k t i n, *Dicț. germ.-rom.* credea că ar putea fi lat. **liber, -bri** „firele de subt scoarța arborilor" și-l asemăna, în ceeace privește forma, cu *fiori* din *febris).*

LÁORE s. m. (Bot.) v. **laur.**

LĂORÚSCĂ s. f. (Bot.) v. **lăuruscă.**

LÁPĂ s f. *Bouillie.* — Zeamă groasă. DICȚ.

— Din n.-gr. λαπᾶς, idem (Există la toate popoarele balcanice). CIHAC, II 668.

LĂPĂDÁ vb. I v. **lepăda.**

LĂPĂÍ vb. IV^a. *Laper.* — (Despre câni) A bea s. a mânca ceva lingând cu limba. *Dar cucoana apropie paharul aplecat de botul favoritului, care începe să lăpăe, și lăpăia și lăpăia, până când...* CARAGIALE, M. 334.

— Din bulg. **lapam** „mănânc, sorb cu lăcomie".

LAPANÉȚ s. a. Sorte de *gâteau.* — Plăcintă coaptă pe vatră (Bonț, în Transilv.). PAȘCA, GL. Cf. l ă p i ș t o c, l a ș p a n i ț ă.

LĂPÁST s. a. *Boue.* — Noroiu afund, mocirlă pe marginea râului (Bonț, în Transilv.) PAȘCA, GL.

— Cf. ung. *lápa* „mocirlă". Cf. l ă p i ț i.

LĂPĂVÍȚĂ s. f. v. **lapoviță.**

LAPIDÁ vb. I^a. *Lapider.* — (Franțuzism) A ucide cu pietre; f i g. a persecuta, a goni din

rândul oamenilor, cf. boicota. *Te lapidează, te internează la balamuc.* TEODOREANU, M. II 458.
— *N.* din fr.

LAPIDÁR, -Ă adj., adv. *Lapidaire.* — (Neobișnuit) De piatră; figurat (despre stil s. vorbire) ca tăiat în piatră: scurt și concis, ferm, energic. *Dela malurile... Dunării, unde monumentele lapidare fusese aduse de Traian...* ODOBESCU, IST. ARCH. 149. *Dumitru Brătianu nu iubea să vorbească mult, dar când vorbea, cuvintele lui pătrundeau și mișcau sufletele până în adâncurile lor; ele aveau acea formă plastică și lapidară care caracterizează situațiunile.* STURDZA, M. 64. *Scrisă în stil lapidar.* MAIORESCU, D. I 54. *Lapidarele povețe ale ilustrului florentin.* CARAGIALE, N. F. 95/11. *Concizie lapidară.* D. RUSSO, BUL. COM. IST. I 61. *Simți nevoia... de a fi lapidar.* TEODOREANU, M. II 255.
— *N.* după fr. (lat. **lapidarius, -a, -um,** din *lapis, -idem* „piatră").

LAPIDÁRIU s. a. — (Latinism, termen nou de Arh.) Muzeu în care se păstrează monumente de piatră.
— *N.* din lat. **lapidarius,-a,-um** (din *lapis* „piatră").

LAPIS s. m. sing. 1°. *Lapis.* 2°. *Crayon de nitrate d'argent.*
1°. Substanță minerală de coloare albastră.
2°. (Transilv., Banat) Creion de nitrat de argint (cu care se ard unele boli de piele). *Colțurile gurii arse cu lapis.* IRINEU, S. B. 38.
— *N.* din lat. **lapis** „piatră" (în sensul 2° din lat. științ. *lapis infernus* propriu „piatra iadului" s. *nitratus).*

LĂPIȘTÓC s. a. Espèce de *gâteau.* — Turtă de făină de cucuruz (= porumb) frământată cu apă rece și coaptă în spusă (Sângeorz-Băi). PAȘCA, GL.
— Cf. ung. *lapis (= lapos)* „lătăreț". Cf. lăpiți, lapaneț.

LĂPIȚÍ vb. IV[a] refl. *S'étendre.* — A se lăți (despre un aluat, fig. despre un om care ocupă un loc mare). HERZ.-GHER., M. VII 5.
— Cf. ung. *lapitni* „a întinde (aluatul), a face lătăreț".

LAPÓN, -Ă adj., subst. *Lapon.* — (Locuitor) din Laponia, (cetățean) al Laponiei. *Limba laponă.*

LÁPOVIȚĂ s. f. *Pluie mélangée de neige.* — Ninsoare amestecată cu ploaie (H. IV 152, 243, VII 383, X 464, 534, cum e aceea din zilele babelor), zloată (PAMFILE, VĂZD. 169), ciorbă (2°), fleașcă, fleșcăială (H. IX 3). *Primăverile se arată cu lapoviță și călduri.* I. IONESCU, M. 60. *Tulpine surpate și în lapoviță înecate.* ODOBESCU, III 182/24. *Caii... răsuflau în lapoviță.* DELAVRANCEA, 5 117. *Vara..., pe înălțimile mai mici e lapoviță.* POPOVICI-KIRILEANU, BR. 35. *Veneau vânturile grele și lapovițele.* SADOVEANU, SĂM. V 975. *Un vifor cumplit — cu lapoviță în două.* CREANGĂ, P. 143. *Se întâmplă lapoviță.* ȘEZ. IV 128/12. *Zăpadă însoțită de lapoviță ori de vifor.* MUSCEL, 36. [Rostit regional și *lapoghiță* H. XI, 434. | Și: **lăpăviță** s. f. CADE.; — (pe la Brașov): **șleápoviță** s. f. = noroiu pe drum, când începe să se topească zăpada, fleașcă. JAHRESBER. VIII 84, ALEXI].
— Din bulg. **lapovica** (sârb. **(h)lapovica),** idem.

LÁPSUS s. a. *Lapsus.* — (Latinism) Scăpare (din vedere), greșeală (făcută din iuțeală). *Lapsus calami* = greșeală scăpată din condeiu. Cf. MAIORESCU, CR. II 73. *Lapsus linguae* = greșeală scăpată din gură. ‖ (Impropriu) Lipsă, lacună; interval de timp.
— *N.* din lat. **lapsus, -us** „alunecare".

LĂPTÁ vb. I[a] trans. *Allaiter.* — (Complementul: copilul) A da lapte să sugă unui copil, a da țâță, a alăpta, cf. a apleca. *Să lăpteze pe fiu-său.* RETEGANUL, P. V 27/20. *Copilașul meu, Cine l-a lăpta?* PAMFILE, C. Ț. 23. Cf. GOROVEI, CR. 890. [Și (neobișnuit): **lăpti** vb. IV[a]. JIPESCU, ap. TDRG. | Abstracte: **lăptáre** s. f., **lăptát** s. a. [Se dă copilul] *unei femei spre lăptare.* MARIAN, NA. 353. *Lăptarea* [copilului]. id. 142. | Derivat: **lăptări** vb. IV[a] (Păst.) = a da să sugă, a apleca. *Oaia care fată târziu și e lăsată să lăptărească mielul toată vara, se numește oaie sugară.* GR. S. VI 46.]
— Derivat din **lapte.**

LĂPTÁCIU s. a. (Pesc.) v. lăptaș.

LAPTAGIOÁICĂ s. f. } v. lapte.
LAPTAGÍU s. m. }

LĂPTÁR s. a. (Pesc.) v. **lăptaș.**

LĂPTĂR s. m. } v. **lapte.**
LĂPTĂREÁSĂ s. f. }

LĂPTĂRÍ vb. IV[a] v. **lăpta.**

LĂPTĂRÍE s. f. } v. **lapte.**
LĂPTĂRÍȚĂ s. f. }

LĂPTĂȘ s. a. (Pesc.) *Grand filet de pêche.* — Plasă de pescuit, de 40 m de lungă și de 14 m de lată întrebuințată în apele curgătoare. Cu *lăptașul* pescuesc 6 oameni în două bărci. Cf. năvod, setcă. JAHRESBER. IX 297. *Lăptașul* este o plasă... cu un sân foarte mare... compus din trei sau patru plăși mari și împreunate. ANTIPA, P. 427. *Cu rețca se pescuește ca și cu lăptașul.* id. 431. *Pescuirea șalăului se face mai mult cu năvodul și lăptașul.* FR. ATILA, 325. [Și: **lăptáciu** s. a. H. II 253; — **lăptár** s. a. ib. VII 538].
— Din bulg. **laptaš,** idem.

LĂPTÁȘ s. m. (Bot.) v. **lapte.**

LÁPTE s. m. și a. 1°. *Lait.* 2°. *Lait* donné par la traite de l'ensemble du troupeau. 3°. *Lait, suc blanc* de certaines plantes. 4°. Sorte de *danse* paysanne.
1°. Lichid alb, opac, dulce la gust, secretat de țâțele femeii și ugerul animalelor mamifere de sex feminin; este primul aliment complet cu care se hrănește omul după naștere și animalul după ce a fost fătat (cf. colastră). Din el se pregătesc multe lăptării și brânzeturi (cf. frupt) și cu el se gătesc multe mâncări. *Laptele* se suge și se mulge; el se bea crud sau fiert; dacă-l lași prea mult să fiarbă, dă în foc. Cât timp nu se alterează e numit *lapte* dulce. Când mulgi laptele, el face spumă; laptele nefiert (crud) face de-asupra frișcă (slifcă); dacă-l lași să stea mai mult, face smântână. *Laptele* smântânos se numește cu mană. (DAMÉ, T. 31); când, din cauza căldurii, smântâna nu se prinde bine de oală, *laptele* e sborșit (ȘEZ.) IX 146). Dacă i se adaugă anumiți acizi sau fermenți, laptele se adună, se serbezește, se covășește s. se închia-

gă. Vacii, oii s. caprei îi poate pieri, seca s. fugi *laptele;* se crede că duhuri necurate îi pot lua *laptele. Laptele,* îndată după fătare, e mai subțire; la vaca mânzată, e mai gros. *Laptele* servește ca termen de comparație pentru coloarea albă curată; cu spuma *laptelui* se aseamănă o ființă albă, foarte frumoasă; scăldatul în lapte, care, după cum se crede, înfrumusețează pe om, e considerat ca un lucru foarte plăcut, pe care nu și-l pot permite decât cei foarte bogați și însemnează cea mai mare purtare de grijă pentru cineva. (Cf. CIAUȘANU, V. 29).

Lapte = lac. ANON. CAR. *Unt de vacă și lapte de oaie.* PSALT. 314/8. *Cu lapte adapă.* CORESI, EV. 39/1. *Dinții lui mai albi vor fi decât laptele.* PALIA, ap. GCR. I 36/9. *Bori* (= borî) *laptele mâni-sa în palmă.* SF. SISOE, ib. 7/15. *Lapte sarbăd.* M. COSTIN, în. II 12/16. *Au poftit puținel lapte să mănânce.* LET. II 245/18. *De să va găsi ...vreun păstor de oi, să fie mulgând oile stăpânu-său pe furiș și de va fi vândzând fruptul* [: *laptele* MUNT.], *să-și piardă simbria.* PRAV. 30. *Astăzi... oile se bagă în lapte.* EMINESCU, N. 142. *O vadră de lapte dulce.* CREANGĂ, P. 214. *Să se îmbăicze în laptele iepelor.* ISPIRESCU, L. 31. *Când a pierit laptele vitei..., atunci se descântă de adusul laptelui.* GRIGORIU-RIGO, MED. II 1. *Când dă laptele în foc...* ȘEZ. II 66/25. *Lua laptele dela vaci.* ȘEZ. III 133/11. *Se întâmplă să fugă laptele dela lehuză.* MARIAN, NA. 147. *Laptele de capră se amestecă... cu al oilor.* PAMFILE, I. C. 28. *Ca să facă unt de-adreptul din lapte..., pun laptele după mulsoare în putineiu.* id. ib. 24/1. *Laptele de bivoliță se întrebuințează ea și cel de vacă.* id. ib. 28. *După ce laptele s'a muls, el se măsoară cu cotul.* id. ib. 32. *Închegatul sau prinsul laptelui de oaie se face cu chiag.* id. ib. 32. *Când o vacă cu lapte întârcă sau laptele i se împuținează, când laptele se întinde ori are o față albastră, se zice că mana îi este luată și se caută de mană.* id. B. 70. *Ca să nu-i secе laptele unei femei...* id. B. 42. *Strigoii iau laptele dela vacile mulgătoare.* id. D. 139. *Când mă uit la fața lui, Parcă-i spuma laptelui.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 37/22. *E senin ca laptele.* DOINE, 181/4. | Mâncări preparate cu lapte: *Lapte cu orez.* ȘEZ. VII 75. *Lapte cu crupe.* ib. *Orzul să mi-l dai fiert în lapte.* ISPIRESCU, L. 3. *Lapte îngrășat:* se pune pe foc lapte dulce... cu sare, și se lasă până fierbe. Când începe să undească, cu o mână se țârâe făina, iar cu alta se mestecă în lapte. ȘEZ. VII 75. **Lapte de pasăre:** un fel de mâncare ce se dă mai ales copiilor sau se servește ca prăjitură; se face din gălbenușe de ou proaspăt îndulcite cu zahăr, în care înoată niște găluște de albuș bătut cu zahăr. **Lapte de găină:** gălbenuș de ou proaspăt bătut bine în apă caldă îndulcită cu zahăr; se dă copiilor când tușesc. LEON, MED. 92. *Lapte cu păsat. Mămăligă cu lapte. Cafea cu lapte.* # *Parcă e scăldat în lapte dulce:* foarte frumos, curat, spălățel. CIAUȘANU, V. *A spune și laptele pe care l-au supt (dela mamele lor),* se zice despre hoții cari mărturisesc totul, fiind bătuți, chinuiți. ib. *Nu se-alege laptele din păsat* (s. grâul din neghină): nu poți să știi cum se va desvolta, nu se arată cum va fi un lucru. Cf. ib. *Banii sânt ca laptele:* nou-nouți. id. GL. *Să-ți miroase oala a lapte și piciorul a baligă nu, nu se poate.* RUSSO, S. *Oaia să o mulgi până îți dă lapte, că de o vei trage mai mult, sânge, iar nu lapte vei scoate:* să nu ceri supușilor peste puterea lor. ZANNE, P. I 568. *Nu lăsa laptele pe sufletul vițelului!* ib. I 498. *Îi sporește ca laptele țiganului,* se zice când crezi că dai de un folos și te alegi cu paguba. ib. III 589. *E învățat ca mâța la lapte:* are năravuri rele. ib. III 588. *Vaca răstoarnă găleata după ce o umple cu lapte,* se zice de cel ce-și batjocorește singur munca. ib. I 688. *Faptele, faptele, nu oala cu laptele!* = omul se judecă după faptele sale. ib. IV 20. *Asta-i lapte cu colac,* se spune despre o întâmplare plăcută, folositoare. ib. III 532. **Vacă bună (s. rea) de lapte:** care dă lapte mult (s. puțin). DAMÉ, T. 27. **Vacă cu lapte** (în opoziție cu stearpă) = care dă lapte. (De aici, fig.:) **Cu lapte** = care aduce foloase, mănos; bun, bine întocmit (s. chibzuit), adevărat; ușor de făcut, cu putință. *Această meserie e cu lapte.* ZANNE, P. IX 633. *Dacă ar fi toate cu lapte, câte le spui...* CREANGĂ, P. 152. **A-i curge (cădea) cuiva lapte în păsat** = a-i merge bine, din plin, a izbuti, a reuși în toate. ZANNE, P. V 92, ION CR. IV 22. **A fi supt lapte de capră:** a fi vioiu, obraznic (ca o capră)), desfrânat. ZANNE, P. I 397. **A cere lapte dela o vacă stearpă:** lucru care nu se poate. ib. I 500. **A-i puți cuiva botul a lapte:** a fi încă tânăr (se zice despre cei râvnitori de lucruri care nu sânt încă de vârsta lor). ib. **Când a da din piatră lapte** = niciodată. ib. **A stoarce (a scoate) lapte din piatră:** a fi dibaciu, șiret; a face un lucru care părea peste putință. ib. I 253. **Ca musca în lapte,** se zice despre ceva nepotrivit, mai ales despre vorbe care nu-s la locul lor. Cf. ca nuca în perete. Cf. ib. I 564. || (Pat.; după fr. *fièvre de lait)* **Febră s. friguri de lapte,** numite în medicină febră puerperală: boală infecțioasă pe care o capătă unele femei după naștere. (După fr. *croûte de lait)* **Coji de lapte,** numite în medicină impetigo: boală infecțioasă de piele, cu bubulițe mici care fac o coajă gălbuie. (După fr. *frères de lait)* **Frați de lapte:** care au supt laptele dela aceeași doică; își datoresc iubire și sprijin între dânșii. BARONZI, L. 108/19. (Cf. fr. *dents de lait,* germ. *Milchzähne)* **Dinți de lapte:** cei dintâi dinți la copii, care cad pe la șapte ani. *A și început să-și schimbe dinții de lapte.* C. PETRESCU, Î. 7. *A avea dinți de lapte* = a fi tânăr și, prin urmare, copilăros, nepriceput, necunoscător de ale vieții. ZANNE, II 118. (Astron.; cf. fr. *voie de lait)* **Calea laptelui** = calea lactee, drumul robilor. CULIAN, C. 53. **Papă-lapte** = om care nu e bun de nimic, lipsit de energie și inițiativă, care e copilăros și naiv. *Nu e de samă, e un papă-lapte.* MAT. FOLC. I 725. # **Lapte (s. mursă) de miere:** apa cu care s'au spălat vasele în care s'a scurs mierea. MARIAN, INS. 147. Cf. PAMFILE, S. V. 211. **Lapte de piatră** = concrețiuni calcare din peșteri, stalactite, stalagmite (pisate, se dau vitelor ca să nu piardă laptele). LEON, MED. 116. Cf. FRÂNCU-CANDREA, M. 41. *Se ia o bucată de lapte de piatră, se pisează și se dă vitelor în apă sau în tărîțe.* GRIGORIU-RIGO, M. II 3. *După ce zeama* [de coji de mosdrean] *s'a răcorit, se pune lutul roșu... și lapte de piatră* (nisip vânăt-gălbuiu ce se găsește pe la stâncile de munte) *amestecându-se bine.* PAMFILE-LUPESCU, CR. 152. **Lapte de var** = var stins, subțiat cu apă. *Acest terciu îl întrebuințează ca și laptele de var.* PAMFILE, I. C. 382. *Varul... se stânge mai întâiu cu apă, se face lapte — lapte de var — și cu acest semi-lichid se văruesc casele.* PAMFILE-LUPESCU, CR. 227. || Spre a arăta ceva imposibil, ceva ce nu se găsește sau spre a exprima „îndestularea tuturor lucrurilor" (LB.), se zice: **lapte de vrabie** (ZANNE, P. I 702) s. **de cuc** (ib. I 453), **de bou** (ib. I 334) s. **de pasăre** (această din urmă expresie se găsește și în limbile balcanice, cf. PAPAHAGI, P. A. 163; 408, cf. și lat. *lac gallinaceum* = copia omnium rerum). *Pofțește la lapte de cuc și la urdă de curcă.* ZANNE, P. I. 453. *Cu bani găsești și lapte de pasăre!* id. V 64. *Să-mi fi cerut și lapte de pasăre, și i-aș fi adus!* CIAUȘANU, GL.

Diferite preparate alimentare din lapte (com-

puse cu acest cuvânt): **lapte-acru** (LB.): se face din lapte fiert (în ceaun, fără a-i da foc mult H.XII 462) și pus în putină cu chiag, acreală (H. VIII 298), smântână (H. XIII 449, XVI 227, 330), cuib de lapte acru (III 310), cu zer (PAMFILE, I. C. 24/33), covăseală (H. VIII 206) sau numai alt lapte (H. XVI 413) nefiert (H. VIII 260, III 96, II 262) să stea 2-3 zile (la un loc mai răcoros și cu temperatură constantă H. VIII2 213), ca să se înăcrească. Se face de obiceiu toamna (H. XV 99, XVI 282, VIII 98, PRECUP, P. 20), pe la Ziua Crucii, ca să se păstreze pe iarnă (H. XIII 175), dar și primăvara (H. XII 366). În unele locuri se face și din lapte nefiert (H. XVII 233) sau din zară (H. XVII 368). *Laptele-acru* poate fi g r o s sau s u b ț i r e (H. XIV 416). Se mai numește și l a p t e - g r o s (H. XVII 349), l a p t e - c o v ă s i t (H. III 71, V 418, XVII 368), s a m a c h i ș (H. XII 301 = lapte acru de vară ȘEZ. II 43/26, PAMFILE, I. C. 26); b r o ș t i o l (PAMFILE, I. C. 26), z a r ă (VAIDA), c h i ș l e a g (PAMFILE, I. C. 24) și ț i ț e i u (când e subțire ȘEZ. II 44b/13, PAMFILE, I. C. 26, H. XII 415). *Logofete brânză'n cuiu, Lapte acru'n călămări, Chiu și vai prin buzunări.* CREANGĂ, A. 11. (F i g.) *Mi-i lapte acru la inimă* = am stomacul deranjat; sunt mahmur. HERZ.-GHER., M. VII 5; — **lapte-bătut** = lapte lăsat să se închege, care se bate în putineiu cu bătătorul și i se scoate untul, z a r ă. Cf. PAMFILE, I. C. 25, H. II 145, 254, IV 28, V 189, 483, VII 484, IX 6, 18, 60, 143, XI 98, XIV 59, 307; — **lapte-covăsit** (LB.): lapte acru făcut din lapte de oi fiert (PAMFILE, I. C. 25) înăcrit cu covăseală s. chiag, ori din zară. H. I 139, II 254, III 71, IV 28, 55, V 408, 418, VII 372, IX 452, 496, XII 96, XIV 21, 59, 161, 376, XVII 263, 368, 392, 444, XVIII 34. *Puseră... lapte covăsit la masă și au șezut a prânzi.* ZANNE, P. I 499/20; — **lapte-de-putină:** se face punând în putină alternativ lapte dulce și lapte fiert, scurgând zerul ce se alege (H. IV 252) și lăsându-se să se îngroașe (H. II 244). Cf. H. VII 50, 262; — **lapte-de-șteand** (H. XI 275) = **lapte-gros:** făcut din lapte dulce cu puțin chiag și pus în șteanduri să dospească (H. XVII 349) sau în burdufuri (JAHRESBER. XVI 218); cf. H. IX 154 (= lapte acru), IX 496 (= lapte covăsit), XIII 100. *Ce folos de lapte gros, [da]că-i în burduf de câne!* (cf. b r â n z ă bună în burduf de câne), se zice despre un om deștept, dar stricat, nărăvit. Cf. ZANNE, P. III 588; — **lapte-prins:** laptele nefiert, strecurat prin sită, e pus la p r i n s în oale acoperite și apoi smântânit, c h i ș l e a g. Cf. DAMÉ, T. 31, H. II 44, V 355, IX 246; — **lapte-țiței:** subțire. H. XI 268. Cf. i a u r t, j i n t i ț ă, p o c r i ș (p o c r e a l ă), s b u r a t ă, s c o p t, s m i n c h i ș ă, s t r ă g l e a ț ă, z a r ă.

2°. (Cu pluralul *lapți*, mai rar *lăpți*) Mulsoarea tuturor oilor dintr'o turmă s. a mai multor vaci (HERZ.-GHER., M. VII 5). Mânzările se mulg de trei ori pe zi și atunci ciobanii zic că sânt *în trei lapți;* mai spre toamnă se mulg numai de două ori sau chiar odată; atunci ele sânt *în doi lapți* sau *într'un lapte* (Cf. H. XIV 68, 105). Părtașii la o turmă primesc atâția *lapți* cât li se socotește după numărul oilor. *Acela care are un lapte, mulge odată toate oile, care are doi lapți le mulge de două ori.* EMINESCU, N. 143. *Oamenii capătă la patru oi un lapte.* CONV. LIT. XLIV, vol. I 637. *Oile la strungă le da; Nu venea lăpțile la măsură, Nici brânza la'nchegătură,* MAT. FOLC. 117.

3°. P. a n a l. Suc, must, zeamă (de obiceiu) albă ca laptele, ce se găsește în unele plante sau fructe; s p e c. sucul lăptos al cerealelor care nu s'au copt încă. *Am descoperit smochinele și le mergea laptele.* DOSOFTEIU, V. S. 1062. [Negii] *Se ung cu lapte de ceapă.* PAMFILE, B. 50. [Bubele] *Le ungi cu lapte de lăptugă.* ib. 17. *Pe alocuri, vreo tufă de alior, retezată din fața pământului, plângea stropi de lapte.* SANDU-ALDEA, SĂM. IV 951. *Când greutatea la inimă e din pricina unei mâncări..., sugi lapte din câteva fire de alior.* PAMFILE, B. 37. **(A fi) în lapte:** necopt, crud (cf. a d a î n p â n z ă). *Să secerăm grâie'n lapte.* MARIAN, D. 164. *De le vom secera când încă vor fi moi la fire, adecă îndată ce nu vor mai fi în lapte, atunci...* I. IONESCU, C. 151. *Ș'am simțit Că-s oarzele coapte, Grânele'n lapte.* TEODORESCU, P. P. 282/2. *De-abia-s în lapte* [bostanii]. ȘEZ. II 61/12. **Lapte de nuci** = zeama obținută din nuci stoarse. *Pune-le* [pătlăgelelor] *sare...., puțintel lapte de nuci și aguridă.* CARTE DE BUCATE, ib. II 44/2. (După germ. *Mandelmilch)* **Lapte de migdale (amigdale** LB.) = emulsiune făcută din migdale dulci curățite și pisate. BIANU, D. S. **Lapte de cânepă** (s. **de sămânță**) = emulsiune făcută din semințe de cânepă. ib. *Pis[e]ază sămânța de cânepă din care se face lapte de sămânță.* ȘEZ. III 18/17. **Lapte de bou** (s. **laptele-boului**) = l a p t e d e c â n e p ă (ION CR. III 118, BREBENEL, GR. P., H. IX 62); fiertură de post, foarte gustoasă, din semințe de dovleac pisate (CIAUȘANU, GL.); zeamă de lictar (= magiun) subțiat cu apă călduță (Densuș); prune uscate, coapte și fierte (VICIU, GL.) (Bot.) **Laptele cânelui** (LB.) = plantă ierboasă *(Euphorbia platyphyllos)* cu suc alb ca laptele și cu flori galbene; se întrebuințează de popor ca medicament pentru vindecarea negeilor și pecingenii. Se mai numește: b u r u i a n ă d e n e g e i, l a p t e l e c u c u l u i, l a p t e l e - l u p u l u i. PANȚU, PL., LEON, M. 45. *Bolnavul se unge la pecingene cu laptele curs din frântura plantei: laptele cânelui.* GRIGORIU-RIGO, MED. I, 145; — a r e u *(Euphorbia helioscopia);* — a l i o r *(Euphorbia Cyparissias).* PANȚU, PL., MARIAN, CHROM. 8; — a i o r *(Euphorbia Esula).* PANȚU, PL.: — fr. Tithymale commun. DAMÉ, T. 188; — *(Euphorbia Villosa W. et K.)* PĂCALĂ, M. R. 19. Cf. H. X 3, 85, 354, 476, 489, 496, 534; XII 286. **Laptele cățelei** = buruiană otrăvitoare cu care se amețește peștele în pârâu (Rucăr). ANTIPA, P. 782. **Laptele cucului** = a l i o r (Euphorbia Cyparissias). PANȚU, PL.; MARIAN, CHROM. 8; l a p t e l e - c â n e l u i *(Euphorbia platyphyllos).* PANȚU, PL.; — a r e u *(Euphorbia helioscopia)* (Hațeg). Cf. MARIAN, INS. 404, LEON, M. 45, DAMÉ, T. 186, BIANU, D. S.; H. II 26, 382; IV 44, 268; V 208; IX 49, 95, 122, 447, 472; XII 259; XIV 65, 173; XVI 159, 395. **Laptele lupului** (LB.) = l a p t e l e - c u c u l u i *(Euphorbia helioscopia).* PANȚU, PL.: l a p t e l e - c â i n e l u i *Euphorbia platyphyllos).* ib. **Laptele pasării** = mică plantă ierboasă *(Gagea lutea)* cu florile galbene. ib. **Laptele pasării** = b ă l u ș c ă *(Ornithogalum umbellatum).* ib. **Laptele-stâncii** = l ă p t i ș o r *(Androsace Chamaejasme.* ib. *Asta e laptele stâncei.* ODOBESCU, III 173/15. **Sudoarea-laptelui** = c a p t a l a n *(Petasites officinalis).*

4°. Numele unui joc țărănesc. H. X 262, 455.

[Cuvântul se întrebuințează de obiceiu la sing. Plur. *lăpturi* (mai rar *lăpteturi* H. II 71, JIPESCU, ap. TDRG.) însemnează „feluri de lapte sau mâncări preparate din lapte". *Lăpturile și brânzeturile.* PISCUPESCU, O. 191. *Vor avea grâne, poame, lăpturi...* C. NEGRUZZI, I 299. *Lăpturi, cașcavaluri și unturi.* ODOBESCU, II 96. În sensul 2° se întrebuințează *lapți*, rar *lăpți* (articulat *lăpțile).* | D i m i n u t i v e: **lăptișór (lăpteșor)** = lapte dulce, bun; (Bot.) l a p t e l e - s t â n c i i (Androsace Chamaejasme). PANȚU, PL. *Să aibă lăptișor la drum.* CREANGĂ, P. 45. *Cu ce l-adapă? Tot cu lăptișor de iapă.* ALECSANDRI, P. P. 106b. Cf. HEM. 278/23; — **lăptúț** s. m. *Nu-i lăptuț la mul-*

soare. TEODORESCU, P. P. 511, cf. 439; — **lăptíc** s. m. *Cui îi place lăptic?* CARAGIALE, M. 334. | Nume de agenți: (lat. *lactarius-um)* **lăptár** s. m. = vânzător de lapte, laptagiu; (Păstor.) ciobanul care ține socoteala laptelui la stână (MARIAN); (cu femininele:) **lăptăreásă** (mai rar) **lăptărițá** s. f. = vânzătoare de lapte; — (Munt.) **laptagíu** s. m. = lăptar; cioban (H. XIV 59) care ține socoteala laptelui la stână. *Laptagiii au pus apă în garnițe.* BOTEZ, B. 170; (cu femininul) **laptagioáică** s. f. CDDE. nr. 943. | Colectiv-local: **lăptăríe** s. f. = celar, loc unde se strânge și se păstrează laptele, se face brânza și locuesc uneori și ciobanii (H. XII 52); prăvălie unde se vinde lapte, brânză, ouă, etc.; mâncări preparate din lapte, lăpturi. *O lăptărie la șosea.* VLĂHUȚĂ, D. 177. *Să nu mănânci verdețuri și acrituri, brânză și lăptării.* ȘEZ., ap. TDRG. | Adjectiv: **lăptós, -oásă** = care dă lapte (mult); care are, conține lapte (mult LB.); de culoarea laptelui, opac, (despre sticlă) care nu e străveziu, mat; (fig., cf. culapte) adevărat. *A avut grijă să tapeteze geamurile interioare cu hârtie imitând sticla lăptoasă.* REBREANU, J. 7. *Vaci lăptoase.* TEODORESCU, P. P. 156b. *Când se pune piatră acră mărunt pisată, zeama cărămizie se corăslește, căpătând o înfățișare galbenă-lăptoasă.* PAMFILE-LUPESCU, CR. 57. *Mama,... crezându-le toate lăptoase..., cum i le spusesem eu..., m'a lăudat.* CREANGĂ, A. 61. **Iarbă-lăptoasă** (Bot.) = laptele-cânelui; — (neobișnuit) **lăptíu, -e** de culoarea laptelui. *Lăptia cale se ivi iarăși.* BODNĂRESCU, ap. TDRG. | Alt derivat: **lăptáș** s. m. (Bot.) = un fel de buruiană, cu suc alb, ca laptele. ARH. FOLC. II 150.]

— Din lat. **lacte** s. **lac, -ctem**, idem. Cf. lăpta, lăptoșa; lapți, lactat.

LĂPTÉTURI s. f. plur. v. **lapte.**

LĂPTÍ vb. IVa v. **lăpta.**

LAPȚI s. m. plur. 1°. *Laitance.* 2°. *Ris de veau.* 1°. Substanță albicioasă, opacă, cu care peștii masculi fecundează icrele femelelor (Cf. LB.), ficați. *Păscoiul are lapți, peștioaica are icre.* CONV. LIT. XLIV, vol. II 268. *Când* [spintecă mreana], *în loc de lapți, ce să vezi? Ceva ce nu semăna a nimic.* ISPIRESCU, L. 280. *Împărecherea* [peștilor] *se face așa că se freacă unul de altul, atingându-se pe la aripa din mijloc icrele muierușții cu „lapții" bărbatului.* DRAGOMIR, O. M. 208. *Lapții (ficații) de mântuși* [= un fel de pește] *câte-odată fac bine bolnavilor.* ȘEZ. XXX 115.

2°. P. anal. Ghindurile care se găsesc sub gâtul vițelului și din care se prepară o mâncare delicată. COSTINESCU.

— Din lat. **lactes,** idem. (Cf. și germ., în sensul 1° *Milchen*, în sensul 2° *Kalbsmilch*, ung. în sensul 1° *haltej).*

LĂPTÍC s. m.
LĂPTIȘÓR s. a.
LĂPTÍU, -ÍE adj. } v. **lapte.**

LĂPTIÚCĂ s. f. (Bot.) v. **lăptucă.**

LĂPTÓC s. a. (Mor.) *Abée, bée, reillère.* — (Moldova) Canalul de scânduri pe care se duce apa la moară, piuă (ȘEZ. III, 69/10) scoc (DAMÉ, T. 148), uluc (H. XII 571), podul apei (PAMFILE, I. C. III), vălău (ȘEZ. VII 187). *Tălpi de lăptoace.* COD. SILV. 17. *Când apă pe lângă lăptoc...* DONICI, F. II 11. *Râul, din cauza ploilor, era tulbure cum e gârla subt lăptoacele morii.* COSMOVICI, SĂM. II 458. *Mă apropiam de moară. Prin lăptoc fulgerau ape verzi.* SADOVEANU, SĂM. III 711. *Începu a-i țișni apă pe nări și pe urechi ca pe niște lăptoace de mori.* CREANGĂ, P. 242. *Mai pretutindeni scocurile sau lăptoacele sunt făcute din scânduri.* PAMFILE, I. C. 181, cf. ALECSANDRI, P. P. 389, TEODORESCU, P. P. 147; ȘEZ. VI 168, H. X 77, 130, 466; XII 571. [Plur. *-toace.* | Și: **lătóc,** s. a. DAMÉ, T. 148, 175, PAMFILE, I. C. 181, 111, ANTIPA, P. 53. *Pârâul e așa de înghețat, că, dacă s'ar opri de măcinat, ghiața ar veni până în lătoc.* CONTEMPORANUL, II 215. *Mergi pe lătoace.* SBIERA, P. 16/14. *Dar la moară la mitoc, Nu era apă'n lătoc, Cât să bee-un biet boboc.* MARIAN, SE. I 29, cf. NA. 109, SA. 330. *El s'a fost îmbătat atunci la lătoc.* PAMFILE, V. 114, H. XII 288. | Diminutiv: **lătocáș** s. a. *Cu tesl'a săpat un mic lătocaș.* MARIAN, SA. 329].

— Din rut. **lotoky** (rus. **latokŭ,** pol. **lotok**), idem. (Formele cu *p* s'au născut pe când s. pe unde se zicea și *lătucă*, ca la Istro-români, alături de *lăptucă).*

LĂPTÓS, -OÁSĂ adj. v. **lapte.**

LĂPTOȘÁ vb Ia refl. *Tourner en lait.* — (Neobișnuit) A se face lapte, a se transforma în lapte. DICȚ. [Și: **lăptoșí** vb. IVa PONTBRIANT, POLIZU; — **înlăptoșá** vb. Ia LB.]

— Derivat din **lăptos.**

LĂPTOȘÍ vb. IVa v. **lăptoșa.**

LĂPTÚCĂ s. f. (Bot.) 1°. *Laitue* (Lactuca sativa). 2°. *Vache, vachotte* (Lactarius volemus) 3°. *Chevrotte* (Cantharellus cibarius). 4°. Cortinarius iliopodius. 5°. *Euphorbe-à-larges-feuilles* (Euphorbia Cyparissias).

Diferite plante care au lapte (2°):

1°. Plantă cu suc alb ca laptele, întrebuințată ca salată. Se mai numește: salată, (Mold.) marole. PANȚU, PL. *Grădina cu lăptuci.* RETEGANU, TR. 122/23. *A dat plugul... În rădăcină de lăptuci.* TEODORESCU, P. P. 156b. *Foaie verde trei lăptuci...* MAT. FOLC. 30. Cf. MĂNDRESCU, L. P. 167/7, ȘEZ. I 111/1. Cf. H. IV 83; VII 385, 418; H 353, 534; XI 326; XIII 104, 385. **Lăptucă-de-pădure** = susaiu (Sonchus oleraceus) CUV. D. BĂTR. I 287, cf. H. XVIII 302.

2°. Burete-dulce *(Lactarius volemus)* LB. Cf. PĂCALĂ, M. R. 27.

3°. Burete-galben *(Cantharellus cibarius)* ȘEZ. VII 181.

4°. Bureți roșcovani (Cortinarius iliopodius). PANȚU,PL. *Lăptugă* = burete roșu; dacă-l frângi, cură (= curge) lapte; e bun de mâncat și-l mănâncă așa crud, cum îl află în pădure. VICIU, GL.

5°. Laptele-cânelui (Euphorbia platyphyllos). H. XVIII 33.

[Plur. *lăptuci* (LB.) și *-tuce* (ȘEZ. I 111/1). | Și: (Mold. și Bucov.) **lăptiúcă** s. f. (Bot.) = mică plantă erbacee cu florile galbene. PANȚU, PL., cf. H. X 496, **lăptiuca-oii** = mlecin (Mulgedium alpinum). îb.; — Transilv., Bucov.) **lăptúgă (lăptiúgă** HERZ.-GHER., M. VII 5) s. f., H. III 14, 139, 243. *Legi snopii cu legători de lăptugă.* ION CR. III 258. | Contaminare *(lăpuc + lăptucă);* **lăptucul-oii** = frumoasă plantă ierboasă *(Telekia speciosa)* cu miros plăcut; se mai numește: brustan, brusture, brusturu-caprei, brusturu-oii, clocociov, floare-de-brusture-amar, lăptuca-oii, lăpuș-de-oaie, ochiu-boului, soarea-soarelui-de-munte, ușchiui-boului (PANȚU, PL., BORZA, BUL. GR. BOT. XI 52), urechea-por-

culuĭ (H. X 43). Cf. DAMÉ, T. 187. | Diminutiv: **lăptucícă** s. f. H. IV 84. |Derivat: **lăptuceálă** s. f. Cel prins se face acum Lazăr şi jocul se continuă mai departe până îşi fac toţi rândul la *lăptuceală*. MUSCEL|.

— Din lat. **lactuca, -am,** idem.

LĂPTUCEÁLĂ s. f.
LĂPTUCÍCĂ s. f. (Bot.)
LĂPTÚCUL-ÓII s. m. (Bot.)
LĂPTÚGĂ s. f. (Bot.)
} v. **lăptucă.**

LĂPTURĂ s. f. (Bot.) Sorte de plante. — (Sălaj) Un fel de plantă ce creşte pe ogoare; e foarte zemoasă şi rămătorii o caută tare. VAIDA. [Accentul?]

— Probabil, un derivat din **lapte.**

LĂPTÚŢ s. m. v. **lapte.**

LAPÚC s. m. (Bot.) *Bardane (Lappa major)* - - (Ban.) Brustur. PANŢU, PL.

— Din ung. **lapu** „scaiu". Cf. l ă p u ş.

LĂPÚG subst. *Patte.* — (Ban.) Piciorul de la glesne în jos, l a b a piciorului. CADE.

— Cf. bulg. **lapa** „labă". CADE.

LĂPÚŞ s. m. (Bot.) *Fleur de coucou, lampette, amourette des prés.* — Plantă (H. IX 188, 338. 447, XI 230) ierboasă cu frunze late, puţin dinţate, păroase şi aspre; face flori vinete, aşezate în cerc în jurul cotorului (VICIU, GL.); creşte din belşug pe vâlcele; tulpina curăţită de coajă e bună de mâncare (RĂDULESCU-CODIN, 4). *Şi mai colo'n răsărit, Nu ştiu lăpuşi a'nflorit, Ori că Turci au tăbărît.* RĂDULESCU-CODIN, 4, 85. *De deochiat scapi copilul, dacă-i pui pe piept... lăpuşi sau bozi.* ŞEZ. XII 166. **Lăpuş-de-oaie** (s. **lăpuşul-oii**) = l ă p t u c u - o i i (Telekia speciosa). PANŢU, PL. Cf. DAMÉ, T. 187; H. IV 44; IX 405. **Lăpuş-de-iepure:** o plantă (nedefinită). H. IX 405. [Şi: **lepúş** s. m. H. XI 327. **Lepuş-de-capră** s. m. = c i n s t e ţ (Salvia glutinosa). LEON, M. 46. | D e r i v a t: (cf. rus. *lapušnik)* **lăpúşnic** s. m. (Bot.) = buruiană cu foaia lată şi floarea cam gălbioară; este bună de umflătură. H. IX 70].

— Din bulg. **lopuš,** idem (cf. şi bulg. *lapúh, lopuh,* de unde vine şi ung. *lapu,* deci înrudit cu *l ă p u c.* Cuvântul se găseşte şi la Aromâni: *lâpuş).* Cf. DR. II 900 şi III 832.

LĂPÚŞNIC s. m. (Bot.) v. **lăpuş.**

LAR s. m. 1°-2°. *Lare.*

1°. (La Romani, mai ales la plur.) Divinitatea casei. *Lari,* zei casnici, dumestici la Romani. STAMATI, D.

2°. F i g. (la plur.) *Lari* = casă, locuinţă părintească.

— *N.* din lat. **Lar, Laris,** idem.

LARD s. a. *Lard.* — (Transilv., Ban.) Slănină (LB., MARIAN, INS. 7) grasă (POMPILIU, BIH. 1012), clisă foarte grasă (FRÂNCU-CANDREA, M. 55), grăsime (VAIDA). *Lard* = laridum. ANON. CAR. *Lemnele în coş se pun orizontal, pre ele se pune glasta, adecă clisa sau lardul (slănina) şi carnea spre a se afuma.* LIUBA-IANA, M. 97. [A d j e c t i v: **lărdós, -oásă** † = slăninos, „lardum habens". ANON. CAR. | N u m e d e a g e n t: **lărdár** s. m. (Entom.) = gândăcel (Dermestes lardarius) mic, de 7-8 mm de lung, care roade pielea şi blănurile; se hrăneşte cu hoituri şi, mai ales, cu slănină. Se mai numeşte: (în Bucov.) c o d a t, (prin părţile apusene) s t r e p e d e. MARIAN, INS. 7.]

— Din lat. **lardum,** idem.

LĂRDÁR s. m. ((Entom.)
LĂRDÓS, -OÁSĂ adj. } v. **lard.**

LĂREÁ s. f. (Bot.) v. **lalea.**

LARG, -Ă adj., s. a. şi f. I. 1°. *Large, vaste.* 2°. (Fig.) *Large, ample, majestueux. Largement.* 3°. *Au large, à l'aise.* 4°. *Large, coulant, généreux. Largement, généreusement.* II. 1°. *Largeur.* 2°. *Large, espace.* 3°. *Étendue libre.* 4°. *Large* (dans l'expression „être, se sentir au large"). 5°. *Abondance.* 6°. *Filet* à larges mailles. 7°. *Danse paysanne.* 8°. *Femme légère, dessalée.*

I. A d j. şi a d v. 1°. A d j. (În opoziţie cu î n g u s t) Extins în toate direcţiile; p. e x t. (în opoziţie cu s t r â m t) care cuprinde mult, cuprinzător, încăpător, cf. s p a ţ i o s, c o m o d, v a s t. *Larg* = largus. ANON. CAR. *Calea ceaia larga.* CORESI, EV. 109/8, cf. GCR. *Ieşiră la loc mai larg.* HERODOT 443/15. *S'au ivit înaintea ochilor noştri o... foarte largă peşteră.* ARAVICON MYTH. ap. GCR. II 130/15. *Nas avea mare..., nările largi.* BERTOLDO, ib. 169/2. *Un loc larg cât o piele de bou.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 257/36. *Multe deşerturi largi.* DRĂGHICI, R. 113. *În... Moldova... pământurile sânt largi.* I. IONESCU, C. 96. *Largi caftane de Vizir.* ALECSANDRI, P. I 148. *Bivolul... plecându-şi fruntea largă...* id. P. III 371. *An cu an împărăţia tot mai largă se sporeşte.* EMINESCU, P. 237. *Am oprit căţeii care aveau cap mai mare şi bot mai larg.* ODOBESCU, III 42/27. *Din larg cuprins de multe zări...* COŞBUC, B. 18. *Umbra unei panamale... cu bordurile foarte largi.* C. PETRESCU, Î. 12. *Căruţa mea e largă, poate să încapă într'însa cât de mult.* CREANGĂ, A., 113. *Iată, lumea-i largă.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 232. **Gură-largă,** se zice celui ce vorbeşte mult şi tare. ZANNE, P. II 189. *Toţi strig şi fac gură-largă.* ALECSANDRI, P. P. 278/5. **Ţara e largă,** se zice arătând că eşti liber să faci ce vrei. ZANNE, P. VI 347. **A ieşi (a pleca, a se duce** etc.) **în (la) lumea largă** (cf. bulg. *otivam po zemja široka* SBORNIC, XVII 155/333) = a pleca în locuri depărtate, a se duce în străinătăţi, a căuta locuri unde viaţa e mai liberă (cf. subt II: l a r g u l l u m i i). *Cercam un vad să ies la lumea largă!* EMINESCU, P. 203, cf. N. 5. *Copiii fără tată, Nu'ncap nici în lumea largă.* MARIAN, Î. 129. **A fi larg în burtă** = a fi bolnav; a răbda mult. ZANNE, P. II 25. **A da (ceva) cu mâneci largi** = bucuros, cu plăcere, cu voie bună. ib. III 220. *Părinţii fetii... sar de bucurie că le-a picat un om aşa de bun şi o dau cu mâneci largi.* CREANGĂ, P. 168. **Îi străm tă în şale şi largă în poale,** se spune când sântem înşelaţi în aşteptările noastre. ZANNE, P. II 426. **A face cuiva larg** = a se da la o parte, a lăsa locul liber, a nu sta în cale. *Ducem'oiu de-aici din sat, Să le fac la hâde larg.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 188. *Când ţi-e larg în casă, pune un spin [la] mijloc:* nu lua chiriaşi în casă! Cf. ZANNE, P. III 78.

2°. F i g. (Literar, după fr.) Mare, amplu, cu gesturi măreţe, maiestoase. *Vânzarea formală s'a săvârşit în cea mai largă măsură.* IORGA, C. I. II 164. *Vasilescu... răspundea cu un salut larg, ducându-şi înainte pălăria.* SADOVEANU, P. S. 191/16. || A d v. *Musafirul... se urca în trăsură salutând odată larg cu pălăria.* id. 178/17.

3°. (În funcţiune predicativă, în legătură cu *a-i fi, a-i face cuiva)* Astfel, ca să te simţi bine, liber în mişcări, nestingherit, nestânjenit; î n d e m â n ă. (Cf. II 4°) *Nu m'ai dat după cel drag, Să-mi fie în lume larg.* DOINE, 170/23. *În mijlocul codrului, Unde-i larg voiniculuĭ.* ALECSANDRI, P. P. 98/20.

4°. (Mai ales ca atribut la *mână* sau complinit mai des cu *la mână;* în opoziţie cu s t r â n s, s g â r c i t s. s c u r t) Darnic, (ca atribut la *inimă)*

generos, galant (cf. II 5°). *Domnilor... li se cădea a fi la scrisori largi și la apucat scurți.* N. COSTIN, ap. GCR. II 9/39. *Nu e sgârcit; dimpotrivă, e larg la mână.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, L. D. 83. *Cu acest prilej constatăm încă odată inima largă a Românului.* SANDU-ALDEA, A. M. 127. *Om... cu largă mână.* ISPIRESCU, U. 17/19, cf. ZANNE, P. 259. || Adv. *Juca larg, boiereșe, și nu se supăra când pierdea.* REBREANU, J. 60.

5°. Adv. (Complinit mai adesea prin *p(r)e)* Cu de-amănuntul, amănunțit, arătând toate împrejurările în care s'a petrecut ceva. *Vom spune mai larg înainte.* DOSOFTEIU, V. S. 105. *Scrisorile străinilor scriu prea larg și de ajuns.* GR. URECHE, ap. GCR. I 69/21. *Vremea nu l-au lăsat mai pe larg a scrie.* N. COSTIN, îb. II 2/2. *Larg și lat ritorisi papagaia.* CANTEMIR, IST. 116. Cf. URICARIUL, I 321/3.

II. Subst. 1°. S. a. Lărgime. *Inimii închise... tot largul strâmpt îi iaste.* CANTEMIR, ap. HEM. 990/21. *O manta..., largul... 6 coți.* URICARIUL, IV 136/13. **De-a largul** loc. adv. = în toată lărgimea, cât e de larg (cf. de-a lungul). *Șoselele sânt... mai late, ca să poată trece pe ele trei și patru trăsuri d'odată d'a largul lor.* SLAVICI-ODOBESCU, ap. TDRG.

2°. S. a. Dimensiune mare (în sens larg), depărtare nemăsurată; spec. (despre mare, ca span. *las largas*, fr. *au large)* partea cea mai depărtată de țărm. *Patru margini de pământ Ce strimte-au fost în largul lor!* COȘBUC, B. 17. *În a mării crunte larguri Arunc pânze și catarguri.* ALECSANDRI, P. II 143. *În larguri veseli pluteau spintecând săratele spume.* COȘBUC, Æ. 12/23. # **A lua largul** = a fugi. BARONZI, L. 45/4. (După germ. *das Weite suchen* „a fugi"; cf. alerga) **A-și găsi loc alargul** = a fugi, a scăpa cu fuga. *A început a bolborosi, până și-au găsit loc Tilu alargul, de s'au cărat de acolo.* BARAC, T. 41. **În lung și în larg** (mai des: în lat) = în toate părțile, în toate direcțiile. *Preîmblându-se în lung și în larg prin mica cămăruță...* C. NEGRUZZI, I 19.

3°. S. a. Loc deschis în toate direcțiunile, lărgământ. *Și rădică-me în largu* (= spre lărgime DOS.). PSALT. 26/14. *Domnul auzi-mă întru larg* (: în latitudine). CORESI, PS. 328. *În mijlocul largului să se facă un foc mare.* DOSOFTEIU, V. S. 82. *Vântul trecea în larguri ca o suflare de mânie.* SADOVEANU, M. 182. # (Transilv.) **La largul** = la loc deschis. *Au apucat calea prin cea pădure, să scape undeva la largul.* RETEGANUL, P. II 71/15, cf. I 46/20.

4°. Spațiu liber, în care te poți mișca nestingherit, te simți bine, loc prielnic. (Cf. I 3°). (Mai ales în expresia) **la largul (meu, tău, său...)** = nesupărat, în deplină libertate, cu posibilități nelimitate de a trăi și lucra după voie. *Să fiu iar la largul mieu!* ALECSANDRI, P. I 62. *Când s'a văzut în largul ei, a alergat către casă.* MARIAN, SE. II 49, cf. SBIERA, P. 21/32. *A fost la largul său* = i-a stat în mână să facă orice. ZANNE, P. IV 415. *La strâmtul tău și la largul mieu* = e vremea mea! îb. *Te-oiu prinde eu la largul mieu!* (PAMFILE, J. II) = mi se va da și mie un prilej favorabil ca să te am la mână!

5°. S. a. Belșug; dărnicie (cf I 4°). (Mai ales în expresiile:) **în** (s. **din**) **larg** = din plin, fără lipsuri. *Locuitorii... trăind în larg și în belșug...* ISPIRESCU, U. 56/11. **Cu larg** = cu mână largă, fără să precupețească. *Luând mir dela mormânt, ei și-l da cu larg tuturor.* DOSOFTEIU, V. S. 188.

6°. S. f. (Pesc.) *Larga* s. radina s. sirecul e o rețea de pescuit cu ochii rari (spre deosebire de deasa). ANTIPA, P. 496, 512.

7°. S. f. Femeie depravată; femeie deșteaptă, umblată în lume, a dracului (Brașov). Com. I. C. PANȚU.

[Plur., ca adjectiv, *largi*, pentru amândouă genurile; ca subst. în sensurile 1°-5°, *larguri* (rar), în sensurile 6°-8°: *largi*. | Diminutive: **lărgúț, -ă** (LB.) și **lărguléț, -eáță** (POLIZU) = cam larg, destul de larg. *Stână acoperită și mai lărguță.* HEM. 1759/11. | Abstracte: **lărgíme** s. f. = faptul de a fi larg; întindere în toate direcțiile; loc larg, deschis, liber; libertate în mișcări, larg (II); lățime. *Al nostru iaste a ne bate la strâmtoare, iar la lărgime iaste a lor.* HERODOT, 442/22. *M'ai scos la lărgime, loc de alintare.* DOSOFTEIU, PS. 51. *Să adunară tot norodul la lărgimea* (lat. platea) *cea dennaintea porții apei.* BIBLIA (1688) 349. *Hotărând lărgimea și adâncimea, au poruncit ca să sape șanțu* (a. 1773). GCR. II 92/22. *Lărgimea pustiei.* MINEIUL (1776) 85. *Lărgimea spatelor.* BELDIMAN, N. P. I 102. Cf. IONESCU, C. 135. *Numai la lărgime iese la iveală firea cea adevărată a omului.* SLAVICI, N. II 230. (Literar) *Lărgime de vederi.* TDRG. *Lărgimea unei haine;*— (Vechiu și regional prin Bihor) **lărgământ** (plur. *-mânturi)* s. a. = larg, lărgime, amploare. LB. *Lĕrgĕmĕnt* = spatium, amplitudo. ANON. CAR. *Pus-ai în lărgămentu* (= în largŭ COR.[2]; la largŭ DOS.) *picioarele mele.* PSALT. 52/4. Cf. 254/8. *Îmblă în lărgământ.* CORESI, PS. 336; — (din ital. *larghezza*, fr. *largesse* literar, puțin întrebuințat) **larghéță** s. f. = dărnicie, generozitate, galantomie. COSTINESCU. | Alt derivat: **lărgău** s. a. = oală largă la gură. H. XVIII, 62.]

— Din lat. **largus, -a-um,** „bogat, darnic", (în limbile romanice) „larg" (I 1°). Cf. prelarg, lărgi.

LĂRGĂMÂNT † s. a.
LĂRGĂU s. a.
LARGHÉȚĂ s. f.
} v. **larg.**

LĂRGÍ vb. IV[a] *(S') élargir, (s') agrandir.* — (Adesea în opoziție cu strâmta s. îngusta) Trans. (rar absolut) și refl. A (se) face larg, a (se) întinde. *Lărgește rostulŭ tău și împlea-l voiu.* PSALT. 168/14. *Să lărgimŭ brazdele inimei noastre.* CORESI, EV. 233/12. *De atunce tot se sfădesc cu toate țările și nu au războn, ce (= ci) tot lărgesc de toate părțile.* MOXA, 405/36. *Dela Perși până la Finichi... să lărgește acest uscat.* HERODOT, 219/25. *Mi-ai lărgit pașii.* DOSOFTEIU, PS. 54. *Hotarele lor le lărgește.* LET. I 47/25, DRĂGHICI, R. 54. *Să lărgiți casa.* TEODORESCU, P. P. 175[b]. *M'am mai lărgit și eu cu curtea!* = am mai cumpărat loc alături și am făcut curtea mai mare. CIAUȘANU, GL. *O lărgit cămașa* = a făcut-o mai largă. HERZ.-GHER., M. VII 5. *Lărgesc o legătură* = germ. nachlassen, lockerer binden. POLIZU. # **A-și lărgi mânile** s. **mațele** † = a se lăcomi, a fi nesățios. *Nici mai pot sătura nesațiul Ducăi Vodă, că i se... lărgise mațele spre luat.* LET. II 26/10. *Duca-vodă și-a lărgit mânele spre lăcomie.* LET. II 19/21. **A-i lărgi cuiva** † = a-i face drum. *În vreame de greutate Mi-ai lărgitu-mi pe departe.* DOSOFTEIU, PS. 18. || (Franțuzism? Despre ochi) A deschide mari, a holba. *Lărgi cu mirare ochii albaștri.* C. PETRESCU, Î. I 8. [| Și (rar): **înlărgi** vb. IV[a] DICȚ. | Adjective: **lărgít (înlărgit;** cu negativul **nelărgit), -ă** = (făcut) larg, întins; (despre ochi) holbat. *Domnie fericită și în toate părțile înlărgită* (a. 1683). SICRIUL DE AUR, ap. BV. I 270. *El sta cu ochii lărgiți, ca două găuri întunecoase.* SADOVEANU, M. 104;— **lărgitór, -oáre** = care lărgește, întinde. (Substantivat) **lărgitoáre** s. f. *Lărgitoare* se numesc mai multe piei făcute în forma căputei, care se bagă între captă și căputa papucilor (= ghetelor) spre a se lărgi după trebuință. LIUBA-IANA, M. 127. | Abstracte: **lărgíre** s. f. = acțiunea s. faptul de a lărgi. *Lărgi-*

rea stomacului. BIANU, D. S.; — **lărgitúră** s. f. ANON. CAR. Cf. FRÂNCU-CANDREA, M. A. 103].

— Derivat din **larg** (cf. lat. *largior, -iri* „a dărui", it. *largire* „a dărui", fr. *élargir* „a lărgi").

LĂRGÍME s. f. v. **larg.**

LĂRGITÚRĂ s. f. v. **lărgi.**

LĂRGÚŢ, -Ă adj. } v. **larg.**
LĂRGULÉŢ, -EĂŢĂ adj. }

LARÍCE s. f. (Bot.) *Mélèze (Larix sibirica).* — (Latinism, neîntrebuinţat) Zad. [DICŢ. accentuează şi *lárice.* | PANŢU, PL. dă şi o formă, suspectă, **lăriţă** s. f.]

— *N.* din lat. **larix, -rĭcem.** Cf. l a r i s.

LARÍNGĂ † s. f. (Anat.) v. **laringe.**

LARÍNGE s. m. (Anat.) *Larynx.* — G â t l e j, organ situat în g â t u l omului, cuprinzând partea superioară a traheei — prin care răsuflăm — cu coardele vocale, care produc vocea. În partea de dinainte a laringelui e m ă r u l l u i A d a m s. n o d u l gâtului. Cf. g â t l a n, g â ţ i ţ ă, r ă s u f l ă t o a r e, b e r e g a t ă, î n g h i ţ i t o a r e. [Şi: **laríngă** † s. f. *În laringă mi s'au oprit.* CANTEMIR, IST. 160. Ca termen ştiinţific şi: (< lat. *larynx*) **larínx** s. a. (accentuat *larínx* şi *lárinx*). | F a m i l i a: (< fr. *laryngite*) **laringítă** s. f. = inflamaţia mucoasei laringelui, d u r e r i d e g â t; — (< fr. *laryngoscope*) **laringoscóp** s. a. (Med.) = instrument cu ajutorul căruia se poate examina laringele pe dinăuntru; — (fr. *laryngoscopie*) **laringoscopíe** s. f. (Med.) = examinare medicală a laringelui; — (fr. *laryngologie*) **laringologíe** s. f. (Med.) = studiul ştiinţific al laringelui; tratat despre laringe].

— *N.* din lat. ştiinţ. **larynx** (grec. λάρυγξ, λάρυγγος), idem.

LARINGÍTĂ s. f.
LARINGOLOGÍE s. f.
LARINGOSCÓP s. m. } (Med.) v. **laringe.**
LARINGOSCOPÍE s. f.

LÁRIS s. m. (Bot.) *Alisier (Pirus torminalis).* — Sorb. *Larisul, sau precum unii zic sorbul, este cel mai bun soiu de lemn de munte.* COD. SILV. 19. [Accentuat, probabil, *lăris.*]. Cf. l a r i c e.

LÁRIŢĂ s. f. (Bot.) v. **larice.**

LĂRMĂ s. f. 1°. *Alarme.* 2°. *Tapage, vacarme, bagarre.*

1°. (Învechit) Alarmă. *Ţeara suna de crunte larme.* ALECSANDRI, P. III 327. *Târgovişteа e'n larmă în zi de sărbătoare.* id. ib. 324. *Cu strigarea înforma larme.* ZILOT, CRON. 353. *Toţi oştenii fruntaşi ce'n larme Au fost în mai multe dăţi...* C. NEGRUZZI, II 74/12. *Şi larmă că mi-şi striga.* ALEXICI, L. P. 50/14. # **A da larmă** = a da alarma, a alarma. *Dase larma pe la casele boierilor.* C. NEGRUZZI, I 153.

2°. Sgomot mare, gălăgie (cf. LB.), vuet, tumult (STAMATI, com. AR. TOMIAC), h o l c ă (ŞEZ. III 15/18), h a r h ă t, h a r m a l a i e. *Lárme* = [ung.] lărma. VISKI, CÂMP. 221. *Svadă, larmă.* ECONOMIA, 183. *Larma a tot înverşunatului norod... o au alinat.* ŢICHINDEAL, F. V. *Această larmă şi vuet în norod mă îndenna a crede...* C. NEGRUZZI, II 230/10. *Larma vânătorească.* ODOBESCU, III 53/17. *Dragii mei, destulă larmă şi blesteme!* OLLĂNESCU, H. O. 90. *Larma dulcilor cuvinte.* VLĂHUŢĂ, P. 102. *Auzind larma cea mare.* TEODORESCU, P. P. 152b. Cf. ŞEZ. III 15/25. **A face larmă** = a face sgomot, gălăgie (LB.) *Stăpânii fac larmă unul pentru cinci.* SLAVICI, N. 29. *Singuratece izvoare fac ca valurile larmă.* EMINESCU, P. 191. *Dar ce-ai păţit mă... de... faci aşa larmă?* CREANGĂ, P. 304. Cf. ISPIRESCU, L. 75; MAT. FOLC. 74.

[Şi: **lárme** † s. f. | D e r i v a t: **lărmăt** s. a. = larmă. COSTINESCU. *Făcea jidanul larmăt mare.* CONTEMPORANUL, III 163; — **lărmălău** s. a. (pl. **-laie**) = larmă mare, de obiceiu cu bătaie şi tumult, cf. h a r m a l a i e. *Alegerea se făcea totdeauna cu mult lărmălău.* AGÂRBICEANU, L. T. 176.]

— Din ung. **lárma** (cf. pol., sârb. **larma**). Termen ostăşesc, provenind din ital. **all'arme** „la arme". Cf. a l a r m ă, l ă r m u i.

LĂRMĂLĂU s. a. v. **larmă.**

LĂRMĂLUÍ vb. IV[a] v. **lărmui.**

LĂRMĂT s. a. v. **larmă.**

LĂRMĂZUÍ vb. IV[a] v. **lărmui.**

LÁRME † s. f. v. **larmă.**

LĂRMUÍ vb. IV°. 1°. *S'alarmer.* — 2°. *Faire du tapage, du vacarme, crier.* — (Transilv.).

1°. † R e f l. A se alarma. *Pricina încă o spune, pentru ce s'au fost lărmuit Saşii.* ŞINCAI, HR. I 316/15.

2°. I n t r a n s. A face larmă, zgomot mare. *Când ...gâştele şi raţele... se scaldă lărmuind şi bătând din aripă, e un semn că în curând are să ploaie.* MARIAN, O. II 381. *Lărmuind cu bucurie, Bat în geam, fac zarvă multă.* IOSIF, P. 46. *Pe apă merge, Nu stropeşte, Prin trestie trece şi nu lărmueşte.* (= Umbra). GOROVEI, C. 378.

[Şi: (ung. *lármál* „lărmueşte") **lărmălui** vb. IV[a] = a lărmui, a c e r m ă l u i. Com. N. DRĂGANU; — (< ung. *lârmázni*) **lărmăzui** vb. IV = lărmui. *Tot spui şi lărmăzueşti.* BIBICESCU, P. P. 223. | A b s t r a c t e: **lărmuíre** s. f., **lărmuít** s. a., **lărmuitúră** s. f. | A d j e c t i v: **lărmuitór, -oáre** = care face larmă, lărmueşte. *Mulţimea 'n veci lărmuitoare se sbate'n vălmăşagu-i răguşit.* GORUN, F. 9].

— Derivat din **larmă,** cu suf. **-ui.**

LĂRMUITÚRĂ s. f. v. **lărmui.**

LĂRVĂ s. f. *Larve.* — 1°. Starea s. forma pe care o prezintă cele mai multe animale (cf. e m b r i o n, m o r m o l o c), dar mai ales insectele, imediat după ce au ieşit din ou şi înainte de a ajunge în stare de crisalidă (cf. p ă p u ş ă; g o g o a ş ă). *Omida este larva fluturelui.* COSTINESCU.

2°. (După fr.) Spectru, fantomă. *Se adun'acum ...vampiri,... strigoi, larve.* C. NEGRUZZI, II 121/7. *Tot felul de larve uricioase, viermi păroşi... şi gângănii.* C. PETRESCU, Î. I 14.

[A d j e c t i v: (fr. *larvaire*) **larvár, -ă** adj. = (în stare) de larvă; f i g. neajuns la desvoltare, cf. e m b r i o n a r. *A reluat experienţa... asupra unei broaşte... care, în stare larvară, se prezintă ca ermafrodit.* CONV. LIT. XLII 222.

— *N.* din fr. (din lat. *larva* „duh rău", „spectru", „mască").

LAŞ, -Ă adj. *Lâche.* — (Despre oameni) Lipsit de bărbăţie şi de sentimentul de onoare, fără curaj şi mic de suflet, care se codeşte să făptuiască ceva, fricos şi mişel, b e c i s n i c, c o d a c i u, cf. p o l t r o n. *Lucrul cel mai laş în lume e un bărbat tânguitor.* COŞBUC, F. 9. | S u b s t a n t i v a t: *Plumbul a mers drept în crinul Pus pe pieptul alb*

al laşei. id. B. 29. [Derivat: **laşitáte** s. f. = faptă de om laş, lipsă de curaj, micime de suflet, mişelie, mârşăvie, becisnicie, cf. poltronerie. *O păcătoasă laşitate îl goneşte.* VLAHUŢĂ, D. 153. *M'ai făcut să săvârşesc laşităţi.* C. PETRESCU, Î. II 92.]

— *N.* din fr. (din lat. *laxus* „destins", deci dublet al lui lax).

LÁSĂ s. f. v. **leasă.**

LÁSĂ s. m. v. **lăsa.**

LĂSÁ vb. I. 1°. *Lâcher; laisser partir, congédier. Se détendre, se relâcher.* 2°. *Céder.* 3°. *Laisser faire, permettre, autoriser. Se laisser pousser* (la barbe, etc.). 4°. *Laisser, quitter, abandonner.* 5°. *Laisser; se laisser, se faire* (avec un infinitif). 6°. *Laisser, abandonner, livrer, ne pas s'occuper* de. 7°. *S'abandonner* à, *se fier* à. 8°. *Laisser, renoncer* à, *se retirer* de. 9°. *Laisser, léguer* à qqn. 10°. *Laisser* (des dispositions testamentaires). 11°. *Ordonner, établir: faire donner* (le bonjour). 12°. *Laisser* (après soi), *provoquer, amener.* 13°. *Dégager, produire, faire couler.* 14°. *Laisser* (derrière soi). 15. *Laisser* (à un prix moindre), *baisser* (ses exigences), *en rabattre. Baisser, diminuer.* 16°. *Laisser de côté, ne pas citer.* (A l'impératif) *Laisse, attends!* 17°. *Pardonner. Ne pas exiger.* 18°. *Se laisser faire.* 19°. *S'abandonner, se laisser.* 20°. *Renoncer, cesser* de, *se contenter* de. 21°. *Déposer, oublier, laisser.* 22°. *Ajourner, remettre à plus tard.* 23°. *Laisser tomber, perdre.* 24°. *Laisser de côté, supprimer.* 25°. *Envoyer.* 26°. *Exclure.* 27°. *Pencher, baisser; s'appuyer.* 28°. *Se coucher, s'étendre. Se déposer* (au fond). *S'affaisser, fléchir.* 29°. *Descendre. S'élancer* sur. *Mettre bas* (un objet). 30°. *Tomber* (en parlant de la nuit, de la pluie, etc.), *venir.* 31°. *Avoir envie.*

A lăsa cuprinde în primul rând o idee negativă: *las cânele* — ca şi lat. *canem laxare* — însemnează „a nu mai ţinea cânele legat" şi prin urmare „a-i da drumul, a-l slobozi". Adesea ideea exprimată prin *a lăsa* nu poate fi redată decât printr'o expresie negativă.

1°. Trans. A nu mai ţinea, ci: a da drumul, a slobozi, a libera; spec. a nu mai ţinea într'un post, într'o slujbă, ci a-i da voie s. a sili să plece, a demite. *Miiaşul... lăsă* (slobozi N. TESTAMENT 1648; BIBLIA 1688) *giurele* (= junele). COD. VOR. 53/4. *Acmu lasă* (: slobozeaşte BIBLIA 1688) *robul tău, Doamne!* CORESI, EV. 515/6. *Lăsa capacul tronişorului.* ISPIRESCU, U. 100/20. *În loc de a o lăsa binişor, o trânteşte jos.* SEVASTOS, N. 256/6. *Lasă-mă, bade de mână.* MĂNDRESCU, L. P. 60/10. *Du-mă, Doamne, şi mă lasă Unde-s neveste frumoase.* DOINE, 6/11. *Cumpăna din mână nici cum s'o laşi!* ZANNE, P. V 225. # **A lăsa ceva din mână** = a scăpa ocazia. || Refl. A nu mai fi întins, încordat, ci: a se destinde, a (se) slăbi, a se bălţi. *Frânghia s'a lăsat.* DDRF. *S'au lăsat arcurile.* | (Despre om) A desface cingătoarea, haina, etc. care strânge pe cineva, a da drumul. *Se lăsă la vestă, îşi desfăcu butonul dela pieptul cămeşii...* I. A. BASSARABESCU, CONV. LIT. XLIII 403.

2°. Refl. A deveni mai slobod, mai liber, p. ext. mai blând, mai îngăduitor, a se îmblânzi. *Să va mai lăsa şi să va mai domoli firea bărbatului cea sireapă.* PRAV. MOLD. 83/2. (Complinit prin adjectiv s. adverb) **A se lăsa moale** = a fi slab, indecis. ZANNE, P. II 6/2. **A se lăsa (mai) pe jos** (s. **mai mic** †) = a nu se opune celui ce caută să întreacă pe cineva, a-şi recunoaşte slăbiciunea, inferioritatea, etc. *Să cade într'acel ceas... să se lase mai mic, căindu-să ce au făcut.* PRAV. MOLD. 125. *Nu se lăsau mai prejos decât bărbaţii.* ISPIRESCU, M. V. 52/21. | Trans. **A o lăsa mai domol** = **a o slăbi.** *Până vom punc mâna pe hoţ, s'o lăsăm mai domol cu procesul.* N. XENOPOL, ap. TDRG. *O lăsă mai domol.* STĂNCESCU, B. 358/4.

3°. (Construit mai rar cu complementul la acuzativ s. absolut, mai des urmat de să, de s. de infinitiv) A nu opri, ci: a da libertate, a da voie s. posibilitate, a îngădui, a permite, a consimţi, a admite. *Demăreaţa lăsară călarii a merge cu rusul* (= cu dânsul). COD. VOR. 56/2. *Rugându-să temniciarului, lasă de-i veni o slugă crezută* (= credincioasă). DOSOFTEIU, V. S. 101. *Păgânii avea direptate după legile lor să nu lase acolo biserică de creştini.* BIBLIA (1688) 7 pr. 19. *Nu l-au lăsat să se închine.* LET. II 262/2. *Lesne las* (= admit bucuros) *să fie fost... precum voeşte Katona.* ŞINCAI, CR. I 4/37. *Nu l-am lăsat să vie cu noi.* DRĂGHICI, R. 35. *O uşă lăturalnică deschizându-se, lăsă să intre Doamna.* C. NEGRUZZI, I 143. *Lasă-mă a plânge ranele tale.* ALECSANDRI, P. II 116. *Las' să mă uit în ochi-ţi.* EMINESCU, P. 209. *Cât l-au lăsat* (= i-au permis) *şi pe el bătrâneţele.* STĂNCESCU, B. 238/22. *Pe cine nu-l laşi să moară, nu te lasă să trăeşti.* I. GOLESCU, ap. DDRF. *I-a lăsat să crească.* RETEGANUL, P. I 60/10. *Să mă lese să cânt.* MĂNDRESCU, L. P. 16/4. (Eliptic) *Lasă-mă* (= dă-mi voie să intru), *mândruţo, 'n casă.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 375. *Întră cam greu în lontru, căci slugile nu voiau să-l lese* [să intre]. REV. CRIT. V. 51. # **A-şi lăsa barbă** (mustăţi, favoriţi, etc.) = a nu-şi mai rade barba, ca să poată creşte. (Tot aşa se zice în limbile balcanice PAPAHAGI, P. A. 144; cf. germ. sich den Bart wachsen lassen). *Îşi lăsă favoriţi mari şi barbetă.* C. NEGRUZZI, I 71. **A-l lăsa pe cineva inima să...** = a se îndura să... **A lăsa de mas** = a primi în gazdă. *O îmblat... pe la căsi* (= case) *şi'o zis să-i lese de mas.* ARH. FOLK. I 191.

4°. Trans. A nu mai merge pe acelaşi drum cu cineva, a nu mai urma aceeaşi direcţie, ci: a apuca alt drum, altă direcţie, deci: a se depărta de cineva, a părăsi, a năpusti pe cineva s. ceva. *Felicsu lăsă Pavelŭ cela legatulŭ.* COD. VOR. 64/11. *Nu lăsa* (= nu părăsi DOS.) *mene* (= pe mine), *Doamne.* PSALT. 73/15. *Să-şi lase* [omul] *mâniea, să-şi lase pizma.* VARLAAM, C. 85/2. *Cerbii lasă pădurea.* DOSOFTEIU, PS. 87. *Toţi să făcuse oşteni, slugile lăsa pre boieri, argaţii lăsa pre stăpâni.* LET. III 49/33. *Şi de acolo* [hotarul] *lasă apa Bistra.* URICARIUL, IV 277/14. *Leul s'au întors unde au fost lăsat iepurele.* ŢICHINDEAL, F. 27. *Când voiam a mă duce, puterile m'au lăsat.* C. NEGRUZZI, I 52. *Căprioara... lasă locurile strimte, fuge, saltă.* ALECSANDRI, P. II 90. *Da cum de te-ai îndurat, De-aşa iute ne-ai lăsat?* MARIAN, Î. 114. *Aci începeău una, aci lăsau alta.* ISPIRESCU, L. 35. *Lasă legea creştinească.* ALECSANDRI, P. P. 211/12. *Lasă-ţi armele Şi săgeţile Şi vin la mine, că ţi-o fi mai bine.* TEODORESCU, P. P. 446. *Uliţa n'o pociu lăsa, Până ştiu pe mândruţa!* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 59. *Lasă-ţi furca'n buruiene.* DOINE, 277/22. *Să lăs fraţi, să lăs surori.* ŞEZ. I 75/23. *Lăsaţi-l numai pe brânca mea!* RETEGANUL, P. III 39/36. *Îi dai un ban să te vază şi doi să te lase,* se spune despre omul prost. ZANNE, P. III 327. *Târgul dintâiu să nu-l laşi.* ib. V 626. Cf. 575, VI 336. || Spec. (Despre putere, etc.) A nu mai fi stăpân deplin pe ceva. *Urechile îl cam lasă* (= nu mai aude bine). DELAVRANCEA, ap. TDRG. *L-au lăsat puterile* = a slăbit. (Despre dureri, necazuri, etc.) A nu mai turbura, a nu mai supăra, ci: a da pace, a slăbi.

De două zile mă ține un junghiu, care nu mă mai lasă. | (Uneori complinit prin „cu buzele umflate") A nu te ținea de angajamentul luat față de cineva, spec. față de o fată căreia i-ai făgăduit că o iei de nevastă. *Ion a lăsat-o pe Catrina* (= germ. „sitzen lassen") HERZOG-GHER., M. VII 5. # **A nu lăsa pe cineva din ochi** = a nu-l slăbi, a-l urmări cu privirea, a-l observa mereu și cu atențiune. **A lăsa din lucru** = a da drumul unui lucrător, a nu-l mai angaja. POPOVICI-BĂNĂȚEANU, ap. TDRG. || Refl. **A se lăsa de viață** = a desnădăjdui. CIAUȘANU, GL.

5°. Trans. A părăsi pe cineva (în starea arătată printr'un predicativ), a întrerupe ceva, a rămânea (așa cum arată predicativul). *După suirea lui la ceriu, nici pre noi nu lăsa săraci.* CORESI, EV. III/3. *I[su]s au lăsat în rușine pre Saduchei.* VARLAAM, C. 292. *Desbrăcându-i, i-au lăsat cu pieile goale.* LET. II 245/14. *Să ne întoarcem iară de unde am lăsat scris.* LET. II 374/10. *Leul... l-au lăsat nevătămat.* DRĂGHICI, R. 103. *Boierii, câți i-au mai lăsat* [Tomșa] *vii, numai frica morții îi mai ține.* C. NEGRUZZI, I 138. *Ne lasă cu buza umflată* (= păcăliți). ALECSANDRI, T. 739. *Porni lăsându-le suspinând.* ISPIRESCU, L. 9. *Își lăsase nevasta borțoasă.* STĂNCESCU, B. 32/12. *Mi-am lăsat maica streină.* MÂNDRESCU, L. P. 145/21. (Formulă de despărțire) *Vă las cu Dumnezeu.* RETEGANUL, P. IV 38/6. # **A lăsa încolo** = a da bună pace. *Ia lasă-mă încolo, mătușă, nu mă supăra!* CREANGĂ, P. 189. **A lăsa (în pace)**: nesupărat, a da (bună) pace. **A lăsa de râs** = a părăsi pe cineva într'o stare care-l face de râsul lumii. *M'o lăsat de râs în sat.* ȘEZ. III 125/9. **A lăsa tabără**: grămadă, una peste alta. ZANNE, P. IV 642. **A lăsa (pe cineva) la sapă de lemn** = a-l aduce la sapă de lemn, a sărăci pe cineva furându-l sau purtându-l prin judecăți. *S'a ținut de capul lui până l-a lăsat la sapă de lemn.* BOCEANU, GL. **A lăsa pe cineva în boii săi** (PANN, P. V. III 133). **A lăsa pe cineva mort** (RETEGANUL, P. V. 45/2) = a-l omorî. **A lăsa cu zile** = a cruța, a nu omorî. *S'au rugat foarte să-l lase cu zile.* SBIERA, P. 11/29. || Refl. (În legătură cu un adjectiv predicativ). A se da, a da cuiva voie să..., a admite să... *Mă las fotografiat* (cf. germ. „sich photographieren lassen"). C. PETRESCU, C. V. 25. *Nu se sfia... să se lase sărutată.* id. Î. II 227. *Nu se lăsa prea mult rugat.* AGÂRBICEANU, L. T. 39. *Acum nu l-ar mai fi sfătuit să se lase doborît de nedreptate.* V. I. POPA, V. 110.

6°. Trans. (Complinit prin *în grija, paza, seama, știrea, voia* s. *pradă cuiva*) A nu se mai ocupa de cineva, a se desinteresa. *Lasă grija sfinților în sama părinților.* EMINESCU, P. 162. *Copiii și nevasta îi las în știrea Celui de sus.* CREANGĂ, P. 46. *Vom lăsa frigările alea pe seama împăratului.* ISPIRESCU, L. 325/7. *Las... boii pradă vulturilor.* RETEGANUL, P. I 2/33. *Să-și lese soția în plata lui Dumnezeu.* SBIERA, P. 55/7. *O lăsă acolo în pădure în paza Domnului.* STĂNCESCU, B. 289/9. *Dar pe mine cui mă lești?* POMPILIU, B. 76/6. *Lasă-mă în voia mea.* DOINE, 10/23. *Îl lasă în grija morții.* ȘEZ. III 237/19. *Vai de stăpânul lasă laptele pe seama vițelului!* se spune de cel ce nu grijește de ale sale. ZANNE, P. IV 630. **Las(ă) pe mine!** = nu te mai interesa de..., bizue-te pe mine, că voiu face eu ce trebue să fac. *Cucoană soacră..., las' pe noi, atâta-ți zic!* ALECSANDRI, T. 436. **A lăsa pe cineva în salba lui** = a-i da voie să lucreze după năravul lui. ZANNE, P. III 356. **A-l lăsa în banii lui**: în plata Domnului. ib. V 70. **A lăsa la o parte** s. (mai tare:) **baltă** = a nu se mai ocupa s. interesa de ceva. Cf. baltă. **A lăsa dracului** (s. **la dracu**) s. **naibei** (s. **la naiba**) s. **la focul** = a nu mai ține seama, a nu se mai gândi la..., a nu mai fi preocupat de... *Te las naibei, sărăcie!* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 285. *Lasă boii dracului!* DOINE, P. 297/9. *Lasă prânzul la focul și cuțitul la dracul.* BIBICESCU, P. P. 98.

7°. Refl. (Construit cu acuzativul persoanei și completat prin: *în credința, voia, grija, nădejdea, seama*, etc. *cuiva* sau cu dativul) A-și pune încrederea în..., a se încrede, bizui, întemeia; a se da după... *M'am lăsat într'a lui credință.* DOSOFTEIU, V. S. 138. *S'au lăsat lui, ca să o grijască după moartea ei.* URICARIUL, XVI 50. *Iată că ne lăsăm întru a ta voință.* MARCOVICI, D. 17/5. *Lasă-te în sama lor.* CREANGĂ, P. 267/12. *Omu' se lasă în credința ei.* ȘEZ. V. 20/17. *De te lași pe seama slugii, Dai de fundul pungii!* ZANNE, P. IV 595. *Lasă-te pe mine!* = încrede-te în mine, bizue-te pe mine! **A se lăsa pe mărturia cuiva** = a face apel la cineva să mărturisească. *Mă las pe mărturia a toată Moldova.* N. COSTIN, ap. DDRF. (= je m'en remets au témoignage de toute la Moldavie).

8°. A nu mai continua (o îndeletnicire, o meserie), ci: a înceta s. a se retrage (din...), a renunța la..., a abdica dela..., a nu mai stărui, ci: a se desbăra (de un năravu, etc.), a se vindeca (de o patimă). Trans. *Jupânul, amărît, „lăsă" hanul și se retrase din negoț.* CHIRIȚESCU, CONV. LIT. XLIV, vol. II 656. *Lasă un năravu* = se vindecă de năravu. GOROVEI, C. 2516. *A lăsat tutunul* = a încetat să mai fumeze, s'a desbărat de fumat. (Expresii analoage la popoarele balcanice. PAPAHAGI, P. A. 444). | Trans. și refl. (Urmat de un substantiv abstract s. de — rar din — + un infinitiv, *a lăsa* poate fi redat prin „a nu mai" + verbul corespunzător) A înceta să..., a renunța la... *Lasă jocul* = nu mai juca. *Lasă gluma* (STĂNCESCU, B. 249/22) = nu mai glumi. *Te lasă de ceartă!* CORESI, EV. 48/17. *Se lăsară de a mai firea viu.* DOSOFTEIU, V. S. 74/2. *S'au lăsatu de dulceața lumiei.* CUV. D. BĂTR. II 416. *Mă las de vlădicie.* ANTIM, P. XXIII/13. *Să se lase de a mai ținea moșii cu anul.* URICARIUL, IV 155/11. *L-au gonit până la o pădure și acolo l-au lăsat de a-l mai goni* (= au încetat să-l mai gonească, nu l-au mai gonit). AMIRAS, ap. TDRG. *Se lasă de bătaie* (RETEGANUL, P. III 37/7) = nu se mai bat. *Să se lese de spălat* (= să nu mai spele) *cămeșile.* ȘEZ. I. 59/17. *Se lasă și el de împărăție.* CREANGĂ, P. 187. *Îl rugau să se lase de a mai face călătoria.* ISPIRESCU, L. 4. *S'au învoit ca să se lese de tâlhărie.* SBIERA, P. 267/14. *Nu mă las de legea mea.* ALECSANDRI, P. P. 211/16. *M'am lăsat de oi.* MÂNDRESCU, L. P. 161/10. *Din joc mă las.* DOINE, 83/17. *Noi de iubit ne-om lăsa.* ȘEZ. I 47b/10. | Spec. A pierde (nădejdea). *Au început a se lăsa de nădejdea domniei.* LET. 140/8. *Să lăsasă de sănătate* (= pierduse nădejdea de a mai fi sănătos). DOSOFTEIU, V. S. 87. *Să lăsasă de viața lui* (= pierdu nădejdea de a mai trăi). MINEIUL (1776), 119, 2a. # **A se lăsa de cineva** = a se desface de tovărășia cuiva, a înceta de a mai avea legături cu..., a se despărți de..., a o rupe cu... *Auzit-am... Că te lași, mândră, de mine.* RETEGANUL, TR. 86/19. *Mă las de-a mea drăguță.* DOINE, 277/6. *Lasă-te puică de mine!* ȘEZ. I 291/26. | Absol. *Mă căesc și mă las.* DOSOFTEIU, V. S. 155.

9°. Trans. A nu mai păstra un lucru ce-ți aparține, ci a-l da altuia; spec. (complinit prin moștenire) a transmite prin moștenire, a testa; p. ext. a da în grija s. în seama cuiva, a încredința. *Și lăsa-vor striinilor* (= străinilor) *bogătatea sa.* PSALT. 93/15. *La moartea lui să lase ceva acestui fecior.* PRAV. 179. *Când avea cale la țară ș-lăsa la dânsul odoarăle.* DOSOFTEIU,

V. S. 118/2. *Nu cra cu putință să lase mai trebuincioasă învățătură!* BIBLIA (1688) 3 pr. 12. *Al tău nume moștenire... îl lași.* ALEXANDRESCU, M. 15. *Titlurile n'au fost decât pe viață, fără a lăsa drept la urmași.* BĂLCESCU, M. V. 10/20. *Când a fost... la mine, mi-a lăsat niște cărți.* C. NEGRUZZI, I 59. *Ochi... plini de suferinți Ce mi-i lăsară din bătrâni Părinții din părinți.* EMINESCU, P. 128. *Vrednic ești de comoara ce ți-o las?* CREANGĂ, P. 226. *De moștenire n'am să-ți las decât un frâu de cal.* ISPIRESCU, L. 147/18. || A face să rămâie. *A mânca singur bucatele și a lăsa altora zeama* = a trage singur tot folosul, rămânând pe seama altora foarte puțin sau nimica. ZANNE, P. III 496. *A lăsat la caiet o margine de trei degete.*

10°. Trans. (Complinit mai ales prin „cuvânt" sau prin „cu limbă s. graiu de moarte", „cu jurământ", etc. și urmat de să) A hotărî, a dispune înainte de moarte s. prin testament. *Când au murit... au lăsat cuvânt fiului său, lui Bogdan, să închine țara la Turci.* LET. II 200/21. *Când s'au săvârșit au lăsat cu limbă de moarte...* URICARIUL, XXV 70/15. *A lăsat cu graiu de moarte...* STĂNCESCU, B. 291/3. *O să las cu jurământ.* ȘEZ. IV 138b/29. **A lăsa moștenitor** = a dispune ca cineva să fie moștenitor. *Au lăsat moștenitor împărăției pe fiu-său.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 251/2.

11°. Trans. (Subiectul e Dumnezeu s. cineva care are dreptul de a dispune) A orândui, a da, a dispune, a hotărî; p. ext. a da ordin, a porunci (în momentul plecării), a lua dispoziții (ca ceva să se facă după plecare). *Dobitoacele sânt lăsate de Dumnezeu pentru noi.* DRĂGHICI, R. 66. *Eu am și lăsat personalului din cancelaria mea să adune adresc.* AGÂRBICEANU, L. T. 200. *Dacă este că a lăsat Dumnezeu să fim mai mari peste alții, ar trebui să avem milă de dânșii.* CREANGĂ, P. 209. *Așa a lăsat Dumnezeu: după bine, s'aștepți rău.* RETEGANUL, P. IV 65/21. *N'a lăsat Dumnezeu bine.* DOINE, 143. **A lăsa cuvânt (cuiva)** = a dispune, a ordona. *Au lăsat cucoanei sale cuvânt acasă.* SBIERA, P. 223/20. **A lăsa ziua bună (cuiva)** = a-și lua rămas bun prin altcineva. *Lăsându-i ziua bună, se duse cu Apostolii.* C. NEGRUZZI, I 84.

12°. A face să se nască (mai ales un sentiment, o impresie), a provoca, a produce, a pricinui, a cauza. *Chibzuirile neîmplinite... lasă după dânsele în inima noastră mâhniri.* MARCOVICI, D. 8/14. *Uitase reaua impresie ce i-o lăsase vorbele colonelului.* D. ZAMFIRESCU, R. 211. *Mătura nouă nu lasă praf în urmă.* ZANNE, P. III. *Zadie băgată 'n casă, Multă zarvă 'n casă lasă.* = nora rea face necaz, vrajbă între ceilalți casnici. ib. 432, cf. 536. **A lăsa urme** = a produce, a face să rămână urme. *Sania lasă urme albe.* ALECSANDRI, P. III 15. *Goții lăsară multe urme.* BĂLCESCU, M. V. 9/20.

13°. A face să iasă, să se iște, a produce. *Den talăpea ei pară de focu va lăsa.* CUV. D. BĂTR. II 460. *Pe nări flacări lăsând.* TEODORESCU, P. P. 174b. *Fundul căldării lasă scântei.* ȘEZ. III 46/2. | Spec. A da (lapte). *Oaia lasă laptele când se mulge cu degetele udate.* TDRG. # **A lăsa sufletul** † = a-și da sufletul. *Cându-și lăsa ea sufletul...* BIBLIA (1688) 26. **A lăsa un cuvânt** = a arunca un cuvânt. *După câtăva vreme de tăcere, Dumitru lăsă un cuvânt.* CONTEMPORANUL, VI, vol. II, 296. **A-i lăsa sânge (cuiva)** = a înțepa s. a face o incizie pentru ca să se poată scurge sângele, a lua sânge. Cf. RĂDULESCU-CODIN, I. 100. *Să se silească... în grab' sânge a-i lăsa.* PANN, E. I 47. *Dă să-i lase sânge...* STĂNCESCU, B. 139/16. **A-i lăsa (cuiva) gura apă (după ceva)** = a-i veni salivă în gură din cauza poftei. *Lui Setilă îi lăsa gura apă.* CREANGĂ, P. 259. *Îți lasă gura apă uitându-te la ele.* ȘEZ. VI 152. **A lăsat bărbie** = îi merge bine, a făcut avere. ZANNE, P. II 17.

14°. Trans. A nu achita (o datorie). *Nici datorie am lăsat.* ANTIM, P. XXV/18. | (Complinit sau nu cu „în urmă") A face să rămână în urmă, a trece înaintea cuiva s. a ceva. *Lăsară în urmă păduri.* ISPIRESCU, L. 22. *Pe toți îi lăsară în urmă.* id. ib. 80/9. | Fig. A întrece, a depăși. *De întâlnea vrun om... pe drum, întreba: departe ai lăsat pe Vodă?* CREANGĂ, P. 108.

15°. Trans. A nu mai cere suma fixată s. cerută la început, ci a face o reducere de preț, a scădea, a micșora prețul, a vinde cu preț mai mic. *Cât lași orzul?* ALECSANDRI, T. 1540. *În sfârșit, dur la deal, dur la vale, unul mai dă, altul mai lasă, și Pepelea mărită capra!* CREANGĂ, P. 43. *I-am lăsat caii cu 8000 de lei. N'a vrut să-mi lase nimic din preț.* (Cf. lat. *annonam laxare* = a lăsa din prețul bucatelor; germ. *den Preis nachlassen;* pentru expresii analoage în limbile balcanice: PAPAHAGI, P. A. 144). || Refl. (Despre ger, durere, etc.) A nu mai avea tăria, vigoarea de mai înainte, ci: a se micșora, a scădea, a se muia, a se potoli, a ceda. *Gerul s'a mai lăsat.*

16°. Trans. A nu ține seama, a nesocoti; a nu lua în considerare, a trece cu vederea; a nu pomeni s. cita (numele cuiva), a omite. *Nu trecu nece lăsă* (nu socoti COR2., nu îngădui HUR.) *ruga measerului.* PSALT. 28/2. *Lăudăm pre marele Constantin și alții mulți, pre carii* [îi] *lăsăm.* BIBLIA (1688) 6 pr. 35. *Din rugăciunile mele am lăsat-o vreodată pre ea?* EMINESCU, N. 58. (Uneori complinit prin *afară) Scriind a lăsat (afară) două rânduri.* || Imperativul **las(ă)!** (uneori repetat și mai ales urmat de „că") „treci cu vederea, nu mai insista", introduce adesea o propoziție care cuprinde o concesie, o îngăduință sau o amenințare. *Las, că te-oiu juca eu!* C. NEGRUZZI, I 10. *Ei las, moțopane, că te-oiu învăța eu!* ALECSANDRI, T. 358. *Lasă, lasă: Mi-oiu face și eu casă!* CONV. LIT. a. 1910, 268. *Lasă, măi femeie, că de-om trăi, vom fi noi mai harnici.* CREANGĂ, P. 177. *Lasă, își zise el, că cine râde mai la urmă...* ISPIRESCU, L. 36. *Lasă, las, muiere, Că mi-i veni tu acasă!* MARIAN, SAT. 53. *Lasă, numa, bade, lasă.* DOINE, 59/5. Și cu înțelesul: „nici vorbă să știe, să facă (cineva ceva), etc." *Întreabă-i* [*pe orășeni*] *ce e bleavu', resteu' bu!feiu'..., că de ți-o știe, lasă!* JIPESCU, ap. TDRG. (Ca răspuns, arătând că cel ce răspunde se învoiește la ceea ce i se zice și că va face întocmai): *„Du-te la pădure!" — Lasă! (= am să mă duc).* PAMFILE, J. II. *Las(ă) că...* (se găsește și în limbile balcanice: alb. *ljc se*, ngr. ἄφησε πῶς, bulg. *ostavi če* PAPAHAGI, P. A. 144) = în afară de faptul că, afară de asta. *Las că era grozav de mare* [nasul], *dar apoi era cărligat.* NEGRUZZI, I 5. *Lasă că-s din oameni..., dar apoi sânt și văduvă de trei bărbați.* ALECSANDRI, T. 101. *Las' că era dela Piatra..., dar era...* CREANGĂ, P. 114. **Las dacă** = să vezi numai că nu... *Las dacă nu i-a da odihna pe nas!* CREANGĂ, P. 301. *Oiu vorbi eu și cu dânșii și las dacă va fi ceva!* id. ib. 13.

17°. † Trans. A nu ține seama, a trece cu vederea păcatele cuiva, a ierta. *Lăsat-ai* (= iertat-ai VOR.) *fără-de-legile oamenilor tăi.* PSALT. 175/1. *Lasă-ți-se păcatele.* TETRAEV. (1574) 213/7. *Să ne căutăm păcatele noastre și să lăsăm și greșalele altora.* CORESI, EV. 18/2. *Lăsați și se va lăsa vouă.* ANTIM, P. XXVIII/32. || (În opoziție cu „a lua") A nu mai cere, a ierta. *Într'un an îl lua* [*pogonoritul*], *iară într'un an îl lăsa.* NECULCE, ap. TDRG. *S'au rugat să lase țara de bir.* LET. II 203/30.

18°. Refl. (urmat uneori de să) A nu mai

opune rezistență, a ceda, a consimți, a admite, a-și da învoirea să... *Mai nu vrei și mai te lași.* EMINESCU, P. 8. *Să-l încalec se lăsa.* TEODORESCU, P. P. 535. *Se lăsară deci de le puse pecetea lui în spinare.* FUNDESCU, L. p. 74/18. | (Mai ales după negațiune) **A nu se lăsa** (uneori întărit prin „odată cu capul" s. „nici mort") = a nu se da bătut, a se împotrivi, a nu face concesii, a nu pregeta, a nu slăbi, ci a ține morțiș la ceva. *Nu să va lăsa până nu va face acel lucru.* PRAV. 1148. *Nu s'au lăsat, ce* (= ci) *au jăluit la Poartă pre Mihai-Vodă.* LET. II 427/38. *Să nu se lase până nu-l va săvârși.* DRĂGHICI, R. 148. *Nu te lăsa și luptă-te!* COȘBUC, F. 84. *Nu se lasă nici moartă, și uite că te-a adus!* D. STĂNOIU, C. I. 59. *Nu vru să se lase de pagubă* (= să rămână păgubaș). RETEGANUL, P. V 60/1. *Nu se lasă până ce nu găsește.* CREANGĂ, P. 238. *Nu se lăsa cu una cu două.* ISPIRESCU, L. 83/34. *Nu o să ne lăsăm la un lup!* RETEGANUL, P. III 32/33. **Nu te lăsa!** = curaj! (ZANNE, P. VI 214), nu te da bătut! *Dați, măi, dați, Nu vă lăsați.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 416. **A nu se lăsa cu** (rar **pe**) **atât** = a nu se mulțumi cu atâta, a nu ceda, a nu renunța. *Iară Grigori-Vodă... nu s'au lăsat cu atâta...* LET. II 427, cf. III 195/13. *Nu s'au lăsat* (= nu s'a mulțumit) *cu atâta.* E. KOGĂLNICEANU, ap. DDRF. *Pe atât nu se lăsa.* TEODORESCU, P. P. 477.

19°. Refl. A nu rezista, a nu mai face nici o sforțare, a nu opune rezistență, a se da învins, copleșit de... *Se lasă pe mâna medicilor.* ȘĂINEANU, D. U. *S'a lăsat copleșit de durere.* (Construcție literară, imitată după franțuzește și puțin obișnuită) *Se lasă la o melancolie.* C. NEGRUZZI, I 25, cf. 29, 191. *Lăsându-se 'n gândire, dorul în el s'a mărit.* PANN, E. I 33.

20°. Refl. A nu mai insista, a nu mai stărui într'o direcție, a nu mai urma (un sfat), a-și schimba intenția, a renunța, a se abține, a se mulțumi cu ceva. *S'au lăsat de acel sfat și au trecut Prutul.* LET. II 352/32. *De aice înainte lăsăm a mai scriere.* LET. ap. TDRG. *Lasă-te, Țigane, nu merge!* RETEGANUL, P. I 73/20.

21°. Trans. A nu lua cu sine, a face să rămână undeva; p. ext. a uita. *Și-a lăsat* (= a depus) *bijuteria la bancă. Și-a lăsa copiii acasă. A lăsat umbrela la restaurant.*

22°. Trans. A nu face ceva acuma, a amâna, a păstra pentru mai târziu. *Am lăsat plimbările pentru mai târziu. Ce poți face astăzi, nu lăsa pe mâne.*

23°. Trans. A nu mai ține, a da drumul să cadă; p. ext. a lepăda. *Codru' frunza-și lasă.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 289.

24°. Trans. A nu mai insista asupra unui lucru, a nu mai vorbi de ceva, a trece la altele; a suprima. *Lasă asta acum!* ISPIRESCU, L. 37. *Vom lăsa actul întâiu* = nous supprimerons le premier acte. PONTBRIANT.

25°. Trans. A trimite. *Hagi Crăciun, acum scriind, ț'au lăsat sănătate* (Craiova, a. 1790). IORGA, S. N. 176. (În ironie) **A lăsa sănătate** = a muri. Com. T. NAUM.

26°. Trans. și refl. A nu (se) pomeni, ci a exclude. *Lăsă pre sineși Hristos și se despărți den* (= făcu deosebire față de) *toți oamenii, că* (= fiindcă) *el era născut den fată.* CORESI, EV. 527/21.

27°. Refl. A nu mai sta drept, ci: a se (a)pleca, a se sprijini pe ceva s. cineva, a se răzema, a atârna; trans. (= fact.; complementul e o parte a corpului) a da drumul să atârne. *Acesta... s'au lăsat pre pieptul D[omnu]lui H[risto]s.* DOSOFTEIU, V. S. 28. *Mă lăsam tot spre partea dreaptă.* MINEIUL (1776) 28,2/1. [Iapa] *urechile le lăsase pe spate.* C. NEGRUZZI, I 42. *Ea se lăsase dulce și greu pe al lui braț.* EMINESCU, P. 212. *Nurorile... cele mari lasă capul de rușine.* CREANGĂ, P. 11. *După ce-și lăsă părul său de aur pe spate.* ISPIRESCU, L. 151/4. *Se lasă* (= atârnă) *un fir de păr din cap pe frunte.* GOROVEI, C. 2848. # **A se lăsa pe tânjală** = a se lenevi (ȘEZ. VIII 161), a se lăsa greu. *Nu te grăbi cu însuratul... Lasă-te pe tânjală.* ALECSANDRI, T. 841. **A lăsa buza** = a face mutre (în semn de nemulțumire) fr. faire la lippe. DDRF.

28°. Refl. A nu mai sta în picioare, ci a se așeza, pune, întinde (pe) jos; a cădea (din cauza slăbiciunii, amețelii, etc.); spec. (mai ales în Mold.) a se culca, a se trânti (spre a se odihni). *Mihai Vodă după prânz s'au lăsat să se cam odihnească.* LET. III 67/16. *Lăsându-se ca să se odihnească... în crevatul său...* DRĂGHICI, R. 86. *Bătrânul Socoleanu, doborît sub grindina laudelor... se lăsase pe un scaun.* C. NEGRUZZI, I 6. *Pe jeț tăcut se lasă.* EMINESCU, P. 206. *Când să se ridice de pe rogojină, îi păru că se lasă pe picioare străine.* D. STĂNOIU, C. I. 163. *Se lăsă o leacă jos pe iarbă și adormi dus.* CREANGĂ, P. 158. *Se lăsă jos ca mort.* RETEGANUL, P. I 26/17. *S'a lăsat iar jos pe pământ.* STĂNCESCU, B. 270/20. **A se lăsa pe o ureche** = a neglija ceva. ZANNE, P. II 459. || P. ext. (Ne mai fiind vorba de vietăți) Trans. și refl. A (se) așeza (la fund), a se depune. *Marea a lăsat mult nisip în port.* PONTBRIANT. *Drojdia s'a lăsat pe fund.* | A se cufunda (în parte). *Pământul se lăsa* = le sol s'affaissait; *grinda s'a lăsat* = la poutre a fléchi. DDRF.

29°. Refl. (Adesea complinit prin *jos, în jos, în* s. *pe ceva, undeva, supt,* etc.) A nu mai sta sus, ci a se coborî, a-și da drumul (din sbor), a se slobozi în jos, a se da jos (de pe un loc ridicat); p. ext. a descăleca (întemeind o țară). *Au trecut Prutul... și s'au lăsat în jos.* LET. I 191/10. *Soarele se lasă pe orizon.* MARCOVICI, C. 48/18. *Toate țărmurile unde se lăsară mai târziu Elenii.* ODOBESCU, I 204. *Dar și de acolo înainte tot n'a vrut să se lase pe șosea* (= să ia șoseaua), *ci a luat poteca.* V. I. POPA, V, 110. *Calul odată sboară cu el până la nouri și apoi se lasă în jos ca o săgeată.* CREANGĂ, P. 196. *Aci văzuse el că se lăsase porumbeii.* ISPIRESCU, L. 216. *Se lăsaseră din sbor pe stârvul calului.* STĂNCESCU, B. 140/14. *Cu funia altuia nu te lăsa în puț.* ZANNE, P. V 299. # **A se lăsa asupra cuiva** = a se repezi, a se năpusti. *Calul se lăsa răpede asupra calului smeului.* ISPIRESCU, L. 27. **A se lăsa greu** = (propriu) a apăsa cu toată greutatea corpului; (fig.) a face dificultăți, a nu accepta o propunere fără a face rezerve. *De la o vreme corabia dă să se cufunde. Șerpele se lăsa greu ca să... înece pe Adam și el cu Eva să scape.* ȘEZ. II 122/31. *„Vezi că aranjasem altceva"... crezu de cuviință să se lase greu Ion.* C. PETRESCU, C. V. 158. || Trans. A așeza, a pune ceva jos; a da jos, a coborî. *Lăsară* (în tâlc: pogorîră) *patul cu funii.* CORESI, EV. 54/29. *Lasă în jos gulerul blănii.* C. PETRESCU, C. V. 157. *Lasă pușca jos.* STĂNCESCU, B. 23/9. *Lăsă arcul în jos.* ISPIRESCU, L. 75/5. *Lasă perdcaua!* # **A nu lăsa cuvântul jos** † = a se ține de cuvânt. *Cuvântul meu gios nu-l voiu lăsa.* LET. II 209/.

30°. (Despre noapte, ploaie, negură, vânt, etc., închipuite ca venind din înălțimi) A se produce, a se face, a începe. *Se lăsă vânt cu vihor pre Dunăre.* MAG. IST. IV 291/10. *S'a lăsat... o negură.* I. VĂCĂRESCU, P. 119/4. *Noaptea s'a lăsat pe vale.* VLĂHUȚĂ, P. 61. *Cea din urmă linie de lumină se lăsă pe după plopi.* D. ZAMFIRESCU, R. 113. *Se lăsase frig.* STĂNCESCU, B. 41/16. *O neguriță...*

se lasă pe grădină. ŞEZ. II 50/11. (Fig.) *Pe câmp s'a lăsat o tăcere 'nfricoşată.* ALECSANDRI, P. II 18. (Rar, factitiv) A face să apară. *Pot să las o zăpuşeală şi o arşiţă.* ISPIRESCU, L. 130/17. || P. anal. (Despre o boală, care vine năpraznic, pe neaşteptate) Trans. (= fact.) A face să vie, a da. *Dumnezeu... toate le tocmeaşte spre... folosul nostru, măcară ce boală sau rău ce lasă spre noi.* CORESI, EV. 63/9. || (Despre post s. sec) Trans. (refl. = pasiv) A începe. *Au lăsat săc marţi cu toată curtea sa.* LET. I 4/9. *Se lasă post la 1 Martie.* GOROVEI, C. 3305. *Se lasă sec de două ori.* MARIAN, SE. II 77.

31°. Unipers. (Banat) *A i se lăsa cuiva de ceva* = a i se face poftă, a pofti. *Sânt unele femei greoaie* (= însărcinate), *cărora, văzând ceva bun... li se lasă* (= poftesc) *a mânca.* MARIAN, NA. 13.

[Prez. *las...., să lase*, regional *lăs, să lese*. Imper. *lasă* şi *las*, rar *la': Acum la' pe mine!* COMŞA, N. Z. 7. | Şi: **alăsà** vb. I. *Drag mi-ai fost ş'amu mă alaşi* (Odorheiu). JAHRESBER. VI 48. | Adjectiv: **lăsât** (cu negativul: **nelăsat**), **-ă** (şi — în poezia pop. — cu diminutivul **lăsăţél, -eà** = care atârnă). *Cu părul nempletit, lăsat* (= atârnând). DOSOFTEIU, V. S. 237/2. *Panţirii ţinuturilor ce sânt lăsaţi* (= orânduiţi) *pentru slujbe.* URICARIUL IV 81/7. *Dragoste curată Dela Dumnezeu lăsată.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 57. *Pană... pe apă lăsată* (= slobozită, căreia i s'a dat drumul). ŞEZ. IV 89. *Cu căciula lăsată* (= trasă) *pe ochi.* EMINESCU, N. 58. *Nu-i zi lăsată dela* (= dată de) *Dumnezeu...* C. PETRESCU, R. DR. 80. *Lăsat* (= părăsit) *de Dumnezeu* s. *de suflet* = nelegiuit, tâlhar, ucigaş; disperat, discreierat. CIAUŞANU, V. *Cu coamele lăsate* (= atârnând în jos). SEVASTOS, N. 115/27. *Începea de se chitea Cu cercei... Lăsăţei.* CORCEA, B. 32; — **lăsătór, -oáre** = care lasă; spec. care amână o treabă de pe o zi pe alta. *Curge sământa curată... la tot ceasul câte 5 până la 7 merţe, după cum vor fi de lăsători* (= producători, roditori) *şi snopii.* I. IONESCU, C. 187. (Substantivat) **lăsătór** s. a. (Tes.) = opritor (la războiul de ţesut). Cf. PAMFILE, I. C. 273, ŞEZ. VIII 149; H. II 4, 118, 168, IV 75, XI 350, XII 118, 157; (la plur.) *lăsători* (Pesc.) s. m. *Călcătorile numite şi lăsători sau porţile gardului.* ANTIPA, P. 645; **lăsătoáre** s. f. = o parte a plugului (H. XI/401), cocârţală (C. C. II-III 149); cărarea făcută de oi (Mehedinţi. Com. I. STRÂMBULESCU), poteacă, drum prin pădure (totdeauna pe coastă): *Badiu mieu dela mioare, Să-i ţin calea'n lăsătoare.* (Jina, jud. Sibiu), GR. S. 240; — **lăsiu, -íe** = lăsător, indiferent, neglijent. REV. CRIT. III 159. | Abstracte: **lăsáre** s. f. *După lăsarea* (:după ce s'au încetat BIBLIA 1688) *voroaveei.* COD. VOR. 13/13. *Şase ani vei sămăna pământul tău, iară la al şaptelea lăsare* (= pauză) *vei face.* BIBLIA (1688) 55/2. *Întru lăsare* (= iertare) *păcatelor lui.* PSALT. 335/15. *Lăsarea sângelui la dobitoace.* PISCUPESCU, O. 211. *Lăsare de carne (de frupt)* = lăsat de carne LB.; — **lăsát** s. a. (pl. *-uri*) = lăsare. *Împărăţind Iulian cu lăsatul* (= voia) *lui D[u]mn[e]zău.* DOSOFTEIU, V. S. 74. **Lăsatul** (mai rar **lăsata**) **secului** (s. **de sec**) s. **cărnii** (s. **de carne**; cf. paleoslav. *mesopustŭ*, ung. *hushagyó*, după lat. *carnislevamen* s. *carnisprivium*, ital. *carnelasciare*, neapol. *carnolevare*, sp. *carnes tolendas*, etc.) = ziua cea din urmă de dulce, înainte de intrarea în post (spec. în postul mare). MARIAN, SE. I 263, cf. 274; PAMFILE, S. T. 119, V. 116. *Lăsatul săcului de postul Sîm-Pietrului.* LET. II 89/36. *În săptămâna cea mare a lăsatului de sec de postul cel mare.* MAG. IST. II 22/8. *Lăsatul secului de postul Crăciunului.* I. IONESCU, D. 83. *Aseară a fost lăsata secului.* CARAGIALE, T. I 95/21. Cf. BUL. MON. IST. IV 197, CREANGĂ, A. 59, ŞEZ. I 40/11, 152, VII 34, H. II 31, 38. *Dumeneca lăsatului de carne.* DOSOFTEIU, V. S. 44. **Lăsatul (secului) de brânză** (s. **brânzei**) = ultima zi în care se mănâncă brânză, înainte de începutul postului mare. GOROVEI, CR. *Dumeneca lăsatului brândzei.* VARLAAM, C. 29. *La duminica lăsatului sec de brânză.* LET. III 310/17. *Cuvânt la Duminica lăsatului de brânză.* ANTIM, P. 133; — **lăsătúră** s. f. = lăsare, omitere; spec. (Top.) depresiune, vale nu prea adâncă între două înălţimi (PORUCIC, T. E. 28); (Tip.) fraza sau cuvântul omis de culegător la culegerea de pe manuscris. (CĂL. TIP.). *Lĕsĕtură* = relictio ANON. CAR. *Căutându-şi o albie nouă pe lăsăturile şesurilor.* VLAHUŢĂ, ap. CADE.; — **lăsăciúne** (< lat. *laxatio, -ionem*) † s. f. = iertare, iertăciune. *Se preemească ei lăsăciuri* (= ertăciune N. TESTAMENT 1648; ertare BIBLIA 1688) *păcateloru.* COD. VOR. 78/6. *Carte de lăsăciune* † = act de divorţ. *Cine-şi va lăsa muiarea lui, să dea ei carte de lăsăciune!* ib. 207; — (în Transilv., după germ. *Nachlass?*) **lăsământ** s. a. (plur. *-minte* şi *-mânturi*) = moştenire, legat. LM. | Imperativul **lasă !** se întrebuinţează şi în funcţiune substantivală: *un lasă* e cel ce se lasă pe tânjală: *Acest Lasă... a căzut sub roată, aşa era de leneş.* FURTUNĂ, V. 85. Mai ales: **lasă-mă să te las** s. m. = om lăsător, neglijent şi lipsit de iniţiativă, indiferent, care n'are altă grijă decât liniştea sa personală (la Aromâni: *alâsâtură*).]

— Din lat. **laxo, -are** „a lărgi, a da drumul, a slobozi" (în latina vulgară a înlocuit pe *relinquere* „a părăsi", iar la scriitorii bisericeşti se întâlneşte şi cu sensul de „a ierta").

LÁSĂ s. m.
LĂSĂCIÚNE † s. m.
LÁSĂ-MĂ SĂ TE LÀS s. m.
LĂSĂMÂNT s. a.
LĂSĂTOÁRE s. f.
LĂSĂTÓR s. a.
LĂSĂTÚRĂ s. f.
} v. **lăsa.**

LÁSCĂ † s. f. *Grâce, faveur.* — (Rutenism în Mold. şi Nordul Transilvaniei) Favoare. *Mare către D-zeu avea lască.* CANTEMIR, ap. TDRG. [Adjectiv: (rut. *laskav*) **láscav** (**lascăv** ŞEZ. V 103, **láscuv** ŞEZ. IX 145) **-ă** adj. = binevoitor, îndurător, milostiv, senin la suflet, voios, deschis (com. I. CORBU), glumeţ, cu haz, vesel (ŞEZ. V 103, HERZ-GHER., M. VII 6), bun de gură, limbut (ib. XXXI 11). *Şi dacă ieşea la câmp, era foarte lascav şi darnic.* LET. II 42/8. *Ce poate fi aceasta a ta lascavă şi voioasă arătare?* CANTEMIR, IST. 285. (Substantivat) **láscăvă** s. f. = voie bună, chef. *Om cu lascăvă* = cu voie bună, cu chef. Com. AR. TOMIAC].

— Din rut. **laska** „bunătate, favoare".

LÁŞCĂ s. f. *Nouilles.* — (Ungurism în Transilv.) Tăiţei. Cf. H. XVII 49. *Facă laşte domnilor.* ŞEZ. XXXI. 108. *Zamă cu laşte* = supă cu tăiţei. ib. XIX 108. [Plur. *laşte*, (dial.) *laşkie* = tăiţei de grâu. PAPAHAGI, M. 93/37. | Diminutiv: **lăşcúţă** s. f. = supă. *Lăşcuţă stoarsă.* VAIDA].

— Din ung. **laska,** idem.

LASCÁIÁŢĂ s. f. v. **lăscaie.**

LĂSCÁIE s. f. (Numism.) *Liard; chose de rien.* — Mică monedă veche de aramă valorând 1½ aspru sau ½ para (BRĂESCU, M. 78, cf. ŞEZ. III 69/20); p. ext. ban de cea mai mică valoare; (după *nici o*) termen de comparaţie pentru ceva lipsit de

valoare. *Făina de grâu... când era mai scumpă, o para și o lăscaie.* DIONISIE, C. 166. *Pentru el viața chiar a Beiului, nu plătea nici o leșcaie.* GHICA, S. 349. *N'are cap nici de-o lițcaie.* ALECSANDRI, T. 41. *Le 'ndopi cu pumnii de lire și 'n casă te calicești până la lescaie, rătane!* CARAGIALE, S. N. 32. *Dă-mi o frântă de leșcaie.* ALECSANDRI, P. P. 137. *Ț'a mers vestea când ț'a mers, D'acum lățcaia ți s'a șters.* ROMÂNUL GLUMEȚ, I. 36. *De la noi și până la voi, tot bani și lăscăi* [Stelele]. GOROVEI, C. 356. # *N'are nici o leșcaie chioară* = e sărac lipit pământului. ZANNE, V. 386. [Plur. *-căi.* | Și: **lăscáie s. f., lățcáie s. f.**; (Mold.) **leșcáie** s. f., **lițcăie** s. f.]

— Din rut. **ljackyj,** polonez. TDRG. JAHRESBER. XXVI—XXIX 30.

LĂSCÁIE s. f. *Petit pot.* — (Mehedinți) Oală mai mică. H. IX 43. [Derivate: **lăscăiáță** s. f. și **lăscăiúță** s. f. = oală cu două toarte. DAMÉ, T. 74. TDRG.]

LĂSCĂIÚȚĂ s. f. v. **lăscae.**

LÁSCAV, -Ă adj.
LÁSCĂV, -Ă adj.
LÁSCĂVĂ s. f. } v. **lască.**

LASCÍV, -Ă adj. *Lascif.* — Aplecat spre plăceri sexuale, spre voluptate, spre desfrâu; care ațâță la plăcerile sexuale. *Copila nubilă abia, învață... Lascivul dans Ionian.* OLLĂNESCU, H. O. 199. *Dacă pseudo-artistul... nu este cuprins de inspirarea impersonală..., atunci lucrarea sa poate să fie trivială, indecentă, lascivă.* MAIORESCU, CR. II. 195. *Dansurile cu mișcări lascive.* C. PETRESCU, C. V. 310. [Abstract: (fr. *lascivité,* lat. *lascivitas)* **lascivitáte** s. f. = aplecare spre desfrâu, spre voluptate].

— *N.* după fr. (lat. **lascivus, -a, -um).**

LASCIVITÁTE s. f. v. **lasciv.**

LĂSCULEÁSĂ s. f. Variété de raisin. — (Munt.) Un fel de strugure alb cu boabele mari și dese; ciorchinii ajung până la 1½ kg. Se coace târziu și dă vin mult și bun. (H. XI 5, cf. XIV 71, 103, JIPESCU, O. 54).

— Adjectiv (derivat dela numele **Lascu,** cu suf. *-ulească),* substantivat subt forma feminină (subînțelegându-se viță sau „poamă").

LĂȘCÚȚĂ s. f. v. **lașcă.**

LÁSCUV, -Á adj. v. **lască.**

LAȘITÁTE s. f. v. **laș.**

LĂSÍU, -ÍE adj. v. **lăsa.**

LĂSNICIOÁRĂ s. f.
LĂSNICIOÁSĂ s. f. } (Bot.) v. **lăsnicior.**

LĂSNICIÓR s. (Bot.) *Vigne-de-Judée, douce-amère* (Solanum dulcamara). — Plantă cu flori violete și boabe roșii (când sânt coapte). Tulpina ei se întrebuințează în medicină ca diuretic și calmant. Se mai numește: Buruiană-de-dalac, patlagică-de-dalac (Prahova), vița-corcilor, vița-Evreilor, zârnă. PANȚU, PL., cf. BIANU, S. D., ȘEZ. XV 141. [Și: **lăsnicioáră, lăsnicioásă,** (+ *lesne)* **lesnicioáră** s. f.].

LAȘPÁNIȚĂ s. f. *Grand morceau.* — (Mold.) Bucată mare din ceva, spec. din ceva de mâncare. ION CR. V. 152. — Cf. lapaneț, lăpiștoc.

LASTĂN s. m. (Ornit.) v. **lăstun.**

LĂSTÁR s. a. și m. I. 1°. *Jeune pousse, coulant, cosson, rejet. Revenue.* 2°. *Rejeton d'une famille, progéniture, descendant, enfant.* II. *Perche, fuseau, levier.*

I. (În Țara veche și în Banat) 1°. Crenguță tânără, mlădiță care răsare din rădăcina s. tulpina unei plante sau crește pe o ramură mai veche. Cf. H. III 139, IV 8 V 4, XII 169, XVI 41, XVIII 138. [Viea] *era scoțând vlăstare.* BIBLIA (1688) 30. *A cărui hrană era vlăstarele copacilor.* ANTIM, P. 113. *Vița săditâ scoate primăvara lăstare cu frunze și rod.* I. IONESCU, P. 248. *Un vlăstar tânăr ce d'abea începe a înflori.* MARCOVICI, C. 70. *Vlăstar de salcie dela Florii.* DELAVRANCEA S. 8. *Pe atunci erau vlăstari în lunci Copacii de azi.* COȘBUC, F. 162. *Să-mi dea nițel lăstar de trestie.* ISPIRESCU, L. 263. *Vlăstari fragede, răchițică, smicele...* CREANGĂ, P. 316. *Coardă se numește lăstara de viță care se întinde paralel cu pământul.* H. IV 245. # *Când vor da lăstarii din cruce* (SOVESCU, I. 220) = niciodată. || P. ext. (mai ales la plural). Pădure măruntă (RĂDULESCU-CODIN, î.), tânără (CIAUȘANU, V.), pădurice de mlădițe care cresc după tăierea unei păduri, cf. arină. *La 1864 li s'au dat sătenilor și câte un petec de islaz (pădure), însă acestea... nu le pot folosi aproape de fel, din pricina lăstarilor.* TRIBUNA INVĂȚĂTORILOR din 20 Sept. 1907. *Ziua... stau la umbră în lăstar.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, L. D. 89. *Prin lăstarii de bărgin* (= salcâm) *Să m'așteptî.* HODOȘ, C. 70.

2°. Fig. Urmaș, descendent din..., odraslă. *Romanii sânt buciumii viii Dachii noastre și noi vlăstarile lor.* CANTEMIR, HR. 106/10. *Bucovină... ești vlăstarea, fiica cohortelor romane.* ALECSANDRI, P. III 340. *De nu l-ai mai iubi, această vlăstare degenerată n'ar mai fi fiul tău.* I. NEGRUZZI, V 150. *Erau copii voinici, vlăstari din vechi țărani soldați.* OLLĂNESCU, H. O. 199. *Patru vlăstari ce creșteau din plin.* D. ZAMFIRESCU, R. 277. *Întemeiarea acestei tipografii pornește... dela acea vlăstare domnească.* IORGA, L. R. 131.

II. (Transilv.) Lemn gros, prăjină de ridicat (LB.) s. susținut. *Lăstarele cu care se ridică piatra* [morii]... H. XVII 235, cf. PĂCALĂ, M. R. 468. *Din lăuntru încă 'se poate încuia ușa cu vârtejul sau și cu lăstarul.* PĂCALĂ, M. R. 414. *Baterea cu lăstarul sau polița.* COMȘA, N. Z. 52. *Cujba consta dintr'o axă verticală în care sta fixat un lăstar, în crestăturile căruia se acăța căldarea.* DRAGOMIR, O. M. 218.

[Și: **vlăstár** s. a. și m., **(v)lăstáre** s. f. (plur. *-tări;* mai ales prin Mold. în sensul II 2°). LB., **lăstáră** s. f. | Diminutive: **lăstărăș** s. a. și m. *Se zări încolțind din pământ un lăstăraș.* ODOBESCU, III 290/12. *Pe la noi peste Olt Lăstărașu' e d'un cot.* MAT. FOLC. 60; — **lăstărél** s. a. și m. *Nalba face lăstărei.* DOINE 250/23. Cf. HODOȘ, P. P. 284/2, ION CR. III 50; — **lăstărúț** s. a. și m. POP. ap. GCR. II 344/32; — **lăstărícă** s. f. BOLINTINEANU, ap. TDRG. | Colective: **lăstărét** s. a. = pădure măruntă, lăstar (I 1°); fig. tineret, generație tânără. *Lăsturetu' satului... știe să cânte.* JIPESCU, O. 51; — **lăstăríș** s. a. = lăstăret. *Un șes întins, năvălit de păduri și lăstărișuri.* IRINEU, S. B. 67. *Dacă n'ați apucat voi să 'nvățați carte, nu țineți la ușă lăstărișu 'ntunicat.* JIPESCU, O. 67. | Verb.: **(v)lăstărí** vb. IV[a] = a da lăstare, mlădițe; fig. a încolți; a împleti cu nuiele (ARH. FOLK. III 150). *Dintr'o veridică și nemeșteșugită povestire va lăstări în mintea fiecăruia credința că...* ODOBESCU, III 559/17. *De-i vedea, c'o lăstări...* HODOȘ, P. P. 213, cf. GIUGLEA-VÂLSAN, R. S. 251; (cu adjectivul): **(v)lăstărít, -ă** =

încolțit, răsărit, reprodus. *Vechile noastre aspirațiuni așa de spornic vlăstărite sub pana altuia...* ODOBESCU, III 232/6].

— Din ngr. βλαστάρι, idem, intrat la noi și prin filiațiune bulgară **(lastar)** sau sârbească **(lastar)**.

LĂSTĂRĂ s. f.
LĂSTĂRĂȘ s. a. și m.
LĂSTĂRE s. f.
LĂSTĂRÉL s. a. și m.
LĂSTĂRÉT s. a.
LĂSTĂRÍ vb. IV[a]
LĂSTĂRÍCĂ s. f.
LĂSTĂRÍȘ s. a.
LĂSTĂRÚȚ s. a.
} v. **lăstar.**

LĂSTĂVIȚĂ s. f. *Pièce de toile ou d'étoffe.* — (Banat) Bucată de pânză sau de orice țesătură. *Gluga e făcută dintr'o lastaviță (o bucată de pânză) tăiată de pe sulul de războiu.* LIUBA-JANA, M. 29. *O pătură (de pe pat) e compusă din 2—3 lăstavițe* (Oravița). Com. A. COCA.

— Cf. sârb. *lastavica* „rândunică".

LĂSTÍ † vb. IV[a] *Tromper, duper.* — (Slavonism literar, puțin întrebuințat) A înșela, a v i c l e n i. [A b s t r a c t e: **lăstíre** † s. f., **lăstitúră** † s. f. = înșelăciune, viclenie. *Toate cărările meale văzuși că nu iaste hicleșug* (= lăstire HURM.) *în limba mea.* PSALT. 288/25-26. *Că mie cu pace grăiia și mânii gâmbosiri* (= lăstituri HURM.) *cugeta.* ib. 03/16, cf. 100 /15. | A d j e c t i v e: **lăstitóriu, -oáre** † = înșelător, viclean. *De omu nedereptu și hiclеanu* (= lăstitoriu HURM.) *izbăvește-me.* PSALT. 82/1, cf. 268/6-7; — (<paleosl. *lĭstivŭ*) **lăstív, -ă** = înșelător, viclean. *Doamne, izbăvește sufletul mieu de rostu nedereptu și de limbă lăstivă.* ib. 268/6].

— Din paleosl. **lĭstiti,** idem.

LASTÍC s. a. *Lasting.* — Stofă de lână foarte tare, un fel de satin. *Cheltueli... pe mobili nouă cu lastic... pe trăsuri.* ALECSANDRI, T. 505. *Cel mai iscusit contrabandist de mărfuri își strecura la bogasierii... lasticul.* CONV. LIT. XLIII, 925. [Plur. *-ticuri* „soiuri de lastic".]

— Din engl. **lasting,** idem (propriu: „durabil").

LĂȘTINĂ s. f. În expresia: *îmi dau eu lașstina cu el* = îmi dau natrele cu el, îl lucrez eu pe el; am să mă războiesc cu el. CIAUȘANU, GL.

— Cf. sârb. *laština* „poleială, lustru".

LĂSTITÚRĂ † s. f.
LĂSTÍV, -Ă † adj.
v. **lăsti.**

LĂSTRĂ † s. f. *Étoffe orientale de laine.* — Stofă scumpă de lână; cf. a g e m. *Canafe... de lastră.* LET. I A. 81/9. *Li se dăruia de către Domn câte o lastră sau canavață cu fir.* ib. III 315/6. *Poală de tratapod de lastră roșie agem; poală de colivă de lastră verde agem.* DOC. (a. 1681), ap. HEM. 4505. *O dulamă de lastră cu pacea* (a. 1740). IORGA, S. D. XI 266, cf. ODOBESCU, I 421. *O rochie lastră verdi.* URICARIUL, XI 225/19. *Scaune verzi... cu lastre acoperite.* BARAC, AR. 46. *Stofele sânt orientale...: lastră ușoară și grea, sarasir...* IORGA, C. I. I 130. [Plur. *lastre,* dial. *lastră.* BUL. COM. IST. IV 69.]

LĂSTUÍ vb. IV[a]. *Accorder un délai.* — (Unguriſm) A îngădui, a păsui. *Și alt mijloc neavând ca să-i plătescu acești bani, după rugăciunea ce am făcutu ca să mă mai lăstuiască...* (a. 1820). IORGA, S. D. XXII 179. [A b s t r a c t: **lăstuiálă** = păsuire. CIAUȘANU, V.]

— Din ung. **halasztani** „a amâna". LACEA. Cf. h ă l ă s t (u) i.

LĂSTUIÁLĂ s. f. v. **lăstui.**

LĂSTÚN s. m. (Ornit.) *Martinet (Hirundo rustica).* — Varietate de rândunică cu gușa și pântecele s. coada (H. IV 250) albă; își face cuibul pe sub streșinile caselor, în turnurile bisericilor s. în malurile apelor. În Bucovina se numește r ă n d u n e a sau r ă n d u n i c ă - d e - f e r e a s t r ă. MARIAN, O. II 121; cf. H. IV 154, XI 231, X 152. *Ce faci tu acolo* [în pod]... *ca un lăstun?* ALECSANDRI, T. 895. *Îi trecea pe dinaintea ochilor o umbră neagră de lăstun rătăcit.* ODOBESCU, III 183. *Treceau în stol lăstunii peste biserică.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, L. D. 257. # **A sta lăstun pe capul cuiva** = a sta scaiu. BARCIANU. *Stă lăstun pe capu-i.* VLAHUȚĂ, N. 17. Cf. H. IV 154, 250, XI 231. | S p e c i i: **lăstun-de-mal** (s. **de-apă**) = r ă n d u n i c ă d e p l o a i e *(Hirundo riparia);* — **lăstun-mare (negru)** = d r e p n e a *(Cypselus apus).* MARIAN, O. I 70; — **lăstun (-alb)** = *Chelidon urbica.* DOMBROWSKI, 313. [Și: (Bucov.) **lostún** (CANTEMIR, IST. 179), **lostón, lostúg** s. m., (Ungaria) **lastán** s. m. (+ *turn)* **lastúrn** s. m., **lostúrn** s. m. (Munt.), **lustún** s. m. MARIAN, O. II 121, DOMBROWSKI 313, HERZ.-GHER., M. VII 19; **restúr** s. m. Com. MARIAN. | D i m i n u t i v: **lăstunáș** s. m. ALECSANDRI, P. P. 146/1].

— Din paleosl. (rus.) **lastunŭ,** idem.

LĂSTUNÁȘ s. m.
LASTÚRN s. m.
} (Ornit.) v. **lăstun.**

LAT, -Ă adj., s. a. și m. I. 1°. *Large, étendu, vaste.* 2°. *Plat, aplati.* II. 1°. *Largeur; plat* (du sabre) 2°. *Lé.*

I. 1°. A d j. Care are o lățime oarecare. *Pod... peste lată lățimea Dunării au aruncat.* CANTEMIR, HR. 160/10. *Pământuri late și roditoare.* URICARIUL, I 262/21. *Piatra... era... lată ca de doi coți.* DRĂGHICI, R. 79. *Se încinse cu o curea lată.* C. NEGRUZZI, I 23. *E lung pământul, ba e lat.* COȘBUC, B. 16. *Lat în spate* (cf. lat. latus ab humeris). C. PETRESCU, Î I 11. *Buze late.* ALECSANDRI, P. P. 116/16. *Un colac... cât piatra morii de lat.* TEODORESCU, P. P. 136. *Frunză lată, frunză 'ngustă.* HODOȘ, P. P. 59. *Crișmăriță lată 'n șele.* RETEGANUL, CH. 49. || A d v. *Pășea lat și ținându-și mâinile departe de trup.* SLAVICI, ap. TDRG.

2°. Întins; p. e x t. lătăreț, turtit. *Farfurie lată* (în opoziție cu „adâncă") = întinsă. *Păduchi lați* = un fel de păduchi cu corp turtit și lătăreț (Pediculus s. phthirius pubis, fr. morpion) care se țin în flocii omului. *De ăi lați* = păduchi. CIAUȘANU, GL. *Vorbe late* = pompoase, dar goale. # **A lăsa** (s. **a cădea, a rămânea) lat:** întins, fără a se mai putea mișca. *Atât de mult a închinat, încât pe loc a rămas lat.* ALECSANDRI, T. 304. *Când începu a-i măsura coastele, nu-l mai slăbi până rămase dracul lat jos.* ȘEZ. IX 68. **A o face lată (rău, de tot)** = a face o năzdrăvănie mare (mai ales despre un chef, o petrecere). **A fi lată (rău)** = a fi lucru serios. *E lată rău. Războiul e declarat.* CARAGIALE, M. 64. **A fost lată de tot** id. T. I 130/9. **A fi lat de foame:** flămând tare, lihnit de foame. *De două zile n'am mâncat, sântem lați de foame.* CONTEMPORANUL, III 927. *Dece-s oile așa late de foame?* SBIERA, P. 9/8, cf. RETEGANUL, P. I 60/330.

II. S u b s t. 1°. Partea lată a unui lucru, l ă ț i m e. (De obiceiu s. m.). *Latul* = latitudo, latum. ANON. CAR. *De 50 de coți latul.* BIBLIA (1688)

5. *Le da pe spate cu latul sabiei.* DIONISIE, C. 209. *Acoperi restul figurei cu latul palmei.* C. PETRESCU, Î.. I 3. *Latul Dunării trecea.* ALECSANDRI, P. P. 130/13. # *A da latul pe spate* = a cădea lungindu-se la pământ. ZANNE, P. II 429. **A zăcea pe lat** = pe moarte. CIAUŞANU, V. **Un lat de mână** = (lăţimea de) patru degete. BRĂESCU, M. 6. *Cercuri de fier de un lat de mână şi mai bine.* ŞEZ. VIII 66. *Câtu-i latu' şi 'mpăratu* (= pe tot globul pământului), *Nu-i pizmaş rău ca bărbatu'.* T. PAPAHAGI, M. 45. *Creşte în lat* = lat. in latum crescere. **De-a-latul** (în opoziţie cu *de-a lungul)* = în lăţime. *Cade... de-a-latul.* ALECSANDRI, P. III 353. **În lat şi în lung s. în lung şi în lat** = pe toată întinderea. *Să măsoare 34 pământuri şi în lat şi în lung.* URICARIUL, VI 170/37. *Cât te uiţi în lung şi 'n lat.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 320. || (Rar, s. f.) **Peste lată** = de-a latul. *Nu mânca nici cum se mâncă, Ci tăia pita peste lată, Şi-o îmbuca toată odată.* BIBICESCU, P. P. 293.

2°. Spec. (Une-ori complinit prin „de pânză") Foaie de pânză. PAMFILE, I. C. 283. *Se vedea marea... ca un lat de pânză ce-l întind muierile pe pajişte la soare.* MERA, B. 68. *Poala din patru laţi.* BIBICESCU, P. P. 262/21. *Ţes un lat, Fuga'n pat!* MARIAN, SA. 27.

[Plur. ad II 1° (rar) *laturi*, ad II 2° *laţi*, încolo neobişnuit. | Diminutive, cu sensul de „puţin lat, cam lat, nu tocmai lat, mai mult lat": (Transilv.) **lătúţ, -ă** adj., s. m. T. PAPAHAGI, M. 98/65, ŢIPLEA, P. P. (Substantivat) *În lătuţu' câmpului.* ALEXICI, L. P. 112/22; — **lăticél, -eà.** *Laciniile foilor* [sunt] *lăticele.* GRECESCU, FL. 29; — **lătişór, -ă** adj. *Barbă lătişoară.* DOSOFTEIU, V. S. 17; — (în rimă) **lătít, -ă** adj. *Micrliţă mierliţă, Pasăre pestriţă, La coadă lătiţă.* TEODORESCU, P. P. 457, cf. 458; — (Buc.) **lătúiu, -ie** adj. *Un fel de muscă mică şi lătuie.* MARIAN, INS. 398; — **lătáiu, -ie** (rostit în Banat *lătáńu)* adj. *Faţa lătăie, rotundă, cu sprinceanele tinse.* DOSOFTEIU, ap. TDRG. (m.s.). *Un pescuţ fără solzi, subţire şi lătăniu.* H. XVIII 140. | Alte derivate: (lat. **latericius)* **lătăréţ, -eáţă** adj. = care (deşi ar trebui să fie altfel) are o formă lată (I 2°), întinsă şi cam turtită. *Un ostrov lătăreţ.* BĂLCESCU, M. V. 188. *O minunată plătică lătăreaţă, vie şi grasă.* ODOBESCU, I 462. *Craci lungi, lătăreţi.* GRECESCU, FL. 324. *Se ridică lătăreaţă şi mai îndărătnică.* SLAVICI, N. II 4, cf. MOLDOVAN, Ţ. N. 45, BREBENEL, GR. P., ŞEZ. 23/8, PAMFILE, CIM. 24, ZANNE, P. I 683. (Substantivat): **lătăréţ** s. m. (Iht.) = varietate de scrumbie de mare (Scomber pelamys), cf. cărăjel LB.; — **lătăreáţă** s. f. (Transilv.) = o jumătate de sfert, o optime. ib.; — **lătărúşcă** (în ghicitori) *Lătărúşcă, ruşcă, De bagi degetul, te muşcă* (= Pieptenii de lână). GOROVEI, C. 287, cf. TEODORESCU, P. P. 239; — **lătéţ, -eáţă** adj. = puţin lat. *Pământul este un disc lăteţ şi rotund.* SBIERA, F. 95; — **lătiţă** f. = a) (Bot.) nume de plantă. H. I. 187, (cu foaia lată) II 59, 142, III 226, VII 48, 182, XII 5, 24, 156, 217. b) (Iht.) = lăteaţă LB., ANTIPA, P. 782, cf. VICIU, GL., H. IV 132, (coară) IX 59, 266, 363; — **lăteáţă** s. f. (Iht.) = blehniţă *(Alburnus bipunctatus).* ANTIPA, P. 117, 138, 182; F. R. ATILA, 67, 253; — **lăticícă** s. f. (Iht.) = lătiţă. *Apoi luă o lăticică (de peşte) bună şi o fripse pe cărbuni şi o mâncă.* CĂTANĂ, P. B. III 32; — **lăticioáră** s. f. (Iht., Muscel) = lătiţă. ANTIPA, P. 782, cf. H. IX 53; — **láţeş (láţiş), -ă** adj. = (numai despre coarne) aduse în lături şi pe spate. DAMÉ, T. 28, cf. H. X 465, XVI 104. *Bou latiş* = cu coarne lateşe. H. X 141, cf. III 226; — **lătăúş, -ă** adj. = lătăreţ. PAPAHAGI, M. (Substantivat, masculin) a) (Entom.) Nimfa ţintarului *(Culex pipiens). Lătăuşul trăeşte mai mult unde e apă stătută sau zăcută.* MARIAN, INS. 309, cf. ŞEZ. III 69/15, IV 222b/26. b) (Entom.) Un fel de insectă numită şi cânele-babei. *Se apropie gricruşii şi lătăuşii (cânele babei) de casă.* MARIAN, SE. II 197, c) (Iht., Moldova) Crustaceu mic *(Gamarus)* cu care se hrănesc păstrăvii (ANTIPA, P. 782), un fel de vierme de apă încovrigat (ŞEZ. III 69), care umblă cu casa lui în spate, ca melcul (Com. A. TOMIAC). *Decât cadână Turcilor, Mai bine... Casă lătăuşilor Şi mâncare broaştelor.* ŞEZ. IV. 222b/26; — *(lată+ lungă)* **lătángă** adj. (în expresia) *cale lungă şi lătângă* = fără sfârşit. FUNDESCU, L. P. 34/16, cf. 135/24, ZANNE, P. VI 35; — **lăţiş** adv. (în opoziţie cu *lungiş)* = de-a latul. GHETIE, R. M. 234; — **lăţiş** s. a. = lat (II 1°). *Cuţit... cu lăţiş ascuţit.* GR. S. VI 132. *În lăţiş şi'n curmeziş* = în lung şi în lat. *Vestea lui s'a dus în lăţiş şi'n curmeziş.* ŞEZ. VIII 171].

— Din lat. **latus, -a, -um**, idem şi **latum, -i** „lăţime". Cf. lăţi, lăţime, lăţie.

LAŢ s. a. 1°.—2°. *Lacs, lacet, noeud-coulant.* 3°. *Filet, rets, lacs, piège.*

1°. Ochiu de sfoară (aţă, fir de lână, funie, etc.). *Laţ* = laqueus. ANON. CAR. [Pluta] *se anină cu un laţ de curmeiu de un par bătut în baltă.* I. IONESCU, C. 153. | Valul streangului, prevăzut la capăt cu un ochiu, cf. juvăţ. DAME, T. 50.

2°. Spec. Ochiul de frânghie care se pune în gâtul cuiva spre a-l spânzura s. sugruma, streang. *Puindu-şi singur laţul în grumazi, s'au spânzurat.* CANTEMIR, HR. 120/30. *Temându-se să nu se dovedească la Poartă şi să cază în laţul gâtului...* DIONISIE, C. 166. *Fulga svârle laţul, de gât îl arcăneşte* [pe cal]. ALECSANDRI, P. III 287. *Să-l omoare Cu laţ de spânzurătoare.* ALECSANDRI, P. P. 136/6. *Laţ pe gât îi potrivea.* TEODORESCU, P. P. 540b. *Videa-i-aş cu gâtu 'n laţ!* ŞEZ. III 21/5. # *M'a lăsat cu laţu 'n gât* = la greu. PAMFILE, J. II *Îşi punea laţ în gât* = se căia amar. CIAUŞANU, GL.

3°. Ochiu de sfoară sau de sârmă, etc. pentru prins păsări, etc., sălţă; fig. cursă. *Frica lui Dumnezeu... face omulŭ de se fereaşte de laţurile morţiei.* CORESI, EV. 26/9. *Plouă spre nedirepţii laţuri.* PSALT. (1561), 177. *Prin multe laţuri de păcate treci.* VARLAAM, C. 373/2. *Iadul mă ocoleşte cu laţuri de moarte.* DOSOFTEIU, PS. 49. *Pentru voi este întins al lăcomiei laţul.* ZILOT, CRON. 339. *Îi întindea laţuri.* ŞINCAI, HR. III 166/2. *S'au gătit, aşteptând cu laţul deschis.* DRĂGHICI, R. 99. *Vânătoru 'ntinde 'n crâng La păserele laţul.* EMINESCU, P. 272. *Prin pomi sânt laţuri mii.* COŞBUC, F. 153. *Vâna... păsărele cu laţul.* ISPIRESCU, L. 123. *S'alintă cum se alintă cioara 'n laţ.* CREANGĂ, P. 283. *Laţuri că-i punea.* TEODORESCU, P. P. 444b. **A da în laţ** = a se prinde în cursă. ZANNE, P. IV 416. *Pasărea vicleană dă singură în laţ.* LET. II 279/28. *Păcătosul da-şi-va în laţ.* DOSOFTEIU, PS. 31. **A se da în laţ** = a fi capriţios, a face mofturi. ZANNE, P. IV 416. **A (se) prinde în laţ** = a (se) prinde, a cădea în cursă, a (se) înşela. *S'au prins în laţ şi el.* DONICI, F. 26. *L-am prins în laţ.* EMINESCU, N. 56.

4°. (Ţes.) O sfoară şi un băţ mai gros ce se întrebuinţează pentru apropiatul capătului de pe urmă al ţesăturii de iţe, când se termină. H. IV. 256. *Când femeile isprăvesc de ţesut, lasă sulul în laţ cu o sfoară.* MUSCEL 109.

[Plur. *laţuri*, rar † *laţe* PAREMII (1683, Iaşi), ap. CP. 369. | Diminutiv: **lăţişór** s. m. *Un şoim prins în lăţişor*, ap. ODOBESCU, I 289. *Şi făcu d'un lăţişor.* TEODORESCU, P. P. 280.]

— Din lat. **laqueus,** idem.

LAȚ s. a. și m. *Latte, volige.* — Bucată („despicătură" ȘEZ. VII 187) de lemn lung și îngust, în patru muchi s. cioplit numai pe două laturi, care se bate cu cuie transversal pe căprioriі unei case, ca să se bată apoi șindrila s. să se așeze țiglele; se mai întrebuințează la facerea gardurilor, etc. cf. r i g l ă. *Lacz* = latta. ANON CAR. *Să cumpere nouădzeci de mii de cuie de șindrile și de leațure.* Doc. (Bistrița, a. 1634), JAHRESBER. X 196. *Făcea leațuri.* HERODOT, 125. *Trebue prin găinărișteː... împlântate mai multe rude (prăjini, leațuri).* ECONOMIA, 107. *Fușteiː... în două leațe sfredelite băgați.* ib. 219. *S'a tăiat un parchet, s'a făcut grinzi, căpriori, leațuri.* I. IONESCU, P. 467. *Patru leațuri cioplite frumos și încheiate la olaltă.* SLAVICI, N. 61. *Îngrădit cu laț.* DELAVRANCEA, S. 108. *Vedeai femeiː... trântind lucrurile grămadă pe leațurile plutei.* COSMOVICI, SĂMĂN. I 37. *O împrejmuire de leațuri.* C. PETRESCU, Î. II 201. [Teucile] *sunt... făcute din doi lați, lemne sau scânduri.* F. R. ATILA, 41. *Îmi trebue o căruță de leațuri pentru gard.* Com. G. TOFAN. *Peste capre și martace se pun, de-a curmezișul, niște prăștini numite lețuri, leațuri sau loțuri, peste care se așează paiele sau șindrila.* PAMFILE, I. C. 422. *Strunga e un mic ocolaș împresurat cu gard de nuiele de stuf sau de lețuri (răslogi).* H. III 70.

[Plur. *lați* (COSTINESCU, H. II 118, IV, 157), *lațuri* și *laț e*. | Și: **leaț,** cu plur. *leți* (RETEGANUL, ap. TDRG.), *lețuri* (T. PAPAHAGI, M., H. X 539), *leaț uri;* — **leț** s. a. (plur. *leț uri*). *Ți-am făcut din furcă leț.* RETEGANUL, TR. 173/2. *Într'un vârf de leț Un țâr de ospeț.* (Macul). GOROVEI, C. 217. *Pe carabe sunt bătute perpendicularː... trei leț uri (sau lemne mai subțiri).* PRECUP, P. 11;— (Suspect) **lóț** s. a. PAMFILE, I. C. 422. | D i m i n u t i v: **lățișór** s. a. *Bate niște lățișoare.* | V e r b: **lățuí (leț uí)** IV^a = a pune, a bate lați (la casă, la gard, etc.). RĂDULESCU-CODIN. *Coliba.... se leț uește* = i se acoper pereții cu leț uri. DAN, P. 101; — (cu a b s t r a c t e l e) **lățuíre (leț uíre)** s. f. și **lățuít (leț uit)** s. a. *Poditul... leț uitul.* H. IV 139; (și a d j e c t i v e l e) **lățuit (leț uit), -ă; lățuitór (leț uitor), -oáre** (Substantivat) **lățuitór (lățiitór** BREBENEL, GR. P.) s. a. (Dulgh.) = un fel de spițelnic cu care se găuresc laț ii. RĂDULESCU-CODIN, cf. H. XI 27, IX 452. | D e r i v a t dela germ. Latte, (în Banat): **lătéte** s. m. = laț. *Peste corni* [la casă] *se prind lățeții.* H. XVIII 144. *Lătetele cel cu găuri.* LIUBA, ap. CADE.]

— Din săs. **laz,** idem (= germ. Latte), pătruns în românește în parte prin mijlocire ungurească **(léc,** idem). I. BORCEA, JAHRESBER. X 196.

LĂTÂIU, -IE adj.
LĂTÂNG, -Ă adj. } v. **lat.**
LĂTĂRÉȚ -EÁȚĂ adj.

LĂTĂRÍȚĂ s. f. v. **slătăriță.**

LĂTĂRÚȘCĂ s. f.
LĂTĂÚȘ, -Ă adj., subst. } v. **lat.**

LĂȚCÁIE s. f. v. **lăscaie.**

LÁȚE s. f. plur. *Mèches (graisseuses) de cheveux. Grappes de laine* — Șuvițe de păr s. de lână, care atârnă (nepieptănate și nespălate) în mod neregulat, cf. m i ț e (PAMFILE, J. I), s b i l ț e, f l i n t o a c e; p. e x t. păr mare (CIAUȘANU, GL.); s p e c. lâna ieșită din sarică și rămasă prin mărăcini (jud. Făgăraș VICIU, GL.). *Lâna vine în comerț... așa cum e tunsă de pe oaie, în lâni întregi, în care se află învălite laț ele tunse de pe cap, de pe picioare și de pe coadă.* ENCICL. ROM. II 49. *Cergă nouă cu laț ă* (=·laț e). IORGA, S. D. VI 156 (a. 1730), cf. URICARIUL, XI 225/22. *Un grăunțe de om, cu... pălăria pleoștită peste laț ele bălăi din cap.* V. I. POPA, V. 44. *Săricile era[u] lungi..., de straiu gros, cu laț ele în afară.* PITIȘ, SCH. I 110. *Are niște laț e în cap ca un popă.* CIAUȘANU, GL. # *Îi stă părul laț e* s. *îi curg laț ele* = îi atârnă părul în șuvițe, ca la țiganii lăeți (Romanați). Com. I. POPESCU. | Singularul **lăță** s. f. e rar întrebuințat). | Și: **loáț e** s. f. plur. = păr desordonat (la om); lână cu șuvițe lungi. GIUGLEA, DR. II 394; — **loloáț e** s. f. plur. (cu singularul, rar, **loloáță** s. f. POLIZU, BARCIANU și **lolóț** s. a. COSTINESCU, VICIU, GL.) și **lolóți** s. m. plur. = păr încâlcit (POLIZU), floc ticsit, murdar (COSTINESCU), flintoace (VICIU, GL.); smoc de lână (când oile năpârlesc). *Pică loloațele de pe... oaia râioasă.* VICIU, GL. *Când oile încep să năpârlească... loloții... se desprind din lână și se prind prin spini. Acești loloți culeși dau cea mai bună calitate de lână.* PAMFILE, I. C. 5. | A d j e c t i v: **lățós, -oásă** = cu multe laț e, cu lână mare, cum au oile țurcane (GIUGLEA-VÂLSAN, R. S.), m i ț o s și murdar, s b i l ț o s; (despre câni) î m b r ă c a t (CIAUȘANU, GL.); (despre haine) rupt, sdrențuros (Munții Apuseni, com. ȘT. PAȘCA); (despre cămăși) murdar, înegrit (POMPILIU, BIH.). *Barba-i deveni lățoasă și'n furculiță.* EMINESCU, N. 56. *Un unchiaș cu straie lățoase.* ODOBESCU, III 228/16. *Cai cu coame lățoase.* DELAVRANCEA, S. 226. *Un cuțulan de stână lățos.* VLĂHUȚĂ, D. 74, cf. CARAGIALE, N. 44/11. *Cu cojoc de țap lățos.* TEODORESCU, P. P. 620, cf. MAT. FOLC. 158, MATEESCU, B. 4, GIUGLEA-VÂLSAN, R. S. 70, 74, H. II 117. # *Mojicul bogat e ca cânele lățos, care numai lui își ține de cald.* ZANNE, P. IV 461. (A d v.) *Încep cele dintâi case ale Câmpulungului, care se tot deșiră între muncelele cu brazi lățos și nesfârșit.* IORGA, B. 107. | V e r b e: **loloț í** IV^a trans. și refl. = a (se) încâlci (despre lână), a (se) înnoda. *Ce tot loloțești* (= înnozi) *acolo?* (Hațeg). VICIU, GL. *Scoaterea cenușei din pieptene... se face greu și canura ieșită este loloțită.* PAMFILE, I. C. 8. | A l t e d e r i v a t e: **lățea** s. m. art. Nume de câne ciobănesc (H. VII 29), lățos de sigur; — **loloțátă** s. f. Un fel de struguri (H. II 165), probabil: cu ciorchinii atârnând ca loloațele; — (postverbal dela *loloți?)* **lolótă** s. f. — încâlcituri, înnodături; p. e x t. nimicuri. VICIU, GL.]

— Etimologia necunoscută (Pentru forma *loață*, G. G i u g l e a, *Dacoromania* II 394, se gândise la un cuvânt vechiu german, păstrat în nemțescul *Locke* „buclă", trecut și pe teren romanic. Pentru formele cu *a* s'ar putea admite un lat. ***lacia** cu sensul originar de „sdrențe", din aceeași tulpină **lac-,** dela care e derivat și *lacinia* „smoc de lână, ciucure" și *lacero* „rup" (ca *lambero, tolero, recupero).* Această tulpitnă se găsește și în grec. λαχίς „ruptură", λαχίζω „sfârtec", în polon. *łach* „sdreanță", etc., cf. Ernout-Meillet. DEL. p. 489. Probabil că și lat. *lacerta* „șopârlă" e animalul de pe care curg sdrențele, când își leapădă pielea).

LĂȚEA s. m. art. (Păst.) v. **laț e.**

LATÉNT, -Ă adj. *Latent.* — (În opoziție cu *aparent)* Care nu se arată, nu se manifestă în afară, a s c u n s (I 1°). *Nobilile instincte ce stau latente în poporul român.* ODOBESCU, II 244. *Căldură latentă* (PONI, F. 121) = prinsă, legată (STAMATI), care nu acționează asupra termometrului. *Boală latentă.*

— *N.* după fr. (lat. **latens, -ntis,** dela *latere* „a sta ascuns").

LATERÁL, -Ă adj. *Latéral.* — Așezat pe una din laturi s. într'o parte a unui lucru, lăturalnic (STAMATI), de laturi (VALIAN). *Medalioane d'asupra arcadelor laterale.* ODOBESCU, III 73/23. *O linie laterală.* MAIORESCU, D. IV 381. *Ușă laterală.* IORGA, N. R. A. I 337. *Două încăperi laterale.* C. PETRESCU, C. V. 74. | Spec. *Rude laterale* (s. colaterale) = de alăturea (III).
— *N.* din fr. (din lat. **lateralis, -e,** idem). Cf. lătural, colateral.

LATÉRNĂ s. f. *Lanterne.* — (Transilv., Ban., mai de mult și în Mold.) Lanternă, fânar, felinar. ANON. CAR., STAMATI.
— Din germ. **Laterne** (lat. **laterna**).

LÁTEȘ, -Ă adj. } v. **lat.**
LÁTÉȚ, -EÁȚĂ adj. }

LĂTEȚĂR s. a. v. **lătițar.**

LĂTÉTE s. f. v. **laț**[2].

LĂȚÍ vb. IV[a]. 1°. *(S')élargir, (s')aplatir.* 2°. *(S')étendre.* 3°. *(Se) répandre, (se) propager.*
1°. Trans. și refl. A (se) face (mai) lat. *Lățesc* = dilato. ANON. CAR. *Lăți aluatul pentru tocmagi.* HERZ.-GHER. M. VII, 6. *De când a crescut, i s'a lățit obrazul* s. *s'a lățit la obraz.* || Fig. A-și da ifose. *Ce se lățește ca o boieroancă.* HERZ.-GHER., M. VII, 6.
2°. A (se) face (mai) întins, a (se) întinde. *Sântem noi bucuroși să se lățească Împărăția în toate părțile cât de mult; iar peste țara noastră nu ne pare bine să se lățească.* LET. II 222/3. *Se lățește hotarul.* URICARIUL, XVI 312/14. *O neobicinuită căldură... i se lățește preste tot trupul.* CALENDARIU (1814) 162/4. *Marea din matca sa iese, preste lumea vinovată năvălind a se lăți.* C. NEGRUZZI, II 5. *A nopții neagră mantă peste dealuri se lățește.* ALEXANDRESCU, M. 17. *Pustiul... s'a lăți 'mprejurul meu.* ALECSANDRI, P. II 13. *Un copac... cu-a lui ramuri peste lume... se lățește.* EMINESCU, P. 235. *Nici să te lățești, Nici să te 'nmulțești.* MAT. FOLC. I 610. *Fiind pericol să se lățească focul.* GOROVEI, CR. 1386.
3°. A (se) răspândi, a (se) împrăștia, a (se) propaga. *De-acolo s'au lățit [evanghelia] în toată lumea.* BIBLIA (1688) 32[2]. *Discreditul guvernului se lățește.* ALECSANDRI, T. 1735. *Umbla Hristos prin țară, Lățind cuvântul său frumos.* COȘBUC, B. 30. *Nu se știe cum se lățise vestea aceasta.* AGÂRBICEANU, L. T. 372. *Să lățească vorba că au murit.* SBIERA, P. 296/39, cf. RETEGANUL, P. V 24/10, HODOȘ, P. P. 132.
[Și: (rar) **înlăți** vb. IV[a] DICȚ. (cf. part.-adj.). | Adjective: **lățít (înlățít), -ă.** (Ad 1°.) *Înlățită* (= mare) *mi-e simțirea.* I. VĂCĂRESCUL, P. 20/13. *La coadă lățită.* TEODORESCU, P. P. 457[b]; (ad 3°) *Întrebuințare... lățită.* I. IONESCU, C. 80; (rar) **lățitór, -oáre.** *Lățitor de vești.* | Abstracte: **lățíre** s. f. *Întâmplătoarea lățire a boalei.* URICARIUL, I 244/2. *Lățirea cunoștințelor în țară.* ib. XIII 342/26; — **lățíe** † s. f. = întindere, ținut. *Lăția măriei* = (ținutul măriei). PSALT. (1651), ap. JAHRESB. III 177. | Derivat: **Lățílă** s. m. = figură din basmele noastre populare. *Să-i zici Păsărilă..., nu greșești; să-i zici Lățilă..., nici atâta.* CREANGĂ, P. 245].
— Derivat din **lat** (cf. lat. *latesco, -ere,* idem)

LAȚI s. m. plur. (Îmbrăc.) *Plastron de la chemise.* — (Mold.) Partea cămășii care acopere pieptul și spatele, stan. V. BOGREA, DR. IV 826.
— Din germ. **Latz** „plastron". V. Bogrea, Dacoromania IV 826.

LĂTICÉL, -ICÍCĂ adj., subst. } v. **lat.**
LĂTICIOÁRĂ s. f. (Iht.) }

LĂȚÍE † s. f. v. **lăți.**

LATIFUNDIÁR s. m. v. **latifundiu.**

LATIFÚNDIU s. a. *Grand domaine.* — Domeniu s. moșie foarte mare. [Plur. *-fundii.* | Derivat: **latifundiár** s. m. = proprietar al unui latifundiu. | Pronunț. *-diu, -diar.*]
— *N.* din lat. **latifundium,** idem.

LĂȚIITÓR s. a. v. **laț.**[2]

LĂȚÍLĂ s. f. (Mit. pop.) v. **lăți.**

LĂȚÍME s. f. 1°. *Largeur, ampleur, latitude.* 2°. *Etendue.*
1°. Cea mai mică dintre cele două dimensiuni ale unei suprafețe plane, cf. bază. *Lățime* = latitudo. ANON. CAR. *Atâta lungime și lățime de lume...* LET. I 14/19. *Întru lățimea raiului umblânc.* MINEIUL (1776) 175 2/2. *Lățimea este 76 stânjeni.* URICARIUL IV 170/19. *Un zid... având opt palme lățime.* DRĂGHICI, R. 164. *Latitudine sau lățime geografică.* CULIAN, C. 76. *Lățimea apei.* ȘEZ. IV 114/26.
2°. Întindere. *În putere și în lățime n'au fost nici o împărăție.* LET. I 61/5.
— Derivat din **lat** cu suf. abstr. **-ime.**

LATÍN, -Ă adj., subst. 1°. *Latin.* 2°. *Roman.* 3°. *Catholiquc de rite latin.*
1°. Adjectiv. Din vechiul Latium; p. ext. (după ce limba din Latium s'a răspândit în Italia și în tot Imperiul roman) roman. *Limbă latină* = limba vorbită de vechii Romani. *Litere latine :* întrebuințate de Romani. *Litere latine și gotice.* EMINESCU, N. 38. || Subst. Roman; popor de origine romană. *Tălmăcitorii Latinilor și Slovenilor.* BIBLIA (1688), ap. GCR. I 280/14. *Simțul practic... e un bun al națiilor anglo-saxone, pe care zadarnic caută să și-l însușească Latinii.* BOTEZ, B. 189. *Latina* (= limba latină) *clasică* (întrebuințată de scriitorii din perioada clasică), *vulgară* (vorbită de popor), *medievală* (întrebuințată în evul mediu), *culinară* (întrebuințată în evul mediu de călugării mai puțin culți, cu forme stricate și cuvinte străine).
2°. Adj. și lat. Catolic. *Avem și pentru azimă osebire multă cu Latinii.* MAXIM PELOPONISEANUL (a. 1699). GCR. I 330/26. *Cea dintâi soție a Voevodului, o catolică, Margareta, era așezată subt baptisteriul bisericii latine din Baia.* IORGA, CH. I. I 31.
[Și: (cu accentul ca în sârb. *látin,* ung. *latin)* **látin, -ă** și **létin** (rar **letín), -ă** adj., subst. = catolic (PAMFILE, T. III); p. ext. eretic, necredincios (ZANNE, P. VI 184), mișel, viclean (Jina, jud. Sibiu, com. V. LAZĂR); venetic. *Pasă-mi-te că ești letin, de spurci vinerea și miercurea.* JIPESCU, ap. TDRG. [*Cu drumul de fier*] *s'au adus toate letinile.* NĂDEJDE, ap. TDRG. *Letinul ce-mi făcea?* ȘEZ. VIII 174. *Latinul cel bogat, Ovreiul nebotezat.* MAT. FOLC. 110; — **látină** și **létină** (HANEȘ, Ț. O. 118) s. f. (plur. *latini, letini)* = nație străină, spurcată (ȘEZ. III 6/9), om rău (T. PAPAHAGI, M.); p. ext. mulțime (de străini) (PAȘCA, GL., din Munții Apuseni). *Oricărei latini spurcate.* ȘEZ. III 6/9. *Holă spurcată și latină rea.* RETEGANUL, P. I 23/19. *Létină rea* = liftă, străin, venetic (Zagra, j. Năsăud). Com. I. CORBU. *Ce mai látină de om* (= om lacom, străin) *e și me-*

gieșul nostru ! (Bilca, Bucov.) Com. G. TOFAN. | Negativ: **nelatin, -ă** = care nu e latin. *Cuvintele nelatine din limba română.* | Adjectiv: **latinésc** († **lătinésc, letinésc** ODOBESCU II 288), **-eáscă** adj. = latin, de limbă latină; catolic. *Cărți elinești și lătinești.* PRAV. VI/4, cf. GCR. I 119/11. *Să învețe limba lătinească.* BĂLCESCU, M. V. 324. *Trafta-loage grecești, latinești, bulgărești.* CREANGĂ, A. 134. *Semne latinești.* ALECSANDRI, P. P. 21b/15. *Carte lătinească.* TEODORESCU, P. P. 171b. *Faceri lătinești.* C. S. V 160. *A se duce în țara latinească* = departe. ZANNE, P. VI 185. | Adverb: **latinéște** († **lătineaște, letinéște**) adv. = în felul Latinilor, ca Latinii; în limba latină; în felul catolicilor. *E lătineaște acest cuvânt.* (Notă marginală). COD. VOR. 152/1. *Era scrisă ovreiaște, greceaște, lătineaște.* CORESI, ap. GCR. 20. *Titlul era scris și latinește.* EMINESCU, N. 45. *Țipa... letinește.* MAT. FOLC. 51, cf. PĂSCULESCU, L. P. 204. *Klein cetise mult, știa latinește.* IORGA, L. II 179. *Scrie badea latinește.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 27. | Abstracte: **latínie** († **lătíniе**) s. f. = limba latină. (Vechiu și pop.) *După* (s. *pe*) *latinie* = latinește. *Se tâlcuiaște de pre latinie.* M. COSTIN, ap. GÂDEI. *Țigani, care după latinie se numesc Singari.* ȘINCAI, HR. I 53/17. *Dicționariul cel cu vorbe plivite... de pe curata lătinie.* ODOBESCU, III 173/23; — (fr. *latinité*, lat. *latinitas*) **latinitáte** s. f. = origine s. limbă latină; fel de a scrie latinește. *Latinitatea noastră nu o mai tăgăduește nimeni.* I. NEGRUZZI, I 399. *În latinitatea veche se punea ai... în loc de ae.* MAIORESCU, CR. III 197; — (fr. *latinisme*) **latinísm** s. a. = expresie s. construcție imitată după limba latină; neologism luat din latinește. | Alte derivate: (fr. *latiniste*) **latiníst** s. și adj. m. = (subst.) învățat care cunoaște s. scrie bine limba latină; adj. (despre așa numitul *curent latinist*) care voia să latinizeze limba română. | Verb: **latinizà** Ia († **latiní** IVa DDRF.) = a da (limbii s. unui cuvânt s. unei fraze) o formă latină. *Profesori care voiau cu orice chip să ne latinizeze limba.* I. NEGRUZZI, I 398; (cu abstractul) **latinizáre** s. f. *Sistema de latinizare totală a limbei românești.* ODOBESCU, II 337; (și cu adjectivele) **latinizát, -ă** = care a primit limba latină, a devenit Latin. *Celții cei latinizați.* HASDEU, I. C. 39; — **latinizatór, -oáre** adj., s. m. = (cel) care latinizează (cu orice preț). *Tuturor acestor latinizatori le pasă prea puțin de bogăția limbei.* I. NEGRUZZI, I 399; — **latinizánt** s. m. = latinizator. *Episcopul Bob era însă un latinisant.* IORGA, L. II 243].

— *N.* din lat. **latinus, -a, -um,** venit la noi în parte prin mijlocire slavă (cf. sârb. *latinin* „catolic", alb. *ljătin, ljeti* „catolic").

LATINÉSC, -EÁSCĂ adj.
LATINÉȘTE adv.
LATINÍE, LĂTINÍE s. f.
LATINÍSM s. a.
LATINÍST s. m.
LATINITÁTE s. f.
LATINIZÁ vb. Ia
} v. **latin.**

LĂȚÍȘ adv., s. a.
LĂȚIȘÓR, -OÁRĂ adj.
} v. **lat.**

LĂȚIȘÓR s. m. v. **laț** 1-2.

LĂTÍȚ, -Ă adj. v. **lat.**

LĂTÍȚĂ s. f. v. **lătițar și altiță.**

LĂTIȚÁR s. a. *Collier de perles.* — (Banat, Hunedoara). Colan de mărgele mărunte, pe care-l poartă la gât fetele și nevestele tinere. DENSUSIANU, Ț. H. 276, VICIU, GL., MOLDOVAN, Ț. N. 65. [Și: **lătețắr** s. a. H. VII 8, **lătíță** s. f. = lățițar. H. XVIII 47].

— Derivat cu suf. **-ar** din **lătiță,** care e sârb. *latica* „clin de cămașă", cf. altiță.

LATITÚDINE s. f. 1°-2°. *Latitude.*

1°. (Cosmogr.) Distanța dela un punct oarecare de pe glob până la ecuator, exprimată în grade, minute și secunde; p. ext. climatul, temperatura obișnuită în acel punct; fig. parte a lumii. *Latitudinea se numește boreală, când locul propus se află în emisfera boreală; iar când locul considerat aparține emisferei australe, latitudinea se zice australă.* CULIAN, C. 76, cf. 162. *Tot ce oamenii celor cinci rase... de subt toate latitudinele... cultivă...* C. PETRESCU, C. V. 119.

2°. Fig. Libertate de acțiune, posibilitate de a lucra după voia sa, cf. facultate. *Menținând și desvoltând, pe de o parte, gimnasiile; iară pe de altă parte, lăsând toată latitudinea pentru crearea de Școale reale...* ODOBESCU, II 61.

— *N.* după fr.

LĂȚÓS, Ă adj. v. **lațe.**

LĂTRĂ vb. I. 1°. *Aboyer, japper, glapir.* 2°. *Crier, hurler, gueuler, brailler, beugler.* 3°. *Guetter.*

1°. Intrans. (Despre câne și vulpe) A scoate sunetele caracteristice acestor animale, cf. a bate, a bănuna, a blehăi, a hămăi, a hrăpi (ȘEZ. III 18/14). *Vântul bate, câinii latră.* C. NEGRUZZI, I 249. *Cățelul pământului tot latră.* EMINESCU, P. 204. *O ceată de duhăi țepeni lătrând cu înverșunare.* ODOBESCU, III 18/10. *Latri, tu câne de smeu.* SBIERA, P. 92/27. *Vulpea latră.* H. II 61, cf. IV 56. | Trans. A se repezi asupra cuiva lătrând. *Pre un urs mulți câni îl latră.* ALEXANDRIA, 62. *Pun câinii de te latră.* TEODORESCU, P. P. 326. *Mă rup câinii și mă latră.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 370, cf. DOINE, 298/13.

2°. Fig. (Despre oameni) A vorbi într'una, zadarnic s. de rău (pe cineva), a-i umbla cuiva gura, a-și bate gura. *Latri, latri măi bărbate!* SEVASTOS, P. P. 312/19, cf. 317/11. # *Latră 'n-lună* se spune celui ce vorbește, strigă în zadar. BARONZI, L. 96/7. *Latră ca câinele la stele.* ROMÂNUL GLUMEȚ, 49/22. *Femeia e câne, latră, dar nu mușcă.* ZANNE, P. II 154.

3°. (Greșit, după paleosl. *lajati* „a sta la pândă", prin confuzie cu *lajati* „a lătra") A pândi, † a leși. *Latră* (= leșuiaște DOS.) *întru ascunși ca leulu întru ograda sa; latră* (= leșuiaște DOS.) *să rapă* (= să răpească) *mișelul.* PSALT. 15/17-2.

[Adjective: **lătrát** (cu negativul **nelătrat**), **-ă** = la care latră câinii. *Lătrat de... câni părândă satul.* RETEGANUL, P. I 11/27; — **lătrătór, -oáre** = care latră, (fig.) care vorbește mult și în zadar, defăimând pe alții. *Câinii cei lătrători.* MINEIUL (1776) 66. *Vidră lătrătoare.* MARIAN, î. 108. *Cățea lătrătoare.* HODOȘ, P. P. 164. (Substantivat, rar, după lat. *latrans*) Câne. *Începură să ne salute lătrătorii din satul Bisoca.* ODOBESCU, III 211/16. | Abstracte: **lătráre** s. f. (mai des ‹lat. *latratus, -um*) **lătrát** s. a. și **lătrătúră** s. f., uneori și (neobișnuit, după *urlet*) **lătret** s. a. *Cu suspine, cu urlete, cu lătrare.* C. NEGRUZZI, II 121. *Aude 'n câmp lătrare.* ALECSANDRI, P. III 14. *Lătrătura... chelălăiată* [a copoilor]. ODOBESCU, III 41/15 s. a. *Lătret, urlet.* DONICI, F. II 27. *Lătratul... cânilor.* ODOBESCU, III 97/8. *Împrăștiind... gâgâituri... lătrături.* TEODOREANU, M. II 268. *Ursul de lătratul câinilor nu se sperie.* ZANNE, P. I 680].

— Din lat. **latro, -are,** idem.

LĂTRĂTÚRĂ s. f. v. **lătra.**

LATRÉIE † s. f. *Latrie.* — (Grecism literar, neobișnuit) Închinare, cult, slujbă. *Latreia diavolului.* DOSOFTEIU, MOL.
— Din gr. λατρεία, idem. Cf. i d o l a t r i e.

LĂTRET s. a. v. **lătra.**

LATRÍNĂ s. f. *Latrine.* — Privată, umblătoare, cf. c l o s e t, r e t i r a d ă, b u d ă. *Căzând... noaptea într'o latrină, se vătămase.* ȘINCAI, HR. II 239/14.
— *N.* după fr. (lat. **latrina, -am,** idem).

LĂȚUÍ vb. IV[a] v. **lați[2].**

LĂTÚIU, -IE adj. v. **lat.**

LĂTUNOÁIE s. f. 1°. *Clairure* (dans un tissu). 2°. *Dosse.* 3°. *Ailes de la nasse.* 4°. *Côtés du bateau.* 5°. *Étai.* 6°. Partie de la toiture. 7°. *Charge d'un bât.* 8°. *Écrouelles.*
1°. R ă r i t u r ă, c ă r a r e, s t r u n g ă, greșeală ce se face în pânză, la țesut, când se rupe vreunul s. mai multe fire din urzeală s. când țesătoarea dă două fire într'o bătaie (la țesutul în patru ițe). ȘEZ. XXXII 137, ION CR. VIII 87, DENSUSIANU, Ț. H. XCII. *A țese cu lăturoaie* = a țese lăsând firele rupte neînodate; aceste fire, alăturându-se unele de altele, fac ca pânza să aibă vergi. H. V 151. *Pe sulul cel de 'napoi, O sută de lătunoi.* MARIAN, SAT. 97, cf. 142. *S'o căutăm* [pânza] *de lătunoi.* SEVASTOS, N. 70/9, cf. 295/8. *Și te-ar fi trăsnit, războiu, Că-mi faci pânza lătunoi!* ION CR. III 344. *Dar e vina din războiu, De-i pânza tot lutunoi.* ȘEZ. VIII 187. *Am o pânză la războiu Cu șaizeci de lături.* MAT. FOLC. 482. Cf. DOINE, 88/8, RETEGANUL, CH. 12, VASILIU, L. P. 176, PAMFILE, I. C. 256, 280, ȘEZ. IV 233/17, H. XVIII 148. *Lătunoiul dela pânză cu ciomagul* (= bătând femeia care țese fără băgare-de-seamă) *se scoate!* PAMFILE, J. II. || P. e x t. (neobișnuit) Lacună. *Ne vom sili de a suplini lătunoaia aceasta.* SUȚU, ap. TDRG.
2°. Scândură plană pe o parte și convexă pe cealaltă, fiind tăiată în firăstrău de pe marginea unui butuc; p. e x t. scândură groasă, lată (VICIU, GL.). *O ladă de lături* (Brașov, sec. XVIII-lea). DEȘTEPTAREA, II nr. 8 p. 7. *Casele erau clădite din bârne necioplite, podul nelipit și acoperământul cu draniță sau lătunoi.* POPOVICI-KIRILEANU, 125. *Cumpăra două lătunoaie groase.* CREANGĂ, P. 321. *Gar[d] di lutunoi.* HERZ.-GHER., M. VII 20. *Stâna e făcută din dulapi sau lătunoi.* H. XII 366. *Așchii subțiri și țăndări de lături.* PAMFILE, S. T. 63. *Colibele la munte sânt făcute din lătunoi puse în formă conică.* ȘEZ. V 3/5-6, cf. XXX 122, H. II 118.
3°. (Pesc.) *Lăturoaiele lesei* = aripele lesei. (Călărași). ANTIPA, P. 605.
4°. (La luntre) Laturea luntrii. *Ajunși în luntrea legată de țărm, desfășurăm sforile pe lături, adică pe laturea ei.* F. R. ATILA, P. 99.
5°. Proptea la o casă, ca să nu cadă. GOLESCU, î. 50[b].
6°. (Transilv.) O parte a acoperișului casei. LB.
7°. (Transilv.) Sarcina de lemne, de fân, etc. care se încărca pe o latură a samarului. Com. LACEA.
8°. (Patol. pop.; plur.) Scrofule. *Lăturonii (mandule ori scrofule) la copii în grumaz.* MARIAN, SE. II 17. *Lupu' lu(v)a.. bubile, lăturoaile.* ALEXICI, L. P. I 206/17.
[Plur. *-noaie* și *-noi.* | Și: **lăturoáie** s. f. (cu plur. *-roaie* și *-roi);* — (dela plur. *lătunoi, lături* s'au format singularele nouă:) **lătunóiu, lăturóiu** (prin Banat și Hunedoara: *lăturoń* ANON. CAR., DENSUSIANU, Ț. H.) s. a. și m. (cu plur. *-noaie, -roaie* și *-noi, -roi);* — (cu asimilare vocalică) **lutunoáie** s. f. = l ă t u n o a i e 1° PAMFILE, J. III; l ă t u n o a i e 2°, scândură lată (VICIU, GL., PAMFILE, J. III), groasă (com. AR. TOMIAC), lodvă mare și grea (com. AR. TOMIAC); săritura pe care o face piatra [lătăreață] aruncată pe suprafața apei când se joacă copiii, cf. p i ț i r i g ă (jud. Făgăraș, VICIU, GL.); viermi mici, gălbui, care rod cărțile (ib.); **lutunóiu** s. m. = l ă t u n o a i e (1°) BREBENEL, GR.; (Zool.) puiul de broască înainte de a-i pica coada, v i ț e l a r (MARIAN), m o r m o l o c. | A d j e c t i v : **lătunoiós, -oásă** = (despre pânză) cu lătunoi (1°); (despre fir) care face lătunoi în pânză. *Scoate... acele lătunoioase fire.* C. NEGRUZZI, I 267.]
— Derivat din **lature** cu suf. augmentativ **-oiu.**

LĂTUNOIÓS, -OÁSĂ adj. } v. **lătunoaie.**
LĂTUNÓIU s. a. și m. }

LĂTURÁ vb. I } v. **lature.**
LÁTURĂ, LĂTURĂ s. f. }

LĂTÚRĂ s. f. v. **lături.**

LĂTURÁL, -Ă † adj. }
LĂTURĂLNIC, -Ă adj. } v. **lature.**
LĂTURÁLNIȚĂ s. f. }
LĂTURÁR s. m. }

LĂTURÁR s. a. v. **lături.**

LĂTURÁȘ, -Ă adj., subst. v. **lature.**

LĂTURE s. f. 1°.-2°. *Côté.* 3°. *Bord.* 4°. *Environs, région, pays, lieu.*
1°. Parte; s p e c. partea dreaptă s. stângă (a corpului, a drumului, etc.). *Lature* = latus. ANON. CAR. *Toate câte[a]li greșit... le aduc de o laturi* (= lature) *mulți draci nevăzuți... de altă laturi vor sta doi îngeri...* CUV. D. BĂTR. II 453. *Cădea-vor de laturea ta mii și dzeace mii de direapta ta.* MOLITVELNIC, ap. GCR. I 286/14. *Ceahlău!... Ce sgomot, ce contraste pe laturile tale: De-o parte veselie, de alta lungă jale!* ALECSANDRI, P. III 335. # **A bate laturile** = a umbla fugar (BARONZI, L. 43/11), a vorbi ocolind (ZANNE, IX 482). *Sus bat laturile, Jos pică negurele* (= Cernutul). GOROVEI, C. 64. **A umbla laturile** = a nu fi credincios în căsnicie. *Dacă ți se sloboade brâul, când mergi pe drum, află și alții că tot umbli laturile.* id. CR. 345. || P. e x t. (După fr. côté) Parte, înfățișare. *Discursul d-lui B. are și o latură sensațională.* UNIVERSUL, a. 1930, 6 Noemvrie. | Parte, direcție. *Dacă l-or fi pălit dintr'o latură pricteni, pe furiș.* SADOVEANU, B. 123. | Parte, privință. *Să ne fie amu de multe laturi aceasta să știm.* CORESI, EV. 382/9. || S p e c. Partea dreaptă s. stângă a corpului (PĂSCULESCU, L. P.), partea laterală, dela coaste, a trupului, f l a n c, cf. r â n ă. *Se așezase într'o latură, mai mult cu spatele.* SADOVEANU, B. 230.
În unire cu prepoziții: **de alături(a)** = lateral; lăturalnic; învecinat, din vecini. *Neamurile ceale de alăturea...,* adecă *frații, surorile, nepoții, nepoatele din frate sau din soră...* PRAVILA (1814) 108/13. *Novelele... sânt scrise... fără alt gând de-alături,* (cf. fr. arrière-pensée) *fără tendință.* MAIORESCU, CR. II 340. *Liniștit ședea cânele alături.* COȘBUC, F. 103. *Să-l dai... la baba cea de-alăturea.* CREANGĂ, P. 173. **De lature(a) (de laturi, de lături) de** s. **a ceva** = alături de, lângă, aproape de... *Așijdere era o zămculiță de lature de cctate.* LET. II 440/11. *S'au oprit de laturea târgului.* ib.

I 343/16. *Un loc... de laturea oraşului.* URICARIUL, V 414/12. *Şăzu Avenir delăturea lui Saul.* BIBLIA (1688) 211². *Să iasă de laturea satului.* ŞEZ. III 134/5. *De laturi de crengurele Cântă două păsărele.* HODOŞ, P. P. 185-6. **De-laturi** = la o parte. *Lăsând de laturi Sibiiul.* BĂLCESCU, M. V. 517, cf. 210/3. **A pune de lături** = a pune la o parte (pentru zile negre), a griji, a chivernisi. BARCIANU. **De-o-lature (de-o laturi, de-o-lături** PAMFILE, J. I) = de o parte, într'o parte. *Au ieşit şi ei cu vr'o douăzeci de oameni din Chiov de o lature.* LET. II 380/26. *S'au dus de o laturi cu oastea lor.* MAG. IST. I 313/12. *Face poc! dar nu a voit să-l împuşte şi numai aşa a împuşcat, de-o lature* (= într'o parte, în aer). RETEGANUL, P. III 14/23. *Stă de-o lături, fă de-o lături!* PAMFILE, J. **Pe-de-o-lature** = alături, lângă. *Pe de o lature de sat, Mere un păun retezat.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 11. **Pe-de-laturi (lături)** = pe-alături, pe margine, ocolind, îndirect; p. ext. cu ocolişuri, *Măi copii! cum vreţi să spun... de-adreptul? ori pe delături?* ALECSANDRI, T. 1132. *Nici pe drum, nici pe de lături.* RETEGANUL, P. IV 30/10. *Ţi-o trimite, bade, carte Pe de laturi, cu bănaturi.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 185. **De pe de laturi (lături)** = de alături, lateral, din apropiere. *Aici în Iaşi târgoveţii de pe de laturi s'au cărat cu totul.* LET. II 48/32. *Rudenii suitoare şi pogorîtoare şi pe de dilături.* URICARIUL, XX 377/13. **În lături, (laturi †, lature †)** = la o parte, de o parte (de...), dosit; (despre casă) care se găseşte pe proprietăţi afară din sat (Lacea, DR. VII 190). *Muntele era 30 de stadii în laturi dela oraş.* DOSOFTEIU, V. S. 172. *Pre care Curuţ îl găsea în laturi pe taină îl şi ucidea.* LET. II 263/16. *Şi-şi ascunse oastea puţintel în laturi de cetate.* MINEIUL (1776) 161¹/2. *Chemă pe Domnul oştei în lature deusăbi, şi-l întrebă.* IORGA, S. D. XXI 31. *Dă-mi-i mie ochii negri, nu privi cu ei în laturi.* EMINESCU, P. 254. *O fântână... cu un capac deschis în lături.* CREANGĂ, P. 204. *Suntem în lături dela drumul ţării.* RETEGANUL, P. I 20/27. (Exclamativ) **În lături!** (învechit: **în laturi)!** = fereşte, fă loc, pleacă. *În laturi, păcătosule!* C. NEGRUZZI, I 228. *În lături, venetici!* COŞBUC, F. 33. *Dute'n laturi golomos.* DOINE, 142/3. **A (se) da** (rar **a se pune, a se trage, a (se) feri în lături (laturi † lature †)** = a (se) da la o parte, a face loc; a se îndepărta, a respinge; a se retrage; a se păzi, a se feri. *Veachea den naintea noiei da-o-veţi în laturi.* CORESI, EV. 459/33. *I[su]s să deade înlaturi din nărodul ce era pre acela loc.* VARLAAM, C. 151. *Au dat ştire ţărei să se dea în laturi la munţi.* LET. II 262/9. *Îl sfătuiră să se dea în laturi, să s'ascundză.* DOSOFTEIU, V. S. 9. *Să dă în laturi dinaintea ta toată prorocia.* MINEIUL (1776) 50. [Alegi o matcă,] *pre celelalte le dai în laturi.* ECONOMIA, 191. *Căpitanul s'au tras în lături.* DRĂGHICI, R. 21. *Dându-se cu politeţă în laturi.* C. NEGRUZZI, I 78. *Acesta se puse în laturi* (= se ascunse) *de timpuriu.* BĂLCESCU, M. V. 43. *Murgu-i sprinten, da'n lături sforăind.* ALECSANDRI, III 282. *S'au tras în lături din drum.* RETEGANUL, P. II 70/11. *S'au ferit într'o lature.* SBIERA, P. 68/34. *Din calea omului beat şi Hristos s'a dat în lături.* ZANNE, P. III 464. **A nu se da în lături** = a nu pregeta să faci ceva, a nu evita, a lua asupra sa să... *Nici de asta nu te-ai da în lături.* CREANGĂ, P. 166. *Femeea care a cercat odată păsatu', nu se dă în lături, măcar s'o pici cu ceară.* ZANNE, P. IV 67. **A lăsa într'o lature †** = a nu mai vorbi, pomeni, insista. *Împărţi neamul în felul dobitoacelor şi altile multe făcea, carile pentru nefolosinţă, le lăsăm într'o laturi.* HERODOT, 296. **A creşte în lături** = a se desvolta lateral (nu în sus). *Creşte în lături ca varza* = se mândreşte fără motiv. ZANNE, P. I 303. **A trece în lături de ceva** = a trece înainte, a lăsa în urmă. BARCIANU. (Despre uşi, ferestre, etc). **În două lături** = de amândouă părţile, în dreapta şi în stânga. *În două lături templul deschise a lui portale.* EMINESCU, P. 214.

2°. (Geom.) Linie care mărgineşte un triunghiu; dreptele care formează un unghiu (MELIK, G. 4).

3°. Margine. *Şi iar să se ştie cum au dat Stanco altă jumătate de lature de vie lui Iosif* (a. 1600). BUL. COM. IST. V. 184. *Am vândut... două pământuri şi-o lature.* URICARIUL, XXV 60. *Orchan... râvnind a-şi lăţi laturile stăpânirei, supuse Nicomedia.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 251/35. *Am pornit... pe latura vastului salon.* CARAGIALE, I 169/2. *Că umblam tot laturea, Pe la casa altuia.* PAMFILE, C. Ţ. 121. *Şchiopătând, schelălăind, Laturile cam ţiind.* ALECSANDRI, P. P. 55/22. *În laturi de drum aruncat-o.* MARIAN, D. 219. *Caut toate laturile, Nu văd numai gardurile.* ŞEZ. VII 164. || Spec. Marginea unui câmp; p. ext. fâşie lungă şi îngustă de pământ. HERZ.-GHER., M. VII 6. | Bucată dela margine (a slăninei). *Prădai un coş de făină Şi-o lature de slănină.* ŞEZ. VII 188.

4°. † (La scriitorii mai vechi, mai ales traducând pe slavul *strana)* Împrejurime, regiune, ţinut, ţară, loc. *Câţi era... întru Ierusalimŭ şi în toate laturile* (= ţinutul N. TESTAMENT 1688; ţara BIBLIA 1688) *iudeeşti.* COD. VOR. 78/14. *Atunce ieşiră către el Ierusalimleanii şi toţi Ovreii şi toate laturile* (= toutlepaysdesenvirons) TETRAEV. (1574) 203. *În laturea* [în tâlc: în partea, în BIBLIA 1688: la locul) *Gherghesinului.* CORESI, EV. 232/4. *Fu foamete mare într'aceaia lature.* VARLAAM, C. 13₂. *Maxenţie luase Rymul, Sevir altă lature.* MOXA, 364/9. *S'au tras toată ovreimea într'o lature..* LET. III 269/24. [*Păgânii*] *se vorovesc cu sfaturi în deşert din toate laturi.* DOSOFTEIU, PS. 13. *Mitropolitul ţării şi exarhu laturilor.* BIBLIA (1688) 1 pr. 20. *Aceasta s'a vestit în toate laturile.* URICARIUL, XIV 306/27. *Izbăveşte cetatea ta şi toată laturea celor ce te slăvesc pe tine.* MINEIUL (1776) 164²/2. *Africa a căria o lature se chiamă Guinea.* DRĂGHICI, R. 15. | Adverbial. Din regiunea... *Rugară el tot nărodul laturea Gadarinului* (= den prejurul BIBLIA, 1688 = slav narodŭ strany *să...* CORESI, EV. 383/9.

[Plur. *laturi* şi (din ce în ce mai des) *lături.* | Şi: (singulare nouă) **lătură** s. f., **lătură** s. f. (Sibiu). | Diminutiv: **lătureá** s. f. (în rimă, în poezia pop.). MAT. FOLC. 36/32. | Adjective: (încercare neizbutită de a româniza pe *lateral)* **lăturál, -ă** † adj. = de alături, care stă alături, lăturalnic. *Traducătorii urmând poteca lor lăturală... să părăsească calea cea largă.* ODOBESCU, II 367; cf. STAMATI; — **lăturálnic, -ă** adj. = lateral, care stă sau este aşezat mai la o parte, dosnic, izolat; (adesea cu înţeles peiorativ) care întrebuinţează mijloace nepermise. *Roade îmbelşugate nu dobândim din semănăturile cele lăturalnice.* I. IONESCU, C. 62. *Una din uşile lăturalnice se deschide.* C. NEGRUZZI, III 313/3. *Ei umblau tot prin căi pustii şi lăturalnice.* ODOBESCU, I 147/2, CREANGĂ, P. 298; — **lătureán, -ă** adj., subst. (cu plur. *-reni, -rene;* Transilv.) = (Adj.) care locueşte cu gospodăria afară din sat, locuitor dela periferia satului (PAŞCA, GL.); strein de sat, venetic (LB.); feciori şi fete veniţi la joc din alt sat ca oaspeţi (Zagra, jud. Năsăud). Com. I. CORBU. *Pe toţi miezenii, Pe toţi lăturenii.* GR. S. VI 113; — **lăturéţ, -eáţă** adj. = lateral LM.; — (cu sufixul de origine sârbească *-inţ,* în Banat) **lăturínţ, -ă** adj. şi s. f. = lăturalnic, de afară, strein; om care locueşte la marginea satului (Oraviţa, Ban. Com. A. COCA), lăturaş, lăturean; (la car) *lăturinţă* = scândură s. par pus de-asupra loitrelor carului s. paralel cu ele, spre a putea încărca mai mult (Ba-

nat. Com. CIORTEA), lăturar. *Iacă vede (Tatăl de sus) pe Diavolu cum umblă hotâncăind pe o cărare lăturință dus pe gânduri.* MARIAN, INS. 131; — **lăturáș, -ă** adj. = lăturalnic; dosit; învecinat, megieș. *O potecă lăturașă.* ODOBESCU, I 384. *Ungaria cu țările ei lăturașe.* SBIERA, F. 153. *Fata s'au ascuns într'o butoarcă lăturașă.* MERA, B. 188. (Substantivat) **lăturáș** s. m. = locuitor de la periferia satului (MARIAN), având anumite îndatoriri și scutiri; muncitor la ocnele de sare; (cal) alăturaș, prins alăturea cu cel de lângă oiște (MARIAN); drug pus de-a-curmezișul lăturarilor la carele cu care se aduc bucatele și fânul din câmp (MARIAN); (Entom.) un fel de gâzoabă de apă care trăiește mai mult la izvoarele cu apă rece (MARIAN, INS. 300); nimfa țânțarului, lătăuș (ib.); dinții calului dela extremități, marginașii (DAMÉ, T. 47, DR. V 289). *Vecinii... mai supuși decât lăturașii ce șed pe moșii boierești și fac slujba lor.* MAG. IST. II 289. *Tot rufetul acesta al Ocnei, ce se cuprinde 225 liudi, adecă șangăi, lăturași, tărăbânțași, vătăjăi* (a. 1765). URICARIUL, II 171/20. *Iar alții din lăturași nimene să nu fie volnici a tăie[a] aici în oraș.* ib. II 128/19. *Toți oamenii lăturași ce vor avea prin satele lor... să aibă a sluji pe tot omul 12 zile într'un an.* ib. I 58/91. Cf. II 121, X 183/5. *Sătenii aveau dreptul de a-și lua „lemne de foc pentru trebuința caselor lor", afară de „lăturașii, ce nu sunt sălăcași"* (a. 1795). IORGA, S. D. XIV, XLI, cf. VI 217. *Megieșii și lăturașii.* PRAVILA (1814); — **lăturáșă** s. f. = parte a alergătoarei (la războiul de țesut), numită și fofează, fuscel, cotoc. DAMÉ, T. 141, cf. PAMFILE, I. C. 263; — **lăturíș, -ă** (adj.) alăturea și la margine, megieș, învecinat; (adv.) lateral, alăturiș, lăturalnic. *Un loc cu porumb abia răsărit, lăturiș cu mejdina unei curele de grâu.* PLOPȘOR. C. 13. | Verb: **lăturá** I = alătura. *Nici cu una dintr'aceste 7 iaste vrednic a se lătura.* HERODOT 95. *La păreți vă lăturați.* MARIAN, SE. I 26. *Binișor se lătura.* TEODORESCU, P. P. 603b; (cu part. -adj.) **lăturát, -ă** adj. = alăturat. *Două late* (variantă: *late*) *lăturate, Două cârji încorjoleate.* GOROVEI, C. 156, cf. SBIERA, P. 320/7, PAMFILE, C. 23. | Alte derivate: **lăturálniță** s. f. = scândură bătută de-alungul coperișului casei. *Dela cele patru colțuri de casă către încheietura celor două capre vin unghere, iar de pe lature vin lăturalnițe care determină cele patru fețe ale acoperișului.* PAMFILE, I. C. 422; — **lăturár** s. m. = ce se leagă pe de laturile unui car, ca să se poată încărca mai mulți snopi s. fân (MARIAN), lăturință].

— Din lat. **latus,** cu plur. **latera,** idem (asimilat pluralelor în *-ora,* rom. *-uri).* Cf. alături, înlătura, delătura, lătunoaie.

LĂTÚRE s. f. v. **lături.**

LĂTUREÁ s. f.
LĂTUREÁN, -Ă adj., subst.
LĂTURÉȚ, -EĂȚĂ adj.
} v. **lature**

LĂTÚRI s. f. plur. *Eau de vaisselle, eaux grasses, lavure, rinçure; lavasse.* — Apă în care se spală cineva s. ceva, cf. zoi, soaie; spec. în care se spală vasele, cu rămășițe de mâncare și resturi dela bucătărie, spălături, care se dau hrană porcilor; p. ext. mâncare, hrană pentru porci, hâlbe; locul unde se varsă gunoaiele și murdăriile casei (PORUCIC, T. E. 473). *O gaură în zid pă unde se varsă lăturile* (a. 1793). IORGA, S. D. 241. *Lături din tărițe sau din făriną făcute.* CALENDARIU (1814) 176/4, cf. ECONOMIA (1806) 36. *Lăturile în care se scaldă un copil.* MARIAN, NA. 115. *Aruncă lăturile pe ea.* RETEGANUL, P. II 38/15. # *Cine se amestecă în lături, îl mănâncă porcii.* ZANNE, P. III 204. || Fig. Mâncare gătită rău, fără gust, mâncare proastă. COSTINESCU. *În locul acestor lături vei face o ihnea cu ceapă.* ALECSANDRI, T. 1260.

[Rar e sing. **lătúră** s. f. (POLIZU, CUPARENCU, V. 34) și **lătúre** s. f. *La vreme de nevoie, fiece lătură stinge focul.* ROMÂNUL GLUMEȚ. | Derivat: **lăturár** s. a. = vasul sau putina în care se adună lăturile (REV. CRIT. III 159), știob (VICIU, GL.). *Lăturariul porcilor.* RETEGANUL, P. IV 27/18, cf. LB., VICIU, GL., 56; — **lături** vb. IVa = a spăla în lături, a-și bate joc de rufe. CIAUȘANU, V.].

— Din lat. ***lavatura, -am** (cf. *lotura*), derivat din *lavo, -are* „spăl".

LĂTURÍ vb. IVa v. **lături.**

LĂTURÍNȚ, -Ă adj., subst.
LĂTURÍȘ, -Ă adj., adv.
} v. **lature.**

LĂTUROÁIE s. f.
LĂTURÓIU s. a. și m.
} v. **lătunoaie.**

LĂTÚȚ, -Ă adj. v. **lat.**

LĂU, LÁIE adj. v. **laiu.**

LĂUÀ vb. I v. **la.**

LĂUDÁ vb. I. I. *Louer, glorifier, vanter.* II. 1°. *Se vanter.* 2°. S'emploie là où le français dit: „comment allez-vous?" 3°. *Se faire fort* de, *se targuer* de.

I. Trans. (Contrariul lui *defăima, bârfi, vorbi de rău, critica).* A scoate la iveală prin cuvinte de preamărire meritele, virtuțile, însușirile, faptele cuiva s. calitățile unui lucru; (spec. despre Dumnezeu) a slăvi, a glorifica. *Laud* = laudo. ANON. CAR. *Lăudați, feciori, Domnul, lăudați numele Domnului.* PSALT. 241/14. *Vor lăuda pre Hristos.* CUV. D. BĂTR. II 460. *Lăudăm pre marele Constantin.* BIBLIA (1688) 6 pr. 34. *Îl lăuda de voinic.* PANN, E. II 146. *Tot țiganul își laudă ciocanul.* C. NEGRUZZI, I 249. *Tu laudă mereu, suflete, pe Domnul.* COȘBUC, F. 131. *Să-i laude florile.* ISPIRESCU, L. 20. *Când lauzi pe cei spurcați, necinste ție îți aduci.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII 283. | *Laudă-mă gură, că ți-oiu da o bucătură* se spune lăudărosului. PAMFILE. **Laudă-mare (lungă)** se zice celui ce se laudă. ib. | (Construit cu complementul în dativ) A aduce laudă. *Căruia de acești doi vom lăuda? Bogatului au săracului?* VARLAAM, C. 3302. | (Absolut) *Laudu de șapte ori în zi.* CUV. D. BĂTR. II 352. *Omul... când laudă, când defaimă.* KONAKI, P. 284. *Nu lăuda la început, ci pururea la sfârșit.* I. GOLESCU, ap. ZANNE P. VIII 285. || (În figură etimologică) A aduce, a da. *Hatmanii nu bârfiră pentru lauda ce s'au lăudat cetăților Ioniei.* HERODOT, 322. *Laudă s'au lăudat.* TEODORESCU, P. P. 44b.

II. Refl. 1°. Când nu se întrebuințează absolut, obiectul laudei se arată mai ales prin *cu* — mai rar prin *de* — s. printr'o propoziție introdusă prin *că)* A spune singur despre sine cuvinte de laudă, a se mândri, a se făli, a se glorifica. *Limba mitiutelu mădudariu iaste și foarte se laudă* (= se fălește N. TESTAMENT 1648). COD. VOR. 123/9. *Nu vă lăudareți, nece grăireți îralte* (= lucruri înalte, dumnezeești) *în trufă.* PSALT. 319/8. *Se va preaînălța și se va lăuda.* CORESI, EV. 17/5. *Să ne trufim și să ne lăudăm.* ib. 19/16. *Lăudându-se și mărindu-se.* ib. 146/12. *Să se laude cu tine carii îți vor numelui bine.* DOSOFTEIU, PS. 22. *Marele Constantin n'au vrut să să laude de stemă și de*

diademă. BIBLIA, 8 pr. 40. *Lăudându-se împăratul cu un om al lui ce-l chema Lie.* MINEIUL (1776) 160. *Se laud cu mari fapte făcute de străbuni.* ALEXANDRESCU, M. 10. *Tu te lauzi că Apusul înainte ți s'a pus?* EMINESCU, P. 241. *Să vă lăudați că sânteți feciori de craiu.* CREANGĂ, P. 188. *Spuse... că... s'ar fi lăudat la un chef... că știe...* ISPIRESCU, L. 23. *Ce s'au lăudat băiatul acela!* ȘBIERA, P. 74/3. *Ce te-ai lăudat cătră blestematul acela de Țigan?* RETEGANUL, P. III 20/7. *Nu mă laud* (TDRG.) s. *fără să mă laud* = (fără să-mi atribuiu merite mai mari decât trebue. # *Vinul bun de sine se laudă.* ZANNE, P. IV 186. *Laudă-te gură, că ți-oiu da plăcinte:* poți să te lauzi, căci știu ce urmărești. HERZ.-GHER., VII 6. ‖ (Cu sens de reciprocitate) *Se laudă unul pe altul.*

2°. A avea motiv să spui despre tine lucruri bune, a te simți (bine), a o duce (bine) cu sănătatea, a petrece (LB.) *Mai trăește Iuga?... — Trăește, stăpâne! — Și oare cum se mai laudă?... Ce mai face?* MARIAN, TR. 156

3°. (Vechiu și pop.; construit cu **că** s. cu prep. **cu** și întregit uneori prin *cu rău* s. *de rău)* A vorbi de rău (GRAIUL, II 16); p. ext. a se grozăvi (amenințând). *[I]i certa tată-său să asculte de dascal, ei se lăuda cu rău când vor fi împărați.* CUV. D. BĂTR. I 435. *Numai ce le poronciia și li se lăuda și-i îngroziia cu cuvântul.* MOXA, 372/3. *Și-i să va lăuda, că-i va face ceva vre o răutate.* PRAV. 124. *Auzind pre [î]mpăratul lăudându-să că-i va împărți trupul mădulări.* DOSOFTEIU, V. S. 73$_2$. *Cu pedeapse groaznice și'nfricoșări de moarte i să lăudară.* CANTEMIR, IST. 121. *Ar fi lovit [fata] preste obraz și i s'ar fi foarte lăudat.* ȘINCAI, HR. I 261/32. *Și să laudă că ne-a bate.* DOINE, 151/1. *S'a lăudat că i-a rupe picioarele.* HERZ.-GHER., M. VII 6.

[Abstracte: **lăudáre** s. f., **lăudát** s. a. *Lăudarea cântărilor lu Davidu.* PSALT. 194/9. *Dobândi lăudare.* CORESI, EV. 225/10. *Toți câmpii... de groaznice strigări și de fricoase lăudări se împlea.* CANTEMIR, IST. 27. *Faptele i sânt de lăudat;* — **lăudoáre** † s. f. (< lat. pop. *laudor, -orem* CDDE. nr. 966) = laudă, elogiu, aprobare. *Cain au aflat lăudori și urmași din povățuirea diavolului.* LET. I 44/4; (rar; derivat din *lăudare,* după fr. *vanterie?)* **lăudăríe** s. f. = vorbe lăudăroase, fălire (COSTINESCU), lăudăroșenie, înfumurare. BARONZI, L. III/21; — (derivat din *lăudăros)* **lăudăroșíe** s. f. DICȚ. și mai ales **lăudăroșénie** s. f. = laudă de sine, fălire. *Lăudăroșenie de chelner.* TEODOREANU, M. II 411; — (rar) **lăudătúră** s. f. DICȚ.; — (< lat. *laudatio, -onem)* **lăudăciúne** † s. f. = laudă. | Adjective: (lat. *laudatus, -a, -um)* **lăudát** (cu negativul **nelăudat**), **-ă** = căruia s. despre care s'au spus cuvinte de laudă; preamărit, slăvit, glorificat. *Lăudatu e amu carele cu bună voie a lui... iaste bun.* CORESI, EV. 24/34. *Prea laudat să fie numele lui Dumnezeu.* DRĂGHICI, R. 112. *Omul cel bogat E mai lăudat.* ZANNE, P. V. 87. *La părul lăudat să nu te duci cu sacul mare.* TDRG.; — (lat. *laudatorius, -a, -um)* **lăudătór(iu), -oáre.** *Să deschidem gură lăudătoare.* MINEIUL (1776) 2. *Îl împodobea cu epitete lăudătoare.* IORGA, L. I 27. (Substantivat) *Lăudătoriule al patimilor lui.* MINEIUL (1776) 107^2/1. *Lăudătorii cei mai mari mincinoși se înțeleg.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII 284; — (derivat din *lăudare* s. *lăudoare)* **lăudărós** (în Banat: **lăudurós** CADE. nr. 966, **lăudunós** — scris *leudunos* — ANON. CAR.) **-oásă** = care se laudă mereu, căruia îi place să se laude. *Jărtvele... fariseului, ca unui mare lăudăros și trufaș, leapădă-le.* CORESI, EV. 19/9. *De lăudăroasa filosofiia Lupului să-l înștiințăm.* CANTEMIR, IST. 98. *Lăudăroasele cuvinte ale d-lui Quatrefages.* ODOBESCU, III 63/26. *Rău de treabă și lăudăros.* ȘEZ. IV 200/23-4, cf. ZANNE, P. VI 429; — (neobișnuit) **lăudăciós, -oásă** = lăudăros. *Autori care fac parte din secta lăudăcioasă.* I. NEGRUZZI, I 9, cf. 73; — (modern, după fr. *louable)* **lăudábil, -ă** = care este vrednic, demn de laude, care merită laude. *Recunoscând lăudabila inițiativă...* ODOBESCU, II 71, 158, MAIORESCU, D. III 380. *Lăudabilă pudoare!* C. PETRESCU, Î. II 153].

— Din lat. **laudo, -are,** idem. Cf. laudă.

LÁUDĂ s. f. 1°. *Louange, éloge.* 2°. *Gloire, louange* (à Dieu). 3°. *Crédit, influence. Vantardise.*

1°. Cuvinte prin care se preamărește cineva s. ceva, cf. elogiu, glorificare, panegiric. *Laudă* = laus. ANON. CAR. *În lauda binefăcătorilor.* COD. VOR. 148/5. *Derepțiloru cuvire-se* (= cuvine-se) *laudă.* PSALT. 56/6. (Cu genitiv obiectiv) *Aicea iaste măriia lu Dumnezeu și lauda lui.* CORESI, EV. 4/28. *Să-ți povestesc laudele toate.* DOSOFTEIU, PS. 31. *Omul... trage lauda asupră-și.* KONAKI, P. 286. *Să fii răsplătit... prin laude meritate.* ODOBESCU, III 10/13. *E vrednic de laudă.* LB. *Lauda norodului, cea mai mare cinste.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII 284.

2°. † Mărire, onoare, glorie, slavă. *Afla-se-va întru laudă și în cinste și slavă.* COD. VOR. 140/1. *Laudă și strigare cântu și cânta-voiu Domnului.* PSALT. 46/2. *Ded (= dădui) de le tipării în lauda tatălui, fiului și Duhului sfânt.* CORESI, EV. 1/18. *Mănăstirea Putna... zidită... spre lauda curatei Fecioarei Mariei.* M. COSTIN, ap. GÂDEI. # **Laudă lui Dumnezeu!** = slavă, har Domnului! (arată bucuria, satisfacția, mulțumirea că s'a întâmplat ceva). *Laudă lui Dumnezeu că au scăpat bieții oameni!* DRĂGHICI, R. 12. *Iar noi, laudă lui Isus Hristos, de tine nu ne temem.* ARHIVA R. I 61.

3°. (În legătură cu verbul *a da)* Mulțumire. *Căzu jos... laudă deade* (în Tâlc: mulțemi; în Biblia 1688: mulțămind). CORESI, EV. 421/16. *S'au bucurat și au dat laudă lui Dumnezeu.* LET. II 234/19. *Sunteți datori a da laudă lui Dumnezeu.* DRĂGHICI, R. 159. *Dete laudă Domnului.* ISPIRESCU, L. 51. # † **Cartea laudelor** = Psaltirea. GCR. I 364.

3°. † Trecere, credit, vază, autoritate. *Atâta credință și laudă avea Dumitrașco Vodă la Poartă...* LET. II 335/26. *Ptolomeu are mare laudă.* BIBLIA (1688) 8/pr. 34.

4°. (Cu înțeles peiorativ) Îngâmfare, trufie. *Toată lauda* (= fala N. TESTAMENT 1648) *ceea ce e așa, rea iaste.* COD. VOR. 131/2. *Ca să dea o arătare mai vie acestor laude silite.* C. NEGRUZZI, I 75. *Lauda de sine nu miroase bine.* PAMFILE, J. II.

— Probabil, postverbal din **lăuda** (ca span. și portug. *loa).* Ar putea fi și lat. **laus, -dem,** idem (cu metaplasmă).

LĂUDÁBIL, -Ă adj.
LĂUDĂCIÓS, -OÁSĂ adj.
LĂUDĂCIÚNE † s. f.
} v. **lăuda.**

LAUDÁN s. a. sing. (Med.) *Laudanum.* — Nume dat mai multor medicamente care au ca bază opiul. BIANU, D. S. *Picături de laudan.* PISCUPESCU, O. 254. [Și: **laudánum** s. m. sing.].

— *N.* după fr. (lat. *ladanum* „un fel de rășină").

LAUDÁNUM s. m. sing. (Med.) v. **laudan.**

LĂUDĂRÍE s. f.
LĂUDĂRÓS, -OÁSĂ adj.
LĂUDĂROȘÉNIE s. f.
LĂUDĂROȘÍE s. f.
LĂUDĂTÚRĂ s. f.
} v. **lăuda.**

LĂUDOÁRE † s. f.
LĂUDUNÓS, -OÁSĂ † adj.
LĂUDURÓS,-OÁSĂ adj. } v. **lăuda.**

LAUF s. a. (Băieș.) *Galerie de mine.* — (Germanism în Munții Apuseni) Galeria principală dintr'o baie. PAȘCA, GL.
— Din germ. **Lauf,** idem.

LĂUNE s. f. plur. *Caprice.* — (Germanism, în Bucovina) Toană, capriciu. *De-i pruncul în laune* [*toane*] *rele.* MARIAN, NA. 343.
— Din germ. **Laune,** idem.

LĂUNÓS, -Ă adj. *Malpropre.* — Nespălat, murdar (Teleorman, Com. OLMAZ); spec. (despre grâu, după ce s'a treierat) cu corpuri străine, neghină, ciocârlan, etc. (A. O. VI 108).
— Probabil, un derivat cu suf. adj. **-os** dela numele de pârâu *Lăune,* un afluent al Oltului (deci murdar ca Lăunele), care, după I. Iordan, *Rumänische Toponomastik,* 141, vine din lat. **leo, -onem** „leu", iar după V. Bogrea *Dacoromania* II 667, dintr'un derivat latin ***lavo, -onem** „loc de spălat, scăldătoare, baie".

LĂÚNTRIC, -Ă adj.
LĂÚNTRU s. m. } v. **înăuntru.**

LÁUR s. m. I. *Pomme épineuse* (Datura stramonium) II. 1°. *Laurier.* 2°. *Lauriers* (fig.). III. S'emploie dans un jeu de mots avec „balaur" (dragon). *Filasse de chanvre.*
I. (Bot.; popular) Ciumăfaie. *Se iau câteva semințe de laur, se pisează, se pun într'o lingură cu apă și se dă bolnavului de friguri.* GRIGORIURIGO, M. P. I 75; cf. DAMÉ, T. 184, H. I 6, III 66, V 389, XII 21. | (Med. pop.) *Lauri* = un fel de gogoși cu țepi și înlăuntrul acestor gogoși niște boabe de coloare neagră. Aceste boabe, date unui om să le bea cu apă, îi produc zăpăceală (Petroaia, în Dâmbovița). H. IV 144. # **A mânca laur** = a aiura, a fi nebun. ZANNE, P. I 202. *Da ce? am mâncat lauri, ca să mă ostenesc eu cu tine?* ISPIRESCU, L. 349. | Compus (Muntenia) **Laur-porcesc** = laur. H. II 30 (crește prin ruini și locuri gunoioase; semințele lui fac pe om să turbe) 16, VIII 83/$_{132}$, 480, XII 170.
II. (Neologism) 1°. Dafin *(Laurus nobilis). Flori de laură.* CALENDARIU (1814) 188/$_{23}$. *Vălul tău de aur* (= părul) *Se leagănă prin aer precum un verde laur.* ALECSANDRI, III 276. **Foi de laur:** întrebuințate, uscate, ca dres (condiment) în bucate.
2°. Fig. (Cununa de foi de laur fiind dată războinicilor sau sportivilor victorioși și poeților:) Glorie câștigată prin arme sau prin poezie. *Armiile care se încununâ cu laure sângerate.* C. NEGRUZZI, II 287/$_{5}$. *Laurii voiau să-i smulgă de pe fruntea ta de fier.* EMINESCU, P. 241. *Îți aducem laure ca părintelui gramaticei române!* ODOBESCU, I 306. *Laurele eftine ale publicității de o zi.* MAIORESCU, CR. I 314.
III. (În lit. pop. întrebuințat ca o trunchiare a lui *balaur,* în rimă cu acest cuvânt) *Să te faci laur balaur... Cu 99 de ghiare râcâitoare.* ȘEZ. VI 92, cf. PĂSCULESCU, L. P. 136. *Laur balaur Cu solzi de aur.* ib. IV 196/$_{92}$. *Ia pe fundul ei trăiește șarpe lauru, bălauru.* POMPILIU, P. P. 57/$_{2}$, cf. 44/$_{18}$.
IV. Lăor (fir de cânepă sau de in). *Inul sau cânepa se trage prin melițuică, care este la fel ca melițoiul, dar mai mică, spre a se scutura mai bine de puzderie, ca să rămână laurul (firul) mai curat.* DAMÉ, T. 139. *Copile ce culeg laur de in.* ALECSANDRI, P. III 145.
[Și: (ad II) **láură** s. f., (ad I) **láure** s. m., (ad I) **láor** s. m. H. II 142, IX 264, **láore** s. m. LB., (ad I) **aláur** s. m.]
— Romanii din regiunile noastre, unde *laurul* (II) nu crește, au păstrat amintirea lui **laurus, -um** pentru mirosul lui îmbătător și au dat această numire unei plante care te amețește când o guști. În sensul II cuvântul e neologism din lat., în sensul III o trunchiare a cuvântului *bălaur.* Sensul IV s'a născut prin confuzie cu *lăor.* Cf. laureat.

LÁURĂ s. f.
LÁURE s. m. } (Bot.) v. **laur.**

LĂUREÁSĂ s. f. *Couronnée?* — Femeie încoronată? Laureată? (Într'un descântec din Maramureș). *Că asta nu e lăureasă, Nice 'mpărăteasă, Da-i femeie mândră și frumoasă, Dintre toate mai aleasă, Ca grâu pe masă.* T. PAPAHAGI, M. 227.
— Probabil, un vechiu derivat din lat. **laurus, -um.**

LAUREÁT, -Ă adj., subst. *Lauréat.* — Încununat cu lauri; (fig., mai ales substantivat) persoană care a obținut un premiu, acordat la un concurs s. de o societate savantă. *Laureat* (= premiat) *al Academiei Române.* [Pronunț. *la-u-re-at.*].
— *N.* după fr. (lat. **laureatus, -a, -um** „încununat cu lauri").

LĂURÚSCĂ s. f. (Bot.) *Vigne sauvage, lambrusque.* — Viță sălbatecă (DAMÉ, T. 184) mică și cu boabe mărunte; p. ext. fructul ei. *Lăuruskĕ* = labrusca. ANON. CAR. *Am așteptat să facă* [viia] *struguri de poamă, iară ea feace lăuruscă.* DOSOFTEIU, ap. HEM. 538/$_{23}$. *Dă'n sânge lăurusca pală și cârtița-și face mormântul.* ANGHEL, Î. G. 15. *Vița de vie Tot învie, Da cea de lauruşcă Se uscă.* ZANNE, P. II 594. [Plur. *-ruște.* | Și: (Ban.) **lăorúscă** (CDDE. 968); (singular nou dela plur. *lăurște,* orientat și după suf. *-ușcă)* **lăurúșcă** s. f. = poamă sălbatecă. H. XIV 349, XVI 79; — *(+ leu)* **leurúscă** s. f. LB., **leurúșcă** s. f. = un soiu de strugure sălbatic, cu care-și petrec copiii după ce s'au cules viile. H. XVIII 301, **leorúșcă** s. f.; — (cu asimilațiune și prin apropiere de *rouă)* **răurúscă** (PAMFILE, I. C. 217, ȘEZ. V 113), **răurúșcă, rourúscă.** CREȚU, COLUMNA (a. 1883, 245).]
— Din lat. **labrusca, -am,** idem.

LĂURÚȘCĂ s. f. (Bot.) v. **lăuruscă.**

LĂÚT s. a., **LĂÚT, -Ă** adj. v. **la.**

LĂUȘTEÁN s. m. (Bot.) v. **leuștean.**

LAÚTĂ s. f. (Muz.) v. **lăută.**

LĂÚTĂ s. f. (Muz.) *Sorte de luth, harpe; violon.* — Instrument muzical (H. IX 213, 313, XII 120) cu coarde: (în vechime) harfă (înlocuit mai târziu prin) cobză; (astăzi) vioară (H. II 245, IX 87, 407, GR. BĂN.), ceteră (LB., VICIU GL.), diblă (POP-RETEGANUL, V. 37/$_{37}$). *Lăută* = fides, cythara. ANON. CAR. *Mânca cu alăute și cu măscornicii.* MOXA, 358/$_{32}$. *Nu te îmbăta, nu chema cimpoi și alăute și măscărici.* VARLAAM, C. II 4, cf. CUV. D. BĂTR. II 464. *Spre sălci spânzurăm alăutele* (= organele SCH., COR.) *noastre.* PSALT. (1651) 136/$_{2}$. *Îi dziceam în lăute și-l veseliiam.* DOSOFTEIU, PS. 48. *Un om să știe a cânta cu lăută.* BIBLIA (1688) 207. *Cânta la oase (precum aceasta și aice în țară se face...) și cu alăute.* LET. I 30/$_{6}$. *Tu ai fost ca o alăută și ca o vioară cerească.* MINEIUL (1776) 3 1/$_{2}$. *Lăută duhovnicească.* ib. 171 2/$_{1}$. *Când se înmoaie corzile pre ceaieră sau lăută.* CALENDARIU (1814) 87/$_{15}$. *Eu aud lăuți.* ȚICHINDEAL, F. 227. *Sună lăute voioase.* BARAC, AR. 80. *Alăuta zice din strună.* PANN, P. V. II

111. *Cu lăuta şi cu toba adusei în casă gloata.* id. ib. *Alăuta românească* (titlul unei reviste de la 1837). *Pe lăuta dela Teos îmi vei zice liniştită Dragostele Penelopei.* OLLĂNESCU, H. O. 67. *Două cobze ş'o lăută.* DELAVRANCEA, S. 55. *Cântecul recruţilor începu a se revărsa din lăută mai lămurit.* SANDU-ALDEA, D. N. 195. *Şi tot zice să se aline Laie Chioru din lăută.* GOGA, P. 70. *Vine şi un rădvan mare Cu lăute de cântare.* MARIAN, NU. 477. Cf. TEODORESCU, P. P. 172. *Fluiere, chitări, alăute... cântau într'o unire.* ISPIRESCU, L. 237. *Şi nu-l poate opri nime, Nici Ţiganii cu lăuta.* RETEGANUL, TR. 133/23, HODOŞ, P. P. 20/4, ALEXICI, L. P. 215/9, PĂSCULESCU, L. P. 65. *Vinul fără lăută ca o gură mută:* la băutură să fie şi lăutari. ZANNE, P. IV 189, cf. 244, VIII 315, IX 87.

[Plur. *lăute* şi (rar) *lăuţi.* | Şi: **alăútă** s. f., **láută** s. f., **láptă** s. f. (Banat). | Diminutiv (neobişnuit): **alăutíţă** s. f. *Să nu dai pre a stângă, unde jocul joacă şi alăutiţile zic.* MARIAN, î. 490.]

— Cuvânt de proveniență orientală: arab *al ūd* „instrument muzical", turc. *laut*, n.-gr. λαοῦτα, alb. *lavút*, ital. *liuto*, prov. *la(h)üt*, fr. *luth* (vechiu *leüt*), span. *laud*, port. *alaude*, germ. *Laute*, etc. Noi îl avem din turceşte sau neo-greceşte. Cf. lăutar.

LĂUTÁR s. m. 1°. *Ménétrier, musicien tsigane. Danse nationale.* 2°. *Faux bourdon.* 3°. *Nom d'une constellation.*

1°. Muzicant (spec. ţigan) care cântă din alăută, p. ext. din orice instrument, mai ales într'un taraf. *Lăutarii le cânta.* LET. III 283/53. *Acolo se mai găseau 50 de crâşme, în care locuiau şi lăutari leşi.* BOGDAN, C. M. 53. *Şi iată că vă primim cu lăutari îngereşti.* KONAKI, P. 58. *Vin ţânţarii lăutarii.* EMINESCU, P. 196. *Auzi nişte balauri de lăutari trăgând din viori.* ISPIRESCU, L. 109. *Preoţi... munţii mari, Pasări lăutari.* ALECSANDRI, P. P. 2. # *Ţara piere de Tătari Şi el bea cu lăutari:* când nu vrea să ştie de păsurile altuia. ZANNE, P. III 453. *Mămăliga nesărată e ca nunta fără lăutari.* ib. III 453, cf. 523, 606, IV 409, 417, 487, 526, V 626, VI 80, VIII 315. *Bagi pe dracul în casă cu lăutari şi nu-l poţi scoate cu arhierei.* DDRF. || Horă (cu lăutari). *Mă duc la lăutari.* PAMFILE, J. III. *Ieşiseră la lăutari.* RĂDULESCU-CODIN, L. 36.

2°. (Mold.) Albină bărbat, numită astfel fiindcă nu face altă treabă decât bâzâe, cântă şi joacă (MARIAN, INS. 144), trântor.

3°. (Astron. pop.) Coroana boreală se cheamă „horă", steaua Gemma numindu-se fata mare din horă, iar alte două stele din horă sânt *lăutarii.* PAMFILE, CER. 170, GR. S. VI 72.

[Şi: **alăutár** s. m. PRAV. (1652), ap. HEM. 278. | Cu altsufix: (Transilv. de Vest, Ban.) **lăutáş** s. m. (GR. BĂN., H. XVII 63), **alăutáş** s. m. (LB., P. MAIOR, IST. 130). *Lautas* = fidicem. LEX. MARS. 205. *După steag merge nănaşul cu nănaşa, apoi voinicii, fluieraşul ori lăutaşul şi în fine alt popor.* DENSUSIANU, Ţ. H. 236. *Banii daţi la lăutaş Să-i fi dăt pe-un prăporaş.* HODOŞ, P. P. 336/8. || Feminin (rar): **lăutăreásă** s. f. = nevastă de lăutar (DICŢ.); horă de mână jucată prin Ilfov (VARONE, J. R. 41). | Augmentativ: (rar, în înţeles peiorativ): **lăutăróiu** s. m. *Ciocoaica de fată nu se uită după un lăutăroiu ca el.* ŞEZ. XII 37. | Abstract (rar): **lăutărie** s. f. = meseria lăutarului. *Pentru meşteşugul lăutăriei, a cobzăriei sau a altor zicători...* URICARIUL, II 86/3, cf. I 322/26. | Adjectiv: **lăutărésc, -eáscă** = de lăutar. (Substantivat) *Lăutăreasca* = o horă de mână. VARONE, J. 111. | Adverb: **lăutăréşte** adv. = ca lăutarii].

— Derivat din **lăută** cu suf. nom. agent. **-ar.**

LĂUTĂREÁSĂ s. f.
LĂUTĂRÉSC, -EÁSCĂ adj.
LĂUTĂRÉŞTE adv.
LĂUTĂRÍE s. f.
LĂUTĂRÓIU s. m.
LĂUTÁŞ s. m.
} v. **lăutar.**

LĂUTOÁRE s. f. v. **la.**

LĂUTÓR, -OÁRE adj., subst. v. **lua.**

LĂUTÚRĂ s. f. v. **la.**

LĂÚZĂ s. f. şi adj. f. *Accouchée.* — (În Ţara veche) Subst. Femeie care a născut (GOROVEI, C.) şi stă încă în pat, chendelă. *Lehuză chendilă* = Wöchnerin. MOLNAR-PIUARU, DR. IV 391. *Moaşa şi lăuza.* PANN, P. V. III 42. *Cucoana Despea era lehusă.* ALECSANDRI, T. 100. *Când te daşi jos din patu-ţi lehuză oţelită!* OLLĂNESCU, H. O. 387. *Toţi adormeau tun, şi lăuză şi moaşă.* ŞEZ. VII 52. *Mamele împreună cu moaşele lăhuzei.* H. IV 66, cf. 52. | Adjectiv. *Dacă... moare o femeie leuză...* MARIAN, î. 54. *Femeia lehuză.* ŞEZ. I 153. [Şi: (Mold.) **lăhúză, lehúză, leúză** s. f. Mai de mult şi **lehúsă** s. f. BIBLIA (1688), ap. TDRG. | Abstract: (n.-gr. λεχουσία) **lăhuzíe (lăuzíe, lehuzíe, leuzíe)** s. f. = starea lăuzei şi timpul cât femeia este lăuză. *Durerile facerei şi ale lăhuziei de 40 de zile.* PISCUPESCU, O. 128. *Căzu într'o lăuzie şi înţelenire foarte grozavă.* GORJAN, H. II 230. *Nu se mai putu înfiripa de pe lehuzie şi muri.* CONTEMPORANUL, VI 104. *Descântec de lăuzie.* TEODORESCU, P. P. 575. | Verb: **lăhuzí** IVa intrans. = a fi lăhuză (DICŢ.); a înnebuni pe cineva cu gălăgia: *mi-a lauzît în cap.* VÂRCOL, V.]

— Din ngr. λεχοῦσα, idem.

LĂUZÍ vb. IV
LĂUZÍE s. f.
} v. **lăuză.**

LÁVĂ s. f. *Lave.* — Materie arzătoare topită, care iese aruncată din gura („craterul") vulcanilor în stare de erupţiune şi curge revărsându-se până se întăreşte prin răcire. *Vulcanul Etna cu lava stinsă'n frunte.* ALECSANDRI, P. III 74. *În foc să curgă lavă.* EMINESCU, P. 119. *Lava andesitică... a dat naştere măreţilor Călimani.* POPOVICI-KIRILEANU, B. 24.

— *N.* după fr.

LAVALIÉRĂ s. f. *Lavallière.* — Cravată făcută din panglică lată, cu capetele mai lungi lăsate în jos şi purtată mai ales de artişti. *Studentul cu lavalieră.* BOTEZ, B. 41, cf. C. PETRESCU, O. P. 166, TEODOREANU, M. II 525. [Pronunţ *-lie-*].

— *N.* din fr. (după M-me de *La Vallière*, care purta asemenea cravate).

LAVÁNDĂ, LAVÁNTĂ s. f. v. **levant.**

LAVDÁN † s. a. (Comerţ) *Étoffe de soie.* — Un fel de stofă de mătase. *Boierilor le-au dăruit câte o bucată de lavdan de cel bun.* NECULCE, ap. ŞIO. *Lăvdan, bucata 220 bani.* BOGDAN, C. M. 159. [Şi: **lăvdán** s. a.].

LAVÉNDĂ, LAVÉNDULĂ s. f. v. **levant.**

LĂVICÉR s. a (ş. d.) v. **lăicer** ş. d.

LĂVICIOÁRĂ s f. v. **laviţă.**

LAVÍNĂ s. f. *Avalanche.* — (Germanism literar,

învechit, prin Mold. și Transilv.) Masă mare de zăpadă care se desprinde din munți, prăbușindu-se la vale, „munte de omăt ce se prăpăstuește, ce se năruește, ce cade dintr'o înălțime“ (STAMATI, D.), a v a l a n ș ă. *Ele cad cu iuțeala trăsnetului ce te sfarmă sau ca lavina ce te îngroapă.* I. NEGRUZZI, III 359.

— Din germ. **Lawine,** idem.

LAVIRÍNT † s. a. v. **labirint.**

LÁVIȚĂ s. f. *Banc.* — Scândură lată și lungă așezată pe doi tumurugi sau patru țăruși bătuți în pământ, dealungul părelui (VASILIU, C.); bancă țărănească (fără spetează CABA, SĂL.) așezată dealungul părelui, pe care oamenii șed, dorm, pun donițe și alte vase, subt care țin urcioarele, etc. (RĂDULESCU-CODIN, L.); de multe ori *lavița* este în formă de ladă mai mare și lungă (VICIU, GL.), cf. H. II 89, IV 119. *Domnul le zice de șăd pe laviță.* LET. III 306/7. *Ședea pe laița unei dugheni.* URICARIUL, VII 81/22. *Am mease și laviți.* BARAC, T. 56. *Lavița cea mai proastă.* MARCOVICI, D. 215. *Rănit la picior sta întins pe o laviță.* C. NEGRUZZI, I 173. *Vin, Vochițo, să ședem pe laița asta.* id. III 22/27. *Am făcut o declarație de amor chiar aici pe laița asta.* ALECSANDRI, T. 251. *Baba sta întinsă pe laiță.* EMINESCU, N. 21. *Capăt[ul] unei laiți.* id. P. 192. *O femeie... zăcea pe o laiță.* I. NEGRUZZI, III 298. *Ședeau încremeniți pe laviță.* ODOBESCU, I 93/29. *Toți stau pe laviți.* IORGA, C. I. I 155. *Lăiți și paturi de jur împrejur.* CREANGĂ, A. 81. *Până și mesele și lăvițele din casă săltau.* ISPIRESCU, L. 237. *Se puse pe laiță.* SBIERA, P. 52/19. *Seara la noi veneai Și pe laviță ședeai.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 265. *Fie laița tot șirag...* RETEGANUL, CH. 95. Cf. ȘEZ. 35/8, H. II 13, 89, 240, IV 119, IX 83. # *Parcă-i supt la lăviți* = e foarte slab. ZANNE, P. III 205. *Parcă-i mirele care și-o prins degetu'n laiță.* ib. IV 448. *Laiță înfundată:* pentru merinde și unelte. PĂCALĂ, M. R. 415. [Plur. *laviță* (ISPIRESCU, L. 104), *laviți* C. NEGRUZZI, III 181/3) și *lăviți.* | Și: (Mold., cu rostire dialectală) **láiță** s. f. (pronunț. *lai-*), plur. *laiți* (ȘEZ. I 78/17) și *lăiți* (CREANGĂ, P. 73); — *lághiță* H. II 240. | D i m i n u t i v: **lăvicioáră** (LB.), **lăicioáră** s. f. = laiță mai mică, între ușă și vatră, slujind ca scaun pe aproape de foc. CREANGĂ, GL. *Pofti pe Ștefan să șadă pe o lăicioară.* MARIAN, T. 130. *Du-te'n tindă pe lăicioară.* BIBICESCU, P. P. 13, cf. GOROVEI, C. 45; — **lăițúcă** s. f. *Pe lăițucă m'oiu culca.* ȘEZ. I 74b/31. | A l t e d e r i v a t e: **lăvițár** s. a. = un fel de dulap cu polițe pentru păstrarea vaselor p a r s e c h i u. VUIA, Ț. H. 114].

— Din bulg. **lávica,** idem (diminutiv din **lava,** împrumutat și de Unguri: *lóca,* idem).

LAVOÁR s. a. *Lavabo. Cuvette.* — Mobilă de toaletă, cu toate obiectele de trebuință pentru spălat; vas de spălat mai ales pe mâni, l i g h i a n. *Când credeam că trebue să dau de ușă, dam de lavoar.* SANDU-ALDEA, A. M. 111. *Vând cazan, rufe și garderob, lavoir.* UNIVERSUL (11 Martie, 1934) 12 col. 5. *Lavoare cu marmoră și oglindă vindem.* ib. (22 Nov. 1930). *Pune lighianul pe lavoar!* (Moldova). [Și: **lavuár** s. a., cf. VLĂHUȚĂ D. 27].

— *N.* din fr. **lavoir** „vasul în care își spală preotul mânile în altar“. Se pare că la noi cuvântul a venit prin mijlocirea limbei germane austriece.

LÁVRĂ s. f. 1°. *Laure.* 2°. *Foule bruyante; vacarme.* 3°. *Profusion, gaspillage.*

1°. (Biser.) Comunitate de călugări (anahoreți) trăind în chilii separate (prin aceasta *lavra* se deosebește de c e n o b i u). Aceste chilii, care au aspectul unui mic sat, formează toate o mănăstire mare, condusă de un egumen. *Cete de tâlhari... pradă... lavrele cele mari domnești.* LET. II 40/2. *Lavra sfântului Atanasie.* MAG. IST. IV 257/9. *Izvodind și tipărind întru dumnezeiască lavră sălașu preacestei, Govora.* CAZANIA DE GOVORA, ap. GCR. I 98/34. *Satele lavrei Chievopecerscki.* DIONISIE, C. 218. *Cu silința și ostenecla fraților, cu cheltuiala aceaiași lavre unde s'au și tipărit...* CAT. MAN. 67, 155. *Astăzi această lavră nutrește la 1500 monahi.* C. NEGRUZZI, I 214. *Lavra Pecersk din Kiev.* ODOBESCU, I 343. *Un ucenic al lui Teoctist. Visarion merse până la Athos, unde lucră la prescrierea de manuscripte în lavra Zografului.* IORGA, L. R. 14. *Cuviosul Iacov din lavra Sfântului Sava.* C. STĂNOIU, C. I. 178.

2°. P. a n a l. Mulțime sgomotoasă (CIAUȘANU, V.); gălăgie (POLIZU).

3°. Berechet, belșug, jaf. CIAUȘANU, V.

[A d j e c t i v: **lavriót** (pronunț. *-ri-ot)* s. m. (în opoziție cu *chinovit)* = călugăr) care trăește în lavră. DICȚ.]

— Din paleosl. **lavra** (gr. λαύρα, idem, propriu: ulicioară).

LÁVRE s. f. plur. cf. **palavră.**

LAVRENTÍNĂ s. f. (Bot.) = **vineriță** *(Ajuga reptans).* PANȚU, PL.

— Din mlat. **Laurentinus** (cf. germ. *Lorenzkraut).* TDRG.

LAVRIÓT s. m. v. **lavră.**

LAVUÁR s. a. v. **lavoar.**

LAXATÍV, -Ă adj. (Med.) *Laxatif.* — (Despre un medicament) Care c u r ă ț ă, produce scaun ușor, fără durere; care înlesnește ieșirea afară (BIANU, D. S.). (Substantivat). *Un laxativ.*

— După fr. (lat. **laxativus, -a, -um** „care alină, ușurează).

LAZ s. a. 1°. *Terrain défriché, essart.* 2°. *Enclos.* 3°. *Collines* 4°. *Taillis.*

1°. Teren (de curând) despădurit (, defrișat“) prin tăierea copacilor și curățirea tufelor și a rădăcinilor (LB., BÂRLEA, C. P. 159, 251, PORUCIC, T. E. 318 330, 473), transformat în loc de pășunat, în fânaț (H. XVII 17, MAT. FOLC. 1210, ȚIPLEA, P. P., BÂRLEA, C. P. I 2, 129, BUD, P. P. 64) s. în loc arabil, cf. c u r ă t u r ă; p. e x t. loc deschis și larg (PORURIC, T. E. 20), desfundat de curând (BRĂESCU, M. 67), cf. loc d e s f ă t a t. *Au tăiat pădurea sau au săpat, de au făcut laz.* PRAV. 8. *De să va apuca neștine de vreun laz strein părăsit, să fie spinos și plin de pădure, pentru truda ce va fi pus acolo de-l va fi curățit... trei ai să se hrănească cu roada lui.* ib. 13. *Un laz de fânaț* (a. 1768). STEFANELLI, D. C. 99. *Să stăpânească lazurile și pometii lor.* URICARIUL, X 186/30. *Podanii... obicinuesc pentru ca să-și lărgească... lazurile lor, a aprinde pădurile.* COD. SILV. 5. *Eu mergeam la plug în laz.* COȘBUC, B. 8. *Urme întinse [de păduri] se văd și astăzi în lazurile (extirpări de pădure) și tăieturile mai de curând și mai de demult.* TURCU, E. 33. *Mă dusei cu coasa'n laz.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 150, cf. MARIAN, NU. 363, ib. V. 21, 196, RETEGANUL, TR. 172, ȚIPLEA, P. P. 44, T. PAPAHAGI, M. 22.

2°. (Mold.) † Ogradă. *Cela ce să va apuca... de vreo casă pustiită, sau de vre un laz* [Munt. o g r a d ă] *părăsit...* PRAV. 192.

3°. Linie de muscele, colnice. ION CR. II 219.

4°. (Făgăraș) Pădurice cu arbori mici. H. XII 14.

[Plur. *lazuri.* | D i m i n u t i v: **lăzúț** s. a. = (Maramureș) laz mic. (Ad 1°) *Că bărbatu mi s'o dus, În lăzuțu cel din sus, În lăzuțu cel bătrân*

A cosî ș'a face fân. T. PAPAHAGI, M. 10/₆₅; — **lăzișoáră** s. f. (Bot.) = un soiu de răchită ce crește prin păduri. *Frunză verde lăzișoară.* BÂRLEA, C. P. II 51; — **lazioáră** (pronunț. *zi-oa-*) s. f. (Bot.) = o plantă. *Foaie verde lazioară.* MAT.FOLC. 1303. | Verb: **lăzuí** vb. IV[a] = a face laz, a cura („defrișa") pădurea prin tăierea copacilor și scoaterea cioatelor (com. S. F. MARIAN) s. corciurilor (com. A. TOMIAC, Straja), spre a face loc de cosit s. de arat (SIMA, M.), a despăduri. LB. *Lăzuind codrul verde cu multă sudoare și muncă.* URICARIUL, VI 164/₂₉. *Pădurea de acolo ... o vor tăia în lung și în lat, o vor lăzui și o vor obli.* ȘINCAI, HR. I 344. *Trebue... curățite tufele și ori ce feliu de dudet din rădăcină să se lăzuiască.* ECONOMIA, 13. *Să lăzuiască toată pădurea.* RETEGANUL, P. V. 49 (cf. ib. V. 59). | Adjectiv: **lăzuít, -ă** = defrișat. ION CR. II 247. | Abstracte: **lăzuire** s. f., **lăzuít** s. a. = defrișare. *Prin lăzuirea (defrișarea) pădurilor și tufișurilor de prisos, s'ar economisi mult pământ.* POP.-KIRILEANU, B. 52].

— În Moldova, din rut. **laz**; în Ardeal, din sârb. **laz** (cf. și alb. *las*, ung. *laz*) „curătură, poiană".

LAZ s. m. *Nom d'une population établie le long de la Mer Noire.* — † Numele unei populațiuni din Asia Mică de pe țărmul sud-estic al Mării Negre, care se ocupa, pe vremuri, cu negustătoria în Moldova, iar azi exercită prin partea locului meseria de hamali. (ȘIO., NECULCE, CR. 397, BRĂESCU, M. 67). *O sumă de Lazi turci.* N. COSTIN, ap. ȘIO. *Au mântuit țara de asuprelele Lajilor.* CANTA, ib. *Cei legați cu tulpane sînt Lazi, hamali de meserie.* CRASESCU, ib. # *Ca un laz* = fără treabă. CHIRIȚESCU, CONV. LIT. XLV 364. [Plur. *Lazi* și *Laji.* | Adjectiv substantivat: **lăzeásca (lezeásca)** s. f. art. (Cor.) Numele unui danț popular (JIPESCU, O. 52, H. II 33, VI 121, IX 407, 442, H 131, 378, 558, SEVASTOS, N. 282, PAMFILE, J. III 9, DDRF.). | Adverb: **lăzește (lăzăște)** = (a juca) în felul Lazilor; numele unui danț. H. X 23, 70, 467, 543].

— Din turc. **Laz,** idem.

LAZÁNIE s. f. plur. (Cul.). *Lasagnes.* — Tăiței (tăiați mai lat). TDRG.

— Din pol. **lazanki,** idem.

LĂZĂRÉL s. m. Nom d'une *fête* populaire. — (Munt.) Numele sărbătorii celebrate de popor cu nouă zile înainte de Paști (în Sâmbăta Floriilor) și al datinii obișnuite în această zi, când un grup de fetițe umblă din casă în casă, cântând un cântec monoton, în care se descrie moartea nefericită și înmormântarea unui june, Lazăr. MARIAN, SE. II 247. [Cu alt sufix: **Lăzărícă** s. m. = (Munt.) datina obișnuită în ziua de Sâmbăta Floriilor. MARIAN, SE. II 247. | Derivate: **Lazarína, Lăzărița** s. f. = (Munt.) copilă care cântă pe la casele oamenior în Sâmbăta lui Lazăr și e îmbrăcată în costum de mireasă. ib. II 247].

— Derivat dela numele **Lazăr** cu suf. dim. **-el.**

LAZARÉT s. a. 1°. *Lazaret.* 2°. *Infirmerie.*

1°. Loc izolat, în unele localități de graniță (din preajma marilor drumuri terestre sau maritime), destinat să găzduiască și să țină în carantină oameni și mărfuri care provin din regiuni infectate de boale molipsitoare. *Acele còpii de fermanuri... să vor fi răpus prin lăzăreturi, când am trimes scrisorile în lăuntru* [în Ardeal] (a. 1791). IORGA, S. D. VIII. *Vodă au pus în lucrare a să face lăzăret la București; de prin alte locuri s'au dat poruncile cele cuviincioase spre potolirea boalei.* ib. VIII. *Analogonu ce s'au urmat în anul trecut, pentru lazareturile păzei boalei ciumii pe 3 luni.* URICARIUL, I 243/₁₆, cf. IV 120/₁₀. *I-au oprit la lăzăret la schela nemțească.* MAG. IST. IV 151/₂₀. *Ieșind prin lazaretul Vulcan, au mers la Craiova.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 282/₁₀. *Când am ieșit din lăzăret se făcuse pacea.* GHICA, S. 25. # *A face lazaret* = a sta în carantină (într'un lazaret) termenul cuvenit (POLIZU); p. ext. (despre o boală) a-și urma cursul până la vindecare (Com. RĂDULESCU-CODIN); (despre un om) a-și trăi traiul (ib.). *Au fost porâncă să facem lazaretŭ, am făcut și am plinit în Căineni* (a. 1726). IORGA, S. D. XII 26. *De geaba umbli s'o lecuești* [boala], *că nu scapi de ea până nu și-o face lăzăretul.* Com. RĂDULESCU-CODIN.

2°. Infirmerie. *„Du-te la lazaret, să-ți dee picături" îi porunci el* [căpitanul] *mirat.* SLAVICI, N. II 235.

[Și: **lăzărét** † s. a. MOLNAR-PIUARU, DR. IV 174, 387. | Plur. *-rete* și *-returi.*].

— *N.* împrumutat mai întâiu din ital. **Lazzaretto** (sârb. *lazaret),* mai târziu din fr. **lazaret** (împrumutat și el din ital.). La origine, forma cuvântului era *nazareto,* după biserica *Santa Maria di Nazaret* din Veneția, în apropierea căreia s'a ridicat mai întâiu, în sec. al XV-lea, un spital de leproși. Cuvântul a fost apropiat apoi, prin etimologie populară, de *Lazăr.*

LĂZĂRÉT s. a. v. **lazaret.**

LĂZĂRÍCĂ s. m.
LAZARÍNĂ s. f.
LĂZĂRÍȚĂ s. f.
} v. **Lăzărel.**

LĂZEÁSCA s. f. (Cor.)
LĂZÉȘTE adv.
} v. **laz.**[2]

LAZIOÁRĂ s. f. (Bot.)
LĂZIȘOÁRĂ s. f. (Bot.)
LĂZUÍ vb. IV[a]
} v. **laz.**[1]

LAZULÍT s. a. (Miner.) v. **lazur.**

LAZÚR s. a. (Miner.) 1°. *Lazulite, lapis—lazuli.* 2°. *Outre-mer.*

1°. (Miner.) Piatră frumoasă de coloare albastră, cf. STAMATI, D. *Smalțuri de lazur și de smarand.* ODOBESCU, II 503. *Marmura aurită și văpsită cu albastrul lazurului.* IORGA, CH. I. II 35.

2°. Văpseală albastră de coloarea lazurului. TDRG. *Ce negoț au primit, tot anume: ...lazur,... camfor...* (a. 1766). IORGA, S. D. XII 81. *Scobiturile pietrilor pre din afară le văpsi cu lazurŭ albastru.* MAG. IST. IV 262/₁₀ (cf. și GCR. I 173).

[Și: (franc. *lazulite)* **lazulít** s. a. COSTINESCU].

— *N.* din lat. med. **lazurius** (germ. *lazur, lasur,* v.-ital. *lazur,* rus., ceh., pol. *lazur),* care derivă din arabul *lâzaward* (iar acesta din pers. *lâǧeward).* Cf. dubletul azur.

LĂZÚȚ s. a. v. **laz.**

LE pron. v. **el.**

LEA s. f. art.
LEA! interj.
} v. **lele.**

LEÁBĂ ! interj. *Paix!* (en parlant à un chien).— Interjecție adresată cânelui, ca să tacă (Maramureș). Com. A. P. BĂNUȚ. [Și: **leava!** (Maramureș). PAȘCA, GL.].

LEÁBĂ s. f. = **labă.** VÂRCOL, V.

LEAC s. a. I. 1°. *Médicament, remède.* 2°. *Re-*

mède (fig.). 3º. *Gućrison.* II. (Par confusion avec *oleacă* „un peu de"') *Un grain, un brin.*

I. 1º. Preparatul (farmaceutic s. băbesc) făcut din substanțe chimice s. vegetale, ce se dă (în stare solidă s. lichidă) s. se aplică bolnavilor (ca alifie) spre a li se alina durerile (cf. calmant, paliativ), spre a produce o reacțiune a organismului contra boalei (cf. antidot) s. (m. ales) spre a vindeca o boală, medicament, doctorie. Leacurile se dau, se iau s. se beau. LB. *Lac* = medicina, medela. ANON. CAR. *Lyak* = medicamen, pharmacum, remedium. LEX. MARS. 227, 236, 241. *Va plăti și leacurile.* BIBLIA (1688) 54¹. *Când să războlesc năzuesc unii la alț*[*i*] *de-ș*[*i*] *întreabă leacă și buruiane.* DOSOFTEIU, V. S. 90. *Folosul leacului* (a. 1710). GCR. I 363. *Leacul la boală îi este: trii grăunțe de dafin...* (a. 1750). ib. II 66. *Orice rău cu durere poate avea potolire Sau din leac, sau din nădejde.* KONAKI, P. 118. *Un specialist pretinde că ar fi descoperit leacul cancerului.* C. PETRESCU, C. V. 97. *Spune-mi verde 'n ochi, ca să știu ce leac trebue să-ți fac.* CREANGĂ, P. 207. *Știu un leac pentru boata dumitale.* ISPIRESCU, L. 124. *Se făcu doftor și începe a striga: leacuri de vânzare, leacuri.* ib. 264. *Leacuri amare.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 374. *Leac de vărsat* = vomitiv. PONTBRIANT. # *Leac la rană:* muierea cea bună. ZANNE, P. II 295. *Leacul e în limba de clopot* = numai moartea îl va lecui. ib. VI 514. *Nu-i leacul cu sacul* = nu are preț cantitatea, ci calitatea. TDRG. **A da de leac** = a descoperi doctoria potrivită spre vindecare. POLIZU. *Eram bolnav de-o boală cărei nu-i dedeam de leac.* DULFU, PĂC. 51. **A-și da pe leac** = a descoperi medicamentul care să-l vindece, a-și mai vedea vindecul, a se mai vedea om, a mai vedea zile bune, a se mai tămădui. CIAUȘANU, V. *Nu se poate... să îți dai pă leac vreo dată?* GORJAN, H. IV 180. || Loc. adj. **De leac** = servind ca medicament (LB.), cu efecte vindecătoare (TDRG.), tămăduitor, medicinal. *Țineau de vânzare și diferite buruiene de leac.* BOGDAN, C. M. 183. *M'o trimes giupineasa să culeg buruiene uscate de leac.* ALECSANDRI, T. 1535. **Ca iarba de leac** = de mare preț. ZANNE, P. I. 199. **A căuta (pe cineva) s. a umbla (după cineva) ca (după) iarba de leac** = a-l căuta pretutindeni, cu de-amănuntul și cu multă atențiune. *Unde, Doamne iartă-mă, să fie?... îl cat ca iarba de leac.* ALECSANDRI, T. I 99. *După care îmblă ca după iarba de leac...* ȘEZ. III 180.

2º. Fig. Remediu (COSTINESCU), mijloc de alinare a unor suferințe morale, de îndreptare a unor situații rele, de satisfacere a unor trebuințe, de scăpare (de cineva sau de ceva), de constrângere (a cuiva). *Să avem leac spre vendecarea păcatelor noastre* (a. 1645). GCR. I 115. *Știu* [*eu*] *leacul Turcilor ce trebuește.* LET. II 361/₃. *Să se adune la un loc cu toții și să găsască leac să adaogă sfertul.* ib. III 228/₂₃. *Leul și ursul au pornit prin pădure, căutându-și ceva leac pentru foame.* ȚICHINDEAL, F. 25. *Mâne îți voiu da un leac de frică.* C. NEGRUZZI, I 147. # **A-i găsi** [**cuiva**] **leacul** = a găsi ac de cojocul cuiva, a descoperi mijlocul de a stăpâni pe cineva, de a-l sili să se poarte după placul nostru. ZANNE, P. V 376. *Ei las' că-ți găsesc eu acuși leacul. Te-i învăța tu minte de altă dată.* CREANGĂ, P. 146. **Atâta ți-i leacul** = o să fie vai de tine (ZANNE, P. V 377), o pățești (PAMFILE, J. II). *Și doar te-a împinge păcatul să clinteșți vre-o piatră din locul său,... c'apoi atâta ți-i leacul.* CREANGĂ, P. 219, cf. 266.

3º. Vindecare (a unei boale); fig. îndreptare, revenire la o situație normală. *Să poată merge la Țarigrad pentru leacul ochilor.* LET. I 236/₈. *Leacul boalelor sufletești...* GCR. I 364/₁₄. *A aduce leac relelor nenorocitei patrii.* URICARIUL, X 5/₅. *Prostia din născare leac nu are.* C. NEGRUZZI, I 248. *Nu aflu la dor leac.* HODOȘ, P. P. 49. *Vai-de mine, rău îmi i Și leacul departe mi-i.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 102. | (Despre boale s. bolnavi) **Fără leac** = care nu se poate vindeca (POLIZU); fig. (despre o persoană) incorigibil (DDRF.), (despre un lucru s. despre o situație) care nu se poate îndreapta, nu se poate ajuta cu nimic). ZANNE, P. V 3. *Rană fără de leac, ce se chiamă lepră.* LET. II 274/₂. *Nu e boală fără leac.* CUV. MOLD. 1929, 20 X. # (În ironie) **A-i face (cuiva) de leac** = a-l bate. ZANNE, V. 376.

II. (Prin confuzie cu *oleacă*, apropiat prin etimologie populară de *leac* „medicament dat în doze mici."). Expresii: **Un leac** = foarte puțin. *Să-mi pun un leac de vie.* RETEGANUL, TR. 147/₄. **Nici câtu-i leac(ul)** = † câtuși de puțin, deloc. *Nu mă ia în seamă nice câtu-i leacu.* VARLAAM, C. II 62,₂. **De leac** = puțin (LB., ION CR. III 119); rar. *Năravurile bune... nu le mai găscști decât de leac.* ZANNE, P. V 377. *Un copil numai de leac* = un copil mic de tot, de-o șchioapă, o lulea de copil. CIAUȘANU, V. *O oală numai de leac.* ib. **(Nici) de leac** = de loc, de fel, câtuși de puțin, nimic. ZANNE, P. V 377. *Unii den noi n'au nice de leac meșterșugul scripturilor* (a. 1644). GCR. I 110. *Câte cărți nu să pot înțelege de leac, drept nimic să socotesc.* CARAGEA, L. 96/₁₂. *Nu era de leac nici glasul, nici urma.* ȚICHINDEAL, F. 377/₁₃. *Cei ce ne da*[u] *ierburile nu mâncau de leac.* GORJAN, H. II 43, cf. ib. IV 106. *Pepeni barim nu se găsesc nici de leac.* C. STĂNOIU, C. J. 129. *Pricepură ei că n'are să se mai vază. Poate că în cer, dar aci pe pământ, de leac* [= niciodată]. ISPIRESCU, L. 108. *Să nu rămâie băsică de leac.* TEODORESCU, P. P. 359, ȘEZ. I 57. *Nici de leac nu te-oiu lăsa.* ALEXICI, L. P. I 205. *Toată ziua șade'n prag Cu firul băgat în ac, Seara nu-i cusut de leac.* DOINE, 149. **(Nici un) leac!** = de loc, (nici un) pic. POLIZU, CADE. *Voroavele... ceale de glume... nice leacă nu le iubiia.* VARLAAM, C. II 29-₁ (cf. ib. 242-₁). *Trupul nice leacă odihnă...* GCR. I 253. *Să nu să teamă nice leacă.* DOSOFTEIU, V. S. 53, cf. ib. 54₁, 68₁. **(Fără nici un) leac de...** = (fără nici un) pic de..., (fără) oleacă de... CREANGĂ, GL. *Și-i vindeca* [*robii*] *unii la alții fără de leac de milă.* LET. II 454/₇. *Ieșind dintr'apă fără leacă de putoare...* DOSOFTEIU, V. S. 52-₂. *E păcat să răsnâi fără leac de învățătură.* CREANGĂ, A. 7. *Ca să'nceapă'ncepătură fără leac de tivitură.* SBIERA, P. 321. *Eu fără leac de musteață, Iar tu cu copil în brațe.* MARIAN, SA. 170. *Fiuleț din maică Fără leac (pic) de taică.* TEODORESCU, P. P. 18. *Împărăteasa... era... fără leac de voie bună.* MERA, B. 58. *Fără leac de suveicuță Ar țese și-a mea mândruță.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 425. *Am o bute fără leac de cerc.* GOROVEI, C. 265.

[Plur. *leacuri.* | Diminutive: **lecúț** s. a. (Transilv.) PAȘCA, GL. (Ad I 1º) *Și te du pe cel pârâu Până-i da de făgădău, C'acolo-i lecuțul meu.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 456; — **lecurél** s. a. ȚIPLEA. (ad I 1º) *Și bietele lecurele C'o rămas în șipurele.* MARIAN, ÎN. 571. *Și ți-oi face lecurele.* HODOȘ, P. P. 216.]

— Din slav. **lĕkŭ,** idem.

LEÁCĂ s. f. v. **oleacă.**

LEÁDER s. m. *Leader.* — (Cuvânt nou, întrebuințat din ce în ce mai des în cercurile parlamentare și sportive) Șeful unui partid politic (în cele două camere engleze); oratorul de căpetenie care ia cuvântul în numele unui partid politic; p. anal. conducător în jocurile unei echipe sportive. Cf. MAIORESCU, D. III 151. *Problema... pusă la ordinea zilei de către d. Koch-Weser, delegat al Germaniei și leader al noului „partid al Statului".* P. ȘEICARIU, CURENTUL, III (1930), 25. IX. *Pornind*

în cap, Negoescu reușește să-și asigure un avans de 40 m. De aci leaderul forțează, mărindu-și necontenit avantajul. UNIVERSUL, 1930, 29. XI, p. 6/7. [Rostit mai ales *lidăr*].

— *N.* din engl. (derivat din *to lead* „a dirija").

LEÁFĂ s. f. 1º. *Solde.* 2º. *Salaire, traitement.*

1º. (Milit.) † Solda ienicerilor turci; p. gener. soldа ostașilor de orice fel. *Lyefa* = praevenda [= praebenda]. ANON. CAR. *Ș'au trimis Hanu la Căzaci.. o mie de sahaidace și leafă mare, ș'au pohtit Hanul o mie de Căzaci* (a. 1629). IORGA, D. B. 58. *Vrea să dea leaafă curției și nu avea.* CUV. D. BĂTR. I 417. *Să dai lefi slujitorilor.* NEAGOE, ÎNV. 240. *Strânsără oaste cu leafă.* LET. I 147/15. *Le-au dat* [Codrenilor] *leafă câte patru lei de lună.* ib. II 258 /13. *Zece mii de oaste să fie tot gata în țară, și împărăția să le dea lefe din visteria împărătească.* GCR. II 34. [Eteriștilor] *le dau lefe, le dau arme.* BELDIMAN, TR. 8. *Ostași cu leafă (armată) și ostași de scuteală (miliție).* BĂLCESCU, M. V. 643. *Din cula domnească Lefuri să'mpărțească, Lefi la lefegii, Spade la spahii, arme la armași, Cai la călărași.* TEODORESCU, P. P. 50. # **A strânge, a chema, a striga** (oaste) **cu** s. **în leafă** (s. **lefe**) = a tocmi, a angaja oameni plătiți, a aduna mercenari, a chema mercenari subt steag. BOGDAN, O. 375, NECULCE, CR. I 27. *Strânseră oaste cu leafă.* GR. URECHE, ap. BOGDAN, O. 466. *Au chemat în leafă Unguri călări și pedestri.* id. ib. [*Boierii*] *dacă au văzut banii vărsându-le Ștefan Vodă... au strigat și târgul în leafă.* M. COSTIN, ap. TDRG. *Chemase în leafă o seamă de Cazaci.* BĂLCESCU, M. V. 66. **A merge, (a fi) în** (s. la) **leafă** = a se angaja (s. a fi) mercenar. *Oastea leșească era aleasă tot în leafă.* M. COSTIN, ap. BOGDAN, O. 416. *Călări de-ai noștri Moldoveni, acolo* [în Țara Românească] *mersi în leafă.* ib. id. *Feciori de boieri se ducea la lefe, unii la Moscali, unii la Leși.* LET. II 301/23.

2º. P. anal. (În opoziție cu plata argaților s. lucrătorilor, numită simbrie) Remunerația în bani, suma pe care o primește un slujbaș, pentru un anumit timp, de la Stat, de la o instituție publică sau particulară, plată, salariu, (la militari și azi) soldă, (Mold.) hac. Cf. LB. *Primindu-l cu cinste și leafă făcându-i, au șezut acolo până i-au venit rândul la domnie.* MAG. IST. I 248/12. *Niște lefi potrivite cu pompa rangului lor.* URICARIUL, VII 98/11. *Leafele ce vor lua pentru cinul lor.* PRAVILA (1814) 141/6. *Mărindu-se pământul lefile poate vor crește.* ALEXANDRESCU, M. 171. *Șase mii de lei (leafa mea pe un an).* CREANGĂ, A. 76. *Mai bine pierdeam leafa pe trei luni.* C. PETRESCU, Î. II 130. *Grupul... vorbea fireste despre... reducerea lefurilor.* REBREANU, J. 201. *Ne plângeam mereu că leafa-i de mizerie și stăpânirea-i vitregă.* BOTEZ, B. 70. *Are o leafă grasă* [= mare]. HERZ.-GHER., M. VII 7. # *Par'că i s'a tăiat leafa* = stă nemulțumit, posac, tăcut. ZANNE, P. V 378.

[Plur. *lefi, lefuri* și (rar) *lefe.* | Și: **lefeá** s. f. (în limba veche și azi, ironic, în Munt. și Olt.) (Ad 1º) *Pasvandoglu era... sub stăpânirea lui Mavrogheni cu lefeaua sa.* DIONISIE, C. 185. *Par'că i s'a tăiat lefeaua:* e trist, îmbufnat. PANN, P. V. III, 13. *Am scontat lefeaua p'o lună înainte.* ȘIO. II-I 233. | Diminutiv: **lefșoáră (lefușoáră, lefcioáră)** s. f. = leafă mică; leafă bună. (Ad 2º) *Ca un iconom politic, prin miei slujbe, mici lefșoare, Am îmbogățit eu statul.* ALEXANDRESCU, M. 170. *Mărginiți într'o mică lefușoară...* URICARIUL, V 362/12. *Pentru asta sunt Român din neam în neam, Ca din toți nici cea mai mică lefușoară să nu am?* I. NEGRUZZI, I 152. *Să nu dai... de belea, ca... să-ți pierzi tu lefcioara.* PĂSCULESCU, L. P. 235. | Alte derivate: (turc. *ölefeği)* **lefegiu** (ad 1º, mai de mult mai ales: **lefeciu, lefiçiu, lifeciu)** s. m. = † ostaș (strein) cu leafă, soldat mercenar; (cu o nuanță de sens peiorativă) salariat, funcționar, slujbaș (care trăește pe spatele statului, bugetivor). (Ad 1º) *Miltiad îi legă pre toți și făcu 500 de lefecii.* HEORDOT, 324. *Înălțați pe vreun lefegiu să-l puneți spătar.* NEAGOE, ÎNV. 202. *Ci gândi ca să nu se încrează țării și lefeciilor de țară, ci trase pre leafă Unguri.* SIMION DASC., LET. 262. *Și-au făcut Dimitrașco Vodă vreo cinci șese steaguri de lefecii.* LET. II 334/25. *70 lei, 60 bani, de la 47 [de] Lefecii.* URICARIUL, XIX 336/10. *Întâiu au fost herghelegiu, apoi lefeciu.* MAG. IST. II 202/13. *Lefegiii, în număr de 1000 oameni, alcătuiau un regiment.* BĂLCESCU, M. V. 591. *Pantirii și lefeciii toți cu zale îmbrăcați.* C. NEGRUZZI, I 124. *P'atunci avea țara dorobanți, roșiori,... lefegii și slujitori; patruzeci de mii de oameni armați.* GHICA, S. 18. *Lefegii cu haine galbene.* ODOBESCU, I 73/18. [Împărți] *Lefile la lefegii, Tot pe la ostași de-ai lui.* PĂSCULESCU, L. P. 52. (Ad 2º) *Lefegiu* = stipendiarius. ANON. CAR. *Destui lefegii are țara asta.* VLAHUȚĂ, D. 68; — **lefár** s. m. = (Bucov.) salariat, amploiat, funcționar, lefegiu (HERZ.-GHER., M. VII 7); (ironic) gospodar (ibid.); — **lefáș** s. m. = (învechit) salariat, slujbaș (nemilitar) cu leafă, lefegiu. *Să mulțumească pe toți lefașii de dreapta leafă ce au a lua.* ȘIO. II-I 234. *Nu puțină mâhnire se pricinuia acelor lefași.* TDRG. (Atributiv) *Fiind de mare obidă slujbașilor lefași.* ib.].

— Din turc. **ülefé** s. **ölefé,** idem (de unde și bulg. *lefe,* sârb.. *ulefa,* rus., pol. *lafa,* alb. *ljufé,* n.-grec. λουφές, ung. *alafa*). CIHAC II 539.

LEÁFĂ s. f. 1º. *Cuilleron.* 2º. *Planchette.* 3º. *Mail* rustique, *battoir.* 4º. *Brie.* 5º. *Fût* de la carde, *tranchant* de la hache, *fer* de la pioche, de l'herminette.

1º. Partea scobită a lingurii (Com. RĂDULESCU-CODIN, com. I. C. PANȚU, Săcele, Brașov), găvan. DR. IV 779). *Leafă de linguriță.* F. R. ATILA, P. 70. *Cu leafa îmi dă să mănânc și cu coada îmi scoate ochii.* DR. IV 780. *S'a rupt leafa lingurii. Copilul atât a râșnit cu dinții până a găurit leafa.* Com. PANȚU. *Lingură cu coada mare și cu leafă mică.* ZANNE, P. III 593.

2º. (Bucovina) Scândurică îngustă și subțire. HERZ.-GHER., M. VII 7.

3º. (Bucov. și Transilv. de Nord-Est) Băț lățit la un capăt (cioplit uneori dintr'un lat), lopățică (VICIU, GL.), vâjli (PAMFILE, J. III 16), leașca (PAMFILE, J. II 260, MARIAN, ÎN. 200) cioplită dintr'o draniță (HERZ.-GHER., M. VII 7) s. dintr'o doagă de doniță (PAMFILE, J. II 306), mai lată la un capăt, cu care se bate mingea (VICIU, GL., PAMFILE, J. II 306) și care pe alocuri (în Bucov.) servește ca unealtă cu care se lovește peste spate unul din băieții care se joacă „de-a leafa" la priveghiuri (Com. AL. PROCOPOVICI); p. ext. (Maramureș) lovitură cu palma, palmă (com. MIHÁLYI). *Se ia o draniță și se cioplește... dându-i-se forma unei lopățele, care... se numește leafă.* MARIAN, ÎN. 200. **(De-a-)leafa** = jocul de copii numit și leașcă (PAMFILE, J. II 288), o variantă a jocului numit „focul" (ib. J. II 260); jocul de flăcăi și fete, la priveghiu (descris la MARIAN, ÎN. 200-201), numit (în Munții Apuseni „palma furată" (Com. ȘT. PAȘCA).

4º. Lopățica, teapșa (H. X 32, 35) cu care se tepșește mămăliga după ce s'a mestecat (DAMÉ, T. 88, ȘEZ. III 69, V 5, VIII 88).

5º. Partea în formă de lopățică a unor unelte, spec. coada pieptenului de pieptănat lâna împreună cu partea unde sânt bătuți dinții (ȘEZ. VII 192), lopata (PAMFILE, I. C. 7); (Dulgh.) tăiușul, lama, partea mai lată și lungăreață a toporului s. securii (DAMÉ, T. 86, III, ANTIPA P.

486, ŞEZ. XIII 3, PAMFILE, I. C. 151), a bardei (CIAUŞANU, GL.), fierul sapei (PAMFILE, I. C. 74, RĂDULESCU-CODIN, L. 31), fierul cuţitoaiei s. teslei (H. II 30, DAMÉ, T. 112) s. cuţitului (H. II 30). *Pentru spart ghiaţa la săpatul capacelor se întrebuinţa înainte un fel de topoare... cu tăişul îngust şi cu leafa lungă.* ANTIPA, P. 486. *N'am să mă duc la sapă, Că prea are leafa lată.* PAMFILE, A. 6. *Înfigem un topor cu leafa în pământ când plouă tare.* H. II 37. *Hârlezul... nu are leafa toată de fier, ci are fier numai de jur împrejur.* H. IV 152.

6°. *Leafa-jugului* = c e a f a, c e r b i c e a, s u l u l, g r i n d e i u l jugului (Ohaba-Făgăraş. H. XII 151).

[Plur. *lefe* H. II 30. | D e r i v a t: **leáşcă** s. f.= leafă 3° (PAMFILE, J. II 260, MARIAN, ÎN. 200].

— Din săs. **le(i)fel** (= germ. *Löffel)* „lingură". (S'a numit, probabil, la început, *leafă* lingura de metal, cumpărată dela oraş, în opoziţie cu lingura de lemn, cumpărată dela Ţigani). C. L a c e a. *Dacoromania* IV 779-780.

LEÁFURĂ s. f. *Gueule.* — (Transilv.) Fleură (LB.), gură-spartă. [V e r b: **lefurí** IV^{a} = bleotocări, flencăni. LB.; — (cu a d j e c t i v u l - v e r b a l) **lefuritór, -oáre** = clefăitor. LB.].

— Pentru etimologie cf. *laf* (cu plur. *lafuri)* şi l e f ă i.

LEÁGĂN s. a. 1°. *Berceau.* 2°. *Berceau* (fig.), *commencement.* 3°. *Balançoire.* 4°. *Berline, carosse. Siège* du cocher. 5°. *Nasse, verveux.*

1°. Un fel de pătuc, pentru copiii de ţâţă, făcut astfel ca să se poată balansa („legăna"). În diferite părţi ale ţării el are forme diferite: e făcut din două scânduri mai lungi şi două mai scurte, împreunate în forma unei lădiţe, mai largă la gură decât la fund, s. dintr'un coş de nuiele de aceeaşi formă, fixat pe două tălpi cu baza curbată, astfel ca să se poată pleca în stânga şi'n dreapta, fără să se mişte din loc; uneori (la cei săraci) leagănul e o albie; pe alocuri (în Transilvania estică, mai ales în vremile de demult) el consta dintr'un coş făcut din paie sau împletit din fuior de cânepă sau dintr'o covată aninată cu două funii de grindă (CONV. LIT. XXXVI 561, XXXVIII 256, HEM. 1209, MARIAN, NA. 312), astfel că se mişca uşor încoace şi încolo ca un scrânciob; prin alte regiuni leagănul e făcut din scoarţă de copaci şi e purtat în spate de femeie (BIANU, D. S., CADE), b e l c e u (REV. CRIT. IV 337), ţ u ţ u l, s c r ă n c i o b. *Pământul să clăti ca un leagăn de cucon* (a. 1692). GCR. I 303. *O pusc'n luntre, ducând-o ca într'un leagăn.* EMINESCU, N. 11. *Lângă leagăn cântul Mamei de-obiceiu e trist.* COŞBUC, F. 131. *Mama leagăn împleteşte din crenguţe de alun, Ea de grindă-l prinde...* M. CUNŢAN, CÂNTEC DE LEAGĂN. *De grindă-atârnă-un leagăn şi'n el un prunc bălan.* M. CUNŢAN, IDILĂ. *Făcu din ramurile unui copaciu un leagăn, în care îşi punea copilul.* ISPIRESCU, L. 122. *În leagănul copilului să nu se culce altul.* ŞEZ. I 52. *Leagănul din nuiele sau din scânduri, dacă nu e acăţat cumva de grindă, se află... în apropierea paturilor.* PĂCALĂ, M. R. 415. # *Copilul cu leagănul se adoarme* = cu vorbe bune şi cu blândeţe faci treabă. ZANNE, P. II 81. *Îi îmburdat cu leagănul* = e scrintit la minte. ib. III 205. **Cântec-de-leagăn** = cântec cu care se adoarme copilul. || F i g. Locul de baştină, unde s'a născut s. s'a format cineva s. ceva (COSTINESCU). *Saxonia fu leagănul luteranismului.* COSTINESCU. *Transilvania este leagănul neamului românesc.* KIRIŢESCU, R. 20. | (De obiceiu complinit) Cuib, lăcaş, loc potrivit şi plăcut unde se poate sta s. se poate desvolta ceva. *Nu vede altă decât un leagăn de verdeaţă şi întru el o zină tânără.* BELDIMAN, N. P. I 40. *A noastră fericire Schimba întreaga lume în leagăn de iubire.* ALECSANDRI, P. I 139. *Nu vedeţi c'acea iubire... E leagăn unor vieţe ce seminţe sunt de ură?* EMINESCU, P. 256.

2°. Început (al vieţii, al unei activităţi, etc.). *Din leagăn* = din fragedă copilărie. ZANNE, P. III 205. || (Despre lucruri) *A fi în leagăn* = a se găsi în stadiul începutului. *Muzica era în leagăn.* COSTINESCU. *Această erezie fu înăbuşită din leagănul ei.* ib.

3°. P. a n a l. Scândura s. scăunelul legat de două funii atârnate, pe care se aşează cineva (mai ales copiii, H. XII 120), ca să se legene, numit (în Munt. şi) d u l a p, ţ i ţ e c h e, (în Mold.) s c r ă n c i o b (ib.), (în Transilv.) h u i ţ (ib. 472), ţ u ţ u l, z d r ă n c ă, v â r t e j, v â r t i l o i u (PAMFILE, I. C. 469), s d u i n, c e r c h e b o a l ă (DR. II 901), (în Munţii Apuseni) h i n t ă, h u i ţ u ş (com. ŞT. PAŞCA). *La praznicul... lui Petru şi Pavel, cursa sa diavolul o tinde prin legene.* GCR. II 52. *Pe la răspântii şi în pieţe căişori, leagăne, panorame.* SANDU-ALDEA, D. P. 30. # **A se da'n leagăn** = a se legăna. *Pe flori a se da'n leagăn c'o aripă uşoară... A fluturelui astfel e soarta cea cerească.* ALEXANDRESCU, M. 159. *Lumea piere şi vecina se dă'n leagăn:* în timp ce unul e necăjit, alţii se veselesc. ZANNE, P. IV 418.

4°. † Trăsură pe arcuri s. suspendată pe chingi (TDRG.), berlină. *Nu[-i] era ei acolo grije de pluguri... nice de cai cu rafturi scumpe sau de leagene.* VARLAAM, C. II 13$_{11}$. *Acea jupâneasă au gătit leagăn cu cai şi 12 voinici.* LET. I 163/$_{5}$. *Leagănele aurite şi chervanele gem de femei.* V. A. URECHE, ap. TDRG. || (Munt.) Jeţul (2°) suspendat al unei căruţe. *Leagănul poştalionului.* DDRF.

5°. (Pesc., Olt.) Coşul înalt de nuiele, de formă lungăreaţă, cu fundul foarte îngust şi lung şi cu gura foarte largă, întrebuinţat la pescuit în apele de munte, s p e i a (ANTIPA, P. 131); (în Baltă, la Dunăre) prinzătoarea de peşte, s ă l t ă t o a r e a, ce se aşează la gardurile care închid peştele în baltă, oprindu-l să se refugieze în Dunăre. ANTIPA, P. 222.

[Plur. *leagăne,* (mai rar) *legene,* († *leagene), legine.* | Şi: **leágănă** s. f. (în rimă). *Vânt tragănă Din leagănă.* DENSUSIANU, Ţ. H. 164; — **leángăn** s. a. (Sălaj şi pe Valea Someşului), VICIU, GL. În regiuni rotacizante: *leagăr.* | D i m i n u t i v e: **legănáş** s. a. = leagăn mic; (ad 5°) instrument de pescuit, de forma l e s e i, făcut din coajă de teiu, îndoită dela mijlocul ei şi cu marginile cusute cu teiu una peste alta, încât capătă forma unui papuc sau a unei opinci. ANTIPA, P. 102 (cf. fig. 37); — **legănél (leagănél)** s. a. = leagăn mic s. (mai ales în poezia pop.) leagăn (în sens desmierdător); scăunel pus pe tălpi curbate, pe care se leagănă copilaşii (DDRF.); f i g. copil de leagăn (BARONZI, L. I 112); scrânciob; plasă atârnată de un copac, în care se leagănă (DDRF). (Ad 1°) *Mai bin' să-i omor coconel, Care doarme'n legănel.* MAT. FOLC. 152. *Copii mici în leagănele Şi boierii în plăpumele.* ib. 556. *Comis mare Leagăn şi-are Legănel de arginţel.* TEODORESCU, P. P. 22. *Am să-ţi fac un legănel.* MÂNDRESCU, P. P. 191. *Până-ţi va veni Mândrul îngerel Cu cel legănel.* MARIAN, ÎN. 230. *Fă-i un legăncl Dintr'un vârf de stejărel.* GRAIUL, II 98. *...Leagă-mi-se un legănel. Dar în leagăn cine-mi şade?* PĂSCULESCU, L. P. 56; (ad 3°) *Sus la vârf de meri Mi-este un legănel.* MAT. FOLC. I 526; — **legăiór** (prin Banat şi Haţeg: *legăñor.* DENSUSIANU, Ţ. H. 267) s. a. = leagăn mic (ION CR. IV 290); f i g. copilaş. (Ad 1°) *La cea casă mare... Cu nouă umbrare, Nouă legăioare, toate-a uidit* [a rămas] *goale.* GIUGLEA-VÂLSAN, R. S. 253 (cf. ib. 354); (ad 2°) *Ea [baba] că a avut, Vezi, nouă feciori... Din şi Constantin, Legăior dintâiu.* PĂSCULESCU, L. P. 166 (cf. ib. 167, 170); — **legănúş** s. a. (plur. *-nuşe.* şi *-nuşuri.*

ANTIPA, P. 129) = (Banat) scrânciob, ţuţuluş (PAMFILE, I. C. 469); (Pesc., Olt.) povârşuc, unealtă de pescuit făcută din coajă de teiu. ANTIPA, P. 129. *În Banat este datină ca în această Luni* [Lunea curată] *...să se care* [oamenii] *în legănuş (ţuţuluş).., pentru câştigare de sănătate.* MARIAN, SE. II 2; — **legănúţ (leagănúţ, leagânúţ)** s. a. = leagăn mic. HERZ.-GHER., M. VII 7. *Cine dracu-a mai văzut Iarbă verde sub poduţ, Fete mari cu legănuţ?* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 444. *Culcă-te Şi alină-te În legănuţ De păltănuţ.* MARIAN, NA. 434. *Copii mici în legănuţ.* ŞEZ. II 80.].

— Postverbal din **legănă.**

LEAH s. a. *Dépendances* (d'une maison). — (Olt.) Acaret. CIAUŞANU, V. *Dracul... ridicase în curtea stăpânului câteva jitniţe şi pătule. Râdea curtea de aşa mândreţe de leahuri.* PAMFILE, D. 93. [Plur. *leahuri.* | Şi: (Mehedinţi) **leáu** s. a. Com. I. STRÂMBULESCU. *Peste gardul de merişor retezat ca un părete, o boltă de viţă... taie în două leaurile boiereşti.* V. CIOFLEC, ROBU.].

— Cf. bulg. *lěhá* ..răzor".

LEAH, -Ă subst. 1°. *Polonais.* 2°. Nom d'un *vent,* 3°. Nom donné aux *chiennes.*

1°. (Vechiu şi pop. şi azi, în Mold., uneori cu sens peiorativ) Polon(ez) (LB.), (pop.) poleac (HERZ.-GHER., M. VII 9). *Cu vrerea lui Dumnezeu pierdură Leşii războiul.* SIMION DASC., LET. 84/10. *Când l-au tăiat* [pe Brâncoveanul] *au adus pre toţi solii,... solul Englezului, solul Veneţianului şi solii Flemengului şi al Leavului.* NECULCE, CR. 352. *De oarece mai tot dealul... era coperit de trupuri de Leşi... a început... a se numi Dealul Leahului.* MARIAN, T. 277. *Leahu-i vulpea, Iar săracul Moldoveanu, Când e oaie, Când e vacă.* ZANNE, P. VI 207.

2°. (Mold.) Nume de vânt. H. X 574.

3°. S. f. (Haţeg) *Leaha* = nume de căţea. DENSUSIANU, Ţ. H. 84.

[Plur. *Leşi († Leaşi);* voc. sing. *Léşule* şi *Leşe* (ap. TDRG.). | Şi: **Léav** † s. m.; — (singular nou de la plur. *Leşi)* **Leş** † s. m. *Lèsh* = Polonus. ANON. CAR. || Fem. (şi) **Leáşcă** (cu plur. *Leşte)* adj. şi s. f. = Polonezâ (ZANNE, P. VI 184); (Bucov.) femeie îmbrăcată cu haine nemţeşti (Com. A. TOMIAC, Straja); (Mold.) calificativ dat unei femei care nu mai ştie nici de post, nici de biserică, nici de obiceiurile creştineşti (ZANNE, P. VI 184). (Ad 1°) *Aşa fel e hangiul neamţ, cu nevasta leaşcă, al badei Ghcorghe.* IORGA, B. 75. *Samcă de Leah cu Leaşcă.* MARIAN, D. 221. | Adjectiv: **leşésc, -ească** = polonez, din Polonia. LB. *Leshesk* = polonicus. ANON CAR. *Aur leşescŭ.* CUV. D. BĂTR. I 204. *Au fugit Ştefan... la Cazimir, craiul leşesc.* GCR. I 69. *Limba leşască.* ib. I 143. *Crăiea leşească.* ib. I 360. *Printre multele versuri şi note leşeşti şi ruseşti, iată ce găsii.* C. NEGRUZZI, I 46, cf. I 173. *Strugure... leşesc.* JIPESCU, O. 54. *Mere leşeşti.* ŞEZ. V 43. *Straie leşeşti.* ION CR. II 172; — (substantivat) **leş(e)ásca** s. f. art. = numele unui danţ (H. IV 98, VI 447, SEVASTOS, N. 282) cu lăutari (PAMFILE, J. III 9) şi (Mold.) al unui cântec. H. X 35. *Foaie verde măr uscat, Câte jocuri am jucat, Ia, leşasca n'am jucat.* MAT. FOLC. 1372. | Adverb: **léşéşte** = în limba polonă, ca Polonii (LB.). *Se chiamă latineşte Serenissimus, iar leşeşte...* GCR. II 35. *Laslău craiu se chiamă leşeşte Stanislav.* ib. I 235. (Despre dansul numit leşeasca) *Leşeşte n'am jucat.* ŞEZ. I. 105, H. X 163, XII 282, PAMFILE, J. III 9. | Colectiv-local: **Lehía** † s. f. = Polonia. TDRG. *Lehia fost-a crăie cu multe prinţipaturi.* DIONISIE, C. 227. | Colectiv (rar): **lehíme** s. f. = totalitatea Leşilor. DDRF.].

— Din rut. **ljach,** idem.

LEÁHOTĂ s. f. v. **liotă.**

LEÁL, -Ă adj. şi adv. 1°. *Loyal.* 2°. *Loyalement.*

1°. Adj. Credincios legămintelor făcute, sincer, onest, deschis, „de lăudat" (C. STAMATI, D.). *Acei cari l-au cunoscut, pierdeau un amic sincer, leal, îndatoritor, totdeauna vesel şi voios.* GHICA, S. 68. *Generalul Manu, tovarăş leal şi om cinstit.* MAIORESCU, D. IV 51. *Între Unguri la nord şi Bulgari la sud,* [România] *va trebui să se resemneze şi să primească „prietenia" acestor doi buni şi leali vecini.* KIRIŢESCU, I. R. 68.

2°. Adv. Cinstit, onest. *Vă rog să votaţi leal şi franc pentru noua şi adevărata încercare...* MAIORESCU, D. I 227.

[Şi: (apropiat de rostirea franţuzească): **loiál,-ă.** *Bătrânul rège al Serbiei, ca şi Ferdinand al nostru cel loial.* C. PETRESCU, CURENTUL, a. 1934, 21 Febr. *Discuţie loială.* UNIVERSUL, a. 1934, 13 Martie. Negativul: **neleal (neloial), -ă** adj. = lipsit de loialitate. *Împiedica neleala concurenţă ce se face meseriaşilor.* UNIVERSUL, 4 II 933. *Concurenţa neloială.* CURENTUL, a. 1934, 1 Martie. | Abstract: (după fr. *loyauté,* it. *lealtà)* **lealitáte (loialitáte,** cu negativul **nelealitate, neloialitate)** s. f. = sinceritate, fidelitate, francheţă. PONTBRIANT. *Mixtum-compositum de fantasie, nelealitate şi ignoranţă.* HASDEU, I. C. XI. *Onor. nostru preşedinte este un om de o neîndoioasă lealitate.* MAIORESCU, D. I 493. *Sânt foarte sensibil la apelul... făcut la francheţa şi lealitatea declaraţiilor noastre.* ib. IV 399. *Procese de loialitate.* C. PETRESCU, P. II 140. | Pronunţ. *le-al- (lo-ial-).*]

— Neol. it. **leale,** idem (din fr. *loyal,* iar acesta din lat. *legalis).* Cf. dubletul legal.

LEALITÁTE s. f. v. **leal.**

LEÁMĂ s. f. (Pesc.) *Perche* du filet. — Chingă de lemn, cu două găuri la capete, prin care trece o frânghie şi care serveşte spre a trage năvoadele. ANTIPA, P. 479 (fig. 234/a şi 250). *Pescarul leagă... frânghia... de codulă şi îmbracă leama astfel ca chinga s'o aibă peste şale.* id. ib.

— Rut. **ljama** „funie de tras năvodul".

LEÁMPĂ s. f. v. **lampă.**

LEÁNĂ s. f. *Feuille* (invocation dans la poésie populaire). — Cuvânt cu care începe versul prim în poezia populară (cf. „foaie" s. „frunză verde"). *Ş'am zis: leana, poamă verde, Ţine-l, Doamne, nu mi-l pierde.* ION CR. III 154. *Zis-am: leana alior, Am purces depărtişor.* PAMFILE, C. Ţ. 97.

— Scurtat din **foileană,** diminutiv din *foaie.* DR. II 443.

LEÁNĂ s. f. 1°. *Danse* paysanne. 2°. Nom donné aux *chiennes.*

1°. (Cor.; Dobrogea) Un joc (ION CR. I 155), învârtita (PÂRVESCU, C. 14, VARONE, D. 111).

2°. (Haţeg) Nume de căţea. DENSUSIANU, Ţ. H. 84.

[Şi: **leánca** s. f. = (jocul numit) sârba. VARONE, D. 111].

— Dela numele de persoană **Leana** *(= Ileana).*

LEÁNCA s. f. art. (Cor.) v. **leană.**[2]

LEÁNCĂ s. f. *Souquenille. Vêtement bourgeois* (en opposition avec le costume paysan). — Bucov., Mold., Maramureş) Manta veche (LB.), suman lung până la călcâie (com. BUGNARIU, Năsăud, A. TOMIAC, Straja în Bucov.), straiu vechiu (PAMFILE, J. II), gubă zdrenţoasă (T. PAPAHAGI, M.), vesmânt rău, stricat, rupt (com. S. FL. MARIAN); (Bucov.) haină (bărbătească) nemţească (la plur.:

totalitatea vesmintelor nemțești). HERZ.-GHER., M., VII 8; (în Dorohoiu) surtuc de sărbătoare (ION CR. IV 158). *Ea îndată veni lângă mine și deschizându-mi leanca și-au băgat mâna și mi-au pipăit tot trupul.* DOSOFTEIU, V. S. 83/22. *Deputat... de cei cu leancă.* SBIERA, F. S. 229. *Un om c'o biată leancă subțirică îmbrăcat.* CONTEMPORANUL, I 567. *Desculțe, în catrințe, c'o leancă subțire în grabă zvârlită peste cămașa de in...* SĂM. V 975. *Un țigan... desbrăcând leanca...* JAHRESBER. IX 219. *Cum ajunse la emaș, se desbrăcă de leancă.* ION CR. III 297. *O disbrăcat lianca ș'o lepădat-o jos.* GRAIUL, I 339. # **A-și mânca leanca** = a înșela pe cineva și a-și pierde cinstea. ZANNE, P. III 205. [Plur. *lenci* SBIERA, F. S. 377. | Diminutive: **lencúță** *(leancúță)* s. f. *S'o luat maica prin țară Cu lencuța subsuoară.* VASILIU, C. 149. *Îi învelit într'o leancuță ca vai de dânsu'.* HERZ.-GHER., M. VII 8; — **lenchíță** † s. f. = căptușală (?) *2 ipae... îmblănită cu lenchiță.* IORGA, S. D. XIV 180. | Alt derivat: **lencár** (și *leancár)* s. m. = domn, îmbrăcat în haine nemțești, surtucar. *Leancariu moare di foami.* HERZ.-GHER., M. VII 8].

— Cf. rut. **ljanka** „cămașă din pânză de in".

LEÁNCĂ s. f. (Țes.) *Ourdissoir* (primitiv). — (Transilv.) Alergătoare (3°). TDRG. # **A o lua leanca** (s. **la leancă**) : la fugă (Com. V. LAZAR, Jiva) ; a pleca haimana (PĂCALĂ, M. R. 525). **A umbla leanca:** fără rost, haimana. id. ib. **Leanca, băiete!** = tunde-o, pe aci ți-e drumul. Com. BANCIU, Săliște.

— Cf. sârb. *lijenka* „prăjină de întins rufele". P. Skok, *Revue des Etudes Slaves* III (1923), 71.

LEANCÚȚĂ s. f. v. **leancă.**[1]

LEÁNDRU s. m. (Bot.) *Laurier-rose* (Nerium oleander). — Arbust adus la noi ca plantă ornamentală din regiuni mediteraniene și cultivat pentru florile sale mari, frumoase, de culoare roșie s. albă, cu miros bun și tare (H. II 79, 87, 142, IV 53, IX 396, X 445, 534, DAMÉ, T. 183, PANȚU, PL.) ; frunzele, scoarța și lemnul se întrebuințează în medicină. *La intrarea salonului sânt puși leandri mari ca niște copăcei.* I. IONESCU, M. 4417. *Foile de oleandru oricât le-ai fierbe în apă sărată, tot mai bună e țintaura pentru friguri.* DELAVRANCEA, S. 265. *Trandafiri și oleandri.* CONTEMPORANUL, III 781. *În fața scării de intrare... două ciubere cu leandri aprindeau flori roze.* I. TEODOREANU, M. II 54. *Am început să mâncăm în curticica birtului, în tovărășia leandrilor... cari au iernat la beciu.* BOTEZ, B. 208. [Și: **oleándru** s. m. BUL. GRĂD. BOT. V 62 ; **liándru** s. m. ib., H. VII 4 ; **ileándru** s. m. H. XIV 416 ; **uleándru** s. m. | Pronunț. *le-an-, -li-an-.*]

— *N.* din germ. **Oleander** (termen savant).

LEÁNGĂN s. a. v. **leagăn.**

LEÁNGRĂ s. f. v. **langră.**

LEÁNIV, -Ă † adj. v. **lene.**

LEÁOTĂ s. f. v. **liotă.**

LEAP ! interj. *Vlan!* — (Adesea repetat) Onomatopee imitând sgomotul produs de un corp moale ce cade pe o suprafață plană, netedă (m. ales în apă), s. sgomotul produs de picioru gol pe pământul moale (BUL. FIL. II 289) s. de lovitura unei palme, cf. leop. TDRG. *Merge nora la fântână Cu cămeșa soacrii'n mână Și-o dă odată: leap în baltă.* MARIAN, NU., 716. *În pădure cioca-boca, În târg hi-ho-ho Și acasă treapa leapa* [calul]. GOROVEI, CIM. 37, cf. 226. *Baliga vacii chică leap-leap.* HERZ.-GHER., M. VII 8. [Și: **leápa!** (ortografiat și **liap(a)!**) interj. BUL. FIL. II 289. | Derivat **lapăì** vb. IV[a]. *Leapai* = a se scălda (Straja Bucovinei ; com. A. TOMIAC) lovind apa cu palmele].

— Onomatopee. Cf. leop, lip(a).

LEÁPȘĂ s. f. 1°. *Soufflet.* 2°. *Main-chaude.*

1°. Lovitură cu palma. PAȘCA, GL. *Cotoiul căpătă o leapșă și o înjurătură și trecu spre ușe zbârlit.* T. CERCEL, SĂM. III 662. *Când ți-oiu da o leapșă!* PAMFILE, J. II.

2°. Joc de copii (PAMFILE, J. III 48) ; ținând o mână la ochi, copilul trebue să ghicească pe cel ce l-a lovit cu palma. *Cine vrea d'a leapșa?* DELAVRANCEA, S. 225. *Sgomotul ce făceau ei sbenguindu-se și jucându-se, când d'a baba-oarba, când d'a leapșa.* ISPIRESCU, U. 83.

3° *O magazie de grâu, împărțită în odăi cu niște scânduri de lepșe ce n'ajungeau până sus.* D. ZAMFIRESCU, R. 200.

[Verb: **lepși** vb. IV[a] = (Trans.) a da palme (PAMFILE, J. II), a pălmui, a lipi, a lovi cu palma sau cu pumnul (Com. BUGNARIU, Năsăud ; a turti prin lovituri cu palma (Brașov), a elepș(u)i — (cu abstractele:) **lepșire** s. f., **lepșít** s. a. (și adjectivul:) **lepșít** (și **hlepșit**), **-ă** = (despre obiecte) turtit (printr'o lovitură de palmă), pleoștit ; (despre persoane) molâu și disgrațios, mămăligă (pe la Brașov) ; smintit (ALECSANDRI, T. 1763), țicnit, prăpădit, într'o ureche (ION CR. III 183). *Te-ai îmbătat se vede, lepșitule!* ALECSANDRI, T. 611. *Era om bun... numai cam... tueș,... cam... lepșit.* ib. 620.]

— Substantiv postinterjecțional din onomatopeea **(h)leapș!**

LEAȘ s. a. v. **leș.**[2]

LEÁSĂ s. f. I. 1°. *Claie, clayon.* 2°. *Crible.* 3°. *Claie* à fruits ; *clayon* à fromage. 4°. *Grange en clayonnage* pour conserver le maïs. 5°. *Clayon* pour battre le maïs. 6°. *Verveux.* 7°. *Bordigue.* 8°. *Barrage.* 9°. *Enclos.* 10° *Balai* servant à nettoyer le blé vanné. II. Nom d'une danse. III. 1°. *Bottelette* d'ail. 2°. *Collier.*

I. 1°. Împletitură de nuiele (mai ales de răchită, alun s. mesteacăn), cu diferite întrebuințări, de ex. pentru a face pereți la clădiri, la care (DAMÉ, T. 62), pentru a face poduri improvizate, pentru a acoperi groapa în care se prind fiarele sălbatice, etc. *S'au apucat... a facere podul ce-l striească Alexandru Vodă ;... multe coșuri împlându-le cu petre, le-au aruncat în Prut, legându-le de grinzi... peste carele au pus lease împletite bine, așezând paie și pleavă peste lease.* LET. I A. 64/22. *Suvaro... au astupat șanțurile cetății cu snopi de pădure, tufe, și au făcut poduri cu leși.* DIONISIE, C. 181. *Englejii și podina* [stogului] *o pun rădicată de la pământ pe o leasă.* I. IONESCU, C. 115. *Peste martaci* [la bordeiu] *se pune o leasă de nuiele.* id. M. 151. *Așază o leasă de nuiele numai înținată și niște frunzari peste dânsa* [peste groapă]. CREANGĂ, P. 29. *Popușoii se pun în podul casei... pe o leasă.* PAMFILE, A. 221. # **Ca o leasă:** se zice despre o pânză rară. *Și de deasă. Ca ș'o leasă.* MĂNDRESCU, L. P. 158, DOINE, 235. (Ironic. în Transilv.) *(Uscat, slab ca o)* **leasă:** slab de tot (despre oameni s. despre animale) ; spec. cal slab (DR. V. 207). *Îl cam supărau însă lescle* [= caii] *din care n'au mai rămas decât spinarea cu coastele.* SLAVICI, N. 25. *Birăița șede'n casă Și-i uscată ca o leasă.* MĂNDRESCU, L. P. 70. **A face** (a turna, a sta) **leasă** = (despre iarbă s. despre o holdă), a culca la pământ, a dripi ; (despre poamele căzute din pom) a acoperi pământul ; (despre o masă de oameni) a culca la pământ, a trânti claie peste

grămadă, a face să cadă mulți ca un zid (PAMFILE, C. Ț. 28), a omorî în masă. *Las' să vie, lasă, lasă, Că mi pușculița dreasă: Ies afară și torn leasă, De poteră nici nu-mi pasă.* PAMFILE, C. T. 60. *Caii au făcut leasă porumbul.* CIAUȘANU, GL. *Pă unde o mărs tată-său, num'așa o rămas leasă Turcii.* ARH. FOLK. I 162. *Stau poamele leasă pe jos.* HERZ.-GHER., M. VII, 8. || P. anal. Împletitură de sârmă. *Grădinile sânt despărțite cu garduri de ...leasă de sârmă.* PRIBEAGU, P. R. 23.

II. Spec. 1°. Împletitură de sârmă s. lemne ce se pune peste răzoarele de flori s. legume ca să le apere de frig (HERZ.-GHER., M. VII 8), rogojină.

2°. Plasa, ciurul de cernut pietriș mărunt. LM.

3°. Împletitura de nuiele pe care se întind poamele (mai ales prunele), legumele (mai ales fasolea verde opărită, etc.) ș. a. spre a se usca pentru iarnă (LB.), loșniță s. lozniță. *Păstrăvii sărați... se usucă și se afumă puindu-se pe o leasă.* I. IONESCU, M. 66. *Unii gospodari... întind* [poamele] *la soare pe lese.* PAMFILE, I. C. 232. || P. anal. (Păst.) Împletitură de nuiele (T. PAPAHAGI, M.) așezată pe furci (H. VIII 77), numită și pat de nuiele (H. XIII 449) s. comarnic (H. VIII 77, VIII/$_2$, 73, X 108, 208, 356, XII 518), pe care se pun cașii spre a se scurge (H. I 252), a se tescui (H. XIII 151) s. a se svânta, usca (H. III 140, 326, 245, VI 16, 200, VIII/$_2$ 83, 98, 109, 161, 178, 220, X 108, 413, 478, XI 428, XIII 13, 21, 36, 67, 174, 249, 291, XV 4, 99, 149, 232, 278, 408, 474, 484, XVI 152, 160, 208, 226, 259, 271, 311, 321, 353).

4°. Încăperea, făcută din gard de nuiele împletite, în care se păstrează păpușoii pe iarnă (H. III 398), porumbar (COSTINESCU), coșar (LB.), pătul (SEVASTOS, N. 26).

5°. Grătarul de nuiele, numit și cușcă, coteț, pe care se bat cu un băț s. cu maiul știuleții de porumb spre a se desface boabele. DAMÉ, T. 62, ȘEZ. XXXII, 137, PAMFILE, A. 227, VASILIU, P. L. 259. # *A face leasă pe cineva* = a bate. ZANNE, P. V 386.

6°. (Pesc.) Instrumentul de pescuit (H. IV 155, V 408, VII 483, IX 36, X 21, 68, 188, 538, 571, XII 288, XVIII 141, ȘEZ. II 32, IV 117) mai ales pentru prins crapi (ANTIPA, F. I. 113), constând dintr'o împletitură de nuielușe de răchită și având forma unei opinci (id. P. 101); un fel de scoc s. jghiab lung, compus din doi pereți laterali și un fund (id. 595) ridicat în formă de gurguiu (MARIAN, INS. 57); se așează unde curge apa mai repede și nu e tocmai adâncă, (Romanați) ostreț, (Covurlui) vintilă (DAMÉ, T. 124, PAMFILE, I. C. 70), cutiță (ANTIPA, P. 596); (plur.) mreje (PAMFILE, I. C. 70). *Leasa de la râuri are în totul aceeași formă ca și cea dela pâraiele de munte.* ANTIPA, P. 128 (cf. fig. 54). || P. anal. Cursă de prins păsări (Măgurele, j. Teleorman) com. M. OLMAZU.

7°. (Pesc.) Îngrăditură de nuiele fixată cu pari de-a-curmezișul unui râu s. a unui canal, spre a opri peștii să treacă în josul apei, zăgaz; una din aripele (pereții s. gardul) de pe de lături ale cotețului (ANTIPA, P. 543, 612) de pescuit (ib. 543): p. ext. clocitoare de pești (FR. ATILA, P. 160). *La capătul șanțului despre Dunăre fac șarcă și pe dânsa pun o leasă prin care apa se scurge.* I. IONESCU, M. 530. *Leasa ca și cotețul e tot un fel de zăgaz.* F. R. ATILA, P. 131. *Din împletirea ostreților cu tciu se fac leși de câte 5-9 m. lungime și cu acestea se îmbracă ...pe dinăuntru cele două aripi ale lesei.* ANTIPA, P. 612 (fig. 332). *Se strâng peștii la leasă.* TEODORESCU, P. P. 388.

8°. Zăgaz de nuiele pentru oprirea apei (CADE.); (Mor.) iezătură, baraj la iazul morii. *Morarii... plecase să dreagă leasa.* JIPESCU, O. 41.

9°. Țarc. RĂDULESCU-CODIN.

10°. O mătură cu coada lungă, care se folosește la alegerea plevei din grâu, când se vântură (VICIU, GL.), (Bucov.) felezoaie (PAMFILE, I. C. 241), (Transilv.) feleză, felezeu, felezitoare (ib.).

11°. (În Dobrogea) Numele unui danț (H. II 276, 282, 320) și melodia lui (PÂRVESCU, C.).

III. 1°. Cunună de usturoiu. DDRF.

2°. P. ext. (Munt. și Dobr.) Salbă, făcută din mărgele (Com. RĂDULESCU-CODIN) s. monete de aur, pe care femeile o poartă la gât s. pe frunte. H. XI 117, XII 141, XIV 210, 447. *Pe cap, doamna, ... jupânesele și jupânițele pun lese de mărgăritar, care prind bani de aur.* IORGA, CH. I. I 130.

[Plur. *lese*, (ad I 1° și II 7°) *leși* (ANTIPA, P. 612) și (ad II 6°) *lesuri*. | Și: (ad I 5°) **leáză** s. f. PAMFILE, A. 227. | Diminutiv: (rar) **lescioára** s. f. GORJAN, H. II 36. | Augmentativ: (ad II 5°) **lesóiu** s. a. DAMÉ, T. 62, PAMFILE, A. 227. *Bat gospodarii păpușoiu în lesoiu.* PAMFILE, I. C. 285.]

— Din slav. (bulg.) **lĕsa**, idem (și ca unealtă de pescuit și ca podoabă purtată de femei). Cf. și ung. *lésza* „gard împletit, coș de căruță".

LEÁSĂ s. f. 1°. *Fourré.* 2°. *Fascines* d'épines.

1°. Desiș mare într'o pădure (PORUCIC, T. E. 330), crâng des cu nuiele (CIAUȘANU, GL.), mărăciniș, dracilă (PĂSCULESCU, L. P.), crivină (COSTINESCU). *Mistreți... cu râturile întinse... dau năvală prin leasă și prin mocirlă.* ODOBESCU, I 110. *Strigă cucu'n leasă.* IOSIF, P. 58. *Se abătu într'o leasă de mărăcini.* ȘEZ. III 33 cf. IV 130. *Ciobanul... pune mâna pe moacă și colțește pe lup într'o leasă.* ION CR. III 168. *Ele lesuri descurca Și după cuc că mergea.* PĂSCULESCU, L. P. 166. *Am o oaie brează De se uită seara prin leasă* [Luna]. GOROVEI, C. 213. # *Prin leasă e iarba bună (deasă)* = iepurele sare de unde nu te-ai aștepta. CIAUȘANU, GL.

2°. P. ext. Grămadă, nămăt de mărăcini pus unul lângă altul, drept hotar (RĂDULESCU-CODIN, L.) s. pentru zăgăzuirea apei (PORCIUC, T. E. 473).

[Plur. *lese* și (ad 1°) *lesuri* și *lăsi. Făcea crângu' tot colnice Și lăsile hălăciuge.* MAT. FOLC. 214. | Și: **leși** s. f. plur. = loc acoperit cu rogoz, desiș de rogoz, zălogi. COSTINESCU; (cu noul singular) **leș** s. a. = locul rămas gol după ce s'a tăiat pădurea (Merișori, Jiu) VICIU, GL.].

— Din bulg. **lĕsŭ** „pădure".

LEÁȘCĂ s. f. v. **leafă**[2] și **Leah**[2].

LEÁȘNIC † s. m. *Guetteur.* — Pândar. *Se pun leașnici, întind lațuri și stau de vâneadză.* DOSOFTEIU, PS. 184.

— Derivat din **leaș** (= **leș**), prin suf. adj. *-nic.*

LEÁSTAVIȚĂ s. f. (Bis.) v. **lesviță.**

LEAT s. a. și m. 1°. *Année, an, date.* 2°. *Classe* (de conscrits). 3°. *Camarade.* 4°. *Bleu, soldat.*

1° † (Slavonism literar ieșit din uz) An (considerat ca „dată" în documente); p. ext. dată. *Au oștit asupra Ghinovezilor pre la leatulŭ 1125 dela H[risto]s.* BIBLIA (1688), pr. 7/$_3$. *Leat 101, cu oaste... împotriva Dachilor au purces.* CANTEMIR, HR. 196/$_{25}$. *Însă la anul cu leatul 1743 până acum...* IORGA, S. D. XII, CXI, 60. *Ștefan Vodă Mailat leat 1300 la Letopisiții nu este.* ȘINCAI, HR. I 290. *De la Adam curgerea anilor la leat 7139.* MAG. IST. I 125/$_6$. *Leatul bisericesc al Antiohiei.* PISCUPESCU, O. 79. *Am cumpărat la leat 1812 o hirtă de loc.* ALECSANDRI, T. 1358. *Un chrisov fără de leat, dat de Mircea.* ODOBESCU, I 454. *Leatul se pomenește... pe o piatră care n'a fost*

săpată până la capăt. IORGA, N. R. A. I 246. *Leat mincinos* = datare greșită. PONTBRIANT. *A pune leatul* = a data. ib.

2°. (Popular, rar, despre data intrării în armată) Contingent; contemporan (la facerea serviciului militar). *Ce leat ești tu? — 98, răspunde soldatul.* SANDU, LUC. VI 336. # *A fi leat cu cineva* = de-o seamă. CIAUȘANU, GL.

3°. P. ext. Camarad, termen cu care se adresează un soldat altuia din același contingent (în opoziție cu deșcă). ȘĂINEANU, D. U.

4°. P. ext. Apelativ cu care ne adresăm unui recrut; p. ext. soldat. *Un dorobanț... vine vesel înaintea noastră. Nu ți-e urît aici, leat? îl întreb eu.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *N'alege de-i domn ofițer ori leat prost.* C. PETRESCU, Î. II 11.

[Plur. *leaturi*].

— Din paleosl. **lěto,** idem. Cf. veleat; letopiseț.

LEÁȚ s. a. v. **lat.**[2]

LEATOPISÁȚ † s. a. și m.
LEATOPÍSEȚ † s. a. și m.
LEATOPÍSIȚ † s. a. și m.
} v. **letopiseț.**

LEÁU s. a. v. **leah.**[1]

LEAV † s. m. v. **Leah.**[2]

LEÁVA! interj. v. **leabă.**

LEÁZĂ s. f. v. **leasă.**[1]

LÉBĂDĂ s. f. 1°. *Cygne* (Cygnus musicus) 2°. *Cygne* (constellation). 3°. Nom de *chèvre.*

1°. (Ornit.) Pasăre acvatică din familia palmipedelor, mai mare decât o gâscă, cu gâtul foarte lung și grațios și cu penele albe ca zăpada (prin regiunile noastre). LB. *Lebedea* = cygnus. ANON. CAR. *Nu se vor mânca... barza și lebăda.* BIBLIA (1688) 77-1 (cf. ib. 137-1). *O lebedă bătrână și albă lângă mine se apropie.* CANTEMIR, IST. 132. *Gata ca să zică... că lebăda e neagră.* C. NEGRUZZI, II 237/23. *O luntrișoară... ca lebăda ușoară, Azi lin se legăna.* ALECSANDRI, P. 195. *Trece lebăda pe ape.* EMINESCU, P. 154. *Ca lebăda* = foarte alb. LB. *Albă ca și lebăda.* ȘEZ. III 60. *Gât de lebădă* = conformație defectuoasă a gâtului (lung și curbat al) calului. CADE. *Cântec de lebădă* = ultima manifestare a unui artist înainte de moarte (aluzie la credința că *lebăda* înainte de moarte cântă foarte frumos).

2°. (Astron.) O constelație (CULIANU, C. 53) în drumul robilor, alăturea cu lira. COSTINESCU.

3°. Transilv. Nume de capră [albă]. DENSUSIANU, Ț. H. 83, PRECUP, P. 25.

[Plur.: *lebăde* și (mai ales) *lebede,* de unde noul singular: **lébedă** s. f. | Și: **lépădă** s. f. H. II 194. | Diminutive: **lebediță (libidiță)** s. f. DDRF., ȘEZ. VII 110. (Ad 1°) *Ieșeam seara pe uliță Albă ca o lebediță.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 177, cf. SEVASTOS, P. 61; — **lebejoáră** (suspect: *lebezioară* MARIAN, O. II 357)s. f. *Vine-o dalbă lebejoară.* TEODORESCU, P. P. 89, cf. VICIU, C. 157; — **libicioáră** s. f. VICIU, COL. LXV, 10. | Masculinul: **lebădóiu** s. m. = masculul lebedei. H. VI 199. *O lebădă frumoasă... Cu lebădoiul alăturea.* ALECSANDRI, T. 1689.].

— Din paleosl. **lebedi** (bulg. *lebed,* rus. *lebedĭ),* idem. CIHAC, II 167.

LEBADEÁ † s. f. (Îmbrăc.) v. **lăbadea.**

LEBĂDÓIU s. m.
LÉBEDĂ s. f.
} v. **lebădă.**

LEBEDÍȚĂ s. f.
LEBEJOÁRĂ s. f.
} v. **lebădă.**

LÉCĂR s. a. (Îmbrăc.) v. **recăl.**

LECHEÁ s. f. v. **lichea.**

LECHIU s. a. v. **letiu.**

LECIU subst. sing. *(Trempé) jusqu'aux os.* — (Prin părțile Moților; numai în expresii ca) **A fi ud (s. numai s. tot) leciu** = a fi muiat de apă și de noroiu care se scurge din haine, păr și peste tot trupul, a fi ud leoarcă. LB., VAIDA, STAN, M., ȘEZ. VII 181, (Crișcior, j. Hunedoara). Com. ȘT. PAȘCA. [Derivate: **leciuí** vb. IV[a] = (despre copii) a se bălăci, a se linciuri, bleotocări, blociori, locioli. STAN, M. 256; — **lecerí (leciurí** CIHAC II 511) vb. IV[a] trans. și refl. = (despre copii) a turna apă dintr'un vas în altul, de joacă; a se juca prin apă, a se uda, a se stropi cu apă pe haine (Crișcior, j. Hunedoara). Com. ȘT. PAȘCA.].

— Din ung. **lecs** „mâncare proastă", „zeamă lungă". Cf. N. Drăgan, *Dacoromania,* IV 1553. Pentru evoluția semantică, cf. *lioarcă.*

LECIUÍ vb. IV[a]
LECIURÍ vb. IV[a]
} v. **leciu.**

LÉCNĂ s. f. *Argile.* — Argilă (DDRF.), lut cleios (BARCIANU), pământ unsuros din care se fac oale. H. XVIII 137. — Cf. letiu.

LECRÍC s. a.
LÉCRU s. a.
} (Îmbrăc.) v. **recăl.**

LECTÍCĂ s. f. *Chaise à porteur, litière; civière.* — (În antichitate și mai târziu, până prin sec. al XVII-lea) Un fel de targă s. pat, acoperit și închis de toate părțile cu perdele (mai târziu înfundat cu scânduri) în care erau purtați oamenii bogați (mai ales femeile și bătrânii) de sclavi (pe umeri) s. de doi cai, unul înainte și unul înapoi, „caretă mică purtată pe umerele oamenilor" (ARISTIA, PLUT.); uneori lectica era montată pe două roate, ca o cabrioletă. LB. *Acum se suisă în leftica lui, căci era slab de picioare.* LET. II 96/28. *Cu vicleșugul socrului său lui Aper, în lectică fu ucis.* CANTEMIR, HR. 231. *Și fiindcă Radul XI era podagric, cu lectica au mers.* ȘINCAI, HR. III 14/4. *Se plimba cât se plimba... Într'o leftincă zugrăvită.* PĂSCULESCU, L. P. 179. ‖ Spec. Targă pe care se transportă bolnavii (LB.), cf. patașcă. *Cu o lectică l-au scos din locul bătăii.* ȘINCAI, HR. II 49/30. [Plur. *lectice.* | Accentuat și *léctică* s. f. | Și: **leftícă (liftícă)** s. f. LB., **leftíncă** s. f.;— **leptícă** † s. f. LB. | Nomen agentis: **lecticár (lefticár** †) s. m. = purtător de lectică. LM. *1.60 de la un lefticar.* URICARIUL, XIX 324/4.].

— *N.* din lat. **lectica,** idem.

LECTICÁR s. m. v. **lectică.**

LÉCȚIE s. f. v. **lecțiune.**

LECȚIÚNE s. f. 1°. *Leçon, cours.* 2°. *Leçon* (à apprendre). 3°. *Leçon, semonce.* 4°. *Leçon* (de l'expérience).

1°. Prezentarea și interpretarea metodică a unei probleme literare, științifice s. practice pe care un profesor s. învățător o face în fața elevilor săi, într'un interval de timp dat (de obiceiu o oră), cu scopul de a-i instrui. COSTINESCU. (Despre profesor) *A da lecțiuni* = a prepara în particular un elev, a medita. (Despre elev) *A lua (s. primi) lecțiuni* = a fi ajutat la învățătură de către un

profesor. *L-am poftit să vie să-ți dea lecții de trei ori pe săptămână.* C. NEGRUZZI, I 7.

2°. Ceea ce un profesor s. învățător dă școlarului să învețe s. să lucreze. COSTINESCU. *Începu... lecția a îngâna.* PANN, H. 55. *Își culcase fruntea pe brațe, ca un școlar furat de somn pe când își făcea lecția.* I. TEODOREANU, M. II 15. *Cân[d] nu știam lecția... mă bătea la tălpi.* GRAIUL, I 147.

3°. P. ext. (Învechit) Sfat, povață ce se dă cuiva într'o afacere (COSTINESCU); p. ext. mustrare, dojană. COSTINESCU. *S'a purtat cu multă impertinență; a luat însă lecțiune aspră.* LB. *I-am dat o lecție!*

4°. Fig. Învățătură folositoare trasă de pe urma unui eveniment (COSTINESCU), învățăminte. *Lecțiunile experienței.* CADE.

5°. Forma (diferită) în care un filolog citește un cuvânt s. un fragment dintr'un text neclar (și din această pricină susceptibil de interpretări diferite).

[Și: (foarte des) **lécție** s. f.; — (incult, pop.) *léție* s. f. (Oltenia). CIAUȘANU, V.].

— *N.* din germ. **Lektion,** idem (din lat. **lectio, -onem** „citire").

LECTÓR s. m. 1°-2°. *Lecteur.*

1°. Cel care citește un text cu voce tare, înaintea altora (cf. recitator); cel ce citește pentru sine, cititor. *Să se cetească de un lector ad hoc între culise.* C. NEGRUZZI, I 342. *Mulți din lectorii noștri vor fi căutat cheia întâmplărilor.* EMINESCU, N. 83. *D. Panu... știe ce trebue să convină lectorilor săi ca să lățească propaganda sa printre ei.* MAIORESCU, D. IV 535. *Doctorul... era și el un lector al „Jurnalului de Frankfurt".* IORGA, L. II 36. *Pentru complecta edificare a lectorului, e reprodusă în clișeu, ca un facsimil sortit să zărobească o carieră.* C. PETRESCU, CURENTUL (1930), 3 Octombrie.

2°. (După germ. *Lektor)* Ajutor de profesor de limbi moderne la o universitate.

[Accentuat, în sensul 2°, *léctor.* | Femininul nu se întrebuințează.].

— *N.* din fr. și germ. (= lat. **lector, -orem** „cititor").

LECTÚRĂ s. f. 1°-4°. *Lecture.*

1°. Acțiunea s. arta de a citi, cetire (STAMATI, D.), citit, citanie (1°). *Junimea consacră o parte din timpul fiecărei ședințe... la lectura poeziilor române.* MAIORESCU, CR. I, III. *Nici lumânarea lecturilor de miez de noapte nu ardea.* I. TEODOREANU, M. II 190. *Alungându-și urîtul cu lectura romanelor franțuzești...* C. PETRESCU, R. DR. 103. *Comitet de lectură* = comitetul însărcinat să citească și să-și dea părerea asupra unei piese de teatru. COSTINESCU. *Cabinet, sală de lectură* = camera unde poți citi cărți, reviste și jurnale. # **A da lectură** s. **a face lectura unui text** = a citi. *Fă-mi lectura celor trei bilete.* C. NEGRUZZI, III 53/8. *Propunerea...* [căreia] *i-a dat lectură în Cameră...* MAIORESCU, D. IV 226.

2°. Lecțiune 5°.

3°. P. ext. Carte de citire, manual, bucăți de citire pentru școlari. *Știi să citești... — Știu. — Scoate „Lectura".* DELAVRANCEA, ap. TDRG. (ms.).

4°. Ceea ce se citește; p. ext. cunoștință, învățătură, erudiție câștigată din cărți. *Public care să aibă nevoie de lectură.* MAIORESCU, CR. I 271. *Băiatul învățase tocmai să citească — și ce frumoasă lectură... îi prezentau ziarele...* id. D. IV 498. *Destul de inteligent și cu lectură.* C. PETRESCU, Î. II 85.

[Plur. *-turi*].

— *N.* după fr. (lat. med. **lectura, -am,** dela *lego, -ere* „citesc").

LECUÍ vb. IV[a] 1°. *(Se) soigner, guérir.* 2°. *Guérir, se corriger, se débarrasser.*

1°. Trans. și refl. A (se) trata, a (se) îngriji, a da (s. a lua) leacuri (I 1°) spre a (se) face sănătos; p. ext. (despre ființe s. boale) a (se) vindeca, a (se) tămădui, a (se) însănătoșa, a (se) face bine, a (se) îndrepta. GOROVEI, CR. 977, RĂDULESCU-CODIN, L. 9. Cf. întrema, împiciorога. *Trimeseși-mă ca să lecuescŭ cei plecați cu inima* (a. 1675). GCR. I 221. *Theodora... bolnavi nenumărați lecuindŭ* (a. 1698). ib. 319. *Așa se lecuește: trebue să-i slobozim sânge [calului].* CALENDARIU (1814) 175/13. *De răni îl lecuește.* ALECSANDRI, P. III 146. *Îl lecui într'o clipă de toate suferințele.* AGÂRBICEANU, L. T. 292. *Să lecuiască pe maică-sa.* SBIERA, P. 30. *De toate boalele să se lecuiască.* ȘEZ. IV 152. *Să beai, să te lecuești.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 324. *I-am lecuit copchilu di nigei.* HERZ.-GHER., M. VII 8. | P. ext. *Se lecuesc vinurile de ori ce boală a lor.* ECONOMIA, 170. | Fig. (Despre suflet s. sentimente) *Poate lecui sufletul* (a. 1633). GCR. I 84. *M'aș lecui de toată mânia.* SBIERA, P. 8.

2°. Trans. și refl. A (se) descotorosi de cineva s. de ceva, a (se) scăpa. *M'am leacuit di dânsu.* HERZ.-GHER., M. VII 8.

[Ind. prez.: *lecuesc* și (rar) *lécui.* | Și: (Bucov.) *leacuí* vb. IV[a]. HERZ.-GHER., M. VII 9. | Adjective: **lecuít** (cu negativul **nelecuít** = care nu se poate lecui), **-ă.** *Patimă nelecuită.* ZILOT, CRON. 84. *Boala poeziei este nelecuită.* ALEXANDRESCU, M. 408. *Așa să piară pocitura din pocit, Pân'într'o clipă să fie lecuit.* GCR. III 339; — **lecuitór, -oáre** = vindecător; (substantivat) doctor (LB.). *Fiiul lui D[u]mnedzău, lecuitorul rodului omenesc.* VARLAAM, C. 154. *Domnul nostru Isus... vraciul și lecuitoriulŭ oamenilor.* ib. 241. *Au fost lecuitoare* [trupina balsamului] *de toate boalele câte sânt.* GCR. II 72. *Buruieni lecuitoare.* KONAKI, P. 298. *Babele lecuitoare nici odată nu vor putea ajuta pe bolnav mai bine ca un doctor.* CUV. MOLD., 1929, 24. XI. *Aghiasma mare nu se strică nici când și e lecuitoare și tămăduitoare.* MARIAN, SE. I 209; — (rar) **lecuí(n)ciós, -oásă** = care se poate lecui. LB. | Abstracte: **lecuíre** s. f. LB. *S'au datŭ în tipariu, în tipografia cea noao a sfintei mitropolii, pentru folosul tuturor de obște, spre adăparea și lecuirea sufletelor.* GCR. II 30. *La opt zile după această lecuire...* CALENDARIU (1814) 190/3. *Năravul din fire N'are lecuire.* PANN, P. V. I 68; — **lecuít** s. a. *Bolnav de lecuit.* ALEXANDRESCU, ap. TDRG.; — **lecuínță** † s. f. POLIZU. *Cerșură lecuință s[u]fl[e]tească.* DOSOFTEIU, V. S. 125; — **lecuiálă** s. f. *Eu am leac de lecuială Pentru toți vultanii, zău.* ap. TDRG.].

— Derivat din **leac, cu suf. -uí.**

LECUIÁLĂ s. f.
LECUINCIÓS, -OÁSĂ adj.
LECUÍNȚĂ s. f.
} v. **lecui.**

LECURÉL s. a.
LECÚȚ s. a.
} v. **leac.**

LÉDĂR s. m. *Tanneur, mégissier.* — (Germanism, în Banat) Tăbăcar, argăsitor. CADE.

— Din germ. **Lederer** „pielar".

LEDEÁSCA s. f. Nom d'une danse paysanne. — (Muscel) Numele unui danț. H.IX 156.

LÉDER, -Ă adj. Sorte de pommes. (Germanism, la Zagujeni, j. Caransebeș, în expresia) *Mere ledere* = o varietate de mere. DR. I 360.

— Germ. **Leder (-Apfel).**

LEDEZÉU (Agric.) s. a. *Balai servant à nettoyer le blé vanné.* — (Ungurism în Bihor) Mătura s. târsul cu care se alege grâul din pleavă și paie

(REV. CRIT. IV 144), primitean, (Bucov.) felezoaie, (Transilv.) feleazĕ, leasă, felezitoare (PAMFILE, I. C. 246). [Pronunţarea este de sigur *leghezeu.* | Plur. *-zeie.*].

— Din ung. **legyező** „aparat de făcut vânt".

LEDÚNCĂ s. f. (Milit.) = **lăduncă.** *Table de argint la şolduri pre ledunce.* BĂLCESCU, M. V. 654. *Ofiţerii vor purta epoleţi de fir, leduncă şi eşarfă.* UNIVERSUL (1930), 12 Dec. [Plur. *-dunci.*].

LEFĂÍ vb IV^{a} = **lăfăi.** *Sânt unii care se lefăesc în bunătăţi şi li se strică dinţii de mâncare.* ZANNE, P. III 640.

LEFÁNTE † s. m. v. **elefant.**

LEFÁR s. m. v. **leafă.**[1]

LEFÂRDĂ subst. } v. **lefârdău.**
LEFÂRDÁIE s. f. }

LEFÂRDĂU s. m. *Bavard, intrigant.* — Limbut (Neamţu. ION CR. III 378) ; om care vorbeşte fără şir, fără legătură (Năsăud. Com. BUGNARIU). [Feminin: **lefârdáucă.** Com. BUGNARIU | Şi: **lefârgău** adj. = clevetici, intrigant (Bonţ, în Transilvania). PAŞCA, GL. ; (singular, analogic după plur. *lefârdăi)* **lăfârdáie (lefârdáie)** s. f. = (la Reteag şi la Vereşmont) calificativ injurios dat unei femei care poartă vorbe (VICIU, GL.) ; p. anal. om slobod la gură, care nu se poate stăpâni. (ŞEZ. XXXII 137) ; — **lefârdă** *(leafârdă)* subst. = om de nimic (Straja, în Bucov.). Com. AR. TOMIAC. | Adjectiv: **leofârdós, -oásă** = limbut, flecar. HERZ.-GHER., M. VII 13.].

— Etimologia necunoscută. (Judecând după răspândirea geografică a cuvântului, mai de grabă din ung. **lehordó** „persoană care face pe cineva de ocară", dela *lehordani,* propriu „a da jos, a strica", decât din alb. *ljapërdi* „vorbă de ocară", din care-l deriva V. Bogrea, *Dacoromania* IV 826).

LEFÂRDÁUCĂ s. f. v. **lefârdău.**

LEFÁŞ † s. m. }
LEFCIOÁRĂ s. f. }
LEFEĂ s. f. } v. **leafă.**[1]
LEFECÍU s. m. }
LEFEGÍU s. m. }

LEFETÍŢĂ s. f. *Gueule.* — (În glumă, despre gură) Titirez, morişcă. TDRG. *Nu-ţi îmble léfetiţa!* SLAVICI, ap. TDRG.

LEFICÍU † s. m. v. **leafă.**[1]

LÉFOŞ,-Ă adj. v. **leoafă.**

LEFŞOÁRĂ s. f. v. **leafă.**[1]

LÉFT s. m. şi a. 1°. *Ducat, monnaie d'or* (dont on fait des colliers). 2°. *Médaillon, joyau.* 3°. *Collier.*

1°. S. m. (Învechit) Monedă de aur (s. de argint) (BRĂESCU, M. 78) în valoare de cinci ducaţi (TDRG.) s. galbeni mari austriaci (H. VII 172), din care se făceau salbe (H. II 89, XII 34, DDRF.). *Iat'o cămeşă albă cu lefţi mari lucind în salbă.* ALECSANDRI, P. III 262. *O salbă de lefţi, cum purtau de demult cucoanele.* GHIBĂNESCU, ap. TDRG. *Sânt... unele monede pe care le pun fetele la gât, de 80 lei şi le numeşte lefţi.* H. II 423.

2°. S. a. (Plur. *lefturi)* † Obiect de podoabă femeiască (H. XI 60, 233), giuvaer, medalion (TDRG.). *Aduseră lui Dumitraşcu Vodă un left de aur cu diamanturi, cu chipul împărătesc.* LET. II 112/$_{15}$, cf. 338/$_{22}$. *2 lefturi cu diamanturi.* FURNICĂ, I. C. 45. *Un leftŭ au fost poruncit de răposatul Postelnic Costandin.* id. ib. *Aducând lui Vodă dela împăratu daruri un left cu diamanturi.* NECULCE, CR. II 272. *Un left... de izmărand.* URICARIUL, XVI 203/$_{28}$. *Sipeturi de sidef pline cu ghiordane, cu cercei, cu lefturi de smaragduri.* ODOBESCU, I 134/$_{7}$.

3°. S. m. şi a. (Plur. *lefţi* s. *lefturi)* Podoabă femeiască (H. XIV 351), salbă (H. II 190) de argint (H. II 245) s. de aur (DDRF.) făcută din monede; p. ext. (Bucov.) ghiordane de mărgele, făcute pe alocuri dintr'o bucată de catifea lată de 2-4 cm., cusută frumos cu flori diferite şi colorate şi apoi umplute florile cu mărgele; la capete are două băieri de aţă, cu care se încheie (ION CR. V 126), † gătin, † engolf. *Sfântul Parasicrat să bucura de lanţuje ca de gătinuri, de aur, cum zic la noi lefturi şi engolfuri.* DOSOFTEIU, ap. TDRG. *Ce chelduială* [sic!] *de haine, de mărgăritari, de cercei, de lefturi şi paftale cu mărgăritari.* IORGA, S. D. XII 97. *Toată bogăţia vechilor juvaiere: cercei..., lanţuri, lefţi şi leftişori... strălucesc de lumina soarelui.* IORGA, CH. I 131. *Înainte vremuri se purtau de către fete şi femei tinere lefturi la gât, salbe de bani mari de aur.* PAMFILE, I. C. 367.

[Plur. *lefţi* şi *lefturi.* | Diminutiv: (ad 3°) **leftişór** s. m. (într'un document din 1716 se găseşte scris **leftujurŭ.** BUL. COM. IST. II 211).]

— Din n.-grec. λεπτόν (pop. λεφτόν) „centimă". CIHAC, II 668.

LEFTĂRÍE s. f. v. **lefterie.**

LÉFTER, -Ă adj. 1°. *Libre, délivré.* 2°. *Sans le sou.* — (În Ţara-veche, cu o nuanţă glumeaţă).

1°. (Neobişnuit, atestat numai la DDRF.) Liber.

2°. (Uneori complinit cu *de parale)* Lipsit complet de bani, fără (nici) un ban în pungă, fără lăscaie, sărac lipit. PAMFILE, J. II, ZANNE, P. V 482. *Să te păzească sfântuleţu' Să cazi cu el la vr'o 'nvoială, că repede te lasă lefter.* RĂDULESCU-NIGER, ap. TDRG. [Verb: **lefterí** vb. IV^{a} = (trans.) a lăsa lefter pe cineva; (refl.) a pierde (la joc s. într'o afacere) toţi banii. *Mai bine că te lefterişi...; tot n'aveai noroc.* DELAVRANCEA, S. 135.].

— Din n.-grec. ἐλεύτερος „liber".

LÉFTERE s. f. plur. *Peignes* à filasse. — (Muscel) Pieptenii cu care se perie fuioarele. PAMFILE, D. 103, MUSCEL, 46.

LEFTEREÁ s. f. v. **lefterie.**

LEFTERÍ vb. IV^{a} v. **lefter.**

LEFTERÍE s. f. 1°. *Crédit, considération, autorité.* 2°. *Occupation.*

1°. Mold. Credit, vază, trecere, încredere (Com. A. TOMIAC, Straja, în Bucov.), omenie, cinste, consideraţie. id. ib. *A avea lefterie la cineva* = a se bucura de încredere în faţa cuiva. id. ib. *A-şi mânca (s. a-şi pierde) lefteria (s. leftereaua)* = a-şi pierde omenia, trecerea, cinstea, crezarea (se zice mai ales de cei ce nu înapoiază banii sau lucrurile împrumutate). Com. V. ŞOAREC (Piatra-Neamţ), cf. CREANGĂ, GL., ZANNE, P. V 378, PAMFILE, J. II. *Să ştii că ţi-ai mâncat lefteria de la mine, spânzuratule!* CREANGĂ, A. 50. *Şi-a mâncat leftereaua, ca ţiganul biserica.* ZANNE, P. V. 378.

2°. (Transilv.) Ocupaţie (cu negustoria), meserie. PAŞCA, GL. Com. V. BUCUR (din Frata). *Toderaş spune la împăratul lefteria lui.* RETEGANUL, P. II 79.

[Şi: (ad 1°) **liftiríe** s. f.; — (ad 2°) **leftăríe** s. f. PAŞCA, GL.; — (ad 1°) **leftereà** s. f.]

— Pare a fi n.-grec. ἐλευτερία „libertate", deşi trecerea semantică nu e clară (se va fi zis poate de ţiganii emancipaţi în veacul trecut, care adesea îşi „mâncau libertatea") şi mai ales răspândirea prin Ardeal a unui împrumut din neo-greceşte e ceva neobişnuit.

LÉFTICĂ s. f.
LEFTICÁR † s. m.
LEFTÍNCĂ s. f.
} v. **lectică.**

LEFTIŞÓR s. m.
LEFTUJUR † s. m.
} v. **left.**

LEFURÍ vb. IV[a] v. **leafură.**

LEFUŞOÁRĂ s. f. v. **leafă.**[1]

LEG † s. m. sing. *Legs.* — (Franţuzism ieşit din uz) Dispoziţie testamentară prin care cineva lasă cuiva averea sau o parte din bunurile sale; p. ext. testament. (Fig.) *Legul politic al lui Ştefan.* RUSSO, S. 112/4.

— *N.* din fr.

LEGÁ vb. I A. 1°. *Attacher, nouer.* 2°. *Nouer, arrêter* (les fils de la trame). (Fig.) *Bien partir.* 3°. *Emboîter, embrever.* B. I 1°. *Attacher, lier.* 2°. *Nouer* (un sac). 3°. *Fixer, faire tenir. Cercler, relier. Renforcer.* 4°. *Retrancher* (un camp). 5°. *Brocher, relier* (un livre). II. 1°. *Attacher* à. (Fig.) *Attraper. Amarrer.* 2°. *Lier les mots, prononcer. Lier conversation.* 3°. *Unir, réunir, rattacher, joindre.* 4°. *Lier, nouer* (connaissance, amitié, etc.). *Conclure* (un pacte etc.). 5°. *(S')unir* (par les liens du mariage). 6°. *S'attacher* à; *poursuivre, ennuyer; s'en prendre* à. III. 1°. *Attacher, entraver.* 2°. *Ligoter.* 3°. *Lier* (les mains, etc.). *Museler* (propre et figuré). 4°.. *Nouer l'aiguillette, ensorceler. Empêcher.* 5°. *Interdire.* 6°. *Fixer, ordonner.* 7°. *Lier* (par serment). *S'engager* à, *jurer* de. 8°. *Lier* (dans la langue de l'Église). IV. 1°. *Bander, mettre un bandage.* V. 1°. *Nouer* (en parlant de fruits). 2°. *Lier* (une sauce).

A lega însemnează a strânge la olaltă şi a împreuna, astfel ca să nu se mai desfacă, ceea ce fusese despărţit, risipit s. liber.

A. *Legarea* se face prin împreunarea capetelor mai multor lucruri s. ale aceluiaşi lucru.

1°. Trans. şi refl. (Despre materii flexibile, ca funia, sfoara, aţa, sârma, lanţul, cureaua, apoi: o fâşie, o cârpă, etc.) A uni strâns — cu un ochiu, cu o funtă s. cu un nod (cf. înnoda) — capăt de capăt. *Părul tău... moale ...mi-l legi după grumaz.* EMINESCU, P. 188. *Sânt numai 2 aţe* (la cămeşi) *ce se leagă cu ochiu.* ŞEZ. IX 36. # *A lega baierile de la pungă (cu zece noduri)* = a nu (mai) da bani, a nu (mai) cheltui. ZANNE, P. V 525. *A-i lega calţaveta* = (despre un bărbat) a fi prea supus unei ibovnice. id. ib. III 253. *Cât ţi-ai lega nojiţele* = într'o clipă. id. ib. III 254. **A lega teie de curmeie** v. curmeiu. | P. ext. A înnoda (colţul unei basmale, spre a-ţi aduce aminte că trebue să faci ceva s. pentru a păstra un lucru preţios). *Pune* [limbile balaurului] *în ea* [în basma] *şi le leagă.* ŞEZ. I 69. (Spre a caracteriza pe un sgârcit:) *Lega paraua cu zece noduri şi tremura după ban.* CREANGĂ, P. 3.

2°. Spec. *A lega gura pânzei* = (propriu) a înnoda împreună câteva fire de la capătul urzelii, înainte de a începe ţesutul unei pânze, spre a nu se destrăma beteala; (fig.) a începe (cu bine) un lucru (ZANNE, P. III 272); a începe să-i pornească binele (RĂDULESCU-CODIN, I 251); a se întări (TDRG.). *Toate îi mergeau în de bine. Începu şi el a lega gura pânzei.* ISPIRESCU, L. 209.

3°. P. anal. (Despre materialul lemnos al unei clădiri) A împreuna fixând cu cuie s. în dăltuituri, a încheia. (Refl. = pasiv) *Aceste costoroabe se leagă de-a-curmezişul cu 12 curmezişuri.* I. IONESCU, C. 168.

B. I. *Legarea* se face prin încingere.

1°. A uni într'un mănunchiu s. sarcină lucruri risipite (ca: vreascuri, nuiele, şindile) şi a trece în jurul lor o funie, chingă, etc., ca să le ţină strâns unite şi să poată fi transportate mai uşor; spec. a încinge strâns cu o legătură s. legătoare (făcută din două chite de plante păioase smulse cu rădăcină cu tot) pologul de grâu s. alte păioase, cf. a mrejui. *Leg* = ligo. ANON. CAR., LEX. MARS. 224, LB. [Mălaiul] *se va lega în snopi.* I. IONESCU, C. 79. *Unii secerau, alţii legau snopi.* CREANGĂ, P. 158. *Începe a smulge la sălăţi într'ales şi leagă o sarcină mare, mare.* ib. 215. *Brazdele cosite... se leagă sau se mrejuie, adecă se fac snopi.* PAMFILE, A. 130. *Să-i legi într'un curmeiu şi să-i dai pe apă,* se zice despre doi inşi deopotrivă de răi. ZANNE, P. V. 230. # **A (nu) lega două în tei** (prin etimol. pop.: **în trei**) = a (nu) pune nimic la o parte, a (nu) prinde chiag, a (nu) strânge de loc parale. id. P. I 294, V 275, 621. *Nici cu asta nu fac casă, Nu fac casă, nici bordeiu Şi nu mai leg două 'n teiu.* TEODORESCU, P. P. 273. *Era cheltuitor şi beţiv de nu lega două'n trei.* ION CR. I 75.

2°. P. ext. A aduna şi strânge gura sacului (pungii, etc.) cu o sfoară (ale cărei capete se înnoadă), spre a nu i se pierde conţinutul. *Leagă turbinca strâns la gură, o pune sub cap.* CREANGĂ, P. 303. *Pune o piatră în tureatca unei ciubote şi'o leagă la gură* [tureatca]. ŞEZ. I 276. *Leagă sacul până e plin.* ZANNE, P. III 341. *Leagă sacul de la gură* = fă economie de la început. id. ib. III 340.

3°. Trans. A strânge ceva bine, ca să nu se desfacă, să nu lunece, să nu se clatine; spec. a fixa coasa în legătoare. *Piialea aceaia o leagă cu curea peste picior.* GCR. II 3. *Ştiu... a alege şi a lega coasa.* I. IONESCU, C. 112. *Leagă ciorapii.* COSTINESCU. (În ironie) *Pe lopată n'o pociu pune* [pânea], *De n'oiu lega-o c'o fune.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 428. || Spec. A strânge bine cu un cerc s. cu o sârmă un vas crăpat s. un obiect compus din mai multe piese (doage, obezi, etc.) spre a le ţinea împreunate, a cercui, cf. a fereca. LB., DAMÉ, T. 55, H. IV 45, 56. *Lega* [roţile] *cu fier.* I. IONESCU, D. 497. *Oala dogită în zadar o mai legi!* ZANNE, P. IV 6. *Butea cu un cerc nicicum se leagă.* ib. V. 105. | P. ext. A fereca (spre a mări rezistenţa), a întări. *Dacă ţi-i frică de Corbea, Mai leagă-ţi porţile.* MAT. FOLC. 1257.

4°. † Trans. (Complementul: tabăra) A împreuna o tabără cu care, ca să nu poată străbate duşmanul. *Într'o noapte au legat Cazacii tabăra şi au fugit.* LET. II 17/23. *Au eşit legând tabăra de au mers la Suceava.* ib. II 230/11.

5°. P. ext. (Complementul: o carte) A coase foile (risipite ale) unei cărţi şi a-i pune scoarţe, (prin Transilv.) a compacta; cf. broşa, cartona. LB. *Acest molitvănic... l-am legat eu, David.* IORGA, S. D. XIII 55. *Această carte a legat-o Carp diacul.* id. ib. XIII 71, cf. XIII 86, 105, 202, 207.

II. *Legarea* unui obiect (s. a unei fiinţe) se face cu ajutorul unei frânghii (funii, curmeiu, etc.).

1°. Trans. (Construit mai adesea cu „de"). A uni, a prinde s. a acăţa de ceva. *Leg* = necto. LEX. MARS. 230. *De aciia-l leagă de coadele cailor.* PRAV. 336. *Să-i leage piiatra morii de grumazii lui şi să se înece într'adâncul mării.* GCR. I 127. *Ş'au legat mijlocul cu brâul de o creangă groasă.* DRĂGHICI, R. 49. *Au legat lama de un copaciu.* id. ib. 100. *Legase frâiele de oblâncul şelei.*

C. NEGRUZZI, I 42. *Aşteaptă până vin alte care, de-l leagă* [carul] *dinnapoia lor şi se duce în treaba lui.* CREANGĂ, P. 42. *Di zăbreli mi-l legară Şi în casă că intrară.* MAT. FOLC. 1463. *Nu-ţi lega murgu de gard.* MÂNDRESCU, P. P. 69. *Şi-i leagă* [boii] *de trei proptele, Cu trei fire de mărgele.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 48. *Pe valea lui Terteleat Legaiu verde de uscat* [Via]. GOROVEI, CIM. 349. *Omul bătrân şi nebun leagă-l de gard şi-i dă fân.* ZANNE, P. II 489. *Şoarecele nu încape pe gaură şi şi-a legat şi-o tigvă de coadă.* ib. I 661. # *I-a legat băşica de coadă* = l-a gonit din slujbă. ib. I 427. (Despre noapte) *Nu e legată de gard* = va trece, se va sfârşi. ib. III 163. **A lega ceva de gard** = a părăsi. *Bărbate, leagă vornicia de gard, că eu nu mai am parte de tine!* ALECSANDRI, I 695. *A legat cartea de gard.* ZANNE, P. V 146. | Fig. *Las' să leg a mea viaţă de a ta.* EMINESCU, P. 235. | Spec. *A lega via* = a o arăci. COSTINESCU. || (Construit cu „la" şi mai rar, în limba veche, cu „către") A prinde s. a acăţa de ceva. *Aceasta va lega mânzişorul său la buciumul viiecei şi puiulu asineei sale către viţa viiecei.* GCR. I 36. *Să le lege* [*clopotele*]*... la grumazi.* ib. II 213. *Era ascultător... şi bun, să-l legi* (variantă: să-l pui) *la rană.* SANDU-ALDEA, A. M. 180. *Legă boii la iesle.* ŞEZ. I 292. # **A lega pe cineva la gard** = a-l prosti. ZANNE, P. III 162. *Şi la gard că m'ai legat.* HODOŞ, P. P. 46. **A lega la ciochină** = a nu ţinea socoteală de ceva. ZANNE, P. III 110. || Spec. (Marin.) Intrans. *A lega la schelă* = a se opri într'un port (unde corabia se leagă cu parâma de stâlpii cheiului). *1 pol de toată corabiia ce leagă la schelă* (a. 1820, Mold.). IORGA, S. D. XXII 26.

2°. (Despre vorbe, fraze, m. ales negativ) A (nu putea) rosti, a (nu putea) spune, a (nu putea) construi. *De uimire nu putea lega o vorbă.* VLAHUŢĂ, N. 197. *N'a legat nici trei fraze.* REBREANU, J. 16. † **A lega voroavă (vorbă, cuvânt) cu cineva** = a intra în vorbă, a se înţelege. TDRG. *Ştefan... au legat voroave şi cu o samă de boeri din ţară... cuprinzându-i cu jurământ să ţie taina.* LET. I 297. ap. TDRG. *Au legat voroava într'acest chip.* ib. III 32/32.

3°. Trans. şi refl. (Despre lucruri diferite s. care nu stau în nemijlocită apropiere). A (se) uni, a (se) împreuna prin ceva. *Aceste materii nu se pot lega. Varul leagă piatra.* COSTINESCU. *2 roate într'o osie se leagă.* GCR. I 323. *La un semn, un ţărm de altul legând vas de vas se leagă.* EMINESCU, P. 237. *Şoseaua care leagă Braşovul de Sinaia, trece prin Predeal.* | Fig. *Am iubit! auziţi, inimi, cuvântul vostru cel mare... ce vă leagă.* KONAKI, P. 80. *Ceea ce leagă însă într'o intimă unitate împrăştiatele elemente ale acestei procedure analitice, sunt nişte sinteze.* HAŞDEU, I. C. VIII. *Mă leagă prietenia de cineva.* COSTINESCU.

4°. Fig. Trans. A face (cunoştinţă), a începe să ai relaţii (de dragoste) ; a încheia (pace, alianţă) ; refl. a se înfiripa, a începe. *Nici să ne atingem de eale* [de rele], *nici să ne legăm cu cale.* CORESI, EV. 70. *Legă cu dânşii pace.* MOXA, 373/35. *Au început a îmbla şi tractate de pace între Turci cu Nemţii şi cu Leşii, care apoi s'au legat la Carloviţa.* LET. II 48/35. *Iordachi Vornicul au şi legat frăţie cu Bogdan.* ib. II 259/28. *Ascultă dar cum s'a legat acest amor.* C. NEGRUZZI, I 64. *Om lega frăţie de cruce.* EMINESCU, N. 7. *Nici cu Nina nu legase adevărată intimitate.* REBREANU, J. 34. *Poftì pe Făt-frumos ca să vie să lege prietenie.* ISPIRESCU, L. 105. *Ochii şi sprâncenele Fac toate păcatele Şi leagă dragostele.* TEODORESCU, P. P. 301.

5°. Trans. şi refl. (Complinit uneori prin „cu s. în cununie") A (se) uni prin căsătorie, a (se) căsători. *De te legi cu muiare, nu cerca deslegare.* GCR. I 52. *De-ar vroi cu mine fata să se lege'n cununie.* ALECSANDRI, P. III 236. *Lumea... Desfăcut-a doi drăguţi Şi legat-a doi urîţi.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 176. *Ce a legat Dumnezeu, omul să nu deslege.* ZANNE, P. VI 661. | (Pronominal) *A-şi lega capul* = a se însura (ZANNE, P. II 48, HERZ.-GHER., M. VII 7) ; p. ext. a-şi lua belea, necaz pe cap. *Ei nu-i da inima să-şi lege capul cu nici unul din peţitorii ce veneau să o ceară.* ISPIRESCU, L. 386. *Te jălese... că ţi-ai legat capul cu o minunăţie ca aceasta, care ţi-au făcut atâta scârbă.* SBIERA, P. 110. *Nu-mi lega, maică, lumea Cu cine nu mi-i voia.* SEVASTOS, P. P. 46.

6°. Refl. (Construit cu „de") A se simţi atras de ceva, a avea interes pentru ceva, a se îndeletnici cu ceva. *Aşa şi Zachei cămătniciia lăsă, de carea se legase.* CORESI, EV. 454/22. *În loc să mă leg de sapă* (= să mă ocup cu lucratul pământului), *Eu duceam murgul la apă.* ALECSANDRI, P. P. 254. || (Subiectul e o fiinţă, un sentiment, o boală ; obiectul e o fiinţă) A nu mai părăsi pe cineva, a se ţinea scaiu de cineva, a stărui mereu pe lângă cineva, a nu-i da pace, a plictisi pe cineva (căutându-i ceartă) ; a se agăţa, a se alega ; a persecuta. *Cela ce să va lega de vre un om, zicând că-i iaste datoriu...* PRAV. 146. *De ce te legi de oameni şi de cusurul lor?* I. NEGRUZZI, II, 75. *Supărat la culme, se leagă de Pavel, să-i facă altele* [alte ciubote] *în locul acelora.* CREANGĂ, A. 105. *Nu eu m'am legat de tine, ci tu te-ai legat de mine.* SLAVICI, N. II 303. *Leagă-te de fată-ţi, ce te legi de mine?* COŞBUC, F. 105. *Ce te legi de capul mieu?* CONTEMPORANUL, I 852. *De mine care se leagă, Sângele'n trup i se'ncheagă.* ALECSANDRI, P. P. 131. *Somnu de ochi leagă-mi-să.* ALEXICI, L. P. 38. *De cine doru se leagă Nu se face om de treabă.* HODOŞ, P. P. 37 (cf. id. ib. 38). *Acestea* [picăturile] *bându-le, nu să va lega de tine nici o vrăjitură.* RETEGANUL, P. IV 56. [*Dragostele*] *de voinic tânăr se leagă.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 17. *De moşnegi* [Samca] *nu se leagă aşa de uşor.* MARIAN, NA. 28. *Se leagă de el ca boala de om sărac* (ZANNE, P. II 497) s. *ca orbul de gard* (ib. II 664). || Trans. *A-şi lega gura de cineva* = a calomnia. CIAUŞANU, V.

III. *Legarea* se face spre a imobiliza pe cineva s. a fixa ceva locului.

1°. Trans. (refl. = pasiv) A reduce posibilitatea de mişcare a unui animal trecându-i pe după o parte a corpului (gât, picior, coarne) o frânghie (lanţ, etc.). *Legându-le* [*caprele*] *cu o frânghie, să le sloboadă înlăuntru* [*în ogradă*]. DRĂGHICI, R. 100. *Vorba ceea: leagă calul unde zice stăpânul.* CREANGĂ, P. 224. *Boul se leagă de coarne şi omul de limbă.* BARONZI, L. 57. *Îl rugă să-şi lege ogarul.* ISPIRESCU, L. 296. *Vita se leagă cu sfoară, Tu m'ai legat cu gurişoară.* BIBICESCU, P. P. 50. *Ş'o legat murgu'n pripon.* ŞEZ. I 165. *Nu mă leagă ca pe bou... Ci mă leagă cot la cot.* ib. I 76 (cf. ib. IV 135). # *Şi-a legat calul* = s'a aşezat, s'a liniştit. ZANNE, P. I 359. *Şi-a legat măgarul* (s. *samarul*) = a dobândit stare. id. ib. I 535, 642.

2°. P. anal. (Complementul e omul) A imobiliza pe cineva cu ajutorul unei frânghii s. lanţ (pus în jurul mânilor s. picioarelor), a pune în fiare, în lanţuri, în cătuşi, a înlănţui, a fereca, a încătuşa. *Dzise se-lu leage cu doao lanţure de fer.* COD. VOR. 34/9. *Nu poate nime să ucigă furul, când poate să-l leage şi să-l aducă la giudeţ.* PRAV. 474. *Aflându-i dormind,... au năvălit de i-au prins pre toţi şi au început a-i legare.* LET. II 339/37. *O prinsăi de părul capului şi o legai şi o ferecai şi închipuiu a o bate.* GCR. II 171. *Îl legară cu ştreanguri şi îl târîră.* id. ib. I 359. *Unii periră, alţii şi vii s'au prins, şi-i legară Grecii.* HERODOT, 511/25. *Mă lega vârtos de coate.* ALECSANDRI, P. P. 266. *Leagă pe Decuseară cu mânile'n spate.* RE-

TEGANUL, P. III 43. *Turcii peste tine-or da, Păgâneşte te-or lega.* ŞEZ. I 108. *Se leagă bolnavul de picioare.* ib. I 251.. # *A lega pe cineva de mâni şi de picioare* = a-i zădărnici mişcările, a-l imobiliza. ZANNE, P. II 261. *Măritişul te leagă de mâni şi de picioare.* ib. IV 444. | Loc. adv. **A lega bute** (ib. V 106), s. **burduf** (ib. III 488), s. **fedeleş** (ib. III 549, IX 234), s. **cobză** (ib. IV 309) **pe cineva** = strâns.

3°. Trans. (Complementul e o parte a corpului) A imobiliza cu ajutorul unei legături. *Deaci luo brâul lu Pavel şi-ş[i] legă picioarele sale şi mărule* (mânile). COD. VOR. 27/4. *Săcuii le legară mânile la spate.* BĂLCESCU, M. V. 393/25. *Îi lega braţele'n cruci.* ALECSANDRI, P. P. 135. *Să-l lege cot la cot cu lanţuri.* ISPIRESCU, U. 88. *Îl legă cot la cot de un copac.* FUNDESCU, L. P. I 103. # *Vitelor care treieră nu li se leagă gura* = cel ce munceşte la altul să se folosească şi el de roadele muncii. ZANNE, P. I 692. *Nu lega gura boului la vreme de păşune* = nu lăsa flămând pe cel ce-ţi munceşte. id. ib. I. 328. # **A lega limba** (s. **gura**) **cuiva** = a-l opri să vorbească, a reduce la tăcere. ZANNE, P. II 228, RETEGANUL, P. I 18. *Vreau să-ţi leg limba printr'o încredere fără margini.* I. NEGRUZZI, VI 38. *Astfel ea a legat gura vecinilor.* GOROVEI, CR. 33. || Refl. (Neobişnuit) † A se agăţa, a se prinde (în cursă). *În cursa aceasta ce ascunseră legă-se piciorul loru.* PSALT. SCH. 13/8. || Fig. **A i se lega limba** (s. **picioarele**) = a i se paraliza limba (s. picioarele), a amuţi, a nu mai putea vorbi. *Grăind bolnavul şi vrând încă să mai grăiască, de i se va lega limba tăindu-i-să cuvântul, nici cele ce au grăit mai înainte nu să ţine în seamă.* PRAVILA (1814) 129. *Mă îngân pentru că mi se leagă limba când te văd... Dragostea mă gângăveşte.* ALECSANDRI, T. 903. *Miroşi a vin, domnul meu, şi ţi se leagă limba.* id. ib. 1632. *Nu-ţi aflu nume... limba'n gură mi se leagă.* EMINESCU, P. 188. *Mânele să-i secе, Limba să i se lege.* MARIAN, V. 140. *Picioarele mi se leagă, Ori de frunză, ori de iarbă, Ori de tine, mândră dragă.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 10.

4°. Fig. trans. (refl. = pasiv) A paraliza (prin farmece), a vrăji (**PĂCALĂ, M. R. 140**), a fermeca, a face (A III 3°), (spec. pe un bărbat) a-l face impotent. *Cela ce va lega nunta, ce să dzice, pre mire să nu să împreune cu nevasta-şi...* GCR. I 116. *Cela ce... leagă bărbatul şi muiarea să nu se împreune.* id. ib. I 162. *Femeia care vrea să lege pe bărbat, prinde un rac viu...* GRIGORIU-RIGO, MED. I 98. *Amorul... simţirile mi-a legat.* PANN, E. I 11. *Te leg* [Satano] *cu numele Domnului nostru... să n'ai putere a te apropia de casele robilor lui Dumnezeu...* MARIAN, NA. 29. *La sămănat să nu mergi înainte de răsăritul soarelui, că se leagă (vrăjeşte) grâul şi nu răsare.* COM. SĂT. V 32. | (Complementul: o vrajă, un farmec, un fapt) A împiedeca să se producă. *Mai face un nod în cornul testemelului, de leagă faptul.* SEVASTOS, N. 50. (Complementul: ploaia) A atrage la sine şi a nu-i da drumul până la momentul oportun. *Nu mai sunt păduri cari să lege ploaia şi s'o trămită la vreme de trebuinţă.* SEVASTOS, N. 332/27. *Când nu ploaă, să furi tiparele ţiganilor cu care fac cărămidă, şi să le arunci, căci ei leagă ploile.* GOROVEI, CR. 275. *Ceea ce femeia leagă, nici dracul nu desleagă.* ZANNE, P. II 148. (Complementul: un drum, o călătorie) A împiedeca, a zădărnici, a opri. *Marea s'a tulburat şi drumul lor li s'a legat.* SEVASTOS, N. 131, ap. TDRG.

5°. † Trans. A opri, a interzice; a desfiinţa (printr'un ordin, decret, lege, etc.). *Au făcut sfat... să lege văcăritul, să nu mai fie într'acest pământ.* LET. III 238.

6°. † Trans. (refl. = pasiv) A stabili, a hotărî (m. ales o dare), a fixa, a institui, a impune; a decreta, a dispune ceva. *Au tocmit să dea dare mai multă pre an, de cât cum legase să dea Leon.* CANTEMIR, HR. 357. *Multe obiceiuri bune au legat şi aşezat în ţară.* URICARIUL, I 47/86. *De acum înainte toţi streinii după tocmala şi aşezarea ce s'au legat cu acest testament să urmeză.* ib. II 31/15. *Ca să nu deie pricină ţiganilor a ieşi din robie cu această pricină, s'au legat plată grea.* ib. IV 403/14. *Prin acest... hrisov hotărîm şi legăm ca de acum înainte ţiganii..., danie de către Domni să nu-i mai dea.* ib. I 285/30. *Zic că au legat* [Petru Vodă] *bir să dea Turcilor.* MAG. IST. I 104/28. *Au legat să le dea Podolia Cameniţii.* ib. II 12/21. *Dajdea care atunci s'a legat a fi pe an cincisprezece mii.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 255/31. *Metoch de aci 'nainte nici o dată legăm să nu fie.* ODOBESCU, I 433.

7°. P. ext. Trans. (Complinit, uneori cu: „prin s. cu jurământ", „cu porunca, cu cuvântul") A obliga, a îndatora, a constrânge pe cineva. LB. *Giurământurile sale îl leagă către acea cu amăruntul păzire a legilor.* URICARIUL, VIII 125/6. *Pot să le dea* [locurile]..., *făr de a lega pe cel ce i-au dat locul, ce se plătească stăpânului ţărei pentru loc...?* ib. XI 262/11. *Să cunoască sfânta lege despre câte ne-a legat.* PANN, Ş. I 50. *Arvuna te leagă şi plata te scapă.* ZANNE, P. V. 17. || Spec. (Transilv.) A pune zălog, a amaneta. LB. || Refl. A se obliga, a se îndatora, a-şi lua angajamentul, a se angaja; a se înţelege, a conveni; a face rămăşag. Cf. LB. *Pentru vreo nevoie cine se leagă el are mai apoi şi slobozire.* CORESI, EV. 99/33. *Se legă la un cuvânt cu Ţarul Moscului.* LET. II 300/31. *Supt groaznic giurământ a se lega le căuta.* CANTEMIR, IST. 124. *Cu mare ocara împăraţiii s'au legat încă şi dare pre an să le dea.* id. HR. 337. *M'am legat a face toate, Ca din iad s'o putem scoate.* GCR. II 193. *Naşul este înfăţoşitorul unei fiinţe nevinovate şi curate, cu care se leagă a fi rudă în Hristos.* MARCOVICI, D. 191. *Mă leg ca să te vindec fără nici o băutură de doctorii, şi fără nici o unsoare de alifii.* GORJAN, H. I 46. *Să logodiră şi... straşnic s'au legat Ca nici el să se însoare, nici ea să ia alt bărbat.* PANN, E. III 120. *Le scrisese... ca să vie, legându-se prin cele mai mari jurăminte că nu le va face nimică...* C. NEGRUZZI, I 159. *Giupânul Arvinte se leagă cu giurământ de afurisenie.* ALECSANDRI, T. 830. *Cel ce garantează o obligaţiune, se leagă către creditor de a îndeplini însuşi obligaţiunea pe care debitorul nu o îndeplineşte.* HAMANGIU, C. C. 413. *Către noi că te-ai legat...* [*pe Stanca*] *S'o aduci la frăţiori.* ALECSANDRI, P. P. 153. *Se lega că el poate să-i cureţe câmpiile numai într'o singură zi.* ISPIRESCU, L. 42. — *Te legi că mă vei chiema?* — *Mă leg.* RETEGANUL, P. I. 57. *Împărate, mă leg eu să-ţi aduc bucurie în casă.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 88. | Spec. (Despre căluşari) A se angaja (în baza unui jurământ) înrolându-se. *Atunci se leagă (jură) căluşarii.* MUSCEL, 64.

8°. (Mai ales absolut şi în opoziţie cu *deslega;* în sens bisericesc) A impune cuiva anumite obligaţiuni morale, a opri pe cineva de la anumite lucruri. *Puternici era apostolii a lăuda şi a blăstăma şi a lega şi a deslega.* GCR. I 183. *Pohteaşte Papa... să dezleage şi să leage şi să schimbe din dogme.* ib. 328. *Să legi cele ce se cade a lega.* URICARIUL, X 270/19. *Îţi vestesc În numele puterii ce am de a lega Şi de a deslega, iertarea tuturor Păcatelor făcute.* I. NEGRUZZI, VI 619.

IV. *Legarea* se face prin înfăşurare.

1°. Trans. (Complementul: omul s. o parte a corpului lui) A înfăşura, a înveli spre a acoperi s. spre a feri; refl. (subiectul: omul) a se înveli, a-şi înveli o parte a corpului. *Să-ţi leg ochii şi urechile c'un ştergar.* CREANGĂ, P. 57. *Se legă cu maramă la cap.* ISPIRESCU, U. 71. *Ochii că i-au legat...* ŞEZ. I 77. *Fetele se leagă una pe alta la*

ochi. ib. I 145. *Să te legi cu un tulpan la gât.* GOROVEI, CR. 65. **A lega la ochi pe cineva** (s. **a-şi lega ochii**) = a (se) amăgi, a (se) prosti; a fermeca. ZANNE, P. 354, HERZ-GHER., M. VII 7. *Pe mine n'ai de ce să mă legi la ochi.* V. I. POPA, V. 88. | Spec. Trans. (Despre mireasă) A înveli. H. II 32. *Aduc nunii ca să lege mireasa.* SEVASTOS, N. 333. *Badea'n cap nu m'o legat* (= nu m'a luat în căsătorie). JARNÍK-BÂRSEANU, D. 142. *Fata de om bogat... Îşi leagă capul cu un cindeu* (= ştergar) *Şi zice c'o doare rău.* RETEGANUL, TR. 148. *Ş'o legat capu'* (= s'a măritat) *cu un beţiv.* HERZ.-GHER., M. VIII 7.

2°. (Despre o parte bolnavă a corpului s. o rană; p. ext. despre fiinţa bolnavă s. rănită) A bandaja, a pansa, a obloji. Cf. LB. *Şi-i va lega ranele lui.* CORESI, EV. 71/30. *Îl legă la bubă şi ursul plecă mormăind.* ISPIRESCU, L. 326. *Udă cârpa'n apă rece, Te leagă la cap şi-ţi trece.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 14. *Fiecare se leagă unde-l doare.* BARONZI, L. I 57. *Unde-o doare şi unde-o leagă!* se zice când cineva nu te înţelege şi vorbeşte de altceva. ZANNE, P. II 549. | Fig. A alina, a vindeca (o durere). *Vendecă frâmţii cu îrema şi leagă frâmturile lor.* PSALT. SCH. 303/10. *Mi-e de necazul meu Că trebui să-l leg mereu.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 394. (Absolut) *Pe cine-l doare, leagă.* ZANNE, P. II 550.

V. Fig. 1° Absolut (Despre plante) A trece din starea de înflorire la rodire; spec. (despre varză) a-şi forma căpăţâna (PONTBRIANT). *Frunza se desvăluia, floarea se deschidea, poama lega.* CANTEMIR, IST. 126. *Ploaia e... de lipsă cucuruzului... când răsare, leagă, şi face grăunţe.* ECONOMIA, 40. *Florile* [napilor] *leagă mai bine.* I. IONESCU, C. 86. *Pomul înflori mai frumos şi legă mai mult.* ISPIRESCU, L. 82. [Fasolea] *se suie până la un loc Şede'n loc şi leagă bob.* TEODORESCU, P. P. 276. *Daca va fulgera,... nucile nu vor lega.* GOROVEI, CR. 238. *Când păpuşa începe să se ivească, se zice că popuşoiul dă sau sloboade (lasă) păpuşoi, ori că leagă sau împăpuşează.* PAMFILE, A. 88 (cf. id. ib. 169). [Haturile] *trebue să fie cu totul închise spre a nu îngădui curpenilor să se întindă la vecini, să lege şi să facă deci pepeni acolo.* id. ib. 176. | P. anal. (Despre lupoaică) A concepe, a prinde. *Se ştie că lupii nu leagă, şi deci nu se pot prăsi până când nu mănâncă vreun cărbune din vatră...* id. S. T. 116.

2°. Trans. şi refl. (Despre un sos, zahăr ars s. dulcеţuri) A se face consistent, a (se) întări, a (se) învârtoşi, a (se) solidifica. *Trebue să se bată acest sos până să se lege.* COSTINESCU. || Fig. Refl. (Despre fiinţe) A se întări, a deveni vânjos.

[Adjective: **legát** (cu negativul **nelegat**), **-ă.** (Ad B. I. 2°) *Beşici mari de steclă la gură legate cu pergament.* EMINESCU, N. 56. *În sacul legat nu ştii ce-i legat* se zice despre o femeie însărcinată, ce nu ştie dacă naşte fecior s. fată. ZANNE, P. III 349; (ad B. I. 3°) *Căruţe... legate în fer.* I. IONESCU, D. 297. *A avea inima legată cu curele* = a fi tare la inimă. ZANNE, P. II 204. *Vieaţă legată cu aţă* se zice despre traiul rău; despre omul ce-i gata să moară de slab. ib. II 801; (ad B. I. 4°) *Au mers... în cetatea Sucevii... cu tabără legată.* LET. III 19/2; (ad B. I. 5°) *O carte... legată cu piele.* EMINESCU, N. 44; (ad B. II. 1°) *Să-l târâe... legat de-a-calului meu coadă.* COŞBUC, B. 15. *Par'că l-a ţinut legat de scaun* = despre cel ce stă pe capul nostru şi nu mai pleacă. ZANNE, P. III 368. (Fig.) *Îs legată de casă* = nu sânt liberă. HERZ.-GHER., M. VII 7. *Slujba îl ţine legat la Bucureşti.* PONTBRIANT. # *A umbla cu ciolane legate de* (s. *la*) *gât* = a înnebuni de tot. ib. II 787, III 525; (ad B. II. 3°-4°). *Acmu eu legatu-s cu duhul... întru Ierusalim.* COD. VOR. 19/12. *Legat fiind în dragoste cu Pavel...* MINEIUL (1776) 110 2/2. *Mă ştiam că sânt legată mai cu prietenie şi cu inimă curată Cătră omul ce... mă iubeşte.* KONAKI, P. 82. *Cu veşnicia sunt legat, Ci voi să mă deslege.* EMINESCU, P. 269; (ad B. III. 1°) *Cât veţi afla o asină legată şi mândzul cu ea, deslegaţi-o.* GCR. I 232; (ad B. III. 2°) *Eu nu numai legatu se fiiu, ce şi se moriu gata sântu.* COD. VOR. 28/2. *Şi de-l va slobodzi cându-l va ţinea legat, acelu să să cearte ca un tălhariu.* PRAV. 1207. *Deschizând ochii, se văzu legat cobză.* ISPIRESCU, U. 63. *Să mă bage în robie, nelegat, nevinovat?* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 101. *Omul fără boi e ca robul legat de mâni.* ZANNE, P. I 329; (ad B. III. 3°) *Şi ieşi mortul, legat mâinile şi picioarele.* CORESI, EV. 96/22. *Boul nu treieră cu gura legată.* ZANNE, P. I 328. # *A avea (a fi cu) mânile legate* = a nu avea libertatea (în urma unor angajamente luate) de a face un lucru. ZANNE, P. II 260. *A fi cu gura (s. limba) legată* = a nu putea vorbi, a fi redus la tăcere. *De n'ar fi limba legată la vite, multe ne-ar spune.* I. IONESCU, C. 229; (ad B. III. 4°) *Femeia care a pierdut... trebue să fie de cineva legată.* MARIAN, NA. 74. *Desnoadă cheutorile cămeşii... să nu-i fie cununia legată, înnodată.* id. ÎN. 263. *Unele* [comori]... *sunt legate, blăstămate, vrăjite, ca nimănui să nu-i priească.* PAMFILE, COM. 10. *Ploile sunt legate de oameni.* id. V. 125; (ad B. III. 5°-6°) *Cini s'ar ispiti den fraţi..., Să fie legatu şi blăstămatu de 318 ot*[e]*ţi.* IORGA, S. D. XI 282. *Posturi ce sântu poruncite şi legate.* GCR. II 28. *Mâne-i sărbătoare, este zi legată.* CONTEMPORANUL, III 554. *Şi-a făcut bietul clăcaş multe zile din slobode „legate", adecă de sărbătoare.* ŞEZ. V 79. *Vinerea, Joia-s legate, Nu lucrez, că fac păcate.* ib. XII 33. *Ziua aceasta nu este serbătoare legată* (= cu cruce la calendar. PAMFILE, J. I), *ci numai zi însemnată pentru prăznuire.* MARIAN, SE. II 39. *Femeile ...ţin acest post „nelegat la carte", adică neporunci de biserică.* PAMFILE, S. T. 48; (ad B. III. 7°) *Legat* = obligator. ANON. CAR. *De vor fi... logodiţi, sau într'alt chip legaţi cu cuvântul şi făcuţi tocmală, aceştia să nu să cearte.* PRAV. 861. *Fiind ...legaţi cu bir şi cu tocmele supt apărarea Turcului, ...petrecea în ţara lor.* LET. III 39/21. *Li se dă... obicinuitul bacşiş, după cum sânt legaţi la izvodul Visteriei.* ib. III 306/27. [Un] *călugăraş oarecare... fusease legat pentru poveastea posloşaniii.* DOSOFTEIU, V. S. 67. *Fieştecare mazil... să fie legat şi cu dajdiea la tabla ţinutului.* URICARIUL, IV 84/23. *Sandului i-au fost de zălog... cu zapis... pentru o pungă de bani, şi cu dobândă legaţi din zăce 12 pre an, neguţitoreşte.* ib. XXII 362.; (ad B IV 1°-2°) *Călător cu şal la cap legat.* ALECSANDRI, P. I 61. *Cap legat, inimă 'ncinsă, Şi de minte necoprinsă* = femeia fără minte şi fără judecată. ZANNE, P. II 38. *A visat că s'a'nghimpat Şi umblă la picior legat* se zice despre leneşi. ib. II 805. *Văzut-ai mâţă legată la cap şi om cu minte când îi beat?* ib. III 465. # *A fi cu ochii legaţi* = a nu-şi da seama de ceea ce se petrece în jur. ZANNE, P. II 363; (ad B V 2°) *Nu-s destul de legate dulcеţile.* ALECSANDRI, T. 323. *Altul mi-am căpătat mai voinic şi mai legat, Nu ca tine-un deşelat.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 235; — **legătór, -oáre** = care leagă ceva s. pe cineva LB. (Ad A I 5°) *Prin d*[*u*]*mnezeesc ajutoriu mă aflu aceştii cărţi legătoriu.* IORGA, S. D. XIII 74; (ad A III 8°) *Pre pământ am ispravnici legători şi deslegători.* VARLAAM, C. 266-1; (adesea substantivat) **legătór** s. m. (cu femininul **legătoreásă** s. f.) = cel care leagă snopii de grâu la secerat (COSTINESCU); cel care leagă o bute (LB.); *legător de cărţi* = care leagă cărţile (ca profesiune). **Legătoáre** s. f. (plur. *-toare*) = femeie care leagă; (plur. *-tori*) lucru s. unealtă cu care se leagă ceva s. cineva (LB., ŢIPLEA, P. P.); spec. mănunchiul de spice cu care se leagă snopii, cujba cu

care se leagă o sarcină; inelul de metal cu care se înțepenește coasa în toporâște; fâșia s. ața cu care se leagă ciorapii, jartieră (GOROVEI, CR. 845); bandă, fâșia de pânză cu care se leagă un mădular bolnav s. o rană, pansament, bandaj, cataplasmă; bucată de stofă care se leagă la gât, legătură, cravată, șal; prosop cu care se înfășoară pe după gât și subțioară, la nuntă, rudele mirelui și ale miresei (ARH. FOLK. II 98); basmaua (H. V 5, 72) ce se leagă la cap, horbotă (PAMFILE, I. C. 364); lanț, cătușă cu care se leagă cineva ca să nu poată fugi; (Dulgh.) partea căruței numită și coardă (IV 2°) (H. X 539); căpriorul (la casă). (Ad. B I 1°). *La noi să obicinuește a se lega snopii cu legătoare făcute din paile cu spice cu tot a holdei ce să săceră.* I. IONESCU, C. 125. *La secerat, din loc în loc, se lasă vetrișoare pentru făcut legători.* ION CR. III 226. *Snopii sunt deslegați din legători.* PAMFILE, A. 203. *Pânea albă când se seceră se pune în mănunchiu pe legătoare.* C. C. II-III 155; (ad B I 3°) ION CR. III 226; (ad B II 1°) *Cei doi căpriori se mai zic și legători.* DAMÉ, T. 93; (ad B IV 1°) *Vezi lângă dânsul pe domnii cei cu legătoare albă? Aceia sunt advocații...* I. NEGRUZZI, I 213. *O legătoare lată îi păzește gâtul și pieptul de răceală.* ib. 288. *Alții au cămașă scrobită, guler călcat și legătoare de mătase la gât.* SLAVICI, N. II 260. *Cine simte vr'o duroare Poartă floare'n legătoare.* BARONZI, L. 49. *Se mai fac un fel de legători și doftorii... și apoi se leagă cel bolnav la șeale și împrejurul pântecelui.* LEON, MED. 152; — (cu derivatele:) **legătorie** s. f. (complinit uneori prin *de cărți*) = atelierul s. (mai rar) meseria legătorului de cărți (MOLIN, V. T. 40); (în argot) razie (VASILIU, GR. S. VII 118); — **legătoreásă** s. f. = lucrătoare într'o legătorie; (în descântece) femeie care leagă prin farmece, vrăjitoare. *Legătoria ziarului Universul caută bune lucrătoare legătorese.* UNIVERSUL, 15 Ianuarie 1931, (Mica publicitate). *Fermecătoreasa, Legătoreasa, care leagă Și nu mai desleagă.* GR. S. VI 116, cf. PĂSCULESCU, L. P. 118. || Abstracte: **legáre** (cu negativul **nelegare**) s. f.; (ad B III 2°) *Toți — amu derepții și sfinții pare-le ca o legare* (=robie) *această viață ce e întru trup.* CORESI, EV. 581/1. *Legarea cea nedezlegată ea țesetura păianjenului o au rupt.* MINEIUL (1776) 46²/2; (ad B III 4°) *Legarea ploii se face înfigând un topor cu leafa în pământ când plouă tare.* H. II 37, cf. II 92, 247, IV 92; (ad B III 7°) *Înrolarea sau legarea călușerilor se face în modul următor:...* PAMFILE, S. V. 59; (ad B IV 1°) *Legarea rănilor.* BIANU, D. S.; — **legát** (cu negativul **nelegat**) s. a. = acțiunea de a lega. (Ad. B I 1°) *După topirea omătului, se începe legatul lemnelor.* POPOVICI-KIRILEANU, B. 64; (ad B I 3°) *Legatul carelor.* H. II 63; (ad B I 5°) *Această sfântă Păucenie am cumpărat eu... și am dat pentru legat patru zloți.* IORGA, S. D. XIII 172; (ad B II 6°) *Adăpații și legații duhului sfânt nu cu vreo silă și nevoie ținuți sânt.* CORESI, EV. 99/33; (ad B III 2°) *Nebun de legat* = fr. un fou à lier. COSTINESCU. *Legatul ploilor.* ION CR. II 271; (ad B III 1°) *Și rabdă, nevastă, cum îți rabd eu ție, C'astfel ne e legatul* (= învoiala). PANN, P. V. II 101; (ad B IV 1°) *Nevestele își leagă peptenul cu o cârpă frumoasă... și o înoadă dinapoi așa, că cornurile cârpei să spânzure frumos resfirate pre spate în forma aripilor și cozii unei paseri sau a unui fluture și aceasta să zice legat.* LIUBA-IANA, M. 22; (ad B IV 2°) *Legatul bobului și a popușoilor.* I. IONESCU, C. 102. *Înflorirea și legatul hrișcăi se prelungește mult timp.* ib. 168; — **legământ** s. a. și **legătúră** s. f. v. c. | Compus: **leăgă-fórma** s. f. = (Tipogr.) paginile s. spalturile de zaț terminate și corectate, gata pentru trimis la mașină. MOLIN, V. T. 40.]

— Din lat. **lĭgo, -are,** idem (Pentru sensul B III 7°-8° cf. compusul *obligo, -are).* Cf. aleg, culeg; legătură, legământ, legău, legătui; deslega.

LEGÁ vb. I³ (Jur.). *Léguer.* — Trans. A lăsa prin testament, a hărăzi înainte de moarte. [Ind. prez.: *leghez* și (neobișnuit) *leg.* | Adjectiv: **legát, -ă** = lăsat ca moștenire prin testament. *Legatarul singular nu va putea intra în posesiunea lucrului legat.* HAMANGIU, C. C. 899. | Abstracte: (rar) **legáre** s. f., (de obiceiu, după lat. *legatum)* **legát** s. a. (Jur.; cu plur. *-gate,* vechiu *-gaturi)* = avere lăsată prin testament în folosul unui individ s. a unei colectivități, darul făcut prin testament, danie, hărăzire (STAMATI); p. ext. dispoziție testamentară prin care cineva lasă cuiva ca moștenire (o parte din) averea sa. *Legat să zice darul cel cu diiată, sau cu deosebită însemnare dăruit după moarte.* CARAGEA, L. 78. *Afară de câteva legaturi ce cucoana Nastasia voia să lase pe la spitaluri și biserice, toată averea ei era să o moștenească Catincuța.* I. NEGRUZZI, I 131/8. *Respectul ce datorăm ctitoricești legaturi.* ODOBESCU, II 37/28. *Proprietatea bunurilor se dobândește și se transmite prin succesiune, prin legate, prin convențiune.* HAMANGIU, C. C. 644. *O să-mi las toată starea ție prin legatul meu.* PANN, P. V. II 59. *Legatul universal este dispoziținea prin care testatorele lasă după moarte-i la una sau mai multe persoane universalitatea bunurilor sale.* HAMANGIU, C. C. 888; — (forma latinească) **legátum** † s. a. *Legatum, adică danie după moarte.* PRAVILA (1814) 25; — **legátă** † s. f. *Au luat legata, adică danie după moarte.* PRAVILA (1814), 155].

— *N.* după fr. (lat. **lego, -are).**

LÉGĂ s. f. v. **leghe.**

LEGĂDUÍ vb. refl. IV³ } v. **legătui.**
LEGĂDUIÁLĂ s. f. }

LEGĂIÓR s. a. v. **leagăn.**

LEGÁL, -Á adj. și adv. *Légal. Légalement.* — Adj. Care urmează legea, lucrează s. e în spiritul legii, după pravilă; conform s. potrivit cu legea; îngăduit, admis de lege; rezultând din lege; legiuit, † pravilnic. COSTINESCU. *Ardelenii neavând ființă legală, nu aveau nevoe de a se ține de tradiția politică a vremii.* RUSSO, S. 82. *Statul român se frământă ca să ajungă la o soluțiune legală a conflictului.* ODOBESCU, III 471. *Băieții... în vârsta legală se trimit dinaintea tribunalelor.* MAIORESCU, D. V 488. *Ipoteca legală este aceea care ia naștere în virtutea unei dispoziținni speciale a legii.* HAMANGIU, C. C. 1749. *Forma face lucrul legal; dreptul îl face legitim, puterea îl face licit.* COSTINESCU. *Medicină legală* = medicina aplicată în justiție. || Adv. *Lucrează legal.* [Plur. *-gali, -le.* | Negativul: **nelegal, -ă** adj. și adv. = ilegal. *A fost achitat de Curtea de apel..., care a recunoscut perchiziția nelegală.* MAIORESCU, D. II 41. *Tăierea a fost o ispășire, dar o ispășire în forme nelegale, fără vădirea vinovăției și lumina judecății.* IORGA, L. I 226. | Familia: (fr. *légalement)* **legalménte** (franțuzism învechit) adv. = (în mod) legal, după lege, după pravilă. COSTINESCU. *Activitatea judecătorilor... trebue cântărită cu ora, nu cu ziua, stabilindu-se și un număr minimum de ore, datorit legalmente.* UNIVERSUL, a. 1933; cf. MAIORESCU, D. III 476; — (< fr. *légalité)* **legalitáte** (cu negativul **nelegalitate)** s. f. = caracterul unui lucru

sau al unei fapte legale; d r e p t a t e. *Au hotărît să nu iasă din legalitate.* URICARIUL, X 5/6. *Iată în ce duh de legalitate petiția fu formulată.* ib. X 12/2. *Mi-am îndeplinit amândouă datoriile ce le aveam, de a vă dovedi... legalitatea propunerii mele.* MAIORESCU, D. I 106.]

— *N.* după fr. Cf. dubletul l e a l.

LEGALITÁTE s. f. v. **legal.**

LEGALIZÁ vb. I[a]. (Jur.) *Légaliser.* — T r a n s. A da unui act (prin aplicarea pecetei și a iscăliturii) putere legală, a întări un act potrivit dispozițiunilor legii (COSTINESCU); cf. a u t e n t i f i c a, a d e v e r i, c o n f i r m a. *În Ardeal notarii publici legalizează actele; în Vechiul Regat grefa tribunalului.* [A d j e c t i v: **legalizát** (cu negativul **nelegalizat**), **-ă** = învestit cu puteri legale. *Copie legalizată.* URICARIUL, XI, 322/2. *Un testament nu poate fi revocat,... decât printr'un act legalizat de tribunalul competinte.* HAMANGIU, C. C. 920. | A b s t r a c t e: **legalizáre** (cu negativul **nelegalizare**) s. f. *Numeroase articole coprind această simplă legalizare a faptelor.* MAIORESCU, D. IV, 561; — (învechit, după fr. *légalisation*) **legalizáție, legalizațiúne** s. f. = legalizare.].

— *N.* după fr.

LEGALIZÁȚIE s. f.
LEGALIZAȚIÚNE s. f. } v. **legaliza.**

LEGALMÉNTE adv. v. **legal.**

LEGĂMÂNT s. a. 1°. *Lien.* 2°. *Relation.* 3°. *Pacte, convention.* 4°. *Engagement.* 5°. *Obligation.* 6°. *Charme, sort.* — Întrebuințat mai mult de scriitorii vechi și de popor, e înlocuit azi în cea mai mare parte prin neologisme.

1°. Ceeace servește spre a lega, a uni, a strânge ceva, l e g ă t u r ă (III 1°). LB. *Suvenirea lor nu este cel mai slab legământ ce strânge inima mea de patrie.* ODOBESCU, II 270. *Cu lațuri fermecate Ne prinde'n legăminte.* GORUN, F. 49.

2°. Raport, relațiune. *Cu cine să presupunem că va avea legăminte intime?* C. NEGRUZZI, IV 75.

3°. Acord, convenție, pact, înțelegere. *După legământul ce făcuse cu Romanii, jeluindu-se că li să dă mai puțin decât le era tocmala,... s'au dus.* CANTEMIR, HR. 209/33. *Îndestule... sânt temeiurile voastre spre a ne lepăda de acum de ori ce vechi legăminte cu fățarnica și barbara putere turcească.* ODOBESCU, I 452, *Ciocoiu pribeag, adus de vânt, De ai cu iadul legământ Să-ți fim tot câni, lovește'n noi.* COȘBUC, F. 31. *Slăbiciunea noastră ne silise să facem legământ de alianță.* KIRIȚESCU, R. 18. *O făcut legământ cu dânsu ca să-i vândă casa. A făcut legământ cu dracu.* HERZ.-GHER., M. VII 9.

4°. Promisiune solemnă, angajament; îndatorire, l e g ă t u r ă. *N'a putut să-și îndeplinească legămintele ce au făcut către Măria ta.* ISPIRESCU, L. 219. *Jumătatea de om... uitase de legământul ce-l făcuse.* FUNDESCU, L. P. 85. *Mai legământ decât cuvântul omului de cinste, se poate?* CONV. LIT. XLIV/II 76.

5°. Obligațiune, întocmire (impusă de o autoritate s. de un principiu moral), a ș e z ă m â n t, l e g ă t u r ă (III 7°). *Noi pentru această dare și de legământul ei la istoricii grecești nu aflăm.* CANTEMIR, HR. 357/23. *Voi, coruri, pornit-ați cântarea a spune Ce glasuri de îngeri făceau să răsune În noaptea când nou legământ ni s'a dat?* GORUN, F. 33.

6°. Vrajă, farmec, legătură (III 9°). *Acelui spirit i se lasă comoara în samă, și această lăsare am putea-o numi legământ, ursire, blestem, vrajă, închinare.* PAMFILE, COM. 12.

[Plur. *-minte* și (vechiu și pop.) *-mânturi.* CANTEMIR, HR. 23/13, HERZ.-GHER., M. VII 9.].

— Derivat din **lega,** prin suf. abstr. **-ământ** sau moștenit din lat. **ligamentum** „legătură". Cf. dubletul l i g a m e n t.

LEGĂNÁ vb. I. 1°. *Bercer. Dorloter, cajoler.* 2°. (Se) *balancer. Planer. Vaciller. Se dandiner.* 3°. *(Se) balancer.* 4°. *Hésiter, balancer.*

1°. T r a n s. (Complementul e: leagănul) A mișca încoace și încolo leagănul copilului (fie că acest leagăn e pe tălpi curbate, fie, mai ales, că e l e g a t de grindă), cf. ț u ț u l a; (complementul e copilul) a mișca lin și balansând copilul (p. e x t. și pe altcineva s. altceva) cu leagănul s. în brațe spre a-l face să doarmă. LB. *Luă în brațe pe această biată fată pe care o legănase.* C. NEGRUZZI, I 26. *Brațele ce m'au legănat, când îi sugeam țâța cea dulce.* CREANGĂ, A. 35. *Aci l-a legănat Măicuța lui* (= a copilărit) *Și-aici în sat Sânt morți părinții lui.* COȘBUC, F. 76. *Ședi* (= șade) *Ghiorghi făt-frumos Și mi-l leagână pi Hristos Și mi-l leagână și mi-l întreabă.* MAT. FOLC. 1465, cf. 1467. *Când legeni albia copilului fără ca el să fie în ea, copilul moare.* ȘEZ. I 127. *Și băiatul că-l scalda... În albioară mi-l culca, Cu mânile lucra, Din picior mi-l legăna.* ib. III 64. *Dară când mă legănai, Cu mânile tu lucrai.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 195. *Leagănă copilul, vezi că plânge!* (Sălagiu). VICIU, GL. # *Celui bogat și dracu îi leagănă copiii:* celui avut i se fac hatâruri. ZANNE, P. V 85. *De-ai fi, mândro, bunișoară, Tu ți-ai face pat afară... Patul ți l-aș legăna, Și gura ți-aș săruta.* ȘEZ. I 269. || P. e x t. (Propriu și fig.) A alinta, a desmierda, a răsfăța. PONTBRIANT. *Toate acele mii de glasuri* [ale insectelor] *...leagănă... auzul lor* [al vânătorilor] *aromit.* ODOBESCU, III 19/33. *L-o legănat pân l-o'nsurat* = a umblat cu el parc' ar fi fost copil și când era mare. HERZ.-GHER., M. VII 7. | P. e x t. (T r a n s. și r e f l.; literar, după fr. *bercer* s. germ. *wiegen)* A (se) nutri, a (se) amăgi cu speranțe deșarte. COSTINESCU. *Ne legănăm... în visuri plăcute și dulci.* SBIERA, F. S. 398. *Mă legănai d'atâta timp cu această speranță.* COSTINESCU.

2°. P. a n a l. T r a n s. și r e f l. (Despre lucruri) A (se) b a l a n s a, a (se) mișca încoace și încolo ca un leagăn, a (se) pleca când într'o parte, când în alta; (despre o luntre) a se clătina gata să se scufunde (POLIZU). *Tot pământul să rădică Și să leagănă de frică.* DOSOFTEIU, PS. 337. *Pe un pestriț prundiș se leagănă trândăva Moldovă.* C. NEGRUZZI, I 193. [*Apa*] *...în taină legăna Fața lunei înălbită.* ALECSANDRI, P. I 13. *Corăbiile negre legănându-se pe rîuri.* EMINESCU, P. 236. *Luntrea... înaintează în lovire de lopeți, Legănând atâta farmec și atâtea frumusețî.* ib. 253. *Luna... se legăna în văzduh.* CREANGĂ, P. 56. *Ce te legeni, codrule?* MĂNDRESCU, P. P. 119. *Brazii că se legănau, Cuibulețul mi-l stricau.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 204. *Dealuri mari să ridica Văi d-adânci să legăna.* DENSUSIANU, Ț. H. 164. || P. a n a l. R e f l. (Despre păsări) A se mișca plutind și ținându-se în echilibru, a se cumpăni în sbor. *Ciocârlia cea voioasă în văzduh se legăna.* C. NEGRUZZI, I 115, cf. ODOBESCU, I 23/6. *Trecu pe d'asupra lor un corb carele se legăna prin văzduh.* ISPIRESCU, L. 223. | (Despre oameni s. alte viețăți) A se clătina (gata să cadă). *Ei vădzură și mirară-se, turburară-se, legărară-se* [= l e g ă n a r ă - s e COR., p l e c a r ă - s ă COR.[2], c l ă t i n a r ă - s ă DOS.]. PSALT. SCH. 91/12. *De dorul tău mă leagăn Cum se leagană iarba Când o taie cu coasa.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 87. *Se legănau de slabi.* RETEGANUL, P. V. 53. | A se pleca în stânga și'n dreapta umblând (dansând), a-și mișca corpul într'o parte și'n alta, în mod ritmic. *Flăcăii abia*

se legănau în joc. CREANGĂ, A. 105. *Aneta își frământa șorțul, legănându-se ușor din șolduri.* I. TEODOREANU, M. II 15. *Și când ea se prinde'n gioc, Se tot leagănă în loc Și'n feciori aruncă foc.* ALECSANDRI, P. P. 301. *Ce te legeni așa tare?* POMPILIU, P. P. 15. *Se leagănă la măr.* HERZ.-GHER., M. VII 7. | Trans. (Complementul e „mersul") *Boii mersu-și legăna.* ALECSANDRI, P. P. 311. || Refl. † A umbla, a se mișca. *Și se strică tot trupul ce se leagănă spre* (= pe) *pământ, păsările și vitele.* PALIA (1581) 35 (cf. și GCR. I 35).

3°. Trans. și refl. A (se) mișca (într')un leagăn atârnat cu funii, a (se) da în scrânciob (POLIZU), a se da huța; a (se) dăina, (Transilvania) a (se) hinta, a (se) huița, a (se) hâțina, (despre brațe, picioare, frunze, clopot, etc.) a (se) mișca atârnând, a (se) bălăbăni. [Cei ce] *să leagănă de multe ori..., cad fără de veste în pământ și mor.* GCR. II 52. [Copacul să desdoi] *și... rîdică și pe înfricoșatul Olon, rămâind spânzurat și legănându-se.* BELDIMAN, N. P. I 103. *Leagăn ale mele brațe.* BARAC, A. 32. *Clopotul suna și'n văzduh se legăna.* ALECSANDRI, P. II 34. *Frunza se leagănă'n vânt.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 3. (Fig.) *Ne'nvățam al minții scripet, Legănând când o planetă, când pe-un rege din Egipet.* EMINESCU, P. 231.

4°. Fig. Refl. † A ezita, a șovăi, a sta în cumpănă. *Sfârșește călcăturile meale: în cărarile tale se nu se leagăre urmele meale.* PSALT. (SCH.) 23/2. (cf. și GCR. I 12). *Domnul iaste deadreapta mea, să nu mă leagănă.* CORESI, PS. 32. (cf. ib. EV. 25/14). *Ștefan Vodă îmbla legănându-se încotro va lua.* M. COSTIN, ap. TDRG.

[Prez. ind. *leagăn* (mai rar: *légăn), legeni* (rar: *leagăni), leagănă;* conj. să *legene* (mai rar: *leagăne, legine).* — Și: **legâna** *(leagănă, leagână, leagana)* vb. I, (Transilv.) **lengână (lengâna)** vb. I. VICIU, GL. În regiuni rotacizante: *legăra.* | Adjective: **legănát** (cu negativul **nelegănat),-ă** = (m. ales despre copii) pe care-l dai în leagăn; fig. amăgit; alintat; (despre mers) clătinat. (Ad 1°) *Dumitru, legănat de hurducăturile trăsurii, adormise.* CONTEMPORANUL, II 656. (Fig). *Sufletul legănat în brațele unei nădejdi...* MARCOVICI, D. 8/26. *Desfătare vânătorească... legănată în dulci și dulcioase visări.* ODOBESCU, III. 15; (ad 2°) *Dragă mi*[-i] *lelița 'naltă și la mers cam legănată.* ALECSANDRI, P. P. 337. *Ți*[-i] *mersul legănat, Cu dragoste mestecat.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 160; (ad 3°) *Trandafir,... legănat de adierea vântului.* CREANGĂ, P. 276. # *A nu spune (a nu sufla, a nu zice, a nu auzi) două vorbe (cuvinte, boabe) legănate* (s. *o vorbă legănată):* a nu zice nici mâc, absolut nimic. ZANNE, P. I 120, DDRF. *Eu nu ți-am zis două boabe legănate.* GORJAN, H. II 225. *Nime nu afla un cuvânt legănat să-i răspunză.* AGÂRBICEANU, D. I 127. *Veniră... deși părintele... nu le-a suflat nici o vorbă legănată.* ib. L. T. 229. *Se zăpăci până într'atâta, de nu știu să zică două boabe legănate.* ISPIRESCU, L. 387. *Vorbă legănată la nimeni nu afla.* PAMFILE, D. 11. *Să nu zici nici legănat cuvânt, că de-i deschide gura a glăsui...* VASILIU, P. L. 73. *A nu avea cu cineva (nici) un cuvânt legănat* = a nu avea nici un fel de ceartă cu cineva (Zagra, jud. Năsăud). Com. CORBU. (Substantivat) **legănáta** art. = numele unei hore. VARONE, D. 111, ib. J. R. 44; — **legănătór, -oáre** = care (se) leagănă. (Ad 2°) *Mersu-i... cu pas legănător...* ALECSANDRI, P. III 317. *Ședea culcată pe-un jilț legănător.* I. NEGRUZZI, II 8. (Substantivat; rar) **legănătoáre** s. f. = femeia însărcinată a legăna un copil. COSTINESCU. | Abstracte: **legănát** s. a. *De ce atâta legănat?* HERZ.-GHER., M. VII 7; — **legănáre** s. f. *Călătorul, vesel îngânat, doarme'n legănarea lungelor caice.* ALECSANDRI, P. II 39. *Duceți-o 'n legănare, drept la palatul meu.* I. NEGRUZZI, IV 531; — **legănătúră** s. f. *Echipagiul pășea cu o moale legănătură.* ODOBESCU, I 381.].

— Forma primitivă a leagănului (cf. ALR. I 1960) la Români — cunoscută și la Aromâni, precum și în Italia de Sud și în Sicilia — este o covată s. un coș legat de grindă: pus odată în mișcare, el oscilează timp îndelungat și mama copilului își poate vedea de treabă. Astfel se explică cum noțiunea „a legăna" a putut fi redată printr'un derivat dela *lĭgare* „a lega": ***lĭgĭno, -are.*** Se va fi zis la început **liginare cunas* „a agăța leagănul de grindă" — Aromânii păstrează până azi, alături de *leagăn,* și cuvântul *cună* — iar mai târziu, eliptic, cu omiterea complementului dela sine înțeles, numai **liginare.* (În expresia *două vorbe legănate* = vorbe de înțeles, se pare că s'a păstrat vechiul sens: „două vorbe legate", „care au o legătură între ele"), cf. anina. S. Pușcariu. *Lateinisches Ti und Ki* 172-175. (Faptul că în regiunile rotacizante cuvântul are forma *legăra,* e o probă că avem a face cu un cuvânt străvechiu și deci trebue respinse etimologiile: ung. *legetni,* dată de Cihac II 511 și n.-grec. λαγένα „strachină", dată de Rössler și bulg. *lĕgalo* „cuib", dată de A. Byhan, *Jahresber.* VI 264. Miklosich, *Rumunische Untersuchungen,* II, 22 se gândea la alb. *Gäkunt* „legăna"; Laurian și Massimu, *Dicționar,* plecau dela substantiv și se gândeau la grec. λίκνον „leagăn", care, după I. A. Candrea, *Dicț. encicl.* ar fi trecut în latina vulgară subt forma* *lĭgĭnus.* În *Dicț. Etim.* de Densusianu și Candrea găsim reconstruit un tip latin vulgar — greu de admis — **levĭgĭnare* „a mișca încet" din *levis* + *aginare.* N. Drăganu, *Dacoromania* III 509-514 admitea un derivat în *-ăna* dela un verb **lega,* autohton, cu sensul de „a clăti")

LEGÂNÁ vb. I v. **legăna.**

LEGĂNÁȘ s. a. v. **leagăn.**

LEGĂNĂTOÁRE s. f. v. **legăna.**

LEGĂNÉL s. a. v. **leagăn.**

LEGANIȚĂ s. f. *Grenier.* — Grânar. [Accentul?]. — Cf. pol. *lagunica* „butoiaș"?

LEGĂNÚȘ v. a. **LEGĂNÚȚ** s. a. } v. **leagăn.**

LEGÁT s. a. (Jur.) v. **lega.**[2]

LEGÁT s. m. — *Légat, ambassadeur.* — (Învechit) Ambasador, trimis special; spec. cardinal trimis de către Papa într'o țară străină spre a-l reprezenta pe lângă un Suveran s. pe lângă un guvern (COSTINESCU), cf. nunțiu papal. *Își dzice sfântul Pavel apostol legatul lui Hristos.* DOSOFTEIU, ap. CA. 664. *Mihail fu domnu în loc de legatu.* MOXA, 384. *Ești supus al Împăratului și legatul său la Londra.* C. NEGRUZZI, III 266/14.

— *N.* din lat. **legatus,** fr. **légat.** Cf. delegat, legațiune.

LEGÁTĂ † s. f. (Jur.) v. **lega.**[2]

LEGATÁR s. m. (Jur.) *Légataire.* — Persoana care moștenește printr'o dispoziție testamentară o danie (COSTINESCU), moștenitorul unui legat. *Legatarii nu să îndatoresc a răspunde la jalobele pentru datoriile mortului.* PRAVILA (1814) 166. *De să va lăsa legat vre un lucru închiriat, atunci moștenitoriul să plătească legatarului toată chiria.* CARAGEA, L. 79. *Legatar universal:* care moște-

neşte toată succesiunea lăsată lui de cineva prin testament. *Când testatorele are erezi reservatari, legatarul universal va cere de la aceştia punerea în posesiune a bunurilor cuprinse în testament.* HAMANGIU, C. C.

— *N.* după fr. (lat. **legatarius, -um**).

LEGAȚIÚNE s. f. *Légation.* — Misiune permanentă pe care un guvern o întreţine pe lângă un guvern străin, având în frunte un diplomat care poartă titlul de ministru; p. ext. funcţionarii şi personalul care compun o asemenea misiune; p. ext. sediul, clădirea ocupată de această misiune; cf. ambasadă. *Domnului Mihail Sturza se împărtăşi o declaraţie a Legaţiunei Ruseşti din Constantinopol.* URICARIUL, IV 435/1. *Consilier, secretar de legaţie.* [Şi: (de obiceiu) **legáţie** s. f.]

— *N.* după fr. (lat. **legatio, -onem**). Cf. legat[2], delegaţiune.

LEGĂTOREÁSĂ s. f. } v. **lega.**[1]
LEGĂTORÍE s. f. }

LEGĂTUÍ vb. IV[a]. 1°. *Tomber d'accord.* 2°. *(S')engager* à.

1°. A se lega (II 3°), a se înţelege, a cădea de acord, a se uni (CIAUŞANU, V.) cu cineva în anumite condiţiuni s. printr'un contract (LM.); (în sens pasiv) a se încheia, a se fixa, a se stabili (o pace, o învoială). *Legătuindu-se pacea cu ponturi, ca să nu mai facă Turcii creştinilor rău...* DIONISIE, C. 223.

2°. Trans. şi refl. A (se) obliga, a (se) lega (III 7°), a se angaja, a (se) îndatora. *L-a reclamat satu' la Protopopu', dar i-a dat Popa ce i-a dat şi a scăpat, însă l-a legătuit să înveţe barim glasul al 8-lea.* N. REV. R. I, S. II 155. *Se înfăţişă înaintea împăratului, legătuindu-se că el are să-i găsească inelul.* ION CR. IV 198.

[Şi: (prin contaminare cu logodi) † *legădui* vb. refl. IV[a] = a cădea la învoială asupra logodnei, cf. legătură (4°). *S'au legăduit cu o săptămână mai 'nainte de cununie.* IORGA, S. D. XII 206. | Abstracte: **legătuiálă (legăduiálă)** s. f. = acord, învoială, înţelegere; pact; condiţie (LB.). (Ad 1°) *Ei spusără c'or adus o ghiciturâ la nălţata crăiasă, numa să facă bine să lie spună ce legătuială estă între ea şi între hăi de nu ghicesc.* GRAIUL, II 117; — **legătuínţă** s. f. = legătură, unire; pact, angajament. (Ad 1°) *Dumnezeiasca şi cea dulce simţire, legătuinţa inimei, carea ţine milioanele de oameni.* ŢICHINDEAL, F. 38; (ad 2°) *Turcul... Mâna cu'mpăratul da, Legătuinţă făcea.* CORCEA, B. 108.].

— Derivat din **legat** (participiul lui *lega*) cu suf. *-ui.*

LEGĂTUIÁLĂ s. f. } v. **legătui.**
LEGĂTUÍNŢĂ s. f. }

LEGÁTUM † s. a. (Jur.) v. **lega.**[2]

LEGĂTÚRĂ s. f. I. *Attache. Reliure.* II. 1°. *Attache, lien, courroie.* 2°. *Joint; fondation.* 2°. *Chaînes, liens, fers. Servitude.* 4°. *Cataplasme.* 5°. *Faisceau, botte, gerbe, liasse.* 6°. *Spathe* (du maïs). III. 1°. *Lien, rapports.* 2°. *Liaison.* 3°. *Liaison, lien, relation.* 4°. *Accord, traité.* 5°. *Engagement, vœu.* 6°. *Alliance.* 7°. *Obligation, interdiction.* 8°. *Fil* de la destinée. 9°. *Sort jeté, aiguillette nouée.*

I. Legare (acţiunea s. rezultatul ei); fel de a lega. *Legătură crucişă* (s. *în cruciş*) s. *curmezişă (s. în curmeziş); cu nod. Legĕturĕ* = ligatio, ligamen. ANON. CAR. | Spec. Legarea s. felul cum e legată o carte; p. ext. scoarţele în care e legată o carte, împreună cu cotorul. *La legătura aceştii cărţi au ajutat cu un zlot nemţăsc... David.* IORGA, S. D. XIII 132. *Candele, legături de evanghelie... tot de la ei* [de la Braşoveni] *au venit.* IORGA, S. R. 91. *Legătură cu (s. în) buze* (s. *cant*): un anumit mod de a lega cărţile şi registrele. MOLIN, V. T. 16. *Legătură în piele, în pânză.* | Legarea s. felul cum e legat cu (cercuri s. obezi de) fier un obiect, spre a-l face mai rezistent. *Ghiociul e un car mai mic...; tăria lui constă în legătură, adică în întărirea cu fier.* PAMFILE, I. C. 128. || Loc. adj. *Cu legătură* = având calitatea de a (se) lega mai bine, de a (se) lipi, de a se închiega. *Argila face nisipul mai cu legătură.* TDRG.

II. 1°. Orice obiect flexibil, de o anumită lungime (precum: sfoară, frânghie, lanţ, şină s. cerc de fier, curea, elastic, fâşie, şiret, mănunchiu de paie, cujbă ş. a.) care se poate trece în jurul unor lucruri spre a le ţinea strâns unite s. a le feri (de frig, lovituri, murdărie, etc.), legătoare. *Legătură de ciorapi* = jartieră, *de gât* = cravată (H. II 118, 126), şal, *de cap* = basma, *de rană* = bandaj, etc. COSTINESCU. *Cine va ascunde funi sau alte legături la niscare ferestri, pentru să se suie furul când va veni...* PRAV. 64/1. *Capetele slobode luneca din arc şi, ca o prisosinţă a legăturii, spânzura într'o parte şi într'alta.* GCR. II 91. *Strânge nodul legăturei.* KONAKI, P. 286. *Coasa se vărgăluieşte cu o vargă sau o legătură de fier.* PAMFILE, A. 126. || Spec. (La războiul de ţesut) *Legăturile duriţelor* = aţele, sforile iţelor. DAMÉ, T. 135, PAMFILE, I. C. 275. | (La sanie) Apărătoarea (cetlăul, gânjul, coarda, lamba, vălăioaga, lănţuşul s. prăjina) cu care se fixează proţapul de sanie. DAMÉ, T. 22 (cf. ib. fig. 9). | Mai multe fire de paie cu care se leagă snopul, legătoare, cf. vânzoc. *Legarea snopilor se face cu legături.* ION CR. III 292, IV 99.

2°. P. anal. Locul unde se leagă între ele două părţi ale aceluiaşi lucru, (în vechile traduceri bisericeşti) temelia unei clădiri. *Băgat-ai în capetele fărălegilor moarte, rădică legături pără* (= până) *la cerbice în cumplit* (: denudasti fundamentum eius usque ad collum; — en découvrant le fondement jusqu'au cou). PSALT. (SCH.) 322/11. *După sfărâmirea legăturei lumiei aceştiia...* CORESI, EV. 293. *Au clădit legăturile pren toată casa... şi au încleştat legătura cu leamne de Chiedru.* BIBLIA (1688) 246/1. || (La moara de vânt) Podul (s. stratul) coşului şi braţele (spetezele, chingile, corzile, stinghiile) brâului. DAMÉ, T. 162.

3°. † (Mai ales la plur.) Ceea ce serveşte la legarea unui om (lanţuri, cătuşe, obezi). *Şi-lu deslegă elu* [*de*] *legătură* (de *legături* N. TEST. 1648). COD. VOR. 45[11-12]. *Să rumpem legăturile* (: vincula eorum; — leurs liens...) *lor şi să lepădăm.* PSALT. (SCH.) 2/3. *Le lega mânile şi picioarele cu legăturile nedeslegate.* CORESI, EV. 537/10. *Îi ţinea în legătură* [= legaţi]. MOXA, 368/13. *Şi-i puse pre ei în temniţă la legătură.* BIBLIA (1688) 30. *Închiş*[*i*] *în temniţă fiind, l-au născutu-l maică-sa în legături* [= în timp ce era în lanţuri]. DOSOFTEIU, V. S. 2-2. *Porunci de-l... întinseră cu legături de ştreanguri.* MINEIUL (1776) 105[1]/1. *Legături i-au pus de in Ca să-l ducă la Hotin.* ALECSANDRI, P. P. 238. *Legăturile-i tăia.* TEODORESCU, P. P. 569. || P. ext. † Temniţă, închisoare. *Cel slobod în legătură face de-l aruncă.* CORESI, EV. 448/32. *Ucisă pre toţi cei din legătură.* HERODOT, 203/3. || Fig. Robie, jug, supuşenie. *Legături* (prinsuri N. TEST. 1648) *şi scârbi mere* (= pe mine) *aşteaptă-me.* COD. VOR. 20/2-3. *Când cazi în legătură sau în robie...* PARACLIS (1639) 39/7. *Toţi era în putearea şi în legătura lui* [diavolului]. VARLAAM, C. 264/2. *Am zdrobit legătura jugului nostru.* BIBLIA (1688) 91. *Va vrea sufletul să se desleage din legătura trupului.* MINEIUL (1776) 198[2]/2.

4°. Cataplasmă (PAMFILE, C. Ţ. 201) aplicată pe o parte bolnavă, plastru (CALENDARIU (1814) 185/4), oblojeală. *Pentru lecuirea acestei boale pun legătură.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I 25. *Legăturile sunt nişte amestecături de substanţe... care se pun pe partea de cap bolnavă.* PAMFILE, B. 4. *Pentru durerile de şale e bună mierea amestecată cu var nestins ca cataplasmă (legătură).* id. I. C. 96.

5°. Lucruri puse şi legate împreună, spre a se păstra sau transporta mai uşor; spec. mănunchiu de nuiele, de surcele, de şindile (com. ŞT. PAŞCA) legate împreună şi formând o sarcină; chită de ridichi, de ceapă verde ş. a. (PONTBRIANT); mai multe răboaje (DR. V 442) s. chei legate împreună (TDRG.); teanc de hârtie (PONTBRIANT); ceea ce se leagă într'o basma, într'o cârpă, ca să se ieie la drum s. să se transporte dintr'un loc într'altul, boccea, † pungă (de bani). *O legătură de galbeni.* DOSOFTEIU, V. S. 92/2. *Evreul... dădu de nişte legături de hârtii galbene... legate cu fire de aţă albastră.* EMINESCU, N. 79. *„Ţine legătura asta"... Irina luă legătura din mânile lui Vasile.* N. REV. R. I 36. *O legătură cu demâncare.* CREANGĂ, P. 117. *Zânele aveau o legătură cu trei rânduri de haine.* ISPIRESCU, L. 149. *De departe trandafir, De-aproape legătură de ştir.* ZANNE, P. I 156. || Spec. (Transilv.) Jirebia, motca de bumbac. PAMFILE, I. C. 238. || (Pesc.) Instalaţia de pescuit compusă din trei perimete legate unul de altul, numită şi tacâm. ANTIPA, P. 345. *Trei plăşi compun... o legătură... şi 10 până la 12 legături compun o copcă completă.* ib. 505.

6°. (În Prahova) Păpuşa porumbului, care creşte aproape de rădăcină. PAMFILE, A. 87.

III. Fig. 1°. Ceea ce serveşte spre a apropia, a uni s. lega pe oameni s. sentimentele lor. *Ligatura (legătura)* = foedus. LEX. MARS. 207. *Legăturile ce ne apropie de fericire.* MARCOVICI, C. 16/21. *Legăturile seculare ce unesc Principatele Unite...* URICARIUL, X 365/9.

2°. Ceea ce stabileşte un contact între diferite persoane. *Agent de legătură.* CADE. *Asigura legătura trupelor.* ib.

3°. Relaţiune (de dragoste, prietenie, etc.), raport. *Legăturile dragostei să le păzească.* CORESI, EV. 93/9. *Legătura frăţiei.* BIBLIA (1688), pr. 17. *Ei au legătură bună de prietesug.* LET. II 278/38. *Legăturile de interes şi de comerciu.* BĂLCESCU, M. V. 7/10. *Unchiul meu a aflat legătura noastră.* C. NEGRUZZI, I. 19. *Puternicele... legături financiare [ale Jidanilor] cu toată Europa...* URICARIUL, XIV 146/3. *Comentatorul latin a adaus... o absurditate, fără nici o legătură cu însuşi textul.* HASDEU, I. C. 4. *Legături politice.* C. PETRESCU, C. V. 109. *Asta n'are nici o legătură cu afirmaţiile tale.*

4°. Acord, înţelegere, învoială, convenţie, pact. LB. *Legătura mea cu voi o voiu ţinea.* GCR. I 4. *Turcul este la legătură cu Franţuzul.* LET. II 419/37. *Legătura era ca să se ascunză până de trei ori.* ISPIRESCU, L. 46. *Ţi-ai uitat legătura ce am făcut amândoi.* FUNDESCU, L. P. 85. || Spec. Înţelegere cu privire la o logodnă viitoare: *O făcut leagatură cu dânsa.* HERZ.-GHER., M. VII 8.

5°. Promisiune, obligaţiune, angajament; îndatorire. *Ţinea legătura ce făcusă cu Necolai Vodă.* LET. II 334/4. *Am făcut Domnia mea legătură şi jurământ mare.* MAG. IST. I, 123/15. *Oarecare călugăraş să duse dela mâna acelui stareţ călcându-şi legătura, pentru că era legat cu legătura ascultării.* MINEIUL (1776) 93 1/2. *După legătura cu care ne-am legat prin zapisul nostru...* IORGA, S. D. XXI 76. *Rămase craiu Ungurilor Ioan, însă cu legătură la pace.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 261/12. *Nu se va păzi legătura ce să cuprinde în vânzare.* CARAGEA, L. 20/17. *Nu izbutise a împlini legăturile la care singur se îndatorase.* FUNDESCU, L. P. 81. | (Învechit) Condiţie. *Este gata a face..., însă cu două legături...* GORJAN, H. I 33. *Cu acea legătură s'au tocmit, ca... să nu între nimenea în sală.* BARAC, T. 19.

6°. Alianţă, convenţiune de colaborare; coaliţie. LB. *Şi aşa au aşezat cu Împăratul de au făcut legătură.* LET. II 337/15. *Cătră aceştia au făcut Chiros legătură.* HERODOT, 60/5. | Învoială scrisă, contract, tratat. LB. *Adevărata creştinătate cătră D[u]mnezeu la un domn... să păzească legăturile.* GCR. II 7. *Ceale tocmeale cu legătură ce s'au făcut...* PRAV. MOLD., 87-1. *Toţi aceştii s'au învoit la un loc cu legături.* LET. II 385/9.

7°. P. ext. † Obligaţiune impusă cuiva, oprelişte, aşezământ, întocmire (impusă de o autoritate supremă s. de un principiu moral, cf. lega 8°); p. ext. înfrânare, abstinenţă, cumpătare (impusă s. de bună voie). *Calvinii legătura lucrurilor celor bune* (abstinenţa, postul) *nu o vor.* VARLAAM, C. 33. *Vei păzi legătura mea.* BIBLIA (1688) 56. *Strică C. Duca legătura văcăritului.* LET. II 299/10. *Pravilele şi legăturile vieţii călugăreşti.* DOSOFTEIU, V. S. 195-2. *Să fiu eu sub legătura cea grea a afurisaniei.* ANTIM, P. XXIV/15. *Mai nimic se tulbură de acele legături şi afurisanii.* ZILOT, CRON. 71. *Hrisoave... fără legătură de blăstăm arhieresc.* URICARIUL, I 283/20. *Vechile legături s'au răsturnat.* BOGDAN, G. M. 87. *Legătura sau aşezământul lui Mihai Viteazul.* DDRF.

8°. Deciziune, hotărîre (a soartei). *Să le ghicească legătura ursitei lor.* DDRF.

9°. Farmec (1°), vrajă, lucru necurat (BÂRLEA, B. I 33); spec. impotenţă (în urma unei vrăji). *Să neştine va cădea într'o legătură şi într'o boală...* PRAVILA GOVORA 70, ap. TDRG. *Prinse a-l ruga* [Dalila pe Samson] *cu ce feliu de legătură se poate el slăbi.* CALENDARIU (1814) 113/13. *Mi-o băgă'n pământ, De legătura cuvântului, De blestemul cucului.* MATEESCU, B. 104.

[Diminutive: **legăturícă** (cu plur. *-rele*) s. f. (Ad II 1°) *Desleagă legăturica cu ţărână de la gât.* ŞEZ. III 116; (ad II 5°) *Sute de legăturele* [de ierburi] *avea baba.* CONTEMPORANUL, V, vol. I 291. *Flăcăul îşi strângea legăturica de drum.* SANDU-ALDEA, D. N. 285. *Mi-a pus o legăturică în mână, cu trei rânduri de schimburi.* C. PETRESCU, R. DR. 256; — **legăturíţă** s. f. = mănunchiu mic. HERZ.-GHER., M. VII 8. *Una dintre fete... ia ...o legăturiţă de busuioc uscat.* MARIAN, SE. I 77.]

— Derivat din lat. **ligatura, -am,** idem (I şi II 1° şi 5°). Cf. dubletul ligatură.

LEGĂTURÍCĂ s. f. } v. **legătură.**
LEGĂTURÍŢĂ s. f. }

LÉGE s. f. I. 1°. *Loi* (divine). Ancien et nouveau *Testament.* 2°. *Institution, coutume.* 3°. *Foi.* 4°. *Religion. Nation.* II. 1°. *Loi* (humaine). 2°. *Droit.* 3°. *Procès.* 4°. *Jugement, arrêt.* 5°. *Châtiment.* 6°. *Justice.* III. 1°-2°. *Loi* (naturelle, de l'honneur, etc.). IV. 1°. *Loi* (naturelle, historique, etc.) 2°. *Loi* (scientifique).

I. 1°. (Bis.) Obligaţiunile impuse oamenilor de divinitate şi aduse la cunoştinţa lor prin revelaţiune. *Nu ascultătorii leagea, ci făcătorii* (= cei ce o împlinesc) *derepteadză-se.* COD. VOR. 108/2. *Audziţi oamerii miei leagea mea; plecaţi ureachea voastră cătră cuventele rostului mieu.* PSALT. SCH. 154/10. *Şi pomeni leagea* [: porâncit-a HURM.; legământul DOS.] *sa şi căi-se după multă milă a sa.* ib. 227/9. *Iubii porâncile şi leagea ta, Doamne.* CORESI, EV. 28/22. *După leagea şi după învăţătura lu Dumnezeu să ne nevoim.* ib. 66/27. *Ai născut înpăratul dătătoriul legiei.* MOLITVENIC (s. XVII) 7 r. 9-10 (cf. ib. 14/4). *Aceastea* [scripturile] *cu-*

prind poruncile și leagea lui Dumnezău. BIBLIA (1688) 5 pr. 7. *Moamet, dătătorul legei și credinței moameticești.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 247. *Realizarea legii lui Dumnezeu.* BĂLCESCU, M. V. 5/16. *Să nu calci legea; răsplata o vei avea dela Cel de Sus.* ȘEZ. XII, 14. **Călcător de lege († leage-călcătoriu)** = care nu ascultă preceptele divine, păcătos, nelegiuit. *Nu apropie-se de tire hicleanii, nece voru fi leage-călcătorii înaintea ochilor tăi.* PSALT. SCH. 6/5. (Adjectival) *Cuvânt leagecălcătoriu puseră spre mere.* ib. 79/4. † **Leage-călcare** = faptă contra rânduielilor divine, păcat, fără-de-lege, nelegiuire. *Nu revni celui ce stejaște calea sa, omului ce face leagea-călcare.* PSALT. SCH. 67/10. | Loc. adv. † **În (după, pre) legea Domnului** (s. **a bisericii**) = potrivit rânduielilor dumnezeești, creștinește. *Nu feriră dzisa Dzeului și în leagea lui nu vrură să îmble.* PSALT. SCH. 156/1. *N'au înblatu prea lege lu Moisyi.* CUV. D. BĂTR. II 358. *Voia lui va fi tot cu Domnul Și'n leagea lui ș-a petrece somnul.* DOSOFTEIU, PS. 11. || Totalitatea poruncilor divine care stau la baza unei credințe. *Crezu tuturoru câte-su întru leage și întru scripturile prorociloru.* COD. VOR. 60/14. *Învățătura din dumnezeiasca leagea și pravila urînd.* CORESI, EV. 485/19. *Patru cărți să văd a fi și întru Testamentul vechiu: legiile, istoriile, filozofia și prorociile.* GCR. I 260. *Accia cari nu cred tabla legei..., atei...* EMINESCU, N. 44. | Spec. **Legea veche** (s. **nouă**) = vechiul (s. noul) Testament (LB.). *Dobitocu în jărtvă avea, iară în leagea noao grăsimea.* CORESI, EV. 304/23. *Scrie Moisi preuția legiei vechi.* PALIA (a. 1581) 6/16. *Acesta iaste singele mieu de leage noao.* CATECHISMUL (1607), ap. GCR. I 43/1. *Dumnezăiasca scriptură ale cei vechi și ale cei noao leage.* BIBLIA (1688) 1 pr. 4. *Avram a fost înaintea și a legii vechi și a legei nouă.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 248/40. || P. ext. Așezământ, comandament (divin); p. ext. poruncă, dispoziție ce nu poate fi călcată. *Nece spurcu leagea* (testamentum meum; mon alliance) *mea, și ce ieșiră din rostul mieu nu leapădu-mă.* PSALT. SCH. 185/14. *Lege a ne închina unui om nu avem, nici pentru aceea am venit aicia.* HERODOT, 399/8. *Ori ce lucrare părintească lor le iaste o leage, cu ochii închiși primită ca bună.* P. MAIOR (1809), ap. GCR. II 202. *An nou! Aștept minunea-ți ca o cerească lege.* ALEXANDRESCU, M. 6.

2°. P. ext. Datină, obiceiu în conformitate cu poruncile divine. *Era oprit leagiei, să nu se apropie.* CORESI, EV. 424/8. *De lege își râdea, că în postul cel mare s'au însurat.* SIMION DASC., LET. 221/15. *Mainte de pasca leagii n'au fost leage să mănânce cineva azimă* (1699). GCR. I 330. *Feaceră jărtvă la un boz a lor, după leagea lor.* HERODOT, 511/22. *Fieștecare deosebit în legile lor slăvesc pre un Dumnezeu.* BELDIMAN, N. P. II 93. | Obiceiu pe care îl urmează cineva. *Avea Avram porurea leage fără oaspe să nu mărănee.* CUV. D. BĂTR. II 189. # **În legea cuiva** = în felul cuiva, cum știe, cum (se) pricepe, cum crede de cuviință cineva. *Fă orice în legea ta și la alții nu te uita.* PANN, P. V. 17. *S'a luptat cum știa el în legea lui.* ISPIRESCU, U. 15.

3. Concepție asupra divinității, convingere religioasă, credință. *Nici leage lu Dumnezeu fără frică, nici frica fără leagea.* CORESI, EV. 25/32. *În Țara grecească destoinicia învățată iaste dintru învățătură și dintru lege tare.* HERODOT, 391/7. *Ulfila... leagea mult între neamurile lor au lățit.* CANTEMIR, HR. 262/11. *E mai bună legea d-voastră de o mie de ori.* CREANGĂ, P. 118. *Acea lege să socotește mai bună și mai sfântă ce te face să cunoști adevărul dă minciună.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII 291. | Loc. adj. † **După leage** = cucernic. *Ananiia, buru-govitoriu după leage, mărturisit de toți Iudeii... vere* (= veni) *la mere și stătu de-mi dzise.* COD. VOR. 40/8. † **A pune (a sfătui) leage** = a îndruma, a învăța; a porunci. *Leage pure lui în cale ce va* (il lui enseignera le chemin...) PSALT. (SCH.) 42/30. *Rădică știre în Iacov și leage* (: mărturie HURM., DOS.) *puse în Israil.* ib. 155/2. *Sfătuiiu leage* [: tocmeală DOS.] *aleșilor miei, giuraiu-me lu David șerbului micu.* ib. 182/7. *Dumnezeu leage pus-au noao ș'au învățat pre noi.* CORESI, EV. 46/36. *Puitoriu de leage lui Israil.* BIBLIA (1688) 6 pr. 46.

4°. P. ext. Religie, cult, confesiune (3°). LB. *Lese* = religio. LEX. MARS. 144, 241. *Nece întru leagea iudeiască, nece întru băsearecă, nece întru chicsariu ceva greșiiu.* COD. VOR. 66/9. *În zilele marelui de Dumnezeu luminat arhiepiscopului Ghenadie... cârmuitoriu legici creștinească.* CORESI, EV. 1/12. *Au Leșii... alți episcopi, ce-s spre Ruși, de legea grecească.* SIMION DASC., LET. 96/6. *Au fost Sas, de lege luteran.* ib. 248/2. *De-are fi vraciul și jidov, sau și de altă leage...* PRAV. 506. *Neamul lui să nu iasă din domnie, numai când s'ar haini, sau când și-ar lepăda legea.* LET. II 337/22. *Lepădatul de leage* (= apostatul) *Iulian...* MINEIUL (1776) 119 1/2. *Au trecut în legea papistășească.* DIONISIE, C. 211. *N'au nici o lege* (= sânt atei) *și nu cred nici într'un chip.* ib. 222. *De ar și primi iarăși Românii vechile sale slove, nici o frică... nu poate fi, că... ar pătimi ceva schimbare legea lor.* P. MAIOR, IST. 257. *Urmează a se pustii atâtea locașuri ale legii noastre.* URICARIUL, I 242/7. *Un Evreu... remășese în legea lui.* EMINESCU, N. 52. *Jidovii au fost o lege spurcată și noi sântem lege curată.* ȘEZ. III 30. *Am o cătănuță tare, legea ține* (= lacătul). GOROVEI, C. 194. *Bărbatul capul muierii, Bărbatul legea muierii, Bărbatul crucea muierii.* ZANNE, P. II 16. | (Formulă de jurământ) **P(r)e legea mea!** (Mold.) **pre(a) me(a) lege!** = pe conștiința mea, zău! *Pre leagea mea că nu numai cu aceaste toiage ce-ți voiu zdrobi trupul...* VARLAAM, C. pr. 81/2. *Ia sama, căci, pre legea mea, te bat!* CONTEMPORANUL, II 57. | (În înjurături) *Legea ta! Crucea ta și legea ta!* ALEXICI, L. P. 8/25. *Legea ta de codru des!* ȘEZ. I 114. || P. ext. (Mai ales în limba veche) Nație, popor; naționalitate. *Era întru leagea ovreiască un Lazar oarecine.* CORESI, EV. 364/1. *La războiu noi d'om mergea, Multe lifte om tăia, Tu să tai în două părți, Că-s prea multe, multe legi.* ȘEZ. VIII 165.

II. (Jur.) 1°. Regula stabilită de o autoritate omenească (suveran, legislator) și impusă supușilor, spre a asigura păstrarea ordinei și menținerea organizației sociale și politice; actul autorității supreme, care regulează, dispune, permite, interzice individului anumite lucruri, pravilă. *Legea* se face, se aduce, se decretează, se propune, se discută, se amendează, se votează, se publică, se sancționează, se promulgă; se modifică, se abrogă; se observă, se îndeplinește, se execută, se invoacă, se calcă, se violează, se eludează; *legea* e dreaptă sau strâmbă. *Lege draconică:* care cuprinde dispoziții extrem de severe și pedepse foarte aspre (în felul legii lui Dracon); *legile războiului:* stabilite și adoptate reciproc de diferitele națiuni pentru timp de război; *lege constituțională (s. fundamentală):* care regulează natura, întinderea și exercițiul diferitelor puteri publice ale unei națiuni, constituție; *legile politice:* care asigură păstrarea ordinei și a Statului, făcând abstracție de societatea și indivizii care îl compun; *legile organice:* care precizează modul de acțiune a instituțiilor și a așezămintelor înființate prin constituție; *legi excepționale:* care fac să înceteze pentru un anumit timp, mai ales în caz de război, observarea con-

stituției s. a altor legi generale; *legile civile:* care regulează drepturile și relațiunile cetățenilor între dânșii; *legile criminale:* care definesc infracțiunile la legi și stabilesc modul de a le urmări, precum și pedepsele ce pot fi aplicate; *legile penale:* care fixează pedepsele; *legile fiscale:* care fixează obligațiunile față de fisc; *legea electorală:* care precizează dispozițiunile în legătură cu alegerile parlamentare; *legea administrativă:* privitoare la administrația statului; *legea agrară:* care reglementează repartiția proprietății agricole; *legea marțială:* care permite intervenția forței armate pentru menținerea s. restabilirea ordinei în Stat; *legea conversiunii:* care schimbă condițiunile de plată a datoriilor în favoarea datornicilor (UNIVERSUL, 9. V. 1934); *legea talionului:* care impune unui vinovat a suferi, ca pedeapsă, aceeași jignire s. vătămare pe care el însuși a adus-o altuia, d i n t e p e n t r u d i n t e; *legea celui mai tare, legea pumnului:* barbarie, brutalitate față de cei mai slabi. LM. *Legse derapte au dat frumosze csetate Geneva.* M. HALICIU (1674), ap. GCR. I 216. *Nu se cade omului grec a nu ști legile Grecilor.* BIBLIA (1688) 8 pr. 1. *Moștenitor al scaunului după legile împărăției...* GORJAN, H. I 2/1. *Ale ei legi și pravili... să împlinească...* KONAKI, P. 265. *Tractatul... asigurează Românilor... dreptul... de a se cârmui independent, după legile lor.* BĂLCESCU, M. V. 9/22. *Stăpânitorul calcă legile... introducând... dăjdii nouă.* URICARIUL, X 3/17. *Alecsandru dă legi poporului.* C. NEGRUZZI, I 271. *Ne fac legi și ne pun biruri.* EMINESCU, P. 246. *Eu am venit înaintea judecății să capăt dreptate, și văd că dumneata, care știi legile, mai rău mă acufunzi.* CREANGĂ, A. 147. *Legile să legiuesc după vremi și după locuri.* ZANNE, P. VIII, 295. || P. e x t. (Mai ales la sing.) Totalitatea dispozițiunilor ce trebue să le respecte cetățeanul; d r e p t; p. e x t. codul în care se cuprind aceste dispoziții, p r a v i l ă. *Tu ședzi de giudeci după leage și prespre leage treci* (: ...iudicas me secundum l e g e m, et contra l e g e m jubes me percuti). COD. VOR. 46/12. *Se* (= dacă) *leagea osândești, nu ești făcătoriu legiei, ce giudețu.* ib. 129/14. *Pravila. Acesta iaste îndreptătoriu de leage.* PRAV. GOVORA (1640), ap. GCR. I 87/25. *Nemișii carii le zic șleahtă nu așa de craiu ascultă cum de lege care le-au făcut ei, de se judecă la scaunele cetăților.* SIMION DASC., LET. 93/2. *Când va fugi vreo muiare de vrăjmășia bărbatului... atunce îi desparte leagea.* PRAV. 582. [Giudețul] *ce giudecă pre leage și pre dumnezăeștile pravile,... nu să va pleca subt tăriia învățăturii legii.* ib. 1063 (cf. ib. 1099). *Convențiunile legal făcute au putere de lege între părțile contractante.* HAMANGIU, C. C. 969. *Legea cu vărsare de sânge nu să cade să să ție.* ZANNE, P. VIII 291. (Joc de cuvinte) *C'o lege d'o potrivă pă toți supușii tăi să-i legi.* ib. VIII, 293. *L-a arestat în numele legii.* **Dătător de legi** († **leage-dătătoriu** s. **puitor**) = l e g i s l a t o r. LB. *Urulu iaste leage dătătoriu și giudețu, cela ce poate măntu(i) și piarde.* COD. VOR. 130/1. † **Leage(î)nvățător** = cunoscător, știutor de legi. j u r i s t, j u r i s c o n s u l t. *În vreamea aceaca leage-învățătoriul* (d o c t e u r d e l a l o i) *ispitea el.* TETRAEV (1574) 239. *Leagemvățătoriulŭ Gamalilŭ și fiiu-său... crezură în Domnul Hristos.* DOSOFTEIU, V. S. 241/1. # *A se strâmba din lege* = a nu respecta ordinea, a greși. *Cu cel îndărătnic te-i strâmba din leage.* DOSOFTEIU, PS. 52. *Este după legea lui Caragea* = se zicea despre o faptă nelegiuită comisă de cei bătrâni, pe temeiul obiceiurilor vechi. ZANNE, P. VI, 44. | L o c. a d v. și a d j. **Cu** (s. **pe** s. **după**) **lege** = just, cu (s. pe) drept; legal; legitim. (Contrarul:) **fără** (**de**) s. † **preste**) **lege** = ilegal, nelegitim. *Muiarea lui cu leage să va împărți* (= va divorța). PRAV. 586. *O, Doamne, cu leage i-am făcut lui acest lucru.* HERODOT, 49/4. *Când se va afla să nu fie cununați muiarea cu bărbatul, ce vor lăcui așa fără leage... fiind fără leage și necununați...* ib. 526. *L-au făcut cu adevărat fecior după leage.* ib. 924. *Ș-au gonit femeaia cea cu leage, ș-au luat pre alta preste leage.* DOSOFTEIU, V. S. 119/2. *Din curvie sânt câți din împreunare fără de lege să nasc.* CARAGEA, L. 1/20. Cf. f ă r ă - d e - l e g e. **În** (rar: **de**) **lege** = de-abinelea, în toată regula, cum trebue, cum se cade. HERZ.-GHER., M. VII, 11. *Varvarii Goți nu stau la bătaie de leage.* P. MAIOR, IST. 50. *L-a bătut în lege.* ZANNE, P. V., 380. *La casa lui era nuntă'n lege.* RĂDULESCU-CODIN, L. 45. **După legea cuiva** = după spusa cuiva. *După legea lui Ion.* PAȘCA, GL. **Cum e legea** = cum se cade. *Nu mai smulge cum e legea.* AGÂRBICEANU, LUC. V, 376. *Era, știi colea, fată cum e legea.* JARNÍK, CONV. LIT. XV, 98, ap. TDRG. *Drept lege* = de formă, cu numele. CIAUȘANU, V. # *A nu mai fi de nici o lege* = a nu mai fi bun de nimic, a nu mai fi de viață. CIAUȘANU, V. || F i g. Dispoziție, poruncă, ordin. *Îi dă'nvățături și lege, Cum el să le păsunеze* [pe oi]. PANN, P. V. II 42.

2°. (La plur.; pop. și învechit) Drept. *Până la 20 de ani a învățat Legile, Filosofia și Teologia.* MARCOVICI, D. 4/9. *Sfetnicii'nvechiți în legi.* COȘBUC, B. 22. *Studiul legilor* = învățarea dreptului. COSTINESCU. *Om de legi* = avocat, jurist. ib. *Carte de legi.* LB.

3°. (Vechiu și pop.) Judecată, proces. *Poftim pre d(u)mneavoastră să aibă leage cu popa..., să le dea (popa) boii înapoi* (a. 1623). IORGA, D. B. 42. *Cine nu va să-și ție de lege, volnicu-i fiescine să-și îndelunge legea la alt scaun mai marele.* SIMION DASC., LET. 93/4. *Un plugar... de să va prileji să aibă a să pârî cu cineva... și nu-ș va întreba întâi la giudeț, să vadză cumu-i va mearge leagea...* PRAV. 7. *De-aș sta să-i dau și eu răspuns, La câte legi am fi ajuns!* COȘBUC, B. 124. *Poftește pe omul cel de omenie la lege.* RETEGANUL, P. I 28/30. *Că de nu ți l-oi dărege, Să mă duci mâne la lege.* DOINE, 147. **A băga** (s. **a da** s. **a chema**) **la lege** = a face proces, a da în judecată, a pârî. LB. *Te bagă la lege.* GR. S. VI, 239, HANEȘ, Ț. O. 118. **A avea lege cu cineva** = a se pârî cu cineva. LB. **Scaun de lege** = judecătorie, tribunal. LB. **A-și face** (s. **a sta de**) **lege** = a sta în cumpănă înainte de a lua o hotărîre, a nu ști încotro (com. I. CORBU); a se hotărî la ceva după matură chibzuire. ZANNE, P. V. 380. *Și iar mi-am făcut de lege, Că din sat nu poți alege.* RETEGANUL, T. R. 80. *Unde văd picioru' rece, Stau în loc și-mi fac de lege, Peste care munte-oi trece!* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 150.

4°. (Vechiu și popular) Sentință, hotărîre judecătorească, decizie, verdict. *Ori care răpitoriu nu va priimi leagea cumu-l va giudeca giudețul, ce va alerga la alt giudeț mai mare...* PRAV. 711. *De să va pune împotrivă cel vinovat, de va dzice că leagea nu-i bună... de vreame ce s'au făcut de un giudeț strein...* ib. 1070. # **A(-i) face lege(a)** = a judeca, a osândi, a condamna; a face cuiva dreptate. *Poftim pre domnia-voastră să s(e) cea(r)ce acei oameni* (tâlhari), *să faceți leage, să aibă strânsoare* (a. 1629). IORGA, D. B. 45. *Să-i facă leage cumu să cade și să cearte pe dăscăliță.* PRAV. 655. # *Legea-i cum o fac domnii,* se zice despre nedreptățile comise subt scutul legalității și mai ales în paguba celor mici. ZANNE, P. V. 379. † **A pune legea împotriva cuiva** = a acuza, a condamna. *Știu că vrăjmașii mei lege au pus împotriva mea.* ANTIM, D. XXIV/8. (Popular, în Transilv.) **A(-i) rupe legea** = a lua o hotărîre în privința cuiva. *Chinezul și cu popa Tot așa mi-or rupt legea, Că cătană m'or băga.* HODOȘ, P. P. 222. † **A face lege la**

margine = a judeca procesele pământenilor cu străinii la marginea țării. *Să trimiță la margine, să facă lege celor cu strâmbătăți.* SIMION DASC., LET. 131/3.

5°. P. ext. (Vechiu și pop.) Pedeapsă, osândă. *Nice o leage să nu aibă cela cu boul.* PRAV. 63. *Bat-o legea, mierlă neagră.* ȘEZ. III 159.

6°. † Dreptate, drept. *Fă-ne lege! Leșii... s'au sfătuit să trimiță sol la împăratul cu jalobă, să-și ceie lege cu Petru Vodă.* SIMION DASC., LET. 140. *D-ta ești primar și ești în lege să faci asta.* RĂDULESCU-NIGER, ap. TDRG. | † **A-și lua legea** = a-și lua partea legală. DDRF. *Nu s'au putut apropia jupâneasa Maria a-și lua legea.* MAG. IST. I, 207.

III. 1°. Fel de a fi și a se purta impus omului de conștiința și rațiunea sa. *Legea naturală (s. morală, s. a naturii)* = pornirea firească a omului de a deosebi, cu ajutorul conștiinței, binele de rău, de a face binele și a evita răul; principiul de dreptate sădit în inima omului. *Legea naturală ne comandă: ce ție nu-ți place, altuia nu face.* LM.

2°. Regulă, obligație, purtare pe care și-o impune omul în relațiunile sale sociale. *Legile onoarei,* ale *bunei cuviințe,* ale *politeței.*

IV. 1°. Expresia raporturilor constante ce derivă din firea lucrurilor; formula prin care se fixează condițiile s. succesiunea acestor raporturi. *Câmp roditor,... în care pe-o lege dată Și scaiul și trandafirul răsar și cresc.* KONAKI, P. 258. *După legile naturii, noi putem fi acum ceea ce trebue să fim.* MARCOVICI, C. 30/1. *Știința nouă întemeindu-se pe conceptul legilor spiritului, pe observație, pe experiență, pe calcul, a conținut zdrobirea lumei vechi.* BĂLCESCU, M. V. 2/22. *Legile după care mintea omenească trebue să primească o idee...* MAIORESCU, L. 8. *Asemenea raporturi de succesiune necesară și invariabilă se numesc legi.* ib. 148. *Legea ei* [a firii] *e'nlănțuirea unui șir de nedreptăți.* COȘBUC, F. 129. *Raporturile noastre cu Austro-Ungaria luaseră acum cursul lor natural și liber, determinat de puternice legi istorice.* KIRIȚESCU, R. 65.

2°. Formula prin care un om de știință fixează condițiile raporturilor constante și invariabile între lucruri. *Știința legilor ogorului* = agronomia. I. IONESCU, C. 254. *Legea gravitațiunii lui Newton.* MAIORESCU, C. II 114. *Legea lui Mariotte.* PONI, F. 76. *Legile fonetice, sintactice.*

[Adjectiv (neobișnuit): **léginic** (pronunț. *leğnic*), **-ă** † = legal. *Leginic obiceiu.* TES. II 354, ap. TDRG.]

— Din lat. **lex, legem,** idem (la scriitorii bisericești și cu sensul de „religie"). Cf. legiui. **(Șt. Pașca).**

LEGÉNDĂ s. f. 1°. *Légende* (dorée). 2°. *Légende.* 3°. *Légende* (d'une monnaie). 4°. *Légende* (d'une carte).

1°. Povestea vieții unui sfânt s. a unui martir, cf. cazanie, sinaxar, viețile sfinților. *Ultimele foi dintr'o legendă a Sfintei Paraschiva...* IORGA, S. D. XIII 53.

2°. P. anal. Povestire cu caracter miraculos brodată mai ales în jurul unui personaj istoric. *Sălbaticul uriaș al anticilor legende germanice... se prefăcu în blândul și cuviosul episcop.* ODOBESCU, III 54. *Nilul mișc'a lui legendă și oglinda-i galben clară.* EMINESCU, P. 67. *Această închipuire s'a răspândit ca o legendă printre oamenii inculți.* MAIORESCU, D. IV 652. | P. ext. Informație, știre, versiune neexactă în legătură cu o întâmplare. *E... curios, cu ce ușurință se lățesc la noi legendele neexacte.* MAIORESCU, D. IV 288.

3°. (Numis.) Inscripția de pe o monedă sau de pe o medalie.

4°. Explicația, lămurirea semnelor convenționale întrebuințate pe un plan, pe o hartă, pe o ilustrație.

— *N.* după fr. (din lat. **legenda** „ceea ce trebue citit." Viețile sfinților s'au numit astfel, pentru că în mânăstirile catolice ele trebuiau citite în timpul mesei). Cf. legendar.

LEGENDÁR,-Ă adj. și s. a. 1°. *Légendaire.* 2°. *Livre.*

1°. Adj. Privitor la o legendă, care are caracterul unei legende; p. ext. despre care vorbește toată lumea, cunoscut de toți. *Legendara vânătoare a sfântului Hubert.* ODOBESCU, III 60. *Avram Iancu devine eroul legendar al luptelor din Munții Apuseni.* KIRIȚESCU, R. 28 (cf. și 91, 326).

2°. S. a. (Transilv.; învechit) Carte de citire. LM.

— În sensul 1° după fr., în sensul 2° din germ. *Legendar* (= lat. med. **legendarium**) „carte de citire conținând legende".

LEGEOÁNĂ † s. f. }
LEGEÓN † s. a. } v. **legiune.**

LEGÉR s. a. *Pièce* (de cuir). — (În graiul minerilor din Munții Apuseni) Petecul de piele pus pe pantalonii minerilor, ca să fie mai rezistenți (PAȘCA, GL.); șorțul de piele pe care-l pun îndărăt, ca să nu se rupă cioarecii și să nu se umezească. VICIU, GL.

LÉGHE s. f. *Lieue.* — Veche măsură (STAMATI), cu care se socoteau în Apus distanțele de la un loc la altul, variind în diferite țări și timpuri. În Franța *leghea comună* avea cam 4.000 m., iar cea *marină* trei mile. *Și azi se văd ruinele ei la o leghe mai jos de Saria în Castilia.* OLLĂNESCU, H. 150. *Călării... fură lăsați a străbate cele 2 leghii de pădure.* IORGA, SĂM. III 285. *Prețurile cărușiei erau pe o chilă de cereale 12 lei, pentru distanțe de 15-20 leghe (7-10 poște) de la Galați.* BOGDAN, C. M. 135. *Casele de oprire ale poștei erau distanțate... una de alta cam la 4 leghe, o leghe fiind egală aproape cu 5 kilometri.* ib. 150. *O leghe patrată avea 1390 fălci sau 197.491.136 metri patrați.* ib. 173. [Forma *leghe* e refăcută din pluralul *leghe,* dela singularul **légă** †; *leghii* e un plural nou de la *leghe*].

— *N.* din it. **lega,** idem (de origine galică: *leuca).*

LEGHELÉU s. a. *Pâtis.* — (Ungurism în Sălaj) Pășune. CABA, SAL. 98, VAIDA.

— Din ung. **legelő,** idem.

LEGHÉN † s. f. v. **lighian.**[2]

LÉGHEN s. m. }
LEGHENÉȘTE adv. } v. **leghin.**

LEGHEÓN † s. a. v. **legiune.**

LEGHIÁN s. a. }
LEGHÍN † s. a. } v. **lighian.**[2]

LÉGHIN s. m. *Gars.* — (Ungurism în Transilv.) Flăcău, june (DR. IV 1083); spec. calfă. STAN, M. 256. [Și: (cu rostire dialectală) **lézin** s. m. = (Maramureș) flăcău; hoinar. T. PAPAHAGI, M.; (în Munții Apuseni) **léghen** s. m. Com. PAȘCA. | Diminutiv: (Maramureș) **leziéș** s. m. (pronunț. *zi-eș*) = calfă; fecior mai mărișor. BÂRLEA, C. P. II 116. | Adverb: **leghenéște** adv. = ca flăcăii, în felul flăcăilor, calfelor. TDRG. *Și să'mbracă leghenește, Joacă și bea și trăcștc.* GCR. II 224.]

— Din ung. **legény,** idem (împrumutat și de Ruteni: *léǧiń.)*

LEGHIOÁNĂ † s. f. v. **legiune** și **lighioană.**

LEGHIÓN † s. a. v. **legiune.**

LEGÍBIL, -A adj. *Lisible.* — (Latinism, rar) Care se poate ceti (ușor s. cu folos), citeț, lizibil. *Povestirea e foarte legibilă, adesea interesantă.* IORGA, L. I 297.
— *N.* din lat. **legibilis, -e,** idem.

LEGIFERÁ vb. I[a]. *Légiférer.* — A face legi, a stabili ceva prin lege, (vechiu) a legiui. *Nimeni nu poate legifera în această materie.* MAIORESCU, CR. I, 377. [Abstract: **legiferáre** s. f. *Interpretarea ce a dat-o consiliul permanent cred că nu e nici legiferare, nici călcare de lege.* MAIORESCU, D. IV. 429. *Cunosc prea puțin istoricul legiferării didactice.* CURENTUL, 1934, 16 Febr., 3/1. | Adjective: **legiferát, -ă.** *Kilogramele... astăzi sînt legiferate și întrebuințate... de toată lumea.* BOGDAN, C. M. 173; — (neobișnuit) **legiferánt** s. m. = persoană care aduce, face legi, legiuitor. *Găsim... o serie de publicațiuni... pline de învățăminte pentru situațiunea de astăzi și... pentru legiferanții noștri.* CURENTUL, 1931, 5 Febr.]
— *N.* după fr. (lat. *legifer* „care face legi").

LÉGINICĂ † adj. v. **lege.**

LEGIOÁNĂ † s. f. / **LEGIÓN** † s. a. } v. **legiune.**[1]

LEGIONÁR s. m. *Légionnaire.* — Soldat făcând parte dintr'o legiune. *Prin văile pe unde... trecuseră legionarii marelui împărat... trecea acum oștirea regelui Ferdinand.* KIRIȚESCU, R. 127.
— *N.* după fr. (lat. **legionarius, -um).**

LEGISLÁȚIE s. f. v. **legislațiune.**

LEGISLAȚIÚNE s. f. 1°-3°. *Législation.*
1°. Acțiunea s. faptul de a face legi, (învechit) legiuire (STAMATI); p. ext. dreptul de a face legi. *Legislațiunea aparține parlamentului.*
2°. Totalitatea legilor unui Stat, corp de legi. [Poporul indiian] *zădărnici crunta legislație a lui Aidin.* GORJAN, H. IV 230. *Un cod civil... mai de trebuință decât celelalte părți ale legislației.* URICARIUL, IV 306/20. *În această reformă vom ține socoteală de deosebirea radicală ce există între administrațiunea unei mici comune rurale, și aceea a unor centruri mari de populațiune. ceea ce n'au făcut legislațiunile anterioare.* MAIORESCU, D. IV 68.
3°. Știința legilor. *Curs de legislație comparată.* [Și: **legislátie** s. f.]
— *N.* după fr. (lat. **legislatio, -onem).**

LEGISLATÍV, -Ă adj. 1°-2°. *Législatif.*
1°. (Uneori în opoziție cu „executiv") Care face legile, legiuitor. *Prezidentul corpului legislativ.* C. NEGRUZZI, I 327. *Împământenirea se dă de puterea legislativă. Puterea legislativă se exercită colectiv de către Rege și Reprezentațiunea națională.* HAMANGIU, C. C. XII, XIX. *Consiliul legislativ.* (Substantivat) *Legislativă* = putere legislativă. *Făcându-se lucrul pe față, se înlătură... unul din inconvenientele unei asemenea amestecări între executiva dependentă și legislativa independentă.* MAIORESCU, D. IV 306.
2°. Care privește legile. *Nu a rămas după urma sa nici o reformă legislativă.* MAIORESCU, D. IV 3.
— *N.* după fr.

LEGISLATÓR s. m. 1°-2°. *Législateur.*
1°. Legiuitor (STAMATI), cel care dă legi cetățenilor. *Oblăduitoriul... făcându-se precum am zice legislator și nesocotind nimic mai de căpetenie decât legile...* URICARIUL, IV 301/25. | Fig. Puterea legislativă. *Intenția legislatorului a fost ca...*
2°. P. anal. Cel care stabilește principiile unei arte s. ale unei științe. *Legislatorii Parnasului... au apucat unii pe calea... pedantismului.* RUSSO, S. 48.
— *N.* după fr. (lat. **legislator, -orem).**

LEGISLATÚRĂ s. f. *Législature.* — Durata mandatului unei adunări legislative. *Sesiunea de față este pentru camera aceasta cea dintâi sesiune ordinară a legislaturei ei.* MAIORESCU, D. I 366. *Așa dar guvernul se pregătea să-și împlinească legislatura întreagă.* C. PETRESCU, I. II 150.
— *N.* din fr.

LEGÍST, -Ă adj. și subst. (Jur.) *Légiste.* — Subst. Om de legi, care știe legile (COSTINESCU), pravilist (STAMATI), cf. jurist. | | Adj. *Medic legist* = medicul însărcinat cu lămurirea chestiunilor de medicină ce privesc justiția. *Aici era nevoie numai de medicul legist.* C. PETRESCU, C. V. 36.
— *N.* după fr. (lat. med. **legista, -am).**

LEGITÍM, -Ă adj. 1°-2°. *Légitime.*
1°. După lege, potrivit legii, impus, consacrat sau îngăduit de lege, legal, legiuit. STAMATI, ARISTIA, PLUT. *Putere, autoritate legitimă.* LM. *Donațiune legitimă* = valabilă după lege. CADE. | Spec. (Mai des, despre căsătorie și copii) Cu cununie, † cu cinste; (copil) născut din părinți căsătoriți după lege. *Să devie soțul iubit și răsfățat al acestei bătrâne... în brațele căreia muriseră trei bărbați legitimi.* VLAHUȚĂ, D. 7. *Despre filiațiunea copiilor legitimi născuți... în căsătorie.* HAMANGIU, C. C. 76. | *Legitimă apărare* = dreptul recunoscut de lege de a te apăra, prin ori ce mijloace, de un agresor. *Față cu atacul d-lui S., d. A. se afla în legitimă apărare.* MAIORESCU, D. IV 623.
2°. P. ext. Just, drept, justificat, echitabil, îndreptățit. *Cauza foarte legitimă care se opune... pare a rezulta din următoarele reflecțiuni...* MAIORESCU, CR. I 160. *Ne va întreba oricine cu o legitimă îndoială: România din veacul de mijloc fost-a ea o țară sericolă...?* HASDEU, I. C. 102. *A lăsa... obiecțiunile... fără răspuns, ar însemna... să las să planeze asupra tuturor celorlalte studii ale mele despre cronice o legitimă neîncredere!* C. GIURESCU, BUL. COM. IST. II 105.
[Accentuat (după lat.) și *legitim, -ă.* | Negativ: **nelegitim, -ă** adj. = în contrazicere cu legea, nelegal, ilegitim; p. ext. nedrept, neîndreptățit, nejustificat. | Familia: (cf. fr. *légitimiste)* **legitimíst, -ă** adj. și subst. = (cel) care ține la forma regimului de Stat ereditară și legată de o familie domnitoare. *Se atacă Germanii numai atunci când forțele imperiale... servesc interesele legitimiste ale copilului Iordachi-Vodă.* IORGA, L. II 634. *Guvernul austriac a dat de urma unei conjurații legitimiste, al cărei scop era aducerea pe tron a lui Otto de Habsburg.* UNIVERSUL, 1930, 4 Nov. *Șeful legitimiștilor austriaci...* ib., 1934, 2 Martie; — (cf. fr. *légitimité)* **legitimitáte** (cu negativul — rar — **nelegitimitate)** s. f. = calitatea a ceea ce este legitim; spec. calitatea unui copil legitim; dreptul de succesiune la tron al întâiului născut într'o monarhie; p. ext. îndreptățire. (Ad 1°) *Ar fi o mare... greșală politică a recunoaște legitimitatea verdictului de condamnare din Cluj.* MAIORESCU, D. IV 93. *Moștenitorii vor avea două luni spre a contesta legitimitatea copilului.* HAMANGIU, C. C. 291; (ad 2°) *Legitimitatea drepturilor bisericei*

ortodoxe... URICARIUL, X 376/30. *Legitimitatea criticei.* MAIORESCU, CR. I 247.]

— *N.* după fr. (lat. **legitimus, -a, -um**). Cf. legitima.

LEGITIMÁ vb. I[a]. 1°. *Authentiquer, légaliser; légitimer, reconnaître* (un enfant naturel) 2°. *Demander* ou *fournir des pièces d'identité.* 3°. *Légitimer, justifier.*

1°. Trans. (Despre un act s. document) A face legal, a întări cu formele cerute de lege, a face să se recunoască, prin dovezi înfățișate, autenticitatea unui document s. a unui titlu; a verifica (un pașaport); spec. (mai ales) a recunoaște unui copil natural drepturile de copil legitim, a înfiia. *Copiii născuți sau concepuți afară din căsătorie se vor putea legitima prin căsătorie, făcută după naștere.* HAMANGIU, C. C. 80.

2°. Refl. A-și stabili identitatea pe baza unor documente legale.

3°. Fig. A justifica, a îndreptăți. *Altruist este o expresie bine precizată... și prin urmare legitimată.* MAIORESCU, CR. II 367. *Având în păsirea lui ceva din îndrăzneala legitimată prin intimitatea relațiilor de ieri, noul oaspe descinde la București.* GOGA, Ț. N. VI 1537.

[Adjectiv: **legitimát** (cu negativul **nelegitimat**), **-ă.**— (Ad 3°) *Suntem perfect legitimați cu rostul nostru.* GOGA, Ț. N. VI 1538; — (rar) **legitimatór, -oáre** adj. = care legitimează. PONTBRIANT. | Abstracte: **legitimáre** s. f. (Ad 1°) *Legitimarea se poate face chiar în folosul copiilor încetați din viață.* HAMANGIU, C. C. 80; — (ad 2°) *Veniturile de la biletele de legitimare pentru oameni și pentru vite...* I. IONESCU, D. 102, SBIERA, F. S. 118; — (ad 3°) *Legitimarea veniturilor și cheltuielilor Statului.* I. IONESCU, M. 190; — (fr. *légitimation*) **legitimáție** (mai rar: **legitimațiúne**) = acțiunea de a legitima; (mai ales) act, document personal, eliberat de o autoritate, prin care cineva se poate legitima (2°), își poate dovedi identitatea, calitatea s. originea.]

— *N.* după fr.

LEGITIMÁȚIE s. f. } v. **legitima.**
LEGITIMAȚIÚNE s. f. }

LEGITIMÍST, -Ă adj. și subst. } v. **legitim.**
LEGITIMITÁTE s. f. }

LEGIUÍ vb. IV[a]. 1°. *Légiférer.* 2°. *Instituer, établir* (par une loi). 3°. *Juger; condamner, punir. Être en procès. Décider.* — (Învechit și popular; înlocuit în limba literară mai ales prin neologisme).

1°. Intrans. și trans. A face, a întocmi o lege (s. legi), a legifera. *Au legiuit puind așăzământuri obștești și temeainice.* PRAVILA (1814), XIX. *Duhul tău ce legiuește pravili ce lumea primește.* KONAKI, P. 33. *Legiuind Domnia mea aceste Pravili cu sfat de obște...* CARAGEA, L. b/10. (Figură etimologică) *Legi legiui-vor.* COȘBUC, Æ. 18/10.

2°. Trans. și refl. (= pasiv) A trece ceva în lege, a dispune, a ordona, a institui, a stabili, a impune, a stipula (prin lege); a întări, a aproba, a încuviința (prin lege, s. printr'un act care are valoare de lege). *Acest obiciaiu au fost legiuit de legiuitorii cei bătrâni.* PRAV. MOLD. 31/1. *Îndrăznim... a ne ruga înălțimei tale, să se legiuească și să se statorniccască această așezare.* URICARIUL, I 33/28. *Legiuim atât prețul sării câte iască și să se statornicească această așezare.* URICARIUL, I 215/1. *Au legiuit prin Hrisoavele Domnești de a se așeza școală.* ib. II, 62/30. *Pravilele împărătești.. legiuesc.* ib. IV 211/4. *Legiuește ca în veci să nu se mai strămute această pravilă.* C. NEGRUZZI, I 241. *De 14 ani am legiuit că în fiecare comună să existe o școală.* MAIORESCU, D. II, 175.

3°. Trans. (Complementul e o persoană s. o faptă a sa) A judeca (într'un proces, ca judecător), a hotărî, a da o sentință (potrivit legii); a pedepsi. *Cine va avea pără de oamenii de ceasta parte, noi vrem trimite la Domneavoastră să-i legiuiți.* IORGA, D. B. I, 3. *Ursul o au dat vornicilor iapa, iară vornicii n'au vrut să o ia, ...acmu am trimis pre Ursul la dumneavoastră să-i legiuiți.* ib. 17. *Nu i s'au cădzut* (= nu era atribuția lui) *să legiuiască el greșală ca aceasta.* PRAV. 1070. *Să-l legiuiască* (socotească MUNT.) *cu blândeațe și cu milă.* ib. 1123. | Refl. (Transilv.) A se judeca, a avea proces cu cineva (LB.). || A decide, a aprecia, a lua o hotărîre în legătură cu ceva. *Stă în putearea giudețului să vadză cumu li e vrajba, și să legiuiască.* PRAV. 617. *Stă aceasta în voia giudețului să legiuiască de va fi cu măsură, sau de nu va fi vătămătura.* ib. 891 (cf. ib. 935). *Muritoriule... nebuniile tale dă-le să le legiuiască.* KONAKI, P. 276. *Atunci zmăii s'o spăriat și iei o legiuit că ce să facă cu iel.* ARH. FOLK. I, 186. || Refl. (Transilv.) A se chibzui. *Ei se legiuesc Și se sfătuesc Care-or fi mai mari.* BIBICESCU, P. P. 244.

[Și: **înlegiuí** † vb. IV[a] (Ad 2°) *Iară de acmu va să înlegiuiască pre pământ viața de pace a celor den ceriu.* EVANGHELIE, ap. GCR. I III/27. *Și au pus și au înlegiuit sfântul botez, carele iaste curățiie...* MYSTERIO (a. 1651), ap. BV. I 180/20. | Negativul: **nelegiuí** † vb. IV[a] = a păcătui (TDRG.). *Multe ai nelegiuit.* BIBLIA (1688) 378/1. *Greșit-am, nelegiuit-am și am păgânit.* ib. ap. TDRG. | Abstracte: (învechit și pop.) **legiuíre** s. f. = acțiunea și rezultatul acțiunii de a legiui; spec. † dispoziție, normă, rânduială stabilită de o autoritate divină, cf. lege (I 1°); (Jur.) totalitatea regulilor stabilite și impuse de o autoritate omenească supușilor, lege (II 1°), pravilă, legislație; p. ext. cădința legilor (LB.), dreptate (PONTBRIANT); (Jur.) proces, pără (LB.). *Cu multă împrotivire stând* (Bogomilii) *împotriva a toate... legiuirile Domnului...* CHESARIE (a. 1765), ap. GCR. II 80. *Nu zicem aceasta să fie o legiuire vecinică* (a. 1802). URICARIUL, I 13/12. *Au fost... trebuință a se regularisi alcătuirea adunării obștești... însărcinată... a se îngriji împreună cu domnul de trebuincioase legiuiri* (a. 1831). ib. II 217/16. *Politicești... și... bisericești legiuiri.* DRĂGHICI, R. 171. *Restatornicește vechea legiuire a țării.* C. NEGRUZZI, I 241. *Legiuiri înțelepte și prevăzătoare, pe care le pune în lucrare o sistemă de administrațiune regulată.* ODOBESCU, III 37/15. *Curgeau legiuiri democratice și fierbinți manifeste.* C. PETRESCU, R. DR. 226. | (Mai ales) Negativul: **nelegiuíre** s. f. = ceea ce este în contra legilor divine s. omenești, călcare de lege (LM.), sacrilegiu (PONTBRIANT), impietate (COSTINESCU), fără-de-lege, păcat; necredință, nedreptate, ilegalitate (LB.), **delict, crimă** (COSTINESCU). *Au lăsat Nestor nelegiuirea cea mare a nedumnezeirii.* MINEIUL (1776) 168 1/1. *Preacurvia și nelegiuirea împărătesei...* GORJAN, H. I 6/19. *Hotărîsem să mă duc la rivala mea, să-i spun nelegiuirea omului căruia va să-și încredințeze soarta.* C. NEGRUZZI, I 52. *Și-l junghie și pe dânsul deasupra chiar a jertfelnicului nelegiuirilor sale.* ISPIRESCU, U. 69. | Adjective: (învechit și pop.) **legiuít, -ă** = potrivit legilor (divine sau omenești), legiferat (DDRF.); legal, legitim, just (LB.), drept; adjudecat; (Transilv.) condamnat, osândit. *După legiuită cuviință...* ZILOT, CRON. 76. *Aceasta iaste legiuita parte a fiilor.* PRAVILA (1814) 120. *Nici proprictarul să sufere vreo răsluire din legiuitul său venit.* I. IONESCU,

C. 250. *O cinste, o credință, o legiuită iubire...* KONAKI, P. 193. *Orice fete... să nu fie silite a se călugări fără numai după ce vor veni la legiuita vârstă* (a. 1803). URICARIUL, VII 134/3. *Legiuit moștenitoriu.* BELDIMAN, O. 37. *Obiceiuri legiuite...* PANN, P. V. I 89. *Acest drept legiuit a[l] Moldovei îl întărește* [Sultanul]. C. NEGRUZZI, I 242. *Copiii legiuiți, care vor fi ajuns în vârstă prescrisă...* HAMANGIU, C. C. 45. *Ara, semăna și culegea pe-un ogor legiuit* (= atribuit) *de judecată lui.* C. PETRESCU, R. DR. 22. *Legiuită* (= condamnată) *la temniță.* VICIU, S. GL. | (Mai ales) Negativul: **nelegiuit, -ă** = contrar legilor, ilegal, nedrept (LB.); (despre om) necredincios, păgân; crud, criminal; (despre un soț, copil) ilegitim. *Turbându-se împăratul de o așa vedere... nelegiuită, îi omorî pe amândoi.* GORJAN, H. I 3/27. [Turturica] *așteaptă trista soartă până ce nelegiuitul vânător să o omoare.* KONAKI, P. 87. *Cruzi, nesimțitori, infami, nelegiuiți!...* C. NEGRUZZI, I 48. *Blestămul... să cadă pe capul vostru nelegiuit.* ALECSANDRI, P. II 120. *Eu mă duc să îndeplinesc nelegiuita voastră poruncă.* CREANGĂ, P. 57. (Substantivat) *Această nelegiuită* (despre o femeie) *...necontenit mă munceșce.* KONAKI, P. 121. *Vrei să mă omori și pentru ce? Pentru că ești un nelegiuit.* C. NEGRUZZI, I 22. *Fă ca nelegiuitul... să se facă muiere.* ISPIRESCU, L. 30; — **legiuitór, -oáre** = care legiuește, care face s. dă legi, legislativ (DDRF.). (Învechit) *Legiuitoare condică* = cod judiciar. GCR. II 86. *Camera legiuitoare.* URICARIUL, VII 239/15 (După fr. *Corps législatifs*) *Corpurile legiuitoare* = Camera și Senatul. (Mai ales substantivat) Dătător de legi, legislator (LB.); cunoscător de legi, jurisconsult (LB.); spec. persoană care are proces cu cineva, acuzator s. acuzat într'un proces (LB.), împricinat. *Deschizând dereptilor raiul, cununând ceia ce se-au muncit legiuitorii* (: docteurs de la loi). CORESI, EV. 180/4. *La ale legiei porânci tremease pre cel legiuitoriu ce întrebă pre Domnul.* ib. 310/18. *Acest obiceiu au fost legiuit de legiuitorii cei bătrâni.* PRAV. 206. *Un legiuitoriu oarecarele să apropie către I(sus)s de-l ispitiia.* VARLAAM, C. 342/2. *Acel șarpe cu care legiuitoriul au biruit...* KONAKI, P. 280. *Erau pontefici, legiuitori...* C. NEGRUZZI, I 273. *Legiuitorul astfel a introdus o mobilitate.* MAIORESCU, D. I 370. (Neobișnuit) Negativul: **nelegiuitór, -oáre** adj., subst. = care comite nelegiuiri, nelegiuit. *Iată-mă... jărtvă unui nelegiuitoriu* (acel care ucisese pe Orest). BELDIMAN, O. 69.].

— Derivat din **lege** cu suf. **-ui.**

LEGIÚNE s. f. 1°-3°. *Légion.*

1. (Antic.) Corp de armată la Romani, alcătuit din soldați pedeștri (la început 3000, mai târziu 5000—6000) și din călăreți; p. ext. corp de luptători (din diferite arme), detașament, trupă, oaste. *Răzvan Vodă, având cu sine Moldovenii săi, împreună și cu legiunile Secuilor, se așezase despre răsărit.* BĂLCESCU, M. V. 150. *La Focșani este întimpinat de 340 de tineri greci,... floarea tinerimii, cu care formează legiunea sacră* (= gruparea de tineri înrolați ca voluntari în armata lui Ipsilante, la 1821). GHICA, S. 104. *Am intrat în legiunea polonează-turcească, sub comanda lui Ciaikovsky...* CONTEMPORANUL, IV 135. *Legiunea străină* = (în Franța) corpul de trupe compus mai ales din străini, cu garnizoana în colonii. *Legiunea română, cehoslovacă, polonează* = corpul de trupă alcătuit în timpul marelui războiu în Franța și Italia de către prizonierii români, cehoslovaci, polonezi din fosta armată austro-ungară, cu scopul de a lupta pentru independența și întregirea țării.

2°. P. ext. Un număr mare de persoane urmărind același scop, mulțime, ceată, gloată. *Legiuni de zugravi și de pictrari erau osândiți ca să așterne pe ziduri... toate acele... epopee vânătorești.* ODOBESCU, III 79/21. *Dintr'o legiune de comentatori... mai nici unul n'a reușit a surprinde ideea lui Erodot și a o verifica.* HASDEU, I. C. 182.

3°. *Legiunea de onoare* = decorație franceză, instituită de Napoleon Bonaparte la 1802, cu care se disting marile servicii (militare, politice, literare, artistice) aduse Statului francez (de către Francezi s. de către străini).

[Și: (învechit, după slav. bis. *legeonŭ*) **legheón, (leghión, legión)** s. a. (pronunț *-g(h)e-on, -g(h)i-on;* plur. *-oáne)* LB.; (singular analogic după plur. *leghioane)* **leghioánă (legioánă, legeoánă)** s. f. STAMATI, ARISTIA, PLUT. (Ad 1°). *Despre aceasta... mai mare peste legheoane și peste reghimenturi... să ia samă.* IORGA, S. D. XIII 14. [Lui Domițian, Slovenii] *i-au tăiat un leghion, cu povățuitori cu tot.* ȘINCAI, HR. I 2/7. *Leghioanele romane avea stema un vultur de aur.* BARAC, ap. GCR. II 237. *Hatmane, pasă ș'adună Din cetele cele mai viteze Întru tot o legioană bună.* BUDAI-DELEANU, Ț. 224. *Oltule,... puternici legioane p'a ta margine-ai privit.* ALEXANDRESCU, A. 14. *Odată cu răsipirea Romii... legioanele se ridică.* RUSO, S. 94. *Legioanelor uitate dela Dunărea măreață...* ALECSANDRI, P. II 139; — (ad 2°) *Înainte să-mi puie mai mult de doao-sprezeace legheoane de îngeri.* TETRAEV. (1574) 249. *Pre legheonul dimonilor ai izgonit.* MOLITVENIC (1650-75), ap. GCR. I 228/21. *Îngroză un legheon de necurate duhuri.* DOSOFTEIU, V. S. 178. *Suflete, ridică-ți leghioanele de gânduri.* VLAHUȚĂ, P. 83. | Spec. Un număr mare, deși în aparență e unul singur (aluzie la pasagiul din evanghelia lui Luca, în care diavolul, ieșind din trupul celui îndrăcit, răspunse: *numele mieu e leghion) „Ce ți-e numele?“ — El zise: „Legheon“ (că draci mulți intrase în el).* CORESI, EV. 372/26. *Dușmanii,... sânt leghion.* SBIERA, F. S. 279.]

— *N.* după fr. Cf. lighioană.

LÉGMAN s. m. *Lieutenant.* — Popular, învechit, în Transilv.) Sublocotenent. *Când bătea ceasul la zece... Nici un legman nu mă'ntrece!* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 300.

— Corupt din germ. **Leutnant,** idem.

LEGÚMĂ s. f. 1°. *Légume. Fruit. Mauvaise herbe; saleté.* 2°. *Cresson de cheval* (Veronica Beccabunga). 3°. *Mets (cuits); aliment. Provende.*

1°. (Mai ales la plur.) Numire generală ce se dă vegetalelor, mai ales celor cultivate în grădină, și care se mănâncă crude (ridichi, ceapă, etc.) și cu deosebire fierte (ca: fasolea, cartofii, etc.), zarzavat, verdețuri (de grădină LB.) †verze — sau care se pun în mâncări ca să le dea gust (cimbru, leuștean, mărar, foi de pătrunjel, etc.). BIANU, D. S., HERZ.-GHER., M. VII 8. *Legumele sânt:* bobul, mazărea, fasolea, lintea, ardeiul, crastaveții, varza, lubenița (pepenele verde), pepenele (pepenele galben), dovlecelul, dovleacul, patlagelele roșii, patlagelele vinete, ceapa, usturoiul (aiul), gulia, anghinarea, pătrunjelul, conopida, mărarul, cimbrul, sfecla, țelina, cartofii. H. XI 5. *Pomii, ierbile, sămănăturile, legumile, florile...* MOXA, ap. GCR. I 57/22. *Grădinariul de va fura legumi sau poame...* PRAV. 29. *Grâul și legumile vor peri.* PARACLIS (1639) 31 v/4 (cf. ib. 29 v/9, 36 r/6). *Grădină de legumi.* BIBLIA (1688) 134/1 (ib. 262/3). *Și iaste scris... câți bani s'au cheltuit la ceapă și la aiu și la alte legume di la Eghipet.* HERODOT, 128/22. *Stridii, melci, legumi...* CARTE DE BUCATE (1749), ap. GCR. II 42/12. [Piatra] *toate legumile le-au zdrobit.* IORGA, S. D. XIII 74. *Destul iaste pentru hrana noastră laptele turmii, și legumile.* BELDIMAN, N. P. II 36. *Legumile care fac pe la țarini lăcuitorii pentru negutitorie...* URICARIUL, II 136/26.

Cultura plantelor și a legumilor atârnătoare. ib. VII 194/6. *Legumile, fasolea, lintea...* PISCUPESCU, O. 194. *De altă parte, câteva înguste brazde de fasole, de praz și de legumă.* ODOBESCU, I 148/16. *La noi oamenii își fac grădinile de legumuri tot pe lângă casă.* SBIERA, P. 180/12. *Legume și mai ales leușteanu de ți se fură din grădină, verdețurile se usucă.* ȘEZ. I 51. *Când e lună nouă, nu se samănă legume.* ib. I 191. *Samănă femeile prin grădini legumuri.* MARIAN, SE. II 152. *Prin jud. Covurluiu la lună nouă se culeg legumele și tot atunci se taie hlujanii.* PAMFILE, C. 81. || P. ext. (În țara Oașului) Poame, fructe, rod (de pomi roditori). *Care pom nu ține legumurile, ce pchică, cân(d) frământă pasca, me(rge) femeia și-l prinde cu aluatu pă mânuri...* ARH. FOLK. I 224. || (Transilvania) Buruiene, gozuri prin grâu. *Și din toate legumele-l scotea, Numai din una nu-l putea, Anume din pleavă.* VICIU, COL. 189. | Fig. Infamie, murdărie. *Să ferească nesmintită și nemestecată cu legume mărturia întru Hristos.* DOSOFTEIU, V. S. 184/24.

2°. Bot. (Pe la Brașov) *Leguma-bufnițelor* = bobornic. PANȚU, PL.2 149.

3°. P. ext. (Adesea la singular) Mâncare (mai ales zeamă) fiartă cu (s. din) zarzavaturi (fără carne) ce se mănâncă cu pâne (cu mălaiu s. cu mămăligă), fructoare, păzitură (LB.); p. ext. orice mâncare a omului (H. VII 182) ce se mănâncă (Com. V. LAZAR, Jina), udătură; p. gener. aliment, hrană, mâncare; spec. merinde, de-mâncare (pentru ciobani, cosași, etc. Muscel, com. C. LACEA). *Legumea lor e de nevoie...: varză și fasule, rar fiertură, iar pe la zile mari, un pui fript.* IOVESCU, N. 93. *Ia vezi, de-i putea să prinzi vr'o față de pește, ca să avem de legumă pentru azi și mâne.* ISPIRESCU, L. 280. *Eu veneam să-ți ceiu legumă, Tu-mi dai palme peste gură.* MATEESCU, B. 66. *Legumele lichide le duc în oale acoperite.* PAMFILE, A. 82. *Cresc în baltă melci și-i mănâncă cu mare plăcere, aceștia fiind leguma bălții.* ANTIPA, P. 763. *Legumea s'a isprăvit, Linguriile s'au ciobit.* MAT. FOLC. I 402. *Să-i cerce legumurile Și să-i probească vinurile.* GIUGLEA-VĂLSAN, R. S. 83. *Punem pe măgar căldarea și dăsagii și bota cu apă și sacu' cu mălai în dăsagi și burdufu' cu brânză tot în dăsagi, cu legumă la ciobani.* GRAIUL, II 102. *Luaiu mațe de țânțar, Căpățână de tăune, Făcuiu soacră-mi legume.* MARIAN, INS. 351. *Mai bine legumă puțină și dragoste multă* = mai bine dragoste decât avere. ZANNE, P. III 591. *Când mălaiu are, sare n'are; când are sare și mălaiu, n'are legumă* = când scapă de-o belea, îl înhață alta. ib. III 602.

[Plur. *-gume, -gumi,* (ad 1°, în înțeles de: diferite feluri de legume) *-gumuri.* | Și: (ad 3°) **legúme** s. f. PAMFILE, A. 82. | Adjectiv: **legumós, -oásă** = (în Bucovina) care conține multe legume. *Borș legumos, zamă legumoasă.* HERZ.-GHER., M. VII 8. | Colectiv-local: **legumăríe** s. f. = loc în care se cultivă zarzavaturi, grădină de legume s. de zarzavat, grădinărie.]

— Din lat. **legumen,** idem.

LEGUMĂRÉȚ, -EÁȚĂ adj. v. **legumi.**

LEGUMĂRÍE s. f. } v. **legumă.**
LEGÚME s. f. }

LEGUMÍ vb. IVa. 1°. *Pignocher, manger à petites bouchées, boire à petits coups.* 2°. *Consommer en petite quantité, ménager.*

1°. Trans. și absol. A mânca (s. a bea) cu măsură, cu cruțare, ca să ajungă la toți s. să mai rămână (RĂDULESCU-CODIN), a lua din mâncare (câte) puțin (COSTINESCU), a mânca fără poftă, a gusta numai din mâncare (ib.); a ciuguli, a frunzări; p. ext. a mânca cu mare plăcere (o mâncare s. o băutură, consumând-o în cantități mici), a savura (LM., TDRG.). *Alții se tolănesc pe canapele și fotoliuri, legumind ceaiul linguriță cu linguriță.* DELAVRANCEA, S. 140. *Galbină și slabă mi-s De pustiul de iubit, Că nu l-am mai legumit, L-am mâncat cum s'o sgodit.* HODOȘ, C. 60. *D'aia e legume, s'o legumești.* Com. RĂDULESCU-CODIN. *Legumește* (= nu face risipă) *cu laptele, că nu-ți mai dau.* PAȘCA, GL.

2°. P. ext. A lua, a se împărtăși din ceva în mică măsură; a cruța, a economisi (mâncarea s. altceva). CIAUȘANU, V. *Sănătos lucru e să aveți chiagu' vostru și la păs să legumiți din ce ați pus.* JIPESCU, O. 65. *Copilul... a legumit o leacă de fizică, de higienă...* VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *Pentr'un pustiu de iubit, Că nu mi l-am legumit. De-oiu stetea l-oiu dobândi, Voiu ști cum l-oiu legumi.* MAT. FOLC. I 278.

[Abstracte: **legumíre** s. f. = acțiunea de a legumi; consumare cumpătată, mai ales la mâncare (Com. OLMAZU, Măgurele, Teleorman), cumpăt (PONTBRIANT); — **legumeálă** s. f. CIAUȘANU, V. | Adjective: **legumít, -ă;** — (rar) **legumitóriu, -oáre** = care legumește, pornit spre a legumi. PONTBRIANT; — **legumăréț, -eáță** = căruia îi plac mâncările (bune), gurmand (LB.). *Cel legumăreț, gândul lui la mâncare.* GOLESCU, ap. DDRF.]

— Derivat din **legumă.**

LEGUMÍNĂ s. f. (Chim.) *Légumine.* — Substanță alimentară (cazeină vegetală) care se găsește în semințele legumelor păstăioase. Cf. BIANU, D. S., PONI, C. 60/4. [Adjectiv: (după franc. *légumineux)* **leguminós, -oásă** = (despre legume) cu fructul constituit de păstăi (COSTINESCU). (Substantivat, întrebuințat m. ales la plur.) **leguminóase s. f.** = (Bot.) familie de plante leguminoase; (Med.) legume păstăioase ce servesc ca aliment, vegetale.]

— *N.* după fr.

LEGUMINÓS, -OÁSĂ adj. v. **legumină.**

LEGUMÓS, -OÁSĂ adj. v. **legumă.**

LEHĂÍ vb. IVa. 1°. *Voler* qn. 2°. *Renoncer* à. 1°. (Transilvania) Trans. A lipsi pe cineva de ceva, a jefui, a despoia, a fura. LB.

2°. Refl. A se lepăda, a renunța la ceva, a se lipsi de ceva. LB., (Târnava-mică) Com. G. VĂTĂȘANU.

LEHĂÍ vb. IVa v. **lihăi.**

LEHĂÍLĂ s. m. v. **lihăi.**

LEHÁMETE s. m. și f. (indecl.); interj. 1°. *Lassitude, dégoût.* 2°. *Assez! Dommage! Fi!* — (Mold. și Bucov.)

1°. Oboseală, plictiseală, silă. TDRG. *Un lehamete îi copleșea sufletul, scotea nu scotea acul, până ce la urmă găvozdea ghergheful după sobă.* CONTEMPORANUL, V II 482. *Încruntă sprincenele stufoase și făcu un semn de lehamite.* C. PETRESCU, Î. II 214. *Ca o apă turbure și mâloasă trăgându-și la fund înecatul, o cuprinde din nou lehametea.* id. C. V. 259. *Nesomnul și osteneala tristeței îl făceau să se miște greu, cu lehamete.* I. TEODOREANU, M. II 478. *Limba ei, mergând... ca o moară stricată, bietul Mavroyeni, de lehamite* (= plictisit), *cedă.* C. GANE, T. V. 168. # **A-i fi (a-i veni, a i se face) cuiva lehamete (de ceva)** = a-i fi silă, a fi sătul până în gât, a nu mai putea suporta (ceva) (HERZ.-GHER., M. VII 11), a se sătura, a se hrăni, a se lăsa păgubaș (ȘEZ. XXXII 137). *I se făcuse bietului om lehamite de*

atâta alergătură și de atâtu încordare sufletească. SLAVICI, N. II 297. *Măi frate,... mi-e lehamite de frăția noastră.* CREANGĂ, P. 38. *Le-a venit și lor lehamete de-atâta vărsare de sânge.* SBIERA, F. S. 19. *I-i lehamete și ei de viață!* SADOVEANU, P. 19. *Uneori îi era lehamite să se mai uite la obrazul maică-sa.* id. B. 170. *Le era lehamite chiar și de viață.* MARIAN, SE. II 201. *Îi era lehamiti și-i vinea să-și ieie lumea'n cap.* ȘEZ. XXIII 52.

II. Interj. Sânt sătul! mi-e silă! mă las păgubaș! Păcat! *Vărul d-lale n'are nici un haz cu poștile d-sale... Lehamete și de parale.* ALECSANDRI, T. 405. *Ba zău, lehamite de-așa apărare,... mai bine mă piște țânțarii de cât să mă'nnece fumul.* CONTEMPORANUL, VI I 30. *Lehamite și de însurat și de avere și de tot.* CREANGĂ, P. 161. *Lehamite că mai trăești* = păcat că mai încurci lumea. ȘEZ. II 42.

[Și: **lehámite, lihámite** (PAMFILE, J. II) s. m. și f. (indecl.); interj.]

— Etimologia necunoscută. (Dacă în partea finală a cuvântului avem a face cu aceleași elemente *mi* și *te* ca în *pasă-mi-te, cogeamite, dară-mi-te,* etc., partea dintâi ar putea fi un împrumut din ung. *léha* „gol, deșert, leneș". *Mi-e leha(mite)* a putut însemna la început: „simt o stare de goliciune interioară, de lene, ca după o oboseală mare"). Cf. lehămeti.

LEHĂMETÍ vb. IV[a]. *En avoir assez, se lasser de... s'ombéter.* — Refl. (Mold. și Bucov.) A se sătura până în gât de ceva s. de cineva, a se scârbi, a se desgusta, a se plictisi, a i se face silă. CREANGĂ, GL. *De la o vreme și babele și prietenii, lehămetindu-se, i-au dat în burduful dracului.* CREANGĂ, P. 142. | (Construit cu dativul pronumelui personal) *Hai de mănâncă; dar să știi că mi te-ai lehămetit dela inimă* (= te-ai purtat așa, încât acum mi-e silă de tine, te-am scos dela inimă). CREANGĂ, A. 69. [Și: **lehămetuí (lehametuí, lehemetuí)** vb. IV[a] (Refl.) *Ceaunul se lehămetuise de clocotit tot așteptând făina.* CONTEMPORANUL, V, vol. II 390. *Atuncea, când a văzut el cât drum mai are... până la apa Prutului, s'a lehămetuit și s'a hotărît să se lase.* SADOVEANU, B. 251. (Intrans.) *Învitându-se singur când lumea lehemătuise să-l mai invite...* C. PETRESCU, O. P. I 229; — **lehămetisi (lehametisi, lehemetisi)** vb. IV[a]. HERZ.-GHER., M. VII 11. (Reflexiv) *Se lehămetisiseră până și cele două de gura cea rea a babei.* CREANGĂ, P. 12. (Trans.) *Bran lehemitisise pe bieții oameni cu zăloage și străfuri.* N. R. R. II s. II 121. | Adjectiv: **lehametít (lehămetít, lehemetít, lehemetuít, lehămetuít, lehametisít, lehămetisit, lehemetisít), -ă** = (Mold.) scârbit, desgustat (de cineva s. de ceva), ȘEZ. III 69. *În vremea holerei cei mari, eu eram lehemetuită de gospodărie.* CONTEMPORANUL, V vol. I 291.]

— Derivat din **lehamete.**

LEHAMETISÍ vb. IV[a], **LEHĂMETISÍ** vb IV[a], **LEHAMETUÍ** vb. IV[a], **LEHĂMETUÍ** vb. IV[a] } v. **lehămeti.**

LEHÁMITE s. m. și f. interj. v. **lehámete.**

LEHĂU s. m. v. **lihăi.**

LEHEMETISÍ vb. IV[a], **LEHEMETUÍ** vb. IV[a] } v. **lehămeti.**

LEHÍA † s. f., **LEHÍME** s. f. } v. **leah.**

LEHNÍ vb. IV[a]. *Se jeter par terre.* — Refl. A se trânti, a pica la pământ (Straja în Bucov.). Com. A. TOMIAC.

LÉHNIȚĂ s. f. 1°. *Vallée encaissée. Maison abandonnée.* 2°. *Cabaret.* 3°. *Bavard. Ivrogne.*

1°. Vale adâncă mocirloasă (CHIRIȚESCU, GR. 251); p. ext. (Vicovul de sus, Bucov.) casă pustie. *Aici îi frig ca'n lehniță.* Com. G. NISTOR.

2°. (Straja, în Bucov.) Cârciumă. Com. A. TOMIAC.

3°. (În Maramureș și Bucov., în glumă) Gură eare lehăește (ȘEZ. V 104), lehău (CADE); p. ext. bețiv (Straja). Com. A. TOMIAC. — Cf. lihăi.

LEHUÍ vb. IV[a] v. **lihăi.**

LEHÚSĂ † s. f., **LEHÚZĂ** s. f. ș. d. } v. **lăuză** ș. d.

LEI v. **ler.**

LEÍ vb. IV[a]. *Peindre.* — (În Sălaj) A vărsi. CABA, SZ. 90.

— Din rut. **łyty** „a turna". — Cf. leit.

LEIÁTEC, -Ă † v. **leu.**

LÉICĂ s. f. A la campagne on emploie ce mot pour s'adresser à une sœur ou une femme d'âge. Parfois, la femme l'emploie pour parler à son amoureux. *Femme.* — Titlu cu care se adresează fratii mai mici unei surori mai mari (H. XVII 351); p. ext. titlu cu care se adresează țăranii unei femei, de obiceiu mai în vârstă; p. ext. (și când nu se adresează ei, ci se vorbește despre ea) femeie, lele (LB.), leliță, țață. (GIUGLEA-VÂLSAN, R. S.). *Taci, leică fă, nu te face.* JIPESCU, O. 41. *Olio, tu leică, ce mai drac frumos de noră!* COȘBUC, B. 80. *Nu mai plânge, Mură, leică.* GOGA, P. 66. *Când o trecu jumătate* [*apa Oltului*], *Leica-l trase dela spate.* TEODORESCU, P. P. 321. *Oleo, dragă Românaș, Puiu leichii drăgălaș.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 45. *Cuculețule, N'ai văzut pe leica?* MATEESCU, B. 102. *A poftit leica Guța la mere acre.* ZANNE, P. VI 141. | (Uneori femeia se adresează așa unui bărbat în loc de „dragul leichii"). *Ce-i veni fetei în gând, zise fratelui său: urcă-te, leică, într'un copaciu mare.* ISPIRESCU, L. 336. || P. ext. Ibovnică, iubită. *Te desbrac de scurteică, Ca s'o dau pe la vro leică.* TEODORESCU, P. P. 337. [Genit. *leicii* și *leichii.* | Diminutive: **leicúță** s. f. = leliță; spec. (în jud. Constanța) titlu pe care și-l dau cumnatele mai mici (în opoziție cu *leliță*, titlu dat cumnatelor mai mari). H. II 256. *Of, drăguțe surioare Și leicuțe vecioare.* PANN, S. II 63. *Leicuței i-a făcut răvaș de drum.* DELAVRANCEA, S. 39. *De-ar fi venit neicuța, L-ar fi cunoscut leicuța.* TEODORESCU, P. P. 320. *Tu, leicuță Catalină, Ce dai la bărbat de cină?* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 411; — **leicúț** s. m. = (jud. Constanța) titlu pe care și-l dau cumnații mai mici (în opoziție cu „neicuțu", pe care și-l dau cei mai mari). H. II 256; — **leiculíță** s. f. POLIZU. *Ce să fie asta, leiculiță?* ISPIRESCU, L. 238. *M'aș băga la tine-argat, Leică, leiculiță, of!* TEODORESCU, P. P. 320; — **leicușoáră** s. f. *Fă, leicuță, leicușoară.* BIBICESCU, P. P. 383.]

— *Leică* se rapoartă la *lele,* ca *maică* la *mamă* (cf. bulg. *lélka* „cumnată", rut. *l'el'ka* „tătucă", etc.)

LÉICĂ s. f. 1°. *Entonnoir.* 2°. *Entonnoir* (du moulin à vent). — (Mold. și Bucov.)

1°. Instrument (de tablă s. făcut din doage) prin care se toarnă un lichid într'un vas cu gura

strâmtă s. într'un butoiu, pâlnie, lele (BARCIANU), unie. DAMÉ, T. 81, 85, HERZ.-GHER., M. VII 9, (Lipcani-Hotin) Com. M. DEMETRESCU. *În mâna stângă ţinea o leică a căria ţevie până jos... ajungea.* CANTEMIR, IST. 135. *Pâlnia, leica* sau *unia* este sau de tablă sau este făcută dintr'o tivdă (tidvă) uscată şi rătezată, sau din doage de lemn cu gâtul în mijloc sau la o parte. PAMFILE, I. C. 222. # **A face gâtul (guriţa) leică (şi pântecele balercă)** = a bea din cale afară de mult. MAT. FOLC. 1170, SEVASTOS, N. 300, ZANNE, P. V 381, ŞEZ. II 72.

2°. P. anal. (Mor.) Pâlnia **morii de vânt.** DAMÉ, T. 162 (fig. 2).

[Diminutiv: **leicúţă** s. f. *Voiu face buzele leicuţă Şi pântecele balercuţă.* GCR. II 318, SEVASTOS, N. 141.].

— Din rus. **lejka,** idem (dela *lití* „a turna", cf. leit).

LEICÉR s. a. v. **levicer.**

LEICULÍŢĂ s. f.
LEICUŞOÁRĂ s. f.
LEICÚŢ s. m.
} v. **leică.**[1]

LEICÚŢĂ s. f. v. **leică.**[1-2]

LEIÉSC, -IÁSCĂ adj.
LEIÉŞTE adv.
LEIÉTIC, -Ă adj.
} v. **leu.**

LEIMOZÍNĂ s. f. v. **elemosină.**

LEÍNŢĂ s. f. v. **leiţă.**

LEIŞÓR s. m. v. **leu.**

LEÍT, -Ă adj. şi adv. 1°. (Se dit d'un vêtement) *Qui va comme un gant, collant.* 2°. *Poli, verni.* 3°. *Identique, d'une ressemblance frappante, tout craché.* — (Uneori întărit prin „poleit" s. „poseclit").

1°. (Despre veşminte) Turnat pe corp; p. ext. (despre oameni) îmbrăcat într'o haină ca turnată pe corp. *Fracul îl strânge..., dar croitorul încredinţează că parcă e leit pe trupul său.* C. NEGRUZZI, I 238. *Nu degeaba dăduse cinci poli: îi şedeau hainele nemţeşti leite pe trup.* SLAVICI, N. II 255. *Oştile leite'n zale.* EMINESCU, P. 291. (Fig.) *Dragostea atât de nepotrivită odinioară... părea scrisă, leită de când lumea.* CONV. LIT. XLIII 1149. | (Impropriu, despre părul lăsat, despletit, pe spate) Răsfirat şi acoperind (ca o haină) umerii. *Albă, dalbă fată... Cu păr aurit, pe umeri leit.* ODOBESCU, III 200.

2°. Lustruit, netezit, şlefuit; strălucitor. *Acest lucru este leit şi poleit.* POGOR, HENR. 229. *Un porumb frumos, leit* (= cu pene strălucitoare)... *Despre apus a venit.* ALECSANDRI, P. P. 395, cf. TEODORESCU, P. P. 21, ION CR. II 24.

3°. P. ext. (Despre lucruri s. fiinţe care se aseamănă; adesea în construcţii cu verbul „a fi"; uneori intensificat: *leit-poleit*) Asemenea întru toate cu cineva s. cu ceva, cu totul deopotrivă, chiar ca..., exact, perfect asemănător, întocmai, la fel, gol, aidoma, lişţav, cf. ruptă-bucăţică s. bucăţică-ruptă, ca două picături de apă. CHIRIŢESCU, GR. 251, ZANNE, P. II 61, DR. III 429, com. LIUBA. | Adj. (acordat cu substantivul pe lângă care stă) *A găsit... trei lulele de lut negru, care sânt leite-poseclite lulele româneşti.* ODOBESCU, II 288. *Am făcut aici cunoştinţa unui coleg de şcoală al lui nenea Alexandru..., a cărui nevastă seamănă leită cu Victoria.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, L. B. 17. *Mumă-sa cum îl văzu, îl cunoscu, căci era leit tată-său.* ISPIRESCU, L. 144. *Sultănica e leită poleită răposatul.* DELAVRANCEA, S. 11, ap. TDRG. (Invariabil subt forma masculină a singularului) [*Marchiza*] *e ceva mai oacheşă, dar leit aceiaşi ochi, acelaşi nas.* VLAHUŢĂ, ap. TDRG. *Casandra era leit tu.* ADAM, S. 16. *Despre femeile neglijente a rămas... zicătoarea: Parcă eşti leit bufniţa.* H. II 27. || Adv. Aievea, întocmai. *Când o fată vrea să ştie Care-a fi al ei ursit, La mătuşa grabnic vie Şi eu i-l arăt leit.* I. NEGRUZZI, 468. *Părinţii lui aveau leit atâta stare.* CONV. LIT. XLV, 362.

[Şi: **líit, -ă** adj. şi adv. Com. LIUBA.]

— Participiul-adjectiv al unui verb **lei** „a turna", din slav. **lĭjati,** idem (paleosl. *lějŏ*, bulg. *lějă*). Verbul a mai fost împrumutat odată, cu sensul de „a vărsi", prin Sălaj, dela Ruteni, cf. lei.

LEÍŢĂ s. f. v. **leu.**

LEITMOTÍV s. a. *Thème* (musical). — Motivul muzical care caracterizează un personaj sau o situaţie şi revine într'o operă de câte ori apare personajul sau se repetă situaţia respectivă; p. ext. fraza, formula care se repetă mereu în scrisul unui scriitor sau în discursurile unor oratori. *Războiul de uzură, războiul naţiunilor, acesta este leitmotivul care obsedează toate discuţiunile cu privire la punerea în aplicare a resurselor militare necesare pentru salvarea ţării.* UNIVERSUL, 30 Nov. 1933, p. 2 col. 1. [Pronunţat, ca în limba germană: *laitmotif.* | Plur., rar, *-tivuri* şi *-tive.*]

— *N.* din germ. **Leitmotiv** „motiv conducător" (cuvânt creat de Richard Wagner).

LEJDÉU adj. invar. *Trempé.* — (În Munţii Apuseni) Lioarcă. *M'a plouat de m'a făcut lejdeu.* FRÂNCU, M. 102.

LÉJNIC s. a. (Pesc.) v. **leşnic**[2].

LEL- v. **ler-**

LÉLA adv. *A l'aventure.* — (Mold., Bucov., Transilv., în:) **A umbla (de-a) lela** = a umbla pustiu (LB.), vagabond (CREANGĂ, GL.), creanga pe drumuri, degeaba (Com. MARIAN, A. TOMIAC, Straja), fără ocupaţie (HERZ.-GHER., M. VII 9), fără nici o treabă (ŞEZ. XXXII 137), trecându-şi vremea (ŞEZ. V 104) fără rost (PAMFILE, J. III), de-a nimica (Com. V. BUCUR, Frata), de dorul lelii, haimana, teleleu-Tănase (DR. IV 173-181), a bate ceamburu' (ION CR. IV 22). *Îmbrăcat civil, jigărit ca un motan, umblă lelea pe străzi.* I. TEODOREANU, M. II 57. *Bine-ţi şede... să umbli lela pe drumuri.* CREANGĂ, ap. TDRG. *El de mic umbla numai lela încolo şi'ncoace.* SBIERA, P. 1. *Dacă e holteiu caută de-l şi însoară, ca să nu umble lela şi mai pe urmă să devie apostat.* MARIAN, NA. 171. **A bate lela** = a bate drumurile fără rost, a umbla pustiu (LB.), a hoinări (POLIZU), a bate berbunca (DR. IV 174 ş. u.) *Bătea lela zadarnic.* DRĂGHICI, R. 5. *Până acuşi unde bătuşi lela, de nu-i căutaşi?* RETEGANUL, P. I 38. **A purta pe cineva lela** = a-l face să umble fără rost. TDRG. **A fi un bate-lela** = haimana, om rău. ZANNE, P. V. 383.

[Şi: (prin confuzie cu *lele*): **lélea** adv. | (Derivat (prin apropiere de *lălău*): **leléu** adj. m. = proştănac. PAMFILE, J. II.]

— Onomatopee; cf. lălău.

LÉLE s. f. 1°. *Tante.* 2°. Se dit à la campagne **à** *une sœur plus âgée.* 3°. Se dit à une *femme plus âgée* ou à une *femme* en général, surtout à une *paysanne.* 4°. *Maîtresse.* 5°. *Femme de mœurs légères, garce.* 6°. Nom de *danses paysannes.*

1°. † Mătuşă. TDRG. *Fratele şi sora şi unchiul*

și lelea. PRAVILA GOVORA, 143, ap. TDRG. *Sora maicii mele este-mi lele mare, iară vara premare sau vărul premare al maicii mele este-mi unchiu mic și lele mică.* id. ib. 104.

2°. Titlu de respect ce se dă de o soră sau un frate mai mic unei surori mai mari, ță ță. LB., HERZ.-GHER., M. VII 9. *Lele* = sorella maggiore. MAN. GOETT. 13. *Hai să mânăm pi lelea, Ca să spui mâni-ta.* VASILIU, C. 42.

3°. P. e x t. (Mai ales la vocativ) Cuvânt cu care cei mai tineri se adresează unei femei mai în vârstă (COSTINESCU), în opoziție cu b a d e, ce se spune unui bărbat; p. e x t. titlu ce se dă de către țărani unei femei (nu însă unei bătrâne), sau pe care și-l dau femeile între ele, c u m ă t r ă, v e r i ș o a r ă, s o r o, f ă. *Să te'nveți, lele, a minți.* RETEGANUL, TR. 143. *Lele cu sprâncene'n jos, Sufletul badei l-ai scos.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 244. *Vino, lele, la Bănat! — Ba eu nu, că am bărbat.* ib. 385. *De la grajd până'n poiată Nu scăpași nesărutată! Hop, lele, hop!* ib. 396. *Deschide ușa, măi lele, C'aduc în gură mărgele!* ib. 412. | (Întrebuințat apozițional, în legătură cu un nume) *„Vezi, lele preoteasă", zise argatul, „cum ți-am alungat cu boala".* SBIERA, P. 238. *Cu frățească dragoste mă închin dumitale, lele Zoiță.* URICARIUL, XXI 322. *Lelea Catrina mai ținea și pe tata răposatului său bărbat.* CONV. LIT. XV 96. *Lelea Palaghia* (= fasolea). GOROVEI, C. 141. | (Ironic, unei țărance care nu-și păstrează portul) *Ce porți, leleo, chelbea'n cap? — Dacă-i modă, ce-am să fac!* ZANNE, P. III 230. # *Hodoronc-trone, lele Mărie* = nu se potrivește ceea ce spui. Com. V. C. ȘOAREC, Piatra-Neamț. || P. g e n. Femeie dela țară, n a n ă, ț a ț ă. *Lelea cu fodorii mici, Ibovnică la voinici.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 444. *Lelea joacă până'n noapte, Iar bărbatu' i-e pe moarte.* ZANNE, P. V 382. *Ce e mic și mititel, Îngrădește lelea cu el?* (= Acul). GOROVEI, CIM. 3. *Badea rage Prin pârloage, Lelea'ngână Din grădină* (= Clopotul și toaca). ib. 90. # *Nici lelea cu bârneață, nici badea cu altițe* = femeia să fie femeie, bărbatul bărbat. ZANNE, P. III 25. *Vara verei, Cina* (= fina) *lelei, Nepoata cumătrii mele:* despre o rudă îndepărtată sau închipuită. ib. IV 675. *Și-a găsit hârbul capacul, tivga dopul și lelea bărbatul* = și-a găsit omul care să o învețe minte. ib. IV 150, ION CR. IV 22.

4°. P. e x t. (La vocativ) Cuvânt cu care se adresează un bărbat iubit sale, m â n d r o, i u b i t o. *Eu, lele, de dorul tău nu pot...* MARIAN, NA. 117. *Eu, lele, de dorul tău Nu pociu sluji domnu-meu.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 18. *Dulce ți-i gurița, lele.* ib. 25. || Ibovnică, iubită, drăguță. LB. *Și-a pierdut sărmana lele Dragostele tinerele.* ALECSANDRI, P. P. 283. *Lelea plânge și suspină.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 253. *Lelea afară s'a uitat Și 'napoi că mi-a strigat.* BUD, P. P. 49.

5°. Calificativ injurios dat unei femei cu purtări rele, t â r f ă. *Am aflat eu trebile tale, leleo.* C. NEGRUZZI, T. III 37. *În poala bădiții mele Șede-o lele de muiere.* DOINE, 154. # *Lumea piere de belea, Lelea pune să se lea,* se zice când unul e necăjit și cei de față sânt veseli. ZANNE, P. III 200. *S'a măritat lelea Manda* = era o haimana. ib. IV 443. **Fecior (fiu, copil, puiu) de lele** = bastard, fiu natural (MARIAN, NA. 60, ZANNE, P. II 86, V 385, PAMFILE, J. II); șiret, deștept (ZANNE, P. V 385); ticălos. *În pădurea de la Strungă sânt ...feciori de lele nebună!* ALECSANDRI, P. I 57. *Alelei, fecior de lele!* id. P. P. 73. *M'ai mâncat friptă, fecior de lele ce mi-ai fost.* ISPIRESCU, L. 195. (Prin confuzie cu *lela*) **În** s. **(de) dorul lelei** = cum dă Dumnezeu, razna, anapoda, fără interes, fără tragere de inimă. CIAUȘANU, V. *Căciula-i țurcănească, trântită p'o ureche, în dorul lelii.* ISPIRESCU, L. 33. *Mergând astfel, în dorul lelii,... fără să știe unde...* MARIAN, O. I 146. *Nu plâng eu de dorul lelii* = de geaba. PAMFILE, J. II. **A umbla frunza lelei** = a umbla fără rost. ZANNE, P. II 788.

6°. (Bucov.) *Lelea cu rufele* = numele unei hore. NICULESCU-VARONE, D. 111. | *Lele albă* = o horă. ib.

[Articulat *lelea* și (prin haplologie, înainte de nume) **lea** *Maria.* | D i m i n u t i v e (desmierdătoare): **lelică** (scurtat **lică** VICIU, GL., CONV. LIT. a. 1910, p. 955) s. f. (Ad 2°) *Botezând un frate sau soră la un alt frate sau soră, ei nu se numesc mai mult „frați" sau „bădică" și „lelică", ca mai 'nainte, ci „cumătru" și „cumătră".* MARIAN, NA. 172; (ad 3°) *Copilaș dragă îi zice [fata]... Cine te-a adus aice? — Cine m'a adus, lelică, Nu te pot încredința.* KONAKI, P. 9. *Nu cumva ți s'a aprins călcâile după vr'o lelică?* C. NEGRUZZI, III 8. *Badea... S'a culcat Cu lelica'n pat.* TEODORESCU, P. P. 149; (ad 4°) *Ce să facem, tu, lelică?* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 61. *Frunză verdi di-alunică, Lelică, lelică, Nu-ț(i) mai dzâc nimnică.* VASILIU, C. 128; — **lelicuță** s. f. (Mold., Bucov.). (Ad. 3°) *Scoală, lelicuță, scoală.* MARIAN, I. 543; — ad 4°) *Lelicuță de la belți, Nu da gura pi la tăț[i].* ȘEZ. IV, 137; — **lelișoară** s. f. LB. (Ad 3°) *Lele, lelișoară dragă,... mor!* PANN, P. V. III 35. *Lelișoară de pe plaiu, Spune-mi gura cui o dai?* ȘEZ. I 270; (ad 4°) *Sufletul mieu, lelișoară, Dorul tău mă bagă'n boală.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 31., ib. 442, 366); — **leliță** s. f. LB. **(Ad 2°)** *Adu-ți aminte, leliță, de ceasul cel cumplit Întru care tatăl nostru de moarte era gonit.* KONAKI, P. 49; (ad 3°) *Le găsea multe ponoase... precum fac lelițele* [= gurile rele]. GORJAN, H. II 203; (ad 4°) *Valeu, că frumușică leliță!* ALECSANDRI, T. 659. *Leliță, Să-mi mai fii un an drăguță!* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 44. *Tu, leliță, puișor, Scrie-mi dorurile mele Într'o carte.* BÂRLEA, C. P. II 163; (ad 5°) *Ii arătă bucurie mare, însă tot fățălnicește, ca o leliță mehenghe.* GORJAN, H. IV 74. *A încercat să-l câștige prin șantaj, ca o leliță de suburbie.* REBREANU, J. 276. *Se tot uita asupra ei mereu... întocmai cum fac lelițele ce umblă să momească pe tineri.* ISPIRESCU, U. 22. *Un puiu de leliță Frumos la peliță, Pe nume Gheorghiță.* PAMFILE, C. T. 44; (ad 6°) *Lelița* = danț (în Dolj). H. V 395; *Lelița Bălăioara* = (Bucovina) o horă. NICULESCU-VARONE, D. 111; *Lelița cu Cămășoiu* = (Bucovina) o horă, ib.; *Leliță Ioană* = un joc, ib.; *Lelița din Valea Seacă* = (Bucov.) o horă, ib.; — (formă sincopată) **lélță** s. f. = termen de înrudire. H. XII, 262. *Să trăiți, bâtule și lelțo.* CHIRIȚESCU, CONV. LIT. XLIV/$_2$ 549; — **lelițică** s. f. CADE.; — **lelițeánă** s. f. Ad 3°) *Bădița îi fărmecat, De-o lelițcană din sat, Că leliță-i vrăjitoare.* PAMFILE, C. T. 106. *Lelițcană din Nărtești, Giaba te mai fudulești, Că asară pe'nnoptat, Pe drum mi te-am sărutat.* ȘEZ. VIII 29.]

— Cuvânt copilăresc, care se găsește și la Slavi cu unele din sensurile românești (paleosl. **lělja** „sora mamei", bulg. **lelě** „mătușă", rut *tel'ika* „mătușă", sârb. *ljena* „soră mai mare"). Cf. l e l i c ă.

LÉLEA adv. v. **lela.**

LELEÁ s. f. (Bot.) v. **lalea.**

LELÉU adj. m. v. **léla.**

LELÍCĂ s. f.
LELICÚȚĂ s. f. } v. **lele.**

LELÍE s. f. (Bot.) v. **lalea.**

LELIȘOÁRĂ s. f.
LELÍȚĂ s. f. } v. **lele.**

LELIȚCÁNĂ s. f.
LELIȚÍCĂ s. f.
LÉLȚĂ s. f.
} v. **lele.**

LEMN s. a. 1°. *Arbre.* 2°. *Bois.* 3°. *Bille, tronce. Cep* (de vigne). 4°. *Moreeau* ou *éclat de bois.* 5°. *Bois* (à brûler). *Forêt* où l'on exploite le bois. 6°. *Bois.* 7°. *Bois* (de construction). 8°. *(Arbre de la) croix.* 9°. *Cercueil.*

În cele mai multe regiuni, lemnul este termenul generic cu care se numește orice vegetal cu tulpina și ramurile (mai mult sau mai puțin) vârtoase și rezistente, care crește și se ramifică numai la o înălțime oarecare.

1°. (Vechiu și pop.) Arbore (VAIDA), copac (până stă în picioare). *Lemnul* poate fi: bătrân, gros, matur (= care a ajuns la grosimea potrivită pentru exploatare), mic, mort (= uscat, dar netăiat de la pământ DICȚ. SILV. 173), pipernicit, strâmb, sucit (DICȚ. SILV.), găunos s. scorburos, uscat. Numirea „arbor" sau „copaciu" pe aici nu e cunoscută la popor, ci el numește totalitatea arborilor cu un cuvânt: *lemne.* H. XVIII 294, cf. 276. *Lemn* = lignum. ANON. CAR., LEX. MARS. *Și fi-va ca lemnul răsădit lângă ieșitul apeei.* PSALT. (SCH.) 1/3. *Satură-se leamnele câmpilor, chedrii Livanului cei ce ai răsădit.* ib. 215/6. *Frunza... lemnului...* LEVITICUS (secolul XVI), ap. GCR. I 5/34. *Finicul mai vârtos de toate leamnele alalte înalță-se la ceriu.* CORESI, EV. 107/1. *Curse* (= fugi) *și văzu alt lemnu, rug.* CUV. D. BĂTR. II 287. *Nume de oameni și de leamne și de veșmente.* N. TEST. (1648)), ap. GCR. I 126. *Când va tăia un om niscare lemn în pădure...* PRAV. 58. *Cine va lua piiatra hotarului, sau macar lemn ce va fi sămnat hotar...* ib. 135. *Acolo spânzurându-i de un lemnu, îi strujiră.* MINEIUL (1776) 77 2/11. *Multe lemne din rădăcină se vor rumpe.* CALENDARIU (1814) 70. *Foaie de-un lemn drept.* ȘEZ. I 167. *Toate lemnele se pleacă Cu capul către pământ.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 152. *Frunză verde lemn sucit...* HODOȘ, P. P. 120. *Frunză verde lemn uscat...* HODOȘ, P. P. 120. *Omu-ăl mare... Să bagă în pădurea a mare și taie lemnu-ăl mai mare.* GIUGLEA-VÂLSAN, R. S. 261. *Dracul... șade prin peșteri, prin lemne...* DENSUSIANU, Ț. H. 283. *Plângeau lemnele și pietrele,* hiperbolă întrebuințată în basme, spre a zugrăvi duioșia sau jalea. Cf. ZANNE, P. II 677. *Pe unde tăiam lemne, acum adunăm surcele,* se zice despre cei ce scapătă dintr'o bunăstare. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I 203. *Tu unde aduni surcele, eu am tăiat lemne,* arată bogăția trecutului și sărăcia de față. ib. *A sta ca curca'n lemne* = a fi posac, tăcut. ib. II 745. ‖ Spec. Copac, arbore neroditor, sălbatec. *Bucura-se-vor toate lemnele dumbrăvilor.* PSALT. (SCH.) 200/12. *Frunzele... să nu cază... ca lemnulŭ fără rod în adâncul focului.* CORESI, EV. 301/17. *Frângea stâlpări de leamne și așternea pre cale.* MOLITVENIC (1650-1675), ap. GCR. I 233. *Lemne, slava Domnului, sânt de-ajuns... în pădure.* CREANGĂ, P. 126. *Două lemne'n codru, Teiu și cu bradu.* GIUGLEA-VÂLSAN, R. S. 286. *Arză-te focul, pădure, Și toate lemnele'n tine.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 199. | P. ext. Pom (producător de fructe comestibile). *Codrii și toți munții, lemnele plod purtătoare...* PSALT. (SCH.) 306/10. *Tot lemnul bun rod face.* TETRAEV. (1574) 210. *Poamele de pre leamne și strugurii vor arde de mâniia lui Dumnezeu.* PARACLIS (1639) 30 v. *Hiece lemnŭ ce nu va face roadă bună, tăiat va hi.* VARLAAM, C. 8/1. *Din tot lemnul ce este în grădină cu mâncare să mănânce.* ANTIM, P. 133. *Cu lemne roditoare Și cu flori mirositoare.* MARIAN, N. 579. ‖ **(În basme) Strâmbă-lemne** (s. **Frânge-lemne** s. **Jimbă-lemne)** = personagiu mitic caracterizat prin puterea sa extraordinară, putând să strâmbe sau să frângă copacii. ‖ (După ung., urmat de „de" + numele speciei s. de numele speciei la genitiv) *Lemnul mărului* = mărul. GCR. I 356. *Lem[n] de per* = pyrus. LEX. MARS. 239. *Lem[n] de prun* = prunus. ib. 239. ‖ Compuse (Bot.):

lemn-amar = *Quassia amara.* BUJOREANU, B. L. 381, BIANU, D. S.

lemn-câ(i)nesc = a.) arbust (H. IX 121) sălbatic (ib. III 305, IV 83, IX 374, XI 325, XII 18) din familia oleaceelor *(Ligustrum vulgare);* crește prin tufișuri, crânguri, lunci și pe marginea pădurilor, sau se cultivă prin grădini, servind ca gard viu (PANȚU, PL.[2] 149), întrebuințat uneori și pentru făcut focul (H. XVI 9); numit și (Bucov. și Mold.) lemnul cânelui, măliniță (LEON, MED. 48, PANȚU, PL.[2] 149); b.) crușen *(Rhamnus frangula).* LB.; — c.) salbă-moale *(Rhamnus oathartica).* LEON, MED. 62; — d.) (în Buzău) sânger *(Cornus sanguinea)* H. II 218; — e.) tulipin (LB.), tulichină (BIANU, D. S.), tulichioară (DAMÉ, T. 183) *(Daphne mezereum),* PANȚU, PL.[2] 149; — f.) voniceriu *(Evonymus europaeus).* BARCIANU, PANȚU, PL.[2] 149. *Pe muntișor albește Casa ce prețuesc, Stânca pe ea domnește, Juru-i împrejmuește Un crâng de lemn câinesc.* I. VĂCĂRESCUL, P. 163. *Frunză verde lemn câinesc, Stau mereu și mă gândesc.* TEODORESCU, P. P. 317, cf. ȘEZ. III 51, BUD, P. P. 59. *Se fierb beldii de lemn cânesc.* PAMFILE-LUPESCU, CR. 74.

lemn-cu boabele-albe = (pe la Blaj) hurmuz *(Symphoricarpus racemosus).* BORZA, BULET. GRĂD. BOT. V 68.

lemn-de-aloe = fierea-pământului *(Marchantia polymorpha).* BARCIANU.

lemn-de-apă = (pe la Turda) plantă cultivată prin grădinile mahalalelor, canale *(Impatiens balsamina).* BORZA, BULET. GRĂD. BOT. V 60.

lemn-de-câne = (Tecuci) lemn-cânesc (?). *Lemn de câne să nu pui pe foc, că-ți turbează câinii.* GOROVEI, CR. 49.

lemn-de-cuișoare = (pe la Blaj și pe la Turda) cuișor *(Ribes aureum).* BORZA, BULET. GRĂD. BOT. V 66, PANȚU, PL.[2] 149.

lemn-domnesc = (Suceava) lemnul-Domnului (?). *Foaie verde lemn domnesc.* ȘEZ. I 167.

lemn-dulce = plantă din familia leguminoaselor, numită și iarbă-dulce, rădăcină-dulce, ciorânglav *(Glycyrrhiza glabra).* LB., BIANU, D. S., DAMÉ, T. 186, PANȚU, PL.[2]

lemn-galbin = măcriș-de-spin (LB.), drăcilă (DAMÉ, T. 187, LEON, MED. 37), măcriș păsăresc *(Berberis vulgaris).* BUJOREANU, B. L. 382, PĂCALĂ, M. R. 20.

lemn-nelemn = (Munt.) fluierătoare. PANȚU, PL.[2] 149.

lemn-piperat = (Transilv.) a.) *(Laurus sassafras)* LB.; — b.) molură *(Foeniculum vulgare)* POLIZU, BARCIANU.

lemn-pucios = a.) scoruș-de-munte *(Sorbus aucuparia).* LB.; — b.) sânger *(Cornus sanguinea).* PANȚU, PL.[2] 149.

lemn-râios = cerceii-babei *(Evonymus verrucosus).* TDRG., PANȚU, PL.[2] 149.

lemn-sfânt = iarbă-sfântă, lemnul-Maicii-Domnului *(Santolina chamaecyparissus).* GRIGORIU-RIGO, M. P., II 26. *Se clătește vita în gură cu zeamă de lemn sfânt.* ib.

lemnul-bobului = arbust din familia leguminoaselor, cu flori galbene-aurii, ce crește pe coastele pietroase și pe stâncile de prin păduri *(Cytisus nigricans),* numit și bobițel (TDRG.), salcâm-galbin. BARCIANU, PANȚU, PL[2] 149.

lemnul-cânelui = a.) arbust (H. II 243, XII 286) numit pe alocuri lemn-cânesc s. măliniță (BUJOREANU, B. L. 382, PANȚU, PL, PAMFILE-LUPESCU, CR. 215); — b.) drimoc *(Viburnum*

Lantana), H. XVIII 138; — c) tulichină *(Daphne mezereum)*. PĂCALĂ, M. R. 19; — d.) (Târnava-Mică) verigar *(Rhamnus cathartica)*. BORZA, BULET. GRĂD. BOT. XI 52. *Lemnul kenyeluj*. ANON. CAR. *Se jupoaie coaja de pe lemnul-cânelui*. PAMFILE-LUPESCU, CR. 41.

lemnul-caprii = (Târnava-Mică) cârceii-babei, lemn-râios *(Evonymus verrucosus)*. VICIU, GL.

lemnul-Domnului = a.) buruiană (H. III 226, X 85, 476) cu miros pătrunzător de lămâie, cu flori galbene aşezate în mici capitule sferice cenuşii, de origine din sudul Europei sau din Orient, ce se cultivă prin grădini *(Artemisia Abrotanum)*, lemnuş (LEON, MED. 46), alimon, iarba-lui-Dumnezeu (PANŢU, PL.² 150). Cf. LB., BORZA, BULET. GRĂD. BOT. V 53, HERZ.-GHER., M. VII 10; — b.) isop *(Hyssopus officinalis)*. BARONZI, L. I. 136, C. NEGRUZZI, I 97; — c.) lemnul-Maicii-Domnului *(Santolina chamaecyparissus)* TDRG.; — d.) pelin-mirositor *(Artemisia austriaca)* PONTBRIANT. P. restr. Floarea acestor plante. H. I 235, II 79, 130, 142, 273, III 139, 306, 437, XII 24, 259, XVI 104, XVIII 302. *Lemnul Domnului* = abrotanum. ANON. CAR. *Grădinile cele de flori... cu busuioc şi calupăr, cu lemnul Domnului şi lăcrămioară şi cu câte alte plante aromatice*. I. IONESCU, M. 373. *Ochiul boului, lemnul Domnului şi limba mieluşelului*. FILIMON, C. II 640. *În unele sate din ţinutul Storojineţului,... aduc o samă de Români mai multe rămurele de lemnul-Domnului*. MARIAN, Î. 41. *De dorul Ionului Rupsei lemnul-Domnului*. JARNÍK-BÂRSEANU, D. 155. *Pentru... a neutraliza mirosul greu, se aduce în casă lemnul-Domnului*. PRIBEAGU, P. R. 126.

lemnul-Dumnezeului s. **lemnul-lui-Dumnezeu** (H. II 125, IV 9, IX 405, XI 177, 230, XVI 9, LB., PANŢU, PL.² 150, BORZA, BULET. GRĂD. BOT. V 53) = lemnul-Domnului. *Lemnul lu Dumnezeu salce, văzuşi dracul fugind?* CUV. D. BĂTR. II 287. *Câte flori sânt pe pământ, Toate merg la jurământ, Numai... Lemnul-Dumnezeului Şi cu viţa vinului Şăd în poarta raiului*. PAMFILE, CR. 71.

lemnul-Maicii-Domnului = arbust *(Santolina chamaecyparissus)* foarte mirositor şi totdeauna verde, cu tulpina bogat ramificată, cu ramuri fragile; formează mici tufe, de un metru înălţime; are flori galbene (PANŢU), PL.² 150), lemnul-Domnului (TDRG.)

lemnul-vântului = (în Munţii Apuseni) arbust *(Syringa Josikaea)* din familia oleaceelor, de 2-4 m. înălţime, cu frunze ovale ascuţite, cu flori violete fără miros, ce creşte în văile umede din munţi, sau se cultivă prin grădini ca plantă ornamentală, călin. BORZA, BULET. GRĂD. BOT. V, 68, PANŢU, PL.² 150.

2°. Tulpina dimpreună cu ramurile unui copac sau pom tăiat dela pământ, când e verde (cf. călâiu) s. uscat (DICŢ. SILVIC 177); p. ext. (adesea în sens colectiv) totalitatea produselor lemnoase. *Au dus multă somă şi mare greu lemn din Moldova*. LET. II 314/$_{27}$. *Câtă îi zioa de mare, Cară lemne în spinare*. E. KOGĂLNICEANU, ap. GCR. II 106. *Se trezea... cu Dănilă... cerând să-i împrumute carul: ba să-şi aducă lemne din pădure, ba făină dela moară*. CREANGĂ, P. 38. (Hiperbole) *Adoarme mort, de puteai să tai lemne pe dânsul*. id. ib. 215. *Era un puiu de ger în dimineaţa aceea, de crăpau lemnele*. id. A. 23. # *Vremea vinde lemnele şi nevoia le cumpără*. C. NEGRUZZI, I 250. *Pădurea nu se sperie de cel care pune multe lemne în căruţă*, se zice despre cei lacomi. ZANNE, P. I 232. *Eu nu-s coada lemnelor, Că-s fruntea surcelelor:* fruntaş între cei mici. ib. IV 213. *Lemnul strâmb focul îl îndreptează* = pe cei îndărătnici îi înveţi minte cu răul. ib. I 203. **A căra (s. a duce) lemne în pădure** = a duce celui bogat; a duce un lucru acolo unde nu e lipsă. ib. I, 234.

3°. Trunchiul unui copac tăiat, după ce a fost curăţit de ramuri, buştean, cf. butuc. *Lemn gorgănos* s. *noduros*; *lemn necojit* = cu scoarţa pe el; *lemn plin* = bucata întreagă a trunchiului. DICŢ. SILV. 171-174. # *Omul neslujit E ca lemnul necioplit*, se zice despre mojicul care nu ştie să se poarte în lume; despre omul neîndatoritor. ZANNE, P. IV 491. *A fi lemn* = beat tun, buştean. PAMFILE, J. II. *A dormi lemn* = a dormi greu. ZANNE, P. II 545, PAMFILE, B. 45. *A şedea ca lemnul* (= pilotul) *în apă* = nemişcat. ZANNE, P. IX 484. *A lăsa lemn pe cineva* = a lăsa cu mânile'n sân, sărac; a sărăci pe cineva, a-l lăsa numai cu cămaşa pe el. CIAUŞANU, V. || P. anal. Trunchiul, tulpina, butucul viţei de vie. LB.

4°. Bucată, fragment, parte tăiată s. rămasă din trunchiul s. din ramurile unui copac (POLIZU). Când e scurtă i se zice şi scurtătură, şteap (cu care se aruncă după oi, ŞEZ. III 89), zburătură. *Cu piatra şi cu lemnulŭ a lovi, sau cu altceva, cu vreo armă, să facă moarte...* CORESI, EV. 542/$_{27}$. *Când să va prileji să să svădească doi dulăi şi stăpânul unuia va lovi pre celalalt, au cu lemn, au cu piiatră*. PRAV. 64. *Arunca cu pietre şi cu lemne după dânsul*. LET. II 252/$_{23}$. *Aş fi luat două lemne uscate şi apoi le-aş fi frecat unul cu altul până ce s'ar fi aprins*. DRĂGHICI, R. 67. *Încălecaiu pe-un lemn*. ISPIRESCU, L. 332. *Măi bădiţă, pentru tine Multe dau cu lemnu'n mine*. JARNÍK-BÂRSEANU, D. 69. # *Ori ce lemn nu face ţăpuş la bute* = nu poţi face ceva ales din orice om. ZANNE, P. V 103. *Din pomul căzut toată lumea taie lemne* = când cad cei mari din puterea lor, şi cei mici îşi bat joc de ei. ib. I 260. *Dă lemne la cel de îngrădeşte*, se zice despre oamenii care-şi fac de lucru pe lângă cei ce muncesc. ib. III 196. || (În Dolj şi Putna) O parte a războiului de ţesut, butucul, drugul, tălpile. DAMÉ, T. 134, PAMFILE, I. C. 271. || Spec. *Lemn de catarg* = prăjina care serveşte corăbiilor drept catarg. PONTBRIANT.

5°. (Mai ales la plural; complinit adesea cu: „de foc" s. „de ars") Trunchiul şi ramurile unui copac sau pom servind drept combustibil, pentru încălzit, cf. buzar,¹ celniţă; blană, lobdă. *Lemnul* se taie cu ferăstrăul, se crapă s. sparge cu securea (toporul). *Lemnul-lemnele* = legna. MAN. GOETT. 10 v. *Când începe a arde... grămădescu mai multe leamne*. PROPOVEDANIE, ap. GCR. I 142. *Strângu leamne şi pun foc de ard aceale oase*. ŞAPTE TAINE, ap. GCR. I 117. *Au pus lemne pe foc*. DRĂGHICI, R. 84. *Dacă vă puneţi la vatră dinaintea focului, auziţi unele lemne ţipând*. C. NEGRUZZI, I 246. *Douăzeci şi patru de stânjeni de lemne*. CREANGĂ, P. 239, cf. JARNÍK-BÂRSEANU, D. 98. *Lemne de spărtură* = arbori groşi sparţi (= crăpaţi) pentru foc. DICŢ. SILV. 175. *Tăetor de lemne*. LB. *Şopru de ţinut lemne*. ib. # *Pe lângă lemnul uscat arde şi cel verde* = pe lângă cei nebuni pătimesc şi cei buni. ZANNE, P. I 204. *Cu un lemn nu se face focul*. ib. I 204. *Pe măgar la nuntă când îl poftesc, Acolo ori lemne ori apă lipseşte* = pe cei mici îi chemi la adunări nu ca să se înveselească, ci ca să slujească. ib. I 533. *La cuptorul cald puţine lemne trebuesc*. ib. III 137. *Urma străinului s'o arzi cu nouă care de lemne!* ib. VI 327. *A o pune de mămăligă cu lemne verzi* = a umbla în zadar. ib. III 613. || P. ext. Loc (pădure) unde se exploatează (se taie, se crapă, se fac stânjeni) lemnele de foc; munca depusă (în pădure s. aiurea) la îmbucătăţirea trunchiurilor copacilor pentru combustibil. *Bărbatul venea... dela moară, dela lemne sau dela târg...* IOVESCU, N. 36. — *Hai, Păunico, la lemne.*

— *Aoleo, picioarele mele!* se zice despre muierile leneșe. ZANNE, P. VI 258.

6°. (Sensul cel mai general și mai obișnuit) Substanță compactă, solidă și fibroasă care alcătuește rădăcinile, trunchiul și ramurile unui copac sau pom, și care diferă, ca rezistență, coloare, compoziție, întrebuințare, dela o specie de copaci s. pomi la alta. După coloare, stare și compoziție, *lemnul* poate fi *tare, moale, tânăr* (DICȚ. SILV. 146); *verde (călâiu)* s. *uscat; sănătos, putred; alb* (de plop, salcie, mesteacăn, ib., H. II 297); *roșu* s. *verde* (importat și întrebuințat la văpsitul țesăturilor PAMFILE-LUPESCU, CR. 87); *rășinos* (al coniferelor, DICȚ. SILV. 174); *cu ape* (cu vine frumos colorate, ib. 169); *vărgat* (= cu urme de vine sau puncte, ib. 177). După copacii din care e tăiat, *lemnul* e *de brad, molid, pin, cer, tisă, nuc, alun, fag, gorun, teiu, jugastru* (întrebuințate mai ales la mobile H. II 62), *paltin, frasin*, etc. După întrebuințare, distingem lemnul *de cercuri, de hârtie, de rudărie, de vopsitorie* (= care conține materii colorante), etc. *Să aducă... doao găini vii curate și lemnŭ de chedru înfășurat cu canură roșie.* CORESI, EV. 424/35. *Pod de lemn.* LB. *Rodea în nurori cum roade cariul în lemn.* CREANGĂ, P. 12. *Foaie verde lemn vânjos.* JARNÍK-BÂRSEANU, 206. *Cruce de lemn de brad.* ib. 256. *Lemn de tufă.* ib. 368. # *Fă om dintr'un lemn de teiu Și îl botează Matei.* ZANNE, P. VI 200. *Dintr'un lemn iese și cruce și măciucă* = un părinte bun are și copii buni, și răi. ZANNE, P. I 203. *Orice lemn își are viermele său* = orice om cu necazul său. ib. 203. *Lemnul care se îndoiește e mai bun decât cel care se rupe:* ne învață să ne plecăm întâmplărilor. ib. I 204. *Nu de ce lemn e ploșca, ci ce e în ploscă* = nu căuta pe om după neam, ci după darurile lui. ib. IV 93. *Din orice lemn nu poți face bucium.* ib. IV 284. *La lemnul tare trebue secure ascuțită* = unui om puternic numai un altul mai puternic îi poate veni de hac. ib. V 590. *A fi lemn de tufă* = a nu fi bun de nimica. ib. I 205. *A rămânea (ca de) lemn* = înlemnit, încremenit. ib. I 205, CIAUȘANU, GL. *În urma lui, Comăneșteanu rămase ca de lemn.* D. ZAMFIRESCU, I. R. 250. *Maica Vitalia rămase de lemn.* STĂNOIU, C. I. 197. | (Munt.) *Păduche de lemn* = plosniță, stelniță. || P. ext. (în loc. adj. **de lemn**) Materialul din care se fac diferite obiecte. LB. *Cela ce va fura cruce den besearică, măcar de-ar fi* [crucea] *și de lemn...* PRAV. 154. *Bisericuță de lemn...* NECULCE, ap. GCR. II 32. *Tunul... de lemn.* BARAC, ap. GCR. II 240. *Orologiu de lemn.* EMINESCU, N. 35. # *Mila dela bărbat Ca parul de lemn uscat.* ZANNE, P. IV 258. *A' începe dela lingura de lemn* = de jos, sărac. ib. III 595. *A' ajunge (a duce pe cineva) la sapă de lemn* = a sărăci (pe cineva) cu desăvârșire. ib. V 546, 547. || Spec. O parte a șelei, țestul. PAMFILE, I. C. 49.

7°. (În opoziție cu *lemn rotund;* modern și *lemn fasonat)* Cherestea, substanță lemnoasă tăiată (în fereastrău) s. cioplită (cu barda) în diferite forme și dimensiuni, servind ca material de construcție (la clădiri, mobile, obiecte). *Se va face neștine casă pre loc strein, și va fi tot lemnul lui...* PRAV. 90. *Nici salcia lemn de bute, Nici mojicul om de frunte.* ZANNE, P. I 277.

8°. (Adesea complinit prin „sfânt" s. „de muncă") Cruce (ca instrument de tortură). *Proclet să fie tot omul carele spânzură pre lemnŭ.* CORESI, EV. 69/21. *L-au spânzurat pre lemnul cel făcut de muncă.* DOSOFTEIU, V. S. 128. # *Nime nu-i lemn de biserică* = toată lumea greșește și e păcătoasă. ZANNE, P. VI 487.

9°. Sicriu, cosciug (H. IV 160, com. RĂDULESCU-CODIN); fig. moarte. *Durearea lui Adam fu lemnul.* MOLITVENIC (sec. XVI-XVII) 10 v. *Păzând lemnul bine... frică nu le este.* EROTOCRIT (1800), ap. GCR. II 182. *Dinu să ducea, La mormânt mergea, Din gură zicea: „Căluțelu mieu, Fă-te lemnu' mieu".* GIUGLEA-VÂLSAN, R. S. 258. *Și cu lemnu plumbuit, Să nu putrezesc curând.* ib. 326 (cf. ib. 365). *După ce-a murit... îl bagă'n lemn și-l ține trei dzile.* GRAIUL, I 5. *Atunci el și-a făcut lemnul, s'a gătit, s'a pus în sicriu și a cerut lumânarea.* PAMFILE, D. 155. *Au năvălit toate rudele lor de au dat pământul alături de pe lemnul mortului.* ib. 204. *L-a dus în biserică și l-a băgat în lemn, în altar.* RĂDULESCU-CODIN, I. 245.

[Diminutive: (rar, în poezia pop.) **lemnicél** s. a. = bucată mică de lemn. (Ad 6°) *Toate pietricelele, Toate lemnicelele.* GR. S. VI 128; — **lemnițĭă** s. f. (Bot.) = o plantă de șes. Com. A. TOMIAC, Cupa; — (mai ales) **lemnișór** s. a. = lemn mic; bastonaș, bețișor; (Transilv.) chibrit (POLIZU, LM.). (Ad 4°) *Se crapă un lemnișor rotund ca degetul de gros...* MARIAN, ÎN. 222; (ad 7°) *Așează fiecare lemnișor la îmbucătura lui și clădi foișorul din nou.* ISPIRESCU, L. 378; — **lemnúș** s. a. = (Banat) scorțișoara (PAMFILE-LUPESCU, CR. 186) întrebuințată la văpsit; bățul crăpat la un capăt, în crăpătura căruia se pune o piatră care se aruncă (ȘEZ. IX 131); spec. struneala (încordătorul, lopățica) ferestrăului de mână (PAMFILE, I. C. 121); pistonul dela „pușca de soc" (id. J.); unealtă la războiul de țesut (H. I 287, II 81, III 140, X 261, 500, 539, XII 140, 261, XVI 161), cf. huludeț (DAMÉ, T. 136); (pe Valea Târnavelor, în Țara Oltului și la Jina-Sibiiu) chibrit. REV. CRIT. III 159, VICIU, GL., IZV. IV 8, V. HANEȘ, Ț. O. 118, GR. S. I 137, VI 239; — (Bot.) lemnul-Domnului (VICIU, GL., BORZA, BULET. GRĂD. BOT. V 53, BÂRLEA, C. P. II 9), numit (în Bistrița-Năsăud) și **lemnuș-verde** (PANȚU, PL.[2] 150); **lemnuș-de-apă** (Bot.) = cătină mică (Myricaria germanica). I. MORARIU, PL. 462. *Dela noi până la Cluj, Viorele și lemnuș.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 305. *Frunză verde de lemnuș, Am avut și eu drăguț.* BÂRLEA, C. P. II 225. *El își aprinse țigara și puse lemnușul de chibrit în cenușerniță ce sta... lângă el.* SLAVICI, N. 265. *Lemnușele erau jilave.* RETEGANUL, P. III 42; — (rar) **lemnușél** s. a. (ad 4°) *Se duc în codru și aduc lemnușele.* MARIAN, SE. II 227; — **lemnulét** s. a. = (ad 9°) sicriu, coșciug mic. GIUGLEA-VÂLSAN, R. S. 255; — (rar) **lemnúț** s. a. = lemn mic; chibrit. *Și te sui pe scară'n sus, Și aprinde un lemnuț.* PAMFILE, CR. 161; — **lemnúșcă** s. f. (Bot.) = (Bucovina) răchitan (Lytrum salicaria). PANȚU, PL. | Adjectiv: (lat. *lignosus, -a, -um)* **lemnós, -oásă** = (despre o regiune) care produce multe lemne; (despre un țesut vegetal) de natura lemnului, care seamănă cu lemnul. LB., DAMÉ, T. *Lemnos* = ligneus. LEX. MARS. 224, ANON CAR. *Trunchiu erbos sau lemnos.* C. NEGRUZZI, I 103. *O zonă lemnoasă.* HAȘDEU, I. CR. 235. *Mere, pere lemnoase.* HERZ.-GHER., M. VII 9; (substantivat) **lemnoásă** s. f. = un fel de struguri. H. II 165; — **lemníu, -íe** adj. = de coloarea lemnului. MARIAN, CROM. 51; (substantivat) **lemníe** s. f. (Bot.) = (Bucov. și Mold.) o buruiană (H. II 273, X 85, 497, XVI 103, 280) ce crește pe prunduri (com. G. TOFAN, Bilca), cu frunzele asemenea pelinului (MARIAN, NA. 84), întrebuințată ca leac contra diareei (ȘEZ. IV 24), răchitan *(Lythrum salicarium).* PANȚU, PL.[2] 149. *În scăldătoarea noului născut se pune lemnie..., ca copilul să umble de grabă în picioare.* GOROVEI, CR. 297. | Colectiv și local: **lemnăríe** s. f. = grămadă de lemne, de cherestea (COSTINESCU); depozit, magazin de lemne (LM.); obiecte de lemn s. părțile de lemn ale unui obiect; spec. (rar) grămadă, morman de lemne pe care

se așezau cei osândiți la moartea pe rug (COSTINESCU). *Pentru a înlesni coborîrea lemnăriei rușești din gura Oltului până la Zimnicea...* D. ZAMFIRESCU, I. R. 189. *Se furișă printre lemnăriile îngrămădite și ieși înaintea flăcăului.* DUNĂREANU, CH. 213. *S'au găsit oase înfrățite în același praf fără nume,... lemnării, inscripții de piatră.* IORGA, N. R. B. 30. *Ferestrele, ușile,... toată plăpânda lemnărie...* CHIRIȚESCU, CONV. LIT. XLII 452. *Când iarna e goală sau moale, lemnăria se trage anevoie cu boii până la malurile Bistriței.* POPOVICI-KIRILEANU, B. 64; — **lemnitúră** s. f. = (în Munții-Apuseni) legătura în lemn a pereților din mină. PAȘCA, GL.; — (lat. *lignamen)* **lemnámă** s. f. = (Banat) grămadă mare de lemne; număr mare de arbori. CDDE.; — **lemnét** *(lemnăt* CDDE.; plur. *-neturi, -nături)* s. a. = (Banat, Oltenia) grămadă de lemne, multe lemne împreună. CIAUȘANU, V. | Verbe: **lemní** vb. IV[a] = înlemni. LB.; (mai des part.-adj.) **lemnít, -ă** = înlemnit. *Căpeteniile și oștenii rămân lemniți, stau pe loc.* BELDIMAN, N. P. I 148 (cf. și ib. II 203). *Bietul fugar,... stă lemnit întru același loc unde auzise glasul lui Robinson.* DRĂGHICI, R. 168. (Substantivat) *Cu trupul ca un lemnit.* GORJAN, H. II 118; — (derivat din *lemnos)* **(în)lemnoși** IV[a] (neobișnuit **înlemnoșa** I[a]) = a se face ca lemnul, a înlemni. LB.

— Din lat. **lignum,** idem (la poeți și în scrieri mai târzii și cu sensul de „arbore"). Cf. lemnar, untdelemn. **(Șt. Pașca).**

LEMNÁMĂ s. f. v. **lemn.**

LEMNÁR s. a. 1°. *Ciseau* (du charpentier). 2°. *Billot.* 3°. *Bûcher.*

1°. Dalta cu care se scobește în lemn. DICȚ. SILV.

2°. Butucul, trunchiul pe care se așează lemnele la crăpat (GOROVEI, CR.), tăietor (PAMFILE, I. C. 125), butucul lemnarului (HERZ.-GHER., M. VII 8). *De ceia nu-i bini să leș sara toporu-mplântat în lemnar(i).* ȘEZ. VIII 96.

3°. Locul (din ogradă) unde se taie lemne de foc, lemnărie. CDDE., MARIAN, SE. I 135.

— Din lat. **lignarium** (prin substantivarea adjectivului *lignarius, -a, -um)* „depozit de lemne" (CGL. VI 644).

LEMNÁR s. m. 1°. *Charpentier. Menuisier. Fabricant de cercueils.* 2°. *Bûcheron.* 3°. *Marchand de bois.*

1°. Cel ce are meseria de a lucra lemnul (LB., PAMFILE, I. C. 114), (mai ales) dulgher (H. X 261, XI 247, XII 118, XVIII 143, spre deosebire de tâmplar s. măsar Brașov). În alte părți i se zice *lemnar* tâmplarului (RĂDULESCU-CODIN), mai ales celui ce face sicrie (id.), sau cioplitorului (H. XVIII 143). *Toader... lemnaru domnesc.* URICARIUL, V 318/12. *Lemnarul pe care-l arvonisem... a făcut bine ușa?* DUNĂREANU, CH. 111. *Fiindcă era lemnar, singur s'a apucat să lucreze la corabie.* ȘEZ. III 105. *Zidarul și lemnarul atunci se'nveselesc, când casele se prăpădesc de foc și de cutremur.* ZANNE, P. VIII 220.

2°. (Neobișnuit) Lucrător angajat cu plată să taie lemne în pădure. COSTINESCU.

3°. Negustor de lemne. LB.

[Feminin: **lemnăreásă** = nevastă de lemnar. COSTINESCU. | Abstract: **lemnărie** s. f. = meseria lemnarului (H. III 18, IX 406, 439, X 479, XIII 140, XVI 330), dulgherie (COSTINESCU); negoț cu lemne (TDRG.). (Ad 1°) *Dela păstoria și lemnăria munteniłor treci la agricultura mică a dealurilor.* MEHEDINȚI, R. 11; — **lemnărít** s. a. = meseria lemnarului; † impozit ce se plătea pentru a tăia lemne din pădure (LM.); dreptul de a tăia lemne din pădure (ib.). *Le-a cumpărat în perit cu prețul de... și cedarea dreptului de lemnărit, pășunat...* LIUBA-IANA, M. 49].

— Din lat. **lignarius, -um,** idem (1°-2°).

LEMNĂREÁSĂ s. f. v. **lemnar.**[2]

LEMNĂRÍE s. f. v. **lemn** și **lemnar.**

LEMNĂRÍT s. a. v. **lemnar.**[2]

LEMNÉT s. a.
LEMNÍ vb. IV[a]
LEMNICÉL s. a.
LEMNÍE s. f. (Bot.)
LEMNIȘÓR s. a.
LEMNÍȚĂ s. f. (Bot.)
LEMNITÚRĂ s. f.
LEMNÍU, -ÍE adj.
LEMNÓS, -OÁSĂ adj.
LEMNOȘÍ vb. IV[a]
LEMNULÉȚ s. a.
LEMNÚȘ s. a.
LEMNÚȘCĂ s. f. (Bot.)
LEMNÚȚ s. a.
} v. **lemn**

LEMPĂÍ vb. IV[a] v. **limpi.**

LEMPĂÍ vb. IV[a]. *Grignoter.* — A mânca pe ales (ION CR. II 92), afrunzări. *Măgarul mai lempăind de ici un firișor de iarbă, de colo un spicușor,... se înfundă în desișul pădurii.* ION CR. II 92.

LEMÚJDIE s. f. *Volaille affamée.* — (Mold.; mai ales la plur.) *Lemújdii* = gojbăliți flămânde și obraznice. ȘEZ. V. 104. — Cf. alimojdii.

LENCÁR s. m.
LENCHÍȚĂ s. f.
} v. **leancă.**[1]

LÉNCHIU s. m. sing. Coup au jeu d'osselets. — O anumită poziție favorabilă în jocul cu arșice: o „gioală" *face lenchiu* când depărtarea dela ea la centrul perghelului e mai mică decât o talpă de picior (cf. PAMFILE, J. II 294). *Dacă intra odată cu ichiul în armean, se punea pe lenghiu, de nu mai lăsa oscior pentru ceilalți băieți.* GHICA, S. 301. *Sânt unii giolari care, dacă... încep a da lenchiu, nu mai scapă nici un arșic, ci pe toate le scoate.* ISPIRESCU, ap. CADE. [Și: **lenghiu** s. m. sing.]

— Din turc. **lenkj, lengj** „olog".

LENCÚȚĂ s. f. v. **leancă.**[1]

LÉNE s. f. sing. I. *Paresse.* II. *Pompile* (Pompilus viaticus).

I. (În opoziție cu *hărnicie)* Predispoziție de a nu face nimic, deprindere de a sta „cu mânile în sân", de a nu întreprinde nimic, de a nu munci; p. ext. preget la îndeplinirea datoriilor; cf. inerție, indolență, trândăvie (= lene mare), putoare (termen vulgar). Omul se dă lenii, nu face ceva din *lene,* omului îi este *lene. Lenyĕ, leniyĕ* = pigritia. ANON. CAR. *Cum să ne spodobim împărăției ceriului* (= să meritâm împărăția cerească), *lăcuind* (= trăind) *noi cu leane și nedreptăți?* CORESI, EV. 4/18. *Nu de* (= din cauza) *negândire și de lene*[a]*voastră să perdeți dulceața ce*[a]*-u gătit voao Domnul.* LEVITICUL, ap. GCR. I 3. *Să-l oprești* [pe preot] *cătăva vreame de să va fi tâmplat să se facă acela lucru de leanea lui.* PRAVILA (1652), ap. GCR. I 161. *Păzește*[*e*] *d*[*umn*]*ezăștile*

porunci... fără lene în toate zilele. GCR. I 301. *Să se ferească de lene și de beție.* C. NEGRUZZI, I 299. *Lenea e începutul săraciei.* BARONZI, L. I 61. *La Paris, în lupanare, de cinisme și de lene,... Acolo v'ați pus averea...* EMINESCU, P. 248. *Dau și săracilor când nu mi-e lene să bag mâna în buzunar.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. *Lenea-i împărăteasă mare; ce-ți bați capul?* CREANGĂ, P. 332. *Lucrul adună, iar lenea risipește.* SBIERA, P. 206. *Duhul lenei, al beției, al curviei... și alte duhuri rele de care sunt bântuiți oamenii cei răi.* RETEGANUL, P. III 41. *Scrisoarea rea arată lenea școlarului.* ZANNE, P. V. 588. *Lenea încet pășește, de aceea sărăcia curând o ajunge.* ib. VIII 287.

II. Entom. (Transilv., Ialomița, Constanța) O insectă (H. II 253, VII 481), furieș, țibocuță *(Pompilus viaticus).* MARIAN, INS. 228, PAMFILE, V. 7.

[Fără plural. Gen.-dat. sing. *lenei* și *lenii.* | Adjective: **léneș (léniș), -ă** = (în opoziție cu *harnic)* căruia nu-i place să muncească, să fie activ, cf. caniv, diug(os), dugleș, trândav, puturos, împuțit; (fig., despre inteligență s. judecată, în opoziție cu *vioiu)* fără vigoare, fără energie, molatec, molâu. *Dela cei leneși să scuture trândăvia.* BIBLIA (1688) 3 pr. 19. *Pentru sluga cea leneșe... am socotit... că multe răutăți învață leanea.* GCR. I 236. *Rădică zăbăvile (adecă nu fii leneșă).* CANTEMIR, ap. GCR. I 327. *Am trudit din zi din noapte să înmulțesc talantul Domnului, pentru ca să nu mă număr în rândul leneșii slugi.* ANTIM, P. XXV/21. *Cine este leniș de mână, [să] nu șază la masă.* BERTOLD (1779), ap. GCR. II 121. *Muierili* [s'au făcut] *leneșe spre a ține.* GCR. II 197. *Bosforul.. se legăna molatic cu-o leneșă mișcare.* ALECSANDRI, P. I 236. *Atmosfera leneșă... a cafenelii...* EMINESCU, N. 36. *Urmărea cu o privire leneșă legănarea vălătucilor.* VLAHUȚĂ, N. 24. *Era leneș, nechitit la minte și nechibzuit la trebi.* CREANGĂ, P. 37. *Cei leneși, ca trântorii, vor să mănânce d'a gata.* ZANNE, P. IX 81. *Ferește-mă, drăguț doamne,... De lelița leneșă.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 432. (Substantivat) *Neîndurătorii și leneșii zioa aceasta să o cinstițl.* CORESI, EV. 118/10-11. *O voi fără minte și leneși cu inima.* MOLITVENIC (1650-1675), ap. GCR. I 232. *Scumpul mai mult păgubește, leneșul mai mult aleargă.* C. NEGRUZZI, I 248. *Dară mama nu mă lasă Să-i aduc leneșă'n casă.* JARNIK-BÂRSEANU, D. 428. *Păduchele face pe leneș harnic.* ZANNE, P. I. 577. *Leneșul lungit vremea și-o petrece.* ib. VIII 289. *Leneș împărătesc* = trântore, lainic, trândav. CIAUȘANU, V. *Pute de leaniș ce-i.* HERZ.-GHER. M. VII 9. (Zool., după fr. *paresseux*, germ. *Faultier)* Animal mamifer (Bradypus) din America de Sud, care stă acățat de crengile copacilor și are mișcări încete. (Adverbial) Alene, încet, fără vigoare, cu lene. *Noi-l urâm și zăcem leneș.* CORESI, EV. 150/2. *Brațul ei atârnă leneș peste marginea de pat.* EMINESCU, P. 185; — **lenós** (în Transilv. și Banat **leneós, leniós), -oásă** = leneș, lenevos; molatec, molâu. LB. *Lenyos, lenyoasĕ* = piger, pigra. ANON. CAR. *O făcea lenoasă* [pe nevastă] *și îi împuta, Căci nu găsea seara gata de cinat.* PANN, P. V. II 64. *Poziția ei cea lenoasă ...ar fi înflăcărat pe Xenocrat.* C. NEGRUZZI, I 17. *Tonul leneș al manelelor orientale...* ODOBESCU, II 521. *Joimărica... arde mânile fetelor lenoase.* H. XVIII 263. *Fata lenioasă (= leneșă) nu se apucă îndată de lucru, ci se trânti iar în pat.* CĂTANĂ, P. B. III 96. *Cele babe slabe de gură îi scoaseră vestea, c'ar fi chiar leneoasă ca toți lenioșii, că ziulița îndelungată șede numai și mănâncă.* RETEGANUL, P. I 51/6. *Se'ntâlni cu buba'n cale: ...Cu buba leneoasă, Cu buba pietroasă.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I 26; — (din slav.-bis. *lĕnivŭ)* **léniv (leániv), -ă** † adj. = leneș. *Răspunse lui Domnul... Hitlean rob și leaniv, știai-mă că om rău sânt.* CORESI, EV. 315/13].

— Din paleosl. **lĕnĭ,** idem. Cf. alene, leni, lenevi.

LENEÁLĂ s. f. v. **leni.**

LENEÓS, -OÁSĂ adj. } v. **lene.**
LÉNEȘ, -Ă adj. }

LENEȘÓTCĂ s. f. și m. *Flemmard.* — (Brașov) Calificativ glumeț dat unui om leneș. Com. S. PUȘCARIU.

— Deriv. din **leneș** (după modele ca *cenușotcă).*

LENEVÍ vb. IV[a]. *Être* ou *devenir paresseux, acagnarder. Négliger, tarder, lambiner.* — Refl. și intrans. A se da lenii, a-i fi cuiva lene să facă ceva, a se leni; p. ext. a se da înapoi, a se codi, a zăbovi, a pregeta, a neglija (din cauza lenii) să faci ceva, să-ți îndeplinești o datorie. *Să nu ne lenevim spre lucrurile ceale bune.* GAVRIL, NIF. 4. *Se va lenevi* (MUNT.: leni) *și va lăsa pământul nelucrat...* PRAV. 25. *Ispitim* (= observăm) *...că neamul omenesc urmează... a se lenevi și a huli.* BIBLIA (1688) 3 pr./28. *Pentrucă ce leneviți?* ib. 32. *Înnainte a i-o pune, nu ne vom lenevi.* CANTEMIR, HR. 140. *N'au lenevit, nice a zăbovit a o face.* ANTIM, P. 16. *Lenevindu-să grija lor, vor ajunge și acele nouă făcute spre pustiire* (a. 1764). URICARIUL, I 313/32. *Gândacii se vor lenevi a se sui* [pe nuiele]. ECONOMIA, 220. *Mintea... lenevindu-se, moare.* KONAKI, P. 278. *Este cea de a treia patimă... a să lenevi în stare de sănătate.* PISCUPESCU, O. 163. *Ceea ce putea lucra cu mânile nu se lenevea de a le aduce în săvârșire.* DRĂGHICI, R. 140. *Se lenevesc gospodarii noștri de a împrăștia moșinoaiele de pe fânațuri.* I. IONESCU, C. 45. *Nu s'au lenevit a face o pomană ca aceea.* MAG. IST. II 331. *Un împărat curios Vrea să afle'n ce chip este omul cel mai lenevos, Și porunci să-i adune... de cei mai de frunte, ce să lenevea mai rău.* PANN, P. V. I 109. *Hi, breazule, nu te lenevi, că te stricneso cu sfichiu de foc.* ALECSANDRI, T. 52. *Cum te-arăți, cum lenevești, De nimica nu'ngrijești?* ALECSANDRI, P. P., 361. || (Neobișnuit) A zăbovi, a încetini. Trans. [Marsienii] *năddjduia încă pace, dar cu toate acestea nu lenevea gătirea războiului.* BELDIMAN, N. P. I 95. [Și: **înleneví** vb. IV[a] refl. *Se'nlenevise căutarea trebilor împărăției.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 263/21. | Adjective: (rar) **lenevít, -ă** PONTBRIANT. *Vei scoate amfora cea lenevită Care stă mijind deoparte, decând Bibulus era consul.* OLLĂNESCU, H. O. 264; — († și pop.) **lenevós, lenivós** (cu negativul: **nelenevos), -oásă** = leneș, care pregetă, indolent, lipsit de inițiativă. LB., COSTINESCU, TDRG. *Lenivoși să fim către reale, iară către ceale bunele să ne nevoim.* CORESI, EV. 26/24. *Întreg la minte, nelenevos.* LET. I 145/10. *Să ne asemănăm lui Moisi și lui Ilie, răvnitori și nelenevoși.* ANTIM, P. 23. *Vrea să afle'n ce chip este omul cel mai lenevos.* PANN, P. V. I 109. *Joimărița... arde mâinile la fetele ori femeile lenevoase.* H. IV 46. | Abstracte: **lenevíre (înlenevíre)** s. f. *Nu suferiu bolnăvirea lenevirei meale.* MINEIUL (1776) 72 1/2. [Morarul] *...stăpânit de multa lenevire... Puțină grijă arăta* [morii]. DONICI, F. II 10. *Fireasca înlenevire cea spre citanie...* E. VĂCĂRESCUL, IST. 245/9. *Dumnezeu însuși lenevirea o urește.* KONAKI, P. 279. *Vătămare aduce lenevirea la om.* DRĂGHICI, R. 157. *Lenevirea sau patimile sale sânt singurele pricini pentru care...* [omul] *are a se teme cu adevărat.* MARCOVICI, D. 16/12. *Hotări să-l spânzure, pentru a nu mai da pildă de lenevire și altora.* CREANGĂ, P. 329. *Lenevirea-i dulce, dar lipsă în*

casă ți-aduce. ZANNE, P. VIII 288. *În lenevire* = în părăsire, în neîngrijire; în desordine (despre păr). *Noi suntem datori ca cele din partea noastră lucruri să nu le lăsăm în lenevire.* DRĂGHICI, R. 164. *Literatura n'au rămas în lenevire.* DACIA LIT. VIII. *Fete... cu părul în lenevire pe grumazii lor răscol.* KONAKI, P. 181. *Cu lenevire* = leneș; încet, alene. *Când vreunul din mazili se va arăta cu lenevire...* URICARIUL, IV 150/17. *Încai glasul unui frate, la sfârșitul ce aștept, Străbată cu lenevire lăcrămatul vostru piept.* KONAKI, P. 51; — **lenevíe (lenivíe)** † s. f. = lene, lenevire. LB. *Îndeplinind Epitropiu ...rău sau cu lenivie...* URICARIUL, V. 25/24].

— Derivat din **leniv** (cf. rut. **l'inuvaty śa,** idem).

LENGĂNÁ vb. I
LENGÂNÁ vb. I } v. **legăna.**

LENGHÍU s. m. sing. v. **lenchiu.**

LENÍ vb. IV[a]. 1°. *Être ou faire le paresseux; cagnarder. Négliger.* 2°. *Paresser, muser.* 3°. *Travailler sans goût.*

1°. Refl. (Învechit; azi prin Mold., construit absolut s. cu prep. de (către), la și conj. a, să) A se lenevi, a-i fi cuiva lene; a se da lenii; a pregeta, a se da înapoi, a se codi dela împlinirea unei obligațiuni; a neglija ceva. *Lenyĕsku-mĕ* = pigritor, piget me. ANON. CAR. *Acmu derep'ce* (= de ce) *lenești-te* (: zăbăvești BIBLIA 1688)? COD. VOR. 41/8. *Nu fii lenivos, ce cu toată nevoința ceteaște și ia aminte, ascultă scriptura... și nu te leni de a ta spăsenie.* CORESI, EV. 5/23. *V'ați lenitu de către rugăciuni.* CUV. D. BĂTR. II 458. *Ce te părăsești, păcătoase? Ce te lenești? Ce aștepți?* VARLAAM, C. 19. *Ne lenim a sluji lui D[u]m[ne]zău, încai să nu-l mâniem.* ib. 313. *Cazacii nu se leniia, ci câmpii Bugeacului pururea cerca.* SIMION DASC., LET. 297. *Plugariul acela... să va leni* (: lenevi Munt.) *și va lăsa pământul nelucrat.* PRAV. 25. *Cela ce va răni pre altul nu cu rană de moarte, iară el să va leni* (: lenevi Munt.) *și nu va păzi curund să se tămăduiască...* id. 329. *Pentru aceea tot omul să nu să lenească Pre Dumnezeu în suflet să agonisească.* M. COSTIN, ap. GCR. I 206. *Ne îndeamnă psalmul a nu ne leni.* DOSOFTEIU, PS. 89. *Aice a le aduce nu ne vom leni.* CANTEMIR, HR. 202/18. *Să nu vă leniți la cetania acestor învățături* (a. 1724), BV. II 22. *Nu lemindu-vă dar, ci... să-i întoarceți pre dânșii de către toate nedreptățile lor.* BUCOAVNĂ (1749), ib. II 108. *Nu mă lenesc a șterge, de scriu puțin sau mult.* C. NEGRUZZI, II 270/7. *Alții mănâncă mult și se lenesc.* CONV. LIT. XLIV/I 656. *Se lenesc dimineața la sculat* = se coșmăgesc. ȘEZ. V 59/23.

2°. Intrans. (Rar) A sta neactiv, a ședea de geaba, cu mânile în sân, a nu face nimic, a trândăvi. *Jupân N. Șade și-mi lenește Din gură grăește...* PAMFILE, CR. 63.

3°. Trans. (Neobișnuit) A face ceva fără inimă, cu lene. *Nice ș-au lenitŭ treaba ce i s'au dat pre seamă...* DOSOFTEIU, V. S. 179,1.

[Și: **înlení** vb. IV[a] refl. = a se lăsa în urmă cu treaba. ION CR. IV 122. | Abstracte: **lenie** † s. f. = lene, lenevie. *Unora le vine neputința den sațiu și den lenie.* CORESI, EV. 147/33, cf. 257/3, 327/14; — **leneálă** s. f. = (Mold.) lenevire.]

— Din paleosl. **lĕniti sĕ,** idem.

LÉNIE s. f. v. **linie.**

LENÍE † s. f. v. **leni.**

LENIÓS, -OÁSĂ adj. v. **lene.**

LÉNIȘ, -Ă adj. v. **lene.**

LENITÍV, -A adj. și s. a. (Med.). *Lénitif.* — Adj. Ceea ce (punându-se într'o compoziție farmaceutică) potolește, alină, micșorează, atenuează (gustul neplăcut al unei doctorii); p. ext. care alină durerile, ușurează suferința (LM.) *Remediu lenitiv; băutură lenitivă.* LM. | S. a. Medicament care alină durerile.

— *N.* după fr. (lat. **lenitivus, -a, -um).**

LÉNIV, -Ă † adj. v. **lene.**

LENIVÍE † s. f.
LENIVÓS, -OÁSĂ adj. } v. **lenevi.**

LENÓS, -OÁSĂ adj. v. **lene.**

LENT, -Ă adj., adv., s. f. *Lent. Lentement. Fièvre lente.* — (În opoziție cu *prompt*). Adj. Care lucrează încet și pe nesimțite, încetinel, domol. *I se strecurașeră* [amărăciunile] *în suflet, pe nesimțite, ca o otravă lentă.* VLAHUȚĂ, D. 113. *Lenta și metodica trudă de măcinare a tratatelor de pace.* P. ȘEICARIU, CURENTUL, a. 1930, 25 Sept. | Adv. *Ușa dinspre odaia de „bridge" se deschise lent.* I. TEODOREANU, M. II 93. || Substantivat (Patol., după fr. *fièvre lente;* învechit) **Lentă** = friguri continue, dar puțin intense. *Ședeți lungite... în pat..., parcă sânteți lovite de lentă.* GORJAN, H. II 166. [Adjectiv: **lentós, -oásă** † = suferind de lentă (friguri). POLIZU].

— *N.* după fr. (lat. **lentus, -a, -um).**

LÉNTĂ s. f. *Cordon* (décoration). — Panglică s. cordon lat de mătase colorată ce se poartă arciș peste piept (pornind de la umărul drept și trecând pe subt subțioara stângă) de către suverani și de marii demnitari care au decorații înalte, la solemnități. COSTINESCU, STAMATI. *Ei... armele prezintă La șefi muiați în aur, înfășurați în lentă.* ALECSANDRI, P. III 336. *Vodă Bibescu... cu guler înalt și plin de firetŭri, cu lentă roșie și lată.* TELEOR, N. REV. R. I. 168.

— Din rus. **lenta,** idem.

LÉNTĂ s. f. (Pat.) v. **lent.**

LENTICULÁR, -Ă adj. *Lenticulaire.* — Care are forma unei lentile. *Disc lenticular.* PONI, CH. 182.

— *N.* după fr. (lat. **lenticularis, -em).**

LENTÍLĂ s. f. (Fizică) *Lentille.* — Masă transparentă, de obiceiu de sticlă, limitată de una sau două suprafețe curbe, întrebuințată în sistemul optic. *Lentila* poate fi *biconvexă* (cu amândouă suprafețele curbate în afară), *plan-convexă* (cu o suprafață plană și cu cealaltă curbată în afară), *biconcavă* (cu cele două suprafețe curbate înăuntru), *plan-concavă* (cu o suprafață plană și cu cealaltă curbată înăuntru) și *convex-concavă* (cu una din suprafețe curbată în afară și cu cealaltă înăuntru). *Era un laborator unde ochii răbdători ostencau pe lentila microscopului.* C. PETRESCU, R. DR. 37.

— *N.* după fr. (din lat. *lenticula, -am,* diminutivul lui *lens* „linte").

LENTÓS, -OÁSĂ † adj. (Patol.) v. **lent.**

LEOÁCĂ s. f. v. **leucă.**

LEOÁFĂ s. f. *Canon* (de fusil). — (Germanism în Bucov.) Țeavă de pușcă. HERZ.-GHER., VII 13. [Plur. *leoafe*].

— Din germ. [**Gewehr**]**lauf,** idem.

LEOÁICĂ s. f. } v. **leu.**
LEOÁIE s. f. }

LEOÁMPĂ s. f. *Bouillon aigre.* — (Bucov.) Borș fără fasole sau cartofi (A. TOMIAC, Straja), leoarcă[1] (3°). [Și: **lioámpă** s. f. | Verbe: **leomptí (liompotí)** vb. IV[a]= a tulbura (Com. A. TOMIAC, Straja); a mesteca mâncarea în gură ciofăind (cf. id.); — **leopotí (liopotí)** vb. refl. IV[a] = a se scălda (ib.), leopăi, leorcăi.]

LEOÁP! interj. v. **leop.**[1]

LEOÁPĂ s. f. v. **leop** și **leopă.**

LEOÁPCĂ s. f. v. **leopă.**

LEOÁRBĂ s. f. *Gueule* (en parlant surtout d'un bavard). — Calificativ de batjocură pentru gură (CREANGĂ, GL., ȘEZ. XX 106), mai ales gura unui om care vorbește mult și de geaba (ȘEZ. V. 104), fleoancă, leoapă (IORDAN, BUL. FIL. II 188), liopă (DDRG., TDRG.), bot (ȘĂINEANU, D. U.); calificativ pentru gura unuia care vorbește prujind (în jud. Dorohoiu). ION CR. VI 127. *Tacă-ți lioarba, dac'ai venit aici!* CREANGĂ, A. 155. *Mai tacă-vă lioarba! răcni Vătașa.* DUNĂREANU, CH. 46. *Și ție, mă Cășcău, nu-ți tace leoarba deloc.* IOVESCU, I. 143. *Astupă-ți leoarba, mă!* ION CR. VI 127. [Și: **leórbă,** ortografiat și **lioárbă, liuárbă, liórbă.** | Verb: **leorbăí (liorbăí)** = (intrans.) a sporovăi, a trăncăni, a flecări (ȘEZ. XX 106, BUL. FIL. III 188), a vorbi degeaba (PAMFILE, J. II), a tehăi (ȘEZ. V 104); (despre strigătul curcanului) a bolborosi, a glugui; (refl.; despre omul beat) a se bâlbâi; (trans.) a sorbi (BARCIANU). *Hai, răcnește de s'au speriat toate curcile și-o început a leorbăi și curcanul la mine.* C. PETRESCU, R. DR. 135 (cf. ib. 242). *Iar te-ai afumat! — Nu, dragă! — Ba te-ai leorbăit.* T. CERCEL, SĂM. IV. 406. | Alt derivat: **leorbău (liorbău)** s. m. (cu femininul **liorbáucă** DR. IV 826) = om care nu-și poate ține gura, care divulgă. ȘEZ. V. 104].

— Onomatopee. Cf. lioapă, liopăi, leorhăi.

LEOÁRCĂ s. f. I. 1°. *Eau sale.* 2°. *Piquette, vin de lie; bibine. Trois-six.* 3°. *Lavasse.* II. 1°. *Trempé.* 2°. *Sale.*

I. S. f. 1°. (Basarabia) Apă amestecată cu ceva (PORUCIC, T. E. 473), apă tulbure.

2°. (Mold. și Transilv.) Vin de proastă calitate (POLIZU), slab și prost la gust (LM.), stors în urmă, după ce s'a obținut din struguri fruntea vinului, liur; poșircă, poașcă; p. ext. orice băutură rea, lipsită de gust. HERZ.-GHER., M. VII 15. | (Bucov.) Rachiu (Straja, com. TOMIAC) prost, horelcă.

3°. (Transilv. și Bucov., mai ales subt forma *liurcă)* Zeamă subțire și rea (VAIDA), fiertură rea, rău fiartă (Com. S. FL. MARIAN), zămârcă (POLIZU, LM.); apă chioară (Frata, pe Câmpia Ardealului; com. V. BUCUR); borș fără fasole sau cartofi, leoampă (Bălăceana, în Bucovina). Com. A. TOMIAC.

II. Cu funcțiune atributivă și predicativă. 1°. (În locuțiuni) **Ud** (s. **făcut**) **leoarcă** (s. **liurcă**) = ud de tot, ud până la piele, plin de apă (sânge, sudoare, etc.). ZANNE, P. III 591, CABA, SZ. 90, HERZ.-GHER., M. VII 13, (Straja, în Bucov.) Com. A. TOMIAC. *Lăicțele... muiate lioarcă de donița vecinelor, urează săltând și chiuind.* ODOBESCU, III 228/18. *Batiste mototolite, ude leoarcă, ce abureau vapori calzi.* DELAVRANCEA, S. 136. *Pe copil l-au ridicat mort, cu capul zdrobit și leoarcă de sânge.* id. H. T. 104. *Cămașa i se făcuse leoarcă.* VLAHUȚĂ, N. 34. *Un vânt și o ploaie!... ne-a făcut leoarcă pe toți.* CARAGIALE, S. N. 108 (cf. ib. 121, 276). *Iaca-s lioarcă; de două ori m'am scufundat.* DUNĂREANU, CH. 121. *Celelalte fete se împroșcau cu apă; unele se făcură leoarcă.* TAFRALI, S. 6. *Leoarcă de sudoare.* SANDU, SĂM. VI 445. *Alt copil... toarnă apă pe mânecа ilicului celui din mijloc, făcându-l leoarcă de apă.* ȘEZ. III 38. | P. anal. (Neobișnuit) *Beat-leoarcă* = beat rău de tot, beat tun, beat mort. POLIZU.

2°. (Subt forma *liurcă)* Murdar. LB.

[Și: **lioárcă** s. f., **leórcă** s. f. POLIZU, **liórcă** s. f. ZANNE, P. III 591, **liúrcă** s. f. LB., HERZ.-GHER., M. VII 15, VAIDA, MARIAN, adj. invar., adv. | Verb: **leorcăí (liorcăí)** IV[a] = (intrans.) a umbla prin apă (PAMFILE, J. I. Com. A. TOMIAC, Straja, în Bucov.); (refl.) a se juca prin apă, a se uda (Mold., ION CR. IV 123); trans. a tot bea (Bogdănești-Suceava). *Hojma leorcăcește la rachiu.* ȘEZ. XIX 12.]

— Derivat din **liur,** cu suf. **-că.** Cf. lioarpă, bleoarcă.

LEOÁRCĂ s. f. 1°. *Crapaud.* 2°. *Femme de mauvaise vie.*

1°. Broască râioasă (Bufa vulgaris), mioarcă. LEON, MED. 80.

2°. (Banat) Femeie stricată. E. HODOȘ, CONV. LIT. XXXVIII 891.

[Și **lioárcă** s. f.]

LEOÁRDĂ s. f. (Bot.) v. **leurdă.**

LEOÁRFĂ s. f. *Masque. Femme masquée.* — (Germanism) Mască (BUL. FIL. II 188); p. ext. persoană mascată. E. HODOȘ, CONV. LIT. XXXVIII 891.

— Din germ. **Larve** „mască".

LEOÁRPĂ s. f. *Soupe.* — Supă (Straja, în Bucovina). Com. AR. TOMIAC. [Și: **lioárpă** s. f.] — Cf. leoarcă.

— Postverbal din **leorpăi.**

LÉOCĂ s. f. v. **leucă.**

LEOCHÍU, -ÍE adj. *Rouge vif.* — (Turcism învechit; despre încălțăminte) Roșu deschis, stacojiu. ȘIO. *Cizme voinicești liochii.* DOC. (1792), ap. TDRG. *O pereche de iminei liochii.* DOC. (1821), ib. [Și: **liochíu, -íe** adj.]

— Din turc. **lök** „gomme laque". ȘIO.

LEOCNÍ vb. IV[a]. *Laisser moisir; croupir.* — Trans. (În Bucov.) A lăsa, a ține apa (s. un alt lichid) undeva până când își pierde prospețimea; refl. (despre apă) a se cloci (II 1), a se împuți. HERZ.-GHER., M. VII 10. *Ce leocnești apa acolo?* ib. *Apa să leocnește-n baltă.* ib. [Și: **liocní** vb IV[a]. | Part.-adj.: **leocnít (liocnít), -ă** = nemișcat din loc pentru multă vreme. *Stă leocnit acolo.* ib.].

LEOCNÍ vb. IV[a]. *Jeter ou tomber par terre.* — A bufni, a pica la pământ (Straja, în Bucovina). Com. A. TOMIAC. [Și: **liocní** vb. IV[a].]

— Din ung. **lökni** „a izbi, a svârli".

LEOCOTĂRÉȚ, -EÁȚĂ adj., subst. v. **locoti.**

LEODEÁN s. m. (Bot.) Nom de *plante aquatique.*— (La Hațeg) Numele unei plante (nedefinite), cu floare albă, ce crește pe apă. DENSUSIANU, Ț. H. 322. *Leodean: e bun să te afumi de vânturi turbate și de duhu' rău.* DENSUSIANU Ț. H. 105.

LEOFĂRDĂ subst. *Bonbec.* — (Bucov.) Califi-

cativ injurios dat unei persoane care vorbește mult (HERZ.-GHER., M. VII 13). [Și: **liofârdă** subst.]. — Cf. l e f â r d ă u.

LEOFÂRDÓS, -OÁSĂ adj. v. **lefârdău.**

LEÓITRĂ s. f. } v. **loitră.**
LEOITRÍȚĂ s. f. }

LEÓIU s. m. v. **leu.**

LEOMÍ vb. IV[a] refl. *Se priver.* — (Mehedinți) A se lipsi de ceva. *Mă liomesc de somn; mă liomii de el.* N. REV. R. (a. 1910), 86. [Și: **liomi** vb. IV[a]].

LEOMPOTÍ vb. IV[a] v. **leoampă.**

LEONÁTEC, -Ă adj. v. **lunatec.**

LEOP ! interj. *Ploc !* — (Mold.) Interjecție imitând sunetul produs de un corp moale ce cade pe o suprafață plană, netedă, de o lovitură cu palma, de cernerea prin sită, etc. l e a p ! TDRG., BUL. FIL. II 188, 289. *Trânteşte liop ! de paveaua Iaşilor* [pe boier]. C. NEGRUZZI, I 237. *Atunci, plăcinta liop, tocmai în vârful capului.* SBIERA, P. 147. *Aşchiuța din pădure... liop, liop, în casă* [= sita]. GOROVEI, CIM. 345. *Mă duceam la voi Şi făceam liop dinapoi* [= închideam ușa]. ib. 386. [Și: **lióp !, leoáp!** TDRG. | S u b s t a n t i v p o s t - i n t e r j e c ț i o n a l: **leoápă (lioápă)** s. f. = lovitură cu palma dată peste gură s. peste ureche (Transilv.). VICIU, GL. | V e r b: **leopăí (liopăí)** IV[a] intrans. = (despre o lovitură cu palma s. despre sgomotul făcut de cel ce aleargă desculț) a pleoscăi; a se juca prin apă, a se bălăci prin noroiu (ȘĂINEANU, D. U.); — (cu a b s t r a c t u l) **leopăít (liopăít).** *S'a auzit liopăitul lopeților.* CONTEMPORANUL.]

— Onomatopee. Cf. l e o p ă i; l e o p, l i p(a).

LEOP s. m. *Vagabond.* — Vagabond (Zagra, jud. Năsăud). Com. N. DRĂGANU. [Și: **liop** s. m.].

— Cf. ung. **lopni** „a fura".

LEÓPĂ s. f. *Gueule* (surtout en parlant d'un bavard). — (Mold. și Bucov.) Gură (în sens rău), mai ales gura unuia ce nu mai tace (ȘEZ. III 69, XIX 12, com. A. TOMIAC, Straja), f l e o a n c ă, l e o a r b ă (DICȚ.) *Taci, tată, ce tot nu-ți mai tace liopa?* CONTEMPORANUL, IV 45. *Să-ți ții liopa de gură.* ib. IV 302. *Tacă-ți leoapa.* ib. VI/II 18. *Clămpănind... din lioapă.* ȘEZ. III 187. *Şi-a rupt lioapa şi dinții.* ib. V 16. [Și: **liópă** s. f.; **lépe** s. f. = vorbă de clacă (Sebiș, în Transilv.) Com. M. BENIUC; — **leoápă (lioápă)** s. f.; — **hleoápă (hlioápă)** s. f. Com. A. TOMIAC, Straja; — **leoápcă (lioápcă)** s. f. *Tacă-ți lioapca!* ȘEZ. IX 150. | V e r b: **leopăí (liopăí)** vb. IV[a] intrans. = a vorbi mult (com. A. TOMIAC, Straja, în Bucovina), a grăi fleacuri (ION CR. V 126), a f l e c ă r i, a l e o r b ă i; (despre oameni și animale, mai ales despre câni și despre porci) a linge cu zgomot, a bea sorbind zgomotos un lichid (CIHAC, II 169, GHETIE, R. M.) — (bulg. *lepetjă* „gânguresc") **lepetí** = a vorbi multe (Sebiș, în Crișana). Com. M. BENIUC; — (cu derivatul) **lépetiță** s. f. = femeie care vorbește multe. id.]

— Pare a fi un postverbal din **leopăi,** care e împrumutat din rut. **ljopaty** „a flecări" (D. S c h e l u d k o, *Balkan-Archiv,* I 165) s. din bulg. **lápam** „înfulec, mănânc cu lăcomie".

LEOPĂÍ vb. IV[a] v. **leop**[1] și **leopă.**

LEOPÁRD s. m. 1°. *Léopard (Felis leopardus).* 2°. *Arnica de montagne (Arnica montana).*

1°. (Zool.) Animal carnivor din familia felinelor, care trăește în regiunile tropicale; are blană gălbuie pătată cu pete roșietice, cf. p a n t e r ă. LB. *Alte heri neştiute,... inorogi şi leoparduri.* DOSOFTEIU, V. S. 79/1. *Îl încântase ca un puiu de leopard născut pentru sprintene salturi în aer liber.* C. PETRESCU, C. V. 15.

2°. (Bot.) *Leopardul-morții (s. moartei)* = a r n i c a (DDRF.); i a r b a - c i u t e i (BARCIANU).

[Plur. *-parzi* și † *-duri.* | Și: **leupárd** † s. m. PONTBRIANT].

— N. după fr. (lat. **leopardus, -um,** din *leo* „leu" și *pardus* „panteră").

LEOPARDÁC s. m. *Nouveau-venu.* — (La Sângiorz-Băi, Bistrița) Strein așezat în sat de curând, l i o p o t a i e. PAȘCA, GL. [Și: **liopardác** s. m.] — Cf. l e o p.[2]

LEOPCIOFLEÁNDURĂ subst. *Valet* de pied. — (Ironic) Ciocoiu din rangul cel mai de jos, lacheul, feciorul din slujba unui boier mare s. a Domnului, care-și însoțea stăpânul, șezând la coada trăsurii. TDRG. *Din liopciofleandură, ciocoiu de coada trăsurii, am ajuns hop-ciocoiu.* ALECSANDRI, T. 1328. [Și: **liopciofleándură** subst.] — Cf. f l e a n d u r ă.

LEOPOTÁIE subst. *Nouveau-venu* — (Sângiorz-Băi, Bistrița) Strein așezat în sat de curând, l i o p â r d a c. PAȘCA, GL. [Și: **lioptáie** subst.] — Cf. l e o p.[2]

LEOPOTÍ vb. IV[a] v. **leoampă.**

LEÓRBĂ s. f. v. **leoarbă.**

LEÓRBĂ s. f. (Bot.). 1°. *Laurier.* 2°. *Alliaire.* — (Germanism în Transilv.)

1°. Laur dafin *(Laurus nobilis);* p. e x t. frunze de dafin. VICIU, GL.

2°. U s t u r o i ț ă *(Alliaria officinalis).* Bouțariu, Hațeg). ib.

[Și: **liórbă** s. f. | În sensul 1° și **lúrbăn** s. m. (Brașov). PANȚU, PL.; **lúbăr** s. m. BARCIANU; **liúrben** LB., **leórdă (liordă)** s. f. VICIU, GL.].

— Din săs. **lurber (bôm)** (= germ. Lorbeer). I. B o r c i a, *Jahresber.* X 197.

LEORBĂÍ vb. IV[a] }
LEORBĂU s. m. } v. **leoarbă.**
LEORBĂUCĂ s. f.. }

LEÓRCĂ s. f. } v. **leoarcă.**[1]
LEORCĂÍ vb. IV[a] }

LEORCIORÍ vb. IV[a] refl. *Barboter.* — (Transilv.) A se juca prin apă, a s e l e o r c ă i. *Se leorcioresc ca rațele.* H. XVII 177. [Și: **liorciorí** vb. IV[a].]

— Derivat din **leoarcă.**[1]

LEÓRDĂ s. f. (Bot.) v. **leorbă.**[2]

LEORDÍNĂ s. f. (Bot.) v. **leurdină.**

LEORHĂÍ vb. IV[a] *Clabauder.* — (La Stupca, în Bucov.) A vorbi prostii, a vorbi fără rost (ȘEZ. XXXI 43), l i o p ă i, l i o r b ă i.

LEORPĂÍ vb. IV[a]. Produire un bruit de piétement ou de lapement. — (I n) t r a n s. (Despre sgomotul făcut de picioare când se umblă prin noroiu s. despre zgomotul pe care-l face cineva, dar mai ales animalele, sorbind un lichid) A l i o p ă i, a l i o r b ă i. *Eu şi cu Ionică leorpăim flămânzi din*

lingurile de lemn. VLAHUŢĂ, ap. TDRG. *Deodată prinse de veste că tălpile i se umezesc şi că pământul leorpăe.* CHIRIŢESCU, CONV. LIT. XLIII 926. *Trei namile de urşi... leorpăiau paşi de plumb la spatele codirlelor.* CONV. LIT. XLIV/I 206. *Lelea cu botine'nalte Se duce'n sat după lapte. Mă mir de ce zăbovea, Ea şedea şi-l leorpăia.* ION CR. IV 402. [Şi: **liorpăí** vb. IV[a]].

— Onomatopee. Cf. liopăi, leorbăi.

LEORÚŞCĂ s. f. (Bot.) v. **lăuruscă.**

LÉOTĂ s. f. v. **liotă.**

LEÓTCĂ s. f. v. **lotcă.**

LEÓTRĂ s. f. v. **loitră.**

LEP s. a. v. **lip.**

LEPĂDÁ vb. I. 1°. *Muer.* 2°. *Cliver.* 3°. *Enlever* (ses vêtements), *se déshabiller, changer* (de linge), *se décoiffer. Se défroguer.* 4°. *Se débarrasser* de, *jeter.* 5°. *Laisser pendre.* 6°. *Se défaire* de, *vendre bon marché.* II. 1°. *Avorter.* 2°. *Pondre.* 3°. *Vomir. Rejeter à la côte. Verser.* III. 1°. *Chasser, renvoyer.* 2°. *Mettre à la porte, destituer, congédier, interdire* (un prêtre), *détrôner, déshériter. Excommunier.* IV. 1°. *Jeter, lancer. Défausser. Jeter* (un sort). *Jeter* (l'argent par les fenêtres). *Acquitter* (une dette). 2°. *Renverser. Lancer* (un mot, une nouvelle, une proposition). V. 1°. *Laisser, se défaire* de (une charge, une habitude etc.), *abjurer, renier, renoncer* à. 2°. *Se garder* de. 3°. *Dénoncer* (un accord). 4°. *Repousser, refuser.* 5°. *Abandonner.* 6°. *Rompre* (avec qqn.).

I. *A lepăda* însemna la origine „a-i cădea cuiva părticele de pe suprafaţa corpului prin descuamare sau cojire". Era deci verb intransitiv, aparţinând aceluiaşi grup semantic ca şi „a năpârli". Când ceea ce se cojea era arătat printr'un substantiv, *a lepăda* devenea verb tranzitiv, intrând în grupul semantic al unor verbe ca „a pierde", „a schimba" sau „a arunca". Ca şi „a se coji (de piele)", avem şi *a se lepăda* (de ceva), în funcţiune reflexivă.

1°. Trans. (Despre şerpi şi şopârle) A-şi pierde, primăvara, printr'un proces natural, pielea; (despre păsări şi animale cu blană) a-şi pierde penele s. părul de iarnă (şi a le creşte pene s. păr nou), a năpârli; (despre cerbi) a-şi pierde coarnele vechi prin frecare de copaci (STOICA, VÂN. 18). *Lupul îşi leapădă* (mai des: schimbă) *părul, dar năravul nu.* ZANNE, P. I 519.

2°. Refl. (Despre pietre). (Exprimă ideea cuprinsă în termenul tehnic de mineralogie a se cliva). A se aşchia, a se rupe în bucăţi la suprafaţă (subt acţiunea ploii şi a vântului) şi urmând anumite direcţii determinate. *S'a lăpădat piatra dela mormânt* (auzit la Bran şi Cristian). Com. S. PUŞCARIU. Cf. lespede.

3°. P. anal. (Despre oameni) Trans. A-şi lăsa, a arunca de pe sine haina (s. ceva ce învelește corpul ca o haină), a(-şi) desbrăca veşmintele (nepotrivite, murdare, rupte, etc., de obiceiu spre a le schimba cu altele); spec. a se primeni. *Lepădându-şi* (: aruncând BIBLIA 1648, 1688) *veşmentele...* COD. VOR. 43/8. *Pe semne baba Dochia nu-şi lepădase* (= nu-şi desbrăcase şi nu-şi lăsase) *toate cojoacele.* CREANGĂ, A. 30. *Se apropia... un moşneag care nu-şi lepădase* (= o purta încă) *căciula de iarnă.* C. PETRESCU, I. II 139. *S'a trântit îmbrăcat în pat,... cu gândul să-şi lepede* (= desbrace) *hainele mai târziu.* id. C. V. 214. *Se retraseră în marchiză să-şi lepede* (= să-şi lase acolo, să depună) *pardesiurile.* REBREANU, J. 44. *Copilul a lepădat* (= schimbat) *cămaşa?* PONTBRIANT. *A liapada papucii* = a se desculţa. HERZ.-GHER. M. VII 11. (Fig.) *Leapădă-ţi de pre tine toată boala.* DOSOFTEIU, V. S. 116. # **A-şi lepăda masca** = a-şi da arama pe faţă. *Iancul lepădă masca, îşi desvălui uritul* [său] *caracter.* C. NEGRUZZI, I 25. (Prin asemănare cu caii, cărora după moarte li se iau potcoavele) **A-şi lepăda potcoavele** = a muri. *Mi se apropie şi mie să-mi leapăd potcoavele.* ISPIRESCU, U. 2. || Spec. A înlocui, a părăsi îmbrăcămintea caracteristică unei clase sociale s. unei bresle din care iese cineva (pentru un interval oarecare, sau în mod definitiv). *Vrăjmaş cinului călugăresc să chiamă cela ce s'au făcut calugăr,... dup'acea va lepăda rasele şi să va face iarăşi mirean.* PRAV.. 1119. *În nopţi cu lună el îşi lepăda rasa* (= îşi schimba rasa cu haine mirene). EMINESCU, N. 59. *Ai să lepezi hăinuţele acestea albe şi curate pe o uniformă urîtă şi neagră.* C. PETRESCU, R. DR. 81. *Lăpăda ţoale domneşti, Îmbrăca ţoale femeieşti.* GIUGLEA-VÂLSAN, R. S. 55.

4°. P. ext. Trans. A lăsa ceva din mână; p. ext. a nu mai păstra un obiect de care nu mai ai trebuinţă sau pe care-l socoteşti nefolositor (fără valoare, împovărător, rău, neplăcut, păgubitor, stricăcios, primejdios) şi a-l arunca, (Transilv.) a ţipa (LB.). *Lapĕd* = abjicio. ANON. CAR. *Iuşirară* (= uşurară) *corabia; lepădară grâul în mare.* COD. VOR. 93/8. *Carele lu Faraon şi sila lui lepădară-se* (: aruncat-au DOS.) *întru mare.* PSALT. SCH. 310/10. *Tu leapădă icoanele den besearecă şi rade obrazele de pre ziduri.* MOXA, ap. GCR. I 60/8. *De te va sminti mâna ta sau piciorul tău, taie-o şi o lapădă dela tine.* N. TEST. (1648), ib. I 127/10. *Va lepăda furtuşagul* (= obiectul) *ce va fi furat.* PRAV. 475. *Rămăşiţe nu lepădară.* DOSOFTEIU, PS. 48/13. *Lepădă toiagul din mână... şi alergă* (a. 1692). GCR. I 306/15. *Au făcut tot paloşe simcelate... şi au lepădat şpegile.* LET. II 370/30. *Caii... fraul... îl lepăda* (= scoaseră din gură) *stupindu-l.* ILIODOR (1773), ap. GCR. II 90/10. *Ai putea să lepezi cârma.* EMINESCU, P. 254. *Leapădă ce nu-i trebue şi opreşte... ce-i pare mai de preţ.* C. PETRESCU, R. DR. 25. *Pe Rădoiţă... să mi-l lapezi, Că Rădoiţă e mort.* GIUGLEA-VÂLSAN, R. S. 17. *Aşchiile dela tronul mortului să se lapede pe apă.* GOROVEI, CR. 12. *Nu e cârpă, să o dcscoşi şi să o lepezi:* se zice despre femei. ZANNE, P. III 71. *Până a nu prinde peştele din apă, plasa din mână nicicum să nu o lepezi.* ib. IV 551. *Când înseteză curtea ta, Apa'n drum n'o lepăda* = să îngrijim mai întâi de ai noştri. ib. III 586. *A lepăda ca pe o măsea stricată* = a se lipsi de ceva fără părere de rău. ib. II 266. # **A nu fi lepădat încă mucii dela nas** = a fi încă tânăr şi fără experienţă. ib. II 634. | Fig. † (Complementul e un abstract) *Să lepădămŭ tot răul şi hitleniia dela inema noastră.* CORESI, EV. 47/28. *Să-şi leapede* [omul] *de asupra sa tarul păcatelor.* VARLAAM, C. 85, b/11. *Sufletul leapădă stricăciunea morţii.* BIBLIA (1688) 4 pr. 5. *Suspinul din suflet a-l lepăda nici cum nu pociu.* MINEIUL (1776) 202, 1/11. *Leapădă dela tine îndrăzneala obicciului lumesc.* D. STĂNOIU, C. I 149.

5°. A lăsa să cadă, să atârne. *Acele braţe... le leapădă trudite în lungul trupului.* DR. VI 298 (din SADOVEANU).

6°. P. ext. Trans. A vinde ieftin un lucru (care nu mai are valoare pentru posesor s. pe care acesta nu-l mai poate stăpâni), a da pe nimic (spre a se scăpa de ceva). *Cine ce avea haine, odoară,... moşii lepăda în ce putea.* LET. II 26/37. *Că numai l-oiu lăpăda, N'oiu căuta pe ce l-oiu da.* HODOŞ, P. P. 35. | P. ext. A da ceva (în aparenţă) fără preţ, a dărui. *Nimeni nu-mi leapădă un braţ de lemne, ori un pumn de făină.* SADOVEANU, B. 48. *Găsi vreme să lepede şi'un cofăel de vin în preajma unor oameni trudiţi.* id. DR. VI 298.

II. A elimina ceva ce nu mai poate fi reținut în corp.

1°. Intrans. (Despre femei și — în Bucovina numai — despre animale) A naște înainte de vreme un făt mort, a avorta, a pierde. LB. *Dintr'aceea ustenează, sau lovitură să va prileji de va lepăda* [vreun dobitoc]. PRAV. 48. *Multe* [iepe] *...au lepădat.* I. IONESCU, D. 534. *Cum îți vine să dai cu piciorul în pântecele femeiei? Dacă leapădă?* VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *Femeia* [îngreunată] *...a lepădat.* MARIAN, NA. 74. *Aluatul... e bun de dat amestecat cu tărâțe la vitele ce ar fi să lepede.* ȘEZ. VI 28. *Femeia care a lepădat sau pierdut, bea rachiu tăiat cu apă.* PAMFILE, B. 50. | (Mai rar) Trans. *Văzuiu iar muieri în munci Care-și leapădă ai lor prunci.* CÂNTECE DE STEA, ap. GCR. II 323.

2°. Trans. (Despre pești) A depune icrele. *Mergând partea bărbătească înainte își leapădă icrele.* PHISIOLOGUL (1777), ap. GCR. II 110/27. *Aici intră la oloceală, aci își lapădă icrele.* D. STĂNOIU, C. I. 82.

3°. Intrans. și trans. (În Transilv. și Banat, probabil, decalc după ung. *hányni* „a arunca" și „a vomita") A vărsa, a vomita, a voma, a turna, a borî. VICIU, GL. *Pân acum am tot lăpădat.* ib. *Dă-mi un pic de vin, Să lapăd venin.* GIUGLEA-VÂLSAN, R. S. 128. || P. anal. A da afară, a arunca, a elimina (ceva din gură PONTBRIANT); p. anal. (despre mare) a arunca la mal; p. ext. a vărsa, a arunca lichidul dintr'un vas. *M'au lepădatŭ marea la margine.* DOSOFTEIU, V. S. 152-2. *Lepădă o picătură dintr'un păhruț înainte de a bea rachiul.* SADOVEANU, B. 144. *Apa scoasă să se lapede.* GOROVEI, CR. 114.

III. Trans. (Complementul e omul; refl. = pasiv).

1°. A da, a scoate pe cineva afară de undeva, a alunga, a goni. LB. *Aleaseră bunii... e putrezii lepădară-se afară.* TETRAEV. (1579), ap. GCR. I 18/7. *Pre omul șopăcăitoriu leapădă-l din casa ta.* ESOP (1812), ib. II 208/27. *Lăpădară pre stăpânii săi din țară.* P. MAIOR, IST. 182. *Dumnezeu... din raiu ne-au lăpădat.* COLINDE (1820), ap. GCR. II 233/12. | (Construit în limba veche cu „de(la)", „dinaintea") A îndepărta, a respinge, a alunga. *Nu lepăda mere* (= pe mine) *de fața ta.* PSALT. SCH. 99/11. *Acmu nu mă lepăda denaintea feței tale.* MOLITV. (ante 1633), ap. GCR. I 80/14. *Tu nu lepezi dela fața ta pe păcătosul pocăit.* MARCOVICI, D. 444/19. *Florico,... nu te-oiu lepăda eu pe drumuri.* ALECSANDRI, T. 914.

2°. A da pe cineva afară dintr'o situație (slujbă, demnitate), a concedia; a lipsi pe cineva de o favoare s. drept; a elibera din șerbie. LB. *Deaca văzu pre Arie că iaste eretic,... lepădă-l din diaconie.* VARLAAM, C. 189. *De va și fi preot, și-l vor prinde cu furtușag, să-l leapede den preoție.* PRAVILA (IAȘI, 1646), ap. GCR. I 120/38. *Îl vor lepăda de tot și cu totul den cinstea sa.* PRAV. 812. *L-au lepădatŭ tată-său de moșteniia împărăției.* DOSOFTEIU, V. S. 98 b. *Și-au lipădat pre ficiorul său di la moștenirea părintească.* SNOAVE, ap. GCR. II 359/2. *Au venit... cu mare oaste asupra lui Geza, ca să-l lapede* (= să-l răstoarne) *din tron.* ȘINCAI, HR. 206. *L-au lăpădat din deregătorie.* BARAC, T. 12. || Spec. † A exclude din sânul bisericii, a excomunica. *Sfântul săbor procleți[ră]-i și-i lepădară.* CORESI, EV. 182/13. *Lepădatŭ* (depărtat BIBLIA 1688) *să fie de* (= din) *besearecă.* id. ib. 166/19.

IV. Dispare ideea de „aruncare a ceea ce este rău, nefolositor" și rămâne numai aceea de „îndepărtare dela sine" (uneori cu oarecare putere).

1°. Trans. A arunca (III) ceva dela sine la oarecare distanță, a asvârli (pietrele, sămânța pe ogor, plasa de pescuit, etc.); spec. † a arunca, a slobozi ancora. *Și anchira adurară* (= adunară) *și lepădară* (:sloboziră BIBLIA 1648, 1688) *întru mare.* COD. VOR. 94/1. *Îmbla și plângea, lepădându* (:aruncându HUR.) *semențele sale.* PSALT. SCH. 273/13. *Lepădă* (:aruncă HUR.) *grindirea* (= grindina) *sa ca pările* (= pânile). ib. 305/4. *N'au folos' sămănătorii când leapădă sămânța pre cale.* MĂRGĂRITARE (1691), ap. GCR. I 292. *Aruncând boabele... să se zică: Nu leapădă boabele.* LIUBA-IANA, M. 56. *Să lăpădați departe a-lovu' în norocu nostru.* GIUGLEA-VÂLSAN, R. S. 335. *Pe Pătru l-oiu lăpăda Cât dai cu zburătura.* ib. 273. | Spec. (la jocul de cărți, termenul românesc pentru neologismul „defosa") A arunca coloarea de care vrei să scapi. *Mă vezi că-ți lepăd pică de-un ceas.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, L. D. 3. | (Despre sorți) A arunca sorții. *Împărțiră cămeșile meale și și de plașca meă lepădară* (:aruncară HUR., COR., DOS.) *sorți.* PSALT. SCH. 37/6-7. | (Despre bani) A risipi, a cheltui fără socoteală; a da bani din belșug (POLIZU); a achita, a plăti integral o sumă datorită. *Le-am pus zi orașanilor ca să lepede banii acestor boiari* (a. 1639). IORGA, S. D. I-II 276. *Mâni e veselia cea mare și trebuesc puse pe mese alte bucate și vinuri, mai multe decât până acum. — Să se puie. De ce v'am rânduit? De ce v'am lepădat bani?* (SADOVEANU) DR. VI 299. *Galbini, frate, scotea Și'ncepea a-i lăpăda.* GIUGLEA-VÂLSAN, R. S. 23.

2°. (În limba veche) A arunca ceva s. pe cineva dela înălțime, a doborî, a răsturna. *Scaunul lui în pământu lepădași* (:aruncași COR., oborîși DOS.). PSALT. SCH. 186/16. *Să leapede ei și pre Hristos într'acel blăstem.* CORESI, EV. 69/32. || Fig. A arunca cuiva (adesea în silă, cu dispreț) un cuvânt, o veste, o propunere (PONTBRIANT). *Putea să-i lepede aceluia un cuvânt.* SADOVEANU, B. 199. *Dac'ar fi fost ceva într'adevăr așa de rău, mi-ai fi lepădat vestea cum ai intrat.* id. DR. VI 299.

V. Fig. 1°. A se lăsa de ceva (LB.), a părăsi ceva (pentru totdeauna s. de bunăvoie), a lăsa (o slujbă, o îndeletnicire, o acțiune, un năravu, un obiceiu, viața), a renega (credința, prietenia), a renunța (la un drept, avere, onoruri, etc.) Trans. *Jărtvele și bunătățile... lepădă-le și le urî.* CORESI, EV. 19/9. *Lucrul păcatului să-l lepădămŭ.* ib. 45. *Al mieu năravu l-ați urît și-l lepădat* (= îl părăsirăți). COD. TOD. 100. *Cade-să în toată vreamea să priimească bisearica pri cela ce va lepăda călugăriia.* PRAV. 1127. *Cela ce va hiceleni cinul și obrazul călugăresc... va lepăda călugăria.* PRAV. 1131. *Leapădă și ureaște și tu lumea.* VARLAAM, C. II 15,2. *Și-ar lepăda legea.* LET. II 337/23. *Pre aceleialte scripturi deodată le leapădă* (a. 1765). GCR. II 80/1. *Prieteșugul, Doamne, ...ierta-mă-vei ca să-l lepăd pentru o amorezată?* KONAKI, P. 84. *Cu puține zile mai 'nainte și-a lepădat lutoasa sarcină* (= a murit). MARCOVICI, D. 15/15. *Am lepădat toate romanțele și m'am apucat de cetit pre Tucidid.* C. NEGRUZZI, I 61. *Lepădând viața lumii, Vei spăși greșala mumii.* EMINESCU, P. 100. *Lapedă-ți tu rujile Și-ți cârpește poalele.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 443. | Refl. (mai ales în limba veche; construit cu prep. „de") *Cuntirit-ai trufașii, blăstemații ce lepădară-să* (:să abat DOS., se dupleca HUR.) *de leagea ta.* PSALT. SCH. 252/5. *Se leapădă de mândriia trupului.* CORESI, EV. 70/20. *Să leapădă de călugărie.* PRAV. 1129. *Se lepădară de luptă.* DOSOFTEIU, V. S. 166. *Se lepădă de lume(a) și-și împărți toată averea lui.* OTECENIE (1692), ap. GCR. I 304/15. *Iată că m'am lepădat și de Mitropolie.* LET. III 251/3. *Lepădându-se de averea... lor...* MINEIUL (1776) 63 2/2. *M'am lepădat de gustul armelor.* KONAKI, P. 104. *Mă leapădă de datoriile meale.* BELDIMAN, N. P. I 36. *Leapădă-te de tron.* CARAGIALE, S. 112/3. *Pentru dragostea ta mă le-*

pădă de puterea mea ce a măiastră. ISPIRESCU, L. 188.

2°. Refl. A se da înapoi, a se feri, a se păzi de a face ceva. *Nu me leapădu* (: mă feresc BIBLIA 1688) *de a muri.* COD. VOR. 67/10. *Se leapădă a nu răbda pentru Hristos.* CORESI, EV. 73/6. *Pentru noi nu se lepădă ca şi până supt fundul pământului a deştinge.* ib. 92/20. *Să lepăda svenţia lui să nu facă de ce să roaşă ea.* VARLAAM, C. 3052. *Stăpânul.., se lepăda din ce în ce mai mult de ispitele Satanei.* ODOBESCU, III 47/1.

3°. Refl. (În limba veche, în construcţii cu prep. „din" sau cu conjunctivul) A renunţa s. a refuza de a mai face ceva, a denunţa o învoială s. un angajament anterior. *Lepădă-se* (: s'au apărat DOS.) *se mângâie-mi-se sufletul mieu* (mon âme refusait d'être consolée). PSALT. SCH. 152/7. *Au fost mainte nederept şi se leapădă den nedereptate.* CORESI, EV. 69/7. *Deoca lucrul nu a apucat a să da şi preţul... a să lua, se pot lepăda atât o parte cât şi alta din tocmeală.* PRAVILA (1814) 43. *Epitropul... poate să se leapede din chizăşie.* ib. 91. || (Vechiu şi pop. în Bucov.) A se abate, a nu-şi mai păstra atitudinea dinainte, a se schimba (faţă de cineva s. de ceva); p. ext. a nu recunoaşte ceva, † a se apăra, a tăgădui, a refuza; a se scuza. *Giură-se aproapelui său şi nu se leapădă* (= iurat proximo suo et non decipit; — ... il n'y changera rien). PSALT. SCH. 20/13-14. *Să lepădară şi nu vrură să margă.* VARLAAM, C. 358. *Cei chemaţi... la prânzul tău... Se lepădară.* MOLITVENIC (ante 1633), ap GCR. I 80/31. *S'au lepădat* [să-şi ia casele] *zicând că nu-i trebuesc.* URICARIUL, XXII 368. *Nu trebueşti să să lepidi* (= să renunţe) *dar nici... să nu nădăjduiască.* EROTOCRIT (1800), ap. GCR. II 181/23. *Incepu a se desvinui... şi a se lepăda.* SBIERA, P. 74.

4°. P. ext. Trans. A refuza, a respinge, a nu voi, a nu primi, a nu accepta ceva s. pe cineva, a renunţa (la ceva). COSTINESCU. *Tu urişi învăţătura şi lepădaşi cuvenţele meale.* PSALT. SCH. 97/5. *Tu... defăimaşi, lepădaşi* (: împinseşi în laturi DOS.) *Hristosul tău.* ib. 186/6. *De vremi ci te leapădă tot, tu te rogi pentru hătmănia de Maria.* HERODOT, 407/34. *Binele au lepădat pentru ţară.* M. COSTIN, ap. GĂDEI. *Impăratul... nu vru să-i lepede cererea.* BIBLIA (1688), ap. TDEG. *Engel... lapădă fabula lui Sulzer.* P. MAIOR, IST. 195. *Nu leapădă o convorbire faţă cu marturi.* BĂLCESCU, M. V. 281. *Leapădă cinstea, ca să se arunce în braţele voastre.* C. NEGRUZZI, I 48. *Dumnezeu ascultă pre om şi-i dădu ce lăpădă dobitocul.* SNOAVE, ap. GCR. II 357/37. *Bucata bună cine o leapădă?* = un lucru bun cui nu-i place? ZANNE, P. III 492. *Cele mici le-ai lepădat, cele mari ai căutat,* se zice despre cei lacomi. ib. IV 446. *A lepăda mărturia cuiva.* PONTBRIANT.

5°. Trans. (Complementul e **omul**) A părăsi, a lăsa (7°) singur pe cineva (DDRF., TDRG.); spec. a-şi părăsi soţia (COSTINESCU). *Nu me lepăda în vreame de bătrâneaţe.* PSALT. SCH. 137/112. *Pre coconii i lepădară* (= îi aruncară şi-i părăsiră) *cu un din pre apa Tiveriei.* MOXA, ap. GCR. I 59/18. *Cădemu-ţi înainte... să nu ne leapezi.* MOLITVENIC (ante 1633), ap. GCR. I 86/23. *Îi lepăda unde ştiia neşte heri salbateci.* PRAV. 335. *Îţi sânt datoare pentru mântuirea vieţii meale, şi tu acum, după ce m'ai îndatorit, mă leapezi?* BELDIMAN, N. P. II 14. *Pun într'o zi pe fată în sanie cu zestrea ei şi mă duc s'o lepăd la sfânta mănăstire, la picioarele mătuşei mele.* SADOVEANU, B. 88.

6°. Refl. A se desface de cineva, a rupe orice legături cu cineva, a nu mai voi să ştii de cineva, a se desbăra, a nu recunoaşte autoritatea cuiva sau legăturile naturale cu cineva. LB. *Giură-se Domnul lu David de adevăr şi nu lepădă-se de el.* PSALT. SCH. 278/16-17. *Să nu ne lepădăm de Hristos.* CORESI, EV. 68/29. *Fiecarele ce se leapădă de fiiul, nici pre părintele n'are.* (a. 1618). GCR. I 48/15. *S'au lepădat de slugile lui cele puternice.* LET. II 401/20. *Cuconul să lepădă de tată-şi.* DOSOFTEIU, V. S. 13. *S'au închinat idolilor şi de mine, făcătoriul lor, s'au lepădat.* ANANIE (1619), ap. GCR. I 288/38. *Alexandru... strigă cu glas mare: ...mă leapădă de Dumnezeii elineşti.* ALEXANDRIA 88. *S'ar fi lepădat de spân acum, ea de Ucigă-l Crucea.* CREANGĂ, P. 210. *Se lepădă şi de tată-său:* nu vrea să ştie de nimeni. ZANNE, P. IV 658. *Lepădatu-te-ai de Satana? — Lepădat.* † **A se lepăda de sine** = a se lăsa de ale sale, a învinge pornirile egoiste, a-şi schimba concepţia şi felul de vieaţă, adoptând pe ale altuia. *Cine va vrea după mine să meargă, să se leapede de sine.* CORESI, EV. 64/24.

[Şi: **lăpădà** vb. I | Ind. prez. *lepăd, (leapăd, lapăd), lepezi (lepizi), lepădă (leapădă, lapădă), lepădăm (lăpădăm);* conj. *să lepede (leapede, lapede);* imper. *lepădă (leapădă, lapădă).* | Adjective (uneori substantivate): **lepădát (lăpădát,** cu negativul **nelepădat, nelăpădat), -ă** = (lucru s. fiinţă) care se leapădă; (substantivat) nume de câne; drac. (Ad II 1°) *Copilul de faţă este lepădat* (= născut fără vreme) *de fată mare.* ISPIRESCU, L. 146; (ad III 1°) *Lepădatu-s de faţa ochilor tăi.* PSALT. SCH. 54/1. [Iozie] *fu lepădat din besearecă.* VARLAAM, C. 169; (ad III 2°) *Era tocmiţi Jidovii ca, de va mărturisi neştine pre Hs., să hie lepădat din săbor.* VARLAAM, C. 169. *De va fi preot să fie lepădatŭ de preoţie.* ŞAPTE TAINE (1645), ap. GCR. I 117/4. *Fiii... au fost lepădaţi din moştenire.* PRAVILA (1814) 133. *Îi izgoni de acolo şi înturnă pre lepădaţii boiari.* P. MAIOR, IST. 182. *Bonaparte din scaunul împărăţici e lăpădat.* DIONISIE, C. 226. *Am umblat şi-am întrebat... Un duhovnic lepădat* (=răspopit). PAMFILE, C. Ţ. 97; (ad IV 2°) *Domnul rădică gios lepădaţii* (: aruncaţii HUR., surupaţii DOS.). PSALT. 302/15. *Să nu hie lepădaţi şi urgisiţi... mişeii.* VARLAAM, C. II 402; (ad V 1°) *Lepădatulŭ de leage* (= apostatul) *Iulian.* MINEIUL (1776) 119 1/2. *Lepădatul* (= necredinciosul, renegatul, turcitul) *Mihnea-Vodă.* BĂLCESCU, M. V. 153. *Lepădaţi de lege, stricători de limbă şi de obiceiuri.* CREANGĂ, A. 153. *Valea îi lepădată* (= părăsită, neumblată) *De toţi sfinţii blestemată.* PĂSCULESCU, L. P. 67/12; (ad V 3°) *Rogu-te să mă aibi lepădat* (= să mă scuzi). VARLAAM, C. 3582; (ad V 4°) [Omul este] *haos de patimi urîte... primite şi lepădate pe un ceas în mii de rânduri.* KONAKI, P. 275; (ad V 6°) *Vei fi... de Dumnezeu lepădat.* MARCOVICI, C. 52/12. *Lepădat de părinţii săi.* SBIERA, F. S. 72. Adesea şi ca nume propriu (ortografiat şi *Lapedat, Lepadat*); — **lepădătór (iu) (lăpădătór), -oáre** = care leapădă; care face s. produce avort. PONTBRIANT. (Ad V 1°) *Paravatul, adecă lepădătoriul de leage.* DOSOFTEIU, V. S. 208; (substantivat) **lepădătoáre (lăpădătoáre)** s. f. (Bot.) = (Transilv.) rem f, curcubeţică, mărul lupului (Aristolochia clematitis). PANŢU, PL. | Abstracte: **lepădáre (lăpădáre)** s. f. = faptul de a (se) lepăda; spec. citaniile făcute de preot la botez, când pune catehumenului de trei ori întrebarea rituală „te lepezi de Satana?" (Ad I 3°) *Află multă poezie în forma şlicului şi a hainelor lungi numind vandalism lepădarea lor.* C. NEGRUZZI, I 69. *Lăpădarea slovelor latineşti.* P. MAIOR, IST. 254; (ad IV 2°) *Den adâncul lepădăriei* (= căderii) *scoase-l.* CORESI, EV. 269/12; (ad V 1°) *Lepădarea* (: perirea BIBLIA 1648) *sufletelor nece urul nu va fi dintru voi.* COD VOR. 89/4. *Priviţi... funebra hecatombă lăsată'n lepădare.* ALECSANDRI, P. III 477; (ad V 6°) *Împreună vor lua iertăciune de*

păcate, că lepădarea (= abnegaţia) *lor după Hristos duce-i.* CORESI, EV. 69/3. *Lepădarea lui Petru de Isus.* C. PETRESCU, R. DR. 45. *Lepădare de sine* = abnegaţie; — **lepădát** (lăpădát) s. a. (mai ales în loc. *a nu fi de lepădat* = a fi vrednic de luat în seamă, de folosit). *Nici el nu era om de lepădat.* D. STĂNOIU, C. I. 170. *Ipate vede că* [faţa] *nu-i de lepădat.* CREANGĂ, P. 165; — **lepădătúră (lăpădătúră)** s. f. = ceea ce se leapădă, spec. (în jud. Constanţa) numele unei boale, „o bubă ce iese pe trupul omului şi mănâncă carnea" (H. II 292, cf. şi ib. 303); anghină (ib. II 246); (lucru sau fiinţă) de lepădat, obiect lipsit de valoare, lucru netrebnic, p. ext. fiinţă netrebnică, decăzută (din punct de vedere moral), lipsită de caracter (HERZ.-GHER., M. VII 11); persoană depravată, fleoarcă (LB.), (Mold.) cioroflet (ŞEZ. II 187); copil născut înainte de vreme, avorton (nedesvoltat, diform) (HERZ.-GHER., M. VII 11); stârpitură (fizică). *Lepedătură* = abjectio. ANON. CAR. (ad I 3° *Să o îmbrace cu... seoase lepădături.* PANN, E. IV 32. *Trebuiaşte a se păzi curăţenia... trupului... cu adesea spălarea şi limpezirea lepădăturilor* (= murdăriilor) *după dânsul.* PISCUPESCU, O. 159. (Fig.) *Curtea şi seraiul furnica de lepădăturile Italiei.* I. NEGRUZZI, VI 50; (ad II 1°) *O lepădătură ieşind den zgâul mâne-sa.* BIBLIA (1688) 364². *Fămeia... după lăhuzie sau lăpădătură* (= avort). PISCUPESCU, O. 139. *Se simţea ruşinat în faţa acestei lepădături omeneşti.* I. AGÂRBICEANU, L. T. 403. | Alte derivate: Din *lepădat* s'au format, prin schimb de sufixe, numele de câni: **lăpădáiu** s. m. JAHRESBER. XII 151, **lăpădúş** s. m. (Gorj). ib. XII 161, ŞEZ. VIII 115, **lăpădúţ** s. m. JAHRESBER. XII 161.]

— Dintr'un latin popular (în romanitatea estică, influenţată de limba greacă) ***lepído, -are*** (derivat din *lepis, -ídis* sau *lepida, -am* = grec. λεπίς, -ίδος „solzi, coajă") corespunzând grecescului λέπω „a curăţi de coajă s. de solzi, a jupui". N. Drăganu, *Dacoromania* VI 295—299. Cf. lepidopter, lepră, lespede.

LÉPĂDĂ s. f. (Ornit.) v. **lebădă.**

LEPĂDĂTOÁRE s. f. (Bot.)
LEPĂDĂTÚRĂ s. f. } v. **lepăda.**

LEPĂÍ vb. IV[a] v. **leap.**

LÉPE s. f. v. **leopă.**

LEPEDÁU s. a. v. **lepedeu.**

LEPEDÉU s. a. 1°. *Drap* (de lit). 2°. *Haridelle, rosse.* — (Ungurism).

1°. (Transilv. şi Banat) Cearşaf, prostire. LB., POMPILIU, BIH., H. XVIII 4, T. PAPAHAGI, M. *Lepedeö* = linteum. LEX. MARS. 14, 224. *Perini ş, lepedeie...* IORGA, S. D. XII 170. [Hrişca] *se smulge... şi sămânţa ei se scutură pre lepedeao.* ECONOMIA, 43. *Albituri de ale casei, lepedeiele.* MOLDOVAN, Ţ. N. 57, cf. MARIAN, SA. 147, BIBICESCU, P. P. 378, JARNÍK-BÂRSEANU, D. 442.

2°. Fig. (Transilv.) Cal rău, ros de ham, flămânzit, subţire, de-i poţi număra coastele. DR. V 107.

[Plur. *-dele* şi *-deauă (-deauo)*, neobişnuit *-dele. Pe şesul Craiovei Stau corturi ca lepedele Şi lumini ca stelele.* CORCEA, B. 9. | Şi: lepidéu s. a. CABA, SZ. 98; lepedău s. a. HANEŞ, Ţ. O. 118; **lipidéu** s. a. POMPILIU, BIH., T. PAPAHAGI, M.; **libidéu** s. a. CABA, S. | Diminutiv: **lepedeúţ** (pronunţ. *-de-uţ*) s. a. LB.).]

— Din ung. lepedő, idem.

LEPEDEÚŢ s. a. v. **lepedeu.**

LEPETÍ vb. IV[a]
LÉPETIŢĂ s. f. } v. **leopă.**

LEPÍ † vb. IV[a] v. **lipi.**

LEPIDÉU s. a. v. **lepedeu.**

LEPIDOPTÉR s. a. (Şt. nat.) *Lépidoptère.* — (Mai ales la plur.) Insectă cu patru aripi acoperite cu o pulbere solzoasă, fluture.

— *N.* după fr. (din gr. λεπίς „solzi" şi πτερόν „aripă"). Cf. lepădă.

LEPINGEÁ † s. f. = **ipingea.** (Numai la ŞINCAI). *Trimiţîndu-i... 12 piei de ermelin, 12 soboli şi 12 lepingele întraurite.* ŞINCAI, HR. I 168/33. # **A-şi întoarce lepingeaua** = a-şi schimba atitudinea, a lua o atitudine opusă celei avute mai nainte. *Iancola, ca un Sas ce era, îndată cât s'au măzălit, au fost întors lepingeaoa şi s'au fost rugat de agiutoriu lui Grigorie.* ib. II 236/20.

LEPIŞTOÁCĂ s. f. = **lăpiştoc,** plăcintă. BUGNARIU, NĂS.

LEPÍU s. a. (Cul.) v. **lipiu.**

LEPÓS, -OÁSĂ adj. v. **lip.**

LÉPRĂ s. f. 1°-2°. *Lèpre.* 3°. (Bot.) *Anthoceros punctatus.*

1°. (Pat.) Boală contagioasă caracterizată prin acoperirea corpului omenesc de bube, care încetul cu încetul rod organismul, † gubăvie. LB. *Lepra lui Neeman se va lipi întru tine.* BIBLIA (1688), ap. TDRG. *Rană fără leac, ce se chiamă lepra sau fistula în pântece.* LET. II 274/2. *Elisei a curăţit de lepră pe Neeman.* CREANGĂ, A. 136.

2°. Fig. Pacoste s. belea mare care cade pe capul cuiva s. peste un lucru, ameninţând să-l răpună, să-l nimicească. *Au şi ele* [oraşele] *lepra lor.* C. NEGRUZZI, I 321. *Jidovimea... este cea mai tristă lepră.* URICARIUL, XIV 145/5. *Buruienile sunt lepra ogorului.* I. IONESCU, M. 329. *Să vă curăţiţi de lepra ignoranţei.* CREANGĂ, A. 136. ‖ Fiinţă urîtă, rea (ZANNE, P. II 597), care produce desgust, scârbă şi de care ne ferim ca de o boală molipsitoare. | P. ext. (în argot) Denunţător. GR. S. VII 118.

3°. (Bot.) **Lepra-lupului** = o plantă din familia criptogamelor *(Anthoceros punctatus).* LM., BARCIANU.

[Diminutive: **leprícă** s. f. (Pat.) = pelagră. BIANU, D. S. (Cu rostire regională) **liprícă** s. f. = un fel de crăpături pe corp. H. I 33. Adjectiv: (fr. *lépreux* = lat. *leprosus*) **leprós, -oásă** = (uneori substantivat) bolnav de lepră, † gubav (LB.), p. ext. (Basarabia) bubos, murdar. ARH. FOLK. II 178. *Pre cei leproşi curăţeşte.* CALENDARIU (1814) 30/4. *Se opri... să jelcască un plop cu scoarţa leproasă.* C. PETRESCU, R. DR. 355; — **leprótic, -ă** = lepros. *Căsuţele cu aspect leprotic.* P. CONSTANT, O. 128. | Familia: **leprăríţă** s. f. = (Bot.) o plantă *(Lepraria incanna)* din familia criptogamelor. BARCIANU; — (fr. *léproserie*) **leprozerie** s. f. = loc unde sunt izolaţi şi îngrijiţi leproşii.].

— *N.* de origine grecească (λέπρα, derivat din λεπίς „solzi, pojghiţe", cf. lepădă) pătruns în toate limbile (lat. *lepra*, slav. *lepra*, etc.).

LEPRĂRÍŢĂ s. f. (Bot.)
LEPRÍCĂ s. f. (PAT.)
LEPRÓS, -OÁSĂ adj. } v. **lepră.**

LEPRÓTIC, -Ă adj. } v. **lepră.**
LEPROZERÍE s. f. }

LEPȘÍ vb. IV[a] v. **leapșă.**

LÉPTICĂ s. f. v. **lectică.**

LER(-) 1°. Syllabes dénuées de sens employées dans un refrain. 2°. *Air.* 3°. *Personnage mythique.*

1°. Grup de sunete, cu variante multiple, care dă — repetat ca refren s. între versuri — un anumit colorit eufonic poeziilor noastre populare cu caracter mistic (colinde, descântece, etc.). *Lerui Doamne, domn din Cer.* MAT. FOLC. 529. *Jâul mic, mare-o venit, Ler Doamni.* ib. 1467. *Florile dalbe, ler, de măr.* TEODORESCU, P. P. 17. *Florile dalbe, ler de măr, Scoală, scoală ici domn bun, Florile dalbe ler de măr.* PAMFILE CRĂC. 60. *Hoi linu, linu, lărmălinu.* ib. 79.

2°. S. a. (În Haţeg) Melodia după care se cântă o colindă. *Așa o colindă poate avea mai multe leruri.* DENSUSIANU, Ţ. H. 265.

3°. S. m. sing. Numele unui personaj mitic ce apare, în colinde, basme, ghicitori şi zicători, subt formele **Lar, Ler, Lei, Ler-împărat,** (mai rar, în Transilv.) **Lar-păcurar** RETEGANUL, ap. AL. ROSETTI, COL. REL. 28; **Leriu-Domn, Leroi, Ler-Domnul** s. **Reliu-Domn.** *Să cuţitaţi şi să înţepaţi pe fata lui Ler-împărat.* MAT. FOLC. 582. *Să te duci la fetele lui Ler-împărat.* ib. 609. *În munţi Cărunţi... v'aşteaptă Ler-împărat.* ib. 1588, cf. MARIAN, D. 69, ŞEZ. III 196. *Ieşi fetiţă la portiţă, Că te strigă* **Daleon, Daleon** *fecior de Domn.* GOROVEI, C. 382. *Fetele lui Lei-împărat, Ele te-au scuipat.* MAT. FOLC. 656. *Şede şi Lar-păcurar.* RETEGANU, ap. AL. ROSETTI, COL. REL. 28. *E un lar de păcurar.* ib. 28. *Sunt 3 lari-păcurari.* ib. 28. *Ho, larule, ho!* ib. 28. **Ler Doamne!** exprimă (în Dâmboviţa) mirare, când cineva umblă după câştig. ib. 32.

[Şi: (ad 2°) **lar-**; — (ad 1°) **lel-, lir-** şi **lăr-, lâr-.** | Se aude în multe variante întregite adesea cu: *Domn, Doamne, Domnule, Domnul, Domnului,* etc., sau cu cuvintele *-de măr, -flori de măr,* etc. Pornind dela formele din colecţiile de literatură populară şi datorite, adesea, unor despărţiri arbitrare făcute de culegători, remarcăm forme începătoare mai ales cu: *a-, ai-, au-, da-, dai-, hai-, hoi-, o-, oi-, ve-, vo-,* şi terminate mai ales cu: *-ând, -anda, -e, -iule, -o, -o-i, -o-imdai, -o-ilio, -o-lei, -o-loi, -o-m, -o-mi, -o-n, -u-i, -u-ileo, -ului, -u-m, -u-mi-e, u-n, -u-ri.* Exemple: *Cânta şi le colinda:* **olerom dalerom aulerom Doamne.** ŢICHINDEAL, F. 312. **Velerim şi veler Doamne** (titlul unui roman de) I. V. POPA. **Oilârând şi oiler Doamne.** H. II 258. *Flăcăii ...schimbând pe florile dalbe cu* **oleranda** *Doamne.* ib. III 103. *Sub aripa ceriului,* **Oleranda leroi** *Doamne.* ib. XI 456. *Colea'n sus şi mai din sus* **Daler... Ioane,** *Este-un puiu de porumbaş* **Daler Ioane.** CONVORBIRI LIT. XXIV 1058. **Leroi** *în ceaste curţi Şi'n ceaste domnii.* MAT. FOLC. 525. *Să te duci la fata lui* **Lilăr-***împărat.* MAT. FOLC. 613. *La tulpină, l-aşti doi meri* **Leroloi, măroloi.** ib. 527. *La cranga di chiparos* **Daloroi Domni.** ib. 1467. *Cicea cicea în ceste curţi,* **Leroi Domnule.** ib. 1486. **Leroilio** *Onea voinicelul...* **Leroilio** *la lină fântână.* ib. 1494. **O leroimdai leroi Doamne.** ION CR. IV 346. **Oileranda leroloi Domnului.** ib. VII 196. **Dailerurí,...** *De bun cal ce hrăneşte.* PAMFILE, CRĂC. 8. **Oleranda-lerului-Doamne,** *Florile în dalbe.* ib. 42. *Sus, boieri, nu mai dormiţi,* **Leroi Doamne.** ib. 61. **Lerui leo,** *La munţi ninge, plouă,* **Lerui leo.** ib. 81. **Dailerui,** *Dar N... De bun cal ce hrăneşte.* ib. 82. *Vin doi nouraşi de sus,* **Volerunda lerului** *Domnului.* ib. 88. **Oi leron dalero Doamne.** ib. 102. *La vârfuri de nouă meri.* **Oi leroimdai leroi Doamne.** ib. 104. **Aler** *luceafăr galbin.* VICIU, ap. AL. ROSETTI, COL. REL. 28. **Aleroiu doamne aleroiu.** ib. 28. **Leromi Doamne, ler.** TDRG. **Leroileo.** ib. **Oi leroi dai leroi Doamne le.** ib. **Hai lerom dai lerom Doamne le.** ib. Alte variante dă DAN, N. REV. R. III 85: **oiler' un domn; oier; lero-mi; leru-mi; hai lerom doamne; hai lerum doamne; lerumi domn doamne; hai leromi, leromi doamne; lin, lin, leru-i domnul; leru-i domn doamne; hai leriule leriule; leru-mi e domnul; o ler doamne; velerum şi veler doamne; o leru-mi şi ler din ceriu; o leru-mi şi flori de măr;** — BOGREA, DR. I 466: **hondai, leroi doamne; ilorelui doamne;** — T. PAPAHAGI, M.: **oi lerui, (oi) lelui;** — AL. ROSETTI, COL. REL.: **reliu doamne.** | Ca interjecţii: (+ *alelei, aoleu, valeu,* etc.) **daléi, daléle** (DENSUSIANU, Ţ. H. 273), **dáli** (POMPILIU, B. 75/20), **dalélele** (CABA, SĂL.), **daléu** (DDRF.). | Verb: **lerui** vb. IV trans. (refl. = pasiv) =a (se) cânta o colindă după melodia ei (Haţeg). DENSUSIANU, Ţ. H.]

— După D. Dan, *Noua revistă română,* III 85 ş. u., cuvântul e un rest din **Halleluiah Domine,** invocaţie ce revine în Psalmii cântaţi de preot în biserică. Ca refren în colinde, şi prin extensiune şi în alte producţiuni populare, se găseşte în forme apropiate, provenind tot din *halleluiah,* şi la Slavi, cf. pol. *alelija, alelu lelu, ho ho leluja; leluja; aleiuja, ho ho leluja* (cf. AL. ROSETTI, COL. REL. 26) şi chiar în Franţa (cf. id. ib. 27). Un refren identic, foarte apropiat ca formă de cel românesc, se întâlneşte în sârbeşte, în colinde şi poezii populare, sau la scriitorii raguzani din sec. XVIII şi anume: *Hoja, Lero, Dolerije; Hoja, Lero, Doleriju; Doleriju i Lerijana; Ah Lera Lerijane; Dolerija, Lero i Hoja; Dolerije, Hoje i Hera; Hoja, Lero, Dolerije* (cf. S. DRAGOMIR, ARH. FOLK. IV 5 ş. u.). Pentru forma *Ler-împărat,* cf. srb. *Bog-Lero* (ib. 6-7).

LER s. a. *Four* (de fourneau de cuisine). — (Ungurism-germanism în Transilv.). Frigătoarea (3°), cuptorul dela maşina de gătit. [Plur. *leruri.* | Şi: **rer.**] — Din ung. **ler (rer),** idem, iar acesta din germ. *Röhre,* cf. rură, rulă.

LER s. m. sing. 1°. *Fleur de l'âge.* 2°. *Charme.*

1°. Vreme, timp (ŞEZ. VII 23); spec. floarea vârstei, epoca în care cineva e în floarea vârstei; vârsta căsătoriei; epoca încrucişării (la vite). RĂDULESCU-CODIN. *I-a trecut leru* = nu mai are nicio valoare, nu mai e bun de nimic, nu mai însemnează nimic (ŞEZ. V 21), a îmbătrânit, nu mai e vremea când îi era căutată şi vorba şi faţa (Teleorman, ION CR. VIII 87). *Işi treceau leru' cu toatele în cerdacul curţilor.* FLORINI, ap. CADE. *De o vară zac într'una, Pe nimica n'am pus mâna, Mi-a trecut leriul de geaba.* PAMFILE, C. Ţ. 103.

2°. P. ext. (Mold.) Farmec, haz. *Filoftia, fata frumoasă a satului, fără care n'ar avea nici un ler hora.* I. BOTENI, SĂM. IV 798.

[Şi: (prin Mold.) **lériu** s. m.]

— Poate, acelaşi cuvânt ca *ler* din colinde: *i-a trecut lerul cuiva* a putut însemna la origine: „a trecut vremea lui *ler*", adică a „colindatului", prin urmare a tinereţei şi a dragostei.

LEREÁSCA s. f. art. Sorte de *danse* paysanne.— (Câmpulung-Muscel) Un joc de brâu. NICULESCU-VARONE, D. 111.

— Dela numele satului **Lereşti** (comună mare în jud. Muscel). Cf. şi numele personal **Lerescu.**

LÉRFĂ s. f. *Femme galante.* — (Rar) Femeie de moravuri uşoare. FICŢ. [Diminutiv: **lerficúţă** s. f. *Lerficuţă cu ochi mândri.* BARONZI, L. I 112.]

— Din rut. **lerva,** idem. BALKAN-ARCHIV, I 165.

LERFICÚȚĂ s. f. v. **lerfă**.

LERGĂTOÁRE s. f. (Țes.) = **alergătoare**[1] (3°). H. II 101, 118, III 73, IV 56, 87, 281, VII 156, XVIII 144, DAMÉ, T. 141. *Punca'n cap d'o lergătoare Cam în chip de fată mare.* MAT. FOLC. 157.

LERIU s. m. sing. v. **ler.**[3]

LÉRIULE interj. v. **ler-.**

LÉRLĂ s. f. *Orgne de Barbarie rudimentaire.* — (Bucov.) Flașnetă (de formă foarte primitivă), cu care cântă cerșetorii. [Și: **lérvă (lírvă)** s. f.] HERZ.-GHER., M. VII 10, 14.

— Cf. germ. *Leierkasten*, rut. *lera* și *lira* „flașnetă", *lirnik*, „flașnetar". Cf. l i v ă r ă.

LÉROI interj.
LÉROILIÒ interj.
LEROÍMDAI interj.
LÈROLÓI interj.
LÉROMI interj.
LÉRON interj.
} v. **ler-.**

LERPENEÁ s. f. *Effort.* — (În Tutova) Silință, trudă, voință de a face ceva. *Baba se dete pe lângă dânsa și începu a o încânta, că-i așa, că-i pe dincolo, căci câte nu găsesc ele când își pun lerpeneaua să intre pe sub pielea omului.* PAMFILE, D. 16.

LÉRUI-LIÒ interj.
LÉRUMI interj.
} v. **ler-.**

LÉRVĂ s. f. v. **lerlă.**

LES, -Ă adj. v. **lis.**

LEȘ s. a. 1°. *Cadavre; charogne.* 2°. *Agneau écorché. Gibier* (abattu).

1°. (În Țara veche) Cadavru; mortăciune, stârv, hoit. *Vulturul... sfâșia... un leș de ucigaș.* ALEXANDRESCU, M. 218. *Leșele Turcilor fură arse.* ARHIVA R. I 99. *Putoarea leșurilor putrezite te amețea.* C. NEGRUZZI, I 291, cf. *(leșile)* II 7. *Între cadavre, pe câmp aruncă leșul.* ALECSANDRI, P. III 229. *Leșuri de oameni.* ODOBESCU, III 276. *Fost-au leșuri tătărești.* ALECSANDRI, P. P. 214. *Treceau... preste leșurile vrăjmașilor.* ISPIRESCU, L. 24.

2°. S p e c. Trupul jupuit al mielului. *Da tare o fost crud mielul ista! Nu vezi ce leș mititel?* Com. FURTUNĂ. *Îndată ce leșul mielului întrece peste trei ocă, capul și măruntaiele se vând îndeosebi.* TDRG.

3°. Vânat (împușcat). *Mergi la vânat? S'aduci un leș când te-i întoarce* (Hotin). Com. M. DEMETRESCU.

[Plur. *leșuri* și (rar) *leșe.* | A d j e c t i v: (neobișnuit): **leșós, -oásă** = cadaveric. DDRF.].

— Din turc. **leș**, idem, trecut și la Bulgari *(leš)* și Sârbi *(leš)*, Albanezi *(ljesh)* și Neogreci (λέσι),

LEȘ s. a. *Affût, embuscade, guet-apens, piège.* — (Ungurism în Transilv. și în Mold.) Ascunzătoare din care pândești pe cineva, locul unde cineva stă la pândă (VICIU, COL.). *Lesh.* = insidiae. ANON. CAR. (cf. și DR. IV 350). *Ereticii lui Navot... puși în leș la strimtori.* DOSOFTEIU, V. S. ap. TDRG. *Goții din leaș învingând pre călărași, pe pedestrași încă i-au adus la strâmtoare.* ȘINCAI, HR. I 61/21. *Vânatul din leș* = vânat la pândă. H. XVIII 36. | Cursă (întinsă cuiva). *Krumm după tocmeală au mers către mare... neștiind leșurile ție puse.* ȘINCAI, HR. I 148/20. # **A ține leaș** = a ține ascuns, a tăinui ceva. *Ostașii Augustului Mihail așa s'au spăriat, cât toți au fugit, carea fugă Krumm tăiași dată* (= la început) *o au ținut leaș...; ci apoi cunoscând adevărul, i-au gonit dindărăpt.* ȘINCAI, HR. I 147/28. (După ung. *lesben állani*) **A sta aleș** s. **de-a leș** = (în Hațeg, la Moți și în Straja-Bucov.) a sta la pândă. DENSUSIANU, Ț. H. 266, STAN, M. 256, com. A. TOMIAC, Straja. Cf. a - l e ș. [Plur. *leșuri.* | Și: **leaș** s. a. | V e r b: (din ung. *lesni* „a pândi") **(a) leșuí** vb. trans. și intrans. IV[a] = a pândi, a sta la pândă. LB., com. A. TOMIAC (Straja, în Bucov.). *Leshuesk* = insidior. ANON. CAR. *Aleșuindu-lŭ și cercându să vincaze ceva den gura lui.* N. TESTAMENT (1648), ap. GCR. 41. *Leșuiaște întru ascuns ca leul în sălașul său.* PSALT. (1651), ap. JAHRESBER. II 177. *Diavolul leșuia să împiadece mărturia svântului.* VARLAAM, C. p. 17 b. *Pândindu-l și leșuindŭ la strâmtoare.* DOSOFTEIU, V. S. 128 b. *Leșuind după viața chesariului Alexandru..., fu ucis.* ȘINCAI, HR. I 17/19. *Leșuesc matca, o prind, o bagŭ în oalițcă.* ECONOMIA, 185; (cu a b s t r a c t e l e:) **(a)leșuíre** s. f. = pândire, pândă LB.; — **leșuitúră** s. f. = pândă. *Nime nu scapŭ de leșuiturile vrăjmașului.* DOSOFTEIU, V. S. 43 b.; (și cu a d j e c t i v u l v e r b a l) **(a)leșuitór, -oáre** = pânditor, persoană care pândește. LB. (S u b s t a n t i v a t) *Puindŭ leșuitori să-l omoară.* N. TEST. (1648) 67.]

— Din ung. **les**, idem. Cf. a - l e ș.

LEȘ s. a. *Mal au cœur, faiblesse.* — Greutate la inimă (PAMFILE, B. 42), l e ș i n. DDRF. *I-a venit un leș.* DDRF. (V e r b: **leșuí** vb. IV[a] trans. și refl. (Ind. prez. *leșuesc* și *léșuiu)* = a fi lihnit, a slăbi (de foame), a (se) sfârși (CIAUȘANU, V.). a-i veni cuiva slăbiciune. *Foamea îl leșuia.* DELAVRANCEA, S. 251. *Când vă e foame rău, să stați pe loc, să nu umblați, că mai rău vă leșuiți.* PLOPȘOR, C. 123; — (cu a d j e c t i v e l e): **leșuít, -ă** = lihnit, slăbit, sfârșit (de foame). *Stomahul îi era leșuit.* VLAHUȚĂ, N. 75. *Șoarecele... leșuit de foame, scoase capul.* PLOPȘOR, C. 146; — (și cu a b s t r a c t u l) **leșuiálă** s. f. = sfârșeală la stomac (COM. SAT. 50), criză gastrică (com. M. OLMAZU, Măgurele). *Gura-i era uscată,... în stomah avea o leșuială.* VLAHUȚĂ, N. 41. *Mĭĭ ia, verișcane, cu leșuială pe la burĭc și 'n capul pieptului.* IOVESCU, N. 55].

— Înrudit cu *leșin(a).*

LEȘ s. a. v. **leasă.**[2]

LEȘ s. m. v. **leah.**[2]

LÉȘCĂ s. f. *Pelleron.* — (Pe Valea Someșului) Lopățică de lemn cu care se întoarce plăcinta pe lespede. VICIU, GL.

— Cf. rut. *leščát, leščct* „scândurelele în care se leagă brațul rupt".

LESCÁIE s. f. v. **lăscaie.**

LESCIOÁRĂ s. f. v. **leasă.**[1]

LÉȘCOVĂ s. f. *Grosse motte de terre.* — (În Mehedinți) Bolovan mare de pământ scos de plug. BOCEANU, GL. — Cf. l e s c o v a t ă.

LESCOVÁTĂ. *Pierre précieuse.* — (În colinde) *Piatră-lescovată* = piatră de preț, piatră lucitoare. DR. IV 830. [Și: **liscovátă** ib.].

— După rut. **loskoviĭ-kobal't** „Glanz-kobalt". BOGREA, DR. IV 830. — Cf. și l e ș c o v ă.

LEȘEÁSCA s. f.
LEȘÉSC, -EÁSCĂ adj.
LEȘÉȘTE adv.
} v. **leah.**[2]

LÉȘI s. f. plur. v. **leasă.**[3]

LEȘIÁ vb. I[a]. — *(Se) lessiver* (les cheveux). — Trans. și refl. A (se) spăla cu leșie (LB.); spec. a (se) la pe cap cu leșie (H. XVIII 314. T. GÂLCESCU, GR. S. V 121) s. numai cu apă caldă și cu săpun. *Dacă m'oiu leșia Cu frumoasă peana* (= floarea) *ta, Părul meu n'o mai cădea.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 88. *Mama ne leșia în fiecare Sâmbătă seara.* Com. LACEA, Brașov. [Indic. prez. *leșiéz* și (rar) *leșiiu* LB. | Abstracte: **leșiát** (dial. *leșiét*) s. a. = spălatul cu leșie (acțiunea s. rezultatul acțiunii). ȘEZ. IX 152; — **leșiáre** (dial. *leșiére*) s. f. PONTBRIANT. | Adjectiv: **leșiát** *(leșiét)*, **-ă** = spălat cu leșie, fiert în leșie. [Uneltele] *trebuesc mai în toate zilele opărite, leșiete și clătite cu apă curată.* I. IONESCU, C. 194. | Pronunț. *-și-a.*]

— Derivat din **leșie.**[1]

LEȘIÁ vb. I[a]
LEȘIÁLĂ s. f. } v. **leșie.**[2]

LEȘÍE s. f. *Lessive.* — Soluție alcalină din cenușă de lemn tare (fag, stejar PAMFILE-LUPESCU, CR. 25) s. de ciocălăi de porumb (ȘEZ. II 70, III 174, 175, 202), beldii, măgulii de mac (MARIAN, CR. 10), etc., pusă (mai ales într'un săculeț) în apă (de obiceiu fierbinte); se întrebuințează la spălatul rufelor, la „lăutul" părului, la frecatul podelelor, la muiatul lânei s. stofelor înainte de a fi vopsite, etc. Uneori se face cu sodă, săpun s. (CUPARENCU, V. 29) cu găinaț. *Leșia crudă* s. *moartă* se face turnând apă rece peste cenușă și mestecând de mai multe ori PAMFILE-LUPESCU, CR. 62, 177, PAMFILE, I. C. 282); *leșia dulce* e făcută din cenușă de fag fiartă cu apă (Com. A. TOMIAC, Straja); *leșia tare* s. *iute* se dobândește turnând apă clocotită într'un săculeț cu cenușă de ciocani de păpușoiu (PAMFILE-LUPESCU, CR. 25, ȘEZ. I 202, IV 124). *Léshié* = lixivum. ANON. CAR. *În apă cu leșie foarte tare... fiarbe* [frunzele de tabac]. CALENDARIU (1814) 180/25. *Lăutura canului... cu leșie.* PISCUPESCU, O. 307. *Leșie clocotită.* ALECSANDRI, T. 942. *Ne ungeam cu leșie tulbure.* CREANGĂ, A. 28. *Spălătura deasă cu zamă de tutun ori cu leșie iute...* ȘEZ. I 252. *Leșie cu cenușă și cu apă de stânjăn.* ȘEZ. X 138. *Se îmbolnăvesc de brânci cei ce fac leșie și se lau* (= se spală) *marțea și joia.* PAMFILE, B. 16, cf. ib. 56, id. D. 117, 121, id. CRC. 211. *Când se vede că* [firele ce urmează să se boiască] *au dobândit o coloare frumoasă, se scot și, ude fiind, se spală în leșie.* PAMFILE-LUPESCU, CR. 22. # *A-i turna cuiva leșie pe inimă* = a-l vârî în griji, a-l supăra. ZANNE, P. III 205. [Diminutiv: **leșioáră** s. f. Com. MARIAN. | Adjective: **leșiós, -oásă** = ca leșia (la gust). *Vinu' ista-i leșiios.* HERZ-GHER., M. VII 10; — **leșiétic (leșiátic), -ă** = (Mold.) ca leșia, fig. mohorît. *Ziua leșietică venise.* SADOVEANU, ap. LUC. III 232. *Toată existența lui era... leșiatică.* C. PETRESCU, Î. II 215. | Alt derivat: **leșiér** s. a. = (Transilv. și Mold.) țesătură H. X 539) groasă de buci, ce acopere ciubărul cu cămeșile la fiert; pe ea se pune un strat de cenușă și turnându-se uncrop, se strecoară ceea ce se chiamă leșie" (ȘEZ. IX 152, MARIAN, CR. 41); cenușariul ce se folosește la „supurlitul" rufelor (VICIU, GL.). Cf. H. VI 97, PAMFILE-LUPESCU, CR. 15. | Pronunț. *-și-e-, -și-oa-*].

— Din lat. **lixiva,-am** (din *cinis lixiva*), idem. Cf. leșia. (Din românește e împrumutat bulg. *lešija*).

LEȘÍE s. f. *Défaillance.* — (Mold.) Sfârșeală dela inimă, slăbiciune. *Un greu și-o leșie, cum zicea ea, i se pusese pe inimă.* CONTEMPORANUL, V/I 290. [Verb: **leșiá** I[a]. *Am leșiet dela inimă* = nu mi-i nici foame, nici sete. PAMFILE J. II 151. (cu abstractele:) **leșiére** s. f. = greutate la inimă, leșin. PAMFILE, B. 36; — **leșiálă** s. f. = sfârșeală, leșuială. *Ca să-și alunge leșiala din stomac, ceruse un pahar de lapte.* C. PETRESCU, Î. II 44. l Pronunț. *-și-a-, -și-e-*].

— Înrudit cu *leșin* și *leșui* și apropiat prin etimologie populară de *leșie*[1].

LEȘIÉR s. a.
LEȘIÉTIC, -Ă adj. } v. **leșie.**[1]

LEȘÍN s. a. 1°. *Évanouissement, syncope.* 2°. *Défaillance, mal au cœur.*

1°. Amețeli cu pierderea cunoștinței, sincopă. Omul cade în *leșin* sau omului îi vine s. îi cade *leșin. De necaz îi căzu leșin.* GORJAN, H. II 157. *Un leșin grozav, ca moartea, îi înghețâ trupul.* C. NEGRUZZI, I 159. *Din leșin să treacă într'un somn adânc.* EMINESCU. N. 77. *Căzu într'un leșin grozav.* CREANGĂ, P. 15. *Se desmeteci din leșinul ce-i venise.* ISPIRESCU, L. 51.

2°. Slăbiciune mare, sentiment de sfârșeală, lipsă de puteri s. de vlagă. *De leșin inima-i scade.* BARAC, A. 28. *Un fel de leșin la inimă amestecat cu întinsori sau cam așa ceva.* CREANGĂ, A. 92. *De foame leșin... m'apucă.* CONTEMPORANUL, II 911. *Leșinul dela stomac îi împăinjeni din nou privirea.* C. PETRESCU, C. V. 129. *Simțea leșin la inimă.* D. STĂNOIU, C. I. 171. *Unde beau d'un pic de vin, La inimă fac leșin.* ȘEZ. IV 141.

[Accentuat (prin Mold. și Transilv.) și ***léșin.*** | Plur. *-șinuri*, rar *-șine.* KONAKI, P. 85.]

— Pentru etimologie, cf. *leșina.*

LEȘINÁ vb. I. 1°. *S'évanouir.* 2°. *Défaillir, se trouver mal, se pâmer.*

1°. Intrans. A cădea în nesimțire, a-și pierde cunoștința. LB. *N'aș vrea să vază perirea cetății. să leașine, că-i slab de fire.* DOSOFTEIU, V. S. 105 b. *Leșina, nevenindu-și în simțire decât prin multe frecături.* DRĂGHICI, R. 21. *Ea de-odată leșina.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 495. *Eu leșin, mor după tine, Și tu, habar n'ai de mine.* ZANNE, P. II 635. *De foc mare leșina.* TEODORESCU, P. P. 677.

2°. A slăbi peste măsură, a-și pierde vigoarea, puterile, a se simți cuprins de sfârșeală (din cauza foamei, oboselii, setei, durerii, etc.). LB. *Au leșinat* (= s'a obosit din cale afară) *norodul pre cale.* BIBLIA (1688) 111[2]. *Să dea oamenilor tăi celor ce leașină. pâine.* ib. 179[2]. *Leșină întru osteneală Israil.* ib. 182[2]. *Zioa leșin și ohtez, Noaptea suspin, lăcrămez.* EROTOCRIT (1800), ap. GCR. II 183/[2]. *Roibul că mi-a leșinat.* TEODORESCU, P. P. 289. | Spec. (hiperbolic) *A leșina de foame* = a fi peste măsură de flămând, a muri de foame. LB., ZANNE, P. I 509. *A leșina de râs* = a râde din cale afară, a se prăpădi, a se strica de râs. *Oamenii ce priveau și mai ales băieții, leșinau de râs.* CREANGĂ, P. 306. || (Rar) Refl. A slăbi, a cădea de... *Mă leșin de foame.* CARAGIALE, CONV. LIT. XIX 102, ap. TDRG. *Mă leșin de somn d'a'n picioarele.* id. ib. || (Rar) Trans. (= factitiv) A produce cuiva slăbiciune, a-i tăia puterile (Bucovina). *Mă leașină foamea.* HERZ.-GHER. M., VII 10. (În descântece) *Cătătura stricatu-i-o, Plămâile leșinatu-i-o.* MARIAN, D. 207.

[Prez. ind. *leșin* și (Mold., Transilv.) *léșin.*] | Adjective: **leșinát, -ă** = căzut în nesimțire (de spaimă, de durere, etc.), slăbit peste măsură, lihnit (de foame), stors de puteri, extenuat; fig. (în limba veche) descurajat; (despre ființe sau despre acțiuni) moleșit, fără vlagă (CDDE.); spec. nesătul, nesăturat, mâncău (PAȘCA, GL.), pofticios. (Ad 1°) *Cade peste dânsul leșinată.* KO-

NAKI, P. 87. *Robinson... au căzut leşinat ca un mort.* DRĂGHICI, R. 10. *S'a întâmplat o nenorocire, şi zise dânsa pe jumătate leşinată.* SLAVICI, N. II 244. *O dete leşinată în braţele lui Făt-frumos.* ISPIRESCU, L. 78; (ad 2°) *Leshinat.* ANON. CAR. *Leşinaţi de foame.* LET. II 239/7. *Au murit oastea... îngheţată şi leşinată,* ib. II 364/22. *Celora leşinaţi dedeşi alintare.* DOSOFTEIU, MOL. 75 b. *Pentru ca stomahurile leşinate* (= lihnite) *să-şi întărească, la ospăţ se aşezară.* CANTEMIR, IST. 188. *Flămânzi... ca nişte holtei de câini leşinaţi.* DIONISIE, C. 193. *Cu totul leşinat de slăbiciune, s'au răzămat de un copaciu.* DRĂGHICI, R. 114. *Le*[e] *lene gura să-şi caşte, parcă-s nişte leşinaţi.* PANN, P. V. 109. *Slabi... ca nişte mâţi de cei leşinaţi.* CREANGĂ, A. 123. *Nici* [cântecul] *ăsta, mă Corâie! E prea leşinat* (= fără vlagă). IOVESCU, N. 27. *A ieşit din baltă Mai mult leşinată.* TEODORESCU, P. P. 259. *Cu glasu leşinat* (= stins). HERZ.-GHER., M. VII 10. *Tari-s leşinată la inimă* = sfârşită, slăbită de nemâncare. ib. # *A fi păduche leşinat* = lihnit de foame (ZANNE, P. I 578), p. ext. (despre om) sărac şi fudul (ib. 577); — **leşinătór, -oáre** = care te face să leşini. | Abstracte: **leşináre** s. f. LB., **leşinát** s. a.; — **leşinătúră** s. f. = leşin; (concretizat) calificativ dat unui om nesăţios şi flămând mereu, flămânzilă (LM.); persoană foarte slabă, lipsită cu totul de vlagă, de puteri (COSTINESCU), cf. căzătură; om sărac dar fudul (ib.); p. ext. om de nimic. *S'au trezit din leşinătură...* LET. I A. 77/35. *O dulce leşinătură cuprinde toate mădulările lui.* BELDIMAN, N. P. I 137. (Fig.) *Nu mă voiu înjosi niciodată să cumpăr slujbă cu bani dela o leşinătură de ciocoiu ca tine.* FILIMON, C. II 78. *Ce e mai pleavă, mai leşinătură... cam adesea e capu' bucatilor la oraş şi la sate.* JIPESCU, O. 86.]

— Etimologia necunoscută. (Răspândirea cuvântului pe tot teritoriul dacoromân şi la Aromâni — *liş(i)nari, lişinătură* — dovedeşte că nu poate fi adus în legătură nici — cum credea Şăineanu, *Infl. orient.* — cu *leş* „cadavru", care-i împrumutat din turceşte şi cunoscut numai în Ţara veche, nici — cum credea Tiktin, *Dicţ. rom.-germ.* — cu *lehamite*, cuvânt moldovenesc. I. A. Candrea. — cf. CDDE. nr. 893 — credea că sensul originar al cuvântului a fost „a vătăma, a răni" şi reconstruia un latin vulg. **laesiono, -are*, din *laesio.-onem.* Acesta ar fi dat însă, probabil, în românește **iesuna*. Legătura lui *leşina* cu *leş* „greutate la inimă", *leşie*,[2] *leşui* „a slăbi" — toate cu o extensiune geografică redusă — e evidentă, fără ca să putem recunoaşte însă raportul morfologic dintre ele. Nu ştim nici dacă *leşina* e derivat dela *leşin* sau *leşin* un postverbal dela *leşina*. Asemănarea formală cu slavul *lišiti* „a lipsi pe cineva de ceva", *lišiti sĕ* „a fi lipsit de ceva, a pierde" — cf. *a leşina* = a pierde cunoştinţa — *lišenije* „lipsă", la care se gândea Gr. Creţu, pare a fi întâmplătoare; *leşina* face impresia unui cuvânt de origine latină).

LEŞINĂTÚRĂ s. f. v. **leşina.**

LEŞIOÁRĂ s. f. **LEŞIÓS, -OÁSĂ** adj. } v. **leşie.**[1]

LÉŞIŢĂ s. f. (Ornit.) v. **lişiţă.**

LÉSNĂ adv. v. **lesne.**

LÉSNE adv., adj., s. f. 1°. *Facilement; comnodément. Facile, aisé. Facilité.* 2°. *Bon marché. Généreux, coulant.*

1°. Adv. (Sinonim cu *uşor*, dar numai când acesta corespunde franc. „facile" — deci în sens nematerial — nu şi franc. „léger". În opoziţie cu „greu", „anevoie", „dificil") Fără greutate s. sforţare (de realizat), cu uşurinţă, facil; p. ext. comod. (Construcţiile obişnuite: *lucrul acesta se face lesne; lucrul acesta e lesne de făcut; e lesne să faci s. a face lucrul acesta). Lesni* = facile, levlter, vili. ANON. CAR. *Să fie mai lesne şi mai iuşorŭ a ceti.* CORESI, EV. 6/18. *Prea lesne pre eluşi se înşală.* id. ib. 13/4. *Mai lesne vei putea sta* (a. 1685). GCR. I 275/23. *Moldovenii se hainesc lesne.* LET. I 152/19. *Închină-te lezne celor ce te întâmpină.* ESOP (1812), ap. GCR. II 208/24. *Boate ce lesne... se pot întâmpla cailor.* CALENDARIU (1814) 161/3. *Veţi răbda lesne... soarta.* DRĂGHICI, R. 157. *Nu le pociu amăgi aşa lesne.* C. NEGRUZZI, I 24. *Trupul... se avântă mai lesne după sburdările inimei.* ODOBESCU, III 13/9. *Fata împăratului Roş nu se capătă aşa de lesne.* CREANGĂ, P. 244. *Văzu că-i merge mai lesne la vânat.* ISPIRESCU, L. 123. *Lezne-i spânului a se rade.* CONV. LIT. XLIV/I 662. *Lezne ţi-i ţie-a fugire.* HODOŞ, P. P. 72. *A fost lesne de-a-l cunoaşte.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 28. *Cinci sute de nuiele lesne în spate la alţii.* PANN, ap. ZANNE, P. II 96. *Ochii ce nu se văd, lesne se uită.* ZANNE, P. II 338. *Lesne a intra în casa omului, anevoie a ieşi.* ib. III 75. *E lesne a zice: plăcinte!* = o treabă nu se face aşa uşor precum se crede. ib. IV. 86. *Asemenea cu asemenea lesne se însoţeşte.* ib. IV. 210. *Mai lesne a răni decât a tămădui* = mai uşor faci rău decât bine. ib. IV 561. # *Lesne din gură!* = e uşor de spus, dar greu de împlinit. Cf. ZANNE, P. II 171. Loc. adj. **Lesne crezător** (sau **credincios** PONTBRIANT) = credul. *Om simplu şi lesne crezător.* C. PETRESCU, R. DR. 229. || (Rar) Adjectiv. Uşor, comod. LB. *Lesne cetire.* BIBLIA (1688) 7 pr. 56. *Agonisirea... este lesne în judeţul Meheăinţi.* I. IONESCU, M. 198. || † Substantivat (în Moldova) Uşurinţă. *Lesnea graiului.* DOSOFTEIU, V. S. 48,2. (Loc. adv.) **Cu (s. fără; pe) lesne** = cu (s. fără) uşurinţă; **pe uşor.** *Cu lesne măguli firea împăratului.* DOSOFTEIU, V. S. 48₂. *Costişe grea şi fără lesne,* ib. 80. *Aceia prea pe lesne îndărăptu să dă.* CANTEMIR, ap. GCR. I 327/8. *Nu cu lesne... le-ar fi căzut.* CANTEMIR, HR. 216/14.

2°. Adv. şi adj. (În Transilv.) Ieftin. LB., T. DINU, I, CABA, SĂL., GR. S. I 137, V 121. *Une* (= unde)*-i scump, une-i bun, mai lesnă.* DENSUSIANU, Ţ. H. 153. *Cumpără-mi puii, că ţi-i dau lesne.* Com. S. PUŞCARIU, Cluj. *Boii ăştia-s lesne.* Com. PAŞCA, Crişcior. | P. ext. (Despre persoane, în opoziţie cu „scump" = sgârcit) Ieftin (I 1°), darnic. *Scump la tărâţe şi lesne la făină,* se zice despre cei ce dau uşor banii când e vorba de cheltuieli mari, şi se calicesc când trebue să dea sume mici. ZANNE, P. IV 141.

[Şi: **lézne** adv. ECONOMIA, 8; — **lésnă** adv. DENSUSIANU, Ţ. H. | În limba veche adesea **prelésne** adv. = lesne (Nu trebue deci confundat cu *prea lesne* = lesne din cale afară). *Mai prelesne iaste cămilei pren lăuntru de urechile acului a treace...* CORESI, EV. 435/8. *De veri urî ceale trupeşti, prelesne veri afla şi ceale sufleteşti.* VARLAAM, C. 15/2. *Aceaste* [rane] *nu sânt de moarte, ce se vindecă mai pre lesne.* PRAV. 493. *Mai prelesne poţi să ne pierzi... decât să ne faci să ne lepădăm de Hs.* MINEIUL (1776) 143 1/2. *De-mi va fi prin putinţă, da-ţi-voiu prelezne ţie aceastea.* SYNDIPA (1802), ap. GCR. II 189/1. | Negativul: **nelésne** adv. = greu, dificil, anevoie. *Loc cu răpă naltă şi nelesne călcată.* DOSOFTEIU, V. S. 42/2. *Păcatele nelesne curăţite.* ib. 110. *Vremi greale... şi nelesne suferitoare.* ANTOLOGHION (1726), ap. BV. II 26. (Adjectiv) *Greutăţi şi nelesne lucruri.* DOSOFTEIU, V. S. 176. (Substantivat) *Când s'au suit într'acesta scaun, era multă nelesne* (= greutate). ib. 232. | Familia: **lesní** vb. refl. IV[a] = (în Vâlcea) a se ieftini (lucrurile): a ajunge. *S'au lesnit toate. M'am lesnit şi eu* = mai am şi eu răgaz să fac ceva. CIAUŞANU, GL. Cf. înlesni. | Abstracte: (astăzi neobişnuit) **lesníre** (cu ne-

gativul nelesníre) s. f. = înlesnire (cf. GCR. II 83, 87, BUL. COM. IST. IV 183, CALENDARIU (1814) 102/10, BOGDAN, C. M. 78); — (învechit) **lesniciúne** (cu negativul **nelesniciune** †) s. f. = uşurinţă, facilitate. *Luxul, cupiditatea şi lesniciunea îmbogăţirii... contribuiră a demoraliza pe poporul roman.* OLLĂNESCU, ap. TDRG.; — (rar, neobişnuit) **lesníme** s. f. = uşurinţă, ieftinătate. TOMICI, C. A. 44. | Adjectiv: **lesnicíos** (cu negativul **nelesnicios**), **-oásă** = lesne de făcut s. de urmat, uşor, comod. *Un pom lesnicios căta.* PANN, P. V. I 101. *Am învăţat a ceti fără lesniciosul metod al abecedarului D-tale.* C. NEGRUZZI, I 12 (cf. ib. 7, 343). *Desportes are un talent lesnicios* (= care creează uşor, repede) *şi îmbilşugat.* ODOBESCU, III 140/11. *O cale mult mai scurtă şi mai lesnicioasă* (= puţin obositoare). ISPIRESCU, U. 24/20. *Acesta e planul cel mai lesnicios.* H. IV 59.]

— Din bulg. **lesno** (paleosl. *lištinŭ*), idem.

LESNÍ vb. IV[a] v. **lesne şi înlesni.**

LÉŞNIC s. a. = **leaşnic** †. 2°. *Affût.* — 2°. (În Mold., în limba veche; azi rar, local, în Bucov.) Locul de pândă al vânătorului, ascunzătoarea vânătorului (TDRG.), pătul (Com. A. TOMIAC, Capu-codrului). *Ascuns se supune în liaşnici cu bogaţii.* DOSOFTEIU, PS. 33. *Şade în leasnici cu cei bogaţi.* ION DIN VASLUI (1710), ap. GCR. I 364/33. [Plur. *leşnici.*]

— Derivat din **leş**[2] (s. **leşui**) cu suf. *-nic* (care dă aici derivatului său sens local, ca suf. *-niţă*).

LÉŞNIC s. a. (Pesc.) *Carrelet* (pour la pêche). — (Pe Valea Bistriţei în Mold. şi Estul Transilv.) Unealtă de pescuit (H. X 356), cu care se pescueşte în apele de munte porcuşorul (ANTIPA, F. I. 134), un fel de plasă (din aţă împletită PAMFILE, I. C. 68), numită pe alocuri rociu, halău (VICIU, GL.), crâsnic, cârstaş (ANTIPA, P. 141). [Şi: **léşniec** (pronunţ. *-niec*) s. a. VICIU, GL.; **léjnic** s. a. ANTIPA, P. 105, 141; **léşniţă** s. f. (Bistricioara, în Neamţ) H. X 68, cf. ION CR. IV 55.]

— Unealta e numită, poate, după nuiaua de alun care ţine întinsă plasa. În cazul acesta etimologia ar fi bulg. *lěštnik* „alun". — Cf. leşteu.

LESNICIOÁRĂ s. f. (Bot.) v. **lăsnicior.**

LESNICIÓS, -OÁSĂ adj. } v. **lesne.**
LESNICIÚNE s. f. }

LEŞNICÚŢĂ s. f. *Tissus* de laine en couleur. — (Transilv.) Ţesături de lână, în colori, de 35-40 cm late şi 50 cm lungi, ce se înşiră, ca ornament, pe o prăjină legată cu două frânghii deasupra patului, în casele ţărăneşti. PĂCALĂ, M. R. 412 (cf. fig. p. 521). — Cf. leşnic.[2]

LÉŞNIEC s. a. v. **leşnic.**[2]

LESNÍME s. f. v. **lesne.**

LÉŞNIŢĂ s. f. (Pesc.) v. **leşnic**[2].

LESÓIU s. a. v. **leasă.**[1]

LESPĂDĂU s. a. v. **lespede.**

LÉSPEDE s. f. 1°. *Couche.* 2°. *Schiste, dalle, plaque. Tables de la Loi.* 3°. *Fourneau, poêle.* 4°. *Côte pierreuse.* 5°. *Soc.* 6°. (Fig.) *Poids* (sur le cœur).

1°. Fragment desprins dintr'un corp solid şi având o formă lăţăreaţă; p. ext. pătură; strat; obiect de formă lăţăreaţă. *Chilichii... în loc de pavează, avea lespezi de piei de bou făcute.* HERODOT, 388. *Lespezi de sânge închegat,* GORJAN, H. II 230. *O ştiucă amărită, uscată ca lespedea.* MERA, L. B. 158. *Săpun în lespede şi în calupuri.* CHIRIŢESCU, CONV. LIT. XLIV, vol. II. 658.

2°. Spec. *Lespede de piatră* (şi, scurtat, numai *lespede*) = piatră ce se desface în foi groase (PORUCIC, T. E. 326), fiecare din păturile suprapuse (datorite unor depuneri s. sedimente succesive) din blocurile de piatră ce se găsesc mai ales în malurile stâncoase ale râurilor (cf. şist); p. ext. bucăţi de piatră late (HERZ.-GHER., M. VII 10) desfăcute din asemenea blocuri sau netezite de apă, de ghiaţă, etc.; p. ext. piatră cioplită în formă de tablă (cu care se acoper mormintele), placă (pe care se sapă inscripţii comemorative) s. dală (pentru pardosit, chiar când nu mai e de piatră). *Cioplcaşte-ţi ţie doao leaspezi de piatră.* BIBLIA (1688) 64. *Fcciorul dormea pe leaspezi* (a. 1747). GCR. II 41/19. *Ioannu... cela ce au scrisu aceaste leaspezi cereşti.* CAT. MAN. 163/362. *Au zugrăvit* [biserica] *şi o au pardosit cu lespezi de piatră.* MAG. IST. II 347/28. *Podina ei era pardosită cu lespezi de argint* (a. 1783). GCR. II 130/23. *Vinul amestecat cu sânge făcuse o baltă pe lespezile salei.* C. NEGRUZZI, I 152. *Lespezile cu inscripţii.* ib. 203. *Lespezi mormântale.* ib. III 376/17. *S'aşază fata... pe-o lespede de marmur.* COŞBUC, B. 14. *Pe lespide de piatră albă, Pe tine din apă te-oiu scoate.* SEVASTOS, N. 14/2. *Stană de lespezi de piatră.* H. IV 82. *Apa-mi cură... Pe lespede.* PĂSCULESCU, L. P. 57. | (Pentru diferitele întrebuinţări pe care ţăranii le dau pietrelor late şi netede fără a fi fost cioplite): *Să puie o lespede la gura cuptiorului.* CREANGĂ, P. 65. *Un acoperemânt de lespezi.* MARIAN, T. 281. *Lespezile calde puse la pântece.* ŞEZ. I 80, cf. III 144, 176. *A astupat cuşca cu o lespede mare la gură.* RĂDULESCU-CODIN, î. 232. (La Bran-Muscel) Piatra pe care sdrobesc ciobanii sarea trebuincioasă la stână (Com. LACEA); (la Răşinari) pisălugul de măcinat sarea (PĂCALĂ, R. 69, id. M. R. 450 fig. 48). || † Spec. Tablele legii. *Leaspedzile legei vechi.* VARLAAM, C. II 69. *Moisi aruncă... amândoao leaspezile.* BIBLIA (1688) 63. (Fig.) *Ai luat în leaspezile cugetului leagea duruluĭ.* MINEIUL (1776) 61 1/1. *Ai prins pre lespezile inimii tale dragostea Aretusii.* EROTOCRIT (1800). GCR. II 179/5. *Pe lespedea inimii sale fieşte care Domn să o tipărească.* ARHIVA R. I 70.

3°. Piatră lată, un fel de ţest, pe care se coace pe alocuri turta s. plăcintele; p. ext. plită de fier s. fontă pe care se coc plăcinte (H. XVIII 62); p. ext. tigaie în care se coc plăcinte s. clătite. *Plăcintă pe lespede* = clătite (Maramureş). *Lespede cu picioare* = tigaie (Sânmihai, jud. Cluj).

4°. (La plural) *Lespezi* = o coastă formată din pietre late de diferite forme geometrice. H. II 26.

5°. P. anal. (La Făget) Fierul lat, care întoarce pământul. H. XVIII 75.

6°. Fig. (În Mold.) Piatră (fig.), greutate. *Când ai lespede la inimă, faci o legătură cu sfeclă, morcov, ridiche,...* ION CR. I 15, cf. PAMFILE, B. 42. *De când, mândro, te-am văzut, O lespede mi-a căzut.* PAMFILE, C. Ţ. 104. || Spec. (Mai adesea la plur. *lespezi*) Numele unei boale (H. XIV 438) de ficat (ib. XII 150), splina, ficatul întărit (POLIZU).

[Regional: **léspide** s. f. H. XII 150. | Diminutive: **lespejoáră** (regional: **lespegioáră**) s. f. = lespede mică; spec. piatră lăţăreaţă cu care copiii se joacă aruncând-o de-a-latul pe faţa apei (CREANGĂ, GL.). *O celuţuic... şindrilită* (= acoperită) *cu lespejoare de diamant.* GORJAN, H. IV 153. *Ţiind la urechi câte-o lespegioară...* CREANGĂ, A. 65. *(Lespegioarele* se pun la urechi, după ce te-ai scăldat şi te-ai cufundat prin apă, ca să scoată apa. CREANGĂ, GL.). (Fig.; ad 4°) *Se pune lespejoară La a mea inimioară.* BIBICESCU, P. P. 378; — **lespedúţă** s. f. LB.; — **léspeziţă** s. f.

(ad 1°) *Pe fântâniță este-o lespeziță, Sub lespeziță Este-o pasăre pestriță.* GR. S. VI 134, cf. RĂDULESCU-CODIN. Î.; — **lespezúie** s. f. TDRG. | Augmentativ: **lespădău** s. a. (în Ialomița, ad 1°). *Ce stai pe lespădău?* MAT. FOLC. 1544; — **lespădáie** s. f. = strat; spec. pielea uscată care se coje̦ște de pe o cicatrice vindecată: *Cozonacul bine copt se desface, când îl frângi, în lăspădăi. Mi-a degerat piciorul și acum pielea mi se ia lăspădăi-lăspădăi* (Brașov). Com. S. PUȘCARIU. *Ninge cu lăspădăi.* id. *Lăspădăi de zăpadă* (Romanați). Com. I. POPESCU. | Adjectiv: **lespedós, -oásă** = (Transilvania) păturos, șistos, stratificat. LB., FRÂNCU-CANDREA, M. 42. | Colectiv: **lespezíș** s. a. = (Muscel; termen în legătură cu poziția locurilor. cf. H. IX 387; probabil:) loc, teren acoperit cu lespezi. | Verbe: **lespezi** IV^a = (rar) a pune lespezi, a pava, a pardosi cu lespezi (COSTINESCU, DDRF.); refl. a se așeza undeva întinzându-se, a se așeza în formă de straturi (BARCIANU). *A se lespezi de râs* = a se întinde de râs, a râde cu gust (la Vicovul de sus, în Bucov.) Com. G. NISTOR; — **lespeduí** IV^a = a pava, a acoperi cu lespezi; (cu part.-adj.) **lespeduít, -ă.** PONTBRIANT. *Lespeduitele drumuri.* MURNU, MONUMENTE ANTICE.]

— Etimologia necunoscută. După toate aparențele avem a face cu un cuvânt străvechiu: v. S. Pușcariu în DR. X 293-297.

LESPEDUÍ vb. IV^a
LESPEDÚȚĂ s. f.
LESPEJOÁRĂ s. f.
LESPEZÍ vb. IV^a
LESPEZÍȘ s. a.
LÉSPEZIȚĂ s. f.
LESPEZÚIE s. f.
LÉSPIDE s. f.
} v. **lespede.**

LEST s. a. *Lest.* — (Marină) Material greu (nisip, pietriș) ce se pune la fundul unui vas, spre a-i asigura stabilitatea. (Aeron.) Săculețe cu nisip luate în nacelă și pe care aeronauții le aruncă, când vor să se urce mai sus. [Plur. *lesturi*].

— *N.* din fr. (< germ. *hlest*, nemțește *Last*). Cf. balast.

LÉȘTEAV, -Ă adj. și adv.
LÉȘTEAVĂ s. f. și adv.
} v. **listai.**

LEȘTÉU s. a. *Filet.* — (Transilv.) Sac de prins pește, cârstnic. *A doua zi-și lăpădă toate hainele de pe sine și se îmbrăcă într'un leșteu.* RETEGANUL, P. IV 30/$_{27}$. — Cf. leșnic^2.

LESTVÍCINIC † s. m. v. **lesviță.**

LEȘUÍ vb. IV^a v. **leș**^{2} și **leș**^{3}.

LEȘUIÁLĂ s. f. v. **leș.**^{3}

LEȘUITÚRĂ † s. f. v. **leș.**^{2}

LÉSVIȚĂ † s. f. (Bis.) *Livre de saint Jean Klimaque.* — (În limba veche) Cartea al cărei autor a fost Sf. Ioan-Scărarul. TDRG. *Lesviță și sveati Ifrim* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I 196. *Pomenirea preacuviosului părintele nostru Acachie celui din leastviță.* DOSOFTEIU, V. S. 171. [Și: **leástviță** † s. f. | Derivat: (slav.-bis. *lěstvičnikŭ*) **lestvícinic** (pronunț. *-vičnic*) = titulatura sfântului Ion Scărarul, autorul lesviței.]

— Din slav. bis. **lěstvica** „scară".

LETÁL, -Ă adj. (Med.) *Mortel.* — (Latinism, mai ales în Ardeal) Producător de moarte, mortal. *Medicament cu efect letal.*

— *N.* din lat. **letalis, -e** „mortal" (dela *letum* „moarte").

LETÁRGIC, -Ă adj. v. **letargie.**

LETARGÍE s. f. (Pat.) *Léthargie.* — Stare morbidă caracterizată prin faptul că bolnavul, căzut într'un somn adânc și de lungă durată, nu mai dă niciun semn de vieață, „somn adânc asemenea morții" (STAMATI): fig. stare de nesimțire, amorțeală, apatie, indolență, lâncezire morală desăvârșită. *Lăpușneanul se trezise din letargia sa.* C. NEGRUZZI, I 160. *Lumea se deșteaptă din adânca-i letargie.* ALECSANDRI, P. II 6. [Adjectiv: (fr. *léthargique*. lat. *lethargicus, -um)* **letárgic, -ă** = (în stare) de letargie, de nesimțire. *Intins în nemișcare letargică...* C. PETRESCU, Î. II 75. *Encefalită letargică.* (Adv.) *Omul să nu zacă... letargic, ca dobitoacele.* RUSSO, S. 6.]

— *N.* după fr. (= lat. **lethargia, -am** din grec. ληθαργία, din λήθη „uitare" și ἀργία „odihnă").

LÉTCĂ s. f. *Broche de dévidoir, bobinoir.* — Unealtă întrebuințată la tors (H. III 50, 171, XII 375) s. la țesut (ib. III 311, XVIII 288), la depănatul (H. X 6, 86, com. A. TOMIAC, Frătăuți) firului de pe caleap (H. III 102), de pe scule pe mosoare (CREANGĂ, GL.), de pe vârtelniță pe țevi (HERZ.-GHER., M. VIII 10) s. de pe un mosor mai mare pe unul mai mic (PAMFILE, I. C. 260), un fel de roată (CRIANGĂ, GL.) întrebuințată în loc de sucală (DAMÉ, PAMFILE, I. C. 261, cf. fig. 368). *Letca* este o sucală pentru mosoare; se învârte cu palma și are pe fus o cărigă. BREBENEL, GR. P. *Cu un fus de letcă începu a o frige pe sub coadă.* ȘEZ. VII 11. *Scoate o letcă de sub pat, se sue'n horn și prinde-a descânta.* SADOVEANU, SĂM. III 811.

— Din bulg. s. sârb. **letka,** idem. (dela bulg. *letjá* „sbor").

LEȚCÁIE s. f. v. **lăscaie.**

LÉTE s. f. *Loisir.* — (În Ban. și Mehedinți) Timp liber, liniște. N. REV. ROM. (a. 1910), 86, GR. BĂN. *Avui câta leće.* ib. || (De obiceiu în loc. adv.) **Cu lete(a), în lete, a-lete, la lete, pe lete** = încet, cu încetul, încetinel, încet de tot, comod, mereuț. *Am fost pe lete.* N. REV. ROM. (a. 1910), 86. *Fă cu lecea!* Com. E. PETROVICI. *Umblă, lucră cu lecea.* H. XVIII 175, cf. 314. *Am mers în lete. Lucră tare în lete sau a lete. Mâncă, scrie la lete. Caută lucrul acesta mai cu (sau: la) lete* (Oravița). Com. A. COCA. [Cu pronunțare dialectală: *lece.*]

— Derivă, probabil, dintr'un adv. slav **lětě** „în cursul anului" (cf. bulg. *lětě* „vara, în cursul verii") de la *lěto* „an, vară", care în paleoslavă avea și înțelesul de „timp", „vreme". S. Pușcariu, *Dacoromania*, I 232-234. (După G. Weigand, *Balkanarchiv*, III 218, *lete* ar fi împrumutat din alb. gheg **letë** „ușor, rar"). Cf. îndelete.

LETERII s. f. plur. *Plaisanterie.* — (În Someș) Glume. *Nu face atâte leterii* (Suciul de sus). VICIU, GL. [Accentul ?] — Cf. lete.

LÉȚIE † s. f. v. **lecțiune.**

LETIÓS, -OÁSĂ adj. v. **letiu.**

LÉTIN, -Ă adj., subst. (ș. d.) v. **latin.**

LETIȚÁR (IU) s. a. (La Hațeg) = **lătițar.** REV. CRIT. III 159, VICIU, GL. *Bărbații își pregătesc veștminte noi,... femeile asemenea: ...opreg, cătrință, letițar,* etc. DENSUSIANU, Ț. H. 276.

LETIU s. a. 1°. *Argile.* 2°. *Pain mal cuit.*

1°. Lut, argilă, clisă. LB. | Fig. Om moale, trândav, târzielnic. ib.

2°. Pâne necoaptă bine, cleioasă (așa că se lipește de degete, când o iai în mână (Com. MARIAN), mămăligă crudă, rea (ȘEZ. III 69, cf. V 6), clic, clisă, cleiu, terciu. *Pita asta-i numai lechiu (letiu)* (Abrud). VICIU, GL.

[Cuvântul e monosilab. | Plur. (ad 2°) *letiuri.* Com. MARIAN. | Și: (ad 1°) **lechiu** s. a. = pământ galben și lutos (Basarabia, PORUCIC, E. 325), care se lucrează greu (Lupșa, Turda. Com. ITTU). | Adjectiv: **letiós (litiós,** pronunț.*-tĭos),* **-oásă** = clicos, moale ca tina. *Mălaiu litios.* VICIU, GL., cf. LB.; — **létnic,-ă** = (Banat) molatic. NOVACOVICIU, C. B. 13.]

— Etimologia nesigură (cf. ung. **lötye** „zoale, zeamă rea, liurcă; must de gunoiu", ung. **letykó** „zeamă lungă" și germ. *Letten* „lut"). Cf. leciu.

LÉTNIC,-Ă adj. v. **letiu.**

LETOPISÉȚ s. m. și a. — *Chronique.* — Scriere cu conținut istoric a vechilor cronicari. „Termenul *letopiseț*, până la o stabilire definitivă a terminologiei noastre istorice, s'ar putea întrebuința în înțelesul de compilațiune de cronică și anale". I. BOGDAN, LETOPISEȚUL LUI AZARIE, 66. *Au scris leatopisățul de la zidirea lumii.* LET. I 4. *Nu numai letopisețul nostru... am cercat ca să putem afla adevărul...* GCR. I 89. *Litopisățul nostru de feciorii lui Ștefan Vodă... nemica nu scrie.* ib. I 70. *Rumâni, pre carii și lăcuitorii Nistrului îi numesc leatopisețile ceale besereceșt.* BIBLIA (1688) pr. 8/16. *Un leatopiseț au scris de unele, alții de altele.* MINEIUL (1776) 399/27. *Ștefan Vodă Mailat leat 1300, la leatopisiți nu este.* ȘINCAI, HR. I 290. *Letopisețile țării Moldovii, publicate... de M. Kogălniceanu,* 1845-52. *Letopiseții publicați odată de d. Kogălniceanu, au rămas neterminați.* MAIGRESCU, D. 314. || (Ironic) Enumerare plictisitoare; pisălogeală. *Iar ai să'ncepi cu letopiseț'?* ALECSANDRI, ap. ȘĂINEANU, D. U. [Accentuat (ca în slavonește) și: *letopiseț.* | Plur. *-sețe* și *-seți.* | Și: **leatopisiț** †, **leatopiseț** †, **leatopisăț** †, **litopisăț** † s. a. și m.].

— Din paleosl. **lětopisĭci** „cronicar, cronograf" *(Scrie letopiseț*ul însemna deci la început „scrie cronicarul"; așa se explică pluralul masculin: *letopiseți).*

LETORGHÍE s. f. (Bis.) v. **liturghie.**

LEȚUÍ vb. IV[a] ș. d. v. **laț**[2] ș. d.

LETURGHISÍ vb. IV[a]
LETÚRGIC,-Ă adj.
LETURGÍE s. f. (Bis.)
LETURVÍE s. f. Bis.
} v. **liturghie.**

LEU s. m. I. 1°. *Lion.* 2°. Nom de chien. 3°. *Lion de mer.* 4°. *Fourmi-lion.* 5°. Nom de différentes plantes. 6°. Nom d'une danse paysanne. 7°. *Lion* (constellation). II. *Franc* (monnaie roumaine).

I. 1°. (Zool.) Mamifer carnivor, din familia felinelor *(Felis leo)*, trăind azi în Africa, cu păr scurt de coloare gălbuie, iar la mascul cu o coamă mai închisă, și cu o coadă lungă ce se termină cu un smoc de păr; pentru curajul și puterea sa e supranumit „regele animalelor". LB. *Lĕu* = leo. ANON. CAR. *Ca un leu ricăindu* (= răcnind) *îmblă.* COD. VOR. 163/15. *Prinseră-me ca leul gata spre vărat* (= vânat). PSALT. 23/12. *Urșii și leii.* CORESI, EV. 447/11. *Acesta Leu, cu numele și cu năravul de leu.* MOXA, ap. GCR. I 59/33. *Ca un miel de giungheat pentru păcatele noastre și ca un leu de certare pentru nemulțămirea noastră.* VARLAAM, C. ap. GCR. I 104/33. *Șărpi sânt foarte mari și lei așișderea.* HERODOT, 269. *Leul și ursul au pornit prin pădure.* ȚICHINDEAL, ap. GCR. II 212/8. *Scoțând un ghimp din unghia leului...* DRĂGHICI, R. 103. *Un cal aprig ca un leu.* ALECSANDRI, P. I 4. *El ar răcni ca leii.* EMINESCU, P. 200. *Boi cât nește lei.* RETEGANUL, TR. 117/22. *Soarele, spun unii, merge veșnic călare pe un leu.* PAMFILE, CER. 30. *Mai bine un câine viu decât un leu mort.* ZANNE, P. I 378. *Leul după urme se cunoaște.* ib. I 505. *Măgar îmbrăcat în piele de leu:* fricos și prost, care vrea să pară mare și viteaz. ib. I 543. *Mai bine cap de pisică decât coadă de leu* = mai bine stăpân cât de modest decât slugă la ci neva. ib. I 597. *La mâncare leu și la lucru bou:* leneș și mâncău. ib. III 637. # **A face din iepure leu** = a da curaj unui fricos. ZANNE, P. I 494. **Partea leului** = partea cea mai mare (aproape întreagă) pe care cel mai puternic și-o ia la o împărțeală. ib. 507. **A ținea leul de urechi** = a fi beat nițel, a fi luat luleaua Neamțului. ib. IX 634. || Fig. (Despre oameni) Om îndrăsneț, curajos; om puternic, tare (H. II 80); om furios; (în limba veche) om rău. *Iuda leu tinăru: pre marz lucru ai sosit.* PALIA (1582), ap. GCR. I 35/33. *Iată au biruit leulŭ cel ce iaste den fealiul Iudii.* BIBLIA (1688) pr. 6/37.

2°. P. ext. Nume ce se dă câinilor (JIPESCU, O. 51, PAȘCA, GL.) ciobănești (H. II 3, 117, 131, 207, III 18, XIV 187) s. celor de vânat (ib. IV 10).

3°. (Zool., după fr. *lion de mer,* germ. *Seelöwe)* **Leu marin** (s. **de mare**) — un fel de focă mare, care trăiește în mările polare, otaria (COSTINESCU, DDRF.).

4°. (Entom.) **Leul furnicilor** = insectă *(Myrmeleon formicalynx)* care, în stare adultă, seamănă cu o libelulă și care trăiește prin pădurile de brazi. Larva lui, care seamănă cu un păduche, se nutrește cu furnici. Cf. SIMIONESCU, F. R. 272.

5°. (Bot.) În unele nume compuse de plante: **Coada-leului** = talpa-gâștei *(Leonurus cardiaca).* PANȚU, PL.[2]; **Gura-leului** = gura-ursului *(Antirrhinum maius).*

6°. Numele unui dans popular (Beiu, în Teleorman). NICULESCU-VARONE, D. 112.

7°. (Astr., literar) A cincea constelație a zodiacului, numită de popor cal și gavăd. OTESCU, CR. 26. *Întâlnim constelațiunea Leului-mare, în care deosebim cu ușurință patru stele luminoase formând figura unui trapez.* CULIANU, C. 48.

II. (Numism.) Unitatea principală monetară (bătută în argint) în Țările românești începând cu sec. XVI-lea. Până la anul 1867, sub numirea de *leu-vechiu* s. *leu prost* (cf. TDRG.), avea după epoci, valori diverse (12 bani, cf. HEM. 2427; șase bani roșii, cf. BARONZI, L. I 112; 40 de bani, cf. BRĂESCU, M. 79): după 1867, mai ales subt numirea de *leu nou,* în valoare de 100 de bani, a devenit moneta obișnuită la noi, având, până la războiul mondial, valoarea francului francez și elvețian și a lirei italiene. În diferite vremuri se făcea dinstincție între *leul bătut, moldovenesc, nemțesc și turcesc. Leu* = piastro. MAN. GOETT. *Să fie cumpărătura... câte trei mii la un leu bătut.* AL. ROSETTI, B. 102. *Doo cupe de argintu și șeaptezeci de lei.* HRISOAVE (1651). GCR. I 151/5. *I-au dat și mai bine de lei 100, și nu au vrut D-lui să-l dea* [calul]. IORGA, B. R. 305. *Am dat 3 liai bătuți.* id. S. D. XIII 154. *Le-au dat leafă câte patru lei de lună.* LET. II 258/13. *Mi-au trimis bani, lei nemțești 40.* IORGA, S. D. VIII 50. *Lista de bani: luidor, țechini, ...lei noi* (a. 1822). ib. 91. *Douăzeci lei turcești.* ib. 71. *Joc ș'mai vist și nu mai scump de un leu fisa.* C. NEGRUZZI. I 74. *Așa-i că ți-a mâncat 900 de lei?* CREANGĂ, A. 17. *Dă pentru acest meșteșug 15 „lei", adecă 15 florini pe lună.*

IORGA, B. 68. *500 de lei proşti.* CONTEMPORANUL, IV 391. *Cumpărase cu cincizeci... de lei chila.* CHIRIŢESCU, CONV. LIT. XLIV/2 657. *Nu are un singur leu în fundul unui buzunar.* C. PETRESCU, C. V. 129. *Leii şi paralele turceşti, de un aliaj de metale diferite.* BOGDAN, C. M. 167. *Leul moldovenesc valora la 1848, 37 centime.* ib. 170. *Am avut vreo câţiva lei.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 181. *Săracul nu cumpără cămila când este de un ban, ci cu o sută de lei.* ZANNE, P. 360. *Terchea-berchea, trei lei perechea (de ciubote roşii)* se zice despre cei care, deşi ocupă poziţii înalte, sunt proşti. ib. III 110, cf. IV 209. *Decât slugă de trei lei, mai bine stăpân de un ban* = decât slugă mare, mai bine stăpân mic. ib. IV 593. *Are un leu şi-i e silă de el,* se zice despre cei săraci şi cheltuitori. ib. V. 387. *Tanda Manda, trei lei bucata:* când doi se potrivesc, sunt proşti. ib. VI 334. ‖ (În Bucovina înainte de Unire) Fiorin (austriac). HERZ.-GHER. M., VII 10. | În Basarabia, înainte de Unire, *leul* valora 10 copeici. WEIGAND, B. B. 97.

[Compus: **leu-paraleu** s. m. (cu plur. *lei-paralei)* = leu de proporţii şi putere extraordinară; fig. om curajos, viteaz din cale afară; om crud, furios; p. ext. (după fr. *lion du jour* s. germ. *Salonlöwe;* puţin obişnuit) om de lume, care face pe cuceritorul şi irezistibilul. *Cine din miel cu blândeţe te-a făcut leu-paraleu?* ALECSANDRI, T. 162. *Împăratul vine ca un leu-paraleu, să-şi ieie fata pe samă.* CREANGĂ, P. 269. # *A se face (s. a fi) leu-paraleu* = a se supăra foc; a se îmbărbăta. ZANNE, P. I 507. *Vremea trece şi domnul subprefect trebue să fie leu-paraleu* (= supărat foc). CONV. LIT. XIII 73, ap. TDRG. *Lei-paralei se găsesc, precum în toate ţările, aşa şi la noi.* I. NEGRUZZI, I 85; — (Mold. în basme) **léu-părângău** s. m. *Toate merele din copac o căzut în capul leilor părângăilor.* VASILIU, P. L. 153. *Calul care-l păzesc douăzeci de lei părângăi.* ib. 154. | Femela: **leoáică,** (vechiu şi regional) **leoáie** (rostit în Banat *leoáne),* s. f. (Ad 1°) *Odihnindu-te culcat cu leul şi ca şi leoaia...* PALIA (1581) 206/11. *Tăria leului şi glasul leoaei... s'au stins.* BIBLIA (1688) 364b. *Leoaie... odată întru viiaţa ei naşte.* HERODOT, 189. *Slobozirĕ asupra ei o leoaică.* MINEIUL (1776) 146 2b. *Leoaica... goneşte pe ciuta cea îngrozită.* KONAKI, P. 269. *Leoaica pândeşte.* C. NEGRUZZI, III 378. *D-na Rosmarin a sărit ca o leoaică.* REBREANU, J. 220. *S'adap leoaicele.* ALECSANDRI, P. P. 77. *Leul şi cu leoaia.* MARIAN, NA. 377. *Despică ochii leului... Pe-ai leoaicei.* PAMFILE, B. 31. *Leoaica numai un puiu face şi bun.* ZANNE, P. I 503;—(mai ales în limba veche, la Dosofteiu, şi azi, pe alocuri în Transilv. şi Banat) **leiţă** s. f. ARH. FOLK. II 101. *Luă sfârşenie din lovitura unii leiţe.* DOSOFTEIU, V. S. 22. *Am aflat o leiţă moartă.* ib. 82/2. *Leiţa şi vulpea.* ŢICHINDEAL, F. 42. | Diminutive: **leiţă (leínţă** MAT. FOLC. I 91) s. f. = monetă valorând odinioară o jumătate leu (20 de parale). BRĂESCU, M. 78. *Moneta banilor turceşti era pe aceea vreme ortiţă,... leiţă, zloţi.* DIONISIE, C. 166. *Plăteau... o leiţă.* BĂLCESCU, M. V. 629. *Găina şi raţa se vând câte o leiţă.* FILIMON, C. II 340. *Iei... 31 lei ş'o leiţă.* JIPESCU, O. 146. *O leiţă şi-o băncuţă.* MAT. FOLC. 226. *Şi-ţi fă salbă de leiţe.* MARIAN, NU. 296. *Sfanţi şi leiţe.* MATEESCU, B. 64. *Na-ţi un galbân şi-o leiţă.* VASILIU, C. 127; — **leuşcán** s. m. (Ad II) *Iau şi eu vreo cincizeci de leuşcani.* DUNĂREANU, CH. 46. *Să-mi dai cinci leuşcani, maică.* SANDU, D. N. 191; — **leuşór** s. m. (cu pluralele *leuşori şi leişori)* = leu mic, puiu de leu. (Ad I) *Săzuiu cu aceşti leişori.* MINEIUL (1776) 138 1/1; — (ad II) *Să plătească pe an un leuşor.* BĂLCESCU, M. V. 590. *Trei sute de leuşori.* VLAHUŢĂ, D. 268. *Daţi-ne doi trei leişori.* TEODORESCU, P. P. 153. *Leuşori* = podoabă la femei (H. XIV 351), probabil: salbă din lei de argint. | Augmentativ: **leóiu** s. m. = leu mare (LM.); leul (ca mascul, în opoziţie cu leoaica, în poezia populară cu caracter mistic). *De leoiu cu leoaică, De ţăpoiu cu ţăpoaică.* MAT. FOLC. 554. *La mijloc de cale întâlnitu-l-o Leu cu leoiu, smeu cu smeoiu.* ib. 1540. *Leoii, Leoaicele,... Ai leoiului Şi-ai leoaicei.* GR. S. VI 142. | Nume de agent: **leuáş** † s. m. = agent care, ca şi tălăraşul, încasa în Moldova birurile domneşti. NISTOR, H. W. 135. | Adjective: **leiátec** † **(leiétic** † DR. IV 836), **-ă** = rău din cale afară, furios. *Acel leiatecŭ şi cu firea de năpârcă.* DOSOFTEIU, V. S. 194; — (rar) **leiésc, -ă** = de leu, ca de leu, ca a leului. DDRF. *Porunca cea leiască.* DONICI, ap. TDRF. *Corajul cel leiesc.* PANN, E. II 117. | Adverb: (neobişnuit) **leiéşte** = în felul leului, cum face leul. DDRF. | Pronunţ. *le-i-, le-ie-, le-oa-, le-o-, le-u-*]

— Raportul dintre *leu* românesc şi **leo, -onem** latin nu este lămurit deplin. Dat fiind că în Peninsula Balcanică mai existau lei până în primele secole după Hristos şi că, chiar după ce dispăruseră, basmele noastre păstrau numele acestui animal, s'ar putea ca *leu* — care nu corespunde, din punct de vedere formal, slavului *lĭvŭ* — să fie continuarea formei latine de nominativ *leo* (cu *e* închis, ca în *leonem,* păstrat, poate, în numele topic *Lăune),* iar *leoaie* să corespundă unui feminin ***leonia** (derivat ca *avia, cervia, *cania,* femininele lui *avus, cervus, canis).* Cf. *Dacoromania* II 699. În ceea ce priveşte moneta *leu,* ea pare a fi o traducere a turcescului *arslanly* (ca şi bulg. *levŭ);* cf. însă şi germ. *Löwentaler,* taleri numiţi astfel din cauza efigiei leului bătută pe ei (cf. NISTOR, H. W. 135).

LEUÁŞ † s. m. v. **leu.**

LÉUCĂ s. f. 1°. *Rancher* (pièce de bois courbé qui soutient la ridelle). 2°. Nom de *danse* populaire. 3°. *Ronde* (du Samedi-Saint). *Danse enfantine.*

1°. O parte a carului sau a căruţei (H. II 29, 62, 81, 101, 132, 146, 168, 186, 203, 214, III 18, 72, IV 11, 56, 75, DAMÉ, T. 10 cf. fig. 8), constând dintr'un lemn încovoiat al cărui capăt de jos, ferecat şi terminat într'o verigă de fier, cuprinde osia (între buciumul roţii şi cuiul osiei), împiedecând astfel şi ea să iasă roata, iar capătul de sus, ferecat uneori şi el s. găurit, se fixează de carâmbii care sprijinesc loitrele, sau e legat direct de loitre. LB., GOROVEI, GR. 651, CHIRIŢESCU, GR. 251, PAMFILE, I. C. 134, PRIBEAGU, P. R. 86. *Lĕukĕ.* ANON. CAR. *El puse mâna pe leucă.* SLAVICI, N. 137. *Numai babili bocesc, fără să puie umăru la leoca carului să-l scoată din făgaş.* JIPESCU, O., ap. HEM. 2274/32. *Pune roata la loc, vără leuca.* CREANGĂ, P. 125. *Leucile... se fac din lemn de frasin.* I. IONESCU. M. 709. *Vără lioca cu capul de sus în belciug[ul] dela lioitre.* BREBENEL, GR. P. *Gârbovit de spate ca o leucă.* RETEGANUL, P. V. 79/12. *Lasă-mă de barbă, că se rupe leuca:* de una mă vaiet şi de alta-mi pasă. ZANNE, P. II 11. # **A fi lovit peste obraz cu leuca** = (despre oameni) a fi urît. PANN. P. V. II 139. **(A fi cam) lovit (trăsnit, pălit, bătut) cu leuca (în s. la cap)** = (a fi cam) zăpăcit, nebun, într'o ureche, puţin ţicnit, într'o parte, zurliu, prostănac; beat, afumat (de băutură). BARONZI, L. I 112, ZANNE, P. V. 386, VI 340, CIAUŞANU, GL. *Nu ştiu dacă el e cuminte, dar ştiu că eu sunt parcă trăsnit cu leuca.* I. NEGRUZZI, IV 471. *Feciorul cel mai mare era cam pălit cu leuca, adică cam prostălan.* MARIAN, O. II 316. *Mi se pare cam trăsnit cu leuca, că-i prea roş la faţă.* ALECSANDRI, T. 139. **Beat liocă** = (aluzie la clătinarea leucei când umblă căruţa) beat mort. BREBENEL, GR. P. **Făcut leucă** s. (în ironie) **(a fi) drept ca leuca** (ZANNE, P. V. 388) =

strâmb, adus, ca cobiliță, făcut obadă (CIAUȘANU, GL.), făcut cocârlă, cocârjat, obădat, gârbov, gârbovit. (id. ib.) **A o lovi cu leuca** = a vorbi strâmb, a nu o nemeri. ZANNE, P. V. 385.

2°. (Banat) Numele unui dans popular. H. XVIII 27, NICULESCU-VARONE, D. 112.

3°. (La Merișori-Jiu) Jocul ce se face în Sâmbăta Mare, noaptea spre Dumineca Paștilor, în cimitir, în jurul unui foc făcut din cruci putrede și stricate (VICIU, GL., PAMFILE, J. III 47). | (Mold.) Jocul de copii, numit și șubet. PAMFILE, J. III 31.

[Plur. *leuci* și *-ce*. | Și: **léocă** s. f. H. II 62, 101; — **liócă** s. f. PAMFILE, J. II, H. II 132; — **lioácă** s. f. | Familia: **leucí** vb. IV^a =a bate pe cineva, făcându-l încârligat ca leuca. RĂDULESCU-CODIN. F.; — (cu part.-adj.) **leucít, -ă** adj. = bătut rău (com. RĂDULESCU-CODIN); beat mort (PAȘCA, GL.); — **leucáș (liocáș) léucăș, -ă** adj., adv. și s. m. = încovoiat, strâmb, adus (DDRF.), (mai ales despre picioare și p. ext. despre oameni și animale: uneori substantivat) (om, animal) cu picioarele încovoiate înafară. PAMFILE, J. II, DR. IV 1558. *A umbla leucaș* = a umbla ca o rață. DDRF.; — **leucíș** adv. = strâmb. Com. A. TOMIAC, Straja.]

— Din bulg. **levka**, idem CADE.

LEUCÁȘ, -Á adj., adv. și s. m. / **LÉUCĂȘ, -Á** adj. } v. **leucă.**

LEUCEMÍE s. f. (Pat.) *Leucémie.* — Boală provenită din înmulțirea permanentă și nenormală a globulelor albe din sânge (a leucocitelor) și caracterizată prin mărirea volumului splinei. Cf. BIANU, D. S. [Și: **leucocitemíe** s. f.]

— *N.* după fr. gr. λευκός „alb" și αἷμα „sânge").

LEUCÍ vb. IV^a / **LEUCÍȘ** adv. } v. **leucă.**

LEUCOCÍT s. m. (Anat.) *Leucocyte.* — Globula albă din sânge. BIANU, D. S. [Și: **leucocítă** s. f.].

— *N.* după fr. (gr. λευκός „alb" și κύτος „celulă").

LEUCOCÍTĂ s. f. (Anat.) v. **leucocít.**

LEUCOCITEMÍE s. f. (Pat.) v. **leucemie.**

LEUCÓM s. a. (Pat.) *Leucome.* — Boală de ochi; albeață pe cornee. BIANU, D. S. [Și: **leucómă** s. f.].

— *N.* după fr. (gr. λευκός „alb").

LEUCÓMĂ s. f. (Pat.) v. **leucom.**

LEUCORÉE s. f. (Med.) *Leucorrhée.* — Poală albă (la femei). BIANU, D. S.

— *N.* după gr. (λευκός „alb" și ῥέω „curg").

LEÚDRĂ s. f. (Bot.) v. **leurdă.**

LĂU-PARALĂU s. m. / **LĂU-PĂRĂNGĂU** s. m. } v. **leu.**

LEUPÁRD † s. m. (Zool.) v. **leopard.**

LÉURĂ s. f. *Prostituée.* — (La Bonț, Transilv.) Femeie depravată. PAȘCA, GL.

LEÚRD s. m. (Bot.) v. **leurdă.**

LEÚRDĂ s. f. (Bot.) *Ail-des-bois* (Allium ursinum s. montanum). — Plantă (DAMÉ, T. 185, H. IV 52, VI 104, XI 327, XVI 280) bulboasă din familia liliaceelor, cu foile ca ale porumbului (H. X 496), cu flori albe ca zăpada (PANȚU, PL.^{2}) s. galbene (H. X 496), cu miros și gust de usturoiu (ib. XII 300, GR. BAN.), ce crește la șes sau pe locuri joase (H. IX 141, N. REV. R. (1910) 86) și mlăștinoase (cf. Com. A. TOMIAC, Straja) s. prin păduri umede și umbroase; se mănâncă, întocmai ca usturoiul (H. I 57), cu sare și mămăligă rece (ȘEZ. VIII 36); se mai numește (Transilvania) aiu-de-pădure (s. de munte) (PANȚU, ib.), usturoiu-sălbatic (ȘEZ. III 69), (în împrejurimile Bucureștilor) praz-sălbatic (DR. IV 454), LB., PANȚU, PL. *Leurdĕ.* ANON. CAR. *Culegea știr, drăgănei,... leurdă.* PLOPȘOR, C. 40. # *An a mâncat leurdă, și iestimp îi pute gura*, se zice despre cele ce nu se potrivesc la vremea lor. ZANNE, P. III 591. *A peri ca leurda* = a dispărea, a se face nevăzut pe nesimțite. DDRF. [Accentuat și (Mehedinți) *léurdă*. N. REV. R. a. 1910, p. 86. | Și: **leórdă** s. f. H. I 57; — (Banat) **leoárdă (lioárdă)** s. f. (H. XVIII 40, 168, GR. BĂN., PANȚU, ib.): — **leúdră** s. f. (Bucov., com. A. TOMIAC); — **leúrd** s. m. PANȚU, PL. | Derivat: **leurdeásă** s. f. = pădurice. REV. CRIT. IV 144. | Pronunț. *le-úr-*].

— Cuvântul se găsește și la Bulgari **levúrda**, cu același sens ca în românește. (Înrudirea cu alb. *hûdhërë* „usturoiu", din care îl deriva CIHAC, II 718, nu e exclusă).

LEURDEÁSĂ s. f. v. **leurdă.**

LEURDÍNĂ s. f. (Bot.) = **ghe(o)rghină** (în Maramureș și Țara-Oașului). PANȚU, PL., BUL. GR. BOT. V 57. [Și: **leordínă** s. f. CADE.]

— Pare a fi o contaminare între *ghe(o)rghină* și *leurdă*.

LEURÓS, -OÁSĂ adj. v. **rouros.**

LEURÚSCĂ s. f. (Bot.) / **LEURÚȘCĂ** s. f. (Bot.) } v. **lăurusc㠎.**

LEUȘCÁN s. m. v. **leu.**

LEUȘTEÁN s. m. (Bot.) *Livèche.* — Plantă (H. II 26, 75, 125, VI 133, XII 259) ierboasă din familia umbeliferelor *(Levisticum officinale)*, cu miros aromat puternic și cu flori galbene; se cultivă prin grădini ca plantă culinară; se mai întrebuințează la fermece (BORZA, BULET. GRĂD. BOT. V 61) s. ca plantă de leac împotriva tusei la vite (ȘĂINEANU, D. U.); din frunze se prepară un ceaiu (ib.), iar din rădăcini se stoarce un suc bun în contra lungoarei; se mai numește și lușterea g, buruiana-lingoarii. PANȚU, PL., DAMÉ, T. 184, HERZ.-GHER., M. VII 9, BUJOREANU, B. L. 382. *Lĕustan* = levisticum. ANON. CAR. *Mangul... de Paști s'apuca Ș'așa le gătea: Cu lapte de leuștean.* MĂNDRESCU, P. P. 166/19. *Frunză verde leuștean...* BIBICESCU, P. P. 189, cf. SEVASTOS, P. P. 69/20, HODOȘ, P. P. 171, RETEGANUL, TR. 18/13, 23/21. *L-am cununat Cu cununi de lioștean.* HODOȘ, P. P. 182. *Bea zeamă de leuștean.* PAMFILE, B. 14. *Se împodobesc ferestrele și ușile caselor... cu leuștean.* ib. 189. *Leuștean de ți se fură din grădină, verdețurile se usucă.* ȘEZ. I 51. *Tufă de leuștean.* ȘEZ. XII 87. *Oțetul în care a stat leuștean e bun de frecat pe trup.* ȘEZ. XV 55. *Pune un fir dă salcă la găleată: s'un lioșcan pune.* ARH. FOLK. III 136. cf. 162. *Păcurarii fac cruce în strungă... pă gios cu leoștean și cu aiu.* PAPAHAGI, M. 163/80. || Specii: **leuștean-de-baltă** (Mold.) = bulbuci *(Trollius europaeus)*. PANȚU, PL.; — **leuștean-muntelui** (Bucov.) = turiță-mare *(Agrimonia Eupatoria)*. ib. [Și: **lăuștéan** s. m. POLIZU; — **leaușteán** s. m. (Bucov.) HERZ.-GHER., M. VII 9; — **lioșteán** s. m.; — **lioșcán** s. m. (la Almăj-Banat). ARH. FOLK. 136.].

— Legătura cu lat. **levisticum** nu este clară. Ung. *léstván* pare a fi împrumutat din românește. TDRG. Cf. DR. IV 1556.

LEUŞÓR s. m. v. **leu.**

LEÚZĂ s. f. (ș. d.) v. **lăuză** ș. d.

LEVÁND s. m. (Bot.) } v. **levant.**
LEVÁNDULĂ s. f. (Bot.) }

LEVÁNT s. m. (Bot.) *Lavande. Eau de lavande.*— Arbust *(Lavandula vera)* originar din Sudul Europei, cu flori albastre, bine mirositoare, din care se face un parfum plăcut; se întrebuințează și în medicină la prepararea unor medicamente tonice; se mai numește și a s p i c, s p i c h i n a t și mai ales l e v ă n ț i c ă. PANȚU, PL., ȘEZ. XV 56, H. XVI 103, 287. *Ajunse la un câmp frumos, tot cu flori... și mirosea... ca livantul.* ALEXANDRIA, 105. *Floare de livant.* PISCUPESCU, O. 295. *Iată zambile..., levantu, lăcrimioare.* C. NEGRUZZI, I 97. || S p e c i e: **lavantă sălbatică** = iarbă urdinătoare, de curățenie, buruiană a cărliia rădăcină aduce vărsătură și urdinare...; se zice și p i p ă r u ș. I. GOLESCU, C. I. || P. e x t. Parfumul cu mirosul acestei plante, numit și **apă de levandă.** *Grigore... s'a prezentat ferchezuit la Frizeria modernă, mirosind a apă de lavandă.* C. PETRESCU, O. P. II 119. *Vine un ras ori un tuns 25 de santimuri, cu pudră, unt de migdale, livantă.* CARAGIALE, T. 79/7. [Și: **levánd** s. m. DICȚ., **lavántă** s. f. BARONZI, L. 136/14; (fr. *lavande);* **lavándă** s. f. VALIAN, 70: **livánt** s. m. (Mold.) PANȚU. PL.; **livántă** s. f. H. X 534; **alivánt** s. m. HEM. 898; (după germ. *Lavendel,* ung. *levendula;* în Transilv.) **lavéndă** s. f. (POLIZU, BARCIANU), **lavándulă** (LB.), **lavéndulă** (LB.), **levándulă** (H. VII 7) s. f. | D i m i n u t i v: **levănțícă (leventícă, livănțícă, liventícă)** s. f. (planta și parfumul; acesta numit și *apă de levănțică).* BIANU, D. S. *O scuturare de livănțică prin lumina dimineților de primăvară.* I. TEODOREANU, M. II 82.]

— Din n.-grec. λαβάντα, λεβάντα, idem.

LEVÁNTĂ s. f. (Bot.) } v. **levant.**
LEVĂNȚÍCĂ s. f. (Bot.) }

LEVANTÍN, -Ă adj. și subst. 1°-3°. *Levantin.* 1°. A d j. (Despre persoane și despre lucruri) De origine din Levant, originar din regiunile (răsăritene ale) Mării Mediterane. COSTINESCU. *Comerțul levantin constă din cumpărarea... produselor din Levant.* GOLOGAN, C. R. 151. 2°. S. m. Negustor din părțile de miazăzi ale Europei și de pe lângă Marea Mediterană. BOGDAN, C. M. 5. 3°. S. a. (Comerț) Țesătură de mătase (de origine din Levant). TDRG. *Chișchineu* (= cârpă, batistă) *de levantinu.* GCR. II 226, ap. TDRG. [Și: (ad 3°) **levantínă** s. f. COSTINESCU].

— *N.* după fr. (ital. **levantino,** în sensul 3° **levantina).**

LEVEÁ † s. f. v. **levată.**

LEVÁTĂ s. f. *Levée* (aux cartes). — (La jocul de cărți) Cărțile pe care le câștigi cu o carte și le iei deodată de pe masă. [Formă mai veche, ieșită din uz: **leveà** s. f. = câte cărți de joc iei odată. STAMATI.]

— *N.* după fr. **levée.**

LEVÉNT s. m. și adj. m. I. *Marin turc. Volontaire dans l'ancienne cavalerie moldave.* II. 1°. *Brave, vaillant.* 2°. *Beau, élancé.*

I. † (Subt forma *levint)* Marinar turc din marina de război, de origine din Levant și mai cu seamă din Grecia. ȘIO. *Turcii... au și pornit... cu câteva galioane și cu levinți, ca să apere Azacul.* NECULCE, ap. TDRG. || (Mold.) † Soldat voluntar în corpul de cavalerie moldovenească. TDRG. *Mateiu-voievod avea oști,... mai ales... călări de ai noștri Moldoveni acolo merși în leafă, cărora numele era levinți.* M. COSTIN, ap. GÂDEI 548/4. *Dela ciohodari... dela levinți... să nu se popriască acea jumătate leu.* URICARIUL, XIX 317/22. *Hristodor ce a fost căpitan de levinți* (a. 1742). CAT. MAN. 237 (514).

II. A d j. 1°. (Arhaizant și popular; subt forma *levint)* Voinic, viteaz. *O mie și mai bine de haramini levinți.* ODOBESCU, I 89/15. *Voinici levinți.* TEODORESCU, P. P. 491, cf. MAT. FOLC. 187, DIACONU, P. 219.

2°. (Subt forma *levent)* Chipeș, sdravăn, bine făcut. *Fiind om mai sprinten, mai levent...* MAG. IST. 56/28. *Era mai... levent și plin de atenție pentru mamele [fete]lor.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *Cu dare de mână, levent și galantom, pătruns de filotimie.* CARAGIALE, S. N. 22.

[Și: († și pop.) **levínt** s. m. și adj.; — (ung. *lerente* „cavaler") **levénte** † s. m. = affeminatus. ANON. CAR. | D i m i n u t i v e: **levinciór** s. m. și adj. ȘIO. I 236. *Levinciori de minți, Străini de părinți.* TEODORESCU, P. P. 498; — **levinței** s. m. ȘIO. I 236.]

— Din turc. **levend (levand** din ital. *levante)* „soldat voluntar (mai ales în marină); curajos". Cuvântul a pătruns și la Bulgari *(levent* „tânăr voinic"). Sârbi *(lèventa* „marinar turc; erou"), Neogreci (λεβέντης „tânăr svelt și frumos") și Unguri *(levente* „cavaler").

LEVÉNTE † s. m. v. **levent.**

LEVENȚÍCĂ s. f. (Bot.) v. **levant.**

LEVERTÍN † s. m. v. **libertin.**

LÉVEȘ s. a. 1°. *Soupe, potage;* mets paysans préparés avec du lait caillé et de la farine de maïs. 2°. *Vinaigre* (de marc de prunes). 3°. *Cidre.* — (Ungurism în Transilv. și Oltenia).

1°. (În părțile apusene și nordice ale Transilv.) Supă (CABA, SĂL., DRĂGANU, DR. VI 245) sau ciorbă de carne (com. PAȘCA, Crișcior); mâncare (H. XVIII 26) făcută (pe alocuri) din zară fiartă mestecată cu făină de popușoiu, mai puțin vârtoasă ca mămăliga, astfel că se poate întinde (com. VAIDA). Cf. GREGORIAN, CL. 59. *Un blid de leveș de cositori.* IORGA, S. D. XIII 227. *Leveș de găină.* STAN, M. 256. *Leveșa cu tăiței.* PRIBEAGUL, PR. 76.

2°. Oțet scos din borhotul rămas dela țuică (Oltenia). GRIGORIU-RIGO, MED. I 7.

3°. *Liveș* = suc de mere pisate și stoarse, care dă o băutură răcoritoare, un fel de c i d r u (Bran). Com. S. PUȘCARIU.

[Și: **líveș** s. a. (Oltenia, ad 2°); — **lébeș** s. a. H. XVIII 26; — **léveșă** s. f. DR. VI 245; — **lébișă** s. f.; — **lívej** s. (SCRIBAN, D.) **livéj** s. a. (Ad 2°) Zeama de prune ce rămâne în cazanul în care se fierbe țuica; se întrebuințează în loc de oțet tare (H. IX 86, cf. 7), se dă la porci s. la oi s. se mănâncă (com. IZVERNICEANU); cf. c h i s e l i ț ă. *Cei mai mulți meșteșugesc băutura., unii cu bragă, alții cu bere, alții cu șerbet, alții cu livejĭ, alții cu mied.* ANTIM, P. 145.] *Strugurele... zise:... pre frate-meu oțăt și pe nepotumeu livej.* (1821-1827) ION CR. IV 377. *Fucii cu livej pentru sălate.* AL. LUPULUI, P. G. 38. *Castraveciori în livej.* ib. 184. (Ad 3°) Un fel de băutură, c e a g ă r. H. IX 62.

— Din ung. **leves** „supă". Cf. a l e v e ș.

LEVICÉR s. a. = **lăicer.** PAMFILE, I. C. 406, 409, 304, H. I 171, X 326, XII 195. [Şi: **leicér** s. a. H. X 327, PAMFILE-LUPESCU, CR. 7, cu rostire regională: *leghicer.* I. IONESCU, D. 382, 499, H. X 326.]

LEVINCIÓR s. m. şi adj. m.
LEVÍNT s. m. şi adj. m.
LEVINŢÉL s. m.
} v. **levent.**

LEVORVÉR s. a. v. **revolver.**

LEVÍTĂ † s. f. (Bis.) v. **levitic.**

LEVÍTIC s. m. sing. (Bis.) *Lévitique.* — A treia carte din Pentateuc, conţinând legile referitoare la cultul religios al preoţilor din tribul lui Levi („leviţii"). [Şi: (slav. bis. *levitină*, grec. λευΐτης) **levită** † s. f. *Varvarii toate cărţile lui Moisi priimiră: bitiia, ishod, levita, cisla, vtorozacon.* CORESI, EV. 155/29. (Prin Transilv., după germ. *die Leviten lesen*) *A-i citi cuiva levitele:* a-l mustra, a-i ţinea predici.]
— Din slav. bis. **levitikŭ** (grec. λευϊτικόν).

LÉXIC s. a. şi adj. *Lexique.*
1°. S. a. Totalitatea cuvintelor dintr'o limbă *(lexicul limbii greceşti),* vocabular; p. restr. totalitatea cuvintelor caracteristice unei epoci, unei regiuni s. unui autor *(lexicul Psaltirii scheiane, lexicul din opera lui Creangă);* totalitatea terminilor tehnici din limbajul unei categorii sociale *(lexicul militarilor).*
2°. (Neobişnuit) Adj. Lexical. *O expresiune lexică a rebusului eraldic.* HASDEU, I. C. 149.
[Ortografiat, mai de mult, şi *lecsic, lessic.* | Adjectiv: **lexicál, -ă** (plur. *-cali, -calc*) = privitor la lexic, aparţinând lexicului; p. ext. privitor la cuvinte s. (impropriu) la înţelesul lor. *În grămada de cuvinte a d-lui P. Ghica se poate găsi vreo deosebire lexicală* [= de înţeles] *între fiecare cuvânt şi celelalte puse lângă dânsul.* MAIORESCU, C. II 80. *Împrumuturi lexicale.* id. ib. III 241. *Tezaurul lexical* (= de cuvinte) *al unei limbi.*].
— *N.* după fr. (din gr. λεξικόν).

LEXICÁL, -Ă adj. v. **lexic.**

LEXICOGRÁF s. m. *Lexicographe.* — Autor de dicţionare; învăţat care studiază în mod critic dicţionarele şi tehnica lor. *Nu este în dreptul lexicografilor de a modifica... o limbă.* ODOBESCU, II 330.
— *N.* după fr. (gr. λεξικογράφος).

LEXICOGRÁFIC, -Ă adj.
LEXICOGRAFICÉSC, -EÁSCĂ † adj.
LEXICOGRAFICÉŞTE adv.
} v. **lexicografie.**

LEXICOGRAFÍE s. f. *Lexicographie.* — Prezentarea metodică a cuvintelor înregistrate în dicţionare; p. ext. studiul critic asupra dicţionarelor existente şi asupra tehnicei lor. [Adjective: (fr. *lexicographique)* **lexicográfic, -ă** = privitor la lexicografie. DICŢ. *Sistema adoptată de membrii actuali ai comisiunii lexicografice nu este cea mai apropiată de aceea care trebue să domine în opera definitivă* (= Dicţionarul Academiei). ODOBESCU, II 322; — (învechit) **lexicograficésc, -eáscă** = lexicografic. POLIZU. | Adverb: **lexicograficéşte** = din punct de vedere lexicografic. POLIZU.].
— *N.* după fr. (gr. λεξικόν „lexicon" şi γράφω „scriu").

LEXICOLÓG s. m. v. **lexicologie.**

LEXICOLÓGIC, -Ă adj. v. **lexicologie.**

LEXICOLOGÍE s. f. *Lexicologie.* — Capitol al gramaticii în care se studiază cuvintele unei limbi (din punctul de vedere al formei, înţelesului, evoluţiei, răspândirii geografice, circulaţiei, frazeologiei, etc.). [Familia: **lexicológ** s. m. = învăţat care se ocupă cu lexicologia; — **lexicológic, -ă** = privitor la lexicologie.]
— *N.* după fr. (grec. λέξις „cuvânt" şi λόγος „ştiinţă").

LEXICÓN s. a. *Lexique, dictionnaire.* — (Aproape învechit) Dicţionar. *Carte... cu lexicóne de-agiuns tălmăcită.* DOSOFTEIU, V. S. 6 pr./6. *Lix*[ic]*on aice scriem ierbile, sloveneaşte otveatom.* (ca 1705) GCR. I 355. *Lexicoanele etymologhiceşti.* CANTEMIR, IST. 61. *Lesicon Romanescu-latinescu--ungurescu-nemţescu... Lexicon Valachico-latino-hungarico-germanicum...* Budae 1825. LB. *Alte naţii au lexicoane ca arhive a limbelor, nouă, Românilor, ne trebue lecsicon, ca să putem înţelege ce se tipăreşte în româneşte.* RUSSO, S. 41 *Lexiconul latinesc.* MAIORESCU, CR. I 245. (După germ. *Konversationslexikon)* † *Lexicon de conversaţiune* = enciclopedie. || (Impropriu) Lexic. *Daţi-mi voie a nu califica procedarea întrebuinţată... Lexiconul parlamentar nu ne dă termeni suficienţi pentru această calificare.* MAIORESCU, D. I 121. [Plur. *-coáne,* † *-cóne.* | Ortografiat mai de mult şi *lecsicon, lesicon.*]
— *N.* după grec. λεξικόν, idem, lat. **lexicon.**

LÉXIS † s. a. *Mot.* — (Grecism în şcoalele sec. XVIII-XIX) Cuvânt, slovă. *Tălmăcind cuvintele, nu din lecsis în lecsis, după vechiul obiceiu, ce după noimă* (= înţeles)... URICARIUL, III 18/3, Cf. literă, literal.
— *N.* din gr. λέξις, idem.

LEZ- v. leza.

LEZÁ vb. I[a]. *Léser.* — (Med.) A vătăma, a răni; (Jur.) a păgubi pe cineva, a aduce un prejudiciu s. daună cuiva. [Adjectiv: (fr. *lésé)* **lezát, -ă** adj. = (Jur.) jignit, ofensat; păgubit; nedreptăţit. *Injuria, calomnia şi defăimarea nu pot fi urmărite decât dacă cel lezat şi-a exprimat această dorinţă.* COD. PEN. II 48,[a]. *Societatea compozitorilor români se simte lezată în drepturile ei.* UNIVERSUL. | Abstracte: **lezáre** s. f.; — (fr. *lésion,* lat. *laesio, -onem)* **leziúne** s. f. = (Med.) vătămare (mai profundă sau numai superficială) a unui organ s. a unui ţesut; (Jur.) daună, păgubire, prejudiţiu, vătămare a intereselor. *N'am vr'o leziune pe faţă?* CONTEMPORANUL, VI 487. *Minorele nu poate ataca angajamentul său pentru causă de necapacitate decât în caz de leziune.* HAMANGIU, C. C. 224. | Compus: (fr. *lèse-majesté, lèse-nation)* **Lez-maiestate (-naţiune)** = ofensă adusă de cineva suveranului ţării (s. naţiunii). *În loc să capete în patria sa... o boierie mare,... el fu condamnat la moarte pentru les-maiestate.* IORGA, L. I 507.].

LEZIÉŞ s. m.
LÉZIN s. m.
} v. **leghin.**

LEZIÚNE s. f. v. **leza.**

LÉZNE adv. v. **lesne.**

LI pron. v. **el.**

LIÁNĂ s. f. (Bot.) *Liane.* — Numele generic al plantelor cătărătoare, în deosebi al cătărătoarelor

lemnoase, caracteristice pentru flora pădurilor tropice în care ramificaţiile lor leagă copac de copac, formând o reţea de nepătruns. *Căci* [amorul] *le-a cuprins Asemenea lianelor din apă.* EMINESCU, P. 77, cf. 169, 251. *Şerpi groşi cât braţul, pasărea muscă, o maimuţă balansându-se în leagănul de liane.* C. PETRESCU, R. DR., 214. [Pronunţ. *li-a-*]

— *N.* după fr. (germ. **Liane**).

LIÁNDRU s. m. (Bot.) v. **leandru.**

LIAP(A) ! interj. v. **leap.**

LÍBA interj. Interjection avec laquelle on appelle les oies. — (Repetat, subt forma **liba-liba sau libă-libă**) Strigăt cu care se chiamă gâştele (prin Ardeal şi Bucov.). VAIDA, POMPILIU, BIH., MARIAN, O. II 375. | (În ghicitori, nerepetat, cu funcţiune substantivală) Gâscă. *Strigă liba dela gard.* GOROVEI, C. 315, cf. DR. VIII 209. [Şi: **libă-libă-libâ-li!** (cu *i* prelungit). ŞEZ. III 189 (Munţii Sucevii).]

— Din ung. **liba** „gâscă".

LÍBĂ interj., s. f. v. **liba.**

LIBADEÁ s. f. (Îmbrăc.) 1. *Robe.* 2. *Vêtement de dessus.* — (Turcism în Ţara veche, ieşit din uz).

1°. † Anteriu (I). *Şi şi-au făcut singur Măria Sa un rând de straie de postav, libadè şi giubè.* LET. III 262. *Anteriu în sfoară, ce se zice libadea.* DOC. (1787), ap. ŞIO. *Dela zaveră ei lepădase lebadeaua şi tombatera şi se îmbrăcase nemţeşte.* GHICA, S. 258.

2°. Haină scurtă („bărbătească, până la genunchi, de dimie albă", H. V 390), purtată deasupra celeilalte îmbrăcăminte, cf. giubea, anteriu (III), zeche, zăbun. *O libadea de atlaz de vară* (Izvod de zestre 1801). CONV. LIT., IX, 277. *Banul îmbrăcat în anteriu de sevaiu subţire, cu o libadea de pichet alb pe deasupra.* FILIMON, C. II, 322.

[Şi: **lebadeă** s. f.]

Din turc. **libadé (lebedé)** „manta de lână, vestă scurtă şi vătuită".

LIBÁN s. m. Nom de chien de chasse. — Nume de câne de vânat. H. IV 10.

LIBÁRCĂ s. f. (Entom.) *Blatte, cancrelat.* — Nume comun dat şvabilor şi corhanilor (care trăiesc de obiceiu împreună), desemnând câteodată numai pe unii sau pe alţii. Cf. MARIAN, INS. 491, cf. 410, 489-490, H. V 71, 367, XI 246, XIV 65. *Ion Ozun îşi înfăţişă universul ca o armată invizibilă de şvabi, libărci şi gândaci de pivniţă.* C. PETRESCU, C. V. 46. *Voeşte să stârpească păduchii de lemn, libăreile (= şvabii, gândacii negri de bucătărie) şi toate jigăniile din casă.* GRIGORIU-RIGO, M. II 17. || Specii: **libarcă neagră** = şvab. MARIAN, INS. 491; **libarcă galbenă** = corhan. ib. 490. || Fig. Femeie care vorbeşte multe şi fără rost: *Taci, tu, libarcă!* (Cacova, Aiud) VICIU, GL. [Plur. *-bărci* şi *-barce.* MARIAN, INS. 489].

— **Din bulg. hlĕbarka,** idem. (dela *hlĕb* „pâne"). A. SCRIBAN.

LIBĂRÚŞ s. a. 1°. *Carnet.* 2°. *Citation* (au tribunal). — (Ungurism rar şi învechit în Transilv.).

1°. Caiet, cărticică în care se înseamnă socoteli, dări. (REV. CRIT. III 159), condică, livret, libel.

2°. Citaţie la judecătorie. PAŞCA, GL.

[Şi: **librúş** s. a. = carte de dări. VAIDA.]

— Termen primit din cancelariile ungureşti (la origine: lat. *liber* „carte", cf. lat. *libellus actionalis).*

LIBÁŢIE s. f. v. **libaţiune.**

LIBAŢIÚNE s. f. *Libation.* — Închinare făcută zeilor înainte de a se bea o băutură (mai ales vin, dar şi lapte, etc.), vărsându-se cei dintâi stropi ca jertfă adusă lor. *Să facem trei libaţii în modul cel antic.* ALECSANDRI, ap. DDRF. | P. ext. Închinare, la un pahar de vin. *Doi prieteni întâlnindu-se... de intră în vro cârciumă, nu numai închin paharele..., dară fac o adevărată libaţie morţii: „Să ne întâlnim pe ceea lume, măi frate".* RUSSO, S. 25. || Fig. Băutură, chef; p. ext. manifestare de bucurie în aşteptarea unor apropiate realizări dorite. *E deplasată, deci, veselia gazetelor în chestiune... Cât priveşte presa izrailteană dela Bucureşti, libaţiunile ei sunt... absolut programatice şi explicabile.* GOGA, Ţ. N. VI 881, cf. 1170. [Şi: **libáţie** s. f.]

— *N.* după fr. (lat. **libatio, -onem**).

LIBĂZNÍ vb. IV^a. *Blâmer, gronder.* — A mustra, a ruşina, a sfădi pe cineva (Zagra, jud. Năsăud). Com. I. CORBU, — Cf. blăzni, săblăzni.

LIBÉL s. a. *Livret (de caisse d'épargne).* — (Latinism în Transilv.) Livret (de bancă). *Libel de depunere.* PANŢU, PR. 62.

— *N.* din lat. **libellus, -um** „cărticică".

LIBELÁ vb. I^a. *Libeller.* — (Franţuzism neobişnuit) A redacta (într'o formă concisă şi clară). *Spre a face ca titiul să corespundă cu conţinutul cărţii, l-am libelat într'astfel...* ODOBESCU, III, 634.

— *N.* din fr.

LIBELÚLĂ s. f. (Entom.) *Libellule.* — Insectă ortopteră *(Libellula)* cu corpul lung şi svelt, cu ochi mari şi cu aripi străvezii, făcând parte dintr'o familie cu numeroase specii, calul-dracului (H. XII 27), calul-popii, cal-turtit, călugăriţă, cobiliţă. *Libelule de un violet metalic, sprintene ca nişte baletiste.* BOTEZ, B. 62. *Doi îngeraşi ca două libelule.* I. TEODOREANU, M. 32.

— *N.* din fr.

LÍBER, -Ă adj., adv. *Libre. Librement.* — (Neologismul acesta a pătruns repede, încă dela începutul secolului trecut, din limba cărturarilor în limba comună, înlocuind vechile expresii slobod şi volnic. Toate accepţiunile lui semantice le are şi prototipul lui francez, iar idiotismele şi compusele din care face parte sunt de asemenea împrumutate sau cel puţin decalcate din limba franceză).

I. (Privitor la om, la funcţiunile lui, la raporturile dintre oameni şi la înfăptuirile lor).

1°. (În mod absolut) Fără nicio constrângere; care poate să facă ce vrea sau să nu facă ceea ce nu vrea. *„O! ce liberă şi uşoară mă simt", zise ea* (desprinsă de umbra ei)... *„Nici o durere, nici o patimă în piept..."* EMINESCU, N. 64.

2°. Nesupus unor restricţiuni sau rigori venite dinafară. *Dar pentrucă este o Providinţă..., prin aceea nu urmează că omul este un instrument orb al fatalităţii, prin aceea nu se stinge libera lui voinţă. Dumnezeu... a înzestrat pe om... cu voinţă, lăsându-l liber în alegerea sa.* BĂLCESCU, M. V. 4.

3°. Fără de obligaţiuni sau legături faţă de

alţii, neangajat, slobod. *Liber, birjar?... Hei, birjar! Liber?* I. TEODOREANU, M. II 182. | Spec. Nelogodit, necăsătorit, nelegat (prin dragoste). *Angelica, a cărei inimă era liberă, primi bucuroasă, cu singura condiţiune de a nu se despărţi de bunica sa.* C. NEGRUZZI, I 109. | (Urmat de prep. de, de o propoziţie începătoare cu să s. de inf.) Având libertatea să...; fără de... *Liber de griji.* IORGA, L. I 145. *Eşti liber să vii sau să stai acasă.* | P. ext. De care se poate dispune. *Scaun liber, bancă liberă, loc liber* = neocupat; *locuinţă liberă* = neînchiriată; *foaie liberă* = goală, albă, nescrisă. # **A fi s. avea liber:** a fi scutit pentru un timp oarecare de obligaţiunile pe care le ai în chip obişnuit, mai ales de obligaţiunile impuse de o instituţiune căreia îi aparţii (ca elev, funcţionar, lucrător, etc.), a putea dispune de timpul său. *Joia după amiază avem liber.* C. PETRESCU, C. V. 97. *Sunt liber între 12 şi 1.* **A vorbi liber:** mărturisind gândul întreg, fără de reticenţe, neîmpiedecat de niciun convenţionalism, de nicio obligaţie şi de nicio consideraţiune specială, franc, verde, pe şleau; spec. fără de a evita expresii pe care bunăcuviinţa nu le îngădue, familiar, fără de perdea. *Şi dacă pe tonul glumei Liber îmi e să vorbesc...* ALEXANDRESCU, M. 226.

4°. *Versuri libere:* nesupuse rigorii s. simetriei metrice, de diferite măsuri (deşi fac parte din aceeaşi poezie), fără de formă fixă, cf. versuri albe. *Traducere liberă* (în opoziţie cu „servilă"): care nu reproduce textul original din cuvânt în cuvânt.

5. (Subt raportul drepturilor publice; mai ales despre oameni, în opoziţie cu rob, şerb, vecin, iobag, rumân sau cu prizonier) Bucurându-se de independenţă individuală şi cetăţenească. *Substituind robi la oamenii cei liberi...* BĂLCESCU, M. V. 6. *343 erau iobagi, 238 jeleri, 206 supuşi, 2 liberi şi 1 Ţigan.* CC., II-III, 454. | Fig. *Aş vrea... Să respir un aer mai liber* (= să trăiesc într'o atmosferă politică de mai multă libertate), *mai curat.* ALEXANDRESCU, M. 7. || Spec. *Alegeri libere:* care exprimă voinţa reală a alegătorilor, fără nicio constrângere, ameninţare, etc. *Să lase prima direcţiune a viitorului României independente însuşi poporului român, care să se exprime prin libere alegeri.* MAIORESCU, D. II 220. *Oraş liber* = mică republică municipală, care nu depinde de şeful Statului. *Oraşul liber Danzig. Comerţ liber* = neîngrădit de măsuri prohibitive. *Presă liberă* = nesupusă censurii.

6°. (Despre state şi naţiuni) Nesupus, neatârnat, neînchinat, independent, cf. suveran; autonom. *Naţie scitică, liberă şi viteză.* C. NEGRUZZI, I 200.

II. (Despre fiinţe şi lucruri, în raport cu natura).

1°. Din natură şi nesupus niciunei îngrădiri. *Aerul liber şi curat al plaiurilor alpestre.* ODOBESCU, III 81. # **La s. în aer liber** = (cf. germ. *unter freiem Himmel*), **subt cerul liber** = la loc deschis, afară (nu într'o încăpere închisă). *Pentru dânsul nu se socot flori acele ce cresc şi trăiesc în aerul liber, ci numai acele ce stau închise în dosul geamurilor...* C. NEGRUZZI, I 98. *Respectivii vameşi... făceau ca mărfurile contestate să rămâie sub cerul liber, supuse stricăciunilor sau furtului.* BOGDAN, C. M. 165.

2°. (Despre animale) Ducând o vieaţă naturală, nedomesticit şi nesupus vreunui regim impus de om. *La pasărea liberă Nu-i faci colivie.* ZANNE, P. I 581.

3°. Fără de obstacole, nestânjenit, neîmpiedecat; sigur. *Drum liber, vedere liberă,* etc. | Spec. *Intrare liberă* (la un spectacol) = fără plată.

[Negativ: **neliber, -ă** adj. *Să te simţi neliber, mic, Să vezi marile aspiraţii că-s reduse la nimic.* EMINESCU, P. 91. *Măsurile luate de Racoviţă pentru a ajuta ieşirea vecinilor din condiţia lor neliberă.* IORGA, L. I 266. || În compoziţii: **liber-arbitr(i)u** v. arbitriu; — (fr. *libre-penseur)* **libercugetătór** = care declară că nu are nicio religiune; — (fr. *libre-pratique)* **liberă-práctică** s. f. = exercitare a unei profesiuni pe cont propriu, fără de încadrare într'un serviciu public, în disciplina şi ierarhia lui. *O facultate de ştiinţe să apreţieze dreptul de liberă practică!* MAIORESCU, D. I 306; — (fr. *libre-échange)* **liber-schímb** s. a. = schimb de mărfuri lăsat în voia negustorilor şi nesupus nici unei îngrădiri din partea statului prin interdicţiuni sau impozite (în deosebi taxe vamale) speciale; (cu derivatele) **liber-schimbísm** s. a. = sistem sau regim de liber-schimb. *Dela liber-schimbism aceste ţări se văd silite să treacă la protecţionism.* GOLOGAN, C. R. 87;— (fr. *libre-échangiste)* **liber-schimbíst, -ă** adj., subst. = partizan al liber-schimbului. *România a fost până la 1886 liber-schimbistă.* ŞĂINEANU, D. U.]

— *N.* după fr. (lat. **liber, -a, -um**). Cf. libera, libertate, liberal, elibera.

LIBERÁ vb. I[a]. I. *Libérer.* II. *Délivrer* une quittance, un titre, document, etc.

I. A scoate de subt regimul unei obligaţii, dependenţe sau constrângeri, a slobozi, (†) a volnici.

1°. A da drumul unui prizonier s. rob, a-i reda libertatea. *Să se libereze toţi Românii: bărbaţi, femei şi copii, cari s'a[u] robit din ţară şi se află în mâinile Turcilor.* URICARIUL, I 184. *Aceştia-l duseră poclon Nemţilor la Târgovişte, de unde Pivoda, care prinsese pe Mavrocordat, îl liberează.* IORGA, L. I 153, cf. ŞEZ. I 6.

2°. A scăpa o ţară de robie, de cotropirea duşmanilor, a-i reda suveranitatea. *„Din a noastră dulce ţară, Duşmanul străin să piară!"..., „Jurăm, Francia s'o liberăm!"* ALECSANDRI, P. II 84.

3°. Spec. (Trans.) A concedia din serviciul militar, a trimite la urmă s. la vatră, a elibera; (Refl.) a ieşi din armată. CIAUŞANU, V. *Rezerviştii ce se liberaseră în toamna aceea...* SANDU-ALDEA, D. N. 197.

II. (Impropriu) A elibera, a emite. ŞĂINEANU, D. U. *Agenţii care primesc depozitele sunt datori a libera pentru fiecare depunere o recipisă din registrul cu matcă.* PANŢU, PR. 69.

[Regional şi: *libără* vb. I[a]. CIAUŞANU, V. || Abstract: **liberáre** s. f. *Liberarea şi fericirea ţării noastre.* URICARIUL, I, 177. *Liberarea condiţionată este punerea în libertate anticipată a condamnatului...* COD. PEN. II 13 a. *Când eram la recrutare, Eram tânăr ca o floare, Iară acum la libirare, Sunt moşneag cu barba mare.* MAT. FOLC. 1338. | Adjective: **liberát** (cu negativul: **neliberat** POLIZU), **-ă** adj. *Niculae..., era militar. Acum e liberat.* VISSARION, FL. 215;— (fr. *libérateur*, lat. *liberator, -orem)* **liberatór, -oáre** adj., subst. = (cel) care liberează. *Ruşii... se înfăţişează ca nişte liberatori, în stare... să desăvârşească... acea restauraţie imperială ortodoxă.* IORGA, L. II 7. *Franţa.., ţara marei revoluţiuni liberatoare.* KIRIŢESCU, R. 81;— **liberatóriu, -ie** adj. = care descarcă de o obligaţiune. *Abonaţii sunt rugaţi... — aceste chitanţe* [eliberate de persoane neautorizate] *neputând avea valoare liberatorie — să ceară încasatorilor... carnetul de identitate.* UNIVERSUL, LI, 5, col. 7-8.]

— *N.* după fr. (lat. **libero, -are**).

LIBERÁL, -Ă adj., subst. 1°-2°. *Libéral.* 3°. *Radical.*

1°. Adj. Mărinimos, generos, darnic. *Nu poţi*

face altfel decât a aştepta... ca... un alt minister să se arate mai liberal pentru o publicaţiune ştiinţifică... ODOBESCU, III 634. || P. ext. Îngăduitor cu părerea altora, gata la concesiuni, conciliant. *Cel mai liberal dintre potentaţi.* GHICA, S. 67. | Spec. Care nu ţine, în atitudinea sa, eu orice preţ, la observarea riguroasă a formelor şi regulilor consacrate şi tradiţionale. *Ce liberal e Beethoven în orchestraţie!* MAIORESCU, CR. II 390. | *Arte liberale,* cf. artă.

2°. Adj. (Subt raport politic, în opoziţie cu „reacţionar") Prieten, apărător şi susţinător al libertăţilor cetăţeneşti şi individuale şi potrivnic privilegiilor sociale. *Am fost totdeauna un om liberariu* (sic!), *...Mi-am bătut joc totdeauna de arhontologhie.* ALECSANDRI, T. 1231. *Boierii moldoveni liberali, ca reposatul Costachi Hurmuzachi, Kogălniceanu şi alţii.* CREANGĂ, A. 161. *O constituţiune nedreaptă şi parţială, liberală însă pentru Unguri.* EMINESCU, S. P. 46. || Spec. adj. şi subst. (la noi adesea în opoziţie cu „conservator") Făcând parte din partidul românesc numit „naţional-liberal", poreclit şi roşu. *Partidul liberal s'a afirmat...* MAIORESCU, D. III 278. *Au de patrie, virtute nu vorbeşte liberalul...?* EMINESCU, P. 246. *Se va înscrie într'un partid (la liberali negreşit...)* REBREANU, I. 15.

3°. (Impropriu) Radical. *Învăţaţii... îi împărţim în trei clase. Liberalii zic... că trebui a goni toate zicerile slavoane şi ungro-turco-grece... Moderaţii... Conservatorii.* C. NEGRUZZI, I 268.

[Negativ: **neliberal, -ă.** DICŢ. | Plur. *-rali, -rale.*]

— *N.* după fr. (lat. **liberalis, -e**). Cf. liberalism, libertate.

LIBERALÍSM s. a. *Libéralisme.* — Concepţie, atitudine, doctrină politică liberală. *Se întreprinsese publicarea unei foi literare..., dar vântul pe atunci nu sufla la liberalismu; ideile noastre nu erau gustate de un guvern care... suprimă foaea.* C. NEGRUZZI, I 334. *Este o eroare şi o falsă interpretare a liberalismului, ca funcţionarul în funcţie să-şi răspândească nişte idei... răsturnătoare pentru această ordine constitutivă a statului.* MAIORESCU, D. IV 549.

— *N.* după fr.

LIBERALITÁTE s. f. *Libéralité.* — Dărnicie (STAMATI, ARISTIA, PL.), generozitate. *Liberalitatea guvernului venea să complinească această dificultate materială.* ODOBESCU, III 639. [Fanarioţii] *n'avură nici averea..., nici mărinimia şi liberalitatea marelui Domn român.* IORGA, L. I 52. | (Concretizat; numai la plur.) Daruri făcute din pornire generoasă. *Liberalităţile... nu pot trece peste jumătatea bunurilor dispunătorului, dacă la moarte-i lasă un copil legitim.* HAMANGIU, C. C. 198.

— *N.* după fr.

LIBERATÓRIU, -IE v. **libera.**

LIBERNIŢÍ vb. IV[a]. *Déranger.* — A deranja. FRÂNCU-CANDREA, M. 102. [Derivat: **liberniţit, -ă** adj. *Pălărie liberniţită* = deranjată. ib.]. — Cf. lăbărţa.

LIBÉRT s. m. *Affranchi.* — Fost sclav roman, eliberat din sclavie. *Mojicie de libert îngâmfat.* ALECSANDRI, ap. ŞĂINEANU, D. U.

— *N.* din lat. **libertus, -a.** Cf. libertin, libertate şi ierta.

LIBERTÁTE s. f. *Liberté.* — (Neologism care a înlocuit pe slobozenie, slobozie şi volnicie).

1°. Dreptul, facultatea s. puterea de a face s. a nu face ceva (STAMATI), posibilitatea de a lucra în voie, după bunul plac, neîmpiedecat de nimeni, slobozenie (VALIAN). *Aproape toţi... s'au rostit pentru o neutralitate..., păstrându-ne complecta libertate de acţiune.* KIRIŢESCU, R. 73. *O mare bucurie cuprinse pe toţi locuitorii Moldovei când căpătară libertatea acordată de a se ridica steagul ţării alături cu acela al altor mari puteri.* BOGDAN, C. M. 118. | Spec. *Libertatea conştiinţei* (s. *de conştiinţă*) = dreptul cuiva de a-şi alege şi a practica religiunea care-i convine. *Libertatea cultului* = dreptul, acordat de stat, de a practica orice cult religios. *Libertatea comerţului* = dreptul de a exercita orice comerţ. *Libertatea gândirii* = dreptul de a spune s. scrie tot ce gândeşti. *Libertatea individuală* = dreptul de a nu putea fi arestat şi deţinut decât în virtutea unui mandat judecătoresc. *Libertatea întrunirilor* = dreptul de a se aduna fără de a cere voie dela nimeni. *Libertatea învăţământului* = dreptul oricui de a-şi alege şcoala care-i place, de a deschide şi organiza şcoale particulare s. (la universitate) de a-şi alege cursurile şi de a le face fără controlul nimănui. *Libertatea presei* (s. *tiparului*) = dreptul de a publica fără cenzură. *Îi arde lui de libertăţile constituţionale* (= acordate de constituţie)? C. PETRESCU, Î. II 139.

2°. (În opoziţie cu „constrângere" s. „obligaţie") Neatârnare de voinţa altuia (COSTINESCU), voie, liber-arbitriu. # (După fr. *en liberté* şi *prendre la liberté,* germ. *in Freiheit* şi *sich die Freiheit nehmen*) **în libertate** loc. adv. = în voie, după bunul plac; **a-şi lua libertatea să...** = a-şi permite. *El îşi închise ochii ca să viseze în libertate.* EMINESCU, N. 46. *Mi-am luat libertatea să vă scriu.*

3°. (În opoziţie cu „captivitate") Starea unei fiinţe libere. *A pune în libertate* = a da drumul (din temniţă, din colivie, etc.). (Jur.) *Libertate provizorie* = situaţia celui ce n'a fost încă închis.

4°. (În opoziţie cu „robie", „sclavie" sau „dependenţă") Starea unei persoane de a se bucura de toate drepturile cetăţeneşti şi politice, a unui popor de a dispune de ei în deplina neatârnare, (cf. independenţă), a unei provincii s. a unui oraş de a se cârmui în mod autonom, cf. autonomie. *Anul 1848, atât de priincios libertăţii popoarelor, a fost funest pentru litere.* C. NEGRUZZI, I 335. *Munţii noştri au fost adesea scump azil de libertate.* ALEXANDRESCU, M. 21. *Oraşele ce-şi dobândiseră... libertatea lor..., se ocârmuiau de o magistratură aleasă în fiecare an.* BĂLCESCU, M. V. 10. *Câmpia Libertăţii* (dela Blaj), unde la 3/15 Mai 1848 s'au adunat Românii revoluţionari din Transilvania. || (Impropriu, pop.) Revoluţia dela 1848. *La patruzeşopt când a fost libertatea...* (Maltezi, în Ialomiţa). GRAIUL I 201, cf. (Teleorman) 142.

[Plur. *-tăţi.* | Şi: (forme regionale şi inculte) *libărtáte* s. f., *libărtáţie* s. f., GRAIUL II 205; † **libertúşcă** s. f. ALECSANDRI, în GHICA, S. 82.]

— *N.* după fr. (lat. **libertas, -atem**).

LIBERTÍN, -Ă adj., subst. *Libertin.* — Nesupus niciunei discipline, îndeosebi subt raportul conduitei morale, desfrânat, cf. craiu. [Abstract: (fr. *libertinage*) **libertináj (libertinágiu)** s. a. = conduită, purtare de libertin, desfrâu, desfrânare; crailâc. *Cum se împacă acest Conachi... cu acea quintesenţă a libertinagiului vulgar?* IORGA, L. II 503.]

— *N.* după fr. (lat. **libertinus, -a, -um**).

LIBERTINÁJ s. a. v. **libertin.**

LIBERTÚŞCĂ † s. f. v. **libertate.**

LIBICIOÁRĂ s. f. (Ornit.) v. **lebădă.**

LIBIDÉU s. a. v. **lepedeu.**

LIBIDINÓS, -OÁSĂ adj. *Libidineux.* — Stăpânit de pofta plăcerilor sensuale, cf. lasciv, rău de carne. *Adoptaseră datinile Turcilor şi vieaţa lor libidinoasă şi desfrânată până într'atâta, încât unul din ei se şi turcise chiar.* SBIERA, F. S. 57. *Unde alergi, păpuşico? spurcă puritatea clipei, cu zâmbet libidinos, un băieţandru fardat.* C. PETRESCU, C. V. 330. *O cucoană libidinoasă.* BOTEZ, B. 113.

— *N.* după fr. (lat. **libidinosus, -a, -um**).

LIBIDÍŢĂ s. f. (Ornit.) v. **lebădă.**

LIBÍRŢĂ s. f. *Jeune fille.* — Fată tânără (Bonţ. în Someş). PAŞCA, GL. — Cf. libovnic.

LIBÓNIC, -Ă adj. v. **libovnic.**

LÍBOŞTE s. f. v. **iboste.**

LÍBOV † s. m. sing. 1°. *Amour, affection.* 2°. *Passion.* 3°. *Gaîté, bonne humeur, gentillesse.* 4°. *Charme, attrait.* — (Vechiu; în unele regiuni s'a păstrat şi în graiul popular).

1°. Iubire, dragoste, afecţiune, prietenie; † iboste. *Şi puse spre mine reu în loc de bine şi uriciuri* (= uriciuni) *dereptu* (= pentru) *iubirea me (iubovulu* mieu HUR., iuboste mie COR., îndrăgirea mea DOS.). PSALT. 235/$_{26}$, cf. 235/$_{21}$, GCR. I 11*. *Că de trebuim unul alăltui şi cu alte treabe, cu nevoi strânge pre noi în liubovŭ.* CORESI, EV. 341/$_{22}$, cf. 342/$_{33,35}$, 396/$_{1}$, 469. *Liubovulŭ dela Dumnezeu iaste..., derep'ce că Dumnezeu iubovŭ iaste.* id. ib. 469/$_{8-10}$. *Scrie Domniia mea... multă sănătate cu libov trimăs dumilorvoastre* (a. 1629). IORGA, D. B. I 44. *Iară de se va cutremura pământul amiiazăze, între împăraţi va fi pace şi liubov.* PARACLIS (1639), 257. *Şiapte roade rodeaşte duhul svânt...: liubovul, bucuriia. pacea...* (Iaşi, a. 1644). BV. I 149/$_{20}$, cf. 122/$_{17}$, GCR. I 48/$_{28}$, 224, VARLAAM, C. 33, 205. *Având foarte întru Hristos libovŭ înde ei.* DOSOFTEIU, V. S. 11/$_{3}$. *Pentru libovul ce am avut către Dumnezeu au dat şi au miluit sfintele mănăstiri şi biserici* (a. 1692). URICARIUL, XXIII 187/$_{6}$. *Să iubim unul pre altul, că libovulŭ este tuturor bunetăţilor rădecină.* MAG. IST. IV 340/$_{4}$. *Iubiţi cu veşnic libov pe cel de sus.* I. VĂCĂRESCU, P. 368/$_{7}$. *Rea Silvia, vestala, pe Romulus l-a născut... Rod de libov fără lege* (tip. *lele).* V. POGOR, CONV. LIT. V 291. *Să trăiască nănaşu', Pentru dânsu-i libovu' ; Să trăiască nănaşa, Pentru dânsa-i dragostea.* RETEGANUL, TR. 178. (Uneori în legătură cu iubire şi iboste). *Mare liúbov şi iubire de oameni.* VARLAAM, C. 18/$_{2}$. *Dragostea înnoindu-şi, liubovul şi ibostele îşi adevereşte.* CANTEMIR, IST. 264. *Ascultând grăind pe Neron plin de liubov şi iubire...* KONAKI, P. 283. # **Pentru** (şi **pre**) **libovul cuiva** = de dragul cuiva, din considerare, grijă s. devotament pentru cineva. *Mărgând în Damasc pentru libovulŭ lui Hristos.* DOSOFTEIU, V. S. 44/$_{5}$. *Şi era într'o Miercuri în post, şi au mâncat toţi carne pentru libovul împăratului creştinesc.* LET. II 352. *Vă rog şi poftesc pre libovul dumneavoastră să nu ţineţi minte aceste cuvinte ale mele numai într'acest ceas.* (Bucureşti, 1746), ap. TDRG.

2°. Pasiune, înflăcărare, înfocare. *Liubovulŭ milei lui ce are către oameni.* VARLAAM, C. 11, cf. 18/$_{2}$. *Dragostea prea mare şi liubovul carile peste hotare treace, de prea mică pricină mari presupusuri îşi face, precum maicele către fiii săi aceavea dovadă sânt.* CANTEMIR, IST. 261, cf. 264. *Acei copaci... marturi... De desmierdări, de voroave, de libov şi de iubire.* KONAKI, P. 102, cf. 283. | Spec. Pornire firească, instinctivă. *Se naşte o al treile iubire, Ce este acea din sânge, de copii, de moştenire. Paseri, dobitoace, toate de acest libov pornite. Cătră zămisliri şi creşteri se văd din fire silite.* id. ib. 295.

3°. Atitudine s. purtare care place şi încântă, voie bună, jovialitate, afabilitate, amabilitate, gentileţă, curtoazie, prietesug. [Italienii] *de ospeaţe la casele lor, nemăreţi cu mare voia şi libov priimăscu.* LET. I 9/$_{18}$. *Petrecând toată domnia cu libov şi cu zeefeturi şi cu plimbări.* ib. III 174/$_{9}$. *Sultanul Mehmed îl primi cu libov.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 266/$_{3}$.

4°. Putere de a încânta, farmec, har. *Biruia pre alalţi nu numai cu postul şi priveghiarea şi rugile, ce şi cu de toată mintea cea de smerenie şi libovŭ.* DOSOFTEIU, V. S. 23. *Curata frumuseaţe cea feciorească iaste mai cu libov şi mai pornitoare spre dragoste decât cea dintâi frumuseaţe bărbătească* (a. 1773). GCR. II 91/$_{14}$. *Acel libov tainic şi foarte puternic asupra unei inimi care urmează glasului naturii, nu-i este cunoscut.* MARCOVICI, D. 161. *Doao merişoare la piept ard cu libov mare.* BARAC, A. 19. *Libov* = lipiciu (se găseşte întrebuinţat mai des în descântece). RĂDULESCU-CODIN.

[Şi **iúbov** † s. m. sing., **liúbov** † s. m. sing. | Verb: **liboví** vb. IV^{a} (învechit şi păstrat mai mult în poezia pop.) = a petrece cu chef (ŞEZ. I 107/$_{28}$) şi cu voie bună, a trăi din plin, a se bucura de plăcerile vieţii, a se veseli, a-şi petrece după plac (VICIU, S. GL., cf. ION CR. V 62), a face chef şi voie bună (dela care nu lipseşte mâncarea şi băutura VASILIU, C.), a se desfăta; a face dragoste, a se iubi cu cineva. (Intrans.) *Dragostele dintr'alt sat Ca pita de cumpărat :... O mănânci, Dar nu te saturi. Dragostea din satul tău E mai bună, fătul meu, Cât trăieşti Tot liboveşti... Tot lângă drăguţă eşti.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 80. [Lupul] *Cât trăieşte, Liboveşte, Câte un coteţ că izbeşte, Câte-o găscă jumuleşte.* MAT. FOLC. 76. *El, banii că-i numără, În sama mânisa-i da. Na, maică, şi liboveşti Şi-şi di mini gândeşti.* VASILIU, C. 65, cf. 32. *La masă de os de peşte, Bea Novac şi liboveşte, Numa Gruia-i supărat, Nebăut şi nemâncat.* ŞEZ. I 107/$_{28}$, cf. II 9/$_{33}$, III 156, VII 126, XIII 213, REV. CRIT. II 265, VASILIU, C. 79, 61. (Refl.) *Pe vremea aceasta se libovea şi craiul Ladislav IV cu Românele din Ţara Ungurească.* ŞINCAI, HR. I 284/$_{36}$. *Vedem că binevoiţi Şi cu toţi vă liboviţi* [stânc. la masă]. MARIAN, NU. 543. *Merg fetelc'n şezătoare. Toate beu, se libovesc, Numai fiica gazdei Nici nu bea, nici nu mănâncă.* ŞEZ. I 8/$_{27}$. *Căţelul s'a libovit singur în casă* (mâncând). PRECUP, P. 49; — (cu adjectivul) **libovit, -ă** = cu voie bună, bine dispus, vesel. *Ce folos de tine, dragă, Că eşti albă şi spălată Şi trăieşti tot supărată, Că io-s negru şi urît Şi trăiesc tot libovit !* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 375.]

— Din paleosl. **ljubovĭ** „iubire" (bulg. *libov, ljubov,* cf. rus. *ljubovatĭ-sja* „a se desfăta"). Cf. iboste, (l)ibovnic.

LIBOVÍ vb. IV^{a} v. **libov.**

LIBÓVNIC, -Ă † subst., adj. I 1°. *Ami(e) intime.* 2. *Amant(e).* II 1°. *Amateur de.* 2°. *Aimable.*

I. † Subst. 1°. Prieten(ă), amic(ă). *Când faci prânz sau cină, nu chema liubovnicii tăi, nici rudele tale, nici vecinii bogaţi..., ce... miseii, neputincioşii...* CORESI, EV. 419/$_{29}$, cf. 327/$_{17,30}$, 340/$_{33}$, 341/$_{31,32}$, 437/$_{9}$.

2°. Ibovnic(ă). *Învăţătul liubovnic.* BEL.DIMAN,

N. P. I 108. *A putut mântui de acea lovire pe liubovnica lui.* id. ib. 125, cf. 141. *Astor... libovnicul naiadei aceştiia.* id. ib. 82, cf. 73. *Pohta ce silnică a tinerilor libovnici au privit.* I. BELDIMAN în CAT. MAN. I 285.

II. Adj. 1°. (Construit cu prep. la) Iubitor, amator de... *Libovnic era la băuturi şi la alergături de cai.* LET. II 16/30, cf. I 9/26.

2°. Vrednic de iubit, amabil, prietenos. *Şi eră şi om libovnic, ospătător.* LET. II 426/6. *Sânt toţi ca unul, libovnici şi viteaji buni.* ALEXANDRIA, 73. *Era muiere de-ale noastre de Român, era cu tragere de inimă şi libovnică cu toată lumea.* CONV. LIT. XXXVI 547.

[Şi: † **liubóvnic, -ă** subst., (ad II 2°);— † **libónic,-ă** adj. (Substantivat) *Libonicii lumii* (Iaşi, a. 1768). BV. II 182.]

— Din paleosl. **ljubovnikŭ** „amic", şi (în funcţiunea de adjectiv) **ljubŭv-ĭnikŭ** „iubitor". Cf. ibovnic.

LÍBRĂ s. f. 1°. *Livre.* 2. Petite pièce de *monnaie* de 10-20 centimes (en argent). 3. *Femme débauchée.* 4. Nom de brebis.

1°. (Măsură de greutate) † Funt, litră. *Una libră are 137 1/2 drahme.* CUPARENCU, V. 48, cf. NISTOR, H. W. 153.

2°. (Numis.; Transilv., Ban.) Monetă mică de argint (Com. V. BUCUR) de 10 (DENSUSIANU, Ţ. H., POPOVICI, R. D. 160, com. A. COSMA din Timişoara) s. 20 de cruceri (GR. BĂN.), firfiric(ă), piţulă, puişor. *Fiecare aruncă în ciubăraş criţari sau libre de argint.* MARIAN, NU. 640. *Cere la capătul podului libra de zece creiţari, căreia îi zice vamă.* IORGA, N. R. A. I 252, 343.

3°. P. ext. (Transilv.) Femeie desfrânată (VAIDA), muiere obraznică, fără pic de omenie (BUGNARIU, NĂS.).

4°. (Ţara-Haţegului) Nume de oaie, „numa la bot laie, încolo albă". DENSUSIANU, Ţ. H. 82.

— *N.* din lat. **libra, -am** „funt", intrat în limbă prin administraţie s. prin mijlocire sârbească *(libra).*

LIBRÁR s. m. *Libraire.* — Negustor de cărţi. *Însărcină pre un librar dela Haga ca să tipărească „Descrierea istorică şi geografică a Moldovei".* C. NEGRUZZI. II 148/13, cf. URICARIUL, VII 225/13.

— *N.* după fr. (lat. **librarius,-um,** idem). Cf. librărie.

LIBRĂRÍE s. f. *Librairie.*

1°. Magazin, prăvălie în care se vând cărţi. STAMATI. *Traducerile ce se găsiră pe la librării şi aice şi peste Milcov.* C. NEGRUZZI, I 343. *Vitrina librăriei...* C. PETRESCU, C. V. 117.

2°. (Neobişnuit) Profesiunea de librar. NOM. PROF. 59. *Colegi în librărie.* ODOBESCU, III 12/9.

— *N.* după fr.

LIBRÉT s. a. (Muz.) *Livret* (d'opéra). — Textul pentru o operă, o operetă s. un oratoriu. *Libretul unei opere italiene.* MAIORESCU, CR. II 269.

[Familia: (franc. *librettiste*; ital. *librettista)* **libretíst** s. m. = autor de librete.)

— *N.* după fr. s. ital. **(libretto,** propriu „cărticică"). Cf. dubletul livret.

LIBRETÍST s. m. (Muz.) v. **libret.**

LIBRÚŞ s. a. v. **libăruş.**

LIBÚRŢ s. m. (Ornit.) v. **libuţ.**

LIBÚŢ s. m. (Ornit.) *Vanneau.* — (Ungurism în Transilv.). Nagâţ. LB., MARIAN, O. II 292, cf. RETEGANUL, P. V 65. [Şi: (Sălaj) **libúrţ** s. m. VAIDA, CABA, SĂL. 90.]

— Din ung. **libuc,** idem. LB.

LIC interj. Interjection marquant la surprise. — (Mai adesea repetat) Expresie care anunţă o apariţie fără de veste într'o mişcare repede şi fulgerătoare, o vedenie care se arată şi dispare dinaintea ochilor într'o licărire abia observată, o arătare care-ţi joacă, trecătoare, pe dinaintea ochilor; (p. ext.) sensaţii fulgerătoare, ca săgetarea unui junghiu. *Într'o noapte... pă drumul dă sub deal, pă la jumătate, lic, lic!... ca fulgeru' înaintea calului. Calu' s'a poticnit... Ei, ce-a fost acolo lucru curat?* SĂM. III 663. *Lic! lic! lic! Trece lelea pe colnic, În fustă albă şi'n cicic, Răsucind la borangic* (Scărişoara, în Romanaţi). Com. I. POPESCU. *Ochii lupului fac lic, lic* (jud. Olt). Com. D. POPOVICI. *Am un junghiu în coastă, face: lic! — câteodată, parcă mă înţeapă cu cuţitul.* IOVESCU, N. 45.

— Onomatopee. Cf. licări.

LIC † s. a. *Foule.* — Ceată, gloată, sobor. *Cu fără de număr gloate de săboară îngereşti, cu arhanghelii şi heruvimii şi cu năroduri neajunse, a celor licuri luminate.* CORESI, EV. 536/28.

— Din paleosl. **likŭ** „ceată".

LÍCĂ s. f. v. **lele.**

LICĂÍ vb. IV(a). 1°. *Laper.* 2°. *Manger avec gourmandise, fricoter.* (Refl.) *Se couper l'appétit* (avec des chatteries). 3°. *Lécher.*

1°. (Despre câni şi pisici) Trans. A mânca lingând s. a bea cu limba (LB.), a limpi, a limpăi. *Se zice însă despre... câne că roade şi licăe, asemenea şi mâţa.* H. XVII 238.

2°. Intrans. A mânca cu poftă mare; a gusta din toate cu lăcomie (DICŢ.), prelungind şi intensificând plăcerea de a mânca, a lifui. cf. LB., DICŢ.

3°. Refl. *A se licăi* = a gusta lucruri dulci şi a-şi strica pofta de mâncare (Braşov, com. PUŞCARIU).

[Şi: **licări** vb. IV^a = (despre copii) a linge farfuria, lingura, pe care se mai găsesc resturi de dulceaţă, prăjitură, etc. REV. CRIT. III 159. || Abstracte: **licăíre (licărire)** s. f. DICŢ.; — **licăitúră** s. f. (pronunţ. *-că-i-*; mai ales la plur.) *Licăituri* = dulciuri. ALEXI. | Adjective: **licăít, -ă.** *Mâncări licăite* = mâncări dulci, cu care nu te saturi şi-ţi strici numai pofta de mâncare (Braşov). Com. PUŞCARIU; — **licăitór (licărítór),-cáre** = care licăe; (substantivat) lingaret, lingău, pofticios, alegător (la mâncare). *Poţi să te saturi cu găocile, că aşa se pedepsesc licăitorii carii socotesc prea sus şi lapădă ce mănâncă alţii.* BARAC, T. 70. | Alt derivat: **licău** s. m. = lingău. POLIZU, PONTBRIANT.]

— Pare a fi onomatopee, imitând sgomotul produs de limpitul animalelor.

LICĂITÚRĂ s. f. v. **licăi.**

LÍCĂR s. a. (ş. d.) } v. **licări**[2].
LICĂREÁLĂ s. f. }

LICĂRÍ vb. IV(a) v. **licăi.**

LICĂRÍ vb. IV(a) intrans. I. 1°. *Entreluire, briller faiblement.* 2°. *Scintiller, miroiter.* 3°. *Commencer à luire.* 4°. *Sillonner l'eau* (en parlant des poissons). 5°. *Remuer.* 6°. *Battre* (en parlant du cœur).

1°. (Spre deosebire de „a luci" s. „a străluci") A fi de o vizibilitate redusă, din cauza micimii izvorului de lumină sau a duratei scurte a apariției; a răspândi o lumină slabă, de abia întrezărită sau cu sclipiri ușoare și intermitente; a apărea văzului într'o zare de lumină vagă și nelămurită. Cf. mîji, flăcăra, scânteia. *În a brazilor desime... Printre frunzele clătite, am zărit-o* [luna] *licurind.* ALEXANDRESCU, M. 19. *Pe limanul șăț al Smârdei, licura un foc de paie.* ODOBESCU, I 144/29. *O schinteie... abia licărea.* ISPIRESCU, L. 201/1, cf. 347/5. *În cenușă mai licureau câțiva cărbuni.* EMINESCU, N. 21, cf. 45. *Luna... și-a vărsat razele sale... un painjen... A țesut subțire pânza... Tremurând ea licărește... Încărcată de o bură, de un colb de pietre scumpe.* id. P. 184. *Licura'n candeli uleiul.* COȘBUC, Æ. 111/1. *Departe cele două faruri dela capetele digurilor licăresc.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *E noapte; la micuța casă Fereastra licăre'n lumină.* IOSIF, PAT. 54. *Văzu licurind o rază slabă în vatra focului.* RETEGANUL, P. I 11/30, cf. ȘEZ. VIII 69. *Prin negură licurind Vede o umbră de voinic.* PĂSCULESCU, L. P. 211. *O stea care lucește foarte frumos când omul se silește a lucra fapte bune, și care numai licărește când omul face rău.* ȘEZ. II 192.

2°. P. ext. (Despre metale, ochi, lichide) A sclipi, a luci. *Vezi izvoare sdruncinate peste pietre licurind.* EMINESCU, P. 194. *Aurul cu care erau polciți stâlpii și ciubucele de pe lângă streașină, licărea de-ți lua ochii.* ISPIRESCU, L. 37/33. # **A-i licări** (s. **sclipi**) **cuiva ochii după ceva** = a dori foarte mult. ZANNE, P. II 357.

3°. Fig. A se ivi de-abia, a-și face apariția într'un mod fugitiv și abia perceptibil. *Apar licărind vro câteva staturi exclusivamente române.* HASDEU, I. C. VII. *Sfințește soarele putința și începe să licurească fofenghcrul* (= luceafărul) *îndoielnic al fantasticelor plăsmuiri.* ODOBESCU, III 48/29, cf. II 244. | (Neobișnuit) Trans. (= factitiv) A face ca ceva să apară vag, nu prea lămurit, simțurilor noastre. *Visul îmi licărea viața de altă dată.* DELAVRANCEA, ap. TDRG.

4°. (Despre pești) A se mișca repede, a se ține prin apă (dispărând și apărând din nou vederii). REV. CRIT. III 159. [Plodurile de pește] *încep să licăre și să părăsească fundul după ceva hrană.* F. R. ATILA, P. 163.

5°. A se pune brusc, printr'o smucitură, în mișcare, a juca. *La cea mai mică mișcare de coadă a peștelui, ea* [pluta] *licăre, s'afundă.* ib. 40.

6°. (Despre inimă) A palpita, a bate repede, a svâcni. *Ălui copil începu să-i licăre inima'n piept de frică.* ION CR. II 229.

[Și: **licurá** vb. I(a), **licurí** vb. IV(a); — **alicărá** vb. I(a). (Ad 1°) *Vede-un foc alicărând.* ALEXICI, L. P. 40; — (fără sufix) **alicí** vb. IVa (s. v.), **halicí** (s. v.) | Abstracte: **licărire (licurire)** s. f., **licărít (licurít)** s. a., (rar) **licăritúră** s. f. (LM.) (Ad 1°) *Razele lunii se resfrângeau cu vii licuriri pe culmea nestatornică a valurilor.* ODOBESCU, I 142/2, cf. 60/4. *Licărirea cea de arme pe fugarii cai spăimântă.* OLLĂNESCU, H. O. 122. *Licurirea putregaiului.* SLAVICI, N. II 130. *În multe povești eroii pleacă după câte o zare ori o licărire de foc.* RĂDULESCU-CODIN, î. 42, cf. FUNDESCU, L. P. 83/10; (fig., ad 3°) *Istoria politică... abia aruncă asupra țărilor din josul Dunării niște slabe licuriri, adesea precurmate.* ODOBESCU, II 246/28. *Strofe ce dau impresia... unei fatale renunțări... la orice licărire de speranță.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG.; (ad 5°) *Aruncăm undițile și așteptăm nerăbdători licăririle de plută sau bâțâirile mlădiței.* F. R. ATILA, P. 72, cf. 78; — **licăreálă** s. f. *Licăreală de lumină.* MUSCEL, 38; — **licăríe** s. f. *A văzut o licărie* (= *puțină lumină*) *de foc.* RĂDULESCU-CODIN, î. 284; — **licăríș (licuríș)** s. a. *Marea încropită se îndoaie în cute de smarald... prelingând licărișul zarei, arcuit din lagunele Veneției până în livezile Iliriei.* DELAVRANCEA, S. 63; — (postverbale:) **lícăr (lícur)** s. a. = luciu, strălucire, sclipire. *Însuflețirea... scânteiase un licăr în ochii lui.* C. PETRESCU, C. V. 26. *Ochii îi scânteiau înviați ca două licăre sub spuză.* ib. 75. (Ad 3°) *Așa și speranța — c'un licur ușor, Cu slaba-i lumină pălindă, Animă'nc'odată tremurândul picior.* EMINESCU. ed. PERPESSICIUS (1939) 11; — **lícăra** subst., adv. și **licura** subst., adv. (Numai în locuțiunile:) *Drumu' și omega, licăra potera:* se zice unuia când vrei să-i arăți că nu-ți pasă de plecarea lui. RĂDULESCU-CODIN. *A face licură* = a curăți, a face curat. SUFL. OLT. I 24. *Ca licura* = repede, fără întârziere. *La întrebarea: „Vii repede?", se răspunde: „ca licura"* (Scărișoara, în Romanați). Com. I. POPESCU. | Adjective: **licăritór (licuritór), -oáre.** *Peste munți și peste mări numai ochi licăritori* [= stelele]. PĂSCULESCU, L. P. 100, cf. SADOVEANU, P. S. 17. (Fig.) *A gândit și a răsgândit fata — și a dat de o rază licuritoare, că oare vraciul, farmecile?...* N. REV. R. I S. II 29; — (după modelul lui lucios) **liciós, -oásă** = sclipitor. *Păsările cerului s'au adunat Care din care mai frumoase Și cu penele licioasc.* ION CR. IV 5].

— Etimologia necunoscută. (S. Pușcariu, *Dacoromania* IV, 737, aducea cuvântul în legătură cu *liquor*, dela *liquere* „a fi curgător, limpede, luminos". Mai probabil avem un derivat dela tulpina onomatopeică **lic,** care se găsește în interjecția *lic* și în verbul alici. A. PROCOPOVICI). Cf. licuriciu.

LICĂRÍE s. f. } v. **licări** 2.
LICĂRÍȘ s. a. }

LICĂU s. m. v. **licăi.**

LICEFIÁ † vb. Ia v. **lichefia.**

LICEÁL, -Ă adj. v. **liceu.**

LICEÁN, -Ă subst. v. **liceu.**

LICÉNȚĂ s. f. *Licence.*

I 1°. Atitudine, ținută care depășește libertățile și îngăduințele convenționale, lipsită de respect pentru formele obișnuite s. trecând dincolo de bunacuviință și de bunele obiceiuri, cf. desfrâu, desmăț, libertinaj. *Licența și anarhia domneau în țară.* MAIORESCU, D. I 55. *Presa este prea liberă, licența e nemăsurată.* I. NEGRUZZI, I 121. *Tânărul așa de slab înarmat... crede că își poate lua mai multă libertate, care degenerează în licență.* CURENTUL, 16. I 1931.

2°. (Gram.) Ușoară abatere dela regulile gramaticale de rigoare, putând corespunde însă unui uz arhaic, dialectal, familiar, etc. | Spec. (Poet., mai ales complinit: *licență poetică*) Abatere de acest fel îngăduită poeților și motivată de greutățile versificației, de exigențele creației poetice sau de eufonia versului.

II. 1°. Autorizațiune dată cuiva pentru exercitarea unei ocupațiuni sau profesiuni care nu este permisă oricui sau oriunde, permis. *Licență de pescuit, de vânat.*

2°. Autorizațiune specială de a importa și exporta anumite lucruri s. de a face negoț cu unele mărfuri (ca băuturile spirtoase) s. cu articole monopolizate de stat. *Reforma legii licențelor.* MAIORESCU, D. IV 72. *Cei cu licențe de crișme, cu*

prăvălii,... clătinau afirmativ din cap. AGÂRBICEANU, L. T. 191. | P. ext. Brevet prin care se dă o asemenea autorizațiune, taxa pentru obținerea ei s. impozitul plătit pentru ea. *Nu era dările mari atunci : nu era acciz, lișenții* (= licențiе). *Fiecare făcea crișmă cum vrea.* GR. S. IV 300. *Plătește chirie, licență, procentele banilor.* DUNĂREANU, R. 227.

3°. P. ext. Numele unui dans. *Căzăceasca, ceardaș', licența, biru'.* H. XII 242.

III. Examen de absolvire a unei facultăți sau academii din învățământul superior, dând dreptul de a se înscrie la doctorat, de a fi primit în anumite servicii publice sau particulare, de a exercita anumite profesiuni, etc. *O conștiincioasă teză de licență.* IORGA, L. I 329. *După războiu... au năvălit cei cu licențe și diplome peste diplome.* REBREANU, J. 15.

[Și: (ad II 2°, Mold.) **licénție** s. f. (= voie, îngăduință. STAMATI). | Adjectiv: cf. fr. *licencieux*, lat. *licentiosus)* **licențiós, -oásă** (pronunț. *-ți-os)* = care calcă regulile disciplinei sau bunei-cuviințe sociale, lipsit de disciplină morală, cf. imoral, libertin. *Deprinderile presei libere și uneori licențioase, cum e a noastră.* MAIORESCU, D. IV 568].

— *N.* după fr. (lat. **licentia,-am,** derivat dela *licere* „a fi permis"; în Transilv., în sensul II 2°, din germ. *Lizenz).* Cf. licenția.

LICENȚIÁ vb. I^a. *Licencier.* — A elibera, a concedia (dintr'un serviciu, dintr'o situație oarecare), a da drumul, a trimite la vatră. [Derivat: (fr. *licencié)* **licențiát, -ă** subst. = cel care a obținut o diplomă de licență (III). | Pronunț. *ți-a.*]

— *N.* după fr.

LICÉNȚIE s. f.
LICENȚIÓS, -OÁSĂ adj. } v. **licență.**

LICÉU s. a. *Lycée.* — Școală de grad secundar, intermediară între școala primară și universitate; cf. gimnaziu. Istoria învățământului nostru cunoaște, potrivit cu programul, scopul și organizarea lor, *licee clasice, reale, industriale, comerciale, de băieți, de fete, mixte, confesionale,* etc. *Liceele și gimnaziele vor reprezenta direcțiunea clasică și teoretică a studiilor.* ODOBESCU, II 64, cf. CREANGĂ, A. 140, BOTEZ, B. 93. [Plur. *-cee.* | Adjectiv: (fr. *lycéal)* **liceál, -ă** = care ține de liceu. *Clasa* [a] *cincea liceală.* C. PETRESCU, Î. 53. | Substantiv: (fr. *lycéen)* **liceán, -ă** = elev(ă) de liceu. *Uniforma de lican.* TEODOREANU, M. II 14. | Pronunț. *-ce-a.*]

— *N.* după fr. (lat. **lyceum**).

LICHEÁ s. f. 1°. *Défaut.* 2°. *Dróle, faquin.* — (Turcism, întrebuințat destul de des în Țara veche).

1°. † Cusur, scădere, defect. *Acest Domn adevărat era înfrumusețat cu multe daruri, aveainsă două lechele firești: lăcomia adică și scumpetea.* ZILOT, ap. ȘIO.

2°. Caracter murdar, om de nimic, lipsit de demnitate și, mai ales, lingușitor, slugarnic, secătură. *Ți se cade ție, Lichea nerușinată, astfel să ne vorbești?* ALEXANDRESCU, M. 322. *Era un flușturatec și un ușurel de minte d'ăi mari, cum adică am zice noi, un fleac de om sau o lichea.* ISPIRESCU, U. 90/17, cf. 109. *Când trecea pe stradă, vedea atâția trântori fericiți, atâtea lichele enervante.* VLAHUȚĂ, D. 243, cf. 175. | Spec. Desfrânat, căzut la viciuri. H. IX 8-9.

[Cu articol nedefinit (și despre bărbați) : *o lichea.* | Plur *-chele.* | Și: **lecheá** s. f. | Derivat: **lichelism** s. a. = ținută, apucătură de lichea. *Să arate măcar cât de mult strică lichelismul.* UNIVERSUL, 6 V 1934, p. 1, col. 4. | Diminutiv (glumeț): **lichelúță** s. f.

— Din turc. **lekè** „murdărie, pată".

LICHEFIÁ vb. I^a (Fizică) *Liquéfier.* — A face ca un corp solid sau gazos să devină lichid. [Și: **licefiá** † vb. I^a. *Acidul carbonic, amoniacul și în general gazurile care se licefiază cu ușurință.* PONI, F. 78. | Abstracte: **lichefiére** s. f. (pronunț. *-fi-e-).* ORBONAȘ, MEC. 389-390.]

— *N.* după fr.

LICHELÍSM s. a.
LICHELÚȚĂ s. f. } v. **lichea.**

LICHÉN s. m. *Lichen.*

1°. (Bot.). Plantă criptogamă care crește pe scoarța arborilor bătrâni, pe ziduri, pe stânci ; mușchiu-creț, mușchiu-de-munte. DICȚ. SILV., BIANU, D. S., DR. V 559.

2°. (Med.) Erupție de bășici roșietice și usturătoare pe piele. BIANU, D. S.

— *N.* după fr. (lat. **lichen.** grec. λειχήν).

LICHÉRNIȚĂ s. f. v. **urechelniță.**

LICHI ! interj. v. **lip.**

LICHÍD, -Ă adj., s. a. și f. *Liquide.*

1°. (Fizică; în opoziție cu solid s. gazos) (Corp) ale cărui molecule, nefiind destul de aderente, curg sau au tendința să curgă, cf. fluid. | Substantivat. Un *lichid* = substanță în stare curgătoare; p. ext. băutură. [Inimicul] *nu va mai găsi multă vreme lichidul prețios.* KIRIȚESCU, R. 455.

2°. (Gram.) *Consonantă lichidă* s. (substantivat) *o lichidă* = consonanta *l* s. *r*, dar cu deosebire cea dintâi, care celor vechi le făcea impresia că are o rostire „curgătoare".

3°. (Finanțe; despre bani) de care poți dispune imediat, numerar, cf. peșin, ghiață. *Va ceda pădurea să se taie, celor cari au bani, și își va asigura un beneficiu lichid.* CURENTUL, 2. XII. 1930.

[Și: **licíd, -ă** adj. MURGOCI, SĂM. VI 387, PONI, F. 42, C. 6; **licvíd, -ă.** ARISTIA, PLUT. *Licvidele se măsurau cu vadra.* CLIMESCU, A. 214; (în sensul 2°, substantivat) **licvidă** s. f.]

— *N.* după fr. (lat. **liquidus,-a,-um** „curgător"). Cf. lichida.

LICHIDÁ vb. I^a. *Liquider.* — (Jur., Fin.) A îndeplini toate lucrările necesare pentru ca o situație juridică s. financiară s. și (p. ext.) de altă natură nelămurită să ia sfârșit. *Trebue să lichidăm... moștenirea disperată a patru regimuri de stat.* GOGA, Ț. N. VI 1330. | Absol. (Comerț.) *A lichida:* a înceta un comerț, vânzând tot, plătind datoriile și împărțind ceea ce rămâne între asociați (dacă sunt). || P. ext. A lămuri, a rândui, a regula ceva, a face o răfuială definitivă. *Grupul care refuză acestui minister orice mijloace de a licvida situațiunea momentană a finanțelor țării...* MAIORESCU, D. I 568.

[Și: (învechit) **licvidá** vb. I^a; (neobișnuit) **llcidá** † vb. I^a PONTBRIANT. | Adjective: **lichidát** (cu negativul **nelichidat**),-ă. *Consideră despărțirea lichidată.* REBREANU, J. 263. *Dacă datoria consistă în sume nelichidate,... adjudecațiunea nu se va putea face decât după lichidațiune.* HAMANGIU, C. C. 464; — (fr. *liquidable)* **lichidábil, -ă** = care poate fi lichidat. *Bunul acesta lichidabil ca bun inimic...* CURENTUL, 10. XII 1930; — (substantivat; fr. liquidateur, germ.

Liquidátor) **lichidatór** s. m. = cel însărcinat a îndeplini s. a conduce lucrările unei lichidări. DICŢ. | Abstracte: **lichidáre** s. f. *Licuidarea obligaţiunilor comunale rurale.* I. IONESCU, M. 180. *O convenabilă lichidare a afacerii.* MAIORESCU, D. II 79. *Partidul se află în lichidare.* C. PETRESCU, Î. II 150. (Fig.) *Lichidarea trecutului:* — (fran. liquidation) **lichidaţiúne, licvidaţiúne,** (rar) **lichidáţie** s. f. DICŢ. (Ad 4°) *Socotelile... s'au împărţit... comisiei de licvidaţie* (1851) URICARIUL, VI 77/12. *Studiul... asupra magazinelor de rezervă cu care legea rurală a înzestrat Casa de liquidaţiune.* I. IONESCU, D. 6. *Vânzarea nu se poate face între soţi decât pentru cauză de lichidaţiune.* HAMANGIU, C. C. 336.]

— **N.** după fr. (germ. *liquidieren).*

LICHIDÁBIL, -Ă adj.
LICHIDÁŢIE s. f.
LICHIDAŢIÚNE s. f.
LICHIDATÓR s. m.
} v. **lichida.**

LÍCHII s. f. plur. v. **litie.**

LICHIÓR s. a. *Liqueur.* — (Franţuzism, neasimilat încă limbii române) Băutură (H. XIV 87) dulce şi aromată, având ca bază spirtul. *Două ţigări de foi şi două pahare subţiri de lichior.* C. PETRESCU, C. V. 178. [Plur. *-chioruri.* | Pronunţat s. numai ortografiat şi *licheor, licher* (POLIZU), *licheur* (CADE.), *licvór* †, *licór* † STAMATI. | Şi: (după lat. *liquor,-orem)* **licoáre (licvoáre)** s. f. = băutură. *Nu poftiţi o ceaşcă de ceaiu? — Mulţemim... Principiile noastre liberale vu ne permit să bem asemenea liquoare...* ALECSANDRI, T. 1709. *Bacchus... cu vesela-i licoare...* OLLĂNESCU, H. O. 332.]

— *N.* după fr. (germ. *Likör)*

LICHÍU s. a. v. **lipiu.**

LICI interj. = **hilíci.** N. REV. R. a. 1910, 86.

LICÍ vb. IV[a] = **hilici.** N. REV. R. a. 1910, 86.

LICIÁN s. a. (Bot.) *Lyciet (Lycium europaeum* s. *barbarum).* — (Mold., Buc.) Plantă care seamănă mai mult a tufă, făcând parte din familia răchitei; creşte pe drumuri şi face „bube" pe frunze, din care se scoate un fel de boia galbenă, răchiţică. ŞEZ. XV 112, MARIAN, D. 199.

— Cf. rut. *ličanii* „de scoarţă" („mlaja de răchiţică e bună de împletit". ŞEZ. XV 112).

LÍCID, -Ă † adj. (ş. d.) v. **lichid** ş. d.

LICIOÍ vb. IV[a]
LICIORÍ vb. IV[a]
} v. **linciuri.**

LICIÓS, -OÁSĂ adj. v. **licări[2].**

LICIRÍ vb. IV[a] v. **linciuri.**

LICÍT, -Ă adj. *Tout craché.* — (Munt.) Care apare lămurit, bine cunoscut, ales dintre alţii. [Nevasta] *s'a dat de trei ori peste cap şi s'a făcut lighioaie la loc. Da' acum era pisică licită şi pisică a rămas de atunci.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 257. # (Întrebuinţat mai ales ca adverb, în locuţiunea:) **A fi licit cineva** s. **ceva** = a fi întocmai, aidoma, leit, bucăţică ruptă cineva s. ceva, a avea o desăvârşită asemănare cu cineva s. ceva. *Parc'ai fi făcut de mine! Aşa eram eu odată! Licit! Să mă fi văzut!* IOVESCU, N. 176. *Copilul ăsta e licit tată-său!* CIAUŞANU, V. *Ia uitaţi-vă cum seamănă ăsta cu ta-său, e licit capul lui* (Voiceşti, în Vâlcea). ION CR. V 375.

— Întocmai ca sinonimul său *leit, licit* e participiul-adjectiv al unui verb **lici** (atestat numai subt formele *alici, halici),* din bulg. **liča** „apar, mă aleg din ceva, seamăn (cu cineva)".

LICÍT, -Ă adj. *Licite.* — Îngăduit, permis, neoprit de lege, legal. *Orice societate trebue să aibă de obiect un ce licit.* HAMANGIU, C. C. 380, cf. 223, 233. *Divulgă un secret licit de comerţ sau de fabricaţie.* COD. PEN. II 95[b]. [Negativ: (mai rar decât ilicit) **nelicít, -ă.** *Obligaţiunea... fondată pe o cauză falsă sau nelicită...* HAMANGIU, C. C. 227.]

— *N.* după fr. (lat. **licitus, -a, -um,** dela *licere* „a fi permis")

LICITÁ vb. I[a] 1°. *Liciter, vendre aux enchères.* 2°. *Demander* (au jeu de cartes).

1°. A scoate la s. a vinde prin licitaţie, a scoate s. a striga la mezat, (†) a atârdisi. STAMATI.

2°. (La jocul de cărţi) A se angaja să faci mai mult decât se angajase altul, a urca. *Au licitat două pici.*

[Şi: (după germ. *lizitieren)* **liţitá** † vb. I[a] | Abstract: **licitáre** s. a., **licitát** s. a., cf. licitaţie. | Adjective: **licitát** (cu negativul **nelicitat), -ă;** — (şi substantivat) **licitatór, -oáre** = (cel) care licitează. Nom. agent. (în Transilv., după germ. *Lizitant:* învechit) **licitánt** s. m. = cel care ia parte la o licitaţie.]

— *N.* după fr. (lat. **licitor, -ari)** şi, în sensul 2°, după germ. **lizitieren.** Cf. supralicita.

LICITÁNT s. m. v. **licita.**

LICITĂŢIE s. f. *Vente aux enchères, à l'encan, licitation. Enchères* (au bridge). — (Jur.) Punere în vânzare publică a unui bun (stăpânit în comun de mai mulţi) s. a unor obiecte în faţa amatorilor, spre a obţinea, prin concurenţă, un preţ cât mai bun, mezat (STAMATI). *Formele pravilii pentru liţitaţii acum au luat prefacere prin vânzare de mezat.* PRAVILA (1814) 43. *Împosesierile vor trebui să se facă... prin licitaţie publică* (a. 1855). URICARIUL, IV 431/6. *Licitaţiunile domenurilor statului.* I. IONESCU, D. 277, cf. HAMANGIU, C. C. 102, 132, 437. *O casă scoasă la licitaţie.* TEODOREANU, M. II 369. ‖ (La jocul de cărţi) Urcarea ofertei de a juca.

[Şi: (din germ. *Lizitation)* **liţitáţie** s. f. HERZ.-GHER., M. VII 14., **licitaţiúne (liţitaţiúne)** s. f.]

— *N.* după fr. (lat. **licitatio, -onem).**

LICITAŢIÚNE s. f. v. **licitaţie.**

LICIURÍ vb. IV[a] v. **linciuri.**

LICNÍ vb. IV-[a] ş. d. v. **lihni** ş. d.

LICOÁRE s. f. v. **lichior.**

LÍCOF s. a. Sorte de *tarte* sucrée. — (Săsism pe la Braşov) Turtă dulce. *Nuna ducea miresei o bucată de licof.* PITIŞ, ŞCH. 109.

— Din săs. **Liewkáchn** (<germ. *Lebkuchen).* C. LACEA.

LICOFRÉŢI s. m. plur. v. **logofeţi.**

LICORÍN s. m. (Comerţ) v. **licurin.**

LICREÁNŢĂ s. f. (Entom.) v. **urechelniţă.**

LICSÉR s. a. v. **elixir.**

LICȘÓR s. a. (Bot.) *Prune dégénérée par suite de maladie.* — Hurlup (Zoltan, pe Târnave). Com. G. VĂTĂȘAN.

LICTÁR s. m. *Marmelade de prunes, prunelée.* — (Transilv.) Marmeladă de prune, magiun, (în Bucov. și Mold.) povidlă. LB., COMȘA, N. 2, 3. *Un linguroiu mare, ce se folosește la mestecat în căldare, când fierb lictariu.* VICIU, ap. PAMFILE, I. C. 23. *Mult lictar aveți voi, de se mânjesc copiii atât de tare.* SLAVICI, N. 15. [Plur. *-taruri* „diferite soiuri de lictar".]

— Din germ. **Lekvar** s. ung. **lekvár** (din lat.-med. **electuarium**), idem.

LICUI- v. **lichi-.**

LÍCUR s. a. (ș. d.)
LICURÁ vb. I(a)
LICURÍ vb. IVa
} v. **licări**[2].

LICURÍCIU s. m. 1°. *Étincelle, Feu follet.* 2°. *Ver luisant, lampyre (Lampyrus noctiluca).*

1°. Ceea ce licărește, licuriș, licărie. *Vezi licuriciul ăla de foc colo?... Du-te de ia nițel, să-l facem și noi.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 266, cf. 348. | Spec. Flacără, de obiceiu fosforescentă și câteodată rătăcitoare, care se aprinde, în scânteiere ușoară, pe bălți și deasupra unor putregaiuri, flăcăraie (2°), licăriș, licuriș. DICȚ. || P. ext. Ceea ce abia se zărește, are proporții atât de mici, încât abia bagi de seamă. *Sapi câte treipatru stânjeni și abia dai de câte un licurici* [=o șuviță, un șuvițel] *de apă.* ȘEZ. III 102/10. *Fă, Doamne, zilele mici Și nopțile licurici* [= clipită]. ib. 140.

2°. (Entom.) Insectă coleoptere care răspândește în întunerec o lumină fosforescentă, particularitate mai desvoltată la femelă, care prin această lumină chiamă pe mascul. Se mai numește: făclieș, fânăraș, focul-lui-Dumnezeu, gândac scânteios, lumină-de-pădure, scânteiuță, steluță, vierme lucitor, viermușor. MARIAN, INS. 44-45, 572, LEON, MED. 265, PĂCALĂ, M. R. 33, DR. IV 737, SIMIONESCU, F. R. 294. *Scânteicle strălucitoare ale licuricilor.* ODOBESCU, III 20/2. *Când după ploaie licuricii strălucesc și sboară prin aer, este semn că se va însenina.* PAMFILE, VĂZD. 110, cf. S. T. 76. | (Ca termen de argot) Lampă de buzunar. GR. S. VII 118.

[În jocurile de copii, prin Banat, și cu funcțiune predicativă: *Asta-i barbă barbură, Asta-i gură bucură..., Aștia-s ochi licurici...* LIUBA-IANA, M. 30.]

— Derivat din **licări (licuri)**, cu suf. **-iciu** (ca în *tremuriciu, pituliciu, sgriburiciu*, etc.) Legătura cu alb. *lakuriq (i natës)* „liliac" (cf. DR. IV 737) e problematică.

LICURÍN s. m. (Comerț) *Muge* (salé et fumé). — (În Țara veche). Chefal sărat și afumat. F. R. ATILA, P. 380, cf. ANTIPA, F. I. 76, H. IV 85. *Licurini jupuiți, sardele muiate în untdelemn.* FILIMON, C. II 335. *Chiupurile cu marinate și licorini.* C. NEGRUZZI, III 56/23. *O porție de licorin svântat.* ALECSANDRI, T. 751. [Și: **licorín** s. m.]

— Din n.-grec. λυκορίνι, idem.

LICURÍȘ s. a.
LICURITÚRĂ s. f.
} v. **licări**[2].

LICVI- v. **lichi-**

LICVOÁRE s. f. v. **lichior.**

LÍE (Numai în poezia pop., în rimă) Partea finală, adesea repetată, a lui **ciocârlie** (iar subt forma **lia** a formei articulate ciocârlia). *Lie, Lie, Ciocârlie, Că la nunta noastră joacă Sfânta poamă busuiocă.* PAMFILE, C. 35. *Haaaii..., lia-a lia-ciocârlia.* id. J.

LÍE s. f. = **iie**[1] (numai la plur. în asonanță cu băcălii, în următoarea ghicitoare) *Am o vacă rostopască Pe la lii, băcălii* (cf. *Pe la ii Cu băcălii* - GOROVEI, C. 311), *Pi la șălii cu dârjăli, Pi la nări, lumânări* [= pușca]. MAT. FOLC. 1214.

LIED s. a. *Chanson.* — (Germanism neasimilat încă limbii, care e întrebuințat însă din ce în ce mai des în cercurile muzicale) Compoziție muzicală făcută pentru textul unei poezii (scurte), cântec. *Dănuț urca scara fredonând un lied.* I. TEODOREANU, M. II 141. *Muzică vocală: lieduri.* UNIVERSUL 8. XII. 1933 (Program de radio). [Plur. *lieduri.* | Pronunțat *lid.*]

— *N.* din germ. **Lied.**

LIFĂÍ vb. IVa v. **lifui.**

LIFERÁ vb. Ia. *Fournir.* — (Germanism învechit în Transilv.) A furnisa. DICȚ. [Derivat: (germ. *Lieferant*) **liferánt** (s. **liveránt**), -ă subst. = furnisor. STAMATI D., DICȚ., spec. (Bas.) *liverant* = negustor de cai, geambaș. DR. V 208.

— *N.* din germ. **liefern,** idem.

LIFERÁNT s. m. v. **lifera.**

LIFT s. m. = **left** (3°), întrebuințat și ca plur. tant.: *lifți.* H. VI 97, 200, XVI 407.

LIFT s. a. *Ascenseur, lift.* — Ascensor. *Trei camere mari..., lift, calorifer.* UNIVERSUL 24. III. 1934 (Mica publicitate). [Plur. *lifturi.* | Derivat: (rar; fr. *liftier*) **liftiér** s. m. (pronunț. *-ti-er*) = conducător de ascensor. NOM. PROF. 7.]

— *N.* din engl. **lift,** probabil prin mijlocire franceză (**lift**) s. germană (**Lift**).

LIFTĂ s. f. 1°. *Lithuanie.* 2°. *Lithuanien.* 3°. (En terme de mépris) *Homme sans foi et sans honneur, race mécréante, étranger.*

1°. (În limba veche n. propriu) Lituania. *Țara leșască..., având... despre răsărit Litva și țara Mazoviei.* SIMION DASC. ap. TDRG., cf. și NECULCE, CR. I 174.

2°. † Locuitor (de origine) din Litvania (până în sec. al XIV-lea idolatri, mai târziu catolici. Cf. TDRG., ȘĂINEANU, D. U.).

3°. P. ext. Calificativ disprețuitor dat de către Românii ortodocși popoarelor păgâne s. de altă lege, cf. păgân (Com. A. TOMIAC, Straja), letin, limboată; p. ext., unor popoare străine, neprietene, gintă rea (Com. A. TOMIAC, Straja, HERZ.-GHER. M. VII 14); p. ext. străin, venetic (COSTINESCU). *Auzit-ați acolo lifta cea păgână!* NEGRUZZI, I 170. *Săriți cu toții pe liftele trufașe.* ALECSANDRI, P. III 202, cf. P. P. 138, 212. *Căzaci, căpcâni și alte lifte spurcate au căzut morți aici.* CREANGĂ, P. 117. *Țară urgisită de litvele străine.* SBIERA, F. 273. *Eu rămân să mor pe-aici cu liftele păgâne.* COȘBUC, B. 53. *Ungur, Tătar, Polac, Neamț, Turc, Muscal și alelalte lifte.* Ap. DDRF. *Ce liftă de oameni, ai văzut, soro.* CONTEMPORANUL, V, vol. I 107. *Pân București c'am trecut, Multe lifte c'am văzut.* ȘEZ. VIII 165.

4°. Calificativ dat unei vietăți grozave. *Sf. Gheorghe avu a se lupta cu un asemenea balaur, izbăvînd de moarte pe fata... ce sorții o destinase a fi*

prada acestei urîte lifte. ŞEZ. I 244, cf. şi 156. [Se zice şi despre o fiinţă de sex masculin *o liftă.* | Şi: **lítvă** s. f.; — **lítfă** s. f.; (ad 3°) **lítovă** s. f. = bidiganie, dihanie. RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ţ. H. 288. *Numa 'n ciocul barbei mele A puiat o năpârcă-re. Când litova flămânzeşte, Scoate coada, mă loveşte.* ib. Derivat: **litfeán (litvean, litean)** s. m. = locuitor din Litvania; străin (păgân). *Liteanu-i om viclean.* ZANNE, P. VI 186;— **litován** s. m. = liftă (3°). *Nănaşul de litovan Acela-i hoherul meu. Şi cuscrii de lipovan Sunt cătane la pierzare, Şi-o -bute de vin roşu Ăla-i sângele meu.* DENSUSIANU, Ţ. H. 289.]

— Din slav. **Litva,** „Litvania".

LIFTĂIU s. m. v. **liştai.**

LIFTERÍE s. f. = **lefterie.** ŞEZ. XIX 11, ZANNE, P. V 378, com. MARIAN.

LIFTIÉR s. m. v. **lift.**[2]

LIFTÍNCĂ s. f. v. **lectică.**

LIFTIRÍE s. f. v. **lefterie.**

LIFUÍ vb. IV[a]. *Être friand. Manger par gourmandise.* — (Ban.) A lingări, a alege mâncarea, a gusta din toate mâncările (Com. LIUBA, H. XVIII 175), a licăi (2°). *Copiii după ce se satură, încep a lifui.* Com. LIUBA. [Şi: **lifurí** † vb. IV[a]. *Lifurĕsc.* ANON. CAR.; **lifăi** vb. IV[a] CADE. || Derivate: (Postverbal) **lífuri (lişuri)** s. f. plur. = mâncări alese, delicatese. *Mâncă ce-ţi dau eu, nu îmbla după lişuri (ori lifuri).* H. XVIII 175; **lifuróiu** *(liforony* ANON. CAR.) s. m. = piciu, ţinc, băietan, băieţuş, (în sens peiorativ) secătură, cebală, oşiştie (CIAUŞANU, V.) ticălos, păcătos, de nicio treabă, prost (de neam). (DUMITRAŞCU, STR. 27).]

LÍFURI s. f. plur.
LIFURÍ † vb. IV[a]
LIFURÓIU s. m.
} v. **lifui.**

LÍGĂ s. f. *Ligue.* — Uniune, asociaţie s. coaliţie de state, oraşe, societăţi s. indivizi, constituită în vederea unui ţel comun (Cf. STAMATI), cf. alianţă, confederaţiune. *O ligă se făcu pentru a împiedeca ridicarea din nou a partidei învinse a Cupăreştilor şi Cantimireştilor.* IORGA, L. I 331. *Liga culturală. Liga* (s. *societatea) naţiunilor.* [Plur. *ligi.*]

— *N.* după fr. (<it. *liga* din lat. *ligo, -are* „a lega").

LIGAMÉNT s. a. (Anat.) *Ligament.* — Fâşie de fibre, care leagă oasele unul de altul şi ţine viscerele la locul lor. [Adjectiv: (fr. *ligamenteux)* **ligamentós, -oásă** (Anat.) = de ligament, privitor la ligamente.]

— *N.* după fr. (lat. **ligamentum).** Cf. dubletul legământ.

LIGAMENTÓS, -OÁSĂ adj. v. **ligament.**

LIGATÚRĂ s. f. *Ligature.*

1°. (Chirurg.) Fir (de metal, mătase, etc.) cu care se leagă un vas; faşă cu care se leagă braţul (piciorul, etc.) deasupra locului unde se deschide o vână.

2°. (Tipogr.) Caracter s. semn care îmbreună două s. mai multe litere, cf. MOLIN, V. T. 41.

— *N.* după fr. (lat. **ligatura-am).** Cf. dubletul legătură.

LIGĂV, -Ă adj. 1°. *Délicat sur la boisson* (en parlant du bétail). 2°. *Délicat, difficille* (pour la nourriture); *petite bouche.* 3°. *Délicat, exigeant.*

1°. (Munt., despre vite) Care abia se îndură să bea de undeva apă, iar după ce a pus botul în apă, strecoară apa printre dinţi (parc'ar avea gunoaie) câte un sfert de ceas (Teleorman, ION CR. VIII 87), care se îmbală când bea.

2°. P. ext. (Ban., Munt., despre oameni şi despre vite, în opoziţie cu mâncăcios s. hălos) Fără poftă şi alegător la mâncare şi băutură; care mănâncă puţin şi nu-i prieşte ce a mâncat, cf. lingav[2]. BOCEANU, GL., PAŞCA, GL., VÂRCOL, V., („dacă mănâncă sau bea..., parcă înghite doctorii") ION CR. VIII 87, com. PETROVICI. *Boul cel de om e mai slab ca cel de breazdă, fiindcă e ligăv la mâncare.* Com. LIUBA. | P. ext. Cumpătat la mâncare s. băutură, sârmos. CIAUŞANU, V.

3°. P. ext. Gingaş, răsfăţat, pretenţios, dificil. (CIAUŞANU, V.), lingav[1]. *Ligav* = delicatus. ANON. CAR. *Obosiţi, adormiseră pe sală imediat. Mai ales nea Florea, că numai ligav nu e la somn.* IOVESCU, N. 184.

[Accentuat şi *ligav.* | Şi: (Ban.) **lígăv, -ă** = care alege bucatele, căruia nu-i plac bucatele (NOVACOVICI, C. B. 12, com. LIUBA, COCA), alegător (la mâncare). || Derivate: **ligăvós, -oásă** adj. (Despre cal) care alege mâncarea, nutreţul, DR. V 207; — **ligăví** vb. IV[a]. refl. = a căpăta o indigestie, a i se apleca (I 3°) cuiva (Fădimac, în Ban.) Com. LACEA.]

— Din bulg. **ligavŭ** „bălos". A. SCRIBAN.

LÍGĂV, -Ă adj.
LIGĂVÍ vb. IV[a]
LIGĂVÓS, -OÁSĂ adj.
} v. **ligav.**

LIGHENÁŞ s. a. v. **lighian**[2].

LIGHIÁN s. a. v. **lighioană.**

LIGHIÁN s. a. 1°. *Cuvette.* 2°. *Plat à barbe.* — (În Ţara veche).

1°. Vas (de porţelan, metal, etc.) puţin adânc, cu margini largi, pentru spălatul mâinilor, feţei, etc. şi căruia i se dau câteodată şi alte întrebuinţări, cf. tava (HERZ.-GHER., M. VII 9), strachină, lavoar. *Leg[h]en*=pelvis. ANON. CAR. *Apă cerşu ei, şi lapte i-au dat întru leghen.* BIBLIA (1688) 177$_1$. *Un leghin* (λεχάνη) *plin de apă.* ib. 178$_1$. *Bagă apă în leghin şi mergi de spală picioarele oaspelui* (ca. 1705). GCR. I 352/$_{18}$. *Lighian cu ibric de argint.* LET. II 220/$_1$, cf. URICARIUL, X 254/$_{27}$. *Ibric cu lighin* (a. 1777). IORGA, S. D. VI 107. *Un lighian de spălat picioarele, de aur.* HERODOT, 43. *Obligaţia de a ne trezi dimineaţa în sunetul unui lighian de alamă lovit ca un tamtam chinezesc de doamna Cuenim.* GHICA, S. 74. *Ciocnetul ligheanelor şi scrâşnitul scaunelor.* C. PETRESCU, C. V. 45. *Un lighian de lut cu ibric.* CREANGĂ, A. 134, cf. PAMFILE, I. C. 408. *Lighian dinainte-i punea, Domnul Ştefan se spăla.* PĂSCULESCU, L. P. 235. || P. ext. Conţinutul unui lighian. *Slujnica... varsă un lighian cu apă murdară peste uluci în grădină la mine.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, L. D. 250.

2°. Farfurioară întrebuinţată de bărbieri la săpunitul muşteriilor.

[Plur. *-ghene,* (rar) *-gheane* şi *-ghenuri.* | Şi: **leghián, leghén†, leghin†, lighín†** s. a. || Diminutiv: **lighenáş** s. a. = lighian mic (COSTINESCU), spec. întrebuinţat la ras (săpunit). | Verb. (rar): **lighiní** IV[a]. refl. = a se spăla şi găti întruna (Teleorman). ION CR. VIII 87.]

— Din turc. **ligen** (>alb. *legen,* n.-grec. λεγένι, bulg. *legenŭ,* sârb. *ledjen),* idem.

LIGHÍN † s. a. v. **lighian** [2].

LIGHÍNT s. m. (Mit. pop.) Nume dat unor ființe mitologice. *Și-o făcut Sfântu Vasile O arie mare... În zăliștea vântului Și-o scos doisprezece lighinți Ca focul de iuți. Cu copițele treiera, Cu nările vântura, Cu cozile felezuia, Cu urechile în saci punea* (Balcani, în Neamț). MAT. FOLC. 1470 2/20.

LIGHINÍ vb. IV[a] v. **lighian** [2].

LIGHIOÁNĂ s. f. 1°. *Animal (immonde).* 2°. *Bête* (en parlant de l'homme).

1°. (Uneori complinit prin „sălbatic", „spurcat", etc.) Animal; (mai ales) animal sălbatic (cf. fiară, dihănie, bală), monstruos (PONTBRIANT), necurat (de ex. corbul), scârbos (de ex. reptilele) sau vătămător (de ex. păduchii s. alte insecte, cf. HERZ.-GHER., M. VII 11); insectă, gâză (m. ales vătămătoare); spec. (mai ales la plur.) vietăți ce trăiesc pe lângă casă (câne, pisică, cf. jiganie, jigodie); (în Oltenia mai ales) păsări de curte CADE, CIAUȘANU), orătanii, gobăi. *Toată lighioana, măcar și cea mai proastă, Câine sadea îmi zice.* ALEXANDRESCU, M. 322. *Înalta obläduire nu simte trebuința de a se amesteca în traiul... lighioanelor sălbatice.* ODOBESCU, III 38/4. *Au să fure și din tainul lighioanelor* (= orătăniilor, pasărilor). D. STĂNOIU, C. I. 62. *Nu e nicio brânză de făcut cu lighioanele astea* (= cu racii). id. ib. 82. *Numai de n'ar fi avut puful niscai lighioane* (= păduchi). id. ib. 136. *Chiar în timpul acela, lighioni de acest fel* (= plosnițe) *mergeau... domol.* IOVESCU, N. 64. *În țările înapoiate, miliarde de lighioni spurcate se ascund și se înfig în holde.* CUV. MOLD., 20 Oct. 1929. *Se luptă cu toate lighioanele pădurilor.* ISPIRESCU, U. 32 (cf. id. L. 7). *Corb, pasere neagră, Lighioană 'ntreagă.* MAT. FOLC. 179. *Mama... îngreunată, să nu se uite hulpav la vreo lighioană.* ȘEZ. VI 44. *S'au fost umplut... cu lighioanele câmpuri întregi.* ION CR. I 5. *Înainte-i, un cârd de jigănii și lighioni de ale pădurii.* RĂDULESCU-CODIN, î. 12/19, cf. FUNDESCU, L. P. 111, GOROVEI, CIM. 69. # *A face (s. a fi plin de) lighioane* = a face (a fi plin de) păduchi s. (de) viermi (la o rană). CIAUȘANU, V. *L-au mâncat lighioanele* = fiarele câmpului s. viermii. ib.

2°. P. ext. Fig. (Despre oameni, în sens injurios) Om de nimic, mișel, lifță, bestie, fiară, p. ext. calificativ dat unei persoane de neam străin (TDRG), limbă, limbotenie. *Nu mă mai încred în lighioanele aste fățarnice ce se numesc oameni.* ALECSANDRI, T. 1677. *Când oare va scăpa Dorna de lighioanele aste de Turci?* N. GANE, ap. TDRG. *El e, strigară plăeșii, e lighioana de Ungur.* N. XENOPOL, ap. TDRG. || P. ext. Calificativ glumeț dat unui copil s. (m. ales) unei fete s. și unui om mare.

[Plur. *-ghioane* și (rar) *-ghioni.* | Și: **leghioánă** s. f. *Toate leghioanele spurcate.* ȘEZ. VI 144;—(cu hiperurbanism) **livioánă** s. f. DR. IV 828; — (în literatura pop. cu caracter mistic) **lighián** s. m. *Văd pe lighian în grajd de piatră mâncând orz strecurat... de nouă ori.* H. IV 65. *La cap, cap de lighian, La inimă, inimă de vidră, La picere, picere de urs.* GRAIUL, I 10/22;— (mai ales în Mold.) **lighioáie** s. f. (cu plur. *-ghioaie* și *-ghioi*). (Ad 1°) *În mreaga paingului alte lighioi nu se pot prinde, fără numai musculițe.* CANTEMIR, HR. 24. *Nici o lighioaie nu se poate asima pe lângă casă de răul vostru.* CREANGĂ, A. 37, cf. P. 143. *Blestemul părinților le-a ajuns și d'aia s'au făcut lighioi.* ISPIRESCU, L. 5. *Ce lighioi afurisite-s și țințarii iștea.* CONTEMPORANUL VI, vol. I 29. *A trimis el atunci pă toate lighioile că ce e de făcut.* ȘEZ. VII 141. *Să nu mănânce nicio lighioaie* (= insectă vătămătoare). GOROVEI, CR. 703. *Gâze, carabeți, râme și cu alte lighioi.* ȘEZ. II 31; (ad 2°) [Provincialul] *e o lighioaie atât de variată.* C. NEGRUZZI, I 237. *N'am văzut niciodată acatorițe, îs curioz să văd ce lighioaie sunt.* ALECSANDRI, T. 532. *Îs mândruliță coz !... așa lighioi frumușele n'am întâlnit eu.* ib. 665 *Al dracului lighioaie mai ești!* CREANGĂ, P. 252. *Lighioaie de țigan.* CONTEMPORANUL I 569. *Lighioile* (= fetele) *mamei!* DELAVRANCEA, S. 225. *Acestea lighioaie nesățioase... erau Tătarii.* MARIAN, T. 260. *Mari lighioaii* (= lighioaie) *di uom îi iel!* = (despre un om cu situație înaltă) mare grangur, mare goangă ! HERZ-GHER, M. VII 11.]

— Același cuvânt ca *legheon* = legiune. În sfânta Scriptură fiind vorba de *legheon* (= mulțime mare) *de draci*, s'a întrebuințat *legheon* despre orice vietăți necurate, spurcate, monstruoase, care apar s. mișună în număr mare. Mai în urmă *lighioană* a ajuns să însemneze „vietate" (implicând însă de cele mai multe ori înțelesul de „spurcată", „scârboasă", etc.).

LIGHIOÁIE s. f. v. **lighioană.**

LIGHÍRION † s. a. *Opale.* — (Grecism literar) Opal. *Un rând de pieatră va fi sardion,... și rândul al trilea ligurionŭ* (λιγύριον) *și achatis.* BIBLIA (1688) 51.

— Din grec. λιγύριον (cf. λυγκούριον) „opal".

LIGNÍ vb. IV-[a] v. **lihni.**

LIGNÍT s. a. (Geol.) *Lignite.* — Rocă combustibilă de coloare brună-neagră, de formație mai recentă și dând mai puține calorii decât cărbunele.

— *N.* din fr. (derivat din lat. *lignum* „lemn").

LIGÓTĂ s. f. *Privilège.* — (Rusism în Basarabia și Mold.) Privilegiu. *Se sfârșise ligotele Besarabiei și-i venise și ei... să dea feciori la armata moschicească.* CONTEMPORANUL, III 773.

— Din rus. **ligota** „permis, dispensă".

LIGÚRT subst. Sorte de *laitage.* — (La Hațeg) Jintița (VICIU, GL.) ce se face din zăr dulce (H. XVII 4) amestecat cu urda de pe fundul căldării (ib. XVII 100) și pus să se înăcrească (ib.), cf. duruieli, bamburi (PAMFILE, I. C. 34.).

— Cf. iaurt.

LIHĂÍ vb. IV[(a)] *Haleter, s'essouffler.*—Intrans. A gâfâi (Bonț, în Transilv.) PAȘCA, GL.

—Din ung. *lihegni* „a gâfâi", „lehni", „a răsufla".

LIHÁÍ vb. IV[a]. 1°. *Pousser des cris* (pour mettre en fuite un animal). 2°. *Quereller, railler.*

1°. Intrans. (Maramureș) A striga în gura mare după animalele sălbatice (mai ales după lupi) spre a le speria, a chiui (T. PAPAHAGI, M.); p. ext. (Trans.) a alunga, a fugări (GHETIE, R. M.), spec. a alunga (cu vorba) câne de pe lângă casă, a înteri (Frata, pe Câmpia Ardealului). Com. V. BUCUR.

2°. Trans. (Transilv., Mold.) A ocărî, a mustra, a defăima, a bârfi, a face cu ouă și cu oțet (GHETIE, R. M.), p. ext. a flecări (CADE), a vorbi mult și fără rost (ȘEZ. III 69, REV. CRIT. IV 290, com. A. TOMIAC, Straja), a vorbi de geaba (ȘEZ. XXXII 137, ION CR. III 219), a spune verzi și uscate (Com. A. TOMIAC, Straja), a sporovăi, a trăncăni, a liorbăi, a bleotocări. *Și lângă alte multe ce lehăia, au început a le face și stihuri în scris.* LET. III 282/20, cf. GCR. II 102. | Intrans. *Unii credeau, alții nu prea, alții ziceau: lehăești.* BELDIMAN, TR. 30. *Las', nu mai*

lehăi după cum ți-i oviceiul. ALECSANDRI, T. 827. *Să-ți ții liopa de gură și să nu lehăești mult.* CONTEMPORANUL, IV 302. *Na-ți galbini cât îi voi, Numa nu mai lehăi.* VASILIU, C. 40. *Ce mai lihăești... de geaba?* = ce mai vorbești de geaba? ȘEZ. IX 150.

[Și: **lehăí** vb. IV(a) (Mold., însemnând și — despre câni — și) a lătra. HERZ.-GHER., M. VII 8, cu prez. ind. *léhăiu* și *lehăesc*);— **lehuí** vb. IV(a) = (Neamțu) a spune minciuni. ION CR. III 219; — **leahaí** vb. IV-a= a vorbi prostii (Straja, în Bucov.). Com. A. TOMIAC. *Ci leahaiți atâta?* HERZ.-GHER., M. VII 8. | Adjectiv: **lehăitór, -oáre** = care trăncănește (ALEXI); (substantivat) flecar. PONTBRIANT. *Jalnici lehăitori.* CAT. MAN. II 425/118. | Nume de agent: **lehău** s. m. = (Mold.) calificativ de ocară (H. XII 302) dat unui mincinos, unui flecar (DDRF). *Tacă-ți gura, lehăule!* ALECSANDRI, ap. DDRF. | Abstracte: **lehăit** s. a., **lehăire** s. f. (PONTBRIANT). *Nu știi să discânți de lehăit?* ALECSANDRI, T. 1043;— **lihăiálă** s. f. = ocară, înfruntare. (Bonț, în Transilv.), ap. PAȘCA, GL. | Alt derivat: **lehăílă** s. m. (Mold.) = calificativ dat unuia care trăncănește fără rost. DDRF.]

— Etimologia necunoscută. (Răspândirea cuvântului în Moldova face neprobabilă proveniența lui din alb. *ljeh* „latru" de care-l apropia CIHAC. II 168 și TDRG. St. Wedkiewicz (în *Mitteilungen*, p. 269) se gândea la rut. *lhaty* „a minți"). Cf. lefârdău.

LIHÁMITE s. m. și f., interj. v. **lehamete.**

LÍHAȘ, -Ă adj. *Clair* (en parlant d'un épi). — (Ungurism în Câmpia Ardeleană) Sterp, lipsit de grăunțe (despre cerealele care în timpul secetei fac numai spicul, lipsit de grăunțe). Com. V. BUCUR, Frata.

— Din ung. **léhás** „gol".

LIHNEÁLĂ s. f. v. **lihní.**

LIHNÍ vb. IVa 1°. *Défaillir, chanceler. Avoir mal au cœur.* 2°. *S'ankyloser.*

1°. Intrans. și refl. A simți o sfârșeală, o slăbiciune. *Vede pe Jana și alignind se rezămă de perete.* C. NEGRUZZI, III 357/8. *Edvin sprijinea în brațe p'a lui scumpă amoreză, Ce de silnica suflare a furtunei s'alianea.* id. II 9. *Picioarele îi licnește. Fața îi îngălbinește* (Tecuci). ION CR. III 143. | A se clătina. *Vrând să pășească, pătimașul* (: un paralitic) *se alignește când în dreapta, când în stânga.* PIRU, ap. TDRG. || Unipers. *A i se ligni cuiva* = a avea leșin la inimă. POLIZU.

2°. Intrans. (Banat) A-i înțepeni (cuiva o parte a corpului), a înlemni. VICIU, GL. *Lui Pavel i-a lignit mâna* = i s'a uscat, i-a secat. ib. | Trans. (= factitiv). A paraliza, a imobiliza. *Mâna stângă să i-o frângă Și-a dreaptă să i-o lignească.* ib.

[Și: **ligní** vb. IVa, **licní** vb. IVa, **aligní** vb. IVa, **alicní** vb. IVa. TDRG. | Abstracte: **lihníre (ligníre)** s. f.; — **lihneálă (licneálă, alihneálă, alicneálă)** s. f. (Ad 1) *Soldații simțeau alicneală la inimă, par'că n'ar fi mâncat de două zile.* D. ZAMFIRESCU, R. 122. *Mirosul acesta cald și pofticios îi stârnise din nou lihneala atipită.* C. PETRESCU, C. V. 117. | Și în regiunile în care verbul nu e întrebuințat, se aude des participiul-adjectiv: **lihnít (licnít, lignít), -ă**= mort, frânt, rupt, leșinat de foame (mai rar: de oboseală), hlipit (NOVACOVICI, C. B. 12, ȘEZ. XXXI 12, XXXII 137), (Straja, în Bucov.) Com. A. TOMIAC. *Mă mir că nu simți aroganța oamenilor cu maniere, când te văd lihnit.* DELAVRANCEA, S. 113. *Ligniți amândoi de foame.* CARAGIALE, N. 96/4. *Bătrâni ospătară... Erau lihniți.* CHIRIȚESCU, CONV. LIT. XLIV/II 549. *Cu burta lihnită.* ISPIRESCU, U. 106/22. *Așteptau lihniți să se coacă turta.* ȘEZ. I 259. *Lihniți de foame și de drum.* ib. I 207/22. *Un biet rumân licnit.* ib. IV 133.

— Etimologia nesigură. (Extensiunea geografică a cuvântului, cunoscut și în Ardeal, exclude originea din n.-grec. λιγναίνω „slăbesc" CIHAC II 669, λιγόνομαι „leșin" TDRG., s. λίχνος „mâncău", λιχνεύομαι „doresc o mâncare" CADE. Probabil avem— ca și la adjectivul *lihod* — un derivat din slavul *lichŭ* „rău" și „deșert", sensul originar al lui *lihni* fiind „a i se face cuiva rău" sau „ a simți un gol în stomac").

LÍHOD, -Ă adj. *Fade, insipide.* — (Transilv., despre mâncări și băuturi) Fără gust (LB) din cauza lipsei de acreală s. de sare, **nesărat** (ib.), fad (PONTBRIANT), sălciu. *Lihot* (sic!). ANON. CAR. *Vin lihod.* H. XVIII 302. *Are gust lihod* = rău (Sebiș, Arad). Com. M. BENIUC. (Despre gură, stomac, p. ext. despre om) Cuprins de o sensație neplăcută din cauza stomacului gol s. după consumarea prea multor dulciuri (cf. ȘEZ. V. 104), din cauza unei ușoare intoxicații de nicotină s. când ai băut apă după mâncări nepotrivite (cf. ȚARA OLTULUI III Nr. 21—22), leșinat. *Fiind pântecele calului gol (lihod), încep înlăuntru a se mișca* [limbricii]. CALENDARIU (1814) 171/17. *Umblă așa lihod de foame.* AGÂRBICEANU, P. M. 176. *Sânt atât de lihod, de parcă n'am mațe în mine.* H. XVII 179. *Gură lihodă.* ȘEZ. VII 181. *Așa-s de lihod, c'am mâncat nește mere acre ș'am băut apă după ele.* ȚARA OLTULUI, III Nr. 21-22. [Și: **lihud, -ă** adj. ȘEZ. V 104. | Abstracte: **lihodeálă (lihozeálă)** s. f. = (Transilv.) gust rău, leșin, greață. LB. *Simt o lihodeală în stomac.* (Lancrăm-Sibiu). Com. I. BLAGA. | Verb: **lihodí** vb. **(lihozí)** vb. IVa intrans. și refl. = a se simți lihod s. cu stomacul gol; a flămânzi (H. XVII 179). *Săracii... înghițeau la noduri seci, până li se lihozise inima.* MERA, B. 263.].

— Derivat din slav. **lichŭ** „rău, deșert" (ca *schilod*, etc.), cf. slav. *lichotá* „rău" (substantiv), paleosl. *lichoděi* „răufăcător". CIHAC II 168. Cf. lihni.

LIHODEÁLĂ s. f.
LIHODÍ vb. IVa
LIHOZEÁLĂ s. f.
LIHOZÍ vb. IVa
} v. **lihod.**

LÍHUD, -Ă adj. v. **lihod.**

LILÁ adj. invar. *Lilas.* — (Franțuzism des întrebuințat) De coloarea floarei de liliac, liliachiu. COSTINESCU. *Pijamaua lila.* C. PETRESCU, C. V. 355. [Accentuat (ca în limba germană) și *lila.*]

— *N.* din fr. (la origine același cuvânt ca liliacul[1] nostru).

LILIÁC s. m. (Bot.). 1°. *Lilas.* 2°. *Enfant chéri.* — (Întrebuințat în Țara veche).

1°. (Bot.) Arbust din familia oleaceelor care crește uneori și prin păduri, dar, mai ales, se plantează ca ornament în preajma caselor, pentru florile sale albe sau albastru-roșcate dispuse în forma unor buchețe, cu un miros foarte plăcut. Înflorește de vreme primăvara. LB., H. II 142, 220, IV 83, DAMÉ, T. 184, PĂCALĂ, M. R. 16, HERZ.-GHER., M. VII 12. Se mai numește prin Transilv., boroștean, mălin, mălin-roșu, scumpie, scrinte. ȘIO. I 237, PANȚU, PL. 151.

BORZA, BUL. GRĂD. BOT. V 68, BUJOREANU, B. L. 382, DR. VIII 199, com. M. ITTU, Aranieg-Arad), iar în Banat iorgovan (PANŢU, PL.). *Ape de mărgăritărel, de căpşune, de liliac alb.* PISCUPESCU, O. 298. *Smoc de flori de salchim, de mălin şi de liliac.* C. NEGRUZZI, I 98. *Se scuturau de floare liliecii.* EMINESCU, P. 159. *Poezia ca un parfum primăvăratec de liliac.* CONV. LIT. XXII 59. *Toiag de liliac.* TEODORESCU, P. P. 301. *Frunză verde liliac.* BIBICESCU, P. P. 43, cf. ŞEZ. I 11, 79, JARNÍK-BÂRSEANU, D. 125. *Trandafirii stau alături cu tufele de liliac.* PAMFILE, I. C. 242.

Compuse:

liliac-alb: cu florile albe. PANŢU, PL.

liliac-de-munte = aninaş, anin-de-munte *(Alnus viridis).* PANŢU, PL. *Pe lângă plaiu, sunt nişte arini numiţi „liliaci", crescuţi strâmbi, cam ca şneapănii.* TURCU, ESC. 192.

liliac-de-pădure (în Bucegi) = tulichină *(Daphne Mezereum).* PANŢU, ib.

liliac-franţozesc (Muntenia) = nopticoasă *(Hesperis matronalis).* ib.

liliac-franţuzesc (Bucov.) = mălin-verde *(Syringa chinensis).* ib.

liliac-nemţesc = plantă originară din China, mult cultivată prin grădini *(Syringa chinensis, — persica),* mălin verde. ib. (cf. şi H. VII 148, ŞEZ. XV 56).

liliac-românesc. H. IV 83.

2°. Fig. Calificativ desmierdător pentru un copil iubit. *Un liliac de copil* = o floare de copil. CIAUŞANU, V. *Mai pe urmă* [tatăl] *ş-o... zis: dă, ti şi el* [băiatul] *numai o ţiră de liliac.* ŞEZ. II 153.

[Pronunţ. *li-lĭac* şi *li-li-ac.* | Plur. *-lieci* şi (rar) *-liaci* (Braşov). | Şi: **lileác** s. m. (Bot.) = (în Banat) iorgovan. H. XVIII 138, 267. *Peană* (= floare) *de lileac.* HODOŞ, P. P. 73. *Pe partea nordică... sunt tot tufe de lilieci.* LIUBA-IANA, M. 38. | Diminutiv: **liliecél** s. m. BARONZI, L. I 136, ŞEZ. XV 56. | Adjectiv: (după turc. *lejlaki)* **liliachiu (leliachíu, liliechíu, lilichíu), -ie** = de coloarea liliacului, lila (DICŢ., MARIAN, CROM. 53); p. ext. (substantivat) coloare albastru-roşcată; sineală, indigo. PAMFILE-LUPESCU, CR. passim). *Florile de un liliachiu închis.* GRECESCU, PL. 394. *Rochiţă lilichie.* ALECSANDRI, P. P. 349. *Cătina înfiripa frunzele sale ascuţite într'un liliachiu spălăcit.* D. ZAMFIRESCU, R. 82. *Două fete... una îmbrăcată într'o haină albastru-închis, alta într'una liliachie.* TAFRALI, S. 175. *Haine liliachii.* C. PETRESCU, Î. I 9. *Lipie poste lipie, Floarea-i verde liliechie* (= sfecla). GOROVEI, CIM. 342; —(<n.-grec. λουλάκι „indigo") **lulachíu (lolachiu)** s. a. = coloare albastră, indigo. (DICŢ., PAMFILE-LUPESCU, CR. 68), sineală (com. OLMAZU, Măgurele, în Teleorman). *Pune-l lazurul pă leaspede şi puţintel lulachiu dintru cela ce se zice indih..., şi le pisează bine* (a. 1805). GRECU, P. 99/13. *A face lulachiu* = a nu izbuti ceva. ZANNE, P. V 395].

— Din turc. **lîllak, lejlak,** idem. (Cuvântul, ca nume de plantă, e cunoscut şi'n limbile balcanice: bulg. *liljak, lulak,* n.-gr. λειλάκι, λουλάκι.) Cf. lila.

LILIÁC s. m. (Zool.) *Chauve-souris (Vespertilio murinus)* — Mic mamifer cu corpul ca de şoarece, care are însă nişte aripi formate dintr'o membrană ce leagă membrele dinainte de cele dindărăt; stă prin locuri întunecoase şi puţin umblate, de unde iese numai în amurg de seară, spre a-şi căuta hrana. LB., LEON, MED. 95, PĂCALĂ, M. R. 28. [Printre animalele care nu se mănâncă:] *liliiacul.* BIBLIA (1688) 77, cf. ib. 137. *Liliacul... cu aripile... sbura.* CANTEMIR, IST. 28. *Aripile lor* [ale şărpilor] *nu sânt de peane, ce sânt ca di lelieac.* HERODOT, 114/25. *Ţiţiesc ca liliiacii.* ib. 267/5. *Umblă noaptea ca liliecii.* PANN, P. V. II 142. *Liliacii, ieşind de prin borte afară...* C. NEGRUZZI, II 85/14. *Prindeţi un liliac în noaptea ajunului Bobotezei şi-l îngropaţi într'un furnicar.* ALECSANDRI, T. 11. *Iadul, şi-a lui duhuri, liliecii.* EMINESCU, N. 44. *Sgomotul alaiului domnesc deşteptase bufniţele şi liliecii, cari, din crestăturile vechei ziduri, sburau fâlfâind în toate părţile, cu ţipete ascuţite.* ODOBESCU, I 162/20. *Se umple biserica de şoareci, de lilieci.* ISPIRESCU, L. 99. *Şoarecele care mănâncă nafură din ziua de Paşti, se face liliac.* ŞEZ. I 192/24, III 68, VIII 100, XIII 166. *De s'ar aşeza un liliac pe capul cuiva şi i-ar rupe un fir de păr de pe cap, acel om ar muri în curând.* ib. XVIII 193/25. *Fă-mă, Doamne, liliac. BÂRLEA, C. P. II 20. Unele femei caută să prindă lilieci,... să le ia oasele şi să facă... cu ele de urît, de dragoste şi altele.* PAMFILE, CRC. 24. *Unii se afumă cu păr de liliac.* id. DUŞM. 266. # *Stă ascuns ca un liliac,* se zice despre cel ce duce o vieaţă tainică şi retrasă. ZANNE, P. I 507. *Şoaricele a mâncat anafură şi s'a făcut liliac:* despre parveniţi. ib. VI 478. || Specii: **liliac-de-noapte** = *Vesperugo noctula.* PĂCALĂ, M. R. 28; — **liliac-urechiat** = *Plecotus auritus.* ib.

[Pronunţ. *li-li-ac* şi *li-lĭac.* | Plur. *-lieci* şi *-liaci.* | Şi: (neobişnuit) **liuluiác** † s. m. 1. MOLNAR, ap. V. BOLOGA, v. DR. IV 386.]

— Din bulg. **liljak** (sârb. **ljiljak**), idem.

LILIACÉE s. f. plur. (Bot.) *Liliacées.* — Familie de plante monocotiledoane al căror tip este crinul.

— *N.* după fr. (derivat dela lat. *lilium* „crin").

LILIACHÍU, -ÍE adj. v. **lilac**[1].

LILICÉLE s. f. plur. (Bot.) *Téraspic (Iberis semperflorens).* — (Munt.) Limba-mării. PANŢU, PL.[2] 152.

— Pentru etimologie, cf. bulg. *lulička* „coprină", cu aceeaşi asimilare vocalică pe care o întâlnim şi în aromânescul *liliče* „floare".

LILICHÍU, -ÍE adj. v. **liliac**[1].

LÍLIE s. f. (Bot.) *Lis (Lilium candium).* — (Germanism în Transilv.). Crin. LB. *Oleu de lilii; strat de lilii.* ib. Specii: **lilie-albă** = crin alb *(Lilium candidum).* LB., PANŢU, PL., BUJORESCU, B. L. 382; — **lilie-de-câmpie** = *Ornithogalum arvense.* BARCIANU; — **lilie-galbenă** = crin galben, stânjini galben *(Iris Pseud-Acorus).* LB., PANŢU, PL.; — **lilie-roşie** = plantă din familia liliaceelor, cu flori roşii ce înfloresc în Mai-Iunie; se cultivă la noi ca plantă decorativă *(Lilium bulbiferum).* LB., PANŢU, PL.; — **lilie-stelată** = pliscul-cioarei. BARCIANU; — **lilie-vânătă** = stânjini *(Iris germanica)* LB., PANŢU, ib. [Pronunţ. *li-e* şi *-lie.* | Şi: (după lat. *lilium)* **liliu** s. m. (Bot.) DR. V 559, 561; — (din ung. *liliom)* **lilióm** şi **lilión** (pronunţ. *li-om, li-on)* s. m. PANŢU, PL., BORZA, BULET. GRĂD. BOT. V 59, 60, H. XVIII 132, JARNÍK-BÂRSEANU, D. 126, BUD. P. P. 69. | Diminutiv: **liliúţă** s. f. (Bot.) = plantă din familia liliaceelor, cu flori albe; creşte prin fânеţe uscate, pe dealuri aride şi prin poieni *(Antherieum ramosum),* cf. păinjenel. PANŢU, PL.]

— Dir. germ. **Lilie,** idem.

LILIECÉL s. m. (Bot.) } v. **liliac**[1].
LILIECHÍU, -ÍE adj. }

LILÍI ! interj. (Oltenia) Interjecţie prin care se exprimă spaima sau mirarea. PLOPŞOR, V. O. 11.

LILIÓM s. m.
LILIÓN s. m.
LÍLIU s. m.
LILIÚŢĂ s. f. } (Bot.) v. **lilie.**

LÍMĂ s. f. (Bot.) *Élyme (Elymus crinitus).* — (Rar) Perişor. PANŢU, PL.
— Corupt din numele savant al plantei (grec. ἔλυμος „învelitoare").

LIMÁN s. a. 1°. *Port, hâvre.* 2°. *Refuge, asile; salut.* 3°. *Lagune.* — (În Ţara veche).
1°. (Învechit şi înlocuit prin) Port (LB.), cf. schelă, scală. *Au stăpânit ostrovul Rodosul şi multe limanuri sau scale.* LET. I 54/38. *Nu iaste nicăiurile atâta liman, adică adăpost... să să adăpostească acolo vasăle.* HERODOT 377/16, cf. ib. 415, 433. *După fortună văzurăm şi liman.* LET. III 150/18. *Marea fără valuri şi plină de limanuri.* ZILOT, CRON. 337. *Pirei (un liman la Atinii, unde stau corăbiile)...* ŢICHINDEAL, F. 157. *Limanul care este, de unde ei au purces.* BELDIMAN, O. 33. *Omul... aşteaptă a morţei înfăţoşare Ca un liman mântuielnic dup'o lungă înotare.* KONAKI, P. 286. *Corăbierul... Aleargă la limanul ce adesea l-a scăpat.* ALEXANDRESCU, M. 48. *Limanul mării.* GORJAN, H. I 124. *De acolo unde ne aflam în liman, ne-am trezit deodată în mijlocul mării.* DRĂGHICI, R. 25. *Femeia de sine e o barcă seacă, Care fără cârmă şi'n liman se'nncacă.* PANN, S. II 33. *Nu trebue să fie nici o femeie în luntre, de vrei să soseascâ la bun liman.* C. NEGRUZZI, III 364. *O păsărică vine Prevestind ţărmuri vecine, Liman vesel şi deschis.* ALECSANDRI, P. II 42. *Cetăţi lângă limanuri.* EMINESCU, P. 236.
2°. Fig. Adăpost, refugiu, azil de scăpare dintr'o situaţie primejdioasă, rea, neplăcută. *Celor slabi limanu neviforat... eşti, Născătoare de Dumnezeu.* ANTIM, ap. GCR. II 15. *Limanul odihnii.* CANTEMIR, IST. 84. *La limanulŭ tău cel lin alergând, strig către tine.* MINEIUL (1776) 4 b/a. *Pe la multe locuri umblând, ca la un liman...* URICARIUL, VII 65/15. *Mergi... de te odihneşte în limanul nesimţirei.* MARCOVICI, C. 88. *Să-şi afle dreptatea... la limanul bunelor pravili.* URICARIUL, V 394/14. (Pleonastic) *Liman de adăpost.* MAIORESCU, CR. I 52. *Unicul liman de scăpare este pictura.* I. NEGRUZZI, III 453. *Aici şi numai aici e limanul de scăpare.* SLAVICI, N. II 120. ‖ Ocrotire, salvare, scăpare. *Toate... le vom face... spre a putea afla liman şi mângâiere.* URICARIUL, I 9/28. [Oamenii] *vor liman, cer ajutor.* BELDIMAN, O. 1. *Nu-mi rămâne alt liman.* ALECSANDRI, T. 874. # (Întrebuinţat azi mai ales în expresiile) **A duce** (s. **a scoate**) **la liman** = a salva, a scăpa pe cineva s. ceva dintr'o situaţie grea, dintr'un impas. *Să ia în mână frânele statului ca să-l ducă la liman.* GOGA, Ţ. N. VI 193. *Se ruga lui D-zeu... să o scoată la liman bun.* ISPIRESCU, L. 121. **A ieşi la liman** = a scăpa dintr'o primejdie; p. ext. a dobândi o stare mai bună. ZANNE, P. I 205. *A zis Dumnezeu... să iasă Moartea la liman.* CREANGĂ, P. 323. *Dă din mâni dacă vrei să ieşi la liman.* PANN, P. V. I 152. **A ajunge** (s. **a atinge**) **limanul** = a-şi ajunge scopul, a atinge ţinta dorită. *Ai ajuns limanul, Precum ţi-ai fost pus şi planul.* BARAC, A. 49. *Aleargă, aleargă, fugare iubit, Căci iată atingem limanul dorit.* I. NEGRUZZI, II 271.
3°. (Geogr.; în Basarabia, din rus. *limanŭ* „lac fără păpuriş") Lac îngust şi lung învecinat cu Marea Neagră (PORUCIC, T. E. 188), un fel de lagună (ŞĂINEANU, D. V.).

[Plur. *-manuri* şi *-mane* POLIZU. | Şi: (cf. sârb. *liman* „vâltoare") **alimán** s. a. = apă afundă din ţărmuri în ţărmuri (Dobra l. Tisa). VICIU, GL.]
— Din turc. **liman** „port". (Cuvântul a pătruns şi la Neogreci, Albanezi, Bulgari, Sârbi, Ruteni, Poloni şi Ruşi). Cf. limănit.

LIMĂNÍT, -Ă adj. *Maudit.* — Afurisit, alimănit (2°). *Fire-ar ţi fost limănit!* CIAUŞANU, V.
— Se pare că *(a)limănit* s'a născut din amestecul a două expresii: *a ajunge la liman:* la adăpost şi *a ajunge la aman:* rău de tot. (Verbul *a se alimăni* „a se adăposti, a se aciua undeva" nu trebue derivat din turc. *alaman* „haiduc", cum s'a făcut în vol. I, ci dela *liman* „adăpost, refugiu").

LIMB s. a. *Limbe.* — (Tehn.) Marginea dinafară, de obiceiu însemnată cu grade, a unui instrument de precizie. *Găurile... se pot măsura cu un limb gradat de oţel.* ORBONAŞ, MEC. 77. | (Astron.) Marginea unui astru. *Limbul superior al soarelui.* | (Bot.) Partea verde şi esenţială a unei frunze; partea largă a petalei. | (Biser. catolică) Purgatorul unde se găsesc sufletele copiilor nebotezaţi şi ale credincioşilor înainte de judecata din urmă. *Glasul arhanghelicesc... pătrunde Pân' la limb.* AARON, ap. GCR. II 192. [Plur. *-limburi.*]
— *N.* din lat. **limbus, -um** „margine", în parte după fr.

LIMBÁ vb. I-a v. **limbă.**

LÍMBĂ s. f. A. I. *Langue* (organe du goût). II. 1°. *Langue* (organe de la parole). 2°. *Parole, verbe.* 3°. *Nouvelle. Espion, informateur.* 4°. *Langue, idiome, argot, jargon.* 5°. *Peuple, nation, gentils.* B. 1°. *Gâteau* (en forme de langue). *Pointe* d'arme ancienne. *Langue de feu.* 2°. a) *Battant* de la cloche. *Balancier* de la pendule. *Levier* de la broie. *Languette* de la balance. b) *Languette* du chevron. *Feuillure* de la porte. Partie du traîneau, de la charrette, de la charrue, du moulin. *Garrot* de la scie. *Baguette* du métier. *Languette* (du soulier). *Chaussepied. Ardillon* de la boucle ou de l'hameçon. *Lame* du couteau, du sabre, de la faux, de la faucille. 3°. *Langue* de terre, *haie.* 4°. *Bouque, goulet* du filet. 5°. En composition dans le nom de différentes plantes: *phyllocacte, potamot flottant, plantain d'eau, face de loup, buglosse officinale, cynoglone officinale, eurythrone, langue de cerf, botrychie, téraspic, bourrache, anthéric, statice, langue de serpent, oponce, passerine.* 6°. *Flet.*
A. I. (Anat.) Organul cărnos şi mobil din gură, care serveşte la udatul, mestecatul şi înghiţitul alimentelor. *Limbĕ* = lingua. ANON. CAR. *Limba mea lepi-se de grumadzul mieu.* PSALT. 36/16. *Tremeate Lazar să-mi ude cel deaget mai mic într'apă şi să răcească limba mea.* CORESI, ap. GCR. I 31/2. *Scoate limba afară, i-o străpunge cu acul şi i-o presară cu sare.* CREANGĂ, P. 13. [Un lup] *cu o gură mare şi cu o limbă ca de dihanie.* ISPIRESCU, L. 17. *Limbile îi jucau* [balaurului] *ca nişte săgeţi.* ib. 18. *Cine mănâncă mămăligă necernută, face bube pe limbă.* ŞEZ. VI 23. *Numai ştirba Scoate limba.* JARNÍK-BÁRSEANU, D. 434. *Numai copiii necrescuţi scot limba* (în semn de lipsă de respect). *I s'a uscat limba în gură de sete.* CADE. *Bolnavul are limba încărcată* (s. *albă*). *Vârful, marginile, dosul rădăcina, aţa* s. *frâul limbii. Nici limba nu-i asudă,* se zice despre un om foarte leneş. BARONZI, L. I 47. *(Pânză) subţire s'o tai* (s. *s'o rupi) cu limba.* PAMFILE, J. III. **A-şi înghiţi limba** = a mânca cu mare poftă o mâncare gustoasă. ZANNE, P. III 585 (cf. CIAU-

ŞANU, GL.). (Aluzie la cânele căruia îi atârnă limba din gură când aleargă mult) **A alerga (a umbla, a aştepta) după ceva** s. **după cineva cu limba scoasă:** cu mare dorinţă s. fiindcă ai mare nevoie. || Acelaşi organ al unor animale servind ca aliment. *Limbă afumată, fiartă; limbă de vacă,* etc. LM. *Refuză şi limbi şi caşcaval.* ALEXANDRESCU, M. 314. || Spec. *Limbă-neagră* = numele unei boale (nedefinite) la om. H. XII 291. || P. ext. *Limbă de crap* = partea cărnoasă, foarte gustoasă, din cerul gurii la crap. ATILA, P. 294.

II. 1°. Acelaşi organ servind ca organ principal al vorbirii. *Limba mitutelu mădulariu iaste şi foarte se laudă.* COD. VOR. 123/7. *Limbă mare grăitoare.* PSALT. 17/11. *Muriră-i oasele. ...Limba-i tăcu.* MOLITVENIC (1633), ap. GCR. I 85/4. *Cu alte limbi şi cu alte buze voiu grăi către dânşii.* BIBLIA (1688) 8 pr. 6. *Limba spune, nu tace.* ZILOT, CRON. 351. *Ce-i mai dulce şi totodată mai amar pe lume? (Limba).* SBIERA, P. 320/63. # Loc. *Limba oase n'are* = pot să-l sfătuesc, să-i spun, dar ştiu că nu mă ascultă, nu înţelege. ION CR. IV 22. *Limba oase n'are, Unde-atinge doare* = se spun cu uşurinţă cuvinte care dor. ZANNE, P. II 218. *Limba nu are oase, se'ndoaie după gând* = poate spune şi bine şi rău, şi adevărul, şi minciuna. ib. II 219. *Limba taie mai mult decât sabia* = cu vorba răneşti mai greu decât cu cuţitul. ib. II 220. *Limba muierii, cuţit cu două ascuţituri.* ib. VIII 298. *Limba se vinde mai bine la târg* = în târg se vorbeşte mai mult. ŞEZ. I 219. *I se bate limba'n gură ca calicii la pomană* = vorbeşte repede şi rău. ZANNE, P. V 116. *Limba-i toacă'n gură* = vorbeşte mereu. COSTINESCU. *Gură am, limbă n'am* = multe aş putea spune, dar nu pot. ION CR. IV 21. **A fi (a avea) limbă lată** = a vorbi urît. ZANNE, P. II 230. (După fr. *avoir la langue dorée?)* **A avea limbă de aur** = a avea darul de a vorbi frumos, de a captiva cu elocvenţa. ib. II 229. **A fi cu limba fagur de miere** = a fi dulce la vorbă. ib. **A avea limba lungă** (ib. II 230) s. **(a fi) lung de limbă** s. **limbă lungă** = a vorbi mult, a nu păstra o taină (ION CR. IV 22); (a fi) vorbăreţ (RUSSO, S.). **A avea mâncărime de** (s. **vierme la) limbă** = a nu putea tăcea, a fi indiscret, limbut, a nu putea ţinea o taină. ZANNE, P. II 225. **A fi fraged la limbă,** cu acelaşi sens. ib. II 231. **Îl frige la limbă,** cu acelaşi sens. ib. II 226. **A-şi bate limba** (ib.), **a fi slobod la limbă** (s. **limbă slobodă,** ib. VIII 298) = a spune multe, a spune şi ce nu trebue. *Limba slobodă mult te vatămă.* ZANNE, P. VIII 298. **A-şi scurta limba** = a vorbi mai puţin, ib. II 225. **I se desleagă limba** = începe să vorbească după o tăcere îndelungată. **A prinde (la) limbă** = a căpăta curajul de a-şi spune opiniile, (despre o persoană sfioasă) a începe să vorbească; (despre un beţiv) a începe să se ameţească. ZANNE, P. II 231. *Reacţiunea a prins iar la limbă.* CARAGIALE, T. I 91/18. **A i se lua (a-i pieri, a i se încurca, a i se îngroşa) limba** = a nu îndrăsni să vorbească despre ceva. ZANNE, P. II 229. **A nu avea limbă (de grăit)** = a nu avea curajul să vorbească. COSTINESCU. **A-şi pune frâu la limbă** (ZANNE, P. II 225), **a-şi ţinea** (s. **băga) limba'n gură** = a se feri de a vorbi ce nu trebue, a tăcea. ib. II 232. *Cine nu-şi ţine limba* (în variante: gura) *îşi pierde capul* = să ne cântărim cuvintele. ib. II 220. **Nu-ţi băga limba** (mai des: nasul) **unde nu-ţi fierbe oala** = nu te mesteca unde nu eşti chemat s. interesat direct. ib. IV 16. **A i se scurta limba** (ib. II 225); **a tăia limba cuiva** (LB.); **a lega limba cuiva** (ZANNE, P. II 228) = a-l opri să vorbească. *Li se legă limba lor.* COD. TOD. 204/14. *Nu-ţi aflu nume... limba'n gură mi se leagă.* EMINESCU, P. 188. **A avea limbă ascuţită** (s. **rea)** (ZANNE, P. II 231); (calificativ) **limbă-rea** (s. **ascuţită)** = (a fi) răutăcios, maliţios (LB). **A avea limbă de şarpe,** cu acelaşi sens. HERZ.-GHER., M. VII 12. **A înţepa cu limba** = a fi ironic, a batjocori. ZANNE, P. II 231. **A fi cu două limbi** (LM, ZANNE, P. II 229): **a avea mai multe limbi** (ib.) = a fi mincinos, făţarnic, prefăcut. **A trage pe cineva de limbă** = a-l descoase, a-l ispiti să vorbească. ib. II 230. (După fr. *se mordre la langue?)* **A-şi muşca limba** = a se căi de a fi vorbit ceea ce nu se cuvenea. CADE. **A-i sta (a-i umbla, a-i veni) pe limbă** = a-ţi aminti vag un cuvânt s. un nume fără să-ţi poţi aduce aminte bine de el. **A fi pişcat** (s. **prins) de limbă** = a fi niţel beat, afumat. ZANNE, P. II 228. **A-i îngheţa cuiva limba'n gură** = a-i fi frică de ceva. ib. II 227. **A-i pieri limba** = a muri. H. II 33. (În ironie) **A se înnăbuşi** (mai des: **asuda) subt limbă** = a îngheţa de frig. ZANNE, P. II 228. **Nu i-a tors mamă-sa pe limbă** = vorbeşte cu uşurinţă, spune ceea ce gândeşte. CREANGĂ, A. 135, ŞEZ. II 72. **Răsura limbii** = (Transilv., învechit) amendă dată de cineva pentru infamii spuse pe socoteala cuiva. Cf. DICŢ.

2°. P. ext. Vorbă, cuvânt, graiu, glas. *Neînfrânându-şi limba sa..., iaste deşartă credinţa.* COD. VOR. 115/12. *Grăiră spre mere* (= mine) *cu limbă hicleană* (: locuti sunt adversum me lingua dolosa; m'ont environné par des paroles pleines de haine). PSALT. 235/1. *Să ne rădicăm limba spre cântările lu Dumnezeu.* CORESI, EV. 549/12. *Cu limba batjocoriai.* CUV. D. BĂTR. II 452. *Toate pricinile... de limbi strâmbe... a se căuta numai de boicrii Naziri.* URICARIUL, I 304/25. *Cu limba lor înşelă.* DOSOFTEIU, PS. 21. *Despre a cărora lăcomie... nu-i cu putinţă să povestească limba omenească.* CREANGĂ, P. 94. # *Toată paserea pe limba ei piere* = vorba nechibzuită poate avea cele mai grave urmări, ca la paseri, pe care le trădează glasul. Cf. ION CR. IV 23, cf. C. NEGRUZZI, I 247, ODOBESCU, III 10/27, CREANGĂ, P. 24. *Limba dulce mult aduce* = cu vorba dulce izbuteşti multe. Cf. ION CR. IV 23. *Dulce la limbă, amar la inimă,* se zice despre cele ce la început ni se par plăcute, iar la urmă ne aduc necazuri. ZANNE, P. III 539. † **Din limbă** = cu gura (proprie). *Pre sineşi se fericiia fata, ce nu den limbă grăiia, ce duhul sfânt ce deştinsease spr'însa.* CORESI, EV. 497/4. **(A lăsa) cu limbă de moarte** = a-şi arăta (înainte de moarte) ultima dorinţă. *Harta testamentului, adecă carte cu limbă de moarte.* DOSOFTEIU, V. S. 65. *Când s'au săvârşit, au lăsat cu limbă de moarte...* URICARIUL, XXV 70/16, cf. ŞINCAI, HR. II 156/22, BARAC, T. B. 76, ALECSANDRI, T. 829, 900, ODOBESCU, I 498/3, CREANGĂ, P. 15, MARIAN, IN. 20. *Tată-su cu limbă de moarte îl oprise de-a merge acolo.* ŞEZ. VII 50. (Neobişnuit) **A lua limbă** = a lua cuvântul, a începe să vorbească. *Cel mai de frunte dintre sfătuitori luă limbă;... aducând vorba cam aşa...* DELAVRANCEA, S. 83.

3°. (Mai ales Mil., în limba veche şi literar ca arhaism, în legătură cu verbele *a da, a lua, a prinde).* Informaţiune (asupra intenţiunilor tactice ale duşmanului), relaţiune, veste, ştire. (Cf. şi fr. *prendre langue avec qqn.). Având Ştefan Vodă ştire şi prinzând limba... a aprins târgul.* SIMION DASC., LET. 47/12. *Au trimes pre Sfirski... să prindă limbă.* M. COSTIN, ap. GĂDEI. *Eşind Turculeţ... la Ştefăneşti... să ia limbă...* LET. II 263/38. *Să prinză şi păgânii limbă. Că tu, Doamne, nu ne eşti cu scârbă.* DOSOFTEIU, PS., ap. TDRG. *Paşa au chemat pre Buhuş şi pre Cantemir şi i-au trimes să ieie limbă.* NECULCE, CR. I 60. *Vom putea să avem şi limbă de mişcările lui.* BĂLCESCU, M. V. 149, cf. ib. 156. *Ştefan... prinzând limbă despre starea lagărului lui Matias...* ISPIRESCU, CONV. LIT. XII 174. *A da limbă*

prin țară (cf. a da sfară) = a face cunoscut, a da de veste. DDRF. || P. ext. † Informator, cercetaș, spion, iscoadă (DDRF); spec. prizonier luat din rândurile dușmanilor și întrebuințat ca informator asupra situației dela ei. TDRG. *Aducea Tătarii și limbi carii spunea...* M. COSTIN, ap. GĂDEI. *Nice altă limbă au putut lua, făr de un Turc rănit rău.* id. ib. *Într'acea zi i-au adus limbă straja lui șese Leși.* LET. I 137. *Au spus limba că sânt cu Constantin Vodă 5000 de Cazaci.* ib. 350/38. *Au mărturisit din Tătarii cei prinși de* [= ca, drept] *limbă.* ib. II 121/20.

4°. P. ext. Mijlocul omului de a exprima prin sunete articulate, prin cuvinte și prin propoziții ideile și simțirile sale; spec. (Filol.) sistemul fonologic, lexical și gramatical, unitar și complet, propriu unei întregi comunități lingvistice (în opoziție cu „vorbirea", care e aplicarea individuală a acestui sistem), idiomul, graiul național, vorbit s. scris de un popor s. de o națiune; p. restr. limbajul convențional întrebuințat în anumite împrejurări de anumite grupuri sociale. (După natura, rolul și extensiunea limbilor, deosebim:) *Limbi moarte,* care nu se mai întrebuințează, sau se întrebuințează numai în scris de cei inițiați (m. ales latina și greaca), în opoziție cu *limbi moderne s. vii,* vorbite încă; *limbă comună* = graiul mai mult sau mai puțin unitar, primit ca normă de diferitele pături sociale ale unei națiuni și lipsit de particularități dialectale; *limba maternă:* deprinsă din copilărie dela mamă; (după fr. *langues sœurs*) *limbi surori,* care derivă de-a-dreptul din aceeași limbă; *limba națională* (în opoziție cu cele străine): vorbită și scrisă de populația dominantă a unui Stat, servind ca mijloc oficial de înțelegere între cetățeni; *limbă mixtă:* rezultată din amestecul mai multor limbi; *limbă specială:* graiul convențional întrebuințat (ocazional) de un grup de indivizi s. de o categorie socială (spre a nu fi înțeleși de alții), precum: *limba păsărească* (s. *a cârâitorilor*) = jargonul întrebuințat ocazional de un grup de indivizi ce doresc să nu fie înțeleși; limbaj stâlcit întrebuințat între ei, în glumă, de copii (MARIAN, O. I 414); *limbă internațională* s. *universală* = creată în mod artificial spre a servi ca mijloc universal de înțelegere. (După aspectul divers pe care-l prezintă aceeași limbă, distingem:) *Limbă curentă:* obișnuită în relațiunile zilnice dintre oameni; *limbă familiară:* lipsită de constrângerile gramaticii și vorbită în familie și între prieteni intimi; *limbă populară* (s. *vulgară*): vorbită de obiceiu de masele populare; *limbă literară:* întrebuințată în scrierile literare: *limbă cultă:* vorbită de clasele intelectuale; *limbă poetică:* întrebuințată în scrierile poetice; *limbă liturgică* (s. *bisericească*): întrebuințată în cărțile de cuprins bisericesc; *limbă veche:* totalitatea expresiilor din vremile trecute. *Evreiasca limbă grăi.* COD. VOR. 36/12. *Limba cea mai subțire și mai ascuțită de toate limbile, ce să zice elenească...* PRAVILĂ (1632), ap. GCR. I 78/31. *L-au izvoditu... din limba latinească pre limba leșească.* SIMION DASC., LET., ap. GCR. I 143/20. *Oameni... pedepsiți întru a noastră limbă.* BIBLIA (1688) 4 pr. 44. *Multe limbi știa, elinește, lătinește...* LET. II 257/24. *Limba țării să grăiască nu știa.* ib. III 10/29. *Uitasem că suntem Români și avem și noi o limbă.* C. NEGRUZZI, I 3. *Prostimea, sau, în limba aristocratică, canalia...* ib. 35. *Un pedant... aticismul limbii tale o să-l pună la cântar.* EMINESCU, P. 225. *Limba veche și 'nțeleaptă.* ib. 229. *Amețiți de limbe moarte... Confundam pe bietul dascăl Cu un craiu mâncat de molii.* ib. 231. *Limba românească nu e numai un graiu românesc, ci și o cugetare românească, o formă, un tip național al cugetării omenești.* A. STERCA-SULUTIU, CONV. LIT. XX 603. *Profesor de limbi. Greșeli de limbă. Învață ușor limbile. Asta-i limbă chinezească,* se zice când cineva vorbește neînțeles. ZANNE, P. VI 54. | Fig. *O mulțime de paseri... țipând pre limba lor.* ISPIRESCU, L. 75. || Totalitatea altor mijloace și procedee decât a sunetelor articulate cu organul nostru fonator, spre a comunica semenilor gândurile și simțirile omenești. *Limba semnelor, surdomuților, colorilor, florilor,* etc. *Înțelegi, limba lacrămilor.* MARCOVICI, D. 325. *Vreau a fi cântată pre limba armoniei.* ALECSANDRI, P. II 113. *Se apăra în dulcea limbă a poeziei.* ODOBESCU, III 9/15.

5°. P. ext. (În trecut și astăzi, rar, ca arhaism; adesea la plur.) Colectivitate de oameni care vorbesc același graiu (mai ales străin), care au aceeași origine etnică (cf. națiune, neam, popor) s. aceeași credință (păgână s. considerată ca păgână), cf. necredincios, păgân (TDRG). *Învețí de Moisi toți Iudeii ceia ce sântu întru limbi* (: păgâni N. TEST. (1648); qui per gentes sunt). COD. VOR. 30/3. *Milostenie se făcu întru limba* (: ruda BIBLIA 1688) *mea.* ib. 61/11. *Turburară-se limbile* (: păgânii DOS.), *feriră-se împărățiile.* PSALT. 89/7. *Mâra* (= mâna) *de fața lor limbi* (: păgârii HUR. pre păgânii DOS.) *și după soarte împărți lor pământul.* ib. 161/2. *Și deade lor striiră* (= străină) *limbă* (: țărâle păgânilor DOS.). ib. 222/7. *Sâmt limbi cealea ce n'au leage.* CUV. D. BĂTR. II 44. *Toate limbile botezați.* CATECHISM (1607), ap. GCR. I 42/29. *În robie,... luați de limbi păgâne.* CRONOGRAF (1650), ap. GCR. I 146/2. *Știți, Goți și... alți vecini și limbi ce era prin pregiur.* SIMON DASC., LET. 13/14. *Toate fcalurile de limbi și de seminții au, un lucru grozav și urgisit, furtușagul.* PRAV. 96. *N'a rămas niciun neam, nicio limbă ca să nu citească întru a lor limbă.* BIBLIA (1688) 4 pr. 58. *Să nu se ferească și alte limbi și țări a se supune Împărăției.* LET. II 152/31. *Fiind arian cu toată limba lui.* DOSOFTEIU, V. S. 98 b. *În iad vor merge toate limbi păgâne.* id. PS. 31. *Neamul Dachilor iaste o limbă vrăjmașă.* CANTEMIR, HR. 105/3. *Toate limbile varvare zic Persii cum să fie ale lor.* HERODOT, 5/5. *Nu se odihnea Dumnezeu să fie numai la Jidovi buna credință, și celelalte limbi să fie lipsite de darul lui.* ANTIM, P. 2/19. *Răscoale cu Tătarii și cu Leșii și cu tâlharii și cu alte limbi.* URICARIUL, V 246/21. *O păzii* [țara] *de nu o călcă nici o limbă.* MAG. IST. IV 329/15. *Nu i-au călcat pre dinșii alte limbi străine.* BĂLCESCU, M. V. 583. *Aștept limbele dușmane Care vin din răsărit.* ALECSANDRI, P. II 12. *Un sultan dintre aceia ce domnesc peste vreo limbă.* EMINESCU, P. 234. *Umblând limbi străine prin această țară a Moldovei...* BOGDAN, C. M. 47. *De când o pustiit Moldova limbile păgâne.* ȘEZ. III 111/31. *Nu numai creștinilor, ci tuturor limbilor, de acum până'n vecie mila Domnului să fie.* ȘEZ. VIII 45. *Neajunsuri... de suferit din partea Ungurilor, precum și altor limbi.* MARIAN, T. 40. *Împărate, limbă rea.* BÂRLEA, B. I 66. || † Origine, viță. *Multe neamuri de limbi deosebite au fost.* CANTEMIR, HR. 60/29. *Limba și graiul tot unul le-au fost.* ib. 74/9. || P. ext. Confesiune. *Îngroparea atât a pravoslavnicilor, cât și altor limbi.* URICARIUL, V 413/25, cf. XX 243.

B. P. anal. 1. Tot ceea ce are asemănare formală (mai ales o formă lungăreață) s. funcțională cu limba din gura omului și a animalelor. Spec. (Valea Almăjului-Banat) Un fel de colac împărțit la pomană (ARH. FOLK. III 150). *Limba (de trăsnet* s. *trăsnetului)* = rămășița (m. ales vârful) unei arme vechi de metal pe

care ţăranii o descoper uneori în pământ şi pe care o consideră ca o săgeată de trăsnet (PAMFILE, V. 75, fig. 1). || Fig. *Limbă de foc (flacără, lumină)* = fâşia luminoasă (şi mobilă) ce se ridică în sus (ca o săgeată) dintr'un corp care arde; fâşia luminoasă (fixă) care se distinge în întunerec şi e produsă de un reflector s. porneşte dela fereastra unei camere luminate. *Cu limbi de foc preasfântul duh' noao se-au ivit.* CORESI, EV. 199/27. *Etna-ţi părea tot oraşul, limbi de foc se arunca.* BELDIMAN, TR. 120. *Mii de focurele, Limbi de pară albăstrele, Ard pe locurile-acele.* ALECSANDRI, P. II 49. *O lampă 'ntinde limb'avară* [de lumină] *şi subţire.* EMINESCU, P. 91. *Limbi de foc ard lumile lui Dumnezeu.* COŞBUC, F. 141. *Limba de lumină se lungeşte ascuţită până'n vârful ţilindrului.* SADOVEANU, M. 169.

2. Diferite părţi a). mobile s. b). fixe ale unor lucruri s. unelte.

a). Partea mobilă de metal, acăţată în fundul clopotului, care, atunci când clopotul se trage, cu ajutorul unei funii, loveşte în pereţii lui, făcându-l să sune; p. ext. un joc de copii (MARIAN, IN. 203, ŞEZ. VIII 121, PAMFILE, I 320); fig. flecar (PAMFILE, J.). *Limba'n clopot o voiu frânge.* ALECSANDRI, P. II 35. *Este şi-un schiop, care se leagănă în cele două cârje ca o limbă de clopot.* C. PETRESCU, R. DR. 192. | Balanţa ceasornicului. PONTBRIANT. *Orologiul... sună... din limba sa de metal.* EMINESCU, N. 37. | Cuţitul s. condeiul meliţei s. al meliţoiului. DAMÉ, T. 139, PAMFILE, I. C. 206. *Limba lui* [a meliţoiului] *fiind mai groasă decât a meliţei, nu curăţă de tot pozderia.* I. IONESCU, C. 155. *Lovită mănuşa cu limba frângătoarei... cad jos pusdăriile.* BREBENEL, GR. P. | *Limba cumpenei* = săgeata verticală fixată la mijlocul pârghiei şi care mişcându-se la stânga şi la dreapta arată proporţia dintre greutăţile ce se cântăresc. Cf. PRECUP, P. 15.

b). (Dulgh.) Crestătura în formă lungăreaţă din capătul de sus al unui căprior (al casei) care intră şi se fixează în crestătura în formă de „furcă" a căpriorului cu care se îmbină. PĂCALĂ, M. R. 405. | Chinga ce fixează doi căpriori încheiaţi, ca să nu se desfacă. PAMFILE, I. C. 424. | Cepul (8°) dela partea de jos a osiei porţii, care intră în tigaia (s. în jghiabul) de lemn s. de piatră şi face ca poarta să se deschidă şi să se închidă cu uşurinţă. Cf. PĂCALĂ, M. R. 440. | Piscul s. splina care se leagă de opleanul dinainte al săniei. DAMÉ, T. 22. | O parte a căruţei. H. XIV 285. | O parte a plugului. ib. II 300. Între fălcele se mişcă la dreapta şi la stânga *limba* cracilor, ca să poată lua plugul brazdă mai mare sau mai mică, regulându-se cu un cuiu. BREBENEL, GR. P. | (Mor.) O bucată de lemn care se vâră în gaura pietrii de moară pentru a o ridica (Com. A. BANCIU, Sălişte); — fofeaza, cupa, săgeata, aripa la moară. HEM. 1669/37. | Lemnuşul, încordătorul, săgeata ferestrăului. APOLZAN, N. 31, PAMFILE, I. C. 121. | O parte a alergătoarei, cf. răzimătoare, sprijinitoare. DAMÉ, T. 141, PAMFILE, I. C. 263. | Bucata de piele lungă şi îngustă care închide bine deschizătura gheţei în locul unde se încheie cu şiretul. PAMFILE, I. C. 350. | Unealta de metal (de os, etc.) care ajută la încălţarea pantofilor, lingură. | Dintele cataramei. LB. | (Pesc.) Ciocul adus al cârligului la undiţa de pescuit, cf. ureche, zâmboc. ANTIPA, P. 126, 294, 305, 322. | Fâşia, lama de metal (în special partea mai groasă a acesteia) la cuţit (cf. TEODORESCU, P. P. 44), la briceag s. la sabie (PONTBRIANT), cosor (PAMFILE, I. C. 118), precum şi la coasă, casmà (DDRF), secere (PAMFILE, A. R. 116, ION CR. III 227 fig. 23 A), secure, etc. *Trăgea gresia cu dreapta pe limba tăietoare.* SANDU-ALDEA, U. P. 158. *Ţinând sus cu mâna securile a căror limbă era înfăşurată în sdrenţe.* AGÂRBICEANU, L. T. 209, *Şterse limba briceagului.* C. PETRESCU, C. V. 139. # *Nici ca* (s. *cât) o limbă de cuţit* = nici cât de puţin. ZANNE, P. V 237. | O parte a vioarei (H. II 120, XII 142, 176) s. a cobzei (ib. 176).

3°. Fâşie de loc (de pământ, de pădure; † de mare) lungă şi îngustă, cf. şuşăniţă, curea, aţă, fâştoacă, şurină, şurincă (COSTINESCU, PAMFILE, A. R. 18); golf, lagună (DDRF.), liman. *Dincoace despre noi se închide cu o limbă de mare.* LET. I 7/13. *Veneţianii zic acei limbi golful, adică limba de Veneţia.* M. COSTIN, ap. DDRF. *Dela Bogaz iaste o limbă de pământ* (= peninsulă?) *ci* (= ce) *intră în Marea.* HERODOT, 372. *Am mers curmeziş... până supt codru într'o limbă de pădure.* URICARIUL, VIII 6/20. *O limbă de pământ... unde au găsit mulţime de stridii.* DRĂGHICI, R. 90. *Un deal ş'o limbă de pădure* (= depărtişor). ALECSANDRI, T. 23, BARONZI, L. I 40, ION CR. II 213. *Alteori se aţâtea pe la o limbă de pădure.* SANDU-ALDEA, A. M. 92, cf. SADOVEANU, SĂM. V 928, AGÂRBICEANU, LUC. V 380.

4°. (Pesc.) Partea aceea a plasei de pescuit s. a vintirului care formează o gură răsfrântă, numită gârliciu, tindă, pridvor (ANTIPA, P. 60, 110 fig. 201, 410). | Deschizătura îngustă, gura, gârliciul lăsat în „gardul" făcut în gârle (ANTIPA, A. 19, F. R. ATILA, P. 289) cu scopul de a prinde peştele (ANTIPA, P. 591 fig. 323, ib. 645); deschizătura, gura lăsată la „coteţul" de pescuit (ib. 538, 540).

5°. (Bot.) (În Dobrogea) Arbust cărnos, din familia cactaceelor, cu flori numeroase, roşii, cultivat ca plantă ornamentală *(Phyllocactus Ackermanni).* PANŢU, PL.

Compuse:

limba-apei = broscariţă *(Potamogeton natans).* PANŢU, PŁ.

limba-bălţilor = limbariţă *(Alisma Plantago).* ib.

limba-boului = plantă (H. II 130, 193, III 226, 306, IV 9, 84, XI 326, XII 113, 216, 237) ierboasă, acoperită cu peri aspri, ţepoşi, cu flori albastre; creşte prin păşuni, pe marginea semănăturilor şi a drumurilor *(Anchusa italica).* PANŢU, PL.; — miruţă *(Anchusa officinalis).* LB., ŞINCAI, DR. V 556, DAMÉ, T. 186, ŞEZ. XV 57, PĂCALĂ, M. R. 16, PANŢU, PL. *Limba boului* = buglossum. ANON. CAR.; sică *(Statice Gmelini).* Cf. H. III 116, XII 23, PANŢU, PL.

limba-broaştei = limbariţă *(Alisma Plantago).* PANŢU, PL., DAMÉ, T. 189; — iarba-broaştelor *(Hydrocharis Morsus ranae).* PANŢU, PL.

limba-buhaiului = o buruiană (nedefinită). H. III 306.

limba-cânelui = arăţel (LB., PĂCALĂ, M. R. 16), arăriel *(Cynoglossum officinale).* LB., PANŢU, PL., cf. H. 14, 481, ŞEZ. XV 57; — măseaua-ciutei *(Erythronium dens canis).* VICIU, GL.

limba-caprei=o buruiană (nedefinită). H. III 325.

limba-căţelei = o buruiană (nedefinită). ib. III 325, XVI 294.

limba-cerbului = năvalnic *(Scolopendrium vulgare).* LB., ŞINCAI, DR. V 557, H. XVIII 168.

limba-cucului = plantă (H. X 150, XVI 287, MARIAN, O. I 43) ierboasă ce creşte prin păşuni şi poieni, (Bucov.) colan, (Transilv.) dragoste *(Botrychium Lunaria).* PANŢU, PL; — (în Munţii Apuseni) plantă cu flori de coloare albăs-

triu-liliachie, ce creşte prin poienile şi păşunile din regiunea subalpină *(Gentiana carpatica)*. PANŢU, PL.

limba-mării = (la Bucureşti) lilicele *(Iberis semperflorens)*. PANŢU, PL.; — (Transilv.) plantă ierboasă, cu flori albe, purpurii şi mai ales violete, de origine din regiunile sudice ale Europei; se cultivă adesea ca plantă decorativă *(Iberis umbellata)*. PANŢU, PL.

limba-mielului (s. **mieluşelului**) = plantă ierboasă, acoperită cu peri aspri, cu flori frumoase albastre s. albe, arăţel, boranţă *(Borrago officinalis)*. DAMÉ, T. 185, PĂCALĂ, M. R. 16, BIANU, D. S., cf. şi FILIMON, C. II 640.

limba-oii (s. **oaiei**) = plantă ierboasă, cu flori purpurii, ce creşte prin locuri umede şi mlăştinoase, pălămidă *(Crisium canum)*. PANŢU, PL., cf. H. VII 49, IX 472, X 85; — pătlagină *(Plantago major)*. LB., H. XVIII 59, BIANU, D. S., ŞEZ. XV 102, DENSUSIANU, Ţ. H.; — (la Câmpina-Prahova) limbariţă *(Alisma Plantago)*. PANŢU, PL.

limba-pasării = plantă (H. IX 472, XVIII 302) ierboasă numită şi liliuţă *(Anthericum ramosum)*. A. BORZA, BUL. GRĂD. BOT. XI 51.

limba-peştelui = plantă ierboasă cu frunzele verzi-albăstrui, cu flori violete, ce creşte prin fânaţe spinoase şi umede *(Statice Limonium)*. PANŢU, PL.: — sica *(Statice Gmelini)*. ib., ŞEZ. XV 122.

limba-răţoiului = o plantă (nedefinită) care „se pune la brâu şi e bună de dragoste". ŞEZ. XII 157.

limba-şarpelui = plantă ierboasă ce creşte prin locuri umede, prin tufişuri şi păduri *(Ophioglossum vulgatum)*. PANŢU, PL.; — stupitul cucului *(Cardamine pratensis)*. PANŢU, PL., cf. H. XVI 294, DAMÉ, T. 185, ŞEZ. XV 57.

limba-soacrei = (Bucureşti) broasca *(Opuntia Ficus indica)*. PANŢU, PL.

limba-şopârlei = *Falcaria Rivini*. A. ARVAT, PL. 8.

limba-ţigăncii = plantă ierboasă (nedefinită). H. II 125.

limba-vacii = năvalnic *(Scolopendrium vulgare)*. PANŢU, PL.; LB., H. II 125, IX 481, PAMFILE, S. T. 29; — numele unui burete (nedefinit). H. X 531.

limba-vecinei (s. **limbă vecină**) = năvalnic *(Scolopendrium vulgare)*. PANŢU, PL., H. II 47, X 30, 43, 497, XII 286, 300, DAMÉ, T. 186, ION CR. I 8, ŞEZ. XV 57, 92, 142, PAMFILE, S. T. 29.

limba-vrăbiei = plantă ierboasă cu tulpina dreaptă ramificată, cu flori mici verzui; creşte pe câmpuri aride *(Thymelaea Passerina)*. PANŢU, PL.

6°. (Iht.) O specie de peşte de mare, numit şi cambulă *(Pleuronectes flesus)*. ANTIPA, F. 91.

[Genit.-dat. sing. *limbii* şi (mai rar) *limbei*, nom. plur. *limbi* şi (rar, de ex. la EMINESCU) *limbe*. | Diminutive: **limbiţă** s. f. PONTBRIANT; — **limbulíţă** s. f. TDRG. (Ad II 1°) *Mi-a amorţit guriţa, Mi-a degerat limbuliţa*. MAT. FOLC. 328; — **limbuşoáră** s. f. TDRG. = limbă mică; (ad B 2°) săgeata tereziilor la cântar s. cumpănă (COSTINESCU); (Bot., ad B 5°) limba cucului (DDRF.); limba mării (BARCIANU); — **limbúţă** s. f. LB. — | Augmentative: **limbáu** s. m. = (ad A II 1°) persoană indiscretă, vorbăreaţă, care nu păstrează secretele. DDRF., ŞEZ. II 47/12; — **limbóiu** s. a. = limbă mare. LM. | Adjective: **limbós, -oásă** † (ad A. II 1° *Limbos* = linguax, facundus, (ung. nyelves.) LEX. MARS. 224, 204.; **limbáreţ, -ă** = flecar, limbut. *Printre copitele sglobiilor mânji... se strecoară pitpalacul limbareţ*. ODOBESCU, III 160/9. | Verbe: **limbá** vb. trans. I[a] = (la Poienitele de sus, jud. Buzău) a atinge cu limba; a curăţi, a înlătura ceva cu limba. *Cu limba v'oiu limba, Cu mâna v'oiu depărta, Cu mătura v'oiu mătura*. N. G. TISTU, B. 52, cf. GR. S. VI 101; — **limbuí** vb. trans. IV[a] = limbă GR. S. VI 162.]

— Din lat. **lingua, -am** (cu înţelesul anatomic şi linguistic, având, în latineşte, şi sensul B 3° şi cel de „limba cântarului"; sensul de subt A II 5°, e un decalc după paleosl. *jĕzykŭ* = „graiu" şi „popor", ca lat. *gentes*, grec. ἔθνος, după evreescul *gōjim*).

LIMBÁGIU s. a. v. **limbaj**.

LIMBÁJ s. a. *Langage*. — (Franţuzism) Limbă, fel de a se exprima. *Vorbeam fiecare limbagiul provinciei noastre*. GHICA, S. (ed. 1884) 119. *Nobilimea învăţa greceşte, limbagiul curţii*. C. NEGRUZZI, I 273. *Limbagiul Muzelor*. MAIORESCU, CR. I 114. *Versuri... sub forma limbagiului vânătoresc al muntenilor noştri*. ODOBESCU, III 89/7. [Plur. *-baje*. | Şi (după it. *linguaggio*): **limbágiu** s. a. (plur. *-bagii*).]

— *N.* după fr.

LIMBÁR s. a. şi m. 1°. Maladie de la langue, *ankyloglosse*. 2°. *Flûteau, plantain d'eau, grenouillette, hydroglosse*.

1°. (Pat.) Numele unui defect la limba copilului, constând în desvoltarea prea mare a „frâului" limbii, care, întinzându-se până la vârful acesteia, face ca ea să nu fie destul de mobilă şi deci copilul să nu poată vorbi, a ţă la limbă (BIANU, D. S.); boală de limbă (la vite s. la oameni) (com. LIUBA, HERZ.-GHER., M. VII 12); (Oltenia, plur. *limbări*) „căţei subt limbă". VÂRCOL, V. *Foarfecile să nu le bagi în gură, căci faci limbar*. ŞEZ. III 47/22. *Îmbolnăvindu-se vreo oaie de limbar...* DAN, P. 263. | P. ext. O boală infecţioasă de picioare la oi şi la capre, febră aftoasă. HERZ.-GHER., M. VII 12.

2°. (Bot.) Limba-cucului. ŞEZ. XV 57.

[Şi: **limbáre** s. f. (cu plur. *limbări*) = boală de limbă s. de gură (Com. OLMAZU, Măgurele) la oameni (H. XIV 113, ION CR. II 273), la vite, la pasări, ţignă (REV. CRIT. III 159), constând dintr'o umflătură subt limbă. (LM.) | Derivat: **limbăriţă** s. f. H. VII 491, MARIAN, NA. 395, GOROVEI, CR. = (ad 1°, Pat.) O boală de limbă. *Să nu se lase copiii mici cu piepteni şi cu foarfeci în mână, căci fac limbariţă*. Ap. TDRG. *Limbariţă face găina pe limbă când n'are apă de băut multă vreme. Despre beţivi se zice: de n'or bea într'o zi rachiu, fac limbariţă*. ŢARA OLTULUI, III nr. 15-16; (ad 2°; Bot.) Plantă (H. XVIII 18) cunoscută şi subt numele de limba-broştei s. limba-oii *(Alisma Plantago)*. POLIZU, DAMÉ, T. 189, PANŢU, PL. *Limbariţa are frunza mare, creşte laolaltă grămadă şi o mâncă tăt felul de marhă* (= vite). T. PAPAHAGI, M.]

— Derivat dela **limbă**, cu suf. **-ar (-are)**.

LIMBÁRE s. f. v. **limbar**.

LIMBÁREŢ, -Ă adj. v. **limbă**.

LIMBÁRIŢĂ s. f. v. **limbar**.

LIMBĂTĂŢI s. f. (plur.). *Nations étrangères, infidèles*. — (Vâlcea) Neamuri străine, lifte (de ex. Saşii, Turcii). VÂRCOL, V. 25.

— Derivat dela **limbă** (A II 5°), cu sufixul din *păgânătate*. Cf. limboată.

LIMBĂU s. m. v. **limbă**.

LIMBÍ vb. IV[a] v. **limpi.**

LIMBÍC † s. a. v. **alambic.**

LIMBÍST, -Ă subst. (ş. d.) v. **linguist ş. d.**

LIMBÍŢĂ s. f. v. **limbă.**

LIMBOÁTĂ subst. *Etranger, intrus, mécréant.* — (Oltenia) Nume dispreţuitor dat străinilor (PAŞCA, GL.), străin (de altă limbă şi confesiune), venetic (CIAUŞANU, V.), liftă. CADE. [Derivat: **limboténie** s. f. = păgân, liftă. *Se vor scula limbotenii peste limbotenii, şi se va bate crucea dreaptă cu crucea dreaptă.* PAMFILE, S. V. 197, ŞEZ. III 97.]

— Derivat dela **limbă** (A II 5°), cu suf. *-oată* (= *-ată*). Cf. limbătăţi.

LIMBÓIU s. a. **LIMBÓS, -OÁSĂ** adj. } v. **limbă.**

LIMBOTÉNIE s. f. v. **limboată.**

LIMBRÍC s. m. (Zool., Pat.) *Lombric, ascaris. (Ascaris lombricoides).* — Un fel de viermi iutestinali (albi, lungi de 12—15 cm.), care trăiesc în intestinele omului (mai ales ale copiilor) şi vitelor şi se elimină, vii, cu excrementele. LB., DIANU, D. S., H. V 280, VI 215, VII 35, 371, XII 26, XIV 104, 436. *Limbrik* = lumbricus. ANON. CAR. *Supărările de limbrici.* PISCUPESCU, O. 226. *Bolnavul de limbrici are la început limba albicioasă-gălbuie.* GRIGORIU-RIGO, MED. I 100. *Sunt babe care încântă limbricii şi cu descântece.* ib. *Limbricĭ se fac mai mult la mânji; dar câteodată fac şi vitele mari.* ib. II 12. *Când copiii au limbrici, se tot scarpină în nas.* LEON, MED. 136. *Faci limbrici când mănânci prea mulţi popuşoi copţi.* PAMFILE, B. 42; cf. ŞEZ. IV 122, X 62, 140, XV 58, 103, 151, XIX 142. || **Limbric mare** = tenia, cordică, panglică *(Taenia solium).* BIANU, D. S., HERZ.-GHER., M. VII 12. || Fig. Nume de batjocură ce se dă mai cu seamă băieţilor celor înalţi şi subţiri la trup. Com. S. FL. MARIAN. [Diminutiv: **limbricúţ** s. m. LM. | Alte derivate: **limbricár** s. a. = un fel de sămânţă care se întrebuinţează în contra limbricilor. Com. S. FL. MARIAN; — **limbricăriţă** s. f. = (Pat.) boala pricinuită de prezenţa limbricilor în stomacul copiilor (COSTINESCU); p. ext. (Bot.) planta (H. XVI 294, XVII 15) ale cărei seminţe se întrebuinţează ca medicament în contra limbricilor (cf. LB.), lemnul-Maicei-Domnului *(Santolina chamaecyparissus).* PANŢU, PL. *Să bea mintă fiartă cu vin sau limbricariţă albă.* MARIAN, NA. 17; — (neobişnuit) **limbricós, -oásă** adj. = (mai ales despre copii) suferind de limbrici, cu limbrici, plin de limbrici. MARIAN, PONTBRIANT.]

— Din lat. **lumbricus, -um,** idem.

LIMBRICÁR s. a. **LIMBRICĂRIŢĂ** s. f. } (Bot.) v. **limbric.**

LIMBUÍ vb. IV[a] **LIMBULÍŢĂ** s. f. } v. **limbă.**

LIMBURÚŞ s. a. (Anat.) 1°. *Luette.* 2°. *Aiguille, languette* de la balance. 3°. *Ardillon* de la boucle. 1°. Omuşor, împărătuş, uvula. REV. CRIT. III 159, CIAUŞANU, GL. (Pentru răspândirea geografică a cuvântului cf. ALR. I harta 33 şi ALR. II nr. 6929).

2°. P. anal. Partea din mijlocul barei cântarului, care arată echilibrul dintre cele două terezii, limba cântarului. FRÂNCU-CANDREA, M. 102.

3°. Limbuţa dela cataramă. LB.

[Şi: (+ *linge;* ad 1°) **lingurúş** s. a. DR. IX 434]. — Derivat din **limbă,** cu suf. dim. **-uruş.** (Asemănarea uvulei cu o limbă mică se găseşte în multe limbi, de ex. sicil. *linguedda,* n.-prov. *lengueto,* span. *lengueta;* bulg. *eziče,* rus. *jazyčekŭ,* pol. *języczek).*

LIMBUŞOÁRĂ s. f. v. **limbă.**

LIMBÚT, -Ă adj. *Bavard, blagueur; éloquent. Mauvaise langue.* — (În opoziţie cu *tăcut)* Căruia-i place să vorbească mult (uneori cu răutate despre alţii. LM), guraliv, flecar (LB., COSTINESCU), vorbăreţ (CIAUŞANU, V., NOVACOVICIU, C. B.); (învechit) care vorbeşte cu uşurinţă, elocvent. *Limbut* = linguosus, loquax. ANON. CAR. *Marcul Antonie limbut (sau bine grăitor)* (a. 1802). GCR. II 197. *Bărbatul limbut... se întoarce ca moara în vânt... vorbeşte în vânt.* ŢICHINDEAL, F. 184. *Limbutul n'are cine să-l asculte.* PANN, P. V. I 15. *D-zeu să mă erte şi pre mine şi pre aceşti vestiţi şi limbuţi autori.* C. NEGRUZZI, I 61. *Se vând cei limbuţi celor tăcuţi.* PISCUPESCU, O. 167. *Minerva... vorbi şi ea... cu nişte graiuri ce ar fi lăsat la degetul cel mic pe cea mai limbută teleoaică.* ISPIRESCU, U. 8. *Muierea limbută la bărbat tăcut, ca toaca la biserică.* ZANNE, P. II 289. *Mai bine cu muta decât cu limbuta.* ib. 643. *Să n'o descoperi... limbuţilor.* SBIERA, P. 192/22. || † Clevetitor, vorbitor de rău. *Bărbatul limbut* (: linguosus; l'homme médisant; omul clevetitor BIBLIA 938), *nu dereage-se în pământ.* PSALT. 292/5. (Fig., despre pasări ciripitoare) *Vrăbiile limbute ciripesc.* ODOBESCU, III 77. | (Substantivat) *Un limbut... a scos din obiceiurile şi păcatele noastre material pentru două volume.* IORGA, L. I 218.

[Diminutiv: **limbuţél, -ţícă** = cam limbut. *Niţa... fiindcă e mai limbuţică, rupe cu tăcerea.* JIPESCU, O. 40. | Abstract: **limbuţie** s. f. = vorbă lungă şi flecară (COSTINESCU), vorbărie, flecărie; (învechit) elocvenţă. *Cuvântul al unsprăzecilea care opreaşte limbuţiia, şi o ceartă pentru răotatea şi sminteala ce pricinuiaşte* (sec. XVIII). CAT. MAN. I 163/361. *Întru înaltă isteţime minţii şi a limbuţiii celi desăvârşite: Kikeron.* ib. II 444/161. *Cu ritoriească limbuţie* (a. 1773). BV. II 202. *Advocaţi... ispitiţi în limbuţie.* PRAVILA (1814) 16. *Povestirea cea cu multă smerenie şi limbuţie veseleşte pe Leo.* BELDIMAN, N. P. II 32. *Prin meşteşugire[a] limbuţiei lor, fac pe prostime a crede.* DRĂGHICI, R. 182. *Limbuţia e mai rea decât beţia.* PANN, P. V. I 15. *Să punem mărginire la limbuţia noastră.* C. NEGRUZZI, II 211. *M'ai biruit cu limbuţia ta.* ISPIRESCU, L. 292. *Bolnavi de limbuţie.* VLAHUŢĂ, D. 115. *Uneori e mai utilă insuportabila limbuţie a Olguţei.* I. TEODOREANU, M. II 156. | Verb: **limbuţi** † IV[a] intrans. = a vorbi prea mult, a flecări, a bârfi. DICŢ. *Limbucičsk* = garrio. ANON. CAR. *Asupra mea limbuţia* (grec. ἡδολέσχουν) *cei ce şedea în porţi.* BIBLIA (1688), ap. TDRG. *Minciuni să nu limbuţeşti.* PANN, P. V. I 142.

— Din lat. vulg. ***linguutus, -a, -um*** (derivat din *lingua).*

LIMBÚŢĂ s. f. v. **limbă.**

LIMBUŢÉL, -ŢÍCĂ adj. **LIMBUŢÍ** † vb. IV[a] **LIMBUŢÍE** s. f. } v. **limbut.**

LÍMFĂ s. f. (Fiziol.) *Lymphe.* — Lichid străveziu, care circulă în corp prin nişte vase numite limfatice. Răspândită pe răni, *limfa* le ajută să se cicatrizeze. [Familia: (fr. *lymphatique)*

limfátic, -ă adj. = prin care circulă limfa; (despre om) atins de limfatism. *O femeie limfatică.* VLAHUȚĂ, D. 70; — **limfatísm** s. a. (Pat.) = stare patologică produsă de o creștere a limfei și caracterizată la cel atins de ea prin paloare, moliciune și lipsă de vlagă.]

— *N.* după fr. (lat. **lympha, -am** „apă").

LIMFÁTIC, -Ă adj. } v. **limfă.**
LIMFATÍSM s. a. (Pat.) }

LIMIE † s. f. *Col* de la fourrure. — Partea blănii care acopere gușa animalelor. *Două blane de limii i de samur* (a. 1693). Ap. ȘIO. *Piei de sângeap, de vidră, de gușă (limii) de jder* (a. 1875). MON. OF., ap. TDRG. [Accentul?]

LIMITÁ vb. I[a] *(Se) limiter.* — Trans. și refl. A (se) restrânge între limitele unui lucru. a (se) mărgini, a (se) țărmuri, a (se) hotărnici, a (se) alege (I 2°). [Adjectiv: **limitát** (cu negativul **nelimitat, -ă** = mărginit, țărmurit, ilimitat.) *Lista numerilor primi este nelimitată.* CLIMESCU, A. 88. *Misiunea acestui grup a fost dela început limitată.* KIRIȚESCU, R. 133. *Buget limitat.* C. PETRESCU, Î. II 213. | Abstract: **limitáre** s. f. MAIORESCU, D. III 176, IV 655.]

— *N.* din fr. (lat. **limito, -are,** idem).

LÍMITĂ s. f. *Limite.* — Linie care separă două terenuri, două țări învecinate; p. ext. linia până la care poate ajunge ceva, la care încetează libertatea s. autoritatea cuiva, hotar, graniță; margine, cf. extremitate. *Limitele legăturilor și a drepturilor ce a avut și are Statul...* URICARIUL, X 369/21. *În aceste limite mai modeste...* MAIORESCU, CR. II 197. *Peste limita îngăduită de trebuințele absolute ale populației băștinașe...* BOGDAN, C. M. 116. *Limitele acestui drept de judecată.* C. GIURESCU, BUL. COM. IST. V 48. *Totul are o limită.* C. PETRESCU, C. V. 133. | Spec. *Limita de vârstă* = vârsta până la care cineva poate în mod legal ocupa o funcțiune publică. *N'a atins limita de vârstă.* REBREANU, J. 36. [Familia: (fr. *limitatif*) **limitatív, -ă** adj. = care limitează, care restrânge în anumite limite. *Propoziție limitativă.* MAIORESCU, CR. I 48. *Calibrele limitative.* ORBONAȘ, MEC. 86:— (fr. *limitrophe*, lat. *limitrophus, -a, -um*) **limitrof, -ă** adj. = așezat aproape de hotarele altui ținut s. altei țări, mărginaș, vecin, hotărîș, hotarnic. *Necesitatea de a nu dă... îngrijiri puterilor limitrofe...* URICARIUL, X 366/17. *Austria și Transilvania cer mai ales productele din districtele limitrofe.* BOGDAN, C. M. 123. *Cele trei județe limitrofe.* CARAGIALE, M. 271. *Atențiunea popoarelor limitrofe.* KIRIȚESCU, R. I. 42.]

— *N.* după fr. (lat. **limes, -itis** „margine"). Cf. limita.

LIMITATÍV, -Ă adj. } v. **limită.**
LIMITRÓF, -Ă adj. }

LIMOJDÉRIȚĂ s. f. v. **limujder.**

LIMONÁDĂ s. f. *Limonade.* — Băutură răcoritoare făcută din zeamă de lămâie, apă și zahăr. *Fugeau de căldură, îndreptându-se spre limonade, oranjade...* I. TEODOREANU, M. II 465. *Defilau... căldările cu limonăzile galbene și roșii* id. ib. II 201. | Spec. *Limonadă gazoasă,* făcută cu apă încărcată cu acid carbonic. [Plur. *-nade* și *-năzi.* C. GANE, TR. V. II 285. | Și: (învechit, cf. ung. *lemonádé*) **lemonádă** s. f. LB., VALIAN. *Feliurime de băuturi, cum ceaea, lemonade, ponciu.* GOLESCU, Î. 24; — (it. *limonata*) **limonátă** s. f. *Crișmăriță blestemată Ia să-mi dai o limonată.* PAMFILE, C. Ț. 316; — **lemonátă** s. f. *Răcorește-te c'o lemonată.* I. TEODOREANU, M. II 14; — (prin etimologie populară, pe la țară) **luminátă** s. f. (Broșteni, Suceava). CONV. LIT. XLIV 131, **luminát** s. a. (Bucov.) JAHRESBER. X 197. | Derivate: (turc. *limonği* ȘIO.) **limongiu** (STAMATI, ap. CADE) și (cf. turc. *limonadağe*) **limonagiu** s. m. = vânzător (ambulant) de limonadă. *Limonagii împingeau cărucioarele greoaie.* P. CONSTANT, R. 81.]

— *N.* după fr. (s. germ. **Limonade**).

LIMONAGÍU s. m. } v. **limonadă.**
LIMONGÍU s. m. }

LIMONÍU, -ÍE adj. *Citrin, couleur citron.* — (În Țara veche, învechit) Galben ca lămâia. *Ciubuce... cu imamele de chihlibar limoniu.* FILIMON, C. I 603. *Ce-ai pățit de ești limoniu la față?* ALECSANDRI, T. 189.

— Din turc. **limoni,** idem.

LIMPÁÍ vb. IV[a] } v. **limpi.**
LIMPÁU s. m. }

LIMPEDÁT, -Ă adj. v. **limpezi.**

LÍMPEDE adj. I. 1°. (Lichide) *Clair, limpide.* 2°. (Temps, air) *Clair, pur.* 3°. *Plat, lisse.* 4°. (Voix) *Claire.* 5°. *Clair, net.* 6°. *Clair, évident.* 7°. (Oeuf) *clair.* 8°. (Jeûne) *strict.* II. 1°. (Tirer) *au clair.* 2°. (Parler, penser) *clairement.*

I. Adj. 1°. (În opoziție cu „turbure", despre lichide, în spec. despre apă, vin, uleiu, p. ext. despre un izvor, râu, rouă, etc., p. anal. despre sticlă, despre ochi) Curat și străveziu, transparent, pur, clar. *Limpede* = limpidus. ANON. CAR. *Veniți care-i v'ați însetoșat la această apă limpede și spăsitoare.* CORESI, EV. 5/25. *Vinul... limpede și frumos la față.* PRAV. 1033. *Izvor limpede.* FIZIOLOGUL (1777), ap. GCR. II 109/21. *Apă limpede* (a. 1784). GCR. II 134, 254. *Două păraie deopotrivă limpede.* BELDIMAN, N. P. II 115. *Cei mai limpezi și mai ucigași ochi.* C. NEGRUZZI, I 310. [Fetele] *în fântână au căutat și pe a sa limpede față... au văzut două chipuri strălucind.* ALECSANDRI, P. I 44. *Apă curgătoare de supt ghiață limpede.* PISCUPESCU, O. 189. *Roua limpede.* ALECSANDRI, II 70. *Lac mare și limpede.* EMINESCU, N. 6. *Ochii... copilului erau așa de străluciți, de un colorit atât de limpede și senin...* EMINESCU, N. 39. *Apă limpede cum îi lacrima.* CREANGĂ, P. 290. *Apă limpede până nu vei vedea, Cea turbure n'o lepăda.* ZANNE, P. I 102. | Fig. (Despre viață) *Zine... cari duc limpedea lor viață în palate de cristal.* EMINESCU, N. 47. *Viața ta e limpede ca sticla.* C. PETRESCU, C. V. 107.

2°. (Despre cer și p. ext. despre timp s. ger) Senin, lipsit de nori și de ceață (LB); p. ext. (despre lună) clar, strălucitor. *Ziua cea următoare va fi frumoasă și limpede.* CALENDARIU (1814) 77. *Luna limpede înflorea... pe seninul... cerului.* EMINESCU, N. 28. *Când răsărea soarele mare pe un ger limpede, Cănuță dormea la căldură.* CARAGIALE, M. 20. *Ceriul era limpede și luceferii sclipitori râdeau la stele.* CREANGĂ, P. 56. *De cu seară vremea fusese limpede.* AGÂRBICEANU, L. T. 237. † **A sta în limpede** = (despre furtună) a se opri, a se înseni na. *Dzisa buriei și stătu în limpede* (: *în* lin COR., în lir HUR., în liniște DOS.) *și tăcură undele ei.* PSALT. 231/8. || Fig. Nepătat, curat (din punct de vedere moral). *În care epocă a vieții tale ai fost limpede de toată netrebnicia?* MARCOVICI, D. 339.

3º. (Despre un teren) Neted, lipsit de copaci, deschis, desfătat; (despre un loc, despre un drum) lipsit de gropi s. de asperităţi, comod, larg, care nu stânjeneşte mişcările, lipsit de piedeci şi greutăţi. *Au cerşut partea lor despre Rugăşeşti, fiind câmp limpede.* URICARIUL, XXII 113/13. *Cănuţă s'a aplecat şi d'abia a putut ridica greutatea pe loc limpede în prăvălie.* CARAGIALE, M. 16. # † **A chema la limpede** = a provoca la luptă în loc deschis. *Căpitanul Evrivat ştiind monomahiia, adică a se bate singur cu altul, pe trii oameni chemă la limpede şi pe tustrei îi birui.* HERODOT, 341.

4º. (Despre glas, în opoziţie cu „răguşit") Al cărui timbru se distinge bine, clar. LB.

5º. (În opoziţie cu „confuz", „zăpăcit", „încurcat", „greu de înţeles", etc. despre un text, stil, idee, etc.) Lămurit, uşor de înţeles, clar, logic. *Cea mai limpede expresie a unor cugetări.* MAIORESCU, CR. II 320. *Francheţa limpede.* ib. III 78. | P. ext. (În opoziţie cu „greoiu", „obtuz", „lipsit de inteligenţă", etc., despre spirit, minte, cap, p. ext. despre om) Care vede, pricepe şi expune lucrurile clar, lucid, pătrunzător. LB. *Îmi simţii capul mai limpede.* VLAHUŢĂ, N. 167.

6º. (În opoziţie cu „îndoios", „nelămurit", despre adevăr, dovadă, etc.) Neîndoios, lămurit, evident, sigur. LB.

7º. Spec. (Cf. şi fr. *Oeuf clair) Ou limpede* = fără putere de germinare. GOROVEI, CR. 774. *La lună nouă nu se pun cloşte la clocit pe ouă, căci cea mai mare parte din ouă vor ieşi limpezi, adică nu vor fecunda.* PAMFILE, CER. 84.

8º. † (Med., neobişnuit) *Post limpede* = regim strict. *Mijloacele cele de alinarea... vărsatului este... curăţenia odăii... şi postul cel limpede şi curat, de apă de băut cu cumpăt..., căldicică.* PISCUPESCU, O. 249.

II. Adv. 1º. Fără să se turbure. [Strugurii trebue culeşi pe vreme svântată] *ca cu atâta mai limpede să se poată tescui.* ECONOMIA, 162.

2º. (În legătură cu verbele „a vorbi", „a spune", „a vedea", „a dovedi") Clar, limpede, deslușit, apriat. LB. *Văzuiu limpede cu ochii.* DOSOFTEIU, V. S. 12. *Pierzând limba mai limpede grăia.* ib. 135. *Limpede* [= corect] *ungureşte vorbesc.* P. MAIOR, IST. 170. *Pe cât îşi aducea mai limpede aminte domnul Lefter, pe atât madam Popescu se turbura, se roşea.* CARAGIALE, M. 26.

[Şi: (neobişnuit; în vers) **límped, -ă.** *De-un râu limped răcorită.* ALECSANDRI, P. P. 165; — **límpete** (cu rostire dialectală *limpice). Bună apă şi limpice.* ARH. FOLK. III 89. | Diminutiv: **limpejór** (în Mold. **limpegiór), -óară** adj. ŢIPLEA, P. P. (ad 1º) *Apă limpejoară.* TEODORESCU, P. P. 27, PĂSCULESCU, L. P. 8, BÂRLEA, C. P. 151. *Parauţu-i limpigior; holercuţa-i limpigioară.* HERZ.-GHER., M. VII 12. | Alte derivate: **limpeziu, -ie** adj. = (cam, destul de, de obiceiu) limpede; (ad 1º) *Cerna grăeşte: Neră limpezie.* ALECSANDRI, P. P. 14; — **limpeziş** s. a. (plur. *-zişuri)* = apă limpede; suprafaţă limpede, netedă; loc deschis, desfătat cu vedere largă; senin, lumină transparentă. PORUCIC, T. E. 188, 194. *Ele* [locurile unde iernează crapii] *nu sunt la limpeziş sau la adâncimi mari.* ANTIPA, P. 560. *Ne pomenirăm pe malul lacului. Limpezişul de apă e destul de lat şi pare a fi adânc.* CIOCÂRLAN, SĂM. III 120. *Ieşiiu la un fel de limpeziş, de unde vedeam bine schitul.* D. ZAMFIRESCU, ap. TDRG. *Nici o umbră nu păta limpezişul cărării.* CIOCÂRLAN, SĂM. II 120. *Malurile... desfăşurând lanuri de grâu în limpezişul zărilor.* VLAHUŢĂ, ap. TDRG.].

— Din lat. **limpidus, -a, -um** (ca adverb **limpide**), idem. Cf. **limpezi.**

LIMPEGIÓR, -OÁRĂ v. **limpede.**

LIMPEGIÚNE † s. f. v. **limpezi.**

LIMPEJÓR, -OÁRĂ adj. } v. **limpede.**
LÍMPETE adj., adv. }

LIMPEZEÁLĂ s. f. v. **limpezi.**

LIMPEZÍ vb. IVª 1º. *(Se) clarifier* (en parlant d'un liquide). 2º. *(S')éclaircir* (en parlant du temps). 3º. *(Se) nettoyer.* 4º. *Sarcler, nettoyer, débarrasser.* 5º. *S'éclaircir* (en parlant de la voix). 6º. *S'éclaircir, s'expliquer.*

1º. Trans. şi refl. (În opoziţie cu „a (se) turbura"; despre lichide şi alte lucruri) A (se) face limpede s. transparent, a (se) curăţi (apa de impurităţi, care se lasă la fundul vasului s. al râului; vinul de drojdia care se lasă la fundul vasului). LB. *Limpedzesk* = clarifico. ANON. CAR. [Izvorul] *cât amu să l-am slei* (= oricât l-am slei), *atâta amu mai vârtos împlea-se-va şi limpezi-se-va.* CORESI, EV. 154/11. *Farmecul ochilor tăi... limpezesc* (vinul din) *cupa mea.* C. NEGRUZZI, II 47/6. *Apa saltă, clocoteşte, Nici că se mai limpezeşte.* ALECSANDRI, P. II 36. *După ce a încetat fierberea, vinul se limpezeşte.* I. IONESCU, C. 200.

2º. Trans. şi refl. (Despre cer, vreme, etc.) A se înseninа; p. ext. (despre lucruri ce stau la mare distanţă) a (se) arăta mai clar, mai distinct, a (se) lămuri (vederii). *Argaţii să fie gata a se apuca de muncă îndată ce vremea se va limpezi.* I. IONESCU, C. 29. *Cele dealuri... se limpezesc, Unind a lor verdeaţă albastrului ceresc.* ALECSANDRI, P. III 143. *S'a mai limpezit de ceaţă.* COŞBUC, F. 92. | Fig. [*Vremea*] *limpezeşte, pentru ochii viitorimei, faptele cu adevărat demne de laudă.* ODOBESCU, ap. DDRF.

3º. Trans. şi refl. (În opoziţie cu „a (se) murdări" şi în corelaţie cu „a săpuni" s. „a leşia") A (se) spăla, a (se) clăti cu apă limpede ceea ce fusese spălat odată cu săpun, leşie, etc., astfel ca să dispară orice urmă de murdărie, cf. clătări. *Să se leşieze* [poloboacele] *cu leşie de cenuşă sau de var şi să se limpezească cu apă curată.* I. IONESCU, C. 194. *Faţa albă-şi limpezea.* TEODORESCU, P. P. 450. *Mălu ca să mă mâleascâ, Apa să mă limpezească.* MÂNDRESCU, L. P. 104/20. *Să mă speli şi limpezeşti şi pe mine.* MARIAN, VR. 105. *La apa lui Iordan, Mândru să mă limpăd, Mândru să mă curăţ.* ib. 122. *Dumnezeu Svaldă-se, băiază-se, În apă se limpezeşte.* GCR. II 324. *Apa să mă limpezească.* ŞEZ. II 213, IV 235. *A limpezi paharele, rufele,* etc. | Fig. A (se) scăpa, a (se) cotorosi de ceva (considerat rău, păgubitor), a (se) desface de o vrajă. *A se limpezi de datorii.* PONTBRIANT. *De rău mă spală Şi mă limpezeşte de greşeală.* DOSOFTEIU, PS., ap. TDRG. *Mă limpezesc de toată ura, de toată făcătura.* MARIAN, ÎN. 15. *I-o dau dar* [coroana], — *zise* — *... i-o dau ca să mă limpezesc şi de asta.* ib. 462. | P. ext. A (se) mântui, a (se) purifica. *Petru o'mvăţă să postească neşcâte dzile, să să limpedzască întâiu.* DOSOFTEIU, V. S. 253b. *Cu oloiul de milă pre carii să'ntorc cu căldură, curăţăşti-i, limpedzăşti-i.* DIACONOVICI, ap. GCR. I 242.

4º. Trans. şi refl. A (se) netezi (un teren, prin înlăturarea vegetaţiei nefolositoare s. a obiectelor de deasupra), a (se) curăţi, a (se) lăştăvi. *Stăpânul vinii* (= viei)... *vrea să limpezească locul.* GCR. II 263. | P. anal. *Când se mai limpezea locul de duşmani, ei* [oamenii fugiţi la munte] *se scoborau la şesuri.* BĂLCESCU, M. V. 310. *Vor să limpezească Ardealul de toată suflarea ungurească.* ib.; ap. DDRG.

5º. Refl. (Despre voce, glas) A se face limpede,

clar, a se lămuri. *Acele mii de glasuri* [ale insectelor] *se'nalță cu răsunet potolit în tăria nopții, se limpezesc în aerul ei răcoros.* ODOBESCU, III 19/23.

6°. Trans. și refl. A (se) clarifica, a (se) desluși, a (se) explica (ceva încurcat), a (se) lămuri. LB. *Un moment, Mihaiu rămase în mijlocul camerei, uitându-se la cei de față: într'o clipă i se limpeziră lucrurile.* D. ZAMFIRESCU, R. 11. *Declarația ministrului a limpezit situația.* TDRG.

[Ind. prez. *limpezése;* în poezia pop. cu caracter mistic și *limpăd.* | Adjective: **limpezít** (cu negativul **nelimpezit), -ă** (Ad 1°) *Izvoarele curg răcite, Ca cristalul limpezite.* BARAC, ap. GCR. II 176. (P. anal.) *Noapte cu aerul limpezit de lumina lunei.* EMINESCU, N. 39; (ad 3°) *Trebuește a fi părul spălat și foarte bine limpezit de unsoarea capului.* PISCUPESCU, O. 316; (ad 6°) *Izvodul lefilor... s'a limpezit de către boierii rânduiți.* URICARIUL, III 11/28. *După moartea lui a rămas o situație financiară nelimpezită;* — (în poezia pop. cu caracter mistic, cf. lat. *limpido, -are)* **limpedát, -ă.** (Ad 3°). *Să-l lăsați Curat, limpedat De toate răutățile.* GR. S. VI 80; — **limpezitór, -toáre** = care limpezește, curăță, purifică. (Ad 3°) *Tu, apă mare, Cum ești mândră curgătoare, Să fii și limpezitoare.* GR. S. VI 153. | Abstracte: **limpezíre** s. f., **limpezít** s. a. (ad 3°) *Trebue... a să păzi curățenia... trupului... cu adesea spălarea și limpezirea lepădăturilor după dânsul.* PISCUPESCU, O. 159. *Limpezitul rufelor;* (ad 6°) *Știința limbei... a contribuit ...întru limpezirea epocei primitive a omenirei;* — **limpezitúră** † s. f. LM.; — **limpezeálă** s. f. = acțiunea de a limpezi; starea de a fi limpede; (concretizat) lichidul curat cu care se limpezește ceva. (Ad 1°) *Ochii și-au pierdut limpezeala de pre dânșii.* CALENDARIU (1814) 180/4; (ad 2°) *Prea strecurat seninu! Frumoasă limpezeală!* I. VĂCĂRESCU, P. 28/18; (ad 3°) *Uda* [părul] *cu această limpezeală.* PISCUPESCU, O. 320. *La limpezeală să bată două gălbinușuri de ou și să se ungă pe cap.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I 108; — **limpeziciúne (limpegiúne** †) s. f. = starea de a fi limpede, limpezime, limpiditate. (ad 1°) *Admiră limpeziciunea colorii.* C. PETRESCU, 19. I 5; (ad 2°) *Luna... se urca în limpeziciunea nopții.* D. ZAMFIRESCU, R. 130; (ad 6°) *Versul era corect..., de o limpeziciune de cristal.* VLAHUȚĂ, D., ap. TDRG. *Adevărul apăru în toată limpeziciunea lui.* IORGA, L. II 619; — **limpezíe** † s. f. = limpezime. (ad 6°) *De întunearecul neștiinței slobozidu-ne și la limpeziia ce e de folos sufletului, ținearea, ajunsem.* CORESI, EV. 45/14; — **limpezíme** s. f. = starea de a fi limpede, limpiditate. (ad 1°) *A Rinului limpezime.* ALECSANDRI, P. III 135. *Ochii aceștia vii, impezi, de o limpezime cum numai la copii găsești.* VÂLSAN, CONV. LIT. XLII, 143. *Nu mai rămâsese nimic... din ochii cu limpezimea bună.* C. PETRESCU, Î. II 188; — (ad 2°) *Cereasca limpezime... se oglindește în sufletele lor.* ALECSANDRI, P. III 448; (ad 6°) *Au în limbă o calitate... limpezimea practică.* MAIORESCU, CR. I 172. *Această limpezime a minții.* EMINESCU, N. 81. *Șirul vieții sale i se desfășura cu o limpezime neîndurată.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. — Cf. limpiditate].

— Derivat din **limpede.**

LIMPEZICIÚNE s. f. }
LIMPEZÍE s. f. } v. **limpezí.**
LIMPEZÍME s. f. }

LIMPEZÍȘ s. a. v. **limpede.**

LIMPEZITÚRĂ † s. f. v. **limpezi.**

LIMPEZÍU, -ÍE adj. v. **limpede.**

LIMPÍ vb. IV[a] trans. 1°. *Laper.* 2°. *Lécher* (les plats). 3°. *Se mêler* (de ce qui ne vous regarde pas).

1°. (Mai ales despre câni și pisici) A mânca s. a bea sorbind cu limba, a licăi, a lăpăi. Cf. ȘEZ. III, H. X 35. *Tot acela ce va limpi cu limba a lui dentru apă, în ce chip ar limpi câinele...* BIBLIA (1688) 178$_2$, cf. DOSOFTEIU, PS. 219. *Țînca... limpind multă apă... au crăpat.* M. COSTIN, ap. GÂDEI. *Boul paște, pișcă, în unele cazuri limpește, și câinele chiar limpește și roade.* H. III 19.

2°. A lingări, a-și satisface (pe ascuns) pofta de a gusta sau mânca ceva. Cf. LB. *Când punea mama laptele la prins, eu... și începeam a linchi groșciorul de pe deasupra oalelor.* CREANGĂ, A. 44. *Mâța... linchind cu plăcere la vasele cu lapte...* PAMFILE, I. C. 447, cf. MARIAN, Î. 276, GOROVEI, CR., ION CR. III 82, ȘEZ. IX 152, XXXII 137.

3°. P. ext. A-și băga mâna (s. nasul s. limba) unde nu-i fierbe oala. ION CR. IV 187.

[Rostit, prin Mold., **linchí** vb. IV[a]. | Și: (prin apropiere de limbă) **limbí** vb. IV[a] DICȚ.; — (prin apropiere de hlipi) **hlimpí** vb. IV[a] = a mânca sorbind cu sgomot, a ciofăi (Crișcior, în Hunedoara). Com. ȘT. PAȘCA; — (cf. licăi) **limpăí** vb. IV[a] (ad 1°) *Limpăiră câțiva stropi de apă pe inima goală.* PLOPȘOR, C. 13; (ad 2°) *Bucatele le-a limpăit mâțul!* CIAUȘANU, GL.; — **lempăí** vb. IV[a] = a mânca pe ales (ION CR. II 92), a frunzări. *Măgarul, mai lempăind de ici un firișor de iarbă, de colo un spicușor..., se înfundă în desișul pădurii.* ION CR. II 92; — **limpotí** vb. IV[a] = a sorbi. CABA, SĂL. | Abstracte: **limpíre** s. f., **limpít** s. a., **limpitúră** s. f. = dulciuri, mâncări bune de lingărit, licăitură. LB. | Adjective: **limpít, -ă;** — **limpitór, -oáre** (LB.) și **limbitór, -oáre** adj. (ad 1°) *Fă-te șarpe mare... Cu 44 limbi limbitoare.* GR. S. VI 153; — **limpíciós, -oásă** adj. = lingareț, licăicios, cf. hlimpicios. *Noul născut va fi lacom, hălpav, linchicios și pofticios.* ION CR. II 244. | Substantive: **limpíciu** s. m. *Linchici* = om care mănâncă tot de prin oale, care linchește (Hânțești, în Dorohoiu). ION CR. VI 154; — **hlimpău** s. m. = om care mănâncă cu sgomot, ciofăind. (Crișcior, Hunedoara). Com. ȘT. PAȘCA].

— Cuvânt onomatopeic (Cf. franc. *lamper* și *laper*, lomb. *lapá*, cat. *llepar;* anglo-saxon *lappian*, flamand *lappen).* Cf. alimpit și hlipit.

LIMPICIÓS, -OÁSĂ adj. }
LIMPICÍU s. m. } v. **limpí.**

LIMPIDITÁTE s. f. *Limpidité.* — Limpezime, limpeziciune, claritate. *Limpiditatea atmosferei, a stilului.*

— *N.* după fr. (lat. **limpiditas, -atem,** idem).

LIMPITÚRĂ s. f. }
LIMPOTÍ vb. IV[a] } v. **limpi.**

LIMUJDÉR s. m. *Fauteur de troubles, perfide, malin.* — (Mold.) Scandalagiu, hârbaret, care umblă cu botul prin oale (SCRIBAN, D.), viclean, afurisit. *Ardă-te-ar holera, crăncăule și spânzuratule și limujdèriule, cum mi-ai spăriet tu fata și băieții...!* (Mănăstireni, în Botoșani) ION CR. XIII 66. *Când l-a zărit Nichiduță pe preot că intră'n casă, fript a dat să iasă... Se sbate, se cârnește..., nu-i chip! Se lipise limujderul de scaun.* FURTUNĂ, V. 12. [Și: **lemujdér (s. alimojdér)** s. m. | Feminin: **limojdériță** s. f. *A rămas limojderița* (=

afurisita) *de babă cu gura rânjită.* (Bozieni-Dorohoi). ION CR. IV 95].

— Din **hălămujdie** s. f. „mare desordine şi gălăgie, tărăboiu, zăhăială, forfoteală, amestec de lume" (< v. rus. **hlomozd** „huruială", cf. ceh. h l o m o z „gălăgie, gălămoz") = **halamuşte,** cf. l ă m u s t i e (cu variantele l ă m u j d e, l ă m o s t e, l ă m u s t e). SCRIBAN, D.

LIMUZÍNĂ s. f. *Limousine.* — Automobil închis şi cu ferestre laterale. *Parcurgeau toată Calea Victoriei... într'o superbă limuzină.* C. PETRESCU, C. V. 75.

— *N.* după fr. (propriu: „din Limoge").

LIN s. a. *Fouloir, pressoir. Cuveau* où on fait fermenter les prunes. — (În Ţara veche) Vas de lemn în formă de jghiab, în care se pun şi se calcă (s. se lasă să mustească) strugurii culeşi şi din care se scurge mustul (în c u r ă t o a r e s. c e t ă r n ă). H. III 65, IV 115, 152, 246, XI 26, XIV 72, PAMFILE, I. C. 221 fig. 333, DR. IV 460). *Cofele, ciuberele,... linul, teascul şi alte unelte trebuesc... opărite.* I. IONESCU, C. 194. *La cramă ciubărul se toarnă în lin sau în căzi.* I. IONESCU, P. 251. *Cetârna* [e un] *vas mare în care cură vinu' dela botu' linului.* VÂRCOL, V. *În linuri mustul curgea.* PLOPŞOR, C. 141. ‖ P. a n a l. Vasul, cada de doage în care se pun „la fiert" prunele şi din care se face mai târziu ţuica. Cf. DDRF., PAMFILE, I. C. 235.

— Din grec. ληνός, idem. CIHAC, II 670. (Cuvântul a trecut şi la Bulgari: *linŭ,* idem).

LIN s. m. (Bot.) *Silene armeria.* — (Transilv.) Planta *Silene armeria,* PĂCALĂ. M, R. 19. *Lin* = alburnus. ŞINCAI, ap. DR. V 556. *Spune, mândră, mâne-ta Să 'ngrădească grădina Tot cu lin şi cu pelin.* BUD, P. P. 33, cf. HODOŞ, P. P. 59, 185, RETEGANUL, TR. 120, BÂRLEA, C. P. II 81.

LIN s. m. (Iht.) *Tanche (Tinca vulgaris).* — (În Ţara veche) Peşte (H. I 7, II 12, 61, 80, 88, 194, III 17, 38, 30, IV 55, X 4, 76, 538, XII 28, XIV 350) de apă dulce, lunguieţ şi lătăreţ, cu solzi mici înfipţi în piele şi acoperiţi cu o pătură foarte băloasă; trăieşte prin bălţi cu apă limpede, stătătoare şi nu prea adâncă (F. R. ATILA, P. 310 fig. 52, p. 311, ANTIPA, F. I. 126, P. 54); se pescueşte cu coteţe, vârşe (DAMÉ, T. 127) şi cu undiţa. *Lin* = piscis. ANON. CAR. *Lin* = tinca. MAN. GOETT. *Svârli undiţele... şi prinzi... plătici, ori costraşi şi lini.* SADOVEANU, Î. A. 62. [D i m i n u t i v: **linişór** s. m. H. V 80, XVI 96].

— Din sl. (bulg., rus.) **linŭ,** idem.

LIN, -Ă adj., adv. I. 1°. *Lisse, doux.* 2°. (Mouvement) *lent,* (eau) *calme, tranquille,* (pluie) *fine. Lentement, doucement, tranquillement, légèrement.* 3°. (Son, voix) *faible, doux.* 4°. (Brise) *légère.* 5°. (Lumière) *douce, faible.* 6°. (Temps) *calme, doux.* 7°. (Caractère) *doux, délicat.* II. (Subst). *Calme, paix.*

1°. (În opoziţie cu „aspru") Neted (la pipăit). *Pe ariciu lin nicicum il poţi face, tocma ca un peşte.* ZANNE, P. I 317. *Coamă lină* (= neîncreţită, nesburlită). DR. V 293.

2°. (Despre mişcări, în opoziţie cu „repede", „impetuos", „vehement", „vijelios", etc.) Care se mişcă încet (COSTINESCU), domol, liniştit (LB.), calm (POLIZU), potolit. *Lin* = lentus. ANON. CAR. *Lina curgere.* CANTEMIR, IST. 139. *Ceeostârcul în cercuri line sboară.* ALECSANDRI, P. III 26. *Un moş cu umblet lin.* COŞBUC, F. 70. ‖ S p e c. (Despre apă) Care curge fără valuri mari, liniştit. *Acum este marea lină şi se face furtună.* LET. II 374/8. *Marea... se arată lină şi blândă.* DRĂGHICI, R. 31. *Nu curge lină apa la pârău?* ALECSANDRI, P. I 196. *Deci voi vă grăbiţi,... La fântâna lină Cu apă puţină.* id. P. P. 65. *Eu mă sbat ca peştele, ca cleanu în apă lină.* HODOŞ, P. P. 170. *Murăş, Murăş, apă lină.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 76. *Omul blând ca apa lină.* ZANNE, P. II 374. *Ploaie lină* (= domoală, liniştită, fără vânt şi tunete, măruntă şi deasă). COSTINESCU. | † (Despre un adăpost, liman) Calm. *Să cade să fie vreo adăpostitură fără bură şi fără valuri şi lină.* CORESI, EV. 55/21. *Şi-l mântuieşte* [sufletul] *dându-i limanul cel lină.* MINEIUL (1776) 96². | (Despre un urcuş, în opoziţie cu „greu" s. „repede") În pantă uşoară, dulce. *Mergi pe cărare lină.* PANN, P. V. I 114. *Să venim pe dealuri line.* TEODORESCU, P. P. 171. ‖ A d v. Fără violenţă, uşor, pe nesimţite. *Dulce este viaţa ce curge lin, departe de-al omenirii sgomot.* ALECSANDRI, P. I. 132. *El ştergarul i-l desprinde şi-l împinge lin la vale.* EMINESCU, P. 193. *Tei... cu flori până'n pământ... Lin se scutură de vânt.* ib. 253. *Şi'n treacăt o coprinse lin într'un ungher de grabă.* ib. 271. | S p e c. (Despre mersul cuiva, al unui animal s. vehicul) Fără scuturături, fără sdruncinături s. sgâlţâituri, u ş o r. *Păşeşte lin o barcă pe unda adormită.* ALEXANDRESCU, M. 97. *Atunci calul sboară lin ca vântul.* CREANGĂ, P. 197. *Dete bice cailor, cari mergeau repede ca vântul şi lin ca gândul.* ISPIRESCU, L. 225.

3°. (Despre sunete, în opoziţie cu „tare", „puternic", „sgomotos") Încet, lipsit de intensitate, domol, potolit. *Fiul meu îi zice cu glas lin.* BELDIMAN, N. P. I 28. *Glasul dulce, lin, ca o şoaptă blândă.* ALECSANDRI, P. I 192. ‖ A d v. *Un poloboc cu vin Mergea în car pe drum încet şi foarte lin* (= nu făcea sgomot). *Iar altul cu deşărt, las că vinea mai tare, Dar şi hodorogea.* DONICI, F. I 27. *Pădurea lin suspină.* EMINESCU, P. 191. *Numai vioarele mai suspinară lin-lin.* C. PETRESCU, I. I 16. *Ş'apoi lin, dorule, lin.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 127.

4°. (Despre vânt, în opoziţie cu „vijelios", „vehement", „violent") Calm, uşor, abia simţit. COSTINESCU. *O lină suflarea de vânt* (a. 1773). GCR. II 90/27. *Suflând o boare lină.* BARAC, ib. II. 174, GCR. II 90/27. *Simpatica muzică... pare că netezeşte cu o suflare lină toate asprimile... unor aşa discordante contraste.* ODOBESCU, III 99/16.

5°. (Despre lumină, în opoziţie cu „orbitor", „intens") Care nu luceşte tare, blând, dulce. *Plăpându-i lină rază A copilei dulce frunte cu vii umbre colora.* ALEXANDRESCU, M. 19. *Luceafărul... cu lină lucirea sa.* PANN, E. II 78. *Mă 'nchin la tine, o dragă, lină stea.* ALECSANDRI, P. I 121. *În ochii-i să se scurgă scântei de steauă lină.* EMINESCU, P. 207. ‖ A d v. *Lumina lor iubită luceşte lin în viaţă.* ALECSANDRI, P. I 125.

6°. (Despre timp) Liniştit, calm. *Furtuni în vreme lină.* ZILOT, CRON. 75. *Copii, ce lină dimineaţă!* I. VĂCĂRESCU, P. 197/4. *Este mai bine a sămăna cineva pe un timp cald şi lin.* I. IONESCU, C. 17. *Era o noapte lină, o mult frumoasă noapte.* ALECSANDRI, P. I 133. *O seară lină de Mai.* MAIORESCU, CR. I 294. | (Despre o stare de linişte s. o vieaţă liniştită) Neturburat, plăcut, dulce. *La al tău răpaus lin să venim.* CORESI, EV. 188/5. *În pace lină şi în biuşug mare am trăit* (a. 1683). GCR. 268. *Îndată şi lina tăcerea urmând.* CANTEMIR, IST. 75. *Cu lină pace şi cu vieaţă norocită.* ANTIM, P. 107. *Zile plăcute şi line mă aşteaptă.* MARCOVICI, D. 2. *Singurul nor care înnegură astă vieaţă lină...* C. NEGRUZZI, I 110. *Poftiră fiului lor o vieaţă lină.* ISPIRESCU, L. 106. ‖ A d v. *Neamul lor acum în Gallia lin trăia.* CANTEMIR, HR. 294/20. *Mirosul... florilor... o făcea să dormă mult şi lin.* EMINESCU, N. 11. *Divină*

pace peste natură domnește lin. I. NEGRUZZI, II 214.

7°. (Despre firea omului, în opoziție cu „crud", „aprig", „violent", „aspru") Blând, delicat. *Om... blând și linu.* MOXA 383/20. *Milosârdul și prea linulu ochiul măriei tale* (a. 1700). GCR. I 337. *Ai fost blând,... linu și smerit.* MINEIUL (1776) 171³. *Boiariu... nemândru, lin și cu dreptate.* MAG. IST. III 74/7. *Să te arăți către dânșii lin, blând învățătoriu.* URICARIUL, 270/11. *Au fost cu line năravuri.* P. MAIOR, IST. 202. | (Despre fapte, acțiuni, etc.) *Domnie lină și blândă.* LET. I. 205/30. *Cu mijloc lin, trimite de-l chiamă aicia.* HERODOT, 282. *O putere lină, dar nebiruită.* MARCOVICI, D. 121. *Pân' la jilțul stăpânirei ții line, dar încordate, frâiele oblăduirei.* KONAKI, P. 45.

II. (Substantivat). † Calm, acalmie; fig. pace, liniște sufletească. *Ajunsem la cea adăpostitură bună,... la adăpost și la linu și fărăscârbă.* CORESI, EV. 45/8. *Undele domolcaște-le și linu face.* ib. 66/9. *Hirile domnilor se potrivește cu linul mărilor și cu săninul ceriului.* LET. II 425/5. | (Păstrat în poezia pop. cu caracter mistic) Loc cu apă lină. *Colea'n jos la Rusalim, Unde 'nghiață apa'n lin...* MÂNDRESCU, L. P. 182/11. *În țărmuri de Dunăriță Crescut-o... Un pom... Și marea din graiu grăia : Rădică-ți, pom, ramurile. Iar pomu' din graiu grăia: Treci în mare, treci în lin...* ALEXICI, L. P. I 157/9. # † **A sta întru lin** = (despre vânt) a se liniști, a se potoli. *Zise vântului și stătu întru linu și se potoliră valurile.* CORESI, EV. 234/25. † **Cu lin(ul)** = delicat, blând, cu binișorul. *O mângâie și o îmblânzește cu linu.* CORESI, EV. 66/11. *Zice cu linu: „să bea cine va vrea".* ib. 191/2. *Svântul cu linulu îndemnat.* DOSOFTEIU, V. S. 66ᵇ.

[Diminutive: **linișór (lenișór), -oáră** adj., adv. (Ad 2°, adv.) *Trei pași la stânga linișor.* COȘBUC, B. 21. *Săbărelu-i linișor.* TEODORESCU, P. P. 305. *Mânați boii linișor.* RETEGANUL, TR. 31. *Vinițți voi mai lenișor, Io mă duc mai tărișor.* ALEXICI, L. P. 83; — (ad 3°) *Glas... linișorŭ.* DOSOFTEIU, V. S. 133 b.; — (ad 4°) *Adiere linișoară.* I. VĂCĂRESCU, P. 195/3; — (ad 7°, adv.) *Să se poarte linișor cu un astfel de om.* GORJAN, H. *glas.* DOSOFTEIU, V. S. 177ᵇ; — (rar) **linúț, -ă** ȚIPLEA, ap. CDDE. | Compus: (atestat numai în colinda citată aici; *mir-* e poate subst. *mir*, deverbalul dela *mira* s. poate silaba finală a unei forme **leroimăr*, cf. refrenul lin, lin, leru-i domnul și leroloi, măroloi) **mirlínă** adj. f. *Vine marea cât de mare, Lină, mirlină, Leroi mirlină.* PAMFILE, CRĂC. 84. | Abstracte: **linie** † s. f. = liniște, calm; blândețe. (Ad 3°) *Voao va tinde linia ceaia... fără voroavă.* CORESI, EV. 376/11; (ad 6°) *Linie sufletească să priimimŭ.* ib. 55/22. *Și fu linie mare.* ib. 234/15. *Ucenicii întru linie fură.* ib. 375/8; (ad 7°) *Oile.... derept blânziia lorŭ și liniia...* ib. 38/37; — **lineáțe** † s. f. = calm, dulceață. DOSOFTEIU, ap. CDDE.].

— Din lat. pop. **lenus, -a, -um,** idem (în loc de **lenis, -e**).

LINÁ vb. I. 1°. *Apaiser.* 2°. *S'abriter.* — (Rar și numai în poezia populară).

1°. Trans. A alina, a potoli. *Lină-mi, Doamne gândurile.* BIBICESCU, P. P. 342.

2°. Intrans. A se adăposti, a se retrage într'un loc liniștit. *N'am, maică, unde lina, Nici unde-a cina.* MARIAN, O. 110.

— Derivat dela **lin**⁴. Cf. alina.

LINĂRÍCĂ s. f. (Bot.) v. **linariță.**

LINÁRIȚĂ s. f. (Bot.) *Linaire* (Linaria vulgaris). — Plantă ierboasă cu flori galbene așezate în ciorchini; crește prin locuri aride, pe lângă drumuri și ziduri; se mai numește și buruiană de in, (Bucov.) floarea jelei, (Transilv.) în sălbatic, (Bucov.) jale. PANȚU, PL., LEON, MED. 47. [Și: **linăríță** s. f. (Bot.) ȘEZ. XV 50. | Cu alt sufix: **linărícă** s. f. POLIZU, LM.]

— Din numele savant **linaria,** cu suf. **-iță.**

LINĂRÍȚĂ s. f. (Bot.) v. **linariță.**

LINĂU † s. m. sing. *Couleur noire.* — Văpseală neagră, „cerneala ce se face din viță sau din lemn de teiu" (GRECU, P. 97), întrebuințată de zugravi. *Închipuiaște-l bine pre sfântul cu linău și sgârâe-l cu acu.* ib. 81/15. *Barbele bătrânilor lamatiseaște-le cu linău.* ib. 92/3.

LINCÁÍ vb. IV. *Se gonfler* (en parlant d'une voile de navire). — (Despre pânza bătută de vânt a unui vas plutitor) A se umfla. *Pânza* [șalupei]... *lincăe molatec.* DELAVRANCEA, S. 64.

— Din paleosl. **lĕkti** „a întinde". Cf. lincote.

LINCA-LINCA! interj. *Ding, dong!* — Interjecție imitând sunetul unui clopoțel. *Bam! bam! Linca! linca!... răsună acrul de glasul clopotelor mari și mici.* V. A. URECHIA, ap. TDRG.

— Onomatopee. Cf. tilinc-talanc.

LINCHÍ vb. IV[a] v. **limpi.**

LINCHIRÍ vb. IV[a]
LINCIRÍ vb. IV[a]
LINCIUREÁLĂ s. f. } v. **linciuri.**

LINCIURÍ vb. IV[a] I. 1°. *Patauger* (dans l'eau). 2°. *Se laver à grande eau.* 3°. *Se laver rapidement, se débarbouiller.* II. 1°. *Lécher* les assiettes. 2°. *Grignoter.* III. *Blanchir à la chaux.*

I. Refl. 1°. A se bleotocări, a se juca în apă (ȘEZ. XXXII 107, cf. CREANGĂ, GL.) s. împroșcând cu apă, a se bălăci, bloci ori, loci uri. *Nu te-i mai linciuri atâta în cele ape.* CREANGĂ, P. 242, cf. TEODORESCU, P. P. 362; MORARIU, D. N. 19/4.

2°. P. ext. A se spăla mult, a se muchilipsi. CIAUȘANU, V.

3°. A se spăla repede (Măgurele, în Teleorman). Com. OLMAZU.

II. Intrans. (Prin apropiere de linge s. limpi, dial. linchi). 1°. (Despre câni și p. ext. și despre oameni) A linge vasele (Voicești, în Vâlcea; ION CR. VI 253), a limpi, a lingări.

2°. P. ext. A gusta „legumele" (bucatele) fără să mănânci din niciuna cum se cade (se zice și de oameni și de animale: pisici, câni). CIAUȘANU, V.

III. Trans. A vărui (Sângeorz, în Năsăud). Com. N. DRĂGANU.

[Și: (Ad I 1°) **lincirí** vb. IV[a] = a se juca mereu în apă (mai ales despre rațe și gâște). Și copiii *se linciresc* în treuca găinilor, la cofă cu apă ș. a. Com. FURTUNĂ, cf. TDRG; — **linchirí** vb. IV[a]. *Linchiresc* = linciuresc, ling. PAMFILE, C.; — **licirí** vb. IV[a] = a se juca în apă ca rațele. ȘEZ. V 104; — (ad I) **liciurí** vb. IV[a] = a se bălăcări în apă s. în alt lichid (Frata, în Câmpia Ardeleană, com. V. BUCUR), a agita ciorba umblând cu lingura prin ea (HERZ.-GHER., M. VII 14); — **liciorí** vb. IV[a] intrans. = (mai ales despre copii) a se bălăci, a se juca cu apă sau în apă, ca rațele (REV. CRIT. III 159); a se spăla pe obraz sau a spăla haine, numai așa, ca de clacă. *Omul acela devine foarte mare băutor, beție, și așa liciorește în băutură, cum liciorește rața în apă.* MARIAN, O. II 394. *Ne licioream în vale.* BĂNUȚ, T. P. 106. *Le-*

neșa n'o spălat rufele cum se cade, numai le-a liciorit (Cincu Mare, în Făgăraș). ȚARA OLTULUI, III nr. 36; — **licioí** vb. IV[a] = a se bălăci în apă (Rășinari, în Sibiiu). Com. E. CIORAN. | Adjectiv: **linciurít, -ă.** CIAUȘANU, V. | Abstracte: **linciurire** s. f. Com. M. OLMAZU; **linciurít** s. a.; **linciureálă** s. f. CIAUȘANU, V.]
— Onomatopee. Cf. lociori.

LÍNCOTE † s. f. pl. *Séduction.* — (Mold.) † Vorbe amăgitoare. *Să va fi îndemnat fata, după multe lineote* (linguşale Munt.) *şi giuruinţe...* PRAV. 797. [Singularul ar putea fi *lincotă* s. *lincot*].
— Presupune un derivat paleosl. cu suf. *-ota* (s. *-otŭ*) dela verbul *lĕkti*, cu sensul: „a întinde", în special (mai ales în varianta *lĕcoti*) „a întinde laţul, cursa" (cf. *Cum vânătoru 'ntinde 'n crâng La păsărele laţul* la EMINESCU). — Cf. lincăi.

LÍNDEN s. m. } v. **lindină.**
LÍNDENĂ s. f. }

LINDÍC s. a. (Anat.) *Clitoris.* — O parte a organului genital femeiesc. HERZ.-GHER., M. VII 12.
— Din lat. **landica, -am,** idem. (Din românește e împrumutat ung. *lindik*).

LÍNDIN s. m. v. **lindină.**

LÍNDINĂ s. f. *Lente.* — Ou de păduche. LB., H. I 285, VI 105. *Lindinĕ* = lens. ANON. CAR. *Lindini, păduchi, lipitori.* CANTEMIR, IST. 239. *Oul de albină... se asamănă unei lindini* (tip. *linghini*, cu rostire bănăţenească). TOMICI, C. A. 14. *Doi pureci de păr se trag, Două lindeni multe fac.* BIBICESCU, P. P. 181. *Pe tot părul lindena.* ŞEZ. II 214/11. *Am o fată de Sas Cu lindina'n nas.* GOROVEI, CIM. 295. *Iesă pui din găoave ca lindinii.* CUPARENCU, V. 44. # **A căta pe cineva de lindină** = a-i căuta ceartă (ZANNE, P. I 508), a-l bate (ib. IX 634). [Plur. *lindini* şi (rar) *-ne.* | Şi: (formă rotacizată) *lindiră* (în Munţii Apuseni) DR. VI 393, VII 184; — **líndenă** s. f. MARIAN, INS. 467; — **líndine** s. f.; — **líndin (línden)** s. m. MARIAN, INS. 467. | Diminutive: **lindineá** s. f. MARIAN, INS. 467; — **lindinúţă** s. f. = (Bucov.) calificativ drăgostos dat copiilor mici. HERZ.-GHER., M. VII 12. | Adjectiv: **lindinós, -oásă** = care are multe lindini (LB.), plin de păduchi (MARIAN, INS. 468); p. ext. calificativ injurios dat unui om murdar (COSTINESCU) s. (Bucov.) unui copil jerpelit (HERZ.-GHER., M. VII 12). *Lindinos* = lediculosus. ANON. CAR. *Persică păroasă, Bucăţică lindinoasă* (= smochina). GOROVEI, C. 346.].
— Din lat. pop. **lens, lendinem** (= clas. *lendem*), idem.

LÍNDINE s. f. }
LINDINEÁ s. f. }
LINDINÓS, -OÁSĂ adj. } v. **lindină.**
LINDINÚŢĂ s. f. }

LINEÁL s. a. *Règle, tire-lignes.* — (Germanism în Transilv.) Riglă. [Pronunţ. *ne-al*].
— Din germ. **Lineal** (din lat. *linealis, -e*).

LINEAMÉNT s. a. *Linéament.* — Linie s. trăsătură prin care se schiţează s. se conturează ceva; (neobişnuit) linie. *Să se însemneze prin câteva lineamente mari...* MAIORESCU, CR. III 445. *Uşile sunt dreptunghiulare şi cu chenare decorate cu un motiv compus din cercuri legate între ele prin liniamente drepte.* GHIKA-BUDEŞTI, MON. IST. I 66. *Un manual care să prezinte pe scurt mişcarea noastră intelectuală în liniamentele ei generale* (= în linii mari, „grosso modo"). CARAGIALE, S. U. 81/5. [Şi: **liniaméntă** s. a.]
— *N.* din fr. (lat. **lineamentum**).

LINEÁR, -Ă adj. *Linéaire.* — Care constă din linii s. se face cu linii. *Piatră, cărămizi roşii, puse ca podoabe, în deosebite potriviri liniare, fac păreţii.* IORGA, CH. I. II 22. *Desen linear* = în linii (drepte). *Măsuri lineare* = care privesc lungimea. | (Aritm.) *Ecuaţie liniară* = de gradul întâiu. | (Bot.) *Foi lineare* = lungăreţe şi înguste. || (Fig.) Drept. *Părul..., despărţit la mijloc de o cărare liniară...* C. PETRESCU, R. DR. 70. *Judecată liniară şi limpede de geometru.* BOTEZ, B. 116. (Adverb) *Are părul negru... retezat liniar* (= formând o linie dreaptă) *pe ochi.* C. PETRESCU, Î. II 190. [Şi: **liniár, -ă** adj. | Pronunţ. *-ne-ar, -ni-ar* şi *-niar.*]
— *N.* din fr. (lat. **linearis, -e**).

LINEÁŢE † s. f. v. **lin.**

LÍNEŞTE s. f. v. **linişte.**

LÍNGĂ prep. = **lângă.** ION CR. I 122, CIAUŞANU, V.

LINGĂÍ vb. IV-[a] v. **lingău.**

LINGÁRE † s. f. v. **linge.**

LINGĂREÁLĂ s. f. v. **lingări.**

LINGĂREŢ, -Ă adj. şi s. m. } v. **linge.**
LINGĂRÉŢ, -EÁŢĂ adj. şi s. m. }

LINGĂRÍ vb. IV[a] 1°. *Lécher les plats.* 2°. *Faire le métier de pique-assiette, écornifler.* 3°. *Flatter, flagorner.* — (Învechit şi regional).
1°. Intrans. (Absolut) A gusta lingând, a gustări, a limpi (Straja, în Bucov.). Com. A. TOMIAC. *Oamenii cei ce se bat... după mâncare, care se amestecă şi lingăresc prin oale, se numesc... gârgariţi.* MARIAN, INS. 95.
2°. (Despre un „linge-blide") A mânca des pe gratis la cineva, a mânca, când la unul, când la altul. COSTINESCU.
3°. Trans. şi refl. (În limba veche şi popular) A (se) linguşi, a încerca să intri pe subt pielea cuiva cu linguşiri, să-i câştigi bunăvoinţa, cf. linge (2°). *Mă lingăresc cuiva* s. *pre lângă cineva* = germ. schmeicheln, flattieren. LB., HERZ.-GHER., M. VII 13, (Straja, în Bucov.). Com. A. TOMIAC. *Începu a-l lingări* [pe sfânt] *cu cuvinte măgulicioase.* DOSOFTEIU, V. S. 221. *Alingărindu-l începu a grăi.* ib. 245 b. *Atâta s'a lingărit pre lângă împăratul, până ce au încăput a fi Prefect Pretoriului.* ŞINCAI, HR. I 20/20. *Când femeia e frumoasă... Câiz vorbe ca vorbeşte, Cu toate se lingăreşte.* BIBICESCU, ap. TDRG.
[Şi: **alingări** † vb. IV[a]; — (prin amestec cu *linguşi*) **linguri** vb. IV[a]. ŞINCAI, ap. DDRF. | Adjective: **lingărít, -ă;** — **lingăritór, -oáre.** LB.; — **lingărós, -oásă** (Transilv.) DICŢ.; — **lingăricós, -oásă** (Transilv.) = pofticios, mâncăcios. CDDE. | Abstracte: **lingărire** s. f. LB.; — **alingărire** † s. f.; — **lingăreálă** s. f. COSTINESCU; — **lingăritúră** † s. f. = linguşire. LB. (Ad 3°) *Vru să ispitească cu măguliciuni şi lingăriturí.* DOSOFTEIU, V. S. 168. *Unul carele numai din lingăritură către Unguri au scris aceea.* ŞINCAI, HR. II 62/2; — **lingăriciúne** † s. f. (ad 3°) *Măgulituri şi lingăriciuni.* DOSOFTEIU, V. S. 168[b].]
— Derivat din **linge**[1] cu suf. frecventativ **-ări.**

LINGĂRICIÓS, -OÁSĂ adj. v. **lingări.**

LINGĂRIȚ,-Ă adj. și s. m. v. **linge**[1].

LINGĂRIȚ, -Ă adj. și s. m. v. **linge**[2].

LINGĂRITÚRĂ † s. f. } v. **lingări.**
LINGĂRÓS, -OÁSĂ adj. }

LINGĂTOÁRE s. f. (Vân.) } v. **linge**[1].
LINGĂTÚRĂ s. f. }

LINGÁU s. m., adj. I. 1º. *Écornifleur, croquelardon.* 2º. *Lécheur, flagorneur.* II. *Lynx.*

I. 1º. Căruia îi place să mănânce mult, mai ales dela alții, parazit, l i n g e - t a l e r e (COSTINESCU, PONTBRIANT, TDRG.). *Am să mă așez, măi vere, Pe mâncare și pe bere... Să mă bag p'ixire lingăi Și să frig la nătărăi.* ALECSANDRI, T. 912 (cf. ib. 1449). *Sai, lingău, Să sar și eu! Na căldarea, Comăndarea Năneșului tău.* MARIAN, INS. 209. *Nici măcar o picătură lingăii lasă pe masă.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII 305.

2º. S. și adj. m. Om lingușitor. ZANNE, P. III 591, HERZ.-GHER., M. VII 13. *Lingău* = omul ce prin laude false își face loc. NOVACOVICI, C. B. 13. *Era ș'o cocoană gheboasă în spate, Ce o amăgise lingăii să creadă Că ea e în lume cea dintâia rază.* PANN, P. V. I 8. *Să te ferești de ciocoi lingăi și de năpârci lingușitoare.* ALECSANDRI, T. 1350. *Urît mi-a fost în viața mea omul viclean și lingău.* CREANGĂ, A. 45. *Monitoriul era un lingău, codiță de-a lui Jasia.* CONTEMPORANUL, VI/I 389. *Un lingău al aristocrației, altfel om de spirit.* SLAVICI, ap. TDRG.

II. † (Zool.) R â s *(Felis lynx).* DICȚ. *Ochi de lingău* = pătrunzători. LB.

[V e r b e: **lingăí** vb. trans. IV[a] = a linguși, a tămâia pe cineva, a l i n g ă r i (Bonț, Transilv.) PAȘCA, GL; — **linguí** † vb. IV[a]. *Linguiĕsku-mĕ.* ANON. CAR.; (cu d e r i v a t e l e) **linguitór, -oáre** † adj. *Linguitor.* ANON. CAR.; — **linguitúră** † s. f. lingușire. *Pentru linguitura curvelor.* IORGA, S. D. XIII 111.]

— Derivat din **linge** cu suf. **-ău.**

LÍNGAV s. m. v. **linge**[1].

LÍNGE vb. III. 1º. *Lécher.* 2º. *Lécher* (les mains, en parlant d'un animal). 3º. *(S')effacer.* 4º. *Subtiliser* (un objet).

1º. T r a n s. (Despre om și despre animale) A trece cu limba peste ceva de mâncare, a se hrăni astfel cu alimente ca sarea, etc., a lua (cu limba) ce-a mai rămas (de mâncare) într'un vas, pe o lingură, etc., a netezi cu limba părul de pe corp, o rană, etc., cf. l i c ă i, l i m p i; (r e f l. și p r o n o m i n a l) a trece cu limba peste o parte a corpului, peste buze s. degete (spre a le șterge, după ce ai mâncat cu poftă). *Dracii lui țeară* (= țărână) *lingu.* PSALT. 141/5. *Câinii lingea puroile lui.* CORESI, EV. 361/18. *Lucrăm mai bine dacă dăm adese oilor sare să lingă.* CALENDARIU (1814) 188/21. *După ce-a mâncat își linge buzele și se culcă.* I. TEODOREANU, M. II 157. *Nu ne era a învăța, cum nu-i e cânelui a linge sare.* CREANGĂ, A. 110. *Fata babei era... netezită pe cap, de parc'o linsese viței.* id. P. 284. *Când se linge mâța pe labe, se apropie vreme moale.* PRIBEAGUL, P.R. 113. *Se linse pe buze de dulceață și grăsime.* RETEGANUL, P. II 42/5. *Cine de mine s'a atinge, ca de miere se va linge.* MARIAN, V. 60. *A lins la miere de pe degete până și le-a mâncat.* ZANNE, II 112. # *A-și linge degetele* (s. *botul* s. *buzele)* = a mânca cu foarte mare poftă, a savura o mâncare. ZANNE, P. II 112. *La masă de-l pofteșe, el degetele-și linge Și zice că sunt toate bucatele cerești.* C. NEGRUZZI, II 208/20. *Își lingeau și degetele când mâncau.* ISPIRESCU, L. 22. *A-și linge degetele (umblând cu mâna în miere)* = a se înfrupta din ceva (mai ales din bunurile pe care cineva este chemat să le administreze). *Se poate să umbli cu miere și să nu te lingi pe degete?* ZANNE, P. III 668, cf. ib. 664, 669. *A-și linge labele ca ursul* = a nu avea ce mânca. ib. I 683. *A linge melesteul* = a fi sărac lipit; a fi foarte sgârcit. ib. III 658. *A linge blide (talere, talgere)* = a mânca des dela cineva, a trăi pe spinarea cuiva. ib. III 478. *A se linge pe bot* (s. *pe buză)* = a-și lua nădejdea dela ceva (ZANNE, P. II 19, HERZ.-GHER., M. VII 13), a se lipsi de ceva (CIAUȘANU, GL.). || A b s o l. *Lasă-le* [muștele] *că sânt sătule,... de nu mănâncă rău, numai ce lingă.* MOXA 358. *Cine nu se satură mâncând, nu se satură lingând.* ZANNE, P. IV 115.

2º. S p e c. (Despre animale) A trece cu limba peste mâna omului s. trupul unei ființe în semn de afecțiune (și supunere). *Ling* = allambo. LEX. MARS. 187. *Mieluțelul... linge mâna... spre jungherea lui gătită.* KONAKI, P. 262. *Motoc îi sărută mâna, asemenea cânelui care, în loc să muște, linge mâna care-l bate.* C. NEGRUZZI, I 141. *Cum dete* [capra] *de copil, începu să-l lingă.* ISPIRESCU, L. 135. *Cu limbile mi-l tot linge, Cu picioarele-l împinge.* MARIAN, V. 31. (P. e x t. și despre om) *A linge unde a scuipat* = a lăuda ce a defăimat. LM. # **A se linge în** (s. **pe**) **bot cu cineva** = a fi foarte buni prieteni. ZANNE, P. II 19. **A linge cismele cuiva** = a căuta să câștigi prin umilință bunăvoința cuiva, a linguși pe cineva. ZANNE, P. III 116. || P. e x t. A linguși. *Pe din față te linge, Pe din dos te frige.* ȘEZ. I 218.

3º. T r a n s. și r e f l. A (se) netezi, a (se) face neted. *Săpătura* [zugrăvită pe coif] *deodată toată s'a lins* (= s'a șters, a dispărut dintr'o lovitură). PANN, E. II 156. *Cățeluța lipovencei Linge câmpul otovencei* [= coasa]. GOROVEI, C. 113.

4º. F i g. (Oltenia) T r a n s. A fura, a șterpeli. *Mi-au lins barda.* CIAUȘANU, V.

[Aor. *linsei*, part. *lins*, imp. *linge*, ger. *lingând.* | A d j e c t i v e: **lins** (cu negativul **nelins**), **-ă** = peste care a trecut limba; p. a n a l. (despre păr, în opoziție cu „sbârlit") uns și strălucitor (VASILIU, P. L. 259), pieptănat bine, neted, p. e x t. (ironic, despre un tânăr elegant) cu părul pomădat și pieptănat cu îngrijire, scos (ca) din cutie (LM., HERZ.-GHER., M. VII 13); s p e c. (despre malul unui râu, poetic) spălat de apă; neted, neaccidentat. (Ad 1º). *Calul se scutură de trei ori și îndată rămase cu părul lins-prelins.* CREANGĂ, P. 195. *Ținuturile-acelea linse de-a lui Hydasp unde...* OLLĂNESCU, O. 79. *Părul... ei ședea pe cap lins ca o perucă.* REBREANU, J. 45, cf. VLAHUȚĂ, D. 8, C. PETRESCU, Î. II 245, I. TEODOREANU, M. II 168, C. GANE, TR. V. 354. (F i g.) *Mariță, guriță,... Ce limbă este aceasta? ...Cu asemenea terminațiuni linse și corupte are să se producă energia... impresiunii poetice?* MAIORESCU, CR. I 87. (A d v e r b i a l) *Două capete de nemțoaice pieptănate lins.* BASSARABESCU, CONV. LIT. XLIII 403; (ad 3º) *Dacă malul e jos și lins* (= neted)... *profită de ocazie și... trage* [peștele] *până pe sec, la mal.* F.R. ATILA, P. 74; (ad 4º) *Masa 'ntinsă Te lasă cu punga linsă,* adică sărac, cu punga goală. ZANNE, P. III 647. (Despre lovituri date în jocul *de-a armașul). Ia pedeapsa dela armaș după placul domnului, adecă lovituri la palmă: dulci, acre, chipărate, fierbinți, sărate, linse sau din fundul iadului.* HEM. 1681; — **lingătór,-oáre** (uneori s u b s t a n t i v a t) = care linge. *Lingătoriu de lapte.* DOSOFTEIU, V. S. 208 b. (S u b s t.) **lingătoáre** s. f. = (Vân.) jghiabul așezat în preajma apei, în care se pune sare pentru animalele sălbatice (cerbi, căprioare,

etc.). *Lingătoare de sare.* STOICA, VÂN. 15; — **lingáreț (lingáriț), -ă** = obișnuit să lingă toate vasele cu mâncări; p. ext. mâncăcios, pofticios (Com. I. CORBU, Zagra); (substantivat) lingău. TDRG. *Nu-i mâța dobitocul cel mai lingareț din toate?* SBIERA, P. 247. *Unii dulăi, măgulitori, lingariți domnești.* JIPESCU, O. 27, ap. TDRG. | Abstracte (rare): **língere** s. f., **lingătúră** s. f. POLIZU, **lins** s. a. *Sare de lins pentru vite. Linsul puilor.* LM.; — **linsoáre** s. f. POLIZU; — **linsătúră** s. f. = acțiunea și locul (de) unde s'a lins. *Pe sare se vede linsătura vitelor.* LM.; **linsúră** s. f. LM. | Alte derivate: **lingâre** † s. f. = lingușire. LM. *Til... pe lângă dânsul cu lingări.* BARAC, T. 44; **lingav** s. m. = om căruia nu-i place orice fel de mâncare, ci alege (Banat, com. IZVERNICEANU), alegător (la mâncare). | Compus: **linge-blíde** (s. **-talere** s. **tipsia**) s. m. = lingău, parazit; lipsit de omenie. ZANNE, P. III 402, IV 134, HERZ.-GHER., M. VII 13. *(Arbore către Lipicescu) : Ian ascultă, măi, linge-talger.* ALECSANDRI, T. 1329.]

— Din lat. **lingo, -nxi, -nctum, -ngere,** idem. Cf. lingări, lingău, prelinge.

LÍNGE vb. III (ș. d.) v. **ninge** ș. d.

LÌNGE-BLÍDE s. m.
LÌNGE-TÁLERE s. m.
LÌNGE-TIPSÍA s. m.
} v. **linge**[1].

LINGOÁRE s. f. (Pat.) v. **lângoare.**

LINGOȘÁ † vb. I[a] v. **linguși.**

LINGÓU s. a. *Lingot.*— Bucată de metal prețios (spec. de aur) topită și păstrată întreagă, nebătută în monete. *Aurul în lingouri.* UNIVERSUL a. 1933, 31. XII. [Plur. *-gouri,* pronunț. *-go-uri*].

— *N.* după fr.

LINGUĂL, -Ă adj. *Lingual.* — (Anat.) Care aparține limbii. *Mușchi linguali.* | (Gram.) Care se articulează cu limba. *Consonante linguale.* [Plur. *-guali, -guale*].

— *N.* după fr. (lat. **lingualis, -e,** idem).

LINGUÍ † vb. IV-[a]
LINGUITÚRĂ † s. f.
} v. **lingău.**

LINGUÍST, -Ă subst.
LINGUÍSTIC, -Ă adj.
} v. **linguistică.**

LINGUÍSTICĂ s. f. *Linguistique.* — Studiul limbii ca expresie a gândirii omenești și mijloc de comunicare între oameni (spre deosebire de filologie, care studiază limba pentru a se putea înțelege exact anumite texte). Afară de *linguistica generală,* se distinge *linguistica istorică,* care studiază limba subt aspectul evoluției ei în cursul timpului și *linguistica comparată,* care stabilește concordanțele dintre limbile înrudite sau formând anumite comunități geografice, culturale, etc.[Plur. (rar) *-guistici.* [Și: **lingvistică** s. f., (mai de mult, prin apropiere de *limbă)* **limbistică** s. f. *Regi ai limbisticei și arheologiei slave.* HASDEU, I. C. 39, cf. RUSSO, S. 83, ODOBESCU, II 349. | Familia: (fr. *linguiste)* **linguist** (învechit **limbíst**), **-ă** subst. = învățat care se ocupă cu linguistica. *Cihac a făcut ceea ce n'au putut face ceilalți limbiști ai noștri.* MAIORESCU, CR. III 56; — (fr. *linguistique)* **linguístic** (învechit **limbístic**), **-ă** = aparținând linguisticii; relativ la limbă, de limbă. *Sistemele limbistice.* RUSSO, S. 43. *Cercetări limbistice.* MAIORESCU, CR. I 50, cf. ODOBESCU, III 332, SBIERA, F. S. 175. *Documentul... prezenta interes tocmai prin acele particularități linguistice, care...* I. BOGDAN, BUL. COM. IST. I 131. *Atlasul Linguistic Român.* (Adverb) *O definițiune se exprimă numai limbistic* (= prin limbă) *într'o singură propoziținne.* MAIORESCU, L. 129.]

— *N.* după fr.

LÍNGURĂ s. f. I. 1°. *Cuiller. Cuilleron, creux de la main.* 2°. *Cuillerée.* II. 1°. *Truelle.* 2°. *Bondonnière.* 3°. *Aube* (du moulin). 4°. *Carrelet* (de pêche). 5°. *Bident* muni d'un filet. 6°. *Creux de l'estomac.* 7°. *Planchette à l'arrière du traîneau.* 8°. *Sabot* (d'enrayure), *chien.* III. Différents noms de plantes (en composition). IV. *Têtard* (de grenouille).

I. 1°. Unealtă (de lemn s. de metal) de care ne servim la gătit s. la mâncare *(lingură de masă* TDRG., *lingură de supă* COSTINESCU, *lingură de ciorbă* POLIZU), constând dintr'o parte ovală, scobită, numită găvan s. leafă, cu care luăm lichidul s. mâncarea, și din coada (uneori sculptată cu deosebită artă) pe care o ținem în mână; spec. unealta de același fel, însă cu găvanul circular și mult mai mare și mai adânc, cu care se scoate supa din castron *(lingură de [scos] supă),* polonic; (Păst.) unealtă ciobănească (H. III 131, VII 372, 484, X 21, 68, 96, XI 60, XII 172, 366, XIV 284, 436, XV 116, 149, 400, XVII 140) de lemn, cu care se amestecă până se închiagă laptele din putină, în care s'a pus chiag (ib III 118), cu care se ia jintița din ciaun (ib. III 325), s. urda din cazan (ib. VIII 16, 98); ea poate fi „cârcioară", adică cu coada strâmbă (ib. XVIII 141) și lungă până la un metru (DIACONU, P. 27 fig. 17), cu găvanul mare și găurit, ca să se poată scurge zerul (H. XI 275); se numește adesea *lingura (cea) mare* (ib. III 18, 245, VII 422, X 108, 317, XVI 142, GR. S. VI 51, PRECUP, P. 15) s. polonic (H. VIII 98, XIII 25, ȘEZ. VIII 90). La praznice se mănâncă cu *lingura cea mare* s. llnguroiul s. tioșca. PAMFILE, I. C. 146. *Linguri* = cochlear. ANON. CAR. *Potir de argint cu discos cu zvcazdă și cu lingure de* [a]*rgintu.* CUV. D. BĂTR. I 195. *Cu lingura... scoate Domnului pe talger supă.* LET. III 303/$_{30}$. *Una duzină linguri.* URICARIUL, XIV 234/$_{31}$. *Cuțite de argint, cu linguri de argint.* IORGA, S. D. XII 170. *Hotărî... să cumpere pentru toți cuțite..., lingure și farfurii.* C. PETRESCU, Î. II 164. *Lingura să nu ți-o schimbi la mâncare.* ȘEZ. III 148, cf. I 154, II 66, III 48, VI 37, 40. XII 156. *Să lași lingura pe blid.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 265. *Mânjilor mici li se leagă la gât un găvan de lingură ce a slujit la înroșirea ouălor la Paști* [contra deochiului]. PAMFILE, B. 70. *Când e blidul gol, se bate lingura cu el* = când n'are omul ce-i trebue, se ceartă cu casnicii. ZANNE, P. III 477. *Lingură cu coadă mare și cu leafă mică,* se zice când tragem foloase puține dintr'o muncă oarecare. ib. III 593. *Cu lingura te hrănește* (s. *îți dă să mănânci), iar cu coada te chiorește* (s. *îți scoate ochii),* se zice despre omul fățarnic. ib. III 592. *Nu-ți amesteca lingura* (variantă: nu-ți băga nasul) *unde nu-ți fierbe oala* = nu te amesteca în lucruri care nu te privesc. ib. IV 17. **A-i atârna** (s. **pune, lega) cuiva lingura** (s. **lingurile) de gât** (s. **de** s. **în brâu)** = a lăsa pe cineva nemâncat fiindcă a venit târziu la masă. ib. III 593, PAMFILE, A. R., CIAUȘANU, V. *Mama are să ne pună lingurile în brâu.* C. PETRESCU, R. DR. 92. *A-și pune lingura la brâu* = a isprăvi de mâncat. ZANNE, P. III 594. *A (se) lăsa (de) lingură* = a muri, a lepăda potcoavele, a da ortul popii. CIAUȘANU, V. *De mândra eu m'oi lăsa Când oi lăsa lingura.* HODOȘ, P. P. 90. *Să bei* (s. *sorbi) cu lingura pe cineva:* de drag. ZANNE, III 458, IV 127. *După gură, lingură* = slujbe, foloase după om. ib. II 180. **A-și mânca averea** (s. **banii, aurul) cu lingura** =

a fi cheltuitor peste măsură. ib. I 116, III 595. **A fi cât lingura** = mic de tot. *I-a tăiat buricul când era numai cât lingura.* ŞEZ. IX 158. **A începe dela lingură de lemn** = (despre un om care se îmbogăţeşte) a-şi începe viaţa sărac. ZANNE, P. III 595 (Contrariul: a ajunge la sapă de lemn). ‖ P. e x t. Partea scobită a lingurii; p. e x t. scobitură, g ă v a n; p. a n a l. interiorul mânii adunată în formă de c ă u ş. *Au făcut luminile lui, 7, şi lingurile* [= tăviţele pentru scrum] *lui* [ale sfeşnicului]. BIBLIA (1688) 67. *Se aruncă lingura tigăii în fântână, fără ca să vadă cineva.* PAMFILE, VĂZD. 127. (A d v e r b i a l) *Păşeau măsurat şi atent, stropşind curgerea cu loviturile mânilor făcute lingură.* I. ADAM, S. 193.

2°. P. e x t. Cantitate de lichid, cât încape în găvanul *lingurii. Doctorul... îi da cu mâna tremurătoare o lingură de doctorie.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, L. D. 234. *N'am nici o lingură de lapte'n casă.* HERZ.-GHER., M. VII 13. *Cu o lingură de miere mai multe muşte prinzi decât cu o bute de oţet.* Ap. TDRG. | (F i g.) *La o lingură de învăţătură trebue un car de minte.* BARAC, ap. GCR. II 234. # *Cât ai bea o lingură de apă* = repede, într'o clipă. ZANNE, P. III 459. *A sorbi pe cineva într'o lingură de apă:* de drag (mai rar: de duşmănie). *Îi venea... să o soarbă într'o lingură de apă.* ISPIRESCU, L. 35, cf. RĂDULESCU-CODIN, î. 57, 94. *Îl pizmueşte şi numai dacă ar putea l-ar sorbi într'o lingură de apă.* MARIAN, O. I 308. **A împărţi lingură cu lingură:** frăţeşte (o avere moştenită). CIAUŞANU, GL.

II. P. a n a l. 1°. (Zid.; după germ. *Löffel?*) Unealta de zidărie (H. XVIII 48, 307) cu care se ia varul, c ă u ş, c a n c i o g. Cf. LB., LIUBAIANA, M. 128.

2°. (Dulg.) Unealtă de dulgherie (H. II 244, IV 45, 56, VII 391, X 33, 69, 506, 507, 261, 356, XIV 224, XVII 4, 448, I. IONESCU, M. 711, DAMÉ. T. 42, LB): b u r g h i u l (DDRF.) s. s f r e d e l u l cel mai mare cu care se lărgeşte gaura din buciumul roţilor la car. Cf. PAMFILE, I. C. 125 fig. 136.

3°. (Mor.) Părţile dela roata morii în care loveşte apa (H. XVIII 143), p i s c o a i e (TDRG.). *Piatra* [morii] *a sfârşit de dumicat boabele, şi pe lingura veşcăi nu se mai prelinge făină.* V. A. URECHIA, ap. TDRG.

4°. (Pesc.; Transilv.) Sacul („rociul") de prins peşte, numit şi c r â ş n i c. VICIU, GL., PAMFILE, I. C. 68.

5°. (Agric.; Transilv.) Furcă mică cu două coarne, prevăzută cu o reţea (VICIU, GL.), cu care se iau paiele mărunte şi pleava. PAMFILE, I. C. 143.

6°. (Anat.) l i n g u r i c ă, l i n g u r e a. PONTBRIANT, LM.

7°. Scândurică lunguiaţă la spatele săniei, pe care poate să stea omul călare (Braşov). *Într'o altă sanie veneau şi oamenii de serviciu..., unul pe lingura sanei.* MOROIANU, S. 18.

8°. Bucată de lemn (s. de fier), care prinde roata când vrem s'o împiedecăm, p i e d e c ă. POLIZU.

III. Bot. (În compuse) Diferite plante:

lingura-frumoaselor = (Transilv.) un fel de ciupercă numită l i n g u r i ţ a - z â n e i *(Fomes lucidus)* (PĂCALĂ, M. R. 26, 269, BUJOREANU, B. L. 382); p o c h i v n i c *(Asarum europaeum)* (TDRG., PANŢU, PL.); r e m f, p ă s u l i c ă *(Aristolochia clematitis)* (BARCIANU).

lingura-Maicii-Preceste (s. **Domnului**) = (la Săplac, lângă Gherla) burete de coloare roşietică, numit (pe aiurea) u r e c h i u ş ă (VICIU, GL.); l i n g u r e a *(Cochlearia officinalis).* BUJOREANU, B. L. 382.

lingura-plugului. H. XVIII 168.

lingura-popii = p o c h i v n i c *(Asarum europaeum)* (DR. I 337, PANŢU, PL.); (Banat) r e m f *(Aristolochia clematitis).* ib.

lingura-strigoaiei = (Aiud) ciupercă de coloare galbenă-roşietică. VICIU, GL.

lingura-vântului. BUJOREANU, B. L. 382.

lingura-zânelor (s. **zânei**) = (Gorj) o ciupercă *(Hydnum zonatum).* PANŢU, PL. *Bea vin alb în care s'a plămădit lingura-zânei pisată.* PAMFILE, B. 23.

IV. (Zool.; Banat) **Lingura-popii** = m o r m o l o c. CANDREA, GR. S. I 190.

[Plur. *linguri* şi († şi regional) *lingure.* | Şi: **liúngură** s. f. GRAIUL I 277, VICIU, GL.; — **lúngură** s. f. *Am cumpărat covăţi şi lunguri de casă.* BUL. COM. IST. I 258. | D i m i n u t i v e: **lingureá** s. **lingurícă** s. f. = (Anat.) cavitatea (de forma unui găvan de lingură întors înafară) dela partea inferioară a osului pieptului, c a p u l p i e p t u l u i (PAMFILE, J.), osul mic şi cartilaginos dintre coşul pieptului şi pântece (COSTINESCU); golul de mai jos de furca pieptului (CADE.); epigastru (DDRF.) (confundat uneori cu) b u r i c u l (CHIRIŢESCU, GR.); p. e x t. boala (H. XII 150) celui care are dureri la *lingurea;* (Bot.) plantă ierboasă din familia cruciferelor, cu flori albe aşezate în chiorchine, cu frunze în forma lingurii *(Cochlearia officinalis),* de origine din ţările nordice; se cultivă ca plantă medicinală (PANŢU, PL., BIANU, D. S). (Ad II 6°) *Era să îşi dea răsuflarea... fiind înghieţat ca sloiul păste tot trupul, afar de lingurea.* GORJAN, H. II 230. *Tusea măgărească, gâlcila gâtului, dorul de cap şi de lingurea a*[*l*] *copiilor.* PISCUPESCU, O. 238. *A simţit... un fel de slăbiciune la lingurea, par'că-l lua o apă.* CARAGIALE, M. 26. *O fălfâitură grozavă i se ridică dela lingurică drept prin mijlocul pieptului spre gât.* SANDU-ALDEA, A. M. 165. *Un nod i se ridica lui Trică, din lingurea în sus, pe beregată.* CHIRIŢESCU, CONV. LIT. XLIII, 922. *Auuu! — se văietă din nou Anghilina. Junghiul! La lingurică! Iar m'a luat.* IOVESCU, N. 55. *Durerea mai mare o simte la lingurică.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I 15; — **linguríce** s. f. = (Anat.) l i n g u r e a (cf. PAMFILE, J. II); (Zool., în Banat) m o r m o l o c (H. XVII 149, 349). Ad II 6°) *Cu paloşul mi-l izbea 'n linguricea pieptului.* PAMFILE, C. Ţ. 95. *Când te doare la lingurice, îţi pui o legătură cu troscot.* id. B. 43; — (poate, prin apropiere de *buric)* **linguríc** s. a. (Anat.) = l i n g u r e a. *Mi-o venit slăbiciune la linguric.* ALECSANDRI, T. 1185; — **linguríţă** (rar **linguróţă,** LB.) s. f. (plur. *-ţe* şi, rar, *-ţi)* = lingura mică cu care se ia dulceaţa, cafeaua, ceaiul, etc.; p. e x t. conţinutul ei; s p e c. (Tipogr.) lingura cu care se varsă plumbul topit (MOLIN, V. T. 41); — **linguriţa-zânei** = (Bot.) buretele lemnos, de coloare brună roşietică, care creşte vara pe trunchiul şi rădăcinile arborilor bătrâni *(Fomes lucidus)* (PANŢU, PL.); (Zool., în Banat) m o r m o l o c (CANDREA, GR. S. I 190). (Ad I 1°) *Farfurii de argint cu 4 linguriţe.* URICARIUL, X 254/12. *I-am turnat pe gât câteva linguriţi de apă de Colonia.* C. NEGRUZZI, I 62. *Cu linguriţa l-a împărtăşit.* CONTEMPORANUL, III 508. *Linguriţa cea de mir.* MARIAN, SE. I 16. # *Îţi dă cu linguriţa Şi-ţi scoate cu furculiţa* = te îndatorează cu ceva şi apoi neîncetat îţi aminteşte facerea de bine. ZANNE, P. III 595; — **linguráş** s. m. = (Zool.) g o l o b r e ţ, m o r m o l o c (CANDREA, GR. S. I 190); (Ornit.) nume de păsărică (PAMFILE, V. 175). | A u g m e n t a t i v: **linguróiu** (în Banat **linguroń**) s. a. = lingură mare, g ă v a n (VAIDA), c i o r p o c (H. X 208), p o l o n i c (ŞEZ. VIII 90) cu coadă lungă (H. X 450), de care se servesc ciobanii (H. II 261, VIII/II 142, 206, X 208, 260, 356, 377, 465, 778, XII 316, 237, XIII 311, XV 264, 408, XVI 133, 247)

când învârtesc (ib. VIII 260) s. strâng (ib. XIII 438, XVI 259) caşul, când amestecă laptele ce fierbe (ib. XIII 258), când adună de deasupra zerului spuma ce iese din caş (ib. XVI 271); (Dulgh., în Prahova) lingura (II 1°), burghiul, sfredelul cu care se lărgeşte gaura din buciumul roţii (H. X 539, XVI 134, 161). *Când stai la Paris... mănânci paralele cu linguroiul* (= cheltuieşti nebuneşte, fără socoteală). C. PETRESCU, R. DR. 197. | Nume de agent: **lingurár (lângurár** H. IX 310) s. m. = (adesea adjectivat) cel care face s. vinde linguri (şi fuse) de lemn (şi care e mai ales Ţigan). LB., H. X 189, ŢIPLEA, P. P., NOM. PROF. 33; (Munt.) (Ţigan) rudar (IORDAN, ARHIVA (IAŞI) 1921 193), p. ext. (Maramureş) poreclă dată toboşarului din armată (ŢIPLEA, P. P.); supranume colectiv (ironic, făcând aluzie la originea s. la caracterul ţigănesc) dat locuitorilor unui sat, de cei din satele vecine (DR. VIII 207). *Lingurar.* ANON. CAR. *Ţiganii domneşti lingurari.* URICARIUL, I 282/20. *Între moşneni sunt şi 27 familii de rudari (lingurari)... ci* (= ce) *se ocupă cu făcutul lingurilor.* I. IONESCU, M. 447. *Nişte lingurari ce-i aveam tocmiţi prăşitori.* CREANGĂ, A. 52. *Voi căsaşi şetraşi, ursari şi lăeşi şi lingurari.* CONTEMPORANUL, II 693, cf. SBIERA, P. 186, TEODORESCU, P .P. 264, MARIAN, SAT. 292, MÂNDRESCU, P. P. 14, PAMFILE, I. C. 11; — (cu femininul): **lingurăreásă** (mai rar **lingurăriţă**) s. f. = femeie (m. ales ţigancă) care face s. vinde linguri (PĂSCULESCU, L. P. 126); soţie de lingurar. Com. MARIAN. *Toate ursăriţele, Toate lingurăriţele...* GR. S. VI 136. | Instrument: **lingurár** s. a. = un fel de cuier pentru păstratul lingurilor (LB.) făcut dintr'o scândură ovală s. pătrată (mai rar din tinichea) acăţată de perete, cu găuri prin care intră cozile lingurilor (H. IX 310, 341, XIV 59, 93, REV. CRIT. IV 144, VICIU, GL., DENSUSIANU, Ţ. H., VUIA, Ţ. H. 115, GREGORIAN, CL. 59, PĂCALĂ, M. R. 429, 430 fig. 17, HERZ.-GHER., M. VII 13); pungă de piele în care-şi ţin ciobanii lingura (H. V 280). | Alte derivate: **lingureásă** s. f. = (Bot.) buruiană ce creşte în regiunile îngheţate, printre pietre, şi e bună pentru scorbut (PISCUPESCU, O. 63), cf. lingurea; — **lingurí** vb. IV^a = (Transilv., neobişnuit) a gusta, a mânca ceva cu lingura. LB.].

— Din lat. **lingula** (= *ligula*), **-am**, idem. (Cuvântul a pătruns la Bulgari: *lingură* „ţigan, vagabond").

LINGURÁR s. a. şi m.
LINGURĂREÁSĂ s. f.
LINGURĂRÍŢĂ s. f.
LINGURÁŞ s. m. (Zool.)
LINGUREÁ s. f.
LINGUREÁSĂ s. f. (Bot.)
} v. **lingură.**

LINGURÍ vb. IV^a v. **lingură** şi **lingări.**

LINGURÍC s. a. (Anat.)
LINGURÍCĂ s. f. (Anat.)
LINGURÍCE s. f. (Anat., Zool.)
LINGURÍŢĂ s. f.
LINGURÓIU s. a.
} v. **lingură.**

LINGURÚŞ s. a. (Anat.) v. **limburuş.**

LINGURÚŢĂ s. f. v. **lingură.**

LINGUŞEÁLĂ s. f. v. **linguşi.**

LINGUŞÍ vb. IV^a I. *Vivre en parasite.* II. *Flatter, flagorner, aduler. S'insinuer dans les grâces* de qqn.

I. Intrans. † A face pe lingăul, a trăi de pe urma altora. LB.

II. Trans. A câştiga bunăvoinţa cuiva prin vorbe şi atitudini măgulitoare, prin laude mincinoase, a măguli, adula, linge (2°), lingări. LB. *Chemam linguşind* (κολακεύων) *pre fiii ţiitorilor mele.* BIBLIA (1688), ap. TDRG. *Neamul muieresc... linguşindu-te, mai puţin rău gândeşte.* ESOP (1812), ap. GCR. II 208/11. *Oameni care-i linguşesc, Care-i laud[ă] şi-i slăvesc.* MUMULEANU, ib. II 247. *Începu s'o linguşească cu vorbe miorlăitoare.* ISPIRESCU, L. 47, cf. U. 55, ALEXICI, L. P. I 183/12). || Refl. (Complinit prin „către", mai ales prin „pe lângă cineva"). A se lua pe lângă cineva cu binele, măgulindu-l cu laude exagerate s. false spre a-i câştiga bunăvoinţa; a se gudura, a se lingări; a se insinua. *Câni de casă... să linguşăso pre lângă stăpânul lor.* ODISEIA (sec. XVIII), ap. GCR. II 84/31. *Către el să linguşeşte.* BARAC, A. 42. *Un şarpe... se linguşeşte prin flori.* GORJAN, H. IV 114. *Procletul de smeu se linguşea pe lângă muma băiatului.* ISPIRESCU, L. 125. *A început a se linguşi pe lângă bătrânul.* RETEGANUL, P. III 79. | (Neobişnuit) A se înşela pe sine însuşi, a-şi face iluzii. *În zadar să va linguşi cineva că primejdia a trecut.* MARCOVICI, D. 466.

[Şi: **lingoşá** † vb. I^a LB. | Adjective: **linguşít** (cu negativul **nelinguşit**), **-ă** = măgulit, câştigat prin vorbe plăcute şi laude exagerate. *Vladislav, linguşit d'a vedea atâta supunere din partea unui domn român, îi răspunse printr'o carte măgulitoare.* ODOBESCU, ap. DDRF. *Se apropie... frecându-şi linguşit obrazul.* C. PETRESCU, Î. II 250; — **linguşitór** (cu negativul **nelinguşitor**), **-oáre** LB. = (cel) care linguşeşte; măgulitor. *Acordându-mi mie o aşa de amicală şi de linguşitoare precădere, n'ai nimerit toomai bine.* ODOBESCU, III 9/8. *Avea graiu linguşitor.* ALECSANDRI, P. P. 216. (Substantivat) *Mâhnire pricinueşte fericirea... făţarnicului linguşitor.* MARCOVICI, C. 26/11. Cf. ZANNE, P. VIII 301, 302. | Abstracte: **linguşíre** s. f. = acţiunea de a linguşi, adulaţie, † colachie (HERZ.-GHER., M. VII 13); şiretenie (NOVACOVICI, C. B. 13). *Făţarnica linguşire* (a. 1794). GCR. II 158. *Noi ne orbim... lesne de linguşirea patimilor.* MARCOVICI, C. 62. *Trufia Polonului măgulindu-se la această groasă linguşire.* C. NEGRUZZI, I 169. *Linguşirea[i] miere dulce, dar otravă ne aduce.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII 301; — **linguşíe** † s. f. *De măgulirile linguşiei dreptul simţ se întunecă.* C. NEGRUZZI, I 314; — **linguşeálă** s. f. (plur. *-şeli*, † *-şeale*). *Să vază cândai doară se va fi îndemnat fata după multă linguşale* [Mold. lincote] *şi făgăduele ce-i va fi făgăduit* [bărbatul]. PRAVILA MUNT., ap. TDRG. *Tu umbli cu linguşeli Trei fete de craiu ca să înşeli.* TEODORESCU, P. P. 106; — **linguşitúră** † s. f. *Doreşte... linguşituri să scrie.* C. NEGRUZZI, II 215/2.].

— Prin schimbare de conjugare, din *lingoşa*, iar acesta derivat dintr'un adjectiv *lingos* (dela *linge*). S'a zis la început despre câinii care se gudurau pe lângă stăpân, lingându-l, că sunt **lingoşi*. Pentru desvoltarea sensului, cf. alb. *ljëpinj* „ling" — *përljëpinj* „linguşesc".

LINGUŞÍE † s. f.
LINGUŞITÚRĂ † s. f.
} v. **linguşi.**

LINGV- v. **LINGU-**

LINIÁ vb. I^a *Ligner.* — Trans. A face, a trage linii (mai ales cu rigla). LB.

[Ind. prez. *liniéz* şi (învechit, în Transilv.) líniu LB. | Abstracte: **liniáre (liniére)** s. f. POLIZU, DDRF.;—(germ. *Liniatur)* **liniatúră** s. f. = (tipogr.) tiparul liniilor colorate, în sens orizontal sau vertical, al caietelor, registrelor, etc. (imprimate cu o maşină specială) CĂL. TIP., MOLIN, V. T. 41; (colectiv) materialul de linii de alamă în diverse formate şi diverse corpuri, puse în case speciale. ib. *Pe paginile cu liniatură de pătrăţele violete, probleme de aritmetică.* C. PETRESCU, î. II 162.

— *N.* după fr. s. germ. **(linieren).** Cf. alinia.

LINIAMÉNT s. a. v. **lineament.**

LINIÁR,-Ă adj. v. **linear.**

LINIATÚRĂ s. f. v. **linia.**

LINICÉL, -CEÁ † adj. v. **lin** [1].

LÍNIE s. f. I. 1°. *Ligne.* 2°. *Ligne, démarcation; ligne* (de flottaison). 3°. *Ligne* (de la main), *trait* (du visage). *Lignes* (d'un dessin). *Ligne* (du corps). 4°. *Ligne, rangée, file.* 5°. *Ligne* fortifiée. Troupes de *ligne.* 6°. *Rue, route, sentier.* 7°. *Ligne* de chemin de fer. 8°. *Ligne* (d'un service de transports). 9°. *Ligne* (télégraphique). 10°. *Ligne, direction; ligne* de faille; *ligne* de mire. 11°. *Ligne* (de conduite). 12°. *Ligne, rang, niveau.* 13°. *Ligne* (successorale). II. 1°. *Règle.* 2°. *Filet, réglet* (d'imprimeur). 3°. Ancienne mesure de longueur.

I. 1°. (Geom.) Trăsătură simplă, socotită ca neavând nici lăţime nici grosime, trasă cu creionul (condeiul, creta, penelul, etc.) s. numai imaginară, indicând o limită s. o direcţie s. legând diferite puncte în spaţiu. Se numeşte *linie* partea comună la două suprafeţe care se întretaie sau marginile unei suprafeţe. MELIK, G. 1. După aspect, *linia* poate fi: dreaptă, frântă, circulară, curbă, mixtă; după poziţie: oblică, orizontală, paralelă, perpendiculară s. verticală, convergentă, divergentă (cf. MELIK, G. 2, 5). *Inima lor trebue să fie rece ca şi linia geometrică.* C. NEGRUZZI, I 321. *Au însemnat cu o linie locul unde este umbra.* DRĂGHICI, R. 151. *Vorbi, potrivind două scândurele cap la cap şi trăgând o linie.* C. PETRESCU, î. II 181. || Spec. (Geogr., Fizică) *Linie de nivel:* care împreună punctele cu aceleaşi cote de pe un teren. *Linii isotere:* care unesc punctele ce au aceeaşi temperatură medie în timpul verii. PONI, F. 175. *Linii isoterme:* care unesc punctele de pe pământ care au aceeaşi temperatură medie a anului. ib. *Linii isochimene:* care au aceeaşi temperatură medie în timpul iernei. ib. *Linia de colimaţiune* = axa optică a ochianului. CULIANU, C. 4. Capetele magneţilor se numesc poluri, iară partea mijlocie, unde fierul nu este atras, *linie neutră.* PONI, F. 233. *Linia ecuinopţilor* s. *a punctelor echinopţiale* = intersecţiunea eclipticei cu ecuatorul. CULIANU, C. 152.

2°. Hotar, graniţă, limită, margine până unde se întinde ceva. *Vedem... că linia apei uneori înainteză, alteori se retrage de pe uscat.* MEHEDINŢI, G. F. 126. *Să se strice linia* [satului], *Să plece* [oamenii] *unde-or putea. Linia că se strica, Satul mi se sfărâma.* TEODORESCU, P. P. 297. *Linie de demarcaţie* = care desparte două ţări, două provincii; p. ext. două ideologii. (Marin.) *Linie pe apă* (POLIZU) s. *linia de cufundare a unei nave* = nivelul până unde se cufundă fundul navei în apă. # *A trece* (s. *a depăşi) linia* = a exagera. *A sta (drept) la linie* = (despre cumpănă) a se cumpăni. *Braţul* [cumpenei] *în care era puşi banii se lăsă în jos şi stătu drept la linie.* ISPIRESCU, L. 400.

3°. (Adesea la plur.) Dungă; spec. îndoitură (din palma mânii COSTINESCU); trăsătură (a feţei); p. ext. contur. *Urmăresc liniile dealurilor din faţă.* IORGA, N. R. A. I 250. *Un desen cu linii sobre.* (Fig.) *Un corp femeiesc cu linie frumoasă.*

4°. Şir drept, alineat. *Un sat... În două rânduri se'mparte, Pe linie aşăzat.* ALEXANDRESCU, A. 228. *Să-şi facă casa în linia uliţei?* C. NEGRUZZI, I 70. *Mulţime de echipajuri aşezate în linie.* DAC. LIT. 258. *Se poate semăna bobul în linie.* I. IONESCU, C. 9. *Aşteptau patru birji trase la linie.* CONSTANT, R. 148. | Spec. (Tipogr.) Rând de cuvinte într'o pagină scrisă. CADE. | (Adverbial) Aliniat, formând un şir drept. *Uliţele destul de late şi toate linie, drepte şi încrucişate.* GOLESCU, î. 100. *Coperiş nou de trestie, cu străşinile retezate linie.* AGÂRBICEANU, LUC. III 175.

5°. (Mil.) Sistem de fortificaţii, adăposturi şi obstacole militare, permanente s. trecătoare, destinate să apere trupele proprii şi să oprească înaintarea duşmanului. *Linia Maginot. Linie de apărare:* alcătuită din fortificaţii şi trupe. *Linii de comunicaţii:* prin care se face legătura cu serviciile din spatele frontului. *Trupe de linie* (în opoziţie cu cele neregulate): destinate să lupte în primul rând cu duşmanul. *Infanteria se compune din Regiment de linie...* URICARIUL, XXII 463. *Linie de bătaie...* BĂLCESCU, M. V. 617. | (În Bucovina şi Transilvania, până la războiul mondial) Infanterie. HERZ.-GHER., M. VII 13. Com. PAŞCA. || † Grup de soldaţi desfăşurat în ordine de bătaie. *Din pedestrimea Moscului, numai o linie (sau o grămadă)... cu neprietenul războiu au arătat.* LET. II 69/19.

6°. (Pop.) Stradă (GRAIUL, I 14), uliţă principală într'un sat, şosea (T. GÂLCESCU, GR. S. V 121); drum despărţitor (CHIRIŢESCU, GR. 251); cărare (prin pădure). DDRF.

7°. (Adesea complinit prin „ferată") Cale ferată, drum de fier, instalaţia şi reţeaua şinelor pe care circulă trenurile şi tramvaiele. *Se scula Duţu cu noaptea'n cap şi pleca 'n cântatul cocoşilor, căci era lung drumul până la linie.* SLAVICI, N. II 227. *Veniturile şi cheltuelile liniilor a căror înfiinţare vă displace...* MAIORESCU, D. IV 372. *Linia ferată... se încovoaie... spre gura neagră a tunelului.* SADOVEANU, M. 130. *Să trecem linia!... Vizitiul opri, şi trenul Fulger scăpără pe dinaintea noastră.* SANDU-ALDEA, A. M. 24. *Acum e o stradă pavată cu granit şi e linie de tramvaiu.* C. PETRESCU, C. V. 225.

8°. Itinerar (al unui serviciu de transport) *Linia aeriană Bucureşti-Paris.*

9°. (Rar) Sârma care leagă staţiunile telegrafice sau telefonice. COSTINESCU, PONI, F. 282.

10°. Direcţie. *Din stâlpul acela au întors cu măsura spre apus în linie dreaptă.* URICARIUL, II 16/25. *Ţinea mănunchiul cârmei... şi de-abia putea să ţie linia neschimbată.* CONTEMPORANUL, IV 46. | Spec. (Geol.; după franc. *ligne de faille,* germ. *Bruchlinie) Linie de fractură.* I. P. VOITEŞTI, TECT. 1. (Optică) *Linia vizuală:* care duce dela ochiul observatorului la obiectul privit. (Vânăt.) *Linie de ochire* = care trece prin mijlocul crestăturii ochitorului la punctul ochit. Cf. STOICA, VÂN. 15.

11°. *Linie de conduită* s. *de purtare,* fel, criteriu, obiceiu de a se purta. TDRG. *Impune... linia de conduită.* MAIORESCU, D. II 57.

12°. Rang, treaptă, teapă, nivel. *În aceeaşi linie cu adevăraţii poeţi pune şi pe Tăutu.* MAIORESCU, C. I 293.

13°. Filiaţie, succesiune de descendenţi s. ascendenţi, spiţa neamului, † dungă. *Linie bărbătească, femeiască, dreaptă, colaterală,* etc. *Consacră... demnitatea princiară... descendenţei mele*

în linie directă. URICARIUL, X 365/17. *Linie ascendentă.* MAIORESCU, CR. II 300. *Şirul gradelor formează linia.* HAMANGIU, C. C. 159.

II. 1º. Unealtă (de lemn s. metal) de care ne servim spre a trage o dreaptă, r i g l ă, (Transilv.) l i n e a l. *Fără linii şi compasuri paingănul întinde mreje.* KONAKI, P. 294. [Copilul] *îşi apasă linia pe zăbrele, făcând un sgomot grozav.* VÂLSAN, CONV. LIT. XLII 141.

2º. (Tipogr.) Placă de metal cu care se tipăresc dungi (colorate) s. care se pune în picioare între rânduri spre a le despărţi s. a le rări. Cf. MOLIN, V. T. 42. *Linie de cules* = unealtă tipografică, cu două urechi, ce se pune între rânduri când se culege zaţul. ib. *Linie de perforat:* de oţel, la floare cu tăietură în formă de puncte sau zig-zag, ce se intercalează în zaţ spre a perfora hârtia cu tiparul în acelaşi timp. ib.

3º. Veche măsură de lungime, având (în Munt.) 1/10 dintr'un d e g e t, (în Mold.) 1/12 dintr'un p a l m a c. Cf. DDRF., CLIMESCU, A. 213, BRĂESCU, M. 3.

[Şi: (pop.) **lénie** s. f. (Banat), com. V. BRANIŞTE, (Munţii Apuseni şi pe Câmpie). Com. ŞT. PAŞCA. | D i m i n u t i v e: **linioáră** s. f. *Două dungi de sânge... însemnau linioare roşii deala nări în jos pe obraz.* SADOVEANU, SĂM. VI 166. *Ştiu! grăi Levonim Pacu strângând linioarele metrului după ce măsurase.* C. PETRESCU, Î. II 182; — **liniúţă** s. f. DICT. | N u m e d e i n s t r u m e n t: (învechit) **liniér** s. a. (ad II 1º) *Se pot trage liniile cu o unealtă numită linier.* I. IONESCU, C. 57. | Pronunţ. *-ni-e, -ni-oa-, -ni-u-*].

— *N.* după fr. şi germ. **(Linie)** (= lat. med. **linea, -am,** idem.). Cf. l i n e a r, l i n e a m e n t.

LINÍE † s. f. v. **lin.**

LINIÉR s. a. } v. **linie.**
LINIOÁRĂ s. f. }

LINIŞÓR s. m. (Iht.) v. **lin** 3.

LINIŞÓR, -OÁRĂ adj., adv. v. **lin** 4.

LÍNIŞTE s. f. 1º. *Silence.* 2º. *Calme.* 3º. *Tranquillité.* 4º. *Conferve, éponge de rivière.*

1º. Lipsă de sgomot, tăcere. *Scârţâirea din condeie dădea farmec astei linişti.* EMINESCU, P. 232. *Liniştе'n văzduh şi pace pe pământ.* COŞBUC, B. 7. *Se putea auzi musca sbârnâind, atâta linişte şi tăcere se făcu.* ISPIRESCU, L. 143. *Liniştea nopţii.*

2º. Lipsă de turburare (în natură), calm. *Chiverniseala... din nesăţioase droburile mării, multe suflete la limanul lineştii scapa.* CANTEMIR, IST. 85. *Liniştea domnea pretutindeni.* C. NEGRUZZI, I 57. *Cerul stelele-şi arată, Solii dulci ai lungii linişti.* EMINESCU, P. 102. *Revarsă linişte de veci Pe noaptea mea de patemi.* ib. 280. *Liniştea-i acum deplină.* COŞBUC, B. 6.

3º. Lipsă de sbucium s. frământare sufletească, pace, seninătate sufletească. *Linişte* = tranquillitas. ANON. CAR. *Stând culcat, În linişte adâncă şi 'n visuri cufundat.* ALECSANDRI, P. I 240. *Eu mor! Mă duc să aflu liniştea pe care mi-ai răpit-o.* C. NEGRUZZI, I 28. *Toate vestesc aici liniştea sufletului.* ib. I 193. *Să-mi dau eu liniştea mea, pentru hatârul nu ştiu cui?* CREANGĂ, P. 252. *Liniştea se păzeşte când supărarea lipseşte.* ZANNE, P. VIII 300. # L o c. a d v. **în** († **întru** s. **cu**) **linişte** = liniştit, neturburat, în pace, tihnit. *Trăia toţi cu linişte.* LET. II 409/9. *Faceţi-vĕ socoteala în linişte de ceea ce peste zi aţi lucrat.* DRĂGHICI, R. 153. *Aşteaptă întru linişte şi umilinţă.* MARCOVICI, D. 7/14. *Au trăit apoi în pace şi linişte.* EMINESCU, N. 30. *Astăzi petrece în linişte lângă zidurile mânăstirii.* CREANGĂ, A. 22.

4º. (Bot.) Lâna broaştei. (Atestat din Scărişoara în Munţii Apuseni, cu formele regionale *liriştе* şi *liniştі).* ARH. FOLK. V 124.

[Accentuat, mai rar, şi *liniştе* DR. VII 34. | Şi: **línеşte** s. f. TDRG. | N e g a t i v: **nelíniştе** s. f. = turburare, agitaţie, nerăbdare. PONTBRIANT); p. e x t. îngrijorare. *Pentru ce eşti în neliniştе, Adelo?* CONV. LIT. XIX 510].

— Derivat din **lin** cu suf. abstr.-col. **-işte.** Cf. l i n i ş t i.

LINIŞTÍ vb. IVa. 1º. *(Se) calmer, (s')apaiser.* 2º. *(Se) tranquilliser, (se) rassurer.* — (În opoziţie cu „turbura").

1º. (Despre elementele naturii) A se potoli, a se domoli. *Viaţa mea este o mare, care nu se linişteşte.* KONAKI, P. 32. *Au început atmosfera a se linişti.* DRĂGHICI, R. 112. *Se potoleşte şi se linişteşte Vântul pe pământ.* TEODORESCU, P. P. 372.

2º. T r a n s. şi r e f l. (Despre stări sufleteşti s. oameni) a (se) potoli, a (se) astâmpăra, a se calma, a da (cuiva) s. a-şi găsi liniştea, pacea, tihna, odihna, sângele-rece. *Hotăriiu să-mi răzbun şi ideca asta mă mai linişti.* C. NEGRUZZI, I 7. *A ta apropiere... inima-mi... linişteşte.* EMINESCU, P. 50. *Răposaţi de veacuri, nu se mai pot linişti în morminte.* CREANGĂ, A. 142. *Îl linişti cu vorbe bune.* ISPIRESCU, L. 57. *Pădurеţul... linişteşte ziua.* MERA, B. 171. *Linişteţe-te!* se zice unei persoane turburate, supărate, necăjite. COSTINESCU.

[Şi: **înlinişti** † vb. IVa *Până a nu se înlinişti mai sus zisele turburări.* E. VĂCĂRESCUL, ap. TDRG. | N e g a t i v u l: **nelinişti** vb. IVa = (t r a n s.) a face pe cineva să-şi piardă liniştea, a turbura pe cineva, a-i pricinui nelinişte; (r e f l.) a-şi pierde liniştea, pacea, seninătatea sufletească. *Nelinişti în somnul dimineţii pe toţi oaspeţii.* CONV. LIT. IV. 294. *Nu te nelinişti din cauza acestei veşti!* | A b s t r a c t e: **liniştire** s. f. = acţiunea s. faptul de a (se) linişti; calm, linişte, pace, odihnă. (Ad 1º). *În vreme ce stăpânea o mare liniştire, au început a se ivi nişte nouraşi.* DRĂGHICI, R. 9. *Folosindu-se de liniştirea şi de întunecimea nopţii...* MARCOVICI, C. 20/11. *Frumoasă e câmpia cu dulcea-i liniştire.* ALECSANDRI, P. I 132; — (ad 2º) *Toţi de obştie să se îndestuleze întru liniştire şi fericită petrecere.* URICARIUL, I 189/14. *Cui îi place liniştire Să-şi facă împrejmuire.* PANN, H. 38. *Of... câtă vreme este de când liniştirea nu s'a apropiat de mine!* MARCOVICI, C. 7/3. *Starea lui cerea liniştire.* GORJAN, H. I 4/23. *Liniştirea sufletului său... i-a mijlocit îndreptarea sănătăţii.* DRĂGHICI, R. 139. *Locuitorii ţării întru bună petrecere cu liniştire şi mulţumire să urmeze împlinind datoriile lor.* URICARIUL, I 187/24. *Numa... cu mai multă liniştire* (= stăpânire de sine) *se întoarce... în curţile Tatianei.* BELDIMAN, N. P. II 10. | A d j e c t i v e: **liniştit (înlinişţit** †, cu negativul **nelinişţit), -ă.** (Ad 1º) *Am văzut de nelinişţită* (= necontenită) *milostivire răvărsare către toţi de obşte.* URICARIUL, I 196/28. *Zile seninoase şi liniştite.* MARCOVICI, C. 15/8. *Ţara este liniştită.* C. NEGRUZZI, I 139. *Apa... 'n urmă liniştită Dulce unde-şi alină.* ALECSANDRI, P. I 13. *Linîştita ei suflare caldă.* EMINESCU, N. 12. *Tâmpla bate liniştită.* id. P. 185. *Cu graiu neliniştit zise fie-sei.* ISPIRESCU, L. 378. *Îşi friza cu degetele neliniştite... şuviţele bretonului.* I. TEODOREANU, M. II 14. *Dă o ploaie liniştită.* TEODORESCU, P. P. 211. (Ad 2º) *Grijі mai mult de toate, a fi înlineştit, Dar şi el la aceasta, rămase amăgit.* E. VĂCĂRESCUL. IST.,

274/17. *Înțeleptul așicaptă... cu suflet liniștit și umilit.* MARCOVICI, D. 9/14. *O biată femeie nevinovată, cu inima simplă și liniștită.* C. NEGRUZZI, I 48. *Arătarea lui era liniștită, dar nu blândă.* EMINESCU, N. 52. *Sta în fereastră neliniștit.* ib. 65. *Eu vin, fărtate, trist și liniștit.* COȘBUC, F. 123. *Caprele... nu sta în loc liniștite, că nu aveau ce să pască.* MARIAN, SE. II 121. (Adverbial: ad 1°) *Răsare luna liniștit Și tremurând din apă.* EMINESCU, P. 280. (Ad 2°) *Dacă vrei să trăiești liniștit, să nu vezi, să nu auzi, să tot taci.* ZANNE, P. II 794; — **liniștitór** (cu negativul **neliniștitor**), **-oáre** = care liniștește, care calmează, calmant; (substantivat, în limba veche) cel care caută liniștea. (Ad 2°) *Cu cuvinte liniștitoare alină frica surorilor.* ISPIRESCU, L. 239. *Un gând liniștitor îmi trecu prin minte.* G. VÂLSAN, CONV. LIT. XLII 149. *Locuințele mirenilor îs aproape și pentru aceasta nu se poate a-i opri pe închinători, ca să nu meargă și pe la liniștitorii schitului.* CHIRIAC, S. 95.].

— Derivat dela **liniște.**

LINIÚȚĂ s. f. v. **linie.**

LINOLÉU s. a. *Linoleum.* — Un fel de mușama groasă și impermeabilă (preparată din praf de plută amestecat cu uleiu de in) care se întinde pe jos în loc de covor. *Se furișează... lângă soba din colț, lăsând câteva urme de galoși pe linoleul sclipitor.* BOTEZ, B. 208. [Plur. *-lee*].

— *N.* după fr. (compus din *linum* „in" și *oleum* „uleiu").

LINOTÍP s. a. (Tipogr.) *Linotype.* — Mașină de cules, din care (în opoziție cu monotipul) ies rândurile culese întregi. Cf. MOLIN, V. T. 21, 43. [Pronunțat de unii, ca în englezește, *linotaip.* | Plur. *-tipuri.* | Derivat: (fr. *linotypiste*) **linotipíst** s. m. = culegător care lucrează la linotip (bătând pe clape, ca la mașina de scris). Cf. MOLIN, V. T. 43].

— *N.* după fr. (din engl. *linotype*, din *line of type*).

LINȘÁ vb. I^a *Lyncher.* — A executa un criminal (mai ales spânzurându-l) pe loc, îndată ce a fost prins, fără să se aștepte judecarea lui din partea autorităților judecătorești. [Abstracte: **linșáre** s. f., (fr. *lynchage*) **linșáj** s. a. (plur. *-șaje, -șajuri*) = executare sumară după legea lui Lynch, practicată încă pe alocuri în Statele Unite, mai ales împotriva negrilor. | Adjectiv: **linșát, -ă.** *Doi banditi linșați.* UNIVERSUL 29 XI 1933].

— *N.* după fr. (<engl. *to lynch*).

LINȘÁJ s. a. v. **linșa.**

LINSĂTÚRĂ s. f. v. **linge**[1].

LINSOÁRE s. f. v. **ninsoare.**

LINSÚRĂ s. f. v. **linge**[1].

LINȚĂ s. f. v. **velință.**

LÍNTE s. f. 1°. *Lentille.* 2°. *Hydatides, grains de ladrerie.* 3°. *Cornée.* 4°. *Lentille.*

1°. (Bot.) Planta leguminoasă cățărătoare, de origine mediteraneană, al cărei fruct e o păstaie cu două semințe *(Lens esculenta);* se cultivă mult pentru trebuințele culinare (BIANU, D. S.); pe alocuri și pentru prepararea unor medicamente. (PĂCALĂ, M. R. 262); p. restr. bobul (s. „firul") plantei întrebuințat ca aliment; p. ext. mâncarea gătită din aceste boabe. LB., ȘINCAI, DR. V 558, DAMÉ, T. 188, PANȚU, PL., II. II 87, X 30. *Linte* = lens. ANON. CAR. *Țarină plină de linte.* BIBLIA (1688) 239. *Samănă și... mănâncă... ceapă și aiu și linte.* HERODOT, 215. *Linte de zupă* (a. 1779). IORGA, S. D. VIII 81. *3 oca de linte* (a. 1792). URICARIUL, IV 133/9. *În zi de sec* [îi da] *linte și fasole cu apă.* MAG. IST. I 361/11. *Linte și alte legumi.* I. IONESCU, C. 11, cf. PISCUPESCU, O. 194. *Două fete culeg linte.* ALECSANDRI, P. P. 156. *Foicică, bob de linte...* TEODORESCU, P. P. 270. *Frunză verde, fir de linte...* ȘEZ. I 13. [Când urdină omul] *să se fiarbă linte de șase ori.* ib. IX 126, cf. PAMFILE, B. 48. *Dă-mi un blid de linte.* HERZ.-GHER., M. VII 13. # *Părinte, borș cu linte,* se zice persoanei care postește ca un popă. ION CR. 23. *Pentru un blid de linte* = pentru un folos material foarte mic (cf. pentru un os de ros) ZANNE, P. III 596. *Am pierdut un fir de linte* = ceva de mic preț. JARNÍK-BÂRSEANU, D. 152. *Cât o linte*=foarte mic, foarte puțin. ib. I 205. *Să ia cu o peniță curată, cât o linte dintr'această alifie.* PISCUPESCU, O. 315. *În linte,* se zice despre porumb, când nu este încă bun de fiert s. copt. VICIU, GL.

Compuse:

a.) Calificative pentru persoane: **Frige-linte** s. m. = persoană foarte sgârcită, sgârie-brânză. BARONZI, L. I 96, ION CR. IV 23, ZANNE, P. III 596.

Spală-linte s. m. = guraliv, flecar. ZANNE, P. III 596.

Vinde-linte s. m. = persoană fudulă, mândră, care vrea să pară bogată. ib. IX 485.

b.) Numiri de plante (une-ori specii de linte): **linte-albă** = bob-de-țarină *(Lathyrus platyphyllos).* DDRF, TDRG.

linte-de-baltă (s. **de apă**) = lintiță. PANȚU, PL.

linte-broștească (s. **lintea-broaștei** s. **broaștelor**) = lintiță. PANȚU, PL.

linte-în-patru-semințe *(Ervum tetraspermum).* LM.

linte-neagră = orăstică *(Orobus niger).* PANȚU, PL.

linte-păsărească-păroasă *(Ervum hirsutum).* LM.

lintea-pratului (s. **de-praturi**) = bobușor *(Lathyrus pratensis).* PANȚU, PL.; linte albă. BARCIANU.

2°. P. ext. (Veter.; mai ales la plur.) Trichină (H. X 429), măzăriche, boala porcilor care produce în carnea lor niște boabe albicioase, de mărimea seminței de cânepă (și care se poate transmite și la omul care mănâncă asemenea carne). *Să nu dai cu mătura în capul porcului, că faci linte.* PĂCALĂ, M. R. 159. *Grăunțe din sită nu se dă la porci, că fac carnea cu linți.* ȘEZ. VI 38, PAMFILE, CR. C. 205. *Când dau femeile la porci mâncare din poală, atunci carnea are să facă linți* (= cisticerci). GOROVEI, CR. 1891.

3°. P. anal. (Anat.; învechit) Partea bulbucată și colorată dela mijlocul ochiului, cornee. *Accea ce i-a acoperit chiar lintea luminei ochiului..., nu este albeață.* (1815) URICARIUL, VII 69/15.

4°. (Fizică; cu plur. *linți;* învechit) Lentilă. Se numesc *linți* corpuri transparente terminate sau prin două suprafețe sferice, sau prin o suprafață sferică și una plană. PONI, F. 367. *Linte biconcavă,* etc. ib. *Linte microscopică.* MAIORESCU, CR. I 57.

[În sensul 1° n'are plural, gen. -dat sing. e *lintei;* în sensurile 2°-4°, *linți,* cu gen.-dat. sing. *linți.* | Diminutive: **lintișoáră** (s. **lințișoară** BARCIANU) s. f. (Bot.) = Ervum lenticulare; — **linticíică** s. f. LM.; — **lintíță (lentíță)** s. f. = (Bot.) plantă de apă, de diferite specii *(Lemna gibba, minor, polyrrhiza, triscula)* ce trăiește plutind la suprafața apelor stătătoare (PANȚU, PL.), verdeața de pe bălți (CHIRIȚESCU, GR. 251):

(specii) **lintiţă-de-apă** (Lemna gibba) PANŢU, P. 1; — **lintiţă-măruntă** *Wolffia arrahiza),* ib.; — **lintiţe** s. f. plur. = pistrui, petişoare roşii pe mâni şi pe faţă, bureţi (Sighişoara). BRANDSCH, L. W. | Colectiv local: (dela *lintiţă)* **lintiţiş** s. a. = loc pe apă unde se găsesc în mare număr lintiţe. *La baltă se alege... în luminişuri sau golişti de stuf, brădiş şi lintiţiş.* F. R. ATILA, P. 290].

— Din lat. **lens, -tem,** idem.

LINTICÍCĂ s. f. (Bot.) v. **linte.**

LINŢIPÍR s. a. (Anat.) *Luette.* — Omuşor, uvula. DR. IX 434.

LINTIRÓIU s. m. v. **volintir.**

LINTIŞOÁRĂ s. f. (Bot.)
LINŢIŞOÁRĂ s. f. (Bot.)
LINTÍŢĂ s. f. (Bot.)
LINTIŢÍŞ s. a.
} v. **linte.**

LINŢÓLIU s. a. *Linceul.* — (Cuvânt poetic, rar întrebuinţat în graiul zilnic) Pânză subţire, albă, (COSTINESCU), giulgiu (POLIZU), spec. bucata de pânză cu care se învelește s. se acopere un mort aşezat în sicriu; cf. păioară. LM. *Pe-un pat alb ca un linţoliu zace lebăda murindă.* EMINESCU, P. 178. *E... Lazăr, sculat din mormânt cu linţoliul în cap.* C. PETRESCU, C. V. 217. | Fig. *Crengile tinere ale copacilor... au căzut acoperind cadavrele cu un linţoliu.* KIRIŢESCU, R. 312 *Fulgii de nea au ţesut linţoliul alb peste negrele ogoare.* PRIBEAGU, P. R. 16. [Plur. *-ţolii.*].

— *N.* după fr. (din lat. *linteolus, -um,* de unde şi it. *lenzuolo,* idem.)

LINTRE s. f. v. **luntre.**

LINÚŢ, -Ă adj., adv. v. **lin.**

LINX s. m. (Zool.) *Lynx* (Felis lynx). — (Latinism) Râs (animalul). SIMIONESCU, F. R. 21-22.

— *N.* din lat. **lynx** (gr. λύγξ), idem.

LINZÍ vb. IV[a]. *Rire bêtement.* — Intrans. A râde fără rost, a brihăi (PAŞCA, GL.). — Cf. hlizi, rânji.

LIO- v. **LEO-**

LIOÁRDĂ s. f. (Bot.) v. **leurdă.**

LIÓCĂ s. f.
LIOCÁŞ, -Ă adj.
} v. **leucă.**

LIOCEÍ vb. IV[a] *Éclabousser.* — (Ungurism în Bihor) *Liociăi* = a stropi cu apă. POMPILIU, BIH. 1012. [Familia: **lióciură** s. f. = zeamă lungă, băutură slabă şi apoasă. *A făcut o liociură de răchie, slabă-slabă.* Com. LIUBA.]

— Cf. ung. *locsolni* „a stropi cu apă". (Cf. bloclori, linciuri).

LIÓCIURĂ s. f. v. **liocei.**

LIÓRBĂR s. m. (Bot.) v. **lurbăn.**

LIOŞCÁN s. m. (Bot.)
LIOŞTEÁN s. m. (Bot.)
} v. **leuştean.**

LÍOTĂ s. f. 1°. *Foule, horde. Famille. Meute. Multitude.* 2°. *Tapage, tohu-bohu.*

1°. (Termen popular, de obiceiu depreciativ s. gumeţ) Grup de persoane adunate la un loc, ceată (3°) (CHIRIŢESCU, GR. 251), mulţime, adunătură (de oameni răi, ticăloşi, de draci, etc. RĂDULESCU-CODIN, F. 47, PAMFILE, J. III), droaie, gloată multă (de copii, ŞEZ. XXXI 12). *Cum ai crede c'ar hi în stare* [stăpânirea] *să 'mpace atâtea milioane de Rumâni, atâta lume, atâta liotă?* JIPESCU, O. 34. *Liota de copii.* DELAVRANCEA, S. 223, cf. ISPIRESCU, L. 174, CONV. LIT. XLIV/II 76. *Nunta se făcu... faţă fiind toată leota lor zeiască.* ISPIRESCU, U. 12. *Vicleniĭ ciauşi vârau în ţară,... liote întregi de jitari şi pârgari turci şi bulgari.* CHIRIŢESCU, CONV. LIT. XLIII 925. *Ştefan Vodă când sosea Cu oastea, cu liota...* TEODORESCU, P. P. 502. *Era adunată acolo toată liota diavolilor.* ION. CR. I 77. *S'o 'nţolit liota de fraţi ce-i are.* ŞEZ. XXIII 54. | Spec. Familie, casă (Com. LACEA, Tohanul-Vechiu), totalitatea persoanelor (familia şi servitorimea) care se grupează într'o gospodărie. *Are liotă multă, taică părinte, şi mai dă şi pe la Ţigani.* D. STĂNOIU, C. I. 31. || Haită (de câni). TDRG. *O liotă de câni tărcaţi.* D. ZAMFIRESCU, ap. TDRG. || Fig. Mulţime. *Crede-mă pe mine, care-s-chinuit de atâta liotă de ani.* V. I. POPA, V. 98.

2°. P. ext. (Mehedinţi) Gălăgie mare, harmalaie. Com. STRÂMBULESCU.

[Şi: **liótă** (DDRF.), **léotă** (PAMFILE, J. III), **leáotă, leáhotă** (PAMFILE, J. III), **loáietă** s. f.]

— Pare a fi medio-germanul **liute** (german modern *Leute)* „oameni"', venit, probabil, prin mijlocirea altei limbi. Cf. TDRG.

LIOVEÁN, -Ă adj. *De Lwów.* — Dela Liov (= Lemberg), care aparţine Liovului. *Antologhiul chievian... şi cu cel liovean.* IORGA, L. R. 156.

— Derivat din **Liov,** cu suf. **-ean.**

LIP ! interj. Interjecţion imitant le son produit par une gifle ou par les savates qu'on traîne. — (Adesea repetat) Interjecţie onomatopeică imitând sunetul produs de o lovitură cu palma s. de cineva care umblă desculţ s. în papuci ori de făina care se cerne prin sită, cf. leop. PĂSCULESCU, L. P. 99. *Într'un papuc şi-o opincă, Lipa, lipa, nea Stănică.* PANN, P. V. I 155, ZANNE, P. III 274. *Şi lipa-lipa, o luă popeşte pe uliţă, parcă-ar fi fost scăpată din puşcă.* CHIRIŢESCU, CONV. LIT. XLIV/II 543. *Lip-lip! lip-lip! Vine Manolache... pe poteca dintre pruni, cu papucii lipăind.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, I. 60. *În pădure boca, boca, Iar acasă lipa, lipa* (s. *lepa, lepa)* [= sita]. GOROVEI, CIM. 345.

[Şi : **lích !** interj. TDRG. *Jidanu se acopere cu cerga,... eu apuc o prăjină şi trosc, pliosc, trosc şi jachi şi lichi peste cergă.* ALECSANDRI, T. 49. *Ia o hapchînă de friptură şi lichi în ochii Matahalei.* ŞEZ. VI 248. *Lichi o palmă.* PAMFILE, J. II; — **lípa** (s. **lepa)** interj.| Substantiv postinterjecţional: *lípă* s. f. = lovitură cu palma, lio(a)pă. *Îţi dau lipă.* PAMFILE, J. II. | Verb: **lipăí** trans. şi intrans. IV(a) (prez. ind. *lipăesc* şi *-păiu)* = a pălmui, a da palme cuiva (COSTINESCU), a lipi, a bate cu palma pe pielea goală (Com. V. ŞOAREC), a plesni, a liopăi (TDRG); spec. (despre pasările care se scaldă, despre cocoşul care cântă) a plioscăi (cu s. din aripi). PAMFILE, J. I. *Mi-aş fi auzit tălpile lipăind pe scânduri.* VLAHUŢĂ, N. 123. *Păpuci cu cari venea lipăind.* H. IV 65. *Cum era în piele, l-am lipăit bine, să mă ţie minte.* Com. V. C. ŞOAREC, Piatra-Neamţ.].

— Onomatopee. Cf. leap, leop.

LIP s. a. 1°. *Saleté, crasse.* 2°. *Pyrosis.*

1°. (Mold.) Murdăria soioasă ce se formează pe piele din sudoarea care se amestecă cu praful (DDRF), jeg, im (BIANU, D. S.), rapân (PAM-

FILE, J. III), zoioşie (BIANU, D. S.), glod (ŞEZ. XXXII 137); spec. materia ce se prinde de lână la spălat (ŞĂINEANU, D. U.). *Cămeşa lui... mult lip avea.* DRĂGHICI, R. 90. *Alb ca o piesă anatomică, dar la încheetura labei cu lip uscat.* C. PETRESCU, Î. II 43. *Rade bine tina şi tot lipul (lepul) de pe dânsul.* MARIAN, ÎN. 48. *Că m'am spălat şi încă tot nu s'a dus tot lepul* (Bilca, în Bucov.). Com. G. TOFAN.

2°. (În Sudul Moldovei) Jegărie pe gât. I. IORDAN, ARHIVA 1922, p. 197.

[Şi: **lep** = murdărie pe pielea corpului s. pe rufe Com. A PROCOPOVICI, HERZ.-GHER., M. VII 10); — **liep** s. a. = pată de murdărie pe o haină (Sângeorz-Băi). PAŞCA, GL. | Adjectiv: **lipós (lepós), -oásă** = murdar, jegos, plin de lep. HERZ.-GHER., M. VII 10, MARIAN, SE. I 133, GR. S. VI 151.]

— Din rut. **lip** „lut" (paleosl. *lĕpŭ* „cleiu") s. din ung. **lép** „cleiu de pasări".

LÍPA interj. v. **lip** [1].

LÍPĂ s. f. v. **lip** [1].

LÍPĂ s. f. *Meule* de foin. — (Bucov.) Căpiţă de fân (PAMFILE, A. 159) mai mică decât un stog şi pusă pe un prepeleac. ION CR. III 87.

LIPÁC s. m. *Chandelle* (étai ou allonge) — (Mold.) Căpriorul alipit de cel din colţul („sapa") coperişului, copileţ. DAMÉ, T. 94 (fig. 1/7). | Nadă (= bucată înnădită, adăugată) ce se pune la un tumurug sau stâlp. *N'am schimbat tumurugii, ci le-am pus câte un lipac* (Piatra Neamţ). Com. V. ŞOAREC.

— Cf. rut. *lipak* „lipitor, cel ce lipeşte".

LIPÁÍ vb. IV (a) v. **lip** [1].

LIPÁN s. m. 1°. *Ombre.* (Thymallus vulgaris). 2°. *Goulu. Bœuf vigoureux.*

1°. (Iht.) Peşte (H. X 21, 45, 107, XII 281, 288, 301, 309, XVIII 261, 283, (cf. I 170), BARONZI, L. I 94, DAMÉ, T. 127) de apă dulce care trăieşte în pâraiele de munte; seamănă (la formă, număr de aripi, solzi şi obiceiuri) cu lostriţa şi cu păstrăvul, dar creşte mai mare decât acesta, ajungând până la o lungime de 50 cm.; prins, răspândeşte un miros discret de cimbru şi pepene. F. R. ATILA, P. 209 (fig. 27 p. 208), ANTIPA, F. I. 201 (fig. 38), DAMÉ, T. 127. *Lipan:* piscis. ANON. CAR. *Regiunea lipanului... Acest peşte de mare valoare se găseşte şi în albia de jos a pâraielor.* POPOVICI-KIRILEANU, BR. 89. *Se întoarseră c'o mulţime de peşti... precum: păstrăvi... lipeni.* MARIAN, TR. 47.

2°. (Aluzie la lăcomia acestui peşte; predicativ) *A fi (făcut) lipan* = a fi flămând „ştiucă" (când se vorbeşte de vite). *Vaca e lipan* = nemâncată. CIAUŞANU, V., GL. || P. ext. Bou mare şi frumos. VÂRCOL, V. (la origine): bou care mănâncă mult).

[Plur. *-pani* şi *-peni.* | Şi: **lipeán** *(lichean* H. XII 301). | Diminutiv: **lipănáş** s. m. | Verb: **lipăní** IV[a] refl. (probabil, şi în urma unei etimologii populare după: „flămând lipit") = a se face „ştiucă" de foame, de nemâncare; a se face „blană". CIAUŞANU, V.; (cu adjectivul) **lipănít, -ă** adj. = (Olt. şi Banat) lihnit, lipit, hămisit, rupt de foame. GR. BĂN., N. REV. R. (1910) 86, CONV. LIT., GREGORIAN, CL. 59. LIV 366, PLOPŞOR, V. O. 11; (abstract, rar) **lipăneálă** s. f. CIAUŞANU, V.].

— Din slav. (sârb. **lipan, lipen,** idem, de unde şi ung. *lepény).*

LIPÁN s. m. v. **lipcan.**

LIPÁN s. m. (Bot.) *Bordan* (Lappa maior, minor, tomentosa). *Bouillon blanc* et *noir* (Verbascum phlomoides, nigrum). Plantă (H. I 187, II 79, 87, 142, 273, IV 52, VII 27, IX 265, 436, 472) cu frunze mari şi floare galbenă (H. VII 368); produce un fel de corneţi care se acaţă de materiile lânoase (H. IV 311); e bună pentru dor de inimă (H. V 102); brusture (PANŢU, PL., VOICULESCU, L. 165, BUJOREANU, B. L. 382, DAMÉ, T. 186) şi lumânare, lumânărică, captalan (PANŢU, PL., BIANU, D. S., PĂCALĂ, M. R. 17, VASILIU, C. 56, com. M. OLMAZU, Măgurele). *Aleargă lipan s'adune.* PANN, P. V. I 159. *Vrejurile de dovleci..., acoperind gardurile cu foi ţăpoase şi mai late ca foile de lipan.* DELAVRANCEA, S. 54. *Te muia de te făcea ca lipanul opărit.* VLAHUŢĂ, V. P. 97. *Pe marginea drumului lipanii se mişcau când şi când la câte-o gură de vânt.* SANDU-ALDEA, U. P. 223. *Frunze mari de lipan.* CARAGIALE, S. 13/7. *Foi de lipan... uscate şi apoi pisate se aruncă în apă spre a „îmbăta peştele".* ANTIPA, P. 780, cf. DRAGOMIR, O. M. 209, H. IV 311. *Rămânea păsărelele cu picioarele lipite de creaca de lipan.* PLOPŞOR, C. 40. *Foaie (frunză) verde de lipan...* MAT. FOLC. 177, 266, ŞEZ. I 73, 290, XII 66, TEODORESCU, P. P. 285, 447, SEVASTOS, P. P. 287, VASILIU, C. 56, PĂSCULESCU, L. P. 265, BÂRLEA, C. P. II 103, N. G. ŢISTU, B. 170. | (Ca termen de asemănare din cauza colorii galbene a florilor şi formei turtite a foilor). *Galbăn cum îi lipanul.* I. IORDAN, ARHIVA a. 1921, p. 200. [LB. şi COSTINESCU mai dau şi sensul de „sfeclă". Greşit a fost interpretat de CIHAC II 512 acest cuvânt din versul lui ALEXANDRESCU: **c' un lipan** (= c' o foaie de brusture) *mare la cap înfăşurat* ca „mouchoir". | Şi: **lipcán** s. m. BARCIANU, BUJOREANU, B. L.]

— Dacă numele i s'a dat plantei din cauza foilor sale late, el stă în legătură cu slav. *lépen* „foaie" (cf. *lepenik* „podbal").

LIPĂNÁŞ s. m. (Ibt.)
LIPĂNEÁLĂ s. f.
LIPĂNÍ vb. IV[a]
} v. **lipan** [1].

LÍPĂR s. m. sing. *Grande chaleur.* — (Oltenia) Arşiţă de soare, crăpăt. *Pe lipărul de foc!* = când crapă şi cânii de căldură; pe căldurile caniculare. CIAUŞANU, V.

LIPCĂ adv. *Attaché, collé* à... — (Mold., Bucov., în locuţiuni formate cu verbele „a sta", „a şedea", „a rămânea", „a se ţinea", „a se pune", „a se lipi", „a se face") Nedespărţit (ION CR. I 121), nelipsit (ŞEZ. XXXII 137), lipit de ceva s. de cineva (LUNGIANU, CL. 228) ca un scaiu (CADE), ca o belea pe capul cuiva (ŞEZ. III 69), morţiş (com. A. TOMIAC, Straja), orbiş (com. BUGNARIU, Năsăud). *Şezi lipcă unde te duci şi scoţi sufletul din om cu obrăzniciile tale.* CREANGĂ, A. 46. *Stau lipcă pe capul cuiva* = stăruesc din toate puterile. CREANGĂ, GL. *A rămas lipcă la cuvântul său.* SBIERA, P. 127/3. *A rămas totdeauna lipcă cu ochii pe carte.* ib. 153/12. *Stă cloşca lipcă pe ouă.* ION CR. III 110. *Trecând* [Nicu] *pe la cancelarie, se ţinu lipcă de el Prutescu.* CONTEMPORANUL, V/II 483. *Năneaşă-sa să ţâne lipcă di căpătâiu' fetii.* ŞEZ. XXIII, 56. *S'a oploşit... pe lângă casa mea şi-acum stă lipcă* (= nu pot scăpa de el). PAMFILE, B. *Mă pun lipcă pi pământ* (lungit şi lipit de el). VASILIU, C. 58. *A se ţinea lipcă de cineva* = a nu-l mai slăbi. ZANNE, P. II 599. *A se face lipcă* = a se linguşi (Jorăşti-Covurlui). ION CR. III 252. *Plin lipcă* (de răni) = acoperit peste tot. Com. FURTUNĂ.

[Şi: **lítcă** adv. = nemişcat, ţeapăn. JAHRESBER., IX 227. *Când vede cineva pe un om că se ţine litcă* (= scaiu) *de poalele unei biete tinere femei...* C. NEGRUZZI, III 60/13.

— Din rut. **lipkii** „lipicios". (Cf. bulg. *lépka* „om care se ţine ca scaiul de cineva, parazit").

LIPCÁN s. m. 1°. Homme d'une population d'origine tartare. 2°. Soldat recruté dans cette population. 3°. *Courrier, estafette.* 4°. Nom de chien de chasse.

1°. † Seminţie de Tătari, de origine din Lituania, aşezaţi la Hotin şi făcând adesea slujba de curieri. (TDRG., BRĂESCU, M.). *Au aşezat şi la Hotin Lipcani.* NECULCE, CR. 9, cf. 511.

2°. (Mai ales la plur.: în Mold.) † Corp de trupă recrutată dintre Tătarii aşezaţi la Hotin, pusă subt conducerea marelui postelnic s. a pârcălabului de Hotin. ŞIO. *Şi-au făcut... vreo cinci şase steaguri de lefeci şi două steaguri de lipcani.* LET. II 334/26. *Trimetea steaguri de lefecii de pază pre câmp şi lipcanii ce avea.* MAG. IST. III 37/24, III 46/6. *5 lipcani, 2 armaşi.* IORGA, S. D. VI 202. *Mihnea urmat de boierii de taină, cu... lipcanii lor.* ODOBESCU, I 73/12.

3°. † Curier oficial (turc s. tătar) între Ţările române şi Constantinopol s. întrebuinţat în interiorul ţării (HOLBAN, BUL. COM. IST., IX 160, BOGDAN, C. M. 150); p. ext. curier, ştafetă (mai ales călare) în timp de războiu. (COSTINESCU, DDRF). *Bresle ce nu plătesc bir:... lipcani, călăraşi...* URICARIUL, VII 377. *Aştept din ceas în ceas să pice lipcanul cu ţidula paşii.* GHICA, S. 506. *Găsesc un... lipcan dela ministerul finanţelor.* C. LĂCUSTEANU, A. 38. (Păstrat în poezia pop. cu caracter mistic). *Ne trămise pe noi Şase lipcani Călări pe şase jugani.* TEODORESCU, P. P. 174b.

4°. Nume dat câinilor de vânat. H. II 12.

[În sensul de „curier, ştafetă", în poezia pop. cu caracter mistic, şi: **lipán** (cu plur. *-pani* şi *-peni*). *Ne strigară, ne-aleseră Pe noi, şase lipani Călări pe şase juncani.* ION CR. I 17. *Am ales şase lipeni care au fost mai năzdrăveni.* MARIAN, NU. 4 68.]

— Din turc. **lipkan,** numele unui neam căzăcesc. LOKOTSCH, E. W. nr. 1324.

LIPCÁN s. m. v. **lipan**[3].

LIPEÁLĂ s. f. v. **lipi.**

LIPEÁN s. m. (Bot. şi Iht.) v. **lipan**[1] şi [3].

LIPÍ vb. IVa. 1°. *Crépir, fouetter, plâtrer.* 2°. *Coller* (une gifle). *Se cogner.* 3°. *Coller, souder. Cacheter* (un pli). *Se coller, se recoller. S'attacher. Attribuer, mettre sur le dos de.* 4°. *Incorporer, annexer. Ajouter.* 5°. *Coller, poisser, adhérer. Avoir prise, faire de l'effet* (en parlant d'un médicament, d'un aliment). *S'attraper* (en parlant d'une maladie). *Prendre, avoir prise.* 6°. *Se coller, s'accrocher.* 7°. *Étreindre.* 8°. *Se tenir tout près.* 9°. *Approcher, accrocher.* 10°. *S'attacher, se passionner* pour. 11°. *Se réfugier.* 12°. *Se rapprocher, ressembler.*

1°. Trans. (refl. = pasiv). A da cu lut (imală, balegă, humă s. pământ muiat şi frământat) pe jos s. pe pereţii caselor (bordeielor, vetrei, cuptorului) astupând golurile dintre bârne (pietre, cărămizi, nuiele) şi netezind stratul de lut, etc. cu palma udă, cf. tencui, murui, văcălui. *Lipésk* = linio. ANON. CAR. *Fata călcă lut şi lipi cuptiorul.* CREANGĂ, P. 287, cf. ISPIRESCU, L. 348, FUNDESCU, L. P. 109. *Femeia... opăreşte făina 'n covată, pune frunze de hrean pe vatră, toarnă burca, o lipeşte* (= netezeşte) *cu apă...* PAMFILE, I. C. 372. *Să licheşti pe jos, căci casele bătrâneşti nu au pardoseală.* DIACONU, P. 56. *Casa de lemn se lipeşte cu imală făcută din lut şi apoi se spoeşte cu spoială din var.* H. XVIII 145.

2°. P. anal. A cârpi cuiva o palmă (plesnindu-l repede şi cu putere, aşa cum se aruncă lutul moale pe peretele pe care are să-l acopere). Cf. PAMFILE, J. II; COM. SAT. 50. Trans. (Complementul e palma s. omul) *El îi mai lipeşte încă vreo două palme sdravene.* ION CR. II 121. *Petrea... puse pe la spate mâna pe buzdugan şi... mi-ţi lipi de vreo două ori smeul.* MERA, B. 100. *Mă lipise... de era pe-aci pe-aci să mă năduşesc.* RETEGANUL, P. III 39/27. *A-i lipi vreo câteva* = a-i da de cheltuială, calcavure, potârnogi. CIAUŞANU, GL. || Refl. † A se lovi, a se izbi de ceva. *Când* [zimbrul] *să lipeşte de vreun lemn, bate cu coarnele* (a. 1777). GCR. II 110.

3°. Trans. A face, cu ajutorul unei materii vâscoase (cleiu, gumă, chit, cir, cocă, etc.), ca două bucăţi din aceeaşi materie s. de materii diferite să se împreune s. să formeze o singură bucată; p. ext. a suda, a fierbe două bucăţi de metal (cu cositor s. plumb). *Lipesc (lipăsc* MOLD.) *hârtii pre ziduri* (= afişează). PRAV. 970, cf. 978. *Scrisoarea... o lipi în poarta poliţii* (a. 1700). GCR. I 342. *Le-au lipit* [stihurile] *den lăuntru pre părete.* EROTOCRIT (a. 1800). GCR. II 178. *O lumânare... o lipeşte 'ntre icoane.* TEODORESCU, P. P. 18. | Fig. *Unde vede muiere Par'că îl lipeşti cu miere,* se zice despre un om muieratic. ZANNE, P. II 285. # *Bun, să-l lipeşti la rană* (ca pe un plastru) = (om) de o deosebită bunătate. ŞEZ. I 218. | Spec. (Despre o scrisoare, un plic) A închide (umezind marginile cleite s. fixându-le cu ceară. *Olguţa-şi lipi scrisorile.* I. TEODOREANU, M. II 163. || Refl. A se uni strâns. *Pânea tăiată nu se mai lipeşte* = prietenia stricată nu se mai drege. ZANNE, P. IV 46. *Îi dete înapoi capul* [tăiat], *carele se lipi* (= crescù la loc) *îndată.* ISPIRESCU, L. 6. | Spec. (Despre pleoapele ochilor) A se prinde (în cursul somnului, din cauza secreţiunii prea abundente, care se usucă); (despre o parte mobilă a corpului omenesc s. despre corpul însuşi, p. anal. despre suflet) † a rămânea prins, fixat de ceva (astfel ca să nu se poată mişca), a se înţepeni. *Se lepească-se limba mea de părăţul* (= cerul gurii) *mieu.* PSALT. 286/4, cf. şi 36/16. *Lepi-se de pământul zgâul nostru.* ib. 85/15. *Lepi-se de pământu sufletul mieu.* ib. 252/13. Fig. (Despre privire) A se fixa de ceva. *Privirile lui Florea se lipiră de arma aceea mică.* AGÂRBICEANU, L. T. 406. || P. ext. Fig. † A atribui, a pune în cârca cuiva ceva. *Bârfelile... se nevoia să le... lipească besearecii* (a. 1654). GCR. I 163.

4°. Fig. (Despre un teritoriu s. ţinut) Trans. A alipi, a încorpora, a anexa. *Ţinutul Putnei... l-au lipit de Moldova* (a. 1625). GCR. I 72/33. *Pe câţi bani au dat răzăşii de au răscumpărat de la Gheorghe din stâlpitura lui,... să se lipască la alte părţi ce mai au ei în sat în Măcsăneşti* (a. 1735). URICARIUL, XXV 150. | P. anal. † A întregi, a adăuga, a interpola, a completa. *Aş fi lipit aceste semne la rândul său, ce amu era trecut rândul la izvodul cel curat.* M. COSTIN, ap. GCR. I 201/8. *Veche... axioma este,... către carea dela mine a lipi îndrăsnesc şi zic...* CANTEMIR, IST. 148.

5°. (Despre materii vâscoase) Refl. (construit cu „de" s. absol.) A fi lipicios (LB.), a se lua de pe ceva şi a se prinde pe altceva, a adera. *Se lipeşte (de degete) coca, mierea, răşina, văpsaua,* etc. || P. anal. (Despre alimente, medicamente) A se prinde, a produce efectul dorit, a prii, a fi nutritiv. *Nu se lipea de mine nicio doj-*

torie. GORJAN, H. IV 36. *Geaba beau, geaba mănânc... Cumpăr pâne și măsline Și nu se lipesc de mine.* BIBICESCU, P. P. 116. || Fig. (Despre boale; cf. lipicios) A se lua, a se molipsi, a se contagia. *În boala vărsatului greu... Nu s'au lipit bubatu'* (a. 1812). IORGA, S. D. XII 202. *Să aibă tot omul la casa lui câne negru, că nu se prea lipesc boalele.* ȘEZ. VI 22. (Despre somn, dragoste, porniri, sfaturi, fermece, blesteme, boale, etc.; construit cu „de" și, în limba veche, cu dativul) A se prinde de ceva. GOROVEI, CR. 89. *Lepi-se mie iremă hicleană.* PSALT. 206/4. *Asemenea ambițiune nu se lipește de mine.* GHICA, ap. TDRG. *Nici tu junghiu, nici tu friguri... nu s'a lipit de noi.* CREANGĂ, A. 28. *Să nu lipească fermecele de el.* ISPIRESCU, L. 60. *Somn de el nu se lipește.* TEODORESCU, P. P. 311. *Alte răle să nu se lipească de ea.* ȘEZ. I 153. *Dragostile... de mine se anină, să lipesc ca rășina. Nu se spală cât lumea.* ib. III 154. *Aceste blastămuri se lipesc.* PAMFILE, B. 2. # *A se lipi ca mazărea* (s. *ca nuca*) *în părete* = a nu se potrivi. ZANNE, P. III 291.

6°. Refl. (Construit, mai ales, cu prep. „de") A se apropia de tot de cineva s. de ceva și a rămânea în această poziție de atingere, de aderare. *Constantin Hatmanul s'au lipit de strană și i-au spus toată pricina.* LET. III 194/28. *În groapa 'ntunecoasă Lipindu-mă de-a ei oase...* KONAKI, P. 211. *Cele vechi* [mașinoaie]... *împiedecă coasa de a se lipi pe pământ.* I. IONESCU, C. 45. *Hainele ei... se lipesc de membrele-i dulci.* EMINESCU, N. 11. *Se lipea de fereastră și rămânea așa până ce se întuneca.* CONV. LIT. XLIII 1263. *Cămașa i s'a lipit de spinare* = a fost bătut sdravăn. ZANNE, P. III 59. *A (i) se lipi (mațele); a se lipi pământului de foame* = a fi lihnit, mort de foame. LB., TDRG. | (Construit cu prep. „cu") *Pân la teminiță-ajungea... Și cu zidul se lipea, Iar din gură că zicea...* TEODORESCU, P. P. 527b. | † Intrans. (construit cu dativul) *Lepiră oasele mele peliței mele.* PSALT. 207/14.

7°. Refl. (Despre oameni; construit cu „de") A se apropia cât se poate de strâns de cineva (prinzându-se, acățându-se cu brațele de el s. înghesuindu-se) spre a-i cere protecția s. a-și manifesta dragostea. *Așa uniți, cuprinși, ne lipim strâns unul de altul.* C. NEGRUZZI, I. 77. *Mărioara 'ngălbenea, De ursitu-i se lipea Și cu groază 'noct zicea...* ALECSANDRI, P. 111. *Să fugim — zise ea, lipindu-se mai tare de pieptul lui.* EMINESCU, N. 9. *Biata Malcă, de frică, s'a încleștat de gâtul lui Moș Nichifor și s'a lipit de dânsul ca lipitoarea.* CREANGĂ, P. 120. (Fig.) *Un suflet care să se lipească de al lui.* MARCOVICI, D. 38. # *A se lipi ca mușchiul de pom* = a se lega strâns de cineva, a se atașa. ZANNE, P. I 223.

8°. † (Milit.) Refl. (Construit cu „de") A se așeza în nemijlocită apropiere de ceva, în contact continuu cu cineva s. ceva. *Lipindu-se de cetate, au aruncat granadirii cu granate peste zid în cetate.* LET. II 120/13. *Lipindu-să tabăra de apă, au pus din sus de tabără oamenii și au săpat un zăgaș adânc prinprejurul tabirii.* HERODOT, 31. *Se lipea de margine cu corabia sa.* ib. 503.

9°. Refl. (Construit cu „de", mai de mult și cu „la") A se apropia de cineva, a lua contact cu cineva, a ajunge până la cineva s ceva. *Biruia Șvezii pe Moscali, cât dela o vreme nici se mai putea lipi Moscalii la bătălii* (= nu mai ajungeau să se bată). LET. III 43/13. *Acesta era planul lui Moțoc ca să se poată lipi de* (= să intre în grațiile lui) *Lăpușneanu.* C. NEGRUZZI, I 142. *Nu te lipești de negustori* = vând foarte scump, nu te poți apropia de ei. CIAUȘANU, V. *Merge de se lipește de soția sa.* TEODORESCU, P. P. 167. *Cine de mine s'a lipi, Ca de vin bun s'a veseli.* MARIAN, V. 60. *De muiere tânără să te lipești.* ZANNE, P. III 73. | † Absol. *Cela ce să cearcă să străvască pre cineva și nu va putea, au căce nu s'au putut lipi* (= n'a ajuns) *să i-o dea* (otrava)... PRAV. 414. *Îndrăgindu-o de frămseața ei și neputându-să lipi* (= apropia de ea), *năzui la Chiprian.* DOSOFTEIU, V. S. 402. *Văzând boierii așa milă... începură toți a se lipire* (= a se da cu binele pe lângă el) *și a-l lăudare.* LET. II 333/23.

10°. Refl. (Construit cu „de", † „la", „către", „lângă") A se lega de o persoană s. ideie, a adera (la ceva), a se lega sufletește de cineva s. ceva. *Lepiiu-me de mărturiu ta, Doamne.* PSALT. 253/5. *Să nu se lipească* [omul] *lângă păcatele vieții aceștia.* CORESI, EV. 69/16. *Un om mearse, lipi-se de unul ce lăcuia într'acea parte.* id. ib. 21/3. *Se lipi de dracul.* CUV. D. BĂTR. I 415. *Cest fel de oameni de se lipesc... mai la toți domnii...* LET. II 313/36. *Către nesmintita credință lipiră-se* (a. 1648). GCR. I 131/3. *Mai aproape de țenchiul voroavei mele să mă lipesc.* CANTEMIR, IST. 47. *Către cele cerești cu fapte bune să lipiră.* URICARIUL, I 47/17. *Inima lor* [fetelor] *de ghiață, de care nu se putea lipi nici un june.* ISPIRESCU, L. 232. *Să se lipească lumea de vin* = să-i placă vinul. GOROVEI, CR. 199. *A se lipi de cărți* = a se pasiona pentru citit, pentru învățătură. COSTINESCU. | † (Construit cu dativul) *Nereii și derepții lepiră-se mie.* PSALT. 43/10. *Se me lepescu D-zeului bire iaste.* ib. 146/3. *Mearse de se lipi unuia.* CORESI, EV. 26/32. *Omul va lăsa tatăl său... și se va lepi muierei.* PALIA (1581) 20/9. | † Trans. *Bogații cei lacomi, cei ce-și lipăscă inima către avuție.* VARLAAM, C. 350. *Pre o seamă de boieri Lăpușneanu... nelipindu-i de curtea sa ca să-i boicească...* LET. II 8/3.

11°. Refl. (Construit cu „(pe) lângă", „printre" s. absol.) A se acăua, a se oploși, a se adăposti, a se stabili, a se așeza undeva s. pe lângă cineva. HERZ.-GHEL., M. VII 11. *S'au lipit acel cumplit dimon* [într'o casă]. DOSOFTEIU, V. S. 28b. *Începuse unii a se lipi cu îmbunături printre Greci.* LET. II 415/23. *În satul Merchindeal, între Țigani, care din multe alte sate acolo venise și să lipise...* (a. 1812). IORGA, S. D. XII 212. *Lipindu-se pe lângă bucătărie... ceru dela fiecare o bucățică de aluat.* ȘEZ. VI 175. *M'oiu lipi lâng'o cetate.* HODOȘ, P. P. 219.

12°. † Refl. A se înrudi, a se asemăna. *Limba* [Cavmi]*lor să lipești de a Carilor, au doară Carii să lipăsc de dânșii.* HERODOT, 71.

[Cu rostire dialectală: *li(p)chi.* | Și: **lepí** † vb. IVa. | Adjectiv: **lipít** (cu negativul **nelipit), -ă.** (Ad 1°) [Cotețele porcilor]... *trebue pre iarnă lipite.* ECONOMIA, 100. *Dă de-un cuptoriu nelipit.* CREANGĂ, P. 287. *Pe dinlăuntru* [casele] *sunt lipite, iar pe din afară nu.* MOLDOVAN, Ț. N. 81. *Bordeie... veltuite și lipite.* TEODORESCU, P. P. 147, cf. ALECSANDRI, P. P. 391. *Trei laturi ale căloniului sunt îngrădite și lipite.* H. XVII, 15; (ad 3°) *Pături de hârtie lipite una de alta.* CREANGĂ, A. 101; (ad 5°) *Îl făcu să-i rămâie tălpile lipite de locul unde sta.* ISPIRESCU, L. 35. (Fig.) *Întru chipul ci să vedea mândria... carea nu era lipită* [= întipărită] *asupra feței fratelui ei.* BELDIMAN, N. P. I 83; (ad 6°) *Oștenii... lipiți unul de altul... mergeau cu un pas ușor.* BELDIMAN, N. P. I 139. *Picioarele să le ții lipite pe lângă subțioara mea.* ISPIRESCU, L. 7; (ad 7°) *Cu tine 'n brațe și tu de mine lipită petreceam.* KONAKI, P. 101. # *A avea coastele lipite* = a fi lihnit de foame. ZANNE, P. II 90. *A avea pântecele lipit de spinare (de foame).* HERZ.-GHER., M. VII 12. *A fi lipit de foame* = flămând, mort de foame. Cf. RETEGANUL, P. I 64, III 49. *Mă lasă... să frig la focul tău această bucățurică, că sunt lipită de foame.* MERA, B. 272. **Sărac (s. calic) lipit**

(pământului) = sărac de tot. Cf. PANN, P. V. III 81, ŞEZ. I 261, RĂDULESCU-CODIN, Î. 120. (Expresia se întrebuinţa la origine despre iobagii „glebae adstricti", adică „legaţi de pământ", fără dreptul de a se stabili în altă parte). *I s'a scos averea la mezat... o rămas lipită pământului.* ALECSANDRI, T. 258, cf. CREANGĂ, P. 70. *A rămas calic lipit pământului.* ŞEZ. III 11. *Mai bine trăieşte un sărac lipit decât un bogat sgârcit.* ZANNE, P. V 564. *Sărăcie lipită* = sărăcie completă, lucie. *Bani, nimic. Sărăcie lipită.* C. GANE, TR. V. 246; (ad 6°) *Un zâmbet trist şi sfânt pe buzele-i lipite.* EMINESCU, P. 200. *Două ogoare lipite* [= imediat învecinate] *unul de altul.* I. IONESCU, C. 58. *Grădina voastră e lipită cu a noastră* (Braşov). Com. S. PUŞCARIU; (ad 10°) *Să nu avăm inemă lipită la comoara peritoare.* CORESI, EV., ap. GCR. I 23/$_{3}$. *Atila... către acest mai mic* [copil al său] *are inima lipită.* P. MAIOR, IST. 51. *Lipit eşti dragostei sale* [lui Dumnezeu]. KONAKI, P. 273. *Salerii... erau cei mai lipiţi de Romul, pentrucă nu-i pedepsea.* BELDIMAN, N. P. II 133; — (rar) **lipitór, -oáre** = care se lipeşte (lesne), lipicios. *Pilduire... foarte îndemnătoare şi lipitoare de tot cugetul.* PISCUPESCU, O. 107. (Substantivat) *Lipitor de cutii, de tinichea, de pungi.* NOM. PROF. 50, 52. *Lipitor, -oare* = persoană care şade în casă cu năimeală (= chirie), care se lipeşte pe lângă alţii. MARIAN. Cf. lipitoare; — **lipiciós** (cu negativul **nelipicios), -oásă** = care se lipeşte (5°), aderă uşor, vâscos; (despre boale) molipsitor; atrăgătăor, cu lipiciu, prietenos. LB. (Ad 5°) *Lipicioase şi urduroase melciurile lui a pipăi se norocea.* CANTEMIR, IST. 106. *Tina cleioasă şi lipicioasă.* ib. 138. *Seminţele cele glutinoase (lipicoase de olaltă).* ECONOMIA, 121. *Lichioruri lipicioase.* C. PETRESCU, C. V. 180. *Pâne lipicioasă* (= necoaptă bine). *Troahna cea mai lipicioasă* (= contagioasă) *este.* CANTEMIR, IST. 109. *Boale lipicioase.* CALENDARIU (1844) 65, MARCOVICI, D. 211, 254, I. IONESCU, C. 175, URICARIUL, I 199/$_{31}$, GHICA, S. 32, ALECSANDRI, P. P. 90, ZANNE, P. VI 133, HANEŞ, Ţ. O. 119. (Ad 9°) *Ce folos de chip frumos, Dacă nu e lipicios* (= atrăgător). PANN, P. V. II 129, ZANNE, P. II 265. *La faţă lipicioasă.* PĂSCULESCU, L. P. 39, 301, 303; (ad 10°) *Om lipicios* (= prietenos) POLIZU. (Substantivat) **lipicioásă** s. f. = (Bot.) 1°. Plantă ierboasă care creşte lipindu-se de dărămături, garduri, etc.; are flori mici albastre-roşietice *(Asperugo procumbens).* PANŢU, PL.^{2}; 2°. Turiţă *(Galium Aparine)* ib.; 3°. Plantă ierboasă, cu tulpina vâscoasă în partea ei superioară, cu florile roşii, rar albe, ce creşte prin fâneţe, păşuni şi prin păduri; uneori se cultivă şi prin grădini ca plantă decorativă *(Lichnis Viscaria),* cf. lipici, (Bucov.) teiţă-roşă. PANŢU, PL.; 4°. Plantă ierboasă din familia cariofilaceelor, cu flori alburii, ce creşte prin locuri stâncoase şi pe marginea pădurilor dela şes *(Asperula arvensis),* cf. lipici, ib. | Abstracte: **lipíre** s. f. *A gurilor lipire.* KONAKI, P. 99. *Din bogăţia a tuturor lucrurilor îndestulare, de acolo a multora lipire, căci fieştecarele al său folos caută.* ARHIVA R. I 162; — **lipit** s. a. = lipire şi lipitură, stratul de lut cu care s'a lipit o casă. (Ad 1°) *Să nu calci pe prispă până nu s'a uscat lipitul.* GOROVEI, CR. 185; — **lipitúră** s. f. = acţiunea şi rezultatul lipirii. (LB., HERZ.-GHER., M. VII 12); boală (H. II 125, III 333, IV 105, 141, GOROVEI, CR. 689) pricinuită de o mare spaimă s. provenită din dragoste (LEON, MED., GRAIUL, II), se manifestă cu fiori, cu frică, cu frig, cu piroteală (COSTINESCU), cu vedenii (BIANU, D. S.) şi se crede că se dobândeşte dela „sburător" (PAMFILE, D. 246) s. dela „smeu" (PĂSCULESCU, L. P.), numită şi sburător (H. III 38, ION CR. II 16), ceas rău (PAMFILE, B. 22, 43), ceas rău cu *lipitură* = linitio, adhaesio. ANON. CAR. [Cojniţele] *se lipesc pre dinafară, carea lipitură... împiedecă frigul.* ECONOMIA, 204. *Din tina amestecată cu paie sau pleavă face poporul „bruşi" cu care lipeşte casa; atunci când a lipit-o numeşte lipitură.* H. XVIII 276; (ad 5°) *Nu are nici smeu, nici lipitură.* FILIMON, C. II 352. *Aşa să ici...boala, lipitura.* MAT. FOLC. I 587, cf. TEODORESCU, P. P. 366, 379, 380, ŞEZ. II 91. *Ca să fugă lichitura (Necuratul) de copil, se ia o crenguţă de cacadâr, se face cerc şi se petrece copilul prin ea.* ŞEZ. XV 12, cf. şi 67, 81, 87, 96, 144. *Pe semne l-a prins lichiturile de frică.* ION CR. II 285. *Femeia ce are lipitură... se scoală demineaţa fără puteri...* MARIAN, NA. 23. *Ceas rău cu mâncătură şi cu lipitură.* id. D. 68, 280, cf. ÎN. 9, PAMFILE, S. V. 47. *Bolnavul de lipitură sare din somn.* GRIGORIU-RIGO, MED. I 101. # *A băga pe cineva în lipituri* = a-l speria, a-l băga în sperieţi. PAMFILE, B. 23; (ad 11°) *De aici... dispreţul pentru veneticii, pe care Bicsădenii îi numesc ziituri, lepchituri.* ARH. FOLK. I 129; — **lipiciúne** s. f. = (Med.) inflamaţia pleoapelor, blefarită (DDRF.); contagiune, epidemie. PONTBRIANT; — **lipeálă** s. f. = acţiunea şi resultatul lipirii: (concret) tencuială (COSTINESCU). (Ad 1°) *Măzărichea... răsărită'n... lipeala casii şi'n grădina ţării noastre.* JIPESCU, O. 72; (ad 5°) *Fereala lipielii boalei...* PISCUPESCU, O. 266. *Lipeala de dragoste,* ib. 143].

— Din slav. **lĕpiti,** idem (: bulg. *lĕpjă* cu sensurile 1°, 3° şi 5°, sârb. *lijèpiti* „lipi 1°", *lijèpiti se* „a se lipi 5°", rut. *l'ipyty* „lipi 1° şi 3°"). Cf. lipiciu, lipitoare, alipi, deslipi.

LIPÍC s. a. v. **lipiciu.**

LIPICIÓS, -OÁSĂ adj. v. **lipi.**

LIPÍCIU s. m. şi a. I 1°. *Bardanette* (Echinospermum Lappula). 2°. *Grateron* (Galium asparine). 3°. *Cuscute* (Cuscuta epitymum, europaea). 4°. *Attrape-mouche et silène* (Lychnis viscaria et silene nemoralis). 5°. *Lampourde épineuse* (Xanthium spinosum). II 1°. *Mélancolie.* 2°. *Charme, attrait.*

I. S. m. (Bot.) Diferite plante (H. I 295, II 142, III 117, 209, 306, IV 84, V 248, 279, VI 25, 104, VII 27, 148, XI 327, XIV 160, 436, XVI 287), mai ales care se lipesc când le atingi s. care ţi se lipesc de haine.

1°. Plantă cu frunze păroase şi cu flori albastre; creşte pe lângă drumuri şi pe coline uscate. PANŢU, PL. *Foiliţă, trei lipici, Ce caţi, Ioană, pe colnic?* ION CR. II 190, cf. şi PĂSCULESCU, L. P. 195.

2°. Turiţă (= germ. Kleber). PANŢU, PL.^{2}.

3°. Torţielul. ib., DAMÉ, T. 185.

4°. Lipicioasă (germ. Leim Kraut şi Pechnelke). PANŢU, PL.

5°. Holeră. ib., BIANU, D. S.

II. S. a. 1°. O boală care — crede poporul — vine din dragoste. *Fata împăratului... cum avea gândul tot la dânsul, se temea foarte să nu dobândească lipiciu.* FUNDESCU, L. P. 79.

2°. P. ext. Farmec prin care cineva ne atrage, ne seduce, ne încântă, atracţiune, vino'n coace, nuri. *Umbletul ei... plin de lipiciu.* GORJAN, H. IV 21. *Lipiciurile şi pornirile Amorului.* PANN, E. I IX. *Să aducem între noi lipiciu de inimă şi de bincle ţării.* JIPESCU, O. 12, cf. 36. *În faţa atâtor lipiciuri şi a drăgălaşelor sale forme...* ISPIRESCU, U. 9. *Draci fără nicium lipiciu.* STĂNESCU, B. 33. # *A avea lipiciu (la vorbă)*

= a fermeca (cu vorba), a avea pe v i n o ' n c o a(c e). ZANNE, II 600, ŞEZ. XXXII 137, PAMFILE, J. II, III, HERZ.-GHER., M. VII 12, NOVACOVICI, C. B. 13. *Drăgan are lipici.* DELAVRANCEA, S. 26. *Nu-i frumoasă, dar are lipiciu* (despre o fată). Com. G. NISTOR, Vicovul-de-sus. *A fi cu lipiciu* = a fi cu v i n o ' n c o a c e, a atrage, a fermeca prin frumuseţe, prin gingăşie. *Fost-ai, leleo, cu lipici.* ALECSANDRI, P. P. 338. *Nu-i cu lipici la inima ei.* ŞEZ. III 179. *Rumenă ca trandafirii şi cu lipic ca nimeni după* (= de pe) *lume.* VISSARION, FL. 71. *A-i fi vorba cu lipiciu* = a vorbi fermecător, a fi plăcut la vorbă. ZANNE, P. II 834, CIAUŞANU, GL. *Vorba şi faţa îi erau cu lipiciu.* ISPIRESCU, L. 22, cf. 35, 39, U. 92, 118. *Mi-e vorba cu lipic.* ALECSANDRI, P. P. 359, TEODORESCU, P. P. 315, cf. MAT. FOLC. 245. *A vorbi (a râde) cu lipiciu* = a fermeca, a încânta, a captiva cu vorba (cu surâsul). *Vorbea asta cu aşa lipiciu... că flăcăul tot nu-i venea să nu se abată.* RĂDULESCU-CODIN, î. 216. *Râde cu lipici,... povesteşte ca orice bătrân lucruri trăite.* D. STĂNOIU, C. I. 113. *Leac cu lipic* = leac vindecător. *Aleargă la potic* (= farmacie) *Şi-mi adă leac cu lipic, Urîtu să mi-l ardie* (Vâlcea). POP.

[Plur. *-pici* (I) şi *-piciuri.* Dialectal şi *lichiciu* s. a. | Forma *lipiciu* fiind considerată ca un plural, s'a format un singular nou: **lipíe** s. a.]

— Derivat din **a (se) lipi** cu suf. **-iciu** sau reconstruit din **lipicios** „cu lipiciu" (considerat ca *lipiciu +os).*

LIPICIÚNE s. f. v. **lipi.**

LIPIDÉU s. a. v. **lepedeu.**

LIPÍE s. f. (Cul.) 1°. Pain sans levain en forme de *galette.* 2°. *Gifle.*

1°. Un fel de pită mică (CIAUŞANU, V.), turtă (pogace) făcută din făină de grâu (Com. IZVERNICEANU); pâne nedospită, în formă de plăcintă, azimă (ZANNE, P. III 715); plăcintă subţirică (BÂRLEA, B. I 110) nedospită (Frata, în Câmpia Ardeleană, com. V. BUCUR), (Mold.) p e d e a, cf. c l i s ă (2°), c o c ă, l i p i u. *Cin' mi-aducea lipie caldă dela târg?* JIPESCU, O. 41. *Mânca o sarmală şi o bucăţică de lipie făcută cu ou pe deasupra.* MOROIANU, S. 94. *Când se băteau oamenii cu lipii peste gură:* de demult. ZANNE, P. III 597, cf. 506, MARIAN, SA. 225. MATEESCU, B. 38. *Lipie pe lipie, Frunză verzărie* [Oglinda]. PĂSCULESCU, L. P. 91, cf. GOROVEI, C. 256, 342, PAMFILE, C. 27.

2°. P. e x t. (Prin apropiere etimologică de *a lipi o palmă)* Calcavură, scatoalcă, palmă, labă; p l ă c i n t ă. CIAUŞANU, V., PAŞCA, GL.

[Şi: (ad 1°, Banat) **lipínă** = turtă subţire, coaptă pe ţest sau pe cărbuni, din aluat de pâne dospit (NOVACOVICI, C. B. II 13, H. XVIII 175, Com. LIUBA), din făină de grâu, până a nu se năcri pânea şi până aluatul e încă dulce (Com. COCA). *Mama... să facă boboloş sau... mai ales copiilor lipină, coapte ambele pe jeghiu, adecă cărbuni vii.* LIUBA-IANA, M. 99. *De câte ori se coace pâine, se mai fac „lipini" unsplute cu brânză, cu lictar de prune...* ARH. OLT. VI 288].

— Din sârb. **lèpina** (= l è p i n j a) „un fel de pâne lungă şi lată" (în înţeles propriu „foaie", cf. l i p a n). Cf. dubletul l i p i u.

LIPÍNĂ s. f. (Cul.) v. **lipie.**

LIPISCÁT † s. a. (Comerţ.) v. **lipscan.**

LIPIŢÁN s. m. Nom d'une race de chevaux. (Transilv.) Un soiu de cai. PRIBEAGUL, P. R. 69.

— Din germ. **Lipitzaner,** idem (din *Lipiţa).*

LIPIŢCÁN † s. m. v. **lipscan.**

LIPITOÁRE s. p. 1°. *Sangsue. Usurier.* 2°. *Engoulevent (Caprimulgus europaeus).* 3°. *Aspérule odorante, muguet de bois.*

1°. (Zool.) Vierme (H. III 17, IV 154, VII 149, 261, XIV 85, XVIII 268) de forma unei râme mai groase, care trăieşte în apele dulci ale bălţilor, mocirlelor s. gropilor; în medicina populară se întrebuinţează — s e p u n e — (mai ales prin Transilv.) spre a suge sângele din părţile inflamate sau dureroase ale corpului omenesc (BIANU, D. S.); sunt mai multe specii: *lipitoarea verde (Hirudo officinalis* ib.), — *cenuşie (Hirudo medicinalis* ib.),— *neagră* s. *de cal* (ib.). Cf. COSTINESCU, PĂCALĂ, M. R. 33, SIMIONESCU, F. R. 453-454. *Lipitoré* = sanguisuga. ANON. CAR. *Lindini, păduchi, lipitori şi cârcei sculându-se...* CANTEMIR, IST. 239. *De sânge plină doar căzând flămânda lipitoare.* OLLĂNESCU, H. A. P. 58. *Malca de frică, s'a încleştat de gâtul lui moş Nichifor şi s'a lipit de dânsul ca lipitoarea.* CREANGĂ, P. 120. *Se svârcolea ca lipitoarea când îi dai sare.* ISPIRESCU, L. 252. *Îşi pune lipitori ca să-i sugă sângele cel rău.* PAMFILE, B. 61. # *Lipitoarea până nu cade, nu zice ajunge,* se zice despre cei nesăţioşi. ZANNE, P. I 308. *Buzele cele dulci, ca lipitoarea te sug.* ib. II 26. *Lac mic, dar lipitori multe* se zice când mulţi râvnesc la un folos mic. ib. IX 634. | F i g. (Despre oameni, mai ales despre Evrei şi Greci) Calificativ dat unui cămătar hrăpăreţ, care specullează pe datornici, om care trăieşte pe spinarea altuia (H. IX 6), parazit. *Lipitorile satelor.* (Dramă de) V. ALECSANDRI. *Nu mai am nici o lipitoare de creditor.* ALECSANDRI, T. 1223. *Arendaşul satului, Lipitoarea dracului.* TEODORESCU, P. P. 296.

2°. (Ornit.) Pasăre de noapte (H. IX 122) *(Caprimulgus europaeus)* ce trăieşte prin grădinile cu buruieni mari, printre copaci; are pene de coloare cafenie cu pistrui şi dungi şi seamănă cu rândunica, dar e mai mare; ziua stă pitită în iarbă s. pe câte o cracă groasă de copac, dar nu de-a-curmezişul, ci în lungul ei şi se lipeşte de coajă, că abia o poţi băga de seamă. (SIMIONESCU, F. R. 127—128, DOMBROWSCHI 319, MARIAN, O. I 128), cf. m u l g ă t o r u - c a p r e l o r, p ă p ă l u d a. *Hăreţi şi păun şi lipitoarea şi barza şi şoimul.* BIBLIA (1688) 137.

3°. (Bot.) Plantă (H. IX 405, XVII 227, com. A. TOMIAC, Straja) ierboasă cu flori albastre, ce creşte prin locuri cultivate s. nisipoase *(Asperula arvensis).* PANŢU, PL.[2] 156. *Lipitoré* = flos. ANON. CAR. || Variantă: **Lipitoare-de-vopsit:** cu flori albe; creşte prin livezi şi tufişuri; se întrebuinţează la vopsit în roşu. *(Asperula tinctoria).* PANŢU, PL. 156.

[Dialectal: *liehitoáre* s. f.]

— Adjectivul verbal al lui **lipi,** substantivat.

LIPITÚRĂ s. f. v. **lipi.**

LIPÍU s. a. (Cul.). Sorte de *galette.* — Pânişoară rotundă de făină de grâu (ŞEZ. VII 11), de grâu sau păpuşoiu (POMPILIU, BIH.), cf. l i p i e, l i p i n ă. *Lemnuţ... implântat într'un colac sau lipiu.* MÂNDRESCU, L. P. 198/23. *Lipiny.* ANON. CAR. || S p e c. *Lipchiu* = un fel de franzelă din porumb şi orz (se dă copiilor colindători de Anul nou). HERZ.-GHER., M. VII 14. *Liptiu* (pronunţ. *lipt'iu)* = clătită, plăcintă, scovardă. VAIDA, CABA, SĂL., cf. MARIAN, NA. 136, LM., cf. LB. *Preuteasă fă liptii Popii una, mie trii.* (Berbeşti, în Maramureş). BÂRLEA, C. P. II 250, cf. I 110. *Cocorada...* = *un lipiu gros cu brânză.* VICIU, GL. *Lepciu* = plăcintă

de post, făcută fără ou, cu umplutură de curechiu tăiat mărunt sau prune fierte, uneori şi de brânză. Com. I. CORBU, BUGNARIU, NĂS. *Lichiu* = pâne de grâu (Ţuţcani, în Covurlui, PAMFILE, CRĂC. 213), mălaiu de secară, mic şi vârtos (Hânţeşti, în Dorohoi, ION CR. IV 159). *Unii caută să mănânce lichiu... nespălat, ca să fie sătul* (cit. *sătui*) *tot anul.* PAMFILE, CRĂC. 213. (Banat, Ţara Haţegului) *Lipiń* (scris *lipiny* ANON. CAR.) = pită cu brânză ori altceva pe deasupra (plur. *lipîne*). DENSUSIANU, Ţ. H. *Lipiniu* (pronunţ. *lipînu*) = pâne mare coaptă sub ţest. REV. CRIT. III 159. [Variante (mai mult grafice): **liptiu, lichiu** s. a.]

— Din ung. **lepény** „plăcintă, turtă, clătită", cf. dubletul lipie.

LIPÓM s. a. (Pat.) *Lipome.* — Tumoare benignă, umflătură formată dintr'o ipertrofie a ţesuturilor de grăsime. [Plur. *-poame.*]

— *N.* din fr. (grec. λίπος „grăsime").

LIPÓS, -OÁSĂ adj. v. **lip.**[2]

LÍPOV s. m. Sorte de *raisin.* — Specie de struguri. H. XI 5, 177, XIV 150, 186. *Lipovul-alb:* cu foile late, lemnul fără cârcei, boabele mari, nu prea dese; *Lipovul galben:* cu foile crestate şi mai mici, boabele galbene şi foarte dulci. H. XI 5.

— Din bulg. **lipov** „de teiu, teios" (dela *lipa* „teiu").

LIPOVĂN s. m.
LIPOVĂNCÚŢĂ s. f. (Ornit.) } v. **lipovean.**

LIPOVEÁN s. m. I. 1°. *Russe* de Dobroudja ou de Moldavie. 2°. Nom donné au bétail. II. Habitant de Lipova (en Banat).

I. 1°. Rus aparţinând unei secte religioase persecutate odinioară în Rusia şi emigrat în ţările române, unde trăieşte mai ales ca pescar în regiunea bălţilor din Dobrogea (ANTIPA, P. 742) sau ca negustor s. birjar (mai ales în Moldova, la Iaşi). *Breasla Lipovenilor* (vânzători de obiecte aduse din Rusia) *la Biserica Lipovană.* BOGDAN, C. M. 178, *Un domn... cu barbă de lipovan.* C. PETRESCU, Î. II 104.

2°. (Neamţ) Nume dat de ciobani vitelor. H. X. 378.

II. Locuitor din orăşelul Lipova, în Banat.

[Şi: **lipován** s. m. | Femininul: **lipoveáncă (lipováncă)** s. f. (ad 1°) *O biserică urîtă,... biserică albă, însă în loc să fie tărcată, ca o lipoveancă grăsulie ce este, se ridică în mijlocul căsuţelor risipite.* IORGA, N. R. B. 36; (cu diminutivul) **lipovăncúţă** s. f. = (Ornit.) sticlete (Bahrineşti, în Bucov.). Com. A. TOMIAC. | Adjectiv: **lipovenése (lipovinésc), -eáscă** = de lipovean. *Sat lipovenesc.* IORGA, N. R. B. 36. *Erau v-o trii casî... lipovineşti.* ŞEZ. VIII 55. *Căruţă lipovinească.* HERZ.-GHER. M., VII 13. | Adverb: **lipovenéşte** = în felul Lipovenilor. *Lupul... cât trăieşte lipoveneşte, Dacă puşca-l dobândeşte, Dă pielea şi se plăteşte.* MAT. FOLC. 123. | Colectiv: **lipovenîme** s. f. = Lipoveni. *Mireasa mea are cunoştinţi prin lipovenime.* ALECSANDRI, ap. CADE.]

— În sensul I din rus. **Lipovaninŭ,** idem; iar în sensul II derivat din **Lipova** cu suf. **-ean.**

LIPOVEÁNCĂ s. f.
LIPOVENÉSC, -EÁSCĂ adj.
LIPOVENÉŞTE adv.
LIPOVENÎME s. f.
LIPOVINÉSC, -EÁSCĂ adj. } v. **lipovean.**

LIPRÍCĂ s. f. v. **lepră.**

LÍPSĂ s. f. I. 1°. *Absence, faute.* S'emploie dans les cas où le français dit: faute de... 2°. *Vide, lacune.* 3°. *Gêne, pénurie, privation.* 4°. *Calamité; sécheresse.* II. *Besoin.*

1°. Faptul de a lipsi (1°), de a nu se găsi, de a nu fi (mai ales) undeva (unde ar trebui, în mod normal, să fie), cf. carenţă; (când e vorba de oameni, înlocuit din ce în ce mai mult prin neologismul) absenţă. *Lipsă de pâne, că nu putea ara oamenii.* LET. II 256/7. *Nu este boală mai primejdioasă decât lipsa minţii.* ANTIM, ap. GCR. II 6. *Văzând lipsa stăpânului de acasă* (= văzând că stăpânul lipseşte, că nu e acasă), *venise de-l căuta acolo.* DRĂGHICI, R. 161. *Oastea ticăloşită de lipsa merindelor...* C. NEGRUZZI, I 168. *Totul era lipsă de vieaţă şi voinţă.* EMINESCU, P. 221. *Mă voiu sili să nu simţi lipsa fratelui meu.* ISPIRESCU, L. 21. *Asta ar dovedi lipsă de caracter.* CONTEMPORANUL, II 252. *După o săptămână de lipsă din capitală, aceasta i se părea acum mai frumoasă.* SANDU-ALDEA, SĂM. VI 447. *Femeia folosindu-se de lipsa bărbatului...* ŞEZ. I 59. *Lipsă de bani* (HERZ.-GHER., M. VII 14), *de ajutor* (POLIZU), *de apetit* (BIANU, D. S.), *de curaj* (POLIZU), *de leac* (ŞEZ. II 130), *de capacitate* (cf. incapacitate, ib.), *de idei* (COSTINESCU), *de legi* (ib.), *de pedeapsă* (cf. impunitate PONTBRIANT), *de sânge* (cf. anemie BIANU, D. S.), *de somn* (cf. insomnie ib., ŞEZ. II 131), *de spirit* (COSTINESCU). # (La scriitorii culţi, ades după fr. faute de...) **În lipsă de...** = în timp ce lipseşte ceva, lipsind, nefiind, neavând cineva ceva; **din** (rar: **la) lipsă de** = din pricină că lipseşte, că nu este. *Patima... ne dă bunătăţi viclene în lipsă de-adevărate.* KONAKI, P. 286. *În lipsă de prosop, se usca la aer.* DRĂGHICI, R. 148. *Vitejii poartă'n frunte crengi verzi ce se îndoaie Ca lauri blânzi de pace în lipsă de războaie.* ALECSANDRI, P. III 336. *În lipsă de îngheţată, braga ne răcoreşte.* ZANNE, P. III 483. *N'am venit din lipsă de timp. Nu mai scriu din lipsă de spaţiu.* **În lipsa cuiva** (s. **a ceva)** = fiind absent cineva, cât timp s. în timp ce cineva lipseşte de undeva (mai ales de acasă). *Plăieşi trimişi de Ispravnicul de Neamţu pentru străjuire, în lipsa garnizoanei.* C. NEGRUZZI, I 169. *Voiu priveghia nurorile... şi nu le-oiu lăsa nici pas a ieşi din casă în lipsa feciorilor miei.* CREANGĂ, P. 4. *În lipsa lui veniră doi ţărani cu o prigonire la curte.* ISPIRESCU, L. 180. *Funcţionar adormit în lipsa şefului.* C. PETRESCU, C. V. 291. *În lipsa mea putea să vă şi bată.* ZANNE, P. II 119. (Jur., după fr. *par défaut)* **În lipsă** = (propriu: „în lipsa celui judecat, în lipsa acuzatului") neînfăţişându-se înaintea judecăţii, în absenţă, cf. în contumacie. *Dacă nu va răspunde la strigarea pricinei sale... se va da hotărîre în lipsă.* MON. OF. 26. † **A lua lipsă de ceva** = a fi lipsit de... *De sfântul duh luo lipsă.* CORESI, EV. 193/12. † **A-i fi cu lipsă cuiva** = a-i lipsi. *Tu, Doamne, ni-i hi cu lipsă.* DOSOFTEIU, PS. 182. **A fi lipsă de cineva** s. **ceva** = a lipsi, a nu se găsi, a nu fi de faţă. *Hoit să fie, de corbi nu e lipsă.* ZANNE, P, I 487. **Lipsă de** (în funcţiune predicativă, fără copulă) = a voi mai bine ca ceva să nu (mai) fie, a renunţa la ceva, a se lipsi de ceva. *Lipsă, soro, de-aşa vieaţă.* GORJAN, H. IV 174. *Decât cismă 'ncăputată, Mai bine lipsă de toată.* ZANNE, P. III 116.

2°. Faptul de a lipsi (3°), de a nu se ajunge (LB.), de a nu fi deplin s. complet; loc rămas gol (prin plecare, vacanţă s. descompletare), lacună, cf. scădere. *Terentie fu al doilea episcop după Sosipatru şi a acestuia lipsă au plinit.* MINEIU (1776) 187[b]. *Dascăle de vânătorie sis-*

tematică şi raţională, n'ai suplinit lipsele legei. ODOBESCU, III 38/9. *Miron trebui să suplinească lipsurile, desele şi marile lipsuri, întrebând pe puţinii care mai rămăsese dintre actorii sau marturii istoriei mai vechi a Moldovei.* IORGA, L. II 573. *În cercetarea scrierii de faţă se vor găsi oarecari lipsuri sau chiar erori.* BOGDAN, C. M. V. ‡ **A găsi** (s. **a ieşi**) **lipsă** s. (fără verb, în funcţiune predicativă, numai) **lipsă** = a găsi că cineva s. ceva lipseşte, că ceva e necomplet, că cineva nu s'a prezentat (unde trebuia să fie de faţă). *Lipsă la cântar. Când o va cântări... va ieşi lipţă* (a. 1726). IORGA, S. D. XII 31. *Au aflat o ladă mare spartă şi banii domneşti lipsă.* MAG. IST. I 127/12. *Dacă la cea dintâi ciupeală ar fi venit un domn inspector şi i-ar fi făcut casa* [de bani], *ar fi găsit lipsă mai nimic.* CARAGIALE, M. 236. *Să-şi ascundă cei doi dinţi lipsă.* SADOVEANU, P. S. 65. *Foile dela început lipsă.* CONV. LIT. XLIV, vol. I 310. *A fost lipsă la apel.*

3°. (În opoziţie cu a v e r e, b o g ă ţ i e; (b u n ă s t a r e). Faptul de a-i lipsi (2°, 4°) cuiva cele trebuincioase, (înlocuit azi adesea prin neologismele) j e n ă, p r i v a ţ i u n e, cf. s ă r ă c i e (LB.), n e v o i e. *Au murit la Ţarigrad cu mare lipsă.* LET. II 308/20. *Aici în ţară n'am venit... de vreo sărăcie sau lipsă.* ANTIM, P. XXIX/25, cf. şi C. NEGRUZZI, I 206. *Consumată de lipse, ea se stinse într'o zi.* EMINESCU, N. 41. *Ea ştia... ce este necazul şi lipsa.* ISPIRESCU, L. 123. *Iadul întreg e pe pământ, căci este lipsă desăvârşită.* PAMFILE, VĂZD. 124. *Lipsa şi sărăcia... smereşte şi mândria cea mai mare.* ZANNE, VIII 305, cf. ib. V 390.

4°. † Prăpăd, nenorocire, pacoste, calamitate; boală grea; secetă. (PAMFILE, J. II). *Să înţelegem... cât iaste den preanălţare osândă şi lipsă şi piardere.* CORESI, EV. 19/31. *Să te bată domnul cu lipse* (: o f t i c ă BIBLIA 1938). BIBLIA (1688) 146, cf. şi ib. 91.

II. *(E lipsă de apă* „lipseşte apa, nu e apă" a fost interpretat ca „e trebuinţă de apă". Astfel s'a născut şi s'a înţeţenit mai ales în Transilv. sensul de) Trebuinţă, nevoie, necesitate (şi necesitate trupească, treabă. LB.). *Lipsa* = necessitas. ANON. CAR. *Păsaţi cu pace..., săturaţi-vă şi nu va da lor lipsa trupului.* (: de carele l i p s e s c u trupului N. TEST. 1648; cele ce li e d e t r e a b a trupului BIBLIA 1688. COD. VOR. 120/2. *Nu te teme de lipsă întru ceva, că mai nainte... nu ai avut nimică* (a. 1785). GCR. II 148. *Ajungându-l lipsa firei se bagă în peşteră.* CALENDARIU (1814) 123/18. *Pentru lipsa* (= nevoile) *casei* [vei păstra o parte din cucuruz]. ECONOMIA, 56. ‡ **A duce** († **a trage**) **lipsă** = a avea nevoi, greutăţi mari. *Trăgând şi ei oarecare lipsă din cele ce le trebuia* (a. 1774). GCR. II 102/17. **A(-i) fi (cuiva) lipsă (de...** s. † **către** s. **să...)** = a(-i) trebui cuiva ceva, a(-i) fi necesar, trebuincios; a avea nevoie, trebuinţă (de...). *Lipsă e către... deadevăr a crede.* PSALT. 336/7. *Să se vestească în limba noastră... unde va trebui şi va fi lipsă* (a. 1675). GCR. I 217. *Lui Dumnezeu nu* [îi] *e lipsă să înveţe de la om nimica.* GCR. II 1. *Mi*[-i] *lipsă de 1 florint.* LB. **De lipsă** = de trebuinţă, necesar, indispensabil ; util, folositor. *Cuvântul lui Dumnezeu... iaste mai de lipsă creştinilor... ca cum iaste de lipsă lumina* (a. 1675). GCR. I 219. *E de lipsă la astrucarea pruncilor a cuvânta.* P. MAIOR, ap. GCR. II 201. *Uneltele care sânt de lipsă la lucrarea pământurilor...* ECONOMIA, 19. *Pot născoci toate acele ce-mi sunt de lipsă.* DRĂGHICI, R. 102. *Pământul îi e de lipsă.* [poporului]. BĂLCESCU, M. V. 574/15. *Are să afle mai mulţi decât sunt de lipsă.* I. AGÂRBICEANU, L. T. 95. *La... cuţit e de lipsă să fie ceva parte făcută din aramă.* MARIAN, NA. 8. *Fără de nicio lipsă ploaie* (= ploaie fără să fie folositor). CALENDARIU (1814) 79. † **La lipsă** = la nevoie. *Îl grijeşti la lipsă cu mână 'ndurată.* DOSOFTEIU, PS. 30. **A avea lipsă (de) ceva s. (cu cineva)** † a fi lipsit, a duce lipsă; (azi, prin Transilv.) a avea trebuinţă, a-i lipsi cineva cuiva, a avea nevoe de cineva s. treabă cu cineva (DENSUSIANU, Ţ. H.), a avea interes să... *Ceia ce au lipsă să le dăm de ce le va fi trebuinţă.* CORESI, EV. 404/12. *Maramureşenii zic „nu am op", carii alţi Români o zic „nu am lipsă".* P. MAIOR, IST. 237. *Ce lipsă are Să sboare preste copaci?* BARAC, T. 23. *Tocma eu am lipsă de un fecior vrednic.* ib. 43. *Să nu aibă lipsă de apă.* DRĂGHICI, R. 165. *Nici de doftor avea lipsă.* PANN, E. II 74. *Omul are lipsă şi de-o mângâiere.* AGÂRBICEANU, L. T. 75. *Îi avea lipsă, stăpânul meu, de mine.* MERA, L. B. 124. *De lipsuri,... calea valea.* RETEGANUL, P. I. 60.

[Plur. *lipsuri* şi (rar) *lipse.* | Şi: † **lipţă** s. f. | N e g a t i v: **nelipsă** s. f. = stare fără de lipsă, de îndestulare. POLIZU.]

— Postverbal din **lipsi** s. împrumutat din bulg. **lipsa,** idem. În paleosl. **lipsa** avea sensul de „ciumă", în sârbeşte *lipsa* înseamnă „vacă pe jumătate crăpată", cf. l i p s ă I 4°).

LIPSCÁN s. m. *Marchand de nouveautés, mercier.* — Negustor de mărfuri (aduse pe vremuri dela Lipsca). *Neguţitorii lipiţcani, ce aduc marfă de Lipiţca.* URICARIUL, I 88/21. *Plângere către Novacovici a lipscanului Sandu Iorga.* IORGA, S. D. XIII 261. *Oameni de-ai lui, beşlii, lipscani...* MAG. IST. IV 165/18. *Hrisovul cumpănii lipscanilor din Bucureşti.* CAT. MAN. 261/582. *Populaţiunea oraşelor se compunea de... lipscani şi zarafi.* GHICA, S. XIV. *Am să-l dau calfă la un lipscan.* C. NEGRUZZI, I 297. *(Strada) Lipscani,* în Bucureşti.

[Şi: **lipţcán** † s. m.: (cf. slav. *Lipiska* „Lipsca") **lipiţcán** † s. m. | F e m i n i n: **lipscăneásă** s. f. = soţie de lipscan. LM. | A b s t r a c t - c o l e c t i v şi l o c a l: **lipscăníe (lipţcăníe** † s. f. = meseria lipscanului (H. VII 485); marfă adusă din Lipsca, cf. b r a ş o v e n i e; prăvălie de lipscan, p. ext. prăvălie, magazin mare (ŞĂINEANU, D. U.). (C o l e c t i v) *15 lei, de tot carul cu lipscănie.* URICARIUL, XIX 379/23, cf. şi XXI 357/3; (l o c a l) *Câte 25 lei lipţcănia.* ib. II 47/2, cf. BOGDAN C. M. 82. *Te văzui... într'o lipţcănie.* GORJAN, H. II 165. *Marfă de... lipscănie.* ALECSANDRI, T. 393. | C o l e c t i v: **lipscăníme** s. f. = negustorime care se ocupă cu vânzarea de manufactură. *Negoţime (în care multă din lipscănime).* ZILOT, CRON. 352. | A d j e c t i v: **lipscánésc (lepţcánésc†), -eáscă** = de Lipsca. *1 ştatulcă lepţcănească, de cele bune.* IORGA, S. D. XI 64. *Marfă lipscănească.* URICARIUL, V 58/12. | A l t d e r i v a t: † **lipiscát** subst. = un fel de stofă (de Lipsca). TDRG. *Şalvari de lipiscat, Cinci galbeni cotul a dat.* Ap. TDRG.].

— Derivat de la numele oraşului **Lipsca** „Leipzig", cu suf. **-an.**

LIPSCĂNEÁSĂ s. f.
LIPSCĂNÉSC, -EÁSCĂ adj.
LIPSCĂNÍE s. f.
LIPSCĂNÍME s. f.
} v. **lipscan.**

LIPSCĂNOÁICE s. f. plur. (Bot.) *Coréopsis (Coreopsis tinctoria).* — Plantă ierboasă cu tulpina ramificată, cu florile galbene închise şi roşii negricioase ; originară din America ; se cultivă la noi ca plantă ornamentală, cf. f l o r i - c a s t e l e l e, f l o r i - d e - s t i c l ă. PANŢU, PL.

— Floarea a fost numită aşa, probabil, fiindcă s'a cultivat mai întâi în grădina vreunei neveste de lipscan.

LIPSÍ vb. IV[a] intrans. 1°. *Faire défaut, manquer, être absent.* 2°. *Manquer, à. Se dépeupler. Perdre la raison.* 3°. *Manquer, falloir, s'en falloir* de. 4°. *Priver* de. *Manquer* (de respect). 5°. *Retenir indûment.* 6°. *Se passer* de, *ne pas se soucier* de. 7°. *Manquer, être absent.* 8°. *Manquer* à (une obligation, à sa foi, etc.). 9°. *Hésiter* à. 10°. *Partir, sortir. Chasser.* 11°. *Abandonner, déserter.* 12°. *Disparaître.* 13°. *Ne pas encourir, éviter.*

1°. (În opoziție cu a p r i s o s i; despre lucruri și despre oameni) A nu fi de loc, a nu se g ă s i (II), a nu se afla (III 1°), a nu exista. *Va lipsi ploaie.* CUV. D. BĂTR. II 462. *De vor lipsi aceste tocmeale, să se certe.* PRAV. 141. *Lipsit-au cei puternici a[i] lui Israil.* BIBLIA (1688) 176[b]. *Vin și grâu să-mi prisosească, oloiul să nu lipsească.* DOSOFTEIU, PS. 19. *Faptele lui cele scârnave... nu lipsea nici odată dela el.* LET. III 255/[26]. *Răutatea... nici au lipsit, nici va lipsi.* ANTIM, P. XXVI/[3]. *Nu vor lipsi domni și împărați din semința Iudeii* (a. 1760). GCR. II 70/[37]. *20 bani de tot carul cu marfă... să lipsască* (= să nu se mai plătească). URICARIUL, I 88/[20], IV 201/[25]. *Zestrea ei câtă va fi lipsit, se va împlini.* PRAVILA (1814) 123. *Lipsind unirea și supunerea...* KONAKI, P. 270. *Când moralul lipsește...* MUMULEANU, ap. GCR. II 247. *Cetele tartare..., Lipsind oștirea noastră, în treacăt au prădat.* ALEXANDRESCU, M. 11. *Nu lipsește ceas să nu i se înfățoșeze câte o supărare bietului Robinson.* DRĂGHICI, R. 76. *Pe când ne lipseau cărți și tipografie...* C. NEGRUZZI, I 3. *Mart din post nu mai lipsește.* ib. 251. *Portretul... lipsește din părete* EMINESCU, N. 81. *Văzând că lipsește vasul, începu a boci.* ISPIRESCU, L. 30. *Lipsește muierea, se duc muștele.* ZANNE, P. III 671. || † T r a n s. (= (f a c t i t i v) A face să nu (mai) fie. *Flămânzilor ai lipsit pâinea.* BIBLIA (1688) 372/[2]. | † R e f l. A nu se afla, a nu fi. *Toate* [cuvintele] *au venit voao, unul nu se-au lipsit dentru iale.* BIBLIA (1688) 171/[1].

2°. (Construit cu dativul persoanei interesate). A nu avea ceva. *Una-ți lipsește.* CORESI, EV. 432/[1] (: una t u n' a i. ib. 429/[17]). *Nice cum ceva le lipsește și tot ce pohtesc li se află.* CANTEMIR, ap. GCR. I 325. *Lacomului... nu-i lipsește cugetul a nu gândi la bani.* N. COSTIN, ap. GCR. II 11. *Îi lipsea frumusețea chipului* (= era urît). BERTOLD (1779), ap. GCR. II 118. *Puterea îl lipsește* (= e neputincios, slab). KONAKI, P. 86. *Femeia, în toată vieața ei, un bărbat să nu-i lipsească.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 249/[36]. *Îi lipsea lucrul cel mai trebuincios.* DRĂGHICI, R. 69. *Ce-ți lipsește Măriei Tale?* C. NEGRUZZI, I 146. *Nu-ți imaginezi ce înseamnă să-ți lipsească aceasta, când nu te mai poți lipsi de ele...* C. PETRESCU, C. V. 375. *Despoiatului mănușa îi lipsește.* ZANNE, P. III 145, cf. și ib. 148, 206, 257, 405, 609, IV 656. *La moară și la muiere pururea le lipsește oarece dela ele.* ib. VIII 305. *Ce-ți lipsește, chelule? — Tichie de mărgăritar!* se zice când cineva vrea să aibă lucruri nepotrivite, când e lipsit de cele necesare. # **îi lipsește o doagă** = e nebun, țicnit. *El, lipsindu-i o doagă..., se duce și ia trei sute de lănțujele de aur și anină fiecării oi câte unul la grumaz.* MARIAN, O. II 318. *Mircea, Mircioagă, Pasăre oloagă, Căreia-i lipsește o doagă.* ZANNE, P. VI 205. | (A b s o l u t s. cu subiect în nominativ și complinit prin *de ceva)* A duce lipsă, a nu avea. *Lipsea Dumnezeu oare de îngeri? Lipsea cerul de raze?* ALECSANDRI, P. II 114. *Șoarecelui nu-i lipsește, Că din vreme-și grămădește.* ZANNE, P. I 661. || † A se deșerta. *Au început țara a scădea... lipsind și împuținându-se de oameni.* LET. II 27/[10]. || (Când subiectul e o facultate, *lipsi* devine sinonim cu „a pierde" având drept complement acea facultate). *Curând i-au lipsit vederile* (= și-a pierdut vederile). C. NEGRUZZI, I 54. A rămânea infirm, neîntreg la minte (cf. l i p s i t). *Feciorul Radului Vodă din... boală lipsise și din minte.* LET. II 23/[33].

3°. (Construit uneori cu dativul) A (-i) fi de trebuință, a (-i) fi necesar; a (-i) (mai) trebui..., a fi incomplet, a fi l i p s ă (2°). *La cumpănă... nemică să nu lipsiască.* PRAV. 277. *Lemne și altele ce lipsesc la zid.* ESOP (1802), ap. GCR. II 209. *Mai lipsește* (= trebue să mai treacă) *o săptămână.* LB. *Tot ne lipsește câteva scânduri.* ISPIRESCU, L. 64. | (Completat prin „(pentru) ca", „(ca) să", „(de) a"...) *Ce încă-i lipsise și ce nu-i ajunse să grăiască tânărului...* CORESI, EV. 292/[36]. *Lipsește puțină vreme să vie la măsura vârstei.* PRAV. 1021. *Au lipsit de n'au luat domnia cât s'ar rumpe un păr.* LET. II 287/[38]. *Lipsea să învețe limba țării.* P. MAIOR, IST. 260. *Lucru ce-i lipsea de a veni în desăvârșită mulțumire, era că nu putea să bage înlăuntrul ogrăzii și dobitoacele.* DRĂGHICI, R. 100. # **Asta (s. atâta) (îi) mai lipsește!** se zice în fața unui eveniment s. unei surprize neplăcute. **Puțin lipsește (ca) să** (mai rar: **puțin lipsești să...** = aproape să, cât peaci; (la P. MAIOR) se cere, e necesar, e nevoie. *Puțin lipsi ca să-i pedepsească.* GORJAN, H. I 123. *Puțin ai lipsit să te socotesc că ești Robinson.* DRĂGHICI, R. 60. *Puțin a lipsit să-l închidă.* C. NEGRUZZI, I 203. *Bine lipsește a lua aminte.* P. MAIOR, IST. 87. *Lipsește de iznov să însămnăm aci că...* ib. 225. || † R e f l. A avea nevoie. *Să împrumuți pre el oricât îi va trebui și întru cât* (= în măsura în care) *să va lipsi.* BIBLIA (1688) 137[b].

4°. T r a n s. (= f a c t.) A face pe cineva să nu mai aibă ceva, a-i lua cuiva ceva (trebuincios), a p r i v a. LB. *Să mă lipsească pre mine de tine.* MINEIUL (1776) 205. *Cu sfat de obște l-au lipsit de viață* (= l-au omorît). DIONISIE, C. 207. *O furtună i-a sfărâmat corabiile, l-a lipsit de tot ajutoriul.* BELDIMAN, O. 4. *Nu mă lipsi de soru-ta.* GORJAN, H. IV 176. *Dumnezeu... pentru aceasta i-a lipsit de viață.* DRĂGHICI, R. 37. *Moartea o lipsise și de tatăl său.* C. NEGRUZZI, I 20. *Nu pot lipsi copiii de prezența mea.* C. PETRESCU, C. V. 202. *L-a lipsit Cel-de-sus de lumină.* ȘEZ. III 115. *Lipsește-i* [pe Țigani] *de darurile tale.* RETEGANUL, P. I 79. *Și de-aceea* [de mânzișoară] *l-oiu lipsi.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 291. || † R e f l. (= p a s i v) *Care den voi preoții vor face într'alt chip..., de preoție... să vor lipsi* (a. 1702). GCR. I 346. *Voi lipsindu-vă de atâta ajutoriu...* HERODOT, 443. *Acel... neurmător datoriei sale să se lipsească de slujbă.* URICARIUL, I 203/[17]. | I n t r a n s. (Franțuzism: *manquer de respect envers qqn). Bonjuriștii... îs nerespectuoși. — Curios lucru!... Mie nu mi-au lipsit niciodată de respect.* ALECSANDRI, T. 1424.

5°. † T r a n s. (Construit cu dativul s. cu „dela"; în limba veche) A lua, a-și însuși, a reține (din) ceva ce aparține cuiva. PONTBRIANT. *Să nu lipsești simbria săracului.* BIBLIA (1688) 143[b]. *Au hotărît... blăstăm mare asupra cui ar lipsi aceste moșii dela mâna lui Constantin.* URICARIUL, XI 365. *Moldova că ne-au lipsit, Mai binc am fi murit.* GCR. II 105.

6°. R e f l. A rămânea fără ceva, a se dispensa de ceva. *De ajutorul lui* [D-zeu] *se lipsesc* [oamenii]. CORESI, EV. 13/[8]. *Arătând fața ta posomorită către prietenul tău ce vine să te vază, te lipsești de cinstea ce îei dela el.* ANTIM, ap. GCR. II 6. *De cruce să nu mă lipsesc.* KLAIN, ap. GCR. II 187. *Să vă deprindeți a vă lipsi de lucrul ce ați iubi cât de mult.* DRĂGHICI, R. 157. *Mă lipsesc de un așa odor.* ISPIRESCU, L. 327. *De tine, bade, m'am lipsit.* DOINE, 185. || (Complinit printr'un infinitiv s. o propoz. secundară)

A renunța. *Se lipseau de a lua de neveste niște fete.* ISPIRESCU, L. 233. *Nu-mi mai trebue să-i mai întâlnesc; mă lipsesc.* SADOVEANU, P. S. 30. *Am să ți-l duc până i-o ieși părul prin căciulă, până s'o lipsi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, L. D. 55. # **A se lipsi pentru cineva** = a renunța la un bun al său pentru altul; a sărăci. DICȚ.

7°. Intrans. (Despre oameni) A nu fi de față s. prezent undeva, a fi departe de, a fi dus (de) undeva, a fi plecat, a absenta. *Muierile celea ce când le vor lipsi bărbații de acasă, se vor mărita.* PRAV. 509. (Fig.) *Păgânii... lipsescu departe dela D-zău.* BIBLIA (1688) pr. 6/19. *Nu mai lipsia dela biserică.* DOSOFTEIU, V. S. 113². *Dacă unul* [dintre judecători] *va lipsi cu depărtare, destui sânt doi să dea hotărîre.* PRAVILA (1814) 15. *A lipsit de acasă nouă ani.* ROM. GL. I 38, ZANNE, P. V 48. *Am lipsit azi dela școală.* HERZ.-GHER., M. VII 14. | † Trans. (= factitiv) A face pe cineva să absenteze. *Păsați sănătoși, pentru căci v'am lipsit de acasă.* HERODOT, 352.

8°. (Construit cu infinitivul s. cu prep. „dela" s. cu dativul; franțuzism învechit) A se abate dela ceva, a nu împlini o obligație, o datorie. *Nu am lipsit... a mulțămi ziditorului.* DRĂGHICI, R. 71. *Am lipsi tuturor credințelor noastre cerând o asemenea măsură.* ODOBESCU, III 347/3. *Nu lipsesc întru nimic datoriei mele de colegialitate.* MAIORESCU, D. I 229. *Nu am lipsit întru nimic dela lege.* ib. IV 184.

9°. (Învechit, construit cu infinitivul s. gerundiul, mai ales în propoziții negative) A pregeta, a ezita, a se da în lături, a se codi. *Ei n'au lipsit a nu băga câte ceva zizanii* (a. 1652). GCR. I 158. *Întunerecile tâlharilor... nu lipsi gonindu-le cu sabia.* ANTIM, ap. GCR. II 17. *Să nu lipsească învățându-i pururea.* MINEIUL (1776) 17². *Nu lipseau a-l culca între dânșii.* LIT. POP., ap. GCR. II 354.

10°. † Intrans. A pleca, a se duce de undeva s. dela cineva. *Acea ucidere s'au făcut puțintel mai apoi di ce au lipsitu el.* PRAV. MOLD. 175. *Prin cetăți să așeze Moscalii oșteni...; iară apoi să lipsească oastea moschicească.* NECULCE, ap. TDRG. *Desparte-te de muierea ta și lipsește din casa ta.* ANTIM, P. XXVII/16. *I-au giudecat... să lipsească Simion... de acolo din Deleni.* URICARIUL, XXI 268. | (Și azl, la imperativ) A se cără, a o șterge. TDRG. *Lipsiți de-aci, balaurilor!* ALECSANDRI, T. 79, cf. și ib. 392, 680, 1089. *Haiti, lipsești dinaintea mea.* CREANGĂ, P. 47, cf. 277. *Lipsești, om nerușinat.* CONTEMPORANUL, III 732. *Aidați noi, lipsiți voi* (a. 1782). GCR. II 127/18. *D'aci să nu-mi lipsiți.* TEODORESCU, P. P. 119. *Lipsește din fața mea!* = piei, fugi. PAMFILE, J. II. || Trans. (refl. = pasiv) A izgoni, a îndepărta (ARH. FOLK. II 79) pe cineva de undeva. *L-au lipsit și din boieric.* LET. II 110/29. *Pe Stavarachi să-l lipsești de lângă Măria ta.* ib. III 261/12. *Nici să scadă* [Domnul] *sau să lipsască pe mânăstirea aceasta din cele rânduite spre ajutorul... ticăloșilor bolnavi.* URICARIUL, I 102/26. *Pe Paşa l-au lipsit din starea lui.* DIONISIE, C. 230. *Pre tiranul din vieață cu totul îl va lipsi.* BELDIMAN, O. 12. | Fig. *Din pieptul meu aste rane puțin să le mai lipsești.* PANN, E. IV 40.

11°. Intrans. † A părăsi pe cineva devenindu-i necredincios, a dezerta. *Se cerea acel han să se închine la împărăția Moscului și să lipsească de subt împărăția Turcului.* LET. II 216/17.

12°. Intrans. A dispărea, a se face nevăzut; refl. (în limba veche, despre soare) a apune, a se întuneca, (despre om) a se prăpădi, a muri. *Mulți... cu păcatul măriei deșarte prinși fură și de tot periră și se lipsiră,* CORESI, EV. 14/1. *Cine nu se teme... flămânzește și moare de foame și se lipsește.* id. ib. 26/4. *Vedeam soarele... că să lipsește.* BIBLIA (1888) 376. *Sări în mare și lipsi din ochii lor.* DOSOFTEIU, V. S. 31. *Lipsindu-să dumnialor... din lumea aceasta...* (a. 1714). IORGA, S. D. XIII 120. *Săbiile vrăjmașului au lipsită.* MINEIUL (1776) 56². *Ca să-mi lipsești din vedere, te-au depărtat cu grăbire.* KONAKI, P. 232.

13°. † Intrans. (construit cu „de") A nu lua asupra sa, a evita, a se sustrage dela ceva. *Cela ce cunoaște că iaste datoriu să pască cinstea altuia, să cade să fugă den nainte-i când-l va vedea că vine suduind, pentru să lipsească de pricina uciderii.* PRAV. MOLD. 61/b.

[Imper. *lipsește!* și *lipsești!* | Part.-adj.: **lipsit** = fără ceva, spec. fără avere, sărac; scos, alungat; neîntreg la minte, căruia îi lipsește o doagă. *Lipsiți fi-vom de hrana dzilelor.* COD. VOR. 119/13. *De veșmântul trupului iaste lipsită.* CORESI, EV. 239. *Nebun sau lipsit de minte.* PRAV. 967. *S'au arătat lipsit de putere* (= debil, slab). GCR. II 196. *Lipsită de mulțămire* (KONAKI, P. 81), *de vieață* (ib. 83), *de suflare* (ib. 87), *de desfătările lumii* (ib. 104), *de voie bună* (ib. 286), *de dreaptă judecată* (DRĂGHICI, R. 17), *de hrană* (ib. 62), *de tovărășie* (= singur) (ib. 80), *de poftă de mâncare* (ib. 149), *de vedere* (= orb) (C. NEGRUZZI, I 56), *de auz* (= surd) (ib. 245), *de mângâiere* (= nemângâiat) (ALECSANDRI, P. II 98), *de pereche* (= incomparabil, unic) (COȘBUC, Æ. 26/32); (ad 3° și 6°) *Să fiți... în tot întregi, nece întru ura lipsiți* (: niciuna lipsindu-vă BIBLIA 1688). COD. VOR. 110/3. *Nimenea să iasă flămând sau lipsită, ce toți să vă îndulciți acestii bogăție dulce.* CORESI, EV. 118/13. *Să-l dau* [*peaninjul*]... *cui va fi lipsit* (a. 1632). GCR. I 79. *Fiind fără învățătură, vor fi pururea însătați și lipsiți* (a. 1646). ib. I 119. *Petrecură lipsiți, pățăți rău.* DOSOFTEIU, V. S. 4 pr. *Nice era... bogat, nice... lipsită.* id. ib. 202². *Să faci bine omului lipsită.* N. COSTIN, ap. GCR. II 8. *Să ajutorați și pre creștinii cei lipsiți* (a. 1741). ANTIM. ib. II 28. *L-ai dat să învețe carte la un nebun și lipsit* (e vorba de un filosof care toate le face de-a 'ntoarsele). PANN, P. V. II 8. *Te furișezi... și faci semne la ferestrele caselor? — Radu (în parte) E lipsită* (= aiurează)! ALECSANDRI, T. 967. *Radu Vodă muri, pribeag și lipsit, la Viena.* IORGA, CH. I 85. (Substantivat) *N'au dat celor lipsiți și celor neavuți.* VARLAAM, ap. GCR. I 106. *Domnul vede pre tot lipsitulŭ.* DOSOFTEIU, PS. 36, cf. ib. 38; (ad 4°) *Părintele Chir Iacov... au fost lipsit de scaunul Patriarhiei.* LET. II 47/23. *Să fiu lipsit de mila măriei Tale.* ANTIM, P. XXVIII/13. *Vei acum să mă faci lipsit de desfătările vieții* (a. 1750). GCR. II 47. *Corbac zace la 'nchisoare De trei ani lipsiți de soare.* ALECSANDRI, P. P. 141. *Lipsit să fie dar Țiganul de darurile mele.* RETEGANUL, P. I 79; (ad 11°) *Va rămânea..., lipsit din moșiile sale.* LET. II 344/26. *Episcopul lor fu lipsit din țară.* F. MAIOR, IST. 255. *Din popie fu lipsit.* TEODORESCU, P. P. 264. | Negativul: **nelipsit, -ă** = care nu duce lipsă; totdeauna prezent, nedespărțit; (mai ales ca adverb) negreșit, în mod inevitabil; † necontenit; (ad 7°) *Pe Doica de sine nelipsită o avea.* PANN, E. II 159. *Împăratul cel nou hotărî ca... să fie nelipsiți* (= nedespărțiți) *de dânsul.* ISPIRESCU, L. 276. *Nelipsită învățându-i.* DOSOFTEIU, V. S. 41. *Dorul care mă arde zi și noapte nelipsit.* KONAKI, P. 95. *Sângele de martir e plantă ce rodește, Curând, târziu odată, dar însă nelipsit.* ALEXANDRESCU, M. 26; — (neobișnuit) **lipsicíós, -oásă** = lipsit, sărac în ceva. *Secolul al 17-le este cel mai lipsicios în știri.* SBIERA, F. S. 69. | Abstract: **lípsire** (cu negativul **nelípsire**)

s. f. = faptul de a lipsi; lipsă, absenţă. (Ad 2º) *Lipsirea minţii* (= nebunia)... *ieste mai rea decât toate sărăciile.* ANTIM, ap. GCR. II 5. *Suferi... lipsirea ochilor* (= orbirea). MINEIUL (1776) 72ᵇ. *Lipsirea de mâini şi de picioare ai răbdat,* ib. 182ᵇ. *Adam... plângea cu jale de lipsirea* (= lipsa) *raiului.* ALEXANDRIA, 103. *Lipsirea de nişte asemenea gusturi.* DRĂGHICI, R. 110; (ad 7º) *Lipsirea ta... îmi va pricinui moarte.* BELDIMAN, N. P. II 18; — (neobişnuit) **lipsínţă** † s. f. = lipsă, părăsire. DOSOFTEIU, ap. PSALT. 59/₃₀.]

— Din n.-grec. λείπω (cu aor. ἔλειφα) cu acelaşi sens, venit la noi, poate, prin mijlocire slavă (paleosl. **lipsati,** bulg. **lips(uv)am,** sârb. **lipsati).** Cuvântul se găseşte şi la Aromâni *(lipsescu)* şi la Albanezi *(lipsem).*

LIPSICIÓS,-OÁSĂ adj. v. **lipsi.**

LIPSÍNŢĂ † s. f. v. **lipsi.**

LÍPŢĂ † s. f. v. **lipsă.**

LIPŢCÁN † s. m. (ş. d.) v. **lipscan** ş. d.

LIPTÍU s. a. v. **lipiu.**

LIR- v. **ler-.**

LÍRĂ s. f. *Livre turque.* — Monetă turcească de aur de 100 de piaştri (mai adesea cu atributul otomană s. turcească, spre deosebire de lira italiană s. engleză, cf. livră). *Bani o mulţime şi fel de fel, unii erau ca galbănul, alţii ca lira otomană.* SLAVICI, N. II 264. *Cumpărase cu cincizeci şi şaizeci de lei chila* [de grâu] *şi vânduse cu „şase lire"!* CONV. LIT. XLIV², 657. *Lira turcească = 89 lei.* BRĂESCU, M. 144. *Foaie verde mărăcine... Cine-mi zice puiul vine, Are-o liră dela mine.* POP. (Dobrogea), ap. GCR. II 310, cf. MAT. FOLC. 235. [Şi: (prin metateză) **rílă** s. f. *Odată te pomeneşti că se joacă cu rilili, cu icuşari şi neamu' lui.* JIPESCU, O. 58. *Mâna 'n chimiraş băga, Câte o rilă le dedea.* RĂDULESCU-CODIN, ap. ŞIO. *Fesul din cap il lua Şi de rile că-l umplea* (Roşiorii-de-Vede în Teleorman) MAT. FOLC. 85. *Rile de aur mult.* (Ogretin în Prahova). GR. S. III 155, CIAUŞANU, V., V. HANEŞ, Ţ. O. 97, MUSCEL, 61, N. G.-TISTU, B, GRAIUL, I 236, 364.]

Din turc. **lira** idem. (Cf. liră² şi livră).

LÍRĂ s. f. *Lire, livre.* — Monetă italiană de argint de 100 de centime sau livră (2º). *Lira sterling* = livră sterling. CADE. *Lira engleză* = 72 lei (a. 1852), BOGDAN, C. M. 170, cf. 169.

— *N.* după it. **lira** (cf. liră¹ şi livră).

LÍRĂ s. f. *Lyre.*

1º. (Muz.) Instrument antic, de origine orientală, foarte obişnuit la Greci, cu două braţe (mai adesea curbe şi cu vârfurile întoarse înafară) fixate pe o bază de rezonanţă; coardele întinse între baza aceasta şi cheia prinsă în cele două braţe se atingeau (ca la harfă sau ghitară) cu degetele sau cu ajutorul unui „plectrum" (πλῆκτρον). Servea în deosebi ca instrument de acompaniament la recitarea poemelor şi cântecelor. *Începu Apolon a-şi înstruna lira şi cânta vreo două cântece.* ISPIRESCU, U. 109. cf. NICA, L. VAM. 145. | (Poet.) *Chipu-i e crin, porfiră, Inima ei o liră, Cuvintele ei şoapte, ce în inimă răsun.* ALEXANDRESCU, M. 50, cf. 27, ALECSANDRI, P. I 155, C. NEGRUZZI, II 41/₆, I. NEGRUZZI, VI 114, EMINESCU, P. 305. || (Fig.) Talent poetic, darul poeziei, inspiraţie poetică, poezie. *Toată lumea se aruncă în arena politică. Lira lui Lamartine se discordă, şi telescopul lui Arago prinse ceaţă.* C. NEGRUZZI, I 335, cf. RUSSO, S. 15. *Precum în vară dulci păserele Sosesc voios,... Veniţi aice cu a voastre lire... O, juni poeţi!* ALECSANDRI, P. II 164. *A lui* [Alecsandri] *liră multicordă a răsunat la orice adiere ce s'a putut deştepta din mişcarea poporului nostru în mijlocia lui.* MAIORESCU, CR. II 216. *Acela numai poate în adevăr pătrunde întreaga bogăţie ce'n liră se ascunde, Acel care de-a vieţii necazuri depărtat Pe-a inspirării aripi vrodată a sburat.* I. NEGRUZZI, II 83. *Ah! de câte ori voit-am Ca să spânzur lira'n cuiu Şi un capăt poeziei Şi pustiului să puiu?* EMINESCU, P. 4. *Liră de argint Sihleanu, Donici cuib de înţelepciune.* ib. 177, cf. 49, 178, 230, 245.

2º. (Astr.) Constelaţiunea ciobanul-cu-oile, CULIANU, C. 54, OTESCU, CR. 12.

— *N.* după fr. (lat. lyra, gr. λύρα).

LÍRIC, -Ă adj. subst. *Lyrique.* — (Despre poeţi şi despre creaţia lor poetică) În care se îngemănează, ca la Greci, arta cuvântului cu arta compoziţiunii muzicale, (acompaniamentul se făcea mai întâi cu lira); (în deosebire de epic, etc.) care exprimă înainte de toate, ca revelaţiune poetică a lumii sufleteşti, sentimente şi stări afective şi evocă emoţii similare. *Liricul străbun Oraţiu.* ODOBESCU, III 11/₂₃. *Pastelurile* [lui Alecsandri] *sunt un şir de poezii, cele mai multe lirice.* MAIORESCU, CR. I 287. *Alta e tragedia, alta e balada sau poezia lirică.* ib. 298, cf. II 339. *Fruntaşii lirici din principate în secolul XVIII-lea, n'au rămas decât în istoria literară.* IORGA, L. II 468. *Psalmodiile pe nas ale şcoalei lirice din principate.* ib. 469. *Poet liric. Genul liric.* | (P. ext.) Sentimental. *Răspundea pe un ton liric, să te rupă la inimă.* N. GANE, ap. CADE. [Substantivat: **líric** s. m. Poet liric. *Liricii greci:* — **lírică** s. f. Poezie lirică, gen. liric. | Abstract: (fr. lyrisme) **lirísm** s. a. Inspiraţie, avânt, ţinută lirică. *Poeziile lui* [Eminescu] *sunt subiectiv adevărate... şi atunci când trec peste marginea lirismului individual şi îmbrăţişează şi reprezintă un simţimânt naţional sau umanitar.* MAIORESCU, CR. II 307; — (p. ext.) Sentimentalism. *Ideile generoase duc la desordine, lirismul la catastrofe.* C. PETRESCU, Î. II 89.]

— *N.* după fr. (lat. liricus, gr. λυρικός).

LIRÍSM s. a. v. **liric.**

LÍRVĂ s. f. v. **lerlă.**

LIS, -Ă adj. şi subst. I. *Au poil lustré;* dont la robe a une tache blanche, une lisse, *balzan.* II. Nom de bête à cornes, de cheval, de chien.

I. Adj. (Despre câni s. despre cai) Cu părul sclipicios (H. XVIII 142); cu o pată albă (DR. IV 877) pe o parte a corpului, mai ales pe frunte (LIUBA-IANA, M. 114, CALUL 6), pe bot (ib. 157), la picior (ib. 8). *Pentru'n cal pincen şi lis, Şezuiu toată vremea 'nchis.* VICIU, GL.

II. S. m. şi f. Nume dat de ciobani vitelor (H. XVIII 305), cailor (LIUBA-IANA, M. 116) şi m. ales câinilor (ib. V 122, XI 147) de vânat (ib. VII 154) s. ciobăneşti (ib. XVIII 103); câne vânăt ordaciu (ib. XVII 8).

[Şi: **les, -ă** adj. CALUL 171, 183. | Derivat: **liséiu** (cu rostire dialectală *lisăiu)* s. m. = (Maidan, Banat) nume de câne cu părul sclipicios (H. XVIII 142) s. alb în frunte (LIUBA-IANA, M. 114).]

— Din bulg. s. sârb. **lis** (<psl. **lysŭ),** „cu pată albă" (cf. sârb. *lisac* „armăsar cu păr deschis", *lisov* „câne cu o pată albă"). Cf. lisă³.

LIŞ, -Ă adj. *Nettoyé, dépouillé, volé.* — (Banat, în expresia) *A lăsa pe cineva liş* = a-i lua totul. Com. LIUBA. [CIHAC II 168 dă şi sensul „timid, înspăimântat".]
— Cf. liştai.

LÍSĂ s. f. *Fruit confit, cédrat confit.* — Fruct zaharisit (Dicţ.), chitru fiert în zahăr (SCRIBAN).

LISĂ s. f. = **clisă** (1°) C. C. II-III 216. *Lisă* = câmp necurăţit. H. XVI 47.

LÍSĂ s. f. (Bot.) *Fleur de jardin.* — Floare (H. XII 281) de grădină (ib. X 354), probabil muscată. Cf. lizǎ.

LISÁRCĂ s. f. (Ornit.) *Foulque noire.* — (Banat) Lişiţă[1] (Fulica atra). CADE.
— Pentru etimologie cf. liş, lişiţă[1] şi lişcă.

LÍŞCĂ s. f. 1°. Oiseau *(foulque?).* 2°. *Ablette.*
1°. (Ornit.; în Covurlui) Numele unei pasări (H. III 194, 386); probabil lişiţa.
2°. (Iht. în Olt) Un peşte (H. XI 27, 146, 196), soreaţă (ib. 27).
— Din sârb. s. rut. **liska** „Fulica atra" (derivat din *lisa* „pată albă"). Cf. lis, lisarcă, lişiţă.[1]

LÍŞCOTĂ s. f. *Petit polisson, bande de gosses.*— Epitet glumeţ dat unui copil neastâmpărat; liotă, ceată sgomotoasă de copii. SCRIBAN.
— Derivat din **lişcă** cu suf. col. **-otă,** cf. *lişiţă*[1], cu acelaşi sens figurat (2°).

LISCOVÁTĂ v. **lescovată.**

LISÉIU s. m. v. **lis.**

LÍŞEŢĂ s. f. (Ornit.) v. **lişiţă.**[1]

LIŞICIOÁRĂ s. f. v. **lişiţă.**[2]

LÍŞIŢĂ s. f. 1°. *Foulque noire.* 2°. *Goulu, glouton,* 1°. (Ornit.) Pasăre (H. VI 28, VII 84, XII 374) de baltă (CREANGĂ, GL.), care seamănă cu o găină, neagră, cu o pată albă între ochi prelungită pe mijlocul pliscului (SIMIONESCU, F. R. 99, cf. fig. 72, cf. şi ŞEZ. III 199, MARIAN, O. II 355, STOICA, VÂN. 15); trăieşte în cârduri în preajma bălţilor *(Fulica atra),* cf. lişcă, raţă-de-apă (POLIZU). *O lişeţă ş'o raţă, Ai lebedei de baltă consilieri privaţi.* ALEXANDRESCU, M. 403. *Lişiţele dau în fund.* ALECSANDRI, P. III 63, cf. şi id. T. 611. *Văzând nişte lişiţe pe apă, zvârr! cu toporul într'însele.* CREANGĂ, P. 46. *Leşiţele speriate se da afund şi se ascundeau în stufu... de pe mal.* ODOBESCU, I 142. *O leşiţă... ieşise din păpuriş.* SADOVEANU, I. A. 27. *Lotca sprintenă ca o lişiţă, tăiase Dunărea d'a-curmezişul.* CONV. LIT. XLIII 930; cf. şi MARIAN, D. 228, PĂSCULESCU, L. P. 152.
2°. Fig. (Mold.) Om nesăturat (Larga-Bacău, ION CR. VI 315), om mâncăcios (Com. A. TOMIAC, Straja); p. ext. (la plur. *lişiţe)* calificativ dat unui grup de copii flămânzi care se înghesuesc să li se dea de mâncare, cf. lişcotă. *Fugiţi lişiţâlor.* HERZ.-GHER. M. VII 14.
[Plur. *lişiţe* şi (Mold.) *lişiţi.* | Şi: **lişeţă** s. f., **leşiţă** s. f.]
— Din rut. **lisica,** idem (derivat — ca germ. Blüss huhn — din *lisa* „pată albă", înţeles însă, prin etimologie populară, ca „raţă leşească"). H. Brüske, Jahresbericht XXVI-XXIX, 30. Cf. lişcă, lisarcă.
LÍŞIŢĂ s. f. 1°. *Fourche d'armon.* 2°. Partie de la charrue. 3°. Sorte de traîneau.
1°. (Adesea la plur.) O parte a căruţei (H. II 3, 13, 29, 50, 88, 101, 207, 271, V 16, XI 35, 147, XVI 4): braţele de lemn care ţin coşul şi loitrele (H. II 254), numite şi furci (N. REV. R. XIV 349), furculiţe, gemănări, ciorobăriţe (DAMÉ, T. 9, PAMFILE, I. C. 133, ION CR. VIII 519), luitre (PAMFILE, J.).
2°. O parte a plugului. H. IX 55, C. C. II-III 187.
3°. Un fel de sanie cu care se cărau lemnele (asemănătoare cu piscul carului). ARH. FOLK. III 150.
[Diminutiv: **lişicioáră** (rostit şi *lişăcioară)* s. f. (Dolj) H. III 381].
— Din bulg. **lisica** „vulpe" şi „furca carului" sau sârb. *lisica* „vulpe" şi „cătuşi".

LIŞMÁN s. m. *Gardeur de cochons ou de boeufs.* — Păzitor de porci s. de boi. DR. IV 859, cf. H. X 368 (citat între termenii de ciobănie). *La un cârd de boi... trebuesc trei oameni, din care un lişman cu bună ştiinţă.* DRĂGHICI, ap. TDRG.
— Din rut. **ličman** „baciu, cioban".

LÍSMIRIŢĂ s. f. } v. **răzmiriţă.**
LÍŞMIRIŢĂ s. f. }

LÍŞNIŢĂ s. f. *Fruits.* — (Transilv., m. ales la plur. *lişniţe)* Poame, fructe (mere, pere, etc.). ALEXI, GHETIE, R. M., PAŞCA, GL. | Probabil greşit interpretat s. alt cuvânt: *lişniţă* = sărăcăcioasă (jud. Neamţ) ION CR. V 152. [Şi: **lişnice** s. f. plur. DR. II 705.]
— Din rut. *lisnyća,* „mere, pere pădureţe".

LÍSTĂ † s. f. *Feuille de papier, feuillet.* — Foaie (II 3°), filă. *Socoteaşte că* [în această tablă] *numărul dintâiu iaste a psalomilor, al doilea a listurilor, al treilea a feaţilor, al patrul a rânduri-lor.* DOSOFTEIU, ap. BV. I 230. *Pravelile împărăteşti... legiuesc aceste tom I, partea 2, cap. 44, lista 32.* (a. 1819) URICARIUL IV 211/4. [Plur.: *listuri*].
Din pslav. **listŭ** (pol. list, rus. listŭ), idem.

LÍSTĂ s. f. *Liste.* — Însemnare a unui şir de nume sau de lucruri, foaie (s. registru) întocmită (scrisă sau tipărită) pentru asemenea însemnări, în care se trec contribuţiile pentru o chetă sau subscripţie publică, numele alegătorilor dintr'un colegiu electoral, etc., izvod (5°), catagrafie (1°), catastif, consemnare, însemnare, cf. index, catalog. *Lista cărţilor ce au ieşit de sub teascurile sale.* URICARIUL, XIII 342/28. *O listă de domnii Moldovei dela 1352—1454.* CAT. MAN. II 12. *Lămuririle date pentru facerea listelor* [electorale] ib. I 12. *Nu sunt înscris în niciun partid,... nu-s înscris nici în listele electorale.* C. PETRESCU, R. DR. 85. *Candida pe lista guvernului.* id. î. II 136. *Se hotărî a se face apel la pubic... cmiţându-se liste de subscripţii.* BOGDAN, C. M. 171. *Liste de preţuri, în limbi străine, în foi, broşate, cartonate...* NICA, L. VAM. 145. *Listă de bucate.* | (fr. liste civile) *listă civilă* = sumă (votată de corpurile legiuitoare) pe care o primeşte şeful unui stat pentru cheltuelile sale. *Lista civilă a Domnului.* URICARIUL VIII 127/8. [Şi: (Mold.) **lístră** s. f. *Vătavu' lui găşăşti şăsi prăjini mai puţintel şi m'a dat pi listră cu şăsi prăjini lipsi.* GRAIUL II 389, cf. ŞEZ. III 69].
— *N.* după fr. (germ. Liste).

LÍSTAI, LISTÁI adv. şi adj. invar. v. **liştai.**

LÍŞTAI adv. şi adj. invar. 1°. *Tout craché.* 2°. *Pur, authentique, brut; clair.* 3°. (Glace) *unie, verglas;* (terrain) *nu.* 4°. *Débord, trempé.* 5°. *Fade.*

1°. Adv. (Despre oameni şi despre aspectul lor) Aidoma, chiar ca, ruptă bucăţică (CREANGĂ, GL.), leit (Com. A. TOMIAC, Straja), aievea, curat (Com. G. NISTOR, Vicovul de Sus), exact (DDRF), tocmai (SCRIBAN). *Să te fereşti de omul roş, căci e liştai dracul în picioare.* CREANGĂ, P. 263, ZANNE, P. II 394. *El e liştuva Ţâganu din Prund; samănă liştuva cu tat-su, e liştuva Scaraoţchi.* HERZ.-GHER. M. VII 14.

2°. Adj. (Despre oameni şi lucruri) Veritabil, sadea, curat, nealterat, netransformat, neamestecat. *Par'că-i liştează Ţigancă.* ION CR. III 218. *Lapte liştеav de vacă.* CONV. LIT. LIV 366, PLOPŞOR, V. O. 11. *Materia textilă ce conţine coaja teiului se vinde sub două forme: crud, zis şi teiu liştеav (netopit).* ŞEZ. XVIII 158. | Adv. (La Ciula-mare) Limpede, curat. *Vorbeşte liştav.* DENSUSIANU, Ţ. H.

3°. Adj. (Transilv., despre ghiaţă) Lucios, luciu. VICIU, GL., PĂCALĂ, M. R. 140. *Ghiaţă liştavă* (= poligniţă, poleiu). HEM. 3060. | P. ext. (Despre un teren) lipsit de vegetaţie, gol (com. OLMAZU, Măgurele-Teleorman); (adverbial) *E (gol) liştav* = (Şcheiu-Braşov) se spune despre un loc unde a fost multă lume şi a rămas gol după ce oamenii au plecat. Com. S. PUŞCARIU.

4°. Adj. Foarte ud (SCRIBAN), îmbibat de apă. *Sumanul ci negru, liştеav de apă...* SĂM. I 327. (În Olt., în expresia) *Apă liştеavă* = apă multă (IZ. V 1); (substantivat) apă multă provenită din revărsări s. din ploaie (ION CR. VIII 88), apăraie, lăcărie (CIAUŞANU, V.); (adverbial) leoarcă, ciuciulete (N. G. TISTU, B. 210). *Ud liştеavă* = (Olt.) îmbibat cu apă, ud lioarcă. CONV. LIT. LIV, PLOPŞOR, V. O. 14.

5°. Adj. (Banat) Fără gust, searbăd (despre mâncare). CADE.

[Şi (Mold.): **lístai (listái)** ALEXI, ZANNE, P. II 394, **líştav, -ă, lístav, -ă** (Haţeg), **líştăv, -ă** (Banat), **liştеav, -ă, léşteav, -ă** (Munt.), **liştov, -ă** (Bucov.) adj., adv.; — Com. G. NISTOR (Vicovul de Sus), **líştavă** (Neamţu), **lístavă** (Sibiiu), **liştеávă** (Vâlcea), **lésteavă** (Buzău) s. f., adv. ION CR. VIII 88, VICIU, GL., CIAUŞANU, V., N. G. TISTU, B. 210; — **líştuva** adv. (Bucov.) HERZ.-GHER. M. VII 14. | Derivate: (Prob. prin apropiere de lîftă a formei listái s. *liştái) **liftáiu** s. m. Arătare adevărată, namilă, lîftă. *Ili Ţiganu'... Par'că-i un liftai de drac.* ŞEZ. VI 465; — **liştăví** vb. IV[a] = limpezi (4°).]

LÍSTAV, -Ă adj., adv.
LÍŞTAV, -Ă adj., adv.
LÍŞTĂV, -Ă adj.
LÍSTAVĂ s. f., adv.
LIŞTAVĂ s. f. adv.
LIŞTĂVÍ vb. IV[a]
LÍŞTEAV, -Ă adj., adv.
LÍŞTEAVĂ s, f., adv.
LÍŞTOV adj., adv.
LÍŞTUVA adv.
v. **liştai.**

LÍŞURI s. f. plur. v. **lifui.**

LIŢ s. a. *Cheville* (de bois). — (Ungurism în Maramureş) Cuiu de lemn. PAPAHAGI, M. 149. — Din ung. **léc** „laţ, spetează".

LIŢ s. m. (Bot.) *Chardon.* — Spin (Carduus acanthoides) (Frata, Câmpia Ardealului). PAŞCA, GL.

LÍŢĂ s. f. Terme que l'on emploie en parlant aux jeunes paysannes.

1°. Epitet cu care se adresează ţăranii femeilor mai tinere s. fetelor, leliţă. GR. S. VI 239, com. A. TOMIAC, Straja, MAT. FOLC. 1210. *Am purces dela... liţa Ileana.* SEVASTOS, C. 146, cf. 150. ŞEZ. I 48, 72, 105, III 22, 58, VASILIU, C. 100. || P. ext. Nume de căţea ciobănească (Muscel). H. IX 438.

2°. Măiculiţă, *Dragă liţă, Doamne, eram şi eu acum holteiu.* CREANGĂ, A. 116.

3°. Copiliţă (în cimilituri). *Liţă, liţă copiliţă, Mai an vară sugeai ţâţă.* PASCU, C. 232.

4°. Foiliţă. *Liţă verde sălcioară.* PASCU, C. 232.

[Diminutiv: **liţişoára** s. f. *Tiucă, tiucă, puiu de raţă, Vin' la liţâşoara'n braţă, Tiucă, tiucă, puiu de om, Vin' la liţa să ti-adorm.* CARDAŞ, C. P. 149]

— Formă scurtă din *leliţă, măiculiţă, copiliţă, foiliţă.* Cf. liucă.

LÍŢĂ s. f. *Bâtonnet.* — Turcă. *Ceata învingătorilor trebue să pedepsească pe cei învinşi... Învingătorul svârle ţurca, care în acest caz mai poartă şi alt nume, liţa, şi cel învins trebue s'o prindă.* PAMFILE, J. I 39.

LÍŢĂ s. f. *Visage.* — Faţă, chip (I). *A ştiut carte ş'a scris liţa fetii: a avut pe ea toate ca aur şi cercei de aur.* GIUGLEA-VĂLSAN, R. S. 368.

Din sârb. **liţe,** idem.

LÍŢĂ s. f. (Tehn.) *Fil électrique.* — Sârmă alcătuită din mai multe fire subţiri, întrebuinţată la lucrările de electricitate. CADE.

— Din germ. **Litze,** idem.

LITÁNIE s. f. (Bis.). 1°-2°. *Litanie.* 3°. *Procession religieuse.*

1°. (Mai rar) Totalitatea rugăciunilor prin care se imploră de repetate ori ajutorul lui Isus, al Sf. Fecioare şi al tuturor sfinţilor, numindu-i pe rând. *Când punea năsălia gios de făcea litanie svintei pre la toate besereci.* DOSOFTEIU, V. S. II 312. *Colindele... în epoca preistorică au servit ca litanii liturgice.* REV. CRIT. I 49.

2°. Fig. (Literar, după fr.) Înşirare lungă şi monotonă, cf. poliloghie, litie (4°).

3°. (Sensul obişnuit mai demult) Procesiune bisericească, ceremonie religioasă la care credincioşii conduşi de preoţi şi purtând icoane, prapori şi cruci, merg în ordine recitând rugăciuni, litie. Cf. STAMATI. *Au făcut litanii şi rugăciuni pentru sănătatea lui Nicolai Vodă.* LET. II 158/11, cf. III 220/22. *El singur pe gios şi cu lacrămi la litanie mergea.* CANTEMIR, HR. 384/7. *Ieşindu-le înainte cu litanie bisericească...* DIONISIE, C. 179. *Au făcut... rugăciuni cu litanii.* MAG. IST. II 197/7.

— Din slav. **litanja** (<grec. λιτανεία), idem.

LÍTĂR s. a. v. **lítru.**

LÍTĂRĂ s. f. v. **litră.**

LITÁRGĂ s. f. (Min.) *Litharge.* — Protoxid de plumb, întrebuinţat... la prepararea sărurilor de plumb. *Pentru plăcile negative, materia activă este făcută din litargă.* ENC. TEHN. 393.

— *N.* după fr. (din grec. λίθος „piatră" şi ἄργυρος „argint").

LITÁVRĂ †, s. f. (Armată). *Tambour.* — (Rusism ieşit din uz) Tobă (T. PAPAHAGI, C. L.), darabană, cf. tâmpină (TDRG). *Puşti şi steaguri şi litavre şi toate ale oştii s'au luat dela neprieten.* LET. II 69/5, cf. 71/49. *De trei ori avântul nostru crâncen pe târîşi se frânge... Pe litavre, nu se ştie, curge raze, curge sânge.* DAVILA, O. I 94.

— Din rus. **litavra** (pol. *litavry),* idem.

LÍTCĂ adv. v. **lípcă.**

LÍTCĂ s. f. *Baratte.* — (Transilv.) Unealta cu care se bate laptele spre a se alege untul (VICIU, GL.), numită în alte părţi d r u g ă, (Mold.) b r i g h i d ă u, (Transilv. şi) m â t c ă, (Munt.) r o a t ă. PAMFILE, I. C. 23.
— Cf. slav. *lytŭka* „crac".

LIŢCÁIE s. f. v. **lăscaie.**

LITEÁN s. m. v. **liftă.**

LÍTERĂ s. f. 1°. *Lettre* (de l'alphabet). 2°. *Lettre* (d'imprimerie). 3°. *Lettre, sens littéral.* 4°. *Lettres.*
1°. Semn grafic, scris sau tipărit (sau tăiat în lemn, etc.), reprezentând un anumit sunet sau un anumit grup de sunete ale unei limbi, unul dintre semnele care, toate împreună, alcătuesc alfabetul unei limbi, b u c h e (2°), s l o v ă. *Ce Romanii cheamă litere, Sloveni zic slove.* S. MICU, ap. BV. II 425, cf. P. MAIOR, IST. 249, C. NEGRUZZI, I 201. *Pecetea acestui schit... va purta Tăierea capului a pre cinstitului Înainte-mergătoriu cu inscripţii în litere româneşti.* URICARIUL, IV 419/₂₀. *Numeroasa şoricime, Semenţie... de literi rozitoare.* ALEXANDRESCU, M. 208. *A! Chinezule, care ai o sută de litere mai mult decât orice limbă.* C. NEGRUZZI, I 10. *De voiam să cetesc, doi ochi frumoşi se puneau dinaintea literelor şi în orice frază găseam o expresie a doamnei B.* ib. 61. *O masă murdară, al cărei lemn grunzuros de vechime era tăiat cu litere latine şi gotice.* EMINESCU, N. 38. *Polinomul... este ordinat după potenţele descrescătoare ale literei x.* CULIANU, A. 7. | (F i g.) *Ce visuri plăcute în preajmă-ţi se joc ?... Citeşti viitorul în literi de foc ?* ALEXANDRESCU, M. 83. *Faptă înscrisă în cartea istoriei cu litere de aur* = faptă (de vitejie, etc.) de o deosebită valoare şi distincţiune. | (I z o l., numai la plur.; cf. fr. l e t t r e „scrisoare", slav. s l o v o, „cuvânt"). Înştiinţare scrisă, cuvânt. *C'am primit litere, dăla domnu' pătrupop, c'o trimăs domnu' episco[p], că are să vină un domn preot din răgat.* D. STĂNOIU, C. I. 50. # **literă cu literă** = din fir în păr, până în cele mai mici amănunte, pe de-a 'ntregul, întocmai, aidoma, c u a d e v ă r a t. *Totul se îndeplinise literă cu literă, cum au prevăzut planurile încă tuturor tăinuite.* C. PETRESCU, R. DR. 249.
2°. (Tipogr.) Caracter tipografic (v. c a r a c t e r I), din metal (de obiceiu) sau din lemn, care serveşte la imprimarea unui semn grafic (unei litere (1°), unei cifre, unui semn de punctuaţie, etc.) s. (c o l.) material de asemenea caractere. După materialul din care este făcută, după forma pe care o are şi după întrebuinţarea ce i se dă, se face deosebirea între *literă de lemn, literă de afiş, literă cursivă*, etc. Cf. MOLIN, V. T. 43-44. *Tot acest prelat zelos dădu „Românului" Mitrofan ieromonahul şase sute de lei pentru a cumpăra literă nouă şi-i încredinţă spre tipărire manuscriptul lui Nectarie.* IORGA, L. I 32.
3°. Expresie textuală, atât cât spune un text (s. o frază, o expresie) prin înţelesul curent al cuvintelor care îl alcătuesc, fără de ce mai cuprinde sau se mai poate înţelege din el, potrivit cu intenţiile şi concepţia autorului lui, sau printr'o interpretare care încearcă să-i dea un anumit sens sau să-i desluşească toate rosturile pe care le-ar putea avea. *Să nu se facă abateri nici din litera, nici din spiritul donaţiunilor legale ce s'au făcut acelor mănăstiri.* ODOBESCU, II 39. *Nu întrebăm, cum s'ar cădea, după litera regulamentului, lucruri de judecată inedită şi adâncă.* BOTEZ, B. 28. *D-l Briand socoteşte că poziţia Franţei este conformă spiritului şi literei însăşi a pactului.* CURENTUL. 3. X 1930, 6/₅. *Literă de evanghelie* = cuvânt în care trebue numaidecât să crezi, care nu admite nicio răstălmăcire. *Literă moartă* = text (al unei legi, unui decret, etc.) care nu se (mai) aplică şi nu (mai) are valoare.
4°. (Numai la plur.) Literatură, ştiinţe şi studiul lor, îndeletnicirile intelectuale care ţin de cultura spirituală. *Viitorul literilor noastre clasice.* ODOBESCU, II 493. *Întreprinsesem... a căuta în cercul literilor şi al artelor imagine vânătoreşti.* ib. III 60. *Deşi fusese înălţat la rangul de sublocotenent, Alexandrescu şi-a dat dimisiunea ca să se poată consacra cu totul literelor.* GHICA, ap. DDRF. *Facultate de litere; licenţiat în litere. Om de litere* = literat. | (P. e x t.) Cei ce cultivă şi sunt în serviciul acestor îndeletniciri. *Academia Română... vă exprimă recunoştinţa binemeritată a literelor româneşti.* UNIVERSUL, 16. XI 1930, 5/₆.
[Plur. şi: (învechit) *literi*].
— *N.* din lat. **littera.**

LITERÁL, -Ă adj. *Littéral.* — Literă cu literă (la propriu şi figurat, cf. l i t e r ă 1°), din cuvânt în cuvânt, t e x t u a l. *Să revenim la exemplul nostru şi să încercăm a-l traduce literal în alte limbi.* MAIORESCU, ap. DDRF. *O traducere literală a expresiunei idiomatice.* BUL. COM. IST. II 16, cf. HASDEU, I. C. 4. | (Greşit, prin confuzie cu l i t e r a r şi în înţelesul acestuia). *În ziua când istoria se preface în hronică, poezia... se preface în poezie literală.* RUSSO, S. 96. [A d v e r b e: fr. l i t t é r a l e m e n t) **literalménte.** *Dar copiii aceştia sunt înghеţaţi... Literalmente sloiu...* C. PETRESCU, O. P. II 119. *Uşile unui mare număr de edificii publice şi locuinţe particulare au fost literalmente blocate.* UNIVERSUL, 23. II 1934, 1/₇. *Până la sosirea acestor vagoane cu porumb, populaţia moare literalmente de foame.* CURENTUL, 28. III 1934, 6/₇; — **literalicéşte.** *Unul din cei mai cunoscuţi... antisemiţi din mijlocul nostru şi literaliceşte cunoscut întru aceasta...* MAIORESCU, D. IV 647.]
— *N.* după fr. (lat. litteralis, -e).

LITERALICÉŞTE adv. } v. **literal.**
LITERALMÉNTE adv. }

LITERÁR, -Ă adj. *Littéraire.* — De literatură (privitor la literatură, care ţine de literatură, e cuprins în literatură, e în felul s. potrivit cu uzul operelor de literatură). *Vor să 'ncurce Statul în prîcini literare. În zadar şi censura de mine 'ncredinţată...* ALEXANDRESCU, M. 256. *Povestea aceasta se tipări... mai mult ca să umple coloanele jurnalului, decât ca meritând vreo însemnătate literară.* C. NEGRUZZI, I 94. *Ziarul literar Propăşirea.* ib. 339. *Entusiasmul, fie politic, fie literar, nu prinde în clipeală.* RUSSO, S. 82. *Face din acest pamflet nu numai un monument istoric, dar şi un document literar.* ib. 124. *În manuscriptul lit. B, provincialismii neîndămânatici şi expresiunile de un caracter puţin literar abundă.* ODOBESCU, II 352. *Orice fracţiune a neamului românesc va fi aprofundată sub toate raporturile: economic, etnografic, dinastic... literar şi artistic.* HASDEU, I. C. VIII. *Cunoştinţele d-sale literare.* MAIORESCU, CR. I 238. *Lupta literară între Revista Contimporană şi critica din Convorbiri s'a încins cu multă căldură.* ib. II 31. *În materie de gust literar... discuţia e totdeauna grea.* ib. II 172. *O altă cauză a conflictelor de care era bântuit sufletul lui Petrarca, era antagonismul dintre pornirea fundamentală a personalităţii sale literare şi concepţia sa despre vieaţă în general... Această vanitate literară l-a făcut să...* NEGULESCU, F. R. 264. [Şi: (ieşit din uz) **literáriu, -ie** adj. *Ruşii... au început a compune opere literarii.* ODOBESCU, III 158. | D e r i v a t: (după fr. l i t t é r a i r e m e n t) **literaricéşte** adv. Din punct de vedere literar. *Sta-*

rea actuală a evoluțiunii creerilor omenești, care în cei 3000 de ani, de când se poate urmări literariceste... MAIORESCU, CR. II 142. *Ziare și reviste ușa de bine plătite, dar așa sterpe literariceșteș.* CONV. LIT. XLII 85. *Criticul deosebește ceea ce, literariceșteș, e bun de ceea ce n'are valoare.* UNIVERSUL, 16. XI 1930, 1/3.]

— *N.* după fr. (lat. litterarius).

LITERÁRIU, -IE adj. } **LITERARICÉȘTE** adv. } v. **literar.**

LITERÁT s. m. *Littérateur, lettré.* — Om de litere, care scrie opere literare; om de cultură intelectuală, cu preocupări literare și științifice; literator, scriitor. *Literați, oameni politici, artiști și alții.* RUSSO, S. 32. *D-l Grădișteanu nu este erudit și literat ex professo, nu este ca d-l Ureche profesor de literatură și istorie.* MAIORESCU, CR. II 76. *În aceste împrejurări noi, literații junimiști din Iași, am intrat în politică.* id. D. IV. 290. *Ce frumos ar fi, zice un literat englez, de a vedea pre vechea Romă înviind.* C. NEGRUZZI, I 204, cf. 7. | (Întrebuințat adjectival) *D-ta ești un om literat: iubești să te adânceștiș în noianul gândurilor filosofice.* BOGDAN, C. M. 142.

— *N.* din lat. **litteratus,** idem.

LITERATÓR s. m. *Littérateur.* — Literat. *Partea a patra, numită Telegraful Daciei, ne va da ...relații de adunările învățaților români, știri despre literatorii noștri.* DACIA LIT. XII. *Din norocire un om vcni..., un om ce era totodată poet, jurnalist, literator. El se numea Eliade.* C. NEGRUZZI, I 338. *Povățuirile prețuitului literator Dr. Pavel Vasici.* RUSSO, S. 151, cf. 96. *Literatori români, oameni de spirit și de gust, au făcut încercări spre a ne pune pe o cale bună.* ODOBESCU, I 32/7. *Treaba literatorului și mai ales a belferului de copii mărunți nu e aceea de bărbier cu pomăduri universale.* BOTEZ, B. 141. *Să mă alunge dintr'un județ pe care îl desonorez cu această infamantă carieră de literator.* C. PETRESCU, ap. CURENTUL, 22. XII 1930, 1/6. [Diminutiv (cu funcțiune peiorativă) : **literatorás** s. m. *Dacă ar mai trăi Caro, nu l-ai da pe mulți literatoraș de astăzi, lătrători ca dânsul, iar nu ca dânsul inteligenți.* GHICA, S. 354.]

— *N.* după fr. (lat. litterator, -oris).

LITERATORÁȘ s. m. v. **literator.**

LITERATÚRĂ s. f. *Littérature.*

1°. Totalitatea operelor de creație spirituală, realizate prin graiu, scrise sau circulând numai pe cale orală, în proză sau în versuri, având valoarea unei expresii artistice a cugetării și simțirii omenești ; se numește (spre deosebire de alte creații spirituale) și *literatură frumoasă* (cf. beletristică). *Literatură populară* = operele anonime de circulație orală; cf. folclor; *literatură cultă* = operele scriitorilor și poeților. După fond și formă și notele caracteristice ale operelor literare, se face deosebire între *literatură epică, literatură lirică, literatură versificată, literatură dramatică, literatură didactică,* etc. *Ramul învățăturilor publice și a*[ɪ] *literaturei naționale.* (a. 1849) URICARIUL, XIII 378/27. *Poeziile ei... au să facă o mare revoluție în republica literaturei românești.* C. NEGRUZZI, I 76. *Nenorocirea literaturei... vine din pricina neștiinței limbei și a tradițiilor părintești.* RUSSO, S. 35, cf. 3. *Pornindu-mă a-ți vorbi despre vânătoare, mă văz fără veste pribegind pe răzoarele literaturei.* ODOBESCU, III 12/13. *Aceste rânduri, care plac cu atât mai mult, cu cât în limba veche românească e deprins cineva să cetească cu totul alte lucruri decât literatură de imaginație.* IORGA, L. I 358. *Mărturisește: și tu faci literatură.* I. TEODOREANU, M. II 157. *Profesor* s. *curs* s. *lecții de literatură.* | Fig. (peior.) *A face literatură* = a ocoli prin artificii de expresie ceea ce este esențial, a se folosi de astfel de artificii unde nu au niciun rost. Cf. a îndruga verzi și uscate.

2°. Totalitatea operelor scrise, de valoare literară, științifică și documentară (opere poetice, de știință, de istoriografie, documente, etc.). După cuprins, după limba în care sunt scrise operele, după epoca sau națiunea căreia îi aparțin, după preocupările cărora le sunt închinate, etc., se întrebuințează expresiile corespunzătoare: *literatură universală, literatură română, literatură medievală, literatură științifică, literatură filosofică, literatură teologică, literatură medicală, literatură profană, literatură religioasă,* etc. Profesor [de] *elină, profesor* [de] *latină, cu a lor literatură și arheologie.* (a. 1847) URICARIUL, VII 237. *Literatura română era la darea sufletului.* C. NEGRUZZI, I 3. *În catalogul care urmează am însemnat toată literatura tipărită relativă la războiul nostru... lăsând neînregistrată literatura de impresiuni, articolele de ziar, precum și literatura de propagandă.* KIRIȚESCU, R. 7.

[Plur.: *literaturi.* | Derivate (nepotrivite și nefirești) : **literaturizá** vb. Ia. (Trans.) A da unui lucru o înfățișare de creație literară. *Ai rămas același. Literaturizezi viața.* C. PETRESCU, C. V. 21, cu abstractul: **literaturizáre** s. f. *Vom simplifica însă acest balast critic și desghiocând literaturizarea, vom cerceta axa scheletică în jurul căreia se cristalizează întreaga desfășurare.* CURENTUL, 30. XI 1933, 2/1, și cu adjectivul: **literaturizát, -ă.** *„Taina dragostei" nu este un roman. Este, aș spune, o stare de suflet literaturizată.* ib. 16. II 1934, 2/1.]

— *N.* după fr. (lat. litteratura).

LITERATURIZÁ vb. Ia v. **literatură.**

LÍTFĂ s. f. } **LITFEÁN** s. m. } v. **liftă.**

LIȚIÁN s. m. (Bot.) *Lycict (Lycium vulgare).*— (Bucov.) Cătină-de-garduri. PANȚU, PL.2, MARIAN, INS. 98, TDRG. [Și: **liținău** s. a. Arbust răspândit prin garduri, pe lângă sate. Copiii mănâncă fructele (jud. Cluj). I. MORARIU, PL. 462].

— Formă coruptă a termenului botanic.

LITIÁZĂ s. f. (Med.) *Lithiase.* — Fenomenul formării de calcule la anumite organe (ficat, rinichiu, etc.)

— *N.* din fr. (grec. λίθος „piatră".)

LITICÁȘ s. m. *Alevins.* — (Transilv.; de obiceiu în sens colectiv) Peștișori mici, plevușcă. LB., DDRF.

LÍTIE s. f. (Bis.) 1°. *Procession.* 2°. *Bénédiction, prières* de cette cérémonie. 3°. *Pain bénit.* 4°. *Litanie* (ironique).

1°. Procesiune religioasă, litanie (2°). *Au adus cu multă cheltuială și moaștele sfântului... și le-au așăzat în târg... cu mare cinste și cu litie.* SIMION DASC., LET. 24/31. *Ieșiră împăratul... și cu patriarhul... cu mare litie.* DOSOFTEIU, V. S. 27b. *Mergând cu litie la biserica din Vlaherne...* MINEIUL (1776) 163. *I-au ieșit înainte vlădicii... și cu litie l-au dus în cetate.* ȘINCAI, HR. II 211/13, cf. III 199/18.

2º. Serviciul religios făcut după vecernie, la miezul nopții, la toate sărbătorile mari, când se sfințește pâne, grâu, vin și untdelemn, cu care credincioșii sunt unși pe frunte; p. ext. rugăciunile rostite s. cântecele cântate la acest serviciu divin. *Îngenunchind fac litie asupra Craiului.* LET. I. A. 28/10. *Cântăreții încep a cânta litia.* ib. III 318/23. *Îmbrăcați cu odăjdiile, au făcut litie și citanie.* MAG. IST. IV 139/5. *Împăratul făcea litie cu tot săborul.* DOSOFTEIU, V. S. 35 b. *Cuprinde* [Antologhiul]... *vecerniile, litiile și stihovnele.* CAT. MAN. 61/145. *De cu sară vecernia, La miazănoapte litia.* BUD, P. P. 65, cf. BÂRLEA, B. I 92. *Să ieși la giumătate litia afară.* ARH. FOLK. I 215.

3º. (Mold.) Pânișoară rotundă de făină de grâu (ȘEZ. VII 181). sfințită pentru anafură (PAMFILE, A. R. 139), cf. azimă, anafură, lipie.

4º. (În glumă, prin Oltenia, la plur.) *Litii* = vorbe de clacă, nimicuri, vorbe goale, palavre (CIAUȘANU, V.), minciuni (VÂRCOL, V.). *Spune lichii și minciuni.* (Vâlcea) Com. DRAGU. *M'a luat cu litii* = m'a luat cu minciuni. VÂRCOL. *(Om) bun de litii* = poznaș, glumeț, petrecănos. Cf. ȘEZ. III 36.

[Și: (ad. 4º) **lichii** s. f. plur. | Adjectiv: **litiós, -oásă** = (om) „care te ia pe departe". VÂRCOL, V. | Alt derivat: **litiér** s. a. = tablă pe care se pune litia (3º). CADE. | Pronunț. *-ti-e, -ti-os, -ti-er.*]

— Din paleoslav. **litija** (grec. λιτή), idem.

LITIÉR s. a. (Bis.) v. **litie.**

LITIGÁNT, -Ă adj. **LITIGIÓS, -OÁSĂ** adj. } v. **litigiu.**

LITÍGIU s. a. (Jur.) *Litige.* — Conflict (care poate forma obiectul unui proces) iscat între persoane, instituții, state, etc., (p. ext.) controversă (de orice natură); *în litigiu* e obiectul care a prilejuit asemenea conflict. *Avem alți patru* [judecători], *celebrități în cestiuni de moștenire, care ei sunt chemați a judeca mai toate aceste litigiuri.* GHICA, S. 589. *O înțelegere prealabilă asupra teritoriilor în litigiu din Asia.* id., ap. CADE. *Inscripțiunea cea în litigiu, sau mai bine zicând două gemene, ambele dela Matei Basarab, s'au conservat până astăzi.* HASDEU, I. C. 134. *Nu se pot lua în considerațiune nemișcătoarele în litigiu.* HAMANGIU, C. C. 415. [Plur.: *-tigii* s. (învechit) *-tigiuri.* | Familia: (fr. litigieux) **litigiós, -oásă** adj. În litigiu; care este obiectul unui litigiu. *Lucrul se socotește litigios când există proces sau contestațiune asupra fondului dreptului.* HAMANGIU, C. C. 357. *Cel în contra cărui există un drept litigios vândut, se va putea libera de cesionar...* ib. 356, cf. 337; — (fr. litigant) **litigánt, -ă.** Care este partea interesantă într'un litigiu (proces, etc.), este una din părțile între care s'a ivit un litigiu. *Folosirea de către judecători... a limbei părților litigante.* SBIERA, F. S. 331.]

— *N.* după fr. (lat. litigium).

LIȚINĂU s. a. (Bot.) v. **lițian.**

LITIÓS, -OÁSĂ adj. v. **letios și litie.**

LIȚIȘOÁRĂ s. f. v. **liță.**

LIȚITÁ vb. Ia ș. d. v. **licita.**

LITOGRÁF s. m. **LITOGRAFIÁ** vb. Ia **LITOGRÁFIC, -Ă** adj. } v. **litografie.**

LITOGRAFÍE s. f. (Tehnol.). *Lithographie.* — 1º. Arta de a imprima un text sau desen cu ajutorul unui negativ făcut cu creion gras sau cu cerneală grasă pe o piatră calcaroasă specială, bogată în carbonat de calciu. 2º. Foaie sau tablou imprimat pe calea aceasta. 3º. Atelier în care se fac asemenea lucrări. (Ad 1º) *Această tipărire fiind provizornică, pentru ieftinătate s'au fost închipuit a se face în litografie.* (a. 1833) URICARIUL, VIII 202/10. (Ad 2º) *În fața lui, o litografie colorată înfățișa o femeie minunat de frumoasă.* ZAMFIRESCU, R. 21. *Portretele și litografiile de pe pereți.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, L. D. 5. [Familia: (fr. lithographe) **litográf** s. m. Cel ce face lucrări de imprimerie prin litografie. Cf. NOM. PROF. 52; — (fr. lithographier) **litografiá** vb. Ia. A imprima prin litografie; **litografiát, -ă** adj. *38 stampe litogr*[afiate]. MAIORESCU, CR. III 45; — (fr. lithographique) **litográfic, -ă** adj. Care ține de litografie, se întrebuințează în litografie. *Creion litografic; cerneală litografică; piatră litografică.*]

— *N.* după fr. (grec. λίθος „piatră" + γράφειν „a scrie, a desena").

LITOPÍSAȚ † s. a. și m. v. **letopiseț.**

LÍTOR s. m. *Banni.* — (Mold.) Fugar, depărtat. POLIZU, ALEXI, CIHAC. *Litori* = fugari, desbinați, [it.] littorano, lăcuitor pe la țermul mării (litus, litoris). SEULESCUL, ap. URICARIUL, X 403. *Fă acasă, litore:* expresie auzită zicându-se de către o nevastă unui copil ce se ținea după ea. (Jorăști în Covurlui) ION CR. V 376.

LITORÁL s. a. *Littoral.* — Regiune de margine la țărmul mării, care se întinde de-a-lungul mării; ț ă r m. *Dela 1355 până la 1460 litoralul danubian dintre Braila și Chilia aparținea tot Țării-Românești.* HASDEU, I. C. 8. *Întreaga armată româno-rusă ar fi fost întoarsă și respinsă cu spatele spre mare printre ghiolurile de pe litoral.* KIRIȚESCU, R. 200. *Un acord secret în care se prevede apărarea de comun acord a litoralului mexican.* CURENTUL, 27. XI 1940, 3/2.

— *N.* după fr. (lat. litoralis, -e, dela litus, -oris „țărm").

LITÓTĂ s. f. (Ret.) *Litote.* — Figură stilistică în care potrivirea între expresie și cuprinsul ei se realizează prin efectele contrastului. Ideea se rostește printr'o expresie care altfel n'o cuprinde întreagă sau care e negarea ideii opuse (ca în „nu mică mi-a fost frica" = „frica mi-a fost mare" s. „foarte mare") contrar hiperbolă.

— *N.* după fr. (grec. λιτότης).

LÍTOVĂ s. f. **LITOVÁN** s. m. } v. **liftă.**

LÍTRĂ s. f. 1º. Mesure de poids (318-323 gr.). 2º. Mesure de capacité. 3º. Récipient de cette capacité. 4º. *Quart; parcelle* (de terre).

1º. Măsură veche de greutate, azi ieșită în unele regiuni din întrebuințare (cf. VICIU, S. GL.), cântărind altădată cam 323 grame (în Mold.) și cam 318 grame (în Munt.), adică 100 de dramuri și un sfert de oca (COSTINESCU), azi — pe unde se mai întrebuințează — un sfert de kilogram s. o jumătate de funt (cf. LB, HERZ.-GHER. M., VII 14). *Litra* = libra. MAN. GOETT. *Smirnă... ca la o sută de litre.* (a. 1642) GCR. I 101. *Să plătească la domnie 12 litre de argint.* PRAV. 18. *Împărți toată avuția... săracilor, samă de patru sute de litre.* DOSOFTEIU, V. S. 55. *O litră de iere proaspete.* (a. 1749) GCR. II 43. *Băgând păgânul sfântul ei trup... într'un sac cu trei sute de litre*

de plumb... MINEIUL (1776) 147. *Au lăsat şi 300 litre de tămâie.* HERODOT, 342. *Cinci litre de ceară.* URICARIUL, V 318/22. *3 litre, sau 1½ funt.* CALENDARIU (1814) 104. *Mă îngreue cât un grosoman ce trage poate 800 de litre.* C. NEGRUZZI, I 40, cf. II 199/16. *Un pud ruseso = 12 oca şi 3 litre.* BOGDAN, C. M. 173. *Cumpăr... măslinile cu litra.* ŞEZ. III 160, cf. 65, VII 86. *Chiar să vrei s'o cântăreşti, Niciodată nu găseşti.* VASILIU, C 54. *Nu găseşti nicio litră niciun dram* = de loc. SEVASTOS. P. P. 200.

2°. Măsură de capacitate egală într'o vreme cu a patruzecia parte dintr'o vadră s. a patra parte dintr'o oca (cf. CLIMESCU, A. 214), în alte timpuri şi în alte părţi cu a şasea (cf. LB) s. a patra parte dintr'un litru (HERZ.-GHER. M, VII 14): prin Transilv. şi ca echivalent al lui „litru"; la Moţi: măsură de capacitate pentru grăunţe, de aproximativ 20 de litri (Com. PAŞCA), cf. mierţă. *A cerut o litră* [de rachiu] *deosebită pentru el şi pentru ceilalţi doi tovarăşi.* SADOVEANU, B. 167. *O litră de lapte dulce.* TEODORESCU, P. P 310. *Mic de-mi număra Galbeni cu lităra Şi taleri cu mierţa.* ŢIPLEA, P. P. 23.

3°. P. ext. Vasul care are capacitatea de o „litră"; p. ext. vasul de tinichea cu care se bea apă. H. X 47. *Litra de pe poliţă... uitase să o răstoarne.* PAMFILE, D. 217. # *A vorbi din litră* = a vorbi ca omul beat. CIAUŞANU, GL. *A lua litra de coadă* = a ajunge beţiv. SCRIBAN, D.

4°. Un sfert dintr'un întreg; spec. (ca măsură agrară, în Olt. şi Banat) ¼ de pogon s. jugăr (CADE, Com. COCA, Oraviţa); (Banat) a patra parte (dintr'o moară, Com. id.); p. ext. grădina dela marginea satului, care formează adausul la grădina de lângă casă (com. id.). *La capătul satului... sunt mai multe grădini din izlaz : (litre).* LIUBA-IANA, M. 38.

[Şi: (ad 2°) **litără** s. f. VAIDA, ŢIPLEA, P. P. | Diminutiv: **litrúţă** s. f. (plur. *-ţe* şi în Bucov., *-ţi*. HERZ.-GHER. M., VII 14). (Ad 3°) *Mila dela tătuţă Ca şi mierea din litruţă.* MARIAN, N. 246; — **litrişoáră** s. f. HERZ.-GHER. M., VII 14. | Augmentativ: **litróiu** s. a. TDRG]. Cf. şi litru.]

— În Ţara veche din n.-grec. λίτρα = libra, poate prin mijlocire bulgărească sau sârbească (**litra** = greutate sau măsură de ¼ de oca); în Transilv. şi Bucov. din germ. **Liter** s. ung. **liter** „litra".

LITRIŞOÁRĂ s. f. } v. **litră.**
LITRÓIU s. a. }

LÍTROSEÁLĂ s. f. v. **litrosí.**

LITROSÍ vb. IV[a] 1°. *(Se) sauver.* 2°. *Ruiner ; voler tout.*

1°. Trans. şi refl. A (se) mântui, a (se) scăpa de cineva s. de ceva. PONTBRIANT, VALIAN. *D-zeu ...să-i trimiţă ajutoriu carele să-l litrosească... de subt focul şi sabia Tătarilor.* CANTEMIR, ap. TDRG.

2°. Trans. A nimici, a prăpădi, a distruge pe cineva (LB, Com. V. CIOBANU şi PAŞCA dela Moţi); p. ext. a înlătura, a mătrăşi, a fura (SCRIBAN), (Olt.) a lua aşa ca să nu mai rămână nimic, a svânta furând, răpind. *Şobolanii mi-au litrosit puii dela trei cloţe.* CIAUŞANU, V.

[Şi: **alitrosí** vb. IV[a] (în Munţii Apuseni, ad 1°) Com. PAŞCA. | Abstracte: **litrosíre** s. f. DICŢ.; — **litroseálă** s. f. CIAUŞANU, V. | Part. adj.: **litrosít,-ă** DICŢ.]

— Din n.-grec. λυτρόνω „elibera". Existenţa acestui verb de origine neogrecească în Munţii Apuseni este neobişnuită.

LÍTRU s. m. şi a. *Litre.* — Unitatea principală de măsură a capacităţilor (CLIMESCU, A. 207), cuprinzând un decimetru cubic (COSTINESCU); p. ext. vasul (de obiceiu de tinichea) s. sticla care are acest cuprins, s. lichidul (băutura) dintr'un asemenea vas. *A cumpărat vreo 7-8 litruri de rachiu.* CONV. LIT. XLIV/I 651. *Plata noastră nu-i nemică, Făr'on lităr de horincă.* BÂRLEA, B. I 105.

[Plur. *litri, litre* şi învechit, *-truri.* | Şi: (după ung. *liter*) **lítăr** s. a. (plur. *-re*). | Verb: **litruí** vb. trans. IV[a] = (Bucov.) a măsura (cu litrul) vărsând dintr'un vas în altul (despre lichide); (despre alcool) a rafina. HERZ.-GHER. M., VII 14. *Ce litruiţi atâta laptele cela?* ib.]

— *N.* după fr., cf. centilitru, decilitru, decalitru, hectolitru, kilolitru.

LITRUÍ vb. IV-[a] v. **litru.**

LITRÚŢĂ s. f. v. **litră.**

LITURGHIÁR s. a. (Bis.) v. **liturghie.**

LITURGHÍE s. f. (Bis.) 1°. *Messe.* 2°. *Missel.*

1°. Partea principală (a doua, după „utrenie") a serviciului divin oficiat în chip solemn de preot în biserică în duminecile şi sărbătorile mari de peste an şi în timpul căreia se săvârşesc sfintele taine şi se preface pânea şi vinul în trupul şi sângele lui Isus Hristos. *Vor face pomeană mie şi prinosul şi leturghie şi lumânare.* CUV. D. BĂTR. II 155. *De-l va fi lovit în besearică la vreamea svintei liturghii...* PRAV. 920. *Deaca să va lăsa sfânta letorghie..., să meargă acasă şi să se odihnească până luni dimineaţa* (a. 1640). GCR. I 89. *De va intra câine în biserică ...să nu se facă leturghie.* ib. 91. *Întâia taină este botezul, a doua mirul, a treia liturghiia* (a. 1645). ib. 115. *Oddjdii de leturghie* (1660). ib. I 176. *Stau până ce se isprăveşte liturghia.* LET. III 299/2. *Să se adune... la Mitropolie... ca să asculte liturghia.* C. NEGRUZZI, I 148. *Slujeşte câte trei liturghii pe zi.* CREANGĂ, A. 78. *Sărindare, acatiste şi liturghii.* MARIAN, NA. 3. *Ascult leturghie.* ŞEZ. II 76. *Până-i popa'n liturghie Preoteasa bea rachie.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 469. *Popa lăturghie a tocat.* PĂSCULESCU, L. P. 149. **A da (o) liturghie** (s. **liturghii**) = a plăti preotului ca să celebreze o slujbă la biserică, la care să facă rugăciuni pentru cineva (bolnav, călător, etc.). *Pe la schituri sehăstrii A dat multe liturghii.* C. NEGRUZZI, I 188. *Daţi câte-o leturghie Ca să scap din cătănie.* BIBICESCU, P. P. 125. **Liturghie cu bragă** = lucru făcut prost. DDRF.

2°. P. ext. Cartea bisericească ce cuprinde rânduiala slujbei sfintei liturghii. (LB.), liturghier. *Dăruim şi noi... acest dar limbii rumâneşti, Sfânta liturghie.* (a. 1679) GCR. I 239.

[Şi: **leturghíe** s. **letorghíe** † (regional *lăturghie*) s. f.; — (prin hiperurbanism) **leturvíe** s. f. Com. RĂDULESCU-CODIN; — (neologism din fr. *liturgie*, lat.-med. *liturgia*) **liturgíe (leturgíe)** s. f. | Derivate: **liturghiér (liturgiér, liturghiár)** s. a. = carte care cuprinde rânduiala slujbei liturghiei; — (fr. *liturgique*, lat. *liturgicus*) **litúrgic,-ă** adj. = privitor la liturghie. *Adoptând pentru uz liturgic... limba slavică...* HASDEU, I. C. 163, cf. ODOBESCU, I 333, II 201, 311. *Ceremoniile liturgice.* SBIERA, F. 349; — (după lat. *liturgica*) **litúrgică** s. f. (Teol.) = ştiinţa care se ocupă cu felul în care se celebrează cultul divin; — (fr. *liturgiste*) **liturgíst** s. m. (învechit) = învăţat care studiază felul de a se celebra liturghia la diferite confesiuni. DICŢ.].

— Din paleosl. **liturgija** (sârb. *leturdjija*), idem,

(din grec. λειτουργία „serviciu public"). Cf. liturghisi.

LITURGHIÉR s. a. (Bis.) v. **liturghie.**

LITURGHISÍ vb. IV[a]. (Bis.). *Célébrer la messe.* — Intrans. A (se) face, a (se) oficia liturghia. *Preotul vârătoriu... trei luni să nu leturghisească.* PRAV., ap. TDRG. *Liturghisea fratele boierului.* SBIERA, P. 265/14. *Lung timp nu s'a liturgisit* [în biserică]. MARIAN, T. 70. 33. *Preotul liturghiseşte.* PĂCALĂ, M. R. 190. [Şi: **leturghisí** vb. IV[a] (modificat după *liturgie*) **liturgisi** vb. IV[a] | Abstract: **liturgisíre** s. *f.* DICŢ.]

— Din paleosl. **liturgisati** (<grec. λειτουργῶ), idem.

LITÚRGIC, -Ă adj. (Bis.)
LITÚRGICĂ s. f. (Teol.)
LITURGÍE s. f. (Bis.)
LITURGIÉR s. a. (Bis.)
} v. **liturghie.**

LITURGISÍ vb. IV[a] (Bis.) v. **liturghisi.**

LITURGÍST s. m. (Teol.) v. **liturghie.**

LÍTVĂ s. f. v. **liftă.**

LIUÁRBĂ s. f. v. **leoarbă.**

LIUBĂÍ vb. IV[a] *(Se) balancer.* — (Banat) Trans. şi refl. A oscila, a (se) legăna, a (se) mişca în stânga şi în dreapta. *Doi inşi, când se luptă, se liubăesc într'o parte şi alta. Omul beat se liubăeşte. Un amorezat liubăeşte iubita în braţe.* H. XVIII 174. [Derivat: **liubár** s. m. (Banat) = arbore tânăr şi drept din care se fac lăteţi (Com. LIUBA, cf. H. XVIII 174); (spec.) fiecare din cele două prăjini drepte ce constitue „meliţa" cojocarului, care serveşte la fixarea pieilor când acestea se curăţă cu „bripta" şi cu „cârja". LIUBAIANA, M. 123.]

— Cf. ung. *lóbálni* „legăna, bălăbăni".

LIUBÁR s. m. v. **liubăi.**

LIUBÉM s. a. *Eau de Lubin.* — (Franţuzism vulgar) Un fel de parfum. *Parfumeriile, odicoloanele, pomădurile, liubemurile Didinii!* CARAGIALE, T. II 82/10. [Plur. *-bemuri*].

— Din fr. **(eau de) Lubin,** idem.

LIUBÍ † vb. IV[a] v. **iubì.**

LIUBOV † s. m. sing. v. **libov.**

LIUBÓVNIC, -Ă subst. v. **libovnic.**

LIÚCĂ s. f. 1°. *Soeur aînée.* 2°. *Tante.*

1°. Soră mai mare (Frata în Câmpia Ardealului). PAŞCA, GL. *Liucă, liucă doholică, O de ce te doholeşti?* ARH. FOLK. V 145.

2°. (Transilv.) Mătuşă. VICIU, GL.

— Scurtat din **leliucă,** diminutivul lui *lele.* Cf. liţă[1].

LIÚDE † s. m. 1°. *Individu considéré au point de vue fiscal; unité fiscale.* 2°. *Simple soldat, fantassin, gendarme à pied.* — (Slavonism administrativ).

1°. (Termen fiscal) Om de rând (adesea colonist străin) în raport cu fiscul, fie că era impozabil (birnic), fie că era scutit de impozite (scutelnic), contribuabil; p. ext. (mai ales în Muntenia) unitate fiscală în sistemul de impunere, cuprinzând două s. patru familii (BARONZI, L. I 112/22, IORGA, S. D. XI 190), cf. cruce. *De un lude câte 40 lei.* DIONISIE, C. 216. *Mai dovedirăm şi acum la această cercetare alţi liude cinci* (a. 1784). BUL. COM. IST. IV 113. *Din suma aceasta vor fi a se plăti acei legiuiţi pentru scutelnici câte 2 lei pe un liude pe lună.* URICARIUL, I 42. *Un sat cu un număr de 150 liuzi.* ib. 257/2, cf. II 55/30, 169/12. *Să ia de ludi 4,16 parale.* (a. 1821) IORGA, S. D. VIII 131. *Ludele ţării să se strice, fiind şi aceasta o pricină de nenumărate jafuri.* ib. XI 201. *Ioan Vodă Sturdza întăreşte scutirea... celor „60 liudi oameni străini", scutelnici la Zorleni.* ib. VI 54, cf. ib. XI 30. *Rufetul căpitanului de poduri se compune din... 61 liude.* BOGDAN, C. M. 66, cf. 79. *Ocârmuirea Moldovei... găsi cu cale... să cheme chiar în unele împrejurări, liuzi străini,* ib. 106. *Am cunoscut sat cu o sută de case pe o jumătate lude.* GOLESCU, î. 61. *Birul către Stat se făcea în lude.* GHICA, S. XV. *Clucerul... s'a dus după lude în plasa Tohani.* ib. 8. *Cele patruzeci lude scutelnici: pescari, răcari...* FILIMON, C. I 601.

2°. (Milit.) Om de rând luat în oştire ca infanterist (BRĂESCU, M.) sau înrolat la jandarmii călări, dar care, din pricina lipsei de cai, alerga pe jos (TDRG.). De aici expresia: **liude printre călăraşi** = codaş, a cincea roată la car. ZANNE, P. IV 423. *Ca deputat n'am vrut să fiu niciodată lude, ci călăraş.* M. KOGĂLNICEANU, ap. TDRG. *Tot mojicul s'aibă parte! Numai noi să fim abraşi Liude printre călăraşi!* ALECSANDRI, T. 41, 234.

[Pluralul *liude* (forma singularului întrebuinţată în sens colectiv) şi *liuzi.* | Şi: (Munt.) **lúde** s. m.; — **hluzíe** s. f. (rostit *hluzâie*) = mulţime de oameni (Năsăud). Com. BUGNARIU.]

— Din paleosl. **ljudije** „oameni" *(ljudŭ* „popor", rut. *l'ud* „popor", *l'ude* „oameni", bulg. *ljudija, l'ude* „oameni", sârb. *ljudi* „oameni").

LIÚICĂ s. f. v. **luică.**

LIÚI-LIUI! interj. v. **liu-liu.**

LIÚLCĂ s. f. v. **luică.**

LIÚ-LE! interj. v. **liu-liu.**

LIULEÁ s. f. v. **lulea.**

LIU-LIA! interj.
LIULIŞÓR s. m.
} v. **liu-liu.**

LIÚ-LIU! interj. Interjection correspondant à *dodo.* — (Mold. şi Transilv. de Nord). Interjecţie alinătoare în cântecele de leagăn (POMPILIU, BIH., VICIU, GL., HERZ.-GHER. M., VII 15), cu care adormi copiii, cf. haia-haia (ŢIPLEA, P. P.), nani-nani (VICIU, S. GL., ŢIPLEA, P. P., TDRG). *Liu-liu, liu-liu, culcă-mi-te.* ŞEZ., III 64. *Haide, liu-liu cu mama..., Că* [mama] *te-a legăna.* ib. VII 28. *Hai nana, hai nana, Liu-liu, liu-liu cu mama.* MAT. FOLC. 1495. *Liu-liu, liu-liu, cu tata.* SEVASTOS, P. P. 312/13. *Liu-liu, liu-liu, puiul mamii.* MARIAN, NA. 317. *Liui-liui... că tata nu-i.* ib. 326. *Haida, liu-liu, puiu de peşte, Hai cu mama şi te-a creşte, Şi te-a creşte mărişor.* HERZ.-GHER, M. VII 15. | (În Romanaţi, cu funcţiune de imperativ) *Liu-liu-mi-te,* = culcă-mi-te, cf. nani-mi-te. PĂSCULESCU, L. P. 70, 172. *Liule'n car, Liule'n căruţă, Şi-o cuprins mândru drăguţă.* ŢIPLEA, P. P. 50.

[Şi: (Bucov., HERZ.-GHER. M. VII 15) **liú-lia!,** (Maramureş, Târnave) **liú-le!,** (Maramureş) **lú-le! lú-lu!, liú-le!, liúi-liui!** interj. (Scris şi *liuliu, liulia,* etc.) | Diminutive: **liuliuţ (ă)!, liuliúţa!, liuliuţú!** interj. *Hai, liuliuţu, puiu de peşte.* MA-

RIAN, NA. 317, cf. WEIGAND, B. B. 95-96, HERZ.-GHER., M. VII 15. (Substantivat) **liuliúț, (liulúț)** s. a. (cu plur. *-liuțe* și *-liuțuri*) = leagăn ce se acață de grindă s. de creanga unui copac (BUD, P. P.) s. se ia în spinare de către femei, când pleacă la drum (BÂRLEA, C. P. II). *Tu chidrule, molidule,... Pleacă-ți tu vârfuțul Să-mi anin eu liuliuțul.* BUD, P. P. 7. *Pruncă cu liuluț.* BÂRLEA, C. P. II 119; — **lulișór!** interj. *Haide, liu-liu, lulișor.* MARIAN, NA. 319 ap. TDRG. | Verbe: **liuluí** vb. IV[a] = (ad I) a cânta copiilor să adoarmă. CIHAC, II 164, ȘAINEANU, D. U.: — **luluí (lulăí, lulĭ)** vb. IV[a] = a cânta copiilor ca să adoarmă (GIUGLEA-VÂLSAN, R. S.); p. gen. a cânta; p. ext. a adormi pe cineva, cf. și lălăi; trans. și refl. a (se) legăna (cf. NOVACOVICI, C. B. 13); a face chef (DDRF.). *Pleca Gruia lulăind* (= cântând). BIBICESCU, P. P. 307. *Somnu-mi*[-i] *și aș dormi, N'are cin' mă lului* (= adormi). SANDU-ALDEA, A. M. 81. *M'aș luli* (= aș face chef) *și n'am cu cine.* ȘEZ. II 30. *Cine m'o luluit, În pământ a putrezit.* PĂCALĂ, M. R. 232, ap. T. PAPAHAGI, Cf. L. *Mierle-le-o*[r] *veni, De l-o*[r] *lului* (= adormi). GIUGLEA-VÂLSAN, R. S. 181. *Nu-l mai spăimânta, Nu-l mai lului, Nu-l mai gugui.* PAMFILE, DUȘM. 227. *Maica nu m'a luluit Când am fost copil mai mic* (Vâlcea). Com. Col. DRAGU. *Bețivul merge lulăindu-se* (= legănându-se). Com. COCA (Oravița); — **lulà** vb. I[a] = (trans. și refl.) a adormi (copiii). TDRG. *Culcă-mi-te, lulă-mi-te.* MAT. FOLC. 6.

— Onomatopee împrumutată dela Slavi: în regiunile nordice dela Ruteni *(l'ûl'i-l'ûl'i* interj. „nani-nani", *l'ul'aty* „a adormi copiii cântându-le și legănându-i"), iar în cele de miazăzi dela Bulgari *(l'ulějă* și *l'ûl'am* „legăn") s. dela Sârbi *(ljuljuljù!* „nani-nani", *ljulati* „legăna"). Cf. ung. *lulájoz, luláz* „a legăna, a balanța, a bălăbăni", GHETIE — cf. luică[1].

LIULIÚȚ interj., s. a.
LIULIÚȚA interj.
LIULIÚȚĂ interj.
LIULIUȚÚ! interj.
LIULUÍ vb. IV[a]
} v. **liu-liu!**

LIULUIÁC † s. m. (Zool.) v. **liliac.**[2]

LIULUȚ s. a. v. **liu-liu!**

LIÚNGURĂ s. f. v. **lingură.**

LIÚR s. m. sing. *Piquette.* — (Transilv.) Must făcut din fructe s. poame (POLIZU, GHETIE, R. M.), țigheriu (LB.); p. ext. vin slab, rău, prost (LB.) făcut din borhotul rămas în teasc amestecat cu apă (H. XVII 226, 425), poașcă, poșircă. După ce s'au stors strugurii pentru vin, drevele... se aruncă într'o cadă și se varsă câteva vedre de apă peste ele și stând așa câteva zile se storc și curge un fel de vin, sau mai bine apă tărbăcită ce se numește *liuri* și se bea de răcoreală. I. BERESCU, ȚARA OLTULUI III nr. 36. [Și: **liúriu** s. m. sing.].

— Din rut. **ljura,** idem. (Cf. și ung. *löre,* id.) Cf. leoarcă, liurcă.

LIÚRĂ s. f. (Băleș). *Wagonnet à bascule.* — (Munții Apuseni) Vagonet cu care se transportă, pe șine, piatra scoasă din mină, „trăsura ce merge împinsă pe șinele de fier" (REV. CRIT. IV 144).

— Din germ. **Lore,** idem din engl.

LIÚRBĂN s. m. (Bot.)
LIÚRBĂR s. m. (Bot.)
} v. **lurbăn.**

LIÚRBEN s. m. (Bot.)
LIÚRBER s. m. (Bot.)
} v. **lurbăn.**

LIÚRCĂ s. f. v. **leoarcă.**[1]

LĬÚRIU s. m. sing. v. **liur.**

LIUTIREÁN, -Ă adj. v. **luteran.**

LÍVĂ † s. f. *Vent du Nord.* — (Slavonism literar, foarte rar) Vânt de miazănoapte, crivăț. *Rădică austru din cer și aduse cu virtutea sa liva* (: crivățu COR.). PSALT. 157/$_{13}$.

— Din paleosl. **liva,** idem.

LIVÁDĂ s. f. 1°. *Prairie entourant la maison, prairie inondable; prés communaux.* 2°. *Verger.*

1°. Bucată de loc în preajma s. vecinătatea casei (HERZ.-GHER. M., VII 15), ogradă (PONTBRIANT) lăsată nelucrată .H. XVI 10), pentru cosit (LB.), fân(e)ață(ă) (ECONOMIA, 60, COSTINESCU, H. XVI 9, 22, PORUCIC T. E. 318) sau pentru pășunat (H. IV 86, V 29, XIV 176, 307); p. ext. loc. șes, cf. luncă (LM, DDRF) inundabil (PORUCIC, T. E. 186, 194). *Livadă* = pratum. ANON. CAR. *Ai făcut știrbă livadă de zăcărîștea ta.* DOSOFTEIU, V. S. 236[b]. *Au făcut ca acela care este într'o livadie mare... și culege vârfurile ierburilor și florilor* (sec. XVIII). CAT. MAN. II 483/$_{222}$. *Țiu o livade de un car* (= din care scot un car de fân). (a. 1815) IORGA, S. D. XIII 205. *A dat... pe o livadie zece... florinți.* ib. 198. *Prin livezi și prin grădini.* GORJAN, H. I 2/$_{31}$. *Floare de livadă.* ALECSANDRI, P. 88. [Turturica] *...trece prin flori, prin livede.* ODOBESCU, III 36/$_{11}$. *Cât mac e prin livezi...* COȘBUC, B. 23. *Se mărită livada cu casa, ori pomătul cu grădina.* CONTEMPORANUL, II 288, cf. ZANNE, P. I 206. *Turma... în vasta livede, s'a apucat să pască cu nesațiu la flori.* CARAGIALE, N. F. I 59/$_{12}$. *Livedea cu fâneață.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, L. D. 223. *Dete de un alt om cosind la o livadie.* ȘEZ. IX 57. *Ce-am iubit nu se mai vede Nici pe câmp, nici pe livede.* MAT. FOLC. 262. *Pin livezi verzi n'am păscut.* ib. 1465. *Livedea cu florile.* TEODORESCU, P. P. 40. (Fig.) *Ai înflorit... în livadea dumnezeeștii sihăstrii.* MINEIUL (1776) 105[2 b]. || † Partea din moșia satului ce se stăpânea în devălmășie. PAMFILE, A. 17.

2°. Loc, teren plantat cu pomi roditori (mai ales cu pruni), cf. pomăt, grădină. COSTINESCU, PAMFILE, A. 151, CARDAȘ, C. P. 154. *Livadě* = pomarium. ANON. CAR. *De ai poame în livadă, să-i trimiți puțintele* [stareței]. (a. 1808) GCR. II 200. *Situațiunea Cotnarului înconjurat de vii, livezi și păduri.* C. NEGRUZZI, I 106, cf. ib. II 98/$_8$. *Dete peste o livede cu pruni.* ISPIRESCU, L. 317.

[Plur. *-vezi.* | Și: **liveádă** s. f. COSTINESCU; — **livádе** s. f. (cu plur. *-văzі*, prin Mehedinți și prin Banat) LB., C. C. II-III 249; — **livádie** s. f. (prin jud. Dolj, prin Olt și prin Transilv.) C. C. II-III 249; — **livádeie** † s. f.; (singular analogic din plur. *livezi)* **livede** s. f. (prin jud. Dâmbovița, Dolj, Muscel, Olt, Prahova, Tecuci și Vârșeț în Banat) C. C. II-III 249; — **livédie** s. f. (prin jud. Dolj și Făgăraș) C. C. II-III 249. | Diminutive: **livezeà** † s. f. (ad 1°) *Acca livezea goală ce are măsură de un om iaste a ta.* DOSOFTEIU, V. S. 236[2].; — **livezúie (livejúie)** s. f. DDRF. (Ad 2°) *O livezue tot de trandafiri.* GORJAN, H. IV 46; — **livăzúică** s. f. TDRG. (Ad 1°) *Au dat berbecii într'o livăzuică să pască.* SBIERA, P. 217/$_8$; — **livejoáră** (în Mold. *livegioară)* s. f. CONV. LIT. XLIV/II 268, VASILIU, P. L. 259. | Nume de agent: **livădár (livezár)** s. m. = proprietar de livezi; paznic, îngrijitor de livezi. NOM. PROF. 13. *Împă-*

ratul... vrea să taie gâtu' şi la celalalt livădar. GRAIUL, I 553. *Livezarii nu s'au întovărăşit pentru a-şi face uscătorii.* CUVÂNT MOLDOVENESC, 1930, 26 Oct. 4/2. | Verb: **livezi** vb. trans. IV^a = (Mold.) a curăţi copacii de pe un teren, a r u n c u i. BUL. FIL. III 179.]

— Din slav. (paleosl., bulg., sârb.) **livadă,** idem.

LIVĂDÁR s. m.
LIVÁDE s. f.
LIVÁDEIE s. f.
LIVÁDIE s. f.
} v. **livadă.**

LIVÁN s. m. (Bot.) 1°. *Boswellie.* 2°. *Encens, oliban.*

1°. (Mai ales în limba veche) Arborele (originar din Africa şi Arabia) care produce tămâia. *Se va înălţa mai vârtos decât livanul tămâia semenţia lui.* PSALT. (1710), ap. GCR. I 367. *Livanul şi tarhonul.* (a. 1773). GCR. II 97/25. *Făcu şi un schiptru de lemn de livan.* GORJAN, H. I 47. *Livanul... creşte printre stânci.* COD. SILV. 20. *Frunză verde de livan.* ŞEZ. XX 129.

2°. P. e x t. † Produsul vegetal rezultat din sucul întărit scurs — prin tăieturi longitudinale făcute în scoarţă — din livan, t ă m â i e. *Miroase ca smirna şi ca livanul.* ALEXANDRIA (1784), ap. GCR. II 133/27. *Sfântul Varlaam, primind foc cu livan,... arzându-i-se mâna, se săvârşeşte.* GRECU, P. 274/30.

[Şi: **livanun** † s. m. (Ad 2°) *Mirosea ca tămâia şi ca zmirna şi ca livanun.* ALEXANDRIA (1799), ap. GCR. II 167.]

— Din paleosl. **livanŭ** (<grec. λίβανος), idem.

LIVÁNCĂ s. f. = **alivancă** (Zagra-Năsăud). Com. CORBU.

LIVÁNT s. m. (Bot.)
LIVÁNTĂ s. f. (Bot.)
LIVÁNŢICĂ s. f. (Bot.)
} v. **levant.**

LÍVANUN † s. m. v. **livan.**

LÍVĂR s. a. *Pipette.* — Aparatul cu care se „trage" vinul din butoaie, t r ă g a c i u, t i g v ă; cf. s i f o n. TDRG., cf. I. IONESCU, P. 254. [Şi: **líver** s. a.].

— Din rus. **liverŭ** (pol. rut. *livar),* idem.

LÍVĂRĂ s. f. Instrument à cordes primitif. — Instrument muzical primitiv cu coarde, întrebuinţat de cerşetori. TDRG. [N u m e d e a g e n t: **livărár** s. m. = cel care cântă din livără. TDRG. *Un livărar şi un cimpoieş.* RALETTI, ap. TDRG.]

— Cf. germ. *Leier* „lără". Cf. l e r l ă (l i r v ă).

LIVĂRÁR s. m. v. **livără.**

LIVĂZÚICĂ s. f. v. **livadă.**

LIVDÉIU s. m. (Bot.) Plante. — (Romanaţi) Numele unei plante (nedefinite). *Drumul ţie că ţi-oiu da Prin foaia livdeiului Şi prin a costreiului.* PĂSCULESCU, L. P. 62/29.

LIVEÁDĂ s. f.
LIVÉDIE s. f.
} v. **livadă.**

LÍVEJ s. a. v. **leveş.**

LIVEJOÁRĂ s. f.
LIVEJÚIE s. f.
} v. **livadă.**

LIVENŢÍCĂ s. f. (Bot.) v. **levant.**

LÍVER s. a. v. **livăr.**

LÍVER s. m. Terme indéfini. — (Cu înţeles nelămurit) *Bună ziua liverilor Şi voiu ăi mai marilor Şi voi ciohodarilor.* (Mădulari, în Vâlcea) ŞEZ. XII 207.

LIVERÁNT s. m. v. **lifera.**

LÍVEŞ s. a. v. **leveş.**

LIVEZÁR s. m.
LIVEZEÁ s. f.
LIVEZÍ vb. IV^a
LIVEZÚIE s. f.
} v. **livadă.**

LIVÍD,-Ă adj. *Livide.* — (Despre un cadavru, o faţă lipsită de sânge, despre lumină). Galben-verde, plumburiu, vânăt. *Figurile noastre aveau o înfăţişare lividă, de conspiratori.* C. PETRESCU, S. 238. *Lumina lividă.* UNIVERSUL, 6. XI. 1930. [A b s t r a c t: (fr. *lividité)* **lividitáte** s. f. = starea a ceea ce este livid.]

— *N.* din fr. (lat. **lividus, -a, -um),** idem.

LIVIDITÁTE s. f. v. **livid.**

LIVÍE s. f. (Fièvre) *jaune.* — (Numai în expresia) *Friguri de livie* = friguri galbene. *Sălita căsătorie E frigurică de livie.* ZANNE, P. IV 300, 301, VI 187, T. PAPAHAGI, C. L.

— Dela numele geografic **Livia** (= **Libia).**

LIVIOÁNĂ s. f. v. **lighioană.**

LIVIZÓR s. m. v. **revizor.**

LIVRÁ vb. I^a (Comerţ.) *Livrer.* — (Franţuzism) T r a n s. (r e f l. = pasiv) A face să ajungă în posesiunea cuiva o marfă, un obiect, etc., în baza unei înţelegeri prealabile, a f u r n i s a. *Să rămână dator tuturor celor care i-au livrat mărfuri.* UNIVERSUL, 12. XII. 1930. *Această întreprindere a livrat o serie de facturi.* ib. 21. I. 1934. [A d j e c t i v: (fr. *livrable)* **livrábil, -ă** = care se poate s. care trebue livrat. N e g a t i v: **nelivrábil, -ă,** adj. | A b s t r a c t: **livráre** (cu negativul **nelivráre)** s. f. *Livrarea cherestelei va începe în cursul lunei Martie.* UNIVERSUL, 10. II. 1934, 4/2. *A chemat în judecată banca... pentru nelivrarea a 10 vagoane de seminţe de floarea-soarelui.* ib., 28. II 1934, 11/3.]

— *N.* din fr.

LIVRÁBIL, -Ă adj. (Comerţ.) v. **livra.**

LÍVRĂ s. f. *Livre* (poids et monnaie).

1°. Veche măsură de greutate, variind după epoci, ţări şi regiuni, întrebuinţată la noi în deosebi pentru cântăritul cerealelor şi al produselor agricole. (Chila ...trage 220 ocă grâu, egal cu 285 *livre,* sau *livra* egală cu 1/4 ocă; 100 *livre nemţeşti* = 44 ocă. BOGDAN, C. M. 173, cf. CHIRIŢESCU, GR. 251). *Am văzut curgând din treierătoarea dumitale un bob frumos... şi greu; trebue să tragă cel puţin 61 de livre.* GHICA, S. 551.

2°. Veche monetă, de valoare variabilă în cursul vremurilor, întrebuinţată în diferite ţări, în deosebi în Franţa, unde în cele din urmă a fost înlocuită de franc. *În 1568... a întemeiat la Collège de France o catedră de matematice, înzestrând-o cu un venit anual de 500 livre, sumă ce ar reprezenta astăzi vreo 5000 lei.* NEGULESCU, F. R. 182, cf. CLIMESCU, A. 263, BOGDAN, C. M. 169.

— *N.* din fr. (<lat. l i b r a). Cf. l i r ă 1-2.

LIVRÉA s. f. *Livrée.* — Îmbrăcăminte (haină, costum), un fel de uniformă (care se distinge prin

croiu şi podoabe: galoane, nasturi, fireturi, etc.), purtată mai ales de oamenii de serviciu (portari, uşieri, vizitii, lachei, etc.) ai autorităţilor, ai persoanelor cu situaţii deosebite oficiale sau sociale şi ai unor case particulare. *Fiindcă băiatul este curăţel, a să-l îmbrace c'o livrea frumoasă, c'o jiletcă roşie cu şireturi de fir, cu nişte pantaloni galbeni şi c'un frac nu ştiu mai cum, pe bumbii căruia a să fie marca stăpânului.* C. NEGRUZZI, I 298, cf. II 245/10. *Iaşul cu cinci zile mai înainte strălucitor de trăsuri, livrele, toalete, uniforme aurite..., acum se sbuciuma.* RUSSO, S. 29. *Câţiva birjari rătăciţi strângeau burdufurile dela trăsuri, cu colţurile livrelei lor muscăleşti prinse în brâu.* ZAMFIRESCU, R. 36. *Trecu un echipaj demodat... cu valet în livrea şi cu o doamnă bătrână în costum anacronic.* C. PETRESCU, C. V. 76. *Livreaua grotescă a clovnului.* UNIVERSUL, 22. XI 1930, 1/8. [Plur.: *-vrele.*]

— *N.* din fr.

LIVRÉSC, -Ă adj. *Livresque.* — (Franţuzism) Învăţat din cărţi; având experienţa cărţilor, nu a vieţii. *Generaţia dumneavoastră era livrească. Nu-şi scotea nasul din cărţi.* C. PETRESCU, Î. II 220. [Limba franceză] *e limbă livrescă pentru tine, n'ai amintiri în ea.* I. TEODOREANU, M. II 60. *Am căpătat dela ea noţiunea vie — nu livrescă — a exuberanţei.* ib. 513.

— *N.* după fr.

LIVRÉT s. a. *Livret.* — Cărţulie, cărticică, condicuţă, (câteodată numai) foaie, în care se înseamnă anumite sume de bani (d. e. dările plătite fiscului sau depunerile făcute la o bancă) sau tot felul de date personale (ca cele privitoare la situaţia militară a cuiva sau la situaţia unui servitor), etc. Eliberat de autorităţi sau instituţii particulare, poate servi ca un fel de legitimaţie sau act de justificare şi control; carnet, libăruş, libel. *Da 'ncotro, măi flăcăi?... Ne ducem la companie să ne vizăm livreţele.* SANDU-ALDEA, A. M. 125. *Livret de depuneri, livret militar, livret de serviciu.*

— *N.* din fr.; cf. dubletul libret.

LÍZĂ s. f. (Bot.) Fleur rose. — (În Neamţu) O floare roşie s. roză (H. X 445), probabil muşcata.

— Din germ. dial. **(stinkete) Liese** „muşcată". Cf. lisă şi lizâ.[1]

LIZEÁSCĂ s. f. Danse. — (Dâmboviţa şi Muscel) Numele unui danţ. H. IV 90, IX 205. Cf. lozească.

LIZÍ vb. refl. IV[a] = **hlizi.** CIHAC, II 139, Com. COCA (Oraviţa).

LIZÍBIL, -Ă adj. (franţuzism) = **legibil.**

LIZIÈRĂ s. f. *Lisière* (d'une forêt.). — (Franţuzism) Margine (a unei păduri). Cf. COD. SILV. 180.

— *N.* din fr.

LIZUÌ vb. IV[a]. *Se crotter, se mouiller.* — (În Munţii Apuseni) Refl. A se umplea de noroiu, a se murdări (FRĂCU-CANDREA, M. 102), a se umplea de apă şi de săpun (la spălatul rufelor) (Com. CIOBANU).

LOÁDĂR, -Ă adj. Variété de pommes. — (La Braşov) *Mere loadăre* = mere (de calitate inferioară) mari, gălbui, cu miezul vârtos. DR. II 706.

LOADBĂ s. f. v. **lodbă.**

LOÁGĂR s. a. = **lagăr.** (Ad 1° *Fiind oştile nemţeşti la loagăr afară în câmp cu corturile.* DIONISIE, C. 180. *Căpitanul... ne-o comandăluit îndărăt la loagăr.* BĂNUŢ, T. P. 35, cf. DR. V 43, BÂRLEA, C. P. I 9, GR. S. VI 240, ŞEZ. III 77/21, GRAIUL, I 7, II 87. [Şi: **loagără** s. f. = revoluţie (cea din 1848). (Scărişoara în Munţii Apuseni) GR. S. II 85.]

LOÁGĂRĂ s. f. v. **loagăr.**

LOÁGHER † s. a. v. **lagăr.**

LOĂIETĂ s. f. v. **liotă.**

LOÁNDRĂ s. f. v. **landră.** (Ad 3°, f a m.) *Loandră* = fată lălâie sau prea mică şi îmbrăcată cu o rochie prea lungă. SCRIBAN, D.

LOÁRE s. f. *Courage, vigueur.* — (Haţeg) Voioşie, energie. *A lucra cu loare; om cu loare.* REV. CRIT. III 159. | (La Uricani-Jiu) Poftă de mâncare. *N'am loare de mâncare.* VICIU, GL.

— Pare a fi o rostire dialectală a lui **luare,** infinitivul substantivat al verbului *lua:* Energie e cel ce *ia* lucrul în mână; cel ce are apetit *ia* mâncarea.

LOĂŞINĂ s. f. (Băieş.) *Boulon.* — (La Crişcior-Hunedoara) Cuiul cu care se fixează (în mina de aur) şina de traverse. PAŞCA, GL.

— Din germ. **Lasche,** idem.

LOÁŢE s. f. v. **laţe.**

LOÁTRĂ s. f. v. **lotru.**

LOÁVĂ s. f. v. **lovi.**

LOÁZĂ s. f. 1°. *Vigne, tige* des plantes grimpantes, *rejet.* 2°. *Nigaud.* 3°. *Marseaux.*

1°. Viţă de vie (LB, H. XVIII 268, LIUBAIANA, M. 73, ZANNE, P. IX 285); tulpina (împreună cu ramurile, cu coroana II 3°) plantelor acăţătoare (via, fasolea, curpenul, iedera, etc., cf. POMPILIU, BIH. 1013, H. XVIII 3, 291, Com. V. OLARIU, Făget-Severin), târîtoare (bostanii, castraveţii, etc., cf. LB., POMPILIU, BIH. 1013); spec. vlăstarele, mlădiţele şi copileţii ce cresc din butucul viţei de vie (H. XVIII 3, 267, Com. E. NOVACOVICI, Răcăjdia-Caraş, POLIZU, TDRG) s. al altor plante acăţătoare s. târîtoare. *Losă* = palmes. ANON. CAR. *2 cupe d'argintu cu loaze poleite.* (a. 1588) CUV. D. BĂTR. I 203. *Florile şi frunzele... una pe subt alta vârîte şi lozele una cu alta frumos împleticite.* CANTEMIR, IST. I. 12v. *Şerpii ...pintre frunze şi loaze se vâriia.* ib. *El se făcu o lozâ de iederă.* MERA, B. 39. *Loza vinului.* FRÂNCU-CANDREA, M. 106, ap. TDRG., cf. PAMFILE, CRĂC. 78. *Vine câte un grăuraş, Duce câte-un struguraş, Vine câte-o cioară neagră, Duce câte-o lozâ 'ntreagă.* DOINE, 89. *Loaza bună e tare scumpă,* se zice despre un om de neam ales. ZANNE, P. IX 485. || F. ext. (Banat) Strugurii sdrobiţi rămaşi în teasc, din care se face rachiul numit comină. *Răchie de lozâ.* H. XVIII 267.

2°. Fig. (Aluzie la inutilitatea vlăstarelor şi a copileţilor care cresc încâlcite şi în număr prea mare din tulpinele unor plante; adesea urmat de atributul *îmbăierată).* Calificativ glumeţ dat unui copil (CIAUŞANU, V., Com. E. CIORAN, Răşinari-Sibiu), strengar; termen de ocară (în Nordul Transilv.) însemnând un om s. o femeie de nimica (Com. Dr. BUNEA), netrebnic (POLIZU, TDRG), secătură (TDRG.). *Suferind* [ţara] *ruşini şi groaze Sub cumplirea multor loaze.* I. VĂCĂRESCU, P. 73/16. ***Bătu-l-ar pârdalnicul de***

loază îmbăierată. GORJAN, H. IV 176, cf. PANN, P. V. I 102, ZANNE, P. I 693. *Să saturi... loazele 'mbăierate ale satului şi ale oraşului.* JIPESCU, O. 61. *O loază ca tine nu mă opreşte pe mine în cale.* SLAVICI, N. II 124. *Stăi întâi să te întreb, loază!* CARAGIALE, M. 15. *O loază de elev.* ib. 155. *Până şi loazele mici dintr'a întâia* [clasă] *căsca*[u] *ochii mari.* AL LUPULUI, P. G. 57. || Dracul. ION CR. III 286. || P. ext. (La Haţeg; în sens colectiv s. la plur.) Sburdălnicii, nebunii, comèdii (REV. CRIT. III 159); (Banat) fleacuri, minciuni (NOVACOVICI, C. B. 12). *Copiii fac multe loaze; de te-ai lua după loazele copiilor...* REV. CRIT. III 159.

3°. Bot. (În Bucov. şi în Nordul Transilv.) Un fel de salcie s. răchită *(Salix capraea; Salix fragilis.* PANŢU, PL.[2], BARCIANU, ARH. SOM. nr. 23) ale cărei rămurele cu „mâţişori" s. „mâţişoare" se sfinţesc la biserică în Dumineca Floriilor. VICIU, GL., T. PAPAHAGI, M., HERZ.-GHER. M., VII 16, Com. A. TOMIAC, Straja. *Salcia se numeşte răchită, iar răchita loză.* VICIU, GL.

[Şi: (ad 1°, 3°) **lózâ** s. f.; —(din (v.-) bulg. *lozŭje, lozije,* srb. *lozije;* ad 3°) **lózie** (cu rostire regională: *lózâie)* s. f. = (Bot.) arbore sălbatic, (H. X 149, XII 300), o specie de salcie (GOROVEI, CR. 1316) s. răchită (com. M. DEMETRESCU-VORNICESCU, Garcova-Bălţi), (Mold.) salcie-pletoasă *(Salix babylonica,* CREANGĂ, GL.); răchită-roşie *(Salix purpurea,* PANŢU, PL.[2]), răchită albă s. mlaje *(Salix fragilis,* ib.); salcie-fragedă *(Salix fragilis)* (ib.); p. ext. mlădiţele, vlăstarele unor asemenea răchite, întrebuinţate adesea la facerea cujbelor s. la împletitul coşurilor. *Legându-le* [coşurile] *de grinzi cu nuiele de stejar şi lozie în loc de otgoane.* N. COSTIN, LET. I A. 64/21. *Împrejurul lacului cu loziile.* URICARIUL, XIV 115/14. *Cele mai trainice* [nuiele] *sânt acele de lozie.* I. IONESCU, C. 167. *Vede o căsuţă umbrită de nişte lozii pletoase.* CREANGĂ, P. 288. *Pe şesul din faţă o coamă lungă de lozii şi de papură.* VLAHUŢĂ, D. 244. *Stâlpările ce se dau în ziua de Florii, un fel de lozie.* PAMFILE, V. 152. *Coş mare de lozii de răchită.* ANTIPA, P. 66. | Diminutive: **lozióară** (pronunţ. *-zi-oa-;* cu rostire regională: *lozâóară)* s. f. (Ad 3°). *Frunză verde lozâoară.* VASILIU, C. 104, cf. SEVASTOS, P. P. 14, 50, 127, 147, 212, ŞEZ. I 48, IV 225, VII 125, XII 94, XIX 38, PAMFILE, C. Ţ. 293, ION CR. IV 25; — **lozíţă** s. f. (Ad 1°) *Of, loziţă înfrunzită!* SBIERA, P. 97; — **lozişoáră** s. f. (Ad 3°) *Pe-atâta cunosc că-i vară, Pe-o biată de lozişoară.* BUD. P. P. 44. *Frunză verde lozişoară.* BÂRLEA, C. P. II 51; — **lozúţă** s. f. (Ad 1°) *Apucă muchia puţin la deal pân*[ă] *supt coastă la braz*[i] *prin lozuţe* (a. 1630). STEFANELLI, D. C. 3; (ad 3°) *Boticuţă de lozuţă.* MÂNDRESCU, L. P. 191. | Colective: **lozărie** s. f. = desiş de lozii (cf. H. III 138). | Adjectiv: **lóznic, -ă** = cu loze multe, încâlcite; (substantivat) loaze încâlcite. LIUBA-IANA, M. 73; (ad. 2°) flecar. PONTBRIANT, DICŢ. — **loáznic, -ă** = (ad 2°, la Haţeg) nebunatic, comedios, ştrengar. REV. CRIT. III 159. | Verb: **lozí** IV[a] intrans. = (Oltenia) a bodogăni, a vorbi în dodii, vrute şi nevrute CIAUŞANU, V.), a flecăni (COSTINESCU); a vorbi în neştire (la boală), a aiura (CIAUŞANU, V.). *Îi place să vorbească şi să lozească orice.* IOVESCU, N. 164.].

— Din paleosl. (v.-bulg.) **loza** „viţă de vie. vlăstar" (rut. *lozá* „salcie", bulg. *lozá* „viţă de vie", sârb. *lòza* „ramură, vlăstar, viţă"). Cf. loznişor, loznită.

LOÁZBĂ s. f. v. **lodbă.**

LOÁZNIC, -Ă adj. v. **loază.**

LOB s. m. *Lobe.* — (Anat.) Partea rotundă şi ieşită mai înafară a unui organ (creieri, ficat, etc.); spec. capătul de jos al urechii (de care se atârnă cerceii); (Bot.) subdiviziune, cu marginile rotunzite, a unei frunze s. flori. *Staminele alterne lobilor corolei.* GRECESCU, FL. 15. *Lobii creierilor.* | [Derivat: **lobát, -ă** adj. *Cu lobi, având lobi.*]

— *N.* din fr.

LÓBĂ s. f. v. **lodbă.**

LÓBĂDĂ s. f. (Bot.) v. **lobodă.**

LOBÁN s. m. (Ihtiol.) *Muge* de grande taille. — Chefalul mare. ANTIPA, IHT. 74.

LOBĂTÍŢĂ s. f. v. **lopată.**

LÓBDĂ s. f. v. **lodbă.**

LOBÉLIA s. f. indecl. (Bot.) v. **lobelie.**

LOBÉLIE s. f. (Bot.) *Lobélia (Lobelia Erinus).* — Plantă ornamentală mică, ierboasă, având tulpina ramificată şi flori albastre, cu tot felul de variaţiuni. PANŢU, PL.[2]. *Un mozaic făcut din begonii de toate colorile şi din pyretrum, în mijlocul cărora era scris un E de lobelii albastre ca marea dela Triest.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, L. D. 243. [Şi: **lobélia** s. f. indecl.]

— *N.* din fr.

LOBIDRÁG s. m. (Bot.) *Capucin (Tropaeolum maius).* — (Olt.) Condurul-Doamnei. PANŢU, PL.[2], H. V 374. (Mai adesea întrebuinţat ca plur. tant., cf. COMŞA, N. Z., PANŢU, PL.[2]). *Foicică lobidragi, De s'ar lua toţi câţi sunt dragi, N'ar mai fi frunză prin fagi.* CIAUŞANU, V. [Şi: **lobisdrág** s. m., **lupidrág** s. m., **lupisdrág** s. m. (sau ca plur. tant. *lobisdragi, lupidragi, lupisdragi)* PANŢU, PL.[2], TDRG., H. IX 70; **hobridrág** s. m. DAMÉ, T. 185.]

— Din sârb. **ljubidrag,** idem. TDRG.

LOBISDRAG s. m. (Bot.) v. **lobidrag.**

LÓBODĂ s. f. 1°. *Arroche.* 2°. *Plat d'arroches de jardin.*

1°. (Bot.) Buruiană (H. II 11, 26, III 132, V 415, X 534, XVII 15) ce creşte prin locuri necultivate în lunile Iulie şi August (cu tot felul de variaţiuni: *Artiplex latifolia* s. *oblongifolia* s. *patula* s. *rosca* s. *hortensis,* s. *sciteus* s. *littoralis* s. *tatarica,* cf. BARONZI, L. 136, DAMÉ, T. 184, 186, PANŢU, PL.[2], BULET. GRĂD. BOT. V 54, GREGORIAN, CL. 59, HERZ.-GHER. M., VII 15); din unele specii ţăranii fac ciorbă; (pe alocuri) spanac (LB, HERZ.-GHER. M., VII 15) s. un fel de ştir sălbatic (COSTINESCU). *Lobodă* = artiplex. ANON. CAR. *Lobodele.... crescuse mari.* EMINESCU, N. 37. *Foaie verde, lobodă.* TEODORESCU, P. P. 319, BIBICESCU, E. P. 169, SEVASTOS, P. P. 306, PĂSCULESCU, L. P. 203, 215, 230, 233, 235, VASILIU, C. 55, ZANNE, P. II 174. *În locul tufelor de busuioc şi ocheşele crescuse mărăcini şi lobodă.* CONTEMPORANUL V, vol.I 105. *Eu tinăr ca loboda.* BÂRLEA, C. P. II 118. † **A se plimba** (s. **a umbla**) **ca vodă 'n lobodă** = fără grijă.

Specii:

lobodă-albă (H. XII 385) = lobodă-de-grădină. PANŢU, PL.[2].

lobodă-bună = lobodă de grădină. PANŢU, PL.[2]

lobodă-de-câmp (PĂCALĂ, M. R. 14) s. **de drumuri** = plantă ierboasă cu frunzele verzi la par-

tea superioară, şi albe argintii la cea inferioară *(Artiplex nitens)*. PANŢU, PL.²

lobodă-de-grădină = planta cu frunzele (uneori) roşii *(Artiplex hortensia)*, ce se cultivă prin grădini pentru scopuri culinare; se găteşte ca şi spanacul (cf. H. XVII 15, LB, PANŢU, PL.², BULET. GRĂD. BOT. V 54), cf. lobodă-albă, lobodă bună.

lobodă-galbenă. H. XVI 146.

lobodă-porcească. H. III 325.

lobodă-puturoasă = plantă ierboasă din aceeaşi familie *(Chenopodium vulvaria)*, cu un miros urît (PANŢU, PL.²); se dă de mâncare porcilor (ECONOMIA, 101).

lobodă-roşie. H. VI 146, XII 385.

lobodă-sălbatică *(Artiplex tatarica)*. PANŢU, PL.² *Lobodĕ selbatekĕ* = Artiplex sylvestris. ANON. CAR.

lobodă-ţigănească. H. X 419.

2°. P. ext. (La plur.) Mâncarea gătită din lobodele de grădină.

[Şi: **lóbădă** s. f. | Adjectiv: **lobodós, -oásă** = tufos. T. PAPAHAGI, M. 37.]

— Din slav. (v. -bulg., sârb., rut. **loboda**, bulg. **lobodă**, idem).

LOBODÓS, -OÁSĂ adj. v. **lobodă.**

LOBÓNŢ s. m. 1°. Sobriquet injurieux donné aux soldats impériaux. 2°. Nom de chien.

1°. † (Pe timpul luptelor în contra Habsburgilor date de unii principi ardeleni) Nume de batjocură dat soldaţilor care luptau pentru Viena. *Într'o zi Nidvenii, petrecându-şi în Găina, au fost surprinşi de curuţi şi de lobonţi.* FRÂNCU-CANDREA, ap. TDRG, cf. MARIAN, NU. 72.

2°. P. ext. Nume de câne. DENSUSIANU, Ţ. H. 84.

— Din ung. **labanc,** nume de batjocură dat infanteriştilor nemţi în revoluţiile veacului XVIII.

LOBOŞTÉLNIŢĂ s. f. (Bot.) Plante. — (Vâlcea) Nume de plantă (nedefinită). T. PAPAHAGI, C. L. *În ea* [în grădină] *ce semănaĭ? Un ştir şi-o loboştelniţă.* MAT. FOLC. 1129. — Cf. lobodă.

LOBOZITÚRĂ s. f. *Première mouture* d'une meule neuve. — Cea dintâi făină (de grâu s. de porumb) măcinată de o piatră nouă de moară. DDRF., MARIAN, NA. 38.

— Derivat cu suf. **-itură** dela un verb (neatestat) *lobozi* (din **lobăzi*), de aceeaşi origine ca rus. *lobózŭ* „grânar, magazie de făină".

LOBÚT s. a. *Bâton en forme de javelot.* — (Turcism) Gerid (1°). *Îndrăsnind a-l mângâia cu lobuturi, până ce i-au spart şi capul.* DUMITRACHE, ap. ŞIO. II b 73.

— Din turc. **lobut,** idem.

LOC s. a. 1°. *Lieu, terrain, emplacement, endroit.* 2°. *Endroit; lieu, passage* (d'un texte); *lieu* (commun). 3°. *Place* (prendre, faire). 4°. *Place, rang; place, fonction.* 5°. *Place, rang social.* 6°. *Lieu, moment, occasion.* 7°. *Lieu, région, contrée.* 8°. *Lieu de naissance.* 9°. *Distance.* 10°. *Terre; fosse.* 11°. *Terre; parcelle, champ.* 12°. *Placenta.* 13°. S'emploie dans diverses expressions consacrées.

Ca şi lat. *locus,* românescul *loc* corespunde în acelaşi timp franc. „lieu", „endroit" şi „place", iar în nemţeşte lui „Ort", „Stelle" şi „Platz". Prin influenţa limbii franceze au intrat în limba claselor noastre culte multe întrebuinţări figurate şi locuţiuni stereotipe formate cu substantivul *loc,* dintre care unele (ca *locum dare, locum habere, secundo loco,* etc.) existau şi în latineşte.

1°. O parte din spaţiu formând un întreg; (mai ales în sens material) o porţiune (bucată) delimitată, formând proprietatea cuiva *(locul morarului, al nostru)* sau fiind ocupată de cineva s. ceva *(un loc în tramvaiu),* având o anumită destinaţie *(loc de casă, de întâlnire, de păşune),* sau anumite proprietăţi caracteristice *(loc deschis, umbros, umed, pietros)* etc., cf. teren, pământ. *Sui în pădurea Domnului şi... stătu în locul sfânt a lui.* PSALT. 40/5. *Zavulon va lăcui în ţărmurele mariei şi lângă locul ce* (= unde) *stau corabiile.* PALIA (a. 1582), ap. GCR. I 36/11. *Loc vestit cum are fi în mijlocul târgului.* PRAV. 277. *Văzu într'alt locu neşte scaune de foc.* CUV. D. BĂTR. II 330. *Într'un loc pustiu şi tainic...* KONAKI, P. 85. *S'au aşezat fieştecare la locul său.* DRĂGHICI, R. 59. *Locul ce mi-s'a hotărît de lăcaş.* MARCOVICI, C. 10/18. *Se întoarse la locul luptei.* BĂLCESCU, M. V. 392/23. *Omul cuprinde un loc în vreme.* EMINESCU, N. 53. *Aici la loc răcoritor, Sfârşit stetea acum.* COŞBUC, F. 69. *Îl făcu să-i rămâie tălpile lipite de locul unde sta.* ISPIRESCU, L. 35. *Şi 'ntr'alt loc mi l-am mutat.* JARNÍK-BÂRSEANU, II. 204. *În adunare să ai cea mai mare grijă, ca unde ţi se cade, acolo să-ţi alegi loc.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII 306. *Omul sfinţeşte locul* = omul face cinste acelora printre care se află, iar nu cei cu care e adunat îi măresc cinstea. îb. III 372. (Franc. *lieu géométrique*) *Loc geometric* = linie plană ale cărei puncte se bucură de aceeaşi proprietate. MELIK, G. 19. *Locuri rele* = (popular) fără drumuri şi pimejdioase s. pe unde umblă duhuri necurate; (literar, după franc. *mauvais lieu,* rar) case de toleranţă. *Locuri sfinte:* unde sunt mănăstiri şi biserici şi unde merg pelerinii să se închine spec. la Ierusalim). (Franc. *lieu sûr*) *Loc sigur:* la adăpost de primejdii. (Rar, după franc. *lieux* (d'aisance) s. germ. *Lokus*) *Locuri* = latrină, umblătoare. *Obiceiurile locului:* locale. # **Locul cu norocul** = unde găseşti ceea ce cauţi; spec. umblătoare, privată. **La faţa locului** = acolo unde s'a întâmplat ceva. *Comisiu a venit la faţa locului ca să constate cele întâmplate.* **A(o) lua (s. a porni) din loc** (despre cai) = a se urni (căruţa). **A-şi afla locul** = a se aciua undeva, a se înciuba. *Relele, arză-le focul, Tot la mine-şi află locul.* RETEGANUL, CH. 153. **A nu-şi afla** (s. găsi s. a nu-l încăpea pe cineva) **loc(ul)** = a nu avea astâmpăr s. odihnă. *Boierul, supărat, nu-şi afla acuma loc, de scârbă.* SBIERA, P. 258. **A sta** (s. **a se ţinea s. a rămânea) locului**= a se opri undeva, a sta neclintit, fără a se mai urni. *Tătari stând locului şi frigând un miel furat...* ALECSANDRI, P. III 414. *Noi locului ne ţinem, Cum am fost aşa rămânem.* EMINESCU, P. 157. *Nu e bine când stai locului.* CREANGĂ, P. 241. *Rămase locului.* ISPIRESCU, U. 40/8. **A sta la un loc** = a sta liniştit. **Din capul locului** = dela început. *Fie acestea zise din capul locului.* ODOBESCU, III 11/1. (Literar, după franc. *avoir lieu*) **A avea loc** = a se întâmpla, a se petrece, a se produce (un eveniment). *Argumentaţii ce n'ar fi avut loc.* URICARIUL, V 198/8. *În acele vremi a avut loc întâmplarea.* RETEGANUL, P. I 11/5. (Învechit) **A prinde loc mare** (s. **mult**) = a prinde bine, a folosi mult (la ceva). *Mai mult loc ar fi prins să fi găsit un cuţit.* DRĂGHICI, R. 81. *Paraoa e mică, dar loc mare prinde.* PANN, ap. ZANNE, P. V 475. (După franc. *tenir place de...*; literar) **A ţine loc de...** = a înlocui ceva s. pe cineva. *Anunţul ţine loc de invitaţie.* CADE. **A-i sta cuiva mintea în loc** = a nu mai înţelege nimic.

2°. Parte a corpului s. a unui obiect; spec. pasaj într'o scriere. *A fost rănit în trei locuri.* SCRIBAN, D. *Citind această carte am plâns în mai multe locuri.* îb. *A căzut tencuiala în câteva locuri.* # **Locuri albe** (într'o publicaţie) = rămase nescrise, netipărite. *Din cauza censurei articolul a apărut cu locuri albe.* **Loc comun** (după franc.

lieu commun) = **reflexii generale şi banalizate** prin prea deasă întrebuinţare, cf. c l i ş e u.

3°. Partea ocupată de cineva s. pe care cineva poate să o ocupe, pe care poate să stea, să se aşeze. *O laviţă cu două locuri.* # **A lua loc** (literar, după franc. *prendre place)* = a se aşeza undeva. *De câte ori moare un om, sufletul lui merge de-şi ia loc între stele.* C. NEGRUZZI, I 58. (Literar, după franc. *se faire place)* **A-şi face loc** = a da pe alţii la o parte spre a putea trece înainte s. a pătrunde undeva, a - ş i c r o i u n d r u m. (Ca franc. *faire place,* germ. *Platz machen,* etc.) **A face loc** = a se da în lături, la o parte, ca să se aşeze sau să treacă cineva, a lăsa pe altul (să facă ceva) înainte s. a lăsa ceva să se manifeste înainte. *Călugăriţa feace loc împărătesii pre patul ei de şedzu.* DOSOFTEIU, V. S. 90. *Iar eu, făcându-mi loc printre dame..., am alergat la celalalt capăt.* C. NEGRUZZI, I· 38. *Se aşează în căruţă făcând loc şi lui Dumitru.* CONTEMPORANUL III 653. *Cei mai mulţi loc îmi făcea.* MARIAN, SAT. 12. *Să-i fac inimioarei loc, Să iasă pară de foc.* SEVASTOS, C. 217/18. *Şi ei ne vor face loc să trecem.* FUNDESCU, L. P. 30/22. *Faceţi-mi loc, că eu viu.* MÂNDRESCU, L. P. 198/25. *Le făcu loc apelor să se împreune.* ISPIRESCU, U. 56/7, cf. DOINE, 154/1. ŞEZ. V 134/8. **A muta ceva din loc** = a lua de unde se afla mai nainte şi a duce în altă parte.

4°. Partea pe care cineva o ocupă în mod normal s. de drept, care i se cuvine cuiva. *Locul lui e în fruntea mesei. Acest lucru nu e la locul lui* (franc. *pas à sa place)* = nu e unde se cuvine (să stea); nu e cuviincios. *Ca tot ce nu e la locu-i, va cădea trufia lor.* ALEXANDRESCU, M. 23. *O observare ne la locul ei* = nepotrivită. TDRG. (Cf. lat. *non est hic locus) Nu este locul (aici) să discutăm acest lucru:* nu se potriveşte. **A ceda altuia locul** (literar, după franc. *céder sa place)* = a te ridica de pe scaun şi a lăsa pe altul să şadă, f i g. a te da la o parte şi a lăsa pe altul să ocupe funcţiunea (slujba) s. să se bucure de cinstea ce ţi se cuvine ţie. **A ţinea locul cuiva** (s. **de ceva**) = a înlocui (în slujbă, etc.), a suplini pe cineva, a îndeplini funcţiunea de... *Gâtul unui clondiriu ce ţinea loc de sfeşnic.* EMINESCU, N. 41. *Şi eu, sluga nevrednică a domnului meu, îi ţiu locul.* ISPIRESCU, L. 141. **La locul lui (ei,** etc.) = aşa cum se cuvine, potrivit, făcut cu rost, chibzuială şi la momentul oportun. *Când da câte o vorbă dintr'însul, vorba era vorbă, la locul ei.* CREANGĂ, P. 142. *Vorbeşte... la locul lui.* ŞEZ. II 72/27. || S p e c. Post, slujbă, funcţiune. *Caută un loc (de arhivar) la Primărie.* (După franc. *solliciter, accepter, refuser une place)* A cere, a primi, a refuza un *loc* (= o slujbă).

5°. Situaţie, poziţie (socială); rând, şir, ordine (într'o succesiune); rang, treaptă, cf. c i n (într'o ierarhie). (Literar, după franc. *en premier, second, dernier lieu). În locul întâiu, al doilea, din urmă* = în primul rând, în rândul al doilea, ultim. (Literar, după franc. *se mettre à la place de...) A te pune în locul cuiva* = a admite că eşti în situaţia lui...

6°. Ocazie, prilej; vreme potrivită, moment oportun. *Şi nu e în vreamea aceasta giude şi prorocu..., nece locu se giunghemu între tire* (= în faţa ta). PSALT. 328/10. *Să nu facem milostenie la arătare, de va hi loc, ce într'ascuns.* VARLAAM, C. II 7/2. *Prieteşugul nu-l ţinu la loc de nevoie* (= la vreme de nevoie, de primejdie). LET. I 39/16, cf. DOSOFTEIU, PS. 32. *Nu e loc de joc* = nu este vreme de a petrece. ZANNE, P. IV 407. (Literar, după franc. *donner lieu à...) A da loc la...* = a da prilej, a avea drept urmare, a căşuna. *Intervenţia lui a dat loc la discuţii înflăcărate.*

7°. Ţinut, regiune, pământ; p. e x t. ţară. *Vremu să nutămu* (= să navigăm) *întru locurele* (= ţ ă n u t u l ă N. TESTAMENT 1648) *asieşti.* COD. VOR. 83/7. *Vasile-Vodă, socotind neputinţa şi slăbiciunea acestui loc...* PRAV. MOLD. 1/1. *Iar, de să vor şi bate, să aleagă locul carile iaste mai cu greu luat.* HERODOT 360. *Vrând să să bage slujitoriu la 'mpăratul locului...* DOSOFTEIU, V. S. 115[3]. *Luasă mult loc Neamţul dela Turc.* LET. II 250/31. *Au umplut locul* (= toată ţara) *că l-au chemat Constantin Duca să facă acea faptă.* LET. II 277. *În bogate locuri.* ANTIM, P. XXVIII/28. *Ghiermanoglu... se închină... cu toate locurile stăpânirei sale.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 256/12. *Dealurile şi toate locurile era îmbrăcate cu vii.* DRĂGHICI, R. 28. *De eşti om rău,... departe de pe locurile acestea!* CREANGĂ, P. 90. *Că noi mult loc am umblat.* TEODORESCU, P. P. 178. *Aş gândi să nu mai viu prin locul ăsta pustiu.* JARNÍK-BÂRSEANU, II. 145. **În** (s. **peste) tot locul** = pretutindeni. *Blagosloviţi Domnul toate făpturile lui; în tot locul vlădiciia lui.* PSALT. 213/4. *Umblând tot locul prin prejur, au obosit.* DRĂGHICI, R. 40. *El în tot locul se întinde.* KONAKI, P. 272. *Om în tot locul* = în toată firea. **Din loc în loc** (s. **dintr' un loc într' altul)** = dintr'o regiune într'alta, de colo până colo, încoace şi încolo (fără astâmpăr, fără odihnă). *Să meargă din loc în loc fără de voinţa lor.* PRAVILA (1814) 73. *Povestesc cum i-a amăgit pasărea vicleană, cum i-a purtat din loc în loc.* ODOBESCU, III 17/10. *Umblând din loc în loc, m'am rătăcit.* CREANGĂ, P. 288. **Pe une(le) locuri** = ici şi colo, p e a l o c u r i. *Omătul se pusese pe une locuri până la brâu.* CREANGĂ, ap. TDRG.

8°. (Uneori complinit prin *de naştere)* Regiunea, ţara, localitatea în care s'a născut cineva, din care se trage cineva, o r i g i n e, o b â r ş i e. **De (despre †) loc** s. **al locului** s. **din partea** (s. **părţile) locului** = născut acolo, localnic, băştinaş, aborigen, autohton. *Rugămu-vă noi şi ceia despre locu se nu iasă întru Ierusalim.* COD. VOR. 27/12. *Să plătească cei de loc ca şi cei streini.* PRAV. MOLD. 26. *Îndreptat... de un om de loc.* DOSOFTEIU, V. S. 246. *O leage va fi celui de loc şi celui ce se va apropia nemearnecului lângă voi.* BIBLIA (1688) 48. *Ai noştri oameni ai locului.* ib. 4 pr. 44. *Se ajunsăse cu judecătorii cei de loc.* LET. III 256/5. *Mihail Grecul din părţile locului.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 250/30. *Numai armăsari şi iepe sânt primiţi să alerge; cai nu, şi nu de alt soiu decât de loc.* C. NEGRUZZI, I 36. *Noi sântem de loc din Bucureşti.* SEVASTOS, N. 112/21. *Mărculescu, de loc din Focşani...* ŞEZ. III 239/21. **De locul lui (ei,** etc.) = originar. *Şi el era de locul lui din ţinutul Putnii.* LET. II 213/2. *Las' că era dela Piatră de locul ei.* CREANGĂ, P. 114.

9°. Depărtare, distanţă.. *I-au ieşit înainte Antiohvodă loc de o milă.* LET. II 49/5. *Să întoarseră îndărăpt zece mile de loc.* ALEXANDRIA 36. *Zvârle buzduganul de trei mile de loc.* ŞEZ. II 203/24. **O palmă de loc** = o distanţă mică, o depărtare pe care n'o bagi în seamă. *Dela Neamţ la Fălticeni... era pentru noi o palmă de loc.* CREANGĂ, A. 116.

10°. (Sensul obişnuit în dialectul aromân) Pământ; s p e c. (ca lat. *locus)* (cât pământ e de trebuinţă pentru o) groapă (1°). *Fiind locul tare, n'au putut isprăvi nimică.* LET. II 394/6. *Scoasără din loc trupul.* DOSOFTEIU, V. S. 65. *Mi-am cumpărat un loc la cimitir.*

11°. Pământ cultivabil, teren de cultivat; proprietate agrară, bucată de moşie: parcelă, ogor, câmp, agru. *Au săpat pre locul altuia.* PRAV. MOLD. 2/2. *Roada ce va face acel pământ ce au sămănat pre acel loc strein.* ib. 1/2. *De-ar muri socru', ca să-i apuc locu'.* PANN, P. V. I 103. *O hirtă de loc.* ALECSANDRI, T. 1358. *Am sămănat două locuri cu grâu şi trei locuri cu săcară.* ŢARA

OLTULUI III nr. 15—16. *De acasă până la loc (= parcelă comasată) plugul se ducea.* BREBENEL, GR. P. *Dragi-mi sunt boii şi locul.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 438. *Mi-am lăsat satul şi locul.* DOINE, 99/2. *Locurile a'nţelenit.* BIBICESCU, P. P. 140. *Locu-i bun, moşia-mi place.* ŞEZ. I 235b/27. *Când aveam locul, n'aveam mijlocul; acum că am mijlocul, îmi lipseşte locul.* ZANNE, P. III 206, cf. I 113, III 563, 641, V 349. *Loc în mutare (în dăvălmăşie):* pescătoare în comun, obştească. ION CR. V 62. *Loc muiat* = loc arător. VICIU, GL.

12°. (Ca lat. *loci* s. *loca*, grec. τόποι, dar şi bulg. *mèsto)* Placentă, casa copilului, soartă, „peliţa în care [fătul] a fost înfăşurat înainte de naştere şi la naştere" (DENSUSIANU, Ţ. H. 232). *Să îngroape locul în care s'a zemislit copilul.* GOROVEI, CR. 261.

13°. În unire cu unele prepoziţii: **nu... de loc** = de fel, nicidecum. (Această expresie s'a născut, în legătură cu verbe ale mişcării, pe când *de* arăta depărtarea, ca „din". *Nu mă urnesc de loc* însemna deci la început „nu mă mişc din loc", sens pe care-l are şi astăzi arom. *nu mi min di loc.* Cf. S. Puşcariu, *Dacoromania* VII 503). *Şi de loc leatopiseţ de Muldovan scris nu se află.* M. COSTIN, ap. GCR. I 197/5. *Făr' a înceta de loc, păşea tot înainte sub viscolul de foc.* ALECSANDRI, P. III 222. *„Era mişel ?" — Ba nu, de loc.* COŞBUC, F. 72. (Repetat spre a accentua negaţia) *Nu se domirea de loc, de loc* (= absolut de fel), *ca ce să însemneze un asemenea vis.* ISPIRESCU, L. 231. *De loc nu mai aştepta.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 496. *De loc nu se procopseşte.* ZANNE, P. IV 591. Imediat, îndată, pe loc. *Mergând de loc la solu',... au deschis cuvânt.* DIONISIE C. 205/8, cf. 218/15. *Văzuiu pe Chesarul în mijlocul casei... şi, de loc, călcând doi paşi, am îngenuchiat turceşte.* ODOBESCU, I 284. [Aveau dreptul] *să-l omoare de loc.* MARIAN, NA. 101. *De loc îi tăie capul.* RETEGANUL P. I 6/7. *Şi de loc a nebunit.* id., CH. 75. *Şi de loc l-am cunoscut.* BIBICESCU, P. P. 313, cf. HODOŞ, P. P. 209, ŞEZ. IV 17/13. (Mold.; învechit) **De pe loc** = de loc, pe loc. *De pe loc au dat a crede că au gânduri duşmăneşti.* BELDIMAN, TR. 47. *De pe loc se văzu 'n lume urzindu-se colibi, sate...* KONAKI, P. 299. **Din loc** = de acolo, de unde este (era, va fi) cineva. *De multă frică ce avea... nici din loc cuteza să se mişte.* DRĂGHICI, R. 40. *Nici că m'or clinti din loc.* ALECSANDRI, P. II 13. *Le mutăm din loc.* EMINESCU, N. 10. *Stă neadormit, fără să se clintească din loc.* CREANGĂ, P. 311, cf. ISPIRESCU, L. 29, ZANNE, P. II 209. **În loc** = a) pe aceeaşi bucată de pământ. *Caii 'n neastâmpăr frământă 'n loc pământul.* ALECSANDRI, P. III 220; b) (în legătură cu verbele *a sta, a se opri)* pe loc, locului, neclintit. *Stătu în loc fiiu' său Manoil.* MOXA, 402/14. *Ea-l opreşte'n loc cu ochii.* EMINESCU, P. 187. *Soarele mirat sta 'n loc.* COŞBUC, B. 21. *Moş Nichifor stătuse în loc.* CREANGĂ, P. 123. *Sta în loc uimită.* ISPIRESCU, L. 17. *Să stau în loc m'aş aprinde.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 124, cf. ZANNE, P. III 764; c) (cu sens temporal) îndată, imediat, pe loc. *L-au lovit cataroi de voie ră* (= rea) *şi au murit în loc.* LET. II 246/22. *Alexandru... lovi pre acel boiariu în cap, şi muri în loc.* ALEXANDRIA, 19. *O schijă de obuz... Reteză capul lui Cobuz Şi 'n loc ne curmă jocul.* ALECSANDRI, P. III 439. *Şi cum porneşte acesta, Ipate şi pică în loc.* CREANGĂ, P. 176. (Ca lat. *(in) loco* urmat de un genitiv şi ca fr. *à la place de...)* **În loc de** ...s. **în locul cuiva** (s. **a ceva) arată o înlocuire,** o succesiune s. o opoziţie, corespunzând lui „pentru, drept, ca". *Dându mie reu în locu* [= pentru DOS., COR.) *de bire.* PSALT. 73/13. *În loc de fraţi* (= ca pe nişte fraţi, drept fraţi) *au primit Dumnedzău pre oameni.* VARLAAM, C. 6/2. *Deaderă moştiile sfintei Vineri în loc de dajde.* MOXA 400/24. *Svântul, în loc de armă, scoasă herul plugului asupra lor.* DOSOFTEIU, V. S. 111. *Şi-i didese coada în mâni de o ţinea în loc de frâu.* LET. II 252/30. *Fu lor cărămida în loc de piatră.* BIBLIA (1688) 7/2. *Crucea luând în loc de armă.* MINEIUL (1776) 102². *Tu ai în loc de suflet o iazmă neagră.* ALECSANDRI, P. III 326. *Vigoare în loc de graţie.* ODOBESCU, III 75/18. *Răbdări prăjite în loc de ouă.* CREANGĂ, P. 70. *Şi în loc de două flori, Pue-şi ai mei ochişori.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 40. *Cântare era mie dereptaţile tale, în locul veritului* (= venirii) *mieu.* PSALT. 255/6. *Noao credincioşilor iaste tocmit dumineacă în locul sâmbetei să nu ţinem într'una ca Jidovii.* CORESI, ap. GCR. I 24/11. *Să închină bogăţiei în locul lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 278/2. *Să fie Domn Grigorie... în locul tătâne-seu.* LET. III 253/12. *Ce ai fi făcut tu, Ioane, să fi fost în locul lui Robinson ?* DRĂGHICI, R. 58. *În locul fericirii, capătă pizma.* C. NEGRUZZI, I 56. *Primăvara cu lăcrimioare În locul iernii vine zâmbind.* ALECSANDRI, P. II 79. *Una 'n locul alteia.* EMINESCU, N. 10 (În unire cu pron. posesiv) *Ştii că m'ai lăsat în locul tău.* C. NEGRUZZI, I 63. *Substituind în locu-i o altă lume.* BĂLCESCU, M. V. 1/21. *Alt stăpân în locul mieu, nu mai face brânză.* CREANGĂ, P. 230. *Şi în locul lui se văzură nişte palaturi.* ISPIRESCU, L. 37. *A pus om în loc* (eliptic pentru *în locul său)* = să-l înlocuiască. (Mold.) **În loc ce** † = a) în vreme ce, pe când. [Ghergheseanii] *în loc ce era să să închine lui Hristos, acolea să lepădară d'ins.* VARLAAM, C. 238/2. *În loc ce era închinătoriu idolilor, să făcea închinătorii Domnului Hristos.* DOSOFTEIU, V. S. 132; b) în loc să. *În loc ce te-ai bucura; tu plângi.* DOSOFTEIU, V. S. 57. (Ca fr. *au lieu que...)* **În loc să (de a, † de cât)** arată raportul de opoziţie între două propoziţiuni. *El, în loc să le mulţumească, le-au zis.* LET. III 204/8. *În loc decât bine am nedejduit să aib, acmu atâta rău şi dureare am.* VARLAAM, C. 116. *Mirosul... în loc de a face bine, ar fi adus ameţeală.* KONAKI, P. 268. *În loc să mă îndrepteze pe calea cea dreaptă, mă povăţuia...* MARCOVICI, C. 18/19. *În loc de a fi folositoare, ar grăbi pieirea ei* ib. 14/4. *S'au spăriet, în loc să se bucure.* DRĂGHICI, R. 156. *În loc de a-şi risipi puterile..., ea le concentrează.* BĂLCESCU, M. V. 5/9. *În loc să iasă la drum, dă de un heleşteu.* CREANGĂ, P. 46. *În loc să asculte rugăciunea, dete drumul ogarului.* ISPIRESCU, L. 296. **La loc** = acolo unde (ceva) era mai nainte; (temporal) din nou, iarăşi. *I-au crescut nasul la loc.* LET. II 210/9. *Fata împăratului Roş, în vălmăşagul acesta, răpede pune capul lui Harap la loc.* CREANGĂ, P 278. *Puiul la loc l-oiu pune.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 378. *L-a cusut la loc.* ŞEZ. IV 6/17. *Treci la loc !* zice profesorul elevului trimeţându-l să se aşeze iarăşi în bancă. **A-i veni (cuiva) inima la loc** = a i se linişti emoţia, turburarea, a-i trece frica, a-i veni curajul din nou. *Atunci îi mai veni inima la loc.* ISPIRESCU, L. 72. **La un (s. într' un) loc** =la olaltă, împreună. *Iar cu toţii într'un locu, sânt mai viteji decât toţi oamenii.* PSALT. 392. *Toţi aceştii s'au învoit la un loc cu legături...* LET. II 385/9. *La un loc i-au adunat.* BELDIMAN, TR. 5. *Câinii latră la un loc.* ALECSANDRI, P. III 8. *Îmblă şi ei mai câte mulţi la un loc.* CREANGĂ, P. 121. **Pe (pre †) loc** = a) (local) unde este (cineva s. ceva), locului. *Să se ducă la părinţi? Să rămâie pe loc* (= să nu plece)? CREANGĂ, P. 89. (Comandă militară) **Pe loc repaos !** b) (temporal) pe dată, îndată, imediat, în loc. *S'au ridicat o furtună... cu atâta pornire, încât pe loc s'au rupt funia.* DRĂGHICI, R. 25. *Pe loc li s'au muiat ciolanele.* CREANGĂ, P. 251. *Muri pe loc.* ISPIRESCU, L. 319. *Pe loc te-oiu tăia.* ALECSANDRI, P. P. 8b/14. *Pe loc paloşe scotea.* BIBICESCU, P. P. 269. *Copilul*

muri pe loc. ŞEZ. V 131/20. **A sta pe loc** = a se opri (din drum), a nu (mai) mişca. *Porunci dimonilor... să stea pre loc, să nu să miște nice 'ntr'o parte.* DOSOFTEIU, V. S. 31. *Un străin... în calca fetei pe loc stătu.* ALECSANDRI, P. I 23. Fig. a rămânea în vigoare, a-şi păstra valoarea, a rămânea în picioare. *De va lua neştine vreun pământ dela vreun om sărac ca să-l are şi să vor fi tocmit să le fie în parte, aceasta tocmeală să stea pre loc.* PRAV. MOLD. 2/2.

[Plur. *locuri.* | Diminutive: **locşór** s. a. *Lokshor* = loculus. ANON. CAR., LEX. MARS. (Ad 1°) *Lăcuia afară la un locşor.* DOSOFTEIU, V. S. 246/2. *Aflând un locşor mic, îl cumpără şi zidi o besearică.* MINEIUL (1776), 78². (Ad 3°) *Nici o cetate nu voia să-i dea un locşor unde să trăiască în pace.* ODOBESCU, III 292. *Trebue să ne rezervăm în noi înşine un locşor... în care să sălăşluiască adevărata noastră libertate, în care să ne putem retrage, ca să fim singuri cu noi înşine.* NEGULESCU, F. R. 295. *Bun locşior că le-am gătit La vârful paloşului Tot sub talpa iadului.* TEODORESCU, P. P. 44b. (Ad 4°) *S'a gândit să se facă funcționar, fericit să găsească un locşor de împiegat.* REBREANU, J. 51. (Ad 10°) *Parcă ai vrea să afli ce locşor a căzut la fitecine dintre cei ce odihnesc acolo* [în cimitir]. DELAVRANCEA, S. 214. *Cine-o face ce-am făcut, N'aibă locşor în pământ. Nici popă la prohodit.* PĂSCULESCU, L. P. 203; — (Mai rare) **locuşór** s. a. (Ad 2°) *Ți-a mai rămas un locuşor pe trupul tău supus la metehne.* ISPIRESCU, L. 139. (Ad 4°) *Se puse de măturâ casa, rândui fiecare lucru la locuşorul lui, făcu foc...* ib. 396; — **locúţ** s. a. (Ad 1°) *La locuțu' de vecie. Unde-o fost Adam întie.* T. PAPAHAGI, M. 80/20; — **loculéţ** s. a. (Ad 3°) *Vezi icoana aceea...? Fă-i un loculeț mititel în pervaz.* SĂM. IV 806; — **locşorél** s. a. (Ad 1°) *Fusei pe unde am iubit, Găsii locşorel pârlit, Iarba verde suspinând....* RĂDULESCU-CODIN, Î. 104. | Negativ: **nelóc** s. m. sing. Numai în locuțiunea *a fi la nelocul său* = a nu fi la locul său, a fi la loc nepotrivit; (fig.) a nu se potrivi, a fi nepotrivit, cum nu se cuvine. (cf. nela locul său, v. ib. 4°). *Gara... părea o sorcovă mare şi tare la nelocul ei pe vremea aceasta călduroasă.* POPA, V. 209. | Adjectiv: (cf. mărginaş, căsaş, cf. ung. lacos „locuitor") **locáş, -ă.** Locuitor. *Acel nărod băsărăbăsc ...să se fie tras spre pădurile Oltului şi acolo deciia să fie rămas locaşi.* CANTEMIR, HR. 470/15.]

— Din lat. **locus, -um,** idem.

LOCÁF s. a. (Pesc.) *Instrument de pêche.* — (Neatestat în altă parte) Unealtă de pescărie. BARONZI, L. 94/10.

LOCÁL, -Ă adj., s. a. 1°—2°. *Local.*

1°. Adj. Ce ține de un anumit loc, particular s. caracteristic pentru un anumit loc; localnic, din localitate, din partea locului, de loc. *Potrivit rânduelilor locale a monastirilor.* URICARIUL IV 411/10. *În canonul 88 al Sinodului local din Cartagena...* ODOBESCU, II 32. *De ce voieşti să alungi acel om local din Buzău care are interese în localitate.* MAIORESCU, D. IV 411. *În Veneția,... unde rezida ca şef al Grecilor locali un archiepiscop de Filadelfia.* IORGA, L. I 27. *Coloare locală* = ceea ce într'o descriere, într'o pictură, într'o piesă de teatru, etc., reprezintă ceea ce e mai caracteristic pentru obiceiurile particulare ale unei țări, societăți, s. epoci. *Autoritățile locale.*

2°. Subst. Clădire, încăpere (considerată în raport cu destinația sa). *Construirea de localuri pentru şcoli.* MAIORESCU, D. V 17. *S'au clădit case frumoase în stil modern şi localuri pentru autorități.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, L. D. 238. *Se prăbuşi pe uşa localului de aperitive.* C. PETRESCU, C. V. 59. *Local public, local de consumație.* | Spec. Local de consumație şi de petrecere, restaurant, birt. *Localurile cele vesele în care se înnecă în vin chinul cel greu.* CONTEMPORANUL, III 570. *Pavel Vardaru era vestit în toate localurile de zi şi de noapte.* C. PETRESCU, Î. I 5.

[Plur. (ad 2°) *-caluri,* mai rar *-cale*].

— *N.* din fr. (lat. **localis, -e,** idem). Cf. localnic.

LOCALITÁTE s. f. *Localité.* — Aşezare omenească (oraş, sat, etc.), loc. *Din parte-mi voiu îndeplini... datoria... de a însemna pe harta țării toate localitățile interesante sub raportul istoric...* ODOBESCU, II 159. *De ce voieşti să alungi acel om local din Buzău care are interese în localitate?* MAIORESCU, D. IV 411.

— *N.* după fr. (lat. **localitas, -atem,** idem).

LOCALIZÁ vb. I[a]. 1°. *Localiser.* 2°. *Adapter* à un autre milieu une oeuvre littéraire.

1°. Trans. A opri să se răspândească dincolo de un loc limitat, a circumscrie, a fixa într'un singur loc. *A localiza un eventual război.* MAIORESCU, D. II 48. *Se străduiseră... să înlăture orice cauză de conflict ...localizându-l în punctul în care se ivea.* KIRIȚESCU, R. I 15. *Abia pe la orele 7 dimineața, focul a putut fi localizat.* CURENTUL, 24. IX 1930, 2/4. *A localiza o epidemie.* | Refl. A se fixa într'un loc. *I se localiza mai* adesea *durerea de cap.* VLAHUȚĂ, D. 328. | P. ext. (Trans., complinit prin cronologic) A-i fixa cuiva locul în ordine cronologică. *Miron Costin putea localiza doar cronologic pe acel Istratie ce-i umbla prin minte.* BUL. COM. IST. II 123.

2°. A da un caracter local, a adapta. *Traducând, prelucrând, uneori localizând, reprezentațiile începură.* C. NEGRUZZI, I 343. *Să ne impunem datoria de a desfigura pe autorii lor, de câteori binevoim a-i traduce, a-i imita sau a-i localiza. Aşa ceva voia să facă principele moldovean cu aventurile sale politice mai recente, să imite pe Heliodor, să-l localizeze.* IORGA, L. I. 357.

[Abstract: **localizáre** s. f. (Ad 1°.) *Localizări cerebrale.* MAIORESCU, L. 23. *Este aci o apreciere care vrea să stabilească valoarea lui..., nu numai o simplă localizare cronologică.* BUL. COM. IST. II 123. (Ad 2°). *Să ofere premii la cele mai bune traducțiuni şi localizări ale publicațiunilor alese.* ODOBESCU, II 75. | Adjectiv: **localizát, -ă.** *Ei aveau dela început atribuții militare, precise, localizate.* IORGA în BUL. COM. IST. II 181. *Boală localizată la plămâni.*]

— *N.* din fr.

LOCÁLNIC, -Ă adj., subst. I. *Local.* II. *Habitant de la localité.*

I. Adj. Local, din partea locului, ce ține de un loc. *Se ating... de interesuri... localnice.* URICARIUL, II 219/25. *Dar poate că sunt aspiranți localnici... şi atunci ar fi poate bine să fie acolo învățători.* MAIORESCU, D. IV 540. *De la descălicătoare, blajina localnică stăpânire ne-a îngăduit să trăim ca în sânul lui Avram.* ODOBESCU, III 218. *Salutară cu bucurie pe principii localnici.* IORGA în BUL. COM. IST. II 191.

II. Subst. Persoană din partea locului. *El e singurul localnic care n'a căpătat friguri când a intrat Bem cu honvezii lui aicea.* C. NEGRUZZI, I 318. *Cărările cari treceau muntele la mănăstirile nemțene erau numai de localnici şi de călugări cunoscute.* SADOVEANU, SĂM. V 968. *Localnicii văd în felul său de desfăşurare icoana unui sfredel.* IORGA, N. R. A. I 188. Cf. C. PETRESCU, R. DR. 166.

— Din rus. **lokalínyj,** idem. CADE.

LOCÁNDĂ s. f. *Hôtellerie.* — (Termen învechit; în Ţara veche) Ospătărie, birt, restaurant. *Inima la toţi berbanţii o locandă mi se pare. Unde, orişicând vei bate, foc în sobă vei găsi.* CONV. LIT. XIII 220. *Pânea se făcea în pesmeţi şi o vindea pe la locănţi.* CONTEMPORANUL V, vol. I 200. *Ne duse la cea mai bună locantă.* I. NEGRUZZI, ap. RUDOW, XVIII 101. [Şi: **locántă** s. f. — Derivat: (cf. it. locandiere) **locantiér** s. m. Cel ce ţine o locandă, cf. birtaş, hangiu. *Locantierul ne vorbi despre un vulcan ce s'ar fi aflând în apropierea satului.* ALECSANDRI, ap. CADE.] — Din n.-gr. λοκάντα (it. **locanda**), idem.

LOCÁNTĂ s. f. **LOCANTIÉR** s. m. } v. **locandă.**

LOCÁŞ s. a. 1°. *Séjour, demeure, sanctuaire.* 2°. *Tige de la sauterelle.*

1°. Loc (ţinut, clădire, încăpere) în care cineva îşi are adăpostul sau locuinţa de toate zilele, locuinţă, sediu, reşedinţă, sălaş, adăpost, aşezare, casă; (p. ext. şi fig.) orice loc real sau imaginar considerat ca loc în care petrec vietăţi sau fiinţe supraomeneşti (Dumnezeu, sfinţii, morţii, sufletele, etc., deci: cerul, biserica, mormântul, iadul, etc.) sau ca sediu al unor facultăţi, acţiuni sau însuşiri (deci: inima, fiinţa omenească, etc.). *Locaşuri sfinte* sunt cele închinate cultului religios, bisericile, mănăstirile, etc. *Ca un om nemearnic te aciuezi prin lăcaşuri omeneşti.* VARLAAM, C. 371. *Casa sau lăcaşul cuiva, unde se va fi ascuns vrjmaşul cuiva, pentru să-l ucigă.* PRAV. 1175. *Petrecând cu lăcaşul la locul unde au văzut Daniil vedeniile.* DOSOFTEIU, V. S. 116. *Au făcut Moisei pentru lăcaşă lui Dumnezău cortul ştiinţii.* GCR. I 238/29. *Pentru care mai vârtos şi cea nespusă şi veacinică împărăţia ceriurilor va dărui Mării Tale moştenire neclătită şi lăcaşă nemutat.* BIBLIA (1688), pr. 8/51. *Veţ[i] aduce jârtvă noao Domnului den lăcaşăle voastre, veţ[i] aduce pânea punerii denainte.* ib. 88, cf. 47 b. [Dumnezeu] *să-l blagoslovească dintru înălţimea lăcaşului său.* ANTIM, P. 5/34. *Cine are ascultare... este lăcaşul tuturor bunătăţilor şi vasul tuturor darurilor.* ib. 26, cf. GCR. II 16/26. *Căzacii fuma a bieţilor lăcuitori nevinovaţi lăcaşurile, odăile şi hrana.* LET. I 309/27. *Ei* (= Dacii) *nu cred precum moartea să fie sfârşitul vieţii, ce socotesc ca cum ar fi o treacere la alte lăcaşuri noaă.* CANTEMIR, HR. 79/24. *Hunii... locuri noaă de lăcaşuri cercând... asupra Gotthilor au căzut.* ib. 256. [Sufletul către trupul:] *Neputându să mai lăcuescu într'un lăcaş unde diavolul este stăpân...* GCR. II 48. *Sufletul cel strălucit, desăvârşit... lăcaş s'au învrednicit a să face şi scaun a lui Dumnezeu.* ib. 107/27. *Se făcu cutremur mare... cât au căzut ceale înalte şi mai frumoase lăcaşuri.* MINEIUL (1776) 162 2 b. *Cetăţi şi lăcaşă.* HERODOT, 334/9. *Evropa... lăcaşuri şi bunătăţi mari are, cât numai lăcaş împăratului... se cade să fie.* ib. 357. *Doamne, iubitam bunăcuviinţa casei tale şi locul lăcaşului sfinţirei tale.* (a. 1803) URICARIUL, IV 165. *Locaşuri a credinţii noastre, care au acolo moşii* (a. 1815) ib., I 241/26. *De va face cineva casă pre locul altuia... sau va face lăcaş preste lăcaşul altuia.* PRAV. (1814), 83. *Daniile lăsate prin diiată ca să se dea la sfintele lăcaşuri.* ib. 167. *Ticăloşi care se află robiţi (=din) lăcaşurile lor.* BELDIMAN, N. P. I 110. *Ucenicii mei... se împrăştiase pe la lăcaşurile lor.* ib. II 96. *Dar fiţi, precum aţi fost, lăcaş al răutăţii.* ZILOT, CRON. 336. *Lăcaşul său cel de vară.* DRĂGHICI, R. 160. *Omule, ţi-au dat Dumnezeu lăcaşul pe a sferei rotunzeală.* KONAKI, P. 261. *Gândirea mea, ca o străină în lăcaşul său, îmi cercetează fiinţa.* MARCOVICI, C. 11/18. *Firele ce alcătuesc lăcaşul păiajănului.* ib. 16/20. *Acolo* (la mănăstirea Dealu) *au odihna, locaş adânc, tăcut Eroi ce mai nainte mult sgomot au făcut.* ALEXANDRESCU, M. 49, cf. 16. *Se pun cu obrăznicie lângă însuşi locaşul Dumnezeului dreptăţii şi îndurării.* C. NEGRUZZI, I 31, cf. 283, MAG. IST. I 210/6. *A tăi vechi şi dragi tovarăşi... La lăcaşul tău de moarte te duc jalnic suspinând.* ALECSANDRI, P. I 198. *Bahluiu! locaş de broaşte.* ib. 202. *Câmpul cel de moarte, Crunt locaş de rele soarte.* ib. II 18. *Nimeni n'a afla locaşul unde ea s'ascunde tainic.* EMINESCU, P. 191. *Un mic dăscălaş La cel sfânt locaş.* ALECSANDRI, P. P. 9. *La fagul Mihului, Locaşul voiniculuI.* ib., 208. *Lăcaşurile sfinţilor.* MARIAN, Î. 185. *Ajungea La locaşiul Domnului Şi la poarta raiului.* TEODORESCU, P. P. 90. *Peste Marea Neagră îl aruncaţi, C'acolo îi odihnă şi locaş.* PĂSCULESCU, L. P. 143. *Fundul lacului, unde îşi avea locaşul* (tip. *ocaşlul*) *o mulţime nenumărată de necuraţi (draci).* ŞEZ. III 95/30. *Muierea rea, lăcaşul dracului.* ZANNE, P. II 295. # **A-i da locaş cuiva** = a-l primi pe cineva dându-i adăpost, a adăposti, a găzdui. *Un copilaş... Se roagă să-i dau lăcaş.* I. VĂCĂRESCU, P. 10/20, cf. BĂLCESCU, M. V. 377. *Asia nu-mi dă locaş şi nici Europa.* COŞBUC, Æ. 20/19.

2°. (Fig.) Toc (al colţarului cu limbă, v. colţar 5°), capră, cleşte, matcă, plăsele. DAMÉ, T. 113.

[Şi: (după loc) **lăcáş** s. a. Plur.: *-caşuri,* (învechit) *-caşe* şi *lăcaşi* † MAG. IST. I 294/28. | (Ad 1°) Derivate: **lăcăşlui** † vb. IV[a]. (Trans. şi refl.) A (se) aşeza, adăposti, sălăşlui. *Şi lăcăşlui* (băgă SCH., sălăşlui VOR., mută HUR., sălăşui COR.[2]) *acolo flămânzităţii şi încheiară cetăţi de lăcuit.* DOSOFTEIU, ap. CANDREA, PS. 232/22. *Se vor zidi cetăţile jidovimei şi lăcăşlui-s'or* întră SCH., se vor veseli HUR., lăcui-va COR.[2]) *acolo.* id., ib. 135. *Într'una din peşterele muntelui cu preacuviosul Theoctist s'au sălăşluită.* id., V. S. II 20.[2] | (Cf. găzduşag) **locoşág** s. a. Culcuş, sălaş. (Bilca, în Rădăuţi) MARIAN, D. 223. *Nu vi-i aici locu' Nu vi-i locoşagu'.* ib. 222. Plur. *-şáguri.*]

— Din ung. **lakás,** idem.

LOCÁŞ, -Ă adj. v. **loc.**

LOCATÁR s. m. *Locataire.* — Chiriaş, arendaş. *Locatarul nu poate... să schimbe forma lucrului închiriat sau arendat.* HAMANGIU, C. C. 363, cf. 365. *Un locatar dela alt etaj.* C. PETRESCU, C. V. 41. *Palatul... a devenit nelocuibil, constituind un permanent pericol pentru locatarii lui.* UNIVERSUL, 27. XI 1940, 8/4. [Feminin: **locatără** s. f. *Locatara acestei camere.* CURENTUL, 17. IX 1930, 5/6].

— *N.* din fr.

LOCATÁRĂ s. f. v. **locatar.**

LOCAŢIÚNE s. f. *Location.* — Luare în folosinţă s. angajare pentru un timp determinat şi în anumite condiţiuni; închiriere, arendare, arendă, cf. năimire, tocmire. (Obiectul *contractului de locaţiune* este un lucru sau o lucrare). HAMANGIU, C. C. 358—359. *Locatarul nu poate, în cursul locaţiunei, să schimbe forma lucrului închiriat sau arendat.* ib. 363. *Aprobarea primăriei de a fi scutiţi localnicii să plătească taxa de locaţiune şi vama la ţ̧borul de vite.* CURENTUL, 5, XII 1930, 3/7.

— *N.* din fr.

LOCATÍV s. a. (Gram.) *Locatif.* — Forma gramaticală (cazul) din unele limbi, care arată locul în care se află cineva s. ceva sau în care se petrece o acţiune. [Plur. *-tive.*]

— *N.* după fr.

LOCATÍV, -Ă adj. *Locatif.* — Care priveşte pe chiriaş (locatar), e în sarcina lui (cf. HAMANGIU, C. C. 370) sau e condiţionat de o închiriere (locaţiune). (Fr. valeur locative) *Valoare locativă* = valoarea unui imobil sau apartament exprimată prin venitul pe care poate să-l dea în cazul închirierii lui.
— *N.* din fr.

LOCATÓR s. m. *Bailleur.* — Cel ce închiriază, dă cu chirie un imobil. *Locatorul nu este răspunzător către locatar de turburarea căşunată lui prin faptul unei a treia persoane.* HAMANGIU, C. C. 363, cf. 361.
— *N.* din fr.

LOCFÍRE † s. f. *Demeure, habitation.* — Locaş, sălaş, sediu. *Doamne iubiiu dulce frumusea[ţea] casei tale şi locfirea* (locul-mutare HUR, loc de sălaş COR., loc de sălaşul COR.², locul sălaşului DOS., τὸν τόπον τῆς σκηνῆς, locum habitationis) *slavei tale.* PSAL. SCH. 76.
— Compus din **loc** şi **fire,** decalc al slav. bis. **městoprěbyvanie,** idem.

LOCIOLÍ vb. IV[a]. *Boire bruyamment.* — (Ungurism, la Moţi; despre porci) A bea cu sgomot (STAN, M. 256).
— Din ung. **locsolni** „a stropi, a împroşca, a uda". Cf. locіuri, blociuri.

LOCIURÍ vb. IV[a]. *Gargouiller, clapoter.* — A lecіuri. CIHAC, II 511.
— Din ung. **loccsanni,** idem. CIHAC. Cf. lecіuri, locioli, blociori, locoti.

LOCMÁ s. f. 1°. *Bon morceau, friandise.* 2°. *Bénéfice, aubaine.*
1°. Îmbucătură bună, gustoasă, mâncare după care îţi „lasă gura apă", (ALECSANDRI, T. 1751) plăcintă grasă. *Stan* [covrigarul]: *Nu-ţi cere inima de ceva locmale?... De aste, de ale mele.* ib. 136. *Ce dulceţi bune făcea! Ce locmale, Baclavale.* ib. 341.
2°. (Fig.) Chilipir (2°), câştig (3°), îndestulare. *Văzând şi Domnul că nu-i merge în pământul Moldovei, fiind învăţat în Ţara Românească* (în scaunul căreia dorea să se întoarcă) *cu venituri mai mari, au scris la Ţarigrad.... şi o cerea una ca aceasta, fiind învăţat cu locmale mai mari.* LET. III 200/18. *Lui Vodă foarte îi plăcu locmaua, adică mulţimea de bani ce luă dela mitropolitul Dionisie.* ZILOT, CRON. 75. *Nu te amăgi că sânt pentru tine aceste fericiri...! Nu este de nasul tău această locma.* GORJAN, H. IV 92. *Să stai tu la îndoială, când îţi cade aşa locma în mână.* ZAMFIRESCU, ap. CADE. *Toţi băieţii noştri din partid au să vadă că nu au de a face cu un concurent sosit în ultimul moment să le smulgă locmalele dela gură.* C. PETRESCU, O. P. II 241.
— Din turc. **lokma,** „idem".

LÓCO adv. *En ville* (sur une adresse); *en, chez.* — În localitate. (Se întrebuinţează în adrese, indicând că adresatul se găseşte în aceeaşi localitate ca şi trimiţătorul scrisorii) *Domului X, loco.* | (Precedând un substantiv ca determinare locală) În, la. *Preţul diferitelor calităţi de scânduri, la Galaţi şi loco gară.* C. PETRESCU, I. II 199. *Acest „preţ minimal" s'ar putea socoti la 40.000 lei de vagon, loco producător.* CURENTUL, 24. IX 1930, 1/7.
— *N.* din lat.

LOCOMÍ vb. IV[a] = **lăcomi** (în Sălaj şi în Munţii Apuseni). CABA, SĂL., com. ŞT. PAŞCA. [Adjectiv: **locomós, -oásă** = lacom. T. PAPAHAGI, M. 89.]

LOCOMOBÍLĂ s. f. *Locomobile.* — Maşină cu aburi sau cu motor de benzină (gaz, etc.), transportabilă pe roţile ei, întrebuinţată mai ales în agricultură şi industrie, spre a pune în mişcare alte maşini (batoze, pompe, etc.), cf. PONI, F. 169. *12 machini de treierat cu locomobile şi trei machini de secerat.* I. IONESCU, M. 150. *Lăstar de nevoieşi, crescut la umbra unei locomobile.* VLAHUŢĂ, ap. CADE.
— *N.* după fr.

LOCOMÓS -OÁSĂ v. **locomi.**

LOCOMOŢIÚNE s. f. *Locomotion.* — Mişcare prin care cineva se mută, se transportă dintr'un loc într'altul. *Calul, de pe care căzuse inginerul. ...apucase... în goană mare drumul casei, lăsând călăreţului libera facultate de a-şi urma calea cu orice mijloc de locomoţiune.* ODOBESCU, III 190.
— *N.* din fr.

LOCOMOTÍVĂ s. f. *Locomotive.* — Maşină cu aburi (s. cu motor electric s. cu aer comprimat), care pune în mişcare trenurile (vagoanele) unei căi ferate. *Linia şinelor negre pe care trece... sborul locomotivelor, târînd călători, poştă şi mărfuri.* IORGA, N. R. B. 129, cf. N. R. A. I 250. *Cum se mai poate simţi răcoarea şi puritatea aerului respirat prin asemenea adevărate coşuri de locomotivă, aşa cum arătau ţigările de foi.* C. PETRESCU, Î. I 5. *În răstimpuri clare, răsunau nostalgic fluerele nalte ale locomotivelor.* I. TEODOREANU, M. II 67, cf. 206.
— *N.* după fr.

LOCOMOTÓR, -TRÍCE adj. *Locomoteur.* — Privitor la locomoţiune, pentru locomoţiune. *Ataxie locomotrice* (v. ataxie). *Aparat locomotor.*
— *N.* din fr.

LOCOŞÁG s. a. v. **locaş.**

LÓCOT s. a. v. **lacăt.**

LOCOTÁR s. m. = **lăcătar.** *Locotariu* = germ. Schlosser. (Maidan, în Caraş). H. XVIII 144.

LOCOTÁREŢ, -Ă adj. v. **locoti.**

LOCOTENÉNT s. m. *Lieutenant.*
1°. Locţiitor (care ţine locul altuia, îl înlocueşte pe un suveran, pe un arhiereu, etc.); spec. membru al unei regenţe, caimacam; cf. substitut, suplinitor, reprezentant. *Eu sânt orânduit un logotenente al domniei la regenţă.* E. VĂCĂRESCU, IST. 289/37. *Arhiereul Iustin Edesis. locotenent de episcop al Romanului.* (a. 1852) URICARIUL, III 247/17. *Era pe lângă Miron* [Barnovschi] *cel mai cu trecere dintre partisanii lui, şi Turcii îl considerau locotenentul, „chehaia", acestuia.* IORGA, L. II 574.
2°. (Mil.) Ofiţerul care în grad îşi are locul între sublocotenent şi căpitan (3°). *S'a aruncat în braţele unui tânăr ofiţer de lănceri... locotenentul Arsenie Timofeevici.* C. NEGRUZZI, I 63. [Colonelul:] *Te-am lăsat, locotenente. Aşteaptă şi alţii.* C. PETRESCU, Î. II 77.
[Şi: (it. luogotenente) **logotenénte** s. m. | Compuse: **sùblocotenént** (învechit şi ieşit din uz **sùblocotenínte**) s. m. Primul grad de ofiţer, (mai mic decât locotenentul). *După mulţi ani de suferinţă fu numit praporscinic (sub-locoteninte) şi trămis la polcul N. de infanterie.* C. NEGRUZZI, I 332. *Afară de căpitan la o companie sau escadron,*

erau 2 parucici (locotenenți) și 2 praporcici (sublocotenenți). URICARIUL, XXII 439/9; — **locotenént-colonél** s. m. = ofițer, urmând în grad după maior; — **locotenént-comandór** s. m. = ofițer de marină militară, echivalent în grad cu maiorul. | Derivat: (it. logotenenza) **locotenénță** s. f. (Ad 1°) Organ (compus de obiceiu din mai multe persoane) instituit să țină locul domnitorului exercitând atribuțiile lui de suveran, în timpul unui interegn sau în timpul absenței sau incapacității monarhului; regență, căimăcămie. *În timpul vacanței tronului, adunările întrunite vor numi o locotenență regală, compusă de trei persoane, care vor exercita puterile regale până la suirea regelui pe tron.* HAMANGIU, C. C. XXVIII. *Locotenența domnească din 1866.*]

— *N.* din it. **locotenente** și **luogotenente.**

LOCOTENÉNȚĂ s. f.
LOCOTENÉNT-COLONÉL s. m.
LOCOTENÉNT-COMANDÓR s. m.
} v. **locotenent.**

LOCOTÍ vb. IV[a]. *Hâbler, jacasser.* — A face vorbă multă și fără rost, a spune verzi și uscate (numai din dorința de a vorbi), a trâncăni, a flecări, a bleotocări (3°), a fleoncăni. LB., DICȚ. [Derivat: (cf. vorbăreț) **locotăreț (leocotăreț,** scris *liocotăreț* LB.), **-ă** și **leocotărét, -eáță** adj., subst. = care „locotește". LB., DICȚ.]

— Pare o formațiune onomatopeică, probabil înrudită cu *bleotocări, blotocări* sau chiar același cuvânt. Prin metateză ar fi apărut deci mai întâi forma **blocotări (*blcocotări),* dela care (cf. flecări și flecăi, pe lângă flecăti; gusta și gustări) **blocoti (*bleocoti),* iar pentru lipsa lui *b-,* cf. dubletele onomatopee bloclori și lociuri.

LOCOȚIITÓR s. m. v. **locțiitor.**

LOCOTÍȚĂ s. f. (Bot.) *Faux pistachier, staphylier penné.* — (Transilv.) Clocotiș *(Staphylea pinnata).* DDRF., PANȚU, PL.[2]

LÓCȘĂ s. f. *Nouilles.* — (Ungurism în Hațeg). Tăiței, lașcă. VICIU, GL., GREGORIAN, CL. 59, H. XVIII 35. *O tablă de locșă.* (a. 1811) IORGA, S. D. XII 228. *Locșe cu lapte.* H. XVIII 104.

— Din ung. **laksa,** idem. (Cf. prin metateză ung. laska> rom. lacșă).

LOCȘÓR s. a. v. **loc.**

LOCȘORÉL s. a. v. **loc.**

LOCȚIITOÁRE s. f. v. **locțiitor.**

LOCȚIITÓR s. m. *Remplaçant.* — Cel ce ține locul altuia, îl înlocuește în rosturile sau funcțiunile lui; locotenent (1°), substitut, suplinitor, cf. chip (A II 8). *Părinții și învățătorii sânt pentru tineri locțiitorii Dumnezeirii.* MARCOVICI, D. 53. *Locțiitor de ghenerar miliției.* ALECSANDRI, T. 1387. *Plecând în concediu, funcționarul și-a lăsat un locțiitor.* [Și: (învechit) **locoțiitór,** cf. DICȚ. | Feminin: **locțiitoáre** s. f.].

— Format din **loc** + **țiitor** după it. **locotenente** (fr. lieutenant).

LOCUÍ vb. IV[a]. I. 1°. *Habiter, demeurer, résider.* 2°. *Subsister, survivre.* 3°. *Cohabiter, vivre aux côtés de.* 4°. *Vivre. Vivre ensemble.* II. 1°. *Peupler.* 2°. *Établir, fixer. Se fixer.*

I. Intrans. 1°. A sta, a ședea, a-și avea domiciliul, a fi stabilit cu locuința undeva. *Lăcuiesc* = habito. ANON. CAR. *Unde lăcuesc toți aleșii ai lui Dumnezeu.* ÎNVĂȚĂTURI (1642), ap. BV. I 127/31. *Silesc de scot accl izvor până la fața pământului pentru binele și răpaosul a mulți ce lăcuesc pre acel loc.* PRAV. 1616. *Nu mi se cade numai acicea să fiu și să lăcuescu.* CUV. D. BĂTR. II 146. *Cine și ce neam lăcuise pre aceste locuri?* M. COSTIN, ap. GCR. II 1/17. *I-au așezat în mijlocul Misiei a lăcui.* P. MAIOR, IST. 44. *Voi lăcui în coliba aceasta.* BELDIMAN, N. P. II 132/2. *Cel ce în cer locuește.* KONAKI, P. 290. *În ostroavele caraibice lăcuiau oameni sălbatici.* DRĂGHICI, R. 158. *Într'un palat de acestea locuia dumnealui Postelnicul Andronache.* C. NEGRUZZI, I 71. *În insula streină în care lăcuiți...* ALEXANDRESCU, M. 186. *Locuiam într'un sat de pe malul stâng al Buzăului.* ODOBESCU, III 22/1. *Aci este palatul unde locuește Tinerețe-fără-bătrânețe.* ISPIRESCU, L. 6. *În casa cu bârne subțiri în pereți nu locuește primaru'.* ZANNE, P. IV 555.

2°. † A rămânea, a mânea, a sălășlui; a exista, a fi, a persista, a dăinui. *Iară graiulu Domnului lăcuiaște* (rămâne N. TESTAMENT 1648; BIBLIA 1688) *în veaci.* COD. VOR. 144/9. *Mutămu-nă întru Asamonu și lăcuimu* (și sălășluindu N. TESTAMENT 1648; și maindă BIBLIA 1688) *întru Troghiliia.* ib. 17/13. *Lauda lui lăcuiașe în veacul vcacului.* PSALT. 240/7. *Dreptatea lui lăcuiașe în veac de veac.* CORESI, PS. 317.

3°. A ședea, a sta la olaltă, a o duce, a petrece împreună cu cineva. *Și să lăcuiască cu Iuda și cu Arie.* MAG. IST. I 124/29. *Acum și locuiau împreună.* C. NEGRUZZI, I 47. *Îl rugară să locuiască de aci înainte cu dânscle.* ISPIRESCU, L. 7. *Foamea și rușinea Nu se pot de loc uni Într'un loc a locui.* ZANNE, P. III 560. *Cu ce dascăl locuește, Așa carte alcătuește.* ib. V 254, cf. I 538, II 292, VII 317.

4°. A trăi. *E tu, Doamne, în veacu lăcuești* (: trăiești DOS.). PSALT. 208/10. *Iale pieru, e tu lăcuești* (: trăiești DOS.). ib. 210/6. *În părăsire amu lăcoit.* CUV. D. BĂTR. II 215. *Iară Lazaru deaca-l învise Hs., 30 de ai lăcui încheiați pre lume.* GCR. I 141/5. *Au fost lăcuind rău împreună* [tatăl cu fiiul]. PRAV. MOLD. 52. *Sau n'ai lăcuit bine cu vecinul tău?* CUV. D. BĂTR. II 453. *Zilele vieții meale n'au ajuns la zilele părinților mici, care zile au lăcuit.* BIBLIA (1688) 36/2. *Nu lăsa să lăcuiască între ei nici Elin nici Jidov.* MINEIUL (1776) 143[b]. *Acum voiu să știu de viiața voastră, cum lăcuiți și cum iaste Machedonia.* ALEXANDRIA, 87. *Norodul ce lăcuește sub a ta oblăduire.* KONAKI, P. 39. || Spec. (Despre bărbat și femeie) A trăi împreună, a avea raporturi conjugale, a se ține cu cineva. *Ei căuta muieri curate a lăcui cu iale, să nască Mesie.* PALIA (1582) ap. BV. I 95/8. *Și arată fetile lor, când vor să lăcuiască cu împăratul.* HERODOT, 262. *Când să va afla să nu fie cununați muiarea cu bărbatul, ce vor lăcui așea fără leage...* PRAV. 558. | (Refl.) *Vei intra la ia și te vei lăcui cu ia și va fi ție muiare.* BIBLIA (1688) 141/2.

II. (Literar, la traducătorii vechi și la scriitori mai noi) Trans. 1°. A ocupa un loc spre a se așeza, a se stabili acolo; a popula. *Curva să cunoaște pre locul ce lăcuiașe.* PRAV. 740. *Hananenii atuncea lăcuia pământul.* BIBLIA (1688) ap. TDRG. *Iar câți lăcuesc acela pământ, au aur mult, haine scumpe.* HERODOT, 291. *Am putea locui lumea stelelor.* EMINESCU, N. 33. *El locuește un măreț palat de vară.* ALECSANDRI, P. P. ap. TDRG. | (Refl. = pasiv) *Și așa ieșeau o mulțime de bani și țeara foarte se locuia* (= era ocupată) *și se împlea de lăcuitori.* IORGA, L. I 489 (nota 2).

2°. (Învechit) Trans. A așeza, a stabili pe cineva într'un loc (țară, ținut etc.), a sălășlui, a coloniza. *Într'această țară îi voi lăcui, pentrucă cu stăpânesc acest pământ.* HERODOT, 212. *Și nu*

le făcea Darie Împărat alt rău, ce-i lăcuia la Marea Roşie. ib. 318. *Ai lăcuit săracii pre pământ.* BIBLIA (1688) 372ᵇ. *În corturi am lăcuit pre fiii lui Israil* ib. 88ᵇ, cf. 36ᵇ, 202ᵇ, 279. || (Refl.) A se aşeza, a se stabili. *Să lăcuiră în cetăţile Samariei.* ib. 279ᵇ, cf. 126. *Multe familii bogate ce se locuiseră în ţară, pribegiră.* C. NEGRUZZI, I 144.

[Până în sec. XIX numai **lăcuí** vb. IVᵃ. | Adjective: **locuít (lăcuít),-ă** = (loc) pe care locueşte cineva, populat, colonizat; (persoană) care se ţine, trăieşte cu cineva. *Să meargă la locuri lăcuite de oameni.* DRĂGHICI, R. 143. *Câteva sate de Unguri, aduşi şi locuiţi aicc de Domnii români.* C. NEGRUZZI, I 193. *Fie'n veci locuit de eroi.* ALECSANDRI, P. III 511. *Peştera adâncă.. locuită.* ALEXANDRESCU, M. 20. (Ad I 3º). *Şi să'nsură Darie întâi cu două feţi a' lui Chiros : Atosa şi Artistone, Atosa fiind mai nainte lăcuită cu Camvis.* HERODOT, 183. Negativul: **nelocuít (nelăcuít),-ă** = pe s. în care nu locueşte nimeni, pustiu. *Vei arde cetatea cu foc... şi va fi nelăcuită în veaci.* BIBLIA (1688) 136 b. *Părţi a Americii, care sânt nelăcuite de Evropci.* DRĂGHICI, R. 39. *O zidire Ce pe muche se ridică, locaş trist nelocuit.* ALEXANDRESCU, M. 30. *Porunceşte... să-l culce în nişte case nelocuite.* CREANGĂ, P. 301, cf. ISPIRESCU, L. 357; — **lăcuitór (locuitór),-toáre**=care locueşte, care stă sau şade cu locuinţa, domiciliat. *Neamurile a lumii lăcuitoare.* CANTEMIR, HR. 59/₂₅. (Mai ales substantivat) Cel care locueşte într'un oraş, într'o ţară, etc.; cel care trăieşte împreună cu altul, duce traiu comun cu cineva. *Şi nooa vieaţă a ceriului lăcuitorii depre pământ învăţară.* CORESI, E. III/₇. *Lăcuitoriu în Deva.* PALIA (1582) ap. GCR. I 37/₃₇. *Să-l laşi lăcuitoriu pământului acestuia.* HERODOT, 212. *Cunoscând... scădearea asupra oamenilor ce vor fi lăcuitori* (= ce vor locui) *în ţara Moldovei.* PRAV. V/₃₂. *Era un om sărac carile într'o pădurită... era lăcuitoriu.* CANTEMIR, IST. 70. *Împreună lăcuitoriu eşti cu stăpânul.* MINEIUL (1776) 53². *Ca să ştie fiecare lăcuitor...* ZILOT, CRON. 71. *Globul şi-ai lui locuitori.* ALEXANDRESCU, M. 6. *Locuitorii acestei lumi.* EMINESCU, N. 31. *Acest Bucureşti de un milion de locuitori.* C. PETRESCU, C. V. 152. *Locuitorii râdea de dânsul.* ISPIRESCU, L. 9; — (franţuzism, cf. fr. habitable, logeable) **locuíbil,-ă.** În care se poate locui, care poate fi locuit (II 1º), bun de locuit. *Cumpăr casă locuibilă, apropiere tramvaiu.* UNIVERSUL, 23. II 1934, 12/₇. Negativul: **nelocuíbil,-ă.** *Casă nelocuibilă.* PASCU, S. 422. | Abstracte: **locuire (lăcuíre)** s. f. acţiunea de a locui; locuinţă, domiciliu. *Şi iaste cortul lui în Salim şi lăcuirea lui în Sion.* PSALT., ap. CCR. 108. *Vestită lăcuire acestuia domn în lăcaşul inimei.* VARLAAM, C. 205/₂₁; — **lăcuítă** † s. f. = locuire, locuinţă, lăcaş. *Şi a pustiei lăcuită gustară.* CORESI, E. 3/₃₀. *Şi în... ale lui lăcuite băgă-i.* COD. TOD. 196/₃. *A mearge la lăcuita ceaia ce nimea cu minte nu o poate ajunge.* HEM. 624/₂₀; — (concretizat) **locuínţă (lăcuínţă)** s. f. = locul, casa unde şade sau locueşte cineva, lăcaş, domiciliu. Cf. sedere, aşezare (II 4º), sălaş. *Cine-şi va face lăcuinţă de pace?* DOSOFTEIU, PS. 41. *Pentru sfânta lăcuinţa aceasta.* DOSOTHEI (1670), ap. GCR. I 240/₃₁. *În locuinţa gătită va merge.* KONAKI, P. 263. *Unde era statornicit cu lăcuinţa...* DRĂGHICI, R. 160. *Întrebă... despre scorpie şi locuinţa ei.* ISPIRESCU, L. 9. *Care în ceri ai locuinţe.* TEODORESCU, P. P. 106, cf. ZANNE, P. VIII 317. *Am închiriat o locuinţă cu patru camere.* | (Neobişnuit) **locuibilitáte** s. f. Calitatea de a fi locuibil. Negativul: **nelocuibilitáte** s. f. *Cuvintele... despre nelocuibilitatea ţărmului danubian nordic.* HASDEU, I. C. 197. | Pronunţ.: -cu-i.]

— Din ung. **lakní** (apropiat de substantivul loc; cf. lăcaş şi locaş).

LOCUÍBIL, -Ă adj.
LOCUIBILITÁTE s. f.
LOCUÍNŢĂ s. f.
LOCUITÓR, -TOÁRE adj. subst.
} v. **locui.**

LOCULÉŢ s. a. v. **loc.**

LOCÚM s. a. v. **lucum.**

LOCUŞÓR s. a.
LOCÚŢ s. a.
} v. **loc.**

LOCÚSTĂ s. f. v. **lăcustă.**

LOCÚŢIE s. f. v. **locuţiune.**

LOCUŢIÚNE s. f. *Locution.* — Expresie compusă din două sau mai multe cuvinte, având înţelesul ei particular. *Un cuvânt român sau o locuţie pământească pică din condeiul nostru.* RUSSO, S. 93. *Cele mai recomandabile şi mai caracteristice locuţiuni populare şi proverbe.* ODOBESCU, II 398. *Când zic d. e. „curajos ca un leu", nu-mi mai amintesc figura leului, ci primesc locuţiunea oarecum ca un semn convenţional pentru gândirea abstractă a unei calităţi.* MAIORESCU, CR. I 31. [Şi: (mai rar şi învechit) **locúţie** s. f.]

— *N.* din fr.

LOCVÁCE adj. *Loquace.* — Căruia îi place să vorbească mult, îi umblă gura, cu limba deslegată, pornit pe vorbă multă, vorbăreţ, limbut. *Dandu făcu ochii mari şi deveni locvace.* REBREANU, J. 161. [Abstract: (fr. loquacité, lat. loquacitas,-atem) **locvacitáte** s. f. Vorbărie, vorbă multă, pornirea (obişnuinţa, darul) de a face vorbe multe. *Închcia triumfător într'o cascadă de replici, care reducea la neant locvacitatea prea încântată de sine a omului cu lămâia invizibilă.* C. PETRESCU, O. P. I 40.]

— *N.* după fr. (lat. **loquax,-acem**).

LOCVACITÁTE s. f. v. **locvace.**

LOD s. a. *Contrevent, volet.* — (Săsism în regiunea Braşovului) Oblon (la fereastră). GR. Ş. V 45. *La orânda 'mpărătească Dela marginea pieţii, Vezi lumină printre loduri Până 'n faptul dimineţii.* IOSIF, P. 62. [Plur. *loduri.*]

— Din săsescul **Läden.**

LODÁ vb. I = **lăuda.** *S'o lodat mândra la noi.* DENSUSIANU, Ţ. H. 158.

LÓDBĂ s. f. 1º. *Dosse,* grosse planche mal équarrie. 2º. *Bûche.*

1º. (Mold., Bucov., Transilv.) Scândură groasă, făcută din despicătura unui trunchiu şi cioplită numai cu securea (LB., FRÂNCU-CANDREA, M. 102, com. SIMA, M.); se întrebuinţează la pardositul podurilor de lemn (Frata, pe Câmpia Ardealului. Com. V. BUCUR) şi a grajdurilor s. la construirea poieţilor, colibelor (cf. PRECUP, P. 11) s. cotetelor (Com. V. BUCUR, Frata); cf. blană, s. foastăn. *Părcţii sunt înjghebaţi ăin loadbe grosolane ce se încheie la muchi.* IORGA, ap. CADE. *Pe alocurea se bate în pământ pe lângă furci încă un par, iar lodbele pereţilor se aşează una peste alta între furci şi parii aceştia.* PRECUP, P. 11. *Pod de lodbe: coteţ de lodbe.* | Spec. (la plur.) Ghizdea. *Şezând pe lodbele (disdelele) fântânei.* MARIAN, NA. 125.

2º. P. ext. Despicătură mare de lemn (CREAN-

GĂ. GL.), **blană crăpată dintr'un butuc** (Bucov. Com. S. FL. MARIAN, A. TOMIAC., HERZ.-GHER. M., VII 15), întrebuințată ca lemn de foc și așezată în stânjen (Maramureș, com. A. BĂNUȚ), trunchiu despicat în două (Mehedinți, N. REV. R. 1910, 86). *Pe o față bine bătută* [la bocșa pentru arderea cărbunilor de lemn] *sunt dispuse mai întâi trei sau patru lodbe verticale în formă de coș.* PONI, C. 129. *Un car încărcat cu lodbe de fag.* CREANGĂ, A. 82. *Sărmanul, nu era în stare să ducă nici o lodvă bună, necum un copaciu întreg cu rădăcină cu tot.* SBIERA, P. 180/39. *Arborul de tisă se curmă și se despică pe loc cu toporul în mai mulți gălătuși și lobde.* POPOVICI-KIRILEANU, B. 52. *Adă vr'o patru lodve să le taie să fie lemne de foc.* Com. TOFAN, Bilca.

[Și: **lódvă** s. f.; **loádbă** s. f. CADE, **lóbdă** (Broșteni în Neamț) s. f. ȘEZ. VIII 159; — **lóbă** s. f. = (ad 2°) bucățile în care a fost spart un trunchiu de copac. RĂDULESCU-CODIN 47. (Întrebuințat greșit) [Dovleacul] *îl spărgeam în două... Puncam o lobă într'o parte și alta alături... mai aprindeam un foc și pe urmă scoteam de supt spuză lobele coapte.* I. BOTENI, ap. SĂM. IV 728; **(lózbă) (loázbă** PAMFILE, I. C.) s. f. (Ad. 2°) *Maria... se învârti o bucată printre loazbele răsturnate, apoi se lăsă jos.* DUNĂREANU, CH. 207. *Para se 'nălța, Lozbele sărea.* PAMFILE, C. Ț. 44. *Mă suiu* [în copac] *să desprind lozbele de sus și apoi să le rătez dela rădăcină.* id., S. 29; — **lótvă** s. f. = păcel lângă vatră (Târnava-mică). VICIU, GL.]

— Din rut. **lodva,** idem.

LÓDER s. m. *Tanneur.* — (Banat) Argăsitor, timar, tăbăcar, opincar. *Din târg numărau lodierii pe degete.* N. REV. R. II 227. *În Banat, opincarii (argăsitorii, duvarii, loderii)... se numesc maistori.* PAMFILE-LUPESCU, CR. 207, PAMFILE, I. C. 43. [Ortografiat și *lodier* s. m.].

— Probabil corupt din germ. **Lohgerber,** idem, prin mijlocirea Șvabilor bănățeni; cf. l é d ă r.

LÓDING † s. a. *Cartouchière.* — (Ungurism) *Loding* (ANON. CAR.) = cartușieră, l a d u n c ă. Cf. DR. IV 155.

— Din ung. **loding,** idem, cf. l a d u n c ă.

LÓDVĂ s. f. v. **lodbă.**

LOG s. a. *Petite rivière.* — (Rusism în Basarabia) Vale mică, nu tocmai scurtă, neadâncă, neramificată, cu coaste potrivit înclinate. PORUCIC, T. E. 30. [Plur., probabil, *loguri*].

— Din rus. **logŭ** „vale, râpă".

LOGĂCÉL s. m. (Ornit.) v. **logocel.**

LOGARÍTM s. m. și a. *Logarithme.* — (Aritm.) Număr care indică exponentul puterii la care trebue ridicată o bază, ca să dea un număr anumit. Mai obișnuiți sunt *logaritmii decimali,* a căror bază constantă o formează numărul 10. *Tablă de logaritme* se numește tabloul sau cartea cuprinzând tabloul *logaritmilor,* cu ajutorul căruia se pot găsi l o g a r i t m i i tuturor numerelor întregi sau fracționare. Cf. CULIANU, A. 189, 179. [Plur. *-ritmi* și *-ritme.*]

— *N.* din fr.

LÓGHICĂ † s. f. } v. **logică.**
LOGHICÉSC, -EÁSCĂ adj }

LOGHIOTÁT s. m. *Pédant grec.* — (Grecism, întrebuințat altădată în mod ironic, acum ieșit din uz). Savant, învățat, pedant (calificând pe dascălii greci). *Dascălii greci, loghiotații care năucesc pe bieții școlari români, pentru ca să le bage în cap gramatica elină, și îi supun la tot soiul de pedepse corporale ce nimicesc în ei simțul demnității.* ALECSANDRI, T. XIII, cf. 104, C. GANE, TR. V. 281. *Vezi, logiotate* (cit. *loghiotate*), *că am învățat a ceti fără lesniciosul metod al abecedarului D-tale.* C. NEGRUZZI, I 12.

Din grec. λογιώτατος, superlativul lui λόγιος, idem.

LÓGIC, -Ă adj. adv. v. **logică.**

LÓGICĂ s. f. *Logique.*

1°. Știința raționamentului, care cercetează și stabilește regulile gândirii; principiile acestei științe. *Învățasă... și toată ritorica și loghica.* DOSOFTEIU, V. S. 161². *Când moralul lipsește, loghica și metafizica nimic nu ne folosește.* P. MUMULEANU, ap. GCR. II 247/7, cf. URICARIUL, VII 172/12. *În limba românească să se învețe religia, filologia, biografia, logica, retorica...* (a. 1828) URICARIUL, III 36/20. *Un vulpoiu... învățat în școală, Logica știind de rost.* ALEXANDRESCU, M. 279. *Studia istoriei neamului român ne va spune de unde vine limba noastră și ce trebue să fie după logică acea limbă.* RUSSO, S. 51, cf. MAIORESCU, L. 7, 10.

2°. Operă, manual de știința aceasta. *Și alte cărți pentru toate cu de tot răspunsul, și loghice deajuns.* DOSOFTEIU, V. S. 64². *Loghică ...s'au tipărit de chir Grigorie... în anul mântuirii 1826.* GCR. II 251, cf. 254. *Logica... ediția a cincia.* MAIORESCU, L. 1.

3°. Ceea ce justifică, explică, motivează sau face să apară firești un raționament sau cursul unor evenimente; structură, înfățișare, rațiune firească. *Unde ne-a trebui un cuvânt, nevoia il va iscodi, nu după sistemul cutăruia sau cutăruia, dar după logica limbei.* RUSSO, S. 37. *Logică gramaticală, cursă din regulele gramaticei latine.* ib. 53. *O logică greșită, a oarecare idei bune.* ib. 57, cf. 116. *Cuvintele* [limb]*ei s'au format și se formează după regule încă necunoscute, ce își au logica în istoria noastră.* ib. 70. *Glasul a opt milioane de euflete are mare putere în cumpăna logicăi, și putere mai mare decât logica sistemelor ce se întemeiesc pe gramatice străine și pe ure politice.* ib. 76.

[Și: (după grec. λογική) **lóghică** † s. f. | Plur.: *logici* și † *loghice;* gen. sing. art. și *ligicăi* (RUSSO). | F a m i l i a: (fr. l o g i c i e n **logician** s. m. Cel care se ocupă cu studiul logicii; cel care în raționamentele sale e preocupat mereu de considerații întemeiate pe logică; — (fr. l o g i q u e) **lógic, -ă** adj. Conform, potrivit cu regulile logicii, respectând aceste reguli, rațional. *Critica, bună, ră, trebue să fie logică.* RUSSO, S. 5. *Obiecte ale rațiunii reci sau logice.* MAIORESCU, C. I 47. Și: **loghicésc, -éască** † adj. *Cuvinte și poslanii cu loghicești răspunsuri.* DOSOFTEIU, V. S. II 22². *Lăcomia... nici cunoaște deosebirea și alcătuirea loghicească.* CANTEMIR, IST. 45. N e g a t i v: **nelógic, -ă** adj. *O judecată nelogică.* A d v e r b: **lógic** și **logicéște.** *Mai cu cale și mai logic ar fi dar.... să lepădăm limba română și să luăm limba latină.* RUSSO, S. 49. *Gândirea rămâne logic aceeași.* MAIORESCU, L. 91. *Cuvinte pe cât logicește de prisos, pe atât urîte la auz.* id., C. I 177.]

— *N.* după fr. (lat. **logica,** grec. λογική).

LOGICÉȘTE adv. } v. **logică.**
LOGICIÁN s. m. }

LOGOCÉL s. m. (Ornit.) — *Chardonneret. (Carduelis elegans).* — (Transilv.) S t i c l e t e, s t i g l e ț, c o c o n i ț ă, s c ă i e r. Cf. H. XVIII 44, MARIAN, O. I 393, DDRF, TDRG. — [Și: **logăcél** s.

m. DDRF, CADE. Feminin: **logocíță** s. f. TDRG.]. — Cf. lugaciu.

LOGOCÍȚĂ s. f. (Ornit.) v. **logocel.**

LOGODÍ vb. IV[a]. *Se fiancer, fiancer.* 2°. *Célébrer les fiançailles.* 3°. *Se vouer* à.

1°. Refl. A se lega prin logodnă cu cineva, a se încredința (I 4°), (prin Transilv., învechit, și) a se fidanța. *Logodescu-mĕ* = paciscor. ANON. CAR. *Se va tocmi un om cu o fămeae și se va logodi.* PRAV. 642. *Logodise-se Dumitrașco beizadea cu o fată a lui Șerban.* LET. II 285/7. *Cel mai mic de 7 ani nu să sloboade a se logodi.* PRAVILA (1814) 96. *Unul este cu care m'am logodit.* C. NEGRUZZI, II 75/2. *Făcură vorbă și iute,... se logodi.* ISPIRESCU, L. 33. *Să-i spui că m'am logodit.* JARNÍK-BÂRSEANU, D. 140. *După ce erau tineri, Se logodiră și vineri,* se zice despre un lucru care nu se face la timpul său. ZANNE, P. IV 418. || (Mai rar, cu același sens) Intrans. *Fata logodi.* ȘEZ. I 69. *Am logodit cu ea.* BIBICESCU, P. P. 323. *Nouă ani că-mi văduvea... Și cu altul logodea.* MATEESCU, B. 98. || Trans. (În limba veche construit uneori cu dativul persoanei interesate) A(-și) lega prin logodnă pe cineva în vederea căsătoriei (LB), a-și încredința. *Când are hi un împărat... să-și logodească șie o fată de țăran...* VARLAAM, C. 285[2], cf. ib. 288. *O logodescŭ să-mi fie mireasă.* DOSOFTEIU, V. S. 163. *Au ales Domn în locul lui pre Joldea, carele logodise pre domnița Rucsanda, sora lui Ștefan.* ȘINCAI, HR. II 196/5. *Te logodesc în faptă* (= mă logodesc cu tine). PANN, E. III 98. *S'a hotărît... să-și logodească soție pre fiica D-voastră.* MARIAN, NU. 118.

2°. Trans. A celebra logodna (COSTINESCU), a pune pe cineva să jure credință cuiva în vederea căsătoriei. *Venea popa acasă de-i logodea.* MARIAN, ap. CADE. *Dacă zicea că nu e cu voia lor, nu-i logodea, rămânea*[u] *nelogodiți.* PITIȘ, SCH. 106.

3°. Fig. (Construit cu dativul) Refl. A se făgădui, a se deda cu tot dinadinsul, a se dedica, a se lega (cuiva). *Te pleci și te logodești lui D-zău.* VARLAAM, C. 346.

[Adjective (substantivate uneori): **logodít** (cu negativul **nelogodít**),-ă (ad 1°) *De vor apuca să nu se facă nunta, ce... vor fi numai logodiți...* PRAV. 861. *Oh, Arghire, prea iubite Și cu mine logodite.* BARAC, A. 83. *Nina zice că n'ar fi exclus să ne întoarcem dela băi cu ei logodiți.* REBREANU, J. 254. (Fig.) *Frumoși erau și astfel, de moarte logodiți.* EMINESCU, P. 214. *Aceasta era logodită după alt boiertu.* SBIERA, P. 231. *Rămânea*[u] *nelogodiți.* PITIȘ, SCH. 106. # *(A fi ca un) țap* (s. gânsac) *logodit* = mândru, fudul. *Se vede că i-a fost scris, tot el să răsplătească și păcatele iepei frățâne-său,... ale gânsacului logodit.* CREANGĂ, P. 58. *Par'că e un țap logodit!* ZANNE, P. I 666, cf. și VLAHUȚĂ, D. 221. *A umbla cu ochii logodiți* = a fi beat. PANN, P. V. I 128, ZANNE, P. II 350; (Izolat și nelămurit) **nelogóda** f. *O, bunucu meu găzduță, Cum te duci și mă lași Tot tânără nelogoda* („nelogodită")? (Bocete din Oaș) GR. S. VII 68, cf. 80; — **logoditór** s. m. Petitor. *Mie-mi vin petitori, Petitori, logoditori.* MAT. FOLC. I 308. *Ei cred că dacă colindătorii stau pe pat, le stau logoditorii.* PAMFILE, CRĂC. 51. | Abstracte: **logodíre** s. f. = acțiunea de a (se) logodi, logodnă. LB. *Toată semeția featei... pentr'aceaia logodire iase din sărăcie.* VARLAAM, C. 285[2]. *Și te-ai dus la logodire Singurică, făr' de mire.* MARIAN, Î. 570, cf. NU. 165. (Fig.) *Nu spre greutate, nici spre muncă... ce spre curățire și sfințire și spre logodire* (= dedau cu tot dinadinsul) *vieții și împărăției ce va să fie.* LITURGHIE (1702) ap. GCR. I 346/6; — **logodíe** s. f. = (Vâlcea) situația, starea de logodnică. *Rău mi-a părut de junie Și fetei de logodie.* MAT. FOLC. 270; — **logodínță** † s. f. = logodnă. *Să va tocmi un om cu muiaria sa, dentâi la logodința lor...* PRAV. 644, cf. DOSOFTEIU, V. S. 90[2]; — **logodíciu** s. m. sing. *Logodiciul pasărilor* se numește ziua de 3 Martie (dragobetele), când nu se lucrează, ci se sărbătoresc pasările, care, după cum se aude, în această zi se logodesc. MUSCEL, 36.]

— Din slav bis. **lagoditi** = lat. convenire (În limbile slave de astăzi însemnează mai ales „a domoli, a potoli", bulgărescul *lagodjă* are însă sensul de „mă dedic", iar rut. *lahodyte sja* „a se înțelege"). Cf. logodnă, logodnic.

LOGODÍCIU s. m. sing.
LOGODÍE s. f.
LOGODÍNȚĂ s. f.
} v. **logodi.**

LOGÓDNĂ s. f. 1°. *Fiançailles, accordailles.* 2°. *Cadeau de fiançailles.*

1°. Ceremonia obișnuită înaintea căsătoriei (cf. H. I 121, 190, 331, II 119, 245), când prin schimbarea inelelor tinerii care vor deveni mire și mireasă își promit unul altuia credință (LB, COSTINESCU, etc.), înțelegerea s. legământul dintre miri în vederea viitoarei lor căsătorii, ciaiz (H. I 121, 331), † logodință, așezământ (6°). *Au stricat logodna cu sora lui Constantin.* LET. II 427/30. *La facerea logodnei* [trebue voința părinților]. PRAVILA (1821) 96. *I-a fost puse în foaia de zestre, la logodnă.* URICARIUL, VII 16/24. *Inelul de logodnă.* ISPIRESCU, L. 26. *Să nu se întoarcă logodna.* GOROVEI, CR. 165. *Nunta era mai mare și oamenii... venea mai mulți ca la logodnă* (Notă: *sau cum se pronunță la Scheiu: logornă or*[*i*] *logolnă*). PITIȘ, SCH. 153. *Promoroaca din ajunul unei logodne prevestește fericirea căsătoriei.* PAMFILE, VĂZD. 66. *Logodna sau „așezământul"... va fi peste o săptămână.* IOVESCU, N. 85. | Spec. Molitva, rugăciunea cetită de preot când se logodesc doi tineri. *Începe preotul... a le ceti mai întâi logodna.* MARIAN, NU. 439. | (Brașov) Masa, banchetul dat de părinții celor care se logodesc. PITIȘ, SCH. 107. || P. ext. Intervalul, răstimpul dela logodire până la căsătorie. *Logodna scurtă, veselia tinerilor.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII 306.

2°. (Învechit) Darul, cadoul pe care tânărul îl dă viitoarei sale mirese în momentul când se logodesc s. acela pe care părinții îl dau tinerilor cu același prilej. *Să ne trimiți... prin omul acesta... izvodul cel adevărat,... împreună cu logodna..., că iată și noi am trimis dela noi logodnă o tabachere cu un inel cu adiamante și douăzeci de galbini.* IORGA, S. D. XI 72. *Primește drept chezășuire și logodnă acest... inel.* GORJAN, H. I. 154.

[Și: **logóndă** s. f. (Bran, Muscel. Com. C. LACEA, H. IX 56, XI 234); — **logólnă** s. f. TDRG.; GR. S. V 45; — **logórnă** s. f. ib.].

— Din slav. bis. **lagodinŭ** = lat. conveniens (adjectiv substantivat subt forma feminină). Cf. logodi, logodnic.

LOGÓDNIC, -CĂ subst. *Fiancé, -ée.* — Persoană logodită, promisă în căsătorie. LB. *Cea fămeae ce să dzâce logodnică, nu va fi datoare să îmble după logodnic.* PRAV. 642. *Pentru sudalma unei fete logodite poate să pârască... logodnicul ei.* ib. 936, cf. DOSOFTEIU, V. S. 90.[2] *Sântul înger să păzească Pre scump logodnicul meu.* C. NEGRUZZI, II 75/2. *Logodnica lui Arold.* EMINESCU, P. 199. *Se cununară.... cu logodnicele ce-și aleseră.* ISPIRESCU, L. 39, cf. 35, MARIAN, NU, 165. [Și: **logótnic, -ă** subst. COSTINESCU.].

— Din slav. bis. **lagodinŭ** = lat. conveniens,

cu obişnuitul schimb al sufixului slav *-înŭ* prin *-nic*. Cf. l o g o d n ă, l o g o d i.

LOGOFĂT s. m. I. 1°. Titre de hauts dignitaires de la hiérarchie des boyards: le chancelier-garde des sceaux et ses seconds, le maître des cérémonies etc. 2°. *Grefficr, scribe.* 3°. *Chantre.* 4°. *Maître-valet; laquais.* II. *Beau jeune homme ; poseur.*

I. 1°. **Mare-logofăt:** (În Principate, începând din sec. XIV-lea) *Marele logofăt* era unul dintre cei mai de seamă boieri de divan (în sec. XIV—XV-lea) urmând în ordinea ierarhică (în Munt.) după „ban" şi după „vornic", (în Mold.) după „vornic", iar mai târziu (sec. XVII-lea) fiind cel mai de frunte dregător al Domniei şi având atribuţiunea de a conduce cancelaria domnească şi sarcina de a păstra pecetea domnească ; el supraveghia redactarea actelor pornite din divanul domnesc, dând directive şi indicaţiuni subalternilor asupra fondului principiei şi având grija aplicării peceţii; (în Mold., în Sec. XVII-lea) conducea sfaturile divanului domnesc, fixând ordinea lucrărilor, dând directive şi raportând Domnului hotărîrile luate de divan; îndeplinea funcţiunea de cap al curtenilor; mai avea misiunea şi dreptul de a hotărnici şi de a decide în pricini de moşii; ca simbol al demnităţii sale, înafară de pecetea cea mare, pe care o purta atârnată de gât cu un lanţ de aur, avea un toiag verde cu bule de aur s. aurit (cf. C. C. GIURESCU, BUL. COM. IST. V 91—108), cf. c a n c e l a r (LB., TDRG., BUL. IST. IX 167). *Logofăt mare, giudecătoriu şi alesătoriu de ocine, ispravnic pre o frunte de oameni de ţară, ce sânt curteni, şi giudecătoriu tuturor cine-s cu strâmbătăţi in ţară şi luător de samă tuturor ispravnicilor ce sânt la curtea domnească.* SIMION DASC. LET. 22/6-9, LET. I 104/8. *Aron-Vodă,.. au pus pre Ureche logofăt mare.* SIMION DASC. LET. 263/15. *Trimise întâiu sol pe Tutuc logofătul.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 261/20. *Lăpuşneanul se puse în capul mesei, având în dreapta pre logofătul Trotuşan.* C. NEGRUZZI, I 150. *Doi mari Logofeţi, de Ţara de jos şi de Ţara de sus.* BUL. COM. IST. IX 162. Cf. PRAV. VI/15, URICARIUL, IV 226/4, GCR. I 75, II 97, etc. **Logofăt al doilea** *(vtori logofet)* = substitutul „marelui logofăt" având atribuţiunea de „hotărîtoriu de ocine în toată ţara". SIMION DASC. LET. 23/20, C. C. GIURESCU, BUL. COM. IST. V 95, 104. **Logofăt al treilea** *(treti logofet)* = s e c r e t a r u l „marelui logofăt" (TDRG), „cărturar, scriitoriu bun, dvorbitoriu totdeauna lângă domn, credincios la toate tainele domnului, şi cărţi, ori din ţară, ori de la prietini, de unde ar veni, toate în mâna lui merg, şi cu învăţătura domnului de la dânsul ies răspunsurile, şi pecetea ţării în mâna lui şi orice giudeţe şi îndreptări se fac oamenilor, fără pecetea domnului nu poate hi, care-i în mâna logofătului al treilea, credincios în toate la domn". SIMION DASC. LET. 23—24, LET. I 105. *Eustratie, carele au fost şi logofăt al treile la răposatul pă'intele nostru.* CANTEMIR, HR. 136/2. *Logofătul al treilea pecetluia scrisorile private ale Domnului.* C. GANE, TR. V. 276. **Logofăt de cămară** s. **de visterie** = (în sec. XVIII-lea, în Munt.) capul, secretarul general al visteriei, urmând în ordinea ierarhică după „logofătul al doilea". C. C. GIURESCU, BUL. COM. IST. V 93, BUL. IST. IX 164. **Logofăt de obiceiuri** = (sec. XIX-lea) maestru de ceremonii. | (Sec. XIX-lea) M i n i s t r u. COSTINESCU. *Logofăt bisericesc* sau ministrul de culte. PRETORIAN, DR. C. 62. *Logofătul de sus şi de jos* sau ministrul de justiţie. ib. *Logofăt al dreptăţii.* COSTINESCU.

2°. (În limba veche şi popular şi azi, adesea cu o nuanţă depreciativă) Secretar, scriitor (de cancelarie), cf. † g r ă m ă t i c, † d i a c, † p i s a r, (C. C. GIURESCU, BUL. COM. IST. V 95, BRĂESCU, M.), † cărturariu ; g r e f i e r ; c o p i s t CARDAŞ, C. P.). Cf. LB., COSTINESCU, TDRG. *Logofet* = scriba, secretarius, cancellarius. ANON. CAR. *Atunci logofătulŭ* (: c ă r t u l a r u l u. COD. VOR., c ă r t u r a r i u l ŭ BIBLIA (1688); s c r i t o r i u l BIBLIA (1938); l e g r e f f i e r) *uşădzând mulţimea, zise...* N. TEST. (1648) ap. COD. VOR. 13. *Gloata căuta logofăt şi au găsit pe un preutul Ioan* (a. 1819). URICARIUL, VII 82/31, cf. ib. XI 269. *După ce-a sfârşi cartea, s'o face un logofăt.* C. NEGRUZZI, I 297. *Poartă condeiu la ureche Ca să-i zicem logofete,* se zice despre cei ce vor să pară ceea ce nu sunt. PANN, P. V. I 170. *Logofete, brânză 'n cuiu, Lapte acru-n călămări, Chiu şi vai prin buzunări.* CREANGĂ, A. 11, cf. ZANNE, P. VI 163. *Cancelarie cu un logofăt şi mai mulţi diaci.* C. GIURESCU, BUL. COM. IST. V 27. *Învăţat şi procopsit, Logofăt, cu greutate, om cu stare.* CONTEMPORANUL, II 26. *Ş'accea-i cântălărie; Şăd trii logofeţi şi scrie.* VASILIU, C. 91. | S p e c. † **Logofăt de taină** = secretar particular. *Ales-au şase logofeţi de taină, de sta înaintea lui, cetea răvaşele.* LET. III 177/26. *480 lei pe an doi logofeţi de taină.* URICARIUL, XIX 384. | † **Logofăt de** (s. **za) divan** = secretar în serviciul divanului domnesc. *2400 lei pe an 20 logofeţi de divan.* ib. 285, cf. şi IORGA, S. D. VIII 37, 113. | (Popular, pe alocuri) **Logofăt de comună** (s. **logofătul satului)** = notar, secretar comunal. DDRF., TDRG. *El ştia carte... şi ajunse părcălab, apoi logofăt de comună.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 34. *Preoteasa... trăia în bune legături cu logofătul satului.* ŞEZ. IX 57. | (La Românii din regiunea Vidinului) **Logofăt de masă** = copist, secretar. BUCUŢA, R. V.

3°. P. e x t. (La Românii din regiunea Vidinului şi pe la Călăraşi) **Logofăt-de-strană** = dascăl de biserică. BUCUŢA, R. V. *Slujescu-mi nouă preoţi Şi cu nouă logofeţi.* TEODORESCU, P. P. 43.

4°. (Munt.) Căpetenia isprăvniceilor şi a feciorilor boiereşti din serviciul unei moşii (DDRF., TDRG.), însărcinat cu supravegherea lor şi cu transmiterea ordinelor date de proprietar s. de arendaş, cf. (Mold.) † e p i s t a t, v ă t a f, (Munt.) v e c h i l. Cf. PAMFILE, J. II, HERZ.-GHER. M. VII 15. *Porunci Farao ispravnicilor norodului şi logofeţilor* (: v ă t a f i i BIBLIA 1938) *zicând...* BIBLIA (1688) 42, cf. 225b. *Aşa 'nţelegeţi d-voastră să-mi pun eu la cale viitorul ? Făcându-vă pe logofătul de moşie ?* SANDU-ALDEA, D. N. 240. *Logofăt la vie caut.* UNIVERSUL, 31 Oct. 1930. | S p e c. **Logofăt de moară** = conducătorul morii. NOM. PROF. 47. || P. e x t. F e c i o r boieresc. TDRG., NOM. PROF. 12. *Eu, Bălaşa, la vârsta mea, aş facc cu ochiu logofeţilor.* ALECSANDRI, T. 942. || **Logofete Dinule** = numele unei hore. NICULESCU-VARONE, D. 112.

II. (Prin repetiţie trunchiată şi apropiere de f ă t) **Făt-logofăt** (cu plur. *feţi-logofeţi*, cu feminin nou *fete-logofete* pentru *fete-logofete :* în sens alinător), tânăr, băiat drăgălaş, frumos; (i r o n i c) filfison, f ă t (3°). Cf. HERZ.-GHER. M., VII 15. *Feţi frumoşi şi logofeţi.* COŞBUC, B. 22. *A făcut Sora sa Trei fete Logofete: Una o pierit una a murit.* MARIAN, NA. 375. *Acest preot din casă ...Cu a lui mândră prioteasă, Cu a lui feţi buni logofeţi.* PĂSCULESCU, L. P. 17, cf. 14, 42, 215. (În cimilituri şi *ie(d)zi-logofeţi) Am auzit c'a fătat trei iezi-logofeţi.* GOROVEI, C. 215.

[Şi: **logofét** s. m. Ad I 1°; ortografiat greceşte: *logothet.* VARLAAM, ap. BV. I 151/7); — (corupt, cf. l i c o f, şi avâdu-l pe *r* probabil dela f r a ţ i) **licofréţi** s. m. plur. Numire dată cam în glumă copiilor, în loc de l o g o f e ţ i. VICIU, S. GL. *Să mă duc la sora'n târg, C'a făcut trei licofreţi Cu părul de aur, creţ.* (Varviz în Ciuc) ib. | F e m i n i n: **logofeteásă** † s. f. = soţia logofătului. (ad I 1°) *Au dat rând jupineselor dela logofeteasa cea mare.*

LET., ap. TDRG. | Diminutiv: **logofeţél (logofiţél)** † s. m. = scriitor, copist, grămătic inferior (s. tânăr). POLIZU, TDRG. (ad. I 2°) *Îmi spunea un logofeţel la Bucureşti.* DIONISIE, C. 181. *Luând rânduitul logofiţel şi vameş spre îndreptarea lui întâi dela rânduiţii epitropi răvaş de poroncă...* URICARIUL, IV 24/20, cf. 402/20, XIV 214/19. *Cu cincizeci de veri primăveri, Cu cincizeci de ghinerari, Cu cincizeci de nepoţei, Cincizeci de logofeţei.* PĂSCULESCU, L. P. 261. *Trei dă logofeţei, Câte trei ştie condei.* GRAIUL, I 159; — **logofeél** † s. m. (ad I 2°) *S'au scris hrisovul acesta... de Isar logofcelul* (a. 1692). CIPARIU, ARH. 454. | Verb: **logofeţí** vb. IV^a = a face slujbă de logofăt (de moşie). Cf. CURENTUL, III (1930) 24 Sept. | Abstract: **logofeţíe** s. f. = slujbă de logofăt (H. XII 32, DDRF.); departament, ministeriu (COSTINESCU); cancelaria logofătului (ŞĂINEANU D. U.) *Logofetzié* = secretariatus ANON. CAR. *Logofeţia dreptăţii.* URICARIUL, V 10/26. *Logofeţia să 'nveţe legea păstrării.* JIPESCU, O. 65.].

— Din m.-grec. λογοθέτης, idem (cf. şi paleosl. *logothetŭ*, sârb. *logofetŭ*, turc. *loghofet*). Cf. logostea.

LOGOFCÉL † s. m.
LOGOFÉT s. m.
LOGOFETEÁSĂ s. f.
LOGOFEŢÉL † s. m.
LOGOFEŢÍ vb. IV^a
LOGOFEŢÍE s. f.
LOGOFIŢÉL s. m.
} v. **logofăt.**

LOGOGRÁF s. m. *Logographe.* — Numire dată celor dintâi prozatori ai Grecilor vechi, mai ales istoriografilor, în deosebire de poeţi.

— *N.* după fr. (grec. λογογράφος).

LOGOGRÍF s. a. *Logogriphe.* — Un fel de cimilitură, a cărei deslegare dă un cuvânt, ghicit din alt cuvânt care cuprinde elementele de compoziţie (sunetele, silabele) ale celui dintâi; (p. ext.) lucru greu de descifrat, greu de înţeles; enigmă. *Natura a făcut din inima femeii o carte scrisă cu litere cabalistice... Postelnicul Andronache credea că descifrase logogriful din inima Grecii.* FILIMON, C. I 744. *Ideea aceea am cetit-o în autori francezi sau nemţi, cu deosebirea însă că acestii o exprimaseră lină, frumoasă, fără silă, şi ai noştri o prefac în logogrif.* RUSSO, S. 37. [Plur.: *-grifuri.* | Şi: **logofrífă** s. f. RUSSO, S. 36. | Derivat: **logogrifár** s. m. Cel ce se ocupă cu (face sau desleagă) logogrifuri: *Eu nici nu fac, nici nu gâcesc logogrifuri... Îs spiţer... calfă..., da nu logogrifar.* ALECSANDRI, T. 1156.]

— *N.* din fr. (grec. λόγος + γρῖφος).

LOGOGRÍFĂ s. f.
LOGOGRIFÁR s. m.
} v. **logogrif.**

LOGÓLNĂ s. f.
LOGÓNDĂ s. f.
} v. **logodnă.**

LOGOMÁHIE s. f. *Logomachie.* — Dispută, ceartă de cuvinte; vorbărie, oratorie, care se întemeiază mai mult pe cuvinte, decât pe logica argumentării; vorbărie goală. *De când ţi-ai luat aerele astea de justiţiar didactic?... Nu ţi se pare că ai împrumutat ceva din logomahia pelticului Demostene care-şi răpunea duşmanul strigându-i în faţa mulţimii: „Fecior de rob... ai uitat când măturai clasele din Elpias?“* BOTEZ, B. 210. *Discursul a înaintat searbăd şi stins de elan, cu gesturi care zadarnic desmierdau o himeră găunoasă, fără consistenţă şi fără contur, logomahie în vid.* C. PETRESCU, ap. CURENTUL, 17. IX 1930, 1/1.

— *N.* după fr. (grec. λογομαχία).

LÓGOR sublt. *Marc.* — (Banat) Drojdie, groşală (de vin). H. XVII 267. *După ce a fiert vinul şi s'a limpezit, se trage de pre logor. Din logor, zis şi groşală pre aici, se face răchie, vinars de logor.* HEM. 2837.

— Din sârb. **logor** (<germ. **Lager,** idem).

LOGÓRNĂ s. f. v. **logodnă.**

LOGOROSEÁLĂ s. f. v. **logorosi.**

LOGOROSÍ vb. IV^a. *S'entendre.* — (Olt.) Refl. A se vorbi, a se pogodi, a se înţelege, a se sfătui, a se legătui. CIAUŞANU, V. [Abstract: **logoroseálă** (rostit *logorosálă*) s. f. ib.].

LÓGOS s. a. *Discours, laïus.* — (În Ţara veche; azi mai ales ironic). Cuvântare, discurs. *Au făcut dascălul domnesc logos, adecă cuvânt.* DIONISIE, C. 167. *Grecul Ignatie... ştia să ţie logosuri franţuzeşti.* IORGA, L. II 376. *Virgil Probotă îşi încheie logosul.* C. PETRESCU, Î. II 269. *Domnul director... mi-a ţinut un logos scurt şi sever.* BOTEZ, B. 162. [Plur. *logosuri*].

— Din n.-grec. λόγος, idem.

LÓGOŞ, -Ă † adj., subst. *Nain.* — Adj. Pitic, mic de tot. TDRG. *Firea... la stârvul* (= trupul) *maminos şi vârtos* [al cămilei] *duh logoş şi fricos au pus.* CANTEMIR, IST. 90. *Răsă mult de bozul aceala, pentru că iaste un chip de om mic, logoşi.* HERODOT, 162, cf. DR. IV 804. | (Substantivat) *Mulţime de logoşi preste seamă de negri.* DOSOFTEIU, V. S., 452. *Neşte lógoşi mititei îmblând după dânsul.* ib. 69. [Derivat: † **logoşi** vb. refl. IV^a = a scădea, a se micşora. *Statul trupului, de mojicie, i s'au schimonosit şi s'au logoşit.* CANTEMIR, IST. 36.]

LOGOŞÍ † vb. IV^a v. **logoş.**

LOGOSTEÀ s. f. Terme d'incantation. — (În descântece şi în cimilituri, în Mold., ca atribut al cuvântului „stea“) *O stea logostea, două stele logostele.* ION CR. III 178, cf. şi ŞEZ. IV 20. *O stea, logostea, Adă-mi dragostea mea; Două stele, logostele, Aduceţi dragostile mele.* MARIAN, V. 97. *logostele, Aduceţi dragostile mele.* MARIAN, V. 97. Cf. GOROVEI, C. 238, PAMFILE, C. 184, 1200, DR. II 441.

— Din **logo** + **stea,** după făt-logofăt, feţi-logofeţi, feţe-logofeţe.

LOGOTENÉNTE s. m. v. **locotenent.**

LOGÓTNIC, -Ă subst. v. **logodnic.**

LOGÓU s. a. *Volée* où s'attelle le cheval de renfort. — (Ungurism în Maidan, jud. Caraş) Partea adausă căruţei, de care se prinde calul lăturaş. Cf. cruce (II 10°a), cântar (III 2°), cumpănă (II 9). *La al treilea cal prins de cocie (căruţă) se zice „calul din logou“, de după uneltele în care e prins.* H. XVIII 138.

— Din ung. **lógó** „atârnat, suspendat“, cf. ung. lógós „cal lăturaş“.

LÓHII s. f. plur. tant. *Lochies.* — Scurgerea lehuzelor de după naştere. CHIRIACOPUL (a. 1827), ap. TDRG., BIANU, D. S.

N. din grec. λόχια, idem.

LOHOÁME s. f. plur. Quantité d'arbres frui-

tlers. — (În Gorj) Poame multe. T. GÂLCESCU, GR. S. V 121.

LOHOÁNE s. f. plur. *Esprits malins.* — (Haţeg) Duhuri necurate. DENSUSIANU, Ţ. H. *Copilul îndată la venirea sa pe lume e întâmpinat de o mulţime de primejdii şi duhuri necurate, care se numesc „lohoane".* ib. 232, cf. şi PAMFILE, D. 4, 269.

LOHÓN s. m. sing. Grain tombé du crible; grain de rebut. — (Olt.) Cerealele cernute sub vânturătoare sau acelea care cad pe la urechile ei; p. ext. (ironic) grâu (ovăs, etc.) de proastă calitate (amestecat cu pământ, neghină, măzăriche, ş. a.). CIAUŞANU, V. [Adjectiv: **lohonós, -oásă** ib.].

LOHONÓS, -OÁSĂ adj. v. **lohon.**

LOIÁL, -Ă adj. (ş. d.) v. **leal.**

LOIÁN s. a. v. **noian.**

LÓICĂ s. f. Partie du chariot. — (Muscel) O parte a căruţei (H. IX 155), probabil leuca s. loitreu.

LÓINTRĂ s. f. v. **loitră.**

LÓIŞ, -Ă adj. şi adv. *De travers.* — (La Piatra Neamţ) Curb, strâmb. *Am îndreptat hotarul cu Rebega fiindcă mergea loiş.* Com. V. C. ŞOAREC.

LÓITRĂ s. f. 1°. *Échelle.* 2°. *Ridelle.* 3°. *Abatfoin.* 4°. *Pendoir.* 5°. *Pans* d'une nasse.

1°. † Scară lungă şi lată întrebuinţată în trecut la asaltul cetăţilor. TDRG. NECULCE, CR. II 361. *Având Leşii loitre, se suia pe şanţuri.* LET. I 159/33. *Căuta loitre şi prepelece, ca să deie năvală la Cetăţuie, să saie peste zid.* LET. II 389/33.

2°. Fiecare din cele două părţi laterale ale coşului (8°) s. driculuí (H. IV 156, XI 283, RĂDULESCU-CODIN, î. 61), căruţei (H. II 117, 254, IV 56, 139, V 72, 83, VII 184, XI 140, 204, 261, XVI 10, XVII 8, GREGORIAN, CL. 59) s. ale carului (I. IONESCU, M. 711), constând dintr'un fel de scară, compusă din carâmbi şi speteze, ce se aşează în dungă, sprijinindu-se cu partea de jos pe vârtej s. de dric, iar cu partea de sus fiind legată de leucă (DAMÉ, T. 10, 15. fig. 7), draghină, corlată (12°); uneori loitrele sunt înfundate cu scândură s. cu leasă. *Iau o rotilă de plug şi o pun pe o loitră de car cu un capăt pe teleagă.* MARIAN, NU. 700. *Avem două loitre, câte una de ambele părţi.* PRIBEAGUL P. R. 86. *Doi armăsari erau baş să ne'nburde brişca cu loitrele strâmbe.* IRINEU, S. B. 46, cf. şi 66. *Smulge o loitră dela o căruţă.* AL LUPULUI, P. G. 156.

3°. (Bucov.) Instalaţia făcută în grajd, dela podul în care se ţine nutreţul şi până la ieslea din care mănâncă vitele; serveşte spre a arunca pe ea, ca pe un scoc, fânul ce se dă vitelor. Cf. HERZ.-GHER. M., VII 16, Com. TOFAN, Bilca.

4°. (La Haţeg) Stativul, de forma unei scări, ce atârnă legat de grinzi în casele mai vechi, de care se afumă cărnuri şi cârnaţi. VUIA, Ţ. H. 115.

5°. (Pesc.) Cele două leaţuri transversale legate cu teiu de „mânile cutiţei" la leasa de pescuit numită „saltea". ANTIPA, P. 613.

[Şi: (rut. *lujtra*) **lúitră** s. f. H. II 254; — **lóintră** s. f. H. VII 184; — **lóitre** s. f. *Pune loitrea la pod.* MĂNDRESCU, L. P. 110; **leóitră (lióitră)** s. f. (Ad 2°) *Corlăţile (leoitrile) compuse din doi dulapi.* H. III 72. *Vârâ lioca cu capul de sus în belciug dela lioitre.* BREBENEL, GR. P. | Diminutive: **loitríţă** (s. **leoitríţă.** Com. BĂNUŢIU) s. f. = lemnul, prăjina care lungeşte căruţa, când se transportă scânduri (GREGORIAN, CL. 59); prăjina ce se atârnă cu cujba la leasa carului (VAIDA), scândură s. par pus deasupra loitrelor carului şi paralel cu ele, pentru a putea încărca mai mult (Cohalm, Com. BĂNUŢIU); (plur.) rudele cu care se cară căpiţele de fân (Com. S. PUŞCARIU, Bran); — **loitrét** s. m. = cărâmbul, (drugul, suletele loitrei dela căruţă. H. IX 18, PAMFILE, I. C. 133; — (singular nou, refăcut dela plur. *loitreţi)* **loitrét** s. m. = loitreţ. DAMÉ, T. 10, 15 fig. 7. | Alte derivate: **loitrár** s. a. = draghină. (Com. S. FL. MARIAN); (Olt.) cantitatea pe care o ia un car cu loitre. CIAUŞANU, V.;— **loitránă** s. f. = loitră. H. III 18.]

— Din sârb. **lo(j)tra** (<germ. *Leiter,* dial. *loitr),* idem.

LOITRÁNĂ s. f.
LOITRÁR s. a.
LÓITRE s. f.
LOITRÉT s. m.
LOITRÉŢ s. m.
LOITRÍŢĂ s. f.
} v. **loitră.**

LÓITRU, -TRĂ adj. v. **lotru.**

LÓJĂ s. f. *Loge.*

1°. Mic compartiment s. cabinet, în comunicare lesnicioasă cu cei dinafară, destinat unor servicii auxiliare pentru locatarii unui edificiu, vizitatorii unui local public, etc. *Loja portarului. Loja casierului.*

2°. Despărţitură, compartiment aşezat alături de altele de acelaşi fel, din jurul incintei unei săli de spectacole, mai adesea în mai multe ranguri, cuprinzând fiecare un număr oarecare de locuri pentru spectatori. *Să ai cu ce lua o lojie de rândul întâiu la teatrul franţez.* DACIA LIT. 34. *Se uită seara obrăzniceşte prin toate lojele teatrului.* C. NEGRUZZI, I 237. *Un teatru în toată forma, cu parter, cu stale, cu scenă şi cu mai multe rânduri de loje.* GHICA, S. 44. *Vremea a adus în fotoliile de orchestră şi în loji, spectatori mai puţin veliţi.* C. PETRESCU, C. V. 79. *Apariţia ci în lojă solidariza ochii galeriei cu binoclurile lojelor şi parterului.* I. TEODOREANU, M. II 70.

3°. (Cu sau fără atributul: masonică) Organizaţie, asociaţie de francmasoni. *Doctor şi francmason, unul din cei precinstiţi a celor 22 de lojuri, aşăzat în Paris.* (a. 1787) CAT. MAN. II 175. *Lojile masonice de astăzi.* NEGULESCU, F. R. 85.

[Pronunţ. (învechit) şi: *lo-jie.* | Plur.: *loje* şi *loji* s. (altă dată) *lojuri*].

— *N.* din fr.

LOJÁR s. a. *Liteau.* — (Mold.) Culcuş de lup, cuibar. PORUCIC, E. 473. *Lupul se deşteaptă din somn, din lojarul său.* PAMFILE, S. T. 118.

Din rus. **lože** „pat, culcuş", modelat după **cuibar.**

LOJÁSCĂ s. f. v. **lozească.**

LOJÁSNĂ † s. f. v. **lojesnă.**

LOJÉSNĂ † s. f. *Mitre.* — (Slavonism neobişnuit) † Mitră. *Tot născutul dentâiu ce desface lojesna.* CORESI, EV. 520/21. [Şi: **lojăsnă** s. f. ib. 517/30-31.]

— Din paleosl. **ložesĭno,** idem.

LÓJNIŢĂ s. f. *Clayon; séchoir* à fruits. — (Mold. şi N. Transilv.) Leasa de nuiele, numită (în Transilv.) şi bojdeiu, coşer, slaniţă, şujnic (PAMFILE, I. C. 232), pe care se uscă s. se afumă poamele (DDRF, TDRG.), mai ales prunele; p. ext. cuptor făcut în pământ, deasupra

VERIFICAT 1987